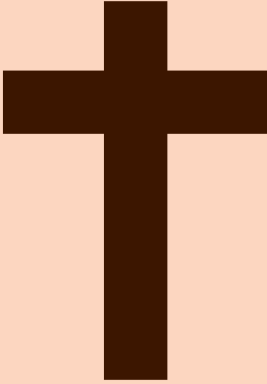

Ritonôpo Omiry: A Bíblia Sagrada na língua

Aparai do Brasil

New Testament in Apalaí (BR:apy:Apalaí)

☐ **Khmer Standard Version of the Holy Bible in the Khmer Language of Cambodia**

Copyright © 1997, 2005 The Bible Society in Cambodia

☐
© រក្សាសិទ្ធិដោយសមាគមព្រះគម្ពីរសកល
គ្រប់ផ្នែកនៃសៀវភៅនេះ មិនត្រូវបានផលិត ឬប្រើប្រាស់តាមទម្រង់ ឬ មធ្យោបាយបែបអេឡិចត្រូនិក ឬ ម៉ាស៊ីន
ណាមួយ រួមទាំងការថតចម្លង អាត់សំលេង ផ្ទុកនូវទិន្នន័យ ប្រព័ន្ធនាមួយដែលអាចយកមកប្រើ ដោយគ្មាន
ការអនុញ្ញាតពីសមាគមព្រះគម្ពីរសកល។ ប្រសិនបើមានការដកស្រង់អត្ថបទគម្ពីរចាប់ពី ១០០០២ ឡើងទៅ ត្រូវសុំ
ការអនុញ្ញាតពីសមាគមព្រះគម្ពីរសកល

Quotations of the Bible in Khmer Standard Version in any form, must obtain written permission from the Bible Society in Cambodia if the quoted material is inclusive of at least 1,000 verses, or a copy of any book wholly or partially, which amounts to 50% of the book quoted. For any long quotation, notice of copyright must appear as follows: Text copyright © 1997, 2005 United Bible Societies. Used by permission.

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Apr 2025 from source files dated 26 Apr 2025
fc9611d4-b5f2-5730-b6c2-58f2658eac89

Contents

MATEU	1
MAKU	103
RUKA	160
JOÃO	268
ATOS	338
ROMANOS	419
1 KORĪTIU	464
2 KORĪTIU	509
KARAXIA	538
EPEZU	554
PIRIPO	569
KOROXI	580
1 TESARONIKA	592
2 TESARONIKA	600
1 TIMOTEU	605
2 TIMOTEU	616
TITU	624
PIREMŌ	629
EPEREU	632
TIAKU	666
1 PETURU	677
2 PETURU	690
1 JOÃO	698
2 JOÃO	708
3 JOÃO	710
JUTA	712
APOKARIPXI	716

MATEU

Nymerohpyry Jezu poko

Mateus

Ekarotopo

Sero *Mateu* nekarohpyryme mana Jezu Kyrixtu poko, Kypynanohnekomo. Sero nono pona Ritonõpo nenehpohpyryme Jezu mana tõmihpyry ae ro juteu tõ pynanohtohme te, sero nono põkõ pynanohtohme emero.

Apitoryme Jezu enurutopõpyry poko ekarõko mana, Ritonõpo mûkurume aexiry enetupuhpotohme. Mame tõpurihkase Jezu ahtao João ahno êpurihkane a, tukupse kynexine joroko tamuru a ona tonorẽ po. Moromeĩpo toytose Jezu Karirea pona, imoihmäkõ amorepase, kuräkõkara kuräkase, joroko tõ tütanohpose jorokohpã kõ ae.

Jezu namorepatoh tonõ kurã poko ekarõko Mateu mana. Kuurutorỹko roropa, Jezu omihpyry poko zae pyra parixeu tõ ehtopõpyry poko, amorepatõkõ Moeze nyripohpyry poko roropa.

Sero pape ao

Apitorymã Jezu ehtoh poko 1.1–4.11

Jezu Karirea po 4.12–18.35

Karirea poe Jerusarẽ pona 19.1–20.34

Jerusarẽ po Kyrixtu ehtopõpyry 21.1–27.66

Jezu êsemãkary ropa, aosenepory ropa 28.1-20

Jezu ekyrỹpyã esety poko

(Ruka 3.23-28)

¹ Sẽ nase Jezu Kyrixtu enurutopõpyry poko. Tawi paryme Jezu kynexine. Aparão paryme roropa Tawi kynexine.

² Aparão mokyro Izake zummy. Izake mokyro Jako zummy. Jako mokyro Juta zummy, Juta akorõ tõ maro.

³ Juta mokyro Pereze zummy, Zera zummy roropa. Jẽkõ Tamara kynexine. Pereze mokyro Ezerõ zummy. Ezerõ roropa Arão zummy.

⁴ Arão mokyro Aminatape zummy. Aminatape mokyro Nasõ zummy. Nasõ mokyro Saumõ zummy.

⁵ Saumõ mokyro Poaze zummy. Poaze eny Raape kynexine. Poaze mokyro Opete zummy. Opete eny Ruti kynexine. Opete mokyro Jese zummy.

⁶ Jese mokyro tuisa Tawi zummy.

Tawi mokyro Saromão zummy. Saromão eny mokyro Uria pytỹpyry.

⁷ Saromão mokyro Ropoão zummy. Ropoão mokyro Apia zummy. Apia mokyro Asa zummy.

⁸ Asa mokyro Josapa zummy. Josapa mokyro Jorão zummy. Jorão mokyro Uzia zummy.

⁹ Uzia mokyro Jotão zummy. Jotão mokyro Akaze zummy. Akaze mokyro Ezekia zummy.

¹⁰ Ezekia mokyro Manase zummy. Manase mokyro Amõ zummy. Amõ mokyro Joxia zummy.

¹¹ Joxia mokyro Jekonia zummy, Jekonia akorõ tõ maro. Mame morara ahtao soutatu tõ tooehse Papironia poe Izyraeu tõ poremãkapose. Tuhke totapase eya xine. Toto akoĩpyry tarose eya xine Papironia pona.

¹² Morarame tarose tahtao xine Papironia pona Jekonia toemũkuase moroto Saratieume. Saratieu mokyro Zoropapeu zummy.

¹³ Zoropapeu mokyro Apiuti zummy. Apiuti mokyro Eriakĩ zummy. Eriakĩ mokyro Azoro zummy.

¹⁴ Azoro mokyro Satoke zummy. Satoke mokyro Akĩ zummy. Akĩ mokyro Eriuti zummy.

¹⁵ Eriuti mokyro Ereaza zummy. Ereaza mokyro Matã zummy. Matã mokyro Jako zummy.

¹⁶ Jako mokyro Joze zummy. Joze mokyro Maria nio, Jezu ã nio. Jezu mokyro Kyrixtu, Kuesẽkomo.

¹⁷ Morara exiryke Aparão tõ toemũkuase, imũkuru tõ ro-ropa toemũkuase, ipakõ roropa toemũkuase, Aparão poe tãtakenahtose toto 14me Tawi enurutopõpyry pona. Ë xia ropa, Tawi poe Izyraeu tõ arotopõpyry pona Papironia pona tãtakenahtose toto 14me. Morotoino Izyraeu tõ arotopõpyry poe Ritonõpo nymenekahpyry enurutopõpyry pona 14me tãtakenahtose ropa toto.

*Jezu Kyrixtu enurutopõpyry
(Ruka 2.1-7)*

¹⁸ Mame ynara Jezu Kyrixtu enurutopõpyry kynexine. Maria Jezu eny tymenekase Joze a typytyme repe. Yrome oximaro exipitopyra ro tahtao xine poetoẽme toehse nohpo Ritonõpo Zuzenu poe.

¹⁹ Mame mokyro Joze zae exikety kynexine. Nohpo poetoẽme eneryke tyya iniome se pyra toehse ynororo repe. Yrome jarao Maria hxirory se pyra kynexine. Morara exiryke tõsenetupuhse irumekary poko. Tokare pyra rokẽ irumekary se toehse ynororo.

²⁰ Mame moro poko aemynyhmaryhtao ro taosenekase ynororo Ritonõpo a. Ynara tykase Ritonõpo nenyokyhpyry aosenety eya:

— Aimo Joze, Tawi paryme mase. Etako pahne, torëtyke pyra exiko Maria poetoëme exiry poko. Mokyro apoiko opy-tyme. Ritonõpo Zuzenu poe poetoëme mã ynororo.

²¹ Enurũko mana orutuame. Mame Jezume mokyro esehpãko mase. Ynara exiryke, typoetory tõ kurãkãko mana. Toto rypyry korokãko roropa mana. Morara exiryke Jezume esehpãko mase, tykase sã mokyro Ritonõpo nenyokyhpyry Joze a aosenety.

²² Morara toehse emero Ritonõpo omihpyry ae ro, pake ynara tykase Ritonõpo exiryke urutono a:

²³ “Oryximã poetoëme exĩko, orutua maro exipitopyra ro tahtao.

Mame enurũko mana orutuame, esety Emanueume exĩko,” tykase ynororo Ritonõpo poe pake. (“Emanueu” kary: “Ritonõpo kymaro xine mana” kary epereu omiry ae.)

²⁴ Morarame typakase ropa tahtao Ritonõpo nenyokyhpyry omipona toehse ynororo. Maria tapoise eya typytyme.

²⁵ Yrome typyty maro pyra kynexine aporo aenururu ponãmero. Mame tonuruse ahtao Jezume tosehapse eya.

2

Jezu enese aehtyã xixi tûtatoh wino

¹ Mame Jezu tonuruse Perë po, Jutea rãnaõ pata po, Erote Jutea tuisaryme ahtao. Mame te rokëme orutua kõ toytose Jerusarë pona. Xixi tûtatoh wino esarykõ kynexine. Xirikuato poko atamorepaketõ kynexine, ynara tykase toto Jerusarë põkomo a:

² — Otoko hko enurusenã nae? juteu tõ tuisaryme aenuruhpyry nae? Ikyryry ynanenease xirikuato, tõnuhse ahtao xixi tûtatoh wino. Moro eneryke yna a aenururu waro toehse yna. Moro xirikuato tokahmase yna a. Morara exiryke mokyro enese ynanoehno xiaro kure tyritohme, tykase toto Jerusarë põkomo a.

³ Mame mokaro xirikuato ekahmahpõkõ omiry etaryke tyya xine tutuisarykõ turuse toto a, Erote turuse. Mame toto omiry etaryke tyya torëtyke toehse Erote imepÿ tuisa se pyra toexiryke tymyakãme. Morararo Jerusarë põkõ emero torëtyke toehse toto.

⁴ Mame Erote a Ritonõpo maro oturuketõ tykohmase tyya, tamuximãkomo, Moeze omihpyry poko imehnõ amorepananõ roropa.

— Otoko Ritonõpo nymenekahpyry enurũko nae Kuesëkõme? tykase Erote, tõturupose eya xine.

⁵ — Perë po Jutea rãnaõ po, tykase toto. Ynara tymerose exiryke urutono a pake Ritonõpo poe:

⁶ “Perë-Epyrata, pata pitiko mase Juta patary

tõ rãnao, yrome owino Izyraeu tõ tuisary
 enehpõko ase, moino ro exiketyme mã ynororo,
 apitorymã poe. Izyraeu tõ esẽme exiiko mana,”
 ãko Ritonõpo poe urutõ nymerohpyry, tykase toto Erotē a.

⁷ Morarame Erotē a xirikuato ekahmahpõkõ tykohmase
 tyya toto maro tõturutohme tokare pyra. Mame tõturupose eya
 xine xirikuato onuhpõpyry poko:

– Otara ahtao xirikuato menepitoatohse? tykase ynororo.

⁸ Mame zuaro toehse tahtao taropose toto eya Perẽ pona.

– Ytotoko Perẽ pona. Enurusenã zupitatoko. Mame
 mokyro tonese oya xine ahtao, meramatatose ropa aporo
 juruse. Ywy roropa jytory se ase kure tyrise, tykase Erotē eya
 xine repe. (Ajojpe morara tykase ynororo poeto etapary se
 toexiryke.)

⁹ Mame morara kary etaryke tyya xine toytose toto. Toy-
 torykohtao xirikuato tonese ropa eya xine, mororo ineneh-
 pyrykõ ro xixi tütatoh wino, aosenepohpyry ro. Mame toto
 esemazupurume xirikuato toytose poeto pitiko esary pona.
 Mame totypohse epozakoxi.

¹⁰ Tãkye toehse toto yronymyryme xirikuato eneryke tyya
 xine.

¹¹ Mame tapiyi taka toytose toto. Moro tao enurusenã tonese
 eya xine tyse enao, Maria enao. Mame tosekumurukõ po
 typorohse toto Jezu ãpataka, “Kure mase imehxo” katohme
 tyya xine eya. Mame typakarãkõ ae tynekarorykõ touse eya
 xine ekarotohme eya. Uuru te, ixtaratu te, imepỹ ixtaratu
 mira roropa, enara touse kehko eya xine tynekarorykõme
 eya.

¹² Mame tõsenetykõ Ritonõpo omiry totase eya xine:

– Ytopyry ropa ehtoko Erotē a, tykase eya xine aosene-
 tykomo. Morara exiryke imepỹ osema ae rokẽ toytose ropa
 toto, tosaka xine.

Aepatopõpyrykõ Ejitu pona

¹³ Morarame toytose ropa xirikuato ekahmahpõkõ ahtao,
 Ritonõpo nenyokyhpyry tõsenepose sã Joze a aosenety. Ynara
 tykase sã ynororo Joze a:

– Owõko, poeto aroko jẽ maro, epatoko Ejitu pona. Mame
 moroto rokẽ mehtatose aporo. Turuse ropa ya awahtao xine
 rokẽ moehtatose ropa. Poeto pitiko enurusenã zupiiko Erotē
 mana etapatohme repe, tykase sã Ritonõpo nenyokyhpyry
 Joze a aosenety.

¹⁴ Morara exiryke towõse Joze. Mororome ro toytose toto
 koko. Poeto tarose eya jẽ maro Ejitu pona.

¹⁵ Mame moroto toehse toto, Erotē orikyry ponãmero.

Morara toehse zae Ritonõpo omihpyry exiryke. Pake Ritonõpo poe ynara tykase urutono: “Ejitu poe umūkuru enehpõko ropa ase,” tykase pake ynororo.

Poetohti etapatopõpyry poko Erote a

¹⁶ Morarame mokaro a tonekunohtopõpyry poko tutuarõtase tahtao, tyekītapāse Erote. Xirikuato ekahmahpõkõ zehno toehse. Mame soutatu tō taropose eya Perē pona poeto pisarara enurusenā kō etapatohme. Emero porehme totapapose toto orutua komo, inenyohtyamo a. Tyse suhsuru poko ro exiketō tonahkapose eya Jezu enurutopõpyry poko tutuarõtase toexiryke xixi tūtatoh wino aehtyamo a turuse toexiryke. Morara exiryke emero totapapose toh eya, Perē põkõ poenomo, Perē zomyëkõ poenomo roropa. Enara totapapose toh Erote a.

¹⁷ Zae morara tykase Jeremia pake Ritonõpo poe:

¹⁸ “Panaikato osetāko mana Rama po, ixitary yronomyryme. Rakeu xitāko mana tumūkuru tō poko; tōsemuhkehkary se pyra mana, toorihse toto exiryke emero,” tykase Jeremia pake.

Aehtopõpyrykõ ropa Ejitu poe

¹⁹ Morarame Erote toorihse ahtao Ritonõpo nenyokyhpyry toytose Joze a, Ejitu poro Joze ahtao. Mame ynara tykase sã aosenety:

²⁰ – Owõko ropa. Poeto aroko ropa jẽ maro Izyraeu tō esaka ropa. Mokaro poetohti etapary se aehtyã toorihse toh mana emero porehme, tykase sã Ritonõpo nenyokyhpyry Joze osenety.

²¹ Morarame Joze towõse ropa. Poeto tarose jẽ maro Izyraeu tō esaka ropa.

²² Mame Erote mūkuhpyry esety Akerau. Mokyro kynexine Jutea esemy. Tummy myakāme toehse kynexine. Mokyro ekary etaryke tyya, Jutea pona toytory se pyra Joze toehse. Mame Ritonõpo a taosenehkase ropa. Mame aomi poe toytose Joze Karirea pona.

²³ Mame Nazare pona toytose roropa toto, Karirea rãnaõ pona. Moroto ke ehse toh rahkene, Ritonõpo omihpyry ae ro. Pake ynara tykase urutõ kō Ritonõpo poe inymenekahpyry poko: “Nazare põme exīko mana,” tykase.

3

*João ahno ěpurihkane nurutatopõpyry
(Maku 1.1-8; Ruka 3.1-18; João 1.19-28)*

¹ Morarame Nazare po Jezu ahtao ro João ahno ĕpurihkane toytose. Imehnõ tamorepapatose eya Ritonõpo omiry poko moroto, ahno esao pyra, Jutea po.

² Ynara tykase ynororo eya xine:

– Oorypyrykõ irumekatoko. Emynyhmatoko oorypyrykõ poko pyra oehtohkõme. Ritonõpo nymenekahpyry oehsasaka mana, Kuesĕkomo, tykase ynororo eya xine.

³ João poko tõturuse Izaja ekepyry. Pake Ritonõpo poe urutõme kynexine ynororo. Ynara tykase ynororo:

“Opore mokyro oturũko mana ahno esao pyra.

Ynara āko mana: ‘Kuesĕkõ oehsasaka mana.

Naeroro esemahtotoko Ritonõpo esemaryme!

Oesĕkõme enetuphtoko.

Oorypyrykõ ikorokapotoko topohme aytotohme

okurohtaka xine,’ āko mana,”

tykase Izaja pake.

⁴ João zupony kameru hpoty rokĕ kynexine. (Ihpoty yrawa ekasĕ samo.) Mame zamareary okyno pihpyry kynexine. Zoty wexixi panõ kynexine. Ano zenĕ aukurume kynexine.

⁵ Mame Jerusarĕ põkõ tooehse João a aomiry etase. Jutea põkõ roropa tooehse toto eya. Joatão ehpiõkõ roropa tooehse toto eya.

⁶ Morarame tyrypyrykõ tokarose tyya xine ahtao Ritonõpo omipona toehtohkõme tõpurihkase toto Joatão kuaka João a.

⁷ Morarame parixeu tõ roropa toytose João a satuseu tõ maro. (Parixeu tõ imehnõ amorepananõ roropa kynexine Moeze omihpyry poko. Satuseu tõ roropa morararo imehnõ amorepananõme kynexine Moeze omihpyry poko repe. Yrome satuseu tõ ahno ĕsemākary ropa poko onenetupuhpyra toh kynexine.) Mokaro toytose João a osĕpurihkaposē roropa repe. Yrome toto eneryke tyya orĕpyra sã turuse toto João a. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Okoi tõ mã apoto kurũke epãko toto. Mokaro sã matose. Ritonõpo kurũke epãko matose repe, ozehno xine aexiry enetuputyryke oya xine.

⁸ Oorypyrykõ rumekary se awahtao xine kure ehtoko. Kure imehnõ tyritoko oorypyrykõ rumekatopõpyry oya xine waro imehnõ ehtohme roropa.

⁹ Ynara kara ehtoko roropa: “Kytamurukõ Aparão ekepyry Ritonõpo poetoryme imexho kynexine. Iparyme yna exiryke Ritonõpo poetoryme ynanase,” kara ehtoko. “Ritonõpo poetoryme yna exiryke yna onuãnohpyra Ritonõpo mana yna rypyry poko,” kara roropa ehtoko. Etatoko pahne, senohne topu tõkehko tyryry se Ritonõpo ahtao Aparão pakomotyãme, tyrĩko mana tyryry waro toexiryke.

¹⁰ Ritonõpo tupito esēme sã mana. Popyra eperytakety sahkãko sã mana tytapemã ke, ipahtohme apoto htaka. Moro sã matose, popyra exikety samo, eperytapỹ samo, oorypyrykõ onurumekara awahtao xine, tykase João eya xine.

¹¹ — Mame oorypyrykõ rumekaryhtao oya xine oẽpurihkatorỹko ase nakuaka, imehnõ tuarõtanohthome oorypyrykõ rumekatopõpyry poko oya xine. Mame okomino imepỹ oehnõko mana. Mokyro tooehse ahtao Ritonõpo Zuzenu ekarõko oya xine mana. Yrome oorypyrykõ onurumekara awahtao xine awãnohtorỹko mana. Tuisame roropa mana. Ywy tuisame pyra ase ipunaka.

¹² Mame ynara sã exĩko kypoko xine mana. Arexi poko erohkety sã exĩko mana. Arexi poko erohkety arexi apõko mana. Moromeĩpo ipũmãko mana ipihpyry ohpahtohme arexi kurã apiakatohme tyya. Mame arexi kurã rokẽ emãko mana ě aka. Ikurãkãko mã ipoko erohkety mana. Yrome ipihpyry wỹnãko mana ipahtohme apoto htaka. Moro sã Kuesẽkõ kuapiakatorỹko mana. Mame iiryryrymãkõ emãko mana ezehpỹ htaka, tykase João eya xine.

*Jezu ěpurihkatopõpyry
(Maku 1.9-11; Ruka 3.21-22)*

¹³ Morarame Jezu toytose rahkene Karirea poe Joatão mõpozakoxi. Toytose ynororo João a osẽpurihkapose eya.

¹⁴ Yrome Jezu ěpurihkary se pyra João kynexine. Ynara tykase ynororo Jezu a:

— Kurehxo jẽpurihkary oya. Oty katoh ya oehnõko mah osẽpurihkapose? tykase João Jezu a.

¹⁵ Yrome ynara tykase Jezu eya:

— Jomipona rokẽ exiko. Morara awahtao Ritonõpo omipona exĩko sytase, tykase. Morara karyke tyya Jezu omipona toehse João.

¹⁶ Jezu tõpurihkase eya. Mame towõse ropa ahtao nakuae, kapu toepiakase samo. Mame Ritonõpo Zuzenu tyhtose utukuimo panono Jezu pona. Moro tonese João a.

¹⁷ Mame omi totase kaino. Ynara tykase:

— Umũkuru nymyry mose. Ipyno ase. Tãkye ase roropa ipoko, tykase.

4

*Jezu kuhtopõpyry joroko tamuru a
(Maku 1.12-13; Ruka 4.1-13)*

¹ Morarame ahno esaka pyra Jezu tarose Ritonõpo Zuzenu a ikuhpotohme joroko tamuru a.

² Mame moroto tuhke Jezu otuhpyra tõmehse, 40me ãmepyry. Morarame tomitapãse ynororo.

³ Mame porẽ, joroko tamuru tooehse eya. Ynara tykase ynororo Jezu a:

– Ritonõpo mûkurume awahtao senohne topu tyriko ourume, tykase.

⁴ – Arypyra, tykase Jezu eya. – Ynara tymerose Ritonõpo omiryne: “Wyi kure repe. Yrome wyi poko rokẽ awahtao xine orihnõko matose. Mãpyra Ritonõpo omipona awahtao xine ipunaka orihpỹme exĩko matose,” ãko Ritonõpo omiry, tykase Jezu eya.

⁵ Morarame pata kurã pona Jezu tarose joroko tamuru a, Jerusarẽ pona. Morotona Ritonõpo Tapyĩ pona Jezu tarose eya, kaetokõ pona, tapyi mypatarãnaka.

⁶ Mame ynara tykase ynororo Jezu a:

– Ritonõpo mûkuru nymyryne awahtao epukako sero poe nono pona, ynara tymerose exiryke Ritonõpo omiryne:

“Tynenyohtyã tyripõko Ritonõpo mana,
oewomatohme emero rokẽ pona oytoryhtao,
Tomary ke ãpoĩko mã toto,
epuhtãmara opupuru ehtohme topu tõ pona,”
me tymerose mana, tykase joroko tamuru Jezu a.

⁷ Yrome ynara tykase Jezu eya:

– Arypyra. Ynara ãko Ritonõpo omiry roropa: “Oesẽkõme Ritonõpo exiryke, onukuhpyra ehtoko ipunaka,” ãko Ritonõpo omiry, tykase Jezu.

⁸ Morarame Jezu tarose ropa joroko tamuru a ypy emory pona. Moro poe typatary tõ kurã tonepose eya, tuisa tõkehko.

⁹ Ynara tykase ynororo eya:

– Sero nono põkõ patary tuhke nae ase kurãkomo. Tytaõke kurã ke roropa mana. Emero ekarõko ase oya oesekumuru po typorohse jẽpataka awahtao, “Kure mase. Imehxo mase,” katohme ya, tykase joroko tamuru Jezu a.

¹⁰ Yrome ynara tykase Jezu:

– Ytoko ropa taroino. Kurumekako joroko tamuru, ynara tymerose exiryke Ritonõpo omiryne: “Ywy rokẽ kure kyritoko, oesẽkõme jexiryke. Jomipona rokẽ ehtoko,” ãko Ritonõpo omiry, tykase Jezu joroko tamuru a.

¹¹ Morara exiryke Jezu turumekase ropa joroko tamuru a. Mame Ritonõpo nenyoyhtyã toytose eya, akorehmase.

*Imehnõ amorepapitory Jezu a Karirea po
(Maku 1.14-15; Ruka 4.14-15)*

¹² Moromeĩpo João tõmapose ãpuruhpyry taka juteu tõ tuisary a. Mame moro poko Jezu turuse imehnomo a. Mame morara

kary totase tyya ahtao, toesyryhmase ropa ynororo Karirea pona ropa.

¹³ Yrome okynã pyra kynexine Nazare po. Toytose ynororo Kapanaũ pona, ikuhpo ehpiokoxi, Karirea ehpiokoxi. Zepurõ pata moe pyra kynexine. Napatari pata moe pyra roropa kynexine.

¹⁴ Ritonõpo omihpyry ae ro morotona toytose Jezu, ynara tymerose exiryke Izaja a Ritonõpo omiryne:

¹⁵ “Zepurõ põkomo, Napatari põkõ roropa, tuna konõto ehpiõkomo, tuna Joatão mõpoe, Karirea, juteutõkara esaryme roropa mana!

¹⁶ Ritonõpo

waro pyra exiketõ ezuru konõto enõko mana.

Orihketõme matose tyrypyhpyke oexirykõke.

Yrome Ritonõpo nymenekahpyry oya xine ytõko

mana. Otuarõtanohtorõko mana,”

me tymerose pake Izaja a.

¹⁷ Morarame imehnõ tamorepapatose Jezu a Ritonõpo poko. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Oorypyrykõ irumekatoko. Ritonõpo enetupuhtoko oesõkõme nymyry, tykase.

Imehnõ eahmatopõpyry Jezu a tymaro toto ytotohme

(Maku 1.16-20; Ruka 5.1-11)

¹⁸ Morarame Jezu toytose Karirea ehpiukuroko, ikuhpo ehpiukuroko. Moroto kana anõnanõ tonese eya, asakoro. Ximão Peturu kynexine takorõ maro Ætare maro. Kana anõnõko toh kynexine tarãpa ke.

¹⁹ Morarame ynara tykase Jezu eya xine:

– Ymaro ehmaropa. Tyoro ãmorepatorõko ase, imehnõ amorepatohme oya xine, jomipona toto ehtohme, tykase Jezu eya xine.

²⁰ Axĩ tarãpa turumekase eya xine Jezu maro toytotohkõme.

²¹ Mame toesyryhmase Jezu ahtao, imehnõ tonese ropa eya, Tiaku tomo, João maro. Zepeteu poenõ tõ kynexine. Tykanarykõ ao toh kynexine, tohpikao. Tumykõ maro toh kynexine Zepeteu maro. Tarãpa poko erohnõko toh kynexine. Tykohmase tahtao xine

²² axĩ tykanarykõ tynomose tumykõ maro, Jezu maro toytotohkõme.

Imehnõ amorepatopõpyry Jezu a, kurãkõkara kurãkatopõpyry roropa eya

(Ruka 6.17-19)

²³ Morarame Karirea poro toytoryme Jezu a imehnõ tamorepase eya. Toto atamorepatoh tao tamorepase toto eya

Ritonõpo omiry kurã poko, toto esẽme Ritonõpo exiry poko, enara. Mame tuhke kurãkõkara tukurãkase ropa eya.

²⁴ Mame Jezu tokãtose eya xine. Xiria põkõ Jezu poko tutu-arõtase roropa. Morarame eya xine kurãkõkara tuhke tonehse Jezu a ikurãkatohme. Jorokohpã kõ roropa tonehse toto a epuepukaketomo te, ytoytopyra exiketõ roropa tonehse eya xine. Morarame emero tukurãkase ropa Jezu a toto.

²⁵ Morarame imeimehnõ põkomo a Jezu tokahmase, imoihmãkomo a. Karirea põkomo a tokahmase te, Omame Osetoro pata tõ põkomo a te, Jerusarẽ põkomo a te, Jutea põkomo a te, tuna Joatão mõpoõkomo a roropa Jezu tokahmase, enara.

5

Jezu nurutatopõpyry ypy po (Ruka 6.20-23)

¹ Morarame imoihmãkõ eneryke tyya Jezu tõnuhse ypy pona. Mame typorohse ynororo ahtao ipoetory tõ toytose eya.

² Mame tamorepase toto eya. Ynara tykase eya xine:

³ – Tãkye exiiko mã ynara kananomo:

“Jamoreme kure ehtoh riry waro pyra ase repe. Yrome Ritonõpo omipona jexiry se ase,” kananõ mã tãkye exiiko Ritonõpo poetoryme toexirykõke.

Amarokõ roropa morara karyhtao oya xine, tãkye exiiko matose Ritonõpo poetoryme oexirykõke roropa.

⁴ – Oxitarykohtao oorypyrykõ poko oorypyrykõ rumekary se oexirykõke, tãkye exiiko ropa matose.

Ritonõpo poe xitara exiiko ropa matose.

⁵ – Oyamene se pyra awahtao xine tãkye exiiko ropa matose. Ritonõpo nekarory esẽme exiiko matose.

⁶ – Ritonõpo omipona se awahtao xine

yronymyryme tãkye exiiko matose Ritonõpo poe.

Zae ehtoh ekarõko roropa Ritonõpo mana oya xine.

⁷ – Imehnõ pyno awahtao xine tãkye exiiko matose, opyno xine roropa Ritonõpo exiryke.

⁸ – Kure ehtoh se awahtao xine okurohtao xine tãkye exiiko matose, Ritonõpo enẽko roropa matose.

⁹ – Oxiehno exiketõ oxiehno pyra tyripose ropa oya xine ahtao tãkye exiiko matose. “Ypoenõme matose,” ãko Ritonõpo oya xine mana.

¹⁰ – Ritonõpo omipona awahtao xine kokoro rokene, mame kure oexirykõ pokoino tyryryhmase awahtao xine imehnomo a, tãkye rokẽ ehtoko. Ohtomarykõ toanahtose oya xine ahtao Ritonõpo esary oesarykõme exiiko mana.

11 — Tākye ehtoko opoihtorykohtao imehnomo a, oryhmarykohtao roropa eya xine, onetāparykohtao roropa imehnomo a tākye ehtoko ypoetoryme oexirykōke.

12 Atākyematoko. Ynara exiryke, oepehpyrykō kurā tukurākase Ritonōpo a tynekaroryme oya xine kapu ao. Oryhmarykō sā pake urutō kō tyryhmase imehnomo a.

*Sautume sā kuehtohkō poko; saerehkaneme roropa
(Maku 9.50; Ruka 14.34-35)*

13 — Sautu kure tōsē sauhpatohme. Kure roropa mana tōsē onymotanohpopyra mana. Yrome sāme pyra toehse ahtao oty katohme kure? Arypyra, typahsēme rokene, popyra toehse exiryke. Moro sā matose sero nono pōkō emeporyme rokene sautu samo, zae awahtao xine. Yrome zae pyra toehse awahtao xine popy sautu sā matose, zae pyra oexirykōke. Typahsēme rokē sā matose.

14 — Imehnō amorepatoko ypoko, toto tuarōtatohme ypoko. Morara awahtao xine saerehkane sā matose sero nono po. Pata konōto kaetokō po tyrise ahtao jarao osenēko mana. Moro sā matose. Juaro awahtao xine zae oehtohkō enēko imehnō mana.

15 Onokyhxo hna kasana ke nāparina etapurūko saerehkara ehtohme? Arypyra, anapurupyra. Esaka rokē tyrīko mana saerehkatohme tytapyi tao. Morara ahtao kure osenuhmāko mā toto tapyi taōkomo.

16 Moro saaro kure ehtoh poko ehtoko imehnō neneryme jenetuputyryke oya xine. Mame kure oexirykō eneryke tyya xine Ritonōpo Kapuaō enetupuhnōko toh mana. Ynororo rokē okurākahpōme enetupuhnōko mā toto.

Imehnō amorepary poko Moeze omihpyry poko

17 — Ynara kara ehtoko okurohtao xine: “Jezu tooehse Moeze nymerohpyry rumekapose kyya xine,” kara ehtoko. “Ritonōpo poe urutō kō namorepatopōpyry omipona pyra ehtoko,” kara ase oya xine. Toto namorepatopōpyry rumekapory se pyra ase oya xine. Pake tōturuse toto Ritonōpo poe, toto omihpyry ae oepyase. Toto omihpyry ae ro emero tyrīko ase, zae ehtoh Ritonōpo a waro oehtohkōme.

18 Etatoko pahne, kapu nae ro ahtao, nono roropa nae ro ahtao enahpyra Ritonōpo nymeropohpyry Moeze tomo a. Inymeropohpyry ae ro emero exīko mana nono enahtoh ponāmero, kapu enahtoh ponāmero roropa.

19 Morara exiryke toiro pitiko aomipona pyra toehse awahtao xine, imehnō tamorepase oya xine ahtao roropa asā xine toto ehtohme, Ritonōpo poetory amorepaneme nymyry pyra matose. Morara awahtao xine ime pyra roropa matose Ritonōpo a. Māpyra aomipona awahtao xine yronymyryme,

imehnõ amoreparyhtao roropa oya xine, aomipona toto ehtohme orēpyrahxo exīko matose Ritonõpo poe. Kure oritorỹko roropa Ritonõpo mana, tykase Jezu eya xine.

20 — Etatoko pahne, parixeu tō Ritonõpo omiry omipona sã toh mã repe. Yrome aomipona nymyry pyra mã toto. Mokaro saaro Moeze omihpyry poko amorepatõkõ mana. Yrome mokaro sã rokē awahtao xine omõpyra matose Ritonõpo esaka. Zae awahtao xine rokē omõnõko matose Ritonõpo esaka.

Imehnõ zehno ehtoh poko

21 — Ynara tykase Moeze atamurukomo a: “Imehnõ onetapara ehtoko. Imepỹ totapase oya xine ahtao aarotorỹko toh mana terekatu a oetapapotohkõme roropa,” tykase Moeze Ritonõpo poe.

22 Yrome ywy oya xine ynara ãko ase, imehnõ zehno awahtao xine okurohtao xine toto etapãko sã matose. Morara awahtao xine awãnohtorỹko Ritonõpo mana. Imepyny a: “Popyra rokē mase,” karyhtao oya xine kure oekarorykomo terekatu a. Imepyny a: “Rowohpe mase,” karyhtao oya xine kure apotoimo htaka aaroporykomo. Morara exiryke omi rypyry poko pyra ehtoko ipunaka.

23 Mame onekarorykõ tonehse oya xine ahtao Ritonõpo Tapyĩ taka Ritonõpo a ekarotohme, onekaropyra ehtoko aporo imepỹ ozehno xine exiry waro awahtao xine.

24 Oturutatoko aporo ozehnotokomo a. Zae pyra oehpõpyrykõ ekarotoko eya ozehno xine pyra aehtohme ropa. Moromeĩpo ytotoke ropa Ritonõpo Tapyĩ taka ropa onekarorykõ ekarotohme eya.

25 — Axĩ ke azahkuru toehse awahtao xine osenetupuh-toko. Ekorokapotoko roropa axiny Ritonõpo ēpataka ytopyra ro awahtao xine. Sero nono po imepỹ aarorykõ se ahtao terekatu a mokyro maro kure oturutoko aaropyra xine ahtao ro terekatu a. Mame otarame aaropyra xine ekurehnõko mana kure tõturuse imaro oexirykõke. Mãpyra popyra tõturuse awahtao xine imaro terekatu a arotorỹko mana. Ohxirotorỹko roropa mana. Morarame terekatu roropa oekarotorỹko mana soutatu a, oẽmapotohkõme ãpuruhpyry taka.

26 Moro taka tomõse awahtao xine, etatoko pahne, okynã matose moro ao, terekatu nepehmapory epehmãko matose emero porehme.

Imehnõ nohpo poko ehtoh poko

27 — Moeze omihpyry ynara ãko: “Imehnõ nohpory poko pyra ehtoko. Imehnõ nio tō poko pyra ehtoko,” ãko. Moro tymeropose Ritonõpo a pake.

28 Yrome ynara āko ase oya xine, nohpo eneryhtao oya xine, ipoko openetarykohtao, pake iirypyryme toehse matose imaro se toehse oexirykōke okurohtao xine. Popyra moro Ritonōpo a mana.

29 Tomeseke ehtoko ōsenetupuhtohkō poko zae rokē ōsenetupuhtohkōme, zae rokē oehtohkōme roropa, iirypyryme pyra oehtohkōme. Oenuru pokoino apotunuru wino iirypyryme awahtao xine, moro enuru toutoko, ipahtohme. Kurehxo oya xine exiry ōkokō kyryry tomapose ahtao oorypyrykō rumekatohme, amarokō omōtohme Ritonōpo esaka. Popyrahxo mā oya xine ōmomyrykō apotoimo htaka.

30 Mame oemary pokoino apotunuru wino iirypyryme awahtao xine, ihkohtoko emapotohme. Kurehxo mā oya xine toiro oemarykō tyhkohse ahtao, oorypyrykō rumekatohme oya xine ōmōtohkōme Ritonōpo esaka. Popyrahxo mā ōmomyrykō apotoimo htaka.

Typyty rumekary poko inio a

(Mateu 19.9; Maku 10.11-12; Ruka 16.18)

31 — Pakatokō omihpyry waro roropa matose nohpo rumekary poko. Ynara tykase toto: “Opyxiākō rumekary se awahtao xine pape imerotoko, opyxiākō rumekary poko oya xine,” tykase toto pake.

32 Yrome ynara āko ase oya xine, opyxiākō rumekaryhtao oya xine imehnō poko pyra ynororo ahtao mokyro rīko matose iirypyryme. Imepý pytyme toehse ynororo ahtao iirypyryme exīko mana. Morararo imepý orutua imaro toehse ahtao, iirypyryme exīko roropa ynororo opokoino xine.

Tōmipona ehtoh poko

33 — Ynara totase oya xine pakatokō omihpyry: “Ritonōpo riryhtao oya xine oenenekōme imehnō onenekunohpyra ehtoko,” kary totase oya xine.

34 Yrome ywy ynara āko ase oya xine, Ritonōpo onesehtopyra ehtoko oenenekōme. Kapu onykohmara ehtoko roropa oenenekōme Ritonōpo esaryme exiryke.

35 Nono onyripyra ehtoko roropa oenenekōme Ritonōpo pupuru esaryme exiryke. Jerusarē onesehtopyra ehtoko roropa oenenekōme tuisa konōto esaryme exiryke.

36 Oupuhpyrykō onyripyra ehtoko roropa oenenekōme oupuhpyrykō tyorōmary waro pyra oexirykōke. Oūsetykō karimutume ahtao xinukutume tyriry waro pyra matose. Xinukutume ahtao karimutume tyriry waro pyra roropa matose.

37 Naeroro: “ÿ,” kahtoko rokene. “Arypyra,” kahtoko ro-ropa. Mäpyra morohne tymotyëkase oya xine ahtao ryhtäko matose. Ajoajohpe exïko matose joroko tamuru omi poe.

Emÿpopyra exiry poko
(Ruka 6.29-30)

38 – Ynara totase oya xine pakatokõ omihpyry: “Imepÿ tonukase oya xine ahtao oenukatorÿko roropa mã toto emetakame. Morararo, imepÿ zery tytahkase oya xine ahtao ozerykõ roropa oũko toh mana,” me totase oya xine.

39 Yrome ynara äko ase oya xine, tyryymase awahtao xine, oryhmahpõkõ onyryhmara ehtoko, onemetakämara ehtoko. Oëpatapihmorykohtao osëpatapihmopotoko rokene osetatoro.

40 Mame imepÿ ometÿkõ apoiry se ahtao ometÿkõ kurä ekarotoko eya.

41 Morarame soutatu ynara karyhtao oya xine: “Së ipuimako morotona kuakorehmako,” karyhtao oya xine, mokyro akorehmatoko itamurumehxo.

42 Mame imepyny a ynara karyhtao oya xine okyryrykõ poko: “Së se ase,” karyhtao oya xine ekarotoko eya. Mame imepyny a: “Së se ywy axïtao rokene,” karyhtao oya xine, ekarotoko roropa eya.

Nupunato kuepekõkara enery poko kyya xine
(Ruka 6.27-28,32-36)

43 – Ynara kary roropa totase oya xine pakatokõ omihpyryme: “Oekyrykõ pyno ehtoko. Yrome oekyrykõ kara pyno hkopyra ehtoko,” katopõpyry totase oya xine.

44 Yrome ywy ynara äko ase oya xine, oekyrykõ kara pyno roropa ehtoko. Oryhmarykohtao eya xine oturutoko toto poko Ritonõpo a,

45 Omy kapuaõ poenõme oehtohkõme. Ynara exiryke, xixime tyrïko Ritonõpo mana iiryryymäkõ pona, kuräkõ pona roropa, enara. Morararo konopo enehpõko Ritonõpo mana kuräkõ pona, iiryryymäkõ pona roropa, enara.

46 Oekyrykõ pyno rokë awahtao xine oty kara Ritonõpo mana. Moro pokoino oepehmara xine Ritonõpo mana kurä ke. Iiryryymäkõ morararo, tyekyrykõ pyno toh mana. Oepekõkara pyno ehtoko roropa.

47 Mame oekyrykõ rokë omiroryhtao oya xine oepekõ maro, otäto kure Ritonõpo rïko matou morara awahtao xine? Ritonõpo waro pyra exiketõ morararo, tyekyrykõ maro kure oturũko toh mana.

48 – Omykõ kapuaõ kure nymyry mana. Imehnõ pyno mana. Morara exiryke, ipoenõme oexirykõke, isä ehtoko, imehnõ pyno ehtoko, tykase Jezu typoetory tomo a.

6

Imehnõ akorehmary poko kyya xine

¹ – Ritonõpo eahmaryhtao oya xine imehnõ rãnao rokẽ pyra eahmatoko. Imehnõ neneryme rokẽ Ritonõpo eahmaryhtao oya xine otarame, “Kure mase,” äko oenenanõkõ mã repe. Yrome tynekarory kurã onekaropyra Ritonõpo oya xine mana. “Pake topehmase sã matose ahno tomo a,” äko Ritonõpo oya xine mana.

² – Morara exiryke tymõkomokākara akorehmaryhtao oya xine tokare pyra sã rokẽ akorehmatoko toto. Ajohpākõ sã pyra ehtoko. Ajohpākõ tymõkomokākara akorehmāko tonesēme rokẽ mã toto, oximõtõh tao roropa imehnõ zuro-matohme tyya xine repe. “To! Kure mase,” kary etary se toexirykõke imehnomo a morara äko mã toto. Etatoko pahne, mokaro kure exiry topehmase pake. Onepehmazomopyra kurã ke Ritonõpo ekurehnõko mana.

³ Imehnõ akorehmaryhtao oya xine tokare pyra akorehmatoko toto.

⁴ Mame zuaro pyra imehnõ mana. Yrome Omykõ kapuaõ oenetyrõko mana. Imeĩpo kurã ke oepehmatorõko mana, tykase Jezu eya xine.

*Ritonõpo maro kuotururukomo
(Ruka 11.2-4)*

⁵ – Mame Ritonõpo maro õtururukohtao ajohpākõ sã pyra ehtoko. Xikihme owõnõko mokaro mana, oximõmākõ rãnao, jarao roropa osema tao tõturutohkõme Ritonõpo maro repe. Etatoko pahne, mokaro pake topehmase sã mã toto.

⁶ Mame Ritonõpo maro õtururukõ se awahtao xine ynara rokẽ ehtoko. Oesaka xine omõtoko, nyhtõh taka. Apurutoko roropa, õturutohkõme Omykõ kapuaõ maro. Ritonõpo onenepyra matose repe, yrome oenetyrõko ynororo mana. Mame kurākõ ekarõko oya xine mana, kure oenerykõke toiroro awahtao xine.

⁷ – Morarame õtururukohtao Ritonõpo maro otomose oturupyra ehtoko. Ritonõpo waro pyra exiketõ sã pyra ehtoko. Mokaro ynara äko: “Otarãme otomose kuotururukohtao kuetatorõko Ritonõpo mana,” äko toh mã repe.

⁸ Naeroro mokaro sã pyra ehtoko. Ritonõpo omykõme exiryke emero zuaro mana. Ise oehtõkõ waro roropa mana onekaropopyra ro awahtao xine.

⁹ Imaro õtururukohtao, ynara kahtoko eya:
“Papa Kapuaono, kure oriry se ynanase.

¹⁰ Emero oenetuputyry se ynanase.

Yna akorehmako sero nono po,
õmipona yna ehtõhme ipunaka,

õmipona kapuaõkõ ehtoh samo.

¹¹ Seroae yna zoty ekaroko yna a.

¹² Yna rypyry roropa ikorokako Papa,
yna ryhmahpõkõ rypyry korokapory sã yna a.

¹³ Yna ewomako, iirypyryme yna onyripyra joroko tamuru
ehtohme,”

kahtoko Ritonõpo a.

¹⁴ – Ynara exiryke, popyra orirykohtao imehnomo a,
yrome mokaro rypyry korokaporyhtao oya xine Ritonõpo a,
oorypyrykõ roropa korokãko Ritonõpo mana.

¹⁵ Yrome imehnõ rypyry korokapory se pyra awahtao xine,
oorypyrykõ onykorokara ekurehnõko Omykõ kapuaõ mana.

*Amotyryae rokẽ kuotukurukomo Ritonõpo poko
kuehtohkõme*

¹⁶ – Mame Ritonõpo maro õtururukohtao yronymyryme
otuhpyra ehtoko aporo. Osekãtopyra roropa ehtoko otuhpyra
oexirykõ poko. Ajohpe emynyhmaketõ sã pyra ehtoko. Otuh-
pyra mã toto Ritonõpo maro tõturutohkõme repe imehnõ nen-
eryme rokene, otuhpyra toexirykõ waro imehnõ ehtohme.
Etatoko pahne, pake topehmase sã mokaro, imehnomo a
enetopõpyry ke rokene.

¹⁷ Yrome otuhpyra awahtao xine osẽkurikatoko ro. Oũsetykõ
ekurinatoko ro.

¹⁸ Morara awahtao xine imehnõ oenetupuhpyra xine
mana otuhpyra oexirykõ poko. Omykõ rokẽ zuaro mana.
Onenepyra matose repe, yrome ynororo oenetoryko mana.
Morarame emero eneryke tyya kurãkõ ekarõko oya xine
mana tãkye oehtohkõme.

*Tymõkomokã sã kuehtohkõme kapu ao
(Ruka 12.33-34)*

¹⁹ – Ritonõpo nekarory kurã se ehtoko. Sero nono po
tuhke tineru tõkehko anãnonohpyra ehtoko. Tanonohse oya
xine ahtao ryhtãko mana ahkyryxitãko. Nuko tõkehko roropa
iiryhmãko mana. Omato roropa ematonanohnõko mana.

²⁰ Kurehxo Ritonõpo a omõkomorykõ kurãkapory oya xine
kapu aka. Moero mã omõkomorykõ mã ahkyryxitara. Moroto
nuko onenahpyra mana. Omato roropa onematonanohpyra
mana moero ahtao.

²¹ Senohne poko omõkomorykõ poko rokẽ
õsenetuputyrykohtao taro se rokẽ exiko matose. Yrome
kure Ritonõpo maro ehtoh poko õsenetuputyrykohtao myaro
oytorykõ se exiko matose.

*Saereme sã ehtoh poko kukurohtao xine
(Ruka 11.34-36)*

22 — Kuokokõ ezurume sã kuenurukõ mana. Kure oenu-
rukõ ahtao, saereme osenuhmãko matose. Zae ehtoh poko
õsenetuputyrykohtao saerehkane ao sã matose.

23 Yrome oenurukõ popyra toehse ahtao osenuhmara exiiko
matose. Xinukutume sã oya xine exiiko mana. Moro saaro
oorypyrykõ poko openetarykohtao xinukutume sã exiiko
okurohtao xine mana. Kurãkõ enetupuhnõko matose popyra.
Popÿ enetupuhnõko matose kure samo. Enara.

*Tosẽke kuehtohkõ poko, Ritonõpo ke rokene
(Ruka 16.13; 12.22-31)*

24 — Asakoro tosẽke exiry tupime mana. Ynara exiryke
toirõ pyno awahtao xine imepÿ se hkopyra exiiko matose
mokyro pokoino. Mokyro maro oerokurukõke imepÿ maro
oerokurukõ se pyra roropa exiiko matose. Morararo Ritonõpo
poetoryme awahtao xine tyorõ onyripyra matose oesẽkõme,
Ritonõpo poetoryme oexirykõke.

25 — Morara exiryke ynara ãko ase oya xine, torẽtyke pyra
ehtoko arypyra oehtohkõ poko, õtykõ se oehtohkõ poko ro-
ropa õkurukõ se oehtohkõ poko roropa, enara. Ometÿkõ poko
roropa torẽtyke pyra ehtoko. Ritonõpo poe taro matose sero
nono po. Ôtykõ motye kuhse matose Ritonõpo a. Ometÿkõ
motye kuhse roropa õkokõ mana eya.

26 Etatoko pahne, torõ tõ ytoytõko rokene. Tÿkyryrykõ
anarykara toto. Tynapyrykõ onẽmara roropa mã toto ã aka
ikurãkatohme. Omykõ kapuaõ toto pyno mana. Yrome torõ tõ
motye kuhse opyno xine Ritonõpo mana.

27 Torẽtyke awahtao xine oorikyrykõ poko, orihnõko ro
matose. Oorikyrykõ se pyra matose repe, yrome orihnõko ro
matose. Naeroro oty katohme pyra mã torẽtyke exino.

28 — Kamisa poko torẽtyke pyra ehtoko roropa. Onahpoty
ekuru enetoko. Erohpyra onahpoty ekuru mana kamisa riry
poko, tupõ riry poko, enara.

29 Yrome kure potu mã ekuru, Saromão zuponÿpyry kurã
motye kuhse kure ona ekuru mana.

30 Ritonõpo ona Rihpõ mokyro. Axĩ onahpoty ahtanohpõko
mana, ahtanohpory se tahtao. Yrome axĩ orihnõko ropa
mana onahpoty. Axĩ roropa enahnõko mana apoto ke
tyahkase ahtao. Morararo oupõkõ riry tupime pyra Ritonõpo
a. Onahpoty pyno toexiry motye opyno xine toexiryke pitiko
rokẽ tonetuputyryhtao ro oya xine.

31 Morara exiryke torẽtyke pyra ehtoko. Ynara kara ehtoko:
“Onokyhxo keh joh ekarõko nae?” kara ehtoko. “Onokyhxo
keh johme nae?” kara roropa ehtoko. “Onokyhxo keh jokuru
enehnõko roropa nahe?” kara ehtoko. “Oty ke roropa ymetÿ

epekahnōko hano?” kara roropa ehtoko. Oserētykyro pyra ehtoko morohne poko. Tuenikaro rokē ehtoko.

³² Otytyko poko penetāko Ritonōpo waro pyra exiketō roropa mana. Yrome Ritonōpo awaro xine mana. Omise oexirykō waro mana.

³³ Morara exiryke osemazuhme Ritonōpo poko openetatoko oesēkōme aehtohme, aomipona oehtohkōme roropa yronymyryme, morara se Ritonōpo exiryke. Mame senohne emero ekarōko oya xine mana.

³⁴ Morara exiryke, torētyke pyra ehtoko. “Otarā exīko nae kokoro?” kara ehtoko. Ritonōpo opynanohtorỹko mana kokoro rokene. Naeroro oehtohkō onymotyēkara ehtoko. Torētyke pyra ehtoko. Enara.

7

Imehnō onekaropyra ehtoko popyra (Ruka 6.37-38,41-42)

1 – Imehnō onykerekeremara ehtoko okerekeremara xine roropa Ritonōpo ehtohme.

² Ynara exiryke imehnō pokōnopyryhtao oya xine, opokōnohtorỹko roropa Ritonōpo mana, imehnō pokōnopyry sā oya xine. Kure imehnō riryhtao oya xine, kure oritorỹko roropa Ritonōpo mana. Yrome popyra toto riryhtao oya xine, popyra oritorỹko roropa Ritonōpo mana.

³ Otārāme imepỹ mā iiryppyryme pitiko rokē repe. Wewe akumuru pitiko enuru ao exikety sā mana. Yrome oorypyrykō pitiko rokē pyra mana, wewe konōto onu ao exikety sā mana. Morara awahtao xine imehnō rypyry enēko rokē matose. Yrome oorypyrykō onenepyra amarokomo.

⁴ Imehnō kerekeremaryhtao oya xine otarame ynara āko matose eya xine: “Wewe akumuru pitiko moro oenuru ao. Ouxi,” āko matose repe. Yrome oenurukō ao roropa wewe konōto exiry waro pyra matose.

⁵ Onekunohto rokē matose. Osemazuhme aporo wewe konōto toutoko oenurukō ae. Moromeīpo kure osenuhmāko matose. Imepỹ enuru ae wewe akumuru oūko ropa matose kure ōsenuhmarykōke. Moro saaro osemazuhme oorypyrykō irumekatoko. Moromeīpo kurehxo imehnō akorehmāko matose, iiryppyrykō rumekapory poko. Enara.

⁶ – Ritonōpo nekarohpyry kurā onekaropyra ehtoko etary se pyra exiketomo a. Kaikuxi sā rokē mā toto. Naeroro eya xine onekaropyra ehtoko ozehno xine toto exiryino, oryhmārykōino roropa eya xine. Poinokoimo sā roropa mā toto. Kasuru kurā onekaropyra sytatose poinokoimo a. Tokarose eya xine ahtao onenahpyra mā toto itūtūmāko rokē mā toto.

Morararo Ritonõpo omiry ekaroryhtao ise pyra exiketomo a ahnikatohme rokē mā apoiko toto. Naeroro ise pyra exiketomo a otuhparο pyra ehtoko toiparo rokē ākītarykōino.

Ekaropotoko, zupitoko, ikohmatoko

(Ruka 11.9-13)

⁷ – Oturukehpyra ehtoko Ritonõpo a. Ekaropotoko eya. Mame onekaropohpyrykō ekarōko mā oya xine. Axī pyra onekaropohpyrykō ekaroryhtao penekehpyra ehtoko. Otyro zupine sā oturukehpyra ehtoko. Moromeīpo kurākō ekarōko Ritonõpo mā oya xine. Etapuruhmakapone sā ehtoko. Moromeīpo etapuruhmakāko mana.

⁸ Ynara exiryke kurākō ekaroporyhtao Ritonõpo a ekarōko oya xine mana. Ise oehtohkō zupiryhtao oya xine ekarōko oya xine mana. Āpuruhpyry etapuruhmakaporyhtao oya xine etapuruhmakāko roropa mana.

⁹ Typoenōkamo, etatoko pahne. Opoenōkomo a: “Wyi se ase,” karyhtao oya xine topu onekaropyra matose eya xine.

¹⁰ “Papa, omise ase,” karyhtao oya xine, okoi onekaropyra matose eya xine.

¹¹ Iirypyryme matose repe, yrome kurākō ekarory waro matose opoenōkomo a. Kure kuhse mā Papa Kapuaono. Naeroro otyro kurā ekarōko oya xine mana ekaroporyhtao eya.

¹² – Imehnomo a kure orirykō se matose. Naeroro imehnō roropa kure tyritoko kure orirykō se oehtohkō samo. Morara awahtao xine Moeze omihpyry omipona roropa matose. Ritonõpo poe urutō kō omihpyry omipona roropa matose.

Omōtoħ pitiko

(Ruka 13.24)

¹³ – Asakoro osema sā kuosenetupuhtohkō mana. Ritonõpo omipona ehtoh osema pitiko ae ytotoħ sā mana, tupimā ae ytotoħ samo. Yrome moro ae rokē ytotoħ. Ynara exiryke Ritonõpo osenetuputyry ae pyra awahtao xine tyoro ae ytoketō sā matose, zumo ae ytoketō samo. Moro ae ytoketō mā etuarimaketō esaka ytōko. Tuhke roropa moro ae ytoketō mana.

¹⁴ Yrome zumōkara ae ytoketō orihpỹme exīko mā toto. Tuhke hkopyra moro ae ytoketō mana.

Epery zoko kure ehtoh waro sytatose epery eneryke kyya xine

(Ruka 6.43-44)

¹⁵ – Tomeseke ehtoko ajoajohpākō poko. Oenekunopyrykō se mā toto Ritonõpo esaka omōpyra oehtohkōme.

“Urutōme ase Ritonõpo poe,” āko toħ mā repe. Yrome ajohpe rokē mā toto. Toto eneryke kaneru sā kure toto

ekarōko matose repe. Yrome ikurohtao xine kaikuxi tamuru sã imehnō ryhmary se mã toto. Imehnō mōkomory apoiry se roropa mã toto.

¹⁶ Ajohpe toto exiry waro exīko matose toto nyryry eneryke oya xine. Otyro sã mã toto. Omoxino zoko uwame eperytara mana, morararo ātaryka zoko mã fikume eperytara mana. Toperyme rokē eperytāko mana.

¹⁷ Kure otyro zoko ahtao kure eperytāko mana. Māpyra popyra zoko ahtao, popyra eperytāko roropa mana.

¹⁸ Otyro zoko kure ahtao popỹ ke eperytara mana. Morararo otyro zoko popyra ahtao kurã ke eperytara mana.

¹⁹ Mame otyro zoko popyra ahtao akohnōko mã toto popyra eperytaryke. Apoto htaka ipahnōko mã toto.

²⁰ Morohne saaro mã ajohpe exiketomo. Ajohpe toto exiry waro exīko matose toto rypyry eneryke oya xine.

*“Awaro xine exipitopyra ase,” kary poko
(Ruka 13.25-27)*

²¹ — “Jesēme mase Jezu,” kananō mã ypoetoryme exīko Papa Kapuaō omipona toto ahtao. Yrome: “Yna esēme mase, yna esēme mase,” kananō mã ypoetoryme pyra mã toto Papa Kapuaō omipona pyra toto ahtao. Ritonōpo esaka ytopyra aomipona pyra exiketō mana.

²² Mame sero nono pōkō apiakatoh toehse ahtao tuhke ynara āko ya mã toto: “Tamuxi Jezu, ōmiry omi poe Ritonōpo omiry ynanekaroase imehnomo a. Ōmiry omi poe roropa joroko tō ynanutūtanohpoase imehnō ae. Kurākōkara ynanukurākase roropa ōmiry omi poe,” āko toh mã repe ya.

²³ Mame ynara āko ase eya xine: “Awaro xine pyra ase ipunaka. Ytotoko taroino. Oorypyrykō poko rokē matose,” āko ase eya xine.

*Tapyi rihpōkō asakoro mana
(Ruka 6.47-49)*

²⁴ — Morara exiryke jomiry etaryhtao oya xine, jomipona awahtao xine roropa, tuaro exīko matose. Imepỹ tuaro exikety sã matose. Tuarō exikety a tytapyĩ tamose tūporē po.

²⁵ Mame konopo toehse itamurume. Tuna tukumase. Mame tyryrykane konōto tooehse, jamihme tapyi pokona tooehse. Yrome tapyi onemara, kure tyrise exiryke tūporē po.

²⁶ — Yrome jomiry etananō jomipona pyra toehse ahtao tuenikaro sã exīko toh mana. Imepỹ tuaro pyra exikety sã roropa exīko toh mana. Tytapyĩ tyrise eya isawã po repe.

²⁷ Mame konopo tooehse itamurume. Tuna tukumase roropa. Mame itapyĩ tomase tyryrykane a nakuaka. Tuna a tarose tapyi, tykase Jezu eya xine.

Orẽpyra Jezu ehtopõpyry

²⁸ Morarame tõturukehse Jezu ahtao tõsenuruhkase toto ta-morepatopõpyrykõ poko Jezu a.

²⁹ Moeze omihpyry poko amorepatõkõ sã pyra Jezu namorepatoh kynexine, tuaro toexiryke.

8*Ipũ imotahpyry kurãkatopõpyry Jezu a
(Maku 1.40-45; Ruka 5.12-16)*

¹ Morarame Jezu tyhtose ropa ypy poe. Mame imoihmãkõ toytose imaro.

² Mame imepỹ toytose tupũ motaryke eya. Tosekumuru po typorohse Jezu õpataka. Ynara tykase eya:

– Jukurãkary se awahtao jukurãkary waro mase, tykase eya.

³ Mame tomary ke Jezu a tapose.

– Ỹ, okurãkary se ropa ase. Kure exiko ropa, tykase eya. Mame axĩ mokyro pũ totyhse ropa.

⁴ Mame ynara tykase Jezu eya:

– Etako ke, topoh rokẽ ytoko aporo Ritonõpo maro oturukety a. Osekãtopyra exiko aporo. Eya rokẽ osenepota. Moromeĩpo Moeze omihpyry omi poe onekarory ekarota eya jahkatohme, okurãkatopõpyry ropa waro imehnõ ehtohme, tykase Jezu eya.

*Sajẽtu poetory kurãkatopõpyry ropa Jezu a
(Ruka 7.1-10)*

⁵ Morarame Jezu toytose Kapanaũ pona. Eporehkasasaka tahtao tõseporyse toto romano maro, sajõtumã maro. Ynara tykase ynororo Jezu a:

– Kuakorehmako, ajohpãme samo.

⁶ Ypoetory kure pyra ipunaka mana, ytapyĩ taono. Ytoytopyra toehse ynororo. Tohrame rokẽ mana. Takarah äko mana itamurume, tykase ynororo Jezu a.

⁷ – Ỹ, tykase Jezu. – Ytõko ase amaro atapyĩ taka ikurãkase, tykase eya.

⁸ Yrome ynara tykase ynororo Jezu a:

– Arypyra, kure mase. Popyra rokẽ ase. Typatakẽme pyra roropa ase. Ytopyra exiko ytapyĩ taka. Õmiry ke rokẽ ypoetory kurãkary waro mase.

⁹ Ywy roropa tosẽke ase, Kapitão tomo. Typoetoke roropa ase, soutatu tomo. “Ytoko,” karyhtao ya soutatu tomo a, ytõko mã toto. Mame imepyny a: “Osehko,” karyhtao ya oehnõko mana. Ypoetory a roropa: “Senohne tyriko,” karyhtao ya, tyriphopyry rĩko mã toto. Moro saoro mase. Õmiry ke kurãkõkara kurãkary ropa waro mase, tykase ynororo Jezu a.

10 – To! tykase Jezu morara kary etaryke tyya. Mame ynara tykase Jezu imoihmākomo a:

– Etatoko pahne, mose juteu kara. Yrome jenetupuhnōko nase yronomyryme. Ipanō onenepitopyra ywy taro juteu tō rānao.

11 Etatoko pahne, tuhkākō mā oehnōko xixi tūtatoh wino, xixi omōtoh wino roropa Ritonōpo esaka. Aparāo tō maro otuhnōko mā toto, Izake maro, Jako maro, enara.

12 Yrome tuhkākō toahmase roropa repe. Yrome omōpyra mā toto Ritonōpo esaka. Xinukutumao exīko mā toto tomase toexirykōke. Moro ao xitāko mā toto, atasamāko. Kui kui āko mā toto tātasamaryme.

13 Mame ynara tykase Jezu sajētū a:

– Ytoko ropa atapyī taka. Tonetupuhse oya jexiryke opoetory nekurāka ropa.

Mame toytose ropa ynororo tytapyī taka. Mame typoetory tonese eya. Pake toekurākase ropa kynexine Jezu omi poe.

*Kurākōkara kurākatopōpyry ropa Jezu a
(Maku 1.29-34; Ruka 4.38-41)*

14 Morarame Jezu toytose ropa Peturu tapyī taka. Moroto Peturu merenoty tonese Jezu a kure pyra. Oxirohnōko kynexine, tohrame.

15 Mame tomary ke mokyro tapose Jezu a. Axī kynoxirohkehne ynororo. Mame kynowōne ropa tonahsē ritohme, Jezu napyry ritohme.

16 Morarame kokonie pukuro jorokohpā kō tonehse tuhke imehnomo a, Jezu a. Mame tōmiry ke joroko tō tutūtanohipose ropa eya mokaro ae. Kurākōkara, tukurākase ropa eya pōehme.

17 Morohne tyrise Jezu a pake urutō omihpyry ae ro, Izaja omihpyry ae ro. Ynara tymerose Izaja a pake: “Tamoreme kure pyra kuehtohkō kurākāko mana. Tamoreme kukurākatorŷko roropa mana,” tykase pake Izaja Ritonōpo nymenekahpyry poko. Morara katopōpyry ae ro kurākōkara tukurākase ropa Jezu a.

*Jezu maro toexiry se aehtyamo
(Ruka 9.57-62)*

18 Mame imoihmākō eneryke tyya, ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Ehmaropa ikuhpo mōpozakoxi, tykase.

19 Mame Moeze omihpyry poko imehnō amorepane tooehse Jezu a oturuse. Ynara tykase ynororo:

– Jytory se ase amaro emero rokē pata pona, atamorepany se jexiryke. Orumekary se pyra roropa ase jūme, tykase ynororo.

²⁰ Yrome ynara tykase Jezu eya:

– Oetuarimary zuno pyra hma ymahro? Onokyro tō tosake mana. Torō tō roropa, tosake toh mana. Yrome Kapu ae Ayhtohpyry tytapyike pyra mana, tosake pyra taro, tykase Jezu eya.

²¹ Imepÿ Jezu maro atamorepakety kynexine. Ynara tykase ynororo Jezu a:

– Ajohpāme sã ytoxi aporo papa tapyĩ taka. Tamuhpōme toehse mā ynororo. Mame toorihse ynororo ahtao oehnōko ropa ase, tonēse ahtao roropa amaro jytotohme, tykase ynororo Jezu a.

²² Yrome ynara tykase Jezu eya:

– Toipe orihnōko exino mana. Mame toorihse ahtao imehnō zonēnōko mana epēpyry tomo. Yrome omoro rokē eropa ymaro, tykase Jezu eya.

Tyryrykane mynyhpākatopōpyry poko Jezu a

(Maku 4.35-41; Ruka 8.22-25)

²³ Morarame Jezu tōtyrise kanawa aka, ipoetory tō roropa tōtyrise imaro.

²⁴ Mame okynā pyra tyryrykane konōto tooehse itamurume, ikuhpo akuotyryhtao eya xine, poh tykase roropa itamurume kanawa pona. Yrome Jezu nyhnōko kynexine kanawa ao.

²⁵ Axī ipoetory tō toytose eya, tōpakase ynororo eya xine:

– Jezu, yna ipynanohko! Nerÿko sytatose! tykase toto.

²⁶ – Oty katoh oserehnōko matou? Jenetupuhpyra ro hmatou? tykase eya xine Jezu. Mame towōse ynororo. Ynara tykase tyryrykane a, pohkane a roropa:

– Omynyhpāko, tyryry kara exiko, tykase. Mame axī tyryry kara toehse. Pohkara roropa toehse. Mynyntyme konōto rokē toehse.

²⁷ Mame imarōkō tōsenuruhkase:

– To! Imehxo mose nase. Tyryrykane aomipona nymynyhpāno. Pohkane roropa nymynyhpāno aomi poe, tykase toto.

Jorokohpā kō kurākatopōpyry poko Jezu a

(Maku 5.1-20; Ruka 8.26-39)

²⁸ Morarame tuna ehpioksi Jezu toeporehkase, ikuhpo ehpioksi. Moroto Katara pōkō esary kynexine. Mame okepy esary poe asakoro jorokohpā kō toytose Jezu a. Zehnotokō kynexine. Mokaro eneryke tyya xine, imehnō tōserehse. Ytopyra toehse toto moro esemary ae.

²⁹ Mame kui tykase toto jorokohpā komo Jezu eneryke tyya xine.

– Oty kase moehno Ritonōpo mūkuru? Yna htomase moehno? Atapiakatoh po pyra ro nase, tykase toto Jezu a.

³⁰ Mame moe pyra poinokoimo tō kynexine. Tuhke toh kynexine otuhnōko.

³¹ Ynara tykase joroko tō Jezu a:

– Yna aroporyhtao oya, poinokoimo aka yna aropoko, tykase toto Jezu a.

³² Mame:

– Ytotoko, tykase Jezu eya xine. Morara exiryke toytose toto ahno ae poinokoimo aka. Mame poinokoimo tō axī toytose ppy poe ikuhpo kuaka. Moro kuaka tyneryse toto.

³³ Mame poinokoimo erasēpyā toytose pata pona tururume. Moroto tōturuse toto imehnō netaryme. Tynenehpyrykō tokarose imoihmākomo a. Ahno ae joroko tō tūtatopōpyry poko turuse toto.

³⁴ Morara exiryke pata pōkō tuhke toytose Jezu enese. Mame Jezu tonese tyya xine ahtao:

– Ytoko ropa taroino yna esae ajohpāme samo, tykase toto eya.

9

*Pakaihkapÿ kurākatopōpyry Jezu a
(Maku 2.1-12; Ruka 5.17-26)*

¹ Mame Jezu tōtyrise ropa kanawa aka. Mame ikuhpo takuohse ropa, tosaka toytose ropa, pata pona.

² Mame pakaihkapÿ tonehse imehnomo a etueh tapoe. Jezu jamitunuru waro toexirykōke, Ritonōpo mūkurume Jezu tone-tupuhse tyya xine exiryke kurākara tarose eya xine. Mame toto a tonetuputyry eneryke tyya, ynara tykase Jezu ytoytopyny a:

– Enaromyra exiko aimo. Oorypyry korokāko ropa ase, tykase Jezu eya.

³ Mame morara kary etaryke tyya xine ynara tykase Moeze nymerohpyry poko amorepatōkomo:

– Mose zae pyra mana, Ritonōpo poenohnōko rokē mana, tykase toto Jezu poko.

⁴ Yrome mokaro a typoihtory waro Jezu kynexine. Morara exiryke ynara tykase ynororo:

– Juaro pyra oexirykōke ykerekere māko matose okurohtao xine.

⁵ Ynara kary mā tupime pyra Ritonōpo a, yrome oya xine tupime mana: “Aimo, oorypyry korokāko ase,” kary tupime oya xine mana, ynara kary roropa: “Owōko ropa ytoytoke,” kary. Morara kary tupime oya xine mana ahnome rokē oexirykōke.

⁶ Yrome ya asakoro ro tupime pyra mana Kapu ae Ayhtohpyryme jexiryke. Iirypyrymākō rypyry korokary waro ase. Naeroro yjamitunuru enepōko ase oya xine. Mose kurākāko

ropa ase onenerykōme iirypyry korokary waro jexiry waro oehtohkōme, tykase Jezu eya xine. Mame ynara tykase ynororo ytoytopyny a:

– Owōko ropa. Awāty anỹko. Ytoko ropa atapyĩ taka, tykase Jezu ytoytopynỹpo a.

⁷ Mame mokyro towōse ropa axiny. Toytose ropa ynororo tytapyĩ taka kure toehse ropa toexiryke.

⁸ Mame moro eneryke tyya xine tōserehse toto.

– To! Kure mase Ritonōpo, ajamitunuru tokarose oya exiryke ahno a. Morara exiryke kurākara tukurākase ropa eya, tykase toto Jezu poko.

*Mateu eahmatopōpyry Jezu a tymaro aytotohme
(Maku 2.13-17; Ruka 5.27-32)*

⁹ Morotoino Jezu toytose ropa. Mame toytose tahtao Mateu tonese eya. Kohrame ynororo kowenu tineru apoitoh tao. Erohkety kynexine kowenu poetoryme. Tineru apoine kynexine imehnō wino, ekarotohme kowenu a, kowenu tinerūme.

– Ymaro eropa, tykase Jezu eya.

Mame axĩ towōse Mateu. Jezu maro toytose.

¹⁰ Mame toytose Jezu Mateu tapyĩ taka otuhse. Moroto tuhke Mateu epe tō kynexine, kowenu tinerū apoinanomo. Tuhke iirypyrymākō roropa toytose Jezu a. Moroto ynororo kynexine otuhnōko typootory tō maro meza po.

¹¹ Mame iirypyrymākō maro Jezu eneryke tyya xine ynara tykase parixeu tō Jezu poetory tomo a:

– Oty katoh oesēkō otuhnōko nah iirypyrymākō mahro, kowenu tinerū poko erohketō mahro? tykase toto, tōturupose Jezu poetory tomo a.

¹² Mame toto omiry totase tyya ahtao toto ezuhne Jezu. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Kure awahtao xine opi warō se pyra matose. Yrome kure pyra awahtao xine ise matose.

¹³ Ritonōpo omiry poko otuarōtatoko. Ynara āko Ritonōpo omiry: “Onekarorykō ya kure repe, kaneru tōkehko. Yrome imehnō pyno oexirykō se nymyry ase,” āko Ritonōpo omiry. Moro enetuputyryhtao oya xine, joehtopōpyry poko enetupuhnōko roropa matose. Kapu ae tyhtose ywy. Kure exiketō poko hkopyra ase. Yrome iirypyryme exiketō pyno ehse oepyase, Ritonōpo poetoryme toto ehtohme, tykase Jezu parixeu tomo a.

*Amotyryae rokē otuhtoh poko
(Maku 2.18-22; Ruka 5.33-39)*

¹⁴ Mame João poetory toytose Jezu a oturupose. João kynexine ahno ēpurihkane. Mame ynara tykase ipoetory tō Jezu a:

– Oty katoh opoetory tō otuhnōko kokoro rokē nae? Yna reh amotyryae rokē otuhnōko ynanase Ritonōpo maro yna otururuke. Morararo parixeu tō amotyryae rokē otuhnōko mā toto kokoro rokē pyra, tykase João poetory tomo.

¹⁵ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Amotyryae rokē otuhnōko matose oemynnyhmarykōke. Yrome ypoetory tō ymaro toexirykōke emynnyhmara mā toto, tākye rokē toexirykōke. Toorihse jahtao rokē emynnyhmāko ypoetory tō mana. Amotyryae rokē roropa mā otuhnōko toto toemynnyhmarykōke, toorihse jexiryke, tykase Jezu eya xine.

¹⁶ – Upo pakato toexihkase ahtao kamisa kasenato ke pyra ipanō ke rokē ixixīnōko ropa sytatose. Kamisa kasenato ke typitahmase ahtao exihkāko ropa mana itamurumehxo. (Moro saaro atamurukō omihpyry maro jomiry toximase oya xine ahtao popyra mana. Atae pyra mā jomiry atamurukō omihpyry maro.)

¹⁷ Morararo eukuru ěme okyno pihpyry tyrise ahtao. Mame eukuru tyrisenā onyripyra sytatose pakato ětyppyry aka. Pakato ětyppyry aka tyrise eukuru kasenato ahtao ehmōko mana pakato ětyppyryme exiryke. Mame eukuru ekuānōko mana atahnikāko. Eukuru ě roropa atahnikāko. Māpyra eukuru ě tyrisenā aka eukuru tyrisenā tyrise ahtao atahnikara mana asakoro ro eukuru, eny, enara. (Moro saaro ynekarohpyry ěme matose tyrisenā sã toehse oexirykōke,) tykase Jezu eya xine.

*Jairu ytotopōpyry Jezu a; Jezu zupō apotopōpyry nohpo a
(Maku 5.21-43; Ruka 8.40-56)*

¹⁸ Morara karyhtao ro orutua toytose eya juteu tō tamuxiry. Typorohse ynororo Jezu ěpataka tosekumuru po. Ynara tykase eya:

– Jĕxiry reh norihno seromaroro. Morara exiryke eropa ymaro ikurākatohme ropa oya, ěsemākapotohme ropa, tykase Jezu a ynororo.

¹⁹ Morarame Jezu toytose imaro. Ipoetory tō roropa toytose.

²⁰ Moroto imoihmākō maro imepỹ nohpo kynexine kurākara. 12me jeimamyry taropose eya kure pyra toexiry poko, munume rokē ynororo. Mame kýtone ynororo Jezu mykapo. Zupō ehpiry rokē tytemuhmase eya.

²¹ Ynara tykase ynororo tukurohtao: “Zupō rokē tytemuhmase ya ahtao ekurākāko ropa ase,” tykase ynororo tukurohtao kurākara.

²² Mame zupō tytemuhmase eya rahkene. Mame Jezu kynosenuhmane tỹkakoxi, tupō tytemuhmase exiryke. Ynara tykase ynororo:

– Enaromyra exiko kuku. Tonetupuhse oya jexiryke tukurākase ropa mase, tykase Jezu eya. Axī toekurākase ropa ynororo. Kure toehse ropa.

²³ Morarame Jezu toytose juteu tō tamuxiry tapyī taka. Moroto tuhke ahno tonese eya, rue etonanomo te, xitaketō roropa tonese eya, enara.

²⁴ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Otūtatoko taroino emero porehme. Mose orihpyra mana, nyhnōko rokene, tykase.

Yrome typoihtopitose eya xine.

²⁵ Mame tutūtase ropa toto emero porehme. Mame toto esahpokoxi Jezu kynomōne aorikyhpyry anÿse ropa emary poko. Mame tōsemāse ropa rahkene.

²⁶ Morarame mokyro ēsemākapotopōpyry ropa tokātose eya xine.

Tonurākara kurākatopōpyry ropa poko Jezu a

²⁷ Morotoino Jezu kÿtone ropa. Aytoryhtao tokahmase tonurākara a. Asakoro kynexine tonurākara. Mokaro a Jezu tokahmase. Ynara tykase toto:

– Tawi parÿpyry mase. Yna pyno exiko Tawi parÿpyry, tykase toto opore.

²⁸ Mame tapyi taka Jezu tomōse ahtao, mokaro toytose eya, tonurākara. Ynara tykase Jezu eya xine:

– Okurākary ropa waro hmatohu ya? Jenetupuhnōko matohu? tykase Jezu eya xine.

– Ÿ, zuaro ynanase, yna kurākary waro mase. Ene-tupuhnōko ynanase, tykase toto eya.

²⁹ Morarame toto enuru apone Jezu tomary ke. Ynara kynako eya xine:

– Jenetuputyryke oya xine, okurākatorÿko ropa ase, tykase Jezu eya xine.

³⁰ Mame toto enuru tukurākase ropa eya. Kure tōsenuhmase ropa toto. Mame turuse toto Jezu a. Ynara tykase:

– Etatoko pahne, imehnō onurupyra ehtoko okurākatopōpyrykō ropa poko, tykase Jezu eya xine.

³¹ Yrome aomipona pyra toh kynexine. Toytose tahtao xine Jezu tokātose eya xine emero pata punero.

Tomirēkara kurākatopōpyry poko

³² Morarame toytose ropa toto ahtao, jorokohpā tonehse imehnomo a. Tomirēkara kynexine jorokohpano.

³³ Mame joroko tutūtanohpose ahtao Jezu a, sekere tykase ropa ynororo. Mame tōsenuruhkase toto, jorokohpā tukurākase ropa exiryke eya.

– To! Serara onenepitopyra sytatose Izyraeu tō esao, tykase toto.

³⁴ Yrome ynara tykase parixeu tō ipoko:

– Joroko tamuru poe rokē jamihme mana. Joroko tamuru poe rokē joroko tō tūtanohpōko ropa mana ahno ae, tykase toto Jezu poko, ajohpe rokene.

Nupunato imoihmākō enetopōpyry poko Jezu a

³⁵ Morarame pata tō poro toytose Jezu. Morotōkō tamorepase eya. Toto atamorepatoh tao tamorepase toto eya Ritonōpo omiry kurā poko, toto esēme Ritonōpo exiry poko, enara. Mame emero tukurākase ropa toh eya.

³⁶ Mame imoihmākō eneryke tyya toto pyno toehse ynororo yronomyryme, torētyke toto exiryke. Turumekase sã roropa toexirykōke, kaneru tō samo, tosēkākara samo.

³⁷ Morara exiryke ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Tupito konōto sero ahtao arexi toehkehse sã mana. Erohketō se rokē esē mana epery anÿtohme. Ritonōpo tupime sã moxiã enēko ase. Toehkehse sã mã toto. Morara exiryke erohketō se nase, toto amorepatohme tōmiry poko, typoetoryme toto ehtohme.

³⁸ Naeroro oturutoko tupito esemy a, Ritonōpo a, tōmiry poko imehnō amorepananō enehpotohme, tarōkō amorepatohme, ipoetoryme toto ehtohme, tykase Jezu eya xine.

10

Jezu nymenekatyã imehnō amorepananōme, 12mākomo (Maku 3.13-19; Ruka 6.12-16)

¹ Mame 12mākō kohmane Jezu tyya.

– Yjamtunuru ekarōko ase oya xine, joroko tō tūtanohpotohme ahno ae, kurākōkara kurākatohme roropa, tykase ynororo eya xine.

² Mokaro 12mākō ynara kynexine, Ximão te, zakorony Ātare roropa. Ximão esety akorō Peturu kynexine. Tiaku kynexine zakorō roropa João. Zepeteu mūkuru Tiaku tō kynexine, João maro.

³ Piripe roropa kynexine Patoromeu te, Tome te, Mateu roropa. Kowenu tinerū apoiry poko aerokuhpyry Mateu kynexine. Imepÿ Tiaku roropa Aupeu mūkuru kynexine te, Tateu te,

⁴ tyorō Ximão roropa romano kowenu myakāmary poko aerokuhpyry kynexine te, Juta Ixikariote roropa. Juta mokyro Jezu ewokahpono. Enara kynexine toto.

Typoetory tō aropotopōpyry poko Jezu a, 12mākomo (Maku 6.7-13; Ruka 9.1-6)

⁵ Mokaro taropose Jezu a, imeimehnō pata poro, morotōkō amorepatohme eya xine Ritonōpo omiry poko. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Ytopyra ehtoko, juteutõkara esaka. Samaria põkõ esaka ytopyra ehtoko roropa.

⁶ Izyraeu tomo a rokẽ ytotoko. Tytahse sã mokaro mana kaneru tõ samo, tosẽkõ onenetupuhpyra toexirykõke. Inymeropohpyry omipona pyra roropa mã toto.

⁷ Morara exiryke Ritonõpo omiry poko amorepatatoko toto. Ynara kaxitatoko eya xine: “Oesẽkõ moe pyra mana. Enetupuhtoko oesẽkõme nymyry,” kaxitatoko eya xine.

⁸ Kurãkõkara mukurãkapotatose roropa, aorihtyã mẽsemãkapotatose roropa, ipũ imotatyã roropa mukurãkapotatose, joroko tõ mutũtanohpotatose roropa jorokohpã kõ ae. Topehke pyra yjमितunuru tapoise oya xine. Morara exiryke imehnõ akorehmatatoko, topehke pyra roropa.

⁹ Tineru anaropyra ehtoko, uuru, parata, tineru pisarara roropa anaropyra ehtoko.

¹⁰ Pakara tõkehko anaropyra ehtoko roropa, oytorykohtao. Asakoro oupõkõ anaropyra ehtoko roropa. Toiro rokẽ arotoko oupõkõmo, sapatu imepỹ anaropyra ehtoko roropa. Tymyxike pyra roropa ytotoko. Morara awahtao xine otuhse okohmarykohtao tyya xine otuhtoko imaro xine, oerohtamitukõme samo, tykase Jezu eya xine.

¹¹ – Mame imepỹ pata pona toytose awahtao xine imepỹ eneryhtao oya xine, mokyro oepekõme tyritoko. Mame eya toahmase awahtao xine, imaro ytotoko itapyĩ taka. Mame moroto rokẽ ehtoko, oytotohkõ ropã ponãmero.

¹² Mame itapyĩ taka tomõse awahtao xine: “Oehno kene,” kahtoko. “Opyno xine Ritonõpo mana. Naeroro torẽtyke pyra ehtoko,” kahtoko eya xine, tapyi taõkõmo a.

¹³ Mame moro taõkõ kure oya xine ahtao moroto rokẽ toto maro mehtatose. Yrome ose pyra toto ahtao mytotatose ropã moro tae.

¹⁴ Mame otarame imepỹ tapyi taõkõ toitoine ose xine pyra exiõko mana. Otarãme pata põkõ toitoine roropa tymarõme ose xine pyra toh mana õmirykõ etary se pyra toexirykõke. Morara ahtao mytotatose ropã moro tae. Mame asãtajãkõ mysasakatatose mokaro neneryme, tyrypyrykõ poko enetupuhtohme eya xine.

¹⁵ Etatoko pahne, kurãkõ apiakaryhtao mokaro wãnohnõko Ritonõpo mana. Sotoma põkõ wãnohnõko roropa mana. Komora põkõ roropa wãnohnõko mana. Yrome mokaro kuhse wãnohnõko mana, tyrypyrykõ rumekary se pyra toto exihpyryme, tykase Jezu eya xine.

*Ritonõpo poetory ryhmary poko
(Maku 13.9-13; Ruka 21.12-17)*

16 — Etatoko pahne kaneru tō esē sã ase. Kaneru tō sã matose. Aaropotorỹko ase kaikuxi tō rãnaka samo sero pōkō esaka. Okoi tō tuaro exiry sã tuaro ehtoko. Yrome utukuimo imehnō zehno pyra exiry sã imehnō zehno pyra ehtoko.

17 Tuaro ehtoko. Ozehno xine exiketō mā āpoitorỹko mana. Mame aarotorỹko mā toto terekatu tomo a. Atamorepatoh tao opipohtorỹko mā toto.

18 Kowenatu a aarotorỹko mā toto, tuisa konōto a roropa, ypoetoryme oexirykōke. Mame Ritonōpo omiry kurã poko toto zurũko matose. Juteutōkara zurũko roropa matose.

19 Mame aarorykohtao terekatu a ohxirotokōme, oserehpyra ehtoko. Torētyke pyra ehtoko ezukurukō poko oya xine. “Otara āko hano jyhxiroyhtao? Otāto toto ezuhnōko hano?” kara ehtoko. Toto maro awahtao xine, Ritonōpo ākorehmatorỹko mana toto ezukuru poko.

20 Morarame ōmirykō ke toto onezupyra matose. Ritonōpo Zuzenu nekarohpyry ke rokē toto ezuhnōko matose.

21 — Morarame orutua kō takorō tō ewokāko toh mana ekarotohme terekatu tomo a, aorihmapotohme. Turuikō ekarōko roropa mā toto terekatu tomo a, aorihmapotohme. Jūkō typoenō ewokāko roropa mā toto. Imehnō roropa tumykō zehno exīko. Toto orihmapōko mā toto.

22 Mame emero porehme ozehno xine exīko mā toto ypoetoryme oexirykōke. Yrome oryhmatopōpyrykō eanahtoryhtao oya xine, jurumekara roropa awahtao xine oorikyrykō ponāmero, opynanohtorỹko ase.

23 Morara exiryke oryhmarykohtao toiro pata po imepỹ pona ytotoko. Etatoko pahne, emero Izyraeu patary pōkō anamorepara ro awahtao xine Kapu ae Ayhtohpyry oehnōko ropa mana, tykase Jezu eya xine.

24 — Atamorepaketō tuisame hkopyra mana. Yrome amorepanekō tuisamehxo mana. Morararo erohketō tuisame hkopyra mana. Yrome esēkō tuisame mana.

25 Morara exiryke āmorepanekō sã toehse awahtao xine tākye ehtoko, oesēkō sã toehse oexirykōke. Yrome tapyi esē esehatoryhtao imehnomo a joroko esety ae morararo oesehtotorỹko toh mana jorokome. Popyra kuhse oesehtotorỹko toh mana, tykase Jezu typoetory tomo a.

Imehnō zuno pyra ehtoh poko
(Ruka 12.2-7)

26 Ynara tykase roropa Jezu typoetory tomo a:

— Imehnō zuno pyra ehtoko. Emero zonētyã enepōko ropa Ritonōpo mana. Emero puti puti katopōpyry roropa zumakāko roropa mana.

²⁷ Ynekarohpyry roropa oya xine koko oxime rokē kuahtao xine, moro ekarōko ropa matose saereme toehse ropa ahtao imoihmākō netaryme.

²⁸ Imehnō zuno pyra ehtoko. Kuokokō etapary waro toh mā repe, yrome kuzenukō etapary waro pyra mā toto. Ritonōpo zuno rokē ehtoko. Kuokokō etapary waro mā ynororo. Kuzenukō emary waro roropa mana apotoimo htaka, tykase Jezu typoetory tomo a.

²⁹ – Torō pitiko epekatyryhtao oya xine typyne pyra oya xine mana. Yrome toiro pitiko torō orikyryhtao zuaro Ritonōpo mana. Torō pitiko orikyry se Ritonōpo ahtao rokē orihnōko mana. Yrome torō pitiko motye kuhse opyno xine Ritonōpo mana. Morara exiryke oorikyrykō se pyra Ritonōpo ahtao orihpyra matose.

³⁰ Awaro xine Ritonōpo mā ipunaka. Oūsetykō tuhke exiry waro roropa mana.

³¹ Morara exiryke oserehpyra ehtoko. Torō pitiko motye kuhse opyno xine Ritonōpo mana, tykase Jezu typoetory tomo a.

*Ihxiyra Jezu poetoryme tōsekarory poko
(Ruka 12.8-9)*

³² Mame ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– “Jezu poetoryme ase,” karyhtao oya xine imehnō netaryme, morararo ase: “Mose ypoetoryme,” āko ase opoko xine Papa Kapuaō netaryme.

³³ Yrome ihxiṗyke awahtao xine ypoko: “Jezu waro pyra ase,” karyhtao roropa oya xine imehnō netaryme, morararo ase: “Mose waro pyra ase,” āko ase opoko xine Ritonōpo Kapuaō netaryme, tykase Jezu.

*Sero pōkō apiakatohme sã Jezu oehtopōpyry
(Ruka 12.51-53; 14.26-27)*

³⁴ – Ynara kara ehtoko: “Jezu tooehse osepeme kuehtohkōme porehme,” kara ehtoko ypoko. Moro pokona pyra oepyase. Yrome iirypyrymākō rypyry korokapose oepyase, iirypyrykō rumekapose roropa toehse ywy. Yrome tyrypyrykō rumekary se pyra exiketō mā yzehno exīko mā toto. Ypoetory zehno roropa exīko mā toto.

³⁵ Ÿ, tooehse ywy sero nono pona orutua kō tumykō maro oxiehno toto ehtohme te, nohpo tō tysekō maro oxiehno toto ehtohme, tymerenotykō maro roropa oxiehno toto ehtohme te,

³⁶ orutua kō roropa, tyekyry tō maro oxiehno toto ehtohme roropa yronymyryme.

³⁷ – Morararo ymotye omykō pyno awahtao xine asa maro, ypoetoryme nymyry pyra matose. Morararo opoenōkō pyno awahtao xine, oēxirykō, omūkurukō roropa, yrome ypyno

hkopyra awahtao xine, ypoetoryme nymyry pyra matose, tykase Jezu.

³⁸ – Morarame oorikyrykõino ymaro se pyra awahtao xine, ypoetoryme nymyry pyra matose.

³⁹ Morararo oorikyrykõ kurûke jurumekaryhtao oya xine orihnõko rokẽ matose. Yrome oorikyrykõ zuno pyra awahtao xine, jomipona se rokẽ awahtao xine orihpÿme exïko matose jÿme, tykase Jezu eya xine.

Kure zae exiketõ rïko Ritonõpo mana

(Maku 9.41)

⁴⁰ – Mame oeahmarykohtao imehnomo a tytapyïkõ taka, jeahmãko sã toh mã roropa. Morarame jeahmaryhtao eya xine, kure jyriryhtao roropa eya xine, Ritonõpo Kapuaõ eahmãko roropa mã toto, eya tonehpose jexiryke tarona.

⁴¹ Morarame kure Ritonõpo omiry ekaronanõ riryhtao oya xine, Ritonõpo poetoryme toto exiryke kure oritorÿko roropa Ritonõpo mana, kure toto riryke oya xine. Zae exiketõ kure riryhtao oya xine, zae toto exiryke, kure oritorÿko roropa Ritonõpo mana.

⁴² – Etatoko pahne, kure ypoetory tõ riryhtao imehnomo a, toto ohparyhtao tuna kuenimã ke, tuisame pyra ypoetory ahtao ro, kure toto epehmãko Ritonõpo mana, ypoetory ohpatamitume, tykase Jezu typoetory tomo a.

11

João ahno ãpurihkane nenyohtyã poko

(Ruka 7.18-35)

¹ Morarame morohne poko turukehse tahtao xine toytose toto 12mãkomo, tyotyorõ pata tõ pona. Mame Jezu roropa toytose tyorõ pata tõ pona imehnõ amorepase Ritonõpo omiry poko.

² Mame João kynexine ãpuruhpyry tao, ahno ãpurihkane. Moro tao tahtao Jezu ekary totase eya. Morarame typoetory tõ aropone Jezu a, toto oturupotohme.

³ Mame tooehse tahtao xine ynara tykase toto Jezu a:

– Onokyh koh mano? João oturutopõpyry mahno? “Okomino oehnõko mana ÿkapo,” katopõpyry mahno? Ynorome pyra awahtao imepÿ eraximãko ynanah? tykase toto tõturupose Jezu a.

⁴ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Ytotoko ropa, João zurutatoko ynyrihpyry poko, onetahpyrykõ poko, onenehpyrykõ poko, enara.

⁵ Ynara enẽko matose, tonurãkara kure osenuhmãko ropa mana. Ytoytopynÿpo tõ kure ytoytoõko ropa mana. Xiki-hxikihme ytoytoõko mã toto. Ipÿ imotatyã kure exïko ropa

mana. Otato pyra aehtyã otato exïko ropa mana. Aorihtyã tō ěsemãnōko ropa mana. Kure Ritonōpo ehtoh waro pyra exiketō tuarõtãko mã toto Ritonōpo omiry poko, enara.

⁶ Morara exiryke tãkye kuhse matose exïko jenetupuhkeh-pyra awahtao xine, tykase Jezu eya xine.

⁷ Morarame João poetory tō toytose ropa ahtao, ynara tykase Jezu imoihmãkomo a João poko:

– João a toytose awahtao xine ahno esaka pyra, onoky enese mytoatose? Poremãkety kananaru sã exikety eneseh mytoatohse? Arypyra, poremãpyra exikety monexiano.

⁸ Upo kurã ao exikety enese mytoatohse? Arypyra, upo kurã ao exiketō tuisa tapyĩ konōto tao nyhnōko toto.

⁹ Morara exiryke kahtoko ya. Onoky enese mytoatose? Urutō Ritonōpo poe enese mytoatose? Etatoko pahne. Ritonōpo poe urutō nymyry meneatose. Urutō imehxo exikety meneatose.

¹⁰ Ynara exiryke, João poko ynara tymerose pake Ritonōpo omiryne Tumũkuru a: “Mokyro jomiry arōko mana. Urutōme mana. Osemazuhme mokyro aropōko ase imehnō zurutohme oytory poko eya xine,” tykase ynororo Tumũkuru a. Morara tymerose pake Ritonōpo omiryne.

¹¹ Etatoko pahne, João ahno ěpurihkane imehnō motye mana. Imehnō aenurutyã sero nono po mokaro motye João mana. Yrome Ritonōpo enetuputyryhtao oya xine oesëkōme tuisame pyra awahtao xine ro João motye matose, João omihpyry motye Ritonōpo nekarohpyry oya xine exiryke.

¹² João oturutopōpyry poe tuhkãkō Ritonōpo poetoryme se mã toto. Orẽpyra sã aomipona se mã toto.

¹³ Pakatokō urutō kō Ritonōpo poe tōturuse tuisame Ritonōpo exiry poko imeïpo. Morararo Moeze nymerohpyry roropa tōturuse tuisame Ritonōpo exiry poko imeïpo.

¹⁴ Ynara tykase roropa toto: “Eria oehnōko mana tarōkō zuruse,” tykase. Toto omihpyry enetuputyry se awahtao xine, João oepyry poko oturũko toh kynexine.

¹⁵ Otato awahtao xine etãko matose.

¹⁶ – Onokã sã sero pōkō nae? Poetohti sã mã toto, osemiaketō samo osepekahtoh tao. Osezuhnōko mã toto imehnō poetohti maro. Ynara ãko mã toto:

¹⁷ “Rue ynanetoase onetarykōme watohme repe, yrome wara mexiatose. Mame aorihtyã poko xitaketō igitary ynanukukuase roropa repe, yrome xitara mexiatose. Oty se hmatou?” ãko poetohti mana. Mokaro sã sero pōkō mana.

¹⁸ Ynara exiryke, João tooehse oya xine. Amotyryae rokẽ tōtuhse ynororo. Uwa eukuru onẽpyra roropa kynexine. Mame ynara tykase imehnō ipoko: “Mokyro jorokohpe mana,” tykase toto ipoko.

19 Mame Kapu ae Ayhtohpyry tooehse roropa oya xine. Orēpyra otuhnōko ynororo. Jehnahpyry ēnōko roropa mana. Morarame ynara āko matose ipoko: “Enetoko ke. Tōtukuru poko emotyēkāko mana. Jehnahpyry ēnōko roropa mana ita-murume. Kowenu tinerū poko erohketō xihpyry epeme roropa mana. Iiryryymākō epeme roropa mana,” āko matose ypoko. Yrome Ritonōpo poe João tyoro nexiase. Ritonōpo poe roropa tyoro ase. Tuarō Ritonōpo exiry enetupuhnōko matose. Zae aexiry enetupuhnōko roropa matose, aomipona imehnō exiry eneryke oya xine, tykase Jezu eya xine.

Onenetupuhpyra pata tō pōkomo
(Ruka 10.13-15)

20 Morarame juteu tō patary pōkō tyhxiropitose Jezu a tyrypyrykō rumekary se pyra toto exiryke. Tuhke Jezu jamitunuru tonese eya xine repe. Yrome tyrypyrykō onurumekara tokurehse toto. Naeroro ynara tykase ynororo eya xine:

21 — Jetū myhē exīko mā oya xine taroino, Korazim pōkomo, oya xine roropa, Petesaita pōkomo. Jetū mā oya xine exīko myhene. Awānohtorỹko Ritonōpo mana. Yjamitunuru meneatose repe apatarykō rānao, yrome jenetupuhpyra amarokomo. Oorypyrykō onurumekara roropa matose. Onenehpyrykō tonese ahtao Tiro pōkomo a Xitō pōkomo a roropa, tyrypyrykō turumekase eya xine exiry pake. Saku risē tyrise eya xine exiry tupōkōme. Oruno roropa tyrise eya xine exiry tokokō pokona, tyrypyrykō rumekary se toto exiry enetupuhpotohme imehnomo a.

22 Etatoko pahne, kurākō apiakatoh po awānohtorỹko Ritonōpo mana. Tiro pōkō wānohnōko roropa mana. Xitō pōkō roropa wānohnōko mana. Yrome mokaro wānopyry motye awānohtorỹko Ritonōpo mana, tykase Jezu eya xine.

23 — Amarokō roropa Kapanau pōkomo, imehxo se matose-hxo, oepyryparykō se oexirykōke repe, yrome apahtorỹko Ritonōpo mana apotoimo htaka. Ynara exiryke, yjamitunuru tonese oya xine repe. Yrome oorypyrykō onurumekara matose. Jenetupuhpyra roropa matose oesēkōme. Morohne tonese ahtao Sotoma pōkomo a zahpyra ro toh exiry, ipatarykō zahpyra roropa exiry. Tyrypyrykō onurumekara toto exiryke tyahse Sotoma pōkomo ipatarykō maro.

24 Etatoko pahne, kurākō apiakatoh po Sotoma pōkō wānohnōko Ritonōpo mana. Yrome itamurumehxo awānohtorỹko mana, tykase Jezu eya xine.

Osehtoko ya oserematohme
(Ruka 10.21-22)

25 Morarame ynara tykase Jezu Tummy a:

— Papa Kapuaono, kapuaōkō esēme mase. Sero nono pōkō esēme roropa mase. Kure mase Papa tuaro pyra exiketō amoreparyke oya ōsenetupuhtoh poko. Opoe zuarohxo exīko toh mana. Tuaro exiketō motye exīko toh mana. Atamorepaketō motye roropa tuaro exīko toh mana. Opoe roropa tuaro exiketō zuaro pyra tohse ropa mana.

²⁶ Āmoreme morohne tyrise oya Papa, tyriry se oexiryke, tykase Jezu Tummy a.

²⁷ Ynara tykase roropa Jezu eya xine:

— Emero Papa kynekarone ya. Ritonōpo mūkuru waro pyra matose repe. Papa rokē juaro mana. Papa waro pyra roropa matose. Ywy imūkurume jexiryke zuaro ase. Ynymenekatyamo a roropa Papa enepōko ase zuaro toto ehtohme.

²⁸ — Osehtoko ya totaehse awahtao xine, typenekehse roropa awahtao xine oorypyrykō poko. Omoxinety puimary sã oorypyrykō mana. Yrome ywy etaehpyra oritorŷko ase. Oeremapotorŷko roropa ase.

²⁹ Ymaro ytoytotoko jekahmananōme sã ehtoko, ypoko aemyhtyã samo, omoxinety puimananō samo. Ymaro atamorepatoko zae ehtoh poko, kure jexiryke, imehnō pyno jexiryke roropa. Mame oseremãko matose okurohtao xine.

³⁰ Oeremanohporykō ya tupime pyra mana oya xine. Jomipona oexirykō zohzohme exikety puimary sã oya xine mana, tykase Jezu eya xine.

12

Oserematoh esēme Jezu ehtoh poko
(Maku 2.23-28; Ruka 6.1-5)

¹ Morara kaxīpo tyya Jezu kŷtone typoetory tō maro, tupito rānakuroko. Oserematoh ae kŷtone. Mame omise toexirykōke ipoetory tomo a tiriiku tytyhkase tynapyrykōme. Toipe juteu tō pake. “Ematonanohnōko mase,” kara toto imepŷ tupi po tonahsē apoiryhtao omise exikety a enahtohme.

² Morarame tiriiku tyhkary eneryke tyya xine ynara tykase parixeu tō Jezu a:

— Eneko ke, azahkuru opoetory tō mana. Moeze omihpyry omipona pyra toto otyro tyhkaryke eya xine oserematoh ae. Erohnōko mā toto, tykase toto Jezu a.

³ Ynara tykase Jezu eya xine:

— Pape imeroypyry onenepitopyra ro hmatohu Tawi poko typoetory tō maro, omise toto ehtopōppyry poko? (Kytamurukōme Tawi kynexine. Tuisame roropa kynexine.)

⁴ Mame Ritonōpo maro oturutoh taka tomōse ynororo typoetory tō maro. Wyi tonese eya xine. Imehnō nekarohpyry

kynexine Ritonõpo zurume. Moro onenahpopyra kynexine Moeze omihpyry ae ro. Arão pakõ zurume rokẽ kynexine repe. Yrome moro tonahse Tawi tomo a. (Mame moro enahxĩpo Tawi tomo a: “Popyra matose,” kara Ritonõpo kynexine eya xine.)

⁵ Tyoro roropa onenepitopyra ro matohu Moeze omihpyry? Emero oserematoh ae tynekarory etapananõ mã Moeze omihpyry omipona pyra exĩko, Ritonõpo maro oturu-toh tao toerokurukõke. Yrome toto onyhxiropyra Ritonõpo mana.

⁶ Etatoko pahne, ime jehtoh Ritonõpo Tapyĩ motye kuhse mana.

⁷ Otarãme Ritonõpo omiry waro pyra matose. Ynara tymerose: “Oekykõ kaneru tõ etaparyhtao oya xine onekarorykõme ya, kure mã repe. Yrome imehnõ pyno awahtao xine moro kure kuhse ya mana,” me tymerose Ritonõpo omiry. Moro tonetupuhse oya xine ahtao yna onyhxiropyra oexirykõ mana, azahkuru pyra yna exiryke.

⁸ Kapu ae Ayhtohpyry oserematoh esẽme mana. Ywy ase oserematoh esemy, tykase Jezu eya xine.

*Aosemahmirihmahpyry kurãkatopõpyry ropa poko
(Maku 3.1-6; Ruka 6.6-11)*

⁹ Morotoino Jezu toytose ropa juteu tõ atamorepatoh taka.

¹⁰ Moroto orutua kynexine, aosemahmirihmahpyry. Imehnõ roropa moroto kynexine Jezu eraximãko, ihxiroxy se toexirykõke. Iirypyryme Jezu enery se toh kynexine repe. Morara exiryke ynara tykase toto:

– Otara ãko Ritonõpo nymeropohpyry nah? Zae sytatou ynara ahtao, kurãkõkara kurãkary ropa ahtao kyya xine osere-matoh ae? tykase toto Jezu a.

¹¹ Morarame ynara tykase Jezu eya xine:

– Kaneru esẽme awahtao xine, mame osere-matoh ae oekykõ toepukase ahtao oramã aka, ytopyra hmatohu oekykõ anỹse ropa oramã ae? kynako Jezu kynoturupone eya xine.

¹² Kaneru tõ kure Ritonõpo a. Ipyno mana. Yrome kaneru motye kuhse opyno xine mana. Naeroro azahkuru matose imehnõ akorehmary se pyra awahtao xine. Moeze omihpyry omipona sytatose imehnõ akorehmaryhtao kyya xine osere-matoh ae ro, tykase Jezu eya xine.

¹³ Mame ynara tykase ynororo kurãkara a:

– Oemary itopohmako, tykase.

Mame tomary tytopohmase kurãkara a. Axĩ kure toehse ropa osetatoro.

¹⁴ Mame parixeu tõ toytose morotoino oximõme osene-tupuhse Jezu etapatohme tyya xine.

Ritonõpo nymenekahpyry poko typoetoryme

¹⁵ Mame moro poko Jezu tutuarõtase tahtao toytose moro-
toino imepỹ pona. Mame imoihmãkõ imaro toytose. Mame
kurãkõkara tukurãkase ropa eya. Emero porehme tukurãkase
ropa eya toto.

¹⁶ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

— Jekãtopyra ke ehtoko, tykase Jezu eya xine.

¹⁷ Izaja omihpyry ae ro morara tykase Jezu. Ynara tykase
Izaja pake Ritonõpo omiryne:

¹⁸ “Mose ypoetoryme mana, ãko Ritonõpo.

Tymenekase ya mana.

Ipyno ase yronomyryme, yzamaro roropa mana.

Juzenu ekarõko ase eya, zae jomiry ehtoh poko sero nono
põkõ amorepatohme.

¹⁹ Imehnõ oneonezuhpyra exiõko mana.

Opore oturupyra roropa mana.

Osema taõkõ netaryme opore oturupyra mana.

²⁰ Pitiko zemime toehse nãparina ahtao onezehkapopyra
ynororo mana,

amoriry etahkasẽ anaorihmapopyra mana tomeseke.

Tyyrypyrykõke iporemãtyã pitiko zemime exikety sã mana.

Mokaro pynanohnõko mana.

Etuarimaketõ pynanohnõko roropa mana pitiko rokẽ ene-
tuputyryhtao ro eya xine.

Toto zehno pyra exiõko mana.

Toto akorehmãko roropa mana itamurumehxo tonetupuh-
tohme toto a.

Orẽpyra exikehpyra ynororo mana.

Zae pyra ehtoh enahkapõko roropa mana.

²¹ Mame tosẽkõme mokyro enetupuhnõko sero põkõ mana
emero porehme,”

tykase Izaja pake Ritonõpo omiryne.

Peuzepu poko

(Maku 3.20-30; Ruka 11.14-23)

²² Morarame orutua enehne toto Jezu a, tonurẽkara,
tomirẽkara, enara. Jorokohpe roropa kynexine. Mame
mokyro tukurãkase ropa Jezu a. Joroko roropa tutõtanohtose
eya, enara. Mame kynosenuhmane ropa rahkene. Sekere
tykase roropa ynororo.

²³ Mame tõsenuruhkase imoihmãkomo.

— To! Otarame Tawi parỹpyry nymyryme nase, tykase toto.

²⁴ Mame morara kary totase tyya xine ahtao ynara tykase
parixeu tomo:

— Mokyro mã Peuzepu poe rokẽ jamihme mana. Naeroro
joroko tõ tütanohtpõko ropa mana ahno ae, tykase toto ajohpe.
Peuzepu joroko tamuru esety akorony.

25 Toto osenetupuhtoh waro Jezu kynexine. Morara exiryke ynara kynako eya xine:

– Pata tamuru pōkō oxiehno ahtao atatapōiko toto. Mame okynā pyra osenahkāko mā toto. Morararo pata pitiko ahtao. Moro pōkō osetaparyhtao osenahkāko mā toto. Tapyi taōkō roropa tyekyry zehno ahtao osenahkāko mā toto.

26 Morararo joroko tō tātapiakase ahtao, oxiehno roropa toto ahtao okynā pyra osenahkāko mā toto.

27 “Joroko tamuru poe joroko tō tūtanohpōko mokyro mana,” āko matose ypoko repe. Naeroro oturupoxi oya xine. Onoky poe roropa joroko tō tūtanohpōko ropa opoetory tō nahe? Joroko tamuru poe joroko tō tūtanohpōko toh nae? Arypyra. Morararo joroko tamuru tyjमितunuru onekaropyra ya mana. Opoetory tō eneryke oya xine azahkuru oexirykō enetupuhnōko matose.

28 Joroko tamuru poe pyra ase. Ritonōpo Zuzenu poe joroko tō tūtanohpōko ropa ase. Moro eneryke oya xine tuaro exīko matose. Emero esēme Ritonōpo exiry waro exīko matose. Taronā roropa tooehse ynororo mana oya xine.

29 – Etatoko pahne, mōkomo arory se omato ahtao imepỹ tapyi tae tapyi esē myhnōko aporo. Mame tymyhse esē ahtao, imōkomory arōko mana.

30 – Ypyno pyra awahtao xine yzehno matose. Jako-rehmara awahtao xine imehnō enepyrpy poko ya, toto aropōko rokē matose ywinoino. Jakorekehkāko matose.

31 Morara exiryke ynara āko ase oya xine, oorypyrykō porehme korokary waro ase. Iirypyryme ōmirykō toehse ahtao moro korokary waro roropa ase. Toiro rokē onykorokara ase. Ritonōpo Zuzenu kerekeremaryhtao oya xine moro oorypyrykō onykorokara ase ekurehnōko. Onykorokara Ritonōpo roropa ekurehnōko mana, Tuzenu tounohse oya xine exiryke.

32 Kapu ae Ayhtohpyry kerekeremaryhtao oya xine, moromeiōpo oorypyrykō rumekary se ropa awahtao xine, moro korokāko ropa Ritonōpo mana. Yrome Ritonōpo Zuzenu tounohse oya xine ahtao moro oorypyrykō onykorokara Ritonōpo mana ekurehnōko. Seromaroro onykorokara mana. Imeiōpo onykorokara roropa mana jūme, tykase Jezu eya xine.

Otyro zoko epery

(Ruka 6.43-45)

33 – Otyro zoko kure ahtao kure eperytāko mana. Yrome ātaryka htao rokē tarykase ahtao popyrahme sā eperytāko mana. Eperytara roropa mana. Morara exiryke epery eneryke otyro zoko kure exiry enetupuhnōko sytatose. Morohne saaro ahno, kure toto exiry eneryhtao tyya xine kure

toto omiry etaryhtao roropa tyya xine kure toto exiry enetupuhnōko imehnō mana. Māpyra popyra toto exiry eneryhtao iirypyryme toto ehtoh enetupuhnōko imehnō mana.

³⁴ Okoi sã matose. Iirypyryme matose ipunaka. Morara exiryke ōmirykhō iirypyryme roropa mana. Iirypyryme okurohtao xine oexirykhōke, ajoajohpe ōmirykhō mana.

³⁵ Kure awahtao xine kure osenetupuhnōko matose okurohtao xine. Mame ōmirykhō roropa kure exīko. Māpyra popyra awahtao xine popyra roropa osenetupuhnōko matose okurohtao xine. Ōmirykhō popyra roropa exīko mana, enara.

³⁶ – Etatoko pahne, kurākō apiakatoh po ōmihpyrykhō xihpyry poko oturupōko oya xine Ritonōpo mana. Imehnō kerekerepatōpyry poko roropa oya xine oturupōko mana.

³⁷ Morarame ōmihpyrykhō ekarōko ropa oya xine mana. Otarāme kure ōmihpyrykhō kynexine. Otarāme popyra kynexine. Kure ōmihpyrykhō ahtao, “Kure matose,” āko mana. Yrome popyra ōmihpyrykhō ahtao awānohtorỹko Ritonōpo mana, tykase Jezu eya xine.

*Jezu jamitunuru enery se parixeu tō ehtopōpyry
(Maku 8.11-12; Ruka 11.29-32)*

³⁸ Morarame parixeu tō toytose Jezu a, Moeze omihpyry poko amorepatōkhō maro. Ynara tykase toto:

– Jezu, ajamitunuru enery se ynanase, tykase toto Jezu a.

³⁹ Yrome ynara tykase Jezu eya xine:

– Popyra matose, Ritonōpo omipona pyra oexirykhōke ipunaka: “Ajamitunuru enepoko yna a, oenetupuhtohme yna a,” karyke oya xine. Yjamitunuru onenepopyra ase oya xine. Toiro rokē enepōko ase oya xine. Jona ehtopōpyry panō enepōko ase oya xine. (Ritonōpo poe urutōme Jona kynexine pake.)

⁴⁰ Mame kanaimo a tonahse ynororo. Oseruao tōmehse ynororo zuakuru ao. Mokyro ehtopōpyry sã mā Kapu ae Ayhtohpyry. Oseruao ēmehnōko mana, aorihtyã esao.

⁴¹ Etatoko pahne, kurākō apiakatoh po, Niniwe pōkhō Ritonōpo ēpataka exīko mā toto. Amarokō roropa oximōme Ritonōpo ēpataka exīko matose imaro xine. Mame Niniwe pōkhō ohxirotorỹko mā toto oorypyrykhō poko. Ynara exiryke, Jona omiry etaryke tyya xine tyrypyrykhō turumekase eya xine. Ritonōpo omiry omipona se kynexine toto. Etatoko pahne, Jona motye ase taro amaro xine. Jomiry etāko matose repe. Yrome jomipona pyra matose, tykase Jezu eya xine.

⁴² – Kurākō apiakatoh po ikurenaēkhō tuisary ohxirotorỹko roropa mana, nohpo. Mya toytose ynororo Saromāo omiry etase, tuarohxo Saromāo exiryke tuisamehxo exiryke roropa.

Yrome Saromão motye kuhse exikety nase amaro xine. Oty katoh jomipona pyra hmatou? tykase Jezu eya xine.

*Joroko aepyry ropa tunurumekahpyry a ropa
(Ruka 11.24-26)*

⁴³ Ynara tykase ropa Jezu:

– Joroko otarame tütäko mã repe ahno ae. Mame xiaxiake ytōko ynororo. Imepÿ zupīko mã ynororo tosaryme repe. Yrome onenepyra tahtao

⁴⁴ ynara äko mã otarame tyya rokene: “Ytōko ropa ase jesahpyry aka ropa, unurumekahpyry aka ropa,” äko. Mame tunurumekahpyry a ytōko ropa mana. Kure enēko ropa ikurohtao mana. Taōke pyra, tutumehse samo, saereme potu enēko ropa mana.

⁴⁵ Naeroro omōpyra aporo, eramäko ropa mana imehnō joroko pokona, tymarōme toto ehtohme moro tao. Popyrahxo exiketō imaro oehnōko mana, 7me, osesarise mokyro ahno aka. Mame mokyro itamurumehxo jorokohpe exīko mana. Osemazuhme toehtopōpyry motye popyra exīko mana. Mokyro ehtoh sä exīko popyra exiketō mã seromaroro, tykase Jezu eya xine.

*Jezu eny, zakorō tō maro
(Maku 3.31-35; Ruka 8.19-21)*

⁴⁶ Morarame toto zururuhtao ro, Jezu ē tooehse zakorō tō maro. Jezu maro tōtururu se toh kynexine repe. Yrome omōpyra toh kynexine tapyi taka. Jarānao rokē toh kynexine.

⁴⁷ Morara exiryke ynara tykase imepÿ Jezu a:

– Etako ke, asa mokyro noehno, äkorō tō maro. Tōtururu se mã toto amaro, tykase ynororo Jezu a.

⁴⁸ Morarame ynara tykase Jezu:

– Onoky koh mokyro aja? Onokah koh mokaro jakorō tomo? tykase Jezu eya.

⁴⁹ Mame typoetory tō enepone toto a:

– Moxiä enetoko. Moxiä ajame nase toehse, jakorō tōme nase toehse.

⁵⁰ Emero Papa Kapuaō omipona exiketō mã jakorōme exīko, worryxiryme exīko roropa, ajame roropa exīko, tykase Jezu eya xine.

13

*Otyro puhturu arykane
(Maku 4.1-9; Ruka 8.4-8)*

¹ Morarame kohmäpyra ahtao ro tapyi tae kÿtone ropa Jezu ikuhpo ehpioksi. Moroto kÿporohne ikuhpo ehpio, imehnō amorepatohme tyya.

² Morarame imoihmäkõ tooehse tyya ahtao kynotyryne kanawa aka. Mame typorohse ynororo kanawa aka. Mokaro moroto tuna ehpio, imoihmäkomo.

³ Mame Ritonõpo enetupuhtohme tamorepase toto eya itamurume. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Tupito arykase toytose orutua.

⁴ Mame otyro puhturu typahse eya ahtatohme repe. Mame ipuhturu toepukase osema tao. Mame tẽ pitiko tykase ahtao torõ pitiko tyhtose ipuhturu enahse.

⁵ Mame ipuhturu toepukase roropa topuxikiri htaka. Moro puhturu tahtase repe okyna hkopyra, nonome hkopyra exiryke topuxikiri hpe sã exiryke.

⁶ Morarame xixi tõnuhse ahtao jetũ toehse ahtao otyro pisarara tyahkase xixi a, tymise pyra ro exiryke, nono pyra exiryke. Topuxikiri htaka ipapyhpyry tonahse. Toorihse emero porehme.

⁷ Morarame ipuhturu typahse ropa ätaryka htaka. Moroto tahtase repe. Yrome ätaryka a toise. Mame toorihse roropa.

⁸ Mame ipuhturu typahse ahtao, nono kurã pona toepukase roropa. Tahtase. Kure toperytase roropa tuhke, nono kure exiryke.

⁹ – Naeroro etatoko. Otato awahtao xine Ritonõpo enetupuhnõko matose, tykase Jezu eya xine.

Oty katoh osenetupuhpotoh ke rokẽ tamorepase toto?

(Maku 4.10-12; Ruka 8.9-10)

¹⁰ Morarame ipoetory tõ toytose Jezu a ekaropose:

– Oty katoh mokaro amorepãko ma osenetupuhpỹ ke, tupimã ke? tykase toto, tõturupose.

¹¹ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Oesëkõme Ritonõpo exiry poko ämorepatorỹko ase. Yrome mokaro tuaro pyra ro mana.

¹² Ynara exiryke zuarohxo exiketõ amorepãkohxo Ritonõpo mana tuarohxo toto ehtohme. Yrome tuaro hkopyra exiketõ tamorepatopõpyrykõ poko wenikehnõko mana zuaro pyra toexirykõke.

¹³ Mokaro oseosenuhmãko toh mã repe. Yrome onenetupuhpyra mã toto. Jomiry etãko toh mã repe. Yrome otuenikehkãko mã toto. Morara exiryke tupimãkõ poko rokẽ toto amorepãko ase.

¹⁴ Izaja omihpyry ae ro mã mokaro toehse. Ynara tykase Izaja pake:

“Etãko matose repe, yrome onetara matose.

Oseosenuhmãko roropa matose repe.

Yrome onenepyra sã matose.

¹⁵ Tũpore sã oupuhpyrykõ exiryke onenetupuhpyra matose,

apanarykō ipanapuruhpyry sã exiryke,
oenurukō pimÿmã sã exiryke roropa.

Oenurukō pimÿmã sã onyripyra awahtao xine
kure osenuhmakety sã mehtory.

Apanarykō ipanapuruhpyry sã pyra oexirykohtao
kure jomiry metatory,
oesëkõme wenetupuhatory roropa.

Mame oesëkõme jenetuputyryhtao oya xine,
tukurākase mehtory ya, āko Ritonõpo,”

tykase Izaja pake.

¹⁶ – Naeroro tãkye matose, tykase Jezu typoetory tomo a,
– kure õsenuhmarykõke oenurukō ke, kure otato oexirykõke
roropa.

¹⁷ Etatoko pahne, urutõ kō onenehpyrykō enery se toh
kynexine repe, tuhke Ritonõpo omihpyry omipona aehtyã
roropa. Yrome onenepyra tokurehse toto. Onetahpyrykō
etary se roropa toh kynexine repe. Yrome onetara tokurehse
roropa toto.

Jezu namorepatopõpyry poko
(*Maku 4.13-20; Ruka 8.11-15*)

¹⁸ – Etatoko pahne, ãmorepatorÿko ase ynekarohpyry poko,
otyro puhturu arykatopõpyry poko.

¹⁹ Ritonõpo omiry etananõ nae. Toto esẽme Ritonõpo exiry
poko etãko toh mã repe. Yrome onenetupuhpyra toto. Mame
onenetupuhpyra toto exiryke, joroko tamuru axĩ oehnõko, Ri-
tonõpo omiry poko wenikehkapose ikurohtaka xine. Mokaro
osema sã mã toto ikurohtao xine, āko ywy. Ritonõpo omiry
otyro puhturu sã mana. Mame mokaro tÿpore sã exiryke
ikurohtao xine, Ritonõpo omiry ahtara sã toto kurohtao
mana.

²⁰ Imehnõ topuxikiri hpã sã mã toto ikurohtao xine. Ri-
tonõpo omiry etaryhtao axĩ tãkye exĩko repe. Ritonõpo omiry
se exĩko toh mã repe.

²¹ Yrome mya, ikurohtaka xine omõpyra sã Ritonõpo omiry
mana. Jarao exikety sã rokẽ aomiry mana. Morara exiryke
toetuarimarykohtao axĩ Ritonõpo omiry rumekãko ropa mã
toto. Tyryrymarykohtao roropa imehnomo a Ritonõpo
omipona toexirykõ axĩ irumekãko ropa mã toto.

²² Imehnõ Ritonõpo omiry etananõ ãtarykahmã sã mã
toto ikurohtao xine. Esëkõme Ritonõpo exiry poko etãko
toh mã repe. Yrome torëtyke mã toto senohne poko,
otyro tõkehko poko. Mõkomo poko typenetarykõke Ritonõpo
omiry se hkopyra exĩko mã toto. Mame Ritonõpo omipona
yronomyryme pyra mã toto. Mãsa rokẽ mã toto. Irumekãko
ropa toh mana.

23 Mame imehnõ Ritonõpo omiry etananõ mã nono kurã sã mã toto tukurohtao xine. Tosẽkõme Ritonõpo exiry enetupuhnõko mã toto. Aomipona exiiko mã toto yronomyryme. Mame imehnõ akorehmãko mã toto Ritonõpo omipona toto ehtohme roropa, tuhke, pitiko rokẽ pyra, tykase Jezu typoetory tomo a.

Ãtaryka poko turuse toto, osetupuhpotohme

24 Morarame typoetory tamorepase ropa Jezu a. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Ritonõpo emero esẽme mana. Imepỹ sã roropa mana, tupito esẽ samo. Mokyro a tutupi tarykaposẽ otyro puhturu kurã ke.

25 Mame tarykase emero ahtao, koko, emero tynyhse ahtao, imepỹ tooehse epekara. Eya ãtaryka puhturu tarykase roropa, tupito rãnao, tiriiku rãnao roropa. Mame toepase ropa ynororo.

26 Morarame okynã pyra otyro tahtase. Mame toperytapitose. Yrome ãtaryka roropa tahtase.

27 Mame tupito esemy a toytose ipoetory tomo. Ynara tykase toto tupito esemy a: “Otyro puhturu kurã marykase otupi po. Yrome otokoino ãtaryka itamurume tahtase nahe?” tykase toto, tõturupose.

28 – “Otarãme jepetõkara a tarykase mana,” tykase ynororo.

– “Yna ytory se hma ãtaryka mukase ropa?” tykase toto, tõturupose.

29 – “Arypyra. ãtaryka mukase oytorykohtao seromaroro, otarame tiriiku roropa mukãko matose.

30 Morara exiryke ah moroto rokẽ nexi aporo, ãtaryka htao rokẽ aporo tiriiku exitãne. Morarame toehkehse tiriiku ahtao ãtaryka mukananõ aropõko ase. Ynara ãko ase erohketomo a: ‘Ãtaryka imukatatoko aporo ipahtohme apoto htaka, jahkatohme. Moromeiõpo tiriiku isahkatatoko ã aka tyrithme,’ ãko ase eya xine,” ãko mã tupito esemy eya xine, tykase Jezu typoetory tomo a.

Moxitatu puhturu

(Maku 4.30-32; Ruka 13.18-19)

31 Morarame typoetory tõ tamorepase ropa Jezu a, imepỹ poko ropa. Ynara tykase ynororo:

– Ritonõpo kuesẽkõme exiry otyro puhturu pisarara ahtary sã mana, moxitatu puhturu ahtary samo. Moxitatu puhturu pisarara repe.

32 Mame moro tarykase ahtao tupito pona õxihtãko mana. Ahtãko roropa mana. Zumo exiiko mana. Mame tamorihetase ahtao wewe konõto sã exiiko mana. Mame torõ tõ oehnõko osesarise amoriry htaka, tykase Jezu.

Iporutatopo
(*Ruka 13.20-21*)

³³ Mame imepỹ ke ropa typoetory tō tamorepase Jezu a. Ynara tykase ynororo eya xine:

— Ritonõpo enetuputyryhtao oya xine Oesëkõme, otyorõmatorỹko mana. Aomiponahxo exĩko matose yronymyryme. Iporutatoh sã Ritonõpo omiry okurohtao xine mana. Moro iporutatoh zoxie ahtao tiriiku maro emero porutãko mana. Wyime exĩko tokeise ahtao. Moro sã exĩko Ritonõpo omiry okurohtao xine mana, tykase Jezu eya xine.

Tōsenetupuhtoh ke toto turuse
(*Maku 4.33-34*)

³⁴ Morarame tupimã ke rokẽ imoihmãkõ tamorepase Jezu a. Toto esẽme Ritonõpo exiry poko tamorepase toto eya. Ynara sã oesëkõme Ritonõpo enetuputyryhtao oya xine, kakehpyra roropa Jezu kynexine toto a.

³⁵ Morarame urutõ kõ omihpyry ae ro Jezu kynexine. Ynara kynexine urutõ kõ omihpyry pake:

“Osenetupuhtoh ke toto amorepãko ase,
tyorõ poko toto zurũko ase.

Moro poko zuaro exipitopyra mã toto
moino ro, sero nono ritopõpyry poe ro.

Yrome morohne poko toto amorepãko ase,”
tykase urutõ kõ pake Ritonõpo omiryryme.

Typoetory amorepatopõpyry ropa poko Jezu a

³⁶ Morarame imoihmãkõ turumekase Jezu a. Tomõse tapyi taka. Mame ipoetory tō toytose eya, oturupose.

— Otara katoh koh moro ãtaryka poko moturuno? Moro tupito poko yna amorepako ropa, tykase toto Jezu a.

³⁷ Ynara tykase Jezu:

— Mokyro otyro puhturu kurã arykaneme sã Kapu ae Ayh-tohpyry mana.

³⁸ Mame utupime sã sero põkõ esary mana. Mame otyro puhturu kurã sã mokaro tosëkõme Ritonõpo enetupuhnanomo. Yrome ãtarykahmã sã mã mokaro joroko tamuru poetory tomo, joroko tō omipona exiketomo, enara.

³⁹ Mame epekara mokyro, ãtaryka arykaneme, joroko tamuru. Mame otyro epery toehkehse ahtao esẽ isahkãko mana kurãkõ apiakatohme. Moro saaro sero põkõ apiakãko Ritonõpo mana. Mame mokaro ãtaryka mukananõ sã Ritonõpo nenyohtyã mana.

⁴⁰ Mame ãtaryka mukãko sã mã toto ipahtohme apoto htaka. Moro sã exĩko kurãkõ apiakatoh po mana sero etyhpyry po.

41 Morara ahtao Kapu ae Ayhtohpyry tynenyohtyã aropõko mana. Imehnõ iirypyryme tyripohpõkõ enehpõko mana. Iirypyrymãkõ enehpõko roropa mana oximõme.

42 Mame toto pahnõko apotoimo htaka. Moroto toh mã xitãko. Kui kui ãko rokẽ mã toto atarypõko.

43 Mame Ritonõpo poetory nymyry Ritonõpo maro exiiko. Tummykõ maro tuisamehxo exiiko mã toto. Tãkye roropa exiiko mã toto. Etatoko pahne, typanare awahtao xine otato ehtoko, tykase Jezu eya xine.

Typyne exikety nono aka zonemyhpyry

44 – Ritonõpo enetuputyry oya xine oesëkõme ynara sã roropa mana. Typyne exikety sã mana nono aka zone-myhpyry samo imepỹ tupi po. Mame moro typyne exikety tonese ahtao tokare pyra ytõko mokyro, typyne exikety enene mana. Tytapyĩ ekarõko mana, tutupi tõkehko ekamõko roropa mana tineru apoitohme tyya. Mame moro tineru ke tupito epe Kahnõko mana tỹpenery maro. Moro sã oesëkõme Ritonõpo enetuputyry oya xine mana, tykase Jezu eya xine.

Kasuruimo kurano

45 – Tyorõ sã roropa oesëkõme Ritonõpo enetuputyry oya xine mana. Kasuru kurã epe Kahnẽ sã mana.

46 Mame kurã kasuru eneryhtao tyya moro poko rokẽ penetãko mana. Mame emero tymõkomory ekamõko mana, tỹpenery epekahtohme tyya. Moro sã mã Ritonõpo enetuputyry oya xine oesëkõme, tykase Jezu eya xine. – Senohne emero se hkopyra exiiko matose, Ritonõpo maro rokẽ oehthõkõme, tykase Jezu eya xine.

Tarãpa konõto

47 – Tyorõ sã roropa, oesëkõme Ritonõpo enetuputyry oya xine mana. Kana anymyry sã mana ikuhpo kuaõ, tarãpa konõto ke. Mame tarãpa tomase ahtao kana itamurume anỹnõko anỹnanõ mana, kana osehta.

48 Morarame typehse ahtao tarãpa arõko mã toto, kana anỹnanomo tuna ehpi koxi kana apiakatohme: kurãkõ emãko mã toto ã aka, yrome popyra exiketõ pahnõko mã toto.

49 Moro saaro exiiko sero enatyryhtao mana. Ritonõpo nenyoyhtyã ytõko mana pohnõ apiakatohme kurãkõ htae.

50 Morarame pohnõ pahnõko mã toto apotoimo htaka. Moroto xitãko mã toto. Kui kui ãko roropa mã toto tãtasamaryme, tykase Jezu eya xine.

Zae atamorepatopõpyry kasenato, pakatokõ roropa

51 – Menetupuhtou ãmoreparykõ ya? tykase Jezu eya xine.

– ÿ, tykase toto.

52 Ynara tykase ropa Jezu:

– Moeze omihpyry waro exiketõ ypoetoryme toehse ahtao, tapyi esẽ sã exĩko mã toto. Tymõkomory esary wino tykyryry oũko ropa tapyi esẽ mana, pakatokomo te, kasenato komo, enara. Moro saaro Moeze omihpyry waro exiketõ Ritonõpo enetuputyryhtao tyya xine tošẽkõme. Ikurohtao xine aosenetupuhtohkõ tuhke mana, kasenato komo, pakatokomo, enara, tykase Jezu eya xine.

Jezu enetuputyry se pyra Nazare põkõ ehtopõpyry
(*Maku 6.1-6; Ruka 4.16-30*)

⁵³ Morarame Jezu tõturukehse ahtao morohne poko, toytose ropa moro tae.

⁵⁴ Morarame tosaka ropa toytose. Morarame morotõkõ atamorepatoh tao tamorepase toto eya. Mame Jezu etananõ ynara tykase:

– To! Otokoino tuaro toehse nae? tykase toto. – Onoky poe roropa jamihme toehse mose nae? tykase roropa toto. Tõsenuruhkase toto.

⁵⁵ – Wewe poko erohkety mükuru mose ro. Maria roropa jẽ mokyro. Zakorõ tõ roropa waro sytatose. Tiaku, Joze, Ximão, Juta, enara toh mana.

⁵⁶ Aoryxiry tõ taro roropa mana. Yrome otokoino tuaro toehse nae? tykase toto.

⁵⁷ Jezu enetuputyry se pyra toh kynexine jekyry waro toexirykõke. Yrome Ritonõpo mükurume onenetupuhpyra toh kynexine. Morara exiryke ynara tykase Jezu eya xine:

– Urutõ omiry etãko imehnõ mana, imehnõ pata poro ayto-ryhtao. Yrome itapyĩ taõkõ aomiry onetara mã toto. Jekyry tõ roropa aomiry onetara mã toto. Ipatary põkõ aomiry onetara roropa mana, tykase Jezu toto a.

⁵⁸ Mame tyjमितunuru onenepopyra Jezu kynekurehne moroto aporo. Kurãkõkara onukurãkara roropa kynexine moroto onenetupuhpyra toto exiryke.

14

João ahno ãpurihkane zuhkatopõpyry
(*Maku 6.14-29; Ruka 9.7-9*)

¹ Morarame Jezu poko ahno oturutopõpyry totase Erote a. Karirea rãnaõ kõ tuisaryme kynexine ynororo.

² Ynara tykase Erote Jezu poko:

– João ahno ãpurihkane mokyro. Tõsemãse ropa mana, tykase typoetory tomo a. – Morara exiryke jamihme toehse ynororo. Kurãkõkara kurãkãko ropa mana, tykase.

³ Osemazuhme, orihpyra ro ahtao, João tapoipose Erote a. Mame tymyhse ahtao tõmapose eya ãpuruhpyry taka. João zehno pyra Erote kynexine repe. Mame takorõ tyypkase eya

typytyme Erotie a. Mame Erotia omi poe João zehno toehse ynororo, takorõ pytÿpyry omi poe.

4 Ynara kakehpyra João exiryke: “Åkorõ pyty asapoino opytyme, mokyro apoiryhtao oya opytyme iirypyryme exiko mase,” kakehpyra João exiryke Erotie a.

5 Morara exiryke João etapary se toehse ynororo. Yrome juteu tÕ zuno toexiryke onetapara kynexine aporo. “Urutõ João mokyro Ritonõpo poe,” karyke juteu tomo a.

6 Morarame João åpuruhpyry tao ro ahtao Erotie aniwesario nae kynexine. Tuhkåkõ toahmase eya eukuru etohme, watohme, enara. Moroto Erotia exiry tuase imoihmåkõ neneryme. Erotie epe tÕ neneryme roropa tuase ynororo. Mame Erotie zamaro Erotia exiry kynexine.

7 Morara exiryke ynara tykase eya ynororo:

– Oty se nymyry hma ya? Öpenery ekarõko ase oya emero porehme, tykase Erotie nohpo a, Erotia exiry a.

8 Mame tyse maro tÕturuxiõpo ynara tykase ynororo:

– Seromaroro toiro se rokẽ ase oya. João, ahno epurihkane zupuhpyry se ase, paratu ao, tykase ynororo eya.

9 Morara kary etaryke tyya Erotie toemynyhmase yronomyryme. Yrome: “Öpenery ekarõko ase oya,” tykase toexiryke imoihmåkõ netaryme, soutatu tÕ taropose eya, João zupuhpyry kohtohme eya xine.

10 Morara exiryke João zupuhpyry tyhkohse soutatu tomo a, åpuruhpyry tao ahtao ro.

11 Mame paratu ao zupuhpyry tonehse eya xine ekarotohme nohpo a. Mame mokyro a zupuhpyry tokarose tyse a.

12 Morarame ipoetohpyã tooehse, João ekepyry poko. Mame tonẽse ahtao eya xine, toytose toto Jezu a, Jezu zuruse.

*Imoihmåkõ otuhmatopõpyry Jezu a 5.000mãkomo
(Maku 6.30-44; Ruka 9.10-17; João 6.1-14)*

13 Morarame João etapatopõpyry totase Jezu a ahtao toytose ynororo imepÿ pona. Kanawae toytose ahno esaka pyra, toiroro toehtohme repe. Yrome Jezu ytory poko tuaro ahno toehse ahtao, tosae xine toytose toto. Jezu mykapo toytose toto, pupu po.

14 Mame towõse ropa Jezu ahtao kanawae imoihmåkõ tonese eya. Toenupunase ynororo toto poko yronomyryme. Mame kuråkõkara tukuråkase ropa eya.

15 Morarame kokonie pukuro ipoetory tÕ toytose Jezu a. Ynara tykase toto:

– Pake nykohmãno. Ahno esao pyra sytatose taro. Moxiã aropoko ropa pata tÕ pona tynapyrykõ epekahtohme eya xine, tykase toh repe eya.

16 – Oty katohme? tykase Jezu. – Toto anaropopyra ase. Otuhtoh rokē ekarotoko eya xine toto otuhtohme, tykase Jezu eya xine.

17 – Wyi pitiko rokē nae ynanase, 5me rokene. Kana roropa asakoro rokene, tykase toto.

18 – Enehtoko ya, tykase Jezu eya xine.

19 Mame imoihmākō typorohkapose Jezu a, onahpoty htaka kure exiryke moroto. Mame wyi apoiryhtao Jezu a, kana maro, tōsenuhmase kapu aka. Ynara tykase ynororo:

– Kure mase Papa Kapuaono, tykase Jezu. Mame wyi tytohtohkase eya typoetory tomo a ekarotohme. Tuhke wyi toehse emahpo, tōsē roropa. Mame imoihmākomo a wyi tokarose eya xine tōsē maro.

20 Mame tōtuhse toto emero porehme. Tuesapare toehse toto. Mame tōsē akoīpyry tanỹse ropa eya xine, Jezu poetory tomo a. Ruto pehme kynexine 12me, wyi akoīpyry maro, tōsē akoīpyry maro, enara.

21 Mokaro imoihmākō tuhke kynexine. Tuhke toto exiry 5.000me kynexine, orutua kō rokene. Nohpo tō roropa tuhke kynexine, poetohti tō roropa. Enara.

*Tuna poro Jezu ytotopōpyry
(Maku 6.45-52; João 6.16-21)*

22 Morarame typoetory taropose ropa Jezu a, kanawae toto ytotohme osemazuhme, ikuhpo akuohtohme toto a, imoihmākō osekazumary se Jezu exiryke tyya.

23 Morarame tōsekazumakehse imoihmākō ahtao tōnuhse Jezu toiroro ypy emory pona, oturuse Tummy maro. Mame tykohmāse ahtao, Jezu moroto ro kynexine, toiroro, ypy emory po.

24 Ikuhpo rānao ipoetory tō kynexine. Pohkane konōto jamihme toehse kanawa pokona tyryrykane jamihme exiryke.

25 Morarame kuratiri etapitory zano Jezu kýtone eya xine tuna poro.

26 Morarame tuna poro Jezu ytory eneryke tyya xine ipoetory tō tōserehse. Tunōmase eya xine.

– Ahno akuaryhpyry mokyro oehnōko, tykase toto. Tonaroxirykōke tykohtase roropa toto, tōserehse yronymyryme toexirykōke.

27 Yrome ynara tykase Jezu eya xine:

– Juno pyra ehtoko. Ywy ase Jezu. Enaromyra ehtoko, tykase eya xine.

28 Morara kary etaryke tyya xine ynara tykase Peturu:

– Jezume awahtao amaro kuaroko jytotohme tuna poro, tykase Peturu.

29 – Osehko, tykase Jezu eya.

Morarame towōse Peturu kanawae tuna poro toytotohme Jezu a.

30 Yrome pohkane konōto eneryke tyya enaromỹke toehse ynororo. Axĩ tyneryse tuna kuaka.

– Kypynanohko, Jesemy, tykase Peturu.

31 Axĩ tomary ke Peturu tapoise Jezu a.

– Yronomyryme pyra jenetupuhnōko mase. Oty katoh jenetupuhpyra make? tykase Jezu Peturu a.

32 Mame kanawa aka tōtyrise Jezu Peturu maro. Mame axĩ sapararahkane sapararah tykakehse. Tymynyhpāse ropa.

33 Mame mynyhme toehse ipoetory tomo. Jezu eahmary poko rokē toh kynexine, tukurohtao xine.

– To! Ritonōpo mūkurume nymyry mase. Kure mase, tykase toto.

*Kurākōkara kurākatopōpyry ropa Jezu a Kenezare po
(Maku 6.53-56)*

34 Mame ikuhpo takuohse rahkene eya xine. Mame toeporehkase toto Kenezare pona.

35 Morarame Jezu eneryke tonetupuhse morotōkomo a, Kenezare pōkomo a. Morara exiryke morotōkō kurākōkara tonehpose eya xine Jezu a toto kurākatohme ropa. Ynara tykase toto Jezu a:

36 – Ah oupō ehipiry apō toto kurākōkara, ajohpāme samo, tykase toto Jezu a, tuhkākomo. Mame Jezu zupony tytemuhmase ahtao kurākōkara a, toekurākase ropa toto, emero porehme.

15

*Juteu tamuru tō namorepatopōpyry
(Maku 7.1-13)*

1 Mame Jerusarē poe parixeu tō toytose Jezu a, Moeze omihpyry poko imehnō amorepananō maro. Mame ynara tykase toto eya:

2 – Oty katoh kytamurukō omipona pyra opoetory tō nae? “Osemahxīpo rokē otuhtoko zae oehtohkōme,” katopōpyry tuenikehse toto, tykase toto Jezu a.

3 Ynara tykase Jezu eya xine:

– Atamurukō omihpyry poko rokē matose. Ritonōpo omiry poko tuenikaroro sã matose. Naeroro aomipona pyra matosē.

4 Ynara tymerose Ritonōpo omiry: “Kure omykō tyritoko. Kure asakō tyritoko roropa,” me tymerose. Ynara roropa tymerose Ritonōpo omiry: “Tumy eunopyryhtao

imepyny a, tyse roropa eunopyryhtao, mokyro etapapotoke aorihthome, tumykō eunopyryke eya,” me tymerose Ritonōpo omiryne.

⁵ Yrome Ritonōpo omiry tyorōmāko matose. Azahkuru imehnō amorepāko roropa matose. Ynara āko matose eya xine: “Tŷkyryneke awahtao xine omykō akorehmatohme repe, asakō maro. Yrome ekarory se pyra awahtao xine eya xine, ynara kahtoko eya xine: ‘Jomihpyry ae senohne Ritonōpo kyryryme rokē mana,’ kahtoko eya xine,” āko matose imehnomo a, tumykō pyno se pyra exiketomo a.

⁶ “Morara karyke oya xine, ōkyryrykō anapoipyra omykō mana,” āko matose imehnō amorepāko. Ritonōpo omipona pyra matose morara awahtao xine. Ōmirykō ke rokē Ritonōpo omiry myakamāko matose.

⁷ Ajohpe rokē matose. Zae Izaja omihpyry kynexine. Ynara tymerose eya Ritonōpo omiryne opoko xine:

⁸ “Ōmirykō ke rokē kure jyrīko matose.

Yrome okurohtao xine ymaro pyra matose ipunaka.

⁹ Toiparo rokē kure jyrīko matose,
jomipona pyra awahtao xine.

Jomiry tytyorōmase oya xine.

Tymyakāmase roropa oya xine ōmirykō ke.

Morara exiryke ōmirykō etary se hkopyra ase,”

tykase Izaja pake opoko xine, tykase Jezu eya xine.

Iiryryryme ehtoh poko

(Maku 7.14-23)

¹⁰ Morarame imoihmākō tykohmase Jezu a. Ynara tykase eya xine:

— Etatoko pahne. Enetupuhtoko roropa.

¹¹ Oty pokoino, ahno iiryryryme exīko nahe? Otuhtoh pokoino iiryryryme exīko? Arypyra, tonahsē enahnōko repe, yrome moro pokoino pyra iiryryryme matose exīko. Yrome ōmirykō xihpyry pokoino ōsenetupuhtohkō xihpyry pokoino roropa iiryryryme exīko matose okurohtao xine, iiryryryme oexirykōke, tykase Jezu toto a.

¹² Morarame Jezu a toytose ipoetory tomo zuruse. Ynara tykase toto eya:

— Tohne nexī toto, ōmiry etaryke tyya xine. Tuaro makene? tykase toto Jezu a.

¹³ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

— Zae pyra toto ahtao Papa Kapuaō narykahpyryme pyra sã mā toto. Popyra mā toto, ātarykahmã samo. Imeīpo ātaryka mukapōko Ritonōpo mana ātarykahme exiryke.

¹⁴ Ah moroto rokē mokaro nexino tonurākara sã toexirykōke. Tonurākara osenuhmara mana. Mokaro sã

mã mokaro Ritonõpo namorepatopõpyry onenetupuhpyra toexirykõke. Mame tonurākara asakoro tātarykohtao epukāko mã toto oramã aka tonure pyra toexirykõke, tykase Jezu eya xine.

¹⁵ Ynara tykase Peturu:

– Yna amorepako ropa moro poko, anamorepatopõpyry poko, tykase.

¹⁶ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Tuaro pyra ro matohu? Mokaro saaro matose.

¹⁷ Etatoko pahne. Kynapyrykõ enapyryhtao kyya xine, kýtaka xine omõnõko mana, kuwakurukõ aka roropa, enara. Mame okynã pyra tütäko ropa mana tuekase ahtao. Yrome kynapyrykõ iirypyryme kyripyra xine mana.

¹⁸ Kuosenetupuhtohkõ xihpyry poe oturũko sytatose. Mame moro pokoino iirypyrymehxo exĩko sytatose.

¹⁹ Iirypyryme awahtao xine okurohtao xine oorypyrykõ poko penetäko matose, imehnõ etapäko matose, imehnõ nohpo tõ poko exĩko matose, imeimehnõ ryhmary se exĩko, ematonäko matose, ajoajohpe exĩko, imehnõ kerekeremäko roropa matose.

²⁰ Morohne poko awahtao xine, popyra exĩko matose, iirypyryme, enara. Yrome osemahpyra awahtao xine õtukurukohtao otyme popyra nae? Morohne iirypyryme kyripyra xine mana, tykase Jezu eya xine.

*Jezu enetupuhpyry nohpo a
(Maku 7.24-30)*

²¹ Morotoino Jezu toytose ropa Tiro pata pütokoxi, Xitõ pata pütokoxi roropa.

²² Mame nohpo toytose Jezu a, Kanaã pono. Moroto esary kynexine nohpo esary. Morara exiryke tosae toytose ynororo Jezu enese.

– Tawi parỹpyryme mase. Morara exiryke oehno oya. Yna pyno exiko ajohpãme samo. Jẽxiry jorokohpe mana. Etu- arimãko mana yronymyryme, tykase nohpo Jezu a.

²³ Yrome onetapỹ sã toehse Jezu aporo. Mame Jezu poetory toytose eya.

– Mose xihpyry aropoko ropa. Kuekahmatorỹko kahpyry mana. Panaikato roropa mana, tykase Jezu a toto.

²⁴ Mame ynara tykase Jezu nohpo a:

– Tonehpose ywy tarona Izyraeu tõ pakõ pokoino. Kaneru sã toehse mã toto. Tytahse sã mã toto. Tosẽkõ waro pyra toehse roropa mã toto, tykase Jezu eya.

²⁵ Morara kary etaryke tyya tosekumuru po typorohse nohpo Jezu myhtokoxi.

– Kuakorehmako ajohpãme samo, tykase ynororo eya.

26 Ynara tykase Jezu eya:

– Popyra poeto napyry ekarory kaikuxi a omise poeto ahtao, tykase Jezu nohpo a.

27 Mame ynara tykase nohpo eya:

– Ajohpe pyra mase. Juteu tō ekyme sã ynanase juteume pyra yna exiryke. Yrome toto eky sã tōsē akumuru eraximāko ynanase, toto zoh akoīpyry eraximāko, tykase nohpo Jezu a.

28 Morara kary etaryke tyya ynara tykase Jezu eya:

– To! Kuenetupuhno yronomyryme. Tonetupuhse jexiryke oya, ākorehmāko ase, tykase Jezu eya. Mame axī mokyro ēxiry toekurākase ropa, morara karyke rokē Jezu a.

Tuhkākō kurākatopōpyry ropa Jezu a

29 Morotoino Jezu toytose ropa ikuhpo Karirea ehpiuroko. Mame ypy taunuhmase tyya ahtao typorohse nono pona.

30 Mame imoihmākō toytose eya. Tymaro xine ytoytohnō tarose kurākōkara, jaxiry kurākara te, tonurākara te, jaxiry osetokye exiketomo te, sekere kahnomo te. Imehnō kurākara roropa tarose toto a Jezu myhtokoxi. Mame kurākōkara tukurākase ropa eya moroto.

31 Mame tōsenuruhkase imoihmākomo kurākōkara kurākary ropa eneryke tyya xine. Sekere kapynỹpo tō sekere tykase ropa. Jaxiry osetokye exiketō osepune toehse ropa jaxiry, toekurākase ropa te, ytoytopynỹpo roropa toekurākase ropa. Xikihxikihme toytose ropa te, tonure pyra aexihpyry roropa toekurākase ropa. Kure tōsenuhmase ropa. Mame:

– Kure Ritonōpo mana, Izyraeu tō esēme, tykase toto imoihmākomo.

*Imoihmākō otuhmatopōpyry Jezu a 4.000mākomo
(Maku 8.1-10)*

32 Morarame Jezu a typoetory tō tykohmase tyya. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Emynyhāmāko ase moxiā poko, imoihmākō poko, toto pyno jexiryke. Oseruao tōmehse toto ymaro toexirykō poko. Mame seromaroro tynahke pyra toehse toto. Toto aropory se ropa ase repe. Yrome toto anautuhmara jahtao toto aropory se pyra ase, aepukarykōino, jamihme pyra toto exiryke, omise toto exiryke, tykase Jezu typoetory tomo a.

33 Ynara tykase ipoetory tomo:

– Yrome ahno esary kara sero taro. Otokoino moxiā napyry rīko sytatohu? tykase ipoetory tomo, tōturupose Jezu a.

34 – Otāto wyi nae matou? tykase Jezu toto a.

– 7me rokene. Kana roropa nae ynanase tuhke pyra, tykase toto.

35 Mame imoihmākō typorohkapose Jezu a nono pona.

³⁶ Moro wyi tapoise eya kana maro.

– Kure mase Papa, senohne onekarohpyry, tykase. Morarame wyi tohtohkane typoetory tomo a ekarotohme, ekamotohme imoihmākomo a. Morararo kana apiakane Jezu typoetory tomo a ekarotohme, ekamotohme imoihmākomo a.

³⁷ Mame tōtuhse toto emero porehme. Tuesapare toh toehse. Mame wyi akoĩpyry tanỹse ropa eya xine, tōsẽ akoĩpyry maro. Ipoetory tomo a tanỹse 7me ruto pehme.

³⁸ Mame imoihmākō tuhke exiry 4.000me kynexine orutua kō rokene. Nohpo tō roropa tuhke kynexine. Poetohti tuhke roropa kynexine.

³⁹ Morarame imoihmākō taropose ropa tyya ahtao kynotyryne ropa ynororo, kanawa aka. Mame kỹtone ropa Makatā pona.

16

*Jezu jamitunuru enery se parixeu tō ehtopōpyry
(Maku 8.11-13; Ruka 12.54-56)*

¹ Mame parixeu tō toytose Jezu a, satuseu tō maro. Azahkuru Jezu enery se toh kynexine, ihxirotahme repe. Morara exiryke ynara tykase toto Jezu a:

– Ritonōpo poe nymyry awahtao ajamitunuru enepoko yna a, ynaneneryme, tykase toto.

² Yrome ynara tykase Jezu eya xine:

– Kokonie pukuro kapu enēko matose. Mame kamirarame kapu eneryhtao oya xine ynara āko matose: “Kure kokoro exīko mana. Konopo oehpyra kokoro,” āko matose.

³ Yrome pakeimo kapu kamirarame eneryhtao oya xine: “Konopo oehnōko seroae,” āko matose. Tuario matose. Kapu eneryhtao oya xine konopo oepyyry poko enetupuhnōko matose repe. Yrome Ritonōpo mūkuru oepyyry poko, tuaro pyra sã matose. Kurākō apiakatoh poko, onenetupuhpyra roropa matose.

⁴ Amarakō iirypyryme matose. Ritonōpo omipona pyra roropa matose. “Ajamitunuru enepoko yna a. Enery se ynanase,” āko matose ya repe. Arypyra, yjamitunuru onenepopyra ase oya xine. Toiro rokē yjamitunuru enepōko ase oya xine. Jona ehtopōpyry sã enepōko ase oya xine, tykase Jezu eya xine.

Mame turumekase ropa toto Jezu a. Toytose ropa imepỹ pona ropa.

*Pou porutatoh sã parixeu tō ehtopōpyry
(Maku 8.14-21)*

⁵ Ikuhpo mōpozakoxi tātakuohse ropa typoetory tō maro. Yrome wyi anaropyra tokurehse toto, tuenikehse toexirykōke.

⁶ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Tuaro ehtoko. Pou porutatoh sā parixeu tō namoreparý tō mana, satuseu tō namoreparý tō roropa, tykase.

⁷ Mame morara kary etaryke tyya xine tōturuse ipoetory tō oseya rokene. Ynara tykase toto:

– Morara tykase Jezu wyi onenehpyra tokurehse kuexirykōke tuenikehse kuexirykōke, tykase toto oxime rokene.

⁸ Yrome typoetory tō otururu waro Jezu kynexine. Morara exiryke ynara tykase eya xine:

– Oty katoh wyi pyra oexirykō poko oturūko matou? Jene-tupuhpyra ro rukuh matohu, tykase Jezu eya xine.

⁹ – Tuaro pyra ro rukuh matohu? Pake hkopyra imoihmākō autuhmapoase onenerykōme. 5me rokē wyi pitiko nae mexiatose. Yrome tytohtohkase ahtao ya tuhke toehse. Mame imoihmākō tōtuhse, 5.000 motye. Mame tōtuhkehse toto ahtao, otāto ruto pehme manymyatose ropa wyi akoīpyry, tōsē inamatyā maro?

¹⁰ Moromeīpo 4.000mākō autuhmapoase ropa. 7me rokē wyi pitiko nae nexiase. Morarame otāto ruto mypehkatose, wyi akoīpyry ke? tykase Jezu eya xine.

¹¹ – Jomiry onetara sā matose. Wyi poko pyra oturūko akene. Tuaro ehtoko parixeu tō namoreparý poko, satuseu tō namoreparý poko roropa, ykano. Kure oekarōko toh mā repe tyrypyrykō poko ro tahtao xine.

¹² Morarame tuaro toehse ropa toto Jezu poetory tomo. Wyi poko tomeseke toto ehtoh poko toto anamorepara Jezu kynexine. Yrome parixeu tō namorepatoh poko, satuseu tō namorepatoh poko roropa turuse toto Jezu a. Moro poko tutuarōtase ropa toto.

Peturu nurutopōpyry

Jezu poko

(Maku 8.27-30; Ruka 9.18-21)

¹³ Morotoino typoetory tō maro toytose Jezu Sezarea Piripe pūtokoxi. Mame Jezu tōturuse typoetory tō maro. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Kapu ae Ayhtohpyry ase. Yrome onoky nymyryme keh jekarōko tarōkō nae? tykase, tōturupose eya xine.

¹⁴ – Joāome oekarōko mā toto ahno ēpurihkaneme, tykase toto. – Imehnō Eriame oekarōko roropa mā toto. Imehnō roropa Jeremiamē oekarōko roropa mā toto. Imehnō otarame

urutõme Ritonõpo poe oekarõko mã toto, tykase Jezu poetory tõ eya.

15 — Amarokõ ke, onokyme roropa jekarõko matou? tykase Jezu eya xine, typoetory tomo a.

16 Ynara tykase Ximão Peturu eya:

— Ritonõpo nymenekahpyryme mase, iirypyrymãkõ kurãkaneme. Ritonõpo mükurume nymyry mase, tykase Peturu eya.

17 Ynara tykase Jezu eya:

— ÿ zaerohxo rukuh ma Ximão, João mükuru. Juaro oexiry imehnõ poe pyra mana. Imehnõ namorepatopõpyry poe pyra mase juaro. Papa Kapuaõ poe juaro toehse mase.

18 Juaro oehtoh mekaro ya. Naeroro awaro jehtoh ekaroxi oya. Oesety, “Peturu” kary, “Topu pitiko” kary. Topu onytyromara imehnõ mana. Moro saaro jenetuputyry oya onytyromara imehnõ mã exiko, yronomyryme jenetuputyryke oya. Morarame asã emero ypoetory tõ orõpyra tyrõko ase, yronomyryme jenetuputyryhtao eya xine. Mame orõpyra exikehpyra mã toto toorikyrykõ ponãmero, tykase Jezu eya.

19 — Tapyi erase sã exiko roropa mase. Tapyi esõ ytoryhtao soroto ekarõko erase a mana. Moro saaro tosõkõme Ritonõpo enetupuhnanõ tuisaryme orõko ase. Imehnõ zurõko mase zae pyra ehtoh poko pyra toto ehtohme toto esõme samo. Ritonõpo poe morara tyripõko mase. “Senohne kure tyriry,” karyhtao oya taro nono po, Ritonõpo poe morohne tyripõko mase.

20 Mame ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

— Onekaropyra ehtoko imehnomo a Ritonõpo nymenekahpyryme jehtoh poko, sero põkõ kurãkaneme, tykase.

Toorikyry poko Jezu oturutopõpyry

(Maku 8.31–9.1; Ruka 9.22-27)

21 Morotoino typoetory zurupitone Jezu toorikyry poko. Ynara tykase ynororo:

— Jerusarõ pona ytõko ase Ritonõpo omi poe. Moroto jahtao yyryhmãko juteu tõ esõ mana, Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tõ roropa, Moeze omihpyry poko imehnõ amorepananõ roropa. Mame jetapapõko mã toto. Yrome oseruao tõmehse ahtao õsemãnõko ropa ase, tykase Jezu eya xine.

22 Morarame imehnõ myhtoino Jezu tarose Peturu a zuru-tohme takorony a tõturutoh samo. Ynara tykase ynororo:

— Morara kara exiko Jezu. Ritonõpo sãtã oetapapopyra mana. Orihpyra sãtã mase, tykase Peturu eya.

23 Yrome toeramase Jezu Peturu a. Ynara tykase ynororo eya:

– Mynyhme exiko! Joroko tamuru sã mase. Jakorekehkãko mase. ãmoreme rokẽ morohne poko osenetupuhnõko mase ahnome oexiryke. Yrome Ritonõpo poe pyra õsenetupuhtoh mana, tykase Jezu Peturu a.

²⁴ Mame ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Ymaro oytorykõ se awahtao xine openetatohkõ irumekatoko. Oorikyrykõ ymaro enetupuhtoko oorypyrykõ poko. Mame ymaro rokẽ ehmaropa, tykase ynororo.

²⁵ – Osepyno awahtao xine orihnõko ro matose. Yrome ypoetoryme awahtao xine oorikyrykõ zuno pyra matose. Jomipona roropa awahtao xine orihpỹme exiko matose, enara.

²⁶ Otara ãko matou senohne emero omõkomorykõme toehse ahtao oorikyrykõ ke rokẽ epehmatohme? Arypyra, toiparo rokẽ morohne esẽme exiko matose, oorikyrykõ ke epehmãko matose. Onykenãpara roropa ekurehnõko matose. Morararo orihpyra oehtohkõ onepehmara mã omõkomorykomo. Otinerũkõ roropa ipune pyra mana, tykase Jezu eya xine.

²⁷ – Kapu ae Ayhtohpyry ase sero nono pona. Imeĩpo orẽpyra oehnõko ropa ase tuisamehxo Papa jamitunuru maro, Papa nenyohtyã maro roropa. Morara ahtao sero põkõ epehmãko ase, emero porehme, toto nyrihpyry epehpyryme.

²⁸ Etatoko pahne, toitoine matose Kapu ae Ayhtohpyry enẽko. Tuisame aexiry enẽko matose orihpyra ro awahtao xine, tykase Jezu eya xine.

17

*Jezu maro Moeze ehtopõpyry Eria maro
(Maku 9.2-13; Ruka 9.28-36)*

¹ Morarame 6me tõmehse ahtao typoetory tarose Jezu a oseruao rokene. Kaetokõ pona tarose toto, ypy pona. Peturu tõ tarose eya, Peturu, Tiaku, João, enara.

² Mame tanyhtase ynororo, saeremã sã toehse ynororo toto neneryme. Ëmyty zemimã sã toehse, xixi samo. Zupõ roropa karimutume toehse, saerehkane samo toto neneryme.

³ Mame Jezu maro Moeze tõ tonese eya xine, Eria maro. Oturũko toh kynexine Jezu maro.

⁴ Mame ynara tykase Peturu Jezu a:

– Jezu, kure sytatose taro. Ise awahtao tapyi pitiko amoxi oseruao, axĩtao rokene, toiro atapyĩme, toiro Moeze tapyĩme, toiro Eria tapyĩme, enara ehtohme, tykase Peturu.

⁵ Yrome aotururuhtao ro akurũ tooehse, putokane. Mame omi totase toto a akuru htae. Ynara tykase:

– Umũkuru nymyry mose ro, umũkuru kurano, yzamaro exikety. Mose omiry etatoko, tykase omi kaino.

⁶ Mame Ritonõpo omiry etaryke tyya xine tõserehse Jezu poetary tomo. Nono pona toepukase toto pohme.

⁷ Mame typoetary tomo a toytose Jezu. Tapose toto eya.

– Owõtoko ropa ty. Oserehpyra ehtoko, tykase Jezu eya xine.

⁸ Morara exiryke tõsenuhmase ropa toh repe. Yrome mokaro onenepyra ropa toh kynexine. Jezu rokẽ tonese eya xine.

⁹ Mame toto yhtory ropa ahtao ypy poe ynara tykase Jezu typoetary tomo a:

– Imehnõ onurupyra ehtoko aporo onenehpyrykõ poko. Tõsemãse ropa jahtao rokẽ imehnõ zurutoko, tykase Jezu eya xine.

¹⁰ Mame ynara tykase toto Jezu a:

– Oty katoh ynara ãko Moeze omihpyry poko amorepatõkõ nae: “Eria oehnõko mana osemazuhme,” ãko? tykase toto, tõturupose Jezu a. Mame ynara tykase Jezu eya xine:

¹¹ – Zae ro mã toto, Eria oepyry poko osemazuhme, sero põkõ tuarõtanohipose kapu ae aepyhpyry poko, tykase Jezu eya xine.

¹² – Yrome ynara ãko ase oya xine, Eria tooehse mana pake. Yrome onenetupuhpyra sero põkõ nexiase. Tyryhmase ynororo eya xine. Mokyro ryhmatopõpyry sã Kapu ae Ayhtohpyry roropa ryhmãko mã toto, tykase Jezu typoetary tomo a.

¹³ Mame morara kary etaryke tyya xine tonetupuhse toto a. João ahno õpurihkane poko Jezu otururu tonetupuhse eya xine.

Poeto kurãkatopõpyry ropa poko Jezu a

(Maku 9.14-29; Ruka 9.37-43a)

¹⁴ Morarame imoihmãkomo a toytose ropa toto. Mame orutua toytose Jezu a. Tosekumuru po typorohse ynororo Jezu õpataka.

¹⁵ Ynara tykase ynororo Jezu a:

– Ajohpãme sã umükuru poko oenupunakohxo. Epuepukãko mana. Tuhke toepukase ynororo apoto htaka, tuna kuaka, enara.

¹⁶ Mose enehno opoetary tomo a repe. Yrome onukurãkasaromepyra toh kynako, tykase ynororo Jezu a.

¹⁷ Ynara tykase Jezu eya:

– Onenetupuhpyra ro matose azahkuru oexirykõke. Okynã amaro xine ywy repe, yrome jenetupuhpyra ro matose. Type-nekehse ywy opoko xine. Omükuru enehko ya, tykase Jezu.

¹⁸ Mame zae joroko tutütanohipose Jezu a. Joroko tutütase ahtao mokyro ae kure toehse ropa mõtoino rokene, joroko ke taõkemỹpo.

¹⁹ Morarame imoihmãkõ maro pyra Jezu ahtao ipoetary tõ toytose eya.

— Oty katoh yna omi poe joroko tūtara kynako? tykase toto Jezu a.

²⁰ Ynara tykase Jezu eya xine:

— Pitiko rokē jenetuputyryke oya xine tūtara joroko kynako, ōmipona xine pyra kynako. Etatoko pahne, jenetuputyryhtao oya xine pitiko repe, moxitatu puhturu samo, ynara āko matose sero somohmā netaryme: “Ytoko esyryhmako mōtona,” āko matose. Mame ōmi poe xine esyryhmāko mana. Emero tyriry waro exīko matose.

²¹ Yrome yronomyryme ōtururukohtao rokē Ritonōpo maro otuhpyra roropa awahtao xine ōtururukohtao, morara awahtao xine rokē mokarohne tūtanohpōko ropa matose, tykase Jezu typoetory tomo a.

*Toorikyry poko Jezu oturutopōpyry
(Maku 9.30-32; Ruka 9.43b-45)*

²² Morarame Karirea po tōximōse ropa toto, Jezu maro ipoetory tomo. Mame ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

— Kapu ae Ayhtohpyry ekarōko mā toto imehnomo a.

²³ Jetapāko mā toto. Yrome oseruao tōmehse ahtao jēsēmākapōko ropa Ritonōpo mana, tykase.

Mame toemynyhmase toto, ipoetory tomo, yronomyryme.

Tineru pitiko ekarory poko Ritonōpo Tapyī tinerūme

²⁴ Morarame Jezu toytose Kapanaū pona typoetory tō maro. Mame moroto tineru apoine toytose Peturu a tineru pitiko apoitohme Ritonōpo Tapyī tinerūme. Toipe juteu tomo, emero jeimamyry ae tineru pitiko epehmāko tineru apoine a Ritonōpo Tapyī kurākatohme. Mame ynara tykase tineru apoine Peturu a:

— Ritonōpo Tapyī kurākatoh epehmāko oesēkō nae? tykase, tōturupose eya.

²⁵ — Ū, tykase Peturu. — Epehmāko mana.

Mame tapyi taka tomōse ahtao ynara tykase Jezu Peturu a:

— Ximāo, otara āko ma? Onokākomo a tineru epehmapōko sero pōkō tuisary tō nae, tyekyry tomo a, imehnomo a? tykase Jezu, tōturupose.

²⁶ — Imehnomo a, tykase Peturu. Ynara tykase Jezu:

— Morara ahtao jekyry onepehmara mana. Imūkuru tō roropa onepehmara mana. Ritonōpo mūkurume ase. Naeroro ya tineru onepehmapopyra mā toto, tykase.

²⁷ — Yrome tohne mokaro riry se pyra sytatose. Morara exiryke kana anŷse ytoko ikuhpo kuaka. Mame osemazuhme kana tanŷse oya ahtao, itaka eneko. Tineru enēko mase itao. Moro tineru aroko tineru apoine a, Ritonōpo Tapyī tinerūme, onekaroryme ynekaroryme, enara, tykase Jezu eya.

18

Tuisame ehtoh poko

(Maku 9.33-37; Ruka 9.46-48)

¹ Morarame ipoetory tō tooehse Jezu a ekaropose:

– Onoky tuisamehxo exīko nae Ritonōpo esao? tykase toto tōturupose.

² Mokaro omiry etaryke Jezu a poeto tykohmase tyya. Xik-ihme tyrise eya mokaro neneryme.

³ Mame ynara tykase ynororo eya xine:

– Etatoko pahne, etyorōmara awahtao xine omōsaromepyra matose Ritonōpo esaka. Yrome oetyorōmarykohtao, poeto pitiko sã toehse awahtao xine, omōnōko matose Ritonōpo esaka, tykase.

⁴ – Imehnō poetoryme sã toehse awahtao xine, mose poeto samo, imehxo exīko ropa matose Ritonōpo esao.

⁵ Mame jomi poe, poeto pitiko mose panō pyno awahtao xine, ypyno roropa matose, tykase Jezu.

Imehnō kukuru poko iiryppyryme aehtohkōme

(Maku 9.42-48; Ruka 17.1-2)

⁶ – Yrome poeto pitiko jenetupuhpitoryhtao tosēme, mame mokyro tyoro amoreparyhtao oya xine urumekatohme ropa eya popyra matose ipunaka. Awānohtorỹko roropa Ritonōpo mana. Kurehxo oya xine exiry topu konōto mykyry opy-myrykō ae onerymapotohkōme tuna kurohtaka, poeto pitiko onenekunohpyra ro awahtao xine. Popyrahxo oya xine exīko poeto pitiko tonekunohse oya xine ahtao. Awānohtorỹko Ritonōpo mana.

⁷ Sero nono po iiryppyryme imehnō riponanō nae. Urumekapōko mã toto oya xine, oorypyrykō poko rokē oehtohkōme. Toipe toh mã repe. Yrome mokaro wānohnōko itamurume Ritonōpo mana, tykase Jezu eya xine.

⁸ – Oemarykō pokoino urumekary se awahtao xine ihkohtoko ipahtohme. Morararo opupurukō pokoino urumekary se awahtao xine ihkohtoko ipahtohme. Kurehxo Ritonōpo esaka ōmomyrykō etone tomahke. Popyra mã oya xine apotoimo htaka ōmomyrykō osetatoro oemarykō exiryke, ezehpỹ htaka. Kurehxo roropa oya xine Ritonōpo esaka ōmomyrykō etone tupuhke awahtao xine. Popyra mã oya xine apotoimo htaka ōmomyrykō opupurukō osetato exiryke.

⁹ Oenurukomo a urumekaporyhtao toutoko ipahtohme. Kurehxo oya xine Ritonōpo esaka ōmomyrykō etone tonure awahtao xine. Popyra mã oya xine ōmomyrykō apotoimo htaka osetatoro tonure awahtao xine, tykase Jezu eya xine.

*Kaneru mūkuru itatyhpyry**(Ruka 15.3-7)*

¹⁰ – Tomeseke ehtoko: “Poeto kahpyry,” kara ehtoko poeto pitiko poko. Ritonõpo nenyohyã poeto pitiko akorehmãko mã toto. Etatoko pahne, mokaro torênase Ritonõpo ãpataka toytorykõ poko. Papa Kapuaõ ãpataka toytorykõ poko, tykase Jezu.

¹¹ (Kapu ae Ayhtohpyry tooehse sero pona, iirypyrymãkõ pynanohse. Itahtyã sã iirypyrymãkõ mana.)

¹² – Etatoko pahne, tuhke tokyke kaneru esẽ mana. 100me eky tõ mã otarame. Mame otara ãko nae toiro toky tytahse ahtao? Ynara ãko mã otarame: “Jeky tõ nomõko ase aporo taro ona po, toto otukuruhtao,” ãko mana. Mame ytõko mã ynororo, itatyhpyry zupise ropa.

¹³ Mame toky tonese ropa ahtao tãkye exiiko ropa mana itatyhpyry tonese ropa tyya exiryke. Yrome imoihmãkõ enery poko tãkye hkopyra mana tahpyra toto exiryke.

¹⁴ Moro saaro Omy kapuaõ mana. Poeto pitiko otuenikary se pyra mã ipunaka. Toto pynanopyry se ynororo mana tymaro toto ehtohme, tykase Jezu eya xine.

Åkorõ akorehmary poko iirypyryme toehse ahtao

¹⁵ – Mame imepỹ iirypyryme toehse ahtao, ytoko eya oturuse, iirypyry poko. Tokare pyra oturutoko eya aporo, toiroro imaro. Mame õmiry etaryhtao eya, tyyrypyry rumekaryhtao roropa eya oepeme exiiko ropa mana. Åkorõme roropa exiiko mana.

¹⁶ Yrome õmiry etary se pyra ahtao, amaro imepỹ aroko, otarame toiro otarame asakoro, õmiry etaneme, ãkorehmaneme roropa. “Asakoro ahtao ipune, oseruao ahtao roropa ipune,” ãko Ritonõpo omiry.

¹⁷ Yrome õmirykõ etary se pyra ahtao ypoetory tõ zurutoko, oximõme toto ahtao. Mame oximõmãkõ omiry etary se pyra ahtao, azahkuru nymyry mokyro mana. Tyyrypyry rumekary se pyra mana. Naeroro ypoetoryme pyra mana, tykase Jezu eya xine.

Otytyko popyra ekarory poko

¹⁸ – Etatoko pahne, imehnõ zurũko matose zae pyra ehtoh poko pyra toto ehtohme. Ritonõpo poe morara tyripõko matose. “Senohne kure tyriry,” karyhtao oya xine taro nono po, Ritonõpo poe morohne tyripõko matose.

¹⁹ – Tyoro roropa, atae awahtao xine õtururukohtao Ritonõpo a sero nono po õmirykõ etãko Ritonõpo mana. Mame ise oehtohkõ riko Papa Kapuaõ mana.

²⁰ Oximõme toehse awahtao xine ypoko, jomiry poko roropa, amaro xine ase, tuhke pyra awahtao xine ro, otarame

asakoro rokē awahtao xine, otarame oseruao, amaro xine ro ase.

Imehnō rypyry poko wenikehtohme ropa

²¹ Morarame Peturu toytose Jezu a ekaropose. Ynara tykase ynororo eya.

– Tuisa, oturupose oehno oya. Otarāme imepỹ yryryhmāko mana. Ykerekerehmāko mana. Yzehno exīko mana. Mame osepeme se ropa exīko mana ajoajohpe toehxīpo. “Yzehno pyra exiko ajohpāme samo,” āko ya mana. “ÿ, oty kara hnae,” āko ywy eya. “Moro poko wenikehnōko ase, oorypyry poko.” Mame wāto ropa pixo ajoajohpe exīko ropa mana. Moromeīpo oehnōko ropa mana jepeme toehtohme ropa. Otāto kure morara rypyry korokary ootomose, 7me? tykase Peturu, tōturupose.

²² – Arypyra, tykase Jezu eya. – 7me imepỹ rypyry a tuenikehse awahtao kure repe. Yrome tuhke rokē azahkuru toehse oya imepỹ ahtao, mame tyrypyry rumekary se ropa toehse ahtao ekurākako ropa imaro, ekuhpỹme, tykase Jezu eya.

²³ – Ynara exiryke, oesēkōme Ritonōpo exiry ynara sã mana, pata konōto esē samo. Mokyro typoetory tomo a epehmapory se toehse, pata esemy. “Ytinerū epehmapōko ase ypoetory tomo a emero porehme,” tykase ynororo.

²⁴ Mame okynā pyra toiro ipoetory tonehse eya xine pata esē ēpataka, tuhke tineru onepehmaro ro exikety kynexine, miujāo motye.

²⁵ Yrome tytineruke pyra kynexine ynororo. Morara exiryke onepehmaro kynexine. Naeroro ynara tykase esemy: “Mose ekarotoko imehnō namotome aehtohme tineru apoitohme epehpyryme, ynororo, ipyty, ipoenomo, imōkomory. Emero porehme ekarotoko tineru apoitohme jepematohme ropa,” tykase ynororo pata esemy.

²⁶ Mame tosekumuru po typorohse mokyro tosē ēpataka. Ynara tykase: “Atarypopyra exiko ypoko ajohpāme samo. Oepehmāko ro ase emero porehme,” tykase ynororo eya.

²⁷ – Mame nupunato typoetory tonese pata esemy a. Typy-nanohse ropa eya. Ynara tykase ynororo typoetory a: “Yworo epehmāko ase. Ytoko ropa. ‘Onepehmararohxo hano,’ kara exiko,” tykase typoetory a pata esemy.

²⁸ Mame mokyro tutūtase ropa tākye, onepehmapopyra tosē toehse exiryke. Yrome toytory ropa ahtao imepỹ tonese eya, topehmaro exikety roropa. Mame ynara tykase ynororo eya: “Otara ahtao jepehmāko mah?” tykase eya rahkene. Tuhke pyra inepehmary kynexine repe, pitiko rokene. Yrome esenary poko tapoise eya topehmaro exiryke. Tosenakorōkorōmase eya epehpyry sato a jehno

toehse toexiryke. “Axĩ ke kuepehmako emero porehme,” tykase ynororo eya.

²⁹ — Mame tosekumuru po typorohse mokyro, mokyro ěpataka. Ynara tykase ynororo eya: “Jesenakorõkorõmara exiko. Kurumekako ropa ajohpãme samo. Oepehmãko ro ase emero,” tykase ynororo eya.

³⁰ — Yrome mokyro omiry onetapỹ sã toehse, jehno toexiryke. Eya tõmapose āpuruhpyry taka topehmara exiryke.

³¹ Mame moro eneryke tyya xine imehnõ erohketõ tãkye pyra toehse. Tosẽkõ zuruse toytose toto, pata esẽ zuruse. Emero tynenehpyrykõ tokarose eya.

³² Mame toto omiry etaryke tyya typoetory xihpyry tonehpose ropa tyya. Ynara tykase ynororo eya: “Ypoetory kahpyry mase. Tuhke tineru onepehmara mexiase ya, miujão motye. Yrome, ywy roro epehmãko ase, ase oya repe. ‘Onepehmararohxo hano,’ kara ke exiko, ase oya repe.

³³ Naeroro kure imehnõ pyno roropa oexiry, opyno jeh-topõpyry samo,” tykase pata esemy typoetory a.

³⁴ — Morarame typoetory zehno toehse ynororo yronymyryme. Āpuruhpyry taka tõmapose eya, aetuarimatohme topehmara exiryke roropa, moro epehmatohme emero porehme, tykase Jezu.

³⁵ — Mokyro saaro Papa Kapuaõ mana. Otuarimapotorỹko mana emero porehme imehnõ rypyry poko oweniketyrykõ se pyra awahtao xine okurohtao xine, tykase Jezu eya xine.

19

Typyxiãkõ rumekary poko iniokomo a (Maku 10.1-12)

¹ Morarame moro poko tõturukehse Jezu ahtao Karirea poe kỹtone ropa juteu tõ esaka ropa Jutea pona, Joatão mõpozakoxi.

² Imoihmãkõ imaro toytose. Mame tukurãkase ropa toto eya moroto.

³ Morarame parixeu tõ toytose eya oturupose. Azahkuru aexiry enery se toh kynexine repe, ihxirotohme repe. Morara exiryke ynara tykase toto eya:

— Zae ro sytatou kypyxiãkõ rumekaryhtao kyya xine kuamoreme xine irumekary se toehse kuahtao xihne? Otara ãko Ritonõpo nae morara exinohtao? tykase toto.

⁴ Ynara tykase Jezu:

— Ritonõpo omiry onysekeremara ro matou? Ynara tymerose pake: “Emero tyrise ahtao Ritonõpo a, orutua tyrise eya nohpo maro.”

⁵ Mame ynara tykase ynororo: “Naeroro orutua tummy rumekãko mana, tyse rumekãko roropa mana tyyty maro

rokē toehtohme. Mame mokaro asakoro toiro pū sã exĩko mana, tyyty maro rokene,” tykase Ritonõpo toto poko.

⁶ Naeroro osetyoro pyra mã toto. Osepũme rokē mã toto tyyty maro. Oximaro tyripose Ritonõpo a exiryke oxirumekara toh mana, tykase Jezu toto a.

⁷ Ynara tykase parixeu tõ eya:

– Morara ahtao oty katohme Moeze a pape tymeropose? Ynara tykase ynororo pake: “Opyty rumekary se awah-
tao xine pape imerotoko moro poko. Mame pape ke rokē
opytỹpyry kõ aropoko ropa owinoino xine.” Morara tymerose
Moeze a pake, tykase toto Jezu a.

⁸ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Õsenetupuhthkõ tũpore exiryke morara tymerose Moeze
a. Ritonõpo omiry onenetupuhpyra oexirykõke. Yrome os-
emazuhme emero tyriyhtao Ritonõpo a, opyxiãkõ rumeka-
pory se pyra Ritonõpo kynexine.

⁹ Etatoko pahne opyxiãkõ kure rokē ahtao oya xine, imehnõ
orutua poko pyra roropa ynororo ahtao, mame irumekary-
htao oya xine, imepỹ apoitohme oya xine opyty myakãme,
popyra matose ipunaka. Iirypyryme matose, tykase Jezu eya
xine.

¹⁰ Ynara tykase ipoetory tomo:

– Morara ahtao kurehxo pytara kuexirykomo, tykase toto.

¹¹ – Ÿ, tykase Jezu. – Otarãme kurehxo oya xine py-
tara oexirykomo. Yrome toitoine rokē Ritonõpo poe pytara
matose, emero pyra, tykase eya xine.

¹² – Oxisã pyra matose. Tyytary se pyra exiketõ nae
tomukase toexirykõke. Imehnõ toipe moino ro tonuru-
topõpyrykõ poe ro tyytarykõ se pyra mã toto. Imehnõ roropa
Ritonõpo enetuputyryke tyya xine tutuisarykõme pytara mã
toto Ritonõpo poko rokē toehtohkõme. Moro waro awahtao
xine otato ehtoko, tykase Jezu eya xine.

*Kure poetohti ritopõpyry poko Jezu a
(Maku 10.13-16; Ruka 18.15-17)*

¹³ Morarame imehnomo a typoenõkõ tonehse Jezu a,
zupuhpyrykõ apotohme eya. Typoenõkõ poko Jezu otururu
etary se roropa toh kynexine Ritonõpo a. Mame toto eneryke
tyya xine Jezu poety tomo a turuse toto Jezu onerekohmara
toto ehtohme.

¹⁴ Yrome toto omiry etaryke tyya ynara tykase Jezu:

– Ah poetohti noehno ya. Asaropotou ropa kehne. Poetohti
a roropa tosary ekarõko Ritonõpo mana, toto esaryme, tykase
Jezu toto a.

¹⁵ Mame tomary tyrise poetohti zuhpokoxi. Morotoino
toytose ropa ynororo imepỹ pona.

Tymõkomoke itamurume nuasemã ehtopõpyry
(*Maku 10.17-31; Ruka 18.18-30*)

¹⁶ Mame orutua toytose eya, amorepatõme Jezu eneutputyryke tyya. Ynara tykase ynororo:

– Tamuxi, otara åko hano kure jehtohme, jũme orihpõme jehtohme? tykase.

¹⁷ Ynara tykase Jezu eya:

– Oty katohme kure ehtoh poko ekaropõko ma ya? Toiro rokẽ kure exikety mana. Orihpõme oexiry se awahtao Ritonõpo nymeropohpyry omipona exiko, tykase Jezu eya.

¹⁸ – Oty moro Ritonõpo nymeropohpyry? tykase, tõturupose eya. Ynara tykase Jezu:

– Imehnõ onetapara ehtoko. Imehnõ nohpo poko pyra ehtoko. Ematonara ehtoko. Onekunohto pyra ehtoko.

¹⁹ Kure rokẽ omykõ tyritoko, asakõ roropa kure rokẽ tyritoko. Imehnõ pyno ehtoko osepyno oexirykõ samo, tykase Jezu eya.

²⁰ – Moino ro ywy morohne omipona ase toehse poetome ro jahtao, tykase ynororo. – Yrome oty riry se ropa ke hano kure nymyry jehtohme? tykase.

²¹ Ynara tykase Jezu eya:

– Kure nymyry se awahtao omõkomory ekamota emero pohme tineru poko. Mame otinerũ ekarota tymõkomokåkara a. Morara awahtao tymõkomoke exiko ropa mase Ritonõpo esao, tykase Jezu eya. – Mame tokamose oya emero ahtao moehtase ropa ya, ymaro oytotohme, tykase Jezu eya.

²² Morara kary etaryke tyya toeramase ropa ynororo. Toemynyhmasẽ yronymyryme tuhke tymõkomoke toexiryke.

²³ Morarame ynara tykase Jezu typoetory tomo a.

– Etatoko pahne, tupime kuhse tymõkomokå omomyry Ritonõpo esaka. Tytinerũ pyno toexirykõke, tosẽme Ritonõpo onenetupuhpyra mã toto, tykase Jezu eya xine.

²⁴ – Etatoko pahne, kameru kawaru sã konõto. Jawi eutary pitiko sã mana. Morara exiryke kameru jawi eutary aka omõpyra, ipune pyra exiryke. Moro saaro tymõkomokå omõpyra mã toto Ritonõpo esaka, tosẽkõme Ritonõpo onyripyra toexirykõke, tykase Jezu eya xine.

²⁵ Morara kary etaryke tyya xine:

– To! tykase toto, Jezu poetory tomo. – Morara ahtao onokåkõ Ritonõpo poetoryme exiko nahe? tykase toto, tõturupose eya.

²⁶ Tonese toto Jezu a. Mame ynara tykase ropa ynororo eya xine:

— Āmoreme xine omõpyra matose Ritonõpo esaka. Yrome Ritonõpo typoetoryme orirykõ waro mana, emero tyriry waro Ritonõpo exiryke, tykase Jezu eya xine.

²⁷ Mame ynara tykase Peturu:

— Etako pahne, emero turumekase yna a, amaro yna ytothme, oty apoïko ynanah imeïpo? tykase ynororo Jezu a.

²⁸ Ynara tykase Jezu eya xine:

— Etatoko pahne, Kapu ae Ayhtohpyry tuisamehxo toehse ahtao porohnõko mana tapõ pona. Morara ahtao amarokõ roropa tuisame exïko matose ymaro. Mame äpõkõ pona porohnõko matose Izyraeu tõ esãme, tykase Jezu typoetory tomo a.

²⁹ — Morararo tytapyïkõ turumekase ahtao jomipona exiketomo a te, takorõkõ turumekase ahtao te, toryxirykõ turumekase ahtao roropa, tumykõ turumekase ahtao, tysekõ roropa te, typoenõ turumekase ahtao, tosarykõ roropa turumekase tyya xine ahtao ypokoino, jomipona ehtohme roropa, tuhke kuhse apoïko ropa mã toto. Mame orihpÿme exïko roropa mã toto jÿme, tykase Jezu eya xine.

³⁰ — Mame tuisamehxo exiketõ tuhke tuisame pyra exïko mana. Morararo tuisame pyra exiketõ tuhke tuisame exïko mana, tykase Jezu toto a.

20

Tupito poko erohketõ ehtopõpyry

¹ Mame ynara tykase roropa Jezu:

— Ritonõpo enetuputyry oya xine oesëkõme tyoro sã roropa mana. Tupito esë sã mana, uwa arykahpyry esë samo. Pakeimo mokyro toytose, erohketõ eahmase tutupi poko toto erohtohme.

² — “Oepehmatorÿko ase. Oerohtamitukõ ekarõko ase toiro tineru,” tykase ynororo eya xine. Mame taropose toto eya tutupi pona, aerohtohkõme.

³ Mame toytose ropa ynororo pata rãnaka ropa osepekahtoh taka ropa xixi tõnuhsehxo ahtao. Mame imehnõ roropa tonese eya tehme rokë toto.

⁴ “Erohtatoko utupi pona ynarykahpyry uwa pokona. Oepehmatorÿko ase,” tykase ynororo eya xine.

⁵ — Morara exiryke toytose roropa toto tupito pona. Mame tãxiahtao toytose ropa ynororo imehnõ erohpyra exiketõ rohmanohpose ropa tutupi poko. Morara tyrise ropa eya xixi tywykahme ahtao.

⁶ Mame xixi ituperyme exisasaka ahtao toytose ropa ynororo pata rãnaka ropa. Erohpyra exiketõ tonese ropa eya: “Oty katoh tehme rokë kohmãnõko matou?” tykase ynororo toto a, tõtutupose.

7 — “ÿ, toerohtohke pyra yna exiryke,” tykase toto eya. “Tyrohmanohponeke pyra yna exiryke roropa,” tykase toto. Ynara tykase tupito esemy eya xine: “Morara ahtao ytotoko utupi pona. Erohtatoko,” tykase ynororo eya xine.

8 — Morarame tykohmāse ahtao tupito esemy a typoetory tykohmase tyya: “Erohketō ikohmako, toto epehmatohme oya,” tykase ynororo. “Ynara epehmako toto. Okomino aerohtyā epehmako osemazuhme. Mame osemazuhme aerohtyā okomino epehmako,” tykase tupito esemy typoetory a.

9 — Morarame okomino aerohtyā tooehse ahtao topehmase toto eya xine toiro ěmepyyry ae erohtamitu ke.

10 Mame osemazuhme aerohtyā tooehse ahtao topehpyrykō poko tōsenetupuhse toto. “Otarāme itamurumehxo yna epehmāko mana,” tykase toh repe tukurohtao xine. Yrome morararo topehmase toto, mokaro epehmatopōpyry saaro.

11 Mame toerohtamitukō tapoise tyya xine ahtao, tupito ešē tykerekerepaitose eya xine.

12 “Oty katoh oxisā yna epehmāko mah? Okomino aerohtyā toiro pitiko rokē toerohse toh repe. Yrome morararo topehmase toto,” tykase toto. “Yna toerohsehxo itamurume repe. Toiparo rokē xixi tyrohse kyaa xine, mokaro saaro topehmase yna,” tykase toto.

13 — Toiro tykerekere mane a ynara tykase tupito esemy: “Etako pahne jepe, oenekunohpyra xine reh ahse. ‘Toiro ěmepyyry oerohtamitukō ekarōko ase,’ ykā puh oya xine. Mame: ‘ÿ, morara ahtao kure,’ mykatou ya.

14 Morara exiryke oepehpyrykō apoitatoko atapyīkō taka oytotohkōme ropa. Moxiā toahmase ya okomino, toto erohtohme roropa. Yrome toto epehpyry morararo oepehmatopōpyrykō saaro.

15 Morara jahtao zae ro ase. Ytinerū ekarory se jahtao ekarōko ase, ytinerūme exiryke. Imehnō zumoxike hmatohu toto epehmaryke ya, eya xine ytinerū ekaroryke ya?” tykase eya tupito esemy, tykase Jezu eya xine.

16 Morarame ynara tykase ropa Jezu:

— Moro saaro otuisarykōme Ritonōpo enetuputyryhtao oya xine. Tuhke etyhyryme Ritonōpo enetupuhnanō tuisamehxo exīko mā toto. Tuhke tuisame aehtyā tuisame pyra exīko roropa mā toto, tykase Jezu toto a.

*Toorikyry poko Jezu oturutopōpyry ropa
(Maku 10.32-34; Ruka 18.31-34)*

17 Mame Jezu toytoryhtao osema ae Jerusarē pona, typoetory tō maro tōturuse, toiroro tahtao, 12mākō maro rokē tahtao.

18 Ynara tykase ynororo eya xine:

– Etatoko pahne, Jerusarē pona ytōko sytatose. Mōroto Kapu ae Ayhtohpyry ekarōko mā toto Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo a, Moeze omihpyry pokō imehnō amorepananomo a, enara. Jetapapory se exīko mā toto oximōme.

¹⁹ Mame jekarōko mā toto imehnomo a, juteutōkara a. Mame tounohse jahtao eya xine, ypiypipohnōko mā toto. Mame wewe pokona jexixihmapōko mā toto. Orihnōko ase. Yrome oseruao tōmehse ahtao jēsemākapōko ropa Papa mana, tykase Jezu eya xine.

Jēkō nekaropotopōpyry
(Maku 10.35-45)

²⁰ Mame Zepeteu mūkuru ē toytose Jezu a tumūkuru tō maro asakoro. Tupue toehse ynororo Jezu ēpataka. Mame ynara tykase eya:

– Ohpetu se hano ajohpāme samo, tykase.

²¹ – Oty se hma? tykase Jezu eya.

– Moxiā umūkuru tō asakoro tuisame tyriko toto, amaro, tuisa konōtome toehse awahtao, toiro āpotunuru wino, toiro opozery wino, enara, tykase nohpo eya.

²² Mame ynara tykase Jezu eya:

– Onekaropohpyry waro pyra matose, jokuru ēsasaka ase. Jokuru enyry se roropa matohu? tykase Jezu eya xine.

– Ū, enyry se ynanase, tykase toto.

²³ Toorikyry pokō morara tykase Jezu eya xine repe. Yrome onenetupuhpyra toh kynexine. “Jokuru enyry se hmatou?” tykase ahtao eya xine, “Oorikyrykō se hmatou?” āko kynexine toto a repe. Moraramē ynara tykase ropa Jezu eya xine:

– Jokuru ēnōko matose repe. Yrome ymaro tuisame exiketō onymenekara ase. Papa Kapuaō menekary rokē ymaro tuisame exīko mana, tykase Jezu toto a.

²⁴ Mame mokaro omihpyry totase tyya xine ahtao, Zepeteu poenō zehno toehse toto, Jezu poetory tō 10mākomo.

²⁵ Mame typoetory tykohmase tyya. Ynara tykase Jezu eya xine:

– Etatoko pahne, sero pōkō tuisaryme tahtao xine, tōmipona imehnō rīko mā toto. Typoetoryme imehnō rīko roropa mā toto. Mame typoetory aropōko mā toto. Imehnō enehpōko mā toto, enara.

²⁶ Yrome amarokō tyoro exīko matose. Tuisamehxo se awahtao xine imehnō poetoryme sā ehtoko. Imehnō ako-rehmatoko, tykase Jezu typoetory tomo a.

²⁷ – Imehnō esēme se awahtao xine, toto namotome sā ehtoko,

²⁸ Kapu ae Ayhtohpyry ehtoh saaro. Kapu ae tooehse ywy xiaro, sero nono pona. Typoetoke pyra sã ywy. Tako-rehmaneke pyra roropa. Yrome âkorehmase xine oepyase. Orihse roropa oepyase oorypyrykõ epehmatohme. Ritonõpo poenõme oehtohkõme, tykase Jezu eya xine.

Tonurākara kurākatopõpyry ropa asakoro
(*Maku 10.46-52; Ruka 18.35-43*)

²⁹ Morarame Jeriko poe tutūtase toto ahtao, Jezu tokahmase imoihmākomo a.

³⁰ Morarame osema ehpio tonurākara kynexine asakoro. Typorohse rokē toto osema ehpio. Mame Jezu ytory totase tyya xine ahtao, tykohmase toto a:

– Tamuxi! Tawi parỹpyry, yna pyno exiko, tykase toto.

³¹ Yrome turuse toto imoihmākomo a:

– Mynyhme ehtoko, tykase toto eya xine. Yrome itamurumehxo tykohmase toto a:

– Tamuxi! Tawi parỹpyry, yna pyno exiko, tykase toto.

³² Morarame totypohse Jezu toto zurutohme. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Oty se hmatou ya, tykase tõturupose eya xine.

³³ – Tuisa, tonure se ropa ynanase, tykase toto eya.

³⁴ Mame toto pyno Jezu kynexine. Toto enuru apone. Axĩ tõsenuhmase ropa toto, tonurāmõpotõkara. Mame Jezu tokahmase eya xine.

21

Jerusarē pona Jezu ytotopõpyry
(*Maku 11.1-11; Ruka 19.28-40; João 12.12-19*)

¹ Morarame toytose toto ahtao Jerusarē pona, Petepaje pona toeporehkase toto, ypy Oriwera âkataka. Mame typoetory taropose Jezu a asakoro, osemazuhme toto ytotohme.

² Ynara tykase eya xine:

– Mõ pata pona ytotoko. Moroto jumētu mana tymyhse, tumükuru maro. Mymyhpokatatose toto. Mame toto enehtoko xiaro ya.

³ Mame: “Oty katoh jumētu poko matou?” karyhtao imehnomo a, ynara kahtoko eya xine: “Tuisa ise kynako,” kahtoko. Mame ekarõko toh mã oya xine, tykase Jezu eya xine.

⁴ Morara toehse urutõ omihpyry ae ro. Ynara tykase urutõ pake:

⁵ “Xião põkõ zurutoko. Ynara kahtoko eya xine:

‘Oesëkõ ytõko oya xine mana.

Tuisa imehxo exikety sã pyra mana.

Jumētu po ytoytõko mana, zumõkara po.

Jumētu mūkuru po ytōko mana, 'kahtoko."

Morara tymerose pake urutono a.

⁶ Morara exiryke Jezu omi poe toytose ipoetory. Emero tyrise toto a.

⁷ Jumētu tonehse eya xine imūkuru maro ro. Mame tupōkō tyrise eya xine jumētu mypatarānaka, epona Jezu porohtohme.

⁸ Mame tupōkō tyrise roropa osema taka imoihmākomo a osema emeporyme, eporo Jezu ytotohme. Marariary panō roropa tapokase tuhkākomo a, osema taka tyritohme, kure Jezu ritohme eya xine.

⁹ Mame kui kui tykase toto imoihmākomo tākye toexirykōke, osemazuhme ytoketomo Jezu mykapo ytoketomo, enara. Ynara tykase toto:

– Kure Tawi parỹpyry mana. Kure mose tyriko Ritonōpo, ōmi poe aepyhpyryme aexiryke. Kure Ritonōpo mana, imehxo, tykase toto.

¹⁰ Mame Jerusarē pona toeporehkase Jezu ahtao panaikato rokē toh kynexine, osetato pyra omi.

– Onoky keh mokyro? tykase imehnomo.

¹¹ – Mokyro urutono, Jezu Nazare pono, Karirea rānaono, tykase imehnomo, imoihmākomo.

*Ritonōpo Tapyĩ taka Jezu ytoto pōpyry
(Maku 11.15-19; Ruka 19.45-48; Joāo 2.13-22)*

¹² Morarame Ritonōpo Tapyĩ taka toytose Jezu. Moro tae ospekahketō tutūtano hpose ropa eya okyno ekamonanō maro. Tineru emetakamananō tinerū typahpose roropa eya apō poe. Meza tō roropa tōtorimase eya. Parutopuruimo ekamonanō apō tō tōtorimase roropa eya.

¹³ Mame ynara tykase ynororo eya xine:

– Ynara tymerose Ritonōpo omiryne: "Ritonōpo maro oturutohme exīko nase sero," me tymerose repe. Yrome imaro oturutoh tyorōmāko matose, imehnō tinerū ematonanohtohme oya xine, tykase Jezu eya xine.

¹⁴ Morarame tonurākara toytose Jezu a moro taka, jaxyry osetokye exiketō maro. Mame tukurākase ropa toto Jezu a.

¹⁵ Mame tohne toehse Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo, Moeze omihpyry poko imehnō amorepananō maro. Kurākōkara kurākaryke ropa Jezu a tohne toehse toto. Poetohti omiry etaryke roropa tyya xine tohne toehse toto, ynara karyke poetohti a: "Kure nymyry Tawi parỹpyry mana," karyke toto a. Morara kary etaryke tyya xine tohne toehse toto Moeze omihpyry poko amorepatōkomo, Ritonōpo maro oturuketō tuisary tō maro.

¹⁶ Morara exiryke ynara tykase toh Jezu a:

– Moxiã omiry onetara hmahno? tykase toto Jezu a.

– ÿ, etãko ase. Ritonõpo omiry onysekeremara ro hmatohu sero poko? Ynara ãko Ritonõpo omiry: “Poetohti tamorepase ya, enurusenã kō maro, ‘Kure mase,’ katohme toto a ya. Zae roropa mã toto,” ãko Ritonõpo omiry.

¹⁷ Morarame turumekase ropa toto Jezu a. Morotoino toytose ynororo pata poe, Petania pona ropa. Moroto toiro kynēmehne.

Epery zoko orihmapotopõpyry Jezu a
(Maku 11.12-14,20-24)

¹⁸ Yrokokoro pakeimo toytory ropa ahtao Jerusarē pona ropa tomitapãse kynexine.

¹⁹ Mame wikeira zoko tonese eya osema ehpio. Yrome toytose tahtao eponaro, epery onenepyra tokurehse. Zary rokē tonese eya. Morara exiryke ynara tykase Jezu:

– Jūme eperytara ropa mase, tykase. Mame morara tykase Jezu exiryke wikeira zoko taremãse axiny.

²⁰ Moro eneryke tyya xine Jezu poetory tō tōsenuruhkase.

– To! Otãto wikeira zoko axī naremãno? tykase toto.

²¹ Ynara tykase Jezu eya xine.

– Etatoko pahne, jenetuputyryhtao yronomyryme oya xine ynyrihpyry panō rīko roropa matose. “Nary rokene,” kara awahtao xine roropa, ynyrihpyry motye tyrīko roropa matose. Ypy a ynara karyhtao oya xine: “Onuhko, tuna konōto kuaka oepukatohme,” karyhtao oya xine, moro kuaka epukãko mana.

²² Jenetuputyryhtao oya xine, onekaropohpyrykō ekarōko Ritonõpo mã oya xine, õtururukohtao imaro, tykase Jezu eya xine.

Onoky omi poe Jezu ehtopõpyry
(Maku 11.27-33; Ruka 20.1-8)

²³ Morarame Jezu toytose ropa Ritonõpo Tapyī taka. Mame imehnō amoreparyhtao eya Ritonõpo maro oturuketō tuisary tō toytose eya, juteu tamuxiry tō maro. Ynara tykase toto:

– Onoky omi poe senohne rīko mahno? tykase toto tōturupose.

²⁴ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Ywy roropa oturupōko ase oya xine. Jezukuruhtao oya xine ywy roropa ourutorỹko ase onoky omi poe senohne tyrīko ywy.

²⁵ Onoky omi poe ahno tōpurihkase João a? Ritonõpo omi poe, ahno omi poe? Kuezuhtoko, tykase Jezu eya xine.

Mame tōsezusezuhse rokē toto, oxime rokene.

– Otara āko sytatou? “Ritonōpo poe,” karyhtao kyaa xine ynara kuezuhutorỹko mana: “Oty katoh João omiry onenetupuhpyra matohu?” āko kyaa xine mana otarame.

²⁶ Yrome: “Ahno omi poe rokene,” karyhtao kyaa xine, imoihmākō kyzehno xine exīko mǎ toto. Urutōme Ritonōpo poe João tonetupuhse eya xine exiryke, tykase toto oxime rokene.

²⁷ Morara exiryke ynara tykase toto Jezu a:

– Zuario pyra ynanase, tykase toto.

Ynara tykase Jezu eya xine:

– Morara ahtao ywy roropa jenehpohpō onekaropyra ase oya xine, tykase.

Orutua mūkuru tō poko

²⁸ – Etatoko pahne. Orutua kynexine tumūkue asakoro. Mame ynara tykase ynororo tumūkuru a, osemazuhme aenuhpyry a: “Aimo erohta tupito poko,” tykase.

²⁹ – “Arypyra, akīme ase. Jytory se pyra ase,” tykase ynororo aporo.

– Moromeīpo tōsenetupuhse ropa ynororo. Tupito pona toytose rahkene erohse.

³⁰ Morarame zakorony a toytose roropa jūkomo. Morararo tykase ropa ynororo eya: “Ŷ, ytōko ase papa,” tykase imūkuru eya repe. Yrome ytopyrya tokurehse ynororo.

³¹ Morara ahtao onoky tumy omipona kynexine? tykase Jezu eya xine.

– Mokyro osemazuhme aenuruhpyry, tykase toto.

– Ŷ, tykase Jezu. – Etatoko pahne, iirypyrymākō omōnōko mǎ toto Ritonōpo esaka, kowenu tinerū poko erohketomo, orutua kō poko aehtyā roropa. Tosēkōme Ritonōpo enetuputyryke tyaa xine omōnōko mǎ toto, tyrypyrykō turumekase exiryke roropa tyaa xine. Yrome amarokō otarame etyhyryme omōnōko matose enetuputyryhtao oya xine. Otarāme omōpyra matose ekurehnōko onenetupuhpyra oexirykōke.

³² Ynara exiryke, João ahno ěpurihkane toytose oya xine repe, āmorepase xine, Ritonōpo omipona oehtohkōme repe. Yrome aomiry zae exiry onenetupuhpyra mexiatose. Mokaro a rokē iirypyryme aehtyamo a rokē tonetupuhse ywy. Ritonōpo omipona toehse mǎ toto. Mame mokaro tonese oya xine repe. Yrome oorypyrykō onurumekara mexiatose. João omiry omipona pyra mexiatose, tykase Jezu eya xine.

*Popyra tupito poko erohketō poko
(Maku 12.1-12; Ruka 20.9-19)*

33 — Ë imepÿ poko ropa, Ritonõpo enetupuhtohme, tykase Jezu. — Orutua kynexine tupito esemy. Mame uwa zoko tarykase eya tuhke. Apuru tyrise roropa eya tutupi zomye. Mame eutary tahkase eya uwa eukuru euhkatohme. Tapyi tyrise roropa eya kaetoko exikety. Mame axïtao rokẽ tutupi tokarose imehnomo a tineru rokẽ apoitohme tyya imepÿ pona toytotohme roropa.

34 Morarame uwa eperytatoh po toehse ahtao typoetory imehnõ taropose eya tutupi erase tomo a, epery zokonaka apoitohme toto a.

35 Yrome mokaro tapoise tupito erase tomo a. Toiro typ-pohse eya xine itamurume. Toiro totapase eya xine. Imepÿ pona topu tomase roropa eya xine.

36 Mame typoetory imehnõ taropose ropa eya tuhkehxo. Yrome mokaro tyryhmase roropa tupito erase tomo a.

37 Mame etyhyryme tumûkuru taropose eya rahkene. “Umûkuru zuno toh exïko mana umûkurume aexiryke,” tykase ynororo repe.

38 Yrome imûkuru tonese tyya xine ahtao ynara tykase tupito erase tõi oseya rokene: “Tupito esẽ mûkuru mose ro. Setapatone. Mame tupito esẽme exïko sytatose,” tykase toto.

39 — Morara exiryke imûkuru tapoise eya xine. Mame tarose tyya xine ahtao tupito poe totapase eya xine rahkene.

40 — Morarame tupito esẽ tooehse ropa ahtao, otara ãko hna mokaro a, tupito erase tomo a? tykase, Jezu a tõturupose eya xine.

41 — Mokaro xityã etapãko sãtã mana, tykase toto. — Morarame tutupi ekarõko imehnomo a mana kurãkomo a, tutupi eraseme toto ehtohme. Zae uwa epery apiakãko mã toto toperytase ahtao, tykase toto.

42 Ynara tykase Jezu eya xine:

— Ritonõpo omiry onysekeremara ro matou? Ynara tymerose mana:

“Tapyi risẽ sã mokyro mana,
tapyi rinanõ nurumekahpyry samo.

‘Popyra sero nase,’ tykase toh repe.

Yrome tapyi nikapuru apoihtyme toehse
kure exiryke, tûpore,
jamihme tapyi ehtohme.

Morara tyrise Kuesëkomo a.

Morara exiryke kure mana.

Kyzamaro xine mana,”

me tymerose Ritonõpo omiryyme.

43 — Ynara kary se roropa ase oya xine, tõi mipona orirykõ se Ritonõpo kynexine repe. Yrome aomipona pyra oexirykõke tynekarohpyry oya xine puxihkãko ropa mana imehnomo a

ekarotohme ropa. Mame mokaro zae exīko mā toto, Ritonōpo omipona exīko.

⁴⁴ Ritonōpo nymenekahpyryme ase. Yzehno awahtao xine etuarimāko matose topu pona aepukahpyry samo. Yrome ozehno xine jahtao popyrahxo oya xine mana ipunaka. Etuarimakehpyra exīko matose. Topu konōto nutūmahpyry sā roropa matose exīko, tykase Jezu.

⁴⁵ Morarame typoko xine Jezu otururu tonetupuhse parixeu tomo a, Ritonōpo maro oturuketō tuisary tō maro.

⁴⁶ Morara exiryke Jezu apoipory se toh kynexine soutatu tomo a. Yrome imoihmākō zuno toexirykōke anapoipyra tokurehse toto urutōme Jezu ekaroryke imoihmākomo a.

22

*Otuhtoh konōto ritopōpyry tuisa mūkuru pytatohme
(Ruka 14.15-24)*

¹ Mame enetupuhtoh ke toto amorepane ropa Jezu.

² Ynara tykase ynororo:

— Ritonōpo enetuputyry oesēkōme ynara sā mana. Pata konōto esē sā mana. Mame otuhtoh konōto tyrise eya tumūkuru erēnatohme.

³ Mame typoetory tō taropose eya imehnō eahmatohme toto a, otuhtoh konōto pona toto oehtohme. Yrome otuhtoh konōto pona toytorykō se pyra toehse toto.

⁴ Morara exiryke imehnō typoetory tō taropose ropa eya toto eahmatohme ropa: “Ynara kaxitatoko eya xine: ‘Otuhtoh konōto esē oeraximatoryko rokē mana. Pui konōto totapase eya, pui poenō maro. Tōsē itamurume nae mana. Morara exiryke ehmaropa. Imūkuru erēnary enetokose,’ kaxitoko,” tykase typoetory tomo a ynororo. Mame toytose toh rahkene toto eahmase ropa repe.

⁵ — Yrome mokaro eahmatyā tuenikaroro rokē toh kynexine. Toerohtoh poko rokē torētyke toh kynexine. Toiro tutupi pona toytose. Imepy osepekahtoh taka toytose.

⁶ Imehnomo a ipoetory tapoise. Typipohse eya xine. Totapase roropa toto eya xine.

⁷ Morara exiryke pata konōto esē toto zehno toehse. Soutatu tō taropose eya typoetory tō mŷpotohme, toto etapahpōkō etapatohme, toto esary zahkapotohme roropa.

⁸ Morarame typoetory tykohmase ropa tyya: “Emero tōtyhkase tōsē tōkehko. Yrome mokaro yneahmatyā popyra rokē mā toto.

⁹ Morara exiryke ytotoko osema taka. Emero rokē imehnō eahmatatoko xiaro toto oehtohme otuhtoh konōto pona,” tykase ynororo.

10 – Morara exiryke toytose toto osema konõto taka. Mame emero tonehse eya xine, kurākomo, ajoajohpe exiketomo emero rokene. Tapyi konõto typehse ahno ke.

11 Mame pata konõto esē toytose tytapyi konõto taka tyneahmatyā enese. Mame moro tao toiro orutua tonese eya tupoke kurā ke pyra, erēnatoh ke tupoke pyra.

12 Mokyro eneryke tyya ynara tykase eya: “Jepe otāto moehno xiaro kurā ke pyra tupoke?” tykase ynororo tōturupose tuisa konõto. Yrome onezuhpyra tokurehse ynororo.

13 Mame ynara tykase tuisa konõto typoetory tomo a: “Mose imyhtoko emary poko ipupuru poko, enara. Mame ematoko jarānaka, xinukutumā aka, moroto ikohmātohme rahkene. Moroto xitāko mana, kui kui āko roropa mana,” tykase pata konõto esemy.

14 Ynara tykase Jezu etyhypryme:

– Tuhke toahmase toh mana, Ritonõpo poetoryme toto ehtohme repe. Yrome tuhke hkopyra tymenekase mana Ritonõpo a, tykase Jezu eya xine.

*Kowenu tinerū
epehmary poko*

(Maku 12.13-17; Ruka 20.20-26)

15 Morarame parixeu tō toytose oximōme rokē tōturutohkōme. Jezu a tōturuporykō se toh kynexine iporemākapotohme tyya xine, ihxirotohme repe.

16 Mame typoetory tō taropose eya xine Jezu a, Erote epe tō maro. Ynara tykase toto Jezu a:

– Zae rokē yna amorepāko mase. Awaro ynanase. Ritonõpo omiry poko yna amorepāko mase. Torētyke pyra roropa mase opoko. Okerekeremaryhtao imehnomo a oty kara mase. Oenery poko roropa imehnomo a oty kara mase.

17 Morara exiryke yna zuruko õsenetupuhtoh poko. Ritonõpo omiry tyoro mana. Romano kowenu omiry tyoro roropa mana. Morara exiryke yna tinerū ekaroryhtao romano kowenu tinerūme Ritonõpo omipona ro ynanah? tykase toto tōturupose.

18 Moro ke Jezu poremākapory se toh kynexine. Yrome ynara tykase Jezu eya xine:

– Ajohpe matose. Oty katoh yporemākapory se hmatohu?

19 Romano kowenu epehmatoh enehko ya tineru pitiko, tykase.

Mame tineru tarose eya xine ahtao Jezu a,

20 ynara tykase ynororo eya xine:

– Onoky ekuhsē roropa mosehro? Onoky esety roropa mosehro? tykase tōturupose eya xine.

— Īperatu mose ro, romano tō esemy, tykase toto.

²¹ Ynara tykase Jezu eya xine:

— Morara ahtao Īperatu kyryry ekarotoko eya. Yrome Ritonōpo kyryry ekarotoko Ritonōpo a, tykase.

²² Mame morara kary etaryke tyya xine toemynyhmase toto. Mame Jezu turumekase ropa eya xine. Toytose ropa toto.

*Aorihtyã ěsemãkapory ropa poko
(Maku 12.18-27; Ruka 20.27-40)*

²³ Morarame moro ěmepyry ae ro satuseu tō toytose Jezu a. Satuseu tō mokaro aorihtyã ěsemamyry ropa poko onenutupuhpynomo. Ynara tykase toto Jezu a:

²⁴ — Moeze namorepatopōpyry ynara āko mana: “Orutua toorihse ahtao typoenōke pyra ahtao, ah zakoronỹpyry ipytỹpyry apoino tpytyme, imũkuatohme aorihtyã mũkurume,” tykase Moeze nymerohpyry.

²⁵ Mame orutua kynexine takorōke 6me. Atapona 7me toh kynexine. Mame osemazuhme aenuruhpyry tpytase. Yrome tumũkue pyra ro tahtao toorihse ynororo. Mame ipytỹpyry tapoise ropa zakoronỹpyry a, tamuximehxo exikety a.

²⁶ Yrome morararo tumũkue pyra ro tahtao toorihse mokyro. Morararo ĩkaponato. Morararo emero porehme, atapona 7me.

²⁷ Mame etyhpyryme nohpo toorihse roropa.

²⁸ Morara exiryke ěsemãkatoh po onoky pytyme exiko mokyro nae, 7mãkō pytỹpyryme toehse aexiryke? tykase toto tōturupose.

²⁹ Ynara tykase Jezu eya xine:

— Azahkuru matose Ritonōpo nymeropohpyry waro pyra oexirykōke, ijamitunuru waro pyra roropa oexirykōke.

³⁰ Aorihtyã tōsemãkapose ropa ahtao Ritonōpo nenyohityã sã exiko mã toto. Orutua kō nohpo tō maro pytara mã toto. Niotara roropa mã toto.

³¹ Mame aorihtyã ěsemãkapory ropa poko Ritonōpo omiry onysekeremara ro matou? Ynara tykase Ritonōpo:

³² “Ywy ase Aparão esemy, Izake esemy, Jako esemy, enara,” tykase. “Aparão tō esemy pyryme ase,” kara kynexine ynororo. Oty katohme? Ynara exiryke, imeĩpo toto ekepyry ěsemãnōko ropa mana. Seromaroro zuzenukō Ritonōpo maro mana. Isene exiketō esẽme Ritonōpo mana. Aorihtyã ekepyã esẽme rokẽ pyra mana, tykase Jezu satuseu tomo a.

³³ Mame Jezu omiry etaryke tyya xine tōsenuruhkase imoihmãkomo, tuaro Jezu exiryke.

*Ritonõpo omipona ehtoh poko
(Maku 12.28-34; Ruka 10.25-28)*

34 Morara kary etaryke tyya xine satuseu tō tymynyhpāse. Moro poko totase ahtao parixeu tomo a, tōximõse ropa toto Jezu maro.

35 Toiro parixeu Moeze omihpyry poko imehnõ amorepaneme kynexine. Jezu poremākapory se kynexine. Morara exiryke tupimã poko tōturupose eya.

36 Ynara tykase Jezu a:

– Ritonõpo nymeropohpyry Moeze a tuhke mana. Yrome toiro moro kurehxo ahtao oty kurehxo inymeropohpyry omipona kuehtohkõme? tykase parixeu tōturupose Jezu a.

37 Ynara tykase Jezu eya:

– Ritonõpo oesēkõme mana. Morara exiryke ipyno ehtoko yronymyryme. Ise ehtoko okurohtao xine, oorikyrykõ ponãmero. Kure rokē tyritoko õsenetupuhtohkõ ae. Oemynyhmarykohtao ro ipyno ehtoko.

38 Morara awahtao xine kure matose Ritonõpo a.

39 Mame zakorõ isã roropa mana. Ynara āko: “Imehnõ pyno ehtoko, osepyno oexirykõ samo,” āko.

40 Asakoro ro moro omipona awahtao xine, Moeze omihpyry omipona matose ipunaka. Urutõ kō omihpyry omipona roropa matose, tykase Jezu eya.

*Onoky mūkuru hano?
(Maku 12.35-37; Ruka 20.41-44)*

41 Morarame parixeu tō tōximõse ahtao ynara tykase Jezu eya xine:

42 – Otara āko matou Ritonõpo nymenekahpyry poko? Onoky parỹpyryme nae? tykase ynororo tōturupose eya xine.

– Tawi parỹpyryme mana, tykase toto.

43 Ynara tykase Jezu:

– Tawi parỹpyryme ynororo ahtao oty katohme: “Jesemy,” tykase Tawi ipoko Ritonõpo Zuzenu poe? Ynara tykase Tawi pake:

44 “Ritonõpo tōturuse jesē maro. ‘Oporohko seino japotunuru wino. Ozehno exiketõ rīko ase opoetory tōme,’ tykase Ritonõpo.” Morara tymerose Tawi a.

45 Naeroro Tawi a tosēme mokyro tokarose ahtao otāto Tawi parỹpyryme roropa ynororo nae Ritonõpo nymenekahpyry? tykase Jezu eya xine.

46 Yrome Jezu ezukuru waro pyra toh kynexine emero porehme. Morara exiryke tōturuporykõ se pyra toehse toto.

23

*Osenekunohpopyra ehtoko parixeu tomo a
(Maku 12.38-39; Ruka 11.43-46; 20.45-46)*

¹ Morarame Jezu tōturuse imoihmākō netaryme typoetory tō netaryme roropa.

² Ynara tykase ynororo:

– Moeze omihpyry poko āmorepatōkō mokaro repe, parixeu tō roropa. Ritonōpo omiry poko āmorepatorỹko toh mā repe.

³ Morara exiryke toto omiry omipona ehtoko. Āmorepatopōpyrykō roropa omipona ehtoko. Yrome toto nyrihpyry onypoehpopyra ehtoko, aomirykō sā pyra inyriyrykō exiryke.

⁴ Imehnō tuarimapōko mā toto yronymyryme. Yrome toto anakorehmara mā toto ipunaka.

⁵ Kure sā osenepōko toh mā repe. Ritonōpo omiry aroarōko mā toto imehnō neneryme kure toexirykō enetohme imehnomo a repe. Upo kurā ke, otupohtōko roropa mā toto kure toexirykō enetupuhtohme roropa imehnomo a repe.

⁶ Tamuximehxo exiketō esaka porohnōko mā toto oximōme toehse toto ahtao otuhtoh konōto pona. Epehtoh kurā se rokē mā toto tapōkōme atamorepatoh tonō tao.

⁷ Ynara kary etary se roropa mā toto: “Moehno tuisa? Amorepatō mase. Imehxo exikety mase imehnō motye,” kary etary se mā toto osepekahtoh tao, ahno imoity htao, enara.

⁸ Yrome: “Amorepatōme mase,” kamexipopyra ehtoko imehnomo a. Atakorōmākō sā rokē matose. Toiro rokē āmorepanekō nymyry mana, Ritonōpo.

⁹ Naeroro sero nono po imehnō onyripyra omykōme ehtoko roropa. Toiro rokē omykōme nymyry mana, Papa Kapuaono.

¹⁰ Tuisame pyra ehtoko roropa, toiro otuisarykōme nymyry aexiryke, Ritonōpo nymenekahpyry.

¹¹ Tuisame se awahtao xine imehnō poetoryme sā ehtoko. Imehnō akorehmatoko.

¹² Tuisamehxo otyrirykohtao āmoreme xine, tuisame pyra oritorỹko Ritonōpo mana. Yrome imehnō akorehmaneme awahtao xine tuisamehxo oritorỹko Ritonōpo mana, tykase Jezu.

*Popyra mā onekunohtōkomo
(Maku 12.40; Ruka 11.39-42,44,52; 20.47)*

¹³ Ynara tykase Jezu parixeu tomo a, Moeze omihpyry poko imehnō amorepananomo a roropa:

– Jetuhxo exīko oya xine mana kurākō apiakaryhtao Ritonōpo a. Ajohpe oexirykōke jetuhxo awānohtorỹko Ritonōpo mana. Ritonōpo esary apurūko sā matose. Imehnō

amoreparyhtao oya xine tyoro sã toto amorepãko matose onenetupuhpyra toto ehtohme. Õmomyrykõ se pyra matose Ritonõpo esaka. Mame imehnõ Ritonõpo enetuputyry se toto ahtao toto akorekehkãko matose Ritonõpo onenetupuhpyra toto ehtohme tosëkõme.

14 (– Morara exiryke jetuhxo exïko oya xine mana. Moeze omihpyry poko imehnõ amorepananõme matose. Parixeu tõme matose roropa. Yrome ajohpe rokë matose. Pytÿpo tõ enekunohnõko matose toto mõkomory ematonanohtohme oya xine, itapyïkõ apoitohme roropa oya xine. Mame imehnõ netaryme oturũko matose itamurume Ritonõpo a samo. Morara exiryke awãnohtorÿko Ritonõpo mana itamurumehxo.)

15 – Parixeume matose. Imehnõ amorepananõme roropa matose Moeze omihpyry poko. Yrome oya xine jetuhxo exïko mana ipunaka ajohpe oexirykõke. Tuna konõto akuohnõko matose. Pata tamuru poro roropa ytoytõko matose imepÿ tyorõmatohme oya xine asã xine aehtohme. Mame tõtyhkase awahtao xine mokyro amorepary poko omotye xine exïko mana orëpyra tyyrypyry poko. Mokyro emãko roropa Ritonõpo mana apotoimo htaka asã xine.

16 – Jetuhxo oya xine exïko mana. Imehnõ amorepaneme osekarõko matose. Otãto imehnõ amorepaneme osekarõko matou kure ehtoh waro pyra awahtao xine? Imehnõ amorepãko matose ajoajohpe toto ehtohme. Ynara ãko matose imehnõ amorepãko: “Ritonõpo Tapyï poko õtururukohtao ajohpe pyra oekarotohkõme repe, oty kara ajohpe toehse awahtao xine. Iiryryryme pyra matose. Yrome uuru risë poko õtururukohtao ajohpe pyra oekarotohkõme Ritonõpo Tapyï tao exikety poko õtururukohtao, morara ahtao ajohpe pyra ehtoko ipunaka iiryryryme pyra oehtohkõme,” ãko matose imehnõ amorepãko.

17 Azahkuru matose morara karyhtao oya xine. Oty kurehxo Ritonõpo a? Uuru risemy? Tymaro oturutopo? Ritonõpo poe asakoro ro kure Ritonõpo kyryryme exiryke.

18 Ynara ãko roropa matose imehnõ amorepãko azahkuru: “Tokarosë zahkatoh apõ poko õtururukohtao ajohpe pyra oehtohkõme repe oty kara ajohpe toehse awahtao xine. Iiryryryme pyra matose. Yrome tyahkasë poko õtururukohtao ajohpe pyra oekarotohkõme, ajohpe pyra ehtoko ipunaka iiryryryme oexirykõino,” ãko matose repe imehnõ amorepãko.

19 Azahkuru rokë matose morara karyhtao oya xine. Oty kurehxo nae Ritonõpo a? Onekarorykõ zahkatoh apony, onyahkarykomo? Onekarorykõ riryhtao oya xine jahkatoh

pona kure exīko mana Ritonōpo a. Morara exiryke asakoro ro kure mana.

²⁰ Naeroro onekarorykō zahkatoh apō poko ōtururukohtao onyahkarykō poko roropa oturūko matose.

²¹ Morararo Ritonōpo Tapyī poko ōtururukohtao Ritonōpo poko oturūko roropa matose moro tao Ritonōpo exiryke.

²² Morararo kapu poko ōtururukohtao Ritonōpo porohtoh poko oturūko matose Ritonōpo esaryme kapu exiryke. Ritonōpo poko roropa oturūko matose, moroto Ritonōpo exiryke.

²³ — Jetuhxo exīko mā oya xine parixeu tomo, Moeze omihpyry poko amorepatōkomo imehnō tonekunohse oya xine exiryke. Aixi nae awahtao xine omame porehme, toiro ekarōko matose Ritonōpo a, otyro tōkehko, omōkomorykō roropa. Moro poko zae matose repe, yrome āmorepatopōpyrykō poko Ritonōpo omiry poko, moro omipona pyra matose. Zae ehtoh poko ehtoko. Imehnō pyno ehtoko. Kure rokē ehtoko. Ritonōpo omipona ehtoko. Morara awahtao xine kure matose Ritonōpo a. Morara awahtao xine omōkomorykō zokonaka ekarory kure roropa mana eya.

²⁴ Azahkuru rokē imehnō amorepananōme matose. Tuna ēne sã matose. Xikuromã pisarara ahpīko, erere pisarara anŷnōko roropa matose, xikuromã pītiko onēpyra oehthōkōme repe. Yrome xikuromã konōto ōkuru ao ahtao oty kara, ēnōko rokē matose xikuromã konōto maro. Azamaro pyra imehnō ehtoh poko torētyke matose. Yrome oorypyrykō konōto poko oty kara matose.

²⁵ — Jetunety ke itamurume awānohtorŷko Ritonōpo mana. Imehnō amorepaneme matose repe Moeze omihpyry poko. Parixeume roropa matose. Yrome ajohpe rokē matose. Eukuru ētoh kurikane sã matose paratu tōkehko. Apoitoh rokē kurikāko mā ynororo, jarao rokene. Yrome zao onukurikara mana. Mokyro sã matose. Okurohtao xine pehme matose oorypyrykō ke, onematonanohtyākō ke, imehnō mōkomory poko openetatohkō ke, enara.

²⁶ Tuarō pyra matose parixeu tomo. Oorypyrykō rumekaryhtao oya xine okorokatohkōme Ritonōpo a, kure oritorŷko ropa Ritonōpo mana okurohtao xine. Mame kure exīko matose iiryppyryme pyra.

²⁷ — Itamurumehxo awānohtorŷko Ritonōpo mana, parixeu tomo, Moeze omihpyry poko amorepatōkō roropa, ajohpe oexirykōke. Tonohse aorihtyã ekepyry ē ahtao karimumtūmã ke kure sã exīko repe. Moro sã matose ajohpe oexirykōke. Kure oenotorŷko imehnō mā repe. Yrome okurohtao xine aorikyhyry tō zonētyã sã matose. Nuriame matose oorypyrykō ke.

28 Morara awahtao xine kure oekarotorỹko imehnõ mã repe. Yrome okurohtao xine iirypyryme matose ajoajohpe oexirykõke.

*Toto wãnohnõko Ritonõpo mana
(Ruka 11.47-51)*

29 — Jetuhxo exikety ke awãnohtorỹko Ritonõpo mana Moeze omihpyry poko amorepatõkomo, parixeu tõ roropa, ajohpe oexirykõke. Otonõtõh kurã rĩko matose, Ritonõpo poe urutõ kõ zonõtõhme. Kurãkõ ekepyry esary rĩko roropa matose. Kurã ke otonõtõh zonohnõko matose kurãkõ poko wenikehpyra oehthkõme repe.

30 Ynara ãko roropa matose: “Pake yna tamuru ehtopõpyry sã pyra ynanase. Ritonõpo poe urutõ kõ onetapara ynanase yna tamuru sã pyra,” ãko matose repe.

31 Atamurukõ rypyry poko zuaro matose. Eya xine urutõ kõ etapatopõpyry waro matose. Yrome toto pakõme matose.

32 Toto sã roropa matose, oorypyrykõ poko rokẽ oexirykõke.

33 Okoi sã matose, orihmatõkõ samo. Oeparykõ se exĩko matose repe awãnohtõkõ kurũke. Yrome ãpiakatorỹko Ritonõpo mana apotoimo htaka oemapotõhõme.

34 Mame etatoko pahne, urutõ kõ aropõko ase oya xine, tuaro exiketomo, ãmorepanekomo. Mame toitoine toto etapãko matose. Imehnõ exixihmapõko matose wewe pokona. Toitoine toto pipohnõko matose atamorepatõh tao. Imehnõ aroaropõko roropa matose apatarykõ poe.

35 Morara exiryke awãnohtorỹko Ritonõpo mana kurãkõ etapamitume oya xine, emero porehme, Apeu etapatopõpyry poe Zakaria etapatopõpyry pona. Mokyro Parakia mũkuru kynexine. Mokyro totapase oya xine Ritonõpo Tapyĩ myhto, onekarorykõ zahkatõh apõ wino.

36 Etatoko pahne, mokaro etapamitume sã awãnohtorỹko Ritonõpo mana.

*Jerusarẽ põkõ pyno Jezu ehtopõpyry
(Ruka 13.34-35)*

37 — Jerusarẽ põkomo, urutõ kõ Ritonõpo poe etapananõme matose. Topu emanantõme matose Ritonõpo naropotyã pona oya xine. Tuhke rokẽ oeahmarykõ se exiase repe. Oewomarykõ se roropa exiase repe kuratiri nohpory a typoenõ ewomary samo taporiry zopikoxi. Yrome yse pyra mexiatose.

38 Naeroro Ritonõpo Tapyĩ tytaõke pyra exĩko mana apatarykõ po. Patãpome exĩko oesarykõ mana.

39 Etatoko pahne, taroino jenepyra ropa matose. Imeĩpo jenẽko ropa matose. Ynara karyhtao oya xine: “Kure mose nase. Ritonõpo poe oehketye ynororo,” karyhtao ypoko oya xine, tykase Jezu eya xine.

24

*“Ritonõpo Tapyĩ tykararahsẽme exĩko” katopõpyry
(Maku 13.1-2; Ruka 21.5-6)*

¹ Morarame Jezu toytose ropa ahtao Ritonõpo Tapyĩ tae ynara tykase ipoetory tõ eya:

– Eneko ke Jezu, sero tapyi Ritonõpo Tapyĩ topu risẽ kuranõ, tykase toto.

² – ÿ, repe, tykase Jezu. – Etatoko pahne, senohne topu risẽ etohtohkãko mana, emero porehme, tykase Jezu eya xine.

*Oryhmatorỹko mã toto
(Maku 13.3-13; Ruka 21.7-19)*

³ Morarame ypy pona toytose toto, Oriwera pona. Morotona typorohse Jezu. Mame oximõme rokẽ tahtao xine ynara tykase ipoetory tõ eya:

– Yna zuruko Jezu, otara ahtao morohne epahnõko nae? Otara ooepyry ropa enetupuhnõko roropa ynanah? Kurãkõ apiakatoh enetupuhtohme roropa yna a? tykase toto tõturupose.

⁴ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Tomeseke ehtoko osenekunohpopyra oehtohkõme.

⁵ Ynara exiryke, tuhke ytõko oya xine mana. “Ywy ase Ritonõpo nymenekahpyry,” ãko mã imehnomo a toh repe. Tuhkãkõ enekunohnõko mã toto.

⁶ Mame imehnõ osetapary poko etãko matose ameke hkopyra, amekehxo roropa. Yrome etatoko pahne, torẽtyke pyra ehtoko sero nono enahkary poko. Oty kara ehtoko. Ynara exĩko mana, osetapãko sero põkõ mana. Yrome sero nono onenahkapopyra ro Ritonõpo mana.

⁷ Toiro pata põkõ mã imepỹ pata pona ytõko morotõkõ etapase. Tuisa konõto poetory tõ mã ytõko imepỹ tuisa poetory etapase roropa. Mame tomirykõke tuhke orihnõko mã toto tynahke pyra toexirykõke. Nono kywyh kywyh ãko mana tuhke pata tamuru punero.

⁸ Morara toehse ahtao etuarimapitõko exino, poeto ã enurupitory samo.

⁹ – Mame ãpoitorỹko imehnõ mana oẽmapotohkõme ãpuruhpory taka ypoetoryme oexirykõke. Oryhmatorỹko mã toto oetapatorỹko roropa mã toto. Tuhkãkõ ozehno xine exĩko mana, ypoetoryme oexirykõke, jomipona oexirykõke.

¹⁰ Morara ahtao toetuarimarykõ kurũke tuhke jurumekãko mã toto. Tuhke roropa osewokãko mã toto. Tope tõ ewokãko mã toto. Tope tõ zehno exĩko roropa mã toto.

¹¹ Mame morara ahtao ajohpe urutõ kõ tuhke exĩko mã toto. Imoimãkõ enekunohpory se exĩko mã toto.

¹² Tuhkehxo tyrypyrykō poko exīko mā toto, sero pōkomo. Mame mokaro pokoino ypoetory tō roropa penekehnōko mā toto ypoko. Yronymyryme hkopyra yse exīko mā toto.

¹³ Yrome ypoetory tō jomipona toexirykō poko penekhepyra tahtao xine, kurākō apiakatoh po toto pynanohnōko ase.

¹⁴ Mame pata tō poro jomiry kurā arōko ypoetory tō mana. Imehnō amorepāko mā toto Ritonōpo enetupuhtohme eya xine tosēkōme. Emero pata tō poro ytōko mā toto emero pata pōkō amorepase ypoko. Moromeīpo kurākō apiakatoh exīko mana.

Ahno nyrihpyry xihpyry

(Maku 13.14-23; Ruka 21.20-24)

¹⁵ – Pake Tanieu a tymerose iiryryrymākō nyrihpyry xihpyry poko. Mame Tanieu omihpyry ae ro iiryryrymākō nyrihpyry xihpyry enēko matose Ritonōpo esao. (Moro poko enetupuhtoko. Tuaro ehtoko.)

¹⁶ Jutea po awahtao xine morara aexiryhtao epatoko ypy tō pona, orihpyra oehtohkōme.

¹⁷ Atapyīkō mypatarānao awahtao xine morara aexiryhtao omōkomorykō poko pyra ehtoko. Topohme rokē mepatatose.

¹⁸ Tupito po awahtao xine roropa mepatatose roropa. Upo enehse ytopyra ehtoko atapyīkō taka. Mepatatose rokē axiny.

¹⁹ Morara aexiryhtao itamurumehxo etuarimāko matose nohpo tomo, poetoēme awahtao xine, typoenōke pisarara awahtao xine roropa.

²⁰ Oturutoko Ritonōpo a konopome pyra ehtohme oeparykohtao. Oserematoh ae ro epāko matose.

²¹ Ynara exiryke etuarimāko matose itamurume. Moro oetuarimatohkō panō onenepitopyra sero pōkō mana sero nono ritopōpyry poe ro. Moro oetuarimatohkō panō onezomopyra roropa exīko sero pōkō mana.

²² Yrome Ritonōpo poe tuhke pyra ēmehnōko matose oetuarimarykō poko. Tuhke tōmehse awahtao xine oetuarimarykō poko oenahtory roropa. Yrome tynymenekatyā pokoino tuhke hkopyra oēmehkapotorŷko Ritonōpo mana otuarimanohpotohkōme.

²³ – Morarame oya xine ynara karyhtao: “Enetoko ke, mokyro Ritonōpo nymenekahpyryme mana,” karyhtao imehnomo a oya xine ajohpe rokē toh mana morara karyhtao eya xine. Ynara karyhtao roropa ajohpe rokē toh mana: “Mokyro roropa ynororo,” karyhtao eya xine imepŷ poko ajohpe rokē mā toto.

²⁴ Tuhke ajohpākō oehnōko mana, Ritonōpo nymenekahpyryme osekarōko toh mā repe. Tuhke roropa Ritonōpo poe urutō kōme osekarōko toh mā repe. Ajoajohpe rokē toh mana.

Jamihme sã osekarõko toh mã repe. Otarãme kurãkõkara kurãkãko ropa toh mã repe imehnõ enekunohtohme rokẽ tyya xine. Ritonõpo poetory enekunopyry se roropa toh mã repe.

²⁵ Etatoko pahne, seromaroro ourutorỹko ase morohne exipyra ahtao ro.

²⁶ – Morarame ynara ãko imehnõ mã oya xine: “Enetatoko mokyro, ahno esao pyra mana. Ritonõpo nenehpohpyry mokyro,” ãko toh mã repe. Morotona ytopyra ehtoko. Mame ynara karyhtao roropa oya xine: “Enetoko ke, taro nase. Tõtonẽse rokene,” karyhtao oya xine ajohpe rokẽ toh mana.

²⁷ Kapu ae Ayhtohpyry oepyry ropa nenenehkane sã exiko mana. Nenenehkane ahtao kapu zopikoko saereh ãko mana emero tonesẽme, xixi tütatoh wino exikety sã xixi omõtoh pona. Moro saaro Kapu ae Ayhtohpyry oepyry ropa exiko mana, emero ahno neneryme.

²⁸ – Okyno ekepyry ahtao axi kurumu tõkehko ipokona porohnõko mana.

Kapu ae Ayhtohpyry oepyry ropa poko
(Maku 13.24-27; Ruka 21.25-28)

²⁹ – Mame toetuarimakehse awahtao xine okynã pyra xixi ezehnõko mana. Nuno roropa saerekara exiko mana. Xirikuato ohpahnõko kapu poe kapuaõkõ esyryhmaryke tosae xine, jamihme exiketõ tosae xine esyryhmaryke.

³⁰ Morarame Kapu ae Ayhtohpyry oepyry ropa enẽko tarõkõ mana. Mame pata põkõ xitãko mana emero porehme. Kapu ae Ayhtohpyry oepyry ropa eneryke tyya xine xitãko mã toto. Oehnõko mana akuru htoko. Jamihme kuhse oehnõko ropa mana kapu ae. Emero motye tuisamehxo oehnõko ropa mana, emero esẽme toexiryke.

³¹ Mame rue konõto etõko mana. Opore osetokety etõko mana. Mame tynenyohyã aropõko Ritonõpo mana sero nono poro tynymenekatyã enehtohme tyya emero pata tõ poe.

Wasasa etary poko enetupuhtoh poko
(Maku 13.28-31; Ruka 21.29-33)

³² – Mame wasasa tõkehko waro matose. Wasasa etaryhtao oya xine jeimamyry enetupuhnõko matose.

³³ Moro saaro oryhmatopõpyrykõ eneryhtao oya xine tuaro exiko matose. Joepyry ropa okynã pyra exiry waro exiko matose.

³⁴ Etatoko pahne, ynekarohpyry oya xine emero osenõko mana. Mame morohne enenanõ toitoine orihpyra exiko toh mana joepyry ropa ponãmero.

³⁵ Kapu enahnõko mana. Sero nono roropa enahnõko mã repe. Yrome jomiry jũme enahpỹme exiko mana.

*Joeypyry ropa waro pyra
imehnō mana*

(Maku 13.32-37; Ruka 17.26-30,34-36)

36 — Kapu ae jyhtory ropa waro pyra sero nono pōkō mana. Ritonōpo nenyohyā zuaro pyra roropa mana. Ywy roropa zuaro pyra ase. Papa Kapuaō rokē zuaro mana.

37 Kapu ae jyhtory ropa Noe ehtopōpyry sã exīko mana.

38 Sero onynerymapopyra ro Ritonōpo ahtao tōtuhse sero nono pōkomo. Eukuru tōse eya xine. Typytase toto. Tyniotase roropa toto Noe omōtoh pona kanawa konōto aka.

39 Zuaro pyra toto ahtao tuna tukumase. Tynerymapose toto emero porehme. Moro sã mā Kapu ae Ayhtohpyry oepyry ropa ahtao.

40 Morara ahtao tupito poko erohnōko orutua kō asakoro. Mame toiro rokē ytōko mana. Yrome imaronōpo moroto rokē oxinomōko mana.

41 Nohpo tō roropa erohnōko mā toto oximōme tonahsē riry poko. Toiro rokē ytōko mana. Yrome imaronōpo oxinomōko mana.

42 Morara exiryke tuaro ehtoko. Oesēkō oepyry ropa waro pyra oexirykōke.

43 Etatoko pahne, omato oepyry poko zuaro tapyi esē ahtao nyhpyra mana, tytapyī taka omōpyra omato ehtohme, tymōkomory onematonanohpyra roropa omato ehtohme.

44 Morara exiryke mokyro sã ehtoko kokoro rokene. Tuaro pyra awahtao xine otarame: “Seroae oehpyra mana,” āko matose zuaro pyra oexirykōke. Morara ahtao otarame Kapu ae Ayhtohpyry oehnōko ropa mā rahkene.

*Tuisa poetory zae exikety, zae pyra exikety roropa
(Ruka 12.41-48)*

45 — Naeroro Ritonōpo poetoryme nymyry matou? Tuaro exiketyme matou? Etatoko pahne, tuisa konōto kynexine ty-poetoke exikety. Morarame imepỹ pona toytory se toexiryke typoetory toiro tyrise eya imehnō eraseme. “Ypoetory otuhmanohponeme mase jesahpyo,” tykase ynororo eya.

46 Morarame okynahtao oehnōko ropa mana typoetory tō enese. Mame typoetory erase zae ahtao, tākye exīko mana tooehse ropa tahtao.

47 Tākye exīko roropa erase mana. Mame jūme mokyro rīko tymōkomory eraseme mana.

48 Yrome ajoajohpe mokyro toehse ahtao tosē esahpyo, ynara āko mā ynororo otarame oseya rokene: “Otarāme jesē oehpyra ropa mana. Okynahxo ynororo,” āko otarame mā oseya rokene.

49 Mame tosē poetory pipohnōko mana. Tope tō maro rokē otuhnōko roropa mana. Eukuru ēnōko etỹketō maro.

⁵⁰ Mame mokyro esē oehnōko ropa mana ynara karyhtao ro eya: “Jesē seroae oehpyra mana,” karyhtao ro eya oehnōko mana. Tuaro pyra ynororo ahtao esē oehnōko mana.

⁵¹ Mame tooehse tahtao typoetory kahpyry wānohnōko mana. Jehno toexiryke iiryhmāko roropa mana. Imehnō ajoajohpākō maro mokyro emāko mana. Moroto xitāko ynororo, kui kui āko. Enara.

25

Oryximākō 10mākomo

¹ Ynara tykase Jezu:

– Morarame kurākō apiakatoh po Kapu ae Ayhtohpyry oehnōko ropa mana. Mame ynara sã exīko mana pytatoh sã exīko mana. Pytatoh ke mana. Mame morotona sã nohpo tō eahmāko, omame porehme oryximākomo. Mame tynāparinākō apoīko mǎ toto pytakety eraximatohme sã tyya xine.

² Mame 5mākō tuaro pyrahme sã mana. Imehnō 5mākō tuaro mana.

³ Mame mokaro tuaro pyra exiketō tynāparinākō arōko sã mǎ toto. Yrome oriu anaropyra mǎ toto.

⁴ Mame mokaro tuaro exiketō tynāparinākō maro tynāparinākō aryry arōko sã mǎ toto ē ao pehme.

⁵ Mame mokyro pytakety okynā sã mana oehpopyra. Morarame okynā toehse ahtao wetukene nohpo tō exīko mana. Nyhnōko mǎ toto.

⁶ – Morarame onoa toehse ahtao sekere kary etāko mǎ toto. “Mokyro erēnakety oehnōko mana. Ehmaropa. Mokyro senetatose,” āko sã mǎ toto.

⁷ – Axī pakāko ropa sã mǎ toto 10mākomo. Mame tynāparinākō zukāko mǎ toto.

⁸ Ynara āko sã tuaro pyra exiketō mana: “Oriu pitiko ekaroko yna a taryse pyra yna nāparina nase,” āko sã mǎ toto.

⁹ – “Arypyra,” āko tuaro exiketō mana. “Oriu ekaroryhtao oya xine ipune pyra exīko mana. Epekahtatoko osepekahtoh taka anāparinākō aryhtotohme,” āko toh mǎ eya xine.

¹⁰ – Morara kary etaryke tyya xine ytōko mǎ toto 5mākomo, tuaro pyra exiketomo, oriu epekahse repe. Mame erēnakety oehnōko sã koko toto esahpyo mana. Morarame imaro ytōko toh mǎ tuaro exiketō rokene, 5mākō rokene. Tapyi taka omōnōko mǎ toto erēnatoh taka, otuhtoh konōto pona. Mame tapyi apurūko sã erēnatoh aporesemyry mana.

¹¹ – Mame okynahtao tuaro pyra exiketō oehnōko roropa mǎ toh repe. “Ynanomōxi. Ynanomōxi,” āko mǎ toto. Kohtāko toh mǎ repe.

¹² – Yrome: “Awaro pyra ase,” āko mǎ ynororo eya xine.

13 Mame ynara tykase Jezu eya xine etyhypryme:

– Morara exiryke tomeseke ehtoko, mokaro sã pyra oehtohkõme, tuaro pyra exiketõ sã pyra oehtohkõme. Emero tyritoko Kapu ae Ayhtohpyry oepyyry ropa eraximaryme, aepyyry ropa waro pyra oexirykõke, tykase Jezu eya xine.

Pata esẽ poetory tomo, 3mãkomo
(Ruka 19.11-27)

14 Ynara tykase roropa ynororo:

– Ynara sã exiko Kapu ae Ayhtohpyry oepyyry ropa ahtao mana. Orutua ehtopõpyry sã exiko mana. Mame tytapyi tae toytory se toehse ynororo imepõ pona. Morara exiryke typoetory tykohmase tyya tymõkomory eraseme toto ritohme.

15 Mame emese kure exiketõ a tytinerũ 5 miujãome tokarose eya. Imepyny a 2 miujãome tokarose eya. Etyhyprymano a toiro miujãome tokarose eya. Mame toytose ynororo rahkene.

16 Mame mokyro 5 miujão apoihpõ toytose erohse tytinerũ poko, emãkapotohme. Okynahtao imepõ 5 miujão tapoise ropa eya, 10 miujãome atapona.

17 Morararo, asakoro miujão apoihpono. Tytinerũ tomãkapose eya, imepõ asakoro miujão tapoise ropa eya.

18 Yrome mokyro toiro miujão rokẽ apoihpõ toytose. Nono tahkase eya zonẽtohme. Mame tosẽ tinerũ tyrise eya moro aka. Tonẽse eya. Tukurãkase rokẽ eya.

19 – Morarame okynahtao esẽkõ tooehse ropa tytinerũ apoise ropa.

20 Mame mokyro 5 miujão apoihpõ tooehse osemazuhme tytinerũ ekarose ropa tosemy a. Ynara tykase ynororo eya: “Eneko ke, 5 miujão mekaroase ya. Imepõ 5 miujão apoiase ropa. Seny, otinerũ rahkene, 10 miujãome,” tykase.

21 – “Kure myriase rahkene. Ypoetory zae rokẽ exikety mase,” tykase esemy. “Zae mexiase ymõkomory poko pitiko rokẽ ahtao. Morara exiryke tuhkehxo ekarõko ase oya. Omõko jesaka. Tãkye exiko ymaro,” tykase ynororo.

22 – Morarame ipoetory akorõ tooehse, asakoro miujão apoihpono. Mame ynara tykase ynororo tosemy a: “Asakoro miujão mekaroase ya. Eneko ke imepõ asakoro miujão apoiase ropa, ipoko jerokuruke,” tykase ynororo.

23 – Ynara tykase esemy: “Kure mase. Erohketye nymyry mase. Zae mexiase ymõkomory poko, pitiko rokẽ ahtao. Morara exiryke tuhkehxo ekarõko ase oya. Omõko jesaka tãkye oehtohme ymaro,” tykase ynororo eya.

24 – Morarame ipoetory etyhyprymã tooehse roropa, toiro miujão apoihpono. Ynara tykase ynororo tosemy a: “Tuisa, otinerũ ukurãkase ymotye kuhse tuaro oexiry waro

jexiryke. Orēpyra mase. Imehnō narykatyā epery apoïko mase, anarykara awahtao ro.

²⁵ Naeroro ouno jexiryke otinerū ukurākase nono aka. Seny, otinerunu,” tykase ynororo eya.

²⁶ — “To! Popyra mase. Akīme rokē mexiase,” tykase esē eya. “Imehnō narykatyā epery apoiry se jexiry waro mexiase. Otyro puhturu anarykara jahtao imeïpo epery apoiry ya waro roropa mexiase.

²⁷ Naeroro oty katohme ytinerū onekaropyra mexiahse tineru poko erohketō esemy a. Morara ahtao tomāse pohto ytinerū exiry,” tykase ynororo typoetory a.

— Mame imehnomo a ynara tykase esemy:

²⁸ “Mose wino ytinerū apoitoko, ekarotohme ropa 10 mi-ujāo esemy a.

²⁹ Ynara exiryke, tykyryryke exiketomo a itamurume-hxo ekarōko ase ykyryry poko toerohse exiryke, tuhkehxo tymōkomoke aehtohme. Yrome imepyny tymōkomoke pyra ahtao ewinoino ikyryry ipuxihkāko ropa ase erohpyra exiryke.

³⁰ Mose ypoetory otyme kure hnae? Ematoko jarānaka, ikohmamyhpyry panō aka. Moroto xitāko mana, kui kui āko roropa mana,” tykase ynororo.

Sero pōkō apiakatoh poko sero etyhpyry po

³¹ — Mokyro sā Kapu ae Ayhtohpyry omipona pyra aexih-pyry exīko mana. Tuisa konōtome exīko Kapu ae Ayhtohpyry mana. Ritonōpo nenyohyā maro porohnōko mana tuisa apō kurā pona.

³² Mame ēpataka oximōnōko sero pōkō emero porehme mana. Mame toto apiakāko mana kaneru tō esemy a toky apiakary samo; xia kaneru tomo, mya poti tomo. Mokaro apiakary sā typoetory apiakāko mana.

³³ Mame tapotunuru wino tynymenekatyā rīko ynororo mana, typoetoryme nymyry toto exiryke, tymaro toto ehtohme. Yrome imehnō typozeyry wino tyrīko mana typoetoryme pyra toto exiryke.

³⁴ Morarame ynara āko mā typoetory tomo a: “Osehtoko. Kure matose. Papa nymenekatyāme matose. Osehtoko xiaro jesaka. Oesarykōme jesary tyrise ya moino ro, senohne ritopōpyry poe ro, nono ritopōpyry poe ro.

³⁵ Ynara exiryke, omise exiase. Mame tōsē mekarootose ya. Tuna se exiase. Mame tuna mekarootose ya jokurume. Katonōme exiase. Mame atapyīkō taka weahmatose.

³⁶ Tupoke pyra exiase. Mame upo mekarootose ya jupōme. Kure pyra exiase. Mame ypyno mexiatose. Āpuruhpyry tao exiase. Mame āpuruhpyry taka mytoatose jenese ymaro oturuse,” āko mā ynororo eya xine.

37 — Morarame ynara āko ipoetory tō eya: “Tuisa, otoko-hxohko omise awahtao tōsē ynanekaroase oya? Otara ahtao roropahxo hko tuna se awahtao tuna ynanekaroase oya ōkurume?”

38 Otara ahtao roropa katonōme awahtao yna tapyī taka yna oeahmase? Otara ahtao roropa tupoke pyra awahtao oupō ynanekaroase oya?

39 Otara ahtao kure pyra mexiase? Otara ahtao roropa āpuruhpyry tao awahtao oenese ynanytoahse?”

40 — Mame ynara āko mā tuisa konōto oya xine: “Etatoko pahne, ypoetory tō jakorō tōme mana. Mame jakorō tō etuari-maketō, kure tyrise oya xine ahtao, kure kyriatose roropa,” āko ynororo oya xine mana.

41 — Mame imoihmākomo a roropa typozeri wino exike-tomo a roropa ynara āko mana: “Mya ytotoko. Ritonōpo ozehno xine mana. Apotoimo htaka ytōko matose. Moro apotoimo tyrise Ritonōpo a joroko tamuru wānohtohme, in-enohtyā wānohtohme roropa, enara.

42 Omise jahtao jotuhmara myhe mexiatose. Tuna se jahtao roropa tuna onekaropyra mexiatose.

43 Katonōme jahtao roropa ypoko enupunara mexiatose. Tupoke pyra jahtao jupō onekaropyra mexiatose. Kure pyra jahtao, āpuruhpyry tao jahtao roropa enupunara myhe mexiatose ypoko,” āko mana.

44 — Morara kary etaryke tyya xine ynara āko mā toto eya: “Otara ahtaohxo ke yna oenease roropa omise? Otara ahtao roropa tuna se mexiase? Otara ahtao roropa katonōme mexiase? Otara ahtao roropa tupoke pyra mexiase? Otara ahtao kure pyra roropa mexiase? Otara ahtao āpuruhpyry tao roropa mexiase? Otara ahtao ākorehmara ynanexiahse?” āko mā toto, ekaropōko.

45 — Morarame ynara āko tuisa konōto eya xine mana: “Etatoko pahne, imehnō poko enupunara mexiatosene, aetuarimarykohtao. Toto pyno pyra mexiatosene. Toto anakorehmara roropa mexiatosene. Morara exiryke, jakorehmara mexiatosene,” āko ynororo eya xine mana.

46 — Morarame mokaro aropōko mana, apotoimo htaka, jūme toto etuarimatohme. Yrome mokaro rokē kurākō jūme orihpỹme exīko toh mana Ritonōpo maro, tykase ynororo eya xine.

26

*Juteu tō atamorepatopōpyry Jezu apoiry poko
(Maku 14.1-2; Ruka 22.1-2; Joāo 11.45-53)*

¹ Morarame moro poko, imoihmākō tamorepakehse ahtao Jezu a, ynara tykase ynororo typoetory tomo a:

² — Zuario matose. Asakoro tõmehse ahtao Oseahmatoh Paxikoa exiko mana. Mame Kapu ae Ayhtohpyry apoiko mä toto. Wewe pokona exixihmapõko mä toto, tykase Jezu.

³ Morarame Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tõ tõximõse juteu tõ tamuxiry tõ maro. Kaipa tapyi konõto nae kynexine. Morara exiryke moro taka tõximõse toto. Ritonõpo maro oturuketõ tuisary imehxo Kaipa kynexine.

⁴ Mame tãtamorepase toto Jezu apoiry poko tyya xine. Tokare pyra Jezu apoiry se toh kynexine repe, etapapotohme tyya xine.

⁵ Ynara tykase toto:

— Setapapotone, yrome otuhtoh konõto po ahtao popyra mana. Imoihmãkõ kyzehno xine exiko mana, tykase toto.

*Jezu popatopõpyry poko Petania po
(Maku 14.3-9; João 12.1-8)*

⁶ Morarame Jezu Petania po kynexine, Ximão tapyi tao. Ximão ipü imotahpyrõpyry kynexine.

⁷ Mame mokyro tapyi tao Jezu ahtao nohpo toytose eya. Ixtaratu kurã tarose nohpo a Jezu popatohme. Topu kurã risẽ ao ixtaratu kynexine, arapaxturu risẽ ao. Ixtaratu ke pehme topu risẽ kynexine. Mame ixtaratu õ tuhkohse nohpo a Jezu zuhpokoxi tyrithome Jezu otukuruhtao. Moro ixtaratu tyrise eya Jezu zupuhpyry pona emero.

⁸ Mame moro eneryke tyya xine Jezu poetory tõ tohne toehse.

— Oty katoh ixtaratu ahnikãko rokẽ mose nae? tykase toto tõturupose.

⁹ — Moro ixtaratu tokamose ahtao osepekahtoh tao tuhke tineru apoiry ekarotohme ropa tymõkomokãkara a, tykase toto.

¹⁰ Mokaro a nohpo kerekeremary waro Jezu kynexine. Morara exiryke ynara tykase ynororo eya xine:

— Oty katoh mose nohpo kerekeremãko matou? Mose nyrihpyry juhpokoxi kure potu nase ya.

¹¹ Tymõkomokãkara mä enahpyra amaro xine. Yrome okynã pyra ase amaro xine. Orihnõko ase.

¹² Morara exiryke joko popano orihpyra ro jahtao, toorihse jahtao jonõtoh po jekepyry popatoh kuhno.

¹³ Etatoko pahne, emero pata tõ poro jomiry poko imehnõ amoreparyhtao oya xine mose nyrihpyry mä mya otuotuhponamãko mana. Mame oesahpyo xine roropa morararo mana, otuotuhponamãko mana, wenikehpyra oehtohkõme jüme sõ ritopõpyry poko ypokona, tykase Jezu eya xine.

*Jezu ewokatopõpyry poko Juta a
(Maku 14.10-11; Ruka 22.3-6)*

¹⁴ Morarame moroto 12mākō kynexine. Toiro esety Juta Ixikariote kynexine. Mokyro toytose Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo a.

¹⁵ Ynara tykase ynororo toto a:

– Otāto tineru pixo ekarōko matou ya Jezu ekaroryhtao oya xine? tykase ynororo.

Morara kary etaryke tyya xine tineru tokarose eya. 30me tineru tokarose eya.

¹⁶ Moromeīpo Jezu ekarory se toehse Juta eya xine. Morara exiryke tātamorepase ynororo Jezu ekarory poko Jezu ewokary se toexiryke.

*Paxikoa ae Jezu typoetory tō maro autuhtopōpyry
(Maku 14.12-21; Ruka 22.7-14,21-23; João 13.21-30)*

¹⁷ Mame ěmepyry apitorymā po Oseahmatoh Wyi poko Iporutatoh maro pyra, ynara tykase Jezu poetory tō eya:

– Otoko otuhtoh ripōko mah yna a, Oseahmatoh Paxikoa? tykase toto eya.

¹⁸ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Pata pona oytorykohtao orutua enēko matose. Ynara kahtoko eya: “Yna amorepane ynara nykā oya: ‘Jytotoh po toehse nase. Morara exiryke ypoetory tō maro Oseahmatoh Paxikoa otuhnōko ynanase atapyī tao,’ ” kaxiko eya, tykase Jezu typoetory tomo a.

¹⁹ Mame toytose toto Jezu omi poe otuhtoh ritohme Paxikoame.

²⁰ Morarame tykohmāse ahtao typorohse Jezu typoetory tō maro, 12mākō maro, otuhse.

²¹ Mame tōtukurukohtao ro ynara tykase Jezu eya xine:

– Etatoko pahne, taro toiro ohtaōkō jewokāko mana, tykase ynororo typoetory tomo a.

²² Morara kary etaryke tyya xine toemynyhmase ipoetory tomo. Mame tōturupose toto, atatakomino.

– Onoky? Ywy? tykase toto tōturupose.

²³ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Mose jewokāko nase, ymaro morohno paratu aka otuhkety.

²⁴ Etatoko pahne, Ritonōpo nymeropohpyry ae ro orihnōko ase, Ritonōpo omi poe ro. Yrome jetuhxo exīko mā jewokahpono a. Etuarimākohxo mana jewokatamitume. Kurehxo eya exiry enurupyra tokurehse ynororo ahtao. Morara ahtao etuarimara exiry, tykase Jezu typoetory tomo a.

²⁵ Mame ynara tykase Juta, Jezu ewokahpono:

– Ypoko moturu pāna? tykase, tōturupose.

– Ÿ, tykase Jezu eya.

*Kuesēkō otuhtopōpyry poko**(Maku 14.22-26; Ruka 22.15-20; 1 Korītiu 11.23-25)*²⁶ Mame tōtukurukohtao ro wyi tapoise Jezu a.

– Kure mase Papa. Yna zuru seny onekarohpyry yna a, tykase. Mame wyi tytohtohkase eya typoetory tō punero ekarotohme. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Seny, apoitoko enahtohme oya xine. Upū sero, tykase.

²⁷ Morarame eukuru tapoise roropa. Tōturuse ropa Ritonōpo a:

– Kure mase, tykase. Mame typoetory tomo a eukuru tokarose roropa.

– Seny, ētoko, emero porehme.

²⁸ Umunurume nase sero. Umunuru kuānōko ase tuhke iirypyrymākō kurākatohme. Umunuru ekuamyryhtao tuhke Ritonōpo poetoryme exīko mā toto jumāme.²⁹ Etatoko pahne, uwa eukuru onēzomopyra ase orihpyra ro jahtao. Tyoro ēnōko ase euhkasenano Ritonōpo esao rokene, tykase Jezu eya xine.³⁰ Morarame toremiase toto Ritonōpo kure exiry poko. Mame toytose toto moro tae ypy pona, Oriwera pona.*Peturu zurutopōpyry Jezu a**(Maku 14.27-31; Ruka 22.31-34; Joāo 13.36-38)*³¹ Morarame ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Sero kohmamyry ae ro epāko matose. Jurumekāko matose. Ynara tymerose exiryke Ritonōpo omiryyme sero poko: “Kaneru tō esē etapapōko Ritonōpo mana, ekỹpyā atah-pahnōko mana. Sapararahme exīko mā toto,” me tymerose Ritonōpo omiryyme.

³² Yrome tōsemāse ropa jahtao, Karirea pona ytōko ase osemazuhme. Moroto jenēko ropa matose, tykase Jezu.³³ Ynara tykase Peturu Jezu a:

– Orumekara ase jūme. Imehnō orumekāko mā repe emero. Yrome ywy orumekara ase jorikyry ponāmero, tykase Peturu eya.

³⁴ Yrome ynara tykase Jezu Peturu a:

– Etako pahne, sero kohmamyry ae kuratiri onetara ro ahtao: “Jezu waro pyra ase, Jezu waro pyra ase,” āko mase oseruao, tykase Jezu eya.

³⁵ Ynara tykase ropa Peturu Jezu a:

– “Awaro pyra ase,” kara ase jūme. Amaro ro jetapary se imehnō ahtao morara kara ase. “Jezu waro pyra ase,” kara ase, tykase Peturu.

Morararo tykase ipoetory tō emero repe.

*Jezu oturutopōpyry Tumy maro Ketysemane po**(Maku 14.32-42; Ruka 22.39-46)*

³⁶ Morarame toytose Jezu typoetory tō maro Ketysemane pona. Ynara tykase ynororo typoetory tomo a:

– Taro oporohtoko aporo. Mōtona pixo ytōko ase Papa maro oturuse, tykase ynororo.

³⁷ Mame tymaro Peturu tarose eya Zepeteu mūkuru tō maro asakoro. Morarame tomuhtapāse Jezu, toemynyhmase yronymyryme.

³⁸ Ynara tykase ynororo typoetory tomo a:

– Emuhtapānōko ase yronymyryme. Morara exiryke taro rokē ehtoko aporo, eneneme ymaro, tykase Jezu eya xine.

³⁹ Mame mya pitiko toytose Jezu. Nono pona typorohse ynororo tōpotapoe. Mame ynara tykase ynororo Tummy a:

– Papa, emero ritōme mase. Emero zuaro roropa mase. Jorikyry se pyra ase repe. Yrome jorikyry se awahtaō ōmipona se rokē ase, tykase.

⁴⁰ Mame toytose ropa Jezu typoetory tō oseruaōkomo a. Nyhnōko toh kynexine. Mame ynara tykase ynororo Peturu a:

– Owetūkō oneanahtopyra matokene?

⁴¹ Nyhpyra ehtoko. Oturutoko Ritonōpo maro oenekunohpyra xine joroko tamuru ehtohme. Onykyrykō se pyra matose repe. Yrome jamihme pyra matose, tykase Jezu eya xine.

⁴² Morarame toytose ropa Jezu oturuse ropa Tummy maro:

– Jorikyry se awahtaō ōmipona se rokē ase, tykase ynororo.

⁴³ Mame toeramase ropa ynororo typoetory tomo a. Nyhnōko rokē toh kynexine tuetūkō oneanahtopyra toexirykōke.

⁴⁴ Mame mya roropa toytose Jezu toiroro oturuse ropa Tummy maro. Osemazuhme tōturutopōpyry saaro tōturuse ropa ynororo.

⁴⁵ Mame toeramase ropa ynororo typoetory tomo a. Ynara tykase ynororo:

– Nyhnōko ro matohu? Oseremāko matohu? Enetoko ke. Kapu ae Ayhtohpyry ewokatoh po toehse nase. Seromaroro iirypyrymākomo a osekarōko mana.

⁴⁶ Owōtoko. Ehmaropa, jewokane enetokose, tykase ynororo.

*Jezu apoitopōpyry
juteu tomo a*

(Maku 14.43-50; Ruka 22.47-53; Joāo 18.3-12)

⁴⁷ Mame Jezu otururuhtao ro Juta toytose eya, 12mākō maronōpo kynexine. Tymaro tuhkākō tarose, ajoajohpākomo, tytapemake exiketomo, tykaparuke exiketō roropa. Juteu tō tuisary naropotyā tō kynexine. Ritonōpo maro oturuketō tuisary naropotyā roropa kynexine.

⁴⁸ Mame eporehkara ro tahtao xine ynara tykase Jezu ewokary se exikety tymarōkomo a: “Etatoko pahne, Jezu maro rokē oturūko ase. Eahmāko sã ase, ipohnōko ase. Moro eneryhtao oya xine enetupuhnōko matose. Jezu mokyro. Apoitoko,” tykase Juta eya xine.

⁴⁹ Morarame Jezu a toytose ynororo topohme. Ynara tykase ynororo Jezu a:

– Oehno kē tuisa, tykase taomirose eya. Typohse roropa eya.

⁵⁰ – Oty kase moehno jepe? Axī ke openetatoh poko exiko, tykase Jezu eya.

Mame Jezu tapoise eya xine arotohme.

⁵¹ Mame Jezu marono a imepỹ tysahkase tytapemã ke. Ritonōpo maro oturuketō tuisary namoto tysahkase eya. Ipanary rokē tysahkase eya.

⁵² Yrome ynara tykase Jezu eya:

– Atapemã tyriko ropa ã aka. Imehnō tuose oya xine ahtao owotorỹko roropa mã toto.

⁵³ Tuaro pyra ro matohu? Jakorehmananō se jahtao ekaropory Papa Kapuaono a. Mame tuhke kuhse tynenyohityã enehpory ya jewomananōme.

⁵⁴ Yrome morara ahtao Ritonōpo omipona pyra exiry. Morohne urutō kō nurutopōpyry ae ro mana.

⁵⁵ Mame ynara tykase Jezu imoihmākomo a:

– Oty katohme tytapemake moehtou? Tykparuke roropa moehtou? Japoiry se matose zehnoto apoiry samo. Yrome kokoro rokē yporotyasene Ritonōpo Tapyĩ tao. Kokoro rokē amorepato exiasene roropa. Oty katoh pake ro japoipyra mexiatose?

⁵⁶ Yrome serohne exīko mana urutō kō omihpyry ae ro, tykase Jezu eya xine.

Morarame ipoetory tō toepase toto. Jezu turumekase eya xine.

Tamuxi tō ěpataka Jezu ehtopōpyry

(Maku 14.53-65; Ruka 22.54-55,63-71; João 18.12-14,19-24)

⁵⁷ Morarame Jezu tarose eya xine apoihpōkomo a Ritonōpo maro oturuketō tuisary tapyĩ taka. Mokyro esety Kaipa kynexine. Kaipa tapyĩ tao tōximōse juteu tō tamuxiry kynexine, Moeze omihpyry poko imehnō amorepananō maro.

⁵⁸ Ameke rokē Peturu ytōko kynexine toto ekahmāko Ritonōpo maro oturuketō tuisary tapyĩ taka. Jarao rokē Peturu kynexine aporo eraximāko rokene. Mame jarakapyhpyry aka tomōse ynororo. Soutatu tō maro typorohse ynororo eraximase rokene, Jezu orikyry enese.

⁵⁹ Mame Jezu hxironanõ tupise juteu tõ tamuxiry tomo a, Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a roropa. Jezu etapapory se toh kynexine repe.

⁶⁰ Yrome Jezu hxironanõ nymyry pyra kynexine. Tuhkākomo a tukuhse repe. Ihxirory se toh kynexine repe. Yrome ajohpe rokē toh kynexine. Morarame etyhyryme orutua tooehse asakoro.

⁶¹ Ynara tykase toto Jezu poko:

– Ynara nase mose ynanetaryme: “Ritonõpo Tapyĩ kararapyry waro ase. Mame imyakā rīko ropa ase oseruao rokē tõmehse ahtao,” nase mose ro, tykase toto Jezu poko.

⁶² Mame mokaro omiry etaryke tyya ynara tykase Ritonõpo maro oturuketõ tuisary Jezu a:

– Moxiã ohxirõko nase. Otara āko hmah moxiã ezuhnõko? tykase ynororo.

⁶³ Yrome mynyhme rokē Jezu kynexine. Morara exiryke ynara tykase ropa Ritonõpo maro oturuketõ tuisary eya:

– Ritonõpo Kapuaõ kuenetoryko mana. Awānohnõko mana zae pyra jezikuruhtao oya. Morara exiryke zae yna zuruko. Ritonõpo nymenekahpyry hmahno? Yna kurākaneme? Ritonõpo mūkuru nymyry mahno, tykase ynororo tõturupose.

⁶⁴ – Ywy ase, tykase Jezu. – Yrome etatoko pahne, moromeĩpo jenēko ropa matose tuisamehxo jahtao, Papa Kapuaõ maro. Akuru htoko joepyry ropa enēko matose, tykase ynororo.

⁶⁵ Morara kary etaryke tyya tupõ tyxihxihkase Ritonõpo maro oturuketõ tuisary a.

– Epo hnae, tykase ynororo. – Epyrypāko rokē mose mana. Ritonõpo mūkurume osekarõko mana. Popyra mose nase ipunaka. Imehnõ se pyra sytatose mose hxironeme. Seromaroro aomiry kahpyry metatou.

⁶⁶ Otara āko matou? tykase ynororo.

Ynara tykase toto:

– Iiryryryme mana. Taorihmaposēme mana, tykase toto.

⁶⁷ Mame ituh tykase toto Jezu ěmyty pona. Typitypipohse roropa toto a. Mame tomarykõ ke Jezu totapase tyya xine ahtao,

⁶⁸ ynara tykase toto:

– Yna zuruko Ritonõpo nymenekahpyryme awahtao. Onoky opipohno? tykase toto.

*“Jezu waro pyra ase,” katopõpyry poko Peturu a
(Maku 14.66-72; Ruka 22.56-62; João 18.15-18,25-27)*

⁶⁹ Jarao ro Peturu kynexine, tapyi mykae. Mame morotona toytose Ritonõpo maro oturuketõ tuisary namoto, nohpo. Ynara tykase ynororo Peturu a:

– Omoro roropa Jezu maro makene, Karirea pō maro, tykase.

⁷⁰ – Arypyra, tykase Peturu toto netaryme. – Otara āko hmahno? Zuario pyra sātā ase, tykase Peturu.

⁷¹ Mame toytose ropa Peturu jarakapyhpyry eutary aka ropa. Moroto tonese ropa ynororo imepŷ nohpo a. Ynara tykase ynororo orutua kō netaryme:

– Mose roropa Jezu maro nexiase, Nazare pō maro, tykase ynororo.

⁷² – Ajohpe mase. Mokyro waro pyra sātā ase, tykase ropa Peturu.

⁷³ Morarame okynā pitiko ahtao, orutua kō roropa toytose Peturu a.

– Ajohpe pyra, mokyro marōme roropa mase. Ōmiry etaryke yna a oenetupuhnōko ynanase, tykase toto.

⁷⁴ Mame ynara tykase Peturu eya xine:

– Juānohnōko Ritonōpo mana ajohpe jahtao. Mokyro waro pyra sātā ase, tykase.

Mame morara karyhtao ro kuratiri totase eya.

⁷⁵ Mame tutuarōtase ropa ynororo Jezu omihpyry poko. Ynara katopōpyry poko: “Kuratiri onetara ro awahtao: ‘Jezu waro pyra ase. Jezu waro pyra ase,’ āko mase oseruao,” katopōpyry poko.

Mame tutūtase ropa Peturu. Tyxitase ynororo yronymyryme.

27

Pirato ēpataka Jezu arotopōpyry

(Maku 15.1; Ruka 23.1-2; Joāo 18.28-32)

¹ Morarame tōmehse ahtao Ritonōpo maro oturuketō tuisary tō tōturuse juteu tō tamuximehxo exiketō maro Jezu etapary poko tyya xine. Oximōme tōturuse toto Jezu etapary poko etapapory se toexirykōke.

² Mame Jezu tymyhse tyya xine ahtao keti ke, tarose eya xine Pirato a. Kowenatume Pirato kynexine.

Juta osesenatopōpyry poko

(Atos 1.16-19)

³ Morarame Juta, Jezu ewokahpono, Jezu etapapory mokaro a waro toehse tahtao toetyorōmary se toehse ropa repe. Morara exiryke tineru tarose ropa eya Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo a, juteu tō tuisary tomo a roropa. 30me tineru kynexine.

⁴ – Iiryppyryme ase ahno kurā towokase ya exiryke. Mokyro orihmapory se pyra ase, tykase ynororo eya xine repe. Yrome oty kara toh kynexine.

– Kū omorohko, tykase rokē toto eya.

⁵ Mame moro tineru typhapose rokē Juta a moro taka, Ritonõpo maro Oturutoh taka. Mame toytose ynororo toiroro osesenāse.

⁶ Mame moro tineru tanỹse ropa ahtao Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a ynara tykase toto:

– Sē tineru ahno etapapotamitume nase. Morara exiryke otyrĩko sytatou ipoko? Moeze omihpyry omi poe sē onyripyra sytatose Ritonõpo Tapyĩ tinerũ maro, tykase toto.

⁷ Morarame oximaro tõtutururukohtao tupito topekahse eya xine moro tineru ke. Oripo rihpõ esahpyry moro kynexine. Mame katonõ ekepyry orihsē zonētohme moro tyrise eya xine.

⁸ Morara exiryke tupito tosehpase toto a Munuhpāme, topekahse exiryke Jezu ewokatamitu ke.

⁹ Morara toehse urutõ omihpyry ae ro, Jeremia omihpyry ae ro. Ynara tykase ynororo pake Ritonõpo omiryne: “Tineru tapoise eya xine, 30me, Izyraeu tō nekarohpyry, mokyro ehepyryme, mokyro ewokatamitume.

¹⁰ Yrome moro ke tupito topekahse eya xine, oripo rihpõ esahpyry topekahse eya xine. Ritonõpo nurutopõpyry ae ro,” me tymerose pake Jeremia a.

Jezu oturupotopõpyry

Pirato a

(Maku 15.2-5; Ruka 23.3-5; João 18.33-38)

¹¹ Morarame Jezu kowenatu ěpataka tooehse ahtao ynara tykase kowenatu eya:

– Juteu tō tuisary mahno? tykase tõtuturupose.

– Ÿ, ywy ase, tykase Jezu.

¹² Yrome tyhxirory onezuhpyra Jezu toehse tyhxirose tah-tao Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a juteu tō esamo a roropa.

¹³ Morara exiryke ynara tykase Pirato eya:

– Mokaro omiry onetara hma? Ohxirõko toh mana, tykase.

¹⁴ Yrome onezuhzomopyra Jezu toehse ipunaka. Moro eneryke tyya tōsenuruhkase kowenatu tozuhzomopyra Jezu exiryke.

Jezu ekarotopõpyry aorihthome

(Maku 15.6-15; Ruka 23.13-25; João 18.39–19.16)

¹⁵ Morarame āpuruhpyry tao tuhke ěmapotyā kynexine. Os-eahmatoh Paxikoa po rokē toirõ tūtanohposene kowenu tuis-ary. Imoihmākō nymenekahpyry rokē tūtanohposene Paxikoa po.

¹⁶ Morarame āpuruhpyry taõ kynexine, esety Parapa. Mokyro waro kynexine imoihmākomo.

17 Morarame imoihmäkõ tooehse ahtao ynara tykase Pirato eya xine:

– Onoky sehxo matou? Onoky tütanohpõko ropa matou ya äpuruhpyry tae? Parapa se matohu? Jezu Kyrixtu se hmatou? Onoky sehxo hmatou orihpyra aehtohme? tykase ynororo eya xine.

18 Tuaro Pirato kynexine. Jezu zumoxike toexirykõke Jezu tapoise juteu tõ tamuxiry tomo a aorihmapotohme. Moro waro Pirato kynexine.

19 Morarame kowenatu apiakatoh tao typorohse Pirato ahtao pape taropose ipyty a ineneryme:

– Mokyro onyryhmapopyra exiko kurāme aexiryke. Ipoko osenehse jēmehno, tykase ynororo tynio a.

20 Morarame imoihmäkõ tutuarõtanohse Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a, juteu tõ tuisary tomo a roropa. Morara exiryke Parapa tokaropose Pirato a orihpyra aehtohme, Jezu rokē orihmapotohme.

21 Yrome ynara tykase kowenatu eya xine:

– Onoky tütanohpory se ropa hmatou orihpyra ehtohme? tykase ropa ynororo eya xine.

– Parapa, tykase toto.

22 – Morara ahtao oty rīko ywy Jezu Kyrixtu poko? tykase ropa ynororo eya xine.

– Wewe pokona exixihmapoko, tykase toto oximõme.

23 Ynara tykase Pirato:

– Oty pokoino? Oty iirypyryme nae? tykase tõturupose ynororo.

Mame tykohtase rokē imoihmākomo:

– Wewe pokona exixihmapoko, tykase toto.

24 Mame mokaro ajoajohpe exiry eneryke tyya, tuna tapoise Pirato a tõsemahtohme imoihmäkõ neneryme. Ynara tykase ynororo:

– Ywy ahtao mose anaorihmapopyra exiry zae se jexiryke. Mose etapary zae pyra ya mana iirypyryme pyra exiryke. Etapary se awahtao xine amarokohko, tykase ynororo eya xine.

25 Mame ynara tykase imoihmäkõ eya:

– Ý, awānohpyra Ritonõpo mana mose etapary poko. Yna rokē wānohnõko Ritonõpo mana, yna poenõ roropa wānohnõko mana, tykase imoihmäkõ Pirato a.

26 Morara kary etaryke tyya Parapa tokarose eya xine, orihpyra aehtohme. Yrome Jezu typipohpose eya soutatu tomo a. Mame tokarose ynororo rahkē wewe pokona exixihmapotohme.

*Jeju eunohtopõpyry poko soutatu tomo a
(Maku 15.16-20; João 19.2-3)*

²⁷ Morarame Pirato poetory a Jeju tarose, soutatu tomo a, kowenatu tapyĩ taka, emeikase aporo. Moro tao Jeju zomye tõximõse toto, soutatu tomo.

²⁸ Mame Jeju tupokase eya xine kamiraramã ke zupohtohme ropa tyya xine.

²⁹ Mame parimã sã tyrihpyry omoxino risẽ tyrise zupuhpyry pokona. Mara pitiko tyrise eya xine emahpokoxi tuisame sã Jeju ekarotohme tyya xine. Mame Jeju ëpataka typorohse toto tosekumurukõ po eunohtohme rokẽ tyya xine. Mame ynara tykase toto eya:

– Tuisa, juteu tõ esẽme mase, tykase toto.

³⁰ Mame ituh tykase toto epona, totakurukõ xihpyry ke. Mame mara pitiko tapoise ropa eya xine ipipohtohme tyya xine zupuhpyry pokona.

³¹ Mame Jeju tounohkehse tyya xine ahtao upo kurã touse ropa eya xine. Zupõ ke ro tupohtose ropa eya xine. Mame tarose eya xine wewe pokona exixihmatohme.

*Exixihmatopõpyry poko wewe pokona
(Maku 15.21-32; Ruka 23.26-43; João 19.17-27)*

³² Morarame aytorykohtao orutua tonese eya xine. Xirene põ mokyro kynexine. Mokyro tapoise eya xine wewe arotohme eya, Jeju exixihmatoh arotohme.

³³ Morarame Jeju exixihmatoh pona toeporehkase toto, Koukota pona. “Upuhpõpo esary,” Koukota kary.

³⁴ Mame uwa eukuru jehnahpyry tokarose eya toximase itunety ke. Morara exiryke tukuhse tyya ahtao ise pyra Jeju kynexine.

³⁵ Mame wewe pokona toxixihmase Jeju rahkene. Mame zuponỹpyry tapiakase toto a tupõkõme. Topu pisarara ke upo esẽ tymenekase eya xine.

³⁶ Morarame typorohse toto osenuhmase rokene.

³⁷ Morarame Jeju zuhpokoxi ynara tymerose kynexine wewe pokona:

– Jeju mose juteu tõ tuisary, katoh tymerose kynexine.

³⁸ Morarame omato kõ toxixihmase roropa Jeju maro asakoro. Toiro toxixihmase Jeju apotunuru wino. Zakorõ toxixihmase ipozery wino, enara.

³⁹ Morarame Jeju tounohse osema ae ytoketomo a.

⁴⁰ – Ehẽ, otoko ahtao Ritonõpo maro Oturutoh kararahnõko mahno? Otoko ahtao imyakamãko ropa mah oseruao rokẽ tõmehse ahtao? Moro waro awahtao oenupunako roropa. Ritonõpo mũkurume awahtao osepynanohko roropa, wewe poe oyhtoko ropa, tykase toto.

41 Morararo Jezu tounohse Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a, Moeze omihpyry poko imehnõ amorepananomo a, juteu tõ esamo a roropa, enara.

42 — Imehnõ typynanohse eya repe. Yrome tõsepynanopyry waro pyra mana. Izyraeu tuisaryme tõsekarose ynororo. Ah nyhtono wewe poe. Ayhtory eneryhtao kyya xine enetupuhnõko sytatose.

43 Tosême Ritonõpo tonetupuhse eya. Ritonõpo mükurume tõsekarose roropa ynororo. Naeroro seraximatone. Otarâme Ritonõpo ipynanopyry se exiko mana, nary rokene, tykase toto.

44 Morararo Jezu tounohse imaro exixihmatyamo a.

Aorihtopõpyry

(Maku 15.33-41; Ruka 23.44-49; João 19.28-30)

45 Morarame täxiahtao tyarumãkapose Ritonõpo a pata tõ punero. Mame xixi tyhtosehxo ahtao, 3 orame ahtao tõmhse ropa.

46 Morarame 3 orame ahtao kui tykase Jezu opore. Ynara tykase ynororo:

— Eri, Eri, rema sapahtani, tykase. Morara kary: “Ritonõpo Kapuaono, oty katoh kurumekano?” kary Tummy a.

47 Morarame morotõkõ Jezu kui kary etaryke tyya xine ynara tykase toto:

— Metatou, Eria kohmãko mana, tykase toto.

48 Mokyro toiro tururume toytose, uwa eukuru jehnahpyry enehse toximase itunety ke. Mame mauru panõ tyrise eya myxiry potyry pokona, tyhpase. Eukuru aka moro tyrise tyya ahtao tanÿse Jezu mytaka tyritohme, isuhmatohme eya.

49 Mame imehnõ ynara tykase:

— Seraximatone. Otarâme Eria oepyry enõko sytatose, ipynanohse, tykase toto.

50 Mame kui tykase ropa Jezu ahtao komih tykakehse. Kynorihne.

51 Morarame apurutoh toexihkase Ritonõpo Tapyi tao. Kamisa risẽ toexihkase kaino zuhkurenaka. Nono roropa kywyh kywyh tykase. Topu konõto roropa toehmose kehko.

52 Aorikyhpory tõ ekepyry esary roropa toõtakase. Ritonõpo poetory ekepyry tõsemãse ropa tuhke.

53 Tonẽtopõpyrykõ poe toytose toto. Morarame tõsemãse ropa Jezu ahtao Jerusarẽ pona toytose toto. Moroto tonese toto tuhkãkomo a.

54 Morarame soutatu tõ esẽ moroto kynexine, typoetory tõ maro. Jezu enõko toh kynexine aorikyry eraximãko. Nono kywyh kywyh kary tõkehko eneryke tyya tõserehse ynororo itamurume. Ynara tykase ynororo:

— Ajohpe pyra ro rukuh nexiahse. Mose Ritonõpo mūkurume nymyry nexiahse, tykase ynororo.

⁵⁵ Mame nohpo tō moroto kynexine tuhke amekeino rokē enēko. Orihpyra ro Jezu ahtao toytose toto imaro Karirea poe. Takorehmase roropa eya xine Jezu.

⁵⁶ Mokaro esetykō Maria Matarena, imepỹ Maria roropa Tiaku tō eny Joze maro. Zepeteu mūkuru ē roropa moroto kynexine.

Jezu ekepyry zonētopõpyry

(Maku 15.42-47; Ruka 23.50-56; João 19.38-42)

⁵⁷ Mame kokonie pukuro Arimatea pō toeporehkase. Esety kynexine Joze. Tymōkomoke exikety kynexine ynororo. Jezu poetoryme roropa kynexine.

⁵⁸ Pirato a toytose ynororo Jezu ekepyry ekaropose. Mame aomiry etaryke tyya typoetory tomo a Jezu ekepyry tonehpose tyya, Joze a ekarotohme, zonētohme.

⁵⁹ Naeroro Jezu ekepyry tarose eya, jōtotohme tyya kamisa ke, karimutumã ke, epekahsenã ke.

⁶⁰ Mame tykyryry aka okepy tōmase, topu eutary risē aka. Pake hkopyra moro eutary tahkapose eya topu konōto aka. Morarame moro aka Jezu ekepyry tōmase ahtao tyya, topu parihmã ke okepy ē tapuruse eya. Mame toytose ropa ynororo.

⁶¹ Maria Matarena moroto kynexine imepỹ Maria maro. Kohrame rokē toh kynexine zonētopõpyry enēko rokē toh kynexine.

Zonētopõpyry erase ritopõpyry

⁶² Yrokokoro parixeu tō toytose Pirato a Ritonõpo maro oturuketō tuisary tō maro juteu tō oserematoh ae.

⁶³ Mame ynara tykase toto eya:

— Etako pahne tuisa, mokyro onekunohto nexiase. Orihpyra ro tahtao ynara nase ynanetaryme: “Oseruao tōmehse ahtao ēsemãnōko ropa ase,” nase ynororo ynanetaryme.

⁶⁴ Morara exiryke soutatu tō aropoko mokyro ekepyry zonētopõpyry eraximatohme. Soutatu tō pyra ahtao otarame ipoetohpyã ytōko ekepyry ematonanohse. Otarãme imehnō zurūko mã toto. Ynara ãko mã toto: “Ỹ, tōsemãse ropa mana,” ãko mã toto. Mame morara kary etaryke tyya xine tuhkãkō osenekunohnōko mã toto. Popyrahxo exīko mã yna a, tykase toto.

⁶⁵ — Tyritoko, tykase Pirato eya xine. — Zonētopõpyry erase tō tyritoko, tykase ynororo.

⁶⁶ Naeroro toytose toto. Azawa panõ tyrise eya xine okepy ē apuhtohme, Jezu ekepyry ematonanopyryino imehnomo a. Mame soutatu tō tyrise moroto eya xine okepy ē eraseme.

28

*Ĕsemãtopõpyry ropa**(Maku 16.1-10; Ruka 24.1-12; João 20.1-10)*

¹ Mame oserematoh tykohmãse. Mame nomĩko ěmepyry ae nohpo tō toytose ekepyry zonĕtopõpyry enese. Maria Matarena imepỹ Maria maro toytose toto.

² Mame tuaro pyra toto ahtao nono kywyh kywyh tykase jamihme. Mame Ritonõpo nenyokyhpyry tyhtose kapu ae. Jezu ekepyry ětypyry apurutoh tysyryhmase ropa eya. Mame epona typorohse ynororo topu pona.

³ Mokyro eneryhtao nenenehkane sã ezuru kynexine. Zupõ roropa karimutume potu kynexine.

⁴ Mame soutatu tō tōserehse itamurume. Tykytyky tykase toto. Mame aorihyã sã toehse toto. Nono pona toepukase toto.

⁵ Morarame ynara tykase Ritonõpo nenyokyhpyry nohpo tomo a:

– Oserehpyra ehtoko. Jezu zupĩko hmatou wewe pokona exixihmahpyry? Zuaru ase.

⁶ Arypyra reh taro nahse. Tõsemãse ropa mana tōmihpyry ae ro. Enetoko ke se ao. Esahpyry rokẽ moro.

⁷ Axĩ sã ke ytotoko. Ipoetry tō zurutatoko ropa. “Tõsemãse ropa mana. Seromaroro Karirea pona ytõko mana ose-mazuhme. Moroto enĕko ropa matose,” kaxitatoko eya xine, enara rokene. Wenikehpyra ke ehtoko. Jomihpyry ke ekarotoko, tykase Ritonõpo nenyokyhpyry eya xine.

⁸ Morara kary etaryke tyya xine axĩ toytose toto ekepyry esahpyry poe. Oserehnõko ro toh kynexine. Yrome tãkye kuhse toh toehse. Tururume toytose toto Jezu poetry tō zuruse.

⁹ Morarame tōseporyse toto Jezu maro.

– Torĕtyke pyra ehtoko, tykase Jezu eya xine. Mame eya toytose toto. Ipupuru tapoise toto a.

– Kure mase, Ritonõpo nymenekahpyryme mase. Yna esĕme mase, tykase toto.

¹⁰ – Enaromyra ehtoko, tykase Jezu eya xine. – Ytotoko jakorõ tō zurutatoko. Enyohtatoko Karirea pona toto yto-tohme. Moroto oseporỹko ropa sytatose toto maro, tykase Jezu eya xine.

Zonĕtopõpyry erase nurutopõpyry

¹¹ Morarame nohpo tō toytose ahtao soutatu tō roropa toytose okepy esahpyry poe pata pona ropa. Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tō zuruse toytose toto tynenehpyrykõ poko emero porehme.

¹² Mame Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tōximõse toto juteu tō tuisary tō maro tōturutohkõme tynyrirykõ poko.

Morarame tineru tokarose eya xine soutatu tomo a, pitiko rokẽ pyra.

¹³ Ynara tykase toto soutatu tomo a:

– Ynara rokẽ kahtoko imehnomo a: “Ipoetohpyry tomo a ekepyry tomatonanohe tynyhse yna ahtao,” kaxitoko.

¹⁴ Morarame moro poko kowenatu tutuarõtase tahtao imaro oturũko ynanase ozehno xine pyra aehtohme. Morara exiryke torẽtyke pyra ehtoko. Yna omipona rokẽ ehtoko, tykase toto.

¹⁵ Naeroro soutatu tomo a tineru tapoise. Mokaro omihpyry omipona rokẽ toehse toto. Naeroro seroae ro morara ãko ro juteu tõ mana: “Jezu ekepyry tomatonanohe ipoetohpyry tomo a,” ãko ro toh mana.

Typoetory tomo a Jezu osenepotopõpyry ropa

(Maku 16.14-18; Ruka 24.36-49; João 20.19-23; Atos 1.6-8)

¹⁶ Morarame Jezu poetory tõ toytose Karirea pona, 11mãkomo. Mame ypy pona toeporehkase toto Jezu omipona.

¹⁷ Morarame Jezu tonese moroto eya xine. Mokyro eneryke tyya xine:

– Kure mase, Ritonõpo nymenekahpyryme mase, yna esẽme, tykase toto. Yrome toitoine onenetupuhpyra ro toh kynexine.

¹⁸ Morarame typoetory tomo a Jezu toytose tahtao ynara tykase ynororo:

– Emero esẽme toehse ase Ritonõpo poe. Kapuaõkõ esẽme ase, sero nono põkõ esẽme roropa ase.

¹⁹ Morara exiryke ytotoko emero pata tõ pona. Emero pata põkõ amorepatatoko jomipona toto ehtohme, ypoetoryme toto ehtohme. Mame ãpurihkatoko toto Papa Kapuaõ omi poe, Imũkuru omi poe, Zuzenu omi poe, enara.

²⁰ Amorepatatoko toto emero jomipona toto ehtohme, ãmorepatopõpyrykõ omipona toto ehtohme. Etatoko pahne, amaro xine ase jũme joepyry ropa ponãmero, tykase Jezu eya xine. Enara.

MAKU

Nymerohpyry Jezu poko

Marcos

Ekarotopo

Sero omi kurã tymerose Maku a Jezu Kyrixtu Ritonõpo mükuru poko. Toytose Jezu tuhke pata tõ poro, omi kurã ekarory poko, ahno tõ amorepase Tuisame Ritonõpo ehtoh poko. Tyjamitunuru tonepose eya kuräkõkara kuräkaryke eya, joroko tõ tütanohporyke, ahno rypyry korokaryke roropa eya. Takorehmananõme 12me orutua kõ tymenekase Jezu a ty-marro toto ytotohme. Tamorepase toto eya Tuisame Ritonõpo ehtoh poko, omi kurã ekarory poko, ahno pynanopyry poko. Kuräkõkara tukuräkase roropa eya xine.

Sero ekarõko mana Jezu ãpurihkatopõpyry poko João a tuna Joatão kua (Maku 1.9-11); etyhyryme Jezu ãsemamyry ropa ekarõko mana (Maku 16.1-8).

Sero pape ao

Apitorymã Jezu ehtoh poko 1.1-13

Jezu mã Karirea po 1.14–9.50

Karirea poe Jerusarẽ pona 10.1-52

Orẽpyra aehtoh Jerusarẽ po 11.1–15.47

Jezu ãsemamyry ropa 16.1-8

Etyhyrymã: aosenepotopõpyry, aunuhpotopõpyry 16.9-20

João ahno ãpurihkane nurutopõpyry

(Mateu 3.1-12; Ruka 3.1-18; João 1.19-28)

¹ Sero nase omi kurano Jezu Kyrixtu Ritonõpo mükuru poko.

² Apitoryme ynara tymerose Izaja a Ritonõpo omi poe:

“‘Eneko ke ynaropohpyry,’ ãko Ritonõpo mana.

‘Ytõko mã osemazuhme, oesemary kuräkase.’

³ Opore oturũko mana ona po.

Ynara ãko ynororo mana:

‘Kuesẽkõ esemary tyritoko.

Esemary esemahtotoko sorohme,’ ãko mana,”

katohtymerose Izaja a pake.

⁴ Morarame mokyro João toeporehkase ona pona ahno esaka pyra, ahno ãpurihkaneme. Mame ynara tykase ynororo:

— Ise awahtao xine oẽpurihkatorỹko ase, Ritonõpo a okurãkatohkõme, oorypyrykõ korokatohme. Yrome oẽpurihkarykõ se pyra ase oorypyrykõ rumekary se pyra awahtao xine, tykase ynororo.

⁵ Morarame emero toytose toto eya, mokã Jutea põkomo, Jerusarẽ põkomo emero. Mame tõpurihkase toto eya Joatão kuaka.

– Popyra ase. Iiryppyryme ase, tykase toto tyryppyrykõ tokarose irumekatohme. Morara exiryke tõpurihkase toto João a.

⁶ Mame João zupony okyno hpoty risẽ kynexine kameru hpoty. Imety earyme roropa kynexine okyno pihpyry. Wexixi rokẽ zohme, ano zeni roropa aukurume kynexine.

⁷ Mame ynara tykase João:

– Okomino imepõ oehnõko mana. Orẽpyra mokyro mana. Imehxo mokyro mana. Ihxitapãnõko ase eponaro toehse jahtao, isãtajã poko jahtao roropa.

⁸ Amarokõ tõpurihkase ya nakuaka repe, yrome mokyro Ritonõpo Zuzenu ekarõko mana oya xine, tykase ynororo.

Jezu õpurihkatopõpyry

(Mateu 3.13-17; Ruka 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Morarame Jezu tooehse Nazare poe, Karirea poe. Karirea pata tamuru kynexine. Mame Jezu tõpurihkase João a Joatão kuaka.

¹⁰ Towõse ropa ahtao tuna ehpiokoxi, kapu tonese eya xine toepiakase. Mame Ritonõpo Zuzenu tyhtose utukuimo panono. Jezu zuhpokoxi typorohse.

¹¹ Morarame Ritonõpo omiry totase eya xine kaino:

– Umõkuru nymyry mase, osehxo ywy rahkene. Yzamaro mase, tykase kaino omi inetarykõme.

Jezu kuhtopõpyry joroko tamuru a

(Mateu 4.1-11; Ruka 4.1-13)

¹² Morarame tarose Jezu ahno esaka pyra Ritonõpo Zuzenu a.

¹³ Moero tuhke tõmehse ynororo 40me.

Mame joroko tamuru tooehse eya. Jezu riry se iiryppyryme kynexine repe. Yrome kure rokẽ kynexine ynororo. Onokyro esao rokẽ kynexine moroto.

Morarame Ritonõpo nenyohyã tooehse kapu ae. Jezu takorehmase eya xine rahkene.

Imehnõ amorepapatopõpyry Jezu a Karirea po

(Mateu 4.12-22; Ruka 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Morarame õpuruhpyry taka João tõmapose ahtao Erote a, Jezu toytose ropa Karirea pona. Ritonõpo omiry poko imehnõ amorepase toytose ynororo.

¹⁵ – Ritonõpo emero se typoetoryme. Seromaroro ah oesõkõme nexino. Ooryppyrykõ irumekatoko. Aomipona ehtoko, tykase ynororo morotõkomo a.

16 Morarame toytoryhtao Karirea ikuhpo ehpikuroko Ximão Peturu tonese Jezu a, zakorõ Ãtare maro. Tarãpa emãko toh kynexine nakuaka, kana anÿnõko, kana anÿnanõme toexirykõke.

17 — Kana anÿnõko matou? Ehmaropa ymaro. ãmorepatorÿko ase imehnõ amorepatohme oya xine jenetupuhtohme eya xine, tykase ynororo eya xine.

18 Mame axĩ tarãpa tynomose eya xine Jezu maro toyto-tohkõme. Jezu tokahmase eya xine rahkene.

19 Morarame moino pitiko Zepeteu mükuru tõ tonese eya, Tiaku, João, enara. Kanawa ao toh kynexine. Tarãpa tuĩpokary poko toh kynexine.

20 Mame toahmase toto eya tymaro toto ytotohme. Mame tumykõ tynomose eya xine. Zepeteu tynomose kanawa ao ipoetory tõ maro, Jezu maro toytotohkõme.

Jorokohpe aexihpyry poko
(Ruka 4.31-37)

21 Morarame Kapanau pona toytose toto. Mame juteu tõ oserematoh ae toto atamorepatoh taka Jezu tomõse mokaro amorepatohme tyya.

22 Mame tõsenuruhkase toto Jezu omiry etaryke tyya xine.

— To! Orëpyra amorepatoh mose nase. Moeze omihpyry poko amorepatõkõ sã pyra nase. Orëpyra nase, tykase toto.

23 Morarame jorokohpã tooehse morotona. Toto atamorepatoh taka tomõse ynororo. Ynara tykase ynororo opore:

24 — Oty se hma Jezu, Nazare pohno? Yna enahkapory se hmahno? Awaro ase. Ritonõpo mükurume oexiry waro ase. Inenehpohpyry kurãme mase, tykase jorokohpã Jezu a opore.

25 Mame joroko tonyohse Jezu a:

— Mynyhme exiko. Otõtako ropa mokyro ae. Jüme irumekako ropa, tykase Jezu eya.

26 Morarame jorokohpã tõsëtorimase. Kui tykase ynororo opore, mame tutütase ropa joroko mokyro ae.

27 Mame tõsenuruhkase moro taõkõ emero.

— Enëko matose tyoro inamorepatary. Orëpyra mana. Joroko tõ tütanohpory ropa waro roropa ynororo, tykase toto oxime rokene.

28 Morarame Jezu tokãtose moerõkomo a Karirea põkomo a.

Peturu merenoty kurãkatopõpyry ropa Jezu a
(Mateu 8.14-15; Ruka 4.38-39)

29 Morarame juteu tõ atamorepatoh tae tutütase ropa ynororo. Mame Ximão Ãtare maro tytapykõ taka toytose toto, Tiaku, João, Jezu, enara.

³⁰ Mame Ximão merenoty kure pyra kynexine oxirohnõko. Tohrame kynexine. Jezu turuse eya xine:

— Kure pyra mose mana, tykase toto eya.

³¹ Morarame kurākara anỹne ropa tomary ke. Axĩ tōxirohkehse ropa ynororo. Towõse ropa ynororo. Mame tautuhmase toto mokyro a, kuranõpokara a.

Kurākõkara kurākatopõpyry ropa Jezu a
(Mateu 8.16-17; Ruka 4.40-41)

³² Mame kokonie pukuro kurākõkara tarose imehnomo a tuhke Jezu a, toto kurākatohme ropa. Jorokohpā kō roropa tarose eya xine.

³³ Kapanau pōkō roropa tooehse tuhke imoihme. Tapyi eutary pota taka tōximõse toto.

³⁴ Mame kurākõkara tukurākase ropa eya, tuhke. Joroko tō tutūtanohpose roropa eya mokaro ae. Joroko a sekere kamexipoppyra kynexine ynororo: “Awaro ynanase,” karyke eya xine.

Karirea po Jezu ehtopõpyry
(Ruka 4.42-44)

³⁵ Morarame kuratiri etaryhtao towõse ropa Jezu. Tokare pyra toytose ynororo ahno esaka pyra oturuse Ritonõpo maro.

³⁶ Mame okomino Ximão a tokahmase tymarõkō maro.

³⁷ Mame Jezu tonese ropa tyya xine ahtao ynara tykase toh eya:

— Emero oupīko toh mana, tykase toto.

³⁸ Morarame ynara tykase Jezu eya xine:

— Ehmaropa tyorõ pata pona, morotõkõ amorepase Ritonõpo omiry poko. Moro poko oepyase, tykase Jezu.

³⁹ Morarame kŷkŷtone Karirea poro Ritonõpo omiry ekarory poko juteu tō atamorepatoh tonõ takuroko. Joroko tō tutūtanohpose roropa ahno ae eya.

Ipũ imotahpyry kurākatopõpyry Jezu a
(Mateu 8.1-4; Ruka 5.12-16)

⁴⁰ Morarame tupũ motaryke toytose imepyny Jezu a toetu- arimaryke. Tosekumuru po typorohse ynororo Jezu ěpataka.

— Ajohpāme sã ynara āko ase oya, kukurākako ropa ukurākary se awahtao. Imepŷ tukurākase oya exiryke oya tuaro oehno, tykase ynororo Jezu a.

⁴¹ Mame nupunato mokyro eneryke tyya tapose tomary ke.

⁴² — Ŷ, okurākāko ropa ase, tykase Jezu eya. Axĩ ipũ totyhse ropa. Kure ropa toehse ynororo.

⁴³ Morarame ynara tykase Jezu tunukurākahpyry a:

⁴⁴ — Osekaropyra ke exiko imehnomo a. Topohme rokē ytoko Ritonõpo maro oturukety a. Osenepota eya.

Moeze nekaropohpyry ekarota eya, kure rokē oehtohme, imehnō tuarōtatohme roropa okurākatopōpyry ropa poko, tykase ynororo eya repe.

⁴⁵ Yrome toytory ropa ahtao tokātose eya itamurume. Emero tōsekātose rahkene. Morara exiryke Jezu tokare ytoy-tosaromepyra toehse pata tō pona. Ahno esao pyra rokē ynororo ehse. Mame pata pōkō tuhke toytose eya.

2

*Pakaihkapỹ kurākatopōpyry ropa Jezu a
(Mateu 9.1-8; Ruka 5.17-26)*

¹ Morotoino toytose ropa Jezu Kapanau pona. Mame imehnō tōturuse ipoko. Ynara tykase toto:

– Tooehse ropa Jezu mana tytapyĩ taka, tykase toto ipoko.

² Mame morotona tooehse toto imoihme. Tapyi typehkase eya xine. Tapyi eutary pota tao tōximōse toto. Morarame tamorepase toto Jezu a Ritonōpo omiry poko.

³ Morarame pakaihkapỹ tonehse imehnomo a Jezu a ikurākatohme ropa. Asakoropane kynexine enehnanomo.

⁴ Yrome omōsaromepyra toh kynexine ahno tuhke exiryke. Morarame tapyi mypatarānaka tōnuhse toto. Tapyi typiapose eya xine Jezu etonie. Mame kurākara tonyhtose eya xine moro ae etueh maro Jezu myhtokoxi.

⁵ – Kurākatō mokyro, tykase toto tukurohtao xine. Mame toto kurohtao tonetuputyry waro Jezu kynexine. Mame ynara tykase ynororo kurākara a:

– Aimo, oorypyry korokāko ase, tykase ynororo eya.

⁶ Moroto Moeze nymerohpyry poko amorepatōkō kynexine, typorohse. Tohne toehse toto Jezu omiry etaryke tyaa xine.

⁷ – To! Morara kary popyra mana. Ritonōpo poenohnōko rokē mose mana. Ritonōpo rokē popỹ rypyry korokary waro mana, tykase toto. Jezu kerekeremāko toh kynexine tukurohtao xine.

⁸ Yrome Jezu tuaro kynexine. Tykerekeremary tone-tupuhse eya.

– Oty katoh ykerekeremāko matou okurohtao xihne? tykase ynororo eya xine. – Ywy ase Kapu ae Ayhtohpyry.

⁹ Iirypyrymākō rypyry korokary waro ase. Kurākōkara kurākary waro roropa ase.

¹⁰ Naeroro mose kurākāko ropa ase, iirypyrymākō rypyry korokary waro jexiry waro oehtohkōme, tykase ynororo eya xine.

Mame ynara tykase pakaihkapyny a ynororo:

¹¹ – Tukurākase ropa mase. Owōko ropa. Oetuety aroko ropa atapyĩ taka, tykase ynororo eya.

¹² Mame kuranõpokara towõse ropa totuety tapoe. Totuety tarose ropa eya. Mame tutõtase ropa ynororo tapyi tae imoihmãkõ neneryme. Mame tõsenuruhkase toto.

– To! tykase toto. – Kure Ritonõpo imehxo. Mose ro panõ onenepitopyra sytatose, tykase toto.

Mateu eahmatopõpyry Jezu a tymaro aytotohme
(*Mateu 9.9-13; Ruka 5.27-32*)

¹³ Morarame tutõtase ropa Jezu. Ikuhpo ehpioksi toytose ynororo. Moroto ahno imoihme Jezu zomye toehse toto. Mame tamorepase toto eya.

¹⁴ Morarame mõpozakoxi toytose tahtao Mateu tonese eya, Aupeu mükuru. Kohrame ynororo kynexine kowenu tinerü apoitoh tao.

– Ymaro eropa, ypoetoryme, tykase Jezu eya.

Mame toytose ynororo imaro.

¹⁵ Morarame Rewi tapyĩ taka toytose Jezu. Typorohse ynororo meza myhtokoxi. Tuhke kowenu tinerü apoinanõ moroto kynexine. Mokaro maro, Jezu typorohse. Ipoetory tõ roropa imaro typorohse. Iirypyrymãkõ roropa moroto kynexine tuhke.

¹⁶ Morarame moroto Moeze nymerohpyry poko amorepatõkõ kynexine, parixeu tõ maro. Jezu otukuru tonese toto a iirypyrymãkõ maro, kowenu tinerü apoinanõ maro. Ynara tykase toto Jezu poetory tomo a:

– Oty katoh oesëkõ otuhnõko hnae kowenu tinerü apoinanõ maro iirypyrymãkõ maro? tykase toto tõturupose.

¹⁷ Morarame toto omiry totase Jezu a. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Kurãkõ topinopyry se pyra mã toto, kure toexirykõke. Kurãkõkara rokẽ topinopyrykõ se mã toto. Morararo kurãkõ kurãkase pyra oepyase. Iirypyrymãkõ rokẽ kurãkase oepyase, Ritonõpo omipona toto ehtohme, tykase Jezu eya xine.

Amotyryae rokẽ otuhtoh poko
(*Mateu 9.14-17; Ruka 5.33-39*)

¹⁸ Morarame João poetory tõ amotyryae rokẽ otuhse toto Ritonõpo maro tõtururukõke. Parixeu tõ roropa amotyryae roropa otuhse toto juteu tamuru omipona toehtohkõme. Morarame imehnõ toytose Jezu a oturupose. Ynara tykase toto eya:

– João poetory tõ amotyryae rokẽ otuhnõko. Parixeu poetory tõ roropa otuhnõko amotyryae rokene. Oty katohme hkoh opoetory tõ rokẽ tuenikaroro otuhnõko nae kokoro rokene? tykase toto, tõturupose Jezu a.

¹⁹ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Toipe tosêkõ maro toexirykõke, ymaro toexirykõke tuenikaroro rokê otuhnõko nase toto.

²⁰Imeĩpo mã emynyhmãko mã toto tymaro xine pyra toehse jahtao. Morara ahtao rokê amotyryae rokê otuhnõko mã toto toemynyhmarykõke, tykase Jezu eya xine.

²¹ – Upo pakato toexihkase ahtao, kamisa kasenato ke pyra, ipanõ ke rokê ixixĩnõko ropa sytatose. Kamisa kasenato ke typitahmase ahtao exihkãko ropa mana itamurumehxo. (Naeroro atamurukõ omihpyry maro jomiry onoximara ehtoko. Atae pyra mã jomiry atamurukõ omihpyry maro.)

²²Morararo eukuru ême okyno pihpyry tyrise ahtao. Mame eukuru tyrisenã onyripyra sytatose pakato êtypyry aka. Tyrise eukuru kasenato zaka ahtao ehmõko mana pakatome exiryke. Mame eukuru ekuãnõko mana atahnikãko. Eukuru ã roropa atahnikãko. Mãpyra eukuru ã tyrisenã aka eukuru tyrisenã tyrise ahtao atahnikara mana asakoro ro eukuru, eny, enara. (Moro sã ynekarohpyry ême matose tyrisenã sã toehse awahtao xine,) tykase Jezu eya xine.

Oserematoĥ esême Jezu ehtoĥ poko

(Mateu 12.1-8; Ruka 6.1-5)

²³Morarame oserematoĥ ae Jezu toytose tupito rãnakuroko, typoetory tõ maro. Tiriiku rãnaka toytorykohtao ipoetory tomo a tiriiku tytahkase omise toexirykõke. Toipe juteu tõ pake. “Ematonanohnõko mase,” kara toto imepỹ tupi po tonahsẽ apoiryhtao omise exikety a enahtohme.

²⁴Moro eneryke tyya xine ynara tykase parixeu tõ Jezu a:

– Eneko ke! Oty katohme hko moxiã tiriiku poko erohnõko nae? Popyra mana. Pake Ritonõpo omi poe ynara tymerose Moeze a pape pokona: “Erohpyra ehtoko oserematoĥ ae,” me tymerose pake, tykase parixeu tomo.

²⁵Morarame Jezu a tozuhse toto. Ynara tykase ynororo:

– Pape imerohpyry onenepitopyra hmatou Tawi ehtopõpyry poko, typoetory tõ maro omise toto ahtao?

²⁶Ritonõpo maro Oturutoĥ taka tomõse ynororo typoetory tõ maro Ritonõpo zuru enahse. Apiataa oturuketõ tuisary imehxo exiketyme kynexine. Ritonõpo nukurãkapohpyry rokê kynexine, tymaro oturuketõ zurume. Moro tonahse Tawi a omise toexiryke. Tawi Ritonõpo maro oturuketõ maro pyra kynexine repe. Yrome moro wyi tonahse eya. Tymarõkõ tupase roropa eya. (Mame moro wyi enahxĩpo Tawi tomo a: “Popyra matose,” kara Ritonõpo kynexine eya xine. Morara ahtao oty katoh ypoetory tõ hxirõko matou?)

²⁷Mame ynara tykase Jezu parixeu tomo a:

– Oserematoĥ tyrise Ritonõpo a kuoserematoĥkõme. Yrome sero nono põkõ tyrise eya oserematoĥme rokê pyra.

28 Ywy ase oserematoh esemy, oserematoh rihpõme jexiryke, Kapu ae Ayhtohpyryme jexiryke, tykase Jezu eya xine.

3

*Aosemahmirihmahpyry kurākatopõpyry ropa poko
(Mateu 12.9-14; Ruka 6.6-11)*

¹ Morotoino juteu tō atamorepatoh taka Jezu toytose ropa. Moroto aosemahmirihmahpyry kynexine.

² Morarame parixeu tō Jezu enēko toh kynexine aehxiro-tohme repe.

— Otarāme kurākara kurākāko ropa mana oserematoh ae, tykase toto.

³ Mame Jezu tōturuse aosemahmirihmahpyry a, ynara tykase:

— Aimo, osehko irānaka, tykase eya.

⁴ Mame tonenanomo a ynara tykase ynororo:

— Oty kurehxo oya xine oserematoh ae nae? Kure ehtopo? Popyra ehtopo? Oty oya xine kurehxo oserematoh ae nae? Kurākara kurākatoh ropa? Imepỹ etapatopo? Oty pake tyripose oserematoh ae Moeze a Ritonõpo omi poe? tykase Jezu, tōturupose eya xine.

Yrome onezuhpyra toh kynexine.

⁵ Mame tākye pyra Jezu tōsenuhmase. Tomyēkō tonese eya. Tohne toehse kynexine toemynyhmaryme otato pyra toto exiryke. Mame kurākara a ynara tykase ynororo:

— Oemary anỹko, tykase. Mame tātaporamase ynororo. Emary osepune toehse ropa.

⁶ Morarame parixeu tō tutūtase ropa moro tae. Morarame tōximõse toto, Erote epe tō maro, Jezu poko tōturutohkõme, Jezu etapary se toexirykõke.

Imoihmākō poko ikuhpo ehpio

⁷ Morotoino toytose ropa Jezu typoetory tō maro ikuhpo pona, Karirea pona. Mame tokahmase ynororo imoihmākomo a Karirea pōkomo a, Jutea pōkomo a,

⁸ Jerusarē pōkomo a, Itumea pōkomo a, Joatāo moinōkomo a, Tiro pōkomo a, Xitō pōkomo a, enara. Tokahmase ynororo imoihmākomo a. Inukurākatary enery se toexirykõke toytose toto, tuhke kurākõkara tukurākase eya exiryke.

⁹⁻¹⁰ Morara exiryke epuepurohmāko toh kynexine kurākõkara Jezu apotohme tyya xine. Mame kanawa tohpikē tonehpose typoetory tomo a tōtyritohme, tuputupurohmaryino imoihmākomo a.

¹¹ Morarame jorokohpā kō Jezu eneryhtao, toepukase toto ēpataka:

— Ritonõpo mūkuru nymyry mase, tykase toto. Kui tykase roropa toto.

¹² Mame turuse toto Jezu a.

— Jekaropyra ehtoko, tykase ynororo eya xine.

Orutua kō menekatopõpyry Jezu a 12me tymaro toto ytotohme

(Mateu 10.1-4; Ruka 6.12-16)

¹³ Morarame toytose ynororo ypy pona. Tÿpenery tō rokē tarose eya.

¹⁴ Moroto tymenekase toto eya 12me tymaro toto ytotohme.

— Amarokō tymenekase ya ymaro oytotohkōme, tykase ynororo eya xine. — Ynenyokyryme roropa matose exīko Ritonõpo omiry ekarotohme imehnomo a.

¹⁵ Yjमितunuru ekarōko ase oya xine joroko tō tūtanohpotohme oya xine imehnō ae, tykase ynororo eya xine.

¹⁶ Ynara toh kynexine, Ximão. Mokyro tosehapse ropa Peturume Jezu a.

¹⁷ Zepeteu poenō kynexine. Tiaku, João, enara toh kynexine. Konomerume tosehapse roropa toto Jezu a.

¹⁸ Imehnō roropa moroto kynexine, Ātare, Piripe, Patomeu, Mateu, Tome, Tiaku. Aupeu mūkuru kynexine ynororo, Tateu maro, imepÿ Ximão roropa. Juteu tō esary pynoto exikety kynexine ynororo.

¹⁹ Juta Ixikariote roropa tymenekase eya. Tosē ewokahpō ynororo kynexine. Enara tymenekase toh kynexine Jezu a typoetoryme.

Peuzepu poko

(Mateu 12.22-32; Ruka 11.14-23; 12.10)

²⁰ Morarame Jezu toytose ropa ahtao tytapyĩ taka tuhke ahno moroto kynexine tōximōse. Morara exiryke otuhpyra kynexine ynororo.

²¹ Mame morara aexiry totase jekyry tomo a. Morara exiryke tooehse toto morotona Jezu poko.

— Otarāme rowotāko mana, tykase toto ipoko repe.

²² Morarame Moeze omihpyry warōkō, Jerusarē poe aehtyã ynara tykase toto ipoko:

— Jorokohpe mana, Peuzepu hpe, tykase toto Jezu poko. (Peuzepu joroko tamuru esety akorony.)

— Joroko tamuru poe joroko tō tūtanohpōko mana ahno ae, tykase imehnō roropa ipoko.

²³ Morarame Jezu a imoihmākō tykohmase tyya, toto amorepatohme. Ynara tykase ynororo eya xine:

— Otātōhxo joroko tō na etūtanohpōko ropa nah oxime? Imepỹ joroko onutūtanohpōsaromepyra imepỹ joroko mana ynarohnōme toexirykōke.

²⁴ Morararo pata tamuru pōkō oseosetaparyhtao, osenahkāko rokē mā toto.

²⁵ Tapyi taōkō roropa osetaparyhtao, osenahkāko rokē toto.

²⁶ Morararo joroko tamuru joroko tō maro osetaparyhtao okynā pyra osenahkāko mā toto oxime toexirykōke.

²⁷ — Etatoko pahne, jamitu tapyi taka omōsaromepyra imepỹ mana ematonase, esē jamihme exiryke. Yrome tapyi esē tymyhse ahtao rokē, imōkomory ematonanoohnōko mana esē tymyhse exiryke sā rokene. (Morararo joroko tamuru tymyhse ahtao rokē joroko tō tūtāko ropa sā mana.)

²⁸ — Ynara kary se ase oya xine, emero oorypyrykō korokāko Ritonōpo mana.

²⁹ Tykerekematopōpyry korokāko roropa mana. Toiro rokē onykorokara ekurehnōko mana. Tuzenu kerekematopōpyry onykorokara mana jūme. Ehxirokehpyra Zuzenu kerekere mahpōkō mana. Etuarimakehpyra roropa toh mana jūme.

³⁰ Morara tykase Jezu typoko: “Jorokohpe mana,” tykase mokaro exiryke.

Jezu eny, zakorō tomo, enara

(Mateu 12.46-50; Ruka 8.19-21)

³¹ Morarame Jezu ẽ tooehse zakorō tō maro. Jezu maro tōtururu se toh kynexine repe. Yrome omōpyra toh kynexine tapyi taka. Jarānao rokē toh kynexine.

³² Jezu zomye ahno typorohse kynexine imoihme. Ynara tykase toto eya:

— Asa oya kynako. Moky reh oeraximāko jarānao, ākorō tō maro, tykase toto eya.

³³ Yrome ynara tykase Jezu eya xine:

— Onoky aja mokyro? Onokā jakorō tō mokaro? tykase.

³⁴ Tomyēkō eneryme ynara tykase ynororo:

— Tarōkō ajame toh mana, jakorō tōme roropa mā toto.

³⁵ Ynara exiryke, Ritonōpo omipona exiketō wekyryme mā toto, jakorōme, worryxiryme, ajame, enara, tykase ynororo eya xine.

4

Otyro puhturu arykane

(Mateu 13.1-9; Ruka 8.4-8)

¹ Morotoino tamorepase ropa toto Jezu a ikuhpo ehpio. Ahno imoihme exiryke tōtyrise ynororo kanawa tohpike aka. Typorohse ynororo kanawa aka.

² Moroto ahno tuhke tuna ehpio. Mame Ritonõpo omiry enetupuhtoh poko tamorepase toto eya. Ynara tykase ynororo:

³ — Etatoko pahne, otyro puhturu arykane toytose. Sapararahme ipuhturu pahne sã mana ahtatohme.

⁴ Osema taka ipuhturu ohpahnõko roropa sã mana. Moroto torõ tõ enahnõko sã mana osema tao exiryke.

⁵ Topuxikiri htaka roropa ohpahnõko sã ipuhturu mana. Moroto õihtãko sã mã repe, nono pitiko nae exiryke.

⁶ Yrome xixi tutütase ahtao, axi aremãnõko mana. Orihnõko ropa axiny. Tymise pitiko toehse repe. Yrome ahtara ekurehnõko mana.

⁷ Mame ätaryka htaka roropa ipuhturu ohpahnõko sã roropa mana. Morararo ätarykahmã eiko. Ahtara ekurehnõko roropa mana ätaryka htao toexiryke.

⁸ Mame nono kurã pona ohpahnõko roropa ipuhturu mana. Moroto ahtãko kure mana otyro zamaro nono exiryke. Kure ekutãko mana. Kure eperytãko roropa mana. Tuhke eperytãko mana, tykase Jezu eya xine.

⁹ Morarame ynara tykase ynororo eya xine:

— Otatohxo awahtao xine menetupuhtory, metatory roropa, tykase Jezu eya xine.

Jezu namorepatopõpyry poko

(Mateu 13.10-17; Ruka 8.9-10)

¹⁰ Moromeipo ipoetory tõ tõturupose Jezu a ahno amereh tykase ahtao. Ynara tykase toto:

— Oty poko hkoh moturuno ynanetaryme? Onenetupuhpyrahme sã ynanakene, tykase toto, tõturupose.

¹¹ — Arypyra, Ritonõpo omiry poko oturũko akene oya xine, Ritonõpo enetupuhtohme oya xine oesëkõme. Ynekarohpyry tupime mã onenetupuhpynomo a.

¹² Naeroro:

“Etãko toh mã repe. Yrome jomiry onenetupuhpyra mã toto. Enẽko roropa mã toto. Yrome zuaro pyra sã mã toto,

tyrypyrykõ onurumekara toexirykõke,

Ritonõpo a tyrypyrykõ onykorokapopyra roropa toexirykõke,”

tykase Jezu typoetory tomo a.

Otyro puhturu arykatopõpyry poko amorepary poko

(Mateu 13.18-23; Ruka 8.11-15)

¹³ Morarame typoetory tõ turuse eya. Ynara tykase ynororo eya xine:

— Æmorepatopõpyrykõ onenetupuhpyra ro oexirykõ popyra mana. Së onenetupuhpyra awahtao xine, imepý ke Æmoreparykohtao roropa morararo onenetupuhpyra matose.

14 — Mokyro tŷkyryry puhturu arykane poko sã oturunõ. Mokyro sã mã imepyny, Ritonõpo omiry poko urutono.

15 Mame moro osema taka aohpahtyã sã Ritonõpo omiry etananõ mã repe. Mame joroko tamuru oehnõko axiny, Ritonõpo omiry enahse ikurohtaka xine.

16 Morararo mokaro imehnomõ, Ritonõpo omiry etãko roropa toh mã repe. Yrome topuxikiri htaka aohpahtyã sã mokaro mana. Ritonõpo omiry etãko toh mã repe. Atãkyemãko roropa toh mã repe.

17 Yrome mitara Ritonõpo omiry mã ikurohtao xine ekurehnõko. Ahtara ekurehnõko roropa mana. Morotoino okynã pitiko toehse ahtao, tyhtomarykohtao, tykerekeremarykohtao roropa Ritonõpo omiry pokoino, poremanõko toh mã rahkene. Urumekãko toh mana.

18 Mame tyoro roropa ãtaryka htaka aohpahtyamo. Moro sã Ritonõpo omiry etananõ kurohtao ãtaryka samo. Ritonõpo omiry etãko toh mã repe.

19 Yrome torëtyke rokë toto tyorõ poko, tytineruke se rokë toehtohkõ poko, tymõkomoke se toehtohkõ poko roropa. Ritonõpo omiry emãpyra ikurohtao xine, ekurehnõko ãtaryka htaka aohpahtyã samo.

20 Yrome mokaro mã nono kurã pona arykahpyry samo. Ritonõpo omiry etaryhtao tyya xine jamaro toh mana. Ahtãko sã ikurohtao xine mana, aomipona toto exiryke. Eperytãko sã mã toto 30me; imehnõ 60me; imehnõ roropa 100me arykahpyry ikurohtao xine mana. Mãsa rokë pyra Ritonõpo omipona exiõko toh mana, tykase Jezu eya xine.

Saerehkatoh poko

(Ruka 8.16-18)

21 Morarame ynara tykase ropa Jezu eya xine:

— Kasana zopikoxi nãparina onyripyra exino mana. Zara zopikoxi onyripyra roropa exino mana. Esaka rokë tyriõko exino mana saerehkatohme. Emero zeipõko mana.

22 Moro sã emero zonëtyã enepõko ropa Ritonõpo mana. Emero enepynõpo tõ enepõko ropa mana.

23 Otato awahtao xine menetupuhtory, tykase ynororo eya xine.

24 Morarame tõturuse ropa ynororo:

— Jomiry etãko matose repe, jomipona ehtoko. Otato awahtao xine atamorepãko matose kure, tuhkehxo apoõko matose.

25 Morararo otato awahtao xine, itamurumehxo otuarõtanohorŷko Ritonõpo mana. Yrome otato pyra awahtao xine, ãmorepatopõpyrykõ poko wenikehnõko matose emero porehme.

Otyro puhturu ahtary poko

²⁶ Morarame ynara tykase ropa Jezu:

— Ritonõpo tuisame exiry otyro puhturu arykane sã mana. Mame otyro puhturu arykãko sã mana tupito pona.

²⁷ Mame tuenikaroro exiiko mana. Okynã pixo toehse ahtao ipuhturu ãxihtãko mana, ahtãko roropa mana onenepyra ahtãko.

²⁸ Nono rokẽ ãxihtanohpõko mana. Morarame ekutãko mana. Mame eperytãko mã rahkene.

²⁹ Mame otyro toehkehse ahtao tupito esẽ atarypokety sã tuhme tahkãko mana, isapakamyry ke.

Moxitatu puhturu ehtopõpyry poko

(Mateu 13.31-32,34; Ruka 13.18-19)

³⁰ — Moro sã matose Ritonõpo tupime. Oty sã ropa Ritonõpo tuisame exiry nae?

³¹ Otyro sã mana. Moxitatu samo. Ipuhturu pisarara repe.

³² Yrome tarykase ahtao ahtãko zumo. Amorihtãko. Torõ tõ esaryme amoriry exiiko mana.

³³ Mame tuhke turuse toto: “Ynara sã Ritonõpo tuisame exiry mana.” Moro sã ehtoh poko turuse toto enetupuhtohme eya xine.

³⁴ Imoihmãkõ maro tahtao enetupuhtoh rokẽ tokarose eya. Mame typoetory maro tahtao enetupuhtoh poko tutuarõmase ropa tofo.

Tyryrykane mynyhpãkatopõpyry poko Jezu a

(Mateu 8.23-27; Ruka 8.22-25)

³⁵ Morarame tykohmãse ahtao:

— Ehmaropa ikuhpo mõpozakoxi, tykase Jezu typoetory tomo a.

³⁶ Morarame imoihmãkõ enyokryhtao tyya xine tõtyrise toto kanawa aka, Jezu arotohme kanawae. Imepÿ kanawa roropa ãkapo toytose.

³⁷ Morarame tyryry tykase itamurume. Tyryry karyhtao sapararah tykase pohkane kanawa pokona. Kanawa nerymary se toehse pohkane.

³⁸ Jezu nyhnõko kynexine kanawa ãtykyo. Zupuhpyry tapõke kynexine.

— Tuisa, yna pyno pyra hma? Nerÿko reh sytatohe, tykase toto eya.

³⁹ Mame typakase ropa Jezu. Tyryrykane tymynyhpãkapose eya:

— Omynyhpãko, pohkara exiko, tykase Jezu. Mame tyryry tykakehse, mynytyme konõto rokẽ toehse.

⁴⁰ Mame ynara tykase typoetory tomo a:

— Oty katohe oserehnõko matou? Jenetupuhpyra ro hmatohu? tykase ynororo eya xine.

⁴¹ — To! tykase toto tyya xine tõsenuruhkase toto:

— Mosehxo reh imehxo nahse. Tyryrykane mynyhpākaponō, pohkane roropa mynyhpākaponō, tykase toto oseya rokene.

5

*Jorokohpā kurākatopōpyry poko Jezu a
(Mateu 8.28-34; Ruka 8.26-39)*

¹ Morarame toeporehkase toto Keraza pona, ikuhpo mōpozakoxi.

² Morarame kanawae Jezu towōse. Mame mokyro jorokohpā toeahse okepỹpo tō poe.

³ Moroto okepỹpo tō po esary kynexine. Pake mokyro jorokohpā emyhpopyra ehse.

⁴ Osemazuhme tymytymyhse repe keti ke. Yrome tymyh-toh kurimene risē tamohmohse eya.

— Sukurematatose, tykase imehnō repe. Yrome onukure-masaromepyra toh kynexine.

⁵ Nyhpyra ehse ynororo. Okepỹpo tō zonētopōpyry rānaka ytoytose ynororo somohmā poro. Kui kakehpyra ehse, topu ke tōtokotokose roropa ynororo.

⁶ Morarame Jezu eneryke tyya, moe ahtao ro tururume toytose ynororo eya. Tosekumuru po typorohse ynororo Jezu ēpataka.

⁷ Opore ynara tykase:

— Oty se hma, Jezu, ya? Ritonōpo Kapuaō mūkuru mase, Imehxo Exikety mūkuru. Ajohpāme sã josanimara ke exiko, tykase ynororo opore.

⁸ Osemazuhme Jezu ynara tykase exiryke:

— Mose ae otūtako ropa joroko kahpyry, tykase Jezu exiryke.

⁹ Mame:

— Onoky oesety? tykase ropa Jezu eya.

— Ekuhpỹme yna esety nase, tuhke yna exiryke, tykase ynororo Jezu a.

¹⁰ — Yna onenyohpyra exiko mya, tykase jorokohpā Jezu a.

¹¹ Mame moroto tuhke poinokoimo kynexine otyro ētuhkāko ypy emory po.

¹² — Yna enyohko yna omōtohme poinokoimo aka. Ah ynanomōxi, tykase toto otuhparo Jezu a.

¹³ Morarame torekohmaryke tonyohse toto Jezu a. Orutua ae tutūtase ropa toto. Poinokoimo aka tomōse toto, joroko tomo. Morarame tururume toytose toto poinokoimo emero porehme. Tyhtose toto ypy emory poe nakuaka. Tyneryse toto emero. Asakoro miume tyneryse poinokoimo.

¹⁴ Mame inahpahpōkō toepase pata pōkō zuruse, pata moinōkō zuruse roropa. Morarame tuhke panatase tooehse toto Jezu a osenuhmase.

¹⁵ Jorokohpanōpo tonese toto a typorohse. Upo tamuruse eya. Zae oturūko kynexine Jezu maro. Mame tōserehse toto.

¹⁶ Morarame morotōkō ynara tykase toto mokyro enese aehtyamo a:

– Mose jorokohpanōpo. Joroko tō tūtanohpo ropa Jezu, tuhke zae. Mame tyneryse poinokoimo tō emero, tykase toto mokaro a oehsenākomo a.

¹⁷ Morarame Jezu a ynara tykase poinokoimo esamōpyamo:

– Ytoko ropa oesaka, tykase toto. Otuhparo tonyohse ropa Jezu eya xine tosae xine.

¹⁸ Morarame kanawa aka Jezu aotyryhtao, mokyro jorokohpanōpo tōturuse imaro:

– Tuisa, amaro ytoxi ajohpāme samo, tykase ynororo eya repe.

¹⁹ – Arypyra. Atapyī taka rokē ytoko ropa. Oepe tō maro oturuta. Kure ke oturuko okurākatopōpyry ropa poko, opyno jexiry poko roropa, ypoetoryme oexiry poko, enara, tykase Jezu eya.

²⁰ Morarame toytose ropa jorokohpanōpo osekarose Omame Osetoro pata tō nonory poro. Moroto tōturuse ynororo, tukurākatopōpyry ropa poko. Mame emero tātākyemase toto: “Emese kure Jezu mana,” tykase toto.

Jairu ytotoptōpyry Jezu a

(Mateu 9.18-19; Ruka 8.40-42)

²¹ Morarame tātakuohse ropa Jezu kanawae mōpozakoxi. Ahno imoihmākō tooehse ropa eya morotona, ikuhpo eh-pikoxi.

²² Morarame juteu tō atamorepatoh esē tooehse, esety Jairu. Jezu pupuru myhtokoxi typorohse ynororo.

²³ – Tuisa, kuakorehmako ajohpāme samo. Jēxiry orihnōko mana. Ymaro eropa ajohpāme samo. Oemary tyrikose epona aekurākatohme ropa, orihpyra aehtohme, tykase ynororo eya.

²⁴ Mame imaro toytose Jezu. Yrome ahno imoihmākō Jezu maro toytose. Ytopyra sã kynexine tuhke ahno exiryke.

Jezu zupō apotopōpyry

nōhpo a

(Mateu 9.20-22; Ruka 8.43-48)

²⁵ Morarame nōhpo moroto kynexine munuimohpano. Pake ro kure pyra toehse ynororo. 12me jeimamyry taropose kure pyra toexiry poko rokene.

26 Toanahtose eya itamurume. Tuhke opi warōkomo a tukuhse roropa repe, yrome epona pyra, kure pyra itamurume exiryke. Tytinerukehse roropa ynororo.

27 Jezu ekary totase tyya exiryke, ĩkapo toytose ynororo tuhkākō rātakuroko.

28 – Jezu zupō temuhmaryhtao rokē ya ekurākāko ropa ase, tykase ynororo tukurohtao.

29 Morarame zupō tytemuhmase eya. Axī imunuru tymynyhpāse, kure toehse ropa ynororo. Mame toekurākary ropa waro toehse ynororo.

30 Jezu roropa tunukurākahpyry waro kynexine. Tōsenuhmase ynororo tŷkakoxi.

– Onoky jupō temuhmano? tykase ynororo.

31 Morarame ipoetory tomo a tozuhse. Ynara tykase toto:

– Imoihmākō enēko mase. Epuepurohmāko rokē toh mana. Oty katoĥ: “Onoky ytemuhmano?” āko mahno? tykase toh Jezu a repe.

32 Yrome Jezu tōsenuhmase ropa tŷkakoxi tytemuhmahpō enetohme.

33 Mame mokyro tōserehse. Tykytyky tykase ynororo tukurākase ropa toexiryke. Jezu ēpataka tooehse. Tosekumuru po typorohse. Emero kure turuse tunukurākahpyry a.

34 Morarame ynara tykase Jezu:

– Kuku, jupō mytemuhmano okurākatoĥme. Kuene-tupuhno. Morara exiryke kure ytoko ropa. Tukurākase ropa mase, tykase Jezu eya.

*Jairu ěxiry ěsemākatopōpyry ropa Jezu a
(Mateu 9.23-26; Ruka 8.49-56)*

35 Morara kary rohtao Jairu tapyĩ tae tooehse toto.

– Oěxiry norihno. Amorepatō onerekohmara exiko, tykase toto aorikyĥpyry zummy a.

36 Yrome mokaro otururu totase Jezu a:

– Osereĥpyra exiko. Ākoreĥmary enetupuhko ya, tykase Jezu aorikyĥpyry zummy a.

37 Morarame typoetory tō rokē tarose eya, Peturu, Tiaku, João, enara rokene. Tiaku akorō João kynexine.

38 Morarame toeporeĥkase toto Jairu tapyĩ taka. Tuhke ahno moroto kynexine xitaketomo, aorikyĥpyry hnamonano, enara.

39 Morarame tapyi taka tomomyryhtao ynara tykase ynororo eya xine:

– Oty katoĥ panaikato matou, xitāko? Xitara ehtoko. Mose orihpyra nase. Nyhnōko rokē nase, tykase Jezu eya xine.

40 Morarame tounohse eya xine. Mame emero Jezu a tutūtanoĥpose ropa toto tapyi tae. Jū maro rokē tomōse toto,

jumy, jeny, typoetory tō oseruao. Enara toh tomōse aorikyhpūry enese.

⁴¹ Morarame emary tapoise Jezu a.

– Tarita kumi, tykase ynororo aomiry ae. “Orymo, owōko ty,” katopo.

⁴² Morara kaxīpo sā rokē tōsemāse ropa ynororo. Towōse ropa, toytotose ropa tukurākase ropa exiryke. 12me ikonopory nae kynexine ynororo. Tākye tohse ropa jū tomo.

⁴³ Morarame ynara tykase Jezu eya xine:

– Jekātopyra ke ehtoko. Mose kure autuhmatoko, tykase Jezu eya xine.

6

Jezu ehtopōpyry Nazare po

(Mateu 13.53-58; Ruka 4.16-30)

¹ Morotoino Jezu toytose ropa tosaka, Nazare pona, typoetory tō maro.

² Mame juteu tō atamorepatoh taka toytose ynororo osere-matoh ae, ahno amorepatohme tyya. Mame aomiry etananō ynara tykase toto ipoko:

– Otokoino mose tutuarōtase nae? Onoky poe tuaro nae? Onoky poe roropa kurākōkara kurākāko roropa nae? tykase toto.

³ – Yrome Jezu waro sytatose. Wewe poko erohkety mose ro, Maria mūkuru. Zakorō tō moxiamo, Tiaku, Joze, Juta, Ximāo, enara. Aoryxiry tō kymaro xine roropa mana, tykase toto ipoko.

Morara exiryke aomiry etary se pyra toh kynexine.

⁴ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Ritonōpo poe urutō kō se imehnō mā repe. Yrome esary pōkō ise pyra mā toto. Jekyry tō roropa ise pyra. Itapyī taōkō roropa ise pyra, tykase Jezu eya xine.

⁵ Naeroro inukurākatyā kynexine moroto tuhke pyra. Toitoino rokē kurākōkara tapose eya toto ekurākatohme ropa.

⁶ – To! Jenetupuhpyrahme sā tarōkō nase, tykase ynororo tyya rokene.

Typoetory tō aropotopōpyry Jezu a, 12mākomo

(Mateu 10.5-15; Ruka 9.1-6)

Morarame pata pisarara tō pona toytose ynororo imehnō amorepase.

⁷ Mame typoetory tō tykohmase tyya 12me, toto enyohme. Asasakoro rokē tonyohse toto eya. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Joroko tō itūtanohpotatoko ropa ahno ae Ritonōpo omi poe.

⁸ Otyro anaropyra ke ytotoko. Tymyxike rokē ytotoko. Wyi anaropyra ke ytotoko, saku tineru eny tytineruke pyra, enara ke ytotoko, tynaroke pyra.

⁹ Asapatūkō rokē amurutoko, toiro rokē kamisa amurutoko.

¹⁰ — Mame pata pona tooehse awahtao xine: “Jepe, ytapyī taka onyhtokose. Ymaro matose otuhnōko,” karyhtao oya xine, moroto imaro mehtatose imepỹ pona oytorykō ponāmero.

¹¹ Mame imehnō typataka xine oytorykō se pyra toto ahtao, ōmirykō etary se pyra roropa toto ahtao mepuhsasakatatose oytorykō ropa ahtao inenerykōme turumekarykō oya xine enetupuhtohme eya xine, tykase Jezu typoetory tō turuse.

¹² Morarame toytose toto Ritonōpo omiry poko imehnō amorepase.

— Oorypyrykō irumekatoko emero porehme, tykase toto imehnō amoreparyme tyya xine.

¹³ Joroko tō tutūtanohpose roropa eya xine tuhke. Kurākōkara tukurākase roropa eya xine. Zupuhpyrykō pona oriu tyrise eya xine toto kurākatohme ropa.

*João ahno ĕpurihkane zuhkatopōpyry
(Mateu 14.1-12; Ruka 9.7-9)*

¹⁴ Morarame Erote a morohne totase, Jezu tōsekātose exiryke emero pata tō punero. Ynara tykase toto toitoine Jezu poko:

— Mokyro ahno ĕpurihkahpono. Tōsemāse ropa mana toorihxīpo. Morara exiryke imehnō kurākāko mana, tykase toto ipoko.

¹⁵ Mame imehnō ynara tykase:

— Mokyro Eria, tykase toto. Imehnō roropa ynara tykase:

— Mokyro Ritonōpo poe urutono, pake ahtao Ritonōpo poe urutonōpo panō mokyro, tykase toh repe ipoko.

¹⁶ Mame morara kary etaryke tyya ynara tykase Erote:

— Arypyra. Otarāme João zuhkahpyry tōsemāse ropa mana, tykase ynororo, João tuhkapose tyya exiryke.

¹⁷ Āpuruhpyry taka tōmapose kynexine pake eya Erotia omi poe, takorō Piripe pyty omi poe. Takorō pyty maro torēnase ynororo tōseporyxīpo.

¹⁸ Morara exiryke João tōturuse eya repe:

— Ākorō pyty maro torēnase awahtao popyra mase, tykase ynororo eya repe.

¹⁹ Morara exiryke Erotia João zehno toehse yronomyryme.

²⁰ Yrome João etapapory se pyra Erote kynexine zuno toexiryke, kure exiryke, otyro kara João exiryke. Morara

exiryke ipynoto sã kynexine. João omiry etaryhtao tyya toepohnohse repe, yrome otara se sã rokẽ toehse ynororo.

²¹ Zomory João omiry etary se toehse ynororo. Morarame Erote aniwesario toehse. Tope tõi toahmase eya, tuisa tomo, pata esamo, Karirea põkomo, enara, toto otuhtohme tymaro.

²² Erotia êxiry roropa tooehse morotona wase. Mokyro eneryke tyya xine tãkye toehse morotõkomo, Erote, tyneahmatyã maro zua kure exiryke. Tuakehse ahtao ynara tykase Erote nohpo a:

– Oturupoko ya õpenery se awahtao. Otytyko se awahtao ekarõko ase oya.

²³ Jesary apiakãko ase irãnakuroko oya ekarotohme. Mãpyra jomihpyry omipona pyra tokurehse jahtao, ah Ritonõpo juãnohno, tykase ynororo eya.

²⁴ Mame morara kary etaxĩpo tyya toytose nohpo oturupose tyse a:

– Oty se ãkohxo ke ha aja Erote a, tykase ynororo tõturupose tyse a. Mame ynara tykase jeny eya:

– “Ahno êpurihkane zupuhpyry se rokẽ ase,” kaxiko eya, tykase jeny tõi xiry a.

²⁵ Mame toytose ropa Erote a ynororo.

– Ahno êpurihkane zupuhpyry se rokẽ ase paratu ao, tykase ynororo eya.

²⁶ Moro etaryke tyya sekese pyrah tykase Erote, João zuhkapyry se pyra toexiryke. Tãtasamase ynororo repe. Yrome tõi mihpyry poko tutuarõtase ynororo. “Õpenery ekarõko ase oya. Jesary apiakãko ase irãnakuroko oya ekarotohme,” katopõpyry poko tutuarõtase ynororo. Katonõ tõi netaryme morara tykase toexiryke roropa,

²⁷ João zuhkane tonyohse eya ãpuruhpyry taka.

²⁸ Zupuhpyry tonehse toto a paratu ao ekarotohme nohpo a. Mokyro a tarose tyse a rahkene.

²⁹ Morarame João poetohpyry tomo a ekary totase tyya xine ahtao ekepyry poko tooehse toto zonêtohme tyya xine.

*Imoihmãkõ otuhmatopõpyry Jezu a, 5.000mãkomo
(Mateu 14.13-21; Ruka 9.10-17; João 6.1-14)*

³⁰ Morarame Jezu nenyohyã tooehse ropa toto. Emero toerohtopõpyrykõ poko tõturuse ropa toto, imehnõ amorepatopõpyry poko roropa tyya xine.

³¹ Morarame ahno imoihme kynexine moroto. Oehnõko morotona toh kynexine, oseosesahpoko xi ãko toh kynexine. Jezu otukuhtome toh kynexine typoetory tõi maro. Morara exiryke ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Ehmaropa tokare pyra. Soserematatose, tykase Jezu typoetory tomo a.

³² Mame toytose toto ahno esaka pyra kanawae.

³³ Yrome tonese ynororo tuhkākomo a aytoryhtao. Morara exiryke tutuarōtase toto. Zuapōmase toh toytose tururume pata tō poe, tuna ehpiuroko.

³⁴ Morarame towomyryhtao kanawae ahno imoity tonese eya. Toenupunase ynororo toto poko okyno tō sā toto exiryke, tosēkākara samo. Morara exiryke tamorepase toto eya itamurume.

³⁵ Morarame kokonie pukuro toehse ahtao ipoetory tō tooehse eya. Ynara tykase toto Jezu a:

— Ahno esary kara sero. Moxiā aropoko ropa pata tō pona. Kohmānōko nase.

³⁶ Tynapyrykō epekahtohme aropoko toto, tykase toh repe.

³⁷ Yrome Jezu a tozuhse toto:

— Autuhmatoko toto, tykase ynororo eya xine.

— Oty ke? tykase toto. — Yna ytory se hma wyi epekahse? Tineru 200mā ke wyi topekahse ahtao ipune pyra mana, ahno tuhke exiryke, tykase toto tosēkomo a.

³⁸ — Otāto wyi nahe? Enetoko keh aporo, tykase ynororo eya xine.

Mame toytose toto enese.

— Omame wyi pisarara nae nase. Kana roropa asakoro nae nase, tykase toto eya.

³⁹ Morarame typorohkaposē toto atakenaka onahpoty htaka.

⁴⁰ Typorohse toto oxikone 50me ahtao te, 100me ahtao, emero.

⁴¹ Mame wyi tapoise tyya ahtao kana maro, kakoxi tōsenuhmase ynororo:

— Kure mase, Papa, tykase ynororo. Moromeīpo wyi tytohtohkase eya typoetory tomo a ekarotohme imoihmākomo a ekarotohme. Kana roropa tapiakase eya emero toto zopatohme.

⁴² Tōtuhse toto tuesapare toh toehse rahkene, emero.

⁴³ Mame tōsē akoīpyry tanỹse ropa eya xine, 12me ruto pehme wyi akoīpyry maro.

⁴⁴ Mokaro autuhtyā orutua kō rokē ahtao, tuhke exiry 5.000me kynexine toto.

Tuna poro Jezu ytoto pōpyry
(Mateu 14.22-33; João 6.15-21)

⁴⁵ Morarame typoetory tō tyripose ropa kanawa aka, osamazuhme toto atakuotohme mōpozakoxi, Petesaita pona. Jezu moroto ro kynexine. Imoihmākō osekazumary tyya eraximāko kynexine.

⁴⁶ Morarame tōsekazumakehse toto ahtao toytose Jezu ppy pona oturuse Tummy maro, Ritonōpo maro.

47 Mame tykohmãse ahtao, ipoetory tō tuna rãnao toh kynexine. Jezu rokē toiroro kynexine ipū po.

48 Mame typoetory tō tonese eya, koeh āko toto etuarimāko. Tyryrykane konōto toto ytohtome kynexine. Mame kuratiri etapitory zano, toytose ynororo typoetory tomo a. Tuna poro toytose ynororo. Kanawa kuroko toytory se kynexine repe.

49 Yrome ipoetory tomo a tunōmase tuna poro ayatory eneryke tyya xine.

– Ahno akuaryhpyry mokyro, tykase toto, tykohkohtase.

50 Eya xine Jezu tonese. Tōserehse toto emero. Yrome eya xine ynara tykase Jezu:

– Juno pyra ehtoko. Ywy ase. Enaromyra ehtoko, tykase eya xine ynororo.

51 Mame kanawa aka tōtyrise ropa ynororo. Mame tyryrykane tymynyhpākapse. Moro eneryke tyya xine tōsenuruhkase toto ipoetory tō itamurume onenetupuhpyra ro toexirykōke.

52 Wyi emākapotopōpyry poko eya tuenikehse toto, onenetupuhpyra ro toexirykōke.

*Kurākōkara kurākatopōpyry ropa Jezu a Kenezare po
(Mateu 14.34-36)*

53 Morarame tātakuohse toh rahkene Kenezare pona Jezu maro. Kanawa tymyhse eya xine.

54 Mame aowomyryhtao Jezu tonetupuhse imehnomo a.

55 Tururume toytose toto kurākōkara enehse. Toto etueh tapo tonehse toto a Jezu a toto kurākatohme ropa. Emero rokē kurākōkara tukurākase ropa eya.

56 Mame pata tō poro toytose Jezu, pata pisarara poro, pata konōto tō poro. Emero rokē pata tō poro ayatoryhtao kurākōkara tonehse imehnomo a puroro pona:

– Ajohpāme sã oupō ehpiry ytemuhmaxi, tykase toto Jezu a. Mame zupō tytemuhmase ahtao tyya xine toekurākase ropa toto emero.

7

*Juteu tamuru tō namorepatopōpyry
(Mateu 15.1-9)*

1 Morarame parixeu tō toytose Jerusarē poe Moeze omihpyry poko amorepatōkō maro Jezu enese.

2 Mame Jezu poetory tō tonese eya xine. Osemahpyra otuhnōko toh kynexine. Parixeu tō omihpyry omipona pyra sã toh kynexine.

3 Mokaro parixeu tō, tytamurukō omihpyry poe, tōsemahse tahtao xine rokē otuhnōko toto. Morararo imehnō emahpōko roropa toto.

⁴ Toeohse ropa osepekahtoh poe tahtao xine otuhpyra mǎ toto osemahpyra tahtao xine; tynepekahtyǎkō kurikāko roropa mǎ toto. Tuhke juteu tō namorepatoh nae roropa kaneku kurikary poko, oripo tōkehko kurikary poko kurimene risē tōkehko kurikary poko, nyhtoh roropa.

⁵ Mame tōturupose toto Jezu a, ynara tykase toto:

– Oty katoh koh opoetory tō putupyra rokē nae? Osemahpyra rokē otuhnōko toto, tykase toto Jezu a.

⁶ Mame Jezu a tozuhse toto:

– Ajoajohpākōme matose. Zae Izaja opoko xine kynoturune. Ynara tykase ynororo:

“Ōmiry kō ke rokē kure jyrīko matose.

Yrome okurohtao xine ymaro pyra matose ipunaka.

⁷ Toiparo rokē kure jyrīko matose, jomipona pyra awahtao xine.

Jomiry tytyorōmase oya xine.

Tymyakāmase roropa oya xine ōmiry kō ke.

Morara exiryke ōmiry kō etary se hkopyra ase,” tykase Izaja pake opoko xine, tykase Jezu eya xine.

⁸ – Ritonōpo nyripohpyry onyripyra matose. Atamurukō omipona rokē matose.

⁹ Ritonōpo nyripohpyry myakamāko matose atamurukō namorepatopōpyry ke.

¹⁰ Ynara Moeze nekarohpyry Ritonōpo omi poe: “Omykō poko oenupunatoko, asakō poko roropa oenupunatoko. Taorihmaposēme rokē tumykō kerekeremananō mǎ kure,” tykase Moeze nymerohpyry.

¹¹ Yrome ynara matose Ritonōpo omiry tyorōmāko. Ynara āko matose imehnomo a: “Omykomo a otyro ekarory se pyra awahtao xine, ynara kahtoko rokē eya xine: ‘Otyro pyra ase,’ kaxitoko rokē eya xine. ‘Nae ase repe, ynekarory rokē Ritonōpo a,’ kaxitoko omykomo a,” āko matose imehnō amorepāko.

¹² Oty katoh tumykō poko aenupunahtome matou morara āko?

¹³ Imehnomo a Ritonōpo omiry etahtome matose morara āko. Atamurukō namorepatopōpyry ke rokē Ritonōpo omiry tyorōmāko matose. Morara matose tyrīko, tykase Jezu eya xine.

Iiryppyryme ehtoh poko
(Mateu 15.10-20)

¹⁴ Morarame imoihmākō tykohmase ropa tyya. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Kuetatoko emero, otato oehtohkōme.

¹⁵ Otyro iirypyryme ahno onyripyra mana. Yrome tukurohtao iirypyryme ahno ahtao rokẽ mã iirypyryme samo.

¹⁶ (Ämoreparykõ waro se awahtao xine, otato ehtoko, tykase ynororo eya xine.)

¹⁷ Mame ahno turumekase ropa eya. Mame tapyi taka tomõse ahtao, ipoetory tõ tõturupose Jezu a tamorepatopõpyrykõ poko.

¹⁸ Mame tozuhse toto eya:

– Amarokõ roropa onenetupuhpyra matou? Etatoko pahne, emero otyro enapyryhtao oya xine iirypyryme onyripopyra mana.

¹⁹ Waku aka rokẽ tykyrysã omõnõko mana. Yrome kuzenukõ aka omõpyra mana. Mame wekanohtao tütäko ropa mana, tykase ynororo.

Morara exiryke emero tonahsẽ kure Jezu omi poe.

²⁰ Morarame tõturuse ro ynororo eya xine, ynara tykase:

– Okurohtae xine õmiry xihpyry tütaryhtao iirypyryme exiiko matose.

²¹ Ynara exiryke, tukurohtao xine iirypyryme epohnohketõ popyra tyriiko roropa mã toto. Ematonäko te, karimotäko te, imehnõ poko exiiko te,

²² imehnõ mõkomory poko penetäko te, imehnõ ryhmary poko te, imehnõ enekunopyry poko te, typenetatoh xihpyry poko te, imehnõ zumoxike exiry poko te, imehnõ kerekermary poko te, tõsenetaonopyry poko te, ajoajohpe ehtoh poko, enara.

²³ Morohne tütäko mã okurohtae xine. Naeroro iirypyryme exiiko matose, okurohtao xine popyra oepohnopyrykõke, tykase Jezu eya xine.

Jezu enetupuhtopõpyry nohpo a
(Mateu 15.21-28)

²⁴ Morotoino toytose ropa ynororo Tiro ehpioksi, Xitõ ehpioksi roropa. Mame tapyi taka tomõse ynororo tokare pyra repe. Yrome otonēsaromepyra kynexine ynororo.

²⁵ Morarame nohpo tooehse Jezu a. Tosekumuru po typorohse ynororo nono pona, Jezu ëpataka, Jezu ekary totase tyya exiryke.

²⁶ Mokyro nohpo õxiry jorokohpe kynexine. Juteu kara kynexine ynororo, Xiro-Penixia põ kynexine. Tokaropose ynororo:

– Joroko itütanohpoko ropa jëxiry ae, ajohpãme samo, tykase ynororo Jezu a.

²⁷ Morarame Jezu a tozuhse:

– Ah poetohti tõ osemazuhme notuhno. Popyra mã kaikuxi zopary poetohti napyry ke, poetohti otuhpyra ro ahtao, tykase ynororo nohpo a.

²⁸ – Ajohpe pyra mase, Tamuxi, kaikuxi sã ynanase katohto. Morara exiryke poetohti napyry akumuru eraximãko sã ynanase, tykase nohpo a tozuhse.

²⁹ Mame töturuse ropa Jezu eya:

– Kure kuezuhno kuku. Morara tykase oexiryke ytoko ropa atapyĩ taka. Oëxiry ae joroko tutütanohpose ropa mana, tykase Jezu eya.

³⁰ Mame tytapyĩ taka toytose ropa nohpo. Tõxiry tonese, tohrame nyhtoh po. Pake joroko tutütanohpose ropa zae.

*Typanarëkara pusopusome aomiry aexihpyry
kurãkatopõpyry ropa*

³¹ Morarame toytose ropa Jezu pata tõi pisarara Tiro ehpio poe Xitõ kuroko, Omame Osetoro pata tõi rãnakuroko ikuhpo Karirea pona.

³² Mame Jezu a typanarëkara tonehse imehnomo a. Pusopusome roropa kynexine:

– Mose apoko ajohpãme samo, aekurãkatohme ropa, tykase toto Jezu a.

³³ Morarame kurãkara arone myahxo. Tomahxiky tyrise ipanary aka. Ituh tykase roropa ynororo. Moromeĩpo inuru tytemuhmase tomary ke.

³⁴ Mame kakoxi tõi senuhmase ynororo. Pusuh tykase, ynara tykase ynororo kurãkara a:

– Etapuruhmakako, tykase eya.

³⁵ Mame otato toehse ropa kuranõpokara. Pusopusome pyra roropa aomiry toehse. Tõmire toehse ynororo.

³⁶ – Jekãtopyra ehtoko, tykase Jezu imoihmãkomo a repe. Yrome itamurume tokãtose toto a.

³⁷ Tõsenuruhkase toto emero.

– To! Emero Jezu nukurãkatyã kure. Typanaremỹpokara otato ropa toehse. Pusopusome tõmiremỹpo aomiry kure toehse ropa, tykase toto tõi senuruhkase.

8

*Imoihmãkõ otuhmatopõpyry Jezu a 4.000mãkomo
(Mateu 15.32-39)*

¹ Morotoino imoihmãkõ tõi ximõse ropa. Mame tohke pyra toexirykõke otuhpyra toto.

Mame Jezu a typoetory tykohmase tyya. Ynara tykase ynororo toto a:

² – Imoihmãkõ pynanohnõko ase ymaro oseruao tohke pyra tynyhse toto exiryke.

³ Toto aropory ropa ahtao ya itapyĩkõ taka etuarimãko mã toto tynahke pyra toexirykõke. Moino tooehse toto tarona, tykase ynororo.

⁴ Mame ipoetory tomo a tozuhse:

– Otātohxo ke imoihmākō otuhmāko sytatou osepekahtoh pyra ahtao? tykase toto.

⁵ Mame ynara tykase ynororo:

– Otāto wyi nae matou? tykase.

– 7me rokene, tykase toto.

⁶ Morarame imoihmākō typorohkapose Jezu a nono pona. Mame wyi tapoise eya. Mame, “Kure mase Papa,” kaxīpo Ritonōpo a, wyi tytohtohkase rahkē eya. Typoetory tomo a tokarose ekarotohme imoihmākō otuhtohme.

⁷ Mame kana inunōkara roropa nae kynexine tuhke pyra.

– Papa, kure mase, tykase ropa ynororo. Morara kaxīpo tyya typoetory tomo a tapiakapose kana imoihmākō zohme.

⁸ Mame tōtuhse toto tuesapare. Mame zohkō akoīpyry tanŷse ropa eya xine, 7me ruto pehme.

⁹ Mokaro tōsē onyhpōkō, orutua kō rokē tuhke exiry 4.000me exisasaka kynexine.

Morarame imoihmākō tonyohse ropa eya.

¹⁰ Moromeīpo kanawa aka tōtyrise ynororo, typoetory tō maro. Toytose toto Taumanuta pona.

Jezu jamitunuru enery se parixeu tō ehtopōpyry

(Mateu 16.1-4)

¹¹ Morarame parixeu tō tooehse Jezu a. Sekere tykase toto eya. Jezu nukurākatary enery se roropa toh kynexine repe, zuaro toehtohkōme.

¹² Yrome Jezu typoihtose eya xine. Morara exiryke pusuh tykase ynororo moe toko. Ynara tykase ynororo:

– Unukurākatary enery se matose repe, yrome onenepopyra ase oya xine, tykase Jezu eya xine.

¹³ Mame tynomose ropa toto Jezu a. Kanawa aka tōtyrise ropa ynororo toytotohme mōpozakoxi.

Otyro porutatoh sã parixeu tō ehtopōpyry

(Mateu 16.5-12)

¹⁴ Morarame ipoetory tō turukō poko tuenikehse toto. Toiro wyi pitiko rokē kanawa ao kynexine.

¹⁵ Morarame ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Tomeseke ehtoko parixeu tō poko Erote tō poko roropa. Otyro porutatoh sã mã toto.

¹⁶ – Otara āko hkoh Jezu nae? Otarāme wyi pyra kuexirykōke, tykase toto oxime rokene.

¹⁷ Yrome mokaro etaryke tyya ynara tykase Jezu eya xine:

– Oty katoh wyi poko oseosezuhnōko matou wyi pyra oexirykō poko? Jomiry onenetupuhpyra ro matou? Oty katoh tūpore sã ōsenetupuhkō nahe?

18 Tonure amarokō repe yrome onetōkara sã matose. Typanare roropa amarokō repe yrome otato pyra amarokomo. ãmorepatopõpyrykō poko wenikehnōko matose.

19 5mã wyi tytohtokase ya, 5.000mãkō otuhmatohme. Mame otãto tonahsẽ akoĩpyry manymyatose ruto pehme? tykase Jezu eya xine.

– 12me ruto pehme, tykase toto.

20 – Moro ke roropa 7me wyi ahtao 4.000mãkō otuhmatohme, otãto manymyatose tonahsẽ akoĩpyamo? tykase ynororo, tõturupose eya xine.

– 7me ruto pehme, tykase toto eya.

21 – Moro poko onenetupuhpyra ro matou? tykase Jezu eya xine.

Tonurẽkara kurãkatopõpyry Jezu a Petesaita po

22 Morarame Petesaita pona toytose toto. Mame ahno a tonurẽkara tonehse Jezu a:

– Ajohpãme sã mose apoko, tykase toto.

23 Mame Jezu a kurãkara tarose ameke emary poko pata ehpikoxi. Ituh tykase ynororo enuru pona. Mame enuru tapose eya:

– Osenuhmãko ma? tykase, tokaropose eya.

24 Mame mokyro tōsenuhmase repe:

– Ahno tō enẽko ase repe. Yrome wewe panõ rokẽ ytoytōko nase, tykase ynororo eya.

25 Mame enuru tapose ropa Jezu a. Mokyro kure toehse ropa. Kure tōsenuhmase ropa ynororo rahkene.

26 – Atapyĩ taka topohme ytoko ropa. Pata pona ke ytopyra exiko, tykase Jezu tonuremỹpokara a.

Peturu nurutopõpyry

Jezu poko

(Mateu 16.13-20; Ruka 9.18-21)

27 Morarame Jezu mya toytose typoetory tō maro imehnõ pata pona, Sezarea Piripe patary tō pisarara pona. Osema ae toytorykohtao Jezu tõturuse:

– Onokyme ha ahno a? tykase.

28 Ipoetory tomo a tozuhse:

– Ahno ěpurihkane Joãome oekarõko mã toto. Imehnomo: “Eria,” ãko. Imehnomo: “Ritonõpo omi poe urutono,” ãko, tykase ipoetory tomo.

29 Tõturupose ropa Jezu eya xine:

– Yrome oya xine ke? Onokyme ha oya xine? tykase ynororo.

Mame Peturu a tozuhse:

– Ritonõpo nymenekahpyry mase sero nono pōkō kurãkaneme, tykase ynororo eya.

30 — Jekaropyra ke ehtoko! tykase Jezu typoetory tomo a.

Tõsemamyry ropa poko
(*Mateu 16.21-28; Ruka 9.22-27*)

31 Mame typoetory tõ maro tõturuse Jezu:

— Kapu ae Ayhtohpyry ase. Yrome tuhke rokē jurumekāko mǎ toto, tamuximākomo, Ritonõpo maro oturuketõ tuisamākomo, Moeze omihpyry warõkomo, enara. Utu-arimapõko mǎ toto. Jorihmapõko mǎ toto. Yrome oseruao tõmehse ahtao õsemānõko ropa ase, tykase ynororo.

32 Zae tõturuse ynororo eya xine. Mame Peturu a tarose ynororo mya zupokatohme repe.

33 Mame Jezu toeramase t̃ykakoxi typoetory tõ enetohme. Peturu turuse ropa eya. Ynara tykase ynororo eya:

— Mynyhme exiko! Joroko tamuru sǎ mase. Jakorekehkǎko mase. Āmoreme rokē morohne poko osenetupuhnõko mase ahnome oexiryke. Ritonõpo poe pyra õsenetupuhtoh mana, tykase Jezu Peturu a.

34 Mame emero imoihmākõ tykohmase tyya typoetory tõ maro.

— Jenetuputyryhtao oya xine oesēkõme jomipona ehtoko. “Ywy roro nyryry menekāko ase,” kara ehtoko. Ymaro oorikyrykõ enetupuhtoko oorypyrykõ poko. Ymaro rokē ehmaropa.

35 Toetuarimary kurūke ypoetoryme se pyra exiketõ mǎ ytopyra mǎ toto Ritonõpo esaka toorihse tahtao xine. Yrome torētyke pyra exiketõ mǎ typenetatohkõ poko jomipona se toexirykõke, toetuarimarykohtao ro, mokaro ytõko mǎ toto Ritonõpo esaka. Owõnõko ropa mǎ toto.

36 — Otātõhxo kure emero porehme apoiryhtao oya, oorikyry ke rokē epehmatohme?

37 Omõkomorykõ ke matose orihpyra oehtohkõ onepehmaro ekurehnõko.

38 Ihxip̃yke awahtao xine ypoko jomihpyry poko roropa apatao xine, oepe tõ iirypyryme exiketõ maro, ywy roropa ihxip̃yke ex̃iko ase opoko xine joepyry ropa ahtao kapu ae Ritonõpo nenyohyã kurākõ maro, tykase Jezu eya xine.

9

1 Moromeĩpo ynara tykase ropa Jezu:

— Otuarõtatoko. Toitoinē matose orihpyra ro awahtao xine Ritonõpo tuisame exiry enēko, tykase Jezu eya xine.

Jezu maro Moeze ehtopõpyry Eria maro
(*Mateu 17.1-13; Ruka 9.28-36*)

² Morarame 6me tõmehse ahtao, typoetory tõ tarose ypy kaetokõ pona. Peturu te, Tiaku te, João, enara toh tarose eya. Moroto tanyhtase ynororo.

³ Zupõ saereme toehse, karimutume konõto toehse, emero ikurikasenã motye toehse, karimutume kuhse.

⁴ Morarame Eria tõ tooehse Moeze maro, pake Ritonõpo omi poe urutonõpo tomo. Mame toto neneryme Jezu maro oturũko toh kynexine.

⁵ Morarame toto eneryke tyya ynara tykase Peturu:

– Jezu, kure reh taro sytatohe. Tapyi pitiko ynanamoxi oseruao axĩtao rokene, toiro atapyĩme, toiro Moeze tapyĩme, toiro roropa Eria tapyĩme, enara ehtohme, tykase ynororo eya.

⁶ Tõtururu waro pyra toexiryke morara tykase Peturu, tõserehse toexirykõke mokaro asakorõkõ Jezu poetory tõ maro.

⁷ Mame aotururuhtao ro akurũ tooehse.

– Umũkuru nymyry mose ro, kurano. Mose omiry etatoko, tykase Ritonõpo akuru htae.

⁸ Morarame:

– Ýkae enexi ropa, tykase toh repe. Toto esahpyry pona rokẽ tõsenuhmase toto. Jezu rokẽ moroto, toto esahpyry po.

⁹ Morarame tyhtorykõ ropa ahtao ypy poe ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Kapu ae Ayhtohpyry ase. Ajohpãme sã yna enetopõpyry oya xine onekãtopyra ehtoko aporo. Jorihxĩpo tõsemãse ropa jahtao rokẽ mekarotatose, tykase ynororo typoetory tomo a.

¹⁰ Morara exiryke onekãtopyra tokurehse toto. Oxime rokẽ tõturuse toto.

– Otara nykã hkoty: “Jorihxĩpo tõsemãse ropa jahtao rokẽ mekarotatose,” nykano, tykase toto oxime rokene.

¹¹ Morarame tõturupose ropa toto Jezu a:

– Oty katoh Moeze omihpyry warõkõ ynara ãko nae: “Eria osemazuhme oehnõko mana. Okomino Ritonõpo nymenekahpyry,” ãko toh nae? tykase toto Jezu a.

¹²⁻¹³ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Ajohpe pyra. Oehnõko osemazuhme mana imehnõ tu-arõtanohpotohme Ritonõpo poko, toto a Ritonõpo enetupuh-tohme repe. Yrome Eria tooehse. Mame taosanumase toto a iiryhmary se toexirykõke. Ritonõpo omi poe urutõ nymerohpyry ae ro tyhtomase eya xine. Etatoko pahne. Oty katohme roropa ynara ãko Ritonõpo omihpyry: “Kapu ae Ayhtohpyry etuarimãko mana itamurume. Irumekãko roropa mã toto” ãko Ritonõpo omiry nae? tykase Jezu eya xine.

*Poeto kurãkatopõpyry ropa Jezu a
(Mateu 17.14-21; Ruka 9.37-43)*

14 Morarame tyhtose ropa tahtao, typoetory tō maro, imoihmākō tonese. Moeze omihpyry warōkō maro oseosezuhnōko toh kynexine.

15 Mame Jezu tonese tyya xine ahtao tātākyemase toto imoihmākomo. Eya toytose toto axiny, aomikase.

16 Mame Jezu tōturupose eya xine:

– Oty poko oseosezuhnōko matokene mokaro maro? tykase Jezu eya xine.

17 Toirono a Jezu tozuhse:

– Umūkuru enehno oya repe jorokohpe exiryke. Tunurēkara sã roropa mana.

18 Ayatoryhtao emapōko mǎ joroko nono pona. Mame akuakurotāko mana. Taryhtaryh āko mana. Etoetopohmāko roropa mana. “Joroko itūtanohpoko ropa,” yka repe opoetory tomō a. Yrome onutūtanohpasaromepyra toh kynako, tykase ynororo Jezu a.

19 Morarame ynara tykase Jezu eya xine:

– Otara ahtao jenetupuhnōko matou? Amaro xine ase repe āmorepatorỹko. Okynā amaro xine ywy repe. Yrome jomiry onenetupuhpyra ro amarokomo. Omūkuru enehta xiaro yneneryme, tykase Jezu eya.

20 Mokyro tarose ahtao eya xine, Jezu eneryke mokyro tytotytopohmapose joroko a. Toepukase ynororo nono pona. Tōsētitorimase. Takutakurotase roropa ynororo.

21 – Pake serara nah? tykase Jezu kurākara zummy a.

– Pake moino ro nase serara, pitiko ro tahtao.

22 Tuhke rokē apoto htaka tomapose nase joroko a. Nakuaka roropa tomapose aorihthome repe. Ikurākary waro awahtao umūkuru ikurākako, yna pyno awahtao, tykase jorokohpā zummy Jezu a.

23 Ynara tykase Jezu eya:

– Enetuputyryhtao oya emero riry waro ase Ritonōpo poe. Wenetupuhko pahne, tykase Jezu jorokohpā zummy a.

24 Morara kary etaryke tyya tosenakunuhse:

– Enetupuhnōko ase! Wakorehmako oenetupuhtohme yronymyrymehxo, tykase ynororo tyxitaryme.

25 Morarame imoihmākō atanonopyryke tymyhtokoxi, ynara tykase Jezu joroko a:

– Tunurēkara mase joroko, typanare pyra roropa mase. Mose ae otūtako ropa jūme, tykase ynororo.

26 Kui tykase joroko tykytyky tykamexipose tutūtaryme. Mame aorikyhpary sã toehse ynororo joroko esahpyo. Moro eneryke tyya xine:

– Norihno hro, tykase imoihmākomo.

27 Mame tanỹse ropa Jezu a tomary ke. Towōse ropa.

28 Morarame tapyi taka tomõse ahtao, ipoetory tõ tõturupose Jezu a:

– Oty katohme joroko tūtara kynako yna omipohna? tykase toto Jezu a.

29 Ynara tykase Jezu:

– Joroko tõ tūtara oturupyra awahtao xine Ritonõpo a. Morara exiryke tūtara kynako, tykase.

Tõturuse ropa toorikyry poko, tõsemamyry ropa poko, enara (Mateu 17.22-23; Ruka 9.43-45)

30 Morotoino toytose toto Karirea rānakuroko. Tokare pyra toytory se Jezu kynexine typoetory tõ amorepatohme.

31 Mame ynara tykase ynororo typoetory tomo a:

– Kapu ae Ayhtohpyry ase. Yrome jewokāko toh mana ahno a jorihmapotohme. Mame taorihmapose jahtao ěsemānõko ropa ase oseruao tõmehse ahtao, tykase Jezu typoetory tomo a.

32 Zuario pyra sā ipoetory tõ kynexine. Yrome oturupopyra toh kynexine aomihpyry poko tyhxirorykõino.

Tuisamehxo ehtoh poko (Mateu 18.1-5; Ruka 9.46-48)

33 Morarame Kapanau pona toytose toto. Tapiyi taka to-momyryhtao tõturupose typoetory tomo a Jezu:

– Oty poko moturutou osema ae? tykase toto a ynororo.

34 Yrome onezuhpyra toh kynexine, tõsezusezuhse toexirykõke tuisamehxo toehtohkõ poko.

35 Mame typorohse tahtao typoetory tõ tykohmase tyya, 12mākomo.

– Tuisame oexirykõ se awahtao xine imehnõ akorehmatoko, tykase Jezu eya xine.

36 Mame poeto pitiko tyrise eya toto rānaka, xikihme. Mame tonaka tyrise eya eahmatohme. Ynara tykase ynororo:

37 – Poeto pyno awahtao xine ypoetoryme aexiryke ypyno roropa matose. Morararo ypyno awahtao xine ywy ro rokē kara pyno matose. Ritonõpo maro roropa yna pyno matose, jenehpohpõme Ritonõpo exiryke, tykase ynororo eya xine.

Kyzehno xine pyra exiketõ mā kuakorehmanekõme (Ruka 9.49-50)

38 Mame ynara tykase João:

– Jezu, imepỹ ynanenease joroko tõ tūtanohpõko oesety poe. Morara kamexipopyra ynanexiase eya kymaro xine pyra aexiryke, tykase ynororo repe.

39 Yrome ynara tykase Jezu eya:

– Ah joroko tõ tūtanohpõ ropa jesety poe. Imepỹ kurākary waro tahtao jesety poe kure ymaro mana. Moromeĩpo axĩ ykerekemasaromepyra mana.

⁴⁰ Imehnõ kyzehno xine pyra ahtao kuakorehmatorỹko mana.

⁴¹ Etatoko pahne, imepỹ tuna ekaroryhtao õkurukõme ypoe-toryme oexirykõke moro epehmary poko wenikehpyra exĩko Ritonõpo mana.

Popyra kyyrypyrykõ exiry poko
(Mateu 18.6-9; Ruka 17.1-2)

⁴² – Yrome imepyny a jenetupuhkehporoyhtao poetohti a jomiry enetupuhpitoryhtao eya xine, kurehxo mokyro pymyry ae topu konõto mykyry, ematohme nakuaka in-erymapotohme. Ahtao poetohti onenekunohpyra mana.

⁴³ Mame oemarykomo a orirykohtao iiryppyryme osemahkatoko! Kurehxo oya xine etone tomahke awahtao xine Ritonõpo esaka omõnõko matose. Popyrahxo oya xine oemarykõ osetato ahtao apotoimo htaka rokẽ omõnõko matose, ezehpy htaka.

⁴⁴ Moroto moromoro poenõ enahpyra mana. Apoto roropa ezehpyra mana.

⁴⁵ Opupurukõ roropa popyra etone ahtao epuhkatoko! Kurehxo oya xine Ritonõpo esaka õmomyrykõ etone tupuhke pyra. Popyrahxo oya xine mã osetato opupurukõ ahtao apotoimo htaka rokẽ ytõko matose.

⁴⁶ Moroto moromoro poenõ enahpyra mana. Apoto roropa ezehpyra mana.

⁴⁷ Morararo oenurukõ etone popyra ahtao toutoko! Kurehxo oya xine mã Ritonõpo esaka õmomyrykõ etone tonure awahtao xine. Popyrahxo oya xine mã osetato tonure awah-tao xine apotoimo htaka rokẽ ytõko matose.

⁴⁸ Moroto moromoro poenõ enahpyra mana. Apoto roropa ezehpyra mana.

⁴⁹ – Apoto ke uuru zahkãko exino mana zemimehxo ae-htohme. Moro sã oetuarimarykõ ke kurehxo exĩko matose, Ritonõpo omiponahxo. Morararo tõsẽ sautu maro ahtao, tompore exĩko. Moro saaro oetuarimarykohtao tomporehxo sã exĩko matose Ritonõpo a.

⁵⁰ Sautu sãme ahtao kure rahkene. Yrome sautu sãme pyra toehse ahtao otyme kure? Arypyra. Typahsẽme rokẽ mana. Amarokõ ke? Sautu kurã sã ehtoko. Kure ehtoko imehnõ maro. Oseosezuhpyra ehtoko roropa, tykase Jezu eya xine.

10

Typyxiãkõ rumekary poko
(Mateu 19.1-12; Ruka 16.18)

¹ Morotoino Jezu toytose ropa Jutea pona, Joatão mõpozakoxi. Moroto ahtao ahno imoihmãkõ toytose eya.

Mame tamorepase ropa toto eya. Toipe ynororo ehse amorepato.

² Morarame parixeu tō tooehse Jezu kuhse.

– Kurehxo hna Ritonōpo a orutua a tyyty rumekary? tykase toto eya.

³ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Otara āko hna Moeze omihpyry moro poko? tykase, tōturupose ynororo eya xine.

⁴ – Moeze omihpyry ynara āko: “Ah pape merono tyyty rumekary poko, tyyty a ekarotohme. Moromeīpo ah tyyty rumekano,” āko, tykase toto eya.

⁵ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Zehnotokōme oexirykōke moro tymerose Moeze a repe.

⁶ Yrome emero tyrise ahtao Ritonōpo a, orutua tyrise eya nohpo maro.

⁷ Naeroro orutua tumy rumekāko mana, tyse rumekāko roropa mana tyyty maro rokē toehtohme.

⁸ Mame mokaro asakoro, toiro pū sã exīko mana, tyyty maro rokene. Naeroro asakoro pūme pyra sã toh mana. Toiro pūme rokē mā toto tyyty maro.

⁹ Oximaro tyripose Ritonōpo a exiryke, ah oxirumekara toh nexino, tykase Jezu eya xine.

¹⁰ Morarame tapyi tao ahtao ipoetory tō tōturupose ropa moro poko.

¹¹ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Imepỹ nohpo maro oerēnatohme opyxiākō rumekaryhtao oya xine iirypyryme matose.

¹² Morararo nohpo imepỹ maro torēnatohme tynio rumekaryhtao eya, morararo exīko mana iirypyrymāme rokene, tykase Jezu eya xine.

Kure poeto tō riry poko

Jezu a

(Mateu 19.13-15; Ruka 18.15-17)

¹³ Mame typoenōkō tonehse nohpo tomo a Jezu a, toto eahmatohme. Yrome ipoetory tō opore tōturuse nohpo tomo a.

¹⁴ Aotururukō etaryke tyya tohne toehse Jezu typoetory tō poko.

– Ah poetohti noehno ya. Toto anaropopyra ehtoko ywinoino. Moxiaro pākō Ritonōpo esaka ytōko mana, tosēkōme axī enetuputyryke eya xine.

¹⁵ Etatoko ke. Ritonōpo enetuputyryhtao oya xine oesēkōme poetohti saaro, omōnōko matose Ritonōpo esaka. Māpyra onenetupuhpyra awahtao xine omōpyra matose Ritonōpo esaka ekurehnōko, tykase Jezu.

16 Morara kaxīpo poetohti tapoise Jezu a eahmatohme. Zupuhpyrykō pona tomary tyrise eya kure rokē toto ripo-tohme Ritonōpo a.

– Kure rokē oripotorỹko ase Papa Kapuaono a, tykase ynororo eya xine.

Tymōkomoke itamurume exikety
(*Mateu 19.16-30; Ruka 18.18-30*)

17 Morarame aytory ropa ahtao, orutua toytose tururume eya. Tosekumuru po typorohse ynororo Jezu ēpataka.

– Tamuxi, kure amorepatō mase. Naeroro ekaropoxi oya. Oty rīko ha Ritonōpo neneryme imaro jehtohme jūme, toorihse jahtao? tykase ynororo Jezu a.

18 – Oty katoh, “Kure mase,” mykā ya? Ritonōpo rokē kure mana.

19 Ritonōpo omiry waro mase. Aomiry tymerose Moeze a: “Imehnō nohpo poko pyra ehtoko. Imehnō onetapara roropa ehtoko. Omatome pyra ehtoko. Imehnō onenekunohpyra ehtoko. Ajoajohpe pyra ehtoko. Kure asakō tyritoko. Omykō roropa kure tyritoko,” āko Ritonōpo omiry, tykase Jezu eya.

20 Mame mokyro a tozuhse:

– Moino ro ase Ritonōpo omipona ypoeto ae ro, tykase ynororo eya.

21 Mame mokyro pyno toexiryke Jezu ynara tykase eya:

– Toiro mase onyripyra ro. Ytoko, omōkomory emero ekamota tineru apoitohme oya. Moromeīpo otinerū ekaroko tymōkomokākara a. Imeīpo osehko ropa xiaro, ymaro oytotohme. Morara ahtao tymōkomoke exīko ropa mase Ritonōpo esao, tykase Jezu eya.

22 Morarame akye pyra toehse ynororo. Tymōkomory mynyhmaryke toytose ropa ynororo, tymōkomoke itamurume toexiryke.

23 Mame tỹkakoxi tōsenuhmase Jezu. Ynara tykase ynororo typoetory tomo a:

– Tuhke pyra tymōkomokā Ritonōpo poetoryme exīko mana, tykase ynororo.

24 Mame morara kary etaryke tyya xine ipoetory tō toemynyhmase itamurume. Mame ynara tykase ropa Jezu:

– Etatoko pahne, tuhke tytinerukā Ritonōpo onenetupuhpyra tosēkōme torētyke toexirykōke tytinerūkō poko.

25 Kameru kawaru sā konōto. Jawi eutary pitiko nae. Kameru jawi eutary aka omōpyra mana ipune pyra exiryke. Moro saaro tuhke tymōkomokā omōpyra Ritonōpo esaka mana, tosēkōme Ritonōpo onyripyra toexirykōke.

26 Mame toepohnohse toto morara kary etaryke tyya xine.

– To! Morara ahtao, onoky Ritonōpo poetoryme exīko na? Ekurehnōko rokē exino, tykase toto oxime rokene.

27 Mokaro etaryke tyya ynara tykase Jezu:

— Āmoreme xine matose omōpyra Ritonōpo esaka. Yrome Ritonōpo typoetoryme orirykō waro mana, tykase Jezu eya xine.

28 Morarame ynara tykase Peturu:

— Etako ke, emero ynanurumekase amaro yna ytotohme, tykase Peturu.

29 Mame Jezu a tozuhse:

— Etako pahne, emero turumekase oya xine ahtao jomi poe, atapyiny te, ākorōkomo, oryxirykomo, asakomo, omykomo, opoenōkomo otupikomo, emero turumekase oya xine ahtao

30 imotyē ekarōko ropa mā Ritonōpo, atapyīkomo, ākorōkomo, oryxirykomo, asakomo, opoenōkomo, otupikomo emero. Yrome etuarimāko roropa matose sero nono po. Moromeīpo Ritonōpo esao orihpyra matose jūme.

31 Mame tuhke tuisāpo tō tuisame pyra exīko Ritonōpo esao. Tuhke tuisāpo kara roropa tuisame exīko Ritonōpo esao, tykase Jezu eya xine.

*Jezu oturutopōpyry ropa toorikyry poko
(Mateu 20.17-19; Ruka 18.31-34)*

32 Morarame toytose toto Jerusarē esemary ae, Jezu os-emazuhme, ipoetory tō īkapo. Emynyh māko toh kynexine. Imehnō roropa imaro ytoketō enaromŷke sā ytōko toh kynexine.

Mame typoetory tō 12mākō turuse ropa eya totapary poko.

33 — Etatoko pahne, Jerusarē pona ytōko sytatose. Kapu ae Ayhtohpyry ase. Yrome Ritonōpo maro oturuketō tuisary tō jewokāko mana. Moeze omihpyry warōkō roropa jewokāko jorihmapotohme juteutōkara a.

34 Jeunohnōko mā toto, jetakurōko. Ypipohnōko roropa mā toto. Moromeīpo jorihmapōko mā toto rahkene. Yrome oseruao tōmehse jahtao ēsemānōko ropa ase, tykase Jezu eya xine.

*Tiaku tō nekaropotopōpyry Joāo maro
(Mateu 20.20-28)*

35 Morarame Tiaku tō toytose Jezu a Joāo maro, oturupose. Ynara tykase toto eya:

— Tuisa, ynaporotyry se pyra hma opūtokoxi? tykase toto eya.

36 — Oty katohme? tykase Jezu eya xine.

37 — Arypyra, ynaporotyry se ynanase opūtokoxi tuisa konōtome tohse awahtao, toiro āpotunuru wino, toiro opozery wino, ākorehmaneme yna ehtohme, tykase toh repe eya.

38 Yrome ynara tykase Jezu eya xine:

— Ōtururukō waro pyra matose. Oetuarimarykō se hmatou ysahmo? Oorikyrykō se roropa hmatou ymahro? tykase ynororo eya xine.

³⁹ — Ise ynanase, tykase toto eya. Yrome ynara tykase Jezu eya xine:

— Ypokoino etuarimāko matose. Orihnōko roropa matose.

⁴⁰ Yrome ywy tuisame oripyra xine ase. Ywy kara ase oporohkapotorŷko ymyhtokoxi. Ritonōpo nymenekahpyry rokē mā porohnōko ymyhtokoxi, tykase Jezu eya xine.

⁴¹ Morara kary etaryke tyya xine imehnō mokaro zehno toehse Jezu poetory tomo, 10mākomo.

⁴² Morarame typoetory tō tykohmase tyya tōturutohme toto a. Ynara tykase ynororo eya xine:

— Ahno waro matose. Ahno tuisame ahtao imehnō rohmanohpōko rokē mana. Tuisame exiryke tynamotoke toto.

⁴³ Yrome amarokō tyoro. Imehxo oexirykō se awahtao xine imehnō akorehmatoko.

⁴⁴ Tuisame oexirykō se awahtao xine, imehnō namotome ehtoko.

⁴⁵ Kapu ae Ayhtohpyry ase. Imehnō namotomase pyra aepyhpyry ase. Emero rokē akorehmatōme aepyhpyry ase. Orihse roropa oepyase emero pohnō kurākatohme ropa, tykase ynororo eya xine.

*Patimeu kurākatopōpyry ropa poko Jezu a, tonurēkara
(Mateu 20.29-34; Ruka 18.35-43)*

⁴⁶ Morarame Jeriko pona toytose toto. Morotoino pata poe toytose ropa toto, typoetory tō maro, tuhkākō maro. Moroto tonurēkara kynexine Patimeu, Timeu mūkuru. Typorohse ynororo osema ehpio tineru eraximase.

⁴⁷ Morarame Jezu Nazare pō oepyry ekary totase tyya ahtao tykohmase eya.

— Jezu, Tawi parŷpyry, ypyno myhē exiko, tykase ynororo opore.

⁴⁸ — Mynyhme exiko, tykase toto eya imoihmākomo. Yrome tykohmase oporehxo ynororo.

— Tawi parŷpyry, ypyno myhē exiko, tykase ropa ynororo opore.

⁴⁹ Morarame Jezu totypohse osema tao.

— Moky enehpoko xiaro, tykase ynororo eya xine. Mame tonurēkara tykohmase eya xine:

— Enaromyra exiko. Owōko. Jezu oya kynako, tykase toto eya.

⁵⁰ Mame tupō xihpyry tomase eya. Towōse ynororo. Jezu a toytose.

⁵¹ — Oty se hma ya, tykase Jezu eya.

— Ritonõpo mūkuru nymyry mase. Josenuhmary se ropa ase, tykase eya.

⁵² Mame Jezu a tozuhse:

— Ytoko. Tonetupuhse oya jexiryke okurākāko ropa ase.

Axī tonure toehse ropa ynororo. Mame Jezu maro toytose ynororo osema ae.

11

Jerusarē pona Jezu ytotoṗyry

(Mateu 21.1-11; Ruka 19.28-40; Joāo 12.12-19)

¹ Morarame eporehkasaka toh kynexine Jerusarē pona. Oriwera ākataka toeporehkase toto. Atameke pyra pata tō kynexine Petepaje, Petania ypy Oriwera maro. Mame typoetory tō tonyohse Jezu a asakoro.

² — Mō pata pona ytotoko. Morotona toeporehkase awah-
tao xine jumētu mūkuru enēko matose, tymyhse. Ahno anaro-
pitopŷ enēko matose. Imyhpokatatoko enehtohme xiaro ya.

³ Mame: “Oty katoh koh arōko matou?” karyhtao imehnomo a, ynara kaxitoko eya xine. “Arypyra, arōko rokē ynanase. ‘Enehta aporo,’ tykase tuisa exiryke yna a. Axītao rokē arōko ynanase. Enehnōko ropa ynanase,” kahtoko eya xine, tykase Jezu typoetory tomo a.

⁴ Morarame toytose toto. Jumētu mūkuru tonese eya xine rahkene, tapyi eutary pota tao, osema ehpio. Mame tymyhpokase eya xine ahtao:

⁵ — Oty katoh jumētu mūkuru myhpokāko matou? tykase imehnō eya xine, tōturupose.

⁶ Mame tosēkō omihpyry tokarose eya xine.

— Ahtao arotoko, tykase toto eya xine.

⁷ Mame jumētu mūkuru tarose rahke eya xine Jezu a. Morarame tupōkō tyrise toto a jumētu mypatarānaka Jezu porohtohme epona.

⁸ Imoihmākomo a roropa tupōkō tyrise osema taka. Marariary panō tapokase roropa eya xine osema ae tyritohme, eporo jumētu ytotohme.

⁹ Mame emero tātākyemase toto, osemazuhme ytoketomo, okomino ytoketō roropa. Ynara tykase toto:

— Kure Ritonõpo mana. Imehxo reh nahse Ritonõpo omi poe aepyhpyry.

¹⁰ Kuesēkōme exīko mana, tuisa konōtome, pake tuisame Tawi ehtopōpyry samo. Ahtao kure rahkene. Kure Ritonõpo, imehxo! tykase toto tākye toexirykōke.

¹¹ Morarame Jerusarē pona toeporehkase toto. Ritonõpo Tapyi taka axī rokē tomōse Jezu osenuhmase rokene.

Tykohmāse exiryke toytose ropa ynororo Petania pona typoetory tō maro, 12mākō maro.

Epery zoko orihmapotopōpyry Jezu a
(*Mateu 21.18-19*)

¹² Yrokokoro Petania poe toytory ropa ahtao omise Jezu kynexine.

¹³ Amekeino wikeira zoko tonese eya, tarŷke ro. Mame toytose ynororo wikeira epery enahse repe. Yrome topere pyra kynexine, zary rokene, eperytatoh zano pyra exiryke.

¹⁴ – Taroino oepery onenahzomopyra exīko exino mana, jūme, tykase Jezu wikeira zoko a.

Morara kary totase ipoetory tomo a.

Ritonōpo Tapyī taka Jezu ytotoptōpyry
(*Mateu 21.12-17; Ruka 19.45-48; Joāo 2.13-22*)

¹⁵ Morarame Jerusarē pona toeporehkase rahkene. Ritonōpo Tapyī taka tomōse Jezu. Moro tae osepekahketō tutūtanoḥpose ropa eya okyno ekamonanō maro. Tineru emetakamananō meza tōtorimase roropa eya. Parutopuruimo ekamonanō apō tōtorimāpose roropa eya.

¹⁶ Otyro anaropopyra Ritonōpo Tapyī takuroko kynexine ynororo.

¹⁷ Morarame tamorepase toto eya. Ynara tykase ynororo:

– Ynara tymerose Ritonōpo omiryne: “Emero ahno ytapyī esehtōko Ritonōpo maro oturutoḥme,” me tymerose. Yrome ityoromāko matose omato kō tapyīme ehtoḥme, tykase Jezu eya xine.

¹⁸ Morarame Jezu otururu totase Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo a, Moeze omihpyry warōkō maro. Jezu etapary se toehse toto zumoxike toexirykōke, emero Jezu poko imehnō atākyemary eneryke tyya xine.

¹⁹ Mame tykohmāse ahtao Jezu toytose ropa typoetory tō maro pata poe.

Epery zoko orihmapotopōpyry enetupuhtopōpyry
(*Mateu 21.20-22*)

²⁰ Morarame yrokokoro pakeimo toytorykohtao, wikeira zoko kuroko toytose toto. Wikeira zokōpyry tonese eya xine. Toorihse kynexine.

²¹ Mame Peturu tōsenetupuhse ropa moro orihmapotopōpyry poko eya. Ynara tykase ynororo:

– Jezu, eneko ke! Moro anaorihmapohpyry, pake toorihse! tykase Peturu eya.

²² Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Ritonōpo enetupuhtoko. Ritonōpo jamitunuru enetuputyryhtao oya xine,

²³ mo ypy aroporyhtao oya xine tuna konõto kuaka aepuka-tohme: “Epukãko hna reh,” kara ehtoko okurohtao xine. Mame tuna konõto kuaka Ritonõpo omi poe epukãko mana. Ritonõpo rokẽ enetupuhthoko okurohtao xine.

²⁴ Morara exiryke ynara ãko ase oya xine, Ritonõpo maro õtururukohtao õpenerykõ poko, inekarory enetupuhthoko. Mame õpenerykõ ekarõko oya xine mana.

²⁵ Mame õtururukohtao Ritonõpo a imehnõ zehno pyra ehtoko. Zae pyra toto ehtopõpyry poko tuenikaro rokẽ ehtoko, Omykõ kapuaõ ozehno xine pyra ehtohme roropa, oorypyrykõ korokatohme roropa eya.

²⁶ Mãpyra imehnõ rypyry poko tuenikaroro pyra awahtao xine, Omykõ kapuaõ roropa oorypyrykõ onykorokara mana, tykase Jezu eya xine.

*Onoky omi poe Jezu ehtopõpyry
(Mateu 21.23-27; Ruka 20.1-8)*

²⁷ Morarame toeporehkase toto Jerusarẽ pona. Jezu ytoy-toryhtao Ritonõpo Tapyĩ tao, morotõkõ toytose eya oturuse, Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo, Moeze omihpyry warõkomo, juteu tõ tamuximãkomo, enara. Ynara tykase toto eya:

²⁸ — Onoky omi poe senohne rĩko mah? Onokyh: “Ikyryko,” nykã oya? tykase toto Jezu a.

²⁹ Mame Jezu a tozuhse toto:

— Ywy roropa oturupõko ase oya xine. Zae jezukuruhthao oya xine senohne kyrypone ekarõko ase oya xine.

³⁰ Kaxitoko kuezuhthoko. Onoky omi poe roropa ahno õpurihkane João? Ritonõpo omi poe, ahno omi poe? tykase Jezu eya xine.

³¹ Mame tõturuse toto oxime rokene:

— “Ritonõpo omi poe ahno õpurihkane João,” karyhtao kyya xine, ynara ãko mã Jezu kuezuhthorõko: “Morara ahtao oty katohme João omiry onenetupuhpyra matou?” ãko mã kyya xine.

³² Yrome: “Ahno rokẽ omi poe ahno õpurihkane João,” karyhtao kyya xine imoihmãkõ kyzehno xine exĩko mana, urutõme nymyry João Ritonõpo omi poe ekaroryke eya xine, tykase toto oxime rokene.

³³ Morara exiryke Jezu tozuhse toto a:

— Kũ, zuaro pyra reh ynanahse, tykase toto Jezu a.

— Morara ahtao roropa senohne kyrypone onekaropyra ase roropa, tykase Jezu eya xine.

12

*Popyra mokaro tupito poko erohketõ ehtopõpyry
(Mateu 21.33-46; Ruka 20.9-19)*

1 Morarame Ritonõpo namorepatoh poko tõturuse ropa ynororo. Ynara tykase ynororo:

– Imepỹ orutua a otyro tarykase eya, uwa tomo, tupito pona. Mame tapuruse tupito eya. Nono tahkase eya pẽkame uwa euhkatoh ritohme tyya. Tapyi tamose roropa eya kaetoko, emero enetohme. Morarame tutupi emero tokarose eya erohketomo a.

2 Mame toytose ynororo imepỹ pona. Moromeĩpo uwa toehse ahtao typoetory taropose eya mokaro a, uwa epery apiakase, enehtohme tyya.

3 Mame inaropohpyry tapoise tupito poko erohketomo a. Typipohse ynororo eya xine. Tynaroke pyra taropose ropa eya xine.

4 Morarame imepỹ typoetory taropose ropa eya repe. Mame tuhtãtãmase ynororo tupito poko erohketomo a taosanumase itamurume eya xine.

5 Mame imepỹ inaropohpyry totapase roropa eya xine. Morararo tuhke inaropotyã tyhtomase eya xine ipoetory tomo. Totapase roropa tuhke inaropotyamo tupito poko erohketomo a.

6 Mame uwa esẽ poetory toiro rokẽ nae kynexine, imũkuru rokene, ãpynu rokene. Morara ahtao ro tumũkuru taropose eya. “Otarãme mã toto kure umũkuru rĩko, umũkurume exiryke,” tykase esẽ repe. Mame taropose tumũkuru.

7 Yrome mokyro eneryke tyya xine ynara tykase tupito poko erohketomo: “To! Uwa esẽ mũkuru mokyro tummyakãme. Setapatone uwa esary kutupikõme ehtohme,” tykase toto oxime rokene.

8 – Imũkuru tapoise eya xine rahkene. Totapase eya xine. Ekepyry tomase tupito ehpiKOxi eya xine.

9 – Naeroro otara ãko uwa esẽ nae tumũkuru etapatopõpyry ekary totase tyya ahtao? Ytõko mã rahkene mokaro etapase. Mame imehnomo a uwa esary ekarõko mana, tykase Jezu totananomo a.

10 – Ritonõpo omiry onenepyra ro matou? Meneatose ro. Ynara tymerose eya:

“Tapyi rinanõ nurumekahpyry:

‘Topu popyra,’ karyke eya xine,
mororo tyrise ropa tapyi kyryryme,

kure exiryke tũpore, jamihme tapyi ehtohme.

11 Ritonõpo nyrihpyry moro.

Kure mana.

Kyzamaro xine mana,”

me tymerose Ritonõpo omiry, tykase Jezu eya xine.

12 Morarame Jezu turutopõpyry typoko xine tonetupuhse toto a, uwa esary poko erohketõ sã toexirykõke. Naeroro Jezu

apoiry se toehse toto ěmatohme repe. Yrome tuhkākō zuno toexirykōke anapoipyra tokurehse toto.

Kowenu tinerũ epehmary poko
(*Mateu 22.15-22; Ruka 20.20-26*)

¹³ Morarame parixeu tō taropose Erote epe tō maro, Jezu omiry azahkuru etatohme ihxirotohme tyya xine repe.

¹⁴ Mame toytose toto Jezu a. Ynara tykase toto eya:

– Amorepatō mase. Awaro ynanase. Ajohpe pyra mase ipunaka. Imehnō zuno pyra roropa mase. Tuisame ahtao, tuisame pyra ahtao, oxisā rokē mā toh oya. Zae Ritonōpo omiry poko amorepatō mase. Yrome kure kowenu tinerũ epehmary yna a? Kure onepehmara yna exiry? Oty kurehxo? tykase toto eya, tōturupose.

¹⁵ Yrome Jezu tuaro kynexine, ajoajohpe toto exiry waro.

– Oty katohme jenekunopyry se hmatou? Tineru puhturu enehta. Enexi aporo, tykase ynororo eya xine.

¹⁶ Toiro tonehse toto a. Morarame ynara tykase Jezu eya xine:

– Onoky ekuhtopōpyry mokyro ipoko? Onoky esety roropa ipoko? tykase ynororo eya xine.

– Kowenu tuisary mokyro, tykase toto.

¹⁷ Morarame ynara tykase Jezu eya xine:

– Morara ahtao kowenu kyryry ekarotoko ropa kowenu tuisary a. Morararo Ritonōpo kyryry ekarotoko Ritonōpo a, tykase Jezu eya xine.

Morarame toepohnohse toto Jezu otururu etaryke tyya xine.

Aorihtyã ěsemākapyry ropa poko
(*Mateu 22.23-33; Ruka 20.27-40*)

¹⁸ Morarame satusau tō toytose Jezu a. (Mokaro ynara kananō kynexine: “Toorihse kuahtao xine jũme ěsemāpyra ropa sytatose,” kananō kynexine.) Mame Jezu a ynara tykase tofo:

¹⁹ – Amorepatōme mase. Etako pahne, Moeze nymerohpyry ynara āko: “Orutua toorihse ahtao tumūkue pyra ro ahtao, kure ipytỹpyry maro zakoronỹpyry a erěnanopyry aemũkuatohme aorikyhpyry mũkurume samo,” me tymerose Moeze a.

²⁰ Ynara kynexine orutua komo. 7me kynexine. Esemazupuru kō torěnase nohpo maro. Yrome emũkuara ro tahtao toorihse ynororo.

²¹ Okomino zakoronỹpyry ĩkaponato imaro torěnase, turui pytỹpyry maro. Yrome morararo emũkuara ro tahtao toorihse roropa ynororo.

²² Mame ĩkaponato mokyro ro saaro toorihse. Morara rokē emũkuara tokurehse toto. Mame porehme toorihse

toto emũkuara ro tahtao xine. Etyhpyrykõme nohpo roropa toorihse.

²³ Imeĩpo aorihtyã ěsemamyry ropa ahtao, onoky pytyme na nohpo exĩko? 7me imaro torĕnase exiryke, tykase, tõturupose toto Jezu a.

²⁴ Morarame Jezu a tozuhse toto:

– Azahkuru matose, Ritonõpo omiry waro pyra oexirykõke, ijमितunuru waro pyra roropa oexirykõke.

²⁵ Aorihtyã tō ěsemākary ropa ahtao pytara exino mana, niotara roropa nohpo tomo, enara. Ritonõpo nenyoyhtyã sã rokĕ exĩko mã exino.

²⁶ Aorihtyã ěsemamyry ropa poko Moeze omihpyry onenepi-topyra ro hmatou? tykase Jezu eya xine. – Moeze a Ritonõpo tõturuse pika myhto. Ynara tykase ynororo: “Aparão esĕme ase, Aparão te, Izake te, Jako te, enara ase toto esĕme,” tykase Ritonõpo Moeze a aorihtyã poko.

²⁷ “Aorihtyã esĕme ase,” kara Ritonõpo kynexine Moeze a aĕsemãtyã ropa esĕme toexiryke. Azahkuru rokĕ matose: “Ahno ěsemãpyra ropa mana,” karyhtao oya xine, tykase Jezu eya xine.

*Zae ehtoh poko Ritonõpo omipona
(Mateu 22.34-40; Ruka 10.25-28)*

²⁸ Morarame Moeze omihpyry warõ tooehse, mokaro oseozukuru etase. Jezu a toto ezukuru kure etaryke tyya ynara tykase ynororo Jezu a:

– Ritonõpo poe Moeze nymerohpyry tuhke nae, aomipona kuehtohkõme. Morara exiryke oty riry kurehxo nae Ritonõpo a? tykase ynororo tõturupose Jezu a.

²⁹ Ynara tykase Jezu eya:

– Ynara kure Ritonõpo a: “Etatoko pahne, Izyraeu tomo. Toiro rokĕ Ritonõpo nae. Ynoro rokĕ oesĕkõme mana.

³⁰ Morara exiryke ipyno ehtoko ipunaka. Oesĕkõme tyritoko okurohtaka xine. Imehxo tyritoko õmirykõ ke. Kure rokĕ tyritoko õsenetupuhtohkõ ae oorikyrykõ ponãmero.”

³¹ Ynara katoh roropa kure Ritonõpo a mana: “Osepyno oexirykõ sã imehnõ pyno ehtoko,” katoh kure roropa Ritonõpo a mana. Morara katoh asakoro kure Ritonõpo a mana, tykase Jezu eya xine.

³² Mame ynara tykase ynororo Jezu a:

– Zae amorepatõ mase. Ajohpe pyra mase. Toiro rokĕ Ritonõpo mana. Imepỹ pyra mana.

³³ Ipyno kuexirykohtao ipunaka kure mana. Kuesĕkõme tyriryhtao kyya xine kukurohtao xine, kure rokĕ Ritonõpo riryhtao kyya xine kuosenetupuhtohkõke kuorikyrykõ ponãmero. Mame osepyno kuexirykõ sã imehnõ pyno

kuahtao xine zae exīko sytatose. Naeroro moro asakoro omipona kuexirykō kure kuhse mana, kaneru zahkary motye, tykase ynororo Jezu a.

³⁴ Azahkuru pyra tozuhse eya Jezu. Morara exiryke ynara tykase Jezu eya:

– Ritonōpo enetupuhsasaka mase. Ipoetoryme exisasaka roropa mase, tykase Jezu eya.

Mame morara kary etaryke tyya xine, imehnō Jezu a tōturuporykō se pyra toehse toto.

Ritonōpo nymenekahpyry ehtoh poko

(Mateu 22.41-46; Ruka 20.41-44)

³⁵ Morarame toto amoreparyhtao ro Ritonōpo Tapyī tao ynara tykase Jezu eya xine:

– Oty katohme Moeze omihpyry warōkō ynara āko Ritonōpo nymenekahpyry poko nae: “Tawi parỹpyry mokyro,” āko? Yrome Ritonōpo nymenekahpyryme ynororo. Naeroro otātohxō Tawi parỹpyryme nah?

³⁶ Ynara tykase Tawi Ritonōpo Zuzenu omi poe:

“Ritonōpo tōturuse jesē maro:

‘Oporohko seino japotunuru wino.

Ozehno exiketō rīko ase opoetry tōme,’ tykase Ritonōpo,”

me tymerose Tawi a pake Ritonōpo omiryne.

³⁷ Tosēme tosehtose ahtao Tawi a, otāto iparỹpyryme nah? tykase Jezu eya xine tōturupose.

Osenekunohpopyra ehtoko zae pyra amorepatōkomo a

(Mateu 23.1-36; Ruka 20.45-47)

Mame tākye toehse toto imoihmākomo morara kary etaryke tyya xine.

³⁸ Morarame ynara tykase Jezu imoihmākomo a:

– Tomeseke ehtoko Moeze omihpyry warōkō poko. Upo kurā ke otupohtōko mā toto, ynara kary etatohme imehnomo a: “Moehno amorepatono,” kary etatohme imehnomo a ospekahtoh tao.

³⁹ Epehtoh kurā se rokē toto tapōkōme atamorepatoh tonō tao. Tuisa apō se roropa mā toto tapōkōme otuhtoh konōto ahtao.

⁴⁰ Morarame pytỹpo tō enekunohnōko mā toto. Ematonahnōko roropa mā toto. Moromeīpo oturūko sã mā toto Ritonōpo maro yronymyryme, imehnō enekunohtohme tyya xine. Itamurumehxo toto wānohnōko Ritonōpo mana, tykase ynororo eya xine.

Pytỹpo nekarohpyry

(Ruka 21.1-4)

⁴¹ Morarame Jezu typorohse tineru ē etonie tineru ēmary enetohme tyya, imehnomo a tineru ē aka, Ritonōpo tinerūme.

Tuhke tymõkomokamo a tytinerükõ tõmase repe pitiko rokẽ pyra.

⁴² Mame okomino pytõpo a tytinerü tõmase roropa. Tymõkomokẽkara kynexine. Tineru puhturu rokẽ tõmase eya ã aka, asakoro rokene.

⁴³ Moro eneryke tyya typoetory tõ tykohmase Jezu a. Ynara tykase ynororo:

– Moky hkoh pytõpo enetoko. Ajohpe pyra imehnõ nekarohpyry motye tineru tokarose eya Ritonõpo a.

⁴⁴ Mokaro a zokonaka rokẽ tytinerükõ tokarose. Yrome mose nohpo a emero tytinerü tokarose, tykase Jezu eya xine.

13

*Jezu oturutopõpyry Ritonõpo Tapyĩ kararahtoh poko
(Mateu 24.1-2; Ruka 21.5-6)*

¹ Morarame Ritonõpo Tapyĩ tae tutõtase ropa tahtao xine, tapyi tõ tonepose ipoetory a topu risemy:

– Amorepane, eneko ke! Tapyi pohtomo, topu kurã ke rokẽ tyrise, tykase ynororo eya. Yrome ynara tykase Jezu eya:

² – Sero tapyi tõ kure repe. Yrome tã pixo rokẽ mana etohtohkãko mana emero, tykase Jezu eya xine.

*Etuarimatoh poko, oryhmarykõ poko roropa
(Mateu 24.3-14; Ruka 21.7-19)*

³ Morarame ypy pona Jezu tõnuhse, Oriwera pona. Ty-porohse ynororo moroto ypy po. Ritonõpo Tapyĩ enẽko kynexine. Mame Peturu tõ toytose eya oturupose, Peturu, Tiaku, João, Ætare, enara. Ynara tykase toto Jezu a:

⁴ – Otara ahtao hkoh senohne etohtohkãko nae? tykase ynaroro tapyi tõ poko. – Yna zuruko aetohtohkary poko. Otara ahtao aetohtohkary enepitõko ynanah? tykase toto Jezu a tõturupose.

⁵ Morarame Jezu a tozuhse toto:

– Tomeseke ehtoko oenekunohpyra xine imehnõ ehtohme.

⁶ Tuhke oehnõko jesety ae osesehtoketõ mana. “Kyrixtu ase, Ritonõpo nymenekahpyry,” ãko toh mã repe. Tuhkãkõ enekunohnõko toh mana.

⁷ Mame oxiehnotokõ osetapary etãko matose. Mokaro ekary etaryhtao torẽtyke pyra ehtoko sero nono enahkary poko. Morara exiko mã repe. Yrome nono onenahkapopyra ro Ritonõpo mana.

⁸ Mame ahno tõ osetapãko mã toto. Pata konõto põkõ roropa imehnõ etapãko mana. Mame nono kywyh kywyh ãko roropa mana imeimehnõ pata tõ punero. Tõsẽ penery rohnõko roropa mã toto. Morara toehse ahtao etuarimapitõko exino mana poeto ã enurupitory samo.

9 — Naeroro tomeseke ehtoko. Aarotorỹko imehnõ mana terekatu ãpataka. Opipohtorỹko roropa imehnõ mana atamorepatoh tao. Kowenu ãpataka aarotorỹko roropa toh mana, tuisa konõto ãpataka roropa, ypokoino. Mame moroto awahtao xine zurutoko toto Ritonõpo omiry kurã poko zuaro toto ehtohme.

10 Emero pata tamuru po toto zurũko matose jomiry poko. (Mame tosẽkõme jenetuputyryhtao eya xine, tyrypyrykõ rumekaryhtao roropa eya xine Ritonõpo poetoryme exĩko toh mana.)

11 Morarame terekatu a tarose awahtao xine oẽmapotohkõme, torẽtyke pyra ehtoko. “Otara ãko hano,” kara ehtoko. Moroto awahtao xine Ritonõpo Zuzenu nekarohpyry rokẽ ekarotoko morotõkomo a. ãmoreme xine pyra oturũko matose, Ritonõpo Zuzenu poe.

12 Morarame orutua kõ takorõ tõ ewokãko toh mana ekarotohme terekatu tomo a, aorihmapotohme. Imehnõ tumũkuru ewokãko roropa mã toto. Imehnõ roropa tumykõ zehno exĩko. Aorihmapõko roropa mã toto.

13 Mame emero porehme ozehno xine exĩko mã toto ypotoryme oexirykõke. Yrome oryhmatopõpyrykõ eanahtoryhtao oya xine, jurumekara roropa awahtao xine oorikyrykõ ponãmero opynanohtorỹko ase.

Ahno nyrihpyry xihpyry

(Mateu 24.15-28; Ruka 21.20-24)

14 — Mame Tanieu Ritonõpo omi poe urutõme kynexine pake. (Morara exiryke inymerohpyry enetoko kure enetupuhtohme oya xine.) Ynara ãko Tanieu nymerohpyry: “Ahno nyrihpyry xihpyry eneryhtao oya xine kohrame, Ritonõpo Tapyĩ tao tuarõtãko matose,” ãko Tanieu nymerohpyry. Morara toehse ahtao ah Jutea põkõ nepã toto ypy tõ pona, orihpyra toehtohkõme.

15 Zara tao awahtao xine, epatoko omõkomorykõ poko pyra.

16 Tupito po awahtao xine, ytopyra ropa ehtoko oupõkõ poko. Topohme rokẽ mepatatose.

17 Amarokõ roropa nohpo tomo, poetoẽme awahtao xine myhene. Etuarimãko matose oeparykohtao poeto pitiko enurusenã maro.

18 Oturutoko Ritonõpo a morara exipyra ehtohme ikonopory ae popyra exiryke ipunaka.

19 Morara toehse ahtao tõsẽ penery rohnõko mã toto, tyrohsẽ zetunuru rohnõko roropa mã toto. Moro panõ onenepitopyra sytatose, moino ro nono ritopõpyry poe Ritonõpo a. Moromeĩpo moro panõ onenezomopyra sytatose exĩko.

20 Tuhke pyra ěmepyry morara tyrīko Ritonōpo mana. Ritonōpo hnao emero enatyry. Yrome tynymenekatyā pokoino tuhke pyra ěmehkapōko mā Ritonōpo.

21 — Morarame oururukohtao imehnomo a: “Enetoko ke. Ritonōpo nymenekahpyry mokyro,” āko toh mā repe oya xine.

22 Morara exiryke osenekunohpopyry ehtoko. “Ritonōpo nymenekahpyry ase,” kananō mā oehnōko, osesehtoketomo, ajohpākomo. Kurākara anŷpōko ropa toh mā repe. Pyaxime roropa toh mā repe. Ypoenohnōko mā toh repe. Imehnō enekunopyry se mā toh repe. Ypoetory tō enekunopyry se roropa mā toto.

23 Morara exiryke jomiry etatoko tuaro oehtohkōme, osenekunohpopyry oehtohkōme, tykase Jezu eya xine.

Kapu ae Ayhtohpyry oepyry ropa
(Mateu 24.29-31; Ruka 21.25-28)

24 — Morara toehkehse ahtao xixi ezehnōko mana. Nuno osenepyry exīko.

25 Xirikuato tō epukāko kapu poe kapu kywyh kywyh karyke, kapu esā esyryhmaryke.

26 Morarame emero porehme jenēko mā toto, Kapu ae Ayhtohpyryme jexiryke. Akuru ae jyhtory enēko. Saerehkane sā jenēko toh mana. Jamihme mā jyhtory exīko.

27 Mame Ritonōpo namoto tō enyohnōko ase ynymenekatyā enehtohme emero pata tō poe, moino nono etyhpyry poe, kapu etyhpyry poe roropa, enara.

Wasasa poko jeimamyry enetuputyry sā joepyry ropa enetuputyry
(Mateu 24.32-35; Ruka 21.29-33)

28 — Mame wasasa tōkehko waro matose. Toto etaryhtao jeimamyry enetupuhnōko matose.

29 Moro saaro ourutopōpyrykō poko ya tuaro ehtoko. “Oehsasaka ropa mana,” kaxitoko ypoko. Axī oehnōko ropa ase, tykase Jezu eya xine.

30 — Etatoko pahne, ynekarohpyry oya xine emero osenēko mana. Mame morohne enenanō toitoine orihpyry exīko toh mana joepyry ropa ponāmero.

31 Kapu enahnōko mana. Sero nono roropa enahnōko mā repe. Yrome jomiry jūme enahpŷme exīko mana, tykase Jezu.

Otāto ahtao? Zuaro pyra sero pōkō mana
(Mateu 24.36-44)

32 — Joepyry ropa waro pyra matose. Ritonōpo nenyohytyā zuaro pyra roropa mana. Ywy roropa zuaro pyra ase. Papa rokē zuaro mana.

33 Tuaro sā rokē ehtoko. Kueraximatoko, joepyry ropa waro pyra oexirykōke, tykase Jezu eya xine.

³⁴ — Tapyi esē samo. Mame toytoryhtao tytapyī tae typoetory rīko tytapyī eraseme mana, erohketō rohmanohpotohme. Toiro tapyi eutary erase rīko roropa mana tooepyry ropa eraximatohme eya.

³⁵ Mokaro sā rokē weraximatoko joeypyry ropa waro pyra oexirykōke. Otarāme ikohmamyryme oehnōko ropa ase. Otarāme onoa. Otarāme kuratiri etaryhtao. Otarāme pakeimo.

³⁶ Tokare pyra joeypyry ropa mana. Jeraximara awahtao xine ehxirōko matose joeypyry ropa ahtao.

³⁷ Ourutopōpyrykō ya ekarōko roropa ase imehnomo a. Joeypyry ropa imomohtoko, tykase Jezu eya xine.

14

Tātamorepase toto Jezu apoiry poko
(Mateu 26.1-5; Ruka 22.1-2; João 11.45-53)

¹ Morarame asakoro ĕmepyry se ro kynexine Oseahmatoh Paxikoa ritohme, Oseahmatoh Wyi poko Iporutatoh maro pyra roropa. Moroto Jezu apoiry se toh kynexine Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo, Moeze omihpyry warōkomo, enara. Omatome apoiry se toh kynexine repe, etapatohme repe.

² Ynara tykase toto oxime:

— Otuhtohtao Jezu anapoipyra sehtone ahno tuhke exiryke. Otarāme kyzehno xine exīko toh mana, tykase toto.

Jezu ehtopōpyry poko
Petania po

(Mateu 26.6-13; João 12.1-8)

³ Morarame Petania po Jezu kynexine Ximāo tapyī tao. Ximāo mokyro ipū imotahpyrypyry. Meza po otuhnōko toh kynexine. Mame nohpo a ixtaratu tonehse Jezu a topu kurā risē ao, arapaxturu risē ao. Ixtaratu esety naratu. Mame ixtaratu ĕ tuhkohse eya Jezu zūsety popatohme.

⁴ Morarame enenanō oseya rokē tōturuse toto, ixtaratu poko zumoxike toexirykōke:

— Oty katohme mose ixtaratu ahnikāko rokē nae?

⁵ Tokamosēme ahtao, tuhke tineru atapoiry tymōkomokākara a ekarotohme, tykase toto. Nohpo tykerekereemase eya xine.

⁶ Yrome Jezu a tozuhse:

— Oty katoh mose kerekereemāko matou ixtaratu pokoino? Inykyryhpyry kure ya.

⁷ Tymōkomokākara mǎ enahpyra amaro xine. Mokā akorehmary se awahtao xine akorehmatoko toto. Yrome ywy okynā pyra ase amaro xine.

⁸ Ixtaratu nae toexiryke, jūsety popano tamoreme. Joko popano orihpyra ro jexiryke, toorihse jahtao joko popatoh samo.

⁹ Etatoko pahne, emero pata tō poro jomiry poko imehnō amoreparyhtao oya xine mose nyrihpyry poko roropa oturūko matose. Mame oesahpyo xine roropa mose poko oturūko imehnō mana wenikehpyra ehtohme jūme inyrihpyry poko, tykase Jezu eya xine.

Jezu ewokary se Juta ehtopōpyry poko
(Mateu 26.14-16; Ruka 22.3-6)

¹⁰ Morarame Juta Ixikariote Jezu poetoryme kynexine repe. Mame toytose ynororo Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo a Jezu ewokase.

¹¹ Mame aomiry etaryke tyya xine tākye toehse toto.

— Oepehmāko reh ynanahse, tykase toto Juta a. Naeroro toytose ropa ynororo. Tātamorepase itamuraume Jezu ewokatoh poko tyya.

Paxikoa ae Jezu typoetory tō maro autuhtopōpyry
(Mateu 26.17-25; Ruka 22.7-14,21-23; João 13.21-30)

¹² Morotoino ěmepyyry apitorymā po Oseahmatoh Wyi poko Iporutatoh maro pyra, kaneru mūkuru etapatoh poko roropa Oseahmatoh Paxikoa poko tōsēme, tōturupose Jezu a ipoetory tomo:

— Aza ytōko ynanae tōsē etapase? tykase toto.

¹³ Mame typoetory tō tonyohse Jezu a asakoro:

— Ytotoko pata pona. Moroto orutua enēko matose, tuna puimane enēko.

¹⁴ Mekahmatatose kene. Mame tapyi taka aomomyryhtao ynara kahtoko tapyi esemy a: “Otoko amorepato esary nahe Oseahmatoh Paxikoa poko autuhtohme typoetory mahro?” kahtoko eya.

¹⁵ Mame tapyi tyarake enepōko mā oya xine. Emero nae exikety, meza te, epehtopo, apoto esary roropa, enara exikety. Moro tao tōsē ikyrytoko kuotuhtohkōme, tykase Jezu eya xine.

¹⁶ Morarame toytose toh rahkene pata pona. Mame tonese rahkene eya xine Jezu oturutopōpyamo. Morarame tōsē tykyryse eya xine rahkene.

¹⁷ Morarame kokonie pukuro Jezu toytose rahkene otuhse typoetory tō maro.

¹⁸ Toto otukuruhtao ro Jezu a turuse toto:

— Etatoko pahne, taro ypoetory toiro jewokāko mana, ymaro otuhkety, tykase ynororo.

¹⁹ Mame tākye pyra ipoetory tō toehse morara kary etaryke tyya xine.

— Onoky? Ywy? tykase toto tōturupose atatakomino. Mame tozuhse toto Jezu a:

²⁰ — Arypyra. Toiro mana, wyihpāko paratu aka ymaro, tykase ynororo eya xine.

²¹ — Kapu ae Ayhtohpyry ase. Ritonōpo nekarotopōpyry ae ro orihnōko ase. Yrome etuarimāko mā jewokahpono, irohnōko. Enurupyra ahtao kurehxo eya exiry, etuarimara exiry, tykase Jezu eya xine.

Kuesēkō otuhtopōpyry poko

(Mateu 26.26-30; Ruka 22.15-20; 1 Korītiu 11.23-25)

²² Morarame tōtukuruhtao ro wyi tapoise Jezu a. Mame Ritonōpo a ynara tykase ynororo:

— Yna zuru seny onekarohpyry yna a. Kure mase, Papa, tykase ynororo. Mame morara kaxīpo tyya wyi tytohtohkase eya typoetory punero ekarotohme.

— Apoitoko, upū sero, tykase ynororo eya xine.

²³ Morararo eukuru tapoise eya. Mame tōturuse ropa Ritonōpo a:

— Uwa eukuru onekarohpyry seny. Kure mase, Papa, tykase. Morarame eukuru tokarose typoetory tō punero. Tōse eya xine emero.

²⁴ — Umunuru seny. Umunuru kuānōko ase tuhke iirypyrymākō kurākatohme. Umunuru ekuamyryhtao tuhkākō Ritonōpo poetoryme exīko mana.

²⁵ Etatoko pahne, uwa eukuru onēpyra ropa ywy, orihpyra ro jahtao. Tyoro ēnōko ase, euhkasenano, Ritonōpo esao rokene, tykase Jezu eya xine.

²⁶ Morarame Ritonōpo omiry ae toremiase toto. Morarame eremiakexīpo toytose toto ypy pona, Oriwera pona.

Peturu zurutopōpyry Jezu a

(Mateu 26.31-35; Ruka 22.31-34; João 13.36-38)

²⁷ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

— Urumekāko matose emero, ynara tymerose exiryke Ritonōpo omiryne: “Esēkō etapāko ase. Mame ekỹpyā atah-pahnōko mana,” me tymerose.

²⁸ Yrome tōsemāse ropa jahtao ytōko ase osemazuhme Karirea pona, awapo xine. Moroto jenēko ropa matose, tykase eya xine Jezu.

²⁹ Mame Peturu a tozuhse:

— Emero orumekāko toh mā repe, yrome ywy orumekara ase, tykase Peturu eya.

³⁰ Mame Jezu a tozuhse ynororo:

— Etako pahne, sero kohmamyry ae asakoro kuratiri etary onetara ro awahtao, poremanōko mase. Oseruao mase: “Jezu waro pyra ase,” āko mase.

31 Mame opore Peturu a tozuhse:

– Jorikyry ponāmero orumekara ase, tykase ynororo Jezu a.

Morara tykase imehnō Jezu poetory tō roropa emero.

Jezu oturutopōpyry Tummy maro Ketysemane po
(Mateu 26.36-46; Ruka 22.39-46)

32 Morarame toeporehkase toto Ketysemane pona.

– Oporohtoko taro. Ytōko ase aporo Papa maro oturuse, tykase Jezu typoetory tomo a.

33 Morarame Peturu tō rokē tarose eya, Peturu, Tiaku, João, enara rokene. Morarame tomuhtapāse ynororo toemynyhmaryke yronymyryme.

34 – Sam āko ase itamurume, jorikyry ponāmero, tykase ynororo. – Morara exiryke taro ehtoko. Kueraximatoko, tykase Jezu tynarotyamo a.

35 Mame mya pitiko toytose ynororo porohse nono pona Tummy maro oturuse, etuarimara toehtohme.

36 – Papa, Papa, jamihme mase. Emero Ritō mase. Jorikyry se pyra ase repe. Yrome jorikyry se awahtao orihnōko ase. Ōmipona se rokē ase, tykase ynororo Tummy a.

37 Morarame toytose ropa Jezu typoetory tō tynyhse ahtao. Mame ynara tykase ynororo Ximāo Peturu a:

– Ximāo, nyhnōko mah? Toiro pixo eraximary se pyra hma ymahro?

38 Nyhpyra ehtoko. Oturutokohxo ty Ritonōpo maro oenekunohpyra xine joroko tamuru ehtohme. Onykyrykō se pyra matose repe. Yrome jamihme pyra matose.

39 Morarame mya roropa toeramase Jezu oturuse ropa Tummy maro, osemazuhme tōturutopōpyry saaro.

40 Morotoino typoetory a toytose ropa. Nyhnōko rokē toh kynexine tuetūkō jamitunurume pyra toexirykōke. Toehxirose toh kynexine. Morara exiryke onezuhpyra toh kynexine.

41 Morotoino oseruao toeramatoh toehse ahtao ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Nyhnōko ro matou? Nyhpyra ehtoko, imeīpo onyh-tohkōme. Seromaroro jewokāko toh mana, yzehnotokomo.

42 Apakatoko! Ehmaropa! Jewokane enetokose. Mose roro jewokāko mana, tykase Jezu typoetory tomo a.

Jezu apoitopōpyry
(Mateu 26.47-56; Ruka 22.47-53; João 18.3-12)

43 Morarame Jezu otururuhtao ro Juta tooehse eya. 12me toto ehtoh mokyro kynexine ewokane. Imaro tooehse imehnō roropa tapema ke tomahpōke. Kaparu ke roropa tomahpōke toh kynexine. Ritonōpo maro oturuketō tuisary

nenyohtyã mokaro kynexine, Moeze omihpyry warõkõ neny-
ohtyã maro, juteu tõ tuisary nenyohtyã maro.

⁴⁴ Mame eporehkara ro tahtao xine ynara tykase Jezu ewokary se exikety tymarõkomo a: “Etatoko pahne, Jezu maro rokẽ oturũko ase. Eahmãko sã ase. Ipohnõko ase. Moro eneryhtao oya xine enetupuhnõko matose. Jezu mokyro. Apoitoko,” tykase Juta eya xine.

⁴⁵ Mame tooehse ynororo topohme Jezu a.

— Amorepane, taro hma? tykase eya. Mame typohse.

⁴⁶ Morarame Jezu tapoise eya xine.

⁴⁷ Toiro Jezu marono a tytapemã tanỹse. Ritonõpo maro oturuketõ tuisary namoto akotyry se toehse repe. Yrome typanasahkase rokene.

⁴⁸ Morarame Jezu tõturuse eya xine:

— Omatome pyra ase. Oty katohme tykaparuke moehtou japoise tytapemake roropa?

⁴⁹ Kokoro rokẽ amorepato exiasene Ritonõpo Tapyĩ tao. Oty katoh moroto jahtao japoipyra mexiatose? Seromaroro rokẽ tokoh japoiry se mexitou. Ritonõpo omihpyry ae ro japoiko matose, tykase Jezu eya xine.

⁵⁰ Mame Jezu turumekase ipoetory tomo a. Toepase toto.

⁵¹ Moroto nuasemã kynexine Jezu maro, tymetyke rokene. Mokyro apoiry se toehse toh repe.

⁵² Yrome toepase ynororo tymetyke pyra, enara.

Tamuxi tõ õpataka Jezu ehtopõpyry

(Mateu 26.57-68; Ruka 22.54-55; João 18.13-14,19-24)

⁵³ Morotoino Jezu tarose eya xine, Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tapyĩ taka. Moroto kynexine Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo, juteu tõ tamuxiry tomo, Moeze omihpyry warõkomo, enara toh kynexine moroto oximõme.

⁵⁴ Ameke rokẽ Jezu tokahmase Peturu a Ritonõpo maro oturuketõ tuisary esaka. Jarakapyhpyry aka tomõse ynororo. Soutatu tõ maro typorohse ynororo osũse apoto myhtokoxi.

⁵⁵ Mame tapyi tao Jezu hxironanõ zupĩko toh kynexine Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo, Jezu orihmapory se toexirykõke. Yrome onenepyra tokurehse toto.

⁵⁶ Tuhkãkomo a tyhxirose repe, yrome tõsezusezuhse rokẽ toto.

⁵⁷ Morarame orutua kõ xikihme toehse Jezu hxirotohme repe. Ynara tykase toto:

⁵⁸ — Ynara nase mose ynanetaryme: “Ritonõpo Tapyĩ seny, ahno nyrihpyry. Ikararahnõko ase. Mame oseruao rokẽ tõmehse ahtao imyakã rĩko ase, ahno nyriy sã pyra, ynyriyyme ro,” nase mose ynanetaryme, tykase toto.

⁵⁹ Yrome tõsezusezuhse rokẽ toto.

⁶⁰ Mame Ritonõpo maro oturuketõ tuisary xikihme toehse toto rānaka. Ynara tykase ynororo Jezu a:

– Moxiā onezuhpyra hma ohxiroryhtao toto a? tykase eya.

⁶¹ Yrome mynyhme rokē Jezu kynexine. Onezuhpyra kynekurehne. Mame ynara tykase ropa ynororo eya:

– Ritonõpo nymenekahpyry mahno? Imūkurume roropa mahno? tykase ynororo eya tōturupose.

⁶² Mame Jezu a tozuhse:

– Ywy ase. Moromeīpo jenēko matose, typorohse jahtao tuisame Ritonõpo maro. Joepyry ropa enēko roropa matose akuru htoko, tykase Jezu eya.

⁶³ Mame morara kary etaryke tyya tupõ tyxihkase eya. Ynara tykase ynororo:

– Epo mana. Tyorõ se pyra sytatose ihxironeme.

⁶⁴ Mose metatou? Popyra nase. “Ritonõpo mūkuru ase,” nykano. Otara āko matou ipoko taroino? tykase ynororo tōturupose.

– Popyra nase, tykase toto. – Aorihmapoko hkoty, tykase toh emero.

⁶⁵ Toitoine totakuropitose toto Jezu pokona. Mame ėmyty tapuruse soutatu tomo a kamisa ke ipipohtohme tyya xine. Moromeīpo tōturupose toto:

– Onoky opipohno? Esehoko, tykase toto Jezu a ipiipipo-hxīpo tyya xine.

“Jezu waro pyra ase,” katopõpyry Peturu a

(Mateu 26.69-75; Ruka 22.56-62; João 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Morarame jarao ro Peturu kynexine tapyi mykae osūnōko.

⁶⁷ Mame morotona toytose nohpo. Ritonõpo maro oturuketõ tuisary namoto kynexine ynororo. Peturu eneryke tyya aosumyryhtao, ynara tykase ynororo:

– Omoro roropa Jezu maro mexiase, Nazare pō maro, tykase eya.

⁶⁸ Yrome Peturu a tozuhse:

– Onoky? Ywy? Arypyra. Zuario pyra ase. Otara āko mah? Onenetupuhpyra ase ipunaka, tykase Peturu eya.

Mame tutūtase ropa Peturu tapyi eutary pota taka. Mame kuratiri totase eya.

⁶⁹ Mame imepỹ nohpo a tonese ropa. Imehnomo a ynara tykase ynororo:

– Mose roropa imarono, tykase.

⁷⁰ – Ajohpe, tykase Peturu.

Moromeīpo imehnō osenuhmaketõ tōturupose Peturu a. Ynara tykase toto:

– Ajohpe pyra, omoro roropa imarõme mexiase. Yna onenekunohpyra mase Karirea põme oexiryke, tykase toto eya.

⁷¹ Mame opore tozuhse Peturu a toto:

– Juãnohnõko mã Ritonõpo ajohpe jahtao. Mokyro waro pyra sãtãse, tykase ynororo eya xine.

⁷² Mame kuratiri totazomose ropa. Mame Jezu a turu-topõpyry poko tutuarõtase ynororo. “Asakoro kuratiri etary onetara ro awahtao: ‘Jezu waro pyra ase, Jezu waro pyra ase,’ ãko mase oseruao,” katopõpyry poko tutuarõtase Peturu. Mame toehxirose ynororo yronymyryme. Tyxitase roropa ynororo.

15

Pirato ãpataka Jezu ehtopõpyry

(Mateu 27.1-2,11-14; Ruka 23.1-5; João 18.28-38)

¹ Morarame ãmepyryme tõximõse toto Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo te, juteu tamuru tõ maro te, Moeze omihpyry warõkõ maro, enara. Pata esã maro tõturuse toto tynyrirykõ waro toehtohkõme. Mame Jezu tymyhpose toto a, arotohme kowenu tuisary a, Pirato a.

² Mame Pirato tõturupose Jezu a:

– Juteu tõ tuisary hmahno? tykase ynororo eya.

– Õ, ywy ase, tykase Jezu.

³ Mame Jezu tyhxirose tuhke Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a.

⁴ Naeroro Pirato tõturupozomose ropa eya:

– Oty katohtoto onezuhpyra mah ohxiroryhtao toto a? tykase eya Pirato.

⁵ Yrome onezuhzomopyra Jezu kynexine. Morara kaxõpo tyya Pirato tõsenuruhkase tozuhzomopyra Jezu exiryke.

Jezu ekarotopõpyry aorihmapotohme

(Mateu 27.15-26; Ruka 23.13-25; João 18.39–19.16)

⁶ Morarame ãpuruhpyry tao tuhke ãmapotyã kynexine. Mame Oseahmatoht Paxikoa ae toine ãmapotyã tũtanohposene kowenu, jeimamyry punero, imoihmãkõ omi poe.

⁷ Kowenu zehno aehtyã roropa tõmapose kynexine ãpuruhpyry taka, ahno etapahpõkomo. Toiro esety Parapa kynexine.

⁸ Imyhpokary poko oturuse tõximõse imoihmãkõ ahtao Pirato ãpataka,

⁹ ynara tykase Pirato eya xine, tõturupose:

– Juteu tõ tuisary myhpokapory se hmatou ya? tykase ynororo eya xine.

¹⁰ Tuaro kynexine ynororo. Jezu tapoise Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a ekarotohme eya zumoxike toexirykõke. Moro waro Pirato kynexine.

¹¹ Mame Ritonõpo maro oturuketõ tuisary omi poe Parapa tūtānohpory se toehse imoihmākomo.

¹² Morarame tōturupose ropa Pirato eya xine:

– Otara mokyro juteu tō tuisary ripõko ahno? tykase ynororo eya xine repe.

¹³ Oporehxo tozuhse ynororo eya xine. Kui tykase toto:

– Wewe pokona exixihmapoko! tykase toto.

¹⁴ – Oty katohme? Azahkuru pyra mana. Iirypyryme pyra roropa mana, tykase Pirato eya xine.

Oporehxo tozuhse ynororo eya xine. Kui tykase rokẽ toto:

– Wewe pokona exixihmapoko! tykase toto.

¹⁵ Mame imoihmākõ äkyemapory se Pirato exiryke, Parapa tutūtānohpore ropa eya. Mame Jezu typipohpose Pirato a. Moromeĩpo tokarose ynororo soutatu tomo a aorihmapotohme.

Jezu eunohtopõpyry

soutatu tomo a

(Mateu 27.27-31; João 19.2-3)

¹⁶ Morarame Jezu tarose soutatu tomo a jarakapyhpyry aka, kowenatu tapyĩ kurã taka. Moro taka roropa imehnõ soutatu tō toahmase. Tuhke oximõme toehse toto.

¹⁷ Mame Jezu tupohdose eya xine tahpiremã ke. Parimã sã tyrihpyry omoxino tyrise roropa eya xine Jezu zuhpokoxi.

¹⁸ Morarame taomikase eya xine, ynara tykase:

– Oehno kene, tamuxi. Juteu tō tuisaryme exikehpyra exiko! tykase toto Jezu a.

¹⁹ Tymerehtātāmase toto a zupuhpyry pokona wewe pitiko ke. Ituh tykase toto Jezu pona. Mame ĕpataka tosekumurukõ po typorohse toto. Atahmākãko rokẽ toh kynexine.

²⁰ Morotoino ihtomakehxĩpo tupokase ropa eya xine. Ezuezumã touse ropa eya xine. Zupõ ro tamurupose ropa eya xine. Morarame tarose rahkene eya xine wewe pokona exixihmatohme.

Exixihmatopõpyry wewe pokona

(Mateu 27.32-44; Ruka 23.26-43; João 19.17-27)

²¹ Mame imepỹ tapoise eya xine, wewe arotohme eya, exixihmatoh arotohme. Mokyro esety Ximão kynexine. Tupito poe pata pona ytõko kynexine repe. Xirene põ kynexine. Ipoenõ Arexãtere kynexine Rupo maro. Mame wewe tarose eya, Jezu exixihmatopo, soutatu tō naropohpyry.

²² Mame Jezu tarose eya xine Koukota pona. (Koukota kary “Upuhpo zehpyry esary”.)

²³ Morarame uwa epery ke Jezu tauhpase repe, toximase mira maro, karapa sã itunety maro. Yrome onẽpyra kynexine ynororo.

²⁴ Mame wewe pokona toxixihmase rahkene. Mame zuponỹpyry tapiakase eya xine, tupõkõme. Topu pisarara tomase eya xine upo apoitohme tyya xine.

²⁵ Xixi tõnuhsehxo ahtao Jezu toxixihmase wewe pokona eya xine.

²⁶ Morarame ynara tymerose Jezu exixihmatoh pokona: “Juteu tõ tuisary mose ro,” katoh tymerose ipokona.

²⁷ Morarame omato tõ toxixihmase roropa Jezu maro, asakoro, apotunuru wino, ipozery wino, enara.

²⁸ (Morara toehse Ritonõpo nymeropohpyry ae ro pake Jezu poko: “Pohnõ rypyhpyry wãnohtoh tapoise eya,” katopõpyry ae ro.)

²⁹ Morarame tõsenuhnuhmase osema ae ytoketomo. Jezu tounohse eya xine. Ynara tykase toto:

— Ehẽ! Otara ahtao Ritonõpo Tapyĩ kararahnõko mah? Otara ahtao imyakamãko ropa mah oseruao tõmehse ahtao?

³⁰ Moro waro awahtao oenupunako roropa. Eropa, wewe poe oyhtoko ropa! tykase toto.

³¹ Mame Ritonõpo maro oturuketõ tuisary a roropa Jezu tounohse, Moeze omihpyry warõkomo a roropa. Ynara tykase toto:

— Imehnõ poko toenupunase ynororo repe. Oty katoh tõsepynanopyry waro pyra nae?

³² Ekuhko ke, oyhtoko ropa morotoino. Ritonõpo nymenekahpyryme awahtao oyhtoko ropa, juteu tõ tuisaryme awahtao. Tyhtose ropa awahtao oenetupuhnõko ynanase, tykase toto eya.

Morarame imaro exixihmatyamo a roropa tounohse ynororo.

Jezu orihtopõpyry

(Mateu 27.45-56; Ruka 23.44-49; João 19.28-30)

³³ Morarame tãxiahtao tyarumãkapitose Ritonõpo a pata tõ punero. Mame xixi tyhtosehxo ahtao tõmehse ropa.

³⁴ Morarame opore Jezu tykohtase. Ynara tykase ynororo:

— Eroi, Eroi, rema sapahtani, tykase. Tõmiry ae morara kary ynara katopo: “Ritonõpo, Ritonõpo oty katohme kurumekano?” katopo.

³⁵ Mame enenanõ ikui etaryke tyya xine, ynara tykase toto:

— Etatoko ke! Eria kohmãko mana, tykase toto.

³⁶ Mame imepỹ axĩ tururume toytose mauru panõ zumyhkase ikatainety aka. Wewe pitiko pokona tyrise eya Jezu ohpatohme.

— Seraximatone. Senetone. Otarāme Eria oehnōko mana mose ouse wewe poe, tykase toto, tōturuse.

³⁷ Morarame Jezu kui tykazomose ahtao komih tykakehse. Toorihse rahkene.

³⁸ Morara ahtao āpuruhpyry toexihkase Ritonōpo Tapyĩ tao, kamisa risemy. Kaino toexihkase zuhkurenaka.

³⁹ Morarame soutatu tō esē Jezu ēpataka kynexine. Jezu a komihkakepyry eneryke tyya ynara tykase ynororo:

— Ajohpe pyra ro rukuh Ritonōpo mūkurume nexiahse, tykase ynororo.

⁴⁰ Morarame nohpo tō moroto kynexine amekeino rokē enēko, Maria Matarena te, Sarome te, Maria Tiaku eny, enara toh kynexine. Tiaku, Joze, enara mokyro poenō kynexine.

⁴¹ Mokaro a Jezu tokahmase akorehmase orihpyra ro ahtao, Karirea poro ahtao. Tuhke roropa nohpo tō moroto kynexine, ytoketomo Jezu maro Jerusarē pona.

Zonētopōpyry

(Mateu 27.57-61; Ruka 23.50-56; Joāo 19.38-42)

⁴² Morarame kokonie pukuro otuhtoh riryhtao, oserematoh pyra ro ahtao roropa Joze a tunōkase Pirato.

⁴³ Eya toytose Jezu ekepyry ekaropose. Joze Arimatea pō kynexine, imehnō tuisaryme exikety kynexine. Ritonōpo omipona exikety roropa kynexine.

⁴⁴ Mame Pirato a tozuhse:

— Ajohpe pyra rukuh norihno? tykase ynororo. Soutatu tō esē tonehpose tyya tōturupotohme Jezu orihtopōpyry waro toehtohme.

⁴⁵ Mame turuse tahtao eya Jezu orihtopōpyry waro toehse Pirato.

— Ekepyry arotoko, tykase ynororo Joze a.

⁴⁶ Morarame kamisa karimutumā topekahse eya Jezu ekepyry zōtotohme. Touse ahtao wewe poe tyōtose eya topu eutary risē aka tyritohme. Morarame topu parihmā ke okepy ē tapuruse eya.

⁴⁷ Mame Jezu ēmary tonese nohpo tomo a Maria Matarena a, Maria a roropa Joze eny. Enara toh kynexine enenanomo.

16

Ēsemātopōpyry ropa

(Mateu 28.1-8; Ruka 24.1-12; Joāo 20.1-10)

¹ Morotoino oserematoh tōtyhkase ahtao ixtaratu topekahse toto a okepy popatohme, Maria Matarena a, Sarome a, Maria Tiaku eny a. Enara ixtaratu epekatyhpōkō kynexine.

² Pakeimo yrokokoro toytose toto okepy enese, xixi tūtara ro ahtao.

³ Toytorykohtao tōturuse toto:

— Otarahxo koh topu syryhmãko sytano? tykase toto, (zumo topu exiryke).

⁴ Mame toeporehkase tahtao xine topu tysyryhmase tonese eya xine okepy apuru.

⁵ Mame okepy ã aka tomõse toto. Moro tao nuasemã tonese eya xine, typorohse tapotunuru wino, karimutumã ke tupoke.

⁶ Mame tõserehse toto. Mokyro a turuse nohpo tomo, ynara tykase eya xine:

— Oserehpyra ehtoko. Jezu zupĩko matou, Nazare pono, exixihmahpyry? Nõsemãno ropa. Nowõno ropa. Taro arypyra mana, esahpyry rokẽ taro mana. Enetoko pahne.

⁷ Morara exiryke ytotoko. Jezu poetory tõ zurutatoko. Peturu roropa kẽ zurutoko. Jezu ytõko mana osemazuhme Karirea pona. Moroto eporỹko matose inekarotopõpyry ae ro, tykase mokyro nohpo tomo a.

⁸ Morarame tutõtase ropa toto. Okepy esahpyry poe toepase toto. Tomikehse toto enaromỹke toexirykõke.

Aosenepotopõpyry ropa

(Mateu 28.9-10; João 20.11-18)

⁹ Morarame pakeimo nomĩko ae tõsemãse ropa tahtao Jezu kynosenepone ropa Maria Matarena a. Mokyro jorokohpanõpo kynexine. Pake Jezu a joroko tõ tutõtanohipose ropa zae, 7me.

¹⁰ Mame toytose ynororo Jezu omihpyry ekarose ipoetory tomo a. Xitãko ro toh kynexine.

¹¹ Mame ynara tykase ynororo eya xine:

— Jezu nõsemãno ropa! Eneno, tykase ynororo eya xine. Yrome:

— Ajohpe mase, tykase toto eya. Aomiry onenetupuhpyra toh kynexine.

Typoetory tomo a Jezu osenepotopõpyry, 2mãkomo a

(Ruka 24.13-35)

¹² Moromeĩpo tõsenepose rahkene Jezu typoetory tomo a, 2mãkomo a, osema ae toto ytoryhtao. Yrome onenetupuhpyra toh kynexine aporo. Tyorõme tokarose eya xine.

¹³ Morarame Jezu tonetupuhse tyya xine ahtao toytose ropa toto Jerusarẽ pona imehnõ zuruse tynenehpyrykõ poko. Yrome:

— Ajohpe matose, tykase toto, morotõkomo eya xine.

11mãkomo a Jezu osenepotopõpyry

(Mateu 28.16-20; Ruka 24.36-49; João 20.19-23; Atos 1.6-8)

¹⁴ Morotoino typoetory tomo a Jezu tõsenepose rahkene, 11mãkomo a, toto otukuruhtao. Orẽpyra tõturupose:

— Oty katohme axī jenetupuhpyra matou? Oty katoh: “Ajojpe rokene,” āko matou jēsemātopōpyry ropa poko? tykase Jezu eya xine.

¹⁵ Morarame typoetory tō taropose eya:

— Ytotoko emero pata tō punero. Jomiry ekarotatoko emero ahno a.

¹⁶ Jenetuputyryhtao eya xine tosēkōme Ritonōpo poetoryme exīko mā toto, tōpurihkase ahtao. Yrome jenetuputyry se pyra toto ahtao, Ritonōpo roropa toto se pyra exīko mana, apotoimo htaka rokē toto aropōko mana.

¹⁷ Yrome jenetuputyryhtao toto jamihtanohpōko Ritonōpo mana. Joroko tō tūtanohpōko toto jesety poe. Imehnō omiry ae oturūko roropa mā toto.

¹⁸ Okoi tō apoiryhtao eya xine toto onesekara mana. Orihmatō enyryhtao eya xine orihpyra toh mana. Tomary ke kurākōkara apōko toto aekurākatohme ropa.

Jezu arotopōpyry kakoxi kapu aka

(Ruka 24.50-53; Atos 1.9-11)

¹⁹ Morarame tōturukehse tahtao Jezu tōnuhse rahkene kapu aka. Mame typorohse ynororo Ritonōpo apotunuru wino.

²⁰ Morarame Jezu poetory tō toytose Ritonōpo omiry ekarose emero pata tō poro. Mame typoetory tō maro toero hse Jezu. Tyjamihtanohse toto eya tōmiry ekarotohme eya xine, kurākōkara kurākatohme roropa eya xine. Enara.

RUKA Nymerohpyry Jezu poko Lucas Ekarotopo

Sero *Ruka* nymerohpyry nase Jezu Izyraeu tō Pynanohneme ehtoh poko, sero nono pōkō emero Pynanohneme roropa. Morara exiryke Jezu tamuru tō esetykō ekarōko nase Atão pona, “Ritonōpo mūkurume” (Ruka 3.23-38). Ekarōko mana Jezu enurutopōpyry poko, João, ahno ēpurihkane enurutopōpyry poko roropa, osemazuhme tonehpose ynororo exiryke ahno zuruse Jezu oepyyry poko.

Ekarōko João ahno ēpurihkane erohtopōpyry poko. Jezu Kyrixtu, Ritonōpo mūkuru, tōpurihkase eya. Mame Jezu tukuhse joroko tamuru a ona tonorē po. Moromeīpo Jezu toerohse omi kurā ekarory poko Karirea po. Toytose ynororo tuhke pata tō poro, ahno amorepase Tuisame Ritonōpo ehtoh poko. Tyjमितunuru tonepose eya kurākōkara kurākaryke eya, joroko tō tūtanohporyke, ahno rypyry korokaryke roropa eya. Ruka ekarōko tymōkomokākara poko, āpuruhpyry taōkō poko, tonure pyra exiketomo, samaritano tomo, pytȳpo tomo, poetohti, imehnō poko aexityamo, enara.

Sero pape ao

Osekarotopōpyry 1.1-4

João enurutopōpyry, Jezu roropa 1.5–2.52

Erohpyra ro Jezu ahtao 3.1–4.13

Jezu Karirea po 4.14–9.50

Karirea poe Jerusarē pona 9.51–19.27

Jezu Jerusarē po 19.28–23.56

Aēsemamyry ropa, Jezu osenepotopōpyry, aunuhptopōpyry kapu aka 24.1-53

Osekarotopōpyry

¹ Ynymerohpyry moro oneneryme, jepe Teopiru.

Imehnomo a Jezu ehtopōpyry poko tymerose pape pokona.

² Imehnō omiry etaryke tyya xine tutuarōtase toto, Jezu enehpōkō omiry etaryke tyya xine. Apitoryme Jezu maro aehtyā omiry etaryke tyya xine, pape pokona morohne tymerose eya xine.

³ Naeroro, Teopiru, morohne poko tātamorepase jexiryke emero porehme, pape merōko ase oneneryme.

⁴ Zuaro oehtohme moro merōko ase āmorepatopōpyry zae ehtoh waro oehtohme.

Kapirieu oturutopōpyry João enurutoh poko

⁵ Teopiru, osemazuhme imerōko ase Zakaria poko, ipyty poko, enara.

Pake Erote Jutea pōkō tuisaryme kynexine. Zakaria roropa Ritonōpo maro oturuketyme kynexine. Apia parỹpyryme kynexine roropa. Emero Apia pakomotyã Ritonōpo maro oturuketyme toh kynexine. Zakaria pyty Izapeu kynexine, Arão parỹpyry kynexine.

⁶ Mokaro oximaro kure rokē toh kynexine Ritonōpo a. Ritonōpo omipona toh kynexine ipunaka, inymeropohpyry omipona roropa toh kynexine.

⁷ Yrome tumūkue pyra toh kynexine emūkuasaromepyra Izapeu exiryke. Kunumuxime toehse nohpo, tamuhpōme roropa inio, enara toh kynexine.

⁸ Morarame Ritonōpo Tapyĩ tao toerohtoh poko Zakaria kynexine, Ritonōpo maro oturuketyme toexiryke. Toerohse ynororo, Apia parỹpyry tō maro.

⁹ Morarame Zakaria tymenekase toto a Ritonōpo Tapyĩ kurã taka omōketyme, ixtaratu panō zahkatohme roropa apō pona tōturutohme Ritonōpo maro. Toipe toto, torēnase moro poko. Naeroro tomōse Zakaria moro taka oturuse.

¹⁰ Moro myhto oximōmākō oturūko roropa toh kynexine Ritonōpo a ixtaratu panō zatyryhtao.

¹¹ Morarame Ritonōpo nenyokyhpyry toeporehkase. Tōsenepose eya. Xikihme kynexine ixtaratu zahkatoh apotunuru wino.

¹² Mokyro eneryke Zakaria a kynoserehne. Kynenaroxitapaneroropa roropa ynororo.

¹³ Yrome ynara tykase Ritonōpo nenyokyhpyry eya:

– Enaromyra exiko, Zakaria. Ōturutopōpyry totase Ritonōpo a mana, poeto poko. Morara exiryke opyty poetoēme exiko mana. Enurūko mana, orutuame. Morara exiryke Joāome esehpako.

¹⁴ Tākye exiko matose mokyro tonuruse ahtao. Imehnō roropa tuhkākō tākye exiko mǎ toto.

¹⁵ Imehxo mokyro enēko Ritonōpo mana. Naeroro eukuru jehnahpyry onēpyra monehtane. Ritonōpo Zuzenu imaro exiko mana aenurutopōpyry poe ro.

¹⁶ Tuhkākō Izyraeu tō Ritonōpo poko enetupuhpōko ropa mana, toto esēme enetupuhpōko ropa mana aomipona toto ehtohme.

¹⁷ Osemazuhme ytoytoōko mana Kuesēkō oehtāne. Orēpyra roropa exiko mana. Ritonōpo Zuzenu imaro, urutō Eria maro ehtopōpyry saaro. Aomiry etaryke tyya xine typoenōke exiketō mǎ typoenō tō maro oxiehno pyra exiko ropa mǎ toto. Aomiry etaryke roropa tyya xine Ritonōpo omipona pyra exiketō mǎ tyrypyrykō se pyra exiko mǎ toto. Zae

toexirykõ se rokẽ exĩko mã toto. Aomiry etaryke tyya xine Kuesẽkõ poetory tõ tosẽkõ oepyry eraximapitõko mã toto, tykase Ritonõpo nenyokyhpyry eya.

18 Yrome ynara tykase Zakaria Ritonõpo nenyokyhpyry a:

– Emũkuãkohxo nary ke hano? Oty rĩkohxo hko hmã oenepuhtohme ya? Tamuhpõme reh toehse ahse. Kunumuxime roropa kuh ypyty mah, emũkuapỹme, tykase Zakaria eya.

19 Mame ynara tykase Ritonõpo nenyokyhpyry Zakaria a:

– Ywy ase Kapirieu, Ritonõpo êpataka exikihmakety. Eya tonyohse ywy ourutohme, tõmiry kurã ekarotohme oya repe.

20 Yrome jomiry ajohpã sã menetupuhno. Emero tyrĩko Ritonõpo mana jomihpyry ae ro. Onenetupuhpyra oexiryke tõmire pyra exĩko mase ipunaka. Mynyhme rokẽ mase exĩko omũkuru enurutoh ponãmero, tykase Ritonõpo nenyokyhpyry eya.

21 Morarame oximõmãkõ Zakaria eraximãko toh kynexine. Osenetupuhnõko toto:

– Oty poko hkoh okynã nae, Ritonõpo Tapyĩ tao? tykase toto oxime rokene.

22 Morarame tutõtase ropa tahtao, toto anaomiropyra kynexine, tomikehse toexiryke. Mame Ritonõpo Tapyĩ tao Ritonõpo nenyokyhpyry enetopõpyry eya tonetupuhse eya xine. Mame tomikehse toexiryke tomary ke rokẽ mokaro turuse ropa Ritonõpo nenyokyhpyry oehtopõpyry poko.

23 Morarame toerohtoh poko tõtyhkase tahtao Ritonõpo Tapyĩ tao, toytose ropa ynororo tytapyĩ taka.

24 Moromeĩpo ipyty Izapeu poetoẽme toehse. 5me nuno taropose eya tũtara tytapyĩ tae.

25 Ynara tykase ynororo:

– Kure Ritonõpo jyrĩko ropa mana. Ihxipỹke exiase. Jemũkuatohpopyra kunumuxime toehse. Yrome jehtopõpyry tymyakãmase tãkye jehtohme poetoẽme jexiryke, tykase tyya rokene.

Kapirieu oturutopõpyry Jezu enurutoh poko

26 Morarame 6me nuno Izapeu tuesapare ahtao Kapirieu tonyohse ropa Ritonõpo a, Nazare pona, Karirea rãnaka.

27 Nohpo zurutohme tonyohse mokyro Ritonõpo nenyokyhpyry, orutua kõ poko exipitopỹ zurutohme oryxi. Mokyro esety Maria kynexine. Joze nerẽnanopyryme kynexine. Tawi parỹpyryme kynexine Joze.

28 Morarame nohpo a toytose Ritonõpo nenyokyhpyry.

– Oehno kene! tykase. – Oserehpyra ke exiko orymo. Kuesẽkõ amaro mana, kure rokẽ oriry se mana. Opyno mana, tykase ynororo eya.

29 Mame Ritonõpo nenyokyhpyry eneryke tyya, aomiry etaryke roropa tyya torētyke toehse Maria. Toemynyhmase. “Otara nyka hko hmose?” tykase tukurohtao.

30 Ynara tykase Ritonõpo nenyokyhpyry eya:

— Enaromyra exiko, Maria. Opynanohnõko Ritonõpo mana.

31 Poetoēme exīko mase. Emūkuāko mase orutuame. Jezume ke mesehpatase.

32 Tuisamehxo exīko mana. Ritonõpo mūkuru Imehxo Exiketyme esehtõko imehnõ mana. Emero esēme tyripõko roropa Kuesēkõ Ritonõpo mana. Tytamuru Tawi ehtopõpyry sã exīko mana.

33 Jako pakomotyã tuisaryme roropa exīko mana jumãme. Toto esēme exikehpyra mana, tykase Kapirieu eya.

34 — To! tykase Maria eya. — Orutua kō poko exipitopyra ase. Otãto keh morara exīko nae? tykase, toemynyhmase.

35 Ynara tykase Ritonõpo nenyokyhpyry eya ropa:

— Ritonõpo Zuzenu oehnõko mana oya. Ijमितunuru poe emūkuāko mase. Morara exiryke: “Kurã nymyry mose ro,” āko imehnõ mana. Ritonõpo mūkurume esehpāko mã toto.

36 Etako ke, oekyry Izapeu kunumuxime mã repe. Emūkuapitopyra mã repe. Yrome emūkuāko mana. Poetoēme ynororo toehse 6me nuno,

37 emero tyriry waro Ritonõpo exiryke, tykase.

38 Ynara tykase Maria:

— Kuesēkõ poetoryme ase. Tõmihpyry ae ro ah morara jyrino. Tyriry se tahtao tyrīko mana, tykase ynororo. Mame Ritonõpo nenyokyhpyry toytose ropa.

Maria ytotopõpyry poko Izapeu enese

39 Moromeĩpo Maria tãtakimase. Mame toytose Jutea põ pona, ypy tã rãnaõ pona.

40 Morarame toeporehkase tahtao, Zakaria tapyĩ taka tomõse. Izapeu taomirose eya.

41 Mame Maria omiry totase tyya ahtao, imūkuru zuakuru ao pau pau tykase. Mame Izapeu kurohtaka Ritonõpo Zuzenu tomõse.

42 Opore ynara tykase Izapeu eya:

— Kurãme mase tyrise, imehnõ nohpo motye, Ritonõpo mūkuru ēme oexiryke. Kurãme tyrise roropa omūkuru mana, awakuru aono.

43 Opoetoryme rokē sã ywy, Kuesēkõ ēme oexiryke. Kure Ritonõpo ya, tooehse roropa xiaro ya oexiryke.

44 Taomirose oya jahtao umūkuru pau pau nykano tãkye exiryke.

45 Kuesêkõ omiry totase oya. Zae aomiry ehtoh tone-
tupuhse roropa oya. Morara exiryke tãkye mase. Tõmihpyry
ae ro tyrïko Ritonõpo mana emero, tykase Izapeu Maria a.

Maria eremiatopõpyry

46 Mame toremiase Maria Ritonõpo netaryme:

47 – Etakure ase eremiãko.

Imehxo mã jesemy, Ritonõpo.

Ynororo rokê kure mana, ãko ase ukurohtao.

Tãkye kuhse ase Ritonõpo poko,

ypynanohneme aexiryke.

Ypyno mana.

48 Typoetory tonese kure Ritonõpo a ime pyra jahtao ro.

Taroino emero ynara ãko toh mã ypoko.

“Mokyro nohpo kure kuhse tyrise Ritonõpo a,” ãko mã toto
ypoko.

49 Jamihme Ritonõpo mana.

Tuhke jakorehmase.

Kurãme nymyry mana.

50 Imehnõ pyno roropa Ritonõpo mana.

Tõmipona exiketõ pyno kuhse mana.

Pakatokõ pyno kynexine.

Seromatokõ pyno roropa mana.

Moromeïpo ypakomotyã pyno exikehpyra mana.

Mya otuotuhponamãko mana.

51 Tyjमितunuru enepõko mana.

“Kure ase, imehnõ motye,”

kananõ tahpahpose eya imehxo se toto exiryke.

52 Ahno tõ tuisary tuisame pyra tyripose ropa eya.

Jamihme exiketõ tuisame pyra tyripose ropa eya.

Yrome: “Tuisame pyra ase.

Ime pyra ase,” kananõ tuisame tyrise eya.

53 Omise exiketõ tautuhmase kurã ke.

Yrome tymõkomokã tonyohse ropa eya tymõkomoke pyra
ropa, tomahpõke pyra roropa.

54 Yrome typoetory tõ Izyraeu tõ typynanohse eya tõmihpyry
ae ro,

pake morara katopõpyry ae ro kytamurukomo a.

55 Kytamuru ekepyry Aparão typynanohse roropa eya.

Ipakomotyamo typynanohse eya roropa jũme,

tykase Maria.

56 Morarame 3me nuno taropose Maria a moroto Izapeu
maro. Morotoino toytose ropa ynororo tytapyĩ taka ropa.

João enurutopõpyry

57 Morarame Izapeu toxietũtose ahtao tonuruse ynororo
orutuame. Tãkye toehse toto, jekyry tomo.

⁵⁸ Epe tō roropa tākye toehse.

— Aimo eny kure tyrise, takorehmase Ritonōpo a, tykase toto.

⁵⁹ Mame 8me tōmehse ahtao poeto aīpotapihpyry sahkase tooehse jekyry tomo: “Mose Ritonōpo poetoryme,” katohme. Mame Zakariame esehpary se toh kynexine repe, jū esety ae ro, repe.

⁶⁰ Yrome:

— Na, arypyra. Joāome ro esety mana, tykase jeny.

⁶¹ Mame ynara tykase toto eya:

— Oty katohme? Oekyry tō htao Joāome tosehke pyra mā toto ipunaka, tykase toto eya.

⁶² Morarame tomary ke tōturupose tōto a jumy a:

— Onokyme mose esehpāko sytatou? tykase toto.

⁶³ Mame pape tapoise tyya ahtao ynara tymerose jumy a:

— Joāome mose esety, tykase ynororo.

— To! tykase toto, tōsenuruhkase toto.

⁶⁴ Morarame axī toekurākase ropa ynororo. Taomitanohpose ropa.

— Kure Ritonōpo mana, tykase ynororo.

⁶⁵ Moro eneryke tyya xine tonaroxitapāse toto morotōkomo, jekyry tomo, emero. Joāo enurutopōpyry tokātose eya xine ppy tō poro, Jutea po.

⁶⁶ Morarame morohne etahpōkō morohne poko tōsenetupuhse toto yronomyryme. Ynara tykase toto poeto poko:

— Otara mokyro exīko nah? Orēpyra exiketyme mā otarame, tykase toto, Ritonōpo jamitunuru imaro ehtoh waro toexirykōke.

Zakaria eremiatopōpyry

⁶⁷ Morarame Zakaria maro toehse Ritonōpo Zuzenu yronomyryme, poeto zū maro. Ynara tykase ynororo Ritonōpo Zuzenu poe, imeīpo aehtoh poko:

⁶⁸ — “Kure mase,” sykatone Ritonōpo a.

“Yna esēme mase, Izyraeu esēme!” sykatone eya.

Typoetory tō akorehmatohme tooehse ynororo iirypyrykō korokatohme,

toto myhpokatohme ropa samo.

⁶⁹ Kypynanohnekō enehpone kyaa xine.

Orēpyra exikety mokyro.

Tawī parỹpyryme ynororo.

⁷⁰ Ynara tykase Ritonōpo pake, urutō kō omihpyry ae:

⁷¹ “Opynanohtorỹko ase opoko xine pyra ozehnotokō ehtohme.

Jamihme ozehnotokō ahtao ro opynanohtorỹko ase oryh-mara xine toto ehtohme.

72 Kure oritorỹko ase.

Iiryppyryme ro awahtao xine ro awãnohpyra xine ase,” tykase kytamurukomo a.

Morara katopõpyry poko wenikehpyra mana.

Tõmihpyry ae ro mana.

73 Morara tykase Ritonõpo kytamurukõ Aparão a:

“Ekurehpyra ase.

74 Opynanohtorỹko ase ozehnotokõ opoko xine pyra ehtohme.

Ekurehpyra ase,” tykase ynororo.

“Ãkorehmatorỹko ase, imehnõ zuno pyra oehtohkõme jomiry poko awahtao xine,” tykase.

75 “Ãkorehmatorỹko ase kure oehtohkõme

zae rokẽ oehtohkõme yneneryme, oorikyrykõ ponãmero,”

tykase Ritonõpo Aparão a,

tykase Zakaria toremiaryme.

76 Mame tumũkuru a ynara tykase Zakaria:

– Aimo, Ritonõpo poe urutõme exĩko mase, Kuesẽkõ Imehxo Exikety poe.

Osemazuhme sã ytõko mase Kuesẽkõ esemary akorokaneme samo,

ipoetory tõ tuarõtatohme tosẽkõ oehtoh poko.

77 Toto zuruneme ytõko mase,

iiryppyrykõ korokary poko Ritonõpo a ipynanohtohkõme.

78 Ynara exiryke, kypyno xine Ritonõpo mana,

iiryppyryme ro kuahtao xine, poeto pitiko pyno jũkõ ehtoh samo.

Naeroro xixi ãmepyyry sã mokyro Kypynanohnekõ oehnõko mana.

79 Saereh ãko xixi kapu ae emero pona, sero nono pona.

Moro saaro mã Kypynanohnekomo.

Emero kuenetorỹko mana.

Toorikyrykõ zuno exiketõ pynanohnõko roropa mana.

Enaromyra toto rĩko ropa mana, torẽtyke pyra toto rĩko roropa mana,

tykase Zakaria tumũkuru a.

80 Morarame kure imũkuru tuãtase. Zumo tuãtase.

Yronymyryme Ritonõpo omipona toehse roropa ynororo.

Mame ahno esao pyra ehse ynororo ytoppyra ro tahtao Izyraeu tõ amorepase.

2

Jezu enurutopõpyry

(Mateu 1.18-25)

1 Morarame Īperatu Aukuxtu tuisa konõtome kynexine, emero pata tõ esẽme. Mame pape tymerose eya emero pata põkõ neneryme. Taropose eya pata tõ punero. Ynara tykase:

— Atamurukō enurutopōpyry pona ytotoko ropa emero porehme, oesetykō meropotohme ypapē pokona, tykase ynororo tymerose pape pokona.

² Moro poko onukuhpitopyra ro tahtao pape tymerose eya, tuhke typoetory exiry waro toehtohme. Typoetory kuhtoh tymeropose eya, Xireniu kowenatume ahtao Xiria po. Xiria nono esety.

³ Naeroro ahno emero toytose tytamurukō enurutopōpyry pona, tosetykō meropose tuisa papē pokona.

⁴ Joze roropa toytose Nazare poe, Karirea poe. Nazare Karirea rānaō kynexine. Toytose ynororo Perē pona, Jutea rānaka. Morotona toytose Tawi enurutopōpyry pona Tawi parŷpyryme toexiryke.

⁵ Tosetykō meropose toytose ynororo tynerēnanopyry maro, Maria maro. Poetoēme ynororo, Ritonōpo mūkuru ěme. Enurusasaka toehse.

⁶ Morarame Perē pona toehse tahtao xine, tōxietūtopitose rahkene. Tonuruse rahkene moroto.

⁷ Aemūkuapitory kynexine orutuame. Ahno eky tapyī tao tonuruse ynororo katonō nyhtoh pehme exiryke. Mame tumūkuru tātose jeny a kamisa ke. Pui napyry ě aka tyrise eya inyhmatohme tosake pyra toexirykōke.

Ritonōpo nenyohytyā osenepotopōpyry kaneru erase tomo a

⁸ Morarame kaneru erase tō Perē ehpio po kynexine. Tokykō enery poko tōmehse toto, moroto ona po.

⁹ Moroto toto ahtao Ritonōpo nenyokyhpyry tōsenepose eya xine. Ritonōpo ezuru a tyeipose toto. Epona xine saereh tykase kaino. Saereme potu toehse. Syh tykase toto. Tōserehse toto saerehkane eneryke tyya xine.

¹⁰ Yrome ynara tykase Ritonōpo nenyokyhpyry eya xine:

— Oserehpyra ke ehtoko. Omi kurā ekarose oehno oya xine, tākye oehtohkōme. Imehnō roropa tākye exīko mana porehme.

¹¹ Sero koko tao nenuruno, opynanohnekomo. Atamurukō Tawi enurutopōpyry po nenuruno. Ritonōpo nymenekahpyry Kyrixtu mokyro. Kuesēkōme inymenekahpyry.

¹² Mame mose ro poko enetupuhnōko matose, ynara eneryhtao oya xine. Enurusenā enēko matose kamisa ke tātose. Tohrame mana pui nahpatoh tao. Ourutorŷko ase ipoko enese oytotohkōme, tykase eya xine ynororo.

¹³ Mame mōtoino rokē kapuaōkō imehnō tōsenepose eya xine. Ritonōpo nenyokyhpyry tomo. Morarame toremiase toto, kapuaōkomo, Ritonōpo kure exiry poko. Ynara tykase toto toremiase:

¹⁴ — Kure kuhse mase Ritonōpo, kapuaono.

Nono pōkō torētyke pyra riponeme mase.

Kure rokē toto riponeme mase roropa,
tykase toto toremiarykohtao, kapuaōkomo.

¹⁵ Morarame toremiaxīpo xine tōnuhse ropa toto tosaka xine kapu aka. Mame ynara tykase kaneru erase tomo tyya xine rokene:

– Ehmaropa ty Perē pona. Poeto senetatose, Ritonōpo nekarohpyry, tykase toto.

¹⁶ Morarame toytose toto axiny, poeto enurusenā enese. Mame toeporehkase toto. Tonese eya xine pui tō nahpatoh tao. Moroto roropa jeny tynio maro.

¹⁷ Mame mokyro tonese tyya xine ahtao, tākye toehse toto. Morarame toytose ropa toto. Ritonōpo nenyoyhtyā oturutopōpyry tokarose eya xine emero netaryme. Poeto enurusē roropa tokarose eya xine.

¹⁸ Morarame kaneru tō erase omiry etaryke tyya xine, tōsenuruhkase toto emero porehme.

– To! Ajohpe pyra roh nexiahse, tykase toto.

¹⁹ Morarame mokaro omihpyry poko wenikehpyra Maria kynexine. Morohne poko tōsenetupuhse ynororo.

²⁰ Morarame toytose ropa kaneru erase tomo. Toytorykō ropa ahtao toremiase toto. Ynara tykase toto Ritonōpo a:

– Kure kuhse mase, Ritonōpo. Imehxo mase, tykase toto, toremiarykohtao. Tākye toehse toto tynenehpyrykō poko, tynetahpyrykō poko roropa, Ritonōpo nenyokyhpyry omiry zae toehse exiryke.

Jezu esehpatopōpyry

²¹ Pake: “Jezume esehpako,” tykase Ritonōpo nenyokyhpyry Maria a, emūkuapitopyra ro ahtao. Morara exiryke 8me tōmehse ahtao tosehapse Jezume, esehpapotopōpyry ae ro. Jaīpotapihpyry tysahkapose jūmane a tytamurukō omi poe.

Jezu ekarotopōpyry poko Ritonōpo a

²²⁻²³ Morarame 40me aenurutopōpyry tōmehse ahtao, Jezu tarose jūmane a. Jerusarē pona toytose toto typyty maro. Jezu tarose enepotohme Ritonōpo maro oturuketomo a Moeze omihpyry ae ro. Ynara tymeropose pake Ritonōpo a: “Orutuame tonuruse ahtao, osemazuhme ahtao, umūkurume mā exīko,” tykase. Morara exiryke Jezu tarose Jerusarē pona, ekarotohme Ritonōpo a, imaro oturutoh taka: “Mose omūkurume nase,” katohme eya.

²⁴ Naeroro asakoro utukuimo tarose eya xine tynekarorykōme Ritonōpo a, Ritonōpo nymeropohpyry omipona toehthokōme. Ynara tymeropose Ritonōpo a pake: “Orutua osemazupu tonuruse ahtao, oeky ekaroko ymaro oturukety a, ekarotohme ya, asakoro utukuimo. Arypyra ahtao, imepēy utukuimo panō ekaroko,” tykase pake.

Ximeão oturutopõpyry

²⁵ Moroto kynexine orutua Jerusarē po. Mokyro esety Ximeão. Ritonõpo Zuzenu imaro kynexine. Kure ynororo, Ritonõpo omipona roropa. Izyraeu tō pynanohne eraximāko kynexine, Kyrixtu eraximāko, Izyraeu tō kurākary enery se toexiryke orihpyra ro tahtao.

²⁶ Pake ro ynara tykase Ritonõpo Zuzenu eya: “Orihpyra mase aporo. Ynymenekahpyry enēko mase aporo, Kyrixtu enēko. Imeĩpo orihnōko mase,” tykase eya. Morara katopõpyry tonetupuhse Ximeão a: “Orihpyra ase, Ritonõpo nymenekahpyry onenepyra ro jahtao,” tykase ynororo tukurohtao.

²⁷ Mame Ritonõpo Zuzenu poe toytose ynororo Ritonõpo maro oturutoh taka. Moroto ynororo ahtao jē tō tooehse. Tumūkuru Jezu tonehse. Moeze omihpyry poe tynekarory ekarose toytose toto. Mame Jezu tonese eya jē enao.

²⁸ Mame tapoise eya. Ynara tykase ynororo Ritonõpo a:
— Kure rukukuh Ritonõpo nae.

²⁹⁻³⁰ Seromaroro õmihpyry ae ro onenehpohpyry enēko ase rahkene, orihpyra ro jahtao.

Amonohkara mase. Jenuru ke nymyry
onenehpohpyry enēko ase, sero nono pōkō
pynanohneme.

Morara exiryke tākye ase.

Torētyke pyra exi rahkene jorikyry poko.

³¹ Ōsenetupuhtopõpyry ae ro mose tonehpose oya emero tonesēme.

³² Ezurume exīko mǎ mose. Juteutōkara amorepāko roropa mana zae toto osenetupuhtohme, kure toto ehtohme roropa.

Izyraeu tō roropa imehxo tyrīko toh mana, tykase Ximeão Ritonõpo a.

³³ Mame morara kary etaryke tyya xine tōsenuruhkase toto, Joze jē maro.

³⁴⁻³⁵ Morarame ynara tykase Ximeão:

— Papa Kapuaono, kure rokē moxiā tyriko, tykase ynororo. Mame ynara tykase ynororo Maria a:

— Pake mose poeto tymenekase Ritonõpo a. Yrome tuhkākō Izyraeu tō ise pyra exīko toh mana ipunaka. Naeroro toto enahkapōko Ritonõpo mana. Imeĩpo omoro roropa atasamāko mase. Okurohtao jetū exīko mase tapema ke tuohpyry samo. Yrome tuhkākō ise exīko mǎ toto. Tākye exīko mǎ toto ipoko. Mose pokoino toemynyhmatohke toh exīko mana, tykase Ximeão Maria a.

Ana ehtopõpyry poko

36 Moroto roropa toehse kunumuximano, esety Ana, Panueu ěihpyry. Asea parÿpyryme roropa kynexine. Ritonõpo omiry ekaroneme roropa kynexine. Pytÿpome roropa ynororo. Apitoryme tyniotase. Yrome 7me jeimamyry toehse ahtao toorihse inio.

37 Mame 84me ikonopory taropose eya. Ritonõpo Tapyĩ onurumekara toehse, saereme, koko, enara. Kure Ritonõpo tyrise eya. Amotyryae rokẽ otuhnõko roropa kynexine tõtururuke Ritonõpo maro.

38 Morarame toeporehkase ynororo. Moroto poeto tonese eya jẽ maro:

– Kure rukukuh na Ritonõpo, tykase ynororo. Poeto poko tõturuse roropa ynororo Jerusarẽ põkõ pynanohne eraxi-mananõ netaryme.

Nazare pona aytotopõpyry ropa

39 Moromeĩpo tõtýhkaxĩpo xine toytose ropa toto tosaka xine, Ritonõpo nymeropohpyry poe tynekarohpyrykõ ekaroxĩpo. Toytose ropa toto Nazare pona, Karirea rãnaka ropa.

40 Mame poeto tuātase, tomesetase roropa. Jamihme toehse ynororo, tutuarõtase roropa. Otupipyra toehse. Ritonõpo tymaro exiryke, kure tyrise eya.

Jezu ehtopõpyry Ritonõpo maro Oturutoh tao

41 Mame jeimamyry punero Maria tõ ytosene Jerusarẽ pona, Oseahmatoh Paxikoa ritohme tyya xine.

42 Mame 12me tyeimãse ahtao tyse maro toytose Jezu Jerusarẽ pona, otuhtopõpo ritohme ropa tyya xine. Ytosene toto.

43 Morarame otuhtopõpo riry poko tõtýhkase tahtao xine toytose ropa toto, tosaka xine. Jezu rokẽ tamoreme tõxinomopose moroto Jerusarẽ po. Tuario pyra jẽ tõ kynexine.

44 Tumũkuru toytose ropa tyekyry maro tokarose repe. Morarame kokonie pukuro Jezu tupise jẽ tomo a repe jekyry tõ htao repe. Yrome aryryra kynexine.

45 Mame onenepyra tokurehse toexirykõke, toeramase ropa toto mya roropa zupise Jerusarẽ pona ropa.

46 Mame oseruao tõmehse moroto zupiry poko rokene. Mame tonese ropa eya xine Ritonõpo Tapyĩ tao. Amorepatõkõ maro typorohse ynororo. Aomirykõ etãko roropa kynexine. Eya xine oturupõko roropa kynexine.

47 Morarame mokaro Jezu omiry etahpõkõ tõsenuruhkase toto ipoko, tuaro Jezu exiryke, otupipyra aotururuke.

48 Jẽ roropa tynio maro tõsenuruhkase toto Jezu eneryke ropa. To! tykase toto. Mame ynara tykase jẽ eya:

– Aimo, oty katohme yna a motupipoase? Kupiasehxo reh omy mahro. Ynanoserepyasehxo reh opoko, oupiry poko, tykase jeny eya.

⁴⁹ Mame tyse tozuhse eya. Ynara tykase:

– Aja, oty katohme kupiatohse? Papa maro oturutoh tao se jexiryke ytopyra exiase, jotururu se jexiryke taro, tykase Jezu.

⁵⁰ Yrome aomiry onenetupuhpyra toto jeny tynio maro.

⁵¹ Morotoino Jezu toytose ropa imaro xine Nazare pona. Mame tyse tō omiry tymoise rahkē eya. Morarame tumūkuru omiry jūme tukurākase tukurohtaka jeny a.

⁵² Morarame Jezu tuātase rahkene. Jamihme toehse. Tuarōtase. Ritonōpo zamaro toehse. Ahno roropa zamaro toehse. Kure Ritonōpo a, kure imehnomo a roropa. Enara.

3

João omihpyry

(*Mateu 3.1-12; Maku 1.1-8; João 1.19-28*)

¹⁻² Mame Ritonōpo tōturuse João a, Zakaria mūkuru a, ahno esao pyra ynororo ahtao.

– Jomiry ekaroko zuaro pyra exiketomo a, tykase Ritonōpo eya.

Morara tykase Ritonōpo João a, Tiperiu Īperatu Roma pōkō tuisaryme ahtao, 15me tyeimākapose eya tuisa konōtome. Morara ahtao ro Pirato roropa juteu tō tuisaryme toehse te, Erote roropa Karirea pōkō tuisaryme kynexine te, irui Piripe Itureia pōkō tuisaryme toehse, Tarakonite pōkō tuisaryme roropa te, Risanía, Apirene tō tuisaryme roropa kynexine. Anasa te, Kaipa maro Oturuketō tuisaryme toehse toto. Morara ahtao Ritonōpo omiry totase João a.

³ Mame Joatão poro toytoytose João, kokoro rokē oturuse ahno tō maro. Ynara tykase ynororo:

– Oorypyrykō irumekatoko oēpurihkatohkōme. Oorypyrykō turumekase oya xine ahtao okorokatorŷko Ritonōpo mana, tykase João toytoryhtao Joatão poro.

⁴ Izaja ekepyry nymerohpyry ae ro João toehse. Pake Ritonōpo poe urutōme Izaja kynexine. Ynara tymerose eya João poko pake Ritonōpo omiry typapē pokona:

“Opore mokyro oturūko mana, ahno esao pyra.

Ynara āko mana:

‘Kuesēkō oehsasaka mana.

Naeroro topohme osema tyritoko.

Esemahtotoko.

⁵ Jakanahmā inonōtotoko osepune ehtohme,

ypy tōkehko tahkasēme exīko roropa pipahme ehtohme.

Ijome exikety osema ahtao topohme tyritoko.

Osema akorokapỹ akorokatoko roropa amimome osema ehtohme.

⁶ Morarame kypyno xine Ritonõpo ehtoh enẽko imehnõ mana, Ritonõpo nymenekahpyry enẽko, kypynanohnekomo, 'ãko mana,"

me tymerose Izaja ekepyry a pake.

⁷ Morarame tuhkãkõ toytose João a osẽpurihkaposẽ. Yrome ynara tykase João eya xine:

– Iirypyryme matose. Oty katohme Ritonõpo zuno pyra matou? Oorypyrykõ onurumekara ro matose. Ritonõpo ozehno xine ro mana. Awãnohtorỹko mana.

⁸ Oorypyrykõ irumekatoko. Kure ehtoko, iirypyryme pyra, oorypyrykõ turumekase oya xine exiry waro imehnõ ehtohme. Ynara kara ehtoko roropa: "Tuisamehxo Aparão ekepyry kynexine. Naeroro kuãnohpyra xine Ritonõpo mana, Aparão pakomotyãme kuexirykõke," kara ehtoko. Ynara ãko ase oya xine, Aparão pakomotyãme senohne topu tõkehko riry waro Ritonõpo mana. Ise tahtao tyriry, tykase João eya xine.

⁹ – Wewe sã matose toperẽ samo. Tomeseke ehtoko. Imepỹ oehnõko mana, wywy ke wewe mity poro akohtohme, epery-tara ahtao, apoto htaka ipahtohme. Moro saaro tõmipona pyra awahtao xine awãnohtorỹko Ritonõpo mana, seromaroro, wewe toperẽkara sã awahtao xine, tykase João eya xine.

¹⁰ Morara kary etaryke tyya xine ynara tykase toh eya:

– Morara ahtao oty poko ynanah yna onuãnohpyra Ritonõpo ehtohme? tykase toto tõturupose.

¹¹ Ynara tykase João eya xine:

– Imehnõ pyno ehtoko. Asakoro oupõkõ ahtao, toiro ekarotoko arypyra exiketomo a. Anapyrykõ roropa apiakatoko tynahkãkara napyryme, tykase eya xine.

¹² Morarame kowenu tinerũ poko erohketõ tooehse roropa João a tõsẽpurihkapotohkõme repe. Ynara tykase toto, tõturupose eya:

– Yna ke? Otara ãkohxo ynanah yna rypyry rumekary waro oehtohme? tykase toto.

¹³ Mame ynara tykase João eya xine:

– Ynara rokẽ ehtoko, zae rokẽ tineru apoitoko kowenu tinerũme. Onymotyẽkara ehtoko. Aomipona ehtoko, tykase eya xine.

¹⁴ Mame soutatu tõ tõturupose roropa eya. Ynara tykase toto:

– Yna ke? Otara ãko ynanah rorohpa? tykase toto. Ynara tykase João eya xine:

– Amarokomo? Ynara rokẽ ehtoko. Imehnõ onyryhmara ehtoko. Ajohpe pyra ehtoko imehnõ hxiroryhtao roropa oya

xine. Osetaehkara ehtoko oerohtamitukō apoitoh poko oya xine, tykase eya xine.

¹⁵ Mame Ritonōpo poe typynanohnekō eraximāko toh kynexine. Naeroro João omiry etaryke tyya xine tōsenetupuhpitose toto João poko.

– Otarāme Ritonōpo nymenekahpyry mose kypynanohnekōme, tykase toto João poko repe.

¹⁶ Naeroro ynara tykase João eya xine:

– Arypyra, ywy kara, nakuaka rokē oēpurihkatorỹko ase. Yrome imepỹ oehnōko mana ymotye kuhse exikety. Tuisamehxo mokyro exiryke isätajā onymyhpokara ase, ihxike jexiryke, ymotye tuisamehxo aexiryke. Mame Ritonōpo Zuzenu Kurā ekarōko oya xine mana. Otuarimapotorỹko mana zae oehtohkōme.

¹⁷ Arexi tōkehko apiakane sã Ritonōpo mana. Arexi kurã kurākāko esē mana tytapyĩ taka. Ipihpyrỹpyry pahnōko mana apoto htaka. Moro saaro kuapiakatorỹko Ritonōpo mana. Tōmipona exiketō menekāko mana tōmipona pyra exiketō htae, tōmipona exiketō jūme tymaro ehtohme. Yrome tōmipona pyra exiketō pahnōko mana, apoto htaka, ezehpy htaka, tykase João eya xine.

¹⁸ Mame orēpyra João tōturuse toto maro. Omi kurã tokarose eya xine, iirypyrykō rumekatohme eya xine.

¹⁹ Imeĩpo João tōmapose Erote a āpuruhpyry taka. Mokyro kynexine Karirea pōkō tuisaryme. Ynara kakehpyra João ehse eya: “Orui pyty poko pyra exiko,” kakehpyra, turui pyty poko aexiryke. Mokyro nohpo esety kynexine Erotia. Moro rokē kara poko kynexine tyrypyry imepỹ poko roropa kynexine.

²⁰ Morarame tyekītapāse Erote tyhxirose toexiryke João a. Tyrypyry tymotyēkase eya āpuruhpyry taka João tōmapose exiryke tyya.

Jezu ēpurihkatopōpyry

(Mateu 3.13-17; Maku 1.9-11)

²¹ Mame ahno tō tōpurihkakehse ahtao João a, Jezu roropa tōpurihkase eya. Moromeĩpo Tummy maro aotururuhtao kapu toepiakase.

²² Morotoino Ritonōpo Zuzenu tyhtose Jezu pona. Utukuimo panō tōsenepose. Morotoino kapu poe ynara tykase Ritonōpo:

– Umūkurume nymyry mase, opyno ase ipunaka. Tākye ase opoko, tykase kaino.

Jezu ekyry tō tamuru tomo

(Mateu 1.1-17)

23 Morarame 30me tyeimāse ahtao toerohpitolose Jezu, imehnō amoreparý poko. Joze mūkurume tokarose ynororo imehnomo a repe. Joze mokyro Eri mūkuru.

24 Eri mokyro Matate mūkuru. Matate mokyro Rewi mūkuru. Rewi mokyro Meuki mūkuru. Meuki mokyro Janai mūkuru. Janai mokyro Joze mūkuru.

25 Joze mokyro Matatia mūkuru. Matatia mokyro Amoxi mūkuru. Amoxi mokyro Naū mūkuru. Naū mokyro Exiri mūkuru. Exiri mokyro Nakai mūkuru.

26 Nakai mokyro Maate mūkuru. Maate mokyro Matatia mūkuru. Matatia mokyro Semei mūkuru. Semei mokyro Joze mūkuru. Joze mokyro Jota mūkuru.

27 Jota mokyro Joanā mūkuru. Joanā mokyro Reza mūkuru. Reza mokyro Zoropapeu mūkuru. Zoropapeu mokyro Saratieu mūkuru. Saratieu mokyro Neri mūkuru.

28 Neri mokyro Meuki mūkuru. Meuki mokyro Ati mūkuru. Ati mokyro Kozā mūkuru. Kozā mokyro Eumatā mūkuru. Eumatā mokyro Ere mūkuru.

29 Ere mokyro Jozue mūkuru. Jozue mokyro Erieze mūkuru. Erieze mokyro Jorī mūkuru. Jorī mokyro Matate mūkuru. Matate mokyro Rewi mūkuru.

30 Rewi mokyro Ximeão mūkuru. Ximeão mokyro Juta mūkuru. Juta mokyro Joze mūkuru. Joze mokyro Jonā mūkuru. Jonā mokyro Eriakī mūkuru.

31 Eriakī mokyro Merea mūkuru. Merea mokyro Mena mūkuru. Mena mokyro Matata mūkuru. Matata mokyro Natā mūkuru. Natā mokyro Tawi mūkuru.

32 Tawi mokyro Jese mūkuru. Jese mokyro Opete mūkuru. Opete mokyro Poaze mūkuru. Poaze mokyro Sara mūkuru. Sara mokyro Nasō mūkuru.

33 Nasō mokyro Aminatape mūkuru. Aminatape mokyro Atimī mūkuru. Atimī mokyro Ani mūkuru. Ani mokyro Ezerō mūkuru. Ezerō mokyro Pereze mūkuru. Pereze mokyro Juta mūkuru.

34 Juta mokyro Jako mūkuru. Jako mokyro Izake mūkuru. Izake mokyro Aparão mūkuru. Aparão mokyro Tera mūkuru. Tera mokyro Naoa mūkuru.

35 Naoa mokyro Seruke mūkuru. Seruke mokyro Reu mūkuru. Reu mokyro Pereke mūkuru. Pereke mokyro Epea mūkuru. Epea mokyro Sera mūkuru.

36 Sera mokyro Kainā mūkuru. Kainā mokyro Apaxate mūkuru. Apaxate mokyro Sem mūkuru. Sem mokyro Noe mūkuru. Noe mokyro Rameke mūkuru.

37 Rameke mokyro Matuzarē mūkuru. Matuzarē mokyro Enoke mūkuru. Enoke mokyro Jarete mūkuru. Jarete mokyro

Maarareu mūkuru. Maarareu mokyro Kainā mūkuru.

³⁸ Kainā mokyro Enoxī mūkuru. Enoxī mokyro Sete mūkuru. Sete mokyro Atāo mūkuru. Atāo mokyro Ritonōpo mūkuru.

4

Jezu kuhtopōpyry poko joroko tamuru a
(Mateu 4.1-11; Maku 1.12-13)

¹ Mame Jezu maro Ritonōpo Zuzenu kynexine yronomyryme. Ijमितunuru imaro kynexine. Jezu tarose eya ahno esaka pyra Joatāo mōpozakoxi.

² Moroto Jezu tukuhpitose joroko tamuru a. 40me ěmēpyry taropose iirypyryme aehtohme repe. Otuhpyra roropa Jezu toehse. Morarame 40me tōmehse ahtao, tomitapāse ynororo.

³ Mame ynara tykase joroko tamuru eya:

– Ritonōpo mūkurume awahtao, senohne topu anyhtanoh-poko ourume, tykase eya.

⁴ Mame Jezu a tozuhse. Ynara tykase eya:

– Arypyra. Ynara tymerose Ritonōpo omiryryme: “Tonahsē enapyryhtao rokē isene exipyra ekurehnōko ahno zuzenu mana, yrome Ritonōpo omipona ahtao orihpỹme exīko,” āko Ritonōpo omiry, tykase Jezu eya.

⁵ Morotoino joroko tamuru a tarose ynororo ypy pona. Moro poe ahno tō emero axī tonepose eya, pata tōkehko roropa tonepose eya. Ynara tykase eya:

⁶ – Eneko ke, moxiā emero opoetoryme ekarōko ase pata tōkehko maro. Ykyryry sero kehko repe ya ekarotyamo, yrome ise exiketomo a ekarory se jahtao ekarōko ase.

⁷ Morara exiryke emero ekarōko ase oya opoetoryme toto ehtohme, oesekumuru po typorohse awahtao jēpataka: “Kure mase, imehxo mase,” katohme ya, tykase eya joroko tamuru ajohpe rokene.

⁸ Morarame ynara tykase Jezu eya:

– Arypyra. Ynara āko Ritonōpo omiryry: “Oesēkō rokē eahmatoko, Ritonōpo. Aomipona rokē ehtoko roropa,” āko Ritonōpo omiry, tykase Jezu joroko tamuru a.

⁹ Morotoino Jerusarē pona tarose ropa Jezu eya. Morotona Ritonōpo Tapyī pona tarose eya, kaetokō pona, tapyi mypatarānaka. Ynara tykase ynororo eya:

– Ritonōpo mūkurume awahtao, sero poe epukako nono pona.

¹⁰ Ynara tymerose exiryke Ritonōpo omiryryme: “Tyneny-ohtyā aropōko Ritonōpo mana oewomatohme,” me tymerose.

¹¹ Ynara roropa: “Tomarykō ke āpoīko toto opupuru oseta-para ehtohme topu pona,” me tymerose roropa, tykase joroko tamuru Jezu a.

¹² Morarame Jezu a tozuhse. Ynara tykase:

– Arypyra. Ynara āko Ritonōpo omiry: “Oesēkōme Ritonōpo exiryke onukuhpyra ehtoko ipunaka,” āko, tykase Jezu eya.

¹³ Mame tokurehse joroko tamuru Jezu kukuru poko. Iirypyryme onyripyra tokurehse ynororo. Mame toytose rokē aporo.

Imehnō amorepapatopōpyry

Karirea po

(Mateu 4.12-17; Maku 1.14-15)

¹⁴ Morotoino toytose ropa Jezu Karirea rānaka ropa. Imaro Ritonōpo Zuzenu jamitunuru kynexine. Morarame Jezu poko tokātose Karirea pōkomo a pata tō punero, imehnō kurākatopōpyry poko eya.

¹⁵ Jutea tō atamorepatoh tao tamorepase toto eya.

– To! Kure rukukuh mose amorepato nahe? tykase toto, Jezu etananō emero.

Jezu ehtopōpyry poko

Nazare po

(Mateu 13.53-58; Maku 6.1-6)

¹⁶ Morotoino Nazare pona toytose ropa Jezu, tuātatopōpyry pona ropa. Mame oserematoh ae toytose ynororo atamorepatoh taka. Torēnase ytose ynororo moro taka. Mame moro tao xikihme toehse Jezu Ritonōpo omiry sekerematohme imehnō netaryme.

¹⁷ Mame Izaja nymerohpyry tokarose imepyny a isekerematohme eya. Mame pape typiapose eya ahtao, tynymenekahpyry tysekeremase eya, ynara tykase:

¹⁸ “Kuesēkō Ritonōpo Zuzenu ymaro mana,

tymenekase jexiryke eya imehnō amorepaneme,

etuarimaketō amorepaneme, tōmiry kurā poko.

‘Totapuruhmakase ropa matose,’ kase tonehpose ywy āpuruhpyry taōkō sā exiketomo a.

‘Tonure ropa matose,’ kase tonehpose roropa ywy tonurākara a.

Ataosanumaketō osanumakehpose ropa tooehse ywy.

¹⁹ Tonehpose roropa ywy ynara kase ipoetory tomo a: ‘Seroae opynanohtorŷko Ritonōpo mana,’ ”

tykase Jezu. Izaja nymerohpyry tysekeremase eya.

²⁰ Morotoino pape totapuruse ropa eya isekeremaxīpo. Mame tokarose ropa orutua a, atamorepatoh erase akorehmane a. Mame tynporohse ropa ynororo kohrame. Tonese eya xine tŷme.

²¹ Mame tōturupitose ynororo eya xine, ynara tykase:

— Seromaroro sero ynysekeremahpyry ajohpe pyra toehse nase ypoko. Onetahpyrykō morararo ypoko kynako, tykase Jezu eya xine.

²² Mame tōsenuruhkase toto:

— To! Mose nysekeremahpyryhxo reh kure kynako, tykase. Imehnō roropa ynara tykase:

— Joze mūkuruhxo tā mose ro roropa, tykase toto.

²³ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

— Ynara katopōpyry ae ro matose ynara āko ya: “Opi warōme awahtao āmoreme osepinoḥko,” katopōpyry ae ro, morara āko matose ya. “Kapanau po Ritonōpo jamitunuru tonepose oya imehnō neneryme. Moro sā tyriko taro, oesary nymyry po,” āko roropa matose ya, tykase Jezu eya xine.

²⁴ — Yrome ynara āko ase oya xine, urutō kō eahmāko imehnō mā repe. Yrome esary pōkō mā oneahmara mā toto. (Ritonōpo omiry ekarone omiry etary se pyra imarōkō mana.)

²⁵ Etatoko pahne, zae rokē ynara āko ase oya xine. Pake Eria maro tuhke pyt̄ȳpo tō kynexine Izyraeu tomo, konopo oehpyra toehse ahtao. Oseruao jeimamyry motye taropose konopo oehpyra. Moromeīpo t̄ȳkyryneke pyra toehse toto Izyraeu tō esary po. Tuhke pyt̄ȳpo tō toetuarimase.

²⁶ Yrome eya xine Eria onenyohpyra Ritonōpo kynexine. Imep̄ȳ pyt̄ȳpo a rokē tonyohse, Sarepeta pono a rokē tonyohse ynororo Ritonōpo a, akorehmase. Juteu kara a tonyohse ynororo Xitō rānaḥ pono a.

²⁷ Mame tuhke roropa ipū imotatyā moroto Izyraeu tomo Eriseu maro. Yrome toto onukurākara tokurehse Eriseu. Naamā rokē tukurākase eya. Xiria pō roropa mokyro kynexine juteu kara, tykase Jezu eya xine.

²⁸ Morarame morara kary etaryke tyya xine tyekītapāse toto, atamorepatohtaḥkomo.

²⁹ Towōse roropa toto. Jezu tapoise eya xine. Tarose roropa pata poe eya xine kaetoko exikety jakanahmāka Jezu ematohme repe tyya xine. Japery epoe kynexine pata. Moro poe Jezu emapory se toh kynexine repe.

³⁰ Yrome imoihmākō rātakuroko toytose ropa Jezu. Mame toytose ropa rahkene. Enara.

*Jorokohpā kurākatopōpyry ropa
(Maku 1.21-28)*

³¹ Morotoino Kapanau pona toytose Jezu, Karirea rānaka. Moroto ahno tamorepase eya oserematoḥ ae rokene.

³² Mame tōsenuruhkase toto Jezu omiry etaryke tyya xine. Orēpyra tamorepase toexirykōke eya.

— Zae mose omiry, tykase toto.

³³ Moro tao atamorepatoh tao jorokohpe exikety kynexine. Tykohkohtase ynororo opore, jorokohpe toexiryke.

³⁴ — Jezu Nazare pono, oty se hma yna a? Oty kase moehno? Yna enahkapose? Yna irumekako. Awaro ase. Ritonõpo mûkurume oexiry waro ase. Inenehpohpyry kurã mase, tykase jorokohpã Jezu a.

³⁵ Mame ynara tykase Jezu joroko a:

— Mynyhme rokẽ exiko. Mose ae otûtako ropa, tykase eya. Mame mokyro jorokohpã tomapose joroko a nono pona repe. Yrome onyryhmara. Moromeïpo tutûtase ropa rahkene mokyro ae. Morarame toekurãkase ropa.

³⁶ Mame tõsenuruhkase toto, moro taõkõ emero. Ynara tykase toto oseya:

— Otãto puhko keh mose omiry nae? Joroko tõ tûtanohpõko ropa nae, tõmiry ke rokene. Orëpyra toexiryke, aomiry jamihme nase, tykase toto.

³⁷ Mame Jezu tokãtose eya xine pata tõ punero, Karirea zomye, enara.

*Kurãkõkara kurãkatopõpyry ropa Jezu a
(Mateu 8.14-17; Maku 1.29-34)*

³⁸ Morotoino atamorepatoh tae toytose ropa Jezu Ximão tapyĩ taka. Ximão merenoty oxirohnõko kynexine itamurume. Mokyro kure pyra exiry tokarose Jezu a imarõkomo a.

— Mokyro ikurãkako ropa, tykase toto.

³⁹ Mame Jezu toytose mokyro enese. Mame tõmiry ke oxirohno tymynyhpãkapose ropa eya. Axĩ towõse ropa ynororo tõxirohkehse ropa toexiryke. Mame tautuhmase ropa Jezu tomo kuranõpokara a.

⁴⁰ Morarame kokonie pukuro imehnomo a tope tõ tonehse, kurãkõkara tonehse ikurãkatohme ropa Jezu a. Mame tomary tyrise toto pona ahtao, emero tukurãkase ropa toto eya.

⁴¹ Joroko tõ roropa tutûtanohpõse ropa eya mokaro ae. Mame joroko tõ tykohtase tutûtarykõme. Ynara tykase toto:

— Ritonõpo mûkurume mase, tykase toto, Jezu waro toexirykõke, Ritonõpo nymenekahpyryme. Morara exiryke tymynyhpãkapose toto Jezu a Ritonõpo mûkurume toehtoh ekarory se pyra eya xine toexiryke.

*Jezu enetupuhpõpyry Jutea põkomo a
(Maku 1.35-39)*

⁴² Mame ãmepyryme pata poe Jezu toytose toiroro toehtohme tapyi pyra exikety pona. Morarame ahno tomo a tupise ynororo. Mame toporyse ropa tyya xine ahtao, turumekarykõ se pyra toh kynexine Jezu a.

⁴³ Yrome ynara tykase Jezu eya xine:

– Ritonõpo omiry kurã poko imehnõ pata põkõ amorepary se ase, tuisame aehtoh poko. Morara kase Ritonõpo jenehpoase, tykase Jezu eya xine.

⁴⁴ Naeroro pata tõ poro toytose ynororo imehnõ amorepase, toto atamorepatoh tonõ takuroko. Jutea nonory poro toytose ynororo, enara.

5

Jezu a typoetory tõ eahmary
(*Mateu 4.18-22; Maku 1.16-20*)

¹ Morarame Kenezare ikuhpo esety kynexine. Moro ehpio Jezu kynexine, imehnõ amorepãko Ritonõpo omiry poko. Ahno tuhke kynexine. Epuepurohmãko toh kynexine, Jezu omiry etary se toexirykõke.

² Mame asakoro kanawa tonese eya nakuatao tymyhse. Tykanarykõ tynomose kana anõnanomo a. Tarãpa kurikãko toh kynexine.

³ Morarame kanawa aka tõtyrise Jezu, Ximão kanary aka:
– Kanawa isyryhmako pitiko irãnakahme samo, tykase Jezu Ximão a. Mame typorohse ynororo kanawa ao. Mame ahno tõ tamorepase eya kanawa ao tahtao.

⁴ Mame tamorepakehse tyya ahtao ynara tykase Ximão a:
– Kanawa isyryhmakohme sã irãnaka kana anõtohme, tykase ynororo eya. Mame tisyryhmase irãnaka. Mame:
– Atarãpãkõ ematoko kana anõtohme, tykase ropa Jezu eya.

⁵ Mame ynara tykase Ximão eya:
– ÿtoerohse yna itamurume repe. Kana anõse ynanẽmehno repe. Yrome ananõpyra ynanekurehno, tykase ynororo eya. – Yrome omorohko. Õmi poe tarãpa emãko ropa ase, tykase Ximão eya.

⁶ Morarame tarãpa tõ tomase ropa eya xine. Kuhxo, tuhke kana tapoise. Tarãpa kararahpoise rokẽ toehse, tuhke kana exiryke.

⁷ Morara exiryke imepõ tykohmase, kanawa enehtohme eya xine kanawa pehme exiryke. Mame kanawa tonehse rahkene. Asakoro typehkase kehko kana ke eya xine. Neryise rokẽ toehse toto, kanawa tõ pehme exiryke.

⁸ Yrome moro eneryke Ximão Peturu a tosekumuru po typorohse ynororo Jezu õpataka imehxo Jezu enetuputyryke tyya. Ynara tykase ynororo Jezu a:

– Tuisa, amekehme sã exiko ywinoino. Popyra ase, iirypyryme, tykase ynororo.

⁹ Tõsenuruhkase toto tuhke kana eneryke tyya xine.

10 Morararo Ximão marõkomo, Tiaku tomo João maro, atakorõmãkomo, Zepeteu poenomo. Mokaro tõsenuruhkase roropa. Mame ynara tykase Jezu Ximão a:

– Enaromyra exiko. Seromaroro kana poko oerohtoh rumekãko mase. Taroino jomiry ekarory poko rokẽ erohnõko mase. Imehnõ ahno akorehmãko mase Ritonõpo poko toto osetetupuhtohme, tykase Jezu eya.

– Õ, tykase Ximão.

11 Morarame tykanarykõ tyryhkase eya xine ehpiKOXI ropa. Emero tynomose eya xine, Jezu maro toytotohkõme.

*Ipũ imotahpyry kurãkatopõpyry ropa Jezu a
(Mateu 8.1-4; Maku 1.40-45)*

12 Morarame pata pona tooehse Jezu. Moroto ipũ imotahpyry kynexine. Morarame Jezu eneryhtao tõpatapoe toehse ynororo Jezu õpataka. Ynara tykase ynororo Jezu a:

– Tamuxi, ajohpãme sã ukurãkary se awahtao kukurãkako ropa, tykase.

13 Mame Jezu a tomary tyrise epona. Ynara tykase eya:

– Õ, okurãkary se ase. Tukurãkase ropa mase, tykase eya Jezu. Morara kaxĩpo sã rokẽ toekurãkase ropa ynororo ipũ imotahpyry.

14 Mame ynara tykase Jezu eya:

– Osekãtopyra ke exiko. Okurãkatopõpyry ropa onekaropyra exiko imehnomo a. Topohme rokẽ ytoko Ritonõpo Tapyĩ taka. Osenepota Ritonõpo maro oturukety a, okurãkatopõpyry ropa enetohme eya. Morotoino onekarory ekarota eya, Moeze nymerohpyry omi poe, imehnõ tuarõtatohme okurãkatopõpyry ropa poko, tykase Jezu eya.

15 Yrome Jezu poko totase toto a moro põkõ punero. Mame tuhke ahno tooehse eya aomiry etase. Tuhke roropa kurãkõkara tooehse eKurãkaposE ropa eya.

16 Morarame ytosene Jezu ahno esaka pyra, Tummy maro oturuse toiroro.

*Pakaihkapõ kurãkatopõpyry ropa Jezu a
(Mateu 9.1-8; Maku 2.1-12)*

17 Morarame tyorõ õmepyyry ae ahno amorepãko Jezu kynexine. Parixeu tõ roropa moroto kynexine typorohse, Moeze nymerohpyry poko amorepatõkõ maro. Imepõ põkõ kynexine mokaro, Karirea rãnaõ põkomo, Jutea rãnaõ põkomo, Jerusarẽ põkõ roropa, enara. Ritonõpo jamitunuru Jezu maro kynexine. Naeroro kurãkõkara kurãkaneme kynexine.

18 Morarame pakaihkapõ tonehse imehnomo a otuato tapo. Tapyĩ taka kurãkara arory se toh kynexine Jezu õpataka repe.

19 Yrome omõsaromepyra toh kynexine ahno tuhke exiryke. Tapyĩ mypatarãnaka rokẽ tõnuhse toto. Kurãkara roropa

taunuhmase eya xine. Morarame tapyi mypatarãnao typia-
pose eya xine Jezu etonie. Mame otuato tapo ro tonyhtose
kurākara rahkene eya xine, ahno rãnaka, Jezu ěpataka.

²⁰ Ynara Jezu tuaro toehse:

– Moxiã juaro, Papa mūkurume jexiry enetupuhnōko mã
toto, tykase tyya rokene. Ritonōpo mūkurume aexiry tone-
tupuhse eya xine. Moro eneryke tyya, ynara tykase Jezu
kurākara a:

– Aimo, oorypyry korokãko ase, tykase eya.

²¹ Yrome morara kary etaryke tyya xine ynara tykase
Moeze nymerohpyry poko amorepatōkomo, parixeu tō maro:

– Onokyhxo keh mose ro Ritonōpo poenohnōko. Imepÿ
rypyry onykorokasaromepyra sytatose ahnome rokẽ
kuexirykōke. Ritonōpo poenohnōko mana, tykase. – Ritonōpo
rokẽ ahno rypyry korokary waro mana, tykase toto oseya
rokene.

²² Mame aosenetupuhtohkō waro Jezu kynexine. Ynara
tykase eya xine:

– Oty katohme ykerekere mãko matou okurohtao xine?

²³ Oty kary tupime hkopyra oya xine nahe? Ynara kary:
“Oorypyry tykorokase mana,” kary te, ynara kary roropa:
“Owōko, xikihxikihme ytoytoko,” kary roropa. Oty kary
tupime pyra oya xine nahe?

²⁴ Asakoro ro tupime pyra ya. Ahno rypyry korokary waro
ase Ritonōpo poe Kapu ae Ayhtohpyryme jexiryke. Moro poko
otuarōtanohtrÿko ase, tykase Jezu eya xine. Mame ynara
tykase Jezu ytoytopyny a:

– Owōko. Oetueh anÿko. Atapyĩ taka ytoko ropa, tykase
Jezu eya.

²⁵ Mame axĩ towōse ropa ytoytopynÿpo oximōmãkō nen-
eryme. Mame totueh tanÿse eya, tytapyĩ taka toytotohme
ropa.

– Kure nymyry mase Ritonōpo, tykase ynororo toytoryme
ropa.

²⁶ Mame morotōkō tōsenuruhkase.

– To! Mose ro panō onenepitopyra reh sytatose, tykase
toto. Enaromÿke toh toehse.

– Kure nymyry mase Ritonōpo, tykase roropa toto. –
Ritonōpo jamitunuru kurã senetou seromaroro, tykase toto.

Typoetoryme Rewi eahmatopōpyry Jezu a
(*Mateu 9.9-13; Maku 2.13-17*)

²⁷ Morotoino toytose ropa Jezu. Mame kowenu tinerū
apoine tonese eya. Mokyro esety kynexine Rewi. Tineru
apoitoh tao kynexine kohrame. Morarame ynara tykase Jezu
eya:

– Ymaro eropa, tykase Jezu.

²⁸ Morara kary etaryke tyya towõse Rewi. Emero tynomose eya jũme Jezu maro toytotohme.

²⁹ Morarame tytapyĩ tao otuhtoh konõto tyripose Rewi a Jezu otuhtohme. Tuhke kowenu tinerũ apoinanõ ro-ro-pa tooehse otuhse imaro xine. Imehnõ roropa morotona tooehse otuhtoh pona.

³⁰ Morarame Jezu poetory tõ tykerekemase parixeu tomo a, Moeze nymerohpyry poko amorepatõkomo a roropa. Ynara tykase toto:

— Oty katohme otuhnõko matou eukuru ênõko roropa matou, kowenu tinerũ apoinanõ maro, iirypyrymãkõ maro? tykase toto.

³¹ Yrome Jezu a tozuhse ynaroro. Ynara tykase:

— Kurãkõ topinopyrykõ se pyra mã toto. Kurãkõkara rokẽ topinopyry se mana.

³² Moro saaro tooehse ywy, kurãkõ eahmase pyra, zae exiketõ eahmase pyra. Iirypyrymãkõ eahmase oepyase, ynara katohme eya xine: “Oorypyrykõ irumekatoko,” kase oepyase, tykase Jezu eya xine.

*Otuhypra ehtoh poko amorepatoh poko Jezu a
(Mateu 9.14-17; Maku 2.18-22)*

³³ Moromeĩpo ynara tykase toto Jezu a ikerekematohme:

— João poetory Ritonõpo maro otururuhtao otuhypra toto, kurehxo Ritonõpo maro tõturutohkõme. Morararo parixeu poetory tomo otuhypra toto. Otõtome opoetory tõ rokẽ emero otuhnõko, eukuru ênõko? tykase Jezu a toto.

³⁴ Morarame Jezu a tozuhse toto, ynara tykase eya xine:

— Ypoetory tõ emero otuhnõko tymaro xine jexiryke. Ywy pytakety sã rokẽ ase. Erênatoh toehse ahtao pytakety epe tõ mã tuenikaro rokẽ otuhnõko, eukuru ênõko. Tãkye roropa toto, pytakety maro toexirykõke, topekõ maro toexirykõke.

³⁵ Morarame imeĩpo pytakety arõko imehnõ mana. Morara ahtao rokẽ pytakety epe tõ mã otuhypra exĩko mã toto toemynyhmarykõke. Morararo ypoetory tõ tymaro xine pyra jahtao otuhypra mã toto, typoe xine rokene, tykase Jezu eya xine.

³⁶ Morarame osenetupuhtoh tokarose eya xine Jezu a. Ynara tykase ynororo:

— Upo kurã onyxihkara sytatose upo pakato pitahmatohme. Upo kurã xihkaryhtao upo pakato pitahmatohme, upo kurã ahnikãko sytatose. Upo pakato pitahmãko sytatose mõpãme rokene.

³⁷ Morararo uwa eukuru tyrisenã onyripyra sytatose ã pakato aka. Ë pakato aka uwa eukuru tyrisenã riryh-tao, ihmõko mana eukuru jehnahpyry ke. Mame eukuru ekuãnõko, atahnikãko. Ëtypyry roropa popyra exiko mana.

³⁸ Mãpyra eukuru ã tyrisenã aka eukuru tyrisenã tarykase ahtao atahnikara mana.

³⁹ Morararo eukuru jehnahpyry ãnanomo. Jehnahpyry ãxipo eukuru tyrisenã se hkopyra mã toto. “Eukuru pakato kurehxo,” ãko toh mana. (Morararo atamurukõ omihpyry se rokẽ awahtao xine jomiry se pyra matose,) tykase Jezu eya xine.

6

Oserematoh esẽme Jezu ehtoh poko
(Mateu 12.1-8; Maku 2.23-28)

¹ Morarame tupito pona toytose Jezu oserematoh ae, typo-tory tõ maro. Mame arexi panõ typohse ipoetory tomo a. Tamixihse eya xine ihmomikatohme. Tonahse roropa eya xine.

² Yrome ynara tykase parixeu tomo eya xine.

— Oty katohme erohnõko matou? Moeze nymerohpyry omipona pyra matose: “Oserematoh ae erohpyra ehtoko,” katopõpyry omipona pyra matose, tykase toto Jezu a. (Areni puhturu amixikyryhtao erohtoh sã parixeu tomo a kynexine. Morara exiryke Jezu poetory tõ popyra sã tokarose eya xine.)

³ Morarame Jezu a tozuhse ynaroro:

— Tawi tõ ehtopõpyry poko onysekeremara ro hmatou? Mokyro omise toehse, typoetory tõ maro.

⁴ Mame Ritonõpo Tapyĩ taka tomõse ynororo typoetory tõ maro. Wyi tonese eya xine. Imehnõ nekarohpyry kynexine Ritonõpo zurume. Moro onenahpopyra kynexine Moeze omihpyry ae ro. Arão pakõ zurume rokẽ kynexine repe. Yrome moro tonahse Tawi tomo a. (Mame moro enahxipo Tawi tomo a: “Popyra matose,” kara Ritonõpo kynexine eya xine.)

⁵ — Ywy ase oserematoh esẽme oserematoh rihpõme jexiryke, Kapu ae Ayhtohpyryme jexiryke, tykase Jezu eya xine.

Aosemahmirihmahpyry kurãkatopõpyry ropa Jezu a
(Mateu 12.9-14; Maku 3.1-6)

⁶ Morarame imepõ oserematoh ae ropa tomõse Jezu atamorepatoh taka imehnõ amorepase. Morarame ahno tooehse Jezu a, apotunuru wino aosemahmirihmahpyry.

⁷ Moro tao Moeze nymerohpyry poko amorepatõkõ kynexine parixeu tõ maro. Ahno kurãkary enery se toh kynexine Jezu a oserematoh ae. “Mokyro popyra mana. Moeze

nymerohpyry omipona pyra mana,” kary se toh kynexine. Morara exiryke toraximase eya xine, Jezu hxirotohme tyya xine.

⁸ Yrome toto osetupuhtho waro Jezu kynexine. Ynara tykase Jezu aosemahmirihmahpyry a:

– Osehko xiaro yna rātaka, tykase eya.

Mame towōse ynororo. Toytose ahno rātaka.

⁹ Morarame ynara tykase Jezu eya xine:

– Kuezuhtoko. Oty riry kure kyya xine oserematoh ae Moeze nymerohpyry omipona kuahtao xine, ahno kurākary, imehnō ryhmary? Oty riry kure kyya xine, imehnō poko kuenupunarykomo, imehnō enahkary? tykase Jezu eya xine.

¹⁰ Morarame t̄ykakoxi t̄osenuhmase Jezu. Ynara tykase ynororo aosemahmirihmahpyry a:

– Oemary enuhmako xiaro, tykase eya.

Morarame tātaporamase eya. Kure ropa toehse ynororo.

¹¹ Mame moro eneryke tyya xine tyekītapāse toto yronomyryme. Tōximōse toto oturutohme Jezu ryhmary poko tyya xine.

12mākō menekatopōpyry Jezu a

(Mateu 10.1-4; Maku 3.13-19)

¹² Morarame Jezu toytose ypy pona Tummy maro oturuse. Moroto tōmehse ynororo tōtururu poko Tummy maro, Ritonōpo maro.

¹³ Morarame tōmehse ahtao, tymarōkō tykohmase tyya. Mame 12me tymenekase eya tynenyokyryme.

– Jomi poe ytoytōko matose jomiry ekarose pata tō punero, tykase ynororo eya xine.

¹⁴ Mame ynara inymenekatyā kynexine. Ximāo, mokyro tosehapse ropa Peturume Jezu a. Zakorō roropa tymenekase Ātare, Tiaku te, João roropa te, Piripe te, Patoromeu roropa tymenekase te,

¹⁵ Mateu te, Tome te, Tiaku, Aupeu mūkuru kynexine te, Ximāo imepyny, juteu tō esary pynoto te.

¹⁶ Juta, Tiaku mūkuru ynororo kynexine te, Juta Ixikariote roropa. Jezu ewokaneme kynexine ynororo. Enara tymenekase toto Jezu a.

Ahno amorepatopōpyry, ikurākatopōpyry enara

(Mateu 4.23-25)

¹⁷ Morarame ypy poe tyhtose ropa Jezu 12mākō maro. Mame jakuraramā pona tooehse tahtao totyphose ynororo typoetory tō maro. Imoihme ipoetory tō kynexine. Imehnō roropa tuhke tooehse morotona Jutea nonory pōkomo, Jerusarē pōkō roropa. Tuna konōto ehpiōkō tooehse roropa Tiro pōkomo, Xitō pōkomo, enara tooehse toto morotona.

18 Jezu omiry etase tooehse toto. Kurākōkara ekurākapose roropa tooehse toto. Joroko tō nyryhmatyā roropa tooehse ekurākapose roropa. Morarame tukurākase ropa toto eya.

19 Jezu temuhmary se toh toehse, emero, toekurākapotohkōme eya, ijamitunuru enetuputyryke tyya xine. Mame toekurākase ropa toto. Enara.

Tākye ehtopo, emynyhmatopo roropa
(Mateu 5.1-12)

20 Morarame typoetory tō tonese Jezu a. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Tākye matose, tymōkomokākara.

Ritonōpo oesēkōme enetuputyryke oya xine tākye exīko matose.

21 – Tākye roropa matose omise exiketomo.

Imeīpo otuhnōko matose. Tuesapare exīko roropa matose.

– Amarokō roropa xitaketomo, tākye ehtoko.

Imeīpo exianāko ropa matose.

22 – Tākye matose ozehno xine imehnō ahtao Kapu ae Aythopyry poetoryme oexirykōke. Orumekatoryko imehnō mā repe, opoihtotoryko roropa toh mā repe, onetāpatoryko roropa mā toto ypokoino.

23 Tākye rokē ehtoko morara ahtao, itamurume kurā tukurākase exiryke kapu ao Papa esao, okyryrykōme. Ozehno xine toto ehtoh sā urutō kō zehno itamuru tō kynexine roropa pake, Ritonōpo omiry poko imehnō amoreparyhtao eya xine, tykase Jezu eya xine.

24 – Naeroro tomeseke ehtoko tymōkomoke exiketomo.

Atākyemāko matose seromaroro tymōkomoke oexirykōke repe, oepehpyrykō oemarykō po toehse exiryke.

Yrome imeīpo atasamāko myhē matose.

25 – Atākyemāko matose repe, Tuesapare exiketomo. Imeīpo atasamāko ropa matose.

Emitapānōko roropa matose.

– Amarokō roropa exianaketomo, imeīpo atasamāko ropa matose,

ihnamōko matose, xitāko.

26 – Tomeseke ehtoko imehno a oeahmarykohtao oenekunohpyra xine toto ehtohme. Ynara exiryke, pake oeahmarykō sā urutō kō toahmase roropa azahkuru exiketomo a oxisā toexirykōke, tykase Jezu eya xine.

Ozehnotokō pyno ehtoko
(Mateu 5.38-48; 7.12)

27 Morarame ynara tykase Jezu totananomo a:

– Ose xine pyra exiketō pyno ehtoko. Kure rokē ozehnotokō tyritoko roropa.

28 Kure rokē okerekeremananō tyripotoko Ritonōpo a. Oturutoko Ritonōpo a ohtomananōkō poko roropa kure toto ri-tohme roropa.

29 Mame imepyny a oēpatapihmorykohtao, osetoro osēpatapihmopotoko eya. Oupōkō tapoise ahtao imepyny a, ometŷkō roropa ekarotoko eya.

30 “Okyryrykō se ase,” karyhtao imehnomo a oya xine, ekarotoko rokē eya xine. Mame okyryrykō tarose axītao rokē ahtao imehnomo a moro onupuxihkara ropa ehtoko.

31 Kure rokē orirykō se matose imehnomo a. Naeroro imehnō kure rokē tyritoko roropa, kure orirykō se oehtohkō sã imehnomo a.

32 — Morarame opyno exiketō se rokē awahtao xine, popyra exiketō motye nymyry pyra matose. Kure oripyra xine Ritonōpo mana opyno exiketō se rokē awahtao xine. Pohnō mā morararo. Typyno xine exiketō se rokē mā toto, typyno xine exiketō kara se pyra mā toto.

33 Morararo kure orinanōkō rokē riryhtao kure oya xine, zae pyra matose. Kurã ke oepehmara xine Ritonōpo mana morara awahtao xine. Iirypyrymākō morararo, kure tyri-nanō rokē kure rīko mā toto.

34 Morararo omōkomory ekaroryhtao oya xine imehnomo a axītao rokene, toto waro oexirykōke. Ekarōko ropa oya xine: “Ise ropa ase,” karyhtao oya xine. Morara awahtao xine oty katohme: “Ritonōpo zamaro ywy,” āko matou? Popynō morararo omomŷke pyra mā toto tope tomo a tymōkomorykō ekarory poko, morohne apoiry ropa waro toexirykōke.

35 Morara exiryke ynara rokē ehtoko, asatokōkara pyno ehtoko. Kure rokē tyritoko toto. Ākorehmara xine exiketō roropa akorehmatoko. Morara awahtao xine kurã ekarōko Ritonōpo oya xine mana itamurume, imeīpo kapu ao. Mame Ritonōpo Imehxo Exikety poenōme exīko matose, kure Ritonōpo exiryke, “Kure mase,” kara exiketomo a roropa, iirypyrymākomo a roropa.

36 Mame imehnō poko oenupunatoko, Omykō kapuaō samo, opoko xine aenupunatoh sã roropa oenupunatoko imehnō poko, tykase Jezu eya xine.

Imehnō apiakary poko
(Mateu 7.1-5)

37 — Imehnō onekaropyra ehtoko popyra, popyra oekaropyra xine Ritonōpo ehtohme roropa. Imehnō onyhxiropyra ehtoko ohxiropyra xine Ritonōpo ehtohme roropa. Imehnomo a oryhmatopōpyrykō poko awamekaro xine rokē ehtoko. Morarame oorypyrykō korokāko Ritonōpo mana.

38 Imehnomo a okyryrykō ekarotoko itamurume. Mame oya xine kure toehtoh ekarōko mā Ritonōpo roropa onekarohpyrykō saaro. Moro motyēkāko kuhse Ritonōpo mana. Oemarykō pehkāko mana onekarohpyrykō saaro imehnomo a. Moro saaro ekarōko ropa Ritonōpo oya xine mana, tykase.

39 Morarame ynara tykase ropa Jezu eya xine, enetupuh-tohme eya xine:

— Otāto tonurēkara tysā exikety arōko hnae? Arypyra, tysā exikety aroryhtao tonurēkara a epukāko rokē toh mana oramā etonie toytoyorykohtao.

40 Morarame tamorepanekō onymotyēkara mā toto. Tātamorepakehse tahtao xine tamorepanekō sã exīko toh mana, tykase.

41 — Otarāme imepỹ mā iirypyryme pitiko rokē repe. Wewe akumuru pitiko enuru ao exikety sã mana. Yrome oorypyrykō pitiko rokē pyra mana, wewe konōto onu ao exikety sã mana. Morara awahtao xine imehnō rypyry enēko rokē matose. Yrome oorypyrykō onenepyra amarokomo.

42 Imehnō kerekeremaryhtao oya xine otarame ynara āko matose eya xine: “Wewe akumuru pitiko moro oenuru ao. Ouxi,” āko matose repe. Yrome oenurukō ao roropa wewe konōto exiry waro pyra matose. Onekunohto rokē matose. Osemazuhme aporo wewe konōto toutoko oenurukō ae. Moromeĩpo kurehxo enēko matose. Imepỹ enuru ae wewe akumuru oũko ropa matose kure õsenuhmarykōke. Moro saaro osemazuhme oorypyrykō irumekatoko. Moromeĩpo kurehxo imehnō akorehmāko matose, iirypyrykō rumekapory poko, enara, tykase Jezu eya xine.

Otyro eperytatoh poko sã amorepatopōpyry
(Mateu 7.16-20; 12.33-35)

43 Morarame ynara tykase Jezu roropa:

— Otyro zoko kurā eperytara mana xihpyryme. Morararo āтарыка xihpyry kurāme eperytara mana.

44 Topere eneryhtao kyya xine otyro zoko enetupuhnōko sytatose; omoxino zoko fikume eperytara mana, morararo āтарыка zoko mā uwame eperytara mana.

45 Kure awahtao xine kure osenetupuhnōko matose okurohtao xine, õmirykō roropa kure exīko. Māpyra popyra awahtao xine popyra roropa osenetupuhnōko matose okurohtao xine. Ōmirykō popyra roropa exīko mana, enara.

Tapyi riry poko sã amorepatopōpyry
(Mateu 7.24-27)

46 Morarame ynara tykase ropa Jezu eya xine:

— Oty katohme hkoh ynara āko matou ya: “Jesē mase. Jesē mase,” āko matose repe ya, yrome jomipona pyra matose.

⁴⁷ Jomiry etaryhtao oya xine, jomipona awahtao xine ro-
ropa, tuaro exīko matose. Imepÿ tuaro exikety sã matose.

⁴⁸ Tuaro exikety a tytapyĩ tamose tũporẽ po. Mame konopo
toehse itamurume. Tuna tukumase. Mame tyryrykane
konõto toehse, jamihme tapyi pokona toehse. Yrome tapyi
onemara kure tyrise exiryke tũporẽ po.

⁴⁹ Yrome jomiry etananõ jomipona pyra toehse ahtao tuaro
pyra exiketõme mã toto. Imepÿ tuaro pyra exikety sã roropa
exīko mã toto. Tytapyĩ tyrise eya isawã po repe. Mame
konopo toehse itamurume. Tuna tukumase roropa. Mame
itapyĩ tomase tyryrykane a nakuaka. Mame tuna a tarose
tapyi, tykase Jezu eya xine.

7

Sajëtu poetory kurãkatopõpyry Jezu a (Mateu 8.5-13)

¹ Morarame morohne poko mokaro amorepakehxĩpo Jezu
toytose ropa Kapanaũ pona. Moroto soutatu esë kynexine,
sajëtu. Ipoetory tõ 100me kynexine, soutatu tomo. Ro-
manome kynexine ynororo, juteu kara.

² Inamoto kure pyra toehse. Ipyno pohto rokë pyra kynex-
ine. Orihsasaka toehse ynororo.

³ Mame Jezu ekary totase ahtao sajëtu a, imehnõ tonyohse
eya Jezu enehtohme. Juteu tamuxiry tõ tonyohse eya mokyro
kurãkatohme.

⁴ Mame Jezu a toytose tahtao xine, ynara tykase toto eya:
— Oenehse ynanoehno Sajëtu omi poe, inamoto
kurãkatohme ropa oya. Oytory kure yna a ynororo kure
yna a exiryke. Yna pyno mana,

⁵ Juteu tõ pyno. Atamorepatoh tyripose roropa eya yna
atamorepatohme. Morara exiryke kyryh kaxiko, aomipona,
tykase toto Jezu a.

⁶ Naeroro toto maro toytose Jezu. Mame moe hkopyra
toehse ahtao tope tõ tonyohse ropa sajëtu a, Jezu maro toto
oturutohme ropa. Morarame tõsëpatakãmase toto. Ynara
tykase toto Jezu a, sajëtu omihpyry tokarose eya xine:

— Oserekohmara exiko ytapyĩ taka oopyry poko. Tuisa
konõto kara ase nykã rehne.

⁷ Ime pyra roropa ase. Naeroro ytopyra roropa ase oya ihx-
ipÿke jexiryke, nykã rehne. Õmiry ke rokë ypoetory ikurãkako
aekurãkatohme ropa, nykã rehne.

⁸ Ywy roropa tosëke ase, typoetoke roropa ase soutatu tõ ke.
“Ytoko,” karyhtao ya, ytõko ypoetory mana, jomipona. “Os-
ehko,” karyhtao imepyny a, oehnõko roropa mã ya. “Enara
tyriko,” karyhtao ya, tyrĩko mã toh roropa jomipona. Moro

saaro mase õmiry ke kuräkõkara kuräkary ropa waro mase, nykã reh sajëtu, tykase inenyohtyã Jezu a.

⁹ Mame morara kary totase ahtao Jezu a:

– To! tykase. Tõsenuruhkase. Mame tymarõkomo a toera-mase ynororo, ynara tykase eya xine:

– Tonetupuhse ywy mokyro a yronymyryme. Juteu kara mokyro repe yrome jenetupuhno. Mokyro panõ onenepi-topyra reahse Izyraeu tõ htao. Morara exiryke inamoto kuräkãko ropa ase, tykase eya xine Jezu.

¹⁰ Mame mokyro poetory tõ toytose ropa, tosëkõ tapyĩ taka. Moro tao kuranõpokara kure ropa tonese eya xine, toekuräkase ropa, Jezu omiry ke rokene. Enara.

Pytõpo mükuru õsemãkatopõpyry ropa Jezu a

¹¹ Moromeĩpo imepõ pata pona toytose Jezu, Naĩ pona typoetory tõ maro. Tuhkãkõ roropa toytose Jezu maro.

¹² Mame pata omõtohtaka tooehse tahtao xine ekepyry aronanõ tonese eya xine. Pytõpo mükuru kynexine aorikyhyry, toirõ kynexine imükuru. Mame tuhke pata põkõ mokyro maro toehse, pytõpo maro zonemyry enese.

¹³ Morarame mokaro eneryke tyya sam tykase Jezu tukurohtao. Toenupunase roropa ynororo pytõpo poko. Ynara tykase eya:

– Xitara exiko, tykase eya Jezu.

¹⁴ Morarame toytose ynororo, ekepyry õ apose. Mame aronanõ totypohse ahtao ynara tykase Jezu, aorikyhyry a:

– Aimo owõko ty, tykase eya.

¹⁵ Mame sêpe towõse ynororo. Mame tõmitase ropa ynororo. Mame Jezu a tynõsemãkahpyry ropa tokarose ropa jeny a.

¹⁶ Moro eneryke tyya xine tõsenuruhkase toto. Kure Ritonõpo tyrise eya xine. Ynara tykase toto:

– Kure kuhse mase, Ritonõpo. Ritonõpo omiry poko urutõ imehxo exikety kymaro xine mana. Kypynanohse xine Ritonõpo tooehse, tykase toto.

¹⁷ Morarame Jezu tokãtose eya xine juteu tõ patary punero, imehnõ pata põkõ punero, enara.

João a typoetory tõ enyohtopõpyry poko Jezu maro toto oturutohme

(Mateu 11.2-19)

¹⁸ João poetory tomo a Jezu ehtopõpyry tokarose tosëkomo a. Mame asakoro typoetory tõ tykohmase tyya.

¹⁹ Mame toto enyohne oturupotohme Jezu a. Ynara tykase João, eya xine:

– Ynara kahtoko Jezu a: “Ritonõpo nymenekahpyry eraximãko ynanase. Ynoro hmahno? Ynorome pyra awahtao,

imepỹ eraximãko ynanah?” kahtoko ke Jezu a, tykase João tynenyohtyamo a.

²⁰ Morarame tooehse toto Jezu a. Ynara tykase eya:

— Ahno ĕpurihkahpõ yna enyohno oturupotohme oya. Omoro toko hma: “Oehnõko mana,” katopõpyry João a. Ynorome pyra awahtao imepỹ eraximãko ynanah? tykase toto Jezu a.

²¹ Morarame mokaro morotona toytose ahtao tuhke kurãkõkara kurãkãko Jezu kynexine. Inyrokurukõ roropa tymynyhpãkapose ropa eya. Jorokohpã kõ roropa kure ropa tyripose eya. Tonurãkara roropa tonutanohpose ropa eya.

²² Morarame ynara tykase Jezu João nenyohtyamo a:

— João a ytotoko ropa. Zurutatoko ynyriry poko, onetahpyrykõ poko, onenehpyrykõ poko: tonurãkara kure osenuhmãko ropa, ytoytopynỹpo tõ kure ytoytõko ropa, xiki-hxikihme ytoytõko mã toto, ipũ imotatyã kure exĩko ropa mana, otato pyra aehtyã otato exĩko ropa mana. Aorihtyã ĕsemãnõko ropa mã toto. Kure Ritonõpo ehtoh waro pyra exiketõ tuarõtãko mã toto Ritonõpo omiry poko, enara.

²³ Mame tãkye kuhse matose exĩko jenetupuhkehpyra awahtao xine, porempãpyra awahtao xine, kahtoko João a, tykase Jezu eya xine.

Jezu oturutopõpyry João poko

²⁴ Mame João nenyohtyã toytose ropa toto ahtao, ynara tykase Jezu imoihmãkomo a João poko.

— João maro mytoatose ahno esaka pyra. Oty enesehxo mytoatose morotona. Pyrouimo panõ tyryrykane naronarory enese mytoatose repe? Orutua jamitu kara enese mytoatose?

²⁵ Onoky enese mytoatose? Kurã ke autupohtohpyry eneseh mytoatose? Yrome kurã ke autupohtotyã tuisa tapyi kurã tao rokẽ mã toto, pata esã tapyĩ tao roropa mã toto.

²⁶ Kuurutoko. Onoky enese mytoatose? Ritonõpo omiry poko urutõ enese mytoatohse? “ÿ,” kahtoko, kuezuhoko. Ynara ãko ase oya xine, Ritonõpo omiry poko urutõ motye exikety kuhse tonese oya xine, João mokyro.

²⁷ Etatoko ke, mokyro poko ynara tymerose Ritonõpo omiry me: “Ynenyokyhpyry mose ro, ãko Ritonõpo. Osemazuhme mose ro aropõko ase oesemary rineme samo. Imehnõ tuarõtahneme mana,” katopõpyry Ritonõpo a tymerose mokyro poko, tykase Jezu.

²⁸ — Ynara ãko ase oya xine, ahnome aenurutyã motye João mana, ahno ĕpurihkahpono. Emero motye mana. Yrome Ritonõpo poenõme aenurutyã mã ime pyra ro tahtao xine João motye ro toh mana, tykase Jezu eya xine.

29 Tuhkākomo a totase Jezu omiry, kowenu tinerū apoinanomo a roropa totase.

— Zae Ritonōpo mana, tykase toto. Pake João omiry etahpōkō kynexine. Ritonōpo omipona toehse toto. Tōsēpurihkapose roropa toto João a tonetupuhse tyya xine exiryke.

30 Yrome parixeu tō Ritonōpo omipona se pyra toh kynexine, Moeze nymerohpyry poko amorepatōkō maro. Pake João a ytopyrya toh kynexine osēpurihkapose.

31 Morarame ynara tykase Jezu eya xine:

— Oty sã seromatokō Izyraeu tomo? Onoky sã roropa toh nae?

32 Poetohti sã mã toto osepekahtoh tao, kohrame exiketō samo. Ynara āko toto poetohti oxime rokē kohkohtāko: “Ynaneto rue repe onetarykōme, yrome wara matokene. Mame ynanyhnamō roropa repe onetarykōme, yrome onyhnamopyra matokene. Oty se keh matou?” āko toto oseya rokene.

33 Mokaro sã matose. Ynara exiryke, João, ahno ėpurihkaneme tooehse oya xine repe. Toitoine otuhpyry kynexine tōtururu poko Ritonōpo maro, jehnahpyry roropa onēpyry kynexine. Yrome amarokō ynara tykase ipoko: “Jorokohpe mokyro,” matose ipoko.

34 Morarame Kapu ae Ayhtohpyry tooehse roropa oya xine. Tōtuhse ynororo. Eukuru tōse roropa eya. Yrome ynara matose ipoko: “Enetoko ke, mokyro aotukurujano, eukuru ėne, kowenu tinerū apoinanō epeme, iirypyrymākō epeme roropa,” matose ipoko roropa.

35 Yrome Ritonōpo omipona se exiketō mã tuaro Ritonōpo ehtoh enetupuhnōko. Zae aehtoh enetupuhnōko roropa mã toto.

Jezu otuhtopōpyry parixeu tapyĩ tao

36 Morarame Jezu toahmase parixeu a tytapyĩ taka aytohtohme otuhse. Parixeu esety Ximāo kynexine. Mame itapyĩ taka toytose Jezu. Mame typorohse kohrame otuhtoh pona.

37 Moro pata po nohpo kynexine, iirypyrymano, orutua kō poko exikety. Morarame: “Jezu toytose parixeu tapyĩ taka otuhse,” kary totase tyya ahtao, parixeu tapyĩ taka toytose roropa ynororo. Mame ixtaratu typyne exikety tarose eya topu risē ao, arapaxturu ao.

38 Mame Jezu mykakoxi typorohse ynororo, eponaro. Tyxitase ynororo, tyrypyry rumekary se toexiryke. Tōxity ke Jezu pupuru tysỹsymase eya. Moromeĩpo tūsety ke ipupuru tykorokase ropa eya tyxitakehxĩpo. Typohse roropa ipupuru pona eya. Ixtaratu ke roropa typopase roropa eya, eahmaryme tyya, ipyno toexiryke.

39 Moro eneryke tyya, ynara tykase Jezu kohmahpono, parixeu tukurohtao:

– Mose Ritonõpo poe urutõme nymyry ahtao, nohpo tupupuru poko exikety enetuputyry. Iiryppyryme mose nohpo ehtoh waro exiry, tykase ynororo tukurohtao rokene.

40 Morarame ynara tykase Jezu Ximão a:

– Ximão, jotururu se ase amaro, tykase.

– Oty poko? tykase. – Kaxiko, kuuruko, tykase Ximão Jezu a. Mame ynara tykase Jezu:

41 – Asakoro orutua kõ kynexine, tosëkõ tinerũ apoihpõkomo. Toiro orutua a tineru tapoise 500 miume. Imepyny a 50 miume rokë tapoise.

42 Morarame tynapoihpyrykõ epehmary se ropa toh toehse repe. Yrome tosëkõ onepehmasaromepyra toh kynexine asakoro ro, tytineruke pyra toexirykõke. Moro eneryke tyya toenupunase toto poko esëkomo. Ynara tykase ynororo: “Otara kara ywy roro moro epehmãko ase onepehmara oehthkõme,” tykase typoetory tomo a esëkomo.

– Ximão, morara ahtao onoky tokoh tosë sehxo nae? tykase Jezu, tõturupose parixeu a.

43 Mame ynara tykase Ximão:

– Otarãme mokyro, tuhkehxo tineru apoihpono. Mokyro tosë sehxo mana, tykase Ximão. Ynara tykase Jezu eya:

– Zae mase morara karyke oya.

44 Morarame nohpo a toeramase Jezu. Ynara tykase ynororo Ximão a:

– Mose nohpo enëko mase. Atapyĩ taka oehno. Yrome jepuhkurikatoh onekaropyra makë ya. Mose nohpo rokë upupuru kurikano tyxity ke. Tũsety ke upupuru tykorokase roropa eya.

45 Tomõse atapyĩ taka jahtao ypohpyra roropa makene. Yrome mose nohpo jeahmakehpyra mana upupuru pona.

46 Jũsety anahpara roropa makene tyloxinë ke. Mose nohpo rokë upupuru popano ixtaratu ke.

47 Morara exiryke ynara ãko ase oya, mose ypoko toenupunatoh ke otuarõtanohtorỹko mana tyryppyry tuhke korokatopõpyry poko ya. Imepỹ mã pitiko tyryppyry tykorokase ahtao, morararo pitiko rokë ypoko enupunãko mana, tykase Jezu parixeu a.

48 Morarame ynara tykase Jezu nohpo a:

– Ooryppyry ykorokano, tykase.

49 Mame imehnõ otuhketõ ynara tykase toto oseya rokene:

– Onoky mose ro iiryppyry korokane? tykase toto.

50 Mame ynara tykase Jezu nohpo a:

— Tonetupuhse oya jexiryke typynanohse mase. Ytoko ropa. Torētyke pyra exiko, tykase Jezu eya.

8

Nohpo tō ytotoṗōpyry Jezu maro

¹ Moromeĩpo Jezu toytose pata tō poro Ritonōpo omiry kurã poko imehnō amorepase. Toto esēme Ritonōpo exiry poko tamorepase toto eya. Ipoetory tō roropa 12mākō toytose imaro.

² Nohpo tō roropa toytose imaro inukurākatyamo, jorokohanōpo tomo, kuranōpotōkara, enara toytose toto. Toiro esety Maria kynexine, mokyro esety akorō Matarena kynexine. Mokyro ae 7me joroko tō tutūtanohpose ropa pake Jezu a.

³ Joana roropa imaro toytose, Erote poetory esē pyty. Tuisamehxo kynexine inio, esety Kuza. Susana roropa toytose. Imehnō nohpo tō roropa tuhke toytose Jezu maro. Mokaro toenupunase Jezu poko. Ipoetory tō poko roropa toenupunase toto. Tymōkomorykō tapiakase eya xine, ekarotohme Jezu tomo a, zotyko tahnose eya xine.

Ipuhturu pahne poko sã ahtatohme (*Mateu 13.1-9; Maku 4.1-9*)

⁴ Morarame imehnō oehkehpyra ehse Jezu a, imeimehnō pata tō pōkomo. Morarame imoihme toehse toto ahtao tamorepase toto Jezu a. Ynara tykase ynororo eya xine, enetupuhthohme toto a.

⁵ — Orutua toytose otyro puhturu pahse sapararahme, ahtatohme. Mame ipuhturu papyryhtao eya tupito po ipuhturu toepukase roropa osema tao. Moro tytūtūmase ahno a. Torō tomo a roropa tonahse.

⁶ Mame ipapyryhtao, topuxikiri htaka toepukase roropa, ipuhturu. Moro tōxihtase axĩ repe. Yrome taremãse ropa tuna pyra exiryke nono ao.

⁷ Mame ipapyryhtao ro ipuhturu toepukase roropa ātaryka htaka. Moro tahtase repe yrome ātaryka a toise.

⁸ Morarame nono kurã pona toepukase ipuhturu. Moroto kure tahtase, toperytase roropa. Tuhke toperytase, enara.

Mame etyhpymy ynara tykase Jezu:

— Typanare awahtao xine etāko matose, tykase Jezu eya xine.

Tuarōtanohtopōpyry otyro puhturu arykahpō poko (*Mateu 13.10-23; Maku 4.10-20*)

⁹ Morotoino ynara tykase ipoetory tō Jezu a:

— Oty poko hko moturuno moro poko samo? tykase toto eya.

¹⁰ Mame Jezu a tozuhse toto. Ynara tykase:

— Kuesëkõme Ritonõpo ehtoh poko zuaro exïko matose enetuputyryke oya xine. Yrome imehnõ amorepãko ase tupimã ke rokene, enetupuhtohme eya xine repe. Yrome onenetupuhpyra toh mana. Etatohme roropa eya xine repe. Yrome onenetupuhpyra mã toto, tykase Jezu eya xine.

¹¹ Mame ynara tykase ropa Jezu eya xine:

— Ynekarohpyry otyro puhturu papyry poko ynara mana, ipuhturu sã Ritonõpo omiry mana.

¹² Mame ipuhturu aepukahpyry osema taka sã Ritonõpo omiry etananõ repe. Mame joroko tamuru oehnõko mana Ritonõpo omiry apoitohme ropa ikurohtaka xine, aomipona pyra toto ehtohme, osepynanohpopyra Ritonõpo a toto ehtohme.

¹³ Mame ipuhturu aepukahpyry topuxikiri htaka, imehnõ Ritonõpo omiry etananõ samo. Mame omi kurã etaryke tyya xine tãkye exïko toh mã repe. Yrome toto kurohtaka aomiry omõpyra samo. Axïtao rokë enetupuhnõko toh mã repe. Yrome toetuarimarykohtao axï poremänõko ropa mã toto.

¹⁴ Morararo imepÿ ipuhturu toepukase ahtao ätaryka htaka, moro sã Ritonõpo omiry etananõ mã repe. Mame torëtyke toexirykõke tymõkomoke se roropa, typenetarykõ poko roropa. Morohne mã Ritonõpo omiry eïko, ätaryka samo. Eperytara sã mã toto tukurohtao xine, ekurehnõko.

¹⁵ Mãpyra ipuhturu aepukahpyry nono kurã pona, moro sã Ritonõpo omiry etananõ mana. Kure Ritonõpo omiry etãko toto. Wenikehpyra roropa exïko toto. Aomipona roropa toh exïko. Penekehpyra roropa toh mana. Aomiry ekarõko imehnomo a enetupuhpotohme. Mame enetupuhporyhtao eya xine eperytãko sã mã toto, tykase Jezu eya xine.

*Oezurukõ ononëpyra ehtoko katopõpyry Jezu a
(Maku 4.21-25)*

¹⁶ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

— Nãparina pitiko saerehkane zukaxïpo onyripyra sytatose mukuxi zopikoxi. Onyripyra sytatose epehtoh zopikoxi roropa. Jarao rokë tyriko sytatose kae, apõ pona saerehkatohme, oehketõ zeipotohme, toto osenuhmatohme roropa.

¹⁷ Emero zonëtyã zumakãko mana aryhnaka tyripõko Ritonõpo mana. Emero etapuruhpyry etapuruhmakãko roropa mana jarao ehtohme, tykase Jezu eya xine.

¹⁸ — Naeroro tuaro ehtoko, tomeseke roropa ehtoko onetahpyrykõ poko. Nae exiketõ tuhkehxo apoïko. Yrome arypyra exiketõ ikyryrykõ ipuxihkãko emahpoe xine. Morararo kure jomiry etaryhtao oya xine tuhkehxo enetupuhnõko matose. Yrome jomiry kure onetara awahtao xine jomiry poko wenikehnõko matose, tykase Jezu eya xine.

Jezu ěytotopõpyry poko Jezu enese zakorõ tõ maro
(*Mateu 12.46-50; Maku 3.31-35*)

¹⁹ Mame Jezu ě toytose Jezu enese repe zakorõ tõ maro. Yrome ytopyra tokurehse ynaroro, ahno imoihme exiryke.

²⁰ Mame imepỹ ynara tykase Jezu a:

– Asa noehno moky äkorõ tõ maro. Mokã jarãnao. Tõtururu se mã toto amaro, tykase.

²¹ Morarame ynara tykase Jezu eya xine:

– Ritonõpo omiry etananõ mã aomipona roropa exiketõ mã mokaro mã ajame exiko jakorõ tõme roropa, tykase Jezu eya xine.

Tyryrykane mynyhpãkatopõpyry poko
(*Mateu 8.23-27; Maku 4.35-41*)

²² Morarame imepỹ ěmepyyry ae kanawa aka tõtyrise Jezu typoetory tõ maro. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Ehmaropa ikuhpo mõpozakoxi, tykase eya xine. Mame toytose toto.

²³ Mame toytorykohtao tynyhse Jezu kanawa ao. Morarame tyryrykane konõto tooehse ypy poe ikuhpo pona. Pohkane konõto toehse. Kanawa nerymary se pohkane toehse. Mame enaromỹke toehse toto tyneryrykõ poko.

²⁴ Morara exiryke axi Jezu tõpakase ropa eya xine. Ynara tykase toto:

– Jezu, Jezu, nerỹko reh sytatohse, tykase toto. Mame Jezu towõse ropa. Tõmiry ke tyryrykane tymnyhpãkapose eya, pohkane roropa tymnyhpãkapose. Mynytyme tuna toehse ipunaka.

²⁵ Mame ynara tykase ynororo typoetory tomo a:

– Otoko ahtao keh jenetupuhnõko matou? tykase Jezu eya xine.

Tõsenuruhkase toto. Enaromỹke roropa toh toehse. Ynara tykase toto oseya rokene:

– Onoky keh mose ro? Tõmiry ke rokẽ tyryrykane mynyhpãkapone, pohkane roropa aomi poe tymnyhpãse, tykase toto oseya rokene.

Joroko tũtanohpotopõpyry poko orutua ae Jezu a
(*Mateu 8.28-34; Maku 5.1-20*)

²⁶ Morotoino toeporehkase toto Keraza pona, Karirea mõpozakoxi.

²⁷ Morarame towõse ropa tahtao ikuhpo ehpikoxi ahno toporyse eya, moro pata pono. Jorokohpe ynororo kynexine moino ro. Pake ro tupõ turumekase eya, tytapyi tao nyhpyra roropa ynororo, okepy zonẽtoh po ehse ynororo.

²⁸ Mame Jezu eneryke tyya kui tykase ynororo. Jezu ěpataka toepukase. Mame ynara tykase ynororo opore:

— Jezu, Ritonõpo Kapuaõ mükuru mase, Imehxo Exikety mükuru. Oty se hma ya? Juãnohpyra exiko ajohpãme samo, utuarimapopyra exiko, tykase joroko ahnoaono Jezu a.

²⁹ Morara tykase ynororo Jezu a tutütanohpory ropa waro toexiryke eya. Tuhke rokê mokyro tomatomase joroko a äpuruhpyry tao ahtao ro. Ketu ke tymyhse ynororo repe emary poko ipupuru poko, enara. Yrome ketu tamohmohse eya, joroko a taropose ahtao ahno esaka pyra.

³⁰ Morarame ynara tykase Jezu eya:

— Onoky nah tä oesety?

— Ekuhpÿme yna esety nase, tykase, tozuhse eya, tuhke joroko tõ tomõse exiryke zaka.

³¹ Morarame ynara tykase toto tätaryporykõke Jezu a:

— Yna onenyohpyra exiko yna wãnohtoh taka, tykase toto Jezu a.

³² Moroto poinokoimo tõ kynexine, otuhnõko, ypy po. Mame ynara tykase joroko tõ Jezu a:

— Ynanytoxi poinokoimo aka, ajohpãme samo, tykase toto Jezu a. Morarame Jezu a taropose toto.

³³ Tynaõmahpyrykõ ae tutütase tahtao xine toytose toh rahkene poinokoimo tõ aka. Mame poinokoimo tõ tururume toytose toto. Ypy emory poe tohpahse toto ikuhpo kuaka. Tyneryse toto.

³⁴ Moro eneryke poinokoimo tõ erasÿpyã toepase toto pata pona. Toytose tahtao xine, imehnõ turuse eya xine, apetaõkomo, pata põkomo, emero turuse eya xine.

³⁵ Mame pata põkõ toytose osenuhmase Jezu a. Toeporehkase tahtao xine, jorokohpanõpo tonese eya xine Jezu maro. Typorohse kynexine Jezu pupuru myhto. Tupoke ropa toehse kynexine. Kure osenetupuhnõko ropa kynexine. Moro eneryke tyya xine tõserehse toto.

³⁶ Mame oehsenãkõ turuse roropa eya xine. Joroko tõ tütanohpotopõpyry ropa poko turuse eya xine.

³⁷ Morarame Keraza põkomo a Jezu taropose ropa, enaromÿke toexirykõke. Morara exiryke Jezu tõtyrise ropa kanawa aka.

³⁸ — Amaro ytoxi, ajohpãme samo, tykase jorokohpanõpo Jezu a.

Yrome tonyohse ropa ynororo Jezu a:

— Arypyra, atapyĩ taka ytoko ropa.

³⁹ Atapyĩ taõkõ zuruko okurãkatopõpyry ropa poko Ritonõpo a, opyno aexiry poko roropa, tykase Jezu eya.

Mame toeramase ropa ynororo. Tukurãkatopõpyry ropa poko Jezu a tokarose eya pata põkomo a emero. Mame Jezu tõ tätakuohse ropa.

*Jairu ěxiry ěsemãkatopõpyry ropa poko Jezu a
(Mateu 9.18-26; Maku 5.21-43)*

⁴⁰ Mame toeporehkase ropa Jezu ahtao Karirea pona, tãkye toehse imoihmãkomo, toraximase tyya xine exiryke.

⁴¹ Morarame imepÿ orutua tooehse. Mokyro esety kynexine Jairu. Juteu tō atamorepatoh esēme kynexine. Mame Jezu ěpataka typorohse ynororo. Ynara tykase ynororo Jezu a:

– Eropa ytapyĩ taka ajohpãme samo.

⁴² Jěxiry itamura kure pyra mana. Orihnōko mana, tykase ynororo Jezu a. Ěxiry 12me jeimamyry nae kynexine, toirono.

Morarame imaro Jezu toytose ahtao imoihmãkomo a tapurupose, tuhke ahno exiryke.

⁴³ Mame toto rãtaka nohpo toytose, munuimohpano. 12me jeimamyry taropose eya kure pyra toexiry poko rokene. Tytinerukehse roropa ynororo, opi warōkō poko tytinerũ tonahkase eya. Morararo kynexine pohtohkara ro. Topinopyry pona pyra kynexine.

⁴⁴ Mame mokyro tooehse Jezu mykapo zupō ehpiry temuhmase. Mame tytemuhmase eya ahtao axĩ tumũkehse ynororo. Toekurãkase ropa ynororo, tytemuhmase zupō tyya exiryke.

⁴⁵ – Onoky keh ytemuhmano? tykase Jezu eya xine.

– Arypyra, tykase toto eya. Mame ynara tykase Peturu:

– Tuhke nase ahno epuepurohmãko. Otarãme moxiaro kynako.

⁴⁶ – Arypyra, tykase Jezu. – Kurãkara ytemuhmano. Zuario exino nekurãka ropa ynororo yjमितunuru poe, tykase Jezu.

⁴⁷ Morara kary etaryke tyya tōsenetupuhse nohpo:

– To! Tuaru rukuh Jezu nahe. Tytemuhmatopõpyry waro ya, tykase nohpo tukurohtao rokene. Mame tooehse eya. Tykytyky tykase ynororo. Enaromyke toehse. Jezu myhtokoxi typorohse ynororo nono pona. Tõsekarose ynororo imoihmãkō netaryme. Ynara tykase ynororo:

– Pake ro munuimohpe exiase. Morara exiryke oupō ytemuhmano. Axĩ umũkehno, tykase nohpo Jezu a.

⁴⁸ Morarame ynara tykase Jezu eya:

– Kuku, tonetupuhse jexiryke oya tukurãkase ropa mase. Naeroro oserehpyra exiko. Kure rokē ytoko ropa, tykase Jezu eya.

⁴⁹ Mame nohpo maro aotururuhtao ro ahno tooehse Jairu tapyĩ tae. Ynara tykase toto Jairu a:

– Oěxiry norihno, tykase toto Jairu a. – Kuamorepanekō erekohmakehko, tykase.

⁵⁰ Yrome aotururukō totase Jezu a. Ynara tykase ynororo Jairu a:

— Oserehpyra exiko. Wenetupuhko hkoty. Kure exīko ropa oēxiry mana toorihxīpo, tykase Jezu eya.

⁵¹ Mame itapyī taka toeporehkase tahtao tymaro imehnō anaomōnohpopyra kynexine. Peturu tō rokē tymaro tarose eya, Peturu, João, Tiaku, poeto zummy, jeny, mokaro rokē tarose tapyi taka.

⁵² Emero tyhnamose tapyi taōkomo a. Kui tykase roropa toto. Yrome ynara tykase Jezu eya xine:

— Xitara ehtoko. Orihpyra nase. Nyhnōko rokē nase, tykase ynororo.

⁵³ Yrome Jezu tounohse eya xine, aorikyhpory waro toexirykōke.

⁵⁴ Mame aorikyhpory emary tapoise Jezu a. Ynara tykase ynororo opore eya:

— Orymo, owōko ropa ty, tykase eya.

⁵⁵ Morara kaxīpo sā rokē Jezu a tōsemākase ropa aorikyhpory. Towōse ropa ynororo. Morarame:

— Autuhmatoko ropa, tykase Jezu eya xine.

⁵⁶ Mame tōsenuruhkase jumy jē maro. Mame ynara tykase Jezu jē tomo a:

— Mose oēxirykō ēsemākatopōpyry ropa onekātopyra ehtoko, tykase Jezu eya xine. Enara.

9

*12mākō enyohtopōpyry poko Jezu a
(Mateu 10.5-15; Maku 6.7-13)*

¹ Morarame Jezu a tynamorepatyā tykohmase tyya 12mākomo. Mame tyjamtunuru tokarose eya xine orēpyra toto ehtohme, joroko tō tūtanohpory poko, kurākōkara kurākary poko, enara. Toto tyripose orēpyra.

² Mame imehnō amorepatohme tonyohse toto eya, tosēkōme Ritonōpo enetupuhtohme imehnomo a, kurākōkara kurākatohme roropa eya xine.

³ Ynara tykase Jezu eya xine:

— Omōkomorykō anaropyra ehtoko. Omyxirykō anaropyra ehtoko, apakarākō roropa. Ourukomo, otinerūkō roropa anaropyra ehtoko. Oupōkō akorō roropa anaropyra ehtoko.

⁴ Mame imepỹ tapyī taka ōmomyrykohtao moroto rokē ehtoko. Onyhtoko moro tao oytotohkō ropa ponāmero.

⁵ Mame ōmirykō etary se pyra toto ahtao, opyno xine pyra toto ahtao roropa, esae xine ytotoke ropa. Mame oytorykō ropa ahtao epuhsasakatoko, toto neneryme: “Ritonōpo awānohtorỹko mana, aomiry se pyra oexirykōke,” katohme sā oya xine inetarykōme. Mame imepỹ pata pona ytotoke, tykase Jezu eya xine.

⁶ Morarame toytose toto pata tō punero Ritonōpo omiry kurā poko imehnō amorepase. Kurākōkara tukurākase roropa eya xine.

Erote oserekohmatopōpyry poko Jezu poko
(Mateu 14.1-12; Maku 6.14-29)

⁷ Mame Erote Karirea rānaō kō tuisaryme kynexine. Morarame emero Jezu nyrytā ekarory totase eya. Morara exiryke tōsetaehkase. Torētyke toehse ynororo, ynara karyke imehnomo a Jezu poko:

— João ahno ĕpurihkahpō tōsemāse ropa mana, kary etaryke tyya.

⁸ — Arypyra, tykase imehnomo. — Eria ekepyry mokyro tōsemāse ropa mana, tykase toto. Jezu poko imehnō roropa ynara tykase:

— Arypyra, pake Ritonōpo poko urutonōpo ekepyry mokyro, tōsemāse ropa mana, tykase toto Jezu poko.

⁹ Yrome ynara tykase Erote:

— João tuhkapose ya, onoky keh mokyro osekātokety. Tuaro pyra reahse, tykase. Mame Jezu enery se toehse ynororo rahkene.

5.000mākō otuhmapotopōpyry poko Jezu a
(Mateu 14.13-21; Maku 6.30-44; João 6.1-14)

¹⁰ Mame inenyohtyā tooehse ropa Jezu a. Emero tynyri-tyākō tokarose ropa eya xine. Morarame tymaro typoetory tō tarose Jezu a tokare pyra Petesaita pona.

¹¹ Yrome imoihmākō tuaro toehse Jezu ytory poko. Tokah-mase eya xine. Mame toporyse ropa toto a ahtao, toto anaropopyra ropa kynexine. Tamorepase toto eya, toto esēme Ritonōpo ehtoh poko. Kurākōkara tukurākase roropa eya.

¹² Mame xixi tyerukumāse ahtao 12mākō toytose Jezu a. Ynara tykase toto eya:

— Imoihmākō enyohko ropa mōtohme toto ytotohme ahno esaka ropa. Moero tahtao xine otuhnōko mā toto. Nyhnōko roropa mā toto. Ahno esary kara taro, tapyi pyra, tykase toto.

¹³ Morarame Jezu a tozuhse typoetory. Ynara tykase ynororo eya xine:

— Amarokō ro inahpatoko, tykase eya xine.

Mame ynara tykase toto:

— Otarahxo? 5me rokē wyi nae ynanase, kana ro-ropa asakoro rokē inunōkara. Morara exiryke otara ākohxo ynanah? Yna ytory se hma moxiā zuru epekahse? tykase toto Jezu a.

¹⁴ Mame ynara tykase, Jezu a tozuhse:

— Arypyra, iporohkapoko toto. Oseosetyoro tyriplotoko toto, 50me rokē tuhke toto exiry tyriplotoko, tykase Jezu eya xine. Moroto 5.000me orutua kō kynexine tuhke exiry.

¹⁵ Morarame ahno tō typorohkapose eya xine emero.

¹⁶ Mame wyi tapoise Jezu a 5me. Kana roropa tapoise eya asakoro. Morarame kakoxi tōsenuhmase:

— Kure mase Papa Kapuaono, tykase ynororo. Moromeīpo wyi tytohtohkase eya kana maro. Morotoino tokarose typoetory tomo a, imoihmākomo a ekarotohme ropa eya xine.

¹⁷ Mame tōtuhse toh rahkene. Tuesapare roropa toh toehse. Mame akoīpyry tanỹse roropa eya xine. 12me ruto typehkase akoīpyry ke. Imeīpo taropose ropa toto esaka xine.

*“Kyrixtu mase,” katopōpyry sero Peturu a
(Mateu 16.13-19; Maku 8.27-29)*

¹⁸ Morarame toiroro Jezu kynexine oturūko Tummy maro. Mame ipoetory tō 12mākō kýtone eya. Mame tōturupose eya xine:

— Onokyme imoihmākō jekarōko nae? tykase ynororo typoetory tomo a.

¹⁹ Mame ynara tykase toto eya:

— Toitoine Joāome oekarōko toh mana, ahno ěpurihkahpōme. Imehnō Eriame oekarōko mā toto. Imehnō roropa pake Ritonōpo poe urutonōpo tōsemākase ropa oekarōko mā toto, tykase toto Jezu a.

²⁰ Morarame eya xine Jezu tōturupozomose ropa. Ynara tykase ynororo eya xine:

— Amarokō ke? Onokyme roropa jekarōko matohe? tykase eya xine.

Mame Peturu a tozuhse:

— Ritonōpo nymenekahpyry mase yna pynanohneme, tykase Peturu eya.

²¹ Mame Jezu a tymynyhpākaposē toto. Ynara tykase ynororo eya xine:

— Imehnomo a moro onekaropyra ropa ehtoko, tykase eya xine.

*Toorihtoh poko ekarotopōpyry sero Jezu a
(Mateu 16.20-28; Maku 8.30–9.1)*

²² Mame ynara tykase ropa ynororo typoetory tomo a:

— Kapu ae Ayhtohpyry htomāko mā Izyraeu tō tamuxiry tomo. Tutuisarykōme yse pyra exīko mā toto. Jetapary se exīko mā toto, Ritonōpo maro oturuketō tuisary tō maro, Moeze nymerohpyry poko amorepatōkō maro roropa. Mame jexixihmapōko toh mana jorihmapōko. Yrome moromeīpo oseruao tōmehse jahtao ěsemānōko ropa ase, tykase eya xine.

²³ Moromeīpo ynara tykase ropa Jezu imoihmākomo a:

— Ymarõme oexirykõ se awahtao xine, ypoe oehtohkõ rokẽ poko ehtoko. Opoe xine oehtohkõ irumekatoko. Kokoro rokẽ oorikyrykõ enetupuhtoko oorypyrykõ poko, ymarõme oehtohkõme, tykase.

²⁴ — Mãpyra opoe xine oehtohkõ poko rokẽ awahtao xine, orihnõko matose. Ymarõme pyra exiiko matose. Yrome ypokoino oorikyrykohtao ymaro exiiko matose jũme.

²⁵ Otyme kure openetatoh apoiry oya emero porehme repe yrome oorikyry ke moro epehmatohme? Arypyra.

²⁶ Etatoko pahne, ihxipỹke awahtao xine ypoko, jomiry poko roropa ihxipỹke awahtao xine, Kapu ae Ayhtohpyry ro-ropa ihxipỹke exiiko opoko xine mana, tuisamehxo tooepyry ropa ahtao Tummy kurã esae, Ritonõpo nenyoyhtyã kurãkõ maro tooepyry ropa ahtao, tykase Jezu eya xine.

²⁷ — Sero poko wenikehpyra ehtoko. Ynara ãko ase oya xine, kymaro xine exiketõ toitoine orihpyra ro tahtao xine, Ritonõpo tuisame ehtoh enẽko toto, tykase Jezu eya xine.

*Moeze maro Eria maro Jezu ehtopõpyry
(Mateu 17.1-8; Maku 9.2-8)*

²⁸ Morarame 8me tynyhse ahtao Peturu tõ tarose Jezu a ppy pona, João maro, Tiaku maro. Tarose toto eya oturuse Ritonõpo maro.

²⁹ Morarame aotururuhtao ro ãmyty tytyorõtase. Zupõ roropa karimutume toehse, saereh tykase.

³⁰ Morara toehse ahtao asakoro orutua kõ tõsenepose eya xine. Mame Jezu maro tõturupitose toto. Ynara toh kynexine, Moeze, Eria, enara, pakatokomo.

³¹ Morararo toh kynexine saereh ãko roropa. Morarame tõturuse toto Jezu maro aorikyry poko, aetuarimary poko, enara, Jerusarẽ po. Aorikyry se Ritonõpo exiry poko tõturuse toto.

³² Yrome Peturu tõ tynyhse kynexine tyrõnaka xine. Mame typakase ropa toto ahtao, Jezu saereme exiry tonese eya xine. Asakorõkõ roropa tonese eya xine, Jezu maro.

³³ Mame mokaro asakorõkõ onuhpitoryhtao ropa, ynara tykase Peturu Jezu a:

— Pãna, kure taro kuexirykomo. Tapyi ynanamoxi, oseruao, axiitao rokene, toiro atapyĩme, toiro Moeze tapyĩme, toiro Eria tapyĩme, enara ynanamoxi, tykase Peturu. Morara tykase ynororo onenetupuhpyra toexiryke moro poko.

³⁴ Mame Peturu otururuhtao ro akurũ tooehse toto poro. Mame akurũ eneryke tyya xine enaromỹke toehse Peturu tomo.

³⁵ Morarame omi totase akuru htae. Ynara tykase:

— Umũkuru nymyry mose ynymenekahpyry. Morara exiryke aomiry etatoko, tykase Ritonõpo.

36 Morarame omi tymynyhpāse ahtao, Jezu rokē tonese eya xine. Mynyhme rokē toh toehse. Tynenehpyrykō poko oturupyra toh toehse roropa imehnomo a.

*Joroko tūtanohtopotopōpyry ropa poko poeto ae Jezu a
(Mateu 17.14-18; Maku 9.14-29)*

37 Morarame tōmehse ahtao ypy poe tyhtose ropa toto. Morarame tuhkākomo a Jezu toporyse ropa.

38 Toto rātao toehse ahno. Jamihme Jezu tykohmase mokyro a. Ynara tykase:

– Amorepane, umūkuru eneko ajohpāme samo. Ipyno ase toirō myhe exiryke.

39 Joroko mose apoīko mana. Mōtoino rokē kui āko mose nase. Mame akyakyhnōko roropa nase. Akuakurotāko roropa nase itary ae. Iiryhmāko joroko mana. Onurumekara roropa mana.

40 Opoetory tomo a oturu repe itūtanohtopotohme ropa repe. Yrome onutūtanohtopopyra toh nekurehno, tykase Jezu a ynororo.

41 Mame Jezu a tozuhse. Ynara tykase ynororo:

– Tō! Otara ahtaohxo keh jenetupuhnōko matou? Jenetupuhpyra ro rukuh matou, popyra oexirykōke. Amaro xine ywy repe. Yrome jenetupuhpyra ro amarokomo. Type-nekehse ywy opoko xine, tykase. Mame ynara tykase ynororo jumy a:

– Omūkuru enehko ya, tykase.

42 Mame jumy a tonehse ahtao, joroko a tomase ropa nono pona. Takurotanohpose roropa eya. Mame ynara tykase Jezu joroko a:

– Otūtako ropa joroko, tykase Jezu. Mame tutūtase ropa rahkene. Tukurākase ropa poeto eya. Morotoino jumy a tokarose ropa eya.

43 Morarame tōsenuruhkase morotōkō emero Ritonōpo jami-tunuru eneryke tyya xine.

*Jezu oturutopōpyry poko toorikyry poko
(Mateu 17.22-23; Maku 9.30-32)*

Mame mokaro osenuruhkaryhtao ro tōturuse ropa Jezu typoetory tomo a:

44 – Wenikehpyra mehtatose sero jomihpyry poko, Kapu ae Ayhtohpyry ekarōko mā toto jehno exiketomo a, tykase Jezu eya xine typoko.

45 Morarame aomiry onenetupuhpyra toh kynexine tonēse sã exiryke eya xine.

– Oty kary se mose nae? tykase toto oseya rokene. Yrome eya: “Oty kary se hko hmano?” kara toh kynexine, ihxipŷke toexirykōke.

*“Onoky imehxo nae?” katopõpyry
(Mateu 18.1-5; Maku 9.33-37)*

⁴⁶ Morarame oseya toh tõturuse 12mãkomo:

– Onokãkõ imehxo nae taro, tuisamehxo? tykase toto, typoko xine rokene.

⁴⁷ Yrome toto otururu waro Jezu kynexine. Morara exiryke poeto tapoise eya tupõtokoxy tynyriryme.

⁴⁸ Mame ynara tykase ynororo eya xine:

– Mose poeto poko oenupunarykohtao ypokoino ypoko enupunãko roropa matose. Morararo ypoko oenupunarykohtao jenehpohpõ poko enupunãko roropa matose. Ynara exiryke, tuisamãkõ kara poko roropa oenupunarykohtao tuisamehxo matose exiko.

*Tymarõ onyhxiropyra Jezu ehtopõpyry poko
(Maku 9.38-40)*

⁴⁹ Morarame ynara tykase João Jezu a:

– Imepỹ ynanenease. Joroko tütanohpõko ropa nexiase ahno ae oesety poe. Morara kamexipopyra ynanexiase eya kymaro xine pyra aexiryke, tykase João Jezu a.

⁵⁰ Mame ynara tykase Jezu João tomo a:

– Arypyra: “Ipoko pyra exiko,” kara ehtoko imehnomo a. Kyzehno xine pyra exiketõ kymaro xine mana. Ækorekehkara xine imehnõ ahtao Ækorehmatorỹko mã toto, tykase Jezu eya xine.

Apoto enehpory se João tõ ehtopõpyry poko

⁵¹ Morarame kapu aka ropa ytosasaka tahtao, toytory se toehse Jezu Jerusarẽ pona.

⁵² Mame osemazuhme typoetory tõ tonyohse eya, tuapo. Mame toytose toto Samaria pata pona. Moroto osa tokaropose eya xine Jezu nyhtohme repe.

⁵³ Yrome morotõkõ osa ekarory se pyra Jezu a toh kynexine Jerusarẽ pona aytory eneryke tyya xine. (Mame moro tokarose ropa Jezu a, nyhtoh onekaropyra toto ehtopõpyry.)

⁵⁴ Morara exiryke ynara tykase João tomo, Tiaku maro Jezu a:

– Otarãme, kure oya apoto kohmary yna a kapu ae, moxiã enahkatohme, pake ehtopõpyry samo, Eria a apoto kohmatopõpyry samo, tykase toto Jezu a.

⁵⁵ Mame toeramase Jezu toto ëpataka. Toto zehno roropa toehse ynororo morara kary etaryke tyya.

– Ritonõpo Zuzenu poe pyra matose morara Æko.

⁵⁶ Ahno enahkase pyra tooehse ywy Ritonõpo nymenekahpyryme. Toto pynanohse rokẽ tooehse ywy, tykase Jezu eya xine. Mame imepỹ pata pona toytose toto.

*Jezu maro toexiry se exiketō ehtopōpyry poko
(Mateu 8.18-22)*

⁵⁷ Morarame osema tao Jezu ahtao typoetory tō maro ynara tykase imepỹ Jezu a:

– Jytory se ase amaro emero rokē pata pona. Orumekary se pyra roropa ase jūme, tykase ynororo Jezu a.

⁵⁸ Yrome ynara tykase Jezu eya:

– Oytory se hmah ymahro? Onokyro tō tosake mana. Torō tō roropa tymỹke mana. Māpyra Kapu ae Ayhtohpyry tosake pyra mana, tykase Jezu eya. – Oytory se roh mah ymahro? tykase eya.

⁵⁹ Mame imepyny a ynara tykase Jezu:

– Ymaro eropa ypoetoryme, tykase ynororo eya.

Yrome ynara tykase ynororo:

– Ajohpāme sā ytoxi aporo papa tapyĩ taka. Tamuhpōme toehse papa mana. Mame toorihse ahtao zonēnōko ase. Moromeĩpo oehnōko ropā ase amaro jytotohme, tykase ynororo Jezu a.

Mame ynara tykase Jezu eya:

⁶⁰ – Ah imehnō omy ekepyry zonēno toto. Eropa hkoty ymaro imehnō amorepatohme kuesēkōme Ritonōpo ehtoh poko, tykase Jezu eya.

⁶¹ Morarame imepỹ ynara tykase Jezu a:

– Ywy kuhse amaro ytōko ano. Apo ke aporo osekazumatā aporo wekyry tomo a, tykase ynororo eya.

⁶² Yrome ynara tykase Jezu eya:

– Etako pahne, ijoiyome kanawa arōko āpuine mana tỹkakoxi tōsenuhmaryke. Mokyro sā mase. Ymaro se mase repe, emero rokē poko penetāko mase roropa. Morara awahtao Ritonōpo maro se nymyry pyra mase, tykase Jezu eya.

10

Sero nase 72mākō enyohtopōpyry poko Jezu a

¹ Morarame orutua kō tymenekase Jezu a, 72mākomo tōmiry ekarotohme imehnomo a. Morarame asakoro ro rokē tonyohse toto eya, tuapo pata tō punero.

² Ynara tykase ynororo eya xine:

– Oenyohtrỹko ase jomiry ekarotohme imehnomo a, tupito esē typoetory tō enyokry samo. Tupito konōto po tiriiku ahpirātyā sā Ritonōpo omiry onetapitopynō mana, sero nono po. Yrome tuhke pyra Ritonōpo omiry ekaronanō nae. Naeroro oturutoko Ritonōpo a: “Papa Kapuaono tuhke ōmiry ekaronanō enyohko ōmiry ekarotohme imehnomo a,” kahtoko eya.

³ Mame ytotoko. Tomeseke ehtoko roropa. Oty katohme? Oenyohitorŷko ase kaneru mŷkuru enyokyry sã kaikuxi tŷ htaka. Ytoytŷko matose ozehno exiketŷ htakuroko.

⁴ Tineru ẽ anaropyra ehtoko, pakara tŷkehko sapatu roropa anaropyra ehtoko amaro xine. Mame etypohpyra ehtoko ōturutohkŷme imehnŷ maro osema tao. Topohme ytotoko.

⁵ Morarame tapyi taka ōmomyrykŷ se awahtao xine, ynara kahtoko tytapyikemy a: “Taro hmatou? Kure pãna matou repe,” kahtoko. “Opyno xine Ritonŷpo mana,” kahtoko roropa moro taŷkomo a.

⁶ Mame tapyi ešẽ ajoajohpãme pyra ahtao, ōmirykyŷ etary se exiiko mana. Yrome ajoajohpe exiketyme ahtao, ōmirykyŷ etary se pyra ynororo ahtao eramatoko ropa rokene.

⁷ Yrome ōmirykyŷ etary se ahtao moroto rokẽ ehtoko. Otuh-toko, eukuru ẽtoko, enara, owohparykohtao eya xine. Moro ōtuhtohkŷ oepehpyrykyŷme sã mana, jomiry ekaroryke oya xine. Ihximyra ehtoko ōtukurukŷ poko. Ynara exiryke, erohketŷ toerohtamitukŷ apoiry zae mana. Estryhmara ehtoko morotoino imehnŷ tapyi taka.

⁸ — Mame emero rokẽ pata pona oytorykohtao: “Otuh-tokose,” karyhtao oya xine, motuhtatose rokene.

⁹ Kurãkŷkara nae moro pata po ahtao, ikurãkapotoko ropa toto Ritonŷpo a. Ynara kahtoko roropa eya xine: “Ritonŷpo omiry ekarŷko ynanase oya xine enetupuhtohme oya xine oesẽkŷme. Ameke pyra Ritonŷpo tuisame ehtoh mana oya xine,” kahtoko eya xine.

¹⁰ Morarame imepŷ pata pona toytose awahtao xine, yrome ōmirykyŷ omipona pyra toto ahtao, osema taka mytotatose ropa. Ynara kahtoko eya xine:

¹¹ “Oesarykŷ nonory nosejihno yna pupuru pokona. Naeroro isasakãko ropa ynanase otuarŷtatohkŷme awãnopyrykyŷ poko Ritonŷpo a. Yrome wenikehpyra ehtoko, Ritonŷpo omiry tooehse oya xine mana. Oesẽkŷme enetupuhtohme oya xine repe. Yrome ise pyra matose,” kahtoko eya xine, tykase Jezu eya xine.

¹² — Ynara ãko ase oya xine. Ajohpe pyra, kurãkŷ apiakaryhtao Ritonŷpo a moro pata pŷkŷ wãnohnŷkohxo Ritonŷpo mana, Sotoma pŷkŷ wãnopyry motye. Sotoma pŷkŷ pynohxo Ritonŷpo exiiko mana, tykase Jezu toto enyokyryme tyya.

*Jezu onenetupuhpyra pata tŷ pŷkŷ ehtopŷpyry
(Mateu 11.20-24)*

¹³ Mame ynara tykase ropa Jezu:

— Jetŷ myhẽ exiiko mã oya xine taroino Korazim pŷkomo, oya xine roropa Petesaita pŷkomo. Jetŷ mã oya xine exiiko myhene. Awãnohtorŷko Ritonŷpo mana. Yjamitunuru meneatose repe

apatarykō rãnao. Yrome jenetupuhpyra matose. Oorypyrykō onurumekara roropa matose. Onenehpyrykō tonese ahta Tiro pōkomo a Xitō pōkomo a roropa, tyrypyrykō turumekase eya xine exiry pake. Saku risē tyrise eya xine exiry tupōkōme. Oruno roropa tyrise eya xine exiry tokokō pokona, tyrypyrykō rumekary se toto exiry enetupuhpo-tohme imehnomo a.

¹⁴ Etatoko pahne, kurākō apiakatoh po awānohtorỹko Ritonōpo mana. Tiro pōkō wānohnōko roropa mana. Xitō pōkō roropa wānohnōko mana. Yrome mokaro wānopyry motye awānohtorỹko Ritonōpo mana, tykase Jezu eya xine.

¹⁵ — Amarokō roropa Kapanaū pōkomo, epyrypāko matose imehxo oexirykō poko repe. Yrome osenekunohnōko rokē matose. Imeīpo oematorỹko Ritonōpo mana apotoimo htaka, tykase Jezu eya xine.

¹⁶ Mame ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

— Ōmirykō etahpōkō jomiry etāko roropa toh mana. Morararo ose xine pyra exiketō yse pyra roropa toh mana. Jenehpohpō se pyra roropa toh mana, yse pyra toehtohkō samo. (Ytotoko rahkene. Jomiry ekarotatoko emero pata tō punero, tykase Jezu eya xine.

— Ÿ, tykase toto. Mame toytose toh rahkene omi kurā ekarose.)

Sē nase 72mākō eramatopōpyry ropa poko

¹⁷ Mame mokaro 72mākō tooehse ropa toto. Tākye toh toehse ropa. Ynara tykase toto Jezu a:

— Joroko tō roropa ynanutūtanothpoase ropa ahno ae. “Jezu omi poe otūtatoko ropa,” tykase ahta rokē yna a nutūtase ropa toto, tykase toto Jezu a.

¹⁸ Yrome ynara tykase Jezu eya xine:

— Ÿ, joroko tamuru mokyro. Aepukahpyry enene nenenehkane samo, kapu ae.

¹⁹ Etatoko pahne, yjमितunuru ekarōko ase oya xine. Orēpyra oritorỹko ase. Mame okoi tūmaryhta oya xine, mynoto roropa tūmaryhta oya xine ōsanumara xine toh mana. Joroko tamuru motyēkāko matose, ypoē oexirykōke.

²⁰ Etatoko pahne, ōmirykō poe joroko tō tutūtase ropa ahta ahno ae kure mana. Yrome moro poko rokē pyra atākyematoko. Ritonōpo poenōme oexirykō poko atākyematokohxo yronomyryme. Oesetykō tymerose pape pokona Ritonōpo esao. Moro poko atākyematoko, tykase Jezu eya xine.

Jezu ākyematopōpyry poko
(Mateu 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Mame Jezu tātākyemase yronomyryme Ritonõpo Zuzenu poe. Ynara tykase ynororo Tummy a:

– Papa Kapuaono, kapuaõkõ esẽme mase. Sero nono põkõ esẽme roropa mase. Kure mase Papa, tuaro pyra exiketõ amoreparyke oya õsenetupuhtoh poko. Opoe zuarohxo exiko toh mana. Tuaro exiketõ motye exiko toh mana. Atamorepaketõ motye roropa tuaro exiko toh mana. Opoe roropa tuaro exiketõ zuaro pyra toehse ropa mana. Æmoreme morohne tyrise oya Papa, tyriry se oexiryke, tykase Jezu Tummy a.

²² Mame ynara tykase roropa Jezu eya xine:

– Emero Papa kynekarone ya. Ritonõpo mükuru waro pyra matose repe. Papa rokẽ juaro mana. Papa waro pyra roropa matose. Ywy imükurume jexiryke zuaro ase. Ynymenekatyamo a roropa Papa enepõko ase zuaro toto ehtohme, tykase Jezu eya xine.

²³ Mame toeramase ropa Jezu typoetory tomo a. Ynara tykase ynororo eya xine.

– Tākye ehtoko onenepyyrykõ poko.

²⁴ Ynara āko ase oya xine, tuhke Ritonõpo omiry poko urutõ kõ pake, tuisa tõ roropa onenerykõ enery se toh kynexine repe. Onetarykõ etary se roropa toh kynexine repe. Yrome onetara tokurehse toto. Onenepyra roropa tokurehse toto, tykase Jezu eya xine.

Imepỹ akorehmatopõpyry poko Samaria pono a

²⁵ Morarame Moeze nymerohpyry poko amorepatõ tooehse Jezu a tõturupotohme. Ynara tykase ynororo, Jezu kuhõko rokẽ kynexine:

– Otara ākohxo ke hano orihpyra jehtohme jũme, Ritonõpo maro jehtohme? tykase ynororo eya:

²⁶ Mame ynara tykase Jezu eya:

– Otara āko Ritonõpo nymeropohpyry nah? Oty enetupuhnõko hma? tykase Jezu eya.

²⁷ Mame tozuhse ropa Jezu eya. Ynara tykase ynororo:

– Ynara enetupuhnõko ase, Ritonõpo pyno ehtoko ipunaka. Yronomyryme ipyno ehtoko okurohtao xine oorikyrykõ ponāmero. Kure rokẽ tyritoko õsenetupuhtohkõ ae. Oemynyhmarykohtao ipyno ehtoko ipunaka. Mame osepyno oehtohkõ sã imehnõ pyno ehtoko, katoh tonõ waro ase, tykase ynororo Jezu a.

²⁸ – Ÿ, tuaro oehtoh zae. Moro omipona awahtao, orihpyra exiko mase, jũme, Ritonõpo maro, tykase Jezu eya.

²⁹ Mame mokyro, Moeze nymerohpyry poko amorepatõ, imehnõ pyno ehtoh poko ekaropory se toehse. Ynara tykase ynororo Jezu a:

– Onokākō mokaro ipyno jehtopo? tykase ynororo Jezu a.

³⁰ Mame Jezu a tozuhse. Ynara tykase ynororo eya aosene-tupuhtohme:

– Ahno toytose Jerusarē poe Jeriko pona. Juteu mokyro. Morarame osema ae aytoryhtao omato komo a tapoise ynororo. Imōkomory roropa tarose eya xine. Totatotapase roropa ynororo eya xine. Mame moroto ro turumekase eya xine orihsasaka ahtao.

³¹ Moromeīpo Ritonōpo maro oturukety toytose moro osema ae. Mame mokyro etaetapahpyry tonese eya. “Tee, jam,” tykase rokē ynororo. Zomye rokē toytose ynororo. Enununara myhehxo ipoko. Osema ehpiuroko rokē toytose.

³² Morarame imepỹ roropa toytose moro osema ae. Ritonōpo Tapyĩ tao erohkety kynexine ynororo. Morararo ikuroko rokē toytose ynororo. Enununara myhẽ ipoko.

³³ Mame imepỹ roropa moro osema ae toytose roropa. Samaria pō kynexine. Toipe Samaria pōkō maro juteu tō oxise pyra toto. Yrome mokyro toenupunase etaetapahpyry poko.

³⁴ Eya toytose ynororo. Tonaka tanỹse eya. Etapatopōpyry tysereseremase opi ke eya. Tyōtose roropa eya. Morarame toky pona mokyro tyrise eya, jumētu pona. Mame tapyi taka tarose eya ahno nyhtoh taka. Mame kure mokyro tyripose eya tapyi esemy a.

³⁵ Morarame yrokokoro toytory ropa ahtao, tineru tokarose eya, tapyi esemy a. Ynara tykase ynororo eya: “Mose pyno exiko,” tykase ynororo tapyi esemy a. “Tooehse ropa jahtao, oepehmāko ropa ase onepekahtyā epehmāko ropa ase,” tykase mokyro Samaria pono tapyi esemy a. Mame ynara tykase Jezu Moeze nymerohpyry poko amorepatono a.

³⁶ – Etaetapahpyry tonese oseruaōkomo a repe. Yrome onoky rokē akorehmaneme nexiahse? tykase Jezu Moeze nymerohpyry poko amorepatono a. Mame eya tozuhse:

³⁷ – Mokyro rokene, ipyno aexihpyry rokene, tykase ynororo eya.

Mame ynara tykase Jezu eya:

– Naeroro ytoko. Mokyro sā imehnō pyno exiko, tykase eya Jezu. Mame toytose ropa ynororo Jezu maro ehxīpo.

Jezu ytotoopōpyry poko Maata tō tapyĩ taka

³⁸ Mame Jezu toytose typoetory tō maro. Toeporehkase toto pata pona. Moroto nohpo kynexine esety Maata. Mokyro a toahmase toto tytapyĩ taka toto ytotohme. Moroto ehse tō aporo.

³⁹ Mame Maata akorō moroto kynexine esety Maria. Mame Jezu otururu etary se kynexine ipunaka. Morara exiryke Jezu myhtokoxi typorohse ynororo.

⁴⁰ Maata rokē kynexine tŷpokonohke. Tonahsē riry poko kynexine. Mame Jezu a toytose ynororo. Ynara tykase eya, takorō anakorehmara exiryke:

– Pihpi, ypoko oenupunary se pyra mahno? Eneko ke, jakorō jakorehmara nase. Ajohpāme sã wakorehmapoko aporo eya, tykase Maata Jezu a repe.

⁴¹ Mame Jezu a tozuhse ynororo. Ynara tykase eya:

– Xihxi, torētyke mase senohne poko, otyro riry poko.

⁴² Toiro se rokē matose enetupuhtohme. Senohne irumekako aporo, jomiry etatohme oya, ākorō samo. Zae ehtoh tymenekase eya. Naeroro anaropopyra ase aporo ywinoino, tykase Jezu eya.

11

*Ritonōpo maro ōturutoh poko amorepatoh sero
(Mateu 6.9-13; 7.7-11)*

¹ Morarame Ritonōpo maro oturūko Jezu kynexine. Mame tōturukehse ahtao ynara tykase ipoetory eya:

– João a typoetory tō tamorepase Ritonōpo maro oturutoh poko. Morara se ase. Yna amorepako Ritonōpo a yna oturutoh poko, tykase ynororo Jezu a.

² Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Ritonōpo maro ōtururukohtao ynara kahtoko:
“Papa Kapuaono, kure mase.

Yna akorehmako kure rokē oritohme yna a,
yna esēme oenetupuhtohme roropa yna a.

³ Yna nykyryry ekaroko yna a kokoro rokene.

⁴ Yna rypyry ikorokako ropa imehnō rypyry korokapotoh sã
yña a oya.

Moromeïpo wenikehnōko mase yna rypyry poko
imehnō rypyry poko yna wenikehtoh samo.

Joroko tamuru a yna onukuhpopyra exiko,”
kaxitoko Ritonōpo a, tykase Jezu eya xine.

⁵ Mame ynara tykase ropa Jezu typoetory tomo a, tōturutoh
poko Ritonōpo maro:

– Ynara āko ase oya xine ōsenetupuhtohkōme rokene.
Otarāme omoro wyi epekatyry se mase onoa. Morara exiryke
oepe tapyī taka ytōko mase. Ynara āko mase eya otarame:
“Jepe, wyi se pitiko hano ajohpāme samo, oseruao rokene nae
awahtao rokene.

⁶ Wekyry noehno ya, imepŷ pono. Morara exiryke autuh-
mary se ake repe. Yrome wyi pyra jexiryke anautuhmara
jekurehno. Naeroro oya oehno wyi epekahse repe.”

7 – Morarame tytapyĩ tae oezuñõko oepe mana. Ynara ãko otarame mana: “Jerekohmara exiko. Tapuruse nase tapyi. Nyhñõko ynanase. Ypoenõ jowomyhtome nase xitãko. Owõpyra ase,” ãko mã repe, tykase Jezu.

8 – Morarame otarame otuhparo: “Ise, ise,” ãko mase. Morara ahtao otara exiko hnae moromeĩpo? Etatoko pahne, oepe owõñõko mana wyi ekarose oya. Yrome oepeme toexiry pokoino pyra owõñõko mana, orẽpyra torekohmaryke oya õpenery ekarotohme oya, otuhparo oexiryke. Morara exiryke sã rokẽ owõñõko mana, tykase Jezu eya xine.

9 – Naeroro ynara ãko ase oya xine, moro saaro ekaropoto Ritonõpo a. Mame ekarõko oya xine mana. Onupirykõ ekaropotoko Ritonõpo a. Mame onupirykõ enẽko matose. Tapyi tapuruse ahtao roropa ikohmatoko. Mame esẽ apuruhmakãko mana. Moro saaro tahxime õtururukohtao Ritonõpo a, oezuhtorỹko mana.

10 Ynara exiryke, ekaroponanõ tynekaropohpyrykõ apoiko mã toto. Zupinanõ tunupihpyrykõ enẽko ropa mã toto. Tapyi taka tomomyry se exiketõ ikohmaryhtao, tapyi apuruhmakãko mã toto. Omõñõko roropa mã toto.

11 Morararo ynara karyhtao omũkuru a oya xine: “Papa, omise ase,” karyhtao oya xine, okoi onekaropyra matose eya.

12 “Papa kuratirihmo se ano,” karyhtao roropa oya xine, mynoto onekaropyra matose omũkurukomo a.

13 Iirypyryme matose repe, yrome otyro kurãkõ rokẽ ekarõko matose opoenõkomo a. Amarokõ motye kuhse Papa Kapuaono. Tuzenu kurã ekarõko oya xine mana ekaroporyhtao oya xine, tykase Jezu eya xine.

Peuzepu tũtanohpotopõpyry poko ahno ae
(Mateu 12.22-30; Maku 3.20-27)

14 Morarame joroko tutũtanohpose ropa Jezu a tomirẽkara ae. Mame joroko tutũtase ropa zae ahtao, jorokohpanõpo tõmitase ropa. Moro eneryke tyya xine tõsenuruhkase toto imoihmãkomo.

15 Yrome toitoine ynara tykase toto:

– Peuzepu omi poe rokẽ joroko tõ tũtanohpõko ropa mana, joroko tamuru omi poe. (Peuzepu, joroko tamuru esety akorony.)

16 Morarame imehnõ Jezu kukuru se toehse. Ynara tykase toto eya:

– Ajamitunuru enepoko yna a amaro Ritonõpo ehtoh waro yna ehtohme, tykase toto.

17 Yrome aosenetupuhtohkõ waro Jezu kynexine. Ynara tykase ynororo eya xine:

— Pata tamuru pōkō osetaparyhtao osenahkāko rokē toh mana. Morararo tyekyry maro oxiehno toehse ahtao osenahkāko rokē tapyi taōkō mana. Atahpahnōko toto saporarahme exīko toto oxiehno toexirykōke.

¹⁸ Moro saaro joroko tamuru typoetory maro oxime tōsetaparykohtao osetetaka, osenahkāko rokē toto. Ynara āko matose ya: “Ÿ, Peuzepu omi poe joroko tō tūtanohpōko mose mana,” āko matose ypoko.

¹⁹ Morara jahtao, Peuzepu omi poe joroko tō tūtanohporyhtao ya, opoetorykō ke? Onoky omi poe roropa joroko tō tūtanohpōko toh nahe? tykase Jezu eya xine. — Yrome opoetorykō tyoro rokē otuarōtanohtorŷko mana zae pyra oehtohkō poko.

²⁰ Arypyra, Ritonōpo jamitunuru poe joroko tō tūtanohpōko ase ahno ae. Moro eneryke oya xine tuarōtāko matose Ritonōpo oesēkōme exiry poko.

²¹ — Mame tapyi esē tomahpo tyyre ahtao ynara āko mā ynorō: “Orēpyra ase tyyreke jexiryke imehnō omōpyra mana ytapyī taka ymōkomory poko,” āko mā ynororo.

²² Yrome jamihmehxo exikety tooehse ahtao iporemākāko mana ipyre roropa apoīko mana. Mame ipyre apoixīpo imōkomohpyry arōko mana, apiakatohme typoetory tomo a. (Moro saaro joroko tamuru, tymyhse sã ya. Jamihme pyra roropa mā tyripose ya, tymyhse ya exiryke.)

²³ — Ymarōkōme pyra awahtao xine, yzehno matose, jako-rehmara awahtao xine roropa, jakorekehkāko matose, tykase Jezu eya xine.

Sē nase joroko omōtopōpyry ropa poko

(Mateu 12.43-45)

²⁴ Mame tōturuse ropa Jezu. Ynara tykase ynororo:

— Joroko tutūtase ropa tahtao ahno ae ytoytōko mana nono poro, tosary imepŷ zupīko. Mame onenepyra tahtao, ynara āko mā tyya rokene: “Ytōko ropa ase jesahpyry aka ropa, unurumekahpyry aka ropa, ahno aka” āko mana.

²⁵ Mame ytōko ropa mana, tosaypyry pona ropa. Morarame kure tosaypyry enēko ropa mana ahno kurohtao. Tapyi sã ahno kurohtao mana tutumehse sã zao. Saereme potu enēko mana. Mame omōpyra mā aporo.

²⁶ Ytōko rokē mā aporo joroko imehnō enehse tymarōme toto ehtohme. Mame popyrahxo exiketō enehnōko mana, 7me osesarise mokyro aka. Mame itamurumehxo jorokohpe exīko mokyro mana. Osemazuhme toehtopōpyry motye kuhse exīko mana.

Tākye nymyry ehtoh poko

²⁷ Morarame morara kary etaryke tyya ynara tykase nohpo tuhkãkohtae:

– Tãkye kuhse asa mana, oenurumahpono, isuhsuru onenyhpyry, tykase nohpo eya.

²⁸ Mame mokyro tozuhse Jezu a. Ynara tykase:

– Amarokõ hkotano. Tãkye exiko matose Ritonõpo omiry etaryhtao oya xine, aomipona toehse roropa awahtao xine, tykase Jezu eya.

Ahno hxirotoh poko kurãkõ apiakatoh po
(Mateu 12.38-42)

²⁹ Morarame imoihmãkõ tooehse ahtao Jezu a, ynara tykase ropa Jezu eya xine:

– Popyra matose ipunaka juteu tomo. “Ajamitunuru enepoko yna a oenetupuhtohme yna a,” ãko matose repe ya. Yrome yjamitunuru onenepopyra ase oya xine. Toiro poko rokẽ ãmorepatorỹko ase, Jona ehtopõpyry poko.

³⁰ Jona tonahse aporo kanaimo konõto a. Oseruao tynyhse Jona kanaimo wakuru ao. Imeipo tuamise ropa ynororo kanaimo a nono pona. Mame ipoko tutuarõtase Niniwe põkomo. Tonetupuhse toto a: “Ritonõpo nenehpohpyryme mose nase,” tykase toto ipoko. Moro saaro Ritonõpo jenyokyase oya xine. Ywy ase Kapu ae Ayhtohpyry.

³¹ Morararo Saapa tuisary kynexine nohpo, ikurenaẽkõ tuisary. Imeipo ohxirotorỹko ynororo mana sero põkõ apiakatoh po Ritonõpo êpataka. Ynara exiryke, mya toytose ynororo pake Saromão otururu kurã etase. Yrome Saromão motye kuhse ywy. Taro ase amaro xine. Yrome jomiry etary se hkopyra matose.

³² Morararo kurãkõ apiakatoh po Niniwe põkõ ohxirotorỹko mã toto sero põkomo, Ritonõpo neneryme. Jona omiry totase tyya xine ahtao tyryryrykõ turumekase eya xine. Mokaro mã ohxirotorỹko. Ynara exiryke, taro ase amaro xine. Jona motye kuhse ase. Yrome jomipona se pyra matose, tykase Jezu eya xine.

Sẽ nase ahno enuru poko
(Mateu 5.15; 6.22-23)

³³ – Mame nãparina zukaxiipo ononẽpyra sytatose. Onyripyra sytatose apipa notaka. Aryhnaka rokẽ tyrĩko sytatose apõ pona omõketõ zeipotohme tyrĩko sytatose.

³⁴ Kuenurukõ nãparina ezuru sã mana. Kure oenurukõ ahtao kure sã osenuhmãko matose, saereme sã oya xine exiryke. Yrome oenurukõ popyra ahtao, osenuhmara matose. Xinukutume sã oya xine exiko mana oenurukõ popyra exiryke.

³⁵ Morara exiryke tomeseke ehtoko onenetuputyhpyrykõ onurumekara oehtohkõme. Turumekase oya xine ahtao xinukutumã sã exiiko ropa matose okurohtao xine.

³⁶ Yrome okurohtao xine saereme ahtao xinukutume pyra roropa mã okurohtao xine, kure enetupuhnõko matose. Mame nõparina kurã sã saereh äko mana okurohtao xine, tykase Jezu eya xine.

*Parixeu tõ zurutopõpyry poko Jezu a
(Mateu 23.1-36; Maku 12.38-40)*

³⁷ Mame tõturukehse Jezu ahtao, parixeu a toahmase tytapyi taka autuhtohme. Mame toytose ynororo itapyi taka, otuhse. Mame osemahpyra ro typorohse ynororo otuhtoh pona.

³⁸ (Juteu tõ osemahnõko itamurume tõtuhtohto Moeze omihpyry poe.) Mame ynara tykase parixeu tyya rokene:

– Tee! Osemahpyra mose ro nah otuhnõko, tykase parixeu tukurohtao rokene.

³⁹ Mame ynara tykase Jezu eya:

– Parixeu tõ matose. Ynara exiketõ matose. Akasanarykõ akurihnõko matose ipary rokene, paratu tõkehko maro. Yrome zao nymyry anakurihpyra sã matose. Xikurome mã ipunaka. Moro sã okurohtao xine mana, xikurome. Oyamene se matose. Iirypyryme matose.

⁴⁰ Onenetupuhpyra matose. Õkokõ rihpõme Ritonõpo mana. Okurohtao xine tyrihpõme roropa mana.

⁴¹ Morara exiryke omõkomory apiakako ekarotohme etuari-maketomo a. Imehnõ pyno roropa ehtoko. Morara awahtao xine täkye exiiko Ritonõpo mana opoko xine. Okurohtao xine ikurikãko roropa mana.

⁴² – Jetuhxo exiiko matose parixeu tomo. Ynara exiryke, okyryrykõ omame porehme ahtao apiakãko matose. Toiro ekarõko matose Ritonõpo a repe. Anarykahpyrykõ roropa otyro tõkehko apiakãko matose. Emero apiakãko matose zokonaka pitiko onekarorykõme Ritonõpo a. Yrome zae pyra ro matose. Imehnõ ryhmãko ro matose. Ritonõpo pyno pyra roropa matose. Morohne okyryrykõ tapiakase oya xine ahtao, kure roropa mã repe imehnõ pyno awahtao xine roropa, Ritonõpo pyno roropa awahtao xine.

⁴³ – Jetuhxo exiiko matose parixeu tomo. Ynara exiryke, atamorepatoh tonõ tao imehxo se rokẽ oexirykõke. Osepekahtoh taka oytorykohtao, “Kure mase,” kary etary se oexirykõke.

⁴⁴ – Jetuhxo exiiko matose! Ynara exiryke, okepy zonõtopõpyry sã matose. Moroto ro imehnõ ytoytõko tuenikaro rokene, tuaro pyra toexirykõke. Moro saaro kure oehtohkõ enepõko matose repe, yrome popyra ro matose, tykase Jezu eya xine.

⁴⁵ Morara kary etaryke tyya, ynara tykase Moeze omihpyry waro exiketey Jezu a:

— Morara karyhtao oya, yna hxirõko roropa mase, tykase ynororo.

⁴⁶ Mame ynara tykase Jezu eya:

— Jetuhxo exiiko matose roropa Moeze omihpyry waro exiketomo, imehnõ osanumaryke oya xine. Tupime eya xine anaosanumatatohkomo. Ynara åko matose: “Moeze omihpyry omipona ehtoko,” åko matose repe. Yrome amarokõ ke? Aomipona pyra matose. Ourutopõpyrykõ omipona pyra matose.

⁴⁷ Jetuhxo exiiko matose, otonõtõ kurå riko matose repe, Ritonõpo poko urutonõpo tõ zonõtõhme. Yrome mokaro urutonõpo tõ totapase atamurukomo a.

⁴⁸ Atamurukomo a Ritonõpo poko urutonõpo tõ etap-atopõpyrykõ kure ekarõko matose. Ynara exiryke, atamurukomo a totapase toto. Yrome oya xine roropa toto zonõtõh tyrise.

⁴⁹ Morara exiryke ynara tymerose Ritonõpo omiryne, zae mana: “Jomiry poko urutõ kõ enyohnõko ase eya xine. Mame toitoine toto etapåko toh mana. Toitoine toto htomåko roropa toh mana,” åko Ritonõpo omiry.

⁵⁰ Naeroro awånohtorÿko Ritonõpo mana, urutõ kõ etap-atamitume. Moino ro nono ritopõpyry poe ro urutõ kõ totapase. Mokaro etapatamitume awånohtorÿko Ritonõpo mana.

⁵¹ Apeu etap-atopõpyry poe tuhke urutõ kõ totapase. Zakaria etap-atopõpyry pona. Ritonõpo Tapyi myhto totapase ynororo, kaneru zahkato myhto. Ajohpe pyra, mokaro etapatamitume awånohtorÿko Ritonõpo mana, sero põkomo.

⁵² — Jetuhxo exiiko matose Moeze omihpyry poko amorepatõkomo. Ynara exiryke, imehnõ enekunohnõko matose, zae omi waro pyra toto ehtõhme. Zae omi enetuputyry se pyra matose. Mame imehnõ roropa akorekehkåko matose. Onenetupuhpyra toto ehtõhme, tykase Jezu eya xine.

⁵³ Mame moro tae toytose ropa Jezu ahtao parixeu tõ tyekitapåse, Moeze omihpyry warõkõ maro. Jezu tokahmase toto a tõturupotohkõme, ihxirotõhme repe.

⁵⁴ Aoturupõpyry poko Jezu hxirory se toh kynexine repe.

12

*Sẽ nase ajohpe ehtõh poko
(Mateu 10.26-27)*

¹ Mame tuhkåkõ tõximõse. Epuhtõtõmåko toh kynexine tuhke toexirykõke. Mame ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Tomeseke ehtoko parixeu tō ajohpe ehtoh poko. Pou porutatoh sã ajohpe toto exiry mana. Kure osekarōko toh mã repe iiryppyryme toto ahtao.

² Yrome emero apurutyã aryhnaka exīko ropa mana. Emero zonētyã roropa zumakapōko ropa mana.

³ Mame totase pyra oturutopōpyrykō emero atahpahnōko mana jarao exīko mana. Morararo moe rokē oturūko matose repe āpuruhpyry tao, putiputime rokē repe. Yrome moromeīpo ōmihpyrykō otumakāko mana, tykase Jezu eya xine.

Ritonōpo zuno ehtoko

(Mateu 10.28-31)

⁴ Mame ynara tykase Jezu:

– Ynara āko ase oya xine wekyry tomo, oetapanekō zuno pyra ehtoko. Oetapatorỹko rokē mana. Yrome ouzenukō onetapara mana.

⁵ Toiro rokē zuno ehtoko, Ritonōpo rokē zuno. Oetapaxīpo xine oemarykō waro mana apotoimo htaka. Naeroro mokyro rokē zuno ehtoko.

⁶ – Mame 5me torō pisarara epehpyry pitiko rokene. Otarāme tuhke pyra tineru puhturu rokene. Yrome torō pisarara toiro ahtao ro wenikehpyra Ritonōpo mana ipoko.

⁷ Morararo oūsetykō tuhke exiry waro Ritonōpo mana. Naeroro oserehpyra ehtoko. Torō pisarara pyno toehtoh motye kuhse opyno xine Ritonōpo mana, tykase Jezu eya xine.

Ihximyra Jezu poko

(Mateu 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ Mame ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Ynara karyhtao oya xine imehnō netaryme: “Ywy ase, Jezu poetoryme ase,” karyhtao oya xine, morararo ase: “Mose ypoetoryme mana,” āko ase opoko xine Ritonōpo nenyohyã netaryme.

⁹ Yrome ihxipỹke awahtao xine ypoko: “Jezu poetory kara ase,” karyhtao roropa oya xine imehnō netaryme, morararo ase: “Mokyro ypoetoryme pyra mana,” āko ase opoko xine Ritonōpo nenyohyã netaryme.

¹⁰ – Mame Kapu ae Ayhtohpyry kerekeremaryhtao oya xine, yrome oorypyrykō tokarose ropa oya xine ahtao Ritonōpo a, moro korokāko ropa Ritonōpo mana. Yrome Ritonōpo Zuzenu kerekeremaryhtao oya xine onykorokara mã Ritonōpo ekurehnōko ipunaka.

¹¹ – Mame juteu tō atamorepatoh taka aarorykohtao, ohxirotokōme pata esē tomo a te, kowenu poetory tomo a roropa, torētyke pyra ehtoko ezuhtokō poko oya xine. “Otara āko ke hano?” kara ehtoko roropa.

¹² Ynara exiryke, Ritonõpo Zuzenu ãkorehmatorỹko mana ezukurukõ poko moro tao awahtao xine, tykase Jezu eya xine.

Sero tymõkomokẽ ehtopõpyry poko

¹³ Mame ynara tykase ahno rãnaono Jezu a:

– Amorepatono, oturuko urui a Papa ekepyry mõkomohpyry apiakatohme eya zokonaka ekarotohme ya, tykase ynororo Jezu a.

¹⁴ Yrome ynara tykase Jezu eya:

– Arypyra, moro pokõ kara ase. Omõkomorykõ apiakane kara ase, tykase Jezu eya.

¹⁵ Ynara tykase ropa Jezu totananomo a:

– Etatoko kure. Tuaro ehtoko, õpynukõme rokẽ pyra tyritoko. Ynara exiryke, toipãme rokẽ omõkomorykõ mana. Yrome ãkorehmara xine mana oytorykohtao Papa esaka, tykase Jezu eya xine.

¹⁶ Mame ynara tykase ropa Jezu eya xine toto osenetupuh-tohme:

– Tupito konõto esẽ narykapohpyry toperytase itamurume.

¹⁷ Mame ynara tykase ynororo tukurohtao rokene: “Oty rĩkohxo ke hano? Tosake pyrahxo hnae ynapyry tomo,” tykase ynororo.

¹⁸ “Ytapyĩ tõ kararahpõko ropa ase zumo tyritohme ropa ynapyry esaryme, ymõkomory esary maro.

¹⁹ Mame ynara ãko ase ya rokene, ohkato ke senohne nae toehse hano. Ymõkomory enahpỹme nase. Ynapyry tõkehko enahpỹme nase tuhke jeimamyry aropõko ase. Oseremãko roropa ase. Otuhnõko potu ase. Eukuru ãnõko roropa ase, tãkye rokẽ ase,” ãko mana tymõkomokemy tyya rokene.

²⁰ Mame ynara tykase Ritonõpo eya: “Oepyrypary hmoro. Seroae ro orihnõko mase. Mame onoky omõkomohpyry esẽme exĩko nae? Onoky onukurãkatyã esẽme exĩko nae? Imehnõ õkyryrỹpyry esẽme exĩko mana,” tykase Ritonõpo eya. Mame toorihse ynororo, tykase Jezu eya xine.

²¹ Mame etyhyryme ynara tykase Jezu:

– Moro sã exĩko mã mõkomo anonohnanõ rokẽ tymõkomorykõme. Tymõkomoke ynaroro repe, yrome Ritonõpo a tymõkomoke pyra sã mã toto, omomỹke toexirykõke, tykase Jezu eya xine.

Ritonõpo enetuputyry poko

(Mateu 6.25-34)

²² Mame ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Naeroro ynara ãko ase oya xine, õtykõ poko torẽtyke pyra ehtoko. Anapyrykõ poko roropa torẽtyke pyra ehtoko.

Oupõkõ poko roropa torëtyke pyra ehtoko. Tupoke pyra oehthokõ poko torëtyke pyra ehtoko.

²³Ynara exiryke, kure kuehtokõ mã tonahsã motye kuhse, tõsë motye kuhse mana. Morararo upo motye kuhse kuokokõ mana, tykase Jezu.

²⁴— Torõ poko enetupuhtoko. Tynapyrykõ anarykara toto. Onypohpyra roropa mã toto. Ë onyripyra roropa mã toto. Tynapyrykõ onukurãkara roropa mã toto. Yrome toto nahpãko Ritonõpo mana. Mame amarokõ torõ motye kuhse matose. Opyno xine ipunaka Ritonõpo mana, tykase Jezu eya xine.

²⁵⁻²⁶— Osenetupuhtoko. Toiparo rokë senohne poko torëtyke matose. Otara tyrïko matou okynã orihpopyra oehthokõme. Torëtyke oehthokõke okynã orihpopyra exïko matou? Arypyra. Ritonõpo rokë okynã orihpopyra ehtoh waro mana. Naeroro oty katohme torëtyke matou emero poko? Toiparo rokë torëtyke matose.

²⁷Ona ekuru enetatoko. Tamoreme ahtãko mana. Erohpyra mana. Ekurãkara roropa mana. Tamoreme rokë kure exïko mana. Yrome ynara ãko ase oya xine, Saromão tupoke kurã ke kynexine. Tytineruke roropa kynexine. Yrome Saromão zupõ kure exiry motye kuhse ona ekuru mana. Kure kuhse mana.

²⁸Onahpoty rineme roropa Ritonõpo mana. Okynã pyra onahpoty mana. Nae ro mã repe seromaroro. Yrome yrokokoro pake tonahse. Zahnõko roropa mana apoto ke, xixi ke, enara. Otytyko ekuru typyne pyra mana. Yrome Ritonõpo ipyno ro mana. Morohne pyno exiry motye kuhse Ritonõpo opyno xine exiry mana. Naeroro õpenerykõ ekarõko oya xine mana. Morara exiryke: “Nary rokene,” kara ehtoko kure Ritonõpo ehtoh poko. Enetupuhtoko Ritonõpo opyno xine exiry.

²⁹Morara exiryke torëtyke pyra ehtoko tõsë poko, eukuru poko roropa. Tonahsã poko roropa torëtyke pyra ehtoko.

³⁰Morohne poko torëtyke imehnõ mana, Ritonõpo waro pyra exiketomo. Morohne se oexirykõ waro Omykõ kapuaõ mana.

³¹Yrome osemazuhme Ritonõpo enetupuhtoko oesëkõme. Mame morohne ekarõko oya xine mana.

*Tymõkomoke ehtoh poko Ritonõpo esao
(Mateu 6.19-21)*

³²— Enaromyra ehtoko ypoenomo. Tuhke pyra matose Ritonõpo enetupuhnanomo. Yrome imeïpo ahno esëme oehthokõ ekarõko mã oya xine Omykõ kapuaono.

³³Morara exiryke omõkomorykõ ekamatoko tineru apoitohme. Mame moro tineru ekarotoko etuarimaketomo a. Ekaroryhtao okyryrykõ tuhke exïko mã kapu ao. Moroto okyryrykõ kurãkãko Ritonõpo mana. Enahpyra moero mana

Ritonõpo esao. Moero mã omato pyra ipunaka, nuko pyra roropa mana, enahne pyra mã moero.

³⁴ Morarame omõkomorykõ kurākaryhtao kapu ao oya xine morotona oytorykõ se exiko matose. (Yrome sero nono po rokẽ omõkomorykõ tomākase oya xine ahtao sero nono po se rokẽ exiko matose. Ritonõpo poko nymyry onenetupuhpyra matose.)

“Tuaro ehtoko,” katopõpyry sero Jezu a

³⁵⁻³⁶ Mame ynara tykase Jezu:

– Joepyry ropa eraximatoko, tosẽkõ eraximary sã ahno poetory tomo a. Mokaro saaro kueraximatoko. Mokaro esẽ toytose erênatoh enese. Typoetory tõ tynomose tytapyi tao. Aepyry ropa eraximãko toto itapyi tao. Nãparina roropa nae ezurukõme. Mame tõtuhxipo oehnõko ropa mana tytapyi taka. Aomiry etaryhtao axi tapyi apuruhmakãko ipoetory tõ mana.

³⁷ Mame tãkye exiko mã toto tosẽkõ toraximase tyya xine exiryke. Nyhpyra toh toehse tosẽkõ eraximary poko. Morara exiryke tãkye exiko mã toto. Etatoko pahne, typoetory tõ porohkapõko mana toto otuhtohme. “Otuhtokose,” ãko mana. Mame typoetory tõ otuhmapõko mana.

³⁸ Tãkye toh exiko mana. Otarãme esẽkõ oehnõko ropa onoa. Otarãme emepyryme oehnõko ropa mana. Yrome oserehnohpyra tosẽkõ eraximary poko. Moroto ro eraximãko toto. Morara exiryke tãkye mã toto.

³⁹ Omato oepyry waro tapyi esẽ ahtao, tytapyi taka omato anaomõnohpopyra aexiry mana, tymõkomory onematonanohpopyra toehtohme.

⁴⁰ Amarokõ roropa tuaro ehtoko. Kapu ae Ayhtohpyry oehnõko ropa mana. Aepyry ropa oneraximara awahtao xine ro oehnõko ropa mana, tykase Jezu eya xine.

Peturu oturutopõpyry sero Jezu maro

(Mateu 24.45-51)

⁴¹ Mame ynara tykase Peturu Jezu a:

– Yna a rokẽ morara ãko mah? Emero rokẽ netaryme roropa morara ãko mah? tykase Peturu, tõturupose Jezu a.

⁴² Mame ynara tykase Jezu eya:

– Onoky emese kure nahe tosẽ mõkomory poko? Emese kure exikety rokẽ riko tytapyi eraseme mana. Typoetory tõ otuhmaponeme tyriko mana.

⁴³ Mame zae rokẽ exiketye ahtao tãkye mokyro exiko mana, tytapyikẽ tooehse ropa ahtao.

⁴⁴ Ajohpe pyra tymõkomory eraseme mokyro riko mana, imehxo.

⁴⁵ Yrome ynara karyhtao tyya rokene: “Jesẽ mã okynã oehpopyra mana,” karyhtao tyya rokene, mame ipoetory

tõ htomãko mana orutua komo, nohpo tomo, enara toto htomãko mana. Mame otuhnõko mã ynororo eukuru ênõko. Etÿnõko roropa mana.

⁴⁶ Mame mokyro esë oehnõko ropa mana, tuenikaroro typoetory ahtao. Aepyry ropa onenetupuhpyra ynororo. Mame mokyro kahpyry pipohnõko mana, ajoajohpe toehse exiryke. Imehnõ iirypyrymãkõ maro tyripõko mana, tykase Jezu Peturu tomo a.

⁴⁷ – Mame tosëkõ omiry waro ro tahtao xine, yrome aomipona pyra toto ahtao, toto wãnohnõkohxo esëkõ mana, yronymyryme, tõmipona pyra toehse toto exiryke.

⁴⁸ Morararo imehnomo. Tuenikaroro rokë popyra toehtohkõ poko tosëkõ omihpyry waro pyra toexirykõke, mokaro wãnohnõko roropa mã esëkomo pitiko rokene. Ynara exiryke, itamurume tokarose ahtao typoetory a mokyro wino itamurume ise ropa mã esemy. Tuhke tokarose eya exiryke tuhke ise ropa mã eya esemy, tykase Jezu eya xine.

“Apiakatõme tooehse ywy,” katopõpyry sero Jezu a (Mateu 10.34-36)

⁴⁹ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Apoto zukase sã tooehse ywy sero nono põkõ rypyry zahkatohme samo. Seromaroro tukase ahtao tãkye kuhse exiry.

⁵⁰ Ëpurihkety ëpurityry sã zue aka. Mokyro sã ytõko ase jetuarimatoh pona. Itamurume etuarimãko ase. Sam ãko ase. Typenekehse ase jetuarimakepyry eraximary poko.

⁵¹ “Mokyro noepyase sero nono pona emero osepeme ehtohme,” ãko matose repe ypoko. Arypyra. Nae jomiry enetupuhnanomo. Nae roropa jomiry onenetupuhpynomo. Osepeme pyra toto ypokoino.

⁵² Taroino 5me tapyi taõkõ atapiakãko toh mana, esyhmara toh exiõko mana. 3mãkõ zehno exiõko 2mãkõ mã toto. 2mãkõ zehno exiõko 3mãkõ roropa mã toto ypokoino.

⁵³ Mame tumükue exiketõ mã typoenõ onsyhmara mã exiõko. Tumykõ onsyhmara roropa ipoenõ exiõko mana. Tõxike exiketõ mã tõxirykõ onsyhmara exiõko mã toto. Tysekõ onsyhmara roropa êxirykõ exiõko. Typatũke exiketõ mã ty-patũkõ onsyhmara exiõko mã toto. Tymerenohke exiketõ mã tymerenotykyõ onsyhmara exiõko mã toto. Oxiekyryme pyra sã exiõko mã toto, tykase Jezu eya xine.

“Tuaro ehtoko,” katopõpyry sero Jezu a (Mateu 16.2-3)

⁵⁴ Mame ynara tykase ropa Jezu tuhkãkomo a:

– Akurū eneryhtao oya xine xixi omōtoho wino, ynara enetupuhnōko matose: “Konopo oehnōko mana,” āko matose. Moromeīpo konopo oehnōko rahkene.

⁵⁵ Mame tyryrykane eneryhtao ikurenaino, ynara āko matose: “To! Moro esahpyo ke onākutanohoto mana zū karyke,” āko matose. Moromeīpo xixi jetū exīko mā rahkene.

⁵⁶ Ajohpākō sā matose, morohne eneryhtao oya xine konopo oepyry waro matose, yrome onenetupuhpyra matose ypoko, Ritonōpo jenyohne tarona ōsenuruhkatohkō ritohme onenerykōme, tykase Jezu eya xine.

“Axī oxiehno pyra ehtoko ropa,” katopōpyry sero Jezu a (Mateu 5.25-26)

⁵⁷ Ynara tykase ropa Jezu eya xine:

– Oty katohme āmoreme xine zae ehtoh poko pyra matou?

⁵⁸ Ozehnotokō aarorykō se ahtao terekatu ēpataka, axī ekurākatoko ropa ozehnotokō maro, osema tao ro awahtao xine, terekatu a aaropyra xine ro toto ahtao, soutatu tomo a oekaropyra xine toto ehtohme, oēmapopyra xine toto ehtohme roropa āpuruhpyry taka.

⁵⁹ Etatoko pahne, āpuruhpyry taka tomōse awahtao xine, tūtara ropa matose emero onepehmara ro awahtao xine, tykase Jezu eya xine.

13

“Oorypyrykō irumekatoko,” katopōpyry sero Jezu a

¹ Mame morotōkomo a Jezu turuse Karirea pōkō etap-atopōpyry poko Pirato a, kowenu poetory a.

– Tynekarorykō ekaroryhtao ro Ritonōpo a, totapase toto Pirato a, tykase toto, tokarose.

² Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Otara āko hmatou mokaro poko? Imehnō Karirea pōkō motye iirypyryme nexiase toto? Morara exiryke moro emetakame taorihmapose toh nae? tykase Jezu eya xine, tōturupose.

³ – Arypyra. Ynara āko ase oya xine. Amarokō roropa oorypyrykō onurumekara awahtao xine, mokaro sā orihnōko matose, tykase Jezu eya xine.

⁴ – Mokaro roropa ke, Xiroe pōkomo? Otara āko roropa hmatou 18mākō pona tapyi epukatopōpyry poko? Jerusarē pōkō motye roropa iirypyryme nexiase toto?

⁵ Arypyra. Ynara āko ase oya xine, amarokō roropa emynymara awahtao xine oorypyrykō poko, oorypyrykō onurumekara awahtao xine, mokaro saaro orihnōko matose, tykase Jezu eya xine.

Sero nase topere pyra otyro zoko ehtopõpyry poko

⁶ Mame ynara tykase Jezu, enetupuhtohme eya xine:

– Ahno tupinao mã wikeira zoko kynexine. Mame esẽ toytose epery pohse repe. Yrome aryppya kynexine topere pyra ipunaka.

⁷ Morara exiryke ynara tykase tupito esẽ typoetory a: “Etako pahne, oseruao tyeimãse ywy otyro eperytary eraximary poko repe. Yrome eperytara ro nase. Akohko,” tykase esemy. “Popyra nase. Toipãme rokẽ mã taro,” tykase esemy erase a.

⁸ Yrome ynara tykase erase eya: “Apoaporo, toiro rokẽ jeimamyry eraximako aporo. Ahkaxi aporo oeky ety ritohme imyhtokoxi.

⁹ Moro tyrise ahtao, otarame eperytãko mana. Toperytase kure ahtao, anakohpyra ase. Yrome eperytara ro ahtao makohpotase rahkene,” tykase ynororo tupito esemy a, tykase Jezu eya xine.

Tupue aexihpyry kurãkatopõpyry sero Jezu a

¹⁰ Mame Jezu a tamorepase toto juteu atamorepatoh tao oserematoh ae.

¹¹ Moroto nohpo kynexine tupue aexihpyry 18me ikonopory taropose eya kure pyra. Joroko poe morara toehse ynororo jũme tupue. Xikihme owõpyra toehse ynororo.

¹² Mame mokyro eneryke tyya, Jezu a tykohmase. Ynara tykase ynororo eya:

– Xihxi, okurãkãko ropa ase seromaroro, tykase Jezu eya.

¹³ Mame Jezu a tomary ke tapose ahtao, axĩ xikihme toehse ropa ynororo. Mame:

– Kure mase, Ritonõpo, tykase ynororo, tukurãkase ropa toexiryke.

¹⁴ Mame juteu atamorepatoh esemy tyekĩtapãse oserematoh ae nohpo tukurãkase ropa exiryke Jezu a. Ynara tykase ynororo morotõkomo a:

– 6me ãmepyyry nae erohtohme. Moro ae rokẽ osehtoko ekurãkapose ropa. Yrome oserematoh ae oehpyra ehtoko, tykase ynororo, eya xine.

¹⁵ Mame ynara tykase Jezu eya:

– Oty katohme popyra oya xine nohpo kurãkary ropa nae oserematoh ae? Ajoajohpe rokẽ matose. Yrome amarokõ otãtome oekykõ myhpokãko matou oserematoh ae, pui, kawaru roropa, tuna pona toto arotohme, auhpatohkõme oya xine?

¹⁶ Mose Aparão paryme nase. Mose tymyhse nexiase joroko tamuru a. 18me ikonopory taropose eya kure pyra toexiry

poko. Oty katohme mose onymyhpokapopyra sã matou os-
 erematoh ae? tykase Jezu eya xine.

¹⁷ Mame morara kary etaryke tyya xine, Jezu zehnotokõ
 toehxirose. Yrome tãkye toehse toh kynexine imoihmãkomo,
 kure Jezu nukurãkahpyry eneryke tyya xine.

Moxitatu puhturu poku sero
 (Mateu 13.31-32; Maku 4.30-32)

¹⁸ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Tyoro sã Ritonõpo kuesëkõme exiry. Ynara sã mana
 enetupuhtohme rokene.

¹⁹ Moxitatu puhturu ke mana pitiko. Mame tarykase ahtao
 tupito pona, ahtãko mana. Mame tamorihtase ahtao wewe
 konõto sã exiiko mana. Torõ tõ esaryme roropa exiiko. Os-
 esariiko torõ tõ mana, amoriry htaka. Moro sã mã kuesëkõme
 Ritonõpo enetuputyry kyya xine, tykase Jezu eya xine.

Tiriiku risë porutatoh poku
 (Mateu 13.33)

²⁰ Mame ynara tykase ropa Jezu:

– Tyoro sã roropa kuesëkõme Ritonõpo enetuputyry mana.

²¹ Otyro porutatoh sã mana nohpo a toximase ahtao tiri-
 iku maro. Mame emero porutãko mana, tykase Jezu eya
 xine. (Moro sã emero pata põkõ etãko toh mana. Ritonõpo
 kuesëkõme exiry poku etãko toh mana.)

Omõtoh pitiko poku sero
 (Mateu 7.13-14,21-23)

²² Mame pata tõ poro Jezu toytose. Pata konõto tõ poro, pata
 pisarara poro roropa toytose. Imehnõ amorepãko kynexine
 toytoryme Jerusarë pona.

²³ Mame ynara tykase imepyny Jezu a:

– Tuhke pyra rokë ipynanohnõko Ritonõpo nahe? tykase,
 tõturupose.

²⁴ Mame tozuhse Jezu a, ynara tykase:

– Ritonõpo esary eutary omõtoh pitiko samo. Ikuhtoko
 pahne. Omõtoko eutary pitiko aka. Ynara exiryke, tuhkãkõ
 tomomyry se exiiko mã repe. Yrome omõsaromepyra toh mana.

²⁵ – Mame tapyi esë tapyi apurũko mana. Moromeĩpo
 tooehse awahtao xine tapyi myhtokoxi, sekere ãko matose.
 Ynara ãko matose: “Apuhmakako yna omõtohme,” ãko
 matose repe. Mame ynara ãko oezuhtorỹko mana: “Awaro
 pyra xine ase. Ozeino moehtou?” ãko mana.

²⁶ Mame ynara ãko matose eya: “Ynanotuhnehxo puhko
 amaro. Eukuru ynanëne amaro roropa. Yna roropa
 mamorepane yna esao awahtao,” ãko matose repe.

²⁷ Yrome ynara āko ropa mā oya xine: “Awaro xine pyra ase, otokoino moehtou? Ytotoko ropa kehne. Oorypyrykō poko rokē mexiatosene,” āko mā ynororo.

²⁸ Mame Ritonōpo esaōkō enēko matose, Aparāo, Izake, Jako. Imehnō urutonōpo tō enēko roropa matose. Xitāko yronymyryme matose. Kui kui āko matose mokaro eneryke oya xine, Ritonōpo esaka omōpyra oexirykōke.

²⁹ Mame imehnō enēko matose. Oehnōko toto xixi tūtatoh wino, xixi omōtoh wino, ikurenaino, inikahpoino, enara oehnōko toh mana. Mame porohnōko mā toto otuhtohme Ritonōpo esao. Yrome amarokō ke? Aaropotorŷko rokē mana.

³⁰ Mame tuhke tuisāpo tō kara tuisame exīko mana moero. Tuhke tuisamehxo aehtyā roropa tuisame pyra exīko mana moero, tykase Jezu eya xine.

*Jerusarē pōkō pyno Jezu ehtopōpyry sero
(Mateu 23.27-39)*

³¹ Morara ahtao Jezu otururuhtao parixeu tō tooehse eya. Ynara tykase toh eya:

– Ytoko ropa taroino imepŷ pona, Erote oetapāko mana, tykase toto.

³² Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Arypyra. Ytopyra ase. Orihnōko ase Ritonōpo poe rokene. Erote oenekunohporŷko rokē mana. Kaikuxi itu htaō sā mana. Ytotoko ropa. Ynara kaxitatoko eya: “Oseruao jēmepyry se rokē ase taro oesao xine. Seroae joroko tō tūtanohpōko ropa ase aporo. Kurākōkara kurākāko roropa ase. Kokoro mōrararo erohnōko ase. Mame yrokokoro otyhkāko ase, nykano,” kaxitatoko eya, tykase Jezu eya xine.

³³ – Mame jytojtory se ro ase sero osema ae Jerusarē pona, seroae, kokoro, mokokoro, enara. Oesao xine orihpyra ase. Jerusarē po rokē orihnōko ase, tykase Jezu eya xine.

³⁴ Mame ynara tykase ropa:

– Jerusarē pōkomo, Ritonōpo poko urutō kō etapananōme matose. Topu emanānōme matose Ritonōpo naropotyā pona, oya xine aropotyā pona. Tuhke rokē oeahmarykō se exiase repe. Oewomarykō se roropa exiase repe kuratiri nohpory a typoenō ewomary samo taporiry zopikoxi. Yrome yse pyra mexiatose.

³⁵ Taroino oesarykō patāpome exīko mana. Etatoko pahne, taroino jenezomopyra matose aporo. Ynara katoh pona rokē jenēko ropa matose: “Kure rokē mose tyriko, Ritonōpo. Ōmiry poe aepyhpyry mose ro,” katoh pona rokē jenēko ropa matose, tykase Jezu eya xine.

14

Kurākara kurākatopōpyry ropa poko Jezu a

¹ Mame parixeu tapyī taka toytose Jezu otuhse, oserematoh ae. Moroto imehnō parixeu tō roropa kynexine. Jezu enēko tŷme toh kynexine.

² Mame imepŷ tooehse Jezu a, jaxiry jaohpyry, apory jaohpyry. Mokyro tooehse Jezu a. Mame Jezu enēko toh kynexine. Kurākara kurākaryhtao, popyra ekarōko toh kynexine, oserematoh ae kurākara kurākaryke eya.

³ Mame ynara tykase Jezu Moeze omihpyry poko amorepatōkomo a, parixeu tomo a roropa:

– Moeze nymerohpyry omi poe oty riry kure nae oserematoh ae? Kurākōkara kurākary ropa? Kurākōkara onukurākara ropa ehtopo? Oty kure nae? tykase Jezu eya xine.

– Tee, tykase rokē toto.

⁴ Onezuhpyra toehse toto. Mame kurākara Jezu a tapoise. Mame tukurākase ropa eya. Mame tonyohse ropa eya.

⁵ Mame ynara tykase eya xine ynororo:

– Tumūkue awahtao xine omūkurukō toepukase ahtao tuna eutary aka oserematoh ae ananŷpyra ropa mehtory? Arypyra, axī anŷnōko matose. Oekykō roropa ke? Tuna eutary aka toepukase ahtao oserematoh ae mokyro ananŷpyra roropa mehtory oserematoh ae ro? Arypyra, mokyro anŷnōko roropa matose axiny, tykase Jezu eya xine.

⁶ Mame morara kary etaryke tyya xine:

– Tee, tykase rokē toto. Onezuhpyra ropa toehse toto.

Imehnō motye se pyra ehtoh poko sero

⁷ Mame imehnō tosarykō kurā menekāko toh kynexine tosarykōme, otuhtoh po. Mokaro eneryke tyya ynara tykase Jezu eya xine, toto amorepatohme:

⁸ – Pytakety otuhtoh pona toahmase awahtao epehtoh kurā pona porohpyra exikō. Otarāme okomino imehxo exikety oehnōko mana, otuhse.

⁹ Mame esē mā oehnōko oya ynara kase: “Mose esary taro. Estryhmako,” āko mā oya esemy. Mame ehxirōko mase, imepŷ pona porohnōko ropa mase etyhpyry pona myhene.

¹⁰ Yrome toahmase awahtao otuhtoh pona, ytoko. Mame ehpiō pona rokē oporohko epehtoh pona, imākōkara esary pona. Morarame otarame oeahmahpō oehnōko mana. Ynara āko mā oya: “Xiaro osehko, sē pona, epehtoh kurā pona,” āko mā oya. Mame kure oexiry enēko imehnō mana emero porehme, tykase Jezu eya xine.

¹¹ – Ynara exiryke, tuisamehxo otyriryhtao āmoreme, tuisame pyra orīko Ritonōpo mana. Yrome imehnō motye

oexiry se pyra awahtao tuisamehxo orïko Ritonõpo mana, tykase Jezu eya xine.

¹² Mame ynara tykase ropa Jezu toahmahpono a:

– Otuhtoh tyrise oya ahtao oepe tõ rokê kara eahmako. Oekyry tõ rokê kara roropa, tymõkomoke exiketõ rokê kara roropa. Mokaro rokê eahmaryhtao oya emetakamãko mã toto. Mame toahmase awahtao eya xine pake topehmase omoro, kure oehtopõpyry tometakãmase exiryke eya xine.

¹³ Otuhtoh tyrise ahtao oya tymõkomoke pyra exiketõ eahmako, ahmitahpyryme exiketomo te, oẽmapopyra xine roropa te, tonurãkara roropa.

¹⁴ Morara awahtao kure orïko mã Ritonõpo, oepehmara tokurehse ynaroro exiryke, onemetakãmara toto exiryke roropa. Kurã ekarõko mã Ritonõpo oya. Kurãkõ ãsemãkatoh po ropa tyya oepehmãko mã Ritonõpo, tykase Jezu eya.

Otuhtoh konõto poko sero
(Mateu 22.1-10)

¹⁵ Mame morara kary etaryke tyya toiro Jezu marõ ynara tykase Jezu a otuhtoh po:

– Tãkye exïko mã toto Ritonõpo maro otuhtoh konõto po exiketomo, tykase ynororo.

¹⁶ Mame ynara tykase Jezu eya:

– Etako pahne, imepỹ orutua otuhtoh konõto riry se toehse. Mame tuhkãkõ toahmase eya toto oehtohme otuhtoh pona.

¹⁷ Morarame otuhtoh konõto tõtyhkase ahtao emero, typoetory tonyohse tyneahmatyã kohmatohme repe. Ynara tykase toto: “Ehmaropa rahkene otuhse. Otuhtoh notyhkano,” tykase toh repe.

¹⁸ – Yrome ineahmatyã ytopyra tokurehse toto, tỹpokõke toexirykõke emero porehme. Ynara tykase toiro orutua otuhtoh aporesemyry nenyokyhpyry a: “Arypyra, ytopyra ase. Tupito epekatyase. Jytory se ase utupi enese. Ajohpãme sã kyryh kara ekurehnõko ase,” tykase ynororo eya.

¹⁹ – Mame ynara tykase imepyny: “Pui omame osetato epekatyase erohketomo. Mokaro kuhse ytõko ase. Morara exiryke sã rokê oekahmapỹ sã ase,” tykase ynororo eya.

²⁰ – Mame imepyny a roropa: “Eropa!” tykase repe. “Arypyra, ytopyra ase. Seromaroro ypytano. Morara exiryke ytosaromepyra ase,” tykase ynororo eya.

²¹ – Mame tosemy a toytose ropa ipoetory, turuse ropa eya. Morara exiryke tohne toehse otuhtoh rihpono, tymoipyra mokaro tokurehse exiryke. Ynara tykase ynororo typoetory a: “Axĩ ytoko pata poro osema tõ ae. Etuarimaketõ ke enehko xiaro ymoipynỹpo tõ myakãme. Emero enehko toto. Tymõkomokãkara roropa enehko, ahmitahpyryme exiketomo,

tonurākara, ātakamatyamo, emero rokē enehko toto,” tykase ynororo typoetory a.

22 — Mame aporesē omipona toytose ipoetory. Mame tooehse ropa tahtao, ynara tykase ynororo otuhtoh esemy a: “Ōmipona akene. Enehno toto. Kyryh nykā toto, etuarimake-tomo. Yrome pehme pyra ro atapyī nase. Nae ro osa. Nae ro tōsemy,” tykase ipoetory eya.

23 — Mame ynara tykazomose aporesemy eya: “Ytozomoko ropa pata zomye osema tō ae imehnō enehtohme oya, pehme ytapyī ehtohme,” tykase ropa aporesemy typoetory a.

24 “Ajohpe pyra ase. Mokā osemazuhme yneahmatyā ymaro otuhpyra ekurehnōko mā toto,” tykase ynororo, otuhtoh esemy, tykase Jezu eya xine. Mame toesyryhmase ropa ynororo parixeu tapyī tae, toto amorepaxīpo.

*Tupime Jezu poetoryme ehtoh poko sero
(Mateu 10.37-38)*

25 Mame ahno imoihme Jezu maro ytōko kynexine. Mame toeramase Jezu toto ēpataka, toto amorepatohme. Ynara tykase ynororo eya xine:

26 — Ypoetoryme oexirykō se matose repe. Yrome omykō pyno oehtohkō motye ypyno pyra awahtao xine, ypoetoryme exipyra ekurehnōko matose. Morararo asakō pyno, opyxiākō pyno, opoenōkō pyno, ākorōkō pyno, ooryxirykō pyno, oruikō pyno, mokaro pyno oehtohkō motye ypyno awahtao xine ypoetoryme exīko matose. Osepyno oehtohkō motye roropa ypyno awahtao xine ypoetoryme exīko matose, tykase Jezu eya xine.

27 — Mame Ritonōpo zamarō poko rokē ehtoko, ypoetoryme oehtohkōme. Oorikyrykō kurūke jomipona se hkopyra awahtao xine ypoetoryme exipyra ekurehnōko matose, tykase Jezu eya xine.

28 Mame ynara tykase ropa ynororo eya xine:

— Tapyi kaetokō riry se awahtao xine osemazuhme osenetupuhtoko aporo tyritoh poko ipune otinerūkō waro oehtohkōme.

29 Osenetupuhpyra awahtao xine, otinerūkō ipune pyra ahtao, tapyi nepuru xikihmāko rokē matose. Otyhkara ekurehnōko matose. Mame onyrihpyrykō eunohnōko imehnō mana.

30 Ynara āko opoko xine mā toto. “To! Mokyro a tapyi tyrise zokonaka rokene. Yrome otyhkara tokurehse ynororo,” āko mā toto opoko xine oeunohtorŷko mā toto. Naeroro tapyi riry se awahtao xine otinerūkō ikuhtoko aporo osemazuhme.

Moro saaro ypoetoryme oexirykō se awahtao xine osenetupuhtoko aporo: “Serara hano jetuarimary zuno Jezu poetoryme jahtao?” kahtoko aporo, tykase Jezu eya xine.

³¹ — Morararo mā pata esemy typoetoke exikety tuhke 10.000me ipoetory tomo, soutatu tomo. Mame imep̄ȳ oehnōko mana eya esary pynanohse, tosaryme. Mokyro mā oehnōko tuhke typoetoke 20.000me, soutatu tomo. Mame os-emazuhme aporo pata esē porohnōko mana tōsenetupuhtohme aporo orēpyra toexiry poko poremāpyra toehtohme.

³² Mame mokyro maro tōsetaparykō se pyra tahtao, typoetory tō aropōko mana moeroro ahtao, kure toto oturutohme toto maro, toto ekurematohme.

³³ — Morararo, ypoetoryme oexirykō se awahtao xine, emero okyryrykō pyno pyra ehtoko, tykase Jezu eya xine.

Sautu papyry poko popyra toehse ahtao
(Mateu 5.13; Maku 9.50)

³⁴ — Kure sautu mā repe. Yrome sāme pyra toehse ahtao oty katohme kure?

³⁵ Arypyra, popyra mana. Tupito pona tyrise ahtao popyra mana. Pui ety htaka roropa tyrise ahtao, morararo popyra mana ipunaka. Typahsēme rokē kure mana. (Morararo Ritonōpo poetoryme awahtao xine, yrome opoe xine rokē oyoytorykohtao, otara exīko matou. Arypyra, typahsēme rokē matose.) Mame typanare awahtao xine etāko matose, tykase Jezu eya xine.

15

Kaneru tahtopōpyry poko
(Mateu 18.12-14; 1 Peturu 2.25)

¹ Mame Jezu a toytose tuhke kowenu tinerū apoinanomo, pohnō maro, aomiry etary se toexirykōke.

² Morarame parixeu tomo a Jezu tykerekeremase mokaro eneryke tyya xine. Moeze omihpyry warōkomo a roropa tykerekeremase Jezu. Ynara tykase toto Jezu poko.

— Popynō se rokē mokyro nah. Imaro xine otuhnōko roropa mana, tykase toto Jezu poko.

³ Morara exiryke ynara tykase Jezu eya xine, aosenetupuh-tohkōme typoko:

⁴ — Etatoko pahne, kaneru esē mana. Mame tuhke mā kaneru, 100me mana. Mame kaneru otuenikāko mana toiro. Mame esē zupīko mana. Imehnō nomōko mana, 99mākō nomōko aporo mokyro zupitohme tyya. Toiro itatyhpyry zupīko ropa mana eporyry ropa ponāmero.

⁵ Mame tonese ropa ahtao, tākye exīko ropa mana. Enehnōko ropa mana tymota po.

⁶ Mame tytapyĩ taka tooehse ropa tahtao tope tō kohmāko mana, tyekyry tō maro. Ynara āko mā eya xine ynororo: “Eneropa jeky. Tākye sehtone jeky enetopōpyry ropa poko,” āko mā ynororo eya xine.

⁷ – Etatoko pahne, toiro tyrypyry poko aexihpyry mokyro kaneru itatyhpyry sã mana. Mame kurākō poko tākye Ritonōpo mā repe. Mame toiro popỹ tosēme Ritonōpo enetuputyryhtao, tyrypyry turumekase ahtao roropa eya tākye kuhse Ritonōpo exīko mana. Imarōkō roropa tākye exīko toh mana, tykase Jezu eya xine.

Tineru otuenikatopōpyry poko sero

⁸ Mame ynara tykase ropa Jezu:

– Nohpo nae ahtao tytinerukemy, 10me itinerũ nae parata risemy, typynemy, parihmākomo. Mame toiro itinerũ tōtuenikase ahtao oty rīko nae otarame? Nāparina zukāko mana. Tytapyĩ tumehnōko mana tytinerũ zupitohme. Kure zupīko mana otyro akoko.

⁹ Mame tytinerũ tonese ropa tyya ahtao tyekyry tō kohmāko mana tope tō maro. Ynara āko mā ynororo eya xine: “Tākye exi ropa ynemapohpyry tonese ropa ya exiryke. Morara exiryke tākye sehtone,” āko ynororo.

¹⁰ – Ynara āko ase oya xine, morararo Ritonōpo nenyohyã atākyemāko mā toto toiro iiryryryme exikety tyrypyry rumekary ropa ahtao, tykase Jezu eya xine.

Sē nase tumy rumekahpō poko

¹¹ Mame tōturuse ropa Jezu eya xine aosenetupuhtohkōme Ritonōpo poko. Ynara tykase ynororo:

– Orutua kynexine tumūkue asakoro.

¹² Morarame akomihpyry ynara tykase tumy a: “Papa,” tykase. “Jũme rokē kymōkomohtoko orihpyra ro awahtao,” tykase ynororo tumy a.

– Mame jũkomo a tymōkomory tapiakase typoenō mōkomoryme asakoro ro. Typyne exiketō tokarose eya xine.

¹³ Morarame tuhke pyra tōmehse ahtao tumy nekarotyã tokamose ropa imūkuru a, akomihpyry a. Tineru tapoise eya moro ephpyryme. Mame typenekehse ynororo tumy maro toexiry poko. Morara exiryke typatary poe toytose ynororo mya imepỹ pata pona. Pore toeporehkase ynororo. Moero tytinerũ tahnikase eya, tỹpenery tomo a rokē tokarose, typenetatoh tonō poko tahnikase tytinerũ eya.

¹⁴ – Mame okynã pyra itinerũ tonahse. Moromeĩpo konopo toehkehse moroto. Omise konōto morotōkō toehse toto. Mokyro omise toehse roropa tytineruke pyra toehse toexiryke.

15 Morara exiryke toerohtoh tupise eya. Imepÿ poetoryme toerohpitoise ynororo. Ahno eky nahpaneme toehse, poinokoimo nahpaneme.

16 Mame omise toehse ipunaka. Poinokoimo napyry enapyry se toehse repe tomiryke. Yrome morotōkō anautuhmara myhē toehse.

17 Morarame ynara tōsenetupuhse ynororo: “Papa typoetoke tuhke. Tynahke roropa tuhke. Atahnikāko roropa toto napyry. Yrome ywy taro, jemiryke rokē myhē orihñōko ase,” tykase ynororo tukurohtao rokene.

18 “Morara exiryke ytōko ropa ase papa esaka mya roropa. Ynara āko ase papa a: ‘Oehno ropa kē papa. Iiryppyryme rokē ase oya, Ritonōpo a, enara.

19 Omūkurume pyra ase otarame, popyra jexiryke. Morara exiryke opoetoryme rokē kyriko rahkene,’ āko ase papa a,” tykase tukurohtao ynororo.

20 Morotoino toytose ropa ynororo tumy a ropa.

– Mame amekeino tumūkuru tonese jū a ahtao, nupunato tonese tumūkuru. Tururume toytose ynororo tumūkuru eahmase.

21 Morarame ynara tykase imūkuru: “Papa, oehno ropa. Iiryppyryme rokē ase Ritonōpo a, oya, enara. Otarāme omūkuru kara ase, popyra jexiryke,” tykase imūkuru tumy a. “Arypyra, umūkuru ro mase,” tykase jumy eya.

22 – Mame ynara tykase jumy typoetory tomo a: “Axī umūkuru zupō enehtoko, kurano, amurutohme eya,” tykase. “Omahtao roropa ke ēmatoko emary aka. Sapatu roropa ekarotoko eya.

23 Pui mūkuru ikasetahpyry enehtoko etapatohme, otuhtoh konōto ritohme, tākye kuehtohkōme,” tykase jumy typoetory tomo a.

24 “Ynara exiryke, umūkuru aorikyhpypy sã monexiano. Mame aēsemamyhpyry sã toehse ropa nase. Itatyhpyry sã roropa monexiano. Mame seromaroro aosenepohpyry ropa sã nase,” tykase jumy. Morara exiryke tākye toehse ropa toto. Tōtuhse toto. Tātākyemase toto.

25 – Morarame irui kynexine, tupito po. Morarame tooehse ropa tahtao tapyi myhtokoxi, rue totase eya, waketō roropa tofase eya.

26 Mame tumy poetory tykohmase tyya tōturupotohme: “Otara āko hkoh moxiā nae?” tykase ynororo tōturupose eya.

27 – Mame tozuhse eya: “Arypyra, ākorō noehno ropa. Morara exiryke pui mūkuru kurā totapapose omy a kure tooehse ropa tumūkuru exiryke,” tykase ynororo eya.

28 – Mame tohne toehse irui ipunaka. Tapyi taka tomomyry se pyra toehse. Morarame jū toytose eya imaro tōturutohme.

“Oty katohme koh omõpyra mano tapyi taka? Aimo, omõko,” tykase jumy eya.

²⁹ “Etako pahne papa,” tykase tumy a. “Tuhke jeimamyry taropose ya amaro jexiry poko. Opoetoryme roropa to-erohse ywy. Õmiry onymoikehpyra roropa ase. Yrome poti onekaropyra mexiase täkye jehtohme jepe tõ maro.

³⁰ Yrome mokyro omükuru kahpyry omõkomory eya pake tahnikase. Nohpo tõ poko rokẽ tonahkase eya. Mame tooehse ropa ynororo ahtao pui mükuru kurã totapapose oya otuhtoh ritohme ipoko. Naeroro sam, ãko ase papa,” tykase imükuru tumy a.

³¹ — Mame ynara tykase jũ eya: “Aimo, etako pahne. Ymaro mase jũme. Mame ymõkomory omõkomoryme ro mana, emero porehme.

³² Yrome ãkorony aorikyhpyry sã monexiano amerehme. Mame aẽsemamyhpyry ropa sã noehno ropa. Itatyhpyry sã roropa monexiano. Mame seromaroro aosenepohpyry ropa sã nase. Naeroro otuhtoh konõto yripono täkye kuehtohkõme,” tykase jumy eya. Morara tykase Jezu eya xine.

16

Mõkomo erase tuaro ehtopõpyry poko sero

¹ Mame ynara tykase ropa Jezu typoetory tomo a:

— Tymõkomokẽ kynexine. Typoetoke kynexine roropa ynororo. Mame typoetory tyrise eya tymõkomory eraseme. Yrome tosẽ enekunohnõko kynexine. Itinerũ apoïko kynexine tytinerũme. Mame imehnomo a turuse ropa esemy. Ynara tykase toto eya: “Opoetory reh oenekunohnõko mahna,” tykase toto.

² Mame typoetory tykohmase tyya. Ynara tykase ynororo eya: “Otara ãko hkoh opoko toh nahe. Ymõkomory ahnikary poko oya? Ymõkomory eraseme pyra exïko ropa mase. Naeroro ymõkomory papẽ ikurãkako enepotohme ya, emero porehme, oytotohme ropa,” tykase tymõkomokemy typoetory a. “ÿ,” tykase ynororo. Mame toytose ropa ynororo.

³ — Mame toemynyhmasẽ ipoetory yronymyryme tukurohtaõ. Ynara tykase ynororo tyya rokene: “Jesẽ poetoryme pyra exïko ase. Naeroro otara exïko hano taroino? Oty pokohxo ke erohnõko hano taroino? Jemary ke jerokuru waro pyra ase. Imehnomo a tineru ekaropory poko ihxipÿke roropa ase.

⁴ Ynara ãko ase topeke jehtohme toerohtohke pyra jahtaõ, tytapyïkõ taka jeahmatohme roropa eya xine,” tykase ynororo tyya rokene.

5 – Mame tosē mōkomory apoihpōkō tykohmase tyaa onepehmaro ro exiketomo. Ynara tykase ynororo ose-mazupu a: “Otātoh jesē mōkomory oemahpo nahe?” tykase eya.

6 – “100me tāpoa nae ase tōsē aitopo, oriu,” tykase eya. Mame ynara tykase mōkomo erase eya: “Seny, apapeny. Oporohko aporo. 50me tāpoa rokē imeroko,” tykase ynororo eya, zokonaka rokē tyripose.

7 – Mame imepyny a roropa ynara tykase ynororo: “Otātoh jesē mōkomory nahe owino?” tykase. “Miume saku nae ase tiriiku rokene,” tykase eya. Mame ynara tykase mōkomo erase eya: “Ynara imeroko apapē pokona, 800me rokē imeroko,” tykase ynororo eya.

8 – Mame zae pyra aehtopōpyry waro toehse esemy. Os-enekunohpopyra toehse. Ynara tykase ynororo typoetory a: “To, orēpyrahxo reh mahse opyno sã mokaro ehtohme. Zae pyra mase repe. Yrome tuaro mase,” tykase typoetory a. Moro poko tōturukehxīpo eya xine, ynara tykase ropa Jezu:

– Ritonōpo onenetupuhpynō orēpyrahxo, tŷpokonopyrykō poko tuarohxo mā toto. Ritonōpo poetory tō tuaro hkopyra sã mā toto tŷpokonopyrykō poko te, Ritonōpo enetuputyry poko tyaa xine, enara.

⁹ Ynara tykase ropa Jezu eya xine:

– Omōkomorykō ke imehnō akorehmatoko oepekōme toto ehtohme Ritonōpo waro toto ehtohme roropa. Mame toorihse awahtao xine oseporŷko ropa matose imaro xine, jumāme Ritonōpo esao.

¹⁰ Zae rokē awahtao xine mōkomo pitiko eraseme awahtao xine, morararo matose zae ro matose tuhkā poko eraseme toehse awahtao xine. Morararo zae pyra awahtao xine tuhke pyra mōkomo eraseme awahtao xine, zae pyra ro matose exīko tuhkākō poko eraseme toehse awahtao xine.

¹¹ Morararo tineru poko zae pyra awahtao xine sero nono po, ahnikāko rokē matose. Imeīpo kurā onekaropyra Ritonōpo oya xine mana.

¹² Tomeseke pyra awahtao xine imepŷ mōkomory poko, oya xine mōkomo onekaropyra mā Ritonōpo omōkomorykōme.

¹³ – Asakoro tosēke exiry tupime mana. Ynara exiryke, toirō pyno awahtao xine imepŷ se hkopyra exīko matose mokyro pokoino. Mokyro maro oerokurukōke imepŷ maro oerokurukō se pyra roropa exīko matose. Morararo Ritonōpo poetoryme awahtao xine tyorō onyripyra matose oesēkōme, Ritonōpo poetoryme oexirykōke, tykase Jezu eya xine.

Jezu namorepatopōpyry

(Mateu 11.12-13; 5.31-32; Maku 10.11-12)

¹⁴ Mame parixeu tomo a Jezu omiry totase. Mõkomo sato kõ ynaroro, tineru roropa se ynaroro. Naeroro Jezu typoihtose eya xine.

¹⁵ Morara exiryke ynara tykase Jezu eya xine:

– Amarokõ kure oexirykõ enepõko matose imehnomo a repe. Yrome Ritonõpo oenotorỹko okurohtao xine mana. Onyrytãkõ kure oya xine mã repe. Yrome Ritonõpo a popyra mana.

¹⁶ – Pake kuekyrykõ ekepyã toytoytoose Moeze nymerohpyry poe. Urutonõpo tõ omi poe roropa toytoytoose toto. Moromeĩpo João, ahno ěpurihkane tooehse. Mame ynara tykase João: “Emero ahno esẽme exĩko mã Ritonõpo,” tykase João. Seromaroro morararo Ritonõpo omiry ekaronanõ moro poko mã ekarõko. Tuhke ahno moro poko mã etãko toto. Ritonõpo riry se toto tosekõme.

¹⁷ – Moeze nymerohpyry kure ro mana. Moromeĩpo otarame kapu enahnõko mana. Sero nono enahnõko ropa mã otarame. Yrome Moeze nymerohpyry onenahkapopyra mana, zae rokẽ exiryke Ritonõpo poe.

¹⁸ – Mame orutua typyty rumekaryhtao imepỹ nohpo maro toehtohme, iirypyryme exĩko mana imepỹ nohpo poko exiryke. Popyra Ritonõpo a mana. Morararo tynio rumekahpõ maro ipytaryhtao iirypyryme exĩko mana imepỹ pyty poko toexiryke, tykase Jezu eya xine.

Sero Razaru ehtopõpyry poko tymõkomokẽ maro

¹⁹ Mame ynara tykase ropa Jezu eya xine:

– Tymõkomoke exikety kynexine tupoke kurã ke. Typynehxõ exikety zupõ kynexine. Itamurume tohke kurã ke kynexine roropa, tõkuke roropa.

²⁰ Mame imepỹ moroto roropa kynexine tymõkomokẽkara, esety Razaru. Orukoimo hpe kynexine ynororo. Ęmepyry pune Razaru anarokehpyra imehnõ kynexine tymõkomokẽ tapỹ pota taka.

²¹ Tymõkomokẽ napyry akumuru se rokẽ kynexine, ty-napyryme. Mame erukoimory tometomese kaikuxi tomo a. Toetuarimase ynororo pitiko rokẽ pyra.

²² Mame mokyro tymõkomokẽkara toorihse. Aparão pũtokoxi zuzenu tarose Ritonõpo nenyohyamo a, otuhtoh konõto pona kapu aka. Morarame tymõkomokẽ toorihse roropa. Ekepyry tonẽse nono aka jekyrỹpyamo a. Zuzenu toytoose popynõ esaka etuarimatoh pona.

²³ Mame sam tykase ynororo myhene, popyno esao tah-tao. Mame kakoxi tõsenuhmase ynororo ahtao, moero Aparão tonese eya, Razaru roropa tonese, Aparão maro.

²⁴ Mokaro eneryke tyya opore tykohtase ynororo: “Tam, Aparão, nupunato kueneko myhene. Razaru enehpoko xiaro ya. Tuna enehpoko eya ajohpãme samo ypotapihpyry piukah ãko nase apoto ke,” tykase ynororo.

²⁵ – Mame Aparão a tozuhse. Ynara tykase ynororo eya: “Kuku, oehpopyry poko enetupuhko. Orihpyra ro awah-
tao itamurume mõkomo kurã tapoise oya. Yrome Razaru arypyra, ehtomase myhẽ rokene. Ixihpyryme toehto rokẽ tapoise eya. Yrome seromaroro taro nase ymaro atãkyemãko. Mãpyra mase etuarimãko seromaroro.

²⁶ Oya xine ytotoh pyra nase eutary konõto. Morara exiryke oya xine ytopyra mã tarõkomo. Morararo tarona oehpyra matose,” tykase Aparão eya.

²⁷ – Mame ynara tykase tymõkomokemỹpo Aparão a: “Ỹ, Tam, ajohpãme sã Razaru enyohko papa tapyĩ taka.

²⁸ Moroto mã jakorõ tomo, 5me orihpyra ro mã toto. Toto zurupoko Razaru a oehpyra toto ehtohme tarona etuarimatoht pona,” tykase tymõkomokemỹpo eya.

²⁹ – Mame ynara tykase Aparão: “Ãkorõ tõ Moeze nymerohpyry nae. Ritonõpo poe urutõ kõ omihpyry nae roropa mã toto, ituarõtatohkõme. Ah mokaro omihpyry etã toto, ãkorõ tomo,” tykase Aparão eya.

³⁰ – “Arypyra, Tam. Onetara mã toto. Yrome imepỹ tõsemãkapose ropa ahtao orihxĩpo, mame mokyro toytose ahtao eya xine axĩ tyrypyhpyrykõ rumekãko mã toto,” tykase ynororo Aparão a.

³¹ – Mame ynara tykase Aparão: “Arypyra. Moeze tõ omihpyry omipona pyra toto ahtao, Ritonõpo poe urutõ kõ omihpyry omipona pyra roropa toto ahtao, morararo mã toto turuse tahtao xine ãsemãkapohpyry ropa a. Aomipona pyra toto exiry mana,” tykase Aparão eya, tykase Jezu eya xine. Enara.

17

Iirypyrymãkõ poko

(Mateu 18.6-7,21-22; Maku 9.42)

¹ Mame ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Iirypyryme tyripotoh tonõ nae, enahpỹme mã kehko. Yrome mokyro, iirypyryme imehnõ rihpõ wãnohnõko Ritonõpo mana yronymyryme.

² Kurehxo eya exiry topu konõto tymyhse ahtao ipymyry pokona inerymapotohme zue aka, popyra mã exiko eya imepỹ iirypyryme tyripose ahtao eya; jenetupuhnanõ iirypyryme tyripose ahtao eya. Mokyro wãnohnõko Ritonõpo mana ipunaka.

³ Tuaro ehtoko!

— Ākorōkō tyrypyry poko amaro toehse ahtao zurutoko tuaro aehtohme. Mame tyrypyry rumekary se tahtao: “Popyra akene amaro,” karyhtao eya, ynara kahtoko eya: “ÿ, oorypyry a wenikehnōko ase rahkene,” kahtoko eya.

⁴ Morarame tyrypyry poko ropa ehxīpo aytory ropa ahtao oya xine 7me, moro ěmepyyry ae ro: “Popyra ase iiryppyryme amaro,” karyhtao eya ynara kahtoko rokē eya: “ÿ, oty kara, Ritonōpo oorypyry korokāko mana. Wenikehnōko ase taroino moro poko,” kahtoko eya, tykase Jezu eya xine.

Ritonōpo enetuputyry poko

⁵ Mame ynara tykase 12mākō Jezu a:

— Yna akorehmako yronymyrymehxo Ritonōpo enetupuh-tohme yna a, tykase toto.

⁶ Ynara tykase esēkō eya xine:

— Ritonōpo omiry enetuputyryhtao oya xine pitiko rokē repe, onekaropohpyrykō ekarōko Ritonōpo mana. Ynara karyhtao oya xine sero oroxi panō a: “Otouko omity maro tuna konōto kuaka atarykata ropa,” karyhtao oya xine, ōmipona xine otoūko mana, tykase Jezu eya xine.

Sero Ritonōpo poetoryme ehtoh poko

⁷ — Otara āko typoetokā typoetory a erohkehxīpo tooehse ropa ahtao tapyi taka? Otarāme ipoetory itupi poko toerohse. Otarāme kaneru tō nahpary poko toerohse. Mame tapyi taka tooehse ahtao otara āko hna typoetory a? “Otuhkose aporo!” āko nah eya? Arypyra.

⁸ Ynara āko rokē eya: “Joh tyriko aporo. Tahnose ahtao enehko ya wyi maro,” āko mana. “Eukuru enehko roropa,” āko mana. “Tōtuhkehse jahtao otuhnōko mase. Eukuru ěnōko, enara,” āko mā eya.

⁹ “Kure mase,” karahme sā typoetokā typoetory a.

¹⁰ Morararo matose. Ritonōpo omipona emero tyrise oya xine ahtao, ynara kahtoko eya: “Ōpoetoryme rokē ase. Mōpāme rokē ōmipona exiasene,” kahtoko. Epyrypara ehtoko kure oehtopōpyrykō poko, tykase Jezu eya xine.

Sē nase 10me ipū imotatyā poko

¹¹ Mame Jerusarē pona Jezu ytoryhtao, Samaria eh-pikuroko toytose ynororo, Karirea eh-pikuroko, enara.

¹² Mame pata pitiko pona toeporehkase ahtao tōseporyse Jezu ipū imotatyā maro, 10me. Amekeino rokē tōsenuhmase toto torukoimorykohxike.

¹³ Jezu tykohmase eya xine, ynara tykase toto:

— Jezu! Tuisa! Nupunato yna eneko myhene, tykase toto.

¹⁴ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Ÿ, nupunato oeneterŸko ase. Ytotoko RitonŃpo maro oturuketomo a. Osenepotatoko eya xine, okurŃkatopŃpyrykŃ enetupuhtohme eya xine, tykase Jezu ipŃ imotatyamo a.

Morarame toytorykohtao, kure toehse ropa toto, ipŃ imoimotahpyry pyra.

¹⁵ Mame toekurŃkary ropa eneryke tyya, toirŃ toeramase ropa Jezu a.

– Kure RitonŃpo mana, tykase ynororo opore.

¹⁶ Jezu ěpataka typorohse ynororo nono pona:

– Kure mase, tykase ynororo Jezu a, kure toehse ropa toexiryke. Samaria pŃ kynexine ynororo.

¹⁷ Mame ynara tykase Jezu:

– 10me orutua kŃ tukurŃkase ropa. Otokoh mokaro nahe, 9mŃkohmo? tykase Jezu eya.

¹⁸ – Mose rokě, juteu kara rokě noehno ropa: “Kure mase, RitonŃpo,” kase, tykase Jezu.

¹⁹ Mame ynara tykase ynororo ipŃ imotahpyrŸpyry a:

– OwŃko. Ytoko ropa. RitonŃpo enetuputyryke oya tukurŃkase ropa mase, tykase Jezu eya.

Tuisa konŃtome RitonŃpo ehtoh poko

(Mateu 24.23-28,37-41)

²⁰ Ynara tykase parixeu tŃ Jezu a:

– OtŃtahtao KuesěkŃme toexiry enepŃko RitonŃpo nah? tykase toto. Ynara tykase Jezu eya xine:

– KuesěkŃme RitonŃpo ehtoh osenepyra mana.

²¹ Morara exiryke ynara kara imehnŃ mana: “Enetoko ke moro yro,” kara mŃ toto. “Yrorohxo rukuh moro,” kara roropa mŃ toto, tuisame RitonŃpo ehtoh okurohtao xine exiryke, tykase Jezu eya xine.

²² Mame ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– OkynŃ pixo Kapu ae Ayhtohpyry enery se exĭko matose yronymyryme. Yrome onenepyra matose.

²³ Morarame ynara Ńko imehnŃ mŃ repe ypoko: “Moroto Kapu ae Ayhtohpyry mana,” Ńko reh mŃ toto. “Taro mana,” Ńko roropa imehnŃ mana. Yrome morara karyhtao oya xine aomipona xine pyra ehtoko.

²⁴ Saereh Ńko mŃ nenenehkane, xixi tŃtatoh wino xixi omŃtoht pona. Moro sŃ mŃ Kapu ae Ayhtohpyry oehnŃko ropa mana. Emero eněko exino mana.

²⁵ Yrome osemazuhme aporo osanume exĭko ynororo mana. EtuarimŃko itamurume mana. Mame tosěkŃme ise pyra roropa exĭko seromatokŃ mana.

²⁶ PakatokŃ ehtopŃpyry sŃ Noe orihpyra ahtao ro, moro sŃ exĭko tarŃkŃ mana, Kapu ae Ayhtohpyry oehsasaka ropa ahtao.

27 Tõtukurukõ poko rokē toh kynexine, eukuru enyry poko roropa. Typytarykõ poko toh kynexine, tyniotarykõ poko roropa kanawa aka Noe tō otyriry ponāmero. Morarame tuna kumaryke tyneryse toto, emero porehme.

28 Moro saaro kynexine Ro ehtopõpyry roropa. Tõtukurukõ poko rokē toh kynexine. Eukuru enyry poko roropa toh kynexine. Tõsepekatorykõ poko, mōkomo ekamory poko roropa toh kynexine. Tupito pomory poko, tapyi amory poko roropa toh kynexine.

29 Morara kynexine Ro ehtopõpyry pake. Morotoino Ro toesyryhmase ahtao, apoto toepukase kapu ae sautu panõ maro moro pōkõ zahkatohme emero.

30 Moro saaro exīko mǎ sero pōkomo Kapu ae Ayhtohpyry oehtoh ropa toehse ahtao, tykase Jezu.

31 — Morara ahtao tapyi mypatarānao awahtao xine tapyi taka omõpyra ehtoko omōkomorykõ poko. Morararo tupito po awahtao xine eramara ropa ehtoko atapyīkõ taka omōkomorykõ poko.

32 Ro pytypyry ehtopõpyry poko wenikehpyra ehtoko. (Toeramary se ropa toehse ynororo repe tunurumekahpyry pona ropa. Mame topume tanyhtase ynororo; sautume toehse.)

33 Morarame tōsepynanopyry poko exiketõ orihnõko mǎ toto. Yrome Ritonõpo omipona exiketõ ēsemānõko ropa mǎ toto.

34 Etatoko pahne, joepyry ropa ahtao koko ahtao, asakoro orutua kō nyhnõko tynyhtohkõ po. Mame toiro arõko mǎ Ritonõpo. Tõmipona exikety rokē arõko mana. Imarõ nomõko mana.

35 Morararo asakoro nohpo tō erohketõ ahtao, tonahsē riry poko toto erokuruhtao toiro arõko Ritonõpo mana. Imarõ nomõko mana.

36 Asakoro orutua kō tupito po ahtao, toiro arõko mǎ Ritonõpo. Imarõ nomõko mana, tykase Jezu eya xine.

37 Morarame ynara tykase ipoetory tō Jezu a:

— Otoko morara exīko nahe? tykase toto. Ynara tykase Jezu eya xine:

— Imotahpyry ahtao, morotona ayra tōkehko oximõnõko mana, tykase Jezu eya xine. (Morararo Ritonõpo oehnõko mana iiryryrymākõ wānohse.)

18

Terekatu a pytypo ytotopõpyry poko

1 Mame typoetory tō tamorepase Jezu a toto osenetupuh-tohme tõtukurukõ poko Ritonõpo maro. Ynara tykase ynororo eya xine:

— Ritonõpo maro oturukehpyra ehtoko. Penekehpyra ehtoko õtururukõ poko Ritonõpo a, tykase ynororo eya xine.

² — Etatoko pahne, terekatu kynexine pata konõto po, zae pyra exikety. Ritonõpo omipona pyra exikety kynexine. Imehnõ pyno pyra roropa kynexine.

³ Morarame moro pata po pytõpo kynexine aosanumase morotõkomo. Kokoro rokẽ ytosene oturuse terekatu a takorehmatohme repe. Ynara tykase ynororo eya: “Kuakorehmako ajohpãme samo. Josanumary imõpoko,” tykase pytõpo terekatu a.

⁴ — Osemazuhme pytõpo akorehmary se pyra terekatu kynexine repe. Yrome kokoro rokẽ toytose pytõpo oturuse. Mame okynã ahtao ynara tykase ynororo tyya rokene: “Ritonõpo zuno pyra ase. Imehnõ pyno pyra ase roropa repe.

⁵ Yrome jerekohmaryke pytõpo a, akorehmãko ase. Imõpõko ase tahxime jerekohmaryino, yporemãkaporyino roropa eya,” tykase ynororo tukurohtao, tykase Jezu eya xine.

⁶ Mame ynara tykase ropa Jezu eya xine:

— Mokyro terekatu omihpyry metatou? Zae pyra kynexine. Nohpo akorehmary se pyra. Yrome imeõpo takorehmase.

⁷ Mokyro motye kuhse mã Ritonõpo. Tynymenekatyã omiry etãko mana. Toto mõpõko roropa mana kokoro rokẽ toto otururuke tyya, pakeimo, koko, enara. Ekurehpyra mana typoetory akorehmary poko.

⁸ Axĩ toto mõpõko mana. Yrome Kapu ae Ayhtohpyry oepyry ropa ahtao oty enõko na taro nono po. Tõmipona exiketõ tuhke enõko nah? Arypyra otarame.

Parixeu ehtopõpyry poko kowenu tinerũ poko erohkety maro

⁹ Morarame: “Kure ase, imehnõ sã pyra,” kananõ amorepary se toehse Jezu. Ynara tykase ynororo eya xine, aosenetupuhkõme:

¹⁰ — Orutua kõ toytose asakoro, oturuse Ritonõpo maro oturutoh taka. Toiro parixeu kynexine. Imaro kowenu tinerũ poko erohkety kynexine.

¹¹ Mame towõse xikihme parixeu toiroro tõturutohme Ritonõpo a. Ynara tykase ynororo: “Kure mase, Ritonõpo, yamene se pyra jexiryke. Ajohpe pyra ase. Nohpo tõ poko pyra roropa ase, imehnõ iirypyrymãkõ sã pyra ase. Mose kowenu tinerũ poko erohkety iirypyryme mana. Tãkye ase isã pyra jexiryke.

¹² Toitoine otuhpyra ase jotururuke oya. Emero ynapoihpyry apiakãko ase, omame porehme ahtao, toiro ekarotohme oya,” tykase parixeu, epyrypãko kure toexiry poko.

13 — Mame mokyro, kowenu tinerũ poko erohkety ameke rokẽ toexikihmase Ritonõpo a tõturutohme. Kakoxi osenuhmara kynexine Ritonõpo êpataka, popyra toexiry enetuputyryke tyya. Toepurotõtõmase ynororo toemynnyhmaryke. Ynara tykase ynororo: “Ritonõpo, iirypyryme rokẽ ase, nupunato kueneko myhene,” tykase ynororo.

14 — Etatoko pahne, tykase Jezu eya xine. — Mokyro rypyry rokẽ tykorokase Ritonõpo a tõsekarose exiryke eya. Yrome parixeu rypyry onykorokara toehse Ritonõpo. Ynara exiryke: “Kurehxo ywy, imehnõ sã pyra,” kananõ poremäkapõko Ritonõpo mana. Yrome: “Popyra ase,” kananõ kurākāko rokẽ Ritonõpo mana. Orẽpyra tyrīko roropa mana, tykase Jezu eya xine.

*Sero kure poetohti riry poko Jezu a
(Mateu 19.13-15; Maku 10.13-16)*

15 Morarame typoenõkõ tonehse jẽkomo a, jũkomo a roropa Jezu a, onao ro exiketomo, toto apoitohme eya, kure toto ripotohme Ritonõpo a. Mame mokaro eneryke tyya xine, ynara tykase Jezu poetory tomo:

— Oty kase moehtou Jezu erekohmase totaehse ro ahtao? Ytotoko ropa, tykase toto.

16 Yrome Jezu a poetohti tykohmase tyya. Ynara tykase ynororo typootory tomo a:

— Ah poetohti noehno ya, tooepyrykõ se toexirykõke oehnõko mã toto. Toto anaropopyra ropa ehtoko ywinoino. Axĩ Ritonõpo enetupuhnõko mã toto tosẽkõme, poetohtime ro toexirykõke.

17 Etatoko pahne, Ritonõpo enetuputyryhtao oya xine poetohti a Ritonõpo enetuputyry saaro, omõnõko matose Ritonõpo esaka. Mãpyra onenetupuhpyra awahtao xine omõpyra matose Ritonõpo esaka, tykase Jezu eya xine.

*Tymõkomoke aexihpyry poko
(Mateu 19.16-30; Maku 10.17-31)*

18 Morarame juteu tamuxiry tooehse Jezu a oturupose. Ynara tykase ynororo:

— Amorepatõ kurã mase. Naeroro oturupõko ase oya. Oty rīko ha Ritonõpo maro jehtohme jũme, toorihse jahtao? tykase ynororo Jezu a.

19 Ynara tykase Jezu eya:

— Oty katoth: “Kurã mase,” myka ya? Kurākõ nymyry pyra taro nase. Ritonõpo rokẽ mã kure.

20 Inymeropohpyry Moeze a moro waro mase. “Imehnõ nohpo poko pyra ehtoko te, imehnõ onetapara ehtoko te, ematonara ehtoko te, onekunohto pyra ehtoko, kure omykõ

tyritoko te, asakō roropa kure tyritoko,” katoh waro mase, tykase Jezu eya.

²¹ Mame ynara tykase ynororo Jezu a:

– Moino ro poetome jehtopōpyry poe ro emero Moeze omihpyry tymoise ya, tykase.

²² Mame morara kary etaryke tyya ynara tykase Jezu eya:

– Toiro ise ro mase. Omōkomory emero ekamoko, tineru apoitohme oya. Mame otinerū ekaroko tymōkomokākara a, etuarimaketomo a, enara. Morara tyrise oya ahtao tymōkomoke exīko mase Ritonōpo esao kapu ao. Moromeīpo osehko ropa ya ymaro oytotohme, ypoetoryme oehtohme, tykase Jezu eya.

²³ Yrome morara kary etaryke tyya: “Teh,” tykase ynororo. Toemynyhmase yronymyryme tymōkomoke itamurume toexiryke.

²⁴ Mame aemynyhmaly eneryke tyya ynara tykase Jezu:

– Tupime kuhse tymōkomokamo a Ritonōpo enetuputyry tošēkōme.

²⁵ Kameru kawaru sā konōto. Jawi eutary pitiko kuhse. Jawi eutary aka kameru omōpyra mana. Moro saaro tymōkomokā omōpyra mā toto Ritonōpo esaka tošēkōme Ritonōpo onyripyra toexirykōke, tykase Jezu.

²⁶ Ynara tykase aomiry etananomo:

– Morara ahtao otara Ritonōpo esaka omōnōko ynanah, jūme imaro yna ehtohme? tykase toto, tōturupose Jezu a.

²⁷ – Ÿ, āmoreme xine ro osepynanohsaromepyra matose. Yrome Ritonōpo opynanopyrykō waro mana, tykase Jezu eya xine.

²⁸ Mame ynara tykase Peturu:

– Etako pahne, yna tapyī tō turumekase yna a amaro yna ytotohme, tykase.

²⁹ – Ÿ, tykase Jezu eya xine, – tuaro ehtoko. Atapyīkō rumekaryhtao oya xine te, opyxiākomo te, ākorō tomo, omykomo te, opoenōkō roropa, mokaro rumekaryhtao oya xine oesēkōme Ritonōpo enetuputyryke oya xine,

³⁰ mokarohne motye apoīko ropa matose sero nono poro. Mame imeīpo orihpỹme exīko roropa matose jumāme, tykase Jezu eya xine.

*Toorikyry poko Jezu oturutopōpyry sero
(Mateu 20.17-19; Maku 10.32-34)*

³¹ Mame Jezu a imoihmākō htae typoetory tō tykohmase tyya 12mākomo, tōturutohme toto maro. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Etatoko pahne, ytōko sytatose Jerusarē pona. Moroto Kapu ae Ayhtohpyry ryhmāko mā toto. Ritonōpo poe urutō

kõ nymerohpyry ae ro, ihtomãko mã toto. Katopõpyry ae ro emero exiiko mã seromaroro.

³²Jekarõko mã toto juteutõkara a. Ypoihtõko mokaro mana. Yhtomãko roropa mã toto. Ypona ituh ãko mã toto.

³³Ypiypipohnõko mã toto. Moromeiõpo jetapãko toh mã rahkene. Yrome oseruao tõmehse ahtao ãsemãnõko ropa ase, tykase Jezu.

³⁴Yrome morara katopõpyry onenetupuhpyra Jezu poetory tõ kynexine. Jarao pyra Jezu nurutatoh kynexine eya xine. Ihtomary poko onenetupuhpyra toh kynexine.

*Sero tonurẽkara kurãkatopõpyry poko
(Mateu 20.29-34; Maku 10.46-52)*

³⁵Morarama Jezu ytoryhtao Jeriko pona, moro osema tao tonurẽkara kynexine, kohrame osema ehpio. Tineru eraximary poko kynexine repe.

³⁶Mame tuhkãkõ ytory etaryhtao tõturupose ynororo:

– Oty kase hkoh imoihmãkõ ytõko nae? tykase.

³⁷– Mokyro Jezu Nazare põ okuroko ytõko mana, tykase toto eya.

³⁸Morara kary etaryke tyya tykohtapitose tonurẽkara:

– Jezu, Tawi parõpyry, nupunato myhẽ kueneko, tykase ynororo.

³⁹Osemazuhme imynyhpãkapory se ytoketõ kynexine repe:

– Ajoajohpe pyra exiko. Mynyhme exiko, tykase toto eya.

Yrome jamihmehxo tykohtase ynororo:

– Tawi pary, ypyno exiko! tykase ynororo.

⁴⁰Mame totypohse Jezu osema tao morara kary etaryke tyya.

– Moky enehtatoko ya, tykase. Ameke pyra toehse tonurẽkara ahtao, ynara tykase Jezu eya:

⁴¹– Oty se hma ya? tykase eya.

– Josenuhmary se ropa ase, tykase ynororo.

⁴²Ynara tykase Jezu eya:

– Osenuhmako ropa. Tonetupuhse jexiryke oya tukurãkase ropa mase, tykase.

⁴³Axĩ tõsenuhmapitose ropa ynororo. Mame Jezu tokahmase eya, kure Ritonõpo ekarõko tonure ropa toehse toexiryke. Mame moro eneryke tyya xine, imoihmãkomo a roropa kure Ritonõpo tokarose.

– Kure mase, Ritonõpo, tykase toto.

19

Zakeu ehtopõpyry poko

¹Mame Jeriko pona toytose Jezu. Pata rãnakuroko ytõko kynexine.

² Mame moro pata po kowenu tinerū poko erohkety kynexine, orutua, esety Zakeu. Tytinerukē kynexine ynororo. Kowenu tinerū poko erohketō tuisaryme roropa kynexine.

³ Mame Jezu enery se toehse ynororo repe. Yrome onesaromepyra kynexine, ahno imoihme exiryke, kae pyra pixo toexiryke.

⁴ Morara exiryke Jezu onenepyra tokurehse toexiryke, osema ae osemazuhme toytose ynororo tururume, Jezu wapōmase. Wewe pona tōnuhse ynororo, Jezu enetohme tyya aepyryhtao.

⁵ Morarame wewe zopikoxi tooehse Jezu ahtao kakoxi tōsenuhmase ynororo Zakeu enetohme tyya. Ynara tykase ynororo Zakeu a:

– Zakeu, oyhtoko axiny. Atapyī taka jytory se ase, tykase Jezu eya.

⁶ Morara kary etaryke tyya, axī tyhtose ropa. Tākye toehse ynororo tomiroryke Jezu a. Mame tytapyī taka toytose Jezu maro.

⁷ Morarame Zakeu maro Jezu eneryke tyya xine tykerek-
eremase imoihmākomo a. Ynara tykase toto oseya rokene:

– Oty katoh iirypyryme exikety tapyī taka ytōko mose nae? tykase toto.

⁸ Mame towōse xikihme Zakeu tytapyī tao. Ynara tykase ynororo Jezu a:

– Etako pahne, yyrypyry rumekary se ase. Naeroro ymōkomory apiakāko ase, zokonaka ekarotohme tymōkomokākara a; imehnō tinerū tomatonanohe ahtao ya ynematonanopyhpyry motye asakoropane ekarōko ropa ase eya xine, tykase Zakeu Jezu a.

⁹ Morara kary etaryke tyya ynara tykase Jezu eya:

– Seroae Ritonōpo opynanohno. Imūkurume mexino. Aparāo paryme nymyry mase.

¹⁰ Ynara exiryke Kapu ae Ayhtohpyry tooehse tarona, iirypyrymākō enehse ropa, toto pynanohse roropa, tykase Jezu Zakeu a.

*Ÿme ehtoh ipoko
(Mateu 25.14-30)*

¹¹ Mame Jezu omiry etāko imoihmākō kynexine, Zakeu a aotururu etāko. Mame: “Axī tuisa konōtome Ritonōpo osenepōko mana,” tykase toh repe, moe pyra Jerusarē toehse exiryke.

¹² Mokaro osenetuputyry waro toehse Jezu. Naeroro ynara tykase ynororo eya xine toto osenetupuhtohme:

– Pata ešē kynexine. Pata tamuru pona toytory se kynexine, moē pona, tuisamehxo toehtohme. Mame tuisamehxo toehse tahtao tooehtohme ropa, tosaka ropa.

13 Mame ytosasaka tahtao typoetory tō tykohmase tyaa 10mākomo. Tytinerū tokarose toitoine eya xine uuru risemy. Toiro ahtao toiro tokarose eya xine ipoko erohtohme. Ynara tykase ynororo eya xine: “Sero tineru ke ikuhko, itamurumehxo apoitohme ytinerūme, joepiry ropa ponāmero,” tykase eya xine. Mame toytose rahkene.

14 – Morarame imehnō ipataōkō tosēkōme ise pyra toh kynexine. Zehno toh kynexine. Ahno tonyohse eya xine īkapo, ynara katohme: “Mose se pyra ynanase yna esēme,” katohme repe.

15 – Morarame pata tamuru esēme imehxo toehse ynororo. Moromeīpo toytose ropa ynororo tosaka ropa. Mame typoetory tō tykohmase tyaa, tytinerū apoihpōkomo 10mākomo. “Otāto ytinerū tomāse nae, ypoetory tō emahpo,” tykase tyaa rokene.

16 Mame osemazupu tooehse. Ynara tykase ynororo tosemy a: “Seny, onekarohpyry tomāse jemah po. Toiro kynexine uuru risemy. 10me apoiase ropa,” tykase ynororo eya.

17 – “Emese kure mase,” tykase esemy eya. “Kure mase ypoetoryme. Tymoise oya jexiryke pitiko rokē ynekarohpyry poko itamurumehxo ekarōko ase oya. 10me pata esēme orīko ase,” tykase eya esemy.

18 – Morarame īkapo roropa tooehse imepyny. Ynara tykase ynororo tosemy a: “Onekarohpyry ke uuru risē toiro, tuhkehxo apoiase omame etone uuru risemy,” tykase ynororo eya.

19 – Ynara tykase esemy eya: “Kure omame etone pata esēme orīko ase,” tykase.

20 – Mame imepỹ tooehse. Ynara tykase ynororo tosemy a: “Seny, onekarohpyry ro uuru risemy. Tukurākase ya kamisa muahtaka.

21 Ouno jexiryke onemyase, tykaripāse oexiryke, jamihme ōmiry exiryke. Onyrihpyry kara apoīko mase, anarykahpyry kara epery apoīko roropa mase,” tykase ynororo eya.

22 – Ynara tykase esē eya: “Popyra mase. Ōmihpyry ae ro orīko ase pohnō esaka. Juaro mexiase. Jamihme jomiry exiry waro. Ynyrihpyry kara apoiry ya waro roropa mexiase. Ynarykahpyry kara epery apoiry ya waro roropa mexiase.

23 Morara exiryke oty katoh ytinerū onekaropyra mexihne tineru poko erohketō esemy a. Morara ahtao ytinerū tomāse exiry repe,” tykase eya esemy.

24 – Mame ynara tykase morotōkomo a: “Uuru apoitoko mose wino ekarotohme mokyro a, 10me uuru esemy a,” tykase.

25 – Ynara tykase toto eya: “Yrome nae ynororo 10me,” tykase toto.

26 – “Etatoko pahne,” tykase esêkomo. “Itamurume nae exikety ahtao itamurumehxo eya ekarôko imehnô mana. Yrome aryryra exiketyme ahtao ikyryry akoïpyry puxihkâko ropa imehnô mana ewinoino.

27 Mame seromaroro moxiã yzehnotokomo, tosêkôme jexiry satokôkara, enehko toto xiaro ya. Etapatoko toto yneneryme,” tykase esêkomo, tykase Jezu eya xine.

*Jezu ytotoöpöpyry poko Jerusarê pona
(Mateu 21.1-11; Maku 11.1-11; João 12.12-19)*

28 Morarame Jezu töturukehse. Mame tymarökô esemazupurume toytose Jerusarê pona.

29 Mame Petepaje pata moe pyra ahtao Petania pata moe pyra roropa kynexine. Moroto typorohse Jezu ypy Oriwera myhtokoxi. Mame typoetory asakoro tonyohse eya osemazuhme toto ytotohme.

30 Ynara tykase ynororo eya xine:

– Ytotoko mõ pata pona. Mame pata pona oytorykohtao, jumêtu mükuru enêko matose tymyhse, ahno anaropitopyny. Mokyro imyhpokatoko enehtohme xiaro.

31 Mame ynara karyhtao imehnomo a: “Oty katohme imyhpokâko matou?” karyhtao oya xine, ynara kahtoko eya xine: “Tuisa ise kynako,” kahtoko.

32 Mame inenyohtyã toytose. Emero tonese eya xine, Jezu nekarotopöpyry ae ro.

33 Mame jumêtu mükuru tÿpokase eya xine ahtao, ynara tykase esê tomo:

– Oty katohme yna eky myhpokâko matou? tykase toto.

34 – ÿ, yna esê ise kynako, tykase toto.

– ÿ, arotoko, tykase eya xine ynororo.

35 Mame Jezu a tonehse eya xine. Mame tupökô tyrise eya xine jumêtu mükuru mypatarânaka. Epona Jezu tyrise eya xine rahkene.

36 Mame aytorykohtao tupökô tyrise eya xine osema taka eporo Jezu ytotohme, tuisamehxo Jezu enetuputyryke tyya xine.

37 Morarame Jerusarê ameke pyra toehse ahtao ypy Oriwera poe osema yhtoryhtao imoihmäkô ynara tykapitose:

– Kure mase, Ritonôpo, tykase. Tâtâkyemase toto. Opore toremiase toto Ritonôpo nyrihpyry eneryke tyya xine.

38 – Kure yna tuisaryme tyriko, Ritonôpo. Kuesêkô omi poe aepyhpyry ynororo. Torêtyke pyra ehtoko, kapuaôkomo. Kure rokê Ritonôpo syritone, tykase toto.

39 Mame töturuse parixeu tomo Jezu a. Imoihmäkô maro toh kynexine. Ynara tykase toto:

– Amorepane, opoetory tō imynyhpākapoko, tykase toto Jezu a.

⁴⁰ Mame Jezu a tozuhse toto:

– Etatoko pahne, mynyhme moxiā toehse ahtao, axī topu tō jomikary, tykase ynororo eya xine.

Jezu xitatopōpyry Jerusarē pōkō poko

⁴¹ Mame ameke pyra Jerusarē toehse ahtao pata tonese Jezu a. Enyryke tyxitase epōkō poko, tuhkākō Jerusarē pōkō Ritonōpo omipona pyra exiryke.

⁴² Ynara tykase ynororo toemynyhmaryme:

– Jerusarē pōkomo, jenehpoase Ritonōpo oya xine kure oripotohkōme repe. Moro poko otuarōtanohporykō se ase repe. Yrome jomiry etary se pyra matose. Morara exiryke ekurehnōko rokē matose.

⁴³ Imeīpo ozehnotokō oehnōko oya xine mana. Oesarykō apurūko mā toto. Nono rīko toh mana oesarykō zomye kaetokohxo tūtara oehtohkōme, osema ae ytopyra oehtohkōme roropa, epara oehtohkōme.

⁴⁴ Tuhke ozehnotokō exīko mana ōmye xine. Oryhmatorỹko mā toto. Oesaōkō ryhmāko roropa mā toto emero porehme atapyī taōkō maro. Oesarykō pahnōko mā toto. Topu risēme tapyi ahtao, topu pahnōko roropa mā toto. Oya xine jenehpoase Ritonōpo repe, typoko ourutohkōme repe. Yrome yse pyra matose. Morara exiryke oryhmatorỹko mā toto. Osepynanohpyra matose emero porehme, tykase Jezu Jerusarē pōkō poko.

“Ritonōpo maro oturutoh sero,” katopōpyry Jezu a (Mateu 21.12-17; Maku 11.15-19; João 2.13-22)

⁴⁵ Mame Ritonōpo Tapyī taka toytose Jezu. Tomōse tahtao tokykō ekamonanō tutūtanothpose ropa eya moro tae.

⁴⁶ Ynara tykase ynororo eya xine:

– Ynara mā Ritonōpo nymeropohpyry. “Ytapyī ymaro oturutoh moro.” Yrome omato tō otonētohme tyrise oya xine mana, omato esaryme, tykase Jezu eya xine.

⁴⁷ Mame kokoro rokē moro taōkō tamorepase Jezu a, Ritonōpo Tapyī tao. Mame Jezu zehno toehse Ritonōpo maro oturuketomo, juteu tō tamuxiry tō roropa. Moeze omihpyry warōkō roropa Jezu zehno toehse. Mame Jezu etapary se toehse toh, repe.

⁴⁸ Yrome Jezu omiry etary se imoihmākō exiryke, onetapara toehse toh aporo.

20

“Onoky omi poe urutōme mah?” katopōpyry (Mateu 21.23-27; Maku 11.27-33)

¹ Morarame Ritonõpo Tapyĩ tao Jezu kynexine, moro taõkõ amorepãko Ritonõpo omiry kurã poko. Mame Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tõ tooehse eya Moeze omihpyry warõkõ maro, tamuximãkõ maro.

² Ynara tykase toh eya:

– Onoky omi poe moxiã amorepãko mah? tykase toto.
– Onoky omi poe mokaro maropoase ropa sero tapyi tahe, tokykõ ekamonanomo? Yna zuruko, tykase toto Jezu a.

³ Ynara tozuhse toto Jezu a:

– Morararo toiro joturupory se ase oya xine. Kuezuhtoko aporo.

⁴ Onoky omi poe ahno tõpurihkase João a? Ritonõpo omi poe? Ahno rokẽ omi poe? Kuezuhtoko, tykase Jezu eya xine.

⁵ Mame oxime rokẽ tõturuse toto. Ynara tykase toto:

– Otara ãkohxo keh sytatau? “Ritonõpo omi poe João toehse,” karyhtao kyaa xine ynara ãko mana: “Morara ahtao oty katohme aomiry onenetupuhpyra matou?” ãko mã kyaa xine.

⁶ Mãpyra: “Ahno omi poe rokẽ kynexine,” karyhtao kyaa xine, kuetaatorỹko mã imoihmãkomo, Ritonõpo omi poe urutõme João ekaroryke eya xine, tykase toto oseyä rokene.

⁷ Naeroro ynara tozuhse eya xine:

– Zuaro pyra ynanase. Onoky omi poe João toehse otarame? tykase rokẽ toto Jezu a.

⁸ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Morararo ase onekaropyra ase oya xine onoky omi poe morara ãko ha, tykase Jezu eya xine.

*Uwa esary esã ehtopõpyry poko
(Mateu 21.33-46; Maku 12.1-12)*

⁹ Mame Jezu tõturuse typoko, toto osenetupuhtohme Ritonõpo omi poe toexiry poko. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Tutupi po uwa tarykase ahno a. Mame tutupi tokarose imehnomo a eraseme toto ehtohme epery apiakatohme tyaa. Morotoino mya toytose ynororo. Moroto ehse. Moroto ehse, okynã moroto ehse.

¹⁰ Mame uwa epery ahpirãsasaka ahtao typoetory tonyohse eya tutupi pona ropa, erase zurutohme uwa epery apiakatohme. Mame ipoetory toytose morotona, pore, tupito pona. Yrome mokyro eneryhtao tyaa xine typipohse eya xine. Mame tonyohse ropa rokẽ eya xine. Uwa epery anaropopyra tokurehse toto. Tomahpõke pyra taropose ropa ynororo eya xine.

¹¹ Moromeĩpo typoetory imepỹ tonyohse ropa uwa esemy a. “Utupi pona ytoko. Uwa epery eneha jokurume,” tykase typoetory a repe. Mame toytose ynororo. Yrome morararo

mokyro typipohse roropa eya xine. Tyryhmase roropa eya xine. Mame tonyohse ropa eya xine tomahpõke pyra.

¹² Moromeïpo typoetory imepÿ tonyohse ropa esemy a. Mokyro roropa tyryhmase erase tomo a pitiko rokẽ pyra. Mame tomapose eya xine tupito poe.

¹³ Mame ynara tykase tupito esemy tyya rokene: “O tara ãkohxo ke hano? Otarãme umükuru nymyry enyohnõko ase. Ipyno ase ipunaka. Mame umükuru eneryhtao eya xine otarame zuno exïko mã toto. Aomipona exïko roropa mã toto,” tykase ynororo rahkene.

¹⁴ – Morarame tumükuru tonyohse eya rahkene, tutupi pona. Toytose ynororo. Mame toeporehkase, pore. Yrome mokyro eneryhtao tupito erase tomo a, ynara tykase toto osey a rokene: “Mokyro kuesëkõ mükuru. Setapatone imõkomohpyry apoitohme kyya xine. Itupi roropa kutupikõme ehtohme,” tykase toto.

¹⁵ – Mame tomase ynororo eya xine tupito poe. Morarame totapase ipunaka eya xine. Toorihse roropa ynororo, tykase Jezu eya xine.

– Morara exiryke oty rïko otarame nae tupito esemy tutupi erase tõ maro? tykase Jezu, tõturupose.

¹⁶ – Arypyra, tutupi pona ytõko mana. Erase tõ etapãko mana. Mame mokaro ajoajohpãkõ enahkaxïpo, imehnomo a tutupi ekarõko mana eraseme toto ehtohme, tykase Jezu eya xine.

Morara kary etaryke tyya xine ynara tykase toto:

– Ko! Morara tokoh tyrïko na Ritonõpo?

¹⁷ Mokaro eneryhtao ro ynara tykase Jezu:

– Morara exiryke ynara tymerose ypoko Ritonõpo omiry me:

“Moro topu turumekase tapyi rinanomo a.

‘Popyra mana,’ tykase toto osey a.

Typahse roropa eya xine repe.

Yrome inypapyhpyrykõ tapoise ropa eya xine kurãme kuhse exiryke.

Ipoe rokẽ tapyi jamihme mana,”

me tymerose Ritonõpo omiry me.

¹⁸ Naeroro moro topu pona aepukahpyry osexiõko mana. Yrome moro topu epukaryhtao ahno pona, mokyro akurihmõko mana. (Ywy topu pahsẽ sã rokẽ ase. Tuhkãkõ jenetuputyry se pyra. Popÿme sã jekarõko mã toto. Morara exiryke etuarimãko mã toto sero nono po. Mame sero etyhpyry po toto enahkapõko Ritonõpo mana. Jũme etuarimaketõme exïko mã toto, tykase Jezu eya xine.)

*Jezu kuhtopõpyry kowenu epehmary poko
(Mateu 22.15-22; Maku 12.13-17)*

¹⁹ Morara kary etaryke tyya xine, Jezu apoiry se toehse toto, Moeze omihpyry warõkomo, Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tõ maro. Typoko xine Jezu oturutoh waro toh kynexine. Naeroro Jezu ryhmary se toehse toto. Yrome imoihmäkõ kurûke anapoipyra tokurehse toto.

²⁰ Naeroro Jezu apoitoh eraximäko rokẽ toh kynexine. Ene-nanõ topehmase eya xine Jezu enekunohtohme repe.

– Kure sã oturutoko imaro. Oturupoko roropa eya. Mame yronymyryme aomiry etatoko. Otarãme azahkuru ynororo mana. Otarãme kowenu kerekeremäko mana. Morara ah-tao kowenatu a ekarõko sytatose. Kowenatu omi poe rokẽ etapäko sytatose, tykase toto Jezu poko.

²¹ Morara exiryke enenanõ toytose Jezu ekahmase. Ynara tykase toto Jezu a:

– Amorepatõ mase, zae rokẽ yna amoreparyke oya. Imehnõ zuno pyra mase. Ritonõpo omiry zae ekarõko mase imehnomo a, tykase toto. Kure sã tõturuse toto eya repe.

²² – Toiro ekaropory se ynanase oya. Ynara äko romano tomo: “Otinerükõ apiakatoko ekarotohme yna tuisary konõto a, Ìperatu a, äko toto. Yrome oty zae na oya? Yna tinerũ epehmary Ìperatu a?” Onepehmara yna exiry? Oty zae oya nae? tykase toto, tõturupose Jezu a.

²³ Yrome ajoajohpe toto exiry waro Jezu kynexine. “Ukuhnõko matose,” tykase ynororo tyya rokene.

²⁴ – Tineru enehtoko ya, tykase eya xine.

– Seny, tykase toh tonepose.

Mame ynara tykase Jezu:

– Onoky ekuhtopõpyry ipoko nah? Onoky esety roropa tymerose ipoko nah? tykase, tõturupose eya xine.

Ynara tykase toto:

– Romano tuisary konõto mose, Ìperatu, tykase toto.

²⁵ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

– Ìperatu kyryry ekarotoko Ìperatu a. Yrome Ritonõpo kyryry ekarotoko Ritonõpo a, tykase Jezu eya xine.

²⁶ Mame aomiry onezuhpyra toehse toto zae rokẽ exiryke. Jezu onyhxiropyra tokurehse toto imoihmäkõ rãnaka. Onyporemäkapopyra tokurehse toto. Naeroro mynyhme rokẽ toehse toto tõsenuruhkarykõke.

– To! tykase rokẽ toto.

*Aorihtyã ãsemamyry ropa poko sero
(Mateu 22.23-33; Maku 12.18-27)*

27 Morarame satuseu tō toeohse Jezu a. Juteu tō mokaro. Ynara āko mā toto azahkuru: “Aorihtyā ěsemāpyra ropa mana. Orihnōko rokene,” āko toh mā repe. Ynara tykase toto Jezu a:

28 — Amorepatō mase. Etako pahne. Ynara tymerose Moeze a Ritonōpo poe: “Orutua toorihse ahtao tumūkue pyra ro ahtao, kure zakoronỹpyry a ipytỹpyry apoiry typytyme, emūkuatohme, turuĩpyry poenōme, aorihtyā myakāme toto ehtohme,” me tymerose, tykase toto.

29 — Etako pahne, 7mākō kynexine atakorōmākomo. Morarame osemazupu typytase. Morotoino toorihse tumūkue pyra ro tahtao.

30 Mame ĩkaponato a turui pytỹpyry tapoise eya typytyme. Mame toorihse roropa ynororo emūkuara ro tahtao.

31 Mame ĩkaponato a turui pytỹpyry tapoise roropa. Toorihse roropa ynororo emūkuara ro tahtao roropa. Morararo 7mākomo, tumūkue pyra toorihse toto.

32 Mame etyhyryme toorihse nohpo roropa, ipytỹpyrykomo.

33 Naeroro aorihtyā ěsemākatoh po onoky pytyme exĭko mokyro nohpo nae 7mākō pytyme toehse exiryke, tykase toto Jezu a.

34 Morarame Jezu a tozuhse toto, ynara tykase:

— Serōkō pytāko mā toto, niotāko roropa mā toto.

35 Yrome tyrypyrykō rumekahpōkō ěsemākapōko ropa Ritonōpo mana jūme tymaro toto ehtohme. Mame pyta-zomopyra kapu ao toh mana. Morararo nohpo tō niota-zomopyra mā toto.

36 Ritonōpo nenyohyā sā orihzomopyra exĭko mā toto ěsemākapotyamo. Ritonōpo poenōme mā toto, tōsemāse ropa toexirykōke orihxĭpo.

37 Azahkuru matose ynara karyhtao oya xine: “Aorihtyā ěsemāpyra ropa mana, orihnōko rokē mā toto,” karyhtao oya xine azahkuru matose. Ěsemānōko ropa toh mana. Moeze a roropa tutuarōtanohpose aorihtyā ěsemamyry ropa poko. Pika zatyry poko ekaroryhtao ynara tymerose eya: “Ritonōpo Aparāo esēme mana, Izake esēme roropa, Jako esēme roropa,” tykase Moeze, mokaro poko aorihtyā poko.

38 Aorihtyā ekepyry esēme rokē pyra Ritonōpo mana. Isene exiketō esēme roropa mana. Morara exiryke aorihtyā ěsemamyry ropa enetupuhnōko sytatose. Ritonōpo a emero isene mā toto, tykase Jezu eya xine.

39 Morarame ynara tykase Moeze omihpyry warōkō Jezu a:

— Emese kure kuezuhou. Ajohpe pyra mase, tykase toto.

40 Typenekehse toto Jezu ekaropory poko orěpyra Jezu exiryke. Mynyhme rokē toehse toto.

*Ritonõpo nymenekahpyry Tawi parÿpyryme ehtoh poko
(Mateu 22.41-46; Maku 12.35-37)*

⁴¹ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

— Oty katohme ynara äko matou: “Tawi parÿpyryme mã Ritonõpo nymenekahpyry,” äko matou?

⁴² Ynara tymerose exiryke Tawi a eremiatoh tymerose ahtao eya:

“Ynara tykase Ritonõpo Jesemy a:

‘Oporohko seino, japotunuru wino.

⁴³ Ozehnotokõ esëme orïko ase.

Opupuru apõme sã oepetõkara rïko ase,’ tykase Ritonõpo,” me tymerose Tawi a.

⁴⁴ Morara exiryke: “Jesemy,” karyke Tawi a Ritonõpo nymenekahpyry poko, otara Tawi parÿpyryme exiry? tykase Jezu eya xine.

*Tomeseke ehtoko Moeze omihpyry warõkõ poko
(Mateu 23.1-36; Maku 12.38-40)*

⁴⁵ Ynara tykase Jezu typoetory tomo a, 12mãkomo a emero toto netaryme:

⁴⁶ — Tomeseke ehtoko Moeze omihpyry warõkõ oenekunohpyra xine ehtohme. Toepyryparykõ se mã toto typoko xine. Toytorykõ se toh mana upo kurã ao. Pata rãnao tahtao xine: “Taro mah Tam?” kary etary se toh mana. Atamorepatoh tonõ tao imehxo exiketõ apõ po rokë porohnõko mã toto. Morararo otuhtoh konõto htao kurã rokë apoïko mã toto tosarykõme.

⁴⁷ Pytÿpo tõ mõkomory apoïko roropa mã toto tykyryrykõme, itapyïkõ apoïko roropa mã toto, iniokõ toorihse ahtao. Mame okynã sã oturũko toh mã repe Ritonõpo a imehnõ neneryme: “Kure moxiamo,” kary etatohme typoko xine imehnomo a. Yrome imeïpo itamurumehxo toto wãnohnõko Ritonõpo mana apotoimo htaka toto pahnõko mana, tykase Jezu eya xine.

21

*Pytÿpo nekarohpyry poko
(Maku 12.41-44)*

¹ Morarame tõsenuhmase Jezu tÿkakoxi. Tineru ã tonese eya kaxo konõto Ritonõpo Tapyï tao. Mame tytineruke exiketõ tineru ãmãko kynexine kaxo aka tynekarorykõme Ritonõpo a, pitiko rokë pyra. Moro tonese Jezu a.

² Morarame pytÿpo roropa tonese eya. Tymõkomokëkara kynexine ipunaka. Tineru puhturu rokë tõmase eya kaxo aka, asakoro rokene.

³ Moro eneryke tyya ynara tykase Jezu:

— Tuaro ehtoko, mose pytÿpo nekarohpyry mokaro nekarohpyry motye kuhse kynako.

⁴Mokaro nekarohpyry ynara kynako. Tymõkomorykõ wino zokonaka rokẽ tokarose eya xine. Yrome tytinerũ emero tokarose mose pytyõpo a, tykase Jezu.

Jerusarẽ enahkary poko
(Mateu 24.1-2; Maku 13.1-2)

⁵Morarame Ritonõpo Tapyĩ poko oturũko Jezu poetory tõ kynexine:

– Tapyi Kurã sero. Emese kure tyrise, topu kurã ke roropa. Ahno nekarotyã ke topehmase pitiko rokẽ pyra, tykase toto Tapyi poko. Mame ynara tykase Jezu eya xine:

⁶– Sero onenerykõ pahnõko ropa imehnõ mana topu risemy. Emero topu pahnõko, oxioxirehpo onyrizomopyra ehtohme, tykase Jezu eya xine.

⁷Mame ynara tykase toto eya:

– Amorepane, otara ahtao morara exĩko nae? Oty eneryke yna a enetupuhnõko ynanah, sero papyry ameke hkopyra toehse ahtao? tykase toto Jezu a.

⁸Morarame ynara tykase Jezu eya xine:

– Tuario ehtoko osenekunohpopyra oehtohkõme. Tuhkãkõ oehnõko oya xine mana, jesety ke osesehtõko toh mã repe: “Kyrixtu ase, Ritonõpo nymenekahpyry ase,” ãko toh mã repe. “Oesẽkõ tooehse ropa mana,” ãko toh mã repe. Ajohpe rokẽ mokaro omiry ehtoh enetupuhtoko. Toto maro pyra ehtoko.

⁹Tuhke pata põkõ oxiehno exĩko toh mana imepỹ pata põkõ maro. Otuotuõko mã toto. Yrome morohne poko etaryhtao, enaromyra ehtoko sero nono enahkary poko. Morohne exĩko mã repe yrome sero nono okynahxo enahpyra ro mana, tykase Jezu eya xine.

¹⁰Ynara tykase roropa ynororo:

– Pata tamuru poe soutatu tõ ytõko imepỹ pata esẽ poremakapose. Imoihmãkõ imepỹ pona ytõko morotõkõ etapase roropa.

¹¹Nono jamihme kywyh kywyh ãko roropa mana. Imehnõ emitapãnõko mã toto. Enaroxitapãnõko roropa mã toto. Tyrohsẽ konõto roropa exĩko. Kapu pokona tuarõtatoh exĩko. Oserehtoh roropa exĩko mana.

¹²– Mame morohne exipyra ro ahtao ãpoitorỹko toh mana. Ohtomatorỹko roropa mã toto. Juteu tõ atamorepatoh taka aarotorỹko mã toto ohxirotokõme oẽmapotohkõme ãpuruhyry taka. Oekarotorỹko toh mana tuisa konõto tomo a, kowenu tomo a roropa, jomipona oexirykõke.

¹³Moroto awahtao xine tuaro ehtoko. Jomiry kurã ekarotohme imehnomo a moroto matose.

¹⁴Yrome: “Oty kara,” kahtoko okurohtao xine: “Otara ãko wwy?” kara ehtoko toto ezuhtoh poko.

15 Toto ezuhtoh ekarōko ase oya xine. Tuaro oritorỹko roropa ase zae rokē ozehnotokō ezuhtohme oya xine. Oezuhpyra xine exīko toh mana.

16 Mame āpuruhpyry taka oēmatorỹko mā toto omykomo, asakō roropa, oruikō roropa, ākorōkō roropa, oekyrykō roropa, oepekō roropa. Ozehno xine exīko mā toto. Toitoine amarokō totapasēme exīko roropa matose.

17 Ozehno xine exīko mā toto ymarōme oexirykōke.

18 Yrome amaro xine exīko ase jūme. Oūsetykō onemapopyra Ritonōpo ahtao epukara mana.

19 Ātasamarykohtao ro poremāpyra awahtao xine, Ritonōpo kure exiry eraximaryhtao roropa oya xine, opynanohtorỹko Ritonōpo mana.

Jerusarē enahkapory enetuputyry poko
(Mateu 24.15-21; Maku 13.14-19)

20 – Mame soutatu tomo a Jerusarē tomyehmase ahtao, enetupuhnōko matose. Okynā pyra Jerusarē enahkary poko enetupuhnōko matose.

21 Morara ahtao Jutea pōkomo, kurehxo oeparykō ypy tō pona axiny. Jerusarē pōkomo, kurehxo otūtarykō pata poe. Pata ehpiōkomo, ytopyra ropa ehtoko pata pona.

22 Morara ahtao morotōkō wānohnōko Ritonōpo mana, tynymeropohpyry ae ro.

23 Myhē matose poetoēme exiketomo, tusuhsu ke tumūkurukō ohpananō roropa. Etuarimāko matose. Etuarimāko myhene tarōkō itamurume. Opoenōkō etuarimary enēko roropa matose. Sero nono pōkō wānohnōko roropa mā Ritonōpo.

24 Toto etapāko imehnō mana. Typoetoryme opoenōkō apoīko roropa imehnō mana toto arotohme emero pata tō punero. Morarame Jerusarē pōkō enahkapōko Ritonōpo waro pyra exiketō mana. Ipatarykō maro toto enahkapōko mā toto. Mame tuarimakehpotoh toehse ahtao, tuarimakehpōko Ritonōpo mana. Enara.

“Kapu ae Ayhtohpyry mā oehnōko ropa,” katopōpyry Jezu a
(Mateu 24.29-31; Maku 13.24-27)

25 – Morarame tyorō sā mā exīko xixi, nuno, xirikuato roropa, tuarōtatohme, enetupuhpotohme. Mame popỹ eneryke tyya xine oserehnōko mā toto, pata tō punero, tytyrōtase xixi tō exiryke. “Otara exīko taroīno nae?” kary poko rokē mā exīko toto. Sōkane sā panaikato tuna konōto exīko. Pohāko konōto mana. Morohne zuno exīko mā toto.

26 Xirikuato tō tosary hnaka esyryhmāko kehko. Mame tykytyky āko mā toto. Morohne eneryke tyya xine

poremãñõko mã toto pata tõi punero, popỹ eneryke rokẽ tyya xine.

²⁷ Mame Kapu ae Ayhtohpyry enẽko toh mana, aepyryhtao akuru htoko. Tuisamehxo oehnõko mana, tyjमितunuru maro, saereh ãko roropa mana.

²⁸ Morohne exipitoryhtao owõtatoxe xikihme. Mosenuhmatatose kakoxi opynanohnekõ oehsasaka exiryke, tykase Jezu eya xine.

Otyro zoko kutuarõtatohkõme
(Mateu 24.32-35; Maku 13.28-31)

²⁹ Morarame enetupuhpotoh tokarose Jezu a eya xine. Ynara tykase:

— Enetupuhtoko eperytakety poko, wikeira poko, emero rokẽ otyro zoko poko roropa.

³⁰ Zary arỹtaryhtao, ikonopotary enetupuhnõko matose.

³¹ Moro saaro mã serohne oryhmatopõpyrykõ eneryhtao oya xine. Ynara enetupuhnõko matose, okynã pyra mã Ritonõpo emero esẽme exiiko. Moro enetupuhnõko matose, tykase Jezu eya xine.

³² — Etatoko pahne, seromatokõ orihpyra ro exiketõ enahpyra ahtao ro emero exiiko ynekarohpyry ae ro mana.

³³ Kapu enahnõko mana nono roropa. Yrome jomiry enahpỹme mana, jumãme, tykase Jezu eya xine.

Joepyry ropa eraximatoko

³⁴ Mame etyhyryme ynara tykase Jezu:

— Joepyry ropa eraximatoko. Ôtuhtokõ poko onymotyẽkara ehtoko. Ôkurukõ enyry poko roropa emotyẽkara ehtoko. Torẽtyke pyra ehtoko omõkomorykõ poko. Joepyry ropa eraximatoko osenuruhkara oehtokõme joepyry ropa ahtao.

³⁵ Tuenikaroro awahtao xine osenuruhkãko matose joepyry ropa eneryke oya xine. Onokyro tomõse ahtao tapuru aka, mokyro sã exiiko matose. Epara matose exiiko, emero nono põkomo.

³⁶ Naeroro joepyry ropa eraximatoko. Kokoro rokẽ oturutoko Ritonõpo maro, porempãpyra oehtokõme serara tooehse ahtao. Mame ehxiropyra matose Kapu ae Ayhtohpyry epataka oytorykohtao, tykase Jezu eya xine.

³⁷ Morarame Ritonõpo maro Oturutoh tao toto amorepary poko kohmãse Jezu. Moromeiõpo ytose ynororo ypy pona, Oriwera tõi pona.

³⁸ Mame emepyryme oehse ropa ynororo Ritonõpo maro Oturutoh taka, tuhkãkõ amorepase ropa.

22

*Jezu zehno exiketõ toemynymase toto
(Mateu 26.1-5; Maku 14.1-2; João 11.45-53)*

¹ Mame Oseahmatoh Wyi poko Iporutatoh maro pyra ameke pyra toehse. Moro otuhtoh konõto esety Oseahmatoh Paxikoa.

² Morarame Jezu etapary tupise eya xine, Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a, Moeze omihpyry warõkomo a roropa. Imoihmãkõ zuno toexirykõke onetapara toh kynexine.

*Jezu ewokary se Juta ehtopõpyry
(Mateu 26.14-16; Maku 14.10-11)*

³ Mame joroko tamuru tomõse Juta kurohtaka. Juta esety akorõ Ixikariote kynexine. Jezu poetory tõ maro kynexine repe 12mãkõ maro.

⁴ Morarame toytose ynororo oturuse Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a, Ritonõpo Tapyĩ erase tomo a roropa. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Jezu apoiry se awahtao xine ekarõko ase oya xine, tykase ynororo eya xine.

⁵ Tãkye toehse toto morara kary etaryke tyya xine.

– ÿ, kure oepehmãko reh ynanahse, tykase toto.

⁶ – Kure, tykase Juta eya xine. Morarame toytose ropa ynororo. Jezu ewokary poko tãtamorepase ynororo. Tokare pyra Jezu ekarory se kynexine zuaro pyra imoihmãkõ ehtohme repe.

*Paxikoa ae Jezu otuhtopõpyry
(Mateu 26.17-25; Maku 14.12-21; João 13.21-30)*

⁷ Morarame Oseahmatoh Wyi poko Iporutatoh maro pyra poko toto ahtao, kaneru mükuru etapatoh toehse Oseahmatoh Paxikoa ritohme.

⁸ Morara exiryke tõmehse ahtao, Peturu tõ tonyohse Jezu a, João maro, pata pona toto ytotohme. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Oseahmatoh Paxikoa tyritatoko, kuotuhtohkõme, tykase ynororo eya xine.

⁹ – Otoko tyrĩko ynanah? tykase toto.

¹⁰ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Etatoko pahne, pata pona oytorykohtao oseporỹko matose tuna puimane maro, orutua. Mokyro ekahmatoko tapyi taka.

¹¹ Mame ynara kahtoko tapyi esemy a: “Ynara ãko yna amorepane oya: ‘Otoko Oseahmatoh Paxikoa esary nah yna otuhtohme, ypoetory tõ maro?’ ” kahtoko eya.

¹² Mame osa konōto enepōko mā oya xine, tyarake, tytaōke, tōse apony, epehtopo, enara. Moroto kuotuhtohkō tyritoko, tykase eya xine Jezu.

¹³ Mame toytose toto. Mame emero tonese eya xine Jezu omihpyry ae ro. Mame Oseahmatoh Paxikoa tyrise eya xine rahkene.

Kuesēkō otuhtopōpyry poko

(Mateu 26.26-30; Maku 14.22-26; 1 Korītiu 11.23-25)

¹⁴ Morarame tōsē tahnose ahtao Jezu typorohse tapō pona typoetory tō maro, 12mākō maro.

¹⁵ Ynara tykase ynororo eya xine:

– Yronymyryme sero Oseahmatoh Paxikoa jotukuru se exiase amaro xine, etuarimara ro jahtao.

¹⁶ Etatoko pahne, sero otuhtoh po otuhzomopyra ase sero po amaro xine. Yrome moe Ritonōpo esao, otuhnōko ropa ase emero esēme toehse Ritonōpo ahtao, tykase Jezu toto a.

¹⁷ Morarame kasana tapoise eya, uwa eukuru eny. Mame ynara tykase ynororo Ritonōpo a:

– Kure mase, Ritonōpo, tykase. Mame typoetory tomo a ynara tykase ynororo:

– Sero, uwa eukuru. Ētoko, opune xine ro.

¹⁸ Etatoko pahne, taroino uwa eukuru onēzomopyra ase taro. Ritonōpo emero esēme toehse ahtao rokē ēnōko ropa ase, tykase.

¹⁹ Mame wyi tapoise eya. Ynara tykase:

– Kure mase Papa Kapuaono, tykase. Mame wyi tytohtohkase eya, typoetory tomo a ekarotohme. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Sero upūme nase. Orihnōko ase oemetakākōme. Sero enapyryhtao oya xine osenetupuhtoko jorikyry poko, tykase ynororo eya xine.

²⁰ Morararo otuhkehxīpo kasana tokarose eya xine. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Sero uwa eukuru enyryhtao oya xine osenetupuhnōko matose imeīpo umunuru kuātopōpyry poko ya. Taroino oorypyrykō korokāko Ritonōpo mana umunuru ke. Sero Ritonōpo omiry kasenato, tykase Jezu eya xine.

²¹ – Yrome enetoko ke! Jewokane mose, ymaro otuhnōko nase. Jekarōko mana yzehno exiketomo a.

²² Kapu ae Ayhtohpyry ase. Orihnōko ase Ritonōpo omihpyry ae ro. Yrome mose myhe jewokahpō etuarimāko mana.

²³ Morara kary etaryke tyya xine tōturuse toto oseya rokene:
– Onokyh koh Kuesēkō ewokāko nae? tykase toto oseya rokene.

Tuisamehxo ehtoh poko

24 Morarame oseosezuhñõko Jezu poetory tõ kynexine imehxo toexirykõ poko, tuisamehxo se toexirykõke.

25 Ynara tykase Jezu eya xine:

– Sero põkõ tuisary tõ tõmipona imehnõ rīko mǎ toto. Morarame: “Kure matose, yna epeme matose,” kamexipory se mǎ toto, tõmipona xine aehtyamo a imoihmākomo a.

26 Yrome amarokõ mokaro sǎ pyra matose. Tuisame sehxo awahtao xine imehnõ maro atakorõme sǎ ehtoko. Toto omipona roropa ehtoko. Toto esēme se awahtao xine akorehmatoko toto.

27 Onoky tuisamehxo oya xine nae? Otuhkety? Tõsē rine? Mokyro otuhkety tuisamehxo mana. Yrome ywy amaro xine ase tõsē rineme samo, ākorehmanekõme.

28 – Morarame urumekara mexiatose jetuarimaryhtao.

29 Naeroro Ritonõpo tuisame jyritopõpyry saaro tuisame oritorykõ roropa ase ymaro tuisame oehtohkõme.

30 Morarame emero esēme toehse jahtao ymaro otuhnõko matose Ritonõpo esao. Mame ymaro tuisa apõ pona porohnõko matose sero nono põkõ akorehmatohme zae ehtoh poko toto ehtohme.

*Peturu maro Jezu oturutopõpyry poko sero
(Mateu 26.31-35; Maku 14.27-31; João 13.36-38)*

31 – Ximão, tykase Jezu Ximão Peturu a. – Etako pahne! Ynara tykase sǎ joroko tamuru opoko: “Ximão kuhnõko ase iirypyryme aehtohme,” tykase sǎ repe, jurumekapory se toexiryke oya. “Ikuhko toto, ypoetory tõ emero,” ase eya repe.

32 Yrome opoko oturuase Papa Kapuaõ maro jenetupuhkehpyra oehtohme. Mame ya toeramase ropa awahtao moxiã ākorõ tõ ijamihtanohko ropa, yronomyryme jenetupuhtohme eya xine, tykase Jezu eya.

33 Ynara tykase Peturu eya:

– Yna esēme mase. Orumekara ase. Opyno exikehpyra roropa ase jūme. Āpuruhpyry taka aaroryhtao, amaro ytõko ase āpuruhpyry taka. Totapase awahtao eya xine jorikyry se ase amaro, tykase Peturu Jezu a, repe.

34 – Etako pahne Peturu, kuratiri onetara ro ahtao seroae: “Jezu waro pyra ase! Jezu waro pyra ase!” āko mase oseruao, tykase Jezu eya.

Pakara arory poko, tineru eny, tapema, enara

35 Mame ynara tykase Jezu 12mākomo a:

– Osemazuhme oenyokyrykohtao ya tineru anaropyra mexiatose. Saku te, sātaja tõ roropa anaropyra mexiatose. Oty se ro mexiatose etuarimara oehtohkõme?

– Arypyra, tykase toto.

36 – Yrome seromaroro etatoko pahne, tykase Jezu eya xine. – Tineru ã nae awahtao xine, saku roropa, arotatoko amaro xine. Tapema nae ahtao arotatoko. Arypyra ahtao, oupõkõ ekamotoko tapema epekahtohme, tykase Jezu eya xine.

37 – Etatoko pahne, ynara katopõpyry zae mana. Ypoko ynara tymerose Ritonõpo omiryne pake: “Pohnõ rypyhpyry wãnohtoh tapoise eya,” me tymerose. Morara katopõpyry anamonohpyra mana, tykase Jezu eya xine.

38 Ynara tykase Jezu a ipoetory tomo:

– Eneko ke. Seny, asakoro tapema, tykase toto.

– Epo mana, tykase rokẽ Jezu eya xine.

Jezu oturutopõpyry Tummy maro
(Mateu 26.36-46; Maku 14.32-42)

39 Morotoino pata poe toytose ynororo ypy pona, Oriwera pona. Toipe Jezu ypy Oriwera pona ytosene oturuse Tummy maro. Mame imaro toytose ipoetory tomo.

40 Morarame morotona toeporehkase tahtao xine ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Oturutoko Ritonõpo a oorypyrykõ poko oripopyra xine joroko tamuru ehtohme, tykase.

41 Morotoino toytose ynororo myahme sã pitiko toiroro toehtohme. Tosekumuru po typorohse tõturutohme Tummy a.

42 Ynara tykase ynororo:

– Papa Kapuaono, ypynanopyry waro mase, orihpyra jehthohme. Jorikyry se pyra ase. Zuario mase. Yrome õmipona se rokẽ ase. Naeroro jorikyry se awahtao, oty kara ase, tykase Jezu Tummy a.

43 Mame Ritonõpo nenyokyhpyry kapu ae tyhtose Jezu jamihtanohtohme.

44 Morarame sam tykase Jezu tukurohtao. Yronymyrymehxo tõturuse Ritonõpo a ynororo. Munume tonãkutase ynororo toemynyhmaryke. Pitahtykase enãkuru nono pona.

45 Mame tõturukehxõpo, towõse ropa ynororo xikihme. Typoetory tomo a toytose ynororo. Nyhnõko toh kynexine toemynyhmarykõke.

46 Ynara tykase ynororo eya xine:

– Oty katohme nyhnõko matou? Apakatoko ropa sahxo ty! Oturutoko roropa Ritonõpo a, oorypyrykõ poko pyra oehtohkõme, tykase Jezu eya xine.

Jezu apoitopõpyry poko
(Mateu 26.47-56; Maku 14.43-50; João 18.3-11)

47 Morarame aotururuhtao ro, tuhkãkõ tooehse morotona. Juta tooehse esemazupurukõme Jezu enepotohme eya xine.

12mākō maronōpo Juta kynexine. Mame Jezu a toytose ynororo eahmase repe.

⁴⁸ Yrome ynara tykase Jezu eya:

– Juta, Ritonōpo nymenekahpyryme ase. Oty katoh jeahmāko mah jewokatohme rokene? Yzehnotokomo a jenepotohme rokē mase, tykase. Onezuhpyra Juta toehse.

⁴⁹ Morarame tosēkō apoiry waro toehse tahtao xine ynara tykase Jezu a ipoetory tomo:

– Moxiā akohnōko ynanah? tykase toto.

⁵⁰ Mame tytapemā ke imepỹ takohse Jezu poetory a, toiro. Ritonōpo maro oturuketō tuisary namoto typanasahkase eya.

⁵¹ – Epo hnae, tykase Jezu eya xine. Mame ipanary tapose eya. Kure totyhse ropa axiny.

⁵² Mame ynara tykase Jezu Juta marōkomo a, Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo a, Ritonōpo Tapyĩ erase tō maro, tamuximākō maro roropa:

– Oty kase moehtou? Japoiry se mexitou omato apoiry samo? Tytapemake matose, tykaparuke roropa.

⁵³ Kokoro rokē amaro xine exiase Ritonōpo Tapyĩ tao. Moro tao jahtao japoipyra mexiatose. Sero kohmamyry ae rokē japoiko matose tykohmāse exiryke. Iirypyrymākō esē oesēkōme mana, joroko tamuru. Oesēkōme aexiryke aomipona matose, tykase Jezu eya xine.

“Jezu waro pyra ase,” katopōpyry Peturu a

(Mateu 26.57-58,69-75; Maku 14.53-54,66-72; Joāo 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Mame Jezu tapoise eya xine rahkene. Tarose roropa eya xine Ritonōpo maro oturuketō tuisary tapyĩ taka. Ameke rokē Peturu a tokahmase toto.

⁵⁵ Mame apoto tukase kynexine tapyi myhto, apuruhpyry rānao. Moro apoto zomye kohrame toehse toto. Peturu roropa toto maro kohrame toehse.

⁵⁶ Mame apoto pūto Peturu tonese nohpo a. Ynara tykase ynororo:

– Mose roropa Jezu maro nexiase, tykase.

⁵⁷ – Atahmākara exiko. Mokyro waro pyra ase, tykase Peturu eya.

⁵⁸ Moromeĩpo orutua a tonese Peturu.

– Omoro mase Jezu poetoryme roropa, tykase ynororo eya.

– Arypyra, ywy kara. Ipoetoryme pyra ase, tykase Peturu.

⁵⁹ Morarame okynā pitiko ahtao imepỹ roropa orēpyra tōturuse Peturu maro.

– Ajohpe pyra. Jezu maronōpome mase, Karirea pōme oexiryke, tykase.

⁶⁰ Yrome ynara tykase Peturu:

— Otara āko mahno? Zuarō pyra reh ahse, tykase Peturu eya.

Mame aotururuhtao ro kuratiri totase eya.

⁶¹ Mame toeramase Jezu. Tȳkakoxi tōsenuhmase. Peturu tonese eya. Mame tosē omihpyry poko wenikehpyra toehse Peturu: “Kuratiri onetara ro ahtao seroae: ‘Mose waro pyra ase. Mose waro pyra ase,’ āko mase oseruao,” katopōpyry poko wenikehpyra toehse.

⁶² Mame moro tae tutūtase ropa Peturu. Itamurume tyhxi-tapāse ynororo tōmihpyry poko: “Jezu waro pyra ase. Epeme pyra ase,” katopōpyry poko tyya. Mame tyxitase ynororo yronymyryme.

*Jezu pipohpyry apoihpōkomo a
(Mateu 26.59-66; Maku 14.65)*

⁶³ Mame Jezu tounohse apoihpōkomo a. Typipohse roropa eya xine.

⁶⁴ Mame kamisa ke tōpuruse eya xine, typipohse ropa eya xine.

— Onoky opipohnōko nae? Kaxiko, tykase toto, atahmākāko.

⁶⁵ Xihpyryme aomirykō toehse. Iirypyryme tōturuse toto eya.

*Jezu ehtopōpyry juteu tamuxiry tō ēpataka
(Mateu 26.59-66; Maku 14.55-64; João 18.19-24)*

⁶⁶ Mame tōmehse ahtao, juteu tō tamuxiry tō tōximōse, Ritōņpo maro oturuketō tuisary tō maro, Moeze omihpyry poko amorepatōkō maro. Mame Jezu tarose oximōtoh taka.

⁶⁷ Ynara tykase toto:

— Kaxiko yna a. Ritōņpo nymenekahpyryme mahno? tykase toto.

Yrome ynara tykase Jezu eya xine:

— “Ȳ ynoro ase,” karyhtao ya: “Ajuhpe mase,” āko rokē matose ya.

⁶⁸ Mame oya xine joturuporyhtao, jezuhpyra roropa mehtory.

⁶⁹ Yrome taroino Kapu ae Ayhtohpyry porohnōko mana Ritōņpo apotunuru wino. Emero motye jamihme Ritōņpo omiry mana. Jomiry roropa isaaro jamihme mana, tykase Jezu eya xine.

⁷⁰ — Morara ahtao Ritōņpo mūkurume mahno? tykase toto, tōturupose.

— Zae matose jenetupuhnōko. Ywy ase, tykase Jezu.

⁷¹ — Epo hnae! tykase toto. — Imepȳ ihxirone se pyra sytatose. Kyya xine ro aomiry totase. Morara nykā ynororo kynetarykōme, tykase toto.

23

Jezu arotopõpyry Pirato a

(Mateu 27.1-2,11-14; Maku 15.1-5; João 18.28-38)

¹ Morarame oximõmãkõ towõse ropa. Jezu tarose eya xine Pirato a ekarotohme.

² Mame Jezu tyhxirose eya xine. Ynara tykase toto:

– Mose yna ekyry enekunohnõko mana. Azahkuru toto amorepãko mana. Ynara nase: “Tineru onekaropyra ehtoko sero pata tamuru esemy a, Ìperatu a,” nase mose ro, tykase toto ajohpe rokene. “Ritonõpo nymenekahpyryme ase, oesëkõme ase,” nase roropa ynororo, tykase toto Pirato a.

³ Mame ynara tykase Pirato Jezu a:

– Juteu tõ tuisary mahno? tykase.

– ÿ, ywy ase, tykase Jezu.

⁴ Morarame ynara tykase Pirato Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a, tuhkãkomo a roropa:

– Mose hxirory se pyra ase azahkuru pyra exiryke ya, tykase.

⁵ Yrome orëpyrahxo ynara tykase toto eya:

– Azahkuru opoetory tõ amorepãko mã mose ro, tykase toto ajohpe rokene. – Karirea po imoihmãkõ tamorepapi-tose eya, kutuisarykõ omipona pyra toto ehtohme, Ìperatu omipona pyra toto ehtohme. Seromaroro tarona tooehse rahkene. Azahkuru ro toto amorepase tooehse ynororo tarona.

Jezu arotopõpyry Erote ëpataka

⁶ Morara kary etaryke tyya ynara tykase Pirato:

– Karirea poh mosehro? tykase, tokaropose eya xine.

⁷ Mame Erote nonory põ Jezu exiry waro toehse Pirato ahtao Jezu tonyohse eya Erote a, Jerusarë pona Erote tooehse exiryke.

⁸ Mame Jezu tarose eya xine Erote a. Mame Jezu eneryke tyya tãkye toehse Erote. Moino ro Jezu enery se kynexine, ipoko totase exiryke. Ijमितunuru enery se ynororo. Kurãkara kurãkary ropa enery se ynororo repe.

⁹ Tuhke tõturupose ynororo Jezu a repe. Yrome onezuhpyra tokurehse ynororo.

¹⁰ Mame Jezu tyhxirose Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a, Moeze omihpyry warõkomo a roropa.

¹¹ Mame Jezu tounohse Erote tomo a, soutatu tõ maro. Tãtahmãkase ipoko roropa toto. Mame tuisa konõto zupõ ke sã tupohtose eya xine. Mame Jezu taropose ropa eya xine Pirato a ropa.

¹² Moro ãmepyry ae ro osepeme toehse Pirato Erote maro. Osemazuhme aporo, oxiehno toh kynexine.

Aorihmapotohme Jezu ekarotopõpyry Pirato a
(*Mateu 27.15-26; Maku 15.6-15; João 18.39–19.16*)

¹³ Morarame Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tõ tykohmase Pirato a, juteu tõ tuisary tõ roropa, oximõme oturu-tohme.

¹⁴ Ynara tykase ynororo eya xine:

– Mose menehtou ya. Imoihmäkõ enekunohnõko mana, mykatou ya. Morohne poko ekaropõ eya onetarykõme. Iirypyryme pyra mana ya. Ipoko õturutopõpyrykõ poko pyra nexiase.

¹⁵ Erote roropa onyhxiropyra kynako. Morara exiryke xiaro ropa tonehpose ropa ynororo. Azahkuru pyra exiryke anaorihmapopyra ase ipunaka. Ya aorihmapory zae pyra mana.

¹⁶ Morara exiryke ipipohpõko rokẽ ase aporo. Mame aropõko ropa ase tosaka aytotohme, tykase Pirato repe.

¹⁷⁻¹⁸ Yrome imoihmäkõ tykohtase opore. Ynara tykase toto:

– Arypyra! Etapapoko! Parapa rokẽ itütanohpoko ropa, tykase toto. (Toipe kynexine kowenu omi poe Oseahmatoh Paxikoa ahtao rokẽ toirõ äpuruhpyry taõ tütanohpose rokẽ Pirato, tosaka aytotohme ropa.)

¹⁹ Parapa tapuruse kynexine oxiehno imehnõ riryke eya, kowenu esemy myakãmary se exiryke. Imehnõ totapase roropa eya.

²⁰ Mame Jezu myhpokary se toehse Pirato repe. Naeroro tõturuse imoihmäkõ a.

²¹ Yrome orẽpyra tozuhse toto a. Ynara tykase toto:

– Wewe pokona rokẽ exixihmapoko! Wewe pokona exixihmapoko! tykase toto opore tõmitase toto.

²² – Oty katohme morara äko matou? Otara tykase ynororo oya xine? Iirypyryme pyra nase ya, totapasẽme pyra. Ipipohkehõpo soutatu tomo a aropõko ropa ase aytotohme ropa esaka, tykase Pirato. Moro saaro tõturuse ropa ynororo oseruao.

²³ Yrome opore tõmitase toto imoihmäkõ. Ynara tykase toto:

– Wewe pokona exixihmapoko, tykase rokẽ toto. Morara exiryke orẽpyra imoihmäkõ omiry exiryke:

– Amarokohko, tykase Pirato, otuhparo toto exiryke.

²⁴ – Amarokõ omi poe mose exixihmapõko ase, tykase Pirato imoihmäkõ a.

²⁵ Mame mokyro ipenehpyrykõ tutütanohpose ropa eya. Mokyro imoihmäkõ oxietü anõpohpõ kynexine kowenu tuisary myakãmatoh poko. Ahno etapahpõ roropa kynexine ynororo. Imoihmäkõ omi poe mokyro tutütanohpose äpuruhpyry tae tosaka aytotohme ropa. Jezu rokẽ tokarose eya soutatu tomo a exixihmapotohme eya xine.

*Jezu exixihmatopõpyry wewe pokona
(Mateu 27.32-44; Maku 15.21-32; João 19.17-27)*

26 Morotoino Jezu tarose eya xine. Mame toytorykohtao tõseporyste toto imepõ maro. Esety Ximão kynexine. Xirene põ mokyro kynexine. Ytõko kynexine pata pona repe tupito poe. Mame mokyro tapoise toto a. Wewe taropose eya xine, Jezu exixihmatopo. Mame tarose eya Jezu mykapo.

27 Mame tuhke toh kynexine Jezu ekahmãko. Nohpo tõ roropa kynexine xitãko, Jezu hnamõko toytorykohtao.

28 Mame Jezu toeramase tõturutohme eya xine. Nuh tykase ynororo, ynara tykase eya xine:

– Xihxi tomo, Jerusarẽ põkomo, opoko xine rokẽ oxitatoko. Ypoko xitara ehtoko. Opoenõkõ poko roropa oxitatoko. Oty katohme? Arypyra.

29 Etatoko pahne! Moromeĩpo etuarimãko matose. Ynara ãko matose: “Ohkato nohpo tomo emũkuapitopyra ahtao, poe-toẽme exipitopyra ahtao roropa. Ohkato mã tusuhsuke exipitopyra exiketõ roropa,” ãko matose. Oty katohme? Arypyra. Tupime opoenõkõ etuarimary eneryke oya xine.

30 Morara ahtao tuhkãkõ toorikyry se exĩko mã toto toetuarimarykõke. Ynara ãko mã toto ypy tomo a: “Yna pona epukatoko yna etapatohme. Yna zonõtoko yna enahkatohme,” ãko mã toto ypy tomo a repe.

31 Morara ãko mã toto tupito akohsenã zatyry samo. Orihkone wewe ahtao ro zahpyrahme sã tupito mana. Imeĩpo, wewe toorihse ahtao itamurumehxo zahnõko mana. Moro sã mã tarõkõ exĩko imeĩpo, tykase Jezu xitaketomo a.

32 Mame kowenu omipona pyra aehtyã tarose eya xine, asakoro, Jezu maro exixihmatohme.

33 Mame ypy pona toeporehkase toto ahtao, Jezu toxixihmase eya xine wewe risẽ pokona. Moro ypy esety Opuhpo Zehpyry kynexine. Mokaro roropa toxixihmapose eya xine omato komo kowenu omipona pyra aehtyamo, toiro Jezu apotunuru wino, toiro ipozery wino, enara.

34 Mame ynara tykase Jezu Ritonõpo a toxixihmaponanõ poko:

– Papa, moxiã onuãnohpyra exiko yyryhmatopõpyry ehepyryme. Tuaro pyra rokẽ mã toto tynyrirykõ poko, tykase ynororo.

Mame Jezu zuponõpyry tapoise eya xine tupõkõme. Topu pisarara tomase eya xine upo apoitohme tyya xine.

35 Mame tuhkãkõ totypohse tõsenuhmatohkõme. Mame Jezu tounohse eya xine, juteu tõ tuisary tomo a. Ynara tykase toto:

– Imehnõ typynanohse eya. Seromaroro ah nosepy-nanohno roropa Kyrixtume tahtao, Ritonõpo nymenekah-pyryme tahtao, tykase toto tounohse eya xine.

³⁶ Mame soutatu tomo a roropa tounohse. Toytose toto eya uwa eukuru jehnahpyry ikatainy exikety ke auhpase.

³⁷ Ynara tykase toto eya:

– Juteu tuisaryme awahtao, osepynanohko, tykase soutatu tõ Jezu a.

³⁸ Mame epoe ynara tymerose kynexine: “Mose juteu tõ tuisaryme mana.”

³⁹ Mame toiro omato a exixihmahpyry a roropa Jezu tounohse. Ynara tykase ynororo Jezu a:

– Ritonõpo nymenekahpyryme awahtao osepynanohko. Oyhtoko ropa moro poe, yna roropa touko ropa, tykase ynororo eya.

⁴⁰ Yrome morara kary etaryke tyya ynara tykase zakorõ exixihmahtozõpyry:

– Ritonõpo zuno pyra hma? Oxisã kymoro toxixihmapose mose maro.

⁴¹ Zae tuãnohse sytase kyyrypyry ehepyryme. Yrome mose tyrypyhpyke pyra mana, tykase eya.

⁴² Mame Jezu a ynara tykase ynororo:

– Ypoko wenikehpyra exiko Jezu, tuisame toehse awahtao, tykase ynororo eya.

⁴³ Ynara tykase Jezu eya:

– Etako pahne, seroae ro ymaro exiko mase pata kurã po, tykase Jezu eya.

Jezu orihtopõpyry sero

(Mateu 27.45-56; Maku 15.33-41; João 19.28-30)

⁴⁴ Mame kynyarumane tãxiahtao okynahxo, xixi tywykahme ehtoh pona.

⁴⁵ Mame Ritonõpo esary apuru toexihkase, Ritonõpo Tapyĩ tao. Kamisa risẽ toexihkase irãnakuroko.

⁴⁶ Mame opore Jezu tõturuse Ritonõpo a. Ynara tykase ynororo:

– Papa, kueneko. Orihnõko ase õmi poe. Oya juzenu ekarõko ase, tykase ynororo.

Morara kaxiõpo sa rokẽ toorihse ynororo.

⁴⁷ Mame Jezu orihtopõpyry eneryke tyya soutatu tõ esẽ ynara tykase:

– To! Kure mase Ritonõpo. Imehnõ motye kuhse mase. Mose kure nexiase ipunaka. Tyrypyhpyke pyra nexiase, tykase ynororo.

⁴⁸ Morarame Jezu orihxõpo, exixihmary enehpõkõ toytose ropa tosaka xine. Toepurotõtõmase toto toytorykõ ropa ahtao, sam karyke tukurohtao xine.

⁴⁹ Mame imaronõpo tõ ameke rokē osenuhmāko toh kynexine. Nohpo tõ roropa, Karirea poe Jezu ekahmahpõkomo, amekeino rokē osenuhmāko roropa toh kynexine.

Jezu zonētopõpyry sero

(Mateu 27.57-61; Maku 15.42-47; João 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Morarame Joze toytose Pirato a. Arimatea põ Joze kynexine juteu patary pono. Orutua kurā kynexine, zae exikety roropa. Tuisame Ritonõpo ehtoh eraximāko kynexine. Juteu tõ tuisaryme ynororo kynexine. Tuisamākõ maro toerohse roropa ynororo kynexine. Yrome toto maro atae pyra kynexine. Imehnõ emero Jezu exixihmapory se kynexine. Yrome Jezu exixihmapory se pyra kynexine ynororo.

⁵² Mame toytose ynororo Pirato a Jezu ekepyry ekaropose.

— Jezu ekepyry ouxi wewe poe, tykase ynororo eya.

— ÿ, touta ropa, tykase eya Pirato. Mame toytose ynororo rahkene touse ropa.

⁵³ Mame typorohkase eya. Mame kamisa ke tyõtose. Topu oramāka Jezu ekepyry tõmase eya. Moro aka imepõ ekepyry ononēpitopyra kynexine.

⁵⁴ Sexta-feira ae morara toehse. Kohmāsasaka kynexine. 6 orame toehse ahtao oserematoh po toehse kynexine juteu tomo a.

⁵⁵ Mame nohpo tõ Jezu maro aehtyã Karirea poe Joze maro toytose zonētoh enese. Jezu ekepyry tonese roropa eya xine moro ao.

⁵⁶ Mame toytose ropa toto tapi taka ropa ixtaratu tõkehko zoximase Jezu ekepyry pona tyritohme imeïpo.

Mame tõseremase toto oserematoh ae Moeze omihpyryme ro.

24

Jezu ěsemãtopõpyry ropa poko

(Mateu 28.1-10; Maku 16.1-8; João 20.1-10)

¹ Morarame nomĩkome tõmehse ahtao pakeimo nohpo tõ toytose ropa zonētopõpyry pona. Tynyrihpyrykõ typoxinē tarose eya xine Jezu ekepyry popatohme tyya xine. Mame toeporehkase toto Jezu zonētopõpyry pona.

² Mame zonētopõpyry apuru topu tisyryhmase tonese eya xine.

³ Naeroro tomõse toto. Yrome Tosēkõ Jezu ekepyry onenepyra tokurehse toto.

⁴ — Otarahkoh nexiase? tykase toto oseya rokene. Mame tuaro pyra toto ahtao ro, mõtoino rokē asakoro orutua kō tõsenepose eya xine. Zupõkõ karimutume kynexine. Saerh āko sã kynexine.

⁵ Tõserehse toto mokaro eneryke tyya xine. Tupueh tykase toto nono pokoxi. Mame ynara tykase mokaro eya xine:

– Oty katoh aësemamyhpyry ropa zupiko matohu zonëtopõpyry ao?

⁶ Taro pyra mana. Tõsemãse ropa mana. Aomihpyry poko wenikehpyra ehtoko. Karirea poro tahtao ynara nase ynororo onetarykõme:

⁷ “Ritonõpo poe Kapu ae Ayhtohpyry ekarõko mã toto iirypyrymãkomo a. Wewe pokona exixihmãko mã toto. Morarame ësemãnõko ropa mana oseruao tõmehse ahtao,” nase ynororo oya xine, tykase toto eya xine.

⁸ Mame moro poko tuaroh tykase ropa toto Jezu omihpyry poko.

⁹ Zonëtopõpyry poe toytose ropa toto. Emero tynenehpyrykõ poko tokarose eya xine 11mãkomo a, imarõkomo a roropa.

¹⁰ Maria Matarena a turuse toto emero, Joana a roropa, Maria a roropa Tiaku eny a. Imehnõ nohpo tomo a roropa Jezu poetory tõ turuse tynenehpyrykõ poko.

¹¹ Yrome:

– Ajohpe matose, tykase rokë toto, zae aomirykõ ehtoh onenetupuhpyra toexirykõke.

¹² Mame Peturu towõse. Tururume toytose ynororo zonëtopõpyry pona. Toeporehkase tahtao tupueh tykase ynororo zaka tõsenuhmatohme. Kamisãpo karimutumã rokë tonese eya, Jezu pyra. Morotoino toytose ropa tosaka. Tynenehpyry poko toemynyhmase ynororo yronymyryme.

– Otara toehse Jezu ekepyry nae? tykase ynororo tyya rokene.

Së nase Emauso põkõ poko

(Maku 16.12-13)

¹³ Mame moro ëmepyyry ae ro Jezu poetory asakoro ytõko kynexine Emauso pata esemary ae. Emauso Jerusarë poe moe exiry 10 kirometurume kynexine.

¹⁴ Oturũko toh kynexine tynenehpyrykõ poko, tynetahpyrykõ poko roropa.

¹⁵ Mame aotururukohtao ro Jezu toytose eya xine toto maro toytotohme.

¹⁶ Enëko ro toh kynexine repe, ahnome rokë ekarõko toh kynexine, imehnõme rokene.

¹⁷ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Oty poko oturũko matou? Oseosezuhnõko oytorykõme? tykase ynororo eya xine. Ëmytykõ akye pyra kynexine.

Mame totypohse toto, toemynyhmarykõke.

¹⁸ Mame Kereopa a Jezu tozuhse. Ynara tykase ynororo:

— Ko! Jerusarē pōkō emero zuaro senohne ehtopōpyry poko. Otarāme omoro rokē mase zuaro pyra Jerusarē pōkō nyrihpyry poko, tykase ynororo Jezu a.

19 — Otara? tykase ynororo. Mame ynara tykase toto eya:

— Jezu Nazare pō poko oturūko ynanase. Ritonōpo poe urutōme nexiase. Orēpyra aomiry nexiase Ritonōpo a, ahno a, enara. Orēpyra inyrityā roropa nexiase.

20 Yrome Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo a taorihmapose. Yna tuisary tomo a roropa wewe pokona toxixihmapose ynororo. Toorihse.

21 Izyraeu esēme ynanekaroase repe. Yrome mokyro orih-topōpyry poe oseruao tōmehse.

22 Mame yna marōkō nohpo tō yna erehno tōmiryō ke. Toytose toto pakeimo zonētopōpyry pona.

23 Yrome ekepyry onenepyra tokurehse toto. Mame tooehse ropa tahtao xine: “Ritonōpo nenyohityā ynaneneno,” nykā toto. “Tōsemāse ropa mana,’ nykā toto Ritonōpo nenyohityā yna a,” nykā nohpo tō yna a.

24 Mame yna marōkō toytose zonētopōpyry pona. Nohpo omihpyry ae ro emero tonese eya xine. Yrome ekepyry onenepyra tokurehse toto, tykase toto.

25 Mame ynara tykase Jezu eya xine:

— Tuaro pyra ro rukukuh matohu ipunaka. Ōsenetupuhtohkō tūpore mana. Okynā urutō kō omihpyry zae ehtoh onenetupuhpyra matohu.

26 Zae nexiase Ritonōpo a tynymenekahpyry etuarimary aporo aorikyry roropa. Zae roropa aunukuru mana kapu aka emero esēme aehtohme Ritonōpo maro, tykase Jezu eya xine.

27 Mame Moeze omihpyry poko, urutō kō omihpyry poko roropa tamorepase toto eya. Typoko tamorepase toto eya Ritonōpo nymeropohpyry poe.

28 Mame eporehkasasaka tahtao xine Emauso pona, ynara tykase Jezu eya xine:

— Ÿ ytōko ase myahxo, tykase.

29 Yrome anaropopyra toehse toto:

— Yna maro exiko. Kohmānōko nase. Ytotoh pyra nexino, tykase toto otuhparo eya. Naeroro itapyīkō taka toytose Jezu imaro xine.

30 Morarame typorohse toto ahtao otuhtoh pona, wyi tapoise Jezu a. Mame, “Kure mase Papa,” kaxīpo tyya wyi tytohkase eya ekarotohme eya xine.

31 Mame morara kary etaryke tyya xine tonetupuhse ynororo eya xine.

— Tee! Jezu hmose ro, tykase toh rahkene. Mame Jezu tōtuenikase ropa mokaro maro toehxīpo. Esahpyry pona rokē tōsenuhmase toto.

³² Mame ynara tykase toto oseyā rokene:

— To! Kure rukuh kynako. Sekese sexi ropa aomiry etaryke kyya. Osema ae kuamorepa roropa kuoepyryhtao, Ritonōpo omiry poko, tykase toto.

³³ Mame axī towōse ropa toto. Mororome ro toeramase ropa toto Jerusarē pona. Toeporehkase toto ahtao moroto 11mākō tonese eya xine imehnō maro.

³⁴ Oturūko toh kynexine:

— Kuesēkō mā tōsemāse ropa rahkene. Tōsenepose Ximāo a, tykase toto asakorōkomo a.

³⁵ Morara kary etaryke tyya xine, tynenehpyrykō tokarose roropa eya xine, tynetahpyrykō roropa, Emauso esemary ae toytotopōpyrykō poko. Mame ynara tykase toto eya xine:

— Jezu waro ynanexi ropa. Wyi apiakaryhtao ynanenepuhno, tykase toto.

11mākomo a Jezu osenepotopōpyry poko sero

(Mateu 28.16-20; Maku 16.14-18; Joāo 20.19-23; Atos 1.6-8)

³⁶ Mame moro poko aotururukohtao ro mōtoino rokē tōsenepose esēkomo, Jezu, oximōmākō rānaka.

— Enaromyra ehtoko, tykase ynororo eya xine.

³⁷ Yrome tonaroxitapāse toto. Akuaryhpome tokarose eya xine.

³⁸ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

— Oty katohme oserehnōko matou? Oty katoh: “Nary rokene,” āko matou okurohtao xine? Jēsemātopōpyry ropa poko onenetupuhpyra ro matou?

³⁹ Enetoko ke jemary, upupuru roropa. Juotopōpyry eutahpyry seny. Ywy roro ase. Jemary apoitoko juaro oehtohkōme. Akuaryhpo tupūke pyra mana, tyehpyke pyra roropa. Yrome jenēko matose. Tupūke ase, tyehpyke roropa ase, enara, tykase ynororo eya xine.

⁴⁰ Mame morara kaxīpo tomary tonepose eya xine, tupupuru roropa.

⁴¹ Yrome onenetupuhpyra ro toto, tātākyemarykōke itamurume, tōsenuruhkarykōke roropa.

— To! tykase rokē toto. Mame ynara tykase Jezu eya xine:

— Tohke matou? tykase.

⁴² Mame kana ahnohpyry tokarose eya, ano roropa.

⁴³ Moro tapoise Jezu a. Tōse eya toto neneryme.

⁴⁴ Mame ynara tykase Jezu eya xine:

— Senohne poko kuuruatose amaro xine ro jahtao. Ypoko Moeze nymerohpyry ae ro emero toehse, Ritonōpo poe urutō

kõ omihpyry ae roropa, Tawi eremiatopõpyry ae roropa, tykase.

⁴⁵ Mame tutuarõtanohpose toto, Ritonõpo nymeropohpyry enetupuhtohme eya xine. Ynara tykase ynororo eya xine:

⁴⁶ — Ynara tymerose Ritonõpo omiryne: “Ynymenekahpyry ypoe ro etuarimãko mana. Orihnõko mana. Mame õsemãnõko ropa mana oseruao tõmehse ahtao.”

⁴⁷ Aomi poe ro: “Ipoetory tõ ytõko imehnõ amorepase omi kurã poko emero pata tõ punero. ‘Oorypyrykõ irumekatoko, eya ikorokatohme,’ ãko mã toto. Osemazuhme aporo Jerusarẽ po amorepapatõko mã toto.” Morara tymerose Ritonõpo omiryne.

⁴⁸ Morohne tonese oya xine exiryke, imehnõ tuarõtanohneme matose ypoko.

⁴⁹ “Orõpyra oritorỹko ase, Kurã Zuzenu poe,” tykase Papa oya xine pake. Naeroro Kurã Zuzenu enyohnõko ase oya xine. Yrome taro ehtoko aporo pata po. Papa jamitunuru eraximatoko aporo. (Tyjamihtase awahtao xine imehnõ tuarõtanohnõko matose ypoko, tykase Jezu eya xine.)

*Sõ nase Jezu onuhtopõpyry ropa poko kapu aka
(Maku 16.19-20; Atos 1.9-11)*

⁵⁰ Morotoino tarose toto Jezu a pata poe Petania myhtokoxi. Mame toto poko tõturuse ynororo Tummy a:

— Papa, kure rokẽ moxiã tyriko, tykase.

⁵¹ Tõtururuhtao ro, tõnuhse toto maroino. Kapu aka toytose.

⁵² Mame ynara tykase toto:

— Kure mase Jezu, Ritonõpo nymenekahpyry mase, tykase toto. Mame toytose ropa toto Jerusarẽ pona. Tãtãkyemase toto.

⁵³ Mame kokoro rokẽ kohmãse toto Ritonõpo Tapyĩ tao. “Kure mase, Ritonõpo,” kakehpyra toh kynexine. Enara.

JOÃO

Nymerohpyry Jezu poko

João

Ekarotopo

Sero *João* nymerohpyry ekarōko nase moino ro Ritonōpo maro Jezu ehtopōpyry poko, Ritonōpo Omiryne kynexine. Ahnome tonuruse ynororo zae Ritonōpo ehtoh enepotohme, kypyno xine aehtoh roropa. Tynymerohpyry ae kuamorepa-torỹko João mana Jezu enetupuhtohme kyaa xine Kuesēkōme, Ritonōpo mūkuru nymyryme exiryke. Aenetuputyryke kyaa xine isene exīko sytatose jūme Ritonōpo maro (João 20.31).

Apitoryme Jezu jamitunuru poko ekarōko mana. Razaru ěsemākatopōpyry ropa poko tokarose Ritonōpome Jezu enetupuhpotohme. Isene ehtoh Rihpōme mana, ěsemākaponeme roropa. Ezurume roropa mana isene ahno ehtohme. Tummy omi poe ahno apiakaneme roropa mana. Tuzenu Kurā enehpory poko toytose ropa ynororo ahtao, Ritonōpo Zuzenu oehnōko mana Jezu poetory tō amorepase zae Jezu ehtoh poko emero porehme. Etyhpyryme ekarōko nase Jezu hxiro-topōpyry poko te, exixihmatopōpyry poko te, aěsemamyry ropa poko te, Jezu osenepotopōpyry poko roropa typoetory tomo a, enara.

Sero pape ao

Jūme Ritonōpo maro Jezu ehtopōpyry *1.1-18*

Jezu erohpitory *1.19-51*

1. João ahno ěpurihkane erohtopōpyry *1.19-34*

2. Jezu poetory tō apitorymākomo *1.35-51*

Jezu erohtopōpyry Karirea po, Jutea po *2.1–12.50*

7me ěmepyyry aropotopōpyry Jezu a Jerusarē po *13.1–19.42*

1. Jezu typoetory tō maro *13.1–17.26*

2. Aetuarimary te, aorikyhpyry, ekepyry zonětopōpyry *18.1–19.42*

Aěsemamyry ropa, Jezu osenepotopōpyry *20.1-31*

Etyhpyrymā: Jezu osenepotopōpyry ropa, Karirea po *21.1-25*

¹ Nono onyripitopyra ro Ritonōpo ahtao Jezu Kyrixtu nae ro ehse. Kuamorepanekōme ynororo Ritonōpo poko. Ritonōpo maro ynororo ehse, Ritonōpome ro toexiryke.

² Pake ro Ritonōpo maro ehse Kuamorepanekō Ritonōpo poko.

³ Eya tyripose Ritonōpo a emero porehme. Imepỹ nyrihpyry pyra. Emero porehme inyriyā rokene.

⁴ Typoero isene toehse. Morara exiryke tarona tooehse saerehkaneme samo. Saerehkane saereh âko. Moro sã tooehse ynororo sero pōkō amorepase Ritonōpo omiry poko, tuaro kuehtohkōme.

⁵ Tuhke ajoajohpākō kynexine. Yrome Jezu onymynyhpākaposaromepyra toh kynexine. Ritonōpo omiry poko imehnō anamorepakehpyra kynexine ynororo.

⁶ Mame Ritonōpo nenyokyhpyryme mokyro, esety João.

⁷ Kuuruse xine tooehse ynororo saerehkaneme exikety poko. Kuuruse xine tooehse aomiry etatohme kyaa xine, Jezu enetuputohme roropa kyaa xine.

⁸ Mokyro nymyry saerehkaneme pyra kynexine repe. Yrome saerehkane poko urutōme ehtohme tymenekase ynororo Ritonōpo a.

⁹ Saerehkanemã mokyro, nono pona ayhtohpyry. Kuamorepatorỹko mã emero, Ritonōpo omiry poko.

¹⁰ Ritonōpo poko amorepatōme nymyry mã mokyro nono pona aepyhpyry. Sero nono tyripose eya Ritonōpo a. Yrome sero pōkō tyrihpōkō onenetupuhpyra toto.

¹¹ Tosaka tooehse ynororo repe, yrome jekyry tō ise pyra.

¹² Yrome toitoine ise toehse toto. Tonetupuhse eya xine. Morara exiryke mokaro tyrise typoenōme Ritonōpo a tone-tupuhse eya xine exiryke.

¹³ Moro enetuputyryke kyaa xine Ritonōpo poenōme enurūko sytatose, kysekō ae kuenurutopōpyrykō pokoino pyra, imehnō pokoino pyra roropa. Ritonōpo poe rokē enurūko sytatose, typoenōme kyrirykō se toexiryke.

¹⁴ Mame mokyro, Ritonōpo poko amorepatō ahnome tonuruse. Kymaro xine ehse. Kure nymyry aexiry tonese yna a. Iirypyrymākō pyno aexiry tonese yna a. Zae aexiry roropa tonese yna a. Kure rokē Tumūkuru tyrise Ritonōpo a imehxo aehtohme, Tumūkuru nymyryme exiryke.

¹⁵ Ipoko imehnō turuse João a. Ynara tykase ynororo imoihmākō netaryme:

– Mose poko kuuruatosene. Ynara asene oya xine: “Imepỹ oehnōko mana okomino Imehxo Exikety. Ywy ase ime hkopyra, ynororo ime kuhse mana. Osemazuhme jenurune repe. Yrome ynororo osemazuhme nymyry. Enurupyra ro jahtao nae ro ehse ynororo,” ase oya xine mose ro poko, tykase João eya xine.

¹⁶ Kypyno xine ro mana iirypyryme kuahtao xine. Morara exiryke kure kyriatosene.

¹⁷ Ritonōpo nymeropohpyry Moeze a ynara tykase: “Kure rokē ehtoko iirypyryme pyra,” tykase. Yrome Jezu Kyrixtu kypyno xine ro mana iirypyryme kuahtao xine ro. Ynoro rokē zae kyritorỹko ropa mana.

¹⁸ Ritonõpo onenepitopyra sytatose ipunaka. Toiro rokẽ mã ipoko kuamorepatorỹko. Mokyro Ritonõpo mũkurume exikety. Tummy maro exiketyme roropa ynororo mana.

João nekarohpyry

(Mateu 3.1-12; Maku 1.1-8; Ruka 3.1-18)

¹⁹ Morarame juteu tomo a typoetory tõ tonyohse.

– Ytotoko, oturupotatoko João a: “Onoky nymyry keh mano?” kaxitatoko eya, tykase toto tynenyokyry tomo a. In-enohtyãkõ Ritonõpo maro oturuketõ kynexine, Rewi pakomotyã kynexine, enara. Toto enyokyhpõkõ juteu tõ kynexine Jerusarẽ põkomo, parixeu tomo, enara enyokyhpõkõ kynexine. Mame toytose toto oturupose:

– Onoky nymyry keh mano? tykase toto, juteu tõ nenyoh-tyã João a.

²⁰ Mame João mynyhme pyra toehse. Ynara tykase ynororo, tozuhse toto eya:

– Kyrixtu kara ase. Ritonõpo nymenekahpyry kara ase. Nono põkõ kurãkaneme imenekahpyry kara ase, tykase eya xine.

²¹ – Ynorome pyra awahtao onoky keh ma roropa? Eria mahno? Moepyase ropa tokoh ro kapu ae? tykase toh eya.

– Arypyra, ynoro kara ase, tykase João eya xine.

– Pakato roh mahno, urutono? Moepyase ropa tokoh ro kapu ae? tykase toto eya.

– Arypyra, tykase ynororo eya xine.

²² – Yna zuruko, tykase toto. – Onokyh koh ma roropa? Otara oekary arõko ynanah osekaropyra awahtao? tykase toto eya.

²³ Mame ynara tykase João eya xine:

– Ritonõpo omiry ekaroneme rokẽ ase. Imũkuru oehtãne rokẽ ase urutõme. Oorypyrykõ irumekatoko. Kuesẽkõ oehnõko mana. Morara exiryke oorypyrykõ irumekatoko aomiry etatohme oya xine. Morara kynako Izaja ekepyry, Ritonõpo omi poe urutõ pake. Moro saaro morara ãko roropa ase oya xine, tykase João eya xine.

²⁴ Mame ynara tykase parixeu tõ omihpyry arohpõkõ João a:

²⁵ – Kyrixtime pyra awahtao oty katohme imehnõ ãpurihkãko mah? Eriame pyra awahtao, pake ro urutõme pyra roropa awahtao? tykase toto eya.

²⁶ Mame João a tozuhse toto:

– Nakuaka rokẽ toto ãpurihkãko ase. Yrome arãnao xine imepỹ mana. Mokyro waro pyra matose.

²⁷ Okomino oehnõko mana Imehxo Exikety ipunaka. Imaro jahtao ihxitapãnõko ase kure aexiryke, kure jexiry motye kuhse ynororo, tykase eya xine João.

28 Morara toehse Petania po, Joatão mōpoe, João a ahno ĕpurihkatopōpyry po.

Kaneru mūkuru sã Ritonōpo mūkuru

29 Yrokokoro Jezu oepyry tonese João a. Ynara tykase ynororo:

– Kaneru mūkuru kurã etapāko mã toto Ritonōpo maro oturuketomo. Yrome Ritonōpo nymenekahpyry mose ro, kaneru mūkuru sã mose orihnōko mana, nono pōkō rypyry korokatohme.

30 Mose ro poko kuuruatosene. Ynara ase: “Imepÿ oehnōko mana okomino, Imehxo Exikety ipunaka. Osemazuhme jenurune repe. Yrome osemazuhme kuhse ynororo mana. Enurupyra ro jahtao nae ro ehse ynororo,” ase oya xine mose ro poko.

31 Pake onenetupuhpyra exiase repe. Ritonōpo mūkurume pyra ekaroase repe. Yrome ahno ĕpurihkase oepyase Ritonōpo omi poe, Imūkuru waro Izyraeu tō ehtohme.

– Mame Ritonōpo Zuzenu yhtory enease. Ynara nase Ritonōpo ya:

32 “Juzenu yhtory enēko mase orutua pona. Mokyro Juzenu ekaroneme nymyry mana oya xine,” nase mokyro ya, ahno ĕpurihkaneme jenyokyhpono.

33 Mame imeīpo Ritonōpo Zuzenu yhtory kapu ae enease rahkene. Utukuimo panō nyhtoase Jezu pona.

34 Moro enease. Morara exiryke: “Ritonōpo mūkuru nymyry mose ro,” āko ase oya xine, tykase João eya xine.

Jezu poetory tō osemazuhmākomo

35 Yrokokoro João moroto ropa kynexine, typoetory tō maro oseruao kynexine. Ipoetory tō asakoro.

36 Jezu ytory eneryhtao tyya ynara tykase João typoetory tomo a:

– Ritonōpo nymenekahpyry mose ro. Kaneru mūkuru sã mose orihnōko mana, nono pōkō rypyry korokatohme, tykase João.

37 Morara kary etaryke João poetory tomo a Jezu tokahmase eya xine.

38 Jezu tōsenuhmase tÿkakoxi toto ĕpataka. Tokahmary eneryke tyya ynara tykase Jezu eya xine:

– Oty se hko hmatou? tykase ynororo eya xine, tōturupose.

– Arypyra. Otoko oesary nah? tykase toto Jezu a.

39 – Ehmaropa, tykase ynororo. – Senetatose jesary, tykase ynororo eya xine.

Toytose toto esary enese. Mame 4 orame toytose exiryke, tykohmāse toto Jezu maro.

⁴⁰ Toiro Jezu ekahmahpõ esety Ātare, Ximão akorõ mokyro Ātare. Ximão esety akorõ Peturu.

⁴¹ Axī toytose Ātare turui zuruse:

– Kyrixtu ynaneneno, tykase ynororo eya. (“Kyrixtu” kary “Ritonõpo nymenekahpyry, Kukurãkanekõme” kary.)

⁴² Morarame Ximão tarose zakorony a Jezu enese.

Mame Ximão eneryhtao ynara tykase Jezu eya:

– Ximão mase, João mükuru. Tyoro oesehpãko ase, Peturume, tykase Jezu eya. (“Peturu” kary “topu” kary.)

Piripe tõ eahmatopõpyry Natanaeu maro

⁴³ Yrokokoro Jezu toytose Karirea pona. Piripe toporyse ahtao tarose eya toytotozome.

– Eropa, tykase ynororo eya.

⁴⁴ (Piripe patary Petesaita, Piripe te, Ātare te, Peturu, enara. Toto esary moroto kynexine Petesaita.)

⁴⁵ Mame Piripe toytose Natanaeu enese. Ynara tykase, eya turuse:

– Mokyro ynanenease Ritonõpo nymenekahpyry. Ipoko tymerose Moeze a pake, Ritonõpo nymeropohpyryme. Ipoko tymerose roropa pake urutõ komo a. Jezu mokyro Joze mükuru, Nazare pono, tykase Piripe Natanaeu a.

⁴⁶ – Naary rokene! Imehxo exikety pyra reh moroto mana Nazare po, tykase Natanaeu eya.

– Senetase, tykase Piripe. Natanaeu tarose eya.

⁴⁷ Natanaeu oepyry eneryhtao tyya, ynara tykase Jezu:

– Izyraeu paryme nymyry mahno, ajoajohpe pyra exikety mahno, tykase Jezu eya.

⁴⁸ – Otãto puhkoke juaro mano? tykase Natanaeu Jezu a.

– Pake ro oenẽko akene, wikeira zopino ro awahtao. Mororo awahtao oenẽko akene okohmara ro Piripe ahtao. Moroto wikeira zopino makene, tykase Jezu eya.

⁴⁹ – To! Urutõme mase, tykase Natanaeu eya. – Ritonõpo mükuru nymyryme mase. Izyraeu tõ esẽme mase, tykase ynororo Jezu a.

⁵⁰ Ynara tykase Jezu eya:

– Kuenetupuhno jomiry pokoino? “Wikeira zopino kueneno,” katopõpyry pokoino? Moro jomiry motye kuhse etãko mase, yjमितunuru roropa enẽko mase, tykase Jezu Natanaeu a.

⁵¹ Ynara tykase ropa Jezu eya xine:

– Ajohpe pyra ase, ywy ase Kapu ae Ayhtohpyry. Imeĩpo kapu enẽko matose totapuruhmakase, Ritonõpo nenyokyry tõ enẽko roropa matose onuhnõko, yhtõko roropa Kapu ae Ayhtohpyry pona, tykase Jezu eya xine.

2

Imepỹ pytatoh po Kana po

¹ Morarame asakoro tõmehse ropa ahtao juteu tõ pytatoh toehse Kana po, Karirea rãnao. Jezu ã moroto kynexine.

² Jezu roropa toahmase ipoetory tõ maro toto ytotohme myáro.

³ Morarame ynara tykase Jezu eny:

– Aimo, pake eukuru nenahno, toto okuru, tykase ynororo tumũkuru a, eukuru tonahse exiryke.

⁴ – Aja, tykase Jezu, – oty katohme õmipona jyriry se mano? Papa rokẽ mã tyjamtunuru enepopitory waro mã imehnomo a. Morara exiryke aomipona rokẽ ase erohnõko, tykase Jezu eya.

⁵ Mame tapyi esẽ poetory tomo a ynara tykase Jezu eny:

– Mose omipona rokẽ ehtoko, umũkuru omipona, tykase ynororo eya xine.

⁶ Toipe juteu tomo, otytyko akurihnõko toto. Osemahnõko roropa toto itamurume. Morara exiryke moroto kynexine otytyko akurihtoh eny topu risemy, 6me, sã rituru pune exiketomo.

⁷ Mame:

– Moro aka arykako, tykase Jezu tuna poko, tapyi esẽ namoto tomo a.

Tuna ã typehkase eya xine tuna ke.

⁸ – Seromaroro eukuru anỹtoko, ekarotohme erẽnatoh aporesemy a, tykase Jezu eya xine.

Mame eukuru taropose eya xine rahkene. Uwa eukurume tanyhtanohpose eya tunãpo.

⁹ Morarame eukuru tukuhse aporesemy a. Tuaro pyra ynororo tuna risẽ poko, Jezu nyrihpyry poko. (Mokaro rokẽ tuaro, tonese tyya xine exiryke.) Morara exiryke aporesemy a erẽnakety tykohmase tyya, orutua.

¹⁰ Ynara tykase ynororo eya:

– Oty katoh sã ke yna anauhpara make apitoryme hro? tykase ynororo pytakety a. – Seromaroro rokẽ tokoh sero kurã ekamopitõko ma, tykase eya aporesemy.

¹¹ Moro ke Ritonõpo jamitunuru tonepopitose Kana po, Karirea rãnao. Moroto Ritonõpo mũkurume toexiry tonepopitose Jezu a. Morarame ipoetory tomo a tonetupuhpitose.

¹² Moromeĩpo Kapanaũ pona toytose toto, Jezu, jeny, zakorõ tomo, ipoetory tomo. Enara toh toytose morotona. Tynyhse toto tuhke pyra moroto.

Ritonõpo Tapyĩ taka Jezu ytoto pỹpyry

(Mateu 21.12-13; Maku 11.15-17; Ruka 19.45-46)

¹³ Mame juteu tõ otuhtoh konõto ameke pyra ahtao Jezu toytose Jerusarẽ pona. Otuhtoh konõto esety kynexine Paxikoa.

¹⁴ Mame Ritonõpo Tapyĩ taka toytose tahtao pui ekamonanõ tonese eya moro myhto, pui ekamonanomo, kaneru ekamonanomo, parutopuruimo ekamonanõ roropa, enara moroto toto, tonese Jezu a toto eky tõ maro. Tineru emetakamananõ roropa tonese eya itinerũkõ maro tonese eya meza po.

¹⁵ Mokaro pipohtoh tyrise eya apopitu panono. Moro ke emero taropose ropa toto eya. Itinerũkõ tuputokapose roropa eya.

¹⁶ Ynara tykase ynororo parutopuruimo ekamonanomo a:
 – Oekykõ arotoko ropa taroino. Osepekahtoh tapyĩme sero tapyi onyripyra ehtoko. Sẽ tapyi Papa maro oturutopo. Osepekahtoh kara, sero, tykase Jezu toto a.

¹⁷ Mame moro eneryke tyya Ritonõpo omihpyry poko tutuarõtase ropa toto, ipoetory tomo. Ynara tymerose aomiryme pake: “Sam ãko ase, Papa, amaro oturutoh eneryke ya, amaro oturutoh se nymyry jexiryke,” katoht tymerose pake. Moro poko tutuarõtase toto Jezu poetory tomo.

¹⁸ Morarame tõturupose juteu tõ tuisary tõ Jezu a:
 – Onoky omi poe moxiã maropõ rohpa taroino? Oty rĩko hma taroino awaro yna ehtohme? tykase toto eya.

¹⁹ Ynara tykase Jezu eya xine:
 – Sẽ tapyi kararahnõko matose repe. Yrome oseruao tõmehse ahtao imyakamãko ropa ase, tykase Jezu eya xine.

²⁰ – Sẽ tapyi myakamãko ropa ma oseruao rokẽ tõmehse ahtaho? tykase toto Jezu a tõturupose. – Tuhke sãtã mã jeimamyry taropose sã tapyi riry poko, 46me jeimamyry taropose, tykase toto Jezu a.

²¹ Yrome toorikyry poko rokẽ oturũko Jezu kynexine.

²² Imeĩpo tõsemãse ropa Jezu ahtao, aorihxĩpo, tutuarõtase ropa ipoetory tomo aomihpyry poko. Zae aehtopõpyry poko tonetupuhse toto a. Zae Ritonõpo Omihpyry exiry poko tone-
 tupuhse ropa eya xine.

Ahno ehtoh waro mã Jezu

²³ Mame Jerusarẽ poro Jezu ahtao tuhke kurãkõkara tukurãkase ropa eya. Inukurãkatyã tonese Oseahmatoht Paxikoa pokõ komo a. Morara exiryke Ritonõpo nymenekahpyryme Jezu tonetupuhse eya xine.

²⁴ Yrome Ritonõpo poe toexiry onekaropyra kynexine, emero ahno ajohpanory waro toexiryke.

²⁵ Imehnomo a tururu se pyra roropa kynexine, ahno kurohtao zuaro toexiryke.

3

Jezu maro Nikotemu oturutopõpyry

¹ Mame orutua mokyro, esety Nikotemu. Tuisame ynororo kynexine, juteu esême. Parixeume roropa kynexine.

² Koko toytose ynororo oturuse Jezu a. Ynara tykase ynororo:

– Amorepatôme mase. Awaro ynanase. Ritonôpo nenyokyhpyryme mase yna amorepaneme. Ynara exiryke, Ritonôpo poe pyra awahtao Ritonôpo jamitunuru onenepopyra mexiry yna a, tykase eya Nikotemu.

Ynara tykase Jezu eya:

³ – Zae rokê ynara âko ase oya, enuruzomopyra awahtao xine, Ritonôpo tuisame exiry onenepyra ekurehnôko matose, tykase Jezu eya.

⁴ – Otâtohxo orutua konôto enuruzomôko ropa nahe otomose? tykase Nikotemu eya, töturupose. – Kysekô wakuru aka omôzomopyrme sytatose toehse inûme. Otâtohxo enurûko ropa ynanah? tykase Nikotemu eya.

⁵ – Zae rokê ase ynara âko oya, tōpurihkase awahtao xine kure repe. Yrome Ritonôpo Zuzenu poe oenururukohtao rokê Ritonôpo poenôme exîko matose. Morara ahtao rokê Ritonôpo esaka omônôko matose.

⁶ Opûkô poe ahnome enurûko matose. Yrome Ritonôpo Zuzenu poe Ritonôpo poenôme enurûko matose.

⁷ Osenuruhkara exiko jomiry poko, ynara karyhtao: “Oenururu se ropa mase aporo Ritonôpo esaka oytotohme,” kary poko osenuruhkara exiko.

⁸ Tyryrykane ke mana xiaxiake tyryry âko. Moro etâko mase repe. Yrome: “Ozeino ke oehnôko nae? Aza ytôko nae?” âko matose zuaro pyra oexirykôke. Moro sã mã Ritonôpo Zuzenu poe enuruketomo. Zuaro pyra matose repe yrome Ritonôpo Zuzenu poe Ritonôpo poenôme exîko matose, tykase Jezu eya.

⁹ – Otâto keh morohne nae? tykase Nikotemu Jezu a.

¹⁰ Ynara tykase Jezu eya:

– Juteu tō amorepaneme mase repe. Otâtome serohne waro pyra mahno? tykase Jezu Nikotemu a.

¹¹ – Zae rokê ynara âko ase oya, zuaro jehtoh poko ase ourûko. Josenuhmatopôpyry poko oya ekarôko ase roropa. Yrome jotururu etary se pyra matose.

¹² Ajohpe rokê jekarôko mase otarame senohne poko oururuke ya. Morararo kapuaôkô poko oururuhtao ajohpe rokê jekarôko mase roropa.

¹³ Sero nono pôkô onuhpitopyra mana kapu aka. Ywy rokê ase Kapu ae Ayhtohpyry.

¹⁴ – Pake Moeze a okoi panô tyrise, Ritonôpo omi poe, metau risemy. Mokyro tanÿse eya ona po wewe pokona, okoi

nesekatyã neneryme, orihpyra toto ehtohme. Mokyro sã mã Kapu ae Ayhtohpyry anÿnõko mã toto wewe pokona,

¹⁵ emero porehme enetupuhthohme, orihpyra toehtohkõme jumãme.

¹⁶ Ritonõpo sero nono põkõ pyno ipunaka. Morara exiryke Tumükuru toirõ tonehpose eya, emero porehme enetupuhthohme tosëkõme, orihpyra ehtohme, jũme imaro ehtohme.

¹⁷ Sero põkõ pynanohse Tumükuru tonehpose Ritonõpo a, toto onuãnohpyra aehtohme.

¹⁸ – Ritonõpo mükuru enetupuhnanõ omõpyra mã toto iirypyrymãkõ wãnohtoh taka. Mãpyra onenetupuhpynõ tuãnohsãme exiko mã toto onenetupuhpyra aexirykõke.

¹⁹ Oty katohtoto wãnohnõko Ritonõpo nae? Ynara exiryke, Tumükuru tonehpose eya repe. Yrome tyrypyrykõ se rokẽ sero põkõ mana. Ritonõpo mükuru saerehkaneme mana. Yrome saerehkane se hkopyra sero põkõ mana. Xinukutumã se rokẽ toto iirypyryme toexirykõke.

²⁰ Tyrypyrykõ pokõ exiketõ Ritonõpo mükuru se pyra, saeremã pona ytopyra toehtohkõ samo, tyrypyrykõ enepory se pyra toexirykõke.

²¹ Yrome zae rokẽ exiketõ mã oehnõko Ritonõpo mükuru a, aomipona toto exiry waro imehnõ ehtohme, tykase Jezu Nikotemu a.

Jezu maro João ehtopõpyry

²² Morarame typoetory maro toytose Jezu Jutea pona. Okynã pohto rokẽ kynexine moroto typoetory tõ maro. Moroto typoetory tomo a imehnõ tõpurihkapose morotõkomo.

²³ João roropa imehnõ ãpurihkãko kynexine Enom po, tuna nae exiryke itamurume. Sarĩ pata maro Aenõ atameke pyra kynexine. Morotõkõ toytose João a osẽpurihkapose eya.

²⁴ (Omõpyra ro kynexine João ãpuruhpyry taka.)

²⁵ Morarame tõsezusezuhse toto, João poetory tomo juteu maro. Toekurãkary pokõ kure ehtohme Ritonõpo a, tõsezusezuhse toto.

²⁶ Mame João a toytose ipoetory tõ oturupose:

– Wenikehpyra ro hma, oximaro oehtopõpyrykõ pokõ Joatão mõpoe? Mokyro pokõ moturuase yna a. Mokyro mã imehnõ ãpurihkãko. Emero mã ytõko toto eya, tykase toto tosëkomo a.

²⁷ Ynara tykase João eya xine:

– Kure ehtoh anapoipyra sytatose, onekaropyra Ritonõpo ahtao.

²⁸ Jomiry metatose ynara karyhtao ya: “Ritonõpo nymenekahpyry kara ase. Yrome osemazuhme tonehpose ase Ritonõpo a.”

²⁹ Pytaketõ kê pytãko mana. Epe roropa tãkye exïko mana tope pytaryke, aomiry etaryke tyya. Orẽpyrahxo Jezu ehtoh eneryke ya epe sã rokẽ ase tãkye.

³⁰ Imehxo exïko mokyro mana. Ywy ime hkopyra exïko ase. Poremãnoõko sã ase. Yrome tãkye ro ase, tykase João typoetory tomo a.

Kapu ae Ayhtohpyry

³¹ Mame Kapu ae Ayhtohpyry imehxo mana, emero motye mana. Sero nono põkõ senohne waro rokene. Senohne poko rokẽ oturũko toto. Yrome Kapu ae Ayhtohpyry mã sero põkõ motye mana imehxo.

³² Tynenetyã poko oturũko mana. Tynetatyã poko roropa oturũko mana. Yrome aomiry onetara sero põkõ mana.

³³ Aomiry se exiketõ rokẽ imehnõ tuarõtanohnõko mana kure Ritonõpo exiry poko.

³⁴ Ritonõpo nenyokyhpyry zae Ritonõpo omiry ekarõko mana, Ritonõpo Zuzenu nae toexiryke.

³⁵ Jumy Tumũkuru pyno ipunaka. Morara exiryke emero tokarose eya, emero esẽme aehtohme.

³⁶ Ritonõpo mũkuru enetupuhnanõ orihpỹme exïko. Jũme Ritonõpo maro exïko mã toto. Yrome aomipona pyra exiketõ orihketõme ro mana. Ritonõpo maro exipyra toh ekurehnõko mana. Toto zehno exikehpyra Ritonõpo mana Tumũkuru omipona pyra tokurehse toto exiryke.

4

Jezu a Samaria põ nohpo tuarõmatopõpyry

¹ Mame: “João tuapõkase Jezu a ahno õpurihkary poko. Ipoetory roropa tomãse,” kary totase roropa parixeu tomo a.

² (Yrome Jezu nymyry toto onõpurihkara. Typoetory tõ a rokẽ tõpurihkaposse toto.)

³ Morara kary totase Jezu a ahtao, Jutea poe toytose Karirea pona ropa.

⁴ Samaria esemary ae toytose ynororo typoetory tõ maro.

⁵ Mame Xikaa pona toeporehkase toto Samaria rãnao moro pata kynexine. Moe pyra tupito, Jako nekarohpyry tumũkuru tupime, Joze tupime.

⁶ Jako tunahpyry moroto kynexine. Mame tãxiahtao toehse ahtao typorohse Jezu. Tuna õ pũtokoxi typorohse ynororo, typenekehse toytory poko toexiryke.

⁷ Morarame nohpo tooehse, Samaria pono, tuna anỹse.

— Ajohpãme sã tuna anỹko jokuru, tykase Jezu eya.

⁸ Pata pona toytose ipoetory tõ osemazuhme tonahsẽ epekahse.

⁹ Mame ynara tykase nohpo Jezu a:

— Juteume mase Samaria pō ase. Oty katohme mā tuna ekaropōko ya? tykase nohpo eya. (Toipe juteu tomo tytamurukō omi poe imehnō otuhtopōpyry aka otuhpyra toto.)

¹⁰ Ynara tykase Jezu eya:

— Ritonōpo nekarory onenetupuhpyra mase. Jenetupuhpyra roropa mase. Tonetupuhse oya jahtao: “Oya hko tuna se ano,” mykary ya. Mame tuna kurā ekarory oya soesoekane panō ekarory oya, orihpyra oehtohme jūme, tykase Jezu nohpo a.

¹¹ — Yrome moe tuna. Tuna puimatoh pyra roropa mase. Otokoinohxo ke morohne rīko ma rokē?

¹² Seny kytamurukō nahkahpyry rokene tuna eny, tykase nohpo eya Jako nahkahpyry poko. — Sero tuna tōse eya, ipenomo a, eky tomo a, enara. Kytamurukō motyeh mahno? tykase nohpo eya, tōturupose.

¹³ Ynara tykase Jezu eya:

— Sē tuna enyryhtao oya ise ropa exīko mase.

¹⁴ Yrome ynekarohpyry enyryhtao oya tuna se pyra ropa mase exīko jūme. Ynara exiryke, ynekarohpyry oya soesoekane sā exīko okurohtao mana. Moro pokoino orihpyra exīko matose jūme, tykase Jezu eya.

¹⁵ — Ynara āko oya hano, tuna se pitiko oya hano, jūme tuna se pyra ropa jehtohme, typenekehse jexiryke tuna puimary poko, tykase nohpo eya.

¹⁶ — Onio ikohmata, tykase Jezu eya. — Imaro osehko ropa, tykase.

¹⁷ — Tynioke pyra reh ahse, tykase, tozuhse eya.

— Ajohpe pyra mase. “Tynioke pyra ase,” mykano.

¹⁸ Oniōpyamo 5me turumekase oya. Mokyro onio seromato onio nymyry kara. Ajohpe pyra ro mase, tykase Jezu eya.

¹⁹ — To! Urutōme mase Ritonōpo poe, tykase nohpo eya morara kary etaryke tyra.

²⁰ — Toiro joturupory se ase oya. Oty katohme juteu tō Jerusarē po rokē Ritonōpo poko atākyemāko toh nae? Yna tamuru tō sero Samaria pōkō mō ypy pona rokē oturuse ytose toto, tykase nohpo Jezu a.

²¹ Ynara tykase Jezu eya:

— Etako pahne, okynā pyra sero Samaria po rokē pyra Ritonōpo poko atākyemāko matose. Jerusarē po roropa sero ro saaro exīko mana.

²² Samaria pōkō matose. Oneahmahpyrykō waro nymyry pyra matose. Yrome yna juteu tō asā xine pyra. Ritonōpo waro ynanase juteu tō poe sero pōkō kurākane tōtumakase exiryke.

²³ Okynã pyra Ritonõpo Zuzenu poe Ritonõpo eahmãko mã toto, zae Ritonõpo omipona se toexirykõke. Mokaro se mã Ritonõpo, tõmipona nymyry exiketõ se.

²⁴ Ritonõpo mã zuzenume. Morara exiryke ipoko exiketõ Zuzenu poe rokẽ eahmãko mã toto. Zae aomipona exiketõ mã eahmãko mã toto, tykase Jezu eya.

²⁵ Ynara tykase nohpo eya:

– Ritonõpo nymenekahpyry oehnõko mana, Kyrixtu oehnõko. Toeohse ynororo ahtao emero kuamorepatorỹko mana, tykase.

²⁶ – Ywy ase Kyrixtu, Ritonõpo nymenekahpyry, amaro oturukety, tykase Jezu nohpo a.

²⁷ Morara karyhtao ro eya ipoetory tõ toeohse ropa. Tõsenuruhkase toto jarao Jezu otururuke nohpo maro. Morarã nohpo amorepane jarao oturukety onenepitopyra toexirykõke, juteu tõ morara pyra exiryke, nohpo maro jarao oturupyra toto exiryke tytamurukõ poe. Yrome: “Oty se hko makẽ eya?” kara toh kynexine nohpo a. “Oty katohme mose maro oturũko make?” kara roropa toh kynexine Jezu a ipoetory tomo.

²⁸ Morarame tuna ã tynomose nohpo a axĩ toytotohme pata pona, morotõkõ zuruse.

²⁹ – Ehmaropa! Ahno senetatose, tykase nohpo. – Jene-tupuhno mokyro emero ipunaka. Otarãme Kyrixtu mokyro, Ritonõpo nymenekahpyry, tykase morotõkomo a ynororo.

³⁰ Morarame tuhke toytose toto nohpo maro Jezu enese.

³¹ Mame:

– Otuhkose, tykase ipoetory tõ eya. Yrome ynara tykase ynororo tozuhse toto:

³² – Tyoro tynahke ase. Zuaro pyra matose, tykase ynororo eya xine.

³³ Mame tõturuse toto oseya rokene:

– Otokoino tynahke nexino? Otarãme imepỹ inapyry enehno, tykase ipoetory tomo oseya rokene.

³⁴ – Jenyokyhpõ omipona jexiry se rokẽ ase. Moro ke rokẽ otuhnõko ase. Imehnõ tynapyry se ehtoh sã ase jerohtohme ekarohpyry otyhkary se rokẽ ase, tykase Jezu typoetory tomo a.

³⁵ – Ynara ãko matose ahno tupi poko: “Okyna ro mana. Asakoropane nuno nae ro tykyrysã anỹtohme,” ãko matose repe. Yrome ynara ãko ase oya xine, sero nono põkõ utupime sã nase. Enetoko ke. Seromaroro oehnõko toto Ritonõpo mũkuru enetupuhse. Tamorepanekõ se rokẽ toh nase, tykase Jezu typoetory tomo a.

³⁶ – Kure rokẽ ypoetory epehmãko ase imehnõ enehtohme ya, orihpyra toto ehtohme jũme. Otãto ýkyryryme exĩko?

Jenetuputyryhtao rokene. Jenetupuhpyra ahtao ŷkyryryme exipyra exino. Morarame arykananõ mã tâkye exiiko ŷkyryry anŷnanõ maro, ypoetory tõ emamyry eneryke tyya xine, orihpyra toto exiry roropa eneryke tyya xine.

³⁷ Zae ro ahno oturutopõpyry ynara karyhtao: “Toiro arykãko, imepŷ anŷnõko.”

³⁸ Kuaroposatose tupito pona oerohotopõpyrykõ kara pona, tykyrysã anŷtohme. Imehnõ toerohse arykary poko samo. Aerohtopõpyrykõ anŷnõko sã matose, tykase Jezu typoetory tomo a.

³⁹ Morarame tuhke Jezu tonetupuhse Samaria põkomo a. Nohpo omi poe tonetupuhse toto a, ynara tykase exiryke: “Jenetupuhno mokyro emero ipunaka. Otarãme Kyrixtu mokyro,” tykase nohpo exiryke.

⁴⁰ Morarame toytose toto Jezu a Samaria põkomo.

– Taro exiko aporo yna maro, tykase toto. Otuhiparo toh kynexine tamoreparykõ se toexirykõke. Morara exiryke asakoro tõmehse Jezu moroto.

⁴¹ Tuhkehxo tonetupuhse morotõkomo a Jezu omiry etaryke tyya xine.

⁴² Ynara tykase toto nohpo a:

– Seromaroro Kyrixtu enetupuhnõko ynanase õmi poe rokẽ pyra. Yna a nymyry aomiry totase. Zuaro ynanase. Kukurãkanekõ nymyry mokyro, tykase toto, Samaria põkomo.

Soutatu mŷkuru kurãkatopõpyry ropa Jezu a

⁴³ Morarame asakoro tõmehse ahtao toytose ropa Jezu Karirea pona.

⁴⁴ Ynara tykase ynororo: “Toipe Ritonõpo poe urutõ kõ oneahmara toto ipataõkomo. Yrome imehnõ pataõkõ Ritonõpo poe urutõ kõ eahmãko toto.”

⁴⁵ Morarame Karirea pona toeporehkase Jezu ahtao taomikase morotõkomo a. Tãkye toehse toto Jezu eneryke tyya xine. Pake tonese tyya xine Jerusarẽ po, Oseahmatoh Paxikoa pona toytose tahtao xine. Jezu jamitunuru tonese tyya xine exiryke Jezu waro toto. Wenikehpyra toehse toto.

⁴⁶ Mame Kana pona toytose ropa Jezu Karirea rãnaõ pona uwa eukurume tuna anyhtanohpotopõpyry pona tyya. Moroto kowenu poetory mŷkuru kure pyra kynexine Kapanau po.

⁴⁷ Mame: “Jezu tooehse ropa Karirea pona, Jutea poe,” kary etaryke tyya toytose ynororo kurãkara zummy Jezu kohmase repe Kapanau pona aytotohme repe, tumŷkuru kurãkapotohme ropa, orihsasaka tumŷkuru exiryke.

⁴⁸ Ynara tykase Jezu eya:

— Oty katoj jenetupuhpyra matou yjमितunuru onenepyra awahtao xine samo? tykase.

49 — Ajohpāme sã ymaro eropa aporo. Umūkuru orihnōko mana, tykase ynororo Jezu a.

50 Ynara tykase Jezu eya:

— Ytoko ropa. Omūkuru nekurāka ropa, tykase.

Aomiry zae ehtoh tonetupuhse kowenu poetory a. Toeramase ropa ynororo tosaka ropa.

51 Mame aytory ropa ahtao tōsēpatakāmase toto typoetory tō maro:

— Omūkuru kure ropa nexino, tykase toto, ipoetory tomo.

52 — Oty orame ahtao nekurāka ropa? tykase tokaropose jumy a.

— Kokonie, xixi toetokorihmase ahtao, noxirohkehno omūkuru, tykase toto.

53 Moro poko tutuarōtase jumy Jezu omihpyry poko: “Omūkuru kure ropa nexino,” katopōpyry ae ro imūkuru tōxirohkehse. Naeroro Jezu tonetupuhse eya tosēme, typoetory tō maro.

54 Mokyro kurākary poko, tyjमितunuru tonezomopose ropa Jezu a, Jutea poe tooehse ropa tahtao Karirea pona.

5

Kurākara kurākatopōpyry ropa Jezu a

1 Morarame juteu tomo a otuhtoh konōto tyrise ropa, Ritonōpo poko atākyematohme. Mame Jerusarē pona Jezu toytose.

2 Mame moroto kynexine pata tapuremy. Yrome tuhke omōtohy kynexine Jerusarē pona ytoto. Toiro esety Omōtohy Kaneru. Moro pūto kynexine tuna pēkamā ao, okyokynā kurokuro kara exikety. Omame etone omōtohy kynexine tuna zomye. Tuna tapyīme roropa kynexine esety Petezata, epereu omiry ae.

3 Mame kurākōkara kynexine moroto tapyi tao. Imoihme kynexine zara po rokene, tonurākara te, jaxiry sekunahme exiketomo te, emary pakaihkahnomo, enara tohy kynexine moroto imoihme. (Tuna kurokuro kary eraximāko tohy kynexine moro ao.)

4 Okyokynahtao Ritonōpo nenyokyhpyry morotona oehse tuna kurokuro kamexipose. Kurākōkara ehse osemazuhme aepukahpyry rokē kurokuro kane aka mokyro rokē ekurākase ropa.)

5 Kurākara kynexine moroto orutua. Tuhke rokē ikonopory taropose eya kure pyra toexiry poko rokene, 38me taropose kurākara a.

⁶ Mokyro tonese ahtao Jezu a okynã kure pyra aexiry tone-
tupuhse eya. Ynara tykase ynororo eya:

– Aimo oekurãkary se ropa hmah? tykase.

⁷ – Ÿ, tykase kurãkara, Jezu tozuhse. – Yrome topeke pyra
myhẽ ase, jarone pyra nakuaka kurokuro karyhtao. Jytory se
jahtao imepỹ juapõkãko mana, tykase.

⁸ Ynara tykase Jezu eya:

– Owõko ropa hkoty. Awãty anỹko. Ytoytoko ropa, tykase.

⁹ Axĩ toekurãkase ropa mororome ro. Tãty tanỹse eya toyto-
tohme ropa.

Oserematoh ae kynowõne ropa.

¹⁰ Morara exiryke juteu tõ tõturupose eya:

– Oty katoh erohnõko mano? Awãty aroarõko mano? Ero-
htoh kara sero seroae. Ritonõpo nymeropohpyry Moeze a
omipona pyra mase, tykase juteu tõ esã kuranõpokara a.

¹¹ – Yrome jukurãkahpõ omi poe jowõno ropa. “Awãty
anỹko. Ytoytoko ropa,” tykase exiryke ya, tykase ynororo eya
xine, ikurãkahpyry ropa.

¹² – Onokyh mokyro awãty anỹpohpõ rohpa? tykase toto
eya tõturupose.

¹³ Yrome ynororo tukurãkahpõ waro pyra kynexine,
toesyryhmase Jezu exiryke, ahno imoihme moro tao exiryke.

¹⁴ Imeĩpo tunukurãkahpyry ropa tonese ropa Jezu a Ritonõpo
Tapyĩ tao. Ynara tykase ynororo eya:

– Enẽko mase. Kure mexi ropa. Morara exiryke oorypyry
irumekako, popyra ipunaka oehtoh anapoizomopyra oe-
htohme, tykase Jezu eya.

¹⁵ Morarame mokyro toytose, Jezu ekarose juteu tomo a.

– Jezu mokyro, ukurãkahpõ ropa, tykase ynororo eya xine.

¹⁶ Morara exiryke mokaro a Jezu tykerekeremapitose,
kurãkara tukurãkase ropa oserematoh ae eya exiryke.

¹⁷ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Papa Kapuaono erohkehpyra mana. Papa saaro ase
erohkehpyra, tykase Jezu eya xine.

¹⁸ Morara kary etaryke tyya xine juteu tõ esã Jezu etapary
se toehse yronymyryme oseremara Jezu exiryke oserematoh
ae, tumyme Ritonõpo tokarose eya exiryke roropa. Morara
exiryke Ritonõpo mũkurume aosekaroryke eya Jezu etapary se
toehse juteu tõ tuisary tomo.

Tumy omipona Jezu ehtopõpyry

¹⁹ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Ajohpe pyra ase. Toipe Kapu ae Ayhtohpyry
Tumy omipona rokẽ senohne rĩko. Tamoreme senohne
onykyrypyra mana. Morararo Papa Kapuaono erokuru

eneryhtao ya isaaro erohnōko ase. Ipoenohnōko ase imūkurume jexiryke.

²⁰ Papa Kapuaono Tumūkuru se ipunaka. Morara exiryke tynyriry tō enepōko mā Tumūkuru a, ise toexiryke. Imēipo Papa mā tyorō enepōko mā ya senohne motye kuhse ōsenuruhkatohkōme.

²¹ Aorihtyā ēsemākaponeme ropa mā Papa Kapuaono. Isaaro ase aorihtyā ēsemākaponeme ropa ase.

²² Ritonōpo nymyry sero pōkō anapiakara mana. Tumūkuru a rokē toto apiakapōko mana,

²³ emero porehme Imūkuru ime exiry enetupuhtohme, Jū ime exiry roropa enetupuhtohme eya xine. Imūkuru ime exiry onenetupuhpynō Jū ime exiry onenetupuhpyra roropa toh mana.

²⁴ — Zae rokē ase ynara karyhtao, jomiry etananō mā jenehpohpō enetupuhnōko mā toto. Orihpyra exīko roropa mā toto jūme. Toto onemapopyra Ritonōpo mana apoto htaka. Pake ro mā Ritonōpo a typonōme tyrise toto. Orihpŷme tyrise toto eya, tykase Jezu eya xine.

²⁵ — Mame zae rokē ynara āko ase oya xine, okynā pyra Ritonōpo mūkuru omiry etāko aorihtyā mana. Seromaroro aomiry etapitōko mā toto. Morarame aomiry etaryhtao tyaa xine ēsemānōko ropa mā toto. Isene exīko ropa mā toto.

²⁶ Ritonōpo mā isene exiketō rihpōme. Isaaro ase Papa poe aorihtyā anŷpōko ropa ase isene aehtohkōme ropa.

²⁷ Papa poe ahno apiakaneme ase, pohnō apiakaneme roropa ase, kapu ae aepyhpyryme jexiryke.

²⁸ — Osenuruhkara ehtoko jomiry poko. Imēipo mā aorihtyā tō ēsemānōko ropa mana emero porehme, jomiry totase exiryke eya xine.

²⁹ Tūtāko ropa mā toto okepŷpo tō esae. Mokaro kure ehtoh poko aehtyā ekepyā isene exīko ropa mā toto jumāme. Orihpynōme exīko ropa mā toto. Morarame popyra ehtoh poko aehtyā ēsemākapōko roropa mana, yrome tuānohsēme exīko mā toto, tykase Jezu eya xine.

Zae Jezu ehtoh poko

³⁰ — Jamoreme ase toto onypokōnohpyra. Ritonōpo omi poe rokē toto apiakāko ase. Morara exiryke zae rokē ase, jamoreme pyra jexiryke. Jenehpohpō omi poe rokē morohne poko ase erohnōko.

³¹ — Jamoreme rokē ypoko otuarōtanohpyra xine ase. Jomi poe rokē otuarōtanopyrykohtao zae pyra jekarory oya xine.

³² Yrome imepŷ nae mana ypoko otuarōtanohnekōme Ritonōpo. Inekarohpyry ypoko zae mana, moro waro ase.

³³ Imehnõ maropoatose João a oturupose. Kure toto zuruase João zae jexiry poko.

³⁴ Ynara kara ase imehnomo a: “Wekātatatoko,” kara ase. Ynara kary se rokē ase: “João omihpyry zae nase ypoko,” kary se rokē ase oya xine, okurākarykō se jexiryke.

³⁵ — Ozeiponekōme sã kynexine João, tororo āko samo saerehkaneme, otuarōtanohnekōme. Axītao rokē João se mexiatose ozeiponekōme.

³⁶ Yrome otuarōtanohnekō nae, João omiry motye. Ritonōpo poe yjमितunuru tonepose ya. Morohne eneryke oya xine Papa nenyokyhpyryme jenetupuhnōko matose.

³⁷ Ritonōpo roropa mā ypoko otuarōtanohtorỹko mana, jenehpohpono. Yrome aomiry onetapitopyra matose. Ēmyty onenepitopyra roropa matose.

³⁸ Morara exiryke aomiry pyra matose okurohtao xine, inenehpohpyry onenetupuhpyra oexirykōke.

³⁹ Atamorepāko matose repe Ritonōpo omiry poko orihpyra oehtohkōme repe. Yrome ypoko ro aomiry mana.

⁴⁰ Yrome ooeypyrykō se pyra matose ya. Ya ooeypyrykohtao orihpyra matose exīko rahkene.

⁴¹ — “Kure mase” kary etary se pyra ase oya xine.

⁴² Yrome awaro xine ase. Ritonōpo se pyra matose yronymyryme okurohtao xine.

⁴³ Ritonōpo omi poe tarona tooehse ywy. Yrome jomipona pyra matose. Imepỹ tooehse tamoreme ahtao, mokyro omipona rokē matose.

⁴⁴ Opoko xine rokē “Kure mase” kary etary se matose imehnomo a. Yrome “Kure mase” kary etary se hkopyra matose Ritonōpo a. Morara exiryke Ritonōpo onenetupuhpyra matose.

⁴⁵⁻⁴⁶ “Moeze omihpyry enetupuhnōko ynanase,” āko matose repe. Yrome Moeze omihpyry mā ypoko ro mana oturũko. Morara exiryke Moeze omihpyry omipona nymyry pyra matose. Opoko xine: “Popyra nase moxiamo,” kara ase Ritonōpo a. Yrome Moeze: “Īrypyryme matose,” āko oya xine mana aomihpyry omipona pyra oexirykōke.

⁴⁷ Aomihpyry onenetupuhpyra oexirykōke jomiry roropa onenetupuhpyra matose, tykase Jezu eya xine.

6

5.000mākō otuhmatopōpyry

(Mateu 14.13-21; Maku 6.30-44; Ruka 9.10-17)

¹ Moromeĩpo Jezu toytose ropa Karirea moino akoxi, ikuhpo moino akoxi. Ikuhpo esety akorō Tiperiate.

² Tokahmase roropa ynororo imoihmākomo a ijamitunuru tonese tyya xine exiryke, kurākōkara kurākary ropa tonese tyya xine exiryke.

³ Morarame ypy taunuhmase Jezu a. Ypy emory po ty-porohse ynororo, typoetory tō maro.

⁴ Okyna hkopyra kynexine juteu tō otuhtoh konōto ehtopo, Paxikoa ehtopo.

⁵⁻⁶ Mame tŷkakoxi tōsenuhmase Jezu. Tomyēkō tonese eya. Imoihmākō oepyry tonese roropa eya. Mame ynara tykase Jezu otarame tyya rokene: “Taroino moxiā otuhmapōko ase. Otarāme yjamitunuru waro pyra Piripe. Ikuhxi pahne, oturupoxi,” tykase Jezu tyya rokē otarame. Mame ynara tykase ynororo Piripe a:

– Otoko moxiā napyry epekahnōko exino nah? Imoihmākō napyry? tykase Jezu Piripe a.

⁷ Ynara tykase Piripe Jezu a:

– Kū. Tuhke tineru se mana moxiā napyry epekahtohme, tuhke toto exiryke, tykase Piripe Jezu a.

⁸ Imepŷ Jezu poetory moroto kynexine, Ximāo Peturu akorony, esety Ātare. Ynara tykase ynororo Jezu a:

⁹ – Poeto napyryme rokē enepyhpyry seny, 5me tiriiku panō risē pisarara, kana roropa asakoro. Ise awahtao ekarōko ase oya. Moxiā ke, imoihmākomo? Oty kehxo moxiā atautuhmāko nah? tykase Ātare.

¹⁰ Mame ynara tykase Jezu:

– Imoihmākō iporohkapotoko, tykase typoetory tomo a. Mame onahpoty kurā pona typorohkapose toto. Typorohse toto emero porehme. 5.000me toto tuhke aexirykomo, orutua kō rokene. Nohpo tō roropa tuhke kynexine.

¹¹ Morarame tiriiku panō risē tapoise Jezu a:

– Kure mase Papa, tykase ynororo. Mame tokamose iporoh-tyamo a. Tuhke tomākapose eya. Morararo kana tomākapose roropa eya. Tōtuhse toto emero porehme. Tuesapare toh toehse.

¹² Tōtuhkehse toto ahtao emero porehme, ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

– Moxiā napyry akoīpyry anŷtoko ropa kana akoīpyry maro, atahnikara aehtohme, tykase Jezu eya xine.

¹³ Mame 12me ruto tanŷse eya xine tonahsē akoīpyry ke pehme.

¹⁴ Morarame Jezu jamitunuru eneryke tyya xine ynara tykase imoihmākomo:

– Ajohpe pyra, urutō nymyry mose ro, Ritonōpo nenyokyhpyry sero nono pona. Kyneraximahpyrykō mose ro, tykase toto.

15 Morarame orēpyra tutuisarykōme tyriry se imoihmākō exiryke toesyryhmase ropa Jezu toiroro ypy pona.

*Tuna poro Jezu ytotoṗōpyry
(Mateu 14.22-33; Maku 6.45-52)*

16 Morotoino kokonie pukuro toehse ahtao ipoetory tō toy-tose ikuhpo pona Jezu eraximase repe.

17 Yrome tykohmāse ahtao, Jezu oehpyra ro kynexine. Morara exiryke kanawa aka tōtyrise toto Kapanau pona toy-totohkōme.

18 Okynā pyra tyryrykane konōto tooehse, pohkane roropa.

19 Koeh tykase toto okynā repe, tyryrykane itamurume exiryke. Morarame ikuhpo rānao toto ahtao Jezu tonese eya xine. Tuna poro ytoytoṗō kynexine. Tyya xine aepyry eneryke tōserehse toto itamurume.

20 – Oserehpyra ehtoko. Ywy ase Jezu, tykase ynororo eya xine kanawa aōkomo a.

21 – Otyriko, tykase toto eya. Mame tōtyrise ropa Jezu kanawa aka, toto kanary aka. Mame axī toeporehkase ropa toto pata pona, Kapanau pona.

Jezu zupitoh poko imoihmākomo a

22 Yrokokoro imoihmākō moroto ro toh kynexine, Jezu a tonahsē emākapotopōpyry poro. Tōtuhtopōpyrykō po ro-ropa toh kynexine. Toemynyhmase toto Jezu poko, aytory onenepyra tokurehse toexirykōke. Ipoetory tō ytory rokē tonese eya xine.

23 Moroto nakuatao imehnō kanary rokē tonese eya xine, Tiperiate poe aehtyā kanary. Moe pyra kynexine imoihmākō nahpatopōpyry Jezu a, “Kure mase,” kaxīpo.

24 Mame Jezu esahpyry eneryke ipoetory tō esahpyry ro-ropa eneryke tyya xine morohne kanawa aka tōtyrise toto Kapanau pona toytotohkōme Jezu enese ropa.

Wyi sā Jezu ehtoh poko orihpỹme imehnō ehtohme

25 Mame tonese ropa Jezu ahtao, tōturupose toto:

– Otara ahtao hkoh moepyase ropa? tykase toto eya.

26 Ynara tykase Jezu eya xine:

– Zae rokē ourutorỹko ase. Tōtuhse oexirykōke sā rokē jupīko mexiatose, tuesapare toehse oexirykōke sā rokene. Yrome Ritonōpo poe jexiry onenetupuhpyra matose.

27 Torētyke pyra ehtoko tonahsē poko. Erohtoko Kapu ae Ayhtohpyry omīpona oehtohkōme, orihpyra oehtohkōme jūme. Yjemitunuru enepōko mā Papa oya xine inymenekahpyryme jenetupuhthome oya xine, tykase Jezu eya xine.

28 Ynara tykase toto, eya tōturupose:

— Oty poko erohnõko ynanaha Ritonõpo omipona yna ehtohme? tykase toto eya.

²⁹ Mame Jezu a tozuhse toto:

— Ynara rokẽ Ritonõpo nyrohmanohpotoh mana oya xine, tynenehpohpyry rokẽ enetuputyry se mã oya xine, tykase eya xine Jezu.

³⁰ Ynara tykase toto:

— Oty rĩko hmah ynaneneryme Ritonõpo jamitunuru enetohme yna a, oenetupuhtohme yna a. Yna zuru ekaroko kokoro rokene, tykase toto eya.

³¹ — Kytamurukomo a wyi panõ tonahse kapu ae enehpohpyry, ahno esao pyra toytoyorykohtao. Ritonõpo omiry ynara ãko moro poko: “Toto napyry tonehpose Moeze a kapu ae,” ãko, tykase toto Jezu a.

Ynara tykase Jezu eya xine:

³² — Ajohpe pyra ase ynara karyhtao, Moeze nekarohpyry kara kynexine. Papa Kapuaõ nekarohpyry kynexine. Sero-maroro ourukõ nymyry ekarory se Ritonõpo mana oya xine.

³³ Ourukõme nymyry mã mokyro Ritonõpo nenehpohpyry kapu ae. Orihpỹme mã oritorỹko jũme, tykase Jezu eya xine.

³⁴ — Moro ekaroko yna a kokoro rokene, tykase toto Jezu a.

³⁵ — Ourukõme nymyry ase, tykase Jezu eya xine. — Ya oopyrykohtao omise pyra exikety sã exĩko matose. Tãkye rokẽ exĩko matose jenetuputyryhtao oya xine. Tuna se pyra exikety sã exĩko matose tãkye rokene, tykase ynororo eya xine.

³⁶ — Ynara ase oya xine, jenẽko matose repe. Yrome jenetupuhpyra matose ekurehnõko, ase oya xine.

³⁷ Ritonõpo nekaroryme awahtao xine ya jenetupuhnõko matose. Ya oehnõko roropa matose emero porehme. Mame oopyrykohtao ya aaropopyra xine ropa ase jũme.

³⁸ Kapu ae jyhtoase jenehpohpõ omipona jehtohme. Jamoreme pyra oepyase.

³⁹ Mame ynara se mã jenehpohpõ ya, jenetuputyhpõkõ ahpahpory se pyra mã ya. Imeĩpo toto ãsemãkapory se ropa mã ya emero porehme, aorihtyã tõ ãsemãkapotoh ropa po.

⁴⁰ Ynara se mã Ritonõpo. Tumũkuru enery se mã ro-ropa imehnomo a enetupuhpotohme eya xine, orihpyra toto ehtohme jũme. Mame toto ãsemãkãko ropa ase aorihtyã ãsemãkapotoh ropa po, tykase Jezu juteu tomo a.

⁴¹ Morarame moro etaryke tyya xine Jezu tykerekereemase eya xine: “Ywy ase ourukõme kapu ae aepyhpyry,” kary etaryke tyya xine.

⁴² Morara exiryke ynara tykase toto:

— Jezu mose ro, Joze mūkuru. Jũ waro sytatose. Jẽ waro roropa sytatose. Otara ãkohxo ke hnae? “Kapu ae aepyhpyry ase,” ãko. Epyrypãko rokẽ hnae, tykase toto.

⁴³ Ynara tykase Jezu eya xine:

— Ykerekereмара ehtoko.

⁴⁴ Ritonõpo jenetupuhpopyra oya xine ahtao, ya oehpyra matose. Yrome ya oepypykohta oẽsemãkapotorỹko ropa ase aorihtyã tõ õsemãkapotoh ropa po.

⁴⁵ “Emero ahno amorepãko Ritonõpo mana,” tykase urutõ kõ pake. Papa omiry etaryhtao tuaro exĩko toto. Mame ya oehnõko toto.

⁴⁶ Yrome Ritonõpo nymyry onenepyra matose, ya rokẽ tonese.

⁴⁷ — Zae rokẽ ynara ãko ase, jenetupuhnanõ mã orihpỹme exĩko.

⁴⁸ Ourukõme nymyry ase orihpyra oehtohkõme.

⁴⁹ Kapu ae enehpohpyry tonahse atamurukomo a ona po. Toorihse toto.

⁵⁰ Yrome kapu ae aepyhpyry nymyry tonahse oya xine ahtao orihpyra exĩko matose.

⁵¹ Ourukõme nymyry ase, kapu ae aepyhpyryme jexiryke. Upũ enapyryhtao oya xine orihpyra exĩko matose jũme. Upũ nase wyi samo, ynekaroryme oya xine, emero porehme, orihpyra oehtohkõme jũme, tykase Jezu eya xine.

⁵² Morara kary etaryke tyya xine tõsezusezuhse toto juteu tõ tuisary tomo:

— Otãtohxõ ke tupũke kuopatorỹko hnae? tykase toto, oxime rokẽ tõturuse toto. (“Upũ tonahse oya xine ahtao” kary, “Tonetupuhse oya xine jahtao” katopo.) Yrome moro onenetupuhpyra tokurehse toto.

⁵³ Morara tykase ropa Jezu eya xine:

— Ajohpe pyra Kapu ae Ayhtohpyry ase. Upũ onenahpyra awahtao xine orihketõme rokẽ matose. Umunuru roropa onẽpyra awahtao xine orihketõme matose.

⁵⁴ Upũ enapyryhtao oya xine orihpỹme exĩko matose. Umunuru tõse roropa oya xine ahtao oẽsemãkapotorỹko ropa ase aorihtyã tõ õsemãkapotoh ropa po.

⁵⁵ Upũ mã tonahsẽme nymyry, umunuru roropa tõsẽme nymyry.

⁵⁶ Upũ tonahse oya xine ahtao umunuru maro ymaro exĩko matose. Ywy roropa amaro xine exĩko ase okurohta xine.

⁵⁷ Tamoreme Ritonõpo isene mana. Ijamitunuru poe isene exĩko ropa ase, jenehpohpõ jamitunuru poe. Moro saaro matose upũ tonahse oya xine ahtao ypoe isene exĩko ropa matose.

⁵⁸ Ywy ase ourukõme nymyry kapu ae aepyhpyryme jexiryke. Atamurukõ napyrỹpyry sã pyra ase, nono pona

aepukahpyry sã pyra ase. Moro tonahse mokaro a repe. Imeïpo toorihse toto emero porehme. Yrome upũ tonahse oya xine ahtao orihpyra exïko matose jũme, moro sã pyra jexiryke, tykase ynororo eya xine.

⁵⁹ Morara tykase Jezu eya xine toto amoreparyme, juteu tō atamorepatoh tao, Kapanaũ po. (“Upũ tonahse oya xine ahtao” kary, “Tonetupuhse oya xine jahtao” katopo. “Umunuru enyryhtao oya xine” kary roropa, “Tonetupuhse oya xine jahtao” katoh sero. Yrome juteu tō esã onenetupuhpyra moro poko toh kynexine.)

Jezu omiry poe orihpỹme exïko sytatose

⁶⁰ Morara kary etaryke tyya xine ynara tykase ipoetory tomo:

– To! Tupimehxo reh mã kuamorepatohkõ eya. Onetarahme sã reh sytatohse, tykase toto oxime rokene.

⁶¹ Tõmiry poihtory waro Jezu kynexine, kara ro mokaro ahtao eya. Morara exiryke ynara tykase ynororo eya xine:

– Poremãnõko matohu jomiry etaryke oya xine? Poremãpyra ehtoko.

⁶² Poremãnõko kuhse matose jonukuru ropa eneryhtao oya xine kapu aka.

⁶³ Ritonõpo Zuzenu poe ipoenõme enurũko matose. Opũkõ poe exipyra matose. Ritonõpo Zuzenu poe kuamorepatose isene oehtohkõme.

⁶⁴ Yrome toitoine ro matose jenetupuhpyra, tykase.

Apitoryme ro tonetupuhpynõ waro Jezu kynexine. Towokane waro roropa kynexine.

⁶⁵ Naeroro ynara tykase ropa Jezu eya xine:

– Morara exiryke morara tykase ywy oya xine: “Papa nekarohpyryme awahtao xine jenetupuhnõko matose. Ya oehnõko roropa matose,” ase, tykase Jezu eya xine.

⁶⁶ Morara kary etaryke tyya xine toeramase ropa toto tuhke, Jezu ekahmahpõkomo.

⁶⁷ – Amarokõ ke? tykase Jezu, tõturupose mokaro a, 12mãkomo a. – Urumekãko roropa hmatohu? tykase eya xine.

⁶⁸ Ynara tykase Ximão Peturu:

– Omoro rokẽ yna esẽme mase. Onekarohpyry ke rokẽ orihpyra exïko ynanase jũme.

⁶⁹ Seromaroro oenetupuhnõko ynanase, awaro yna exiryke. Kure mase ipunaka. Ritonõpo poe mase, tykase Peturu eya.

⁷⁰ Ynara tykase Jezu:

– Tymenekase matose ya 12me. Yrome toiro joroko tamuru omipona exikety, tykase ynororo eya xine.

⁷¹ Juta poko morara tykase Jezu, Ximão Ixikariote mūkuru. 12mākō maro kynexine repe. Yrome mokyro towokaneme exiry waro kynexine Jezu.

7

Jezu maro zakorō tomo

¹ Moromeīpo Karirea poro Jezu toytoytose. Jutea poro toytory se pyra toehse juteu tō esã a moroto totaparyino.

² Juteu tō otuhtoh konōto okyna hkopyra toehse, Oseahmatoh Tapyi Pizarara poko.

³ Ynara tykase Jezu akorō tō eya:

— Ytoko taroino Jutea pona. Opoetory tomo a ajamitunuru enepota, tykase toto.

⁴ — Oty katoh taro rokē otonēnōko mahno kure oexiry ekātopory se awahtao? tykase toto, typoihtose eya xine.

⁵ (Zakorō tō roropa onenetupuhpyra kynexine.)

⁶ Ynara tykase Jezu eya xine:

— Jytotoh po pyra ro mana. Oytotohkō emero rokē kure oya xine mana,

⁷ Ritonōpo zehno exiketō ozehno xine pyra exiryke. Yrome yzehno toh mana. “Irypyryme matose popyra ipunaka,” karyke ya eya xine. Moro poko jotururuke mā yzehno toto.

⁸ Otuhtoh pona ytotoke. Ytopyra ase aporo jytotoh po pyra ro exiryke, tykase Jezu eya xine.

⁹ Morarame morara kaxīpo moroto rokē ehse Jezu kynexine Karirea po.

Jezu Oseahmatoh Tapyi Pizarara po

¹⁰ Morotoino zakorō tō toytose ahtao Jezu roropa toytose otuhtoh konōto pona, okomino. Tokare pyra toytose ynororo.

¹¹ Morarame otuhtoh konōto po tupise juteu tō tuisary tomo a repe. Yrome osenepopyra toehse ynororo.

— Otoko nae? tykase toto, tokaropose.

¹² Putiputime tōturuse toto itamurume Jezu poko imoihmākō rātao.

— Kurā mokyro, tykase toto, emero pyra.

— Arypyra, tykase imehnomo. — Onekunohto rokē mokyro, tykase toto.

¹³ Yrome aryhnaka oturupyra toto, juteu tō tuisary zuno toexirykōke.

¹⁴ Morarame otuhtoh konōto irānaka toehse ahtao, Jezu toytose Ritonōpo Tapyī taka ahno amorepase.

¹⁵ Aomiry etaryke tyya xine tōsenuruhkase juteu tō tuisary:

— Otokoino mose amorepato toehse nae? Atamorepatoh taka ytopitopyra mana, tykase toto.

¹⁶ Tozuhse toto Jezu a:

— Jamoreme amorepato pyra ase. Ritonõpo poe rokẽ ãmorepatorỹko ase, eya tonehpose jexiryke.

¹⁷ Ritonõpo omipona exiketõ rokẽ mã jomiry enetupuhnõko mã toto. Ritonõpo poe jomiry ehtoh enetupuhnõko roropa mã toto Ritonõpo omipona se toexirykõke.

¹⁸ — Tamoreme rokẽ oturukety ahtao tõmiry rokẽ eahmãko mana. Yrome tonehpohpõ poe oturukety tonehpohpõ omiry kure tyrĩko mana. Mokyro ajohpe pyra exikety ipunaka.

¹⁹ Moeze omihpyry nae matose, Ritonõpo nymeropohpyry eya. Yrome aomipona pyra matose. Oty katoh jetapary kuhnõko matou? tykase Jezu eya xine.

²⁰ — Jorokohpe mase, tykase imoihmãkomo. — Onoky oetapary se nahe? tykase toto eya.

²¹ Ynara tykase Jezu:

— Toiro toerohse ywy oserematoh ae. Ritonõpo jamitunuru enepoase oya xine. Moro poko mosenuruhkatose.

²² Yrome matose Moeze omi poe omũkurukõ aipotapihpyry sahkãko ro 8me aenurutopõpyry tõmehse ahtao. Oserematoh ae ro oseremara matose. Aipotapihpyry sahkãko matose Moeze omipona oehtohkõme repe. (Osemazuhme nymyry pyra Moeze a aipotapihpyry tysahkapose. Atamurukomo a osemazuhme tysahkapose.)

²³ Oty katohme oserematoh ae kurãkara kurãkatopõpyry poko ya yzetũ manymyatohse? Morara ahtao yzehno pyra ehtoko.

²⁴ “Popyry mase,” kara ehtoko imehnomo a zae aehtoh waro pyra awahtao xine. Ipũkõ enery poko rokẽ oya xine: “Iiryryryme mase,” kara ehtoko imehnomo a, tykase Jezu eya xine.

“Mose Ritonõpo nymenekahpyryme nahe?” katopõpyry

²⁵ Morarame Jerusarẽ põkõ ynara tykase:

— Mose ro etapary se toh nahe?

²⁶ Enetoko ke totasẽme rokẽ oturũko mana. Yrome imehnõ mã onyhxiropyra. Ajohpe pyra hnae, tuisa tõ mose ro enetupuhnõko nah Ritonõpo nymenekahpyryhme?

²⁷ Yrome Ritonõpo nymenekahpyry tooehse ahtao, ozeino oehnõko nae? Aehtoh waro pyra sytatose exĩko. Yrome mose ro oehtopõpyry waro sytatose, tykase toto.

²⁸ Morarame toto amoreparyhtao Ritonõpo Tapyĩ tao ynara tykase Jezu opore:

— Juaro nymyry hmatohu? Joehetopõpyry waro roropa hmatou ipunaka? Jamoreme oehpyra exine. Jenehpohpõ mã zae rokẽ exikety mokyro. Yrome zuaro pyra matose.

²⁹ Zuaro ase, Ritonõpo winoino tooehse jexiryke, inenehpohpyryme jexiryke.

³⁰ Morarame Jezu apoiry se toehse toh repe. Yrome anapoipyra toh tokurehse apoitoh po pyra ro exiryke.

³¹ Yrome tuhke tonetupuhse imoihmākomo a. Ynara tykase toto:

— Ritonōpo nymenekahpyry imepỹ pyra mana. Orēpyrahxo rukuh mose ro nae Ritonōpo jamitunuru nae, tykase toto ipoko.

Soutatu tō aropotopōpyry Jezu apoise

³² Morarame imehnō puti puti kary totase parixeu tomo a Jezu enetuputyry pokō. Morara kary etaryke tyya xine Ritonōpo Tapyĩ erase tō taropose eya xine, Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo a roropa, taropose toto Jezu apoitohme repe.

³³ Morarame ynara tykase Jezu imoihmākomo a:

— Okynā pyra ase amaro xine. Esyryhmāko ropa ase Jeneh-pohpono a.

³⁴ Jupīko matose. Yrome jenezomopyra matose, jesaka ytosaromepyra oexirykōke, tykase Jezu eya xine.

³⁵ Mame oseyā rokē tōturuse toto juteu tomo:

— Azahko ytōko na roropa osenezomopyra toehtohme? Otarāme juteutōkara esaka ytōko mana kuekyrykō sapararahme exiketō amorepase. Otarāme juteutōkara amoreparyme ytōko mana.

³⁶ Ynara nase ynororo: “Jupīko matose. Yrome jene-zomopyra matose. Jesaka ytosaromepyra matose,” nykā kyya xine. Otara āko hko hnae? tykase toto oseyā rokene.

Iporiry sararakane sã Ritonōpo Zuzenu mana

³⁷ Toipe juteu tō otuhtoh konōto etyhyppyry yronomyryme. Moroto towōse Jezu xikihme toto zurutohme opore.

— Tuna se awahtao xine osehtoko. Tuna êtokose ya.

³⁸ Ynara tymerose pake sero pokō Ritonōpo omiryryme: “Jenetuputyryhtao oya xine iporiry sararakane sã exīko mā okurohtao xine,” tykase Jezu eya xine. (“Tuna êtokose” kary, “Wenetupuhtokose” katopo. “Iporiry sararakane sã mana” kary, “Ritonōpo Zuzenu kure” katopo.)

³⁹ Morara tykase Jezu Tuzenu ekarosasaka Ritonōpo exiryke tonetupuhnanomo a. Tuzenu onekaropitopyra ro Ritonōpo kynexine, Jezu êsemāpyra ro exiryke.

Imoihmākō oseosezukuru pokō

⁴⁰ Morara kary etaryke imoihmākomo a ynara tykase toto:

— Urutō nymyry mose ro Ritonōpo poe, tykase toto.

⁴¹ Imehnō roropa ynara tykase:

— Ritonōpo nymenekahpyry mose ro, kukurākanekōme, tykase.

Yrome imehnō roropa ynara tykase:

— Ritonõpo nymenekahpyry kara mose ro. Ritonõpo nymenekahpyryme ahtao Karirea po pyra enururu. Perẽ po enururu.

⁴² Ynara karyke Ritonõpo a: “Tawi paryme enurũko Ritonõpo nymenekahpyry. Perẽ po enurũko mana Jutea rãnao, Tawi esaryme Perẽ exiryke,” ãko Ritonõpo omiry, tykase toto.

⁴³ Atae pyra toh toehse Jezu poko.

⁴⁴ Imehnõ Jezu apoiry se toehse repe. Yrome anapoipyra tokurehse toto.

Onenetupuhpyra juteu tã tuisary ehtopõpyry

⁴⁵ Morarame toytose ropa toto Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a ropa.

— Otoko na? Menehtou? tykase toto tõturupose eya xine.

⁴⁶ — Arypyra. Kure rokẽ aomiry ynanetano. Morara kane onetapitopyra ynanase, tykase erase tomo tonyokyhpõkomo a.

⁴⁷ — To! Oenekunohtou ropa nytãmya? tykase parixeu tomo, morara kary etaryke tyya xine.

⁴⁸ — Oesẽkõme ynanase. Tuarohxo exiketõme ynanase. Mokyro Ritonõpo mũkurume onenetupuhpyra ynanase. Parixeu tã roropa mã mokyro onenetupuhpyra toto Ritonõpo mũkurume.

⁴⁹ Yrome mokaro rokẽ mã Moeze nymerohpyry omipona pyra toto. Iirypyryme toto Ritonõpo a. Morara exiryke mã toto wãnohnõko Ritonõpo, tykase toto imoihmãkõ poko.

⁵⁰ Nikotemu mokaro maro kynexine, Jezu a aytohpory koko. Ynara tykase ynororo eya xine:

⁵¹ — Moeze omi poe: “Imehnõ popyra mana,” kara sehtone aomiry onetapitopyra kuahtao xine, iirypyrykõ waro pyra roropa kuahtao xine, tykase eya xine.

⁵² — To, omoro roropa tokoh mã Karirea pono? Ritonõpo nymeropohpyry poko atamorepako, zuaro oehtohme. Karirea po mã Ritonõpo poe urutõ mã enurupyra sãtã mana moroto, tykase toto.

⁵³ Morarame tãtahpahse ropa toto tosaka xine ropa.

8

Nohpo apoitopõpyry imehnomo a

¹ Mame pyy pona toytose Jezu, Oriwerahpã pona.

² Sã, yrokokoro toytose ropa ynororo Ritonõpo Tapyĩ taka. Imoihmãkõ tãximõse ahtao Jezu typorohse, toto amorepatohme.

³ Morarame nohpo tonehse parixeu tomo a. Moeze omihpyry poko imehnõ amorepananomo a roropa takorehmase toto. Imepỹ orutua maro osenao ahtao tonese exiryke tonehse toto a Jezu õpataka.

⁴ – Mose imepỹ orutua poko kynako. Tonese yna a osenao toto ahtao.

⁵ Morara ahtao: “Nohpo etapatoko topu ke, aorihtohme,” me tymerose Moeze a kynenerykõme. Yrome otara ãko mahno? tykase toto Jezu a.

⁶ Morara tykase toto Jezu tahkapotohme repe, Jezu hxirotohme. Yrome toto onezuhpyra Jezu kynexine aporo. Nono rokẽ tymerose aporo tomary ke.

⁷ Mokaro otururuhtao ro towõse ropa Jezu. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Epona topu ematoko tyrypyhpyke pyra ipunaka awah-tao xine, tykase Jezu eya xine.

⁸ Mame toepuisse ropa Jezu nono pokona imerotohme ropa.

⁹ Morara kary etaryke tyya xine toesyryhmase ropa toto atatakominno emero porehme. Tamuxime exiketõ ose-mazuhme toesyryhmase toto. Jezu rokẽ moroto, tynomose eya xine, nohpo maro xikihme.

¹⁰ Towõse ropa Jezu. Ynara tykase ynororo nohpo a:

– Ohxironanõ pyra nexi? tykase Jezu nohpo a.

¹¹ – Arypyra, tykase nohpo.

– Morara ahtao ohxiropyra roropa ase. Ytoko ropa. Oorypyry poko pyra ropa ke exiko, tykase Jezu eya.

Saerehkatoh sã Jezu exiry sero nono po

¹² Morarame ynara tykase Jezu imoihmãkomo a:

– Emero ezurume ase. Ymaro ytoketõ mã saeremae ytõko mã toto. Zae rokẽ toh exiko isene roropa toh mana. Xinukutumã htaka ytopyra toh mana, tyrypyrykõ poko pyra toexirykõke, tykase eya xine Jezu.

¹³ Ynara tykase parixeu tomo eya:

– ãmoreme mase morara ãko opoko. Yna onutu-arõtanohpyra õmiry mana, tykase toto.

¹⁴ – Arypyra, tykase Jezu. – Ypoko jotururuhtao zae ro jomiry, joehtopõpyry waro jexiryke, jytory ropa waro roropa jexiryke. Yrome joehtopõpyry waro pyra matose. Jytory ropa waro pyra roropa matose.

¹⁵ Kurã enẽko matose popyrahme samo, popỹ enẽko matose kure samo ahnome rokẽ oexirykõke. Morara exiryke ywy ahno tõ pũ enery poko rokẽ toto anapiakara ase.

¹⁶ Yrome imehnõ apiakaryhtao ya, zae rokẽ toto apiakary ya mana, jamoreme rokẽ pyra jexiryke, Papa jenehpohpõ ymaro exiryke.

¹⁷ Ynara tymerose Moeze omihpyryme: “Asakoro tu-arõtanoh tonõ ahtao, atae aomirykõ ahtao, zae mã toto.”

¹⁸ Ypoko otuarõtanohtorỹko ase. Papa jenehpohpõ roropa ypoko otuarõtanohtorỹko mana. Atae yna exiryke Papa maro zae rokẽ ynanase, tykase Jezu toto a.

¹⁹ – Otoko omy nae? tykase toto tõturupose eya.

– Juaro pyra matose. Papa waro pyra roropa matose. Juaro awahtao xine, Papa roropa waro oexirykõ mana, tykase Jezu eya xine, tozuhse toto eya.

²⁰ Morara tykase Jezu toto amoreparyhtao Ritonõpo Tapyĩ tao, tineru ã esao, ahno nekarohpyry esao. Yrome Jezu anapoipyra tokurehse toto, apoitoh po pyra ro exiryke.

“Ytosaromepyra ymaro matose,” katopõpyry Jezu a

²¹ Morarame ynara tykase ropa Jezu eya xine:

– Ytõko ropa ase. Mame jupĩko matose. Yrome oorypyrykõ maro orihnõko matose. Ymaro ytosaromepyra matose, tykase eya xine.

²² Morara exiryke tõturuse toto oseya rokene:

– Ynara nykahro: “Ymaro ytosaromepyra matose.” Otarahkoh exĩko nae? Oseatãkãko hnah? tykase toto.

²³ Ynara tykase Jezu:

– Sero nono põkõme matose, yrome ywy tarõkara ase. Tarõkõme amarokomo, nono põkomo. Yrome ywy tarõkara ase, kapuaono.

²⁴ Morara exiryke morara yka oya xine: “Oorypyrykõ maro orihnõko matose,” ykano oya xine. Orihnõko matose oorypyrykõ maro jenetupuhpyra awahtao xine. Ywy ase Ritonõpo nymenekahpyry okurãkanekõme, tykase Jezu eya xine.

²⁵ – Onoky keh ma roropa? tykase toto Jezu a.

– Ywy roro ase. Apitoryme ro aosekarohpyry oya xine, tykase Jezu eya xine.

²⁶ – Tuhke nae ro ase otuarõtanohtohkomo. Tuhke roropa ohxirorykõ se jahtao kyhxirotory, tuhke oorypyrykõ exiryke. Yrome ohxiropyra xine ase. Jenehpohpõ omiry ekarõko rokẽ ase oya xine. Zae ynororo, tykase Jezu eya xine.

²⁷ Ritonõpo poko tõturuse Jezu, yrome onenetupuhpyra toto.

²⁸ Morara exiryke ynara tykase Jezu eya xine:

– Kapu ae Ayhtohpyry tanỹse oya xine ahtao wewe pokona jenetupuhnõko matose. Ywy ase Ritonõpo nenehpohpyry okurãkanekõme. Morara jahtao jamoreme pyra jerohtopõpyry exiry waro exĩko matose. Papa nekarohpyry rokẽ ekaroase oya xine. Moro waro exĩko matose, ynekarohpyry waro.

²⁹ Jenehpohpõ ymaro mana. Urumekara mana tõmipona ipunaka jexiryke, tykase Jezu eya xine.

³⁰ Morara kary etaryke tyya xine Jezu tonetupuhse eya xine tuhkãkomo a.

Tymyhse exiketō sã matose

³¹ Morarame ynara tykase Jezu tonetuputyhpõkomo a, juteu tomo a:

— Jomipona awahtao xine ypoetoryme nymyry matose.

³² Zae ehtoh waro exĩko matose. Mame zae ehtoh waro awahtao xine õsanumanekõ poetoryme pyra exĩko matose. Yrome zae ehtoh waro pyra awahtao xine õsanumanekõ poetoryme ro matose. Onurumekasaromepyra matose, tykase Jezu eya xine.

³³ — Yrome Aparão pakõme ynanase. Osanumatõkõ poetoryme exipitopyra ynanase, tykase toto. — Oty kary moro: “Õsanumanekõ poetoryme pyra exĩko matose,” ãko? tykase toto Jezu a, tõturupose.

³⁴ Ynara tykase Jezu eya xine:

— Oorypyrykõ poko awahtao xine tosẽke matose, oorypyrykõ ke rokene. Oorypyrykõ namotome sã matose toehse. Oorypyrykõ onurumekasaromepyra roropa matose.

³⁵ Toipe namoto. Axĩtao rokẽ tytapyikẽ poenõ maro mana, jũme pyra. Tapyi esẽ poenõ sã pyra mana. Mãpyra tapyi esẽ mũkurume ahtao jũme tumykõ maro mana.

³⁶ Ritonõpo mũkuru maro toehse awahtao xine, õsanumanekõ poetoryme pyra oripotorỹko ropa mana. Ajamihtanohtorỹko roropa mana oorypyrykõ poko pyra oehtohkõme.

³⁷ Aparão pakõme oexirykõ waro ase. Yrome jetapary se ro matose ãmoreparykõ se pyra oexirykõke ya.

³⁸ Papa a jamorepatopõpyry ekarõko ase repe oya xine. Yrome atamurukõ omipona rokẽ matose. Joroko tamuru omipona rokẽ matose, tykase Jezu eya xine.

³⁹ — Aparão yna tamurume mana, tykase toto.

— Aparão paryme awahtao xine mypoenohtory. Isaaro mehtory.

⁴⁰ Zae ase Ritonõpo omiry ekarõko oya xine. Yrome aomiry se pyra matose. Jetapary se rokẽ matose. Aparão morara pyra ehse. Zae Ritonõpo omipona ynororo ehse, asã xine pyra.

⁴¹ Yrome omykõ poenohnõko matose, joroko tamuru poenohnõko, tykase Jezu eya xine.

— Arypyra, anoryme pyra ynanase. Yna zũ mũkurume rokẽ ynanase, Ritonõpo mũkurume, tykase toto eya.

⁴² Ynara tykase Jezu eya xine:

— Ritonõpo poenõme nymyry awahtao xine ypyno mehtory, Ritonõpo wino toehse jexiryke. Jamoreme pyra oepyase tarona aomipona jexiryke.

⁴³ Jotururu onenetupuhpyra matose etary se pyra oexirykõke.

44 Omykō mūkurume matose, joroko tamuru mūkurume. Omykō sã matose. Pake ro oatākatonōpome mokyro omykomo. Zae pyra ynororo ipunaka, ajohpe rokē exiryke. Ajohpe ynororo ahtao, toipe, ajohpãme exiryke.

45 Zae rokē ase. Morara exiryke jenetupuhpyra matose.

46 Jyhxirosaromepyra matose tyrypyhpyke pyra jexiryke. Zae rokē ourutorỹko ase repe. Yrome zae pyra otarame jekarōko matose jenetupuhpyra oexirykōke.

47 Ritonōpo poenōme awahtao xine aomiry metatory. Yrome aomiry onetara matose ipoenōme pyra oexirykōke, tykase Jezu eya xine.

Aparão ehtopōpyry motye Jezu ehtopo

48 Ynara tykase toto Jezu a:

– Ajohpe pyra ynanase opoko: “Samaria pō mase, azahkuru exikety. Joroko omi poe rokē urutōme mase,” karyhtao yna a ajohpe pyra ynanase, tykase toto Jezu a.

49 – Jorokohpe pyra ase, tykase Jezu. – Papa eanohmāko rokē ase. Yrome matose jeunohnōko.

50 “Kueanohmatoko,” kara ase oya xine repe. Yrome imepỹ mokyro jeanohmaponeme mana. Mokyro zae jexiry enetupuhnōko mana.

51 Zae rokē ase ynara karyhtao: “Jomipona awahtao xine orihpyra exīko matose jūme,” karyhtao ya, tykase Jezu eya xine.

52 Ynara tykase juteu tō eya:

– Seromaroro jorokohpe oexiry waro ynanase. Aparão toorihse. Urutō kō toorihse. Yrome mase ynara āko: “Jomipona awahtao xine orihpyra exīko matose jūme,” āko mase.

53 Kytamurukō Aparão toorihse. Aparão motyehxo reh mahse? Urutō kō roropa toorihse. Onokyh koh mano? tykase toto tōturupose eya.

54 Ynara tykase Jezu:

– Jamoreme rokē ase ime jehtoh onekaropyra. Yrome Papa Kapuaō rokē mā ime jehtoh ekarōko ya. “Kyrihpōkō mokyro,” āko matose repe.

55 Yrome mokyro waro pyra matose, onenetupuhpitopyra oexirykōke. Yrome zuaro ase. “Ritonōpo waro pyra ase,” karyhtao ya, ajohpe rokē jexiry mana, asã xine. Yrome ywy zuaro. Aomipona roropa ase.

56 Atamurukō tākye toehse jeneryke. Tonese tyya jexiryke tātākymase toto, tykase Jezu.

57 – Yrome mase 50 anome pyra ro mase. Aparão menene? tykase toto tōturupose eya.

58 Ynara tykase Jezu eya xine:

— Aparão enurupyra ro ahtao, nae ro exine, tykase Jezu eya xine.

⁵⁹ Morarame Jezu omiry etaryke tyya xine topu tanÿse juteu tomo a Jezu etapatohme. Ajohpe Jezu tokarose eya xine. Morara exiryke topu tanÿse eya xine. Yrome tōtonēse rokē ynororo, imoihmākō rānaka. Mame Ritonōpo Tapyī tae tutūtase ropa Jezu.

9

Tonurēkara kurākatopōpyry ropa Jezu a

¹ Mame Jezu tō ytoryhtao orutua tonese tonurēkara. Tonurupōpyry poe ro tonure pyra kynexine.

² Morarame ynara tykase Jezu poetory tomo:

— Onoky rypyry poe tonure pyra tonuruse nahe? Tyrypyry poe roh morara tonuruse nahe? Tummy tō rypyry poe morara tonuruse nahe? tykase toh Jezu a, tōturupose.

³ — Arypyra, tykase Jezu. — Iirypyrykō poe pyra tonure pyra tonuruse mana. Tonurēkara mose ro Ritonōpo jamitunuru enepotohme ro aexihpyry mose ro.

⁴⁻⁵ Xixi saerekaryke kuesemarykō waro sytatose. Moro saaro Ritonōpo omiry poko imehnō amorepāko ase zae ehtoh waro toto ehtohme. Toorihse jahtao mā ikohmamyhpyry sã exīko tarōkomo, tamorepaneke pyra toehse toexirykōke, tykase Jezu toto a.

⁶ Morara kaxīpo ituh tykase Jezu nono pona. Orino pitiko tywrywymase tomary ke totakuru maro. Morarame orino tyrise enuru pona.

⁷ Ynara tykase eya:

— Ytoko. Osēkurikata Xiroe kuaka, ariamā kuaka, tykase. (Aomiry ae, “Xiroe” kary, “Tonyohse” katopo.) Morarame toytose ynororo. Mame tosēkurikase. Mame tooehse ropa ynororo kure osenuhmāko ropa rahkene.

⁸ Morarame mokyro waro exiketō moroto kynexine. Tonure pyra ahtao ro tonese eya xine osema tao ro ahtao, tineru pitiko eraximaryhtao ro eya. Ynara tykase toto:

— Mose ro puhko tonuremÿpokara, tykase toto ipoko.

⁹ — Mokyro roh mose ro kynenehpyrykō ro, tykase imehnomo. Yrome imehnō ynara tykase:

— Ynoro kara mose ro. Ipanō rokē mose ro, tykase toto.

— Ynororo ase, tykase, tonuremÿpokara a tozuhse toto.

¹⁰ — Otāto tonure ropa toehse mahno? tykase toto tōturupose eya.

¹¹ Ynara tykase ynororo:

— Orutua orino pitiko tyrise jenuru pona. Mame: “Ytoko, osēkurikata Xiroe kuaka,” tykase exiryke ytono. Morarame tosēkurikase jahtao jenufā ropa rahkene, tykase toto a.

12 — Otoko mokyro nae? tykase toto.

— Kū, zuaro pyra ase, tykase tonuremỹpokara eya xine.

Parixeu tō oturupotopōpyry

13 Morarame tonuremỹpokara tarose eya xine parixeu tomo a.

14 Moro ěmepyyry ae oserematoh kynexine. Moro ěmepyyry ae orino pitiko tyrise Jezu a tonurēkara enuru kurākatohme ropa.

15 Morarame tonuremỹpokara a tōturupose parixeu tomo:

— Otāto puhkoke oenutā ropa puhko? tykase toto eya.

— Orino pitiko jenuru pokona tyrise mokyro a. Morara exiryke tosēkurikase ropa jahtao jenutā ropa samo mokyro poe, tykase ynororo eya xine.

16 Mame ynara tykase parixeu tomo:

— Mokyro Ritonōpo poe pyra mana, aomipona pyra exiryke. Oseremara mana oserematoh ae, tykase toto.

Yrome imehnō ynara tykase:

— Iirypyrymāme ahtao kurākōkara onukurākara exiry, tykase toto. Atae pyra toto.

17 Morara exiryke tōturupose ropa parixeu tomo. Ynara tykase toto tonuremỹpokara a:

— Oenuru tukurākase ropa na eya? Morara exiryke oty āko ipoko mah? tykase toto tōturupose.

— Urutō mokyro Ritonōpo poe, tykase ynororo eya xine.

18 Yrome tonure pyra aexihpyry ajohpe rokē tokarose juteu tomo a. Morara exiryke jū tonehpose jē maro tyya xine tōturupotohkōme eya xine.

19 Ynara tykase toto eya xine:

— Omūkuru mosehro? Ajohpe pyra moino ro tonure pyra tonuruse nahe? Ahtao otāto tonure ropa toehse nae? tykase toto tōturupose eya xine.

20 Jū tō ynara tykase:

— Yna mūkuru mose ro. Tonure pyra tonuruse nase. Moro waro ynanase.

21 Yrome otāto toekurākase ropa nahe? Onoky a tukurākase ropa nahe? Kū, zuaro pyra reh ynanahse. Eya ekaropotoko. Poetome pyra toehse ynororo nase. Oezukurukō waro mana,

22 tykase toto eya xine, juteu tō esā zuno toexirykōke. Ynara tykase juteu tō esā exiryke typoetory tomo a: “Jezu enetupuhnōko ase, Ritonōpo nymenekahpyryme kananō sutūtanohtone ropa atamorepatoh tae,” tykase toto, atae toexirykōke typoetory tō maro.

23 Morara exiryke, toto zuno toexirykōke, jū tō morara tykase: “Poetome pyra toehse mana. Eya ekaropotoko,” tykase toto.

²⁴ Morarame tonuremỹpokara tykohmase ropa tyya xine. Ynara tykase toto eya:

– Zae rokẽ yna zuruko. Ritonõpo mã oetãko azahkuru awahtao. Morara exiryke zae rokẽ yna zuruko. Mokyro iirypyryme exiry waro sytatose, tykase toto tonuremỹpokara a.

²⁵ Yrome ynara tykase ynororo:

– Iirypyryme aexiry waro pyra ase. Ynara rokẽ zuaro ase, tonure pyra exiase. Yrome seromaroro ase osenuhmãko ropa ipoe, tykase tonuremỹpokara eya xine.

²⁶ – Otara sã ke orino riase oenuru kurãkatohme ropa? tykase toto tõturupose ropa eya toto.

²⁷ – Kuurutouhxo puhko seromaroro. Yrome jomiry onetara sã matokeh. Oty katoh jomiry etary se ropa hmatou? Otarãme amarokõ roropa ipoetoryme exiko matose, tykase ynororo eya xine.

²⁸ – Arypyra. Omoro mase ipoetoryme. Yna Moeze poetoryme.

²⁹ Ritonõpo tõturuse Moeze a. Moro waro sytatose. Yrome mokyro otokoino tooehse? Zuaro pyra ynanase, tykase toto.

³⁰ – To! Otãto puhko ke zuaro pyra hmatou? Yrome jenuru tukurãkase ropa eya.

³¹ Iirypyrymãkõ omiry onetara Ritonõpo mana. Moro waro sytatose. Yrome tõmiry omipona se exiketõ etãko mana. Tõmipona exiketõ etãko roropa mana, enara rokene.

³² Moino ro sero panõ onenepitopyra sytatose. Tonure pyra aexihpyry kurãkary ropa onenepitopyra sytatose.

³³ Ritonõpo poe pyra tahtao tyjमितunuke pyra exiry, kurãkõkara onukurãkara exiry, tykase tonuremỹpokara eya xine.

³⁴ Yrome ynara tykase toto eya:

– To! Tyyrypyhpyke oenurune. Tuãtase mase iirypyryme ro. Yna anamorepara exiko, tykase toto eya. Morarame atamorepatoh tae tonuremỹpokara tupurohpurohmase toto a oehzomopyra aehtohme.

Tonurãkara sã onenetupuhpynomo

³⁵ Mokyro tũtanohpory totase Jezu a ahtao toytose eya. Ynara tykase eya:

– Kapu ae Ayhtohpyry enetupuhnõko mah? tykase Jezu eya.

³⁶ – Onokyh mokyro enetupuhtohme ya? tykase tonuremỹpokara Jezu a.

³⁷ Ynara tykase Jezu eya:

– Meneno. Seromaroro oturũko oya mana, tykase Jezu eya.

³⁸ – Ÿ, enetupuhnõko ase, tykase. Tosekumuru po typorohse ynororo Jezu ěpataka, tuisame imehxo

enetuputyryke tyya. Morara exiryke tosekumuru po typorohse ynororo Jezu ĕpataka tonuremỹpokara.

³⁹ Ynara tykase Jezu:

– Sero po tonurākara panō kō nae Ritonōpo omiry waro pyra toexirykōke. Mokaro kurākase toehse ywy sero nono pona. Imehnō nae roropa, Ritonōpo omiry waro ynanase, kananomo. Yrome aomipona pyra mā toto. Naeroro tapiakase mokaro mana Ritonōpo a tonurākara sã toto exiryke, tykase Jezu.

⁴⁰ Morara kary etaryke tyya xine ynara tykase parixeu tomo Jezu a:

– Yna ke. Tonurēkara sah ynanah? tykase toto tōturupose.

⁴¹ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Ynara karyhtao oya xine: “Pitiko rokē Ritonōpo omiry waro ynanase. Yrome aomiry waro se ynanase aomipona yna ehtohme,” karyhtao oya xine, iirypyryme pyra amarokō exiry repe. Māpyra: “Ritonōpo omiry waro ynanase emero porehme,” karyke oya xine iirypyryme ro matose Ritonōpo a, tykase Jezu eya xine.

10

Kaneru omōtohme sã Jezu

¹ Mame ynara tykase Jezu:

– Ajohpe pyra ase. Imepỹ mokyro kaneru omōtoh kuroko sã ytōko omato, imepỹ toro tonuhtohme, moro aōkō ematonanohtohme tyya.

² Yrome esē nymyry mā omōtoh eutary ae rokē omōnōko.

³ Āpuruhpyry etapuruhmakāko mā erase, esē omōtohme. Tosēkō omiry etāko kaneru tō mana, tosetykō ae tykohmarykohtao tosēkomo a. Morara exiryke tosēkō ekahmāko mā toto. Esēkō rokē mā toto tūtanohpōko ĕkō ae tymaro toto ytotohme.

⁴ Tutūtase toto ahtao, toto esemazupurume mā esēkō exīko mana. Tosēkō ekahmāko mā toto, aomiry waro toexirykōke. Īkapo toh ytōko mana.

⁵ Imepỹ onekahmara mā toto. Epāko rokē mā toto, aomiry waro pyra toexirykōke.

⁶ Typoetory tō poko morara tykase Jezu, kaneru tō poko samo, toto amorepatohme. Yrome kaneru poko rokē aotururu kynexine onenetupuhpyra toto exiryke.

Kuesēkōme mā kurã Jezu

⁷ Morara exiryke ynara tykase ropa Jezu:

– Ajohpe pyra ase. Kaneru omōtoh sã ase. Ypoetory tō ewome ase. Kaneru tō omato omiry onetara ehtoh sã ypoetory tō omato omiry onetara mana.

⁸ Mokaro sã mã azahkuru amorepatõkõ omipona pyra mã ypoetory tomo.

⁹ Kaneru omõtoḥ sã ase. Omõnõko mã toto, kaneru tomo. Toto onyryhmara mã imehnomo. Tütãko roropa toto otuhse. Morara exiryke moro sã ase õmõtoḥkõme. Jenetuputyryhtao oya xine opynanohtorỹko ase. Oewomatorỹko roropa ase, enara.

¹⁰ Omato oehnõko mana moro taõkõ ematonanohse, toto etapase roropa, toto enahkase roropa, enara. Yrome tooehse ywy tarona orihpyra ypoetory tõ ehtohme, isene nymyry toto ehtohme.

¹¹ — Toto esẽ ase kurano. Morara exiryke ypoetory tõ pyno ase. Kaneru esẽ ke mana toky tõ pyno. Mokyro sã ase. Jorikyry se pyra ase repe, yrome ypoetory tõ pynuke jorikyry se ase, toto pyno jexiryke, orihpyra toto ehtohme.

¹² Yrome esẽ namoto mã kaneru esẽme nymyry pyra mana. Toto poko erohketye rokẽ mana tineru apoitohme rokẽ tyya. Yrome kaikuxi oepyry eneryhtao mã epãko mana. Kaikuxi a toto esekapõko mana. Toto onewomara mana. Toto ahpahpõko rokẽ mana.

¹³ Epãko mã mokyro, toto erasẽpyry, tineru poko rokẽ erohketye toexiryke, toto pyno nymyry pyra toexiryke.

¹⁴⁻¹⁵ Yrome ypoetory tõ esẽ ase kaneru esẽ kurã samo. Papa waro ase. Juaro roropa Papa mana. Moro saaro ypoetory tõ waro ase. Juaro roropa toḥ mana, Papa waro jehtoh sã ya. Jorikyry se pyra ase repe, yrome ypoetory tõ pynuke jorikyry se ase toto ewome, orihpyra toto ehtohme.

¹⁶ Kaneru esẽ imehnõ kaneru nae imepỹ po. Moro saaro imehnõ ypoetoryme roropa mana imepỹ po. Toto enehpory se ase ya, jomiry etatohme toto a, ypoetory tõ morohnome ehtohme tosẽkõ maro, ymaro toto ehtohme.

¹⁷ — Papa Kapuaõ mã ypyno, jorikyry se jexiryke aomi poe. Imeĩpo mã jẽsemãkapõko ropa ypyno toexiryke.

¹⁸ Jorikyry se pyra jahtao jetapara mã toto. Yrome ynara tykase Ritonõpo ya: “Orihnõko mase. Moromeĩpo oẽsemãkapõko ropa ase,” nase ya. Morara tykase ya Ritonõpo exiryke aomipona ase, tykase Jezu.

¹⁹ Morara kary etaryke tyya xine tõsezusezuhse toto, juteu tomo, Jezu omiry etaryke tyya xine.

²⁰ — Jorokohpe nase mose. Otarãme rowohpe nase roropa. Oty katoh aomiry etãko matou? tykase toto, imoihmãkomo.

²¹ Yrome ynara tykase imehnomo:

— Jorokohpã omiry mose omiry sã pyra exiry, tyoro. Jorokohpã tonurãkara onukurãkara ropa exiry. Morara pyra nase mose ro. Tonurãkara enutanohpõko ropa nase, tykase toto mokaro a.

Tosēkōme Jezu se pyra juteu tō kynexine

²² Morarame otuhtoh konōto tyrise ropa eya xine Jerusarē po, Ritonōpo Tapyī kurikatopōpyry poko wenikehpyra toehthōkōme.

²³ Ikonopory ae kynexine. Mame Jezu toytose tuisa Saromāo namohpyry takuroko, Ritonōpo Tapyī tao.

²⁴ Juteu tō esā tōximōse moro taka. Ynara tykase toto Jezu a:

– Oty katoh yna onurupyra mexiase? Morara exiryke zae yna zuruko rahkene. Kyrixtu nymyry mahno? Ritonōpo nymenekahpyry mahno? Ynaneraximahpyry mahno? tykase toto eya tōturupose.

²⁵ Ynara tykase Jezu:

– Pake kuuruatose repe. Yrome jomiry onetara mexiatose jenetupuhpyra oexirykōke. Otuarōtanohpotohkō nae ase yjमितunuru Papa poe.

²⁶ Yrome jenetupuhpyra mexiatose, ypoetoryme pyra oexirykōke.

²⁷ Ypoetory tō rokē waro ase. Jomiry etāko mā toto. Jomipona roropa mā toto.

²⁸ Orihpỹme toto ripōko ase, jũme orihpyra toto ehtohme. Imepỹ mā toto onupuxihkara ywinoino.

²⁹ Jenetupuhponeme mā Papa ypoetory tomo a. Emero motye Papa mana. Imehnō mā ypoetory tō onupuxihkara Papa winoino.

³⁰ Papa ime exiry ime jexiry samo. Oxisā ynanase.

³¹ Morara kary etaryke tyya xine topu tanỹse toto a Jezu pona ematohme.

³² Ynara tykase Jezu eya xine:

– Tuhke toerohse ywy. Yjमितunuru enepoase oya xine Papa omi poe. Oty pokoino jetapary se matou? tykase Jezu eya xine.

³³ Ynara tykase juteu tomo:

– Ajमितunuru enepory pokoino pyra oetapary se ynanase. Ritonōpo ime exiry ime oexiry sā pyra mana. Ahnome rokē mase. Yrome Ritonōpome osekarōko mase, epyrypāko rokē mase, tykase toto eya.

³⁴ Ynara tykase Jezu:

– Sero nase Ritonōpo nymeropohpyry tōmiryyme Moeze a: “Ynymenekatyā matose ypoe urutōme,” katoh sero ahno tomo a, Ritonōpo a tymenekase toto exiryke.

³⁵ Zae rokē Ritonōpo omiry, tyotyōrōtara mana. Zae aexiry waro sytatose. Moro ae ro imehnō tokarose Ritonōpo a tynymenekatyāme. “Ynymenekatyāme matose,” tykase tōmiry etananomo a.

³⁶ Ywy ase, Papa Kapuaõ nymenekahpyry. Inenehpohpyry roropa ase sero nono pona. Morara exiryke: “Ritonõpo mûkurume ase,” karyhtao ya epyrypara ase Ritonõpo poko. Morara exiryke: “Ritonõpo poko epyrypãko mase,” kara ehtoko ya.

³⁷ Ritonõpo omipona pyra jahtao jenetupuhpyra ehtoko.

³⁸ Yrome aomipona ase. Jenetuputyry se pyra awah-tao xine yjमितunuru rokẽ enetupuhtoko, ymaro Papa exiry waro oehtohkõme, Papa maro jexiry waro roropa oehtohkõme, otuarõtatohkõme ypoko, tykase Jezu toto a.

³⁹ Mame Jezu apoiry se toh kynexine repe. Yrome kýtone ropa ynororo toto maro ehxïpo.

⁴⁰ Joatão mõpozakoxi kýtone ahno êpurihkatopõpyry pona João a. Moroto rokẽ ehse rahkene.

⁴¹ Morarame tuhke toh toytose eya. Ynara tykase toto:

– Kurãkõkara onukurãkara João kynexine. Yrome aomiry kynexine zae mose ro poko, tykase toto, juteu tomo, oxime rokene.

⁴² Morarame Jezu tonetupuhse morotõkomo a tosẽkõme.

11

Razaru orihtopõpyry

¹ Orutua kynexine, Petania pono. Esety kynexine Razaru. Aoryxiry tõ roropa moroto kynexine. Maria, Maata, enara toh kynexine.

² Mokyro Maria Jezu pupuru kurikahpõ kynexine ixtaratu ke. Tûsety ke ikorokahpõ roropa kynexine. Mokyro piry kynexine kure pyra.

³ Morara exiryke Jezu a tõmihpyry rokẽ taropose.

– Oepe reh mã takuruhtase, katohtaropose eya tõmiry.

⁴ Moro totase Jezu a ahtao ynara tykase ynororo typoetory tomo a:

– Mokyro mã takuruhtase toorihtohme pyra. Ritonõpo a tyjमितunuru enepotohme rokene, Tumûkuru jamitunuru enepotohme roropa: “Ritonõpo kure, Imûkuru kure,” katohme imehnomo a.

⁵ Maata pyno Jezu kynexine, zakorõ pyno roropa kynexine. Ipirykõ pyno roropa kynexine. Enara kynexine, toto pyno Jezu.

⁶ Razaru kure pyra exiry poko turuse tahtao moroto ro tõmehse Jezu. Asakoro kynẽmehne moroto, teh rokene.

⁷ Moromeïpo ynara tykase ynororo typoetory tomo a:

– Ehmaropa Jutea rãnaka Petania pona ropa, tykase Jezu typoetory tomo a.

⁸ — Arypyra, pake hkopyra oetapary se nexiase morotōkomo, juteu tō esamo. Ytopyra exiko morotona, tykase toh repe.

⁹ Ynara tykase Jezu eya xine:

— Ritonōpo omipona kuahtao xine: “Epo,” kara ro Ritonōpo ahtao orihpyra sytatose. Māpyra: “Epo,” tykase Ritonōpo ahtao orihnōko sytatose. Morara exiryke ehmaropa jetapatoh po pyra ro maña.

¹⁰ Xinukutumae sã oytorykohtao osetapāko matose saereme pyra exiryke, tozure pyra oexirykōke, tykase Jezu.

¹¹ Morarame ynara tykase ropa ynororo typoetory tomo a:

— Kuepekō mā nyhnōko Razaru. Yrome ēpakase ropa ytōko ase, tykase Jezu eya xine.

¹² Ynara tykase ipoetory tō eya:

— Inykyryhtao kure. Ekurākāko ropa mana, tykase ipoetory tomo Jezu a.

¹³ Yrome Razaru orihtoh poko tōturuse Jezu repe. Yrome tynyhse rokē tokarose ipoetory tomo a.

¹⁴ Morara exiryke typoetory tomo a ynara tykase ynororo:

— Razaru toorihse mana.

¹⁵ Enese ytopyra exiase aporo. Yrome seromaroro enese ytōko ase rahkene. Seromaroro roropa Ritonōpo jami-tunuru enēko matose jenetupuhtohme yronomyryme oya xine. Morara ahtao tākye exīko ase opoko xine. Ehmaropa, senetatose, tykase Jezu tymarōkomo a.

¹⁶ Tome esety akorō Kamaramanōpo wātasemy. Ynara tykase ynororo imehnō Jezu poetory tomo a:

— Tuisa maro ehmaropa imaro kuorihtohkōme, tykase ynororo.

Jezu mā aorihtyã ěsemãkaponeme ropa

¹⁷ Morarame morotona toeporehkase Jezu, Petania pona. Moroto asakoropane aorikyhyry ěmehtopōpyry waro toehse toto, tokarose exiryke imehnomo a.

¹⁸ Atameke pyra Jerusarē kynexine Petania maro.

¹⁹ Mame juteu tō toytose tuhke, Maria tomo a, xitase, ipiry hnamose.

²⁰ Morarame Jezu oepiry waro toexiryke, kýtone Maata, ěpatakāmase. Maria moroto rokē kynexine tytapyĩ tao.

²¹ Ynara tykase Maata Jezu a:

— Taro awahtao otarame ypiry orihpyra exiry.

²² Yrome zuaro ase, ekaroporyhtao oya emero mā ekarōko Ritonōpo oya, tykase nohpo Jezu a.

²³ — Opiry ěsemānōko ropa mana, tykase Jezu Maata a.

²⁴ — Ÿ, zuaro ase. Aorihtyã ěsemãkatoh ropa po ěsemãkapōko ropa Ritonōpo mana, tykase Maata eya.

²⁵ Ynara tykase Jezu eya:

— Ywy ase ěsemākaponeme ropa. Ypoe rokẽ orihpỹme exĩko matose. Jenetuputyryhtao toorihse awahtao xine ro ěsemãnõko ropa matose.

²⁶ Jenetuputyryhtao orihpỹme exĩko matose jũme. Moro menetupuhno? tykase Jezu eya.

²⁷ — Ÿ, enetupuhnõko ase. Omoro mase Ritonõpo nymenekahpyry yna kurãkaneme. Omoro mase ynaneraximahpyry. Ritonõpo nenehpohpyryme mase sero nono pona, tykase Maata Jezu a.

Tyxitase Jezu

²⁸ Morarame morara kaxĩpo kýtone ropa Maata takorõ kohmase tokare pyra.

— Tuisa kynako oya, tykase takorony a.

²⁹ Morara kary etaryke tyya axĩ toytose ynororo Jezu enese.

³⁰ (Pata pona eporehkara ro Jezu kynexine. Maata maro tõsepyrytopõpyrykõ poro kynexine.)

³¹ Morarame xitase aytotoh rokẽ tokarose toto a, juteu tomo a. Morara exiryke Maria tokahmase eya xine. Mokaro Maria emuhkehkananomo, ixity akorehmananõ roropa.

³² Morarame Jezu a toytose tahtao kỹporohne imyhtokoxi xitase:

— Taro awahtao ypiry orihpyra exiry, tykase eya.

³³ Mokyro xitary eneryke tyya, sam tykase Jezu tãtasamase tukurohtao. Juteu tõ xitary etaryke roropa tyya sam tykase ynororo yronomyryme tukurohtao.

³⁴ — Otoko monẽtohu? kynako Jezu kynekaropone.

— Seze, kynako toto, nohpo marõkomo eya.

³⁵ Tyxitase Jezu.

³⁶ Morotõkõ ynara tykase:

— Enẽko matose. Ipyno yronomyryme nexiase, tykase toto ipoko.

³⁷ Yrome imehnõ ynara tykase:

— Otãtome tonurãkara tukurãkase ropa eya? Oty katoh mose onukurãkara ropa kynako orihpyra ro ahtao? tykase toto ipoko.

Razaru ěsemãkapotopõpyry ropa

³⁸ Sam tykase Jezu tãtasamase yronomyryme. Morarame toytose ynororo aorikyhpyry ekepyry esaka. Ypy onuhtoh po kynexine okepy eny. Apuru kynexine topu risemy.

³⁹ — Apuru isyryhmatoko, kynako Jezu.

Ynara tykase Maata, aorikyhpyry oryxiry:

— Otarãme tymotase mana. Asakoropane nẽmehno moroto, tykase eya aoryxiry.

⁴⁰ Ynara tykase Jezu eya:

— “Enetuputyryhtao oya, Ritonõpo jamitunuru enêko mase,” ykã puh oya, tykase Jezu eya.

⁴¹ Morarame apuru tysyryhmase toto a. Morarame kakoxi tōsenuhmase Jezu. Ynara tykase ynororo:

— Kure mase Papa Kapuaono. Tãkye ase jomiry etaryke oya.

⁴² Kokoro rokē jomiry etãko mase. Moro waro ase. Yrome tarõkõ zuaro ehtohme oturũko ase oya toto netaryme, onenyokyhpyryme jenetupuhtohme toto a, tykase Jezu.

⁴³ Morara kaxĩpo opore kynomitane Jezu:

— Razaru, osehko moro tae xiaro, tykase Jezu aorikyhpyry a.

⁴⁴ Tutũtase ropa ynororo. Emary tyõtyke ro kynexine. Ipuuru roropa tyõtyke ro kynexine. Êmyty tyõtyke ro roropa kynexine.

— Imyhpkatoko ropa aytotohme, tykase Jezu eya xine.

Tãtamorepase toto juteu tomo Jezu etapatohme

(Mateu 26.1-5; Maku 14.1-2; Ruka 22.1-2)

⁴⁵ Morarame Maria marõkõ moro eneryke tyya xine Jezu tonetupuhse eya xine, Razaru eşemãkapory ropa eneryke tyya xine.

⁴⁶ Morarame imehnõ toytose parixeu tō zuruse. Jezu ekãtose toytose toto.

⁴⁷ Morara exiryke tōximõse toto parixeu tomo te, Ritonõpo maro oturuketõ tuisary maro. Juteu tō tuisary tō maro. Enara toh kynexine tōximõse.

— Otara ãkohxo sytatohu taroino Jezu poko? Orẽpyra kuhmahko, kurãkõkara kurãkãko kuhmahko.

⁴⁸ “Ah morara rokē nexino,” karyhtao kyya xine, imoihmãkõ mã Jezu enetupuhnõko tutuisarykõme. Morarame romano tuisary tō mã soutatu tō enehpõko mã kyya xine. Ritonõpo Tapyĩ kararahnõko toh mana. Kuaropotoryko roropa toh mana taroino imehnõ poetoryme kuehtohkõme. Mame kytamurukõ omihpyry omipona pyra exĩko sytatose, enara, tykase toto.

⁴⁹ Toiro esety Kaipa. Moro jeimamyry ae tuisame kynexine Ritonõpo maro oturuketõ tuisaryme. Ynara tykase ynororo juteu tomo a:

— Tuaru pyra matose.

⁵⁰ Senetupuhtone. Kurehxo toiro orikyry kuewom-anekõme, orihpyra kuehtohkõme emero porehme, tykase ynororo.

⁵¹ Yrome typoe pyra morara tykase. Ritonõpo Zuzenu poe rokē morara tykase ynororo Ritonõpo maro oturuketõ tuisaryme toexiryke moro jeimamyry ae. Morara exiryke mokaro turuse eya Jezu orikyry poko, juteu tō ewome aorikyry poko.

⁵² Juteu tō ewome rokē pyra emero Ritonõpo poetory eneh-potohme, sapararahme exiketō enehpotohme, oximõme toto ehtohme roropa, toiro tosēke toto ehtohme.

⁵³ Morotoino osenetupuhkehpyra toh kynexine, juteu tuisary tomo, Jezu etapary poko tyya xine, etapary se toexirykõke.

⁵⁴ Morara exiryke tokare ytopyra ropa Jezu toehse juteu tō htaka. Mame toytose ropa ynororo ahno htaka. Eparaĩ pona kýtone typoetory tō maro ehse.

⁵⁵ Morarame Oseahmatoh Paxikoa ameke pyra toehse. Morara exiryke Jerusarē zomyēkõ toytopytose toto Jerusarē pona. Tyrypyrykõ korokapose kýtone toto otuhtoh konõto ritohto.

⁵⁶ Ritonõpo Tapyĩ taka tōximõse tahtao xine, Jezu tupise eya xine. Ynara tykase toto oseya rokene:

— Otara āko matou Jezu poko? Oehnõkohxo hna reh otuhtoh konõto pona? tykase toto.

⁵⁷ Osemazuhme ynara tykase parixeu tō exiryke Ritonõpo maro oturuketō tuisary maro: “Jezu eneryhtao oya xine yna zurutoko,” tykase toto tõturuse Jezu apoitohme tyya xine.

12

Jezu ehtopõpyry Petania po

(Mateu 26.6-13; Maku 14.3-9)

¹ Morarame tuhke hkopyra rokē ĕmepyyry ise ro kynexine otuhtoh konõto ritohme, Paxikoa ritohme eya xine. Mame Jezu toytose Petania pona, Razaru esaka, tynĕsemākapohpyry ropa esaka.

² Morara exiryke autuhtoh tyrise Maria tomo a Jezu otuhtohme. Tõsē aroarõko Maata kynexine. Razaru otuhnõko kynexine Jezu maro.

³ Morarame Maria a ixtaratu tapoise typyne exikety, meio riturume naratu kurā risemy. Jezu pupuru pona moro tukuāse eya. Ipupuru tykorokase ropa tūsety ke eya. Typoxine itamurume toehse tapyi tao.

⁴ Juta Ixikariote moroto kynexine, Jezu poetoryme repe; Jezu ewokaneme roropa kynexine. Ynara tykase ynororo:

⁵ — Kurehxo moro ixtaratu tokamosĕme ahtao exiry. Tuhke tineru atapoiry tokamose ahtao, tymõkomokākara a ekarotohme, tykase ynororo repe.

⁶ Morara tykase ynororo ajoajohpe toexiryke. Tymõkomokākara pyno nymyry pyra ynororo kynexine. Jezu poetory tinerũ eraseme kynexine, toitoine toto tinerũ touse eya tytinerũme.

⁷ Ynara tykase Jezu eya:

— Ah keh nyrino. Jekepyry popatoh kuhnõko mana.

⁸ Týmõkomokākara nae mosa rokene. Yrome ywy ase okynã pyra taro amaro xine, tykase Jezu eya.

Tātamorepase toto Razaru etapary poko

⁹ Morarame: “Jezu Petania po mana,” kary totase toto a ahtao, tuhkākō toytose Jezu enese. Razaru enese roropa toytose toto, Jezu nēsēmākapohpyry ropa enese.

¹⁰ Morara exiryke Razaru etapary se toehse toto, Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo.

¹¹ Razaru pokoino juteu tō tuhke tosēkō rumekary se toehse, Jezu enetupuhtohme rokē tosēkōme. Morara exiryke Razaru etapary se toehse toto juteu tō tuisary tomo.

Jerusarē pona Jezu ytotopõpyry

(Mateu 21.1-11; Maku 11.1-11; Ruka 19.28-40)

¹² Yrokokoro: “Jezu oehnōko mana Jerusarē pona,” kary totase imoihmākomo a, Oseahmatoh Paxikoa pona ytoketomo a.

¹³ Morara exiryke marariary panõ tysahkase eya xine. Morarame toytose toto Jezu ĕpatakāmase. Ynara tykase toto:

– Kure Ritonõpo mana. Kure roropa inenehpohpyry mana. Ritonõpo Kapuaono, kure rokē Izyraeu tō tuisary tyriko, tykase toto, tōturuse toytorykōme.

¹⁴ Morarame jumētu pitiko tapoise Jezu a. Epona tōtyrise, pake Ritonõpo nymeropohpyry poe ro.

¹⁵ Ynara tykase Ritonõpo pake: “Emynyhmara ehtoko, Jerusarē pōkomo. Okynã pyra oesēkō mā oehnōko. Jumētu pitiko po oehnōko mana,” me tymerose Ritonõpo omiryne pake.

¹⁶ Yrome Jezu poetory kynexine onenetupuhpyra aporo moro poko. Imeīpo tonetupuhse toto a, tōsemāse ropa Jezu ahtao, tōnuhse ropa ynororo ahtao roropa kakoxi. Emene tutuarõtase ropa toto Ritonõpo omiry poko. Ritonõpo nekarotopõpyry ae ro Jezu poko tutuarõtase toto.

¹⁷ Mame Razaru ĕsemākatopõpyry ropa enehpōkomo a imehnō turuse. Imoihmākō tutuarõtanohe eya xine. Razaru ĕsemākatopõpyry ropa poko Jezu a.

¹⁸ Morara exiryke imoihmākō toytose Jezu ĕpatakāmase, Jezu jamitunuru totase tyya xine exiryke.

¹⁹ Morarame parixeu tō oseya rokē tōturuse toto. Ynara tykase toto:

– Enēko matose. Sekurehtou. Emero porehme Jezu marōme nexī toto, tykase toto imoihmākō poko.

Kyreku tō oehtopõpyry Jezu enese

²⁰ Morarame Jerusarē pona ytoketō maro kyreku tō toytose Paxikoa pona. Jeimamyry punero ytosene toto, juteu tō maro. Ritonōpo poko atākyemase ytosene toto.

²¹ Morarame Piripe a toytose toto. Petesaita pō Piripe kynexine, Karirea rānaō pono. Ynara tykase toto Piripe a:

– Pāna, Jezu enery se ynanase. Yna otururu se ynanase imaro, tykase toto Piripe a.

²² Piripe toytose Ātare zuruse aporo. Mame asakoro ro toytose toto Jezu a:

– Kyreku tō mā tōtururukō se amaro, tykase toto Jezu a. Ynara tykase Jezu eya xine:

²³ – Kapu ae Ayhtohpyry ase. Okynā pyra orihnōko ase. Mame toorihse jahtao ēsemānōko ropa ase. Morarame ime jehtoh enetupuhnōko imehnō mana, tymyakākōme toorihse jexiryke. Jēsemātopōpyry ropa eneryke tyya xine ime jehtoh enetupuhnōko toh mā rahkene.

²⁴ Zae rokē ynara āko ase oya xine, oxinase puhturu ke mā anarykara ahtao nono aka, ahtara mā ekurehnōko. Emāpyra roropa mana. Māpyra tarykase ahtao nono aka ahtāko mana. Emānōko roropa mana. (Morara tykase Jezu toorikyry poko, tōsemamyry ropa poko roropa, tonetuputyry poko tuhkākomo a, enara.)

²⁵ – Ynara karyhtao kyya xine: “Osepyno ase. Jetuarimary se pyra ase. Jorikyry se pyra ase roropa. Penetāko ro ase. Morara exiryke jorikyry se pyra ase,” karyhtao kyya xine orihnōko rokē sytatose. Māpyra ynara karyhtao kyya xine: “Utuarimary zuno pyra ase. Jorikyry zuno pyra roropa ase. Ritonōpo omipona se rokē ase,” karyhtao kyya xine, orihpyra exīko sytatose.

²⁶ Ypoetoryme se awahtao xine jomipona ehtoko ymaro oehtohkōme. Jomipona awahtao xine ātākyematohkō ekarōko mā Papa oya xine.

Toxixihmary poko Jezu oturutopōpyry

²⁷ – Seromaroro emynyhmāko ase yronymyryme. Otara āko hano? “Papa, jorikyry se pyra ase,” kary se ase repe. Yrome moro poko tooehse ywy kapu ae orihse tarona.

²⁸ Papa Kapuaono, ime oexiry enepoko imehnomo a, “Kure mase,” katohme toto a, tykase Jezu.

Mame kaino omi totase toto a:

– Imehxo jehtoh tonepose ya eya xine. Imeīpo enezomopōko ropa ase eya xine, tykase omi kaino.

²⁹ Moro omi etaryke tyya xine ynara tykase imoihmākomo:

– Konomeru kynako, tykase toto.

Imehnō ynara tykase:

– Ritonōpo nenyokyhyry noturuno Jezu a, tykase toto.

³⁰ Yrome ynara tykase Jezu eya xine:

– Moro omi kynako ynetaryme rokẽ pyra. Sekere nykano onetarykõme roropa. Otuarõtatohkõme kynako, tykase eya xine.

³¹ – Okynã pyra iirypyrymãkõ iirypyryme toto exiry enetupuhpõko ase. Okynã pyra Ritonõpo omipona pyra exiketõ esẽkõ poremãkapõko ase, joroko tamuru poremãkapõko.

³² Mame tanÿse jahtao wewe pokona, emero sero nono põkomo a osenetupuhpõko ase, tykase Jezu eya xine.

³³ Morara karyke toto a, toto zurune toorikyry poko, wewe pokona toxixihmapory poko.

³⁴ Mame ynara tykase imoihmãkomo Jezu a:

– Ritonõpo nymeropohpyry Moeze a ynara ãko: “Ritonõpo nymenekahpyry orihpyra mana jũme,” ãko. Yrome omoro ynara ãko: “Kapu ae Ayhtohpyry orihnõko mana,” ãko mase. Onoky Kapu ae Ayhtohpyry na taro? tykase toto tõturupose eya.

³⁵ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Sero nono põkõ ezurume sã ase. Otuarõtanohekõme ase, Ritonõpo poko. Pohnõ apiakary poko roropa otuarõtanohtorÿko ase apotoimo htaka toto omomyry poko, enara. Okynã pyra ase amaro xine. Kuenetupuhpõko amaro xine ro jahtao omõpyra oehtohkõme apotoimo htaka. Xinukutumae ytoketõ tahnõko rokẽ toh mana, tosemarykõ waro pyra toexirykõke. Mokaro saaro jenetupuhpynõ mana, tuaro pyra samo. Apotoimo htaka toytorykõ onenetupuhpyra toto, jenetupuhpyra toexirykõke.

³⁶ Morara exiryke oezurukõme jexiry enetupuhpõko amaro xine ro jahtao. Ritonõpo poetoryme oehtohkõme, tykase Jezu eya xine.

Onenetupuhpyra juteu tõ ehtopõpyry

Morara kaxïpo toesyryhmase ropa. Tõtonẽse tonepyra mokaro ehtohme.

³⁷ Tuhke rokẽ tyjमितunuru tonepose repe eya xine. Yrome onenetupuhpyra tokurehse toto.

³⁸ Morara exiryke zae kynexine urutõ omihpyry pake, Izaja omihpyry. Ynara tykase ynororo:

“Ritonõpo Kapuaono, moxiã nase yna omiry onenetupuhpyra nase toto.

Ajमितunuru roropa onenetupuhpyra nase toto,”

tykase Izaja pake. Zae morara tykase. Zae ro aomihpyry mã seromaroro.

³⁹ Morara exiryke Izaja nekarotopõpyry ae ro onenetupuhpyra toh toehse. Ynara tykase roropa Izaja pake:

⁴⁰ “Tuaro pyra tyripose Ritonõpo a,

aosenetupuhpyrykõ tyripose tũpore roropa Ritonõpo a.

Morara exiryke Ritonõpo jamitunuru eneryhtao ro onenetupuhpyra mã toto.

Aomiry etaryhtao ro onenetupuhpyra mã toto.

Tyyrypyrykõ onurumekara roropa toto.

Morarame rokẽ tyripose toto Ritonõpo a.

Tyyrypyrykõ onurumekapỹme tyripose toto tõmipona pyra toto exihpyryme,”

⁴¹ me tymerose Izaja a pake, Jezu jamitunuru tonese tyya exiryke.

⁴² Morarame tuhke juteu tõ esamo a tonetupuhse. Yrome tynotao xine rokẽ tonetupuhse eya xine parixeu tõ zuno toexirykõke, atamorepatoh tae tutütanohporykoino ropa eya xine.

⁴³ “Kure mase” kary etary se toh kynexine typoko xine parixeu tomo a. Yrome “Kure mase” kary etary se hkopyra toh kynexine Ritonõpo a.

Jezu omihpyry kuapiakatorỹko mana

⁴⁴ Morarame Jezu ynara tykase ropa opore:

– Jenetuputyryhtao oya xine, ywy ro rokẽ kara enetupuhnõko matose. Jenehpohpõ enetupuhnõko roropa matose.

⁴⁵ Jenetuputyhpõkõ mã jenehpohpõ enetupuhnõko roropa mã toto.

⁴⁶ Oepyase xiaro sero nono põkõ ezurume. ãmorepatorỹko ase Ritonõpo omiry poko. Jenetuputyryhtao oya xine oorypyrykõ poko pyra exiko matose. Ixinukuturu htoko ytoketõ sã pyra exiko matose. Saeremae ytoketõ sã rokẽ exiko matose.

⁴⁷ Jomiry etãko matose. Yrome jomipona pyra awahtao xine oemara xine ase. ãpiakase xine pyra oepyase. Yrome okurãkase xine oepyase.

⁴⁸ Yse pyra awahtao xine jomiry etary se pyra roropa awahtao xine, ãpiakatorỹko mã Ritonõpo aorihtyã tõ õsemãkatoh ropa po tyya, jomipona pyra toehse oexirykõke.

⁴⁹ Jamoreme ourupyra xine ase. Papa Kapuaõ nekarohpyry rokẽ ekarõko ase oya xine.

⁵⁰ Inekarohpyry omipona rokẽ awahtao xine orihpyra exiko matose jũme. Moro waro ase. Morara exiryke Papa nekarohpyry rokẽ ekarõko ase oya xine, tykase Jezu imoihmãkomo a.

13

Typoetory pupuru kurikatopõpyry Jezu a

¹ Morarame toiro tynyhse ise ro Oseahmatoh Paxikoa poko ehtohme. Morarame toytotoh poko tuaro Jezu kynexine, sero nono rumekary poko tyya. Tummy a toytotoh poko

tõsenetupuhse. Moino ro typoetory pyno Jezu kynexine. Toto pyno exikehpyra kynexine, toorikyry ponãmero.

² Morarame kokonie pukuro tõtuhse Jezu typoetory tõ maro. Morarame joroko tamuru nymenekahpyry Juta kynexine, Ximão Ixikariote mükuru. Jezu ewokaneme tymenekase joroko tamuru a.

³ Ritonõpo a tyjमितunuru tokarose Tumükuru a emero porehme. Moro waro Jezu kynexine. Toehtopõpyry Ritonõpo poe waro roropa kynexine. Eya toytotoh ropa waro roropa kynexine.

⁴ Morarame Jezu kynowõne ropa tõtuhkehõpo. Mame tupõ touse ropa ahtao kynosekunazõtõne ropa tuaja ke.

⁵ Mame eya tuna tarykase ahtao paxiha aka, typoetory tõ pupuru tukurikase eya. Tuaja ke tykorokase ropa eya.

⁶ Mame Ximão Peturu a Jezu toytose ahtao, ynara tykase Peturu eya:

– Upupuru kurikãko hma? tykase eya.

⁷ Ynara tykase Jezu eya:

– Ynyriry onenetupuhpyra ro matose. Yrome imeĩpo zuaro exõko matose, tykase ynororo eya.

⁸ – Upupuru kurikary se pyra ase oya, yna esẽme oexiryke, tykase Peturu eya.

– Yrome opupuru onukurikara jahtao, ypoetoryme pyra mase, tykase Jezu eya.

⁹ Ynara tykase Peturu:

– Upupuru rokẽ kara ikurikako jemary roropa, jupuhpyry roropa, ikurikako emero, tykase Peturu eya.

¹⁰ Ynara tykase Jezu eya:

– Aepytyã sã oexirykõke õkokõ mã kure. Morara exiryke õkokõ kurikary se pyra ase. Opupurukõ rokẽ kurikãko ase. Amarokõ emero aepytyã samo. Toiro mose rokẽ tyrypyry onurumekara tokurehse nase. Epyptõ saaro nase, tykase Jezu eya xine.

¹¹ Towokane waro toexiryke morara tykase Jezu: “Aepytyã sã matose. Toiro mose tyrypyry onurumekara tokurehse nase. Epyptõ saaro nase,” tykase Jezu eya xine.

¹² Morarame toto pupuru tukurikakehse ahtao tyya, tupõ tamuruse ropa eya. Meza pona typorohse ropa. Ynara tykase ynororo typoetory tomo a:

– Menetupuhtou ynyrihpyry poko?

¹³ Tuisa, ãko matose. Amorepatono ãko roropa matose ypoko. Zae ro matose, oesẽkõme jexiryke,

¹⁴ ãmorepanekõme roropa jexiryke. Yrome anamotokõme sã opupurukõ ukurikano. Ysã ehtoko. Imehnõ pyno ehtoko. Imehnõ akorehmatoko roropa.

¹⁵ Moro yrino onenerykōme. Morara exiryke moro ipoenohtoko.

¹⁶ Ymotye pyra matose, ypoetoryme oexirykōke.

¹⁷ Oesēkōme ase yrome opupurukō ukurikano, ysā imehnō akorehmatohme oya xine. Morara ahtao tākye exīko matose moro poenopyryhtao oya xine.

¹⁸ – Emero opoko xine kara ywy repe. Ynymenekatyā waro ase. Yrome pake Ritonōpo nymeropohpyry ae ro jewokaneme toehse: “Mose, ymaro otuhkety jewokaneme toehse,” tykase pake.

¹⁹ Sero poko ourutorỹko ase jewokara ro ahtao. Morarame morara toehse ahtao jenetupuhnōko matose Ritonōpo nymenekahpyryme. Morara exiryke jomihpyry anamonohpyra ase.

²⁰ Zae rokē ase ynara karyhtao, ynenyokyhpyry pyno awahtao xine ypyno roropa matose. Morararo ypyno awahtao xine jenehpohpō pyno roropa matose, tykase Jezu eya xine.

Towokahpō ekarotopōpyry Jezu a

(Mateu 26.20-25; Maku 14.17-21; Ruka 22.21-23)

²¹ Morarame tōturukehse tahtao sam tykase ynororo tukurohtao. Ynara tykase ynororo:

– Ajohpe pyra, toiro mose jewokāko nase, tykase Jezu eya xine.

²² Tōsenesenese toto oxime, owokato waro pyra toexirykōke.

²³ Toiro ipoetory Jezu zamaro exikety. Imaro typorohse kynexine.

²⁴ Tomary ke mokyro tykohmase Peturu a. Ynara tykase ynororo eya:

– Ekaropoko eya: “Onoky ewokaneme nae?” tykase Peturu eya.

²⁵ Eponarohme sã toytose mokyro Jezu a ekaropotohme:

– Onoky mokyro oewokaneme? tykase.

²⁶ Ynara tykase Jezu eya:

– Zupāko ase zuaro oehtohme. Mose ro mǎ jewokāko, tykase Jezu eya.

Morarame wyi tytohkase Jezu a, tyhpase ahtao tokarose Juta a, Ximão Ixikariote mūkuru a.

²⁷ Moro wyi tapoise eya ahtao, Jezu zetū tanỹse eya. Joroko tamuru omipona toehse. Mame ynara tykase Jezu eya:

– Ehē, axī ke ytoko oerētykyrỹpyry ritohme, jūme rokē oerētykehtohme, tykase ynororo eya.

²⁸ Yrome imehnō Jezu maro exiketō aomiry onenetupuhpyra toto.

²⁹ Tytinerūkō eraseme Juta exiryke, osepekahse rokē tonyohse tokarose eya xine. Tymōkomokākara a tineru ekarose roropa tonyohse tokarose eya xine.

³⁰ Morarame moro wyi tapoise tyya ahtao tutūtase Juta. Tykohmāsehxo ahtao toytose.

“Imehnō pyno ehtoko,” katopōpyry Jezu a

³¹ Morarame toytose Juta ahtao ynara tykase Jezu:

– Seromaroro Kapu ae Ayhtohpyry imehxo exiry enēko matose. Ritonōpo imehxo exiry roropa enetupuhnōko matose jeneryke roropa oya xine.

³² Morara exiryke ime jehtoh eneporyke oya xine Ritonōpo a, ime toehtoh roropa enepōko mā oya xine. Seromaroro ime jehtoh enepōko mā oya xine Papa.

³³ Poetohti, okynā pyra ase amaro xine. Jupīko matose repe. Yrome ymaro ytosaromepyra matose. Oya xine rokē pyra morara āko ase. Juteu tomo a roropa serara ase: “Ymaro ytosaromepyra matose,” ase eya xine. Morara katopōpyry saaro, morara yka oya xine.

³⁴ Mame jomiry kasenato nomōko ase amaro xine. Imehnō pyno ehtoko. Opyno xine jexiry saaro imehnō pyno ehtoko, yronymyryme.

³⁵ Imehnō pyno awahtao xine ypoetoryme oexirykō enetupuhnōko sero pōkō mana emero porehme, tykase Jezu eya xine.

Peturu zurutopōpyry Jezu a

(Mateu 26.31-35; Maku 14.27-31; Ruka 22.31-34)

³⁶ – Aza ytōko mah? tykase Ximāo Peturu. Ynara tykase Jezu eya:

– Ymaro ytosaromepyra matose seromaroro. Yrome imeīpo matose ya ytōko, tykase Jezu.

³⁷ – Oty katohme amaro ytopyra ahno? Orumekary se pyra ase. Jorikyry zuno pyra ase. Imehnō ynara karyhtao: “Jezu poetoryme awahtao oetapāko ynanase,” karyhtao ya: “Jezu poetoryme ase,” āko ase, orumekary se pyra jexiryke, tykase Peturu eya.

³⁸ Mame ynara tykase Jezu eya:

– Oorikyry zuno pyrahxo hmah? Jurumekarahxo mahno? Etako pahne, kuratiri onetara ro ahtao: “Jezu waro pyra ase. Ipoetory kara ase,” āko mase oseruao, tykase Jezu eya.

14

Osemame Jezu Ritonōpo a

¹ Ynara tykase roropa Jezu typoetory tomo a:

– Torētyke pyra ehtoko jytory poko. Emynyhmara ehtoko. Ritonōpo enetupuhnōko matose. Kuenetupuhtoko roropa.

² Tuhke osa nae Papa esao. Arypyra ahtao morara kara exiry oya xine. Ytōko ase oesarykō kurākase.

³ Imeīpo, oesarykō otyhkaxīpo oehnōko ropa ase tarona opoko xine, ymaro aarotohkōme kapu aka.

⁴ Esemary waro matose, tykase Jezu eya xine.

⁵ Ynara tykase Tome:

— Aza ytōko ma? Zuarō pyra ynanase. Oesemary waro pyra roropa ynanase, tykase.

⁶ Ynara tykase Jezu eya:

— Ywy ase oesemarykōme nymyry Ritonōpo a. Ywyhnao ytopyra matose Papa a. Ywy ase zae oriponekōme nymyry. Jenetuputyryhtao oya xine ajoajohpe pyra exīko matose. Oēsemākaponekōme roropa ase. Jenetuputyryhtao oya xine orihpỹme exīko matose.

⁷ Seromaroro juaro toehse matose. Papa waro exīko roropa matose. Taroino Papa waro matose, tonetupuhse oya xine exiryke, tykase Jezu toto a.

⁸ Ynara tykase Piripe eya:

— Kumykō enepoko yna a. Enery se rokē ynanase, tykase.

⁹ Ynara tykase Jezu eya:

— Pake ro ase amaro xine, mōtoino rokē pyra. Oty katoh juaro pyra ro mahno Piripe? Juaro awahtao xine Papa Kapuaō waro roropa matose. Oxisā ynanase Papa maro. Morara exiryke oty katoh: “Kumykō enepoko yna a,” āko matou?

¹⁰ Onenetupuhpyra ro hma, Piripe? Papa maro ase, ymaro roropa Papa mana. Ywy jomi poe pyra kuuruatose. Yrome Papa poe kuuruatose. Ymaro mana erohnōko.

¹¹ Jomiry enetupuhtoko, ynara karyhtao ya, Papa maro ase, ymaro roropa Papa mana. Jomiry onenetupuhpyra awahtao xine nyrihpyry enery poko kuenetupuhtoko.

¹² Zae ase ynara karyhtao, jenetuputyryhtao oya xine nyrihpyry sā tyriko roropa matose. Nyrihpyry motye roropa tyriko matose toytose jahtao Papa esaka.

¹³ Mame ekaroporyhtao Papa a, emero ekarōko ase oya xine, Papa omi poe ekaroporyhtao, Papa ime exiry enepory se jexiryke oya xine.

¹⁴ Mame ynara karyhtao Ritonōpo a: “Onekarohpyry se rokē ase,” karyhtao oya xine onekaropohpyrykō ekarōko ase oya xine.

“Kurā Zuzenu ekarōko ase oya xine,” katopōpyry Jezu a

¹⁵ — Mame yse awahtao xine āmorepatopōpyrykō ya omipona ehtoko.

16 Mame ekaroporyhtao ya Ākorehmanekõ ekarõko mã Papa oya xine. Tuzenu kurã ekarõko oya xine mana jũme aehtohme amaro xine.

17 Ritonõpo Zuzenu anapoipyra jenetupuhpynomo, onenetupuhpyra toexirykõke, zuaro pyra roropa toexirykõke. Yrome matose Ritonõpo Zuzenu waro amaro xine exiryke, isene ro okurohtao xine exiryke.

18 — Jũme orumekara xine ase. Oya xine oehnõko ropa ase.

19 Okynã pyra jenetupuhpynõ jenekehrõko toh mana. Yrome matose jenõko. Isene jexiryke, isene roropa exiko matose.

20 Morara ahtao Papa maro jexiry waro exiko matose. Moro saaro ymaro matose, amaro xine jexiry saaro.

21 — Jomiry se nymyry awahtao xine, jomipona roropa awahtao xine ypyno matose. Morara ahtao opyno xine Papa exiko mana ypyno oexirykõke. Ywy roropa opyno xine exiko ase. Ypoko otuarõtanohtorõko ase, tykase Jezu eya xine.

22 Ynara tykase Juta (imepõ Juta, Ixikariote kara):

— Oty katoh yna rokẽ tuarõtanoohnõko mah? Oty katoh oenetupuhpynõ onutuarõtanohtorõko mah? tykase Juta.

23 Ynara tykase Jezu eya:

— Ypyno awahtao xine, jomipona exiko matose. Opyno xine Papa exiko roropa mana. Mame oehnõko ynanase Papa maro oya xine, jũme amaro xine yna ehtohme.

24 Ypyno pyra exiketõ jomipona pyra mana. Yrome ywy jomi poe pyra kuuruatose. Papa poe rokẽ kuuruatose, jenehpohpõ omi poe.

25 — Moro poko kuurutou amaro xine jahtao.

26 Papa Tuzenu enehpõko mana ymyakãme Ākorehmanekõme. Āmorepatorõko mana emero. Ynekarohpyry poko otuarõtanohtorõko roropa mana.

27 — Torẽtyke pyra oripotorõko ase. Torẽtyke pyra ypoexiko matose. Jenetupuhpynõ poe torẽtyke pyra exipyra matose. Ypoexiko rokẽ torẽtyke pyra exiko matose. Torẽtyke pyra ehtoko. Emynyhmaro roropa ehtoko. Oserehpyra roropa ehtoko.

28 Jomiry metatou? “Ytõko ase. Yrome oehnõko ropa ase. Jũme orumekara xine ase,” kary metatou ya? Ypyno awahtao xine Papa a jytory poko tãkye exiko matose, ymotye Papa exiryke.

29 Moro poko kuurutou seromaroro ytopyry ro jahtao. Morarame toytose jahtao enetupuhnõko matose. “Sero poko kuuruatosene Jezu,” ako matose.

30 Okynã pyra oturukehnõko ase amaro xine, jenetupuhpynõ tuisary oepyryke. Yrome jesẽ kara mokyro. Ypoko pyra roropa mana tyrypyhpyke pyra jexiryke.

³¹ Yrome Papa pyno jexiry enetupuhtohme jenetupuh-pynomo a, ipyno jexiryke roropa aomipona yronomyryme ase.

— Pa, ehmaropa taroino, tykase Jezu typoetory tomo a.

15

Uwa zoko sã Jezu exiry

¹ Ynara tykase Jezu typoetory tomo a:

— Uwa zokome sã ase. Uwa zoko esẽme sã Papa mana. Esẽme rokẽ pyra mana. Ikyryneme roropa mana.

² Amoriry pisarara sã ypoetory tõ mana. Eperytapỹ amoriry pisarara ahtao, amorihkãko esẽ mana, eperytara exiryke. Eperytakety amoriry ahtao epery tõ zomye amorisahkãko roropa esẽ mana kure aehtohme, itamuraume eperytatohme. Mokyro sã mã Papa. Tõmipona se exiketõ amorepãko mana, tõmipona ipunaka toto ehtohme.

³ Amarokõ tukurãkase matose eya jomiry totase oya xine exiryke. Uwa amoriry tapopohse ahtao tuhke eperytãko mana. Moro saaro okurãkatorỹko Papa mana, zae tõmipona oehtohkõme.

⁴ Ymarõme ehtoko. Ywy roropa amaro xine exĩko ase. Ymarõme pyra awahtao xine zae jomipona exipyra matose. Uwa amorirỹpyry amorihkasẽ sã exĩko matose. Eperytapỹ sã exĩko matose roropa.

⁵ — Ökokõme ase. Jamoriry roropa matose. Ymaro awahtao xine zae jomipona exĩko matose. Eperytakety sã exĩko matose. Ymaro pyra awahtao xine Ritonõpo zamaro pyra matose. Aomipona pyra oexirykõke eperytapỹ sã exĩko matose.

⁶ Uwa amorirỹpyry amorihkasẽ papyry sã ymaro pyra exiketõ pahnõko mã Papa. Tamorihkase ahtao amorirỹpyry orihnõko mana. Mame iwỹnãko toto apoto htaka ematohme jahkatohme.

⁷ Ymaro awahtao xine, jomiry okurohtao xine ahtao roropa emero ekarõko mã Papa ekaroporyhtao oya xine.

⁸ Morarame ypoetoryme nymyry awahtao xine eperytaketõ sã exĩko matose, orẽpyra jomipona exĩko matose. Mame jomipona awahtao xine ypoetoryme oenetupuhtorỹko imehnõ mana. “Kure Ritonõpo nase. Imehxo nase,” ãko mã toto jomipona oexirykõke.

⁹ Papa ypyno exiry saaro opyno xine ase. Morara exiryke opynukõ anakohpyra ehtoko.

¹⁰ Jomipona awahtao xine opyno xine ase õsepynuporykõke. Moro saaro mã Papa, aomipona jexiryke ypyno mana.

¹¹ — Naeroro otuarõtanohtorỹko ase moro poko ypoe rokẽ tãkye oehtohkõme, tãkye nymyry oehtohkõme.

¹² Ynara äko ase oya xine, imehnõ pyno ehtoko, opyno xine jehtoh samo.

¹³ Tope tõ pyno nymyry exikety tope tõ ewome mã orihnõko, orihpyra tope tõ ehtohme. Moro kure kuhse Papa a. Onymotyẽkara exino.

¹⁴ Jepeme matose jomipona awahtao xine.

¹⁵ Ynamoto tõme rokẽ pyra matose. Jepeme nymyry matose. Namoto tosẽ nyriry waro pyra mana. Yrome amarokõ jepeme matose. Papa nekarohpyry emero ekaroase oya xine.

¹⁶ Onymenekahpyrykõ kara ase. Amarokõ matose ynmenekatyamo. Tymenekase matose ya eperytaketõ sã oehthokõme, jumanatome jomipona oehthokõme. Morarame emero ekarõko mã Papa oya xine jomi poe ekaroporyhtao oya xine.

¹⁷ Naeroro ynara äko rokẽ ase oya xine, imehnõ pyno ehtoko, äko ase oya xine, tykase Jezu eya xine.

Jezu poetory tõ ryhmãko imehnõ mana

¹⁸ – Jenetupuhpynõ ozehno xine toto ahtao, wenikehpyra ehtoko ypoko. Yzehno toh kynexine roropa pake.

¹⁹ Jenetupuhpyra awahtao xine ozehno xine pyra mã toto, topekõme oexirykõke. Yrome tymenekase ya oexirykõke jenetupuhpynõ epeme pyra toehse matose. Morara exiryke ozehno xine toh mana tysã xine pyra toehse oexirykõke.

²⁰ Jomiry poko wenikehpyra ehtoko: “Ymotye pyra matose ypoetoryme oexirykõke.” Yryhmaryhtao imehnomo a oryh-matorỹko roropa mã toto ysaaro. Mãpyra jomipona toto ahtao õmipona xine mã exiko roropa toto.

²¹ Yrome oryh-matorỹko mã toto, jomipona oexirykõke jenehpohpõ waro pyra toexirykõke roropa.

²² Oehpyra jahtao toto onyhxiropyra Ritonõpo exiry toto rypyry poko, iirypyrykõ poko toto onurupyra jexiryke roropa. Yrome tooehse jexiryke tutuarõtase toto tyrypyrykõ poko. Morara exiryke toto hxirõko mã Papa.

²³ Yzehno exiketõ mã Papa zehno roropa mã toto.

²⁴ Mãpyra yjमितunuru onenepopitopyra jahtao toto onyhxiropyra Ritonõpo exiry iirypyrykõ poko. Mame yjमितunuru enepoase toto a repe tuhke. Yrome onenetupuhpyra toto. Naeroro toto hxirõko Ritonõpo mana. Yjमितunuru enease toto yrome yzehno ro toto. Papa zehno roropa toto.

²⁵ Morara toehse Ritonõpo nymeropohpyry ae ro pake Moeze a. Ynara tykase ynororo: “Yzetũ tanỹse eya xine epokapỹme,” tykase ynororo.

²⁶ – Äkorehmanekõ mã oehnõko, Zuzenu. Zae Ritonõpo ehtoh poko ämorepanekõme mã ynororo. Oehnõko mana Papa

winoino. Mokyro enyohnõko ase Papa poe. Morarame ypoko otuarõtanohitorỹko mana.

²⁷ Amarokõ roropa ypoko imehnõ tuarõtanohnõko matose moino ro ymaro oexirykõke.

16

¹ — Moro poko kuurutou, poremäpyra oehtohkõme.

² Tãtamorepatohkõ tae otũtanohpotorỹko ropa imehnõ mana. Morarame okynã pyra oetaparykohtao: “Ritonõpo ako-rehmãko sytatose. Aomi poe toto etapãko sytatose,” ãko toh mã repe oetaparykohtao.

³ Oryhmatorỹko mã toto Ritonõpo waro pyra toexirykõke, juaro pyra roropa toexirykõke.

⁴ Yrome moro poko kuurutou oryhmara ro xine toto ahtao. Imeĩpo oryhmarykohtao tuarõtãko matose jomihpyry poko.

Kurã Zuzenu erohtoh poko

— Pake ourupyra xine exiase amaro xine ro jexiryke.

⁵ Mame seromaroro jytoryke ropa ase otuarõtanohitorỹko ase. Jenehpohpono a ytõko ropa ase. “Aza ytõko ma?” kara matose ya.

⁶ Jytory poko turuse ya oexirykõke emynymãko matose.

⁷ Yrome etatoko pahne. Kurehxo jytory. Ytopyra jahtao ãkorehmanekõ oehpyra exiry. Yrome toytose jahtao enehpõko ase oya xine.

⁸ Toehse ahtao mã sero nono põkõ rypyry zumakapõko mana. Ritonõpo rokẽ mã iirypyrymãkõ kurãkary waro. Moro poko toto amorepãko mana. Jenetupuhpynõ wãnopyry poko roropa toto tuarõmãko mana, enara.

⁹ Jenetupuhpyra sero nono põkõ mana. Morara exiryke toto rypyry zumakapõko mana, jenetupuhpyra toto exiryke.

¹⁰ Papa a ytõko ase. Morara exiryke Ritonõpo Zuzenu ãmorepatorỹko mana iirypyrymãkõ kurãkary poko Ritonõpo a.

¹¹ Pake joroko tamuru tapiakase Ritonõpo a ematohme apotoimo htaka. Morara exiryke Ritonõpo Zuzenu otuarõtanohitorỹko mana pohnõ apiakary poko toto papyry poko roropa apotoimo htaka.

¹² — Tuhke ourutohkõ nae ase repe. Yrome seromaroro pitiko rokẽ ãmorepatorỹko ase wenikehpyra oehtohkõme, oweniketyrykõino.

¹³ Yrome Zae exikety zuzenu toehse ahtao otuarõtanohitorỹko mana zae exiry poko emero. Ritonõpo Zuzenu mã tamoreme oturupyra mana. Ritonõpo nekarohpyry rokẽ tyya ekarõko ropa oya xine mana. Ourutorỹko mã aporo morohne poko osemazuhme. Morarame inekarotopõpyry ae ro exĩko mana.

14 Imehxo jexiry enetupuhpōko mā oya xine. Jomiry etaryke tyaa ekarōko ropa oya xine mana otuarōtatohkōme.

15 Emero Papa zuaro exiry waro ase. Oxisā ynanase. Morara exiryke morara ykā oya xine: “Ritonōpo Zuzenu ynekarohpyry ekarōko ropa mā oya xine,” ykano.

Omuhpe aporo ākyetāko ropa

16 — Okynā pyra jenekehnōko matose. Yrome okynā pyra jenēko ropa matose, tykase Jezu.

17 Ynara tykase ipoetory tō oxime rokene:

— Otara exīko na moromeīpo? “Okynā pyra jenekehnōko matose. Moromeīpo jenezomōko matose,” āko nae? “Papa a jytoryke ropa,” āko nae?

18 Oty katohme hkoh morara āko nae? Zuaro pyra sytatose, tykase toto. Oxime rokē toh tōturuse.

19 Toto otururu waro Jezu kynexine. Morara exiryke ynara tykase ynororo eya xine:

— Ynekarory poko oturupōko matou? “Okynā pyra jenekehnōko matose aporo. Moromeīpo okynā pyra roropa jenēko ropa matose,” kary ya. Moro poko tokoh oturūko matou oxime rokene?

20 Etatoko pahne, yhnamōko matose, yrome jenetupuh-pynō tākye exīko toh mana. Emynyh-māko matose aporo. Yrome imeīpo tākye exīko ropa matose jenery ropa ahtao oya xine.

21 Nohpo ke mana enurusasaka tahtao tākye pyra mana aporo sam karyke tyaa. Yrome tonuruse poeto ahtao toetu-arimatopōpyry poko axī wenikehnōko ropa mana. Tākye rokē exīko mana poeto eneryke tyaa.

22 Mokyro sā rokē matose. Emynyh-māko matose aporo. Yrome oenetyrōko ropa ase. Morarame tākye exīko ropa matose tōsenepose ropa oya xine jexiryke. Morara ahtao imehnō mā omynyhmapopyra xine mana.

23 — Morarame Ritonōpo Zuzenu toehse ahtao, ya onekaropopyra matose. Etatoko pahne, topohme rokē ekaropōko matose Papa a. Morarame oya xine emero ekarōko mana jomi poe ekaroporyhtao oya xine.

24 Ypoe onekaropopitopyra ro matose Papa a. Ekaropotoko eya, apoitohme oya xine, tākye yronymyryme oehtohkōme.

Tonetupuhpynō esē poremākaaponeme mā Jezu

25 — Osemazuhme tupimā ke kuamorepatose. Okynā pyra morohne ke āmorepakehtorōko ase. Tupimākara ke āmorepatorōko ase Papa poko.

26 Morara ahtao jomi poe ekaropōko matose Papa a. Morara exiryke: “Ekaropōko ase Papa a,” kara exīko ase. Amarokō rokē oturūko matose topohme Papa a,

²⁷ opyno xine Papa exiryke. Ypyno oexirykōke mǎ opyno xine roropa mǎ Papa, aepyhpyryme Papa poe tonetupuhse roropa oya xine jexiryke.

²⁸ Papa maro ehxīpo tooehse ywy tarona. Seromaroro ytōko ropa ase taroino Papa a ropa, tykase Jezu typoetory tomo a.

²⁹ Ynara tykase ipoetory tō eya:

— Seromaroro zae rokē yna zurūko mase. Tupimǎ ke pyra yna muruno.

³⁰ Emero zuaro mase. Seromaroro oenetupuhnōko ynanase. Oturupono se pyra roropa mase, zae rokē tōturuse oexiryke. Morara exiryke Ritonōpo poe aepyhpyryme oenetupuhnōko ynanase, tykase toto eya.

³¹ Ynara tykase Jezu eya xine:

— Seromaroro menetupuhou?

³² Yrome okynǎ pyra matose epǎko oesaka xine. Urumekāko matose oenaroxirykōke. Toiroro exīko ase. Yrome toiroro nymyry pyra ase. Papa maro ase.

³³ Morara exiryke kuurutou moro poko, torētyke pyra oehtohkōme, ypoetoryme oexirykōke. Jenetupuhpynō ōsanumatorŷko repe. Orēpyra ehtoko. Jenetupuhpynō ešē poremākapōko ase.

17

Jezu oturutopōpyry Tumy maro

¹ Morarame tōturukehse tahtao, kakoxi Jezu tōsenuhmase. Ynara tykase ynororo:

— Papa, seromaroro jorihou po toehse nase. Ime jexiry enepoko imehnomo a. Morarame kuakorehmako ime oexiry enepotohme imehnomo a.

² Emero ešēme tyripose ywy oya, toto kurākatohme, jenetuputyhpōkō orihpyra ehtohme jumanatome.

³ Ynara ahtao orihpyra exīko toto, Ritonōpome nymyry oenetuputyryhtao toto a, onenehpohpyryme jenetuputyryhtao roropa eya xine.

⁴ Ime oehtoh tonepose ya sero nono pōkomo a. Ony-rohmanohpotopōpyry taotyhkanohse ya.

⁵ Papa, nono onyripyra ro awahtao ke amaro ehse ywy. Moro saaro kyriko ropa, amaro ime jehtopōpyry saaro.

⁶ — Sero pōkō jenetuputyhpōkō tutuarōtanohpose ya opoko. Opoetoryme toh kynexine. Naeroro mokaro mekarone ya. Ōmipona toh toehse.

⁷ Naeroro tuaro toehse roropa toto onekarohpyry poko. Ya onekarohpyry enetupuhnōko toto onekarohpyryme exiryke.

⁸ Onekarohpyry ya ekaroase eya xine. Totase toto a. Zae enetupuhnõko roropa toto. Amaroino joehtopõpyry waro toto. Onenyokyhpyryme jenetupuhnõko toto.

⁹ — Kure toh tyriko, ãko ase oya Papa. Emero jenetupuhpynõ poko kara ase. Jenetuputyhpõkõ poko rokẽ morara ãko ase, opoetoryme toehse toto exiryke.

¹⁰ Ypoetory opoetoryme toh mana. Opoetory roropa ypoetoryme toh mana. Morara exiryke ime jexiry enẽko imehnõ mana, kypoetory tõ eneryke tyya xine.

¹¹ Seromaroro oya ytõko ase. Sero nono rumekãko ase. Yrome kypoetory tõ sero nono onurumekara toto. Papa kurano, ewomako toto ajamitunuru ke, ya onekarohpyry panõ ke. Opoenõ oximaro osepynotokõme tyriko, kysã toto ehtohme.

¹² Toto maro jahtao towomase toto ya ajamitunuru ke. Jamihme kyriase Papa, toto ewomaneme. Toto onyhtomapopyra exiasene. Mokyro a rokẽ tonetupuhkehse ywy toiro, tymenekase ynororo tuãnohsẽme aehtohme, pake onekarotopõpyry ae ro.

¹³ Seromaroro ytõko ase oya. Morara exiryke morara ãko ase taro ro jahtao, tãkye ypoe toto ehtohme yronymyryme.

¹⁴ Onekarohpyry ekaroase eya xine. Morara exiryke mã toto zehno jenetupuhpynomo, tysã xine pyra toto exiryke, ysã toehse toto exiryke.

¹⁵ “Aroko toto taroino,” kara ase oya Papa. Yrome ewomako toto joroko tamuru toto onyryhmara ehtohme.

¹⁶ Jenetupuhpynõ sã pyra ase. Morararo mã jenetuputyhpõkomo, jenetupuhpynõ sã pyra mã toto.

¹⁷ Opoenõme tyriko toto, õmiry etaryke eya xine, zae õmiry exiryke.

¹⁸ Toto aropõko ase sero nono poro, zae imehnõ amorepatohme toto a, oya jenehpotopõpyry saaro nono pona.

¹⁹ Mokaro pyno jexiryke orihnõko ase, opoetoryme nymyry toto ehtohme.

²⁰ — Toto poko rokẽ pyra oturũko ase oya Papa. Imehnõ poko roropa, imeĩpo opoetoryme exiketõ poko oturũko ase. Kypoetory tõ omiry etaryhtao tyya xine jenetupuhnõko toh mana.

²¹ Ynara ãko ase oya Papa, osepyno tyriko toto, osepyno kuehtoh samo, ypyno oexiry samo, opyno roropa jexiry samo, osepyno roropa toto ehtohme, onenehpohpyryme jenetupuh-tohme imehnomo a roropa.

²² Imehxo tyripose toto ya, ime jexiry tonepose oya exiryke eya xine osepyno toto ehtohme osepyno kuexiry samo.

²³ Toto maro ywy, ymaro omoro, oximaro yronymyryme toto ehtohme, onenyokyhpyryme jenetupuhtohme jene-

tupuhpynomo a, toto pyno oexiry enetupuhtohme roropa eya xine, ypyno oehtoh saaro.

²⁴ — Papa, wenetupuhpoase eya xine. Naeroro toto arory se ase jesaka, imehxo jexiry enepotohme toto a. Ime jehtoh mekaroase ya ypyno oexiryke. Moino ro ypyno omoro, nono onyripitopyra ro kuahtao.

²⁵ Papa kurano, awaro pyra sero pōkomo. Yrome awaro ase. Moxiã roropa awaro toehse. Jenehpotoöpopyry waro toehse toh oya.

²⁶ Opoko tutuarõtanohpose toh ya. Toto tuarõtanohpōko ro ywy, ypyno oexiry waro toto ehtohme, asamo ypyno toto ehtohme roropa, jũme toto maro jehtohme, enara, tykase Jezu Tummy netaryme.

18

Jezu apoitopõpyry

(Mateu 26.47-56; Maku 14.43-50; Ruka 22.47-53)

¹ Morarame tõturukehse Jezu ahtao Tummy maro, toytose typoetory tõ maro. Keterõ iporiry mõpozakoxi toytose toto tupito pona.

² Moro waro kynexine Juta Jezu ewokane. Morotona Jezu tokehpyra ehse typoetory tõ maro rokene.

³ Morara exiryke morotona toytose Juta, tupito pona. Ty-marro soutatu tõ tarose Ritonõpo Tapyĩ erase tõ maro. Ritonõpo maro oturuketõ tuisary naropotyã mokaro kynexine, parixeu tõ naropotyã roropa kynexine. Typyreke toytose toto. Tozure roropa toytose toto, koko exiryke.

⁴ Morarame tuaro kynexine Jezu, towokary waro. Toorikyry waro roropa kynexine. Morara exiryke toto õpatakãmase toytose ynororo. Ynara tykase eya xine:

— Onoky zupĩko matou? tykase.

⁵ — Jezu Nazare pono, tykase toto.

— Ywy ha Jezu, tykase ynororo eya xine.

Juta mokaro maro kynexine, Jezu ewokane.

⁶ Morarame: “Ywy ase,” kary etaryke tyya xine mya roropa toeramase toto. Nono pona toepukase roropa toto.

⁷ Tõturupose ropa Jezu eya xine:

— Onoky zupĩko keh matou? tykase ynororo.

— Jezu Nazare pono, tykase toto.

⁸ — Ywy ase Jezu, ykahxo puhko oya xine. Jupiryhtao oya xine, moxiã aropotoko ropa, tykase ynororo eya xine.

⁹ Pake Tummy maro tõtururuhtao ynara tykase Jezu: “Papa, onekarotyã ya poko ase tomeseke. Toto onyhtomapopyra exiasene,” tykase. (Morara exiryke ynara tykase ynororo Juta

tomo a: “Jupiryhtao oya xine, moxiã aropotoko ropa,” tykase Jezu eya xine. Tõmihpyry ae ro morara tykase Jezu eya xine.)

¹⁰ Ximão Peturu kynexine tytapemake. Moro tapema ke imepÿ akotyry se kynexine. Jezu ewomary se repe. Yrome Ritonõpo maro oturuketõ tuisary namoto rokẽ typanasahkase eya. Tapurose rokẽ eya. Mokyro poetory esety kynexine Mauku.

¹¹ Ynara tykase Jezu:

– Atapemã tyriko ropa ã aka. Osepynoh wekaroh? Osepyno pyra reahse. Papa omipona ase jorikyry ponãmero, tykase Jezu Peturu a.

Jezu arotopõpyry Anasa ãpataka

¹² Morarame Jezu tapoise soutatu tomo a.

¹³ Tymyhse tarose eya xine Anasa ãpataka. Anas, Kaipa meretamuru kynexine. Kaipa Ritonõpo maro oturuketõ tuisary kynexine.

¹⁴ Mokyro ynara kahpõ kynexine juteu tomo a pake Jezu orikyry poko: “Kurehxõ toiro orikyry kuewokõme, orihpyra kuehtohkõme emero porehme,” kahpõ kynexine juteu tomo a.

*“Jezu waro pyra ase,” katopõpyry Peturu a
(Mateu 26.69-70; Maku 14.66-68; Ruka 22.55-57)*

¹⁵ Jezu tokahmase Ximão Peturu tomo a imepÿ Jezu poetory maro. Mokyro, Peturu marõ waro kynexine Ritonõpo maro oturuketõ tuisary. Morara exiryke tomõse ynororo Jezu maro jarakapyhpyry aka, Ritonõpo maro oturuketõ tuisary esaka.

¹⁶ Peturu omõpyra kynexine aporo. Jarakapyhpyry eutary myhto kynexine. Morarame mokyro Ritonõpo maro oturuketõ tuisary zuaro ehtoh kÿtone mya roropa Peturu poko. Kynoturune aporo nohpo a, apuru eraximane a. Peturu tonehse tymaro moro taka rahkene.

¹⁷ Ynara tykase nohpo Peturu a:

– Jezu poetoryme pyrah mah? tykase, tõturupose.

– Arypyra, tykase Peturu.

¹⁸ Morarame osũtoht tukase soutatu tomo a, kõxikene toexirykõke. Osũnõko toht kynexine apoto myhto. Morarame toto a toytose Peturu osũse roropa. Xikihme rokẽ kynexine ynororo.

*Ritonõpo maro oturuketõ tuisary ãpataka
(Mateu 26.59-66; Maku 14.55-64; Ruka 22.66-71)*

¹⁹ Morarame Jezu a tõturupose Ritonõpo maro oturuketõ tuisary ipoetory poko, inamorepatopõpyry poko, enara.

²⁰ Ynara tykase Jezu eya:

– Jarao rokē uruase toto, atamorepatoh tao, Ritonõpo Tapyĩ tao amorepasene toto, juteu tō oximōtoho tao, enara. Tonesēme rokē amorepase toto.

²¹ Morara exiryke oty katoth oturupōko mah ya. Jetahpōkomo a ekaropoko ynamorepatopōpyry poko. Jomihpyry waro mā toto, totase tyya xine exiryke, tykase Jezu eya.

²² Morarame Jezu omiry etaryke tyya tōtāmase soutatu a.

– Ritonõpo maro oturuketō tuisary onypoihtopyra exiko, tykase ynororo Jezu a.

²³ Yrome ynara tykase Jezu eya:

– Azahkuru jahtao, oty azahkuru kynahko? Azahkuru jehtoh ekaroko moxiamo a etatohme. Yrome zae rokē jomiry ahtao jētāmara exiko, tykase Jezu soutatu a.

²⁴ Morarame Kaipa a Jezu aropone Anasa a, tymyhse ro. (Kaipa roropa Ritonõpo maro oturuketō tuisary kynexine.)

*“Jezu waro pyra ase,” katopōpyry ropa Peturu a
(Mateu 26.71-75; Maku 14.69-72; Ruka 22.58-62)*

²⁵ Peturu osūnōko ro kynexine. Ynara tykase imehnō eya, tōturupose:

– Mokyro poetoryme pyra hma? tykase toto, tōturupose Peturu a.

– Ÿ, Ipoetoryme pyra ase, tykase, Peturu a tozuhse toto.

²⁶ Ritonõpo maro oturuketō tuisary namoto moroto kynexine. Peturu nypanakahpyry ekyry kynexine. Ynara tykase ynororo Peturu a:

– Omoro make tupito po? tykase.

²⁷ – Arypyra, ywy kara akene, tykase Peturu. Mame kuaritiri totase eya.

*Pirato ěpataka Jezu ehtopōpyry
(Mateu 27.1-2,11-14; Maku 15.1-5; Ruka 23.1-5)*

²⁸ Morarame Jezu tarose ropa toto a Kaipa tapyĩ tae kowenatu tapyĩ konōto taka. Ęmehsasaka kynexine. Kowenatu tapyĩ taka omōpyra juteu tō tuisary kynexine tyrypyhpyke toexirykōino, Paxikoa pona tōtuhtohkōme.

²⁹ Morara exiryke tutūtase Pirato tapyi tae, toto ěpatakāmase. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Oty popyra ehtoh poko mose hxirōko matou? tykase.

³⁰ Ynara tykase juteu tuisary tō eya:

– Ajoajohpe pyra mose ro ahtao, oya onenehpyra ynanexiry, tykase toto.

³¹ Ynara tykase Pirato:

– Amarakō ikuhtoko atamurukō nymerohpyry poe, tykase eya xine.

Yrome ynara tykase toto eya:

— Omoro ro ikuhko kowenu omi poe aorihmapotohme. Kowenu omi poe ahno anaorihmaposaromepyra ynanase, tykase toto eya.

³² Morara tykase toto Jezu omihpyry ae ro wewe pokona exixihmary poko. “Kapu ae Ayhtohpyry an̄nōko m̄ã toto wewe pokona,” katopōpyry ae ro eya. Morara tykase juteu tomo, aomihpyry ae ro.

³³ Tapyi taka toytose ropa Pirato. Ynara tykase ynororo Jezu a:

— Juteu tō tuisaryme mahno? kynako kynoturupone Jezu a.

³⁴ Ynara tykase Jezu eya:

— Āmoreme tokoh morara āko ma ya? tykase.

³⁵ — Arypyra, ekaropōko rokē ase, juteume pyra jexiryke. Oekyry tō kuh oekarō ya hko. Ritonōpo maro oturuketō tuisary tō roropa oekarō toh ya. Otyh mypokōnopyahse? tykase ynororo eya, tōturupose.

³⁶ — Ywy, sero po tuisame pyra ase. Sero po tuisame jahtao ypoetory tō jewomary, japoipopyra toh exiry juteu tomo a. Tuisame pyra ase taro, tykase Jezu eya.

³⁷ Ynara tykase Pirato:

— Tuisame nymyry mah? tykase.

Ynara tykase Jezu eya:

— Zae morara mykano, tuisame jexiry poko. Morome ro tooehse ywy sero nono pona, zae rokē imehnō zurutohme. Zae exiketō jomiry etāko, emero porehme.

³⁸ — Oty moro zae exiry? tykase Pirato eya.

Jezu ekarotopōpyry aorihmapotohme

(Mateu 27.15-31; Maku 15.6-20; Ruka 23.13-25)

Morarama mya roropa tutūtase ropa Pirato. Ynara tykase ynororo eya xine:

— Kure rokē nase ynororo, orihpỹme.

³⁹ Yrome toipe matose Paxikoa riryhtao oya xine imenekāko toiro orihpỹme ehtohme. Itūtanohpōko ropa matose ya orihpyra aehtohme. Mose ro se pyra hmatou otuisarykōme, kynako eya xine repe.

⁴⁰ Yrome ise pyra toh kynexine ipunaka.

— Arypyra, ise pyra ynanase. Parapa se rokē ynanase, tykase toto Pirato a.

Mokyro Parapa kynexine karimotakehpyny.

19

¹ Morarama Jezu typipohpose Pirato a.

² Mame omoxino risē tyrise zuhpokoxi parimã sã tyrihpyry soutatu tomo a: “Tuisame mase,” katohme tyya xine. Eunohtohme rokē tyrise eya xine. Mame upo ke kurã ke tupohtose eya xine roropa.

³ Morarame eya tooehse toto, imehnõ soutatu tõ tooehse.

– Tuisa konõto, juteu tõ tuisary, tykase toto Jezu a, ipoihtõko rokē toh kynexine. Morarame tõtâtãmase eya xine tomarykõ ke.

⁴ Morarame Pirato tutûtase ropa tapyi tae. Ynara tykase ynororo imoihmākomo a:

– Mokyro enehse ropa ytõko ase onenerykõme. Aorihmapory se pyra ase. Oty pokoinohxo aorihmapõko ha, tykase Pirato eya xine.

⁵ Naeroro tutûtase Jezu tuhpõke, omoxino risē ke. Tupoke kurã ke roropa kynexine.

– Mose ro ynororo. Enetoko ke, tykase Pirato eya xine.

⁶ Morarame Jezu eneryke tyya xine ynara tykase toto opore:

– Wewe pokona exixihmapoko aorihtohme. Wewe pokona exixihmapoko aorihtohme, tykase toto. Jamihme tõmitase toto.

Ynara tykase Pirato eya xine:

– Amarokõ arotatoko. Exixihmatatoko. Ywy aorikyry se pyra ase repe. Morara exiryke arotoko, tykase eya xine.

⁷ Ynara tykase juteu tomo:

– Yna tamuru omihpyry poe aorikyry se ynanase. Ritonõpo mūkurume tōsekarose exiryke aorihmapory se ynanase.

⁸ Morara kary etaryke tyya Pirato tōserehse itamurumehxo mokaro omiry etaryke tyya.

⁹ Kynomõne ropa tapyi taka Jezu a oturupose.

– Ozeh mahno? kynako kynoturuzomopone ropa eya.

Yrome onezuhpyra kynexine Jezu.

¹⁰ Ynara tykase Pirato eya tozuhzomopyra exiryke:

– Oty katoh jezuzomopyra mah? Tuisame ase. Otūtanohpory se ropa jahtao otūtanohpõko ase. Yrome oexixihmapory se jahtao oexixihmapõko ase, tykase ynororo.

¹¹ Ynara tykase Jezu Pirato a:

– Tuisame oehtoh onekaropyra Ritonõpo ahtao, tuisame pyra mexiry. Yrome tuisame oehtoh tokarose Ritonõpo a exiryke sã rokē tuisame mase toehse. Mokyro rokē hxirõkohxo mã Ritonõpo jekarohpõ oya. Ohxiropyrahko mana, tykase Jezu eya.

¹² Morara kary etaryke tyya Jezu tūtanohpory se ropa toehse ynororo ipunaka. Yrome juteu tõ sekere tykase opore:

– Mokyro tūtanohpory ropa ahtao oya Īperatu epeme pyra mase exīko. “Tuisame ase,” kahpō mā Īperatu epeme pyra mana, tykase toto Jezu poko.

¹³ Morara kary etaryke Jezu tarose ropa eya jarānaka ropa. Morarame typorohse Pirato, terekatu porohtoh pona. Moro esety Topu risē zara (juteu tō omiry ae moro esety Kapata).

¹⁴ Mame tōmehse. Moro ae ro kokonie pukuro Paxikoa rīko toh kynexine. Ynara tykase Pirato juteu tomo a:

– Mose otuisarykomo, tykase eya xine.

¹⁵ Mame ynara tykase toto eya:

– Etapapoko ty! Etapapoko ty! Wewe pokona exixihmapoko, tykase rokē toh Pirato a.

– Otuisarykō exixihmapory se hmatou, wewe poko hna? tykase eya xine Pirato.

Mame ynara tykase toto eya:

– Toiro tutuisake ynanase. Īperatu rokē mā yna tuisaryme, tykase Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo Pirato a.

¹⁶ Morarame soutatu tomo a Jezu tokarose rahkene, wewe pokona exixihmatohme eya xine. Mame Jezu tarose soutatu tomo a rahkene.

Jezu exixihmatopōpyry

(Mateu 27.32-44; Maku 15.21-32; Ruka 23.26-43)

¹⁷ Toxixihmatoh tarose roropa eya. Toytose toto ypy pona. Ypy esety Upuhpōpo. (Epereu omiry ae moro esety Koukota kynexine.)

¹⁸ Moroto wewe pokona Jezu toxixihmase eya xine. Imehnō roropa toxixihmase wewe pokona eya xine Jezu maro. Toiro Jezu apotunuru wino toiro ipozery wino, enara.

¹⁹ Morarame wewe tymerose Pirato a rahkene. Jezu apō pokona tynymerohpyry tyrise eya emero tonesēme. “Jezu Nazare pono juteu tō tuisary,” me tymerose eya.

²⁰ Moro tonese juteu tomo a tuhke, atameke pyra pata exiryke exixihmatopōpyry a. Oseruao omi kynexine tymerose eya, epereu omiry ae, ratī omiry ae, kyreku omiry ae. Enara kynexine tymerose eya.

²¹ Ynara tykase Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo, juteu tō tamuximākomo:

– Juteu tō tuisaryme onymeropyra exiko. Ynara rokē imeroko: “Ywy ase juteu tō tuisaryme,” katoh rokē imeroko morotona, tykase toto eya.

²² Ynara tykase Pirato eya xine:

– Ynymerohpyry onytyoromara ase. Ah morara rokē nexino, tykase eya xine ynoro.

²³ Morarame Jezu toxixihmase ahtaο wewe pokona soutatu tomo a, zuponỹpyry tapiakase eya xine tupõkõme. Asakoropane soutatu tõi kynexine. Mame upo mosã tapoise roropa eya xine ixixĩpyny, tytororo exikety.

²⁴ Ynara tykase toto:

– Onyxihxihkara sehtone. Topu pisarara rokẽ sematone upo mosã apoitohme kyya xine, tykase toto. Morara kynako toto pake Ritonõpo nekarotopõpyry ae ro:

“Juponỹpyry apiakãko toh mana, tupõkõme.

Topu pisarara emãko toh mana juponỹpyry mosã apoitohme tyya xine,”

katopõpyry ae ro urutõ komo a. Morara tyrise soutatu tomo a rahkene.

²⁵ Moroto kynexine Jezu eny. Exixihmatoh myhto kynexine ynororo typaxiry maro. (Imehnõ nohpo tõi maro kynexine, Maria maro. Kyropa pyty Maria kynexine.) Maria Matarena roropa, enara toh kynexine moroto.

²⁶ Morarame tyse enene Jezu. Tonuru zamaro exikety enene roropa. Ynara tykase ynororo tyse a:

– Aja, omũkurume mose tyriko, tykase tyse a ynororo.

²⁷ Morarame typoetory a ynara tykase roropa ynororo:

– Mose asame tyriko, tykase eya. Morara exiryke Jezu enỹpyry tarose tyya tytapyĩ taka tymarõme aehtohme.

Jezu toorihse rahkene

(Mateu 27.45-56; Maku 15.33-41; Ruka 23.44-49)

²⁸ Morarame toerohtopõpyry otyhkary waro toehse Jezu. Morara exiryke Ritonõpo omihpyry ae ro:

– Tuna se hano, tykase ynororo.

²⁹ Moroto kynexine kasana taõke uwa eukuru ikataĩ exikety ke. Morarame mauru panõ tyrise myxiry potyry pokona, moro eukuru anỹtohme, Jezu ohpatohme.

³⁰ Ëxĩpo ynara tykase ynororo eya xine:

– Epo. Notyhkano, tykase toerohtopõpyry poko.

Morarame morara kaxĩpo sã rokẽ toetywykase zupuhpyry. Kynorihne rahkene.

Jezu ekepyry tuose warata ke soutatu a

³¹ Morarame juteu tõi tuisary tõi tõturuse Pirato maro. Ynara tykase toto:

– Wewe pokona exixihmatyã jaximorykõ zehpyry etapapoko axĩ toto orihtohme, toto outhme ropa wewe poe. Morara se ynanase sexta-feirame exiryke. Ahno ekepyry nomory se pyra ynanase wewe poko oserematohme exiryke. Paxikoame exiryke roropa, tykase toto.

³² Morarame soutatu tō toytose wewe pokona exixihmatyã etapazomose jaximorykō pokona, axĩ toto orihtohme. Ose-mazuhme Jezu maro exixihmatyã jaximorykō pokona totapazomose eya xine.

³³ Morarame Jezu tonese tyya xine ahtao aorikyry tonese eya xine. Morara exiryke jaxiry pokona onetapara toh tokurehse toorihse exiryke.

³⁴ Toiro soutatu a tuose warata ke ikumikyhny aka. Tuo-topōpyry ae munu axĩ tutūtase tuna maro.

³⁵ Moro tonese ya. Morara exiryke moro poko ourutorỹko ase. Zae aehtoh waro yna exiryke, zae jexiry waro roropa ase. Morara exiryke zae rokẽ nymerohpyry mã moro poko, enetupuhtohme oya xine.

³⁶ Morara kynexine, pake Ritonōpo nymeropohpyry ae ro: “Jehpyry onyhmpyra mã toto,” katopōpyry ae ro, urutō komo a, onytahkara toh kynexine.

³⁷ Moro roropa pake Ritonōpo nymeropohpyry ae ro: “Tunuwohpyrykō enẽko rokẽ mã toto,” katopōpyry ae ro urutō komo a tunuwohpyrykō tonese rokẽ eya xine.

Jezu zonẽtopōpyry

(Mateu 27.57-61; Maku 15.42-47; Ruka 23.50-56)

³⁸ Morarame Joze moroto kynexine, Arimatea pono. Toytose ynororo Pirato a. Ynara tykase:

– Jezu ekepyry se ase zonẽtohme, tykase ynororo Pirato a. (Joze Jezu poetoryme kynexine. Yrome juteu tō tuisary zuno toexiryke tokare pyra rokẽ Jezu poetoryme ynororo kynexine.) Morarame:

– Aroko, tykase Pirato exiryke Jezu ekepyry arone rahkene zonẽtohme.

³⁹ Mame Joze maro Nikotemu kynexine. Jezu ekepyry arotozome kynexine. Nikotemu mokyro, pake orihpyra ro Jezu ahtao koko aytohpyry Jezu enese. Mokyro a tauku panō tarose, 35 kirume, ixtaratume otoxie mira, aroe tō maro.

⁴⁰ Jezu ekepyry tapoise eya xine, tyōtose eya xine kamisa kurã ke ixtaratu maro. Typutoputohmase roropa toto a ixtaratu panō ke jōtoryhtao. Toipe juteu tomo morara ehse tokepyrykō zōtōko, ipomãko zonẽtohme.

⁴¹ Moe pyra tupito kynexine Jezu exixihmatopōpyry a. Moroto kynexine zonẽtopo, topu tyrisenano, moro tupito po. Imepỹ ekepyry ononẽpitopyra kynexine moro aka.

⁴² Morarame yrokokoro juteu tō oserematohme exiryke, moe pyra otonẽtoh exiryke roropa, moro aka rokẽ tonẽse eya xine tātaryporykōke.

20

Jezu ěsemãtopõpyry ropa

(Mateu 28.1-8; Maku 16.1-8; Ruka 24.1-12)

¹ Morarame pakeimo toytose Maria Matarena, xinuxinukutume ro ahtao, nomĩko ae, okepy esaka. Morarame okepy apuru tysryhmase tonese nohpo a topu risemy.

² Morarame moro eneryke tyya toeramase ropa ynororo. Tururume toytose ropa ynororo Ximão Peturu tō zuruse. Peturu maro Jezu zamaro exikety kynexine. Ynara tykase nohpo eya xine:

– Esae Jezu ekepyry tarose kynako imehnomo a. Aza tarose kynako otarame? tykase ynororo eya xine.

³ Morarame Peturu tō toytose Jezu poetory imepỹ maro tururume, Jezu ekepyry esahpyry enese.

⁴ Asakoro toytose toto tururume. Yrome Peturu tymotyẽkase imarono a. Imarō toeporehkase osemazuhme okepy esahpyry pona.

⁵ Moroto tupueh tykase tahtao kamisa tonese eya, okepy zõtỹpyry, eutahpyry ao. Yrome omõpyra ynororo kynexine.

⁶ Morarame ĩkapo Peturu tooehse. Tomõse ynororo okepy esahpyry aka. Eya tonese okepy zõtỹpyry moro ao.

⁷ Zupuhpyry zõtỹpyry tonese roropa eya. Imyhto tonese eya. Atakahpo kara kynexine.

⁸ Morarame mokyro osemazuhme aepyhpyry tomõse roropa. Moro eneryke tyya Jezu ěsemãtopõpyry tonetupuhse eya.

– To! Tõsemãse ropa nae, tykase tyya rokene.

⁹ (Ritonõpo omihpyry poko tuarõtara ro toh kynexine Jezu ěsemamyry ropa poko aorihxĩpo.)

¹⁰ Morarame toytose ropa toto tytapyĩkõ taka.

Tõsenepose ropa Jezu Maria Matarena a

(Mateu 28.9-10; Maku 16.9-11)

¹¹ Morarame Maria xitãko kynexine okepy eutahpyry myhto. Morarame tupueh tykase tyxitaryhtao ro. Eutary aka tõsenuhmase.

¹² Morarame Ritonõpo nenyohtyã tonese eutary ao, asakoro, upo karimutumã ao toto. Moro tao typorohse toh kynexine, Jezu ekepyry esahpyry pona. Toiro zupuhpyry esahpyry wino, toiro ipupuru esahpyry wino roropa.

¹³ – Xihxi, oty katoh xitãko mah? tykase toto, tõturupose.

Ynara tykase Maria:

– Utuisary tarose imehnomo a. Otarãme aza tarose toto a? Zuaro pyra ase, tykase nohpo eya xine.

¹⁴ Morara kaxĩpo toeramase ropa ynororo. Jezu tonese tỹkae xikihme. Yrome imepỹme tokarose nohpo a.

15 — Oty katoh xitãko mahno? Onoky zupĩko mahno? tykase Jezu nohpo a.

Tupito eraseme tokarose nohpo a. Ynara tykase ynororo eya:

— Mokyro tarose oya ahtao kuuruko, zuaro jehtohme, ekepyry enehse ropa jytotohme, tykase nohpo eya.

16 — Maria, tykase Jezu eya.

Tõsenuhmase ynororo. Ynara tykase epereu omiry ae:

— Raponi! tykase nohpo, (Amorepatono, kary.)

17 — Apoipoito pyra exiko. Onuhpyra ro ase Papa a. Morara exiryke ytoko. Jakorõ tõ zuruta ypoko. “Jezu eneno,” kaxita toto a. “Ytõko mã rahkene Tummy a, Kumykomo a, Ritonõpo a, Kyrihpõkomo a,” kaxita, tykase Jezu nohpo a.

18 Morarame Jezu poetory tomo a toytose.

— Jezu eneno, tykase nohpo toto a.

Morarame Jezu omihpyry tokarose nohpo a, kaxiko katopõpyry tokarose ropa eya xine.

Tõsenepose ropa Jezu tymarõkomo a

(Mateu 28.16-20; Maku 16.14-18; Ruka 24.36-49)

19 Morarame tykohmãse ahtao nomĩko ae ro tõximõse Jezu poetory tomo tapyi tao. Tapyi omõtoht tonõ tapuruse toto a, juteu tuisary tõ zuno toexirykõke.

Morarame Jezu tooehse toto rãnaka. Ynara tykase ynororo eya xine:

— Torëtyke pyra ehtoko, tykase eya xine.

20 Morara kaxĩpo tomary tonepose eya xine. Tuotopõpyry roropa tonepose eya xine warata eutahpyry tukumikyhny po tonepose eya xine. Tãtãkyemase toto Jezu eneryke tyya xine.

21 Morarame ynara tykase ropa Jezu eya xine:

— Torëtyke pyra ehtoko. Jenyohtopõpyry saaro Papa a oenyohitorỹko ase, tykase Jezu eya xine.

22 Morara kaxĩpo puu tykase ynororo toto pona. Ynara tykase eya xine:

— Ritonõpo Zuzenu ekarõko ase oya xine. Aomipona ehtoko.

23 Imehnõ rypyry tykorokapose oya xine ahtao, toto rypyry korokãko Ritonõpo mana. Yrome iirypyrykõ onykorokapopyra awahtao xine Ritonõpo a, iirypyryme ro toht mana, tykase Jezu eya xine.

Tome maro Jezu ehtopõpyry

24 Toiro Jezu poetory moroto pyra kynexine. Tome pyra kynexine. Kamaramanõpo wãtasẽ pyra kynexine, toto rãnaka Jezu tooehse ahtao.

25 Morarame Tome tonese ropa tyya xine ahtao:

— Jezu ynäneneno, tykase toht eya repe.

Yrome ynara tykase ynororo:

– Perēku eutahpyry enery se ase emary poko. Jemary onēmara jahtao perēku eutahpyry aka, warata eutahpyry aka roropa: “Ajojhe,” āko ase. Onenetupuhpyra ase. Māpyra jemary tōmase ya ahtao: “Ajojhe pyra ro,” āko ase, tykase ynororo eya xine.

²⁶Toiro semana taropose ahtao tōximōse ropa Jezu poetory tomo, tapyi tao. Tome roropa toto maro kynexine rahkene. Tapyi tysorotohtose repe. Yrome Jezu tooehse toto rānaka. Ynara tykase eya xine:

– Torētyke pyra ehtoko, tykase ropa eya xine Jezu.

²⁷Morarame Tome a ynara tykase ynororo:

– Jemary eneko. Oemahxiky tyriko sē aka, perēku eutahpyry aka. Oemary tyriko ukumikyhny aka roropa warata eutahpyry aka. “Ajojhe” kara exiko jēsemātopōpyry ropa poko. Wenetupuhko, tykase Jezu eya.

²⁸– Jesē mase. Ritonōpome mase, tykase Tome.

²⁹Ynara tykase Jezu eya:

– Wenetupuhnohxo rahke? Osenepō puh oya rohke. Imēpo tākye kuhse imehnō exīko mana jenepyra ro ahtao jenetuputyryke tyya xine, tykase Jezu eya.

Oty katohme sero pape tymerose João a

³⁰Tuhke rokē tyjमितunuru tonepose Jezu a typoetory tō neneryme. Yrome morohne poko onymeropyra ase.

³¹Ynara rokē tymerose sero poko ya nase, Jezu enetupuhtohme oya xine Ritonōpo nymenekahpyryme kukurākanekōme. Morarame Ritonōpo mūkurume enetuputyryhtao orihpyra exīko matose jūme, katoh rokē tymerose ya.

21

Jezu osenepotopōpyry ropa 7mākomo a

¹Moromeīpo tōsenepose ropa Jezu typoetory tomo a ikuhpo ehpio, Tiperiate ehpio. Ynara kynexine toto moroto,

²Ximāo Peturu tō oximōme kynexine Tome maro, Natanaeu maro, Zepeteu mūkuru tō maro, imehnō asakoro Jezu poetory tō maro. (Natanaeu Kana pō kynexine. Karirea rānaō pō kynexine. Tome kamaramanōpo wātasē kynexine.) Enara toh kynexine moroto.

³Morarame ynara tykase Peturu eya xine:

– Urakanase ytōko ase, kana anỹse, tykase toto a.

– Amaro ytōko ynanase, tykase toto eya.

Morarame toytose toto. Kanawa aka tōtyrise toto. Moromeīpo toytose toh rahkene. Kana anỹse tōmehse toto. Yrome ananỹpyra tokurehse toto.

⁴ Mame xixi porehkaryhtao Jezu tonese toto a tuna ehpio. Yrome zuaro pyra toh kynexine, ahnome rokẽ tokarose eya xine.

⁵ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Aimo tomo, onoky manÿtou? tykase toto a.

– Arypyra, kana ananÿpyra ynanekurehno. Toiparo rokẽ ynanẽmehno, tykase toto eya.

⁶ Ynara tykase Jezu eya xine:

– Tarãpa ematoko ropa moino akoxi ãpotunurukõ winakoxi, kana anÿtohme oya xine, tykase Jezu eya xine.

Morara exiryke tarãpa tomase ropa eya xine tapotunurukõ winakoxi. Morarame anymyry se ropa toehse toh repe. “Somoky ykaxi,” tykase toh repe. Tẽ omoxĩ toehse kana ke. Itamurume kana exiryke, omoxĩ toehse.

⁷ Ynara tykase Jezu zamaro exikety Peturu a:

– Kutuisarykõ mokyro, tykase. Morara kary etaryke tyya tupõ tamuruse ropa Ximão Peturu a, osemazuhme touse tyya exiryke toerohtohme. Morarame kuhparo tykase Peturu nakuaka, Jezu maro toytotohme.

⁸ Mokaro imehnõ Jezu poetory tõ kanawae rokẽ ehpiokoxi ropa toytose toto. Kuremÿme tarose tarãpa eya xine. Tuna ehpiry moe pyra kynexine, otarame sã meturume rokene.

⁹ Morarame toeporehkase toto ahtao apoto tonese eya xine kana purutopo. Kana tonese epo epurũko wyi maro.

¹⁰ – Ananymyhpyrykõ enehko xiaro, tykase Jezu.

¹¹ Kanawa aka toytose Ximão Peturu kana enehse. Kana moity tarose eya tarãpa ao, sororohme, Jezu a ekarotohme. Moroto kana tuhke, 153me tuhke exiry, yrome tarãpa ekoro-rohpyra.

¹² – Otuhtokose, tykase Jezu eya xine.

“Onokyh mahno?” kary se toh kynexine Jezu a repe. Ihxipÿke toexirykõke, kara tokurehse toto zuaro toexirykõke roropa.

¹³ Morarame wyi tytohtohkase typoetory punero. Morararo kana tokarose eya xine.

¹⁴ Oseruao aehtoh moro kynexine aosenezomopory ropa typoetory tomo a tõsemãxĩpo ropa.

Peturu maro Jezu ehtopõpyry

¹⁵ Morarame tõtuhkehxĩpo xine ynara tykase Jezu Ximão Peturu a, (João mükuru Peturu kynexine).

– Ximão, moxiã motye ypyno mahno? tykase Jezu.

– ÿ, opyno jexiry waro mase, tykase Peturu Jezu a.

– Ypyno awahtao ypoetory tõ pyno exiko. Kaneru esẽ toky tõ poenõ pyno ehtoh sã poetohti pyno exiko, tykase Jezu eya.

¹⁶ Morarame tõturupose ropa Jezu:

– Ximão, ypyno mahno? tykase ropa eya.
 – Ỹ, opyno jexiry waro mase, tykase ropa Peturu.
 – Morara awahtao ypoetory tō pyno exiko, kaneru esē toky tō pyno ehtoh sã toto pyno exiko, tykase Jezu eya.

¹⁷ Morarame Jezu tōturupose ropa oseruao:

– Ximão ypyno mahno? tykase ropa Jezu eya.
 Morarame toemynyhmasē Peturu: “Ypyno mahno?”
 katopōpyry oseruao Jezu a exiryke. Ynara tykase ynororo:
 – Jesē mase Jezu. Zuario mase emero porehme. Opyno jexiry waro mase, tykase Peturu eya.

– Morara ahtao ypoetory tō pyno exiko. Kaneru esē toky tō pyno ehtoh sã ypoetory tō pyno exiko, tykase ynororo Peturu a.

¹⁸ Mame ynara tykase ynororo eya:

– Poetome awahtao āmoreme ometỹ eary mykyry waro mexine, openetatoh pona oytotohme. Yrome tamuhpōme toehse awahtao oemary myhnōko imehnō mana aarotohme oytory se pyra oehtoh pona, tykase Jezu eya.

¹⁹ Moro poko Peturu turuse Jezu a aorikyry poko, kure Ritonōpo ehtoh enepory poko roropa imehnomo a. Mame ynara tykase ropa Jezu eya:

– Ymaro eropa. Jomiry ekarokose imehnomo a, tykase eya.

Imepỹ tymarō maro Jezu ehtopōpyry

²⁰ Morarame tỹkakoxi tōsenuhmase Peturu. Jezu enuru zamaro exikety tonese eya. Jezu orihpyra ro ahtao eponaro aexihpyry kynexine Jezu a otuhtoh po. Ynara kaħpō kynexine Jezu a: “Onoky mokyro owokatōme,” kaħpō kynexine, Jezu orihpyra ro ahtao.

²¹ Mokyro eneryke tyya ynara tykase Peturu Jezu a:

– Mose ke? Otara mose ro exiko nae? tykase ynororo tōturupose.

²² Ynara tykase Jezu eya:

– Aorikyry se pyra jahtao joepyry ropa momohnōko mana. Oty katoħ oturupōko ma ipohko? Eropa hkoty, tykase Jezu eya.

²³ Morara exiryke moro poko tōturuse toto, Jezu poetory tomo:

– Otarāme orihpyra mokyro mana Jezu oepyry ropa ponāmero, tykase toħ repe ipoko. Yrome: “Orihpyra mokyro mana,” kara Jezu toehse. Ynara tykase rokene: “Aorikyry se pyra jahtao joepyry ropa momohnōko mana,” tykase rokē ynororo.

²⁴ Ywy ase Jezu poetory. Morara exiryke moro poko ymerono onenerykōme. Ynymerohpyry waro matose, zae jexiry waro roropa matose.

Etyhpyry

²⁵ Tuhke rokẽ Jezu nyurityamo. Tymerose emero ahtao pape pokona, tuhke pape exiry. Otarãme sero nono motye exiry emero aerohtopõpyry tymerose ahtao. Sero nono aerohtopõpyry merosẽ pune pyra exiry, emero Jezu nyurityã tymerose ahtao. Enara.

ATOS

Omi Kurã Jezu poko Ekarory poko

12mãkomo a

Atos dos Apóstolos

Ekarotopo

Sero *Atos* ekarõko nase Jezu poko, omi kurã ekarory poko: “Jerusarẽ po, Jutea po, Samaria po, imehnõ pata tõ po sero nono etyhyry pona.” Sero tymerose Ruka a. Toytose ynororo Pauru maro pata tõ punero. Jezu poetory tõ emãtopõpyry poko ekarõko mana, Tosêkõme Jezu enetuputyryke tyya xine, osemazuhme Jerusarẽ po juteu tomo a, juteutõkara a roropa mya Roma po, pata imehxo exikety Itaria po.

Ritonõpo Zuzenu nyrihyry kurã ekarõko mana. Toerohse Ritonõpo Zuzenu Jezu poetory tõ maro, tõnuhse Jezu ahtao kapu aka. Peturu maro kynexine Jerusarẽ po, Samaria po (Atos 1.12–8.25), Rita po, Jope po, Sezarea maro (Atos 9.32–11.18).

Pauru tõ toytose (Atos 13.1–28.31) imehnõ amorepase Jezu poko, omi kurã ekarory poko, emero pata tõ punero. Sero ekarõko nase imehnõ poko roropa: Exitewão, osemazuhmã totapase aexihpyry Jezu poetoryme aehtoh pokoino; Piriipe, omi kurã ekarohpõ kynexine Etiopia pono a; Panape te, Timoteu te, Xira roropa, Pauru maro aytotyamo; Ritia roropa pata Piripo pono.

Sero pape ao

Tosêkõme Jezu enetupuhpitory *1.1–2.42*

Omi kurã Jezu poko turuse Jerusarẽ po *2.43–8.3*

Omi kurã Jezu poko turuse Izyraeu po, Xiria po roropa *8.4–12.25*

Pauru, Jezu Kyrixtu maro exikety *13.1–21.26*

Pauru, Jezu Kyrixtu namotome *21.27–28.31*

1. Jerusarẽ po *21.27–23.22*

2. Sezarea po *23.23–26.32*

3. Roma pona Pauru ytory *27.1–28.15*

4. Roma po *28.16–31*

¹ Ynymerohpyry moro oneneryme jepe Teopiru. Ywy ase Ruka. Apitoryme Jezu poko pape ymeroase oneneryme. Inyrihyry poko ymeroase, kurãkõkara kurãkatopõpyry poko eya, imehnõ amorepatopõpyry poko eya roropa,

² aunuhtopõpyry pona rokene kakoxi kapu aka, enara. Morohne poko ymeroase apitoryme. Mame onuhpyra ro tahtao tõmiry ekaroase typoetory tomo a, tynymenekatyamo

a. Takorehmase roropa ynororo Ritonõpo Zuzenu a typoetory rohmanohpory poko.

³ Orihxiõpo tõsenepose ropa tuhke typoetory tomo a, orih-pynõpo samo. Tuhke tutuarõmatopõpyry tokarose roropa eya xine. 40me õmepýry taropose eya tõsenepory poko eya xine, Kuesëkõme Ritonõpo ekarory poko roropa eya xine.

⁴ Morarame tõximõse tahtao typoetory tõ maro, toto anaropopyra Jezu kynexine aporo. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Ytoytopyra ehtoko aporo. Taro Jerusarë po Papa nekarory eraximatoko. Zuzenu oepýry eraximatoko. Moro poko kuuruatose:

⁵ “João oẽpurihkatone tuna kuaka. Yrome tuhke pyra tynyhse awahtao xine, Tuzenu ekarõko mã Papa oya xine,” ase oya xine, tykase Jezu eya xine.

Jezu tõnuhse kapu aka

⁶ Pake ahtao Roma põkõ tuisary juteu tõ esẽme kynexine. Mokyro se pyra juteu tõ kynexine, Roma põkõ tuisary se pyra tutuisarykõme. Morara exiryke tõximõse tahtao xine Jezu a tõturupose. Ynara tykase toto eya:

– Otãto ahtao tuisa konõtome exiõko mahno yna tuisary myakãme? Seromaroro? tykase toto eya.

⁷ Jezu a tozuhse toto:

– Tamoreme rokẽ tuisame jyrõko Papa mana, ise tahtao. Naeroro zuaro pyra matose onekaropyra oya xine exiryke.

⁸ Yrome tyjमितunuru ekarõko mã Papa oya xine, Tuzenu ekarõko. Morarame ypoko imehnõ tuarõtanohnõko matose Jerusarë po te, Jutea po te, Samaria po te, emero pata tõ punero, tykase Jezu eya xine.

⁹ Morarame tõnuhse Jezu kapu aka typoetory tõ maro ehxiõpo. Morarame akuru htaka toehse ahtao tonekehse ipoetory tomo a.

¹⁰ Morarame Jezu poetory tõ osenuhmaryhtao ro kakoxi asakoro orutua kõ toeporehkase toto rãnaka, tupoke karimutumã ke.

¹¹ – Karirea põkomo, oty katohme kakoxi osenuhmãko ro matou, kapu enẽko? Mokyro Jezu taroino arohpyry, moro saaro oehnõko ropa mana, kapu aka tonuhtopõpyry saaro, tykase toh aeporehkatyamo.

Juta myakãmatopõpyry

¹² Morarame toytose ropa toto, Jezu poetory tomo, ypy poe, Oriwera poe, Jerusarë pona. Oriwera poe moe pyra moro toto esary kynexine Jerusarë.

¹³ Morarame tapyi taka toytose ropa toto, Peturu tapyi taka. Tõnuhse toto zara taka. Moroto Peturu tytapyikemy. Peturu,

Tiaku, João, Âtare, Piripe, Tome, Patoromeu, Mateu, Tiaku Aupeu mŭkuru te, Ximão juteu tō esary pynoto te, Juta, Tiaku mŭkuru, enara toh tōnuhse zara taka.

¹⁴ Mokaro tehme kynexine Ritonōpo omiry poko rokene. Ritonōpo maro oturūko roropa kynexine nohpo tō maro, Jezu ē maro, Jezu akorō tō maro, enara.

¹⁵ Morarame Jezu poetory rānao Peturu towōse tōturutohme. Mokaro oximōme 120mākō kynexine. Ynara tykase ynororo:

¹⁶ — Orutua komo, wekyry tomo, etatoko ke jotururu. Pake Ritonōpo a tymeropose Juta poko, Jezu ewokahpō poko. Ritonōpo Zuzenu omi poe Tawi a tymerose, zuaro Ritonōpo exiryke. Morara exiryke morara toehse Juta.

¹⁷ Kymaro xine Juta nexiase repe. Yna maro nerokuase.

¹⁸ (Yrome tineru tapoise eya tyrypyry emetakame, Jezu ewokatamitume. Moro tineru ke tupito topekahse eya. Morarame toepukase ynororo tōsesenāxīpo. Zuakuru toehmose. Zuahxirirī tutūtase. Toorihse rahkene.

¹⁹ Moro poko zuaro toh toehse Jerusarē pōkomo. Morara exiryke tupito tosehapse Munuhpāme. “Akeutama,” āko aomirykomo.)

²⁰ — Ynara tymerose pake Ritonōpo papē pokona, Saumu pokona:

“Ah esahpyry patāpome nexino,
imepŷ osesariptyra ehtohme morotona,”
tykase.

— Ynara tymerose roropa:

“Apo imepŷ aorikyhyry myakāme nerohno,”
mē tymerose.

²¹ — Morara exiryke toiro Jezu marō symenekatone, kymaro xine Jezu ēsemamyry warono,

²² Jezu poko imehnō amorepatohme kymaro xine. Jezu maro ytoytokety se sytatose ēpurihkatopōpyry poe João a, kapu aka aunukuru ponāmero.

²³ Morarame asakoro tymenekase aporo eya xine, Joze Juxitu, (Pasapame roropa tosehke ynororo), Matia maro.

²⁴ Morarame tōturuse toto Ritonōpo a:

— Papa, emero ahno kurohtao enēko mase. Onoky mymenekano? Yna zuruko onymenekahpyry poko,

²⁵ yna maro aerohtohme Juta myakāme. Iirypyryme Juta toehse exiryke esaka tonyohse ropa mana.

²⁶ Morarame imenekatoh tapoise toto a, Ritonōpo nymenekahpyry waro toehtohkōme. Morarame Matia a tapoise tymenekatopo, toerohtohme 11mākō maro, 12me toto ehtohme ropa.

2

Ritonõpo Zuzenu oehtopõpyry

¹ Morarame Oseahmatoh Pētekoxite toehse ahtao oximõme tapyi tao Jezu poetory tō kynexine.

² Morarame tyryrykane konõto panõ totase toto a topoza-koxi xine. Tyhtose tapyi taka tyryrykane panono.

³ Morarame apoto panõ tōtumakase. Tororokane panõ toepukase tapyi taõkõ pona.

⁴ Morarame morotõkõ aka Ritonõpo Zuzenu tomõse. Tyoty-orõkõ omiry ae tōturupitose toto Ritonõpo Zuzenu poe.

⁵ Moroto Jerusarē po juteu tō kynexine, Ritonõpo omipona exiketõ tuhke. Juteu tō otuhtoh konõto pokoino, tuhke tosae xine toh tooehse, imeimehnõ maro tuhke toh tooehse moro-tona.

⁶ Morarame moro ekary etaryhtao morohnome toytose toto tururume, enese.

⁷ Tōsenuruhkase toto tōmiryõ ae Jezu poetory otururuke.

— To! Otāto yna omiry waro toehse matou?

⁸ Karirea põkõ amarokõ repe. Yrome yna omiry waro amarokomo!

⁹ Taro ynanase, Paratia põkomo, Metia põkomo, Erāo põkomo, Mesopotamia põkomo, Jutea põkomo, Kapatoxia põkomo, Põtu põkomo, Azia põkomo,

¹⁰ Piritia põkomo, Pāpiria põkomo, Ejitu põkomo, Xirene põkomo (Ripia pō Xirene), Roma põkomo,

¹¹ Arapia põkomo, enara. Toitoine Kereta poe aehtyā ynanase. Imehnõ Arapia poe aehtyā roropa ynanase. Toitoine juteu tōme ynanase. Toitoine juteu poenopyhpõkõme ynanase. Moxiaro etāko ynanase yna omiry ae toto exiryke. Morararo nase moxiamo tōmiryõme exiryke etāko toto Ritonõpo kypyno xine exiry poko, tykase toto.

¹² Moroto toh kynexine tōsenuruhkarykõ poko. Toepohnohse toto.

— Oty moro? tykase toh tōturupose.

¹³ Yrome imehnomo a tounohse toto:

— Moxiā aetýtýā rokene, tykase toto. Toetýse tokarose toto a.

Peturu nurutopõpyry

¹⁴ Morarame Peturu tooehse 11mākõ maro. Opore tōturuse imoihmākomo a:

— Etatoko pahne Jutea põkomo, Jerusarē põkõ roropa.

¹⁵ Oty katohme: “Toetýse,” āko matou yna poko? Etýtōh zano pyra nase. Xixi onuhpyra ro nase. Etýpyra ynanase.

¹⁶ Yrome pake Ritonõpo nymeropohpyry Joeu a sero poko. Ynara tykase:

¹⁷ “Imeīpo ynara tyrīko ase, āko Ritonõpo,

Juzenu ekarõko ase oya xine.

Morarame omũkuru tõ oẽxiry tõ roropa jomiry ekarõko mana.
Nuasemãkomo a osenepõko ase.

Tamuhpomãkomo a oturũko ase aosenety.

¹⁸ ÿ, ypoetory pona emero Juzenu aropõko ase,
orutua kõ pona, nohpo tõ pona roropa.

¹⁹ Morarame jomiry ekarõko toh mã rahkene.

Tyoro sã tyrĩko ywy kapu ao, nono po roropa,
õsenuruhkatohkõme, munu te, apoto te, orexĩto konõto.

²⁰ Xixi zarumãkapõko ase.

Nuno kamirarame exĩko mana munu samo.

Morarame okynã pyra ynymenekahpyry oehnõko ropa
mana, tuisamehxo, ãmepyry kure moroto ahtao.

²¹ Morarame ‘Tuisa oenupunako ypoko,’ karyhtao oya xine
ynymenekahpyry a,

enupunãko mã rahkẽ opoko xine, tykase Ritonõpo,”

me tymerose Joeu a Ritonõpo omi poe.

²² – Etatoko pahne orutua komo, juteu tomo. Jarao nexiase Jezu Nazare pono. Ritonõpo zamaro ynororo kynexine. Morara exiryke tyjamihtanohpose eya kurãkõkara kurãkatohme ropa eya. Zuaro ro matohu?

²³ Pake Ritonõpo zuaro kynexine, Jezu exixihmapotoh waro. Toxixihmapose oya xine, zehnotokomo a. Moro waro Ritonõpo kynexine Jezu orihpyra ro ahtao. Yrome: “Ah nexixihmã toto,” tykase Ritonõpo.

²⁴ Mame tõsemãkapose ropa ynororo Ritonõpo a. Jũme orihpynỹpo sã toehse ropa ynororo typoremãkapory se pyra toexiryke toorihpõpyry a.

²⁵ Ynara tymerose kytamurukomo Tawi a, Jezu poko: “Kokoro rokẽ Kuesẽkõ rĩko ase jẽpataka, ymaro aexiryke torẽtyke pyra ase.

²⁶ Tãkye ase ukurohtao. Kure mase Papa.

Oeahmãko ase ypyno oexiryke.

Torẽtyke pyra ase, jorikyryhtao ro urumekara oexiryke.

²⁷ Toorihse jahtao jekepyry onymotanohpopyra mase omũkuru nymyryme jexiryke.

²⁸ Jẽsemãkapõko ropa mase, orihpỹme jehtohme.

Tãkye rokẽ jyripõko mase oẽmyty eneryke ya,”

me tymerose Tawi a.

²⁹ – Wekyry tomo, topohme oturuxi amaro xine. Pake kytamurukõ Tawi toorihse. Ekepyry tonẽse. Ekepyry esary mõto mana seroae ro.

³⁰ Yrome Tawi urutõme kynexine Ritonõpo Zuzenu omi poe. Zuaro ynororo Ritonõpo omi poe, Kyrixtu typaryme

exiry waro. Tuisa konõtome Kyrixtu exiry poko tuaro roropa, tymyakãme aexiry waro.

³¹ Ritonõpo omiry waro Tawi kynexine. Jezu ãsemamyry ropa waro roropa kynexine. Morara exiryke morara tykase ynororo:

“Zuzenu onynomopyra Ritonõpo exiiko mana aorihtyã esao. Ekepyry motara roropa mana,” tykase ynororo.

³² Tõsemãkapose ropa Jezu Ritonõpo a. Ynanenease. Morara exiryke ourutoryiko ynanase.

³³ Seromaroro Jezu tuisamehxo tyrise Ritonõpo a. Ritonõpo maro mana. Pake Ritonõpo tõturuse eya: “Juzenu ekarõko ase oya,” tykase Ritonõpo. Mame Tuzenu tokarose Jezu a rahkene. Morara exiryke senohne enõko matose. Õmirykõ ae Ritonõpo omiry etãko matose.

³⁴ Kapu aka onuhpyra Tawi ekepyry kynexine. Jezu rokẽ tõnuhse. Ynara tymerose roropa Tawi a:

“Ritonõpo tõturuse Kuesõkomo a:

‘Oporohko seino, japotunuru wino, tuisame oexiryke,

³⁵ oepetõkara ke anamotomatohto ya,’ tykase Ritonõpo Tumükuru a.”

Morara tymerose Tawi a pake.

³⁶ – Izyraeu tomo, tuaro ehtoko. Jezu mokyro onexixihmahpyrykomo. Tuisame tyrise ynororo Ritonõpo a Kuesõkõme aehtohme, tykase Peturu eya xine.

³⁷ Morarame toemynyhmase toto Peturu omiry etaryke tyya xine:

– Morara ahtao oty riiko ynanah? tykase toto Peturu tomo a, tõturupose.

³⁸ Peturu a tozuhse toto:

– Oorypyrykõ irumekatoko Jezu omipona oehtohkõme. Osõpurihkapotoko Jezu Kyrixtu omi poe, oorypyrykõ korokatohme Ritonõpo a. Mame Ritonõpo nekarory apoiko matose. Zuzenu Kurã apoiko matose.

³⁹ Ritonõpo mã Tuzenu ekarory se oya xine, opoenomo a, moemoõkõ pata tõ põkomo a roropa, emero tyneahmatyamo a, tykase Peturu toto a.

⁴⁰ Morarame Peturu toto zurune itamurume Jezu poko. Otuhparo turuse toto:

– Emero iirypyryme matose. Iirypyryme oexirykõ se pyra Ritonõpo mana. Naeroro oorypyrykõ irumekatoko awãnohpyra xine Ritonõpo ehtohme, tykase Peturu eya xine.

⁴¹ Morarame mokaro a Jezu tonetupuhse Peturu omiry etaryke tyya xine. Tõpurihkase toto Peturu tomo a. Moro õmepyry ae tuhke tomãse toto Jezu poetoryme, 3.000me.

⁴² Morarame kokoro rokē tōximōse toto Jezu omiry eta-tohme, Peturu tomo a ekarory etatohme. Kure tōturuse toto. Oximōme tōtuhse toto. Kokoro rokē tōturuse roropa toto Ritonōpo maro.

Jezu poetory oximōme ehtopōpyry

⁴³ Morarame emero Ritonōpo zuno toehse toto, Peturu tō nukurākatyā eneryke roropa tyya xine, kurākōkara tukurākase ropa exiryke Peturu tomo a.

⁴⁴ Morarame Jezu omipona exiketō oximōme kynexine. Tymōkomorykō tapiakase eya xine imehnō Jezu poetory tomo a.

⁴⁵ Tymōkomorykō tokarose roropa eya xine imehnomo a tineru apoitohme tyya xine, apiakatohme imehnō Jezu poetory tomo a, etuarimara toehtōhkōme.

⁴⁶ Kokoro rokē morohnome Ritonōpo tapyī tao toh kynexine aomiry poko. Morarame Ritonōpo tapyī tae xiaxiake tōtuhse toto. Tākye rokē toh kynexine:

⁴⁷ — Ritonōpo kure mana, tykase toto. Tātākyemase toto. Jerusarē pōkomo a tyrypyrykō turumekase Jezu omipona toehtōhkōme. Kokoro rokē Jezu poetory tomākaposē Ritonōpo a.

3

Ytoytopỹ kurākatopōpyry ropa

¹ Morarame Peturu toytose João maro Ritonōpo Tapyī taka Ritonōpo maro tōturutohkōme. Xixi tywykahme toehse ahtao toytose toto.

² Mame toytorykohtao, ytoytopỹ tonese toto a. Moino ro morara tonuruse ynororo ytoytopỹme ro. Kokoro rokē arosene toto onao Ritonōpo tapyī pota taka, tineru apoitohme eya. Moro Omōtoh Enekurāme tosehapse kynexine.

³ Mokyro a Peturu eneryhtao João maro, toto ytoryhtao, tineru tokaropose eya.

⁴ Mame kurākara tonese tyya xine ahtao ynara tykase Peturu:

— Xiaro kueneko, tykase Peturu.

⁵ Mame tōsenuhmase mokyro. Tineru pitiko eraximane.

⁶ — Tineru pyra ynanase. Yrome tyoro ekarōko ase oya. Owōko. Xikihme exiko. Jezu Kyrixtu okurākāko ropa mana, Nazare pono, tykase Peturu eya.

⁷ Mame kurākara xikihme tanỹse emary poko Peturu a. Ipyrakū toekurākase ropa.

⁸ Pyhseky tykase ynororo. Xikihxikihme toytoytose ynororo toekurākase ropa toexiryke.

— Kure Ritonõpo mana, tykase ynororo. Peturu tõ maro tomõse ynororo Ritonõpo Tapyĩ taka. Tãtäkyemase ynororo. Pyhsekyhsekyh tykase.

⁹⁻¹⁰ Moro taõkõ tutuarõtase kuranõpokara ytoytory eneryke tyya xine: “Kure Ritonõpo,” kary etaryke roropa tyya xine tutuarõtase toto.

— Mose ytoytopynõpo, tineru eraximahpõ Omõtoh Enekurã pũto toekurãkase ropa, tykase toto.

¹¹ Tõsenuruhkase toto mokyro eneryke tyya xine. Ritonõpo Tapyĩ taka omõtoh Saromão tapyĩme tosehphase. Moro tao Peturu kynexine João maro. Mokaro onurumekara aekurãkahpyry ropa toehse. Moro taka toytose toto emero, enese.

— To! Kure matose, tykase toh eya xine.

Peturu nurutopõpyry Ritonõpo tapyĩ tao

¹² Morarame morohnome aepyrykõ eneryhtao tyya ynara tykase Peturu:

— Orutua komo, wekyry tomo, serara ekuurãkano onenepi-topyra hmatou? Jezu rokẽ mose kurãkaropa, yna kara, kypyno xine toexiryke.

¹³ Ritonõpo kytamurukõ esemy, Aparão esemy, Izake te, Jako, enara. Emero Kuesëkõme roropa mana. Mokyro a Tumükuru kuesëkõme tyrise, onurumekahpyrykomo, Jezu, onekarohpyrykomo Pirato a exixihmatohme. Exixihmapory se pyra Pirato repe.

¹⁴ Yrome aomipona pyra oya xine toxixihmase Jezu, tyrypyhpykẽ kara. Inetapatahpyry rokẽ mutütanohpoatose ropa.

¹⁵ Kyrihpõkõ mükuru mexixihmatose repe. Yrome Jumy a tõsemãkase ropa. Moro poko otuarõtanohtorõko ynanase tonese ropa yna a exiryke tõsemãse ropa ahtao.

¹⁶ Mokyro poe mose nekurãka ropa. Mose enẽko matose, Jezu nukurãkahpyry ropa. Tonetupuhse toexiryke Jezu nukurãka ropa, tykase Peturu.

¹⁷ — Wekyry tomo. Awaro xine ase. Jezu exixihmahpõkõ matose, tuaro pyra oexirykõke, oesëkõ maro.

¹⁸ Pake Ritonõpo a tõmiry tymeropose urutõ komo a Jezu poko, aetuarimary poko, aorikyry poko, õsemãkapory ropa poko tyya. Ajohpe pyra ro Ritonõpo nexiase, tykase Peturu mokaro a.

¹⁹ — Oorypyrykõ irumekatoko. Jezu eahmatoko oesëkõme aehtohme, oorypyrykõ korokatohme eya,

²⁰ täkye oehtohkõme ipoko. Imeĩpo Jezu Kyrixtu enehpõko ropa Ritonõpo mana tarona, Kuesëkõme.

²¹ Kapu ao eraximãko mana tonehpory ropa Tummy a. Tooehse ropa tahtao, kukurākatorỹko ropa mana. Moro poko tymerose pake Ritonõpo poe urutõ komo a.

²² Moeze a ynara tymerose:

“Urutõ menekãko Ritonõpo mana, enehpõko mana jenehtopõpyry sã eya, kuekyrykõme exikety. Aomipona ke ehtoko.

²³ Aomipona pyra exiketõ enahkapõko Ritonõpo mana.”

²⁴ Morara tymerose urutõ komo a pake. Samueu tomo a morara tymerose senohne poko, onenehporykõ poko.

²⁵ Samueu tõi ekepyã pakomotyã matose. Opoko xine kynoturune Ritonõpo atamurukomo a. Ynara tykase ynororo eya xine: “Apary rĩko ase sero nono põkõ kurãkaneme,” tykase Ritonõpo Aparão a.

²⁶ — Naeroro Tumũkuru enyohne kyya xine Kuesẽkõme, kuatãkyematohkõme kyyrypyrykõ korokaryhtao eya, tykase Peturu eya xine.

4

Peturu ehtopõpyry kõi seriu õpataka João maro

¹ Morarame Peturu tõi otururuhtao imoihmãkõ maro, Ritonõpo maro oturuketõ tooehse eya xine, Ritonõpo tapyi esẽ maro, satuseu tõi roropa, enara. Satuseu tomo ahno õsemamyry ropa warõkõkara kynexine.

² Peturu tõi tyenonohse eya xine imoihmãkõ amoreparyke eya xine: “Jezu tõi semãse ropa mana toorihxĩpo,” karyke eya xine.

³ Morarame Peturu tõi tapoise toto a. Åpuruhpyry taka tarose eya xine, moro tao toto õmehtohme, tykohmãse exiryke.

⁴ Mame Peturu tõi otururu totase tyya xine exiryke Jezu tonetupuhse imoihmãkomo a tosẽkõme. Tuhke Jezu poetoryme toehse toto, 5.000me.

⁵ Mame yrokokoro juteu tõi esã tõi ximõse Jerusarẽ po, Moeze omihpyry poko amorepatõkõ maro.

⁶ Anasa Ritonõpo maro oturuketõ tuisary kynexine. Imaro tõi ximõse toto jekyry tõi maro, Kaipa, João, Arexãtere, enara.

⁷ Mokaro õpataka Peturu tõi tarose toto a.

— Onoky poe ahno kurãkãko ropa matou? tykase mokaro eya xine.

⁸ Ritonõpo Zuzenu Peturu ao kynexine. Aomi poe Peturu tõi turuse:

— Tamuxi tomo, pata esamo,

⁹ oty kato: “Onoky poe ytoytopynỹpo mukurãkatose rohpa?” ãko matou oturupõko yna a?

¹⁰ Jomiry etatoko Izyraeu tomo. Mokyro ynanukurãkase ropa Jezu poe. Jezu mokyro Nazare pono, Ritonõpo mũkuru.

Onexixihmahpyrykõ mokyro. Yrome tõsemãkase ropa mana Ritonõpo a. Jezu poe mokyro toekurãkase ropa mana.

¹¹ Jezu Kyrixtu poko pake tymerose Ritonõpo omiryne. Ynara tymerose urutõ komo a:

“Moro topu, tapyi rinanõ nurumekahpyry,
moro topu se toehse toto, kurãme exiryke, tapyi
kyryryme nymyry.

Emese kure kuhse Ritonõpo kyya xine mana,”
tykase.

¹² Jezu rokẽ kyyrypyrykõ korokaneme mana, toiro. Imepỹ kyyrypyrykõ korokane pyra, Jezu rokene, tykase Peturu eya xine.

¹³ Morarame Peturu tõ otururu totase tyya xine ahtao, tõturuse toto oxime rokene:

– Otokoino moxiã enaromyra toehse nae? Atamorepara toh nase repe. Yrome Jezu maro monexiã toto atamorepãko. Otarãme morara exiryke zuaro toehse toh mana, Jezu maronõpotõme toexirykõke, tykase toto. Oxime tõturuse toto.

¹⁴ Mame mokyro kuranõpokara eneryke tyya xine toto maro: “Ajojpe matose,” kara toto.

¹⁵ Morarame tosae xine Peturu tõ tutütanohpose ropa toto a, oxime rokẽ tõturutohkõme:

¹⁶ – Otara ãko sytatou mokaro a Jezu poko toto oturukeh-potohme? tykase toto, tõturuse oxime rokene. – Kurãkara kurãkahpõ mokaro. Tarõkõ emero zuaro mana, Jerusarẽ põkomo. “Ajojpe,” kara sytatose ipoko xine.

¹⁷ Jezu poko oturupyra rokẽ syripotone toto. Senaroximate toto imehnõ onurupyra Jezu poko toto ehtohme, tykase toto.

¹⁸ Morarame tykohmase ropa toto tyya xine:

– Imehnõ onurupyra ehtoko Jezu poko, tykase toto.

¹⁹ Yrome ynara tykase Peturu tomo:

– Oty Ritonõpo a kure nae? Õmipona xine yna exiry, tõmipona yna exiry?

²⁰ Yna a tonese exiryke oturukehpyra ynanase Jezu poko, tykase toto.

²¹ Morarame Peturu tõ enaroximary se toh kynexine repe:

– Ytotoko ropa. Awãnohtorỹko ynanase imehnõ zururuhtao Jezu poko oya xine, tykase toto, mokaro aroporykõme. Peturu tõ wãnopyry se toh kynexine repe. Yrome onuãnohpyra tokurehse toto, tuhkãkõ Peturu tõ pyno exiryke.

– Kure Ritonõpo mana, ãko rokẽ toh kynexine.

²² Tãtãkyemase toto, ytoytopynỹpo ikaripamyhpyry tukurãkase ropa exiryke.

Ritonõpo a tõturuse

²³ Morarame tonyohse ropa toexirykōke Peturu tō toytose ropa João maro, imehnō Jezu poetory tomo a. Juteu tō esā omihpyry tokarose eya xine.

²⁴ Morarame toto omiry etaryke tyya xine tōturuse toto Ritonōpo maro, Jezu poetory tō oximōme. Ynara tykase toto:

— Yna esēme mase Ritonōpo. Kapu Rihpōme mase, kapu, nono, tuna, tunakuaōkomo, nono pōkomo, emero tyrise oya.

²⁵ Pake moturune yna tamuru Tawi a, ynara tymerose eya ōmiryme Ouzenu poe:

“Oty katoh sero nono pōkō yzehno toh nae?

Toiparo rokē osetupuhnōko mā toto.

²⁶ Sero nono pōkō tuisary tō atamorepāko mā toto

Ritonōpo maro osepeme pyra toehtohkō poko,
inymenekahpyry maro osepeme pyra toehtohkōme ro-
ropa.”

²⁷ — Morararo taro nase Jerusarē po seromaroro, tykase Peturu Ritonōpo a. — Erote tuisame nase. Pōtiu Pirato kowenatume roropa nase. Mokaro oximōme Roma pōkō maro Izyraeu tō maro Omūkuru zehno.

²⁸ Zehnotokō moxiaro Omūkuru exixihmahpōkomo. Morara tyrise eya xine onekarotopōpyry ae ro, tuarohxo oexiryke, orēpyrahxo roropa oexiryke.

²⁹ Seromaroro mokaro eneko Papa Kapuaono, yna enaroximary se aehtyamo. Yna akorehmako enaromyra yna ehtohme, ōmiry ekarotohme yna a.

³⁰ Kurākōkara ikurākako ropa. Ajamitunuru enepoko ropa Omūkuru kurā pokoino, Jezu pokoino, tykase Peturu Ritonōpo a.

³¹ Morarame tōturukehse toto ahtao, moro tapyi kywyh kywyh tykase. Ritonōpo Zuzenu tomōse toto aka. Orēpyra Ritonōpo omiry tokarose eya xine imehnomo a.

Oximōme toto tŷkyryrykō poko

³² Morarame Jezu poetory tō oximōme toehse, omomŷke pyra toh kynexine toenupunarykōke imehnō poko.

³³ Orēpyra imehnō turuse eya xine Jezu ēsemamyhpyry ropa poko. Kure rokē toh kynexine oximōme, tākye rokene. Imehnō roropa ipyno xine.

³⁴ Morara exiryke etuarimara toh kynexine emero. Tutupikamo a tutupikō tokarose eya xine Peturu tomo a. Tytapyikamo a roropa tytapyīkō tokarose tineru apoitohme tyya xine,

³⁵ ekarotohme Peturu tomo a, apiakatohme ise exiketomo a etuarimara aehtohkōme.

³⁶ Morarame Joze kynexine, Xipere pono, Rewi pary. Mokyro tosehphase Panapeme, oxiehnotokō kurākaneme ropa aexiryke.

³⁷ Mokyro a tutupi tokarose tineru apoitohme tyya. Mame Peturu tomo a tytinerū tokarose emero.

5

Anania tomo Sapira maro

¹ Mame imepyny a roropa tutupi tokarose roropa, Anania a ipyty maro.

² Ipyty esety Sapira. Emero pyra tytinerūkō tokarose eya xine:

— Seny, yna tupi epehpyry emero, tykase toh ajohpe. Typyty maro tōturuse toto. “Senekunohne,” tykase toto.

³ Morarame Peturu tōturuse Anania maro:

— Jepe, oty katoh joroko tamuru omipona mahno? Yna enekunopyry se hma repe? Yrome Ritonōpo Zuzenu zuaro mana. Otupi epehpyry emero pyra mekaro yna a. Makoinohno otinerūkōme.

⁴ Otupi onekaropyra ro awahtao xine otupime nexiase. Tupito epehpyry morararo, otinerūkōme ro nexiase. Oty katoh popyra oexirykō se hmatou, yna enekunopyry se? Ajohpe mase Ritonōpo a yna a rokē pyra, tykase Peturu eya.

⁵ Morara kary etaryke tyya nono pona toepukase Anania. Toorihse. Morarame: “Mokyro norihno Ritonōpo poe,” kary etaryke tyya xine tōserehse toto itamurume.

⁶ Mame nuasemākomo a ekepyry tanÿse. Tyōtose, enara. Tarose toto a, zonētohme.

⁷ Morarame tē pitiko tykase ahtao ipytÿpyry tooehse, tuaro pyra.

⁸ Mame Peturu tōturupose nohpo a:

— Moro rokē kynako otupi epehpyry?

— Ÿ moro rokē kynako, tykase nohpo.

⁹ Morarame Peturu a tozuhse. Ynara tykase ynororo:

— Oty katoh moturutou onio maro: “Senekunohne,” mykā onio a? Yrome Ritonōpo Zuzenu oenetou. Eneko pahne moxiā, onio ekepyry zonemyhpōkō noehno ropa toto tapyi eutary pota taka. Oekepyry arōko roropa toh mana zonētohme, tykase Peturu eya.

¹⁰ Axī toepukase nohpo nono pona, toorihse. Morarame nuasemākō tooehse ropa ahtao tapyi taka, nohpo orihsē tonese eya xine. Tarose toto a zonētohme inio ekepyry myhtokoxi.

¹¹ Morarame tōserehse Jezu poetory tomo. Mokaro ekary etahpōkō tōserehse roropa toto.

Jamihme tyrise toto Ritonōpo a

12 Kokoro rokē tōximōse toh rahkene Peturu tō maro, Ritonōpo Tapyī taka, Saromāo nyrihpyry taka. Mame jamihme tyrise toto Ritonōpo a kurākōkara kurākatohme ropa eya xine.

13 Mame imehnō mokaro maro oximōpyra toehse toto, zuno toexirykōke. Yrome kure tōturuse toto ipoko xine.

14 Mame tuhke Jezu poetory tō toehse, orutua komo, nohpo tomo, enara. Tuhke tomāse toto.

15 Morarame kurākōkara kurākary ropa eneryke tyya xine tuhke kurākōkara tonehse eya xine etuehkō tapo, osema taka Peturu zuzenu rokē ytotohme epozakuroko, osema ae Peturu ytoryhtao.

16 Tuhke roropa imeimehnō pata tō poe tooehse toto Jerusarē pona. Kurākōkara tonehse roropa toto a, jorokohpā kō roropa tonehse eya xine. Emero toh tukurākase ropa eya xine.

Peturu tō ryhmatopōpyry

17 Morarame Ritonōpo maro oturuketō tuisary tō, satusau tō maro Peturu tō zumoxike toehse toto.

18 Tapoise toto a ēmatohme āpuruhpyry taka.

19 Yrome Jezu nenyokyhpyry toytose koko āpuruhpyry apurhumakase ropa. Mokaro tutūtanohpose ropa eya.

20 – Ytotoko Ritonōpo Tapyī taka. Oturutatoko mokamo a Jezu poko, Jezu poetoryme toto ehtohme, orihpyra toto ehtohme jūme, tykase Jezu nenyokyhpyry eya xine.

21 Morara tykase exiryke toytose toto pakeimo Ritonōpo Tapyī taka imehnō amorepase.

Yrome mokaro Ritonōpo maro oturuketō tuisary tymarōkō maro juteu tō tuisary tykohmase tyya xine. Peturu tō enehnanō taropose eya xine āpuruhpyry taka.

22 Morarame toytose toto āpuruhpyry taka. Yrome tynēmatyākō onenepyra tokurehse toto. Naeroro toytose ropa toto kōseriu a oturuse. Ynara tykase toto eya xine:

23 – Āpuruhpyry tapuruse kynako. Erase tō rokē moroto kynako. Ynanetapuruhmaka repe. Yrome arypyra toh kynako, tykase toto.

24 Morara kary etaryke tyya xine tōserehse toto, Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo, oturutoh erase tō maro.

– Otara toehse toh nae?

– Kū. Aza rokē nytō toto? tykase toto.

25 Morarame imepỹ tooehse oturuse. Ynara tykase ynororo:

– Mokā mōto, onēmatyākomo. Oturūko toto Ritonōpo Tapyī tao. Imehnō amorepāko mā toto, tykase ynororo eya xine.

26 Morarame soutatu tō esē toytose, typoetory tō maro, Peturu tō apoise ropa. Opore pyra tōturuse toto eya xine sekerereme, imehnō kurūke, totaparykō se pyra toexirykōke.

27 Morarame tarose ropa Peturu tomo kōseriu ěpataka ropa.

28 — Oty katoĥ imehnō amorepāko matou mokyro poko? Toto anamorepapopyra ynanexiase ipoko oya xine. Sero-maroro emero Jerusarē pōkō tamorepase oya xine. Yna hxirōko roropa matose mokyro exixihmatopōpyry poko, tykase mokyro Ritonōpo maro oturuketō tuisary.

29 Morarame Peturu tomo a tozuhse:

— Ritonōpo omipona se ynanase. Ōmirykō omipona se hkopyra ynanase.

30 Ritonōpo mokyro kytamurukō esemy. Eya Jezu tōsemākase ropa onexixihmahpyrykomo wewe pokona.

31 Mame tuisa konōtome tyrise ropa ynororo Ritonōpo a, emero Kuesēkōme aehtohme. Kypynanohnekō mokyro. Kyyrypyrykō korokary se ynororo. Kyyrypyrykō rumekary se kuahtao xine ikorokāko mana.

32 Naeroro imehnō tuarōmāko ynanase morohne poko. Yna maro Ritonōpo Zuzenu mana yna akorehmāko. Tōmipona exiketomo a Tuzenu ekarōko Ritonōpo mana, tykase Peturu.

33 Mame morara kary etaryke tyya xine tyekītapāse toto. “Setapatone,” tykase toto.

34 Yrome toiro towōse tōturutohme. Parixeume ynororo, esety Kamarieu. Moeze omihpyry poko amorepatōme ynororo. Emero ise roropa toĥ kynexine. Mokyro a Peturu tō jarānaka taropose aporo. Mame ynara tykase ynororo:

35 — Izyraeu tomo, tomeseke ehtoko mokā poko.

36 Pake hkopyra imepỹ tamuxime toehse, Teuta. Tōsekarose ynororo tuisame toexiry poko. Imehnō roropa toytose imaro, 400mākomo. Yrome totapase ynororo ahtao, tātahpahse toĥ emero, aomipona aehtyamo. “Tuisa konōto mokyro,” kara toehse toto.

37 Okomino tyoro, Juta, Karirea pono kowenu tineru apoiryhtao ahno a, tuhke roropa imaro tātānonohse toĥ repe. Yrome toorihse ynororo ahtao ipoetohpyā toytose ropa toto tošaka xine.

38 Naeroro ourutorỹko ase mokā poko pyra oehtohkōme. Ah nytō toto. Ahno omi poe rokē toto ahtao toto namoreparý enahnōko rokē mana. Yrome Ritonōpo omi poe toto ahtao enahpyra mana imehnō amoreparý eya xine.

39 Morara exiryke tomeseke ehtoko. Typoetory ryhmaryhtao ozehno xine exīko Ritonōpo mana, tykase Kamarieu eya xine.

40 — Ÿ, tykase toĥ repe. Yrome Peturu tō tonehse ropa tyya xine ahtao typipohse toto a.

— Oturupyra ke ehtoko Jezu poko, tykase toĥ eya xine. Mame tonyohse ropa toto ipipohxīpo xine.

⁴¹ Morarame toytorykō ropa ahtao kōseriu wino tātākyemase toto.

— Jezu poetoryme kuexiryke kypipohno toto. Morara exiryke tākye sytase, tykase toto.

⁴² Mame kokoro rokē Ritonōpo Tapyī tao tōturuse toto Jezu Kyrixtu poko. Imehnō tapyī tao roropa oturukehpyra toh kynexine.

6

7me Jezu poetory akorehmananomo

¹ Morarame Jezu poetory tō tuhke tomāse ahtao kyreku tomo a juteu tō tykerekemase.

— Oty katoh juteu tō pyxiamōpyamo a rokē tōsē ekarōko toh nae? Kyya xine onekaropyra mā toto, tykase toto.

² Morarame Jezu poetory tō tonehpose 12mākomo a tōturutohkōme imaro xine. Ynara tykase Peturu tō eya xine:

— Popyra Ritonōpo omiry rumekary yna a tykyrysā ekaro-tohme rokene.

³ Morara exiryke imehnō Jezu poetory tō akorehmananō menekāko ynanase, 7me ajoajohpākōkara rokene, Ritonōpo Zuzenu omipona yronomyryme exiketomo, toerokurukō warōkō roropa.

⁴ Yrome yna kokoro rokē Ritonōpo maro oturūko ynanase. Imehnō amorepāko roropa ynanase aomiry poko, tykase toto.

⁵ Morara kary etaryke tyya xine tātākyemase toto. Ynara tyrise toto a Jezu poetory tō akorehmananōme, Exitewāo. Ritonōpo Zuzenu imaro kynexine. Aomipona yronomyryme exikety ynororo. Ynororo, Piripe, Pyrokoro, Nikanoa, Timō, Parymena, Nikorau, enara. Nikorau juteume aeramahpyry kynexine, Ātiokia pōme exikety roropa.

⁶ Mokaro tooehse Peturu tō ēpataka. Morarame tōtururukohtao Ritonōpo a tomarykō tyrise zuhpokoxi xine.

⁷ Morarame Ritonōpo omiry totase tuhkākomo a Jerusarē pōkomo a. Jezu poetory tomāse Jerusarē po. Tuhke Ritonōpo maro oturuketō roropa Jezu omipona toehse toto.

Exitewāo apoitopōpyry

⁸ Morarame Exitewāo Ritonōpo omipona kynexine. Kure kynexine orēpyra roropa Ritonōpo poe. Kurākōkara kurākary waro roropa ynororo kynexine.

⁹ Yrome imehnō moroto kynexine, aomipona se pyra exiketomo. Moino aehtyā mokaro kynexine. Xirene poe, Arexātyria poe, Xirixia poe, Azia poe, enara tooehse toh kynexine morotona. Tyorō tao tātamorepase ynaroro. Tōsezusezukurukō se toh kynexine repe Exitewāo maro.

¹⁰ Yrome typoremãse toto orëpyrahxo Exitewão exiryke Ritonõpo Zuzenu poe.

¹¹ Morarame imehnõ taomipohtomase eya xine:

– Mose ynanetase Moeze kerekeremãko, Ritonõpo kerek-
eremãko roropa, tykase toto imehnomo a Exitewão poko
ajohpe.

¹² Morara kary etaryke tyya xine juteu tō tyekītapãse. Ty-
patakã maro toytose toto Moeze omihpyry warõkõ maro
Exitewão apoise kōseriu a arotohme.

¹³ Morarame tokarose eya xine rahkene.

– Mose sē tapiyi poihtoase, Ritonõpo maro oturutopo.
Moeze omihpyry poihtoase roropa.

¹⁴ Ynara nase mose: “Sē tapiyi kararahnõko Jezu Nazare pō
mana. Moeze namorepatyã myakamãko roropa mana,” nase
mose, tykase toto Exitewão poko ajohpe rokene.

¹⁵ Morarame mokaro a emero terekatu tō maro iporo-
htyamo a Exitewão ěmyty tonese, kapu ae Ritonõpo nenyokyh-
pyry ěmyty samo.

7

Exitewão oturutopõpyry

¹ Morarame Ritonõpo maro oturuketõ tuisary a tōturupose:

– Ajohpe pyra moxiã na? tykase ynororo Exitewão a.

² Ynara tykase Exitewão eya xine:

– Wekyry tomo, kuetatoko, orutua kō roropa. Pake Aparão
a Ritonõpo tōsenepose saerehkane panõ ezure, Mesopotamia
po Aparão ahtao ro Harã pona ytopyry ro ahtao.

³ Ynara tykase Ritonõpo eya: “Oesary irumekako, oekyry tō
roropa. Ymaro eropa. Imepỹ pata enepõko ase oya,” tykase
Ritonõpo eya.

⁴ Morara exiryke Kautea turumekase Aparão a Harã pona
toytotohme. Morarame tumy orihxīpo tosary turumekase
eya. Taronã tooehse kuesaka xine.

⁵ Ritonõpo onesaripopyry Aparão a repe. Yrome ynara
tykase ynororo eya: “Sero imeīpo ekarõko ase oya oesaryme,
oesahpyo apakõ esaryme roropa toorihse awahtao,” tykase
Ritonõpo Aparão a tumūkue pyra ro ahtao.

⁶ Mame ynara tykase roropa ynororo: “Apakõ mã imehnõ
nonory pona ytõko osesarise, katonõme sa rokene. Moroto
400me zeimãnõko mã toto, etuarimãko imehnõ namotome.

⁷ Morarame apakõ tuarimahpõkõ wãnohnõko ase. Moro-
toino xiaro oehnõko toh mana jeahmatohme kure,” tykase
Ritonõpo Aparão a.

⁸ Morarame Aparão tamorepase Ritonõpo a aipotapihpyry
sahkary poko. Ynara tykase ynororo: “Kure rokē oritorỹko

ase. Morara exiryke aĩkõpotapihpyry sahkapõko ase oya xine,” tykase Ritonõpo eya. Morarame Aparão toemũkuase, Iza-keme. Mame oma etato irãnao ae aenurutopõpyry ahtao, tumũkuru aĩpotapihpyry tysahkase eya. Mame tuãtase Izake ahtao toemũkuase ynororo Jakome. Mame Jako toemũkuase 12me, kytamurukõme.

9 — Morarame kytamurukomo a takorõkõ tokarose imehnomo a jehno toexirykõke. Ejitu pona tarose ynororo. Yrome Ritonõpo imaro kynexine.

10 Toenupunase ipoko. Tutuarimakehpose eya. Morarame Ejitu esẽ Joze se toehse, tuaro aexiryke. Esety Parao kynexine. Joze kowenatume tyrise eya tytapyĩ esẽme roropa.

11 Morarame konopo toehkehse, tonahsẽ pyra toehse. Toetuarimase toto Ejitu po, Kanaã po, enara. Kytamurukõ nykyryry tonahse.

12 Yrome Ejitu põkõ nykyryry nae ro kynexine. Imeĩpo morara kary etaryke tyya tumũkuru tõ tonyohse Jako a ty-napyrykõ epekahse.

13 Morarame toytozomose toto ahtao Joze tõsenepose turui tomo a. Tyekyry tõ tonepose Parao a eya.

14 Morarame: “Kumykõ enehtoko xiaro,” tykase Joze turui tomo a. Mame emero morotona toytose toto, 75me.

15 Morarame kytamurukõ toorihse moroto, Jako, imũkuru tõ, enara.

16 Yrome toto ekepyry tarose Xikẽ patahpyry pona zonẽtohme, Aparão nepekatyhpyry aka. Hamoa poenomo a topekahse eya orihpyra ro toto ahtao. Xikẽ zũ Hamoa kynexine.

17 — Morarame Aparão pakõ toemũkuase Ejitu po. Tuhke toehse toto moroto. Morarame tynekarotopõpyry ae ro toto arory se ropa Ritonõpo kynexine esaka xine.

18 Morarame imepỹ Ejitu tuisaryme toehse, Joze warõkara.

19 Kytamurukõ tonekunohse eya. Tyyryhmase toto eya. Toto zehno toehse ynororo toto emamyryke. Imũkurukõ typahpose eya nakuaka.

20 Morarame Moeze tonuruse, poeto kuranoryme. Tummytapyĩ tao oseruao rokẽ nuno taropose eya.

21 Mame tapyi tae jeny a tarose ynororo nakuataka. Mame Parao ãxiry a tanỹse ropa tunuãtanopyryme tumũkurume.

22 Ejitu põkomo a tamorepase ynororo itamurume. Tõtururu waro toehse. Emese kure toehse roropa ynororo otyro riry poko.

23 — Morarame Moeze tykaripãse ahtao, 40me jeimamyry taropose ahtao tyekyry tõ enese toytose ynororo, Izyraeu tõ enese.

24 Morarame tyekyry osanumary tonese tyya ahtao typy-nanohse eya. Ejitu pō totapase eya.

25 “Wekyry tō pynanohneme jenetupuhnōko toh mana. Ritonōpo nenyokyhpyryme jekarōko mā toto,” tykase Moeze tukurohtao repe. Yrome onenetupuhpyra toh kynexine.

26 Yrokokoro tyekyry enese toytory ropa ahtao, osetapaketō tonese eya. Toto zupokary se kynexine repe. “Aimo, ākorō ananapoipyra exiko. Oxiehno pyra ehtoko,” tykase ynororo eya xine repe.

27 – Yrome ajoajohpano a tupurohmase. “Onoky omi poe upokato mano tuisame awahtao samo?”

28 Ejitu pō etapahpō mase. Jetapary se roropa hma?” tykase ynororo Moeze a.

29 Morara kary etaryke tyya toepase Moeze Mitiā pona. Tōsesarise ynororo moero, katonōme, toemūkuase asakoro.

30 – Morarame 40me tyeimāse ahtao moroto, Ritonōpo nenyokyhpyry tōsenepose Moeze a ona tonorē po, ypy Xinai pūto.

31 Moroto pika zatyry tonese Moeze a tororo āko. Moro eneryke tyya toemynyhmase ynororo. “Otāto puhkoke pika ezehpyra nae? Eneta aporo,” tykase ynororo tukurohtao.

– Morarame enese toytose tahtao Ritonōpo omiry totase eya, ameke pyra toehse ahtao. Ynara tykase Ritonōpo eya:

32 “Ritonōpo ase, atamurukō Esemu, Aparāo Esemu, Izake Esemu, Jako Esemu, enara,” tykase ynororo eya.

– Morara kary etaryke tyya tykytyky tykase Moeze. Osenuhmara toehse ynororo tōserepyryke.

33 Morarame ynara tykase Ritonōpo eya: “Asātajā tō touko jēpataka oehthome. Onoupyra awahtao orihnōko mase,” tykase ynororo eya.

– Mame morara kary etaryke tyya tysātaja tō touse eya. Mame ynara tykase Ritonōpo eya:

34 “Ypoetory tō tuarimary enēko ase Ejitu pōkomo a. Morara exiryke oehno toto pynanohse. Seromaroro aaropōko ase Ejitu pona,” tykase Ritonōpo Moeze a.

35 – Moeze mokyro ro. Apitoryme ise pyra toh kynexine repe tutuisarykōme. “Onoky omi poe upokato mano tuisame awahtao samo?” tykase toto eya. Yrome mokyro ro tyrise Ritonōpo a toto tuisaryme, takorehmase ynororo apoto htaonōpo a.

36 Morarame tarose ropa toto eya Ejitu poe. Tyjमितunuru tonepose roropa eya moroto Ejitu po, typoetory anaropopyra ropa Ejitu pōkō exiryke. Tuna konōto Tahpiremā puroh-pokuroko tarose toto eya. Mame ahno esao pyra 40me ikonopory taropose toto a, Ritonōpo jamitunuru enery poko

roropa tyya xine. Tÿkyryneke pyra toto ahtao tÿkyrynehtose toto Ritonõpo a.

³⁷ Mame Moeze ynara tykase Izyraeu tomo a: “Urutõ enehpõko Ritonõpo mana, kuekyrykomo, ysã exikety,” tykase Moeze pake tyekyry tomo a.

³⁸ Moeze mokyro Ritonõpo poetory amorepahpono ahno esao pyra. Ritonõpo nenyokyhpyry maro roropa kynexine ypy po, Xinai po. Imaro tõturuse ynoro moro ypy po kyta-murukõ netaryme. Eya Ritonõpo omiry tymerose, kyya xine ekarotohme roropa.

³⁹ — Yrome aomipona se pyra kytamurukõ kynexine. Ty-maro xine ise pyra toh kynexine ipunaka. Ejitu pona ropa toeramarykõ se ropa toh kynexine tukurohtao xine.

⁴⁰ Arão a ynara tykase toto: “Ritõ tyriko Ritonõpo myakāme, kuesemazupurukõme aytotohme. Aza rokẽ nytoase Moeze, kuenepyhõkomo Ejitu poe? Zuario pyra sytatose,” tykase toto.

⁴¹ Moroto tahtao xine pui mÿkuru panõ tyrise toto a. Morarame kaneru tō totapase eya xine uuru risẽ ãpataka, “Kure mase,” katohme tyya xine. “Kuesẽkõme mose ro nase,” tykase toto. Tātākyemase toto tynyrihpyrykõ poko.

⁴² Morarame mokaro turumekase Ritonõpo a: “Kuesẽkõme sero nase,” kary etaryke tyya. Mame xirikuato tōkehko roropa tyrise eya xine tosẽkõme. Ynara tymerose Ritonõpo omiry pake urutõ komo a:

“Izyraeu tomo, oekykõ mekarotone ya?

Onekarorykõme oekykõ metapatone repe,
yrome ya pyra mekarotone,

40me ikonopory taropose oya xine,

Izyraeu tomo, oyoytorykohtao ahno hnakuroko.

⁴³ Tapyi pitiko maromarotone kamisa risemy,
ymyakāme onyrihpyrykõ tapyĩme,
onohpetu tapyĩme Moroke tapyĩme.

‘Kuesẽkõme sero nase,’ matokene mokyro poko.

Raipã roropa onyrihpyrykõ xirikuato esẽ panõ repe.

Morara oexirykõke aarotorÿko ase mya

Papironia pona,” tykase Ritonõpo eya xine.

⁴⁴ — Kytamurukõ maro Ritonõpo tapyĩ kynexine, okyno pihpyry risemy, ahno esao pyra, typoko toto amorepatohme. Moeze a moro tapyi tyrise Ritonõpo omi poe, imaro tõturuse exiryke.

⁴⁵ Moro tonehse kytamurukomo a xiaro pake tooepyrykohtao. Mame Jozue tō tōsesarise ropa imehnõ esahpyry po, taropose morotõkõ exiryke Ritonõpo a. Morarame Tawi Izyraeu tō tuisaryme toehse.

46 Ritonõpo omipona exikety ynororo kynexine. Tapyi amory se toehse repe Ritonõpo tapyĩme.

47 Yrome imũkuru a rokẽ tamose, Saromão a, Ritonõpo tapyĩme.

48 — Yrome imehxo Ritonõpo Kapuaono. Tapyi tao nyhpyra mana, ahno nyrihpyry tao, tykase Exitewão. — Ynara Ritonõpo nekarohpyry sero poko pake urutonõpo a:

49 “Kapu jesaryme mana, sero nono upupuru apõme mana.

Oty amõko matou ytapyĩme?

Otãto ytapyĩ rĩko matou moro tao jehtohme?

50 Ywy rokẽ senohne emero Rihpõme ase.

Ya ro kapu tyrise, nono roropa.

Senohne emero esẽme ase,”

tykase Ritonõpo pake urutono a, tykase Exitewão mokaro a. Mame ynara tykase roropa eya xine:

51 — Otato pyra matose, Ritonõpo omipona pyra. Zuzenu okorokarykõ se mã repe. Yrome ise pyra matose. Atamurukõ saaro matose.

52 Urutõ kõ tyryhmase atamurukomo a emero. “Ritonõpo mũkuru oehnõko mana,” kananõ totapase toto a. Mokaro saaro matose. Mokyro mexixihmatose tooehse ahtao.

53 Ritonõpo a tõmiry tokarose oya xine inenyokyhpyry tomo a repe. Yrome aomipona pyra matose, tykase Exitewão eya xine.

Exitewão etapatopõpyry topu ke

54 Morara kary etaryke tyya xine tyekĩtapãse toto. Exitewão ãpataka tyerykõ totose toto a tynyetũkõke.

55 Yrome Ritonõpo Zuzenu Exitewão maro kynexine. Kakoxi tõsenuhmase tahtao Jezu tonese kapu ao xikihme, Ritonõpo maro. Saerehkane konõto tonese roropa eya Ritonõpo ezurume.

56 Morarame ynara tykase ynororo:

— Enetoko ke! Kapu enẽko ase tãtapiakase. Jezu Kyrixtu enẽko ase. Ahnome aexihpyry enẽko xikihme, Ritonõpo maro, tykase ynororo eya xine.

57 — Ajohpe mase! tykase toto. Toepanapuruse toto. Axĩ toytose toto tururume Exitewão apoise.

58 Pata ehpikoxi tarose toto a topu ke etapatohme. Morarame etapatohme tupõkõ tapoipose nuasemano a. Toto zupõ apoihpõ Sauru kynexine.

59 Mame topu ke totaparyhtao ro ynara tykase Exitewão:

— Tuisa Jezu, kuaroko oesaka, tykase rokẽ ynororo.

60 Morarame tosekumuru po toepukase tahtao opore tõmitase rahkene:

— Jezu kapuaono moxiã onyhxiropyra exiko jetapary poko, tykase ynororo toorihtho. Morara kaxĩpo sã rokẽ toorihse ynororo rahkene.

8

Sauru a Jezu poetory ryhmatopõpyry

¹ Morarame Exitewão tomĩnose Sauru a jehno toexiryke. Morarame Exitewão etapaxĩpo Jezu poetory tõ totapazomose moroto ro zehnotokomo a. Morara exiryke tãtahpahse toh emero Jutea pona, Samaria pona, enara. Peturu tõ rokẽ epara kynexine.

² Morarame Ritonõpo omipona exiketomo a Exitewão tyhnamose. Tãtarerekase toto. Ekepyry tarose eya xine zonẽtohme.

³ Mame Sauru toytose Jezu poetory zupise, toto zehno toexiryke. Emero rokẽ tapyĩ taka toytose ynororo toto apoise. Orutua kõ tapoise aporykõ poko, nohpo tõ roropa tapoise āpuruhpyry taka toto ěmatohme.

⁴ Morara exiryke toepase toto. Emero pata tõ poro toytose toto imehnõ zuruse Ritonõpo omiry poko.

Ritonõpo omiry ekarotopõpyry Samaria po

⁵ Morarame Piripe toytose Samaria pona morotõkõ amorepase Jezu Kyrixtu poko.

⁶ Kure Piripe omiry totase imoihmãkomo a. Otato toehse toto kurãkõkara kurãkary ropa eneryke tyya xine.

⁷ Joroko tõ tutũtanohpose ropa eya ahno ae. Joroko tõ tũtary ropa ahtao toto kurohtae kui tykase toto. Tuhke ytoytopynỹpo tõ roropa tukurãkase ropa eya.

⁸ Morara exiryke tãtãkyemase toto morotõkomo, Samaria põkomo.

⁹ Moroto pyaxi kynexine, esety Ximão. Pake tunuhnatase itamurume ynororo Samaria po.

— Pyaxime ase, tykase ynororo repe.

¹⁰ Mokyro omiry etãko toh kynexine poetome exiketomo, ikaripãtyamo, enara.

— Mokyro jamihme mana Ritonõpo poe, tykase toh repe.

¹¹ Yrome joroko poe uhnato kynexine, Ritonõpo poe pyra. Pake aepyaximahpyryme aexiryke toytose toto eya enetao.

¹² Yrome Piripe tõturuse eya xine Ritonõpo kuesẽkõme exiry poko. Morarame zae aomiry tonetupuhse toto a. Jezu Kyrixtu poetoryme toehse toto. Tõpurihkase roropa toto Jezu omi poe, orutua komo, nohpo tomo, enara.

¹³ Morarame Ximão a roropa Jezu tonetupuhse. Morarame Piripe a tõpurihkase tahtao tõpurihkaphõ onurumekara toehse

ynororo. Kurākōkara kurākary ropa tonese eya. Tōsenuruhkase ynororo pitiko rokē pyra.

¹⁴ Morarame: “Samaria pōkomo a Ritonōpo omiry tapoise mana,” kary totase Jezu poetory tomo a Jerusarē po. Naeroro asakoro orutua tonyohse eya xine morotōkomo a, Peturu, João, enara.

¹⁵ Morarame Samaria pona tooehse tahtao xine tōturuse toto Ritonōpo a:

– Ouzenu ekaroko moxiamo a ōmiry apoihpōkomo a, tykase toto Ritonōpo a,

¹⁶ Tuzenu onekaropyra ro Ritonōpo exiryke toto a, nakuaka rokē tōpurihkase toto Jezu omi poe.

¹⁷ Morarame tomarykō tyrise ahtao eya xine morotōkō zuhpokoxi, Tuzenu tokarose Ritonōpo a eya xine rahkene.

¹⁸ Morarame moro eneryke tyya tytinerū ekarory se Ximão toehse Peturu tomo a, toto sã Ritonōpo Zuzenu ekaroneme toehtohme repe.

¹⁹ Ynara tykase ynororo eya xine:

– Ritonōpo Zuzenu ekaroneme kyritoko, imehnō zuhpokoxi jemary riryhtao ya moxiã aka Ritonōpo Zuzenu omōtohme, tykase ynororo Peturu tomo a.

²⁰ Yrome Peturu a tozuhse ynororo. Ynara tykase:

– Ritonōpo oenyohsasaka mana apotoimo htaka otinerū maro, inekarohpyry epekatyry se oexiryke tineru poko.

²¹ Oesary kara sero taro, tykase Peturu eya. – Ritonōpo omipona pyra oexiryke ipoetoryme pyra mase.

²² Iirypyryme mase okurohtao Ritonōpo a. Moro oorypyry irumekako! Ekorokapoko Ritonōpo a. Otarāme oorypyry korokāko ropa mana, tykase ynororo eya.

²³ – Iirypyryme oexiry waro ase. Itū sã okurohtao mana zumoxike oexiryke. Tymyhse sã roropa mase oorypyry a, tykase Peturu, Ximão tyenonohse.

²⁴ Mame ynara tykase Ximão eya xine:

– Ajohpāme sã kaxitoko amarokō ypoko. Oturutoko Ritonōpo a kure rokē jehtohme, juānohpyra Ritonōpo ehtohme, tykase ynororo Peturu tomo a.

²⁵ Morarame imehnō tamorepase Peturu tomo a João maro Ritonōpo omiry poko. Kure rokē turuse toto Jezu poko. Morarame axī pyra toytose ropa toto imehnō amoreparyme pata tō poro Samaria po, tosaka xine, Jerusarē pona.

Piripe Etiopia pō maro oturutopōpyry

²⁶ Morarame Ritonōpo nenyokyhyryry kapu ae tōturuse Piripe a:

– Ytokose osema ae Jerusarē esema taka, eporehkakety ae oytotohme ona pona, Kaza pona.

²⁷ Mame Piripe toytose moro ae. Moroto orutua tonese eya Etiopia pono. Mokyro Kātase mōkomory esē kynexine. Kātase Etiopia pōkō esē kynexine. Mokyro ipoetory ytōko ropa kynexine Jerusarē poe Ritonōpo omiry poko tātamorepaxīpo. Ritonōpo eahmatohme toytose ynororo Jerusarē pona.

²⁸ Morarame Ritonōpo omiry sekeremaryme ytōko ropa kynexine kahosa ae, Izaja nymerohpyry sekeremaryme.

²⁹ Morarame Piripe taropose Ritonōpo Zuzenu a:

— Kahosa aka ytoko mose maro oytotohme, tykase ynororo eya.

³⁰ Tururume toytose Piripe kahosa aka. Morarame Izaja nymerohpyry sekeremary totase eya.

— Onysekeremary enetupuhnōko hma? tykase ynororo Etiopia pono a.

³¹ — Arypyra, onenetupuhpyra reahse. Tamorepaneke jahtao enetuputyry. Otyriko, ymaro eropa, tykase ynororo Piripe a.

³² Ynara Ritonōpo omiry sekeremāko kynexine:

“Mokyro tarose kaneru samo, etapatoh pona.

Kaneru hpoty sahkaryhtao oty kara mana.

Mokyro sā oty kara toehse ynororo tyryhmaryhtao.

³³ Mokyro tutuarimanohpose toto a.

Pohnomo a tyhtomase.

Tumūkue pyra ro ahtao taorihmapose eya xine,”

tykase, tysekeremase Piripe ytotozōpyry a.

³⁴ Morarame Etiopia pō tōturupose Piripe a:

— Onoky poko Izaja nymerohpyry sero? Typoko, imep̄ȳ poko? tykase ynororo Piripe a.

³⁵ Mame Piripe tōturuse imaro Ritonōpo omiry poko, inysek-
eremahpyry poko. Kure turuse eya Jezu poko.

³⁶ Morarame toytorykohtao tuna pona toeporehkase toto.

— Tunahxo mony. Jēpurihkary se pyra hma? tykase mokyro Etiopia pō Piripe a.

³⁷ — Arypyra, Jezu enetuputyryhtao oya oesēme oēpurihkāko ase, tykase Piripe eya.

— Ÿ, Jezu Kyrixtu enetupuhnōko ase, Ritonōpo mūkuru nymyry mokyro, jesemy, tykase ynororo Piripe a.

³⁸ Mame kahosa totypohkapose eya. Toytose toto nakuaka, Piripe maro. Mokyro Etiopia pō tōpurihkase eya Jezu omi poe.

³⁹ Morarame towōse ropa nakuae toto ahtao, Piripe tarose ropa Ritonōpo Zuzenu a. Onenepyra ropa toehse Etiopia pono. Mame toytoryme ropa tātākyemase ynororo.

⁴⁰ Morarame Piripe tonese ropa imehnomo a rokene, Azotu po ahtao. Mame imeimehnõ pata tõ poro toytoryhtao Ritonõpo omiry poko tõturuse ynororo morotõkõ netaryme, Sezarea pona toytoryme.

9

Jezu enetupuhtopõpyry poko Sauru a
(Atos 22.6-16; 26.12-18)

¹ Morarame Jezu poetory tõ zehno ro Sauru kynexine. Toto ryhmary se ro kynexine. Toto etapary se roropa toehse ynororo.

² Naeroro Ritonõpo maro oturuketõ tuisary a toytose ynororo pape meropose. Pape arory se kynexine Tamaxiku põkõ neneryme toto atamorepatoh tao. Moro pape se kynexine Jezu poetory tõ moero ahtao enehtohme ropa tyya, tymyhse, Jerusarẽ pona, orutua komo, nohpo tomo, enara.

³ Yrome aytory rohtao, moe hkopyra Tamaxiku toehse ahtao, mõtoino rokẽ etonie saereh tykase itamurume, kaino kapu ae.

⁴ Nono pona toepukase ynororo. Omi totase roropa eya. Ynara tykase:

– Sauru, Sauru, oty katohme yyryhmãko mah, ypoetory tõ ryhmãko? Sam kamexipõko mase ya, tykase.

⁵ – Onoky hma? tykase Sauru tõserehse toexiryke.

– Ywy ase, Jezu. Oty katoh yyryhmãko mah, ypoetory tõ ryhmãko?

⁶ Owõko ropa hkoty. Ytokose pata pona. Morotona toytose awahtao ypoetory enyohnõko ase oenese. Jomiry ekarõko oya mana, tykase Jezu Sauru a.

⁷ Morarame Sauru marõkõ mynyhme toehse. Omi totase eya xine repe. Yrome oturukety onenepyra toh kynexine.

⁸ Mame Sauru towõse ropa. Yrome pĩpokah tykase ropa tahtao onetopyra toehse. Emary poko rokẽ tarose imehnomo a Tamaxiku pona.

⁹ Morarame moroto oseruao tõmehse ynororo onetopyra ro kynexine. Otuhpyra roropa kynexine, tuna onẽpyra, enara.

¹⁰ Mame Jezu poetory moroto kynexine Tamaxiku po, esety Anania. Mokyro a tõsenepose Jezu aosenety. Ynara tykase sã ynororo:

– Anania, tykase.

– Otara ãko ma Tuisa? tykase ynororo.

¹¹ – Ytokose Topohmã ae Juta tapyĩ taka. Moroto awahtao Sauru ekaropoko Taasu pono.

¹² Mokyro mã Ritonõpo maro oturũko. Oenẽko roropa mana tõsenety. Oytory enẽko oemary rise epona aosenuhmatohme ropa, tykase sã Jezu eya.

¹³ Yrome Anania a tozuhse:

– Tuhke tokare mokyro mana. Opoetory tō zehnoto mokyro Jerusarē po. Toto tyryhmase eya itamurume.

¹⁴ Tarona roropa tonehpose ynororo Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo a opoetory tō myhtohme, tykase Anania.

¹⁵ Yrome Jezu ynara tykase sã eya aosenetoh ae:

– Ytoko jomi poe. Sauru ynymenekahpyry mokyro ypoetoryme. Imeimehnō pataka ynenyokyryme roropa exiko mana, juteu tō pataka, juteutōkara pataka, enara, pata esã maro aoturutohme ypoko.

¹⁶ Sauru osanumāko toh mana itamurume jomiry poko tamoreparykohao, jomipona aexiryke. Moro ekarōko ase eya, tykase.

¹⁷ Morarame Anania toytose Juta tapyī taka, Sauru enese. Epona tomary tyrise eya.

– Jefe Sauru, Jezu nosenepoase oya osema ae oepiryhtao. Mokyro jenehpō oya ōsenuhmatohme ropa, Ritonōpo Zuzenu ekarotohme oya, tykase Anania.

¹⁸ Axī toepukase kana puhturu panō enuru ae. Moro esahpyo kure ropa toehse ynororo. Tōsenuhmase ropa. Morarame tōpurihkase ynororo rahkene.

¹⁹ Mame tōtuhxīpo tyjamihtase ropa ynororo.

Jezu poko Sauru oturutopōpyry Tamaxiku po

Moroto tuhke pyra tōmehse Sauru Jezu poetory tō maro, Tamaxiku pōkō maro.

²⁰ Morarame juteu tō atamorepatoh taka toytose ynororo moro taōkō amorepase Jezu poko.

– Ritonōpo mūkuru nymyry mokyro, tykase ynororo.

²¹ Mame Sauru etaryke tyya xine tōsenuruhkase toto.

– Ajohpe pyra mose ro Jezu poetory ryhmahpō Jerusarē po? Xiaro noepyase roropa Jezu poetory tō poko, tymyhse toto arotohme tymaro Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomo a ekarotohme, tykase toto, tōturuse oxime rokene.

²² Mame orēpyra tōturuse ynororo Jezu Kyrixtu poko:

– Ritonōpo mūkuru nymyry mokyro, tykase ynororo toto amoreparyme. Mame orēpyra Sauru exiryke tōtururukō tupise toto a, juteu tomo a, Tamaxiku pōkomo a roropa.

²³ Morarame tuhke tynyhse ahtao juteu tō tōturuse Sauru poko:

– Setapatone, tykase toto.

²⁴ Yrome Sauru tuaro. Totapary se exiketō poko tuaro ynororo kynexine. Osema apuru pūto eraximāko toh kynexine, kokoro rokene, koko, saereme, enara, Sauru tūtary eraximāko, apoitohme tyya xine repe.

²⁵ Morara exiryke Jezu poetory tomo a tarose ynororo koko. Tonyhtose eya xine ruto ao, pata apuru poe.

Sauru Jerusarē po ehtopōpyry

²⁶ Morarame Jerusarē pona Sauru toytose ropa ahtao tōtururu se toehse ynororo Jezu poetory tō maro. Yrome zuno toh kynexine.

— Otarāme Jezu poetory kara mokyro, tykase toto Sauru poko.

²⁷ Mame Sauru tarose Panape a, Peturu tomo a ekarotohme.

— Mose Jezu poetoryme nase. Kuesēkō tonese eya Tamaxiku pona toytoryhtao. Imaro tōturuse roropa ynororo. Moromeīpo Jezu poko tōturuse ynororo orēpyra Tamaxiku pōkō netaryme, tykase Panape toto a.

²⁸ Mame Jezu poetory tō maro Sauru kynexine. Toytose ynororo Jerusarē poro porehme; Jezu a tyjamihtase exiryke orēpyra tōturuse ynororo Jezu poko.

²⁹ Tōturuse ynororo tozuhse roropa juteu tō maro, kyreku omiry ae exiketomo a. Yrome Sauru zehno toh kynexine. Etapary se toehse toto.

³⁰ Yrome moro etaryke tyya xine Sauru arone toto Jezu poetory tomo Sezarea pona, aropotohme Taasu pona.

³¹ Morarame Jezu poetory tō onyryhmara toehse Jutea po, Karirea po, Samaria po, enara. Eanokō jamihme toehse ropa Ritonōpo omiry etaryke tyya xine. Tomāse roropa toto. Tuhke toehse toto. Ritonōpo Zuzenu ke tākye toehse toto.

Peturu Rita po ehtopōpyry Jope po roropa

³² Morarame Peturu toytose Jezu omipona aehtyā patary punero. Rita pona toytose roropa ynororo.

³³ Moroto pakaihkapỹ tonese eya, esety Eneja. Mokyro ytoytopyry roropa kynexine. 8me ikonopory taropose eya tohrame rokene.

³⁴ Morarame Peturu tōturuse eya:

— Eneja, Jezu Kyrixtu okurākāko ropa mana. Owōko ropa oetueh tapoe, tykase ynororo eya. Axī toekurākase ropa ynororo.

³⁵ Morarame mokyro kurākary ropa enxīpo tyya xine, Jezu poetoryme toehse toto, Rita pōkomo. Morararo Sarō pōkō roropa Jezu poetoryme toehse toto.

³⁶ Morarame Jope po Jezu poetory kynexine roropa, nohpo, esety Tapita, esety akorō Toaka. Mokyro kure kynexine. Tymōkomokākara poko enupunaketyme kynexine.

³⁷ Mame takuruhtase ynororo. Toorihse rahkene. Mame aorikyhpyry ekepyry tukurikase eya xine ahtao otuato tapon a tyrise. Zara taka tarose eya xine.

³⁸ Morarame Rita pona Peturu oehtopõpyry waro Jope põkõ kynexine oseponaro moro pata tõi exiryke. Mame asakoro tymarõkõ taropose Jezu poetory tomo a, Rita pona, Peturu poko, axi aehtohme.

³⁹ Mame Peturu toytose toto maro Jope pona. Zara taka tarose ynororo toto a. Moro tao pytõpo tõi kynexine xitãko. Tupõkõ tonepose toto a Peturu a, Toaka nyxixityãmo, orihpyra ro ahtao.

⁴⁰ — Ytotoko ropa sero tae mõi taka, tykase Peturu pytõpo tomo a. Mame tosekumuru po typorohse ynororo tõturutohme Ritonõpo a. Okepy õpataka toeramase Peturu. Ynara tykase ynororo:

— Tapita owõko, tykase ynororo. Tõsemãse ropa aorikyhy-pyry. Põpokah tykase ropa ynororo. Mame Peturu eneryke tyya sokohme towõse ropa.

⁴¹ Mame tomary tapoipose mokyro a anõtõhme ropa. Morarame Jezu poetory tõi tykohmase Peturu a pytõpo tõi maro, aõsemamyhpyry ropa ekarotohme eya xine.

⁴² Morarame aõsemãtopõpyry ropa poko tokãtose toto morotõkomo a emero pata tõi po. Mame tuhke Jezu omipona toehse toto.

⁴³ Moroto Peturu okynã kynexine Jope po, Ximão tapyi tao, okyno pihpyry poko erohkety tapyi tao.

10

Peturu Koneriu maro ehtopõpyry

¹ Morarame Romano kynexine Sezarea po, esety Koneriu. Soutatu esõ kynexine ynororo. 100me ipoetory tõi kynexine, soutatu tomo. Itaria põkõme toto esety.

² Mokyro Ritonõpo waro exikety kynexine. Aomipona ro-ropa kynexine tytapyi taõkõ maro. Tuhke tytinerõ tokarose eya juteu tomo a, tymõkomokãkara a. Kokoro rokõ Ritonõpo maro tõturuse ynororo.

³ Morarame Koneriu a Ritonõpo nenyokyhpyry tonese tõsenety, xixi tywykahme ahtao. Morarame ynara tykase sã ynororo eya:

— Koneriu, tykase.

⁴ — Otara myka? tykase Koneriu Ritonõpo nenyokyhpyry a, tõserehse.

— Õtururu Ritonõpo a totase eya mana. Tymõkomokãkara pyno oexiry tonese roropa eya.

⁵ Wenikehpyra ynororo kure oexiry poko. Naeroro opoetory aropoko Jope pona Ximão enehtõhme xiaro. Esety akorõ Peturu.

⁶ Tosety ae exikety maro reh mahna, okyno pihpyry rine mahro. Itapyi mã tuna ehpio. ãmorepãko mã mokyro

Ritonõpo omiry poko zuaro oehtohme, tykase Ritonõpo nenyokyhpyry Koneriu a.

⁷ Morarame tymaro aoturuhpyry toytose ropa ahtao, ty-namoto tonehpose tyya, oseruao soutatu maro, toto a tõturutohme.

⁸ Mame tõsenehtopõpyry poko toto zuruxĩpo, tonyohse toto Jope pona.

⁹ Yrokokoro Koneriu poetory moe pyra Jope poko toehse toto ahtao, Peturu tõnuhse tapyi mypatarãnaka, tõturutohme Ritonõpo a, tãxiahtao toehse ahtao.

¹⁰ Morarame Peturu tomitapãse. Tõtukuru se repe. Yrome tõsẽ atahnopyra ro ahtao tõsenehse ynororo Ritonõpo poko.

¹¹ Kapu atapiakary tonese eya. Otuato konõto panõ tyhtose eary poko Peturu myhtokoxi.

¹² Moro tapo onokyro panõ tonese eya, nono poro ytoke-tomo, torõ tõ roropa.

¹³ Morarame omi ynara tykase:

– Mokaro etapako õtyme, tykase Peturu a.

¹⁴ – Onetapara ase. Moino ro ase tõsẽ rypyry onõpyra ypoeto ae ro, tykase Peturu eya.

¹⁵ Morarame sekere tykazomose inetaryme:

– Õtyme ynekarohpyry poko: “Tõsẽ rypyryme nase,” kara exiko, tykase.

¹⁶ Mame tõnuhse ropa otuato panono. Morarame tyhtozomose osemazuhme ayhtohpyry saaro. Mame tõnuhse ropa rahkene, jũme, kapu aka.

¹⁷ Morarame Peturu toepohnohse tynenehpyry poko. Aemynymary rohtao Koneriu nenyohtyã toeporehkase toto.

– Otokohkoh Ximão tapyĩ nae? tykase toto osema taõkomo a.

– Seny, tykase toto.

¹⁸ – Taroh Ximão Peturu nahe? tykase toto tõturutopose.

¹⁹ Morarame toepohnopyryhtao ro Ritonõpo Zuzenu omiry totase Peturu a:

– Etako pahne, ahno mokaro oupĩko.

²⁰ Oyhtoko. Enaromyra exiko. Toto maro ytokose. Yneneh-potyã mokaro, tykase Ritonõpo Zuzenu eya.

²¹ Morara kary etaryke tyya Peturu tyhtose ropa zara tae Koneriu nenyohtyã omikase.

– Taro ase. Oty kase moehtou? tykase Peturu eya xine.

²² Morarame tõturuse toh eya. Ynara tykase toto:

– Koneriu yna enehpoase tarona. Kure ynororo, Ritonõpo omipona exikety. Emero juteu tõ: “Kure mana,” åko roropa ipoko toh mana. Ritonõpo nenyokyhpyry kapu ae imaro tõturuse, itapyĩ taka oytotohme, imarõ õturutohme, tykase toto Peturu a.

23 — Omōtoko tapyi taka, tykase Peturu eya xine. Mame moro tao tynyhse toto.

Yrokokoro toto maro Peturu toytose imehnō Jezu poetory tō maro, Jope pōkō maro.

24 Sā aeporehkatohkomo Sezarea pona. Moroto Koneriu kynexine toto eraximāko, tyekyry tō maro, tope tō maro, Peturu otururu etatohme.

25 Morarame Peturu omomyryhtao tapyi taka, Koneriu tooehse aomikase. Tosekumuru po typorohse ynororo Peturu ēpataka.

— Kure mase. Ritonōpo nenyokyhpyryme mase, tykase ynororo eya.

26 Yrome Peturu a tanỹse ropa ynororo.

— Owōko ropa. Xikihme rokē exiko. Ritonōpo kara ase, ahno rokē ase, apano ro, tykase Peturu eya.

27 Morarame tōtururukōme Koneriu maro tomōse ynororo tapyi taka. Tuhke ahno tonese eya moro tao.

28 Mame tōturuse ynororo eya xine. Ynara tykase:

— Juaro matose. Juteume ase. Imehnō maro juteutōkara maro yna ahtao popyra mana yna a. Itapyīkō taka roropa yna omomyryhtao popyra mana yna tamuru tō omi poe. Yrome Ritonōpo utuarōmase imehnō poko: “Nuriame mose nase,” kara jehtohme.

29 Morara exiryke tykohmase jahtao oya xine kure rokē ezukuase anaropotyamo. Oehno oturuse oya xine. Oty katohme kuenehpoase tarohna? tykase Peturu, tōturupose.

30 Morarame Koneriu a tozuhse:

— Mokokonie otuhpyra exiase jotururuke Ritonōpo maro. Tapyi tao exiase. Morarame xixi tywykahme toehse ahtao orutua enease jēpataka, tupoke saerehkane ke.

31 Ynara nase sā ya: “Koneriu, ōtururu totase mā Ritonōpo a. Tymōkomokākara pyno oexiry roropa tonese eya mana. Wenikehpyra ynororo kure oexiry poko.

32 Naeroro opoetory aropoko Jope pona Ximāo enehtohme xiaro. Esety akorō Peturu. Tosety ae exikety tapyī tao mana, okyno pihpyry rine tapyī tao. Tuna ehpio mā itapyīkomo. Tooehse ynororo ahtao oturūko oya xine mana,” nase Ritonōpo nenyokyhpyry ya.

33 Morara kary etaryke ya ypoetory tō aropoase axī oehthohme. Tākye ase tooehse oexiryke. Seromaroro taro ynanase Ritonōpo poko. Ōtururu etase moxiā noehno, tykase Koneriu eya.

Peturu oturutopōpyry Koneriu tomo a

34 Morarame Peturu tōturuse eya xine. Ynara tykase:

— Seromaroro zuaro ase. Emero kypyno xine Ritonõpo exiry waro ase, yna rokẽ kara pyno Ritonõpo mana.

³⁵ Emero tõmipona exiketõ kure Ritonõpo a mana, ajoajohpe pyra toto exiryke, juteu tomo, juteutõkara, enara, tykase Peturu.

³⁶ — Ritonõpo a Izyraeu tõ tamorepaposẽ urutõ komo a, Jezu Kyrixtu waro toto ehtohme, zehzehno pyra toto ehtohme. Emero Kuesẽkõme Jezu Kyrixtu mana. Moro waro matose.

³⁷ Kuesẽkõme aexiry poko João tõturuse ahno õpurihkaryhtao tyya. Morotoino Jezu poko tutuarõtase toto Karirea põkomo. Jutea põkõ roropa tutuarõtase toto. Zuaro matose.

³⁸ Seromaroro amarokõ roropa Jezu waro exiõko matose. Ritonõpo a Tuzenu tokarose eya emero zuaro ehtohme. Morarame toytoytose ynororo. Ahno poko toenupunase. Joroko nyryhmatyã tukurãkase ropa eya, kurãkõkara roropa, Ritonõpo imaro exiryke.

³⁹ Jezu waro ynanase, imaro toytose yna exiryke yna patary poro, Jerusarẽ poro, enara. Toxixihmase ynororo juteu tomo a wewe pokona, aorihtohme.

⁴⁰ — Yrome Ritonõpo a tõsemãkase ropa oseruao tõmehse ahtao. Mame tõsenepose ropa ynororo.

⁴¹ Emero pyra, tunutuarõtanohtyamo a rokẽ tõsenepose ynororo, yna a rokene. Ynanotukuase imaro tõsemãse ropa ynororo ahtao.

⁴² Mame yna enyokyase ãmorepatohkõme typoko, tykase Peturu. — Imeĩpo oehnõko ropa mana isene exiketõ apiakase. Aorihtyã roropa apiakase oehnõko mana Ritonõpo omi poe. Moro poko ourutohkõme yna enehpoase Jezu xiaro.

⁴³ Mokyro poko tymerose Ritonõpo poe urutõ komo a. Enetuputyryhtao oya xine oorypyrykõ korokãko mana, Jezu enetuputyryke oya xine, tykase Peturu eya xine.

Ritonõpo a Tuzenu ekarotopõpyry juteutõkara a

⁴⁴ Peturu a toto zururuhtao ro Ritonõpo Zuzenu tyhtose. Tõmiry etananõ aka tomõse.

⁴⁵ Moroto juteu tõ kynexine roropa Peturu marõkomo.

— To! tykase toto. Tõsenuruhkase toto, juteutõkara aka roropa Ritonõpo Zuzenu tomõse exiryke.

⁴⁶ Toto aka Ritonõpo Zuzenu omomyry tonetupuhse eya xine, imeimehnõ omiry ae toto otururuke: “Imehxo Ritonõpo mana,” kary etaryke roropa tyya xine. Morarame Peturu tõturuse tymarõkomo a:

⁴⁷ — Sõpurihkatone toto tuna kuaka, kysã xine moxiã aka Ritonõpo Zuzenu tomõse exiryke, tykase Peturu eya xine.

⁴⁸ Morarame tõpurihkase toto eya xine Jezu poetoryme tohse toto exiryke.

Morarame:

— Taro exiko aporo yna maro. Oytory se pyra ynanase aporo, tykase toto Peturu a.

11

Peturu oturutopõpyry Jezu poetory tomo a Jerusarē po

¹ Morarame: “Juteutõkara a Ritonõpo omiry tapoise mana,” kary totase Jezu poetory tomo a, Jutea põkomo a.

² Morarame Jerusarē pona Peturu toytose ropa ahtao, imaro tõsezusezuhse toto oxime jekyry tomo, juteu tomo.

³ — Oty katoh juteutõkara maro mexiase? Oty katoh roropa imaro xine motukuase? tykase toto Peturu a.

⁴ Mame Peturu a turuse ropa toto emero. Kure turuse toto. Ynara tykase ynororo eya xine:

⁵ — Jope po exiase oturũko Ritonõpo maro. Morarame otuato panõ enease josenety. Nyhtoase sã kapu ae yneneryme. Mame typorohse ymyhtokoxi.

⁶ Moro ao onokyro panõ enease eeryhpo, okyno panõ, zakareimo, okoi, torõ tõ panono, enara sã tonese ya.

⁷ Morarame omi etase: “Peturu, moxiã etapako õtyme,” nase sã ya.

⁸ Yrome ezukuase: “Onetapara ase. Jotýtory tõ moxiaro. Moino ro ase toto onõpyra, ypoeto ae ro,” ase eya.

⁹ Yrome jezukuase ropa: “Õtyme ynekarohpyry poko: ‘Jotýtory tõ moxiaro,’ kara exiko,” nase ropa ya.

¹⁰ Morarame nonukuase ropa sã repe, otuato panono. Morarame nyhtoase ropa samo osemazuhme ayhtohpyry panono. Oseruao nyhtoase ropa sã moro. Morarame nonukuase ropa rahkene jũme kapu aka.

¹¹ Morarame ahno neporehkase oseruao, morotona ytapyĩ taka Sezarea poe, Koneriu nenyohyamo.

¹² Morarame ynara tykase Ritonõpo Zuzenu ya: “Moxiã maro ytoko. Enaromyra exiko,” nase ya. Morara exiryke toto maro ytoase rahkene. Moxiã roropa wekyry aroase ymaro 6me Jope põkomo Koneriu tapyĩ taka.

¹³ Morarame tytapyĩ tao noturuase yna a. Ynara tykase ynororo: “Taro Ritonõpo nenyokyhpyry nosenepoase ya. Ynara tykase ynororo ya: ‘Opoetry aropoko Jope pona, Ximã enehtohme. Esety akorõ Peturu.

¹⁴ Mokyro oturũko oya xine mana oorypyrykõ korokary poko Ritonõpo a opynanohtohkõme,’ nase Ritonõpo nenyokyhpyry ya,” nase Koneriu ya, tykase Peturu eya xine.

¹⁵ — Morarame jotururuhtao ro eya xine Ritonõpo Zuzenu tyhtose. Tomõse toto kurohtaka kukurohtaka xine aomõtopõpyry saaro.

¹⁶ Morarame Jezu a yna zurutopõpyry enetuputyase ropa, ynara katopõpyry eya: “João a imehnõ tõpurihkase tuna kuaka rokẽ nexiase. Yrome ywy Ritonõpo Zuzenu ekaroneme exiiko ase oya xine,” katopõpyry Jezu a yna a.

¹⁷ Juteutõkara a roropa Tuzenu tokarose Ritonõpo a, kyya xine Tuzenu ekarotopõpyry saaro. Morara exiryke zae se rokẽ exiase Ritonõpo a, tykase Peturu eya xine.

¹⁸ Morara kary etaryke tyya xine sekere tykakehse toto. Kure rokẽ tõturuse ropa toto Ritonõpo poko. Ynara tykase toto:

– Kure Ritonõpo mana. Emero kypyno xine mana. Juteutõkara rypyry korokary se roropa mana, orihpyra toto ehtohme, toorihse toto ahtao toto õsemãkatohme ropa, tykase toto.

Jezu poetory tõ Ätiokia po

¹⁹ Morarame Exitewão totapase ahtao Jezu poetory tõ atapiaka toepase toto tyryryhmarykõ kurũke. Mame Ritonõpo omiry ekaroryme toytose toto. Penixia pona toytose toto, Xipere pona, Ätiokia pona, enara. Tyekyry tomo a rokẽ Ritonõpo omiry tokarose eya xine.

²⁰ Mame imehnõ Jezu poetory tõ kynexine Xipere põkomo, Xirene põkõ roropa. Tosae xine toytose toto Ätiokia pona. Moroto tõturuse toto juteutõkara a Ritonõpo omiry kurã poko Jezu Kyrixtu poko.

²¹ Morarame Ritonõpo Zuzenu toto jamihtanohnõko kynexine imehnõ zururuhtao. Tyryrypyrykõ turumekase eya xine Jezu omipona toehtohkõme.

²² Morararo: “Tuhke Jezu poetoryme toehse,” kary totase Jezu poetory tomo a, Jerusarẽ põkomo a. Naeroro Panape taropose eya xine Ätiokia pona.

²³ Mame toeporehkase tahtao tãkye toehse ynororo mokaro eneryke tyya kure rokẽ tyrise toto exiryke Ritonõpo a. Morarame tõturuse imaro xine ynororo:

– Mãsa rokẽ pyra Ritonõpo enetupuhtoko. Yronymyryme aomipona ehtoko, tykase ynororo eya xine.

²⁴ Panape kurã kynexine, Ritonõpo Zuzenu nae. Orẽpyra aomipona roropa kynexine. Naeroro tuhke morotõkõ Jezu poetoryme toehse.

²⁵ Morarame Panape toytose Taasu pona, Sauru enehse.

²⁶ Takorehmaneme tonehse eya Ätiokia pona. Morarame moroto toiro tyeimãse ynaroro morotõkõ amorepary poko. Mame moroto Ätiokia po Jezu poetory tõ Kyrixtujaname tosehapse osemazuhme morotõkõkomo a.

²⁷ Morarame Ritonõpo omi poe urutõ kõ toytose Jerusarẽ poe Ätiokia pona.

²⁸ Tõximõse toto ahtao, Akapu towõse oturuse. Ynara tykase ynororo eya xine Ritonõpo Zuzenu poe:

– Okynã pyra konopo oehpyra exiko mana. Tykyrysã ahtara exiko roropa mana emero pata tõ punero. Tomirykõke roropa apotũkehnikõ mã toto. Etuarimãko roropa toh mana, tykase Akapu toto a.

Morara toehse Kyrautiu Īperatume ahtao; konopo toehkehse rahkene.

²⁹ Morarame Jezu poetory tomo a tytinerũkõ taropose tope tomo a, Jutea põkomo a, toto a tynapyrykõ epekahtohme.

³⁰ Mame Ātiokia põkomo a roropa tytinerũkõ taropose, nae toexirykõke. Panape tõ taropose eya xine tineru aronanõme, Ritonõpo poko urutõ komo a ekarotohme Jutea po. Mame Panape tõ toytose Sauru maro.

12

Jezu poetory ryhmatopõpyry

¹ Morarame Erote juteu tõ tuisary kynexine. Jezu poetory tõ zehno toehse ynororo. Tyryrhmasẽ toto eya.

² Tiaku tuhkase eya, João rui.

³ Mame juteu tõ tãkye toehse. Moro eneryke tyya Peturu roropa tapoipose eya. Moro toehse Oseahmatoh Wyi poko Iporutatooh maro pyra poko toto ahtao.

⁴ Morarame Peturu apoixiõpo ãpuruhpyry taka tarose eya. Soutatu tõ tyrise roropa eya Peturu eraximaneme. 16me soutatu tõ tyrise eya morotona. Peturu arory se kynexine otuhtoh konõto tõtyhkase ahtao, ãpuruhpyry tae, imoihmãkomo a enepotohme repe.

⁵ Moroto Peturu kynexine tapuruse ãpuruhpyry tao. Mame orẽpyra Jezu poetory tõ tõturuse Ritonõpo a, Peturu tũtatohme ropa.

Peturu tũtatopõpyry ropa ãpuruhpyry tae

⁶ Morarame Peturu enehpory se ropa Erote toehse.

– Kokoro Peturu enehpõko ropa ase soutatu tomo a, tykase ynororo repe. Mame koko Peturu nyhnõko kynexine. Emekũ poko osetatoro soutatu tomo a tymyhse kynexine keti ke. Imehnõ soutatu tõ roropa ãpuruhpyry eutary pota tao kynexine eraximãko.

⁷ Morarame Peturu tuaro pyra ahtao Ritonõpo nenyokypyry toytose eya. Mõtoino rokẽ saereh tykase ãpuruhpyry tao. Peturu motary tytemuhmasẽ eya, tõpakase eya.

– Owõko axiny, tykase ynororo eya. Mame imyhtopõpyry keti toepukase emary tõ poe.

⁸ – Ometÿ eary imyhko. Asãtajã roropa amuruko, tykase ynororo Peturu a. Mame tõtupohtose ropa ynororo rahkene. – Ymaro eropa, tykase ynororo eya.

⁹ Morarame tutütase ropa Peturu Ritonõpo nenyokyhpyry maro. Yrome tuaro pyra rokẽ kynexine. Tuamekaro rokene.

¹⁰ Morarame soutatu tõ kuroko toytose tahtao xine tapyi apuru myhtokoxi toytose, kurimene konõto myhtokoxi, pata pona toytotohkõme. Morarame moro tamoreme tãtapuruhmakase, itütatohkõme ropa. Mame toytose toto osema atapiakatoh pona. Moroto Peturu turumekase Ritonõpo nenyokyhpyry a.

¹¹ Morarame Peturu tutuarõtase ropa:

– Ritonõpo nenyokyhpyry tokoh jutütanojno ropa. Ohkato! Erote tomo a jetaparyino, tykase Peturu tukurohtao.

¹² Morarame toepohnohse tahtao, Peturu toytose Maria tapyi taka, João ã tapyi taka. João esety akorõ Maku. Moro tao tuhke ahno oturũko toh kynexine Ritonõpo maro.

¹³ Morarame Peturu tomary ke tahtah tykase ahtao oryximã tooehse tapyi pota taka Peturu enese. Mokyro esety Rote kynexine.

¹⁴ Mame Peturu omiry totase eya repe. Yrome tapyi anapuruhmakara aporo, tãkye toehse toexiryke. Toeramase ropa rokẽ aporo imehnõ zuruse:

– Peturu noehno ropa. Tapyi pota tao mana, tykase ynororo.

¹⁵ – Ajohpe, tykase toh repe.

– Ajohpe pyra, moky tapyi pota tao, tykase ynororo.

– Otarãme akuaryhpyry rokẽ mokyro, tykase toh repe.

¹⁶ Yrome Peturu tahtah tykase ropa. Morotoino tapyi totaluruhmakase tyya xine ahtao, tonese eya xine.

– To! tykase toto tõsenuruhkase.

¹⁷ – Mynyhme ehtoko, tykase Peturu eya xine. Mame turuse toto eya tutütanojpotopõpyry ropa poko Ritonõpo a. Morarame moro taõkõ tonyohse Peturu a Tiaku tõ zuruse tutütatopõpyry ropa poko. Mame Peturu toytose imepÿ pona.

¹⁸ Morarame tõmehse ahtao torëtyke soutatu tõ toehse, zuaro pyra toexirykõke.

– Otãto puhkoke Peturu nutũta ropa? tykase toto.

¹⁹ Peturu tupipose Erote a repe. Yrome onenepyra ropa tokurehse toto. Morara exiryke Erote a Peturu tokaropose soutatu tomo a repe. Mame onekaropyra tokurehse toto ahtao totapapose toh emero Erote a, Peturu eraximahpõkomo.

Moromeïpo Jutea poe toytose ropa Erote Sezarea pona. Moroto tõsesarise ynororo.

Erote orihtopõpyry

²⁰ Morarame Xitō pōkō poko tyekītapāse Erote kynexine, Tiro pōkō poko roropa. Morara exiryke tŷkyryry taropokehse eya Xitō pōkomo a, Tiro pōkomo a, enara. Morarame topeme Paraxitu tyrise toto a, Erote tapyī esemy. Mame ynara tykase toto eya:

– Kaxiko Erote a: “Tyzehno xine oexiry se pyra Tiro pōkō mana Xitō pōkō maro,” kaxiko Erote a, tykase toto Paraxitu a. Tŷkyryrykō se rokē toh kynexine Erote a. Mame tōturuse roropa toto Erote a.

²¹ Morarame imoihmākō tātānonohse Erote otururu etase. Mame tupō kurā amuruxīpo tapō pona typorohse ynororo tōturutohme mokaro netaryme. Tōturuse rahkene.

²² Mame aomiry etaryke tyya xine tōmitase toto opore:

– Ritōme nase, ahnome rokē pyra, tykase toto Erote poko repe.

²³ Morarame mokaro omiry etaryke tyya Erote zehno toehse Ritonōpo. “Arypyra ase Ritonōpo rokē imehxo mana,” kara exiryke. Naeroro Erote totapase rahkē Ritonōpo nenyokyhpyry a. Moromoro a tuhmokapose. Toorihse.

²⁴ Morarame Ritonōpo omiry tokātose itamurumehxo. Tuhkākō aomipona toehse.

²⁵ Morotoino tineru tokamokehse tyya xine ahtao toytose ropa toto Jerusarē poe tosaka xine, Panape tomo Sauru maro. João roropa tymaro xine tarose morotoino. Esety akorō Maku kynexine.

Aytory apitorymāme Ritonōpo omiry kurā arose imehnomo a

13

13.1–14.28

Panape tō ytotopōpyry Sauru maro

¹ Mame moroto Ātiokia po Jezu poetory tō maro Ritonōpo omiry poko urutō kō kynexine, amorepatōkomo roropa: mokaro esety Panape te; Ximeão, tosehapse roropa Xinukutumāme; Ruxiu, Xirene pōme exikety; Manaē, kowenatu Erote akorōmane; Sauru, enara.

² Morarame oximōme toehse toto. Otuhpyra toh kynexine Ritonōpo eahmaryme, tōtururukō poko roropa. Morarame Ritonōpo Zuzenu tōturuse eya xine. Ynara tykase:

– Orutua kō asakoro se ase, Panape, Sauru, enara, ymaro aerohtohkōme, tykase eya xine.

³ Morarame tōtururukohtao ro Ritonōpo maro tomarykō tyrise Sauru tō zuhpokoxi, Panape maro, kure Ritonōpo maro toto ytotohme.

Xipere po Panape tō ehtopōpyry

4 Morarame Ritonõpo Zuzenu a tonyohse tahtao xine, toytose toto Sereuxia pona, morotoino toytose toto Xipere ahmõtary pona.

5 Mame toeporehkase toto ahtao Saramina pona, Ritonõpo omiry poko tõturuse toto juteu tõi atamorepatoh tao. João Maku roropa imaro xine toytose, toto akorehmaneme imehnõ amorepari poko.

6 Morarame moro ahmõta poro toytose toto, Papo pona. Moroto pyaxi tonese eya xine, Papo po. Juteu kynexine esety Pajezu. Mokyro popyra sã amorepatõ kynexine ajohpe rokene. “Ritonõpo omiry waro ase,” kane ynororo ajohpano.

7 Mokyro ahmõta esẽ epeme kynexine, Sexiu Pauru epeme. Mokyro ahmõta esẽ tuaro kuhsehxo kynexine. Panape tõi tonehpose tyya, Sauru maro, Ritonõpo omiry etary se toexiryke.

8 Yrome typanaikase tõiomy ke pyaxi a Ritonõpo omiry onetara aehtohme. Mokyro pyaxi esety akorõ Erimame kynexine.

9 Mame Sauru, esety akorõ Paurume, Ritonõpo Zuzenu nae kynexine. Mame mokyro Erima tonese eya akye pyra.

10 — Oty kato onekunohto mano? Joroko mükurume mase. Emero kuräkõ zehno mase. Popyra oexiry se rokẽ mase. Oty kato: “Ritonõpo omiry popyra,” kakehpyra mahno?

11 Seromaroro awãnohnõko Ritonõpo mana; oenukehkapõko mana jũme pyra repe saereme osenuhmara oehtohme, tykase.

Morarame axĩ akurũ xinukutumã sã ke tonukehse ynororo. Toytoytose; tarotarone tupise eya, tãtarypose ynororo.

12 Morarame mokyro aenukepyhpyry eneryke tyya tosẽme Ritonõpo tonetupuhse eya, ahmõta esemy a.

— To! Ajohpe pyra, tykase ynororo tutuarõtase. Toemynyhmase roropa ynororo Jezu omiry etaryke tyya.

Ãtiokia po Panape tõi ehtopõpyry, Pizitia po

13 Morotoino Pauru tõi toytose wapu ae Papo poe Peje pona, Pãpiria pona, enara. Moroto João Maku a toytotozõpyã turumekase. Jerusarẽ pona toeramase ropa ynororo.

14 Yrome Pauru tõi toytose Peje poe Ãtiokia pona, Pizitia põi pona. Morarame juteu tõi atamorepatoh taka toytose toto oserematoh ae. Typorohse toto.

15 Morarame Moeze nymerohpyry tysekeremase morotõkomo a. Urutõ kõ nymerohpyry roropa tysekeremase eya xine. Morarame Pauru tõi tykohmase morotõkõ amorepananomo a. Ynara tykase toto Pauru a:

— Ōtururukō se awahtao xine oturutokose yna atākyematohme, tykase toto.

¹⁶ Morarame Pauru towōse xikihme. Tōsemahxirarahmase ynororo tōturutohme toto netaryme. Ynara tykase ynororo:

— Wekyry tomo, Ritonōpo omipona exiketomo, kuetatoko ke.

¹⁷ Izyraeu tō sytatose. Kuesēkōme Ritonōpo mana. Eya kytamurukō tymenekase typoetoryme. Toenupunase ynororo kytamurukō poko imehnō patao toto ahtao, katonōme Ejitu po toto ahtao, tykase Pauru eya xine. — Morarame Ejitu poe tonehpose toto Ritonōpo a tyjamitunuru enepotohme eya xine.

¹⁸ 40me ikonopory taropose kytamurukomo a Ritonōpo kerekeremary poko ona po, ahno esao pyra. Mame tōseanahtose rokē ynororo tykerekeremary poko kytamurukomo a.

¹⁹ Morarame tuhke pata tamuru pōkō typoremākaposē Ritonōpo a. 7me pata tamuru kynexine Kanaã po. Morarame toto patahpyry tapiakase kytamurukomo a tosarykōme.

²⁰ — Morarame apiakananō tokarose Ritonōpo a kytamurukō tuisaryme. Tuhke ikonopory taropose eya xine 450me, Samueu enurutāne rokene.

²¹ Morarame imepỹ tutuisarykō konōto se toto exiryke, Sauru tokarose Ritonōpo a toto tuisaryme. Kixi mūkuru mokyro, Pējamĩ pary. (Mokyro tuisame kynexine okynano. 40me ikonopory taropose eya.)

²² Morotoino mokyro tymyakāmase Ritonōpo a Tawi ke. Ynara tykase Ritonōpo Tawi poko: “Tawi kure mana, Jese mūkuru. Yzamaro mana jomipona exiryke,” tykase Ritonōpo Tawi poko. Mame ynara tykase roropa ynororo Tawi a:

²³ “Izyraeu tō poko enupunaketyme apary rīko ase. Iirypyrykō poe toto anỹneme,” tykase Ritonōpo Tawi a. Morotoino Tawi paryme Jezu tonuruse rahkene. Izyraeu tō pynanohneme tyrise ynororo rahkene tōmihpyry ae ro.

²⁴ Yrome Jezu oehsasaka ahtao, João ahno ĕpurihkane osemazuhme tooehse Izyraeu tō zuruse: “Oorypyrykō irumekatoko Ritonōpo omipona oehtohkōme. Oorypyrykō rumekary se awahtao xine oĕpurihkatorỹko ase,” tykase João eya xine.

²⁵ Morarame tōturukepyry aka ynara tykase ynororo eya xine: “Ritonōpo mūkurume jekarōko matohu? Ynoro kara ase. Okomino oehnōko mǎ oneraximarykomo, Ritonōpo mūkuru nymyry, Kuesēkō kurano. Imyhtokoxi typorohse jahtao ihx-itaipānōko ase tuisa konōtome aexiryke, Kuesēkōme exiryke,” tykase João eya xine, tykase Pauru eya xine.

²⁶ — Wekyry tomo, Aparāo pakomo, oya xine mǎ Ritonōpo a tōmiry tonehpose, opynanopyrykō se toexiry poko. Oya xine

rokē pyra imehnomo a roropa tōmipona exiketomo a tōmiry tonehpose.

²⁷ Yrome Jerusarē pōkō Jezu onenetupuhpyra. Tosēkō onenetupuhpyra toto Ritonōpo omiry waro pyra toexirykōke. Oserematoh ae rokē Ritonōpo omiry sekeremāko toh repe. Yrome Jezu exixihmary se toehse toto. Tosēkōme pyra tokarose eya xine. Moro poko Ritonōpo poe urutō komo a tymerose Jezu orihmapory poko. Yrome onenetupuhpyra toto.

²⁸ Kure Jezu exiry waro toh kynexine repe. Yrome tōturuse toto Pirato maro: “Jezu exixihmapoko ajohpāme samo,” tykase toto.

²⁹ Morarame Ritonōpo nekarohpyry ae ro toxixihmase Jezu eya xine. Morotoino ekepyry touse ropa wewe pokoino, zonētohme topu aka.

³⁰ Yrome Ritonōpo a tōsemākase ropa ynororo.

³¹ Tuhke tōmehse Jezu tōsenepory poko tymaro aytotyamo a Jerusarē pona Karirea poe. Mame imehnō tutuarōtanohse roropa mokaro a Jezu poko.

³² — Mokaro saaro omi kurā poko ourutorỹko ynanase ipoko, aēsemātopōpyry ropa poko.

³³ Ritonōpo nekarohpyry ae ro kytamurukomo a, Jezu ěsemāse ropa tonepose yna a, tykase Pauru morotōkomo a. — Ynara Saumu asakoromā poko tymerose Tawi a pake Ritonōpo omiryne:

“Umūkuru nymyry mase;

seroae omyme exino,”

tykase ynororo. Morara tymerose Tawi a Ritonōpo omiryne Jezu ěsemamyry ropa poko.

³⁴ — Ynara mā tymerose ropa Ritonōpo omiryne Jezu ěsemākary ropa poko orihzomopyra aehtohme:

“Kure rokē oritorỹko ase, jomihpyry ae ro Tawi a,”

tykase Ritonōpo Tumūkuru a.

³⁵ Imepỹ Saumu poko Tawi ynara tykase:

“Omūkuru ekepyry onymotanohpopyra mase,”

tykase.

³⁶ — Tawi orihpyra ahtao ro Ritonōpo omipona kynexine. Toorihse ahtao ekepyry tonēse. Ěsemāpyra ropa tokurehse. Ekepyry tymotase.

³⁷ Yrome Jezu tōsemākase ropa Jumy a. Ekepyry motara tokurehse.

³⁸ Wekyry tomo, etatoko ke jotururu. Jezu rokē oorypyrykō korokapōko mā Tумы a, emero.

³⁹ Jezu enetuputyryhtao oya xine oesēkōme okurākatorỹko Ritonōpo mana. Oorypyrykō korokāko mana. Moeze

nymerohpyry omipona kukuruhtao oya xine oorypyrykõ onykorokara mana.

⁴⁰ Pake Ritonõpo omipona pyra exiketõ toorihse. Naeroro tomeseke ehtoko mokaro sã pyra oehtohkõme. Toto poko ynara tymerose pake Ritonõpo omiry ekaronanomo a:

⁴¹ “Enetoko ke, ikerekeremary se exiketomo!

Osenuruhkatoko, orihtoko roropa!

Yjमितunuru enepõko ase oya xine.

Yrome onenetupuhpyra matose,

moro poko ãmoreparykohtao imehnomo a,”

me tymerose Ritonõpo omiryme, tykase Pauru juteu tomo a, toto amorepatoh tao.

⁴² Morarame tutõtase ropa ahtao atamorepatoh tae toahmase ynororo eya xine zomory aoturutohme ropa:

– Mõ oserematoh ae yna amorepako ropa onurutopõpyry samo, tykase toto Pauru a.

⁴³ Mame aytorykõ ropa ahtao, Pauru tõ tokahmase jekyry tomo a, imehnomo a roropa juteu tõme aehtyamo a. Mokaro turuse Pauru tomo a Panape maro, jũme Ritonõpo omipona toto ehtohme. Tãkye tyripose toto eya xine.

⁴⁴ Morarame imepỹ oserematoh ae moro pata põkõ emero tõximõse toto Ritonõpo omiry etase.

⁴⁵ Mokaro oepyry eneryke tyya xine Pauru zumoxike juteu tõ toehse. Tykerekeremase ynororo eya xine, typoihtose roropa eya xine imoihmãkõ zururuke eya Ritonõpo poko.

– Oenekunohtoryko rokẽ mana, tykase toto.

⁴⁶ Mame Pauru orẽpyra toehse Panape maro. Ynara tykase ynororo juteu tomo a:

– Osemazuhme Ritonõpo omiry ynanekaroase oya xine repe. Yrome aomiry se pyra matose, esaka oytorykõ se pyra oexirykõke. Morara exiryke juteutõkara a aomiry ekarõko ynanase, tykase Pauru eya xine.

⁴⁷ – Ritonõpo yna enehpoase tarona moxiaro amorepase. Ynara nase ynororo yna a:

“Oekarõko ase juteutõkara ezurume oehtohme,

imeimehnõ pynanohneme oehtohme sero nono

etyhpyry ponãmero, ypoetoryme toto ehtohme,”

nase Ritonõpo yna a, tykase Pauru eya xine.

⁴⁸ Morara kary etaryke tyya xine tãkye toehse toto, juteutõkara.

– Kure mã Ritonõpo omiry yna a, tykase toto. Mame Ritonõpo napoihpyry tomo a Jezu tonetupuhse tosẽkõme. Ipotoryme toehse toto.

⁴⁹ Mame Ritonõpo omiry tokãtose toto a emero pata tõ poro.

⁵⁰ Yrome Pauru tykerekemase juteu tomo a typatakã pyxiã netaryme. Morara exiryke typatakamo a Pauru tō tonyohse ropa moro pata poe Panape maro jetū ke.

⁵¹ Mame tupupurukō tysasakase eya xine toytotohkōme ropa, Ritonōpo omiry se pyra morotōkō exiryke. Mame toytose ropa toto Ikoniū pona.

⁵² Mame Jezu poetory tō tākye toehse Ātiokia pōkomo Ritonōpo Zuzenu tymaro xine exiryke.

14

Ikoniū po Pauru tō ehtopōpyry

¹ Morarame morara toehse Ikoniū po roropa Ātiokia po Pauru ehtopōpyry saaro. Pauru tō toytose aporo juteu tō atamorepatoh taka. Moro taōkō tamorepase eya xine. Mame tuhke Jezu tonetupuhse eya xine tosēkōme juteu tomo a, juteutōkara a, enara.

² Yrome imehnō Pauru tō zehno toehse, turuse toexirykōke mokaro a juteu tomo a, Jezu onenetupuhpynomo a.

³ Mame Pauru tō okynā kynexine Ikoniū po orēpyra toto zurūko Jezu poko. Mame typoetory tō tyjamihtanohse Jezu a kurākōkara kurākatohme eya xine. Tōmiry etananō: “Ajojhe,” kara toto ehtohme.

⁴ Mame morotōkō tātapiakase osepune. Tuhke pata pōkō juteu tō maro kynexine. Imehnō roropa tuhke Pauru tō maro kynexine, enara.

⁵ Morarame morohnome tooehse toto Pauru ryhmary se exiketomo, juteutōkara, juteu tomo, pata esamo, enara.

⁶ Yrome Pauru tō tuaro kynexine. Toepase toto Rixityra pona, Terepe pona roropa Rikaonia pō pona.

⁷ Mame morotōkō Ritonōpo omiry poko tamorepase Pauru tomo a.

Rixityra po Pauru ehtopōpyry, Terepe po roropa

⁸ Morarame Rixityra po orutua kynexine. Moino ro tonurutopōpyry poe ro jaxiry ātakamahpyry kynexine.

⁹ Mokyro a Pauru omiry totase kure. Zae tonetupuhse eya, tukurākary ropa waro Ritonōpo ehtoh tonetupuhse roropa eya. Mame Ritonōpo omiry enetuputyry eya eneryke tyya

¹⁰ ynara tykase Pauru opore eya:

— Owōko xikihme, tykase eya.

Morarame pyhseky tykase ynororo xikihxikihme toytose.

¹¹ Mokyro ekurākasē eneryke tyya xine tōturuse toto oxime tōmirykō ae imoihmākomo. Ynara tykase toto:

— Ritō kō noehno kyya xine ahnome, tykase toh repe, Pauru tō poko.

12 Morarame Panape tosehapse Jupiteme toto a. Pauru roropa tosehapse Mekuriome, ynororo rokē oturuketyme exiryke.

13 Morarame pyaxi tooehse Jupite pyaxiry. Pui tonehpose eya jahkatohme pata ehpioksi tynekarorykōme Pauru tomo a repe. Otyro ekuru roropa tonehse eya xine ekarotohme Pauru tomo a.

14 Yrome moro eneryke tyya xine tururume toytose ynaroro toto htoko. Tupōkō tyxihxihkase eya xine. Tōmitase ynaroro eya xine:

15 – Oty katoh pui zahkāko matou? Ahno rokē ynanase, ritō kara. Ritonōpo omiry ekarose ynanoehno oya xine, oorypyrykō rumekatohme oya xine. Ritonōpo omipona rokē oexirykō se ynanase. Ritonōpo mokyro kapu rihpono, nono roropa, tuna roropa, kapuaōkō roropa, nono pōkō roropa, nakuaōkomo, enara. Emero tyrise Ritonōpo a, tykase Pauru eya xine.

16 – Pake Ritonōpo tōturuse tyya rokene sero pōkō poko emero porehme. Ynara tykase ynororo: “Ah tamoreme nexī toto,” tykase Ritonōpo.

17 Yrome tahxime kynosenepone samo. Tynyrihpyry kurā enepone roropa. Ynororo rokē konopo enehpōko mana kŷkyryrykō ahtatohme, eperytatohme roropa. Kuōhkō ekarōko roropa mana tākye kuehtohkōme kutuarōtatohkōme typoko, tykase Pauru Rixityra pōkomo a.

18 Morara karyke eya kuremŷme pui tō onyahkara toh kynexine.

19 Morarame juteu tō tooehse Ātiokia poe Ikoniū poe roropa. Tuhkākō maro tātaomihtose toto Pauru etapatohme. Mame topu ke totapase eya xine rahkene. Ekepyry tarose eya xine sororohme pata ehpioksi etapahpōkomo a.

– Toorihse nase, tykase toto.

20 Yrome zomye tōximōse Jezu poetory tō ahtao, towōse ropa Pauru. Mame pata pona toytose ropa ynororo. Yrokokoro toytose ynororo, Panape maro Terepe pona.

Pauru tō ytotopōpyry ropa Ātiokia pona

21 Morarame Ritonōpo omihpyry kurā tokarose moro pata pōkomo a Terepe pōkomo a. Turuse toto ahtao Pauru a Jezu poetoryme toehse toto tuhkākomo. Moromeīpo toto tamorepakehse tyya xine ahtao toytose ropa toto Rixityra pona. Morotoino toytose toto Ikoniū pona. Morotoino Ikoniū poe toytose ropa toto Ātiokia pona, Pizitia pō pona.

22 Moroto Jezu poetory tō tjamihtanohse ropa Pauru tomo a. Turuse roropa toto eya xine jūme Ritonōpo omipona toto ehtohme.

– Jetujetü kuahtao xine Jezu maro ytõko sytatose Ritonõpo esaka, tykase toto Jezu poetory tomo a.

²³ Morarame Jezu poetory tõ oximõtoh punero Ritonõpo omiry poko amorepatõkõ tymenekase Pauru tomo a. Mame tõturuse toto Ritonõpo maro. Tõtururukõke Ritonõpo maro otuhyra toto, amotyryae rokẽ tõuhse toto.

– Onymenekatyã ewomako Papa, oenetuputyryke eya xine tosẽkõme, tykase toto Ritonõpo a.

²⁴ Morotoino Pizitia enatyry tymakuohse Pauru tomo a Panape maro. Etypohpyra toytose toto Pãpiria pona.

²⁵ Morotoino Peje po Ritonõpo omiry tokarose ropa eya xine. Moromeĩpo Ataria nakuataka toytose toto.

²⁶ Moroto tõtyrise toto wapu aka tosaka xine toytotohkõme ropa Ætiokia pona, Xiria põ pona. Moroto ro Pauru ahtao pake, Jezu poetory tõ tõturuse Ritonõpo a toto ewomatohme, aomiry poko imehnõ amorepase toto ytoryhtao. Morarame aomiry poko toto amorepakehxĩpo toeramase ropa toto.

²⁷ Morarame tooehse ropa toto ahtao Jezu poetory tõ tanonohpose toto, tõtururukõ etatohme eya xine, Ritonõpo Zuzenu maro toerohtopõpyrykõ poko.

– Tuhke juteutõkara a Jezu tonetupuhse tosẽkõme Ritonõpo poe, tykase mokaro Pauru tomo.

²⁸ Morarame okynã toehse toto moroto Jezu poetory tõ maro.

15

Jezu poetory oximõme ehtopõpyry Jerusarẽ po

¹ Morarame imehnõ orutua kõ toytose Jutea poe Ætiokia pona, Jezu poetory tõ amorepase Moeze namorepatopõpyry poko. Ynara tykase toto:

– Jezu poetoryme exisaromepyra matose Moeze omihpyry omipona pyra awahtao xine, onysahkara roropa awahtao xine, tykase toh repe.

² Morarame moro poko tõsezusezuhse Pauru tomo itamurume mokaro maro. Mame Pauru tõ taropose morotõkomo a Panape maro Jerusarẽ pona, Peturu tõ maro aoturutohkõme imehnõ Jezu poetory tõ amorepananõ maro.

³ Morotoino Jezu poetory tomo a Ætiokia põkomo a Pauru tõ tonyohse. Mame toytose toto pata tõ poro, Penixia põ pata tõ poro, Samaria põ pata tõ poro roropa, Jezu poetory tõ zuruse. Ynara tykase toto eya xine:

– Juteutõkara a Ritonõpo tonetupuhse, tuhkãkomo a, tykase toto. Mame morara kary etaryke tyya xine tãtãkemase toto.

4 Morarame Jerusarē pona toeporehkase toto ahtao, taomikase toto, Peturu tomo a. Mame Peturu tō turuse rahkene Ritonōpo Zuzenu maro tynyrihpyrykō poko emero.

5 Morarame parixeu tō moroto kynexine, Jezu poetoryme aehtyamo. Pauru otururu etaryhtao tyya xine towōse xikihme toto oturuse. Mame ynara tykase toto:

– Juteutōkara aīpotapihpyry sahkapōko nary hmatou?

– Arypyra, tykase toto.

– Oty katohme? Tysahkase ahtao rokē Jezu poetoryme exīko mā toto, Moeze nymerohpyry omipona toto ahtao ro-ropa, tykase toto Pauru tomo a.

6 Morara kary etaryke tyya xine tōximōse toto Peturu tō maro, imehnō Jezu poetory tō amorepananō maro, moro poko tōturutohkōme.

7 Morarame tōtururukohtao ro towōse Peturu xikihme tōturutohme ropa toto netaryme. Ynara tykase ynororo:

– Wekyry tomo, pake pitiko Ritonōpo jenyokyase juteutōkara amorepatohme Jezu poko, ipoetoryme toto ehtohme.

8 Ritonōpo emero kuosenetupuhtohkō enēko mana. Naeroro mokaro juteutōkara tonetuputyryke eya xine Tuzenu tokarose eya xine, kyya xine Tuzenu ekarotopōpyry saaro. Toenupunase toto poko kypoko xine toenupunatopōpyry saaro.

9 Emero oxisā Ritonōpo kuenetoryko mana juteu tomo, juteutōkara, enara, tykase Peturu eya xine. – Emero kyyrypyrykō korokāko mana, Tumūkuru enetuputyryhtao kyya xine.

10 Naeroro oty katoh Moeze omihpyry omipona Jezu poetory tō rīko matohu? Pakatokō Moeze omihpyry omipona pyra toh kynexine. Kymarokō roropa aomihpyry omipona ehsaromepyra sytatose, tykase Peturu eya xine.

11 – Ynara rokē enetupuhnōko ase, Jezu enetuputyryhtao kyya xine kuesēkōme typoetoryme kyritoriko mana. Morararo juteutōkara, Jezu enetuputyryhtao eya xine ipoetoryme exīko toh mana, Ritonōpo kure kyya xine exiryke, tykase Peturu eya xine.

12 Morarame Panape tō otururu etatohme emero tymynyhpāse toto. Mame Pauru tōturuse toto netaryme Ritonōpo Zuzenu nyrihpyry kurā poko, kurākōkara kurākatopōpyry poko roropa juteutōkara maro.

13 Mame tōturukehse toto ahtao, ynara tykase Tiaku:

– Wekyry tomo, kuetatoko ke!

14 Ximāo ourutou seromaroro Ritonōpo poe juteutōkara amorepatopōpyry poko tyya. Mokaro poe tymenekase toto Ritonōpo a typoetoryme toto ehtohme.

15 Moro saaro Ritonõpo poe urutõ kõ nymerotyã pake. Ynara tymerose eya xine Ritonõpo omiryne:

16 “Moro ãmepyyry toehse ahtao oehnõko ropa ase, ãko Ritonõpo mana.

Mame tuisame Tawi ehtopõpyry kurākāko ropa ase, tapyĩpo aepukahpyry sã toehse exiryke, ikurākāko ropa ase osemazuhme aehtopõpyry samo.

17 Morarame imehnõ jenese oehnõko emero pata tõ poe, juteutõkara roropa, jomipona toto ehtohme, Umükuru poetoryme toto ehtohme.

Morara ãko Kuesēkõ mana,

18 pake moro poko tuarõtanohpohpõme,” mē tymerose.

19 – Naeroro ynara enetupuhnõko ase, juteutõkara Ritonõpo poetoryme se ahtao, toto onēkoropyra sehtone.

20 Pape rokē saropotone inenerykõme tuaro toto ehtohme. Ynara symerotone: “Ahno neponãmary zotỹpyry onõpyra ehtoko. Oorypyrykõ poko pyra roropa ehtoko. Imehnõ nohpo tõ poko pyra ehtoko. Opyxiākõ maro rokē ehtoko. Esenãtyã onõpyra ehtoko, munu onenahpyra roropa ehtoko, enara.” Morara rokē symerotone mokaro neneryme, tykase Tiaku eya xine.

21 – Ynara exiryke Moeze omihpyry poko amorepatõkõ nae emero pata tõ punero. Oserematoe ae rokē Moeze nymerohpyry sekeremãko mã toto juteu tõ atamorepatoh tao, tykase Tiaku eya xine.

Peturu tõ nymerohpyry juteutõkara neneryme

22 Morarame Jezu poetory tõ maro Peturu tõ tõximõse ahtao orutua kõ tymenekase eya xine tynenyokyrykõme Ætiokia pona Pauru tõ maro. Juta te, Xira te, enara; Juta esety akorõ Pasapa. Mokaro imehxo kynexine tunomamehxo Jezu poetory tõ rãnao.

23 Ynara tymerose toto a Ætiokia pona tynaroporykõme:

“Ynanymerohpyry moro. Ynanase Jezu poetory tomo, Jerusarē põkomo. Ritonõpo omiry poko amorepatõkõ ynanase. ‘Kure pãna matou,’ kary se ynanase oya xine, Jezu poetory tomo a, juteutõkara a Ætiokia põkomo a Xiria põkomo a, Xirixia põkomo a, enara.

24 “Imehnõ orutua kõ ytotopõpyry taroino oerekohmase xine totase yna a. Ynara kary ynanetase: ‘Juteutõkara aĩkõpotapihpyry sahapõko monexiã toto,’ kary ynanetase. Moeze omipona orirykõ se toto exiry ynanetase roropa. Mokaro anaropopyra ynanexiase. Tamoreme xine rokē nytoase toto.

25 Morara exiryke oximõme ynanase ourunanõkõ aropotohme myaro yna ekyry kurã maro Panape tõ maro oya xine.

²⁶ Osepynotokõ kara Panape tomo, Pauru maro. Ritonõpo omiry poko zehnotokõ amorepane toto.

²⁷ Morara exiryke Juta tõ aropõko ynanase Xira maro ouruse xine senohne poko, ynanymerohpyry poko, zuaro oehthokõme.

²⁸ Ynara exiryke Ritonõpo Zuzenu omi poe oëkororykõ se pyra ynanase. Ynara rokẽ åko ynanase oya xine,

²⁹ Ahno neponãmary tõ zotyppyry onõpyra ke ehtoko. Munu onenahpyra ehtoko. Esenamyhpyry onõpyra roropa ehtoko. Nohpo tõ poko pyra ehtoko roropa. Opyxiäkõ maro rokẽ ehtoko. Morara awahtao xine iirypyryme pyra matose. Enara.” Morara tymerose Jerusarẽ põkomo a.

³⁰ Mame tonyohse toh rahkene Xira tomo Åtiokia pona, pape arose. Mame moroto Åtiokia põkõ tõximõse ahtao pape tokarose eya xine, Jerusarẽ põkõ naropohpyry toto neneryme.

³¹ Moro eneryke tyya xine morotõkõ tåtãkyemase toto.

³² Mame Juta tõ tõturuse Jezu poetory tõ maro, urutõ kõme toexirykõke Ritonõpo poe. Toto omiry etaryke eanokõ tyjamihtase.

³³ Morotoino tuhkehxo tynyhse tahtao xine:

– Ytõko ropa ynanase, tykase Juta tomo tõsekazumase ropa toto morotõkomo a.

– Ytõko ropa matou? tykase morotõkomo. – Kure rokẽ ytotoko ropa, tykase toto, toto eramary ropa ahtao.

³⁴ Yrome moroto rokẽ se Xira toehse aporo.

³⁵ Yrome Pauru tõ tõxinomose moroto Åtiokia po imehnõ amorepãko, Ritonõpo omiry poko. Imaro xine tuhke moroto amorepatõ kynexine Ritonõpo omiry poko imehnõ amorepanaõmo.

Aytory asakoromãme Ritonõpo omiry kurã arose imehnomo a

15.36–18.22

Pauru oxirumekatopõpyry Panape maro

³⁶ Mame tuhkehxo tynyhse moroto tahtao xine, ynara tykase Pauru Panape a:

– Eropa ropa. Kuekyry tõ senetase ropa pata tõ poro, Ritonõpo omiry ekarotopõpyry punero kyya, tykase.

³⁷ Mame João Maku arory se Panape kynexine tymaro xine repe.

³⁸ Yrome Pauru mokyro arory se pyra Pãpiria poe toeramase ropa aexiryke, imaro xine toytoxõpo zokonaka rokẽ toeramase ropa exiryke.

³⁹ Morarame tõsezusezuhxõpo xine tåtapiakase toto. Mame Panape a João Maku tarose toytotozome Xipere pona.

⁴⁰ Morarame Xira tymenekase Pauru a toytotozome. Mame tōturuxīpo xine Ritonōpo a, Pauru tō Xira maro tonyohse Jezu poetory tomo a.

⁴¹ Morarame toytose toto Xiria poro, Xirixia poro, enara. Jezu poetory tō eanokō kynyjamihtane Ritonōpo omiry ekaroryke Pauru a inetarykōme.

16

Timoteu ytotoptōpyry Pauru tō maro Xira maro

¹ Morotoino Terepe pona toeporehkase toto, Rixityra pona roropa. Moroto Jezu poetory tonese eya xine esety Timoteu. Jenu juteu kynexine. Jumu juteu kara kynexine.

² Mokyro poko kure āko toh kynexine Jezu poetory tomo Rixityra pōkomo, Ikoniū pōkō roropa, enara.

³ Mame Timoteu arory se Pauru kynexine tymaro juteu tō rānakuroko. Naeroro āi pota pihpyry tysahkapose eya, tymaro aytotohme: “Juteu kara mose,” karyino ipoko juteu tomo a, jū waro toto exiryke.

⁴ Morarame pata tō poro toytorykohtao, Peturu tō omihpyry tokarose eya xine juteutōkara netaryme aomipona toto ehtohme.

⁵ Mame morara kary etaryke tyya xine Jezu poetory tō tyjamihtase Ritonōpo omiry enetuputyry poko tyya xine. Tomāse roropa toto ēmepyry punero.

Tyroa po Pauru osenehtoptōpyry

⁶ Morarame Piritia poro toytose toto, Karaxia poro, enara, morotōkō amorepase Ritonōpo omiry poko. Yrome Azia pona toto anaropopyra Ritonōpo Zuzenu kynexine.

⁷ Morotoino Mixia ehpikoxi toeporehkase toh kynexine Pitinia nonory pona toytotohkōme repe. Yrome morotona Ritonōpo Zuzenu toto anaropopyra kynexine.

⁸ Naeroro Mixia takuohse eya xine. Topohme toytose toto pata Tyroa pona.

⁹ Morarame Masetonia pō tonese Pauru a tōsenety. “Osehko xiaro Masetonia pona. Yna akorehmakose,” tykase sā ynororo, Pauru osenety.

¹⁰ Tōsenexīpo yna aroase Pauru Masetonia pona, Jezu poe tōsenehse toexiryke. Ritonōpo omiry poko toto amorepase yna enyokyase Jezu.

Jezu enetupuhtoptōpyry Ritia a Piripo po

¹¹ Morotoino wapu ae ynanytoase Tyroa poe topohme Samotaraxia pona. Yrokokoro pata Neapori pona ynantyryhkase.

¹² Morotoino Piripo pona ynanytoase pata konōto pona, Masetonia pō pona. Moro pata tyrise romano tomo a. Moroto okynahxo ynanexiase.

¹³ Morarame oserematoh ae ynanytoase tuna ehpikoxi. “Otarāme Ritonōpo maro oturutoh nae mā moroto juteu tō atamorepatopo,” ynanase. Mame ynanyporotyase rahkene oturuse morotōkō maro nohpo tō maro.

¹⁴ Moroto kamisa kurā ekamone kynexine nohpo, esety Ritia, Tiatira pono. Ritonōpo omipona exiketyme ynororo kynexine. Mokyro a Pauru omiry totase, Ritonōpo omiry ekaroryhtao. Aosenetuputyry totapuruhmakase Ritonōpo a. Jezu tonetupuhse eya tukurohtao.

¹⁵ Morarame tōpurihkase ahtao tyekyry tō maro yna eah-mase tytapyī taka yna ytotohme. Ynara tykase ynororo yna a:

– Ritonōpo omipona ajohpe pyra jenetuputyryhtao oya xine ytotoke ytapyī taka, kynako yna a, taro oehtohkōme. Morara karyke ynanytone itapyī taka.

Āpuruhpyry tao Pauru ehtopōpyry Piripo po

¹⁶ Morarame tuhke pyra tynyhse ahtao, yna ytoryhtao Ritonōpo maro oturutoh taka tōsēpatakāmase yna jorokohpā maro, nohpo. Joroko poe oturukety kynexine. Oremime roropa kynexine. Mokyro otyro waro kynexine joroko omi poe. Ipoko tuhke tineru tapoise esamo a ijajohpanory poko.

¹⁷ Pauru tō tokahmase eya. Ynara tykase ynororo opore:

– Moxiā nase Ritonōpo poetoryme, Imehxo Exikety poetoryme. Kuamorepatorŷko toto Ritonōpo omipona kuehtohkōme, tykase joroko poe ynororo.

¹⁸ Morara kary poko tuhke tōmehse ynororo. Morarame toemynyhmaryke ynara tykase Pauru joroko a:

– Jezu Kyrixtu omi poe aaropōko ropa ase. Zae otūtako ropa, tykase joroko a Pauru. Morara kary etaryke tyya joroko tutūtase ropa zae nohpo ae.

¹⁹ Morara kaxīpo Pauru a, Pauru zehno toehse jorokohpanōpo esamōpyamo, tineru anapoipyra toehse toexirykōke. Mame Pauru tapoise eya xine Xira maro porohtoh taka toto arotahme, typtakamo a ekarotohme.

²⁰ Romano kowenu terekatu tomo a tarose toto eya xine.

– Moxiā juteu tomo. Kuerekohmatorŷko toh nase itamurume.

²¹ Tyoro amorepato toh nase. Aomipona exisaromepyra sytatose, romanome kuexirykōke. Aomipona xine ahtao romano tuisary omipona pyra exīko sytatose, tykase toto.

²² Morara kary etaryke tyya xine imoihmākō Pauru tō zehno toehse. Toto ryhmary se toehse toto. Mame zupōkō

tyxihxihkase terekatu tomo a. Soutatu tomo a toto typipohpose eya xine.

²³ Mame typipohkehse ahtao āpuruhpyry taka tōmase toto eya xine. Ynara tykase āpuruhpyry erase a:

— Tuaro exiko moxiā tūtary ropa ino, tykase toto āpuruhpyry erase a.

²⁴ Morara tykase tyya exiryke mya tarose toto āpuruhpyry taō taka. Ipupurukō roropa tytamunuhpose wewe ke.

²⁵ Mame onoa Pauru tō Xira maro tōturuse toto Ritonōpo maro. Toremiase toto kure rokē Ritonōpo ehtoh poko. Moro totase imehnomo a, āpuruhpyry taōkomo a.

²⁶ Mame mōtoino rokē nono kywyh kywyh tykase itamurume. Tapyi āpuruhpyry apō kywyh tykase. Tapyi apuru tātapuruhmakase kywyh karyke. Itaōkō toemyhpokase ropa emero.

²⁷ Moro āpuruhpyry erase typakase roropa. Tapyi apuru tātapuruhmakase exiryke puniāo tapoise eya tōtuotohme repe. Āpuruhpyry taōkō tutūtase ropa tokarose eya.

²⁸ Yrome opore tōmitase Pauru:

— Otuopyra exiko. Taro ynanase emero, tykase Pauru eya.

²⁹ — Saerehkatoh enehko, tykase tapyi erase. Mame tururume toytose ynororo āpuruhpyry taka. Tykytyky tykase, tōserehse. Tosekumuru po typorohse Pauru tō ēpataka ynororo.

³⁰ Jarānaka Pauru tō tarose eya, tōturutohme.

— Oty rīko ha yyrypyry rumekatohme, juānohpyra Ritonōpo ehtohme? tykase ynororo Pauru tomo a.

³¹ — Jezu Kyrixtu rokē enetupuhko, oorypyrykō korokatohme, ipoetoryme oehtohkōme oekyry tō maro, tykase Pauru eya.

³² Mame Ritonōpo omiry poko tamorepase toto eya xine jekyry tō maro.

³³ Morarame koko Pauru tō pipohpōpyry tukurikase āpuruhpyry erase a. Mame: “Kuēpurihkako,” tykase exiryke, tōpurihkase ynororo eya xine itapyī taōkō maro.

³⁴ Mame tytapyī taka tarose toto ahtao tautuhmase toto eya. Tākye toehse ynororo Ritonōpo enetuputyryke tyya tytapyī taōkō maro.

³⁵ Morarame xixi tōnuhse pitiko ahtao soutatu tō taropose terekatu tomo a Pauru tō tūtanohpose ropa repe.

³⁶ Mame ynara tykase āpuruhpyry erase Pauru a:

— Terekatu otūtanohpotoryko ropa mana, soutatu tomo a. Naeroro otūtatoko ropa. Enaromyra ehtoko, tykase ynororo eya xine repe.

³⁷ Yrome Pauru ynara tykase eya xine:

— Jarãnao yna pipohno toto kokonie. Onykarimotaxĩpopyra yna ahtao ãpuruhpyry taka yna êmapõ toto. Romanome ynanase. Oty katoñ tokare pyra yna tũtanohpõko ropa toh nae? Tũtara ropa sãtã ynanase. Tooehse terekatu tã ahtao rokẽ tũtãko ropa ynanase, tykase toto ãpuruhpyry erase a.

³⁸ Morarame soutatu tã toeramase ropa terekatu tomo a, Pauru tã omihpyry ekarose ropa. Pauru tã romanome exiry waro toexirykõke tãserehse toto.

³⁹ ãpuruhpyry taka toytose toto Pauru tã tũtanohpose ropa.

— Oenetupuhpyra xine ynanexiase. Romanome pyra kuekaroatose. Otũtatoko ropa. Ytotoko ropa oesaka xine, tykase toto, tynẽmapohpyrykõ tũtanohporyme ropa.

⁴⁰ Morarame ãpuruhpyry tae Ritia tapyĩ taka toytose ropa toto. Jezu poetory tã tyjamihtase ropa Pauru tã omiry etaryke tyya xine. Morotoino moro pata poe toytose ropa toto.

17

Tesaronika po Pauru tã ehtopõpyry

¹ Morarame ãpipori pata poro toytose toto, Aporonia pata poro roropa Tesaronika pona. Moroto juteu tã atamorepatoh enene, tapyi.

² Toipe ehse Pauru, oserematoh ae rokẽ ytose atamorepatoh taka. Mame oseruao oserematoh ae toytose ynororo juteu tã maro oturuse Ritonõpo omiry poko.

³ Moro taõkõ tamorepase eya Jezu poko. Ynara tykase ynororo:

— Pake tymeropose Kyrixtu poko Ritonõpo a. Ynara tykase ynororo: “Etuarimãko mana. Orihnõko roropa mana. Mame êsemãkãko ropa ase,” tykase Ritonõpo, tymeropose Tumũkuru poko. Jezu Kyrixtu Ritonõpo mũkuru nymyry mokyro. Mokyro ekarõko ase oya xine, tykase Pauru toto a.

⁴ Mame Jezu tonetupuhse toitoine eya xine, kyreku tomo a roropa tuhke, Ritonõpo omipona se exiketomo a. Typatakã pyxiãmo a roropa tuhke tonetupuhse eya xine. Pauru tã maro tãximõse toto.

⁵ Yrome imehnõ juteu tã Pauru tã zumoxike kynexine. Zehnotokõ tykohmase eya xine osema taõkomo Pauru tã ryhmatohme. Mame Jasão tapyĩ taka toytose toto, Pauru tã apoise repe, imoihmãkõ rãnakuroko toto arotohme.

⁶ Yrome Pauru tã onenepyra tokurehse toto. Naeroro Jasão tapoise eya xine imehnõ Jezu poetory tã maro. Tarose toto eya xine pata esamo a toto hxirotohme inetarykõme. Ynara tykase toto:

— Moxiã emero ahno erekohmãko mã toto emero pata tō poro. Seromaroro tooehse toto kuerekohmase xine roropa, tykase toto, Pauru tō zehnotokomo.

⁷ Jasão nenehtyã mokaro tytapyĩ taka. Emero tuisa omipona pyra exiketō mokaro: “Imepỹ mokyro tuisa konōto, Jezu,” kananō mokaro, tykase toto ajoajohpākomo, ipoko xine.

⁸ Morara exiryke mokaro zehno typatakã toehse typoetory tō maro, imoihmākō maro.

⁹ Jasão tomo a tōsepehmapose toto āpuruhyry taka ytopyra toto ehtohme.

— Otinerūkō ekarōko ropa ynanase, Pauru tō tonyohse ropa oya xine ahtao, tykase toto typatakamo, Jasão tomo a.

Perea po Pauru tō ehtopōpyry

¹⁰ Morarame tykohmãse ahtao, Pauru tō Xira maro tonyohse Jezu poetory tomo a, Perea pona toto ytotohme. Morotona tooehse tahtao xine, juteu tō atamorepatoh taka toytose toto.

¹¹ Morotōkō imehnō otururu etary zuno pyra toh kynexine, Tesaronika pōkō sã pyra. Ritonōpo omiry totase eya xine yronymyryme. Kokoro rokē aomiry poko tātamorepase toto zae Pauru omiry ehtoh waro toehtohkōme.

¹² Tuhkākomo a Jezu tonetupuhse tosēkōme, kyreku tomo a, typatakamo a, inohporykomo a roropa.

¹³ Morarame: “Ritonōpo omiry poko Perea pōkō amorepãko Pauru tomo,” kary etaryke tyya xine juteu tō toytose Tesaronika poe, Perea pōkō omipohtomase, Pauru tō zehno toto ehtohme.

¹⁴ Morara exiryke Pauru tonyohse axiny Jezu poetory tomo a, tuna konōto ena. Xira tō rokē moroto tōxinomose Perea po Timoteu maro.

¹⁵ Mame Atena pona toytose Pauru tope tō maro towomananō maro. Morotoino toeramase ropa epe tō ahtao Perea pona ropa, Pauru omihpyry tarose eya xine Xira tomo a Timoteu maro axĩ toto ytotohme tyya Atena pona.

Atena po Pauru ehtopōpyry

¹⁶ Moroto Pauru kynexine Atena po toto eraximãko. Emynyhmãko sã kynexine Atena pōkō nyrytyã eneryke tyya Ritonōpo myakãme. Ritonōpo waro pyra toexirykōke ahno panō tyrise eya xine ritōme repe.

¹⁷ Morara exiryke juteu tō zurune Pauru, toto atamorepatoh tao. Juteutōkara roropa zurune, Ritonōpo waro se exiketomo. Mame kokoro rokē osepekahtoh tao morotōkō zurune roropa.

¹⁸ Mame toitoine Pauru a tooehse toto, tātamoreparry sato komo. Mokaro Epikureu tomo, Zeno tō roropa. Ynara tykase toto:

— Otara ākohxo ke mose nae oturuno warōkara? tykase toto Pauru poko.

Imehnō ynara tykase roropa ipoko:

— Otarāme tyorō ritō poko urutō mose ro, tykase toto, Jezu ěsemamyry ropa poko aotururu etaryke tyya xine.

¹⁹ Mame Pauru tarose toto a Areopaku pona, pata esā porohtoh notaka. Morarame ynara tykase toto eya:

— Yna zuruko, ōtururu waro yna ehtohme, tykase toto.

²⁰ — Tyoro sã mase amorepatō. Sero onetapitopyra reh ynanase. Zuaro se ynanase, tykase toto.

²¹ Morotōkō, Atena pōkō, tykatonomory maro erohpyra sã toh kynexine. Kokoro rokē imeimehnō namorepatopōpyry poko oturūko toh kynexine.

²² Morarame Pauru xikihme toehse Areopaku po, tōturutohme inetarykōme. Ynara tykase ynororo:

— Atena pōkomo, tuhke ahno panō tyrise oya xine Ritonōpo kuhtohme oya xine repe.

²³ Ritonōpo maro oturutōh zupiryhtao ya, zohme onekarykō zahkatōh enease. Ynara enease tymerose ipoko: “Onoky Ritonōpo waro nae?” katoh tymerose ipoko. Ritonōpo eahmāko matose zuaro awahtao xine samo. Mokyro onenutupuhpyra oexirykōke ipoko ourutorỹko ase.

²⁴ Ritonōpo mokyro Kyrihpōkomo, nono Rihpō roropa. Mokyro kapu esemy. Emero kuesēkōme roropa mana. Naeroro tapyi tao nyhpyra mana, ahno nyrihpyry tao.

²⁵ Kykyryrykō se pyra mã Ritonōpo kuepekōme toehtohme emero nae toexiryke. Emero oseremāko Ritonōpo poe sytatose. Ipoeh orihpyra sytatose, otuhnōko, ytoytōko, enara.

²⁶ Toiro orutua wino kymarokō emero tyrise eya ahnome, nono po kuehtohkōme. Kuenurutopōpyrykō waro Ritonōpo mana, kuesarykomo, kuorikyrykomo. Emero zuaro mã Ritonōpo, tykase Pauru toto a.

²⁷ — Tonetuputyry se roropa ynororo oya xine, oesēkōme aehtohme, ameke pyra kyya xine toexiryke.

²⁸ “Ritonōpo poe rokē orihpyra sytatose, ytoytōko, oseremāko, enara.” Morara tykase roropa oya xine āmorepananōkomo. Ynara tykase toto: “Ritonōpo poenōme sytatose, eya tyrise kuexirykōke,” tykase toto oya xine.

²⁹ Naeroro Ritonōpo poenōme kuahtao xine, kynyrihpyrykō sã pyra Ritonōpo mana. Uuru risē sã pyra, parata risē sã pyra, topu risē sã pyra, enara.

³⁰ Pake tuaro pyra oexirykōke ohxiropyra xine Ritonōpo kynexine oorypyrykō poko. Seromaroro emero oorypyrykō rumekapōko mana emero pata pōkō punero.

³¹ Ritonõpo rokē tooepyry ropa waro mana. Tooehse ropa tahtao ahno apiakapõko mana emero tynymenekahpyry a, kurākomo, popyra exiketomo, enara. Tyyrypyhpyke pyra Tumūkuru exiryke ahno apiakaneme tyrise eya, ajoajohpe pyra tōmipona exiryke. Mokyro tōsemākase ropa Jumy a toorihse ahtao, ajohpe pyra tōmiry enetupuhpotohme kyya xine, tykase Pauru Atena pōkomo a.

³² Yrome ěsemākatopõpyry ropa poko tururukohtao Pauru a, tounohse toto a. Yrome imehnõ ynara tykase eya:

— Zomory oetary se ynanase moro poko, tykase toto turunanõkomo a.

³³ Morotoino Pauru toytose ropa.

³⁴ Aomiry etaryke tyya xine Jezu tonetupuhse orutua komo a tosěkõme. Toiro Areopakupõ kynexine, esety Tionixiu. Nohpo roropa kynexine esety Tamari. Imehnõ roropa toytose Pauru maro.

18

Korĩtu po Pauru tō ehtopõpyry

¹ Morotoino Atena poe Pauru toytose ropa Korĩtu pona.

² Moroto juteu kynexine Põtu pono, esety Akira. Moroto oehsenākõ kynexine tyyty maro, Itaria poe. Ipyty esety Pirixira. Moro pata poe toesyryhmase toto tonyohse ropa juteu tō exiryke Roma poe tuisa a, Kyrautiu a. Mame Akira tō tapyĩ taka toytose Pauru, toto enese.

³ Mame okynã kynexine moroto toto maro. Mokaro maro toerohse roropa ynororo serātu riry poko, zuaro toexiryke.

⁴ Mame oserematoh ae rokē juteu tō amorepase ytosene atamorepatoh taka, kyreku tō maro, toto tuarõtanohpõko Jezu poko.

⁵ Morarame Masetonia poe Xira tō tooehse ahtao Timoteu maro, toerohkehse Pauru serātu riry poko kokoro rokē juteu tō amorepatohme.

— Jezu mokyro Kyrixtu, Ritonõpo mūkuru nymyry, tykase ynororo.

⁶ Mame Pauru zehno toehse juteu tomo. Azahkuru tozuhse ynororo eya xine. Naeroro tupõ tytohtohmase Pauru a turumekary waro toto ehtohme.

— Awānopyrykohtao Ritonõpo a: “Oya roro xine,” āko ase, Jezu poko āmoreparykõ se jexihpyryme. Taroino juteutõkara a ytõko ase, tykase Pauru eya xine.

⁷ Morara kaxĩpo toytose ynororo Tixiu Juxitu tapyĩ taka. Juteu kara mokyro, Ritonõpo omipona exikety. Itapyiny oseponaro kynexine juteu tō atamorepatoh maro.

⁸ Mame Kyrixpu juteu tō atamorepatoh esē kynexine. Jezu tonetupuhse eya tosēme, itapyī taōkō maro. Tuhke morotōkomo a Pauru omiry etaryke tyya xine Jezu tonetupuhse. Morara exiryke tōpurihkase toto.

⁹ Morarame Pauru koko tōsenhse. Ynara tykase sã Jezu Pauru osenety:

– Enaromyra exiko. Ypoko oturukehpyra exiko. Poremãpyra exiko.

¹⁰ Amaro jexiryke opoko pyra imehnō mana. Oryhmara mã toto. Tuhke tarōkō ypoetoryme exiko mana, tykase Jezu Pauru osenety.

¹¹ Moroto Pauru okynahxo kynexine toiro jeimamyry zokonaka morotōkō amorepary poko Ritonōpo omiry poko.

¹² Morarame terekatume toehse Kario ahtao Akaia po, tōximōse toto juteu tomo Pauru apoise, arotohme terekatu a.

¹³ Ynara tykase toto:

– Mose Ritonōpo poko tyoro sã amorepato, kuesēkō omipona pyra kuehtohkōme, tykase toh repe.

¹⁴ Tōtururu se Pauru kynexine repe. Yrome Kario ynara tykase juteu tomo a:

– Etatoko pahne juteu tomo, imepỹ totapase ahtao eya ĕmary āpuruhpyry taka, ōmipona xine exiry.

¹⁵ Yrome atamurukō omihpyry omipona pyra ahtao oty kara, anapoipyra ase. Morohne poko kary etary se pyra ase, tykase mokyro Kario.

¹⁶ Moro tae mokaro taropose ropa eya.

¹⁷ Morarame Soxitene tapoise kyreku tomo a. Mokyro juteu tō atamorepatoh esē roropa kynexine. Typipohse eya xine terekatu ĕpataka, yrome Kario oty kara kynexine.

Ātiokia pona ropa Pauru tō ytotopōpyry

¹⁸ Moroto ro Pauru tuhke tynyhse. Morotoino tōsekazumaxīpo Jezu poetory tomo a toytose ropa Pauru, wapu ae, Xiria pona. Imaro toytose Pirixira, Akira, enara. (Moroto tūsety tysahkapose ropa Pauru a Sēkerea po. Ajohpe pyra tonetupuhtohme imehnomo a tōturutopōpyry poko Ritonōpo a.)

¹⁹ Morotoino Epezu pona toytose toto. Moroto tymarōkō tynomose eya Pirixira, Akira, enara. Mame juteu tō atamorepatoh taka Pauru toytose, moro taōkō maro oturuse.

²⁰ – Yna maro taro exiko, tykase toto Pauru a repe. Yrome moroto tynykyry se pyra kynexine.

²¹ Tōsekazumase ropa ynororo.

– Oehnōko ropa ase oya xine, Ritonōpo a jenyokyry ropa ahtao, tykase ynororo eya xine.

²² Morotoino toytose ynororo wapu ae Sezarea pona. Morotoino Jerusarē pona toytose. Moroto Jezu poetory tō maro tōturuxīpo Ātiokia pona toytose Xiria pō pona.

Aytory oseruaomāme Ritonōpo omiry kurā arose imehnomo a

18.23–21.16

²³ Moroto tuhke tynyhse ynororo. Morotoino toytose ropa Karaxia poro, Piritia poro roropa, Jezu poetory tō ākyemaporyme.

Aporu Epezu po ehtopōpyry Korītu po roropa

²⁴ Morarame juteu toytose Epezu pona, esety Aporu. Arexātyria pata po aenuruhpyry kynexine. Kure urutōme exikety ynororo, orēpyra amorepatono Ritonōpo omiry poko.

²⁵ Mokyro tamorepase kure kynexine Ritonōpo omiry poko. Imehnō amorepaneme kynexine orēpyra samo. João ahno ĕpurihkane namorepatopōpyry poe rokē ahno ĕpurihkary waro ynororo kynexine. Yrome Ritonōpo Zuzenu omomyry waro pyra ro, Jezu poetory aka kynexine.

²⁶ Mokyro orēpyra sã tōturuse juteu tō atamorepatoh tao. Aotururu totase Pirixira tomo a. Morarame tōturukehse ahtao, tarose ynororo eya xine tytapyīkō taka kurehxo amorepatohme tyya xine.

²⁷ Morotoino Aporu toytory se toehse ahtao Akaia pona, takorehmase ynororo Jezu poetory tomo a, Epezu pōkomo a. Pape tymerose eya xine, Jezu poetory tō Akaia pōkō neneryme. Ynara tykase toto:

– Ah mose amaro xine nexino, oepekōme, tykase toto. Mame toeporehkase ynororo ahtao, Jezu poetory tō takorehmase eya itamurume. Typynanohse toexirykōke Ritonōpo a Jezu tonetupuhse eya xine.

²⁸ Toto takorehmase Aporu a juteu tō poremākaporyke eya toto zururuhtao orēpyra samo. Tutuarōtanohpose toto eya Ritonōpo omiry ekaroryke eya imoihmākō neneryme.

– Jezu mokyro Ritonōpo mūkuru nymyry, Kypynanohnekomo, tykase ynororo eya xine.

19

Pauru Epezu po ehtopōpyry

¹ Morarame Aporu Korītu po ahtao, Pauru toytose osema ae pata tō poro Epezu pona. Moroto Jezu poetory tō tonese eya.

² Mame mokaro a tōturupose Pauru. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Ritonōpo a Tuzenu tokarose oya xihne, Jezu enetuputyryhtao oya xihne? tykase Pauru toto a tōturupose.

— Kū. Tuaro pyra reh ynanahse Ritonõpo Zuzenu poko, tykase toto tozuhse Pauru.

³ — Onoky omi poe tõpurihkase matou? tykase Pauru eya xine.

— João namorepatopõpyry poe rokẽ tõpurihkase yna, tykase toto.

⁴ Ynara tykase Pauru eya xine:

— João omi poe tõpurihkase awahtao xine kure repe, oorypyrykõ turumekase oya xine ahtao. Yrome ynara tykase João tuhkākomo a: “Okomino imepỹ oehnõko mana Ritonõpo mūkuru. Mokyro enetupuhtoko oesẽkõme,” tykase João, Jezu poko, tykase Pauru eya xine.

⁵ Morarame morara kary etaryke tyya xine tõsẽpurihkaposẽ ropa toto eya, Jezu Kyrixtu enetuputyryke tyya xine.

⁶ Morarame toto zupuhpyry pona Pauru a tomary tyrise ahtao, tomõse Ritonõpo Zuzenu toto kurohtaka. Tyotyorõkõ omiry ae tõturuse toto Ritonõpo Zuzenu poe. Ritonõpo omiry poko roropa tõturuse toto.

⁷ Morotõkõ tuhke hkopyra kynexine, 12me orutua komo.

⁸ Mame juteu tõ atamorepatoh taka Pauru toytose. Orẽpyra tõturuse toto a. Oseruao nuno taropose eya toto amorepary poko Ritonõpo tuisame exiry poko.

⁹ Yrome imehnõ Pauru omipona pyra kynexine, Jezu enetuputyry se pyra toh kynexine tosẽkõme. Pauru namorepatopõpyry Jezu poko typoihtose eya xine tuhkākõ netaryme. Morara exiryke mokaro turumekase Pauru a, Jezu poetory tõ maro tõturutohme. Mame kokoro rokẽ tamorepapatose toto Pauru a Tirano namorepatoh tao.

¹⁰ Moroto asakoro ikonopory taropose Pauru a toto amorepary poko rokene. Emero morotõkõ Azia põkõ tutuarõtase Ritonõpo omiry poko, juteu tomo, juteutõkara, enara.

¹¹ Pauru tyjamihtanohse Ritonõpo a kurākõkara kurākatohme ropa eya.

¹² Morarame Pauru wino kamisa pitiko tarose toto a, upo roropa tarose kurākõkara apotohme, toto kurākatohme ropa. Moro a tukurākase ropa toto Ritonõpo poe. Joroko tõ roropa tutõtase ropa zae xine.

Sewa mūkuru tomo

¹³ Mame juteu tõ kynexine pata tõ poro ytoketomo. Pyaxime toh kynexine. Joroko tõ tũtanohpory ropa waro sã toh kynexine. Mokaro Pauru poenopyry se kynexine repe. Yrome Jezu waro pyra toh kynexine.

— Joroko tõ tũtanohpory waro ynanase ahno ae, tykase toh repe. Mame ynara tykase toto jorokohpano a:

– Joroko, otūtako ropa mokyro ae Jezu omi poe, Pauru nekarohpyry omi poe, tykase toh repe.

¹⁴ Morara tykase Sewa poenomo 7mākomo. Jūkō juteu. Ritōnōpo maro oturuketō tuisaryme kynexine, tamuximehxo exikety.

¹⁵ Yrome joroko a tozuhse toto:

– Jezu waro ase, Pauru roropa. Yrome awaro xine pyra ase, tykase joroko eya xine.

¹⁶ Mokaro pona tarinase jorokohpā orēpyra. Tyryhmase roropa toto itamurume eya. Toepase toto ikurūke tupoke pyra, typitypipokurukōke.

¹⁷ Mame mokaro ryhmatopōpyry poko jorokohpano a tu-tuarōtase toto, morotōkomo, juteu tomo, kyreku tomo, enara. Tōserehse toto porehme.

– Imehxo Jezu mana, tykase toto. Ajoajohpe Jezu onekaropyra toehse toh rahkene.

¹⁸ Morarame tuhke Jezu enetupuhnanō tooehse tyrypyrykō rumekary se toexirykōke.

¹⁹ Tuhke pyaxiamo a roropa tykyryrykō tonehse, typapēkō maro, jahkatohme, imoihmākō ahno ēpataka. Atapona pape epehpyrōpyry 50 miu motye parata tyahkase eya xine.

²⁰ Tuhke Jezu omipona toehse toh kynexine aomiry jamihme exiryke.

Imoity ajoajohpe ehtopōpyry Epezu po

²¹ Morarame pata tō poro Pauru toytory se toehse, Masetonia poro, Akaia poro roropa Jerusarē pona ropa. Ynara tykase ynororo:

– Jerusarē poe Roma pona jytyry se ase ipunaka, tykase.

²² Morarame asakoro takorehmananō taropose eya Masetonia pona Timoteu, Eraxitu, enara. Yrome Pauru moroto kynexine, Azia po, okynā samo.

²³ Morarame Jezu poetory tō zehno toehse morotōkō kynexine.

²⁴ Moroto orutua kynexine esety Temetyriu. Parata tyrise eya Tiana kuhtohme: “Ritō mose ro,” katohme tyya repe. Moro poko rokē tinerutāko toh kynexine, imehnō parata rīnanō maro.

²⁵ Mokaro tykohmase tyya tōturutohme. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Jepe tomo, sero poko rokē tinerutāko sytatose.

²⁶ Yrome mokyro kahpyry omiry etāko matose. Enēko roropa matose. Kynyrihpyrykō rumekapōko mana imoihmākomo a Epezu pōkomo a rokē pyra, Azia pōkomo a roropa kynyrihpyrykō rumekapōko mana: “Ritō kara

moxiamo, ahno nyrytyã rokene,” ãko mana kynyrihpyrykõ poko.

²⁷ Morara exiryke tyripokehnõko kyya xine toh mana myhene. Kuesëkõ tapyĩ, Tiana tapyĩ kurã rumekapõko mana. Ise pyra exiko mã toto porehme. Mame Tiana imehxo exikety orënõko mana. Azia pata põkõ ritõ kõ pyra exiko mã toto emero, tykase ynororo eya xine.

²⁸ Morara kary etaryke tyya xine tyekĩtapãse toto. Tõmitase toto. Ynara tykase toto:

– Tiana imehxo mana, Epezu põkõ nohpory. Kuesëkõ mose ro, tykase toto.

²⁹ Morarame pata põkõ emero kui kui tykase toto. Imoity ajoajohpe toehse. Kaju tõ tapoise eya xine Arixtaku maro amopÿ taka toto arotohme axiny. Kaju tõ Masetonia põkõ kynexine, Pauru maro aehtyamo.

³⁰ Mame moro taka tomomyry se Pauru kynexine repe imoity maro. Yrome anaomõnohpopyra imarõkõ kynexine.

³¹ Azia põkõ tuisary tõ Pauru epe tõ kynexine. Tynymerohpyrykõ taropose eya xine Pauru neneryme: “Ytopyra exiko imoity htaka,” katopo.

³² Moro taõkõ opore oturũko toh kynexine. Toitoine Pauru tõ kerekeremãko kynexine. Imehnõ oturũko roropa tyoro, ajoajohpe sã toexirykõke. Tuhke zuarõkõ kara tooehse roropã mõrotona.

³³ Morarame Arexãtere tupurohmase juteu tomo a mokaro ëpataka. Toto mynyhpãkapory se kynexine tomary ke tõturutohme repe.

³⁴ Yrome juteume aexiryke aotururu etary se pyra toh kynexine. Toepanaikase toto. Opore tõturuse okynano.

– Tiana imehxo mana, Epezu põkõ nohpory. Ritõme mana, tykase toto.

³⁵ Morarame pata esë omiry merone tooehse. Imoity tymynyhpãkapose tyya ahtao ynara tykase ynororo eya xine:

– Orutua komo, Epezu põkomo, kuetatoko. Tiana tapyĩ pyno sytatose tarõkõme kuexirykõke. Topu roropa kapu ae aepukahpyry pyno sytatose. Moro waro sytatose porehme.

³⁶ Moro poko: “Ajojhe,” kasaromepyra imehnõ mana. Morara exiryke mynyhme ehtoko. Ajojohpe pyra ehtoko.

³⁷ Xiaro moxiã menehtou. Yrome Tiana tapyĩ onyryhmara toh mana. Onypoihtopyra roropa toh mana.

³⁸ Naeroro moxiaro hxirory se Temetyriu tõ ahtao, parata rinanõ maro, ah ynaroro narõ toto terekatu ëpataka. Tuisa konõto omihpyry omipona pyra toehse toto ahtao ihxirõko mã toto.

³⁹ Yrome õturuporykõ se awahtao xine, tuisa omihpyry poko, oturupotoko terekatu tomo a, oximõme toehse toto ahtao.

⁴⁰ Otarãme sero pokoino, ajoajohpe oexirykõ pokoino kyk-erekerematoryõko mã toto tuisa netaryme. Morara ahtao otara ãko sytatou, tuisa konõto ezuhnõko? tykase ynororo eya xine.

⁴¹ Morara kary etaryke tyya xine toytose ropa toto tytapyĩkõ taka.

20

Masetonia pona Pauru ytotoopõpyry Akaia pona roropa

¹ Morarame imoihmãkõ toytose ropa ahtao, tytapyĩkõ taka, Jezu poetory tõ tykohmase Pauru a toto ãkyematohme, tõsekazumatohme roropa. Mame tõsekazumaxĩpo toytose ynororo Masetonia pona.

² Masetonia poro toytoryhtao morotõkõ Jezu poetory tõ toanahtose eya. Tamorepase roropa toto eya zae ehtoh poko. Morotoino Akaia pona toytose ynororo.

³ Moroto oseruao nuno tonahkaposse eya. Morotoino Xiria pona toytory se toehse repe. Yrome tapoĩry se juteu tõ exiryke toeramase ropa ynororo Masetonia pona ropa.

⁴ Imaro toytose toto Sopatoro, (Piro mükuru kynexine Perea põ mükuru), Tesaronika põkõ roropa Arixtake, Sekõtu, enara te, Kaju roropa Terepe pono, Timoteu roropa, Azia põkõ roropa Tikiku, Tyropimu, enara.

⁵ Toytose toto osemazuhme Tyroa pona, yna eraximase.

⁶ Mame Oseahmatoh Wyi poko Iporutatoh maro pyra otyhkaxĩpo ynanytoase Piripo poe. 5me tynyhse yna wapu ae yna ytory poko Tyroa pona. Mame moroto 7me ynanykyase.

Pauru ytotoopõpyry Tyroa pona

⁷ Morarame oserematoh kohmamyry ae, tõximõse yna imehnõ Jezu poetory tõ maro, Jezu orihtopõpyry poko wenikehpyra ehtoh enahse. Yrokokoro toytotohto oturuse tõmehse Pauru toto maro.

⁸ Tapyi zara tao saereme kynexine yna oximõtoht tao, nãparina ke.

⁹ Moro tao Pauru etananõ kynexine. Tapyi eutary pota tao nuasemã kynexine sokohme. Esety Eutiku. Pauru otururu etaryhtao tyya tynyhse ynororo. Mame zara tae toepukase ynororo nono pona. Toorihse.

¹⁰ Yrome Pauru tyhtose tapyi tae. Tosekumuru po ty-porohse ynororo aepukahpyry anõtõhme ropa tapory pona.

— Oserehpyra ehtoko. Oseremãko ropa nase, tykase Pauru eya xine.

¹¹ Morarame tõnuhse ropa zara taka ahtao, Jezu orih-topõpyry poko wenikehpyra ehtoh tonahse eya xine rahkene. Morarame tõtuhkehse tahtao xine tõturuse ropa Pauru toto netaryme. Mame tõmehse ahtao toytose ynororo rahkene.

¹² Tãkye rokẽ mokaro toehse nuasemã tõsemãse ropa exiryke. Mame itapyĩ taka tarose ropa toto a.

Tyroa poe Pauru ytotoõpyry Miretu pona

¹³ Morarame wapu ae ynanytoase Asoso pona Pauru eporyse ropa, pupu po rokẽ toytose exiryke.

¹⁴ Mame Asoso po Pauru tõtyrise roropa. Morotoino Mitirene pona ynanytoase.

¹⁵ Yrokokoro ynanytoase Kioso ahmõtary kuroko topohme. Morotoino yrokokoro Samoso pona ynanytone. Yrokokoro Miretu nakuataka ynanotyryhkase.

¹⁶ Totypotyry se pyra Pauru kynexine Epezu po, okynã se pyra toexiryke moro pata po Azia po. Axĩ toytory se kynexine Jerusarẽ pona, Oseahmatoh Pêtekoxite enery se toexiryke.

Pauru osekazumatopõpyry Epezu po

¹⁷ Morarame Miretu po Pauru ahtao imehnõ tonyohse eya Epezu pona, Jezu poetory tõ tuisary eahmase, tyya toto yto-tohme.

¹⁸ Mame mokaro tooehse ahtao imaro xine tõturuse ynororo tynenehpotyã maro. Ynara tykase ynororo eya xine:

— Juaro matose. Pake tarona oehne oya xine Jezu poko ãmorepase xine.

¹⁹ Oesëkõme jexiry se pyra exiase, ynoro rokẽ Kuesëkõme exiryke. Jezu omipona pyra oexirykõke roropa yxitase. Itamurume eanahtoase jorihmapory se juteu tõ exiryke.

²⁰ Ækorehmarykõ se jexiryke yronomyryme erokuase Ritonõpo omiry ekarory poko oya xine, aomipona oehtohkõme. Oximõme awahtao xine kuamorepatose, atapyĩkõ taka ytokehpyra roropa exiase.

²¹ Oturuase juteu tõ maro, juteutõkara maro roropa, tyyrypyrykõ rumekatohme eya xine Jezu Kyrixtu enetupuh-tohme eya xine tosëkõme.

²² Seromaroro Jerusarẽ pona ytõko ase, Ritonõpo Zuzenu a jaroporyke. Yrome zuaro pyra ase, otara jyrĩko toh mã otarame, tykase Pauru toto a.

²³ — Jëmapõko toh mana ãpuruhpyry taka. Utuarimapõko roropa toh mana. Moro rokẽ waro ase Ritonõpo Zuzenu poe. Morara jurũko toh mã emero pata tõ punero.

24 Yrome oserehpyra sã rokẽ ase. Osepyno pyra ase, jorikyry zuno pyra. Toiro, jerohtoh otyhkary se rokẽ ase. Jezu Kyrixtu nyrohmanohpotopõpyry otyhkary se ase. Morara exiryke oturũko ase imehnõ maro Ritonõpo omiry poko, mokaro kurãkatohme Ritonõpo a, tyyrypyrykõ rumekaryhtao eya xine, Jezu enetuputyryhtao roropa eya xine.

25 – Toytoytose ywy Ritonõpo omiry ekarose oya xine, oesëkõme aexiry poko. Taroino jũme jenezomopyra matose sero nono po, tykase Pauru toto a.

26 – Morara exiryke ynara ãko ase oya xine, Jezu onenepuhpyra awahtao xine ehxiropyra ase,

27 Ritonõpo nekaropohpyry ekaroase emero oya xine exiryke.

28 Osepyno ehtoko. Jezu enetupuhnanõ roropa pyno ehtoko emero, toto esãme oexirykõke Ritonõpo Zuzenu poe. Mokaro mã topekahse Jezu a toorikyry ke.

29 Ynara zuaro ase, toytose jahtao oenekunohnanõkõ oehnõko mana, Jezu rumekapose oya xine.

30 Amaro xine exiko mã ajoajohpãkomo owino xine roropa. ãmorepatorỹko mã toto tyoro, tymaro xine oytotohkõme.

31 Naeroro, tomeseke ehtoko, oenekunohpopyra oehtohkõme. Wenikehpyra ehtoko roropa ãmorepatopõpyrykõ poko ya. Oseruao jeimamyry kuamorepatose kokoro rokene. Oxixikariase opoko xine.

32 – Seromaroro orumekatorỹko sã ase rahkene. Yrome Ritonõpo opyno xine ro mana, tykase Pauru toto a. – Ritonõpo omiry ouzenutanohpotorỹko mana, aomipona oehtohkõme. Mame Jezu oepyry ropa ahtao imaro ytõko matose, emero ipoetory tõ maro.

33 Imehnõ mõkomory poko penetara exiase, zupõkõ poko, itinerũkõ poko roropa.

34 Tuaro matose. Ywy roro erokuase yna nykyryry epekah-tohme.

35 Erokuase onenerykõme, ysã oerohtohkõme jamihmãkõ kara akorehmatohme, rupomãkõ zuzenutanohtohme. Jezu omihpyry a keh wenikehpyra ehtoko, ynara tykase ynororo: “Åkorehmarykohtao imehnomo a kure repe, yrome tãkye kuhse exiko mase imehnõ akorehmaryhtao oya,” tykase Pauru eya xine.

36 Morara tõturukehxõpo tosekumuru po typorohse ynororo, Ritonõpo maro tõturutohme, mokaro maro.

37 Morarame tyxitase toto itamurume. Ipymyry ae tapoise ihnamotohme eya xine aytoryke ropa.

38 Emynyhmãko toto itamurume Pauru omiry etaryke tyya xine. “Taroino jenezomopyra matose sero nono po,” karyke

roropa eya. Morarame Pauru maro toytose toto, aytory enese wapū ae.

21

Pauru ytotoṗōpyry Jerusarē pona

¹ Morotoino mokaro rumekaxīpo ynanytoase topohme yna ytotohme Koso pona. Yrokokoro Rote pona roropa. Morotoino Patara pona.

² Moroto wapū aka ynanotyriase Penixia pona ytokety aka. Mame ynanytoase rahkene.

³ Morotoino toytose yna. Ahmōta Xipere ynanenease yna pozery wino. Ikuroko ynanytoase Xiria pona. Tiro pona ynanotyryhkase mōkomo nomotohme.

⁴ Jezu poetory tō eneryke yna a moroto ynanynykyase omazūmykaponato ae. Mame mokaro Ritonōpo Zuzenu poe ynara kynako toto:

– Ytopyra exiko Jerusarē pona, kynako toto Pauru a.

⁵ Morotoino ynanytoase ropa. Yna maro nytoase toto pata hnaka typyxiākō maro, typoenōkō maro roropa, enara. Mame tuna ehpio yna esekumuru po ynanyporotyase oturu-tohme Ritonōpo maro.

⁶ Morotoino tōsekazumase yna ahtao ynanotyriase ropa. Mokaro toeramase ropa toto tytapyīkō taka.

⁷ Mame Tiro poe ynanytoase Pytoremaita pona. Moroto Jezu poetory tō maro toiro ynanynykyase.

⁸ Yrokokoro ynanytoase Pauru maro Sezarea pona, Piripe tapyī taka. Jezu poko urutō ynororo kynexine. Mokyro kynexine pake Peturu tō nymenekahpyry 7mākō maro Jezu poetory tō Jerusarē pōkō akorehmaneme.

⁹ Mokyro ēxiry tō asakoropane kynexine, tyniotary satokōkara. Urutō kō mokaro Ritonōpo poe.

¹⁰ Moroto tuhke tynyhse yna ahtao, imepỹ urutō tooehse Jutea poe, esety Akapu.

¹¹ Mokyro tooehse ahtao tomary tymyhse tyya tupupuru maro Pauru metỹ eary ke. Ynara tykase ynororo:

– Ynara āko Ritonōpo Zuzenu: “Sē sā mā Pauru myhnōko toto, Jerusarē pōkomo, ekarotohme juteutōkara a,” āko, tykase.

¹² Morara kary etaryke yna a ynanoturuase repe Pauru a, ytopyra aehtohme Jerusarē pona.

¹³ Yrome ynara tykase ynororo:

– Oty katoh xitāko matou? Jesenakunuhkapōko matose. Ymykyry zuno pyra ase. Jorikyry zuno pyra roropa ase. Jerusarē pona ytōko ase. Jyhtomaryhtao eya xine Jezu omiry pokoino oty kara ase jesēme aexiryke, tykase ynororo yna a.

14 Morarame yna omiry etary se pyra Pauru exiryke, ynanurukepyase ynororo.

— Ah nytono Ritonõpo maro, ynanase ipoko.

15 Morotoino ynanatakimase Jerusarẽ pona yna ytotohme.

16 Yna maro Jezu poetory tõ Sezarea põkõ nytoase Jerusarẽ pona. Yna aroase toto tapyi taka, Menasõ tapyĩ taka nyhse. Menasõ Xipere põ kynexine. Pake Jezu poetoryme ynororo.

17 Mame Jezu poetory tõ Jerusarẽ põkõ tãtãkyemase toto yna eneryke.

Pauru oturutopõpyry Tiaku maro

18 Yrokokoro ynanytoase Pauru maro Tiaku tõ maro oturuse, Jezu poetory tõ esã maro.

19 Taomikase tahtao Pauru tõturuse toto maro, Ritonõpo Zuzenu maro toerohtopõpyry poko juteutõkara maro.

20 Mame Pauru omiry etaryke tyya xine tãkye toehse toto.

— Kure mase, tykase toto Ritonõpo a. Mame Pauru a ynara tykase toto:

— Etako pahne jepe, tuhke juteu tõ roropa Jezu poetoryme toehse. Mokaro emero Ritonõpo nymeropohpyry Moeze a omipona exiketomo.

21 Ynara kary totase eya xine opoko: “Pauru ynara juteu tõ amorepãko juteutõkara rãnao: ‘Moeze omihpyry irumekatoko. Opoenõkõ aĩpotapihpyry onysahkara ehtoko. Atamurukõ namorepatopõpyry irumekatoko,’ ãko mana,” katopõpyry to-tase eya xine opoko.

22 Morara exiryke otara ãko sytatou Jezu poetory tomo a oximõme toto oepyyryhtao? Ooehtopõpyry ropa waro toehse tahtao xine oehnõko toh mana tarona.

23 Naeroro ynara kary se ynanase oya. Asakoropane Jezu poetory tõ taro mana. Tynekarorykõ arõko mã toto Ritonõpo maro Oturutoh taka tyrypyrykõ korokatopõpyry waro imehnõ ehtohme.

24 Mokaro maro ytoko tyrypyrykõ korokaponanõ maro. Oximerehkapoko roropa imehnõ emero awaro ehtohme, opoko: “Ajohpe,” kara toto ehtohme, Ritonõpo nymeropohpyry Moeze a omipona oexiry waro toto ehtohme.

25 Yrome juteutõkara Jezu poetoryme toehse ahtao: “Moeze omihpyry omipona ehtoko roropa,” kara ynanase eya xine. Ynara rokẽ ynanymeroase inenerykõme: “Ahno neponãmary zotỹpyry poko pyra ke ehtoko. Munu onenahpyra ke ehtoko roropa. Esenamyhpyry roropa onõpyra ehtoko. Imehnõ nohpo tõ poko pyra roropa ke ehtoko. Opyxiãkõ maro rokẽ ehtoko, enara rokene,” me ynanymeroase, tykase Tiaku eya.

26 Morarame mokaro maro asakoropane exiketõ maro tõturuse Pauru. Yrokokoro toto maro toytose ynororo

tyyrypyrykō korokatopōpyry ekarotohme. Ritonōpo maro oturutoh taka tomōse ynororo toto maro, Moeze omihpyry omipona toexiry waro imehnō ehtohme. Imēpo tuhke pyra tōmehse ahtao tynekarorykō ekarory se Ritonōpo a toto.

Pauru apoitopōpyry Ritonōpo maro oturutoh tao

²⁷ Morarame omazūmykaponato kohmāsasaka ahtao, Pauru tonese Ritonōpo maro oturutoh tao juteu tomo a, Azia pōkomo a. Imoihmākō taomipohtomase eya xine, Pauru zetū tanŷpose eya xine Pauru apoitohme toto a.

²⁸ Ynara tykase toto tōmitase opore:

— Orutua komo, Izyraeu tomo, yna akorehmatoko! Mose imehnō amorepāko popyra, pata tō poro, tykase toto Pauru poko. — Kypoihtotorŷko mana. Moeze omihpyry kerek-eremāko roropa mana, sero pata kurā poihtōko roropa mana. Seromaroro juteutōkara tonehse eya Ritonōpo maro oturutoh taka, sero Tapyi Kurā rypyhpyhtose, tykase toh repe.

²⁹ Moro tao Pauru juteu kara maro enehpyryme tuaro toh repe. Mokyro esety Tyropimu. Mokyro tonese eya xine pata po Pauru maro. “Mokyro tonehse Pauru a Ritonōpo tapyī taka,” tokarose eya xine repe, tōsenekunohse toto.

³⁰ Morara kary etaryke tyya xine pata pōkō emero tyekītapāse. Oximōme tooehse toto tururume Pauru apoise. Mame Pauru tutūtanohe sororohme apory poko Ritonōpo maro oturutoh tae. Tapyi tysorotohtose roropa eya xine.

³¹ Pitiko Pauru etapāko toh kynexine repe. Yrome imehnō toytose koroneu zuruse. Ynara tykase toto:

— Jerusarē pōkō ahno etapāko mā toto emero, tykase toto.

³² Morara kary etaryke tyya, axī toytose ynororo soutatu tō maro sajētu tō maro ahno moity htaka. Mame koroneu tonese tyya xine ahtao soutatu tō maro Pauru turumekase eya xine.

³³ Mame koroneu a Pauru tymyhpose asakoro keti ke.

— Onoky mose ro esety? Oty pokoino jehno matou? Oty tyrise eya? tykase koroneu mokaro a.

³⁴ Yrome azaazahkuru tōturuse toto eya. Morara exiryke zuaro pyra ynororo kynexine, Pauru ryhmatopōpyry waro pyra. Morara exiryke tytapyīkō taka Pauru tarose soutatu tōmo a.

³⁵ Zara epyī ameke pyra ahtao Pauru tarose tonao xine soutatu tomo a, jehno mokaro exiryke.

³⁶ — Etapako! Etapako! tykase toto soutatu tomo a repe, toto mykapo.

“Ehxiropyra ase,” katopōpyry Pauru a

³⁷ Mame tapyi eutary pota tao tahtao, ynara tykase Pauru koroneu a:

— Amaro oturuxi aporo ajohpāme samo, tykase ynororo eya.

— To! Kyreku omiry waro hmahno? tykase koroneu.

38 — Ejitu pō kara hmahno? Mokyro a tarōkō oxietū tanỹpose pake hkopyra. Mame tuhke typyreke exiketō tarose ahno esaka pyra eya, tykase.

39 Yrome ynara tykase, Pauru a tozuhse:

— Arypyra, juteume ase, Taasu po aenuruhpyry, Xirixia pō po. Ypatary pitiko pyra mana. Morara exiryke moxiā maro jotururu se ase, tykase ynororo eya.

40 — Oturuko, tykase koroneu.

Morarame opyi po Pauru xikihme toehse. Tōsemahxirarahmase toto ēpataka ynororo. Tymynyhpāse toto ahtao tōturupitose Pauru toto netaryme juteu omiry ae. Ynara tykase ynororo:

22

1 — Wekyry tomo, kuetatoko pahne. Ehxiropyra ase ynyrihyppyro poku ynamorepatopōpyry poku, enara.

2 Mame juteu omiry ae Pauru otururu etaryke tyya xine tymynyhpāse toh emero. Mame Pauru tōturuse ropa.

3 — Juteu ase, tonuruse ywy Taasu po, Xirixia pō po. Yrome tuātanohse ywy sero pata po Jerusarē po. Tamorepase ywy Kamarieu a. Zae jamorepane kytamurukō omihpyry poku. Orēpyra Ritonōpo omipona jexiry se exiase asā xine.

4 Jezu poetory zehno exiase roropa. Itapyīkō taka ytoase toto apoise, arotohme āpuruhpyry taka, orutua komo, nohpo tomo, enara. Aorihmaporykō se exiase.

5 Ritonōpo maro oturuketō tuisary zuaro mana, ajohpe pyra jexiry waro. Mokaro roropa tamuxi tō ajohpe pyra jexiry waro mā toto. Tynymerohpyrykō tokarose ya arotohme juteu tō neneryme Tamaxiku po, Jezu poetory enehtohme ropa ya tymyhse, Jerusarē pona, toto ēmapotohme āpuruhpyry taka.

*Pauru oturutopōpyry Jezu poetoryme toehtoh poku
(Atos 9.1-19; 26.12-18)*

6 — Morarame jytoryhtao Tamaxiku pona, Tamaxiku moe pyra ahtao, tāxiahtao, kaino jetonie saereh nase.

7 Nono pona epukase. Omi etase. Ynara nase: “Sauru, Sauru, oty katohme yyryhmāko mah? ypoetory tō ryhmāko? Sam kamexipōko mase ya,” nase.

8 — “Onoky hma?” ase eya, oserepyase.

— “Ywy ase Jezu Nazare pono. Oty katoh ypoetory ryhmāko mah?” nase ynororo ya.

9 – Ymarõkõ saerehkatoH enease toto, yrome aomiry onetara toH nexiase.

10 Mame ynara ase: “Oty rîko ha?” ase eya.

– “Owõko ropa xikihme,” nase ynororo. “Ytoko Tamaxiku pona. Moero awahtao ypoetory enyohnõko ase ãmorepase jomiry poko,” nase ya Jezu.

11 – Morarame ezuru a tonukehkase jexiryke, jaroase toto jemary poko, Tamaxiku pona.

12 Moroto jahtao Anania noepyase ya. Mokyro, Moeze nymerohpyry omipona exikety. Mokyro poko: “Kure,” ãko juteu tõ emero.

13 Mokyro tooehse ahtao ya ynara nase: “Sauru jakorony, oenutako ropa,” nase ya.

– Morara tykase exiryke osenuhmase ropa. Anania enease.

14 Ynara nase ropa Anania ya: “Ritonõpo, kytamurukõ esẽ, omenekase typoetoryme oehtohme, tõmipona roropa oehtohme, Tumũkuru kurã enepotohme oya, aomiry etapotohme roropa oya.

15 Imehnõ tuarõtanohpõko mase enetopõpyry poko oya, etatopõpyry poko roropa oya.

16 Seromaroro oty eraximãko hma osẽpurihkapopyra, Ritonõpo a oorypyry korokatohme, Jezu Kyrixtu oesẽme ehtohme,” nase Anania ya.

Pauru enyohtopõpyry Jezu ekarotohme juteutõkara a

17-18 – Morarame tarona tooehse ropa jahtao, jotururuhtao Ritonõpo maro, imaro oturutoh tao, juaro ro Jezu enease. Ymaro noturuase. Ynara nase ya: “Axĩ ke mya ytoko Jerusarẽ poe. Tarõkõ õmiry etary se pyra exĩko toH mana, ypoko õtururuhtao,” nase Jezu ya.

19 – Yrome ynara ase eya: “Tarõkõ juaro nase toto. Opoetory zehnotonõpo ase. Atamorepatoh tae aroase toto ãpuruhpory taka. Zuarõ nase tarõkomo.

20 Exitewão etaparyhtao etapananõ maro exiase, zupõkõ apoĩko. Imehnõ tuarõtanopyhpõ kynexine ynororo opoko. Tãkye exiase mokyro etaparyhtao eya xine,” ase eya.

21 – Yrome ynara nase ropa ynororo ya: “Ytoko. Aaropõko ase mya juteutõkara a,” nase Jezu ya, tykase Pauru juteu tomo a.

22 Morara kary etaryke tyya xine Pauru zehno toehse ropa toto: “Juteutõkara a aaropõko ase,” kary etaryke tyya xine.

– Mose etapatoko! Popyra nase, tykase juteu tomo soutatu tomo a.

23 Pauru zetũke tõtupokase toto, kakoxi nono tomase roropa eya xine.

²⁴ Morara exiryke Pauru taropose koroneu a soutatu tō tapyĩ taka.

– Mose ipipohtoko, tykase ynororo soutatu tomo a repe, orepyra juteu tō sekere karyke Pauru poko.

²⁵ Yrome tymykyryhtao ynara tykase Pauru sajĕtu a:

– Romanome jexiryke ypipohpyra exiko kowenu omipona, jyhxiopyra imehnō exiryke terekatu ĕpataka, tykase.

²⁶ Morara tykase exiryke sajĕtu toytose koroneu a oturuse:

– Onypipohpyra exiko, romanome mokyro, tykase ynororo koroneu a.

²⁷ Morarame koroneu toytose Pauru a oturuse:

– Etako pahne, ajohpe pyra romanome mahno? tykase.

– Ÿ, romanome ase, tykase Pauru eya.

²⁸ Mame koroneu ynara tykase Pauru a:

– Tuhke tineru ekaroase kowenu a romanome jehtohme, tykase ynororo.

– Yrome ywy romanome jenurune, papa romanome exiryke, tykase Pauru eya.

²⁹ Morarame Pauru turumekase toto a. Onypipohpyra tokurehse toto. Mokyro koroneu tōserehse, romano tymyhse typoetory a exiryke, ipipohpory se toehse toexiryke roropa. Romano kowenu omiry ynara āko: “Romano onypipohpyra ehtoko,” āko.

Kōseriu ĕpataka Pauru ehtopōpyry

³⁰ Yrokokoro Pauru tymyhpokapose ropa eya. Ritonōpo maro oturuketō tuisary tō tonehpose tamuximākō maro tōturupotohme eya xine. “Oty pokoino juteu tō mose zehno nae?” katohme eya xine. Mame toto ĕpataka Pauru tonehse eya aoturutohme.

23

¹ Morarame Pauru a mokaro tŷme tonese aporo tōturutohto xine eya. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Wekyry tomo, ajohpe pyra ase. Kokoro rokĕ Ritonōpo omipona ase, tykase ynororo eya xine.

² – Ajo! Ītapihmoko, tykase Anania, Ritonōpo maro oturuketō tuisary.

³ Ynara tykase Pauru eya:

– Onekunohto! Ritonōpo awānohnōko mana morara karyke oya. Ya oturupose oporohno Moeze omihpyry waro oexiryke. Yrome aomihpyry omipona pyra mase, jĕpatapihmoporyhtao oya, tykase Pauru eya.

⁴ Mame imarōkomo a Pauru tozuhse roropa. Ynara tykase toto eya:

– Oty katoh morara äko mah Ritonõpo maro oturuketõ tuisary a? Ipoihtõko sã mase, tykase toto.

⁵ – Wekyry tomo, zuaro pyra akene. Ritonõpo maro oturuketõ tuisaryme pyra ekarono, tykase Pauru. – Ynara tymerose exiryke Ritonõpo omiryne: “Oesëkõ kure rokë tyri-toko,” äko sero poko nase Ritonõpo omiry, tykase Pauru.

⁶ Mame Pauru tuhkäkõ waro toehse. Tuhke satuseu tomo, tuhke roropa parixeu tomo. Naeroro ynara tykase ynororo eya xine opore:

– Wekyry tomo, parixeume ase. Papa roropa parixeume kynexine. Seroae terekatu a azahkuru jekarõko matose aorihtyã ësemãkapory ropa enetuputyryke ya, tykase ynororo eya xine.

⁷ Morara kary etaryke tyya xine tõsezusezuhse toto, parixeu tomo satuseu tõ maro. Parixeu tõ Pauru marõkõme toehse.

⁸ Satuseu tõ aorihtyã ësemamyry ropa onenetupuhpynomo, Ritonõpo nenyohtyã kapu ae te, zuzenu roropa onenetupuhpynõ kynexine. Yrome parixeu tõ morohne enetupuhnõko.

⁹ Morara exiryke toepanaikase toto tõtururukohtao imoihmãkomo. Mame Moeze omihpyry warõkõ towõse xikihme tõturutohme. Parixeu tõ kynexine. Ynara tykase toto:

– Mose azahkuru pyra nase. Otarãme Ritonõpo nenyokyhpyry tõturuse mã imaro. Morara exiryke jehno pyra sehtone, Ritonõpo poetory zehno pyra, tykase toto.

¹⁰ Mame moro taõkõ tõxienonohse itamurume. Mame Pauru tywyhtywyhmaryhtao eya xine soutatu tõ tonyohse koroneu a Pauru arotohme ropa tytapyïkõ taka.

¹¹ Morarame koko Jezu tõturuse Pauru maro. Ynara tykase ynororo eya:

– Tãkye exiko Pauru. Jerusarë põkõ mutuarõtanopyyase toh ypoko. Moro saaro Roma põkõ roropa tuarõtanohnõko mase ypoko, tykase Jezu eya.

Pauru etapary se imehnõ ehtopõpyry repe

¹² Morarame yrokokoro juteu tõ oximõme toehse Pauru etapary se exiketomo.

– Otuhpyra sehtone, eukuru onëpyra roropa sehtone Pauru etapatoh ponãmero kyya xine, tykase toto.

¹³ 40me motye Pauru etapary se exiketõ kynexine.

¹⁴ Mame toytose toto tytamuxirykomo a, Ritonõpo maro oturuketõ tuisary tomo a roropa oturuse. Ynara tykase toto eya xine:

– Otuhpyra ynanase, eukuru onëpyra roropa ynanase Pauru etapatoh ponãmero yna a.

15 Naeroro kokoro koroneu a Pauru enehpoko oya, ōturupotohme samo. Ynanase eraximāko etapatohme, tykase toto eya xine, tytamuxirykomo a.

16 Morara kary totase Pauru patumy a. Mame toytose ynororo soutatu tō tapyī taka Pauru zuruse.

17 Morarame Pauru a sajētu tykohmase tyya.

— Mose nuasemā arota aoturutohme koroneu a, tykase ynororo.

18 Mame tarose eya. Ynara tykase ynororo koroneu a:

— Mose Pauru nenehpohpyry oturuse amaro, tykase.

19 Mame emary poko mokyro tarose koroneu a mya, tōtururukō onetara imehnō ehtohme.

— Aimo, oty kary se hma ya? tykase ynororo eya.

20 Ynara tykase ynororo:

— Juteu tō otururu etano. Oya Pauru aropōko toh mana kokoro, kōseriu tomo a, imaro tōturutohkōme ropa.

21 Yrome anaropyra exiko. 40me motye etapary se exiketō mana Pauru eraximāko, etapatohme. Otuhpyra, eukuru onēpyra, enara toh mana Pauru etapary se toexirykōke. Seromaroro oehnōko toh mana oturuse amaro, tykase ynororo eya.

22 Mame koroneu a nuasemā taropose ropa:

— Sero onekaropyra ropa exiko imehnomo a, tykase ynororo eya.

Pauru arotopōpyry kowenatu ēpataka

23 Morarame koroneu a asakoro kapitāo tykohmase tyya. Ynara tykase ynororo eya xine:

— 200me soutatu enehpoko, Sezarea pona oytotohkōme, 70me kawaru po ytoketō maro, 200me roropa tywaratake exiketō maro, tykohmāsehxo ahtao oytotohkōme.

24 Kawaru tō enehpoko Pauru ytotohme epo, tomeseke arotatoko kowenatu Perixi a, tykase.

25 Mame pape tymerose eya aropotohme. Ynara tymerose eya Perixi neneryme:

26 “Ynymerohpyry moro oneneryme. Jepe nymyry mase Perixi. Ywy ase Kyrautiu Rixia. Kure pāna mā repe?”

27 “Mokyro Pauru tapoise juteu tomo a, etapatohme repe. Yrome soutatu tomo a towomase, romanome exiryke.

28 Mokyro aroase juteu tō kōseriu ēpataka azahkuru exiry waro jehtohme repe.

29 Yrome axī zuaro toehse ywy. Romano kowenu omihpyry poko mose onyhxiropyra toh nexiase, tytamuxiry tō omihpyry poko rokene. Morara exiryke ēmapory se pyra exiase āpuruhpyry taka. Etapapory se pyra roropa exiase.

³⁰ Mame: ‘Juteu tō mokyro etapary se,’ kary totase ya. Morara exiryke aropoase myaro. Pauru zehnotokō ro-ropa aropōko ase oya, ihxirotohme onetaryme. Enara rokē ynmerohpyry moro oneneryme.”

³¹ Morarame Pauru tarose soutatu tomo a, koroneu omi poe. Koko tarose toto a Ātipatyri pona.

³² Yrokokoro pupu po rokē ytoketō toeramase ropa ty-tapykō taka. Kawaru po ytoketō rokē Pauru maro toytose.

³³ Mame Sezarea pona toeporehkase toto ahtao pape tokarose eya xine kowenatu a, Pauru roropa tokarose eya.

³⁴ Mame pape tonese ahtao kowenatu a Pauru a tōturupose ynororo:

– Oty pō mahno? tykase.

– Xirixia pō ase, tykase Pauru. Moro waro toehse tahtao

³⁵ ynara tykase ynororo eya:

– Imeīpo okohmāko ase ohxironanō tooehse ahtao, tykase ynororo eya.

Mame Pauru tōmapose eya āpuruhpyry taka, kowenatu tapyī konōto tao.

24

Pauru hxirotopōpyry juteu tomo a

¹ Morarame omame etone tynyhse ahtao, Ritonōpo maro oturuketō tuisary Anania tooehse imehnō juteu tō tuisary tō maro. Kowenu omiry waro exikety, Teaturu, tooehse imaro xine Pauru hxirose tuisa konōto Perixi netaryme.

² Morarame Pauru tykohmase ahtao eya xine tyhxiropitose Teaturu a. Ynara tykase ynororo:

– Tuisamehxo mase kowenatu Perixi. Opoko tākye ynanase, kure oexiryke. Yna pyno oexiryke eryhmara toto, sero pata pōkomo.

³ Ose ynanase Perixi zae oexiryke, juteu tō pyno roropa oexiryke. Oerohtopōpyry poko tākye ynanase.

⁴ Tuhke nymyry pyra jotururu se ase oya, openekepyryino. Naeroro ajohpāme sā jomiry etako aporo.

⁵ Mose Pauru ajoajohpano. Imehnō pata tō poro ytoytokety mose ro. Tyoro amorepatō mose ro, kowenu omipona pyra juteu tō ehtohme. Nazare pō poetory esē mose ro.

⁶ Ritonōpo tapyī ryhmaly se monexiano. Morara exiryke ynanapoiase zuānohtohme repe, yna tamuru Moeze omih-pyry omi poe.

⁷ Yrome koroneu Rixia tooehse yna a, soutatu tō maro mokyro apoise, ipynanohse yna winoino.

⁸ Morarame yna enehpoase ynororo tarona oturutohme amaro. Oturupoko pahne eya tuaro oehtohme ihxiro-topōpyry poko yna a, tykase Teaturu terekatu a.

9 — Ajohpe pyra mana, tykase toto, juteu tomo Teaturu poko.

Pauru osepynohtopõpyry Perixi netaryme

10 Morarame:

— Oturuko Pauru, tykase tomary ke kowenatu Pauru a. Mame ynara tykase Pauru:

— Tuhke tyeimãse yna tuisaryme oexiryke tãkye rokẽ ase jotururu etaryke oya.

11 Ekaroporyhtao zuaro exĩko mase. 12me rokẽ jynykyase Jerusarẽ pona joepyryme. Kure Ritonõpo rise oepyase. Tarõkõ mã joehtopõpyry waro.

12 Ritonõpo maro oturutoh tao imehnõ oneonezuhpyra exiase. Juteu tõ atamorepatohtaõkõ onerekohmara exiase. Osema taõkõ roropa onerekohmara exiase.

13 Jyhxirõko toh mã repe. Yrome ehxiropyra ase, azahkuru pyra jexiryke, ajoajohpe pyra jexiryke roropa.

14 Ynara rokẽ kary se ase oya ypoko. Ritonõpo omiry seromato pona ase. Sero popyra moxiãmo a. “Tyoro,” ãko toto sero poko. Yrome yroro. Ritonõpo enetupuhnõko ase. Aomiry roropa enetupuhnõko ase. Urutõ komo a inymeropohpyry sero, Moeze a inymeropohpyry roropa sero.

15 Aorihtyã ãsemãkary ropa poko enetupuhnõko ase, moxiã samo. Kurãkomo, iirypyrymãkõ roropa ãsemãkapõko ropa Ritonõpo mana.

16 Ritonõpo jenẽko mana. Ahno roropa jenẽko. Kokoro rokẽ erohnõko ase iirypyryme pyra jehtohme, tykase ynororo.

17 — Tuhke jeimamyry imehnõ pata tõ poro ytoase. Mame jesaka oepyase ropa, tineru ekarose wekyry tõ tytinerukãkara a. Ritonõpo a ynekarory ekaroase roropa.

18 Naeroro Ritonõpo maro oturutoh tao jenease toto. Yyrypyry ykorokapoase Ritonõpo a. Imoity maro pyra exiase toiroro, tehme rokene.

19 Yrome moroto juteu tõ nexiase, Azia põkomo. Kurehxo exiry mokaro taro exiryhtao, Ritonõpo maro oturutoh tao jenehpõkomo, jyhxirory se tahtao xine.

20 Ah tarõkõ noturuno azahkuru jehtopõpyry poko. Jenease toto kõseriu ãpataka tarose jahtao.

21 Toiro rokẽ opore oturuase eya xine. Ynara ase: “Seroae terekatu a azahkuru jekarõko matose aorihtyã ãsemamyry ropa enetuputyryke ya,” ase eya xine. Opore jotururu azahkuru nexiase otarame, tykase Pauru.

22 Morara kary etaryke tyra Perixi ynara tykase:

— Zomory oetãko ropa ase, koroneu Rixia tooehse ahtao. Morara ahtao zuaro exĩko ase, tykase ynororo eya xine. Perixi Jezu poetory otururu etahpõme kynexine.

²³ Morarame sajētu tyrise eya Pauru eraseme.

– Apo epe tō imaro nexino, akorehmatohme ise tahtao xine, tykase mokyro terekatu.

Pauru oturutopōpyry Turuxira tō maro

²⁴ Mame tuhke pyra tynyhse ahtao Perixi tooehse ropa, tyyty maro, Turuxira maro. Juteu nohpory ynororo kynexine. Mame Pauru tonehpose tyya aotururu etatohme, Jezu Kyrixtu enetuputyry poko.

²⁵ Morarame Pauru tōturupitose toto netaryme. Ynara tykase ynororo:

– Kure Ritonōpo omipona kuahtao xine, iirypyryme pyra kuahtao xine roropa. Imeīpo kurākō apiakāko Ritonōpo mana. Kuānohtorỹko roropa mana iirypyryme kuahtao xine, tykase Pauru.

– Epo ōtururu ya. Zomory ropa tỹpokonohke pyra jahtao okohmāko ropa ase, tykase Perixi. Tōserehse ynororo Pauru omiry etaryke tyya.

²⁶ Tineru se roropa Pauru a ynororo, imyhpokatohme ropa repe. Morara exiryke tahxime Pauru tykohmase tōturutohme imaro.

²⁷ Morarame asakoro tyeimāse ahtao Poroxiu Pexitu tooehse, Perixi myakāme, kowenu tuisaryme. Mame tākye juteu tō ehtohme, tyamaro roropa toto ehtohme, Pauru onymyhpokara ropa Perixi tokurehse.

25

Pauru toytory se aehtopōpyry Īperatu a

¹ Morarame Pexitu Sezarea pata pona tooehse tahtao, oseruao rokē tynyhse moroto. Morotoino Jerusarē pona toytose ynororo.

² Moroto Ritonōpo maro oturuketō tuisary tōturuse eya, imehnō juteu tō tuisary maro Pauru kerekeremāko. Ynara tykase toto Pexitu a:

³ – Ajohpāme sã Pauru enehpoko xiaro Jerusarē pona, yna maro aoturutohme, tykase toh repe, etapary se toexirykōke osema tao.

⁴ Yrome Pexitu ynara tykase eya xine:

– Pauru moroto rokē mana, Sezarea po. Okynã pyra morotona ytōko ropa ase.

⁵ Ehmaropa oytorykō se awahtao xine mokyro hxirose azahkuru aexiry poko, tykase ynororo eya xine.

⁶ Morarame 10me tynyhse ahtao toytose ropa ynororo Sezarea pona. Yrokokoro porohtoh taka typorohse tahtao, Pauru tonehpose tyya.

⁷ Mame Pauru tooehse ahtao, Jerusarē poe aehtyā xikihme toehse toto. Itamurume Pauru hxirory se toh repe azahkuru aexiry poko.

⁸ Yrome ynara tykase Pauru eya xine:

– Ehxiropyra ase azahkuru pyra jexiryke. Moeze omih-pyry omipona ase ipunaka. Ritonōpo Tapyī onyjorokopara ase. Kowenu omipona roropa ase, tykase Pauru.

⁹ Yrome topeme juteu tō se Pexitu kynexine. Naeroro ynara tykase ynororo Pauru a:

– Oytory se pyra Jerusarē pona mah, moero moxiā oturupotohme ya opoko? tykase.

¹⁰ Yrome Pauru a tozuhse, ynara tykase ynororo:

– Jytory se pyra ase. Taro ase amaro, kowenu terekatume oexiryke. Taro kure jekaropotohme kowenu tapyī tao. Juteu tō onyryhmara exiase, zuaro ro mase.

¹¹ Kowenu omipona pyra jahtao, imepỹ totapase ya ahtao jetapary se roropa exiry oya xine. Yrome imehnō onyryhmara jahtao, jekarory se pyra ase eya xine, kowenu omipona jexiryke. Īperatu a kuaropoko, Seza a. Imaro rokē oturuse jytory se ase, tykase Pauru terekatu a.

¹² Mame tōturuxīpo kōseriu tō maro ynara tykase Pexitu Pauru a:

– Īperatu a oytory se awahtao eya aaropōko ase, tykase.

Pauru ehtopōpyry Akyripa tō ēpataka Perenixi maro

¹³ Morarame tuhke pyra tynyhse ahtao tuisa Akyripa tō tooehse Sezarea pona, typyty maro, Pexitu maro oturuse. Ipyty esety Perenixi.

¹⁴ Moroto tuhke tynyhse ahtao Pauru tokarose eya. Ynara tykase ynororo eya Pauru poko:

– Orutua mā āpuruhpyry tao, Perixi nynomohpyry.

¹⁵ Jerusarē po jahtao Ritonōpo maro oturuketō tuisary ipoko noturuase ya, juteu tō tamuxiry maro etapapotohme repe.

¹⁶ Yrome ezukuase toto: “Romanome ahtao ahno onekaropyra ynanase ihxironanomo a oturupyra ro ahtao osēpataka aosewomatohme. Imaro soturutatose aporo zuaro jehtohme,” ase eya xine.

¹⁷ Morarame tooehse toto ahtao, yrokokoro yporotyase ekaropotohme. Mame mokyro enehpoase ya.

¹⁸ Yrome mokyro hxiroryhtao tyorō poko tyhxirose eya xine.

¹⁹ Tytamurukō namorepatopōpyry poko rokē noturuase toto. Imepỹ poko roropa, Jezu poko. “Aorikyhyry mokyro,” nase rokē toto. Yrome: “Orihpyra, tōsemāse ropa mana,” āko Pauru.

²⁰ Zuario pyra jexiryke ynara ase Pauru a: “Oytory se pyra hma Jerusarē pona, moroto oturupotohme ropa ynetaryme, ohxirohpōkō maro?” ase eya.

²¹ Yrome: “Īperatu maro rokē jotururu se ase,” karyke ĕmapoase ropa Roma pona aropotohto Īperatu pataka, tykase Pexitu.

²² Morarame Akyripa ynara tykase Pexitu a:

– Mokyro otururu etary se ase, tykase Akyripa.

– Kokoro etāko mase, tykase Pexitu eya.

²³ Mame yrokokoro Akyripa tooehse kowenu tapyī taka Perenixi maro, kurā ke tupoke, typoetory tō maro, soutatu tuisary tō maro, pata esā tō maro roropa. Mame Pauru tonehpose Pexitu a.

²⁴ Tooehse ahtao Pexitu tōturuse aporo. Ynara tykase ynororo:

– Tuisa Akyripa, amarokō roropa emero, mose orutua enetoko. Juteu tō nyetunu Jerusarē po jahtao, taro roropa etapary se toh nexiase.

²⁵ Mose kure rokē ya, yrome jehno juteu tō exiryke aropōko ase Roma pona, Īperatu maro aoturutohme, imaro tōtururu se aexiryke.

²⁶ Yrome otara āko ha, pape poko imerōko, aropotohme Īperatu neneryme? Naeroro mose enehpono tarona ouru-tohkōme. Omoro nymyry oturuko imaro, tuisa Akyripa, zuaro jehtohme, pape merotohme ya.

²⁷ Pauru aropory se ase repe, yrome azahkuru aexiry onenetupuhpyra jexiryke anaropopyra ro ase, tykase Pexitu.

26

Pauru oturutopōpyry typoko Akyripa a

¹ Morarame Akyripa tōturuse Pauru a:

– Ōtururu se awahtao oturuko, tykase. Mame Pauru tātaporamase. Ynara tykase ynororo:

² – Tuisa Akyripa, tākye ase jotururu etary se oexiryke, jyhxirotopōpyry poko juteu tomo a.

³ Tuaro mase juteu tō poko. Kytamurukō namorepatopōpyry waro roropa mase. Naeroro ajohpāme sā penekehpyra exiko jomiry etary poko aporo.

⁴ – Juaro mā juteu tō emero, ypoeto ae ro. Wekyry tō maro rokē juātase ypatao, Jerusarē po, enara.

⁵ Juaro exiketō jekarory se ahtao jekarōko mā toto. Parixeume ase, orēpyra Ritonōpo omipona exikety. Kytamurukō omihpyry omipona roropa ase.

⁶ Tarona tonehse ywy jyhxirotome, Ritonõpo mükuru enetupuhneme jexiryke. Pake Ritonõpo nekarohpyry enetupuhneme jexiryke roropa. “Umükuru eraximako,” tykase Ritonõpo pake kytamurukomo a.

⁷ Wekyry tõ roropa morararo Ritonõpo nekarory mohnoõko toh repe, orihpyra toehtohkõme. Yrome aorihtyã ãsemãkapory ropa enetuputyryke ya jyhxiroy se mã juteu tomo.

⁸ Oty katoh amarokõ juteu tõ aorihtyã ãsemãkapory ropa Ritonõpo a onenetupuhpyra? tykase Pauru eya xine.

⁹ — Osemazuhme Jezu Nazare põ se pyra exine aporo. Ipoetory ryhmaryhtao imehnomo a tãkye exiase.

¹⁰ Morara exiase Jerusarẽ po. Tuhke Jezu poetory ãmase ãpuruhpory taka, Ritonõpo maro oturuketõ tuisary omi poe. Etaparykohtao: “Mose etapako, kure etapary oya xine,” akẽ etapananomo a.

¹¹ Jezu poetory tõ ryhmapõ ase. Atamorepatoh tao, enetupuhkepory se exiase. Imehnõ pata tõ pona Jezu poetory tõ ryhmase aytohpory ase, toto zehno exiase exiryke, tykase Pauru.

*Pauru oturutopõpyry Jezu poetoryme toehtoh poko
(Atos 9.1-19; 22.6-16)*

¹² — Morarame Tamaxiku pona ytoase Ritonõpo maro oturuketõ tuisary a jenyokyryke inymerohpyry arose.

¹³ Osema tao yna ahtao, tãxiahtao saereh nase yna etonie, xixi motye kaino, ypona, ymaro ytoketõ pona roropa.

¹⁴ Nono pona toepukase yna porehme. Mame omi etase. Ynara nase ya juteu tõ omiry ae: “Sauru, Sauru, oty katohme yyryhmãko, ypoetory tõ ryhmãko mah? Sam kamexipõko mase ya ypoetory ryhmaryke oya. Eryhmãko mase pui samo tupupuru ryhmane samo, tamoreme suimã pona otuotuokety sã mase,” nase ya.

¹⁵ “Onoky hma?” ase eya. “Ywy ase Jezu. Ypoetory tõ onyryhmara exiko!

¹⁶ Owõko ropa. Osenepõ oya, otuarõtatohme ypoko, ypoetoryme oehtohme. Imehnõ tuarõtanohpõko mase jenetopõpyry poko oya, imeĩpo enepotoh poko roropa oya.

¹⁷ Oewomãko ase oetapary se imehnõ ahtao. Imeĩpo juteutõkara pataka aaropõko ase. Moroto awahtao roropa oewomãko ase.

¹⁸ Toto amorepase ytoko ajoajohpe pyra aehtohkõme, joroko tamuru rumekatohme eya xine, Ritonõpo omipona rokẽ toto ehtohme. Iirypyrykõ korokãko ase tosẽkõme jenetuputyryhtao eya xine. Esarykõ ekarõko ase eya xine ypoetory tõ maro,” tykase Jezu ya.

Pauru oturutopõpyry toerohtopõpyry poko

19 – Morara tykase exiryke ya Jezu omipona ase, kapu ae aotururu totase ya exiryke.

20 Osemazuhme aporo oturuase Tamaxiku pōkomo a, Jerusarē pōkomo a roropa. Mame Jutea pōkomo a oturuase. Morotoino ytoase juteutōkara amorepase, iirypyrykō rumekatohme eya xine, Ritonõpo omipona aehtohkōme roropa.

21 Morara exiryke juteu tō japoiasse Ritonõpo maro oturutoh tao, jetapatohme repe.

22 Yrome Ritonõpo a jewomaryke jetapara ro toh mana. Imehnō amorepāko ro ase Jezu poko, toto tuarōtatohme. Tuisa tō zurūko ase, tuisa tō kara roropa zurūko. Ritonõpo omiry poko toto tuarōtanohnōko ase, pake Ritonõpo poe urutō kō nekarohpyry saaro. Moeze nekarohpyry saaro roropa. Ynara tykase Moeze tō pake:

23 “Kyrixtu osanumāko toh mana, exixihmāko roropa. Yrome mā ěsemānōko ropa toorihxīpo, kypyno xine Ritonõpo exiry ekarotohme juteu tomo a, juteutōkara a, enara.”

24 Morara karyke Pauru a, ynara tykase Pexitu opore Pauru a:

– Pauru, rowohpe mase. Tuhke tātamorepase oexiryke, tykase Pexitu eya.

25 Yrome Pauru a tozuhse:

– Rowohpe pyra ase Pexitu tuisa. Zae rokē ase Ritonõpo omiry ekarōko.

26 Akyripa a ynara tykase Pauru:

– Tuisa Akyripa, jomiry metano? Sero poko tuaro mase tokare Jezu exiryke. Morara exiryke ihximyra oturunno oya.

27 Tuisa Akyripa, Ritonõpo poe urutō kō omihpyry enetupuhnōko mah? Zuaro ase. Enetupuhnōko mase, tykase Pauru Akyripa a.

28 Morarame Pauru tozuhse eya. Ynara tykase ynororo:

– Otarāme Jezu poetoryme exīko ase ōmiry etahpyryme, tykase.

29 Morarame Pauru ynara tykase ropa eya:

– Kure ya Jezu Kyrixtu poetoryme awahtao. Emero tarōkō roropa Jezu poetoryme se ase ysā oehtohkōme, yrome onymyhpura rokene, tykase.

30 Morarame Akyripa tō towōse ropa, kowenatu, Perenixi, emero tymarōkō maro.

31 Tutūtase toto oturuse oxime:

– Kure rokē mana. Tōmipona aexiryke kowenu onetapapopyra mana. Onēmara roropa mana āpuruhpyry taka, tykase toto ipoko.

32 Morarame Akyripa ynara tykase Pexitu a:

— Mokyro myhpokary ropa: “Īperatu a kuaropoko,” kara ahtao, tykase ynororo.

27

Wapu ae Pauru ytotoþopyry Roma pona

¹ Morarame toepohnohse tahtao xine:

— Saropotone Itaria pona, tykase toto. Mame Pauru tokarose Juriu a, imehnõ ãpuruhpyry taõkõ maro, wapu ae toto arotohme Itaria pona. Juriu sajëtu, Aukuxtu poetory. Pauru maro ynanytoase.

² Morarame moroto Sezarea po ynanotyriase Ataramitiu poe aepyhpyry wapu aka, Azia pona yna ytotohme, Arixtaku maro. Mokyro Tesaronika pono, Masetonia põ pono.

³ Yrokokoro Xitõ pona ynanytoase. Juriu noturuase Pauru a:

— Oepe tõ maro oexiry se awahtao ytoko, nase, Pauru zuno pyra toexiryke.

⁴ Morotoino ynanytoase ahmõta Xipere kuroko, iratozo ae, tyryrykane jamihme exiryke.

⁵ Morotoino tuna konõto takuohse yna a. Xirixia eh-pikuroko toytose yna, Pãpiria eh-pikuroko roropa Mira pona, Rixia nonory pona.

⁶ Moroto sajëtu maro imepÿ wapu aka ynanotyriase, Arexãtyria poe Itaria pona ytokety aka.

⁷ Moro ae axĩ pyra ynanytoase Synitu pona tyryrykane popyra exiryke. Saumona kuroko ynanytoase Kereta zomye.

⁸ Morarame ynanytoase wapu ae eh-pikuroko, kuremÿme samo, pata pona, Kure Otyryhkatoh pona. Moro Rasea maro atameke pyra kynexine.

⁹ Moroto okyna yna ahtao ytotoh pyra toehse. Naeroro Pauru ynara tykase toto a:

¹⁰ — Ytotoh pyra nase. Kuytorykohta seromaroro, wapu nerÿko mana. Itamurume mõkomo nerÿko. Ahno roropa orihnõko otarame, tykase Pauru repe.

¹¹ Yrome mokyro sajëtu, wapu esë tõ omipona nexiase, Pauru omipona pyra.

¹² Otyryhkatoh moroto popyra exiryke toytorykõ se toh kynexine Penixi pona, moroto toehtohkõme konopo ae, kure moroto exiryke. Tyryry karahko Penixi po, Kereta ahmõta po.

Tyryrykane konõto oehtopopyry konopo maro

¹³ Naeroro tyryry tykase ropa ahtao:

— Ehmaropa, tykase toto. Etyphkatoh tanÿse ropa toto a wapu ytotohme ahmõta Kereta eh-pikuroko.

¹⁴ Yrome mõtoino rokë tyryrykane tyjamihtase, tosehapse Euroakirão, ahmõta wino.

15 Moro a wapu tarose axiny. Āpuitoh ke wapu āpuiry kuhñoko ynanexiase tyryrykane aka repe, yrome yna omipona onyrisaromepyra tokurehse yna.

— Ah kuakuarotou, ynanase.

16 Osewomatohme moro tyryrykane wino ahmōta pitiko, Kauta myhtokoxi ynanytoase, moroto tyryry karahko exiryke. Ynanerokuase itamurume kanawa anymyry poko wapu aka.

17 Kanawa tanỹkehse ahtao wapu ynanuahmykyase ehmopyra aehtohme. Yna arorykē tyryrykane a Ripia ehpiokoxi isawā zuno toehse yna. Morara exiryke wera touse yna a, tywerake pyra rokē ytotohme tyryrykane po.

18 Yrokokoro pohkane a anyanymyryhtao mōkomo ynany-papyase nakuaka yna oserepyryke, wapu tēme hkopyra ehtohme.

19 Yrokokoro wapu mōkomory nymyry ynany-papyase.

20 Tuhke ěmepyry xixi onenepyra ynanexiase, xirikuato onenepyra roropa, konopo itamurume exiryke tyryrykane maro: “Orihnōko sytatose,” ynanase. Ynanoserepyase.

21 Tuhke otuhyra ynanēmepyase. Naeroro Pauru ynara nase yna a:

— Jepe tomo, jomipona awahtao xine Kereta poro sehtory, mōkomo onypahpyra exiry, wapu kure ro roropa exiry.

22 Yrome seromaroro kuetatoko. Emynyhmara ehtoko. Orihyra matose. Wapu rokē tonahkasēme exīko mana.

23 Morara āko ase Ritonōpo nenyokyhpyry tooehse exiryke koko ya oturuse. Jesēme mana, ipoetoryme ase.

24 Ynara nykā ya: “Pauru, torētyke pyra exiko. Īperatu a ytōko mase, Roma tuisary a. Oewomāko mā Ritonōpo. Mokaro roropa ewomāko mana opokoino,” nykā inenyokyhpyry ya josenety ao.

25 Naeroro sekese ehtoko ropa. Ritonōpo enetupuhnōko ase. Ajohpe pyra mana. Kuewomatorỹko mā inenyokyhpyry nekarohpyry ae ro.

26 Yrome ahmōta pona kuarotorỹko mā tyryrykane, tykase Pauru yna a.

27 Morarame 14me tynyhse ahtao tyryrykane jamihme ro nexiase. Xiaksiake wapu tarotarose, Metiteraneu tuna ena. Mame onoa wapu poko erohketō ynara nase:

— Otarāme nono moe pyra mana, nase toto.

28 Tuna tukupse toto a, zueme aexiry waro toehtohkōme. Zueme ro tukupse eya xine. Moino akoxi pitiko tukupse ropa toto a, zueme hkopyra.

29 Mame topu a wapu etapary zuno toexirykōke 4me ety-pohkatoh tomapose toto a, wapu ātykryry wino. Tōturuse toto Ritonōpo a axī aēmehtoh poko.

30 Morarame wapu pokō kō irumekary se toehse. Kanawae toytorykō se toh repe. Kanawa tomapose tuna kuaka toto a, etypohkatoh wapu potyry pokona tyritohme sã repe. Yna enekunopyry se rokē toh kynexine.

31 Mame Pauru tōturuse sajētu tomo a, soutatu tō maro:

— Wapu rumekaryhtao moxiamo a nerỹko sytatose, tykase ynororō.

32 Morara tykase Pauru exiryke kanawa eary tysahkase soutatu tomo a, kanawa yhtotohme.

33 Aēmepryhtao Pauru tōturuse toto a:

— Otuhtokose. Pake oemirykō rohnōko matose, otuhpyra roropa mexiatose.

34 Morara exiryke otuhtoko, jamihme oehtohkōme ropa. Torētyke pyra ehtoko. Orihpyra matose, tykase eya xine.

35 Morara kaxīpo wyi apoiase. Noturuase Ritonōpo a mokaro netaryme, wyi ekarotohto. Notukuase ynororo yna maro.

36 Morarame sekese ropa ynanexiase, tōtuhse ropa yna exiryke.

37 Wapu ao ynanexiase atapona 276 me.

38 Morarame tōtuhkehse yna ahtao, tiriiku typahse yna a nakuaka, tēme hkopyra wapu ehtohme.

Wapu tohkatopōpyry pohkane a

39 Mame tōmehse ahtao nono waro pyra toh kynexine, wapu poko erohketomo. Iporiry tonese ahtao eya xine morotona wapu arory se toehse toto, isawāme tuna ehpiry exiryke.

40 Naeroro etypohkatoh eary tysahkase eya xine emapotohme nakuaka. Mame āpuitoh myhty tymyhpokase roropa eya xine. Moromeīpo wera konōto taunuhmase ropa eya xine apō pokona, ipotyry wino, tyryrykane a wapu arotohme isawā ehpioksi repe.

41 Yrome isawā pona tyryhse ipotyry wino wapu. Tūpore tyryhse isawā pona. Pohkane konōto a tātohkase wapu.

42 — Āpuruhpyry taōkō setapatone epara toto ehtohme, tykase soutatu tō repe.

43 Yrome Pauru pyno toexiryke onetapapopyra sajētu kynexine. Nakuae tātakuotyry warōkō taropose eya osemazuhme, ahmōta pona toto ytotohme.

44 Imehnō taropose roropa eya wewe po wapu epokahkasē po. Emero morara rokē tātakuohse ropa toto iratyhpyry po.

28

Mauta po toto ehtopõpyry

1 Morarame moroto yna ahtao morotõkõ yna zuruase ahmõta esety poko:

— Mauta sero, nase toto yna a.

2 Kure rokẽ toh nexiase yna maro. Yna aroase toto tytapyĩkõ taka. Apoto tukase eya xine yna osũtohme. Konopome exiryke kõxikene ynanexiase.

3 Morarame apotopokõ tupuimase Pauru a. Apoto htaka tyriryhtao eya okoi neskase emary pokona ynaneneryme.

4 Morara exiryke ynara tykase morotõkomo:

— Otapatõ mose ro otarame. Morara exiryke okoi nesevano. Nerypyra kynako repe. Yrome okoi naryme orihnõko mana, nase toto Pauru poko.

5 Mame pakapakahnase okoi. Toepukase apoto htaka. Yrome jetũ pyra nexiase ipoko.

6 Mame Pauru tonese eya xine. Emary zaory eraximãko toh kynexine. Axĩ aorikyry eraximãko toh repe. Yrome okyna ahtao kure ro Pauru eneryke tyya xine, ynara tykase toto:

— To! Otarãme ritõ mose ro, tykase toh ipoko.

7 Moro ahmõta esẽ esety Pupuriu. Mokyro tapyĩ moe pyra kynexine. Tytapyĩ taka yna aroase kure yna ritohme. Moroto ynanynykyase oseruao.

8 Mokyro zũ kure pyra nexiase, oxirohnõko, pixihtãko, enara. Mokyro enese Pauru nomomyase inyhtoh taka. Mame Ritonõpo a noturuase. Zuhpokoxi tomary tyrise eya; axĩ nekurãkase ropa.

9 Moromeĩpo moro ahmõta põkõ kurãkõkara emero noepyase Pauru a toto kurãkatohme ropa. Tukurãkase ropa toto eya.

10 Mame yna ytory ropa ahtao yna mõkomohtoase toto, mokaro ahmõta põkomo.

Mauta poe Roma pona toto ytotoptõpyry

11 Morarame moroto wapu kynexine, Arexãtyria poe aepyhpyry, ikonopory enatyry eraximãko, ytoytopyra konopo ae exiryke. Kamaramanõpo tõ esety ae moro wapu esety, Kaxito maro Poruxime. Morarame ikonopory tonahse ahtao, moro ae ynanytoase.

12 Xirakuza pona toeporehkase yna. Moroto ynanynykyase oseruao.

13 Morotoino ynanytoase ropa tuna konõto ehpiuroko Reziu pona. Moroto yna ahtao kure tyryrykane. Yrokoro ynanytoase Pozuori pona.

14 Moroto Jezu poetory tõ kynexine. Toto maro ynanynykyase omazũnykaponato ae, toahmase yna exiryke

eya xine. Morotoino osema konõto ae ynanytoase ropa Roma pona.

¹⁵ Yna ekary etahpyryme Jezu poetory tomo a, tooehse toto yna enese, moino Roma poe, Apio Osepekahtoh pona, Oseruao Porohtoh pona roropa. Mokaro eneryhtao Pauru a eano tyjamihtase. Tãkye toehse ynororo. Kure tõturuse Ritonõpo poko toto maro.

Roma po Pauru ehtopõpyry

¹⁶ Morarame Roma pona toeporehkase yna ahtao, ãpuruhpyry taõkõ ekaroase sajõtu tutuisary a. Pauru rokõ imepõ tapyi taka toytose, soutatu maro.

¹⁷ Mame oseruao tynyhse ahtao juteu tamuxiry tõ tonehpose Pauru a oximõme imaro xine tõturutohkõme. Ynara tykase ynororo eya xine:

– Orutua komo, wekyry tomo, kuetatoko. Kuekyrykõ onyenonohpyra exiase Jerusarõ po. Kytamurukõ omihpyry omipona ase. Yrome ynaroro rokõ romano tomo a jekaroase toto jetapatohme repe.

¹⁸ Morarame tõturupose jahtao romano tuisary a jutõtanhopyry se ropa nexiase repe, kowenu jetapapopyra exiryke.

¹⁹ Yrome myhpkapory se pyra juteu tõ nexiase. Naeroro: “Ïperatu õpataka jytory se ase,” ase terekatu a. Wekyry tõ hxirory se pyra exiase.

²⁰ Morara exiryke kuenehpõto xiaro joturutohme amaro xine. Ritonõpo mã kypyno xine. Kyyrypyrykõ korokary se kurã rokõ ekarotohme kyaa xine. Moro eraximãko Izyraeu tõ poetory mana. Moro enetuputyryke ya tymyhse ase keti ke, tykase Pauru eya xine.

²¹ Ynara tozuhse toto a:

– Pape oehpyra mana, Jerusarõ põkõ nymerohpyry opoko ynaneneryme. Jutea poe oehsenãkõ mã “Popyra” kara roropa opoko.

²² Õtururu etary se ynanase. Tuhke ahno imehnõ pata põkõ Jezu poetory poihtõko toto, nase toto Pauru a.

²³ – Mokokoro osehtoko, tykase exiryke, tuhke toytose toto itapyi taka. Mokaro a noturuase Pauru, Ritonõpo ahno esõme exiry poko, Jezu poko roropa, Moeze tõ nymerohpyry poko, imehnõ urutõ kõ nymerohpyry poko roropa. Mokaro zuruse nykohmamyase Pauru.

²⁴ Aomiry etaryke tyaa xine: “Ajojpe pyra,” tykase toto emero pyra, tonetupuhse eya xine exiryke. Yrome imehnõ onenetupuhpyra toh tokurehse.

²⁵ Mame toto ytotohto ropa itapyikõ taka Pauru ynara tykase eya xine:

— Ajohpe pyra Izaja tōturuse kytamurukomo a Ritonōpo Zuzenu poe.

²⁶ Ynara tykase ynororo:

“Tarōkomo a ytotoke.

Ynara kahtoko eya xine:

‘Ritonōpo omiry etāko matose repe,

yrome zuaro pyra matose.

Enēko roropa amarokō repe,

yrome onenetupuhpyra matose.

²⁷ Enetuputyry se pyra oexirykōke onenetupuhpyra matose.

Etary se pyra oexirykōke roropa onetara matose.

Enery se pyra oexirykōke onenepyra matose.

Māpyra oorypyrykō rumekary se awahtao xine,

otato apanarykō exiry, jomiry menetupuhitory roropa.

Morarame meramatory ya,

kukurākatory roropa, āko Ritonōpo mana opoko xine,”

tykase Izaja kytamurukomo a.

²⁸ — Morara exiryke etatoko pahne, tōmihpyry aropōko Ritonōpo mā juteutōkara a, toto pynanopyry se toexiry poko toto tuarōtatohme roropa.

²⁹ Morara kary etaryke tyya xine toytose ropa toto, oxime rokē tōturutohkōme.

³⁰ Moroto Pauru asakoro tyeimāse tytapyī tao. Tākye ynororo kynexine imehnō oepyryke tytapyī taka.

³¹ Tōturuse ynororo toto a Ritonōpo ahno esēme exiry poko. Enaromyra tamorepase toto eya Jezu Kyrixtu poko: “Mokyro poko oturupyra exiko,” kara morotōkō exiryke.

ROMANOS

Pauru Nymerohpyry Roma pōkō Neneryme Romanos Ekarotopo

Sero pape tymerose Pauru a Roma pōkō neneryme. Omi kurā Jezu Kyrixtu enetuputyry poko ekarory se kynexine ahno a emero Romano tō nonory po. Morara exiryke tōsenetupuhse ynororo toytory poko pata Roma pona, tuisa konōto patary pona. Moroto Jezu poetory tō oximōtoh nae kynexine. Morotoino mya toytory se kynexine Expania pona. Moro poko takorehmapory se kynexine Jezu poetory tomo a Roma po (Romanos 15.22-24). Ahno emero Jezu Kyrixtu waro se Pauru kynexine tysaaro.

Ritonōpo nymenekahpyryme Pauru kynexine imehnō amorepaneme. Tynyerohpyry ae Omi kurā ekarōko mana: Ritonōpo jamitunurume Jezu Kyrixtu enetuputyry kyaa xine mana, kypynanohtorỹko mana. Ritonōpo neneryme kurākōme kyritorỹko Jezu mana, enetuputyryke kyaa xine Kuesēkōme, toorihse exiryke kymyakākōme. Toorihtopōpyry ke kyyrypyrykō topehmase eya. Seromaroro Jezu marōme kuexirykōke kurākōme kuenetorỹko Ritonōpo mana, Tuzenu kurā āpuineme sã kukurohtao xine exiryke.

Sero pape ao

Pauru osekarotopōpyry *1.1-17*

Ahno emero Typynanohne se *1.18–3.20*

Iiryryrymākō pynanohnōko Ritonōpo mana *3.21–4.25*

Isene ropa Kyrixtu maro *5.1–8.39*

Ritonōpo osenetupuhtoh Izyraeu tō poko *9.1–11.36*

Jezu poetoryme ehtoh poko *12.1–15.13*

Etyhpyrymā sero *15.14-33*

Aomiry etyhpyry te, Ritonōpo eahmaryme *16.1-27*

¹ Ynymerohpyry moro onenerykōme Roma pōkomo. Ywy ase Pauru. Jezu Kyrixtu poetoryme ase. Ritonōpo nymenekahpyryme roropa ase. Toahmase ywy Ritonōpo a omi kurā poko imehnō amorepatohme Jezu Kyrixtu poko.

² Ynara tykase Ritonōpo pake urutō komo a: “Omi kurā ekarōko ase oya xine imeĩpo,” tykase Ritonōpo pake urutō komo a. Moro poko tymerose eya xine Ritonōpo omiryne,

³ Ritonōpo mūkuru poko, Kuesēkō Jezu Kyrixtu poko. Ahnome tonuruse roropa ynororo, Tawi paryme.

4 Ritonõpome roropa tyrypyhpyke pyra ipunaka. Tumũkurume Jezu Kyrixtu exiry poko kutuarõtanohpotone tyjमितunuru ke. Tumũkuru ẽsemãkapone ropa Ritonõpo aorihxĩpo.

5 Tumũkuru a typynanohse jexiryke jerohtoh kurã tokarose Ritonõpo a. Tymenekase ywy eya imehnõ amorepatohme typoko. Kyrixtu akorehmaneme tymenekase ywy, imehnõ pata põkõ eahmatohme ya, Jezu enetupuhtohme toto a, Jezu omipona roropa toto ehtohme.

6 Amarokõ roropa Roma põkomo, toahmase matose Ritonõpo a roropa Jezu Kyrixtu poetoryme oehtohkõme.

7 Naeroro sero merõko ase onenerykõme Roma põkomo. Ritonõpo mã opyno xine ipunaka. Morara exiryke toahmase matose ipoetoryme oehtohkõme. Ynara ãko ase Ritonõpo a opoko xine: “Roma põkõ kure tyriko Papa. Torẽtyke pyra tyriko toto,” ãko ase. Morara ãko roropa ase Kuesẽkomo a, Jezu Kyrixtu a.

“Kure mase, Ritonõpo,” katopõpyry

8 Jezu Kyrixtu toorihse exiryke kyyrypyrykõ eheppyryme, Ritonõpo ẽpataka oturũko ase opoko xine. Tãkye ase opoko xine: “Jezu tonetupuhse Roma põkomo a,” kary etaryke ya. Morara kary etaryke imehnomo a roropa, tuhkãkomo a tãkye ase. “Kure mase Papa. Tãkye ase Roma põkõ poko,” ãko ase opoko xine.

9 Aomipona se ase yronymyryme. Naeroro aomiry kurã ekarõko ase imehnomo a Imũkuru poko. Wenikehpyra ase opoko xine. Wenikehpyra opoko xine jexiry waro Ritonõpo mana.

10 Imaro jotururuhtao, ynara ãko ase: “Papa Kapuaono, Roma põkõ enese jytory se ase repe, ajohpãme samo, jaropory se awahtao,” ãko ase Ritonõpo a.

11 Yronymyryme jytory se ase oenese xine. Oururukõ se ase Ritonõpo nekarory kurã poko kyya xine Tuzenu maro, orẽpyrahxo oehtohkõme.

12 Satakorehmatone orẽpyra kuehtohkõme. Jakorehmãko matose Jezu enetuputyryke oya xine. ãkorehmatorỹko roropa ase Jezu enetuputyryke ya.

13 Wekyry tomo, otuarõtanohporykõ se ase. Tuhke rokẽ jytory se exiase oenese xine repe. Yrome tuhke takorekehkase roropa ywy jytohtome myaro. Imehnõ eahmary se exiase Kuesẽkõ enetupuhtohme eya xine, moero amaro xine, imehnõ juteutõkara amorepatopõpyry saaro ya Jezu poetoryme toto ehtohme imepỹ pata tõ poro. Moro saaro imehnõ amoreparý se ase amaro xine.

14 Ynara tykase Jezu ya: “Ypoko emero pata pōkō zuruta,” tykase. Morara exiryke emero zurūko ase. Ituakyry tō zurūko ase, imehnō pata tō pōkō roropa zurūko ase. Ātamorepatyā zurūko ase, atamorepahnō roropa zurūko ase. Emero toto zurūko ase. “Zuruta toto,” tykase Jezu exiryke ya.

15 Morara exiryke jytory se ase oya xine Roma pona omi kurā poko Jezu Kyrixtu poko āmorepase xine.

Ritonōpo jamitunuru tonetupuhnanō kurohtao

16 Kyrixtu omiry poko ihximyra ase. Kyrixtu omiry enetupuhnanō kurākary waro Ritonōpo mana emero porehme. Juteu tō mā tukurākase osemazuhme tonetupuhse toexiryke eya xine. Seromaroro emero eahmāko Ritonōpo mana ikurākatohme tyya, tonetuputyryke eya xine.

17 Kyrixtu omiry kutuarōtanohtorỹko mana iirypyrymākō kurākary poko Ritonōpo a, osepune toto ehtohme Ritonōpo kure exiry maro. Jezu enetuputyryhtao kyya xine kukurākatorỹko mana. Ynara tymerose Ritonōpo omiryne: “Iirypyrymākō kurākaryhtao Ritonōpo a, orihpỹme exīko mā toto, tonetupuhse exiryke eya xine.”

Popyra sero pōkō exiry poko

18 Yrome kyyrypyrykō zehno toexiry poko kutuarōtanohtorỹko Ritonōpo mana. Iirypyrymākō wānohnōko Ritonōpo mana iirypyryme toto exiryke. Iirypyrykomo a Ritonōpo omiry tapuruse sã exiryke roropa onetara imehnō ehtohme. Morara exiryke toto wānohnōko Ritonōpo mana.

19 Toehtoh poko ahno tamorepase Ritonōpo a. Morara exiryke Ritonōpo waro se toexirykō se tahtao xine tuaro exiry toto. Yrome tuaro se pyra toto ipunaka. Morara exiryke toto wānohnōko Ritonōpo mana.

20 Sero nono ritopōpyry poe ro Ritonōpo jamitunuru enahpyra ehtoh waro toh mana. Ritonōpome nymyry aexiry enetupuhnōko toto. Morara Ritonōpo exiry onenepyra toh mā repe yrome tuaro toto. Ritonōpo poko tuaro mā toto inyrytā eneryke tyya xine. Morara exiryke: “Ritonōpo poko zuaro pyra exiase,” kasaromepyra mā toto tuaro toehse toexirykōke.

21 Ritonōpo waro toh kynexine repe. Yrome kure Kyrihpōkō onyripyra mā toto. “Kure mase, Ritonōpo,” kara roropa toh kynexine. Naeroro aosenetupuhtohkō toiparo rokē toehse roropa mana. Tuaro pyra toehse ropa toto ipunaka.

22 “Zuaro ase,” āko toh mā repe. Yrome tuaro pyra mā toto ipunaka.

23 Orihpỹme Ritonōpo mana. Yrome tosēkōme Ritonōpo onyripyra toto. Okyno tō kuhtopōpyry rokē eahmāko mā

toto tosëkõme Ritonõpo myakãme. Orihketõ kuhtopõpyry eahmãko rokë mã toto. Ahno sã tynyrytyamo te, torõ tã panõ tynyrytyamo, zakare tõkehko panõ tynyrytyã roropa. Mokarohne kuhtopõpyry rokë eahmãko mã toto, tosëkõme.

²⁴ Morara exiryke turumekase toto Ritonõpo a, typeneta-tohkõ poko toto ehtohme, tyrypyrykõ xihpyry poko roropa oximaro.

²⁵ Zae mã Ritonõpo omiry yrome ise pyra mã toto. Ajohpe ehtoh ke imyakãmary se mã toto. Ritonõpo Kuesëkõ oneah-mara mã toto. Ritonõpo omipona pyra mã toto. Inyrytyã rokë eahmãko mã toto. Ritonõpo eahmary kyya xine kure mana, mosa rokene.

²⁶ Yrome tyrypyrykõ poko rokë mã toto. Morara exiryke turumekase toto Ritonõpo a, tyrypyrykõ poko rokë toto ehtohme. Nohpo tõ roropa musurehpe exïko mã toto, ipeneta-tohkõ tytyorõmase exiryke. Oxipoko rokë exïko mã toto.

²⁷ Morararo orutua komo, typyxiãkõ maro se pyra mã toto. Tyoro sã imehnõ poko penetãko toto, orutua kõ oxipoko xihpyryme exïko roropa toto, nohpo tõ poko toehtohkõ sã oximaro toto imepÿ orutua maro. Naeroro mokaro wãnohnõko Ritonõpo mana, iiryryrykõ ehepyryme.

²⁸ Ritonõpo poko tuaro toehtopõpyrykõ rumekary se toh kynexine. Morara exiryke turumekase ropa toto Ritonõpo a, kurã poko osetupuhpyra toto ehtohme, tyrypyrykõ poko rokë toto ehtohme.

²⁹ Pehme toh mana tyrypyrykõke. Popyra mã toto te, emero otyro se tykyryrykõme rokene, popyra imehnõ rïko toto, imehnõ zumoxike toto. Imehnõ etapãko toto. Imehnõ wõko roropa toto. Osetapãko toto. Imehnõ enekunohnõko toto. Oxiehno roropa toto. Iiryryryme toehtohkõ poko rokë osekãtopõko toto imehnomo a.

³⁰ Imehnõ kerekeremãko mã toto. Ritonõpo zehno mã toto. Imehnõ roropa rïko mã toto popyra. Epyrypãko mã toto typoko xine. Orëpyra toexirykõ poko osekãtopõko mã toto. Osetupuhkehpyra mã toto tyrypyrykõ poko. Tumykõ omipona pyra mã toto.

³¹ Zae ehtoh waro pyra mã toto. Opehmato pyra roropa mã toto. Imehnõ pyno pyra mã toto. Imehnõ poko enupunara mã toto.

³² Ritonõpo omihpyry waro toh mã repe. Ynara ãko Ritonõpo omiry: "Iiryryrymãkõ apotoimo htaka ytõko toh mana, tyrypyry poko exiketomo," ãko. Moro waro toh mã repe. Yrome tyrypyrykõ poko ro mã toto. Onurumekara mã toto. Popyra kuhse mã toto. Imehnomo a tyrypyrykõ poko exiketomo a, "Kure mase," ãko roropa mã toto.

2

Iiryryrymākō wānohnōko Ritonōpo mana

¹ Jepe tomo, imehnō popyra exiry enetupuhnōko matohu? Imepŷ ekaroryhtao popyra oya xine, popyra roropa matose, isaaro oexirykōke. Imepŷ rypyry enetuputyryhtao oya xine, mokyro sã tyryrypyhyke awahtao xine, popyra oehtohkō waro roropa matose.

² Zae Ritonōpo exiry waro sytatose, iiryryrymākō apiakaryhtao eya. Tyryrypyry poko exiketō apiakāko Ritonōpo mana.

³ Yrome amarokō ke? Imehnō iiryryrymākō sã matose. “Mokaro popyra,” āko matose repe. Yrome mokaro sã matose, popyra. Naeroro awānohtorŷko roropa Ritonōpo mana.

⁴ Tuhke kuānohpopyra xine mana kyyryryrykō poko. Axī pyra iiryryrymākō wānohpōko roropa mana, oorypyrykō rumekary se exiryke oya xine. Opyno xine Ritonōpo mana. Zuario matose repe. Yrome ynara āko matose: “Kuānohpyra xine Ritonōpo mana. Naeroro kyyryryrykō poko sehtone,” āko matose.

⁵ Yrome onetarahko sã matose, aomipona se pyra oexirykōke. Naeroro awānohpotorŷkohxo Ritonōpo mana, kurākō apiakatoh po. Morara ahtao kyyryryrykō zehno Ritonōpo ehtoh enēko sytatose. Zae kuapiakarykō enēko roropa sytatose.

⁶ Kuepehmatorŷko Ritonōpo mana, emero porehme, kyyryryrykō epehpyryme. Kurākō epehmāko kurā ke. Iiryryrymākō epehmāko popŷ ke.

⁷ Toitoinē matose kure imehnō riry poko penekehpyra. Morara awahtao xine kure oexirykō se matose. “Kure mase. Tuisamehxo roropa mase,” kary etary se matose Ritonōpo a. Orihpŷme oexirykō se roropa matose jūme. Amarokō rīko orihpŷme Ritonōpo mana.

⁸ Māpyra imehnō mā typenetatohkō se rokē toto. Zae ehtoh rumekāko toto, azahkuru rokē toehtohkōme. Mokaro zehno Ritonōpo exīko mana. Toto wānohnōko roropa mana.

⁹ Mame iiryryrymākō etuarimāko, tuānohse toexirykōke. Jetū exīko mā toto, juteu tō osemazuhme. Mame juteutōkara roropa.

¹⁰ Yrome kure imehnō rihpōkomo a, “Kure mase,” āko eya xine mana. Kure toto rīko Ritonōpo mana. Torētyke pyra toto rīko roropa mana, juteu tō osemazuhme. Morararo juteutōkara roropa.

¹¹ Zae rokē Ritonōpo kuepehmatorŷko mana juteu tomo, juteutōkara, enara.

¹² Juteutōkara typapeke pyra, Ritonōpo nymeropohpyry Moeze a, moro pyra mā toto. Naeroro Ritonōpo omipona pyra

mã toto. Orihnõko rokẽ mã toto, jũme, tyyrypyrykõ epehpyryme. Ritonõpo nymeropohpyry waro pyra ro tahtao xine orihnõko mã toto. Mame juteu tõ mã Ritonõpo nymeropohpyry nae. Yrome aomipona pyra roropa toh mana. Naeroro iiryryrykõ epehmapõko Ritonõpo mana tynnymeropohpyry ae ro eya xine.

¹³ Ynara exiryke, Ritonõpo nymeropohpyry etaryhtao rokẽ, etananõ iiryryryme ro mã toto, aomipona pyra toto ahtao. Yrome aomipona toehse toto ahtao, kure toto rĩko Ritonõpo mana.

¹⁴ Ritonõpo nymeropohpyry Moeze a, moro waro pyra mã juteutõkara. Yrome tõsenetupuhtopõpyrykõ poe rokẽ Ritonõpo omipona toehse mã toto. Tamoreme xine tyyrypyrykõ poko osenetupuhnõko mã toto, Ritonõpo nymeropohpyry waro pyra ro toto ahtao.

¹⁵ Mame toto nyrytyã eneryke kyaa xine zuaro sytatose, Ritonõpo nymeropohpyry tymerose sã mã ikurohtao xine. Moro waro sytatose, kure toto ehtoh eneryke kyaa xine. Morararo zae ehtoh waro toexirykõke tyyrypyrykõ poko toehse toto ahtao ehxirõko mã toto. Kure toto ahtao ehxiropyra mã toto Ritonõpo nymeropohpyry tymerose exiryke sã toto kurohtao.

¹⁶ Morohne poko imehnõ amorepãko ase omi kurã poko toto amoreparyhtao ya. Imeĩpo Jezu Kyrixtu kuapiakatorỹko mana Ritonõpo omi poe. Kuosenetupuhtopõpyrykõ enẽko roropa mana tokare pyra kuosenetuphtohkõ ahtao ro.

Moeze omihpyry omipona ehtoh kuhnõko juteu tõ mã repe

¹⁷ Amarokõ ke, juteu tomo? Moeze nymerohpyry enetuputyryke oya xine: “Ritonõpo nymenekahpyryme ase, ty-poetoryme,” ãko matose repe. Epyrypãko matose Ritonõpo nymeropohpyry Moeze a waro oexirykõke repe. Kure matose osekarõko repe.

¹⁸ Tõmipona kuexirykõ se Ritonõpo mana. Moro waro matose repe. Inymeropohpyry poko tamorepase oexirykõke zae ehtoh waro matose repe.

¹⁹⁻²⁰ “Zuaro pyra exiketõ amorepaneme ase,” ãko matose repe. “Atamorepahnõ amorepaneme ase te, putupyra exiketõ amorepaneme te, zuaro pyra exiketõ amorepaneme te, zae ehtoh waro ase emero,” ãko matose, Ritonõpo nymeropohpyry nae oexirykõke repe.

²¹ Yrome imehnõ amoreparyhtao ro oya xine, oorypyrykõ poko ro matose. Imehnomo a ynara ãko matose: “Imehnõ mõkomory osematonanohtou,” ãko matose repe, yrome emanohanõko roropa matose.

22 “Imehnõ nohpo poko pyra ehtoko,” äko matose. “Imehnõ orutua poko pyra ehtoko,” äko roropa matose nohpo tomo a. Yrome amarokõ ke nohpo tõ poko pyra hmatou? Morararo Ritonõpo myakãme ahno nyrytã se pyra matose repe. Yrome itapyĩ tae inyrytã arõko matose, imaro oturutoh tae.

23 Ritonõpo nymeropohpyry waro oexirykõ poko epyrypãko matose repe, yrome Ritonõpo hxirõko sã matose aomipona pyra awahtao xine.

24 Ynara tymerose Ritonõpo omiryne: “Irypyryme oexirykõke juteu tomo, Ritonõpo kerekeremãko juteutõkara mana,” me tymerose.

25 Ritonõpo nymeropohpyry omipona awahtao xine, juteume oehtohkõ kure mana. Yrome Ritonõpo nymeropohpyry omipona pyra awahtao xine, oty kure juteume oehtohkõ nae? Arypyra, popyra rokẽ mana.

26 Imehnõ juteutõkara repe. Yrome Ritonõpo nymeropohpyry omipona toehse ahtao, typoetoryme mokaro rĩko Ritonõpo mana. Juteume exiketõ sã exĩko mã toto.

27 Naeroro, juteu tõme matose repe, yrome ohxirotorỹko mã juteutõkara, Ritonõpo nymeropohpyry omipona pyra oexirykõke. Ritonõpo omiry nae matose, tymerose exiryke. Juteume roropa matose. Yrome aomipona pyra matose. Mãpyra mokaro juteutõkara Ritonõpo omipona exĩko mã toto, juteume pyra tahtao xine ro.

28 Onokãkõ juteume nymyry nae? Onokãkõ Ritonõpo potoryme nymyry nae? Ritonõpo potoryme nymyry pyra mã mokaro juteu pũ ke rokẽ exiketomo, jaĩpotapihpyry isahkatyamo.

29 Yrome juteu tõ nymyry mokaro, Ritonõpo potoryme nymyry exiketomo tukurohtao xine. Tytyorõmase mokaro kurohtao Ritonõpo Zuzenu a mana, Moeze nymerohpyry omipona toehtohkõke pyra. Mokaro Ritonõpo zamaro mã toto. “Kure mase,” äko Ritonõpo eya xine mana, morara kara ahno ahtao ro.

3

1 “Morara ahtao otyne kure juteume exiry? Otyne kure roropa aipotapihpyry sahkary?” äko matose otarame.

2 Kure ro mã juteume ehtopo. Ynara exiryke, tõmihpyry tokarose Ritonõpo a juteu tomo a.

3 Toitoina juteu tõ onenetupuhpyra toehse repe. Yrome mokaro sã pyra Ritonõpo mana. Zae exikehpyra mana ipunaka.

4 Ritonõpo zae exikehpyra mana. Imehnõ ajohpe ahtao ro, emero porehme, zae rokẽ ynororo mana. Ynara tymerose Ritonõpo omiryne sero poko:

“Zae oexiry poko utuarōtanohpōko mase ōtururuhtao.

Kure rokē oehtoh poko zuaro kamexipōko mase imehnomo a ohxiroryhtao,”

me tymerose pake.

⁵ Otarāme kyyrypyrykō poko kuahtao xine ro Ritonōpo kure ehtoh enetupuhnōko imehnō mana. Otara āko sytatou morara ahtao? Morara ahtao: “Ritonōpo zae pyra mana kuānopyrykohtao,” āko imepŷ mā otarame repe. Morara katopōpyry totase ya imehnomo a repe.

⁶ Azahkuru morara kary ipunaka. Ritonōpo zae pyra ahtao, sero pōkō anapiakasaromepyra exiry.

⁷ “Yrome yyrypyry poko jahtao imehnō tuarōtanohpōko ase emero motye kuhse Ritonōpo zae ehtoh poko. Morara ahtao oty katohme juānohnōko nae yyrypyry poko?”

⁸ Naeroro kyyrypyrykō poko sehtone Ritonōpo rokē kure exiry enetohme imehnomo a,” āko otarame repe. “Ÿ, morara āko Pauru,” āko imehnō mā repe, ykerekereமானনো, yhxirotohme repe. Mokaro wānohnōko Ritonōpo mana, zae rokene toto rypyry epehpyryme.

Kurākō nymyry pyra sero nono po

⁹ Morarame otarame ynara āko matose: “Juteume kuexirykōke kurehxo sytatose, juteutōkara kure hkopyra toh mana,” āko otarame matose repe. Arypyra, pake kuuruatose moro poko. Juteu tō sā juteutōkara mana. Tyyrypyhpyke sytatose oxisamo. Kyyrypyrykō rumekary waro pyra sytatose.

¹⁰ Ynara āko Ritonōpo omiry moro poko:

“Sero nono po kurākō pyra mā ipunaka.

Emero porehme tyrypyhpyke toehse.

¹¹ Zae ehtoh waro exiketō pyra roropa mā ipunaka.

Ritonōpo omipona se exiketō pyra mā ipunaka roropa.

¹² Toeramase ropa toto Ritonōpo winoino.

Ritonōpo waro ehxīpo tyrypyrykō poko toehse ropa toto, emero porehme.

Kure toehtohkō poko pyra toto, emero porehme.

¹³ Aomirykō onekunohto mana.

Ajohpe xihpyry aomirykō mana, opi orihmatō samo.

Okoi epity sā aomirykō mana.

¹⁴ Imehnō kerekere māko mā toto tōmirykō xihpyry ke.

¹⁵ Axī imehnō osanumāko toto.

Axī imehnō etapāko roropa toto.

¹⁶ Imeimehnō ryhmāko toto.

Toto tuarimapōko roropa toto.

¹⁷ Kure toexirykō waro pyra toto imehnō maro.

¹⁸ ‘Ritonōpo, tuisa imehxo mase, yna Esemý,’ kara mā toto,”

me tymerose pake Ritonõpo omiryne.

¹⁹ Ritonõpo nymeropohpyry omipona se exikety ahtao, mame toiro tyyrypyry poko toehse ropa ahtao, Ritonõpo omipona pyra toehse. Popyra mã ipunaka Ritonõpo a, imehnõ iiryppymäkõ samo. Ritonõpo ezukuru waro pyra toehse ynororo, tyyrypyhpyke toehse toexiryke.

²⁰ Ekurãkasaromepyra sytatose Ritonõpo nymeropohpyry omipona kuehtohkõme. Ritonõpo nymeropohpyry kutuarõtanohitorỹko rokẽ mana kyyrypyrykõ poko.

Iiryppymäkõ kurãkary poko Ritonõpo a

²¹ Yrome seromaroro Ritonõpo a tõsenetupuhtopõpyry tonepose kyya xine iiryppymäkõ kurãkary poko tyya. Tynyeropohpyry omipona kuexirykõke kukurãkatorỹko Ritonõpo nae? Arypyra ipunaka. Ynara kutuarõtanohitorỹko Moeze nymerohpyry mana, imehnõ urutõ kõ nymerotyã roropa,

²² iiryppymäkõ kurãkãko Ritonõpo mana Jezu Kyrixtu enetuputyryke eya xine. Emero Kyrixtu enetupuhnanõ kurãkãko Ritonõpo mana, oxisã tyyrypyhpyke kuexirykõke emero porehme.

²³ Kymarokõ emero tyyrypyhpyke. Osepune pyra sytatose, Ritonõpo kure exiry maro.

²⁴ Yrome Ritonõpo kypyno xine ipunaka. Morara exiryke enetuputyryhtao kyya xine kukurãkatorỹko ropa mana, Jezu Kyrixtu orihtopõpyry ke. Aorihtopõpyry ke topekahse sytatose kyhxiropyra xine joroko tamuru ehtohme.

²⁵ Ritonõpo Tumükuru ekarone aorihtohme, iiryppymäkõ kurãkatohme tyya, enetuputyryhtao eya xine. Tumükuru tokarose kure toehtoh poko imehnõ tuarõtanohthohme iiryppymäkõ kurãkaryhtao eya. Osemazuhme aporo kuãnohpopyra xine aporo Ritonõpo kynexine kyyrypyrykõ poko.

²⁶ Yrome seromaroro kyyrypyrykõ epehmapõko Ritonõpo mana. Emÿpõko mana, zae aehtoh waro imehnõ ehtohme, iiryppymäkõ kurãkaryhtao eya. Morarame Tumükuru ekaroryke zae toehtoh poko kutuarõtanohitorỹko Ritonõpo mana. Iiryppymäkõ kurãkary poko roropa kutuarõtanohitorỹko mana, Jezu enetuputyryke eya xine.

²⁷ Morara ahtao oty poko epyrypãko sytatou? “Ypoe rokẽ kure jenẽko Ritonõpo mana,” äko sytatou? Arypyra. “Ritonõpo nymeropohpyry omipona jehtopõpyryke kure jenẽko Ritonõpo mana,” äko roropa sytatou? Arypyra roropa. Aomipona pyra sytatose ipunaka. Enetuputyryke rokẽ kyya xine tukurãkase sytatose.

28 Seromaroro zuaro sytatoše. Kukurākatorŷko Ritonõpo mana Kyrixtu enetuputyryke rokē kyya xine, inymeropohpyry omipona kuexirykõke pyra.

29 Juteu tō rokē esēme Ritonõpo nae? Arypyra, juteu tō esēme mana, juteutõkara esēme. Emero esēme mana, enara.

30 Toiro Ritonõpo mana. Juteu tō kurākāko mana Jezu enetuputyryke eya xine. Morararo juteutõkara kurākāko Ritonõpo mana tonetuputyryke eya xine roropa.

31 Morara ahtao Kyrixtu enetuputyryke kyya xine Ritonõpo nymeropohpyry rumekāko sytatou? Arypyra, onurumekara sytatoše. Jezu enetuputyryhtao kyya xine, inymeropohpyry omipona kuhse sytatoše exiõko.

4

Ritonõpo enetupuhtopõpyry Aparāo a

1 Mame otarame imepŷ juteu ynara āko: “Morara ahtao otara āko sytatou kytamurukõ Aparāo poko? Oty pokoino Aparāo tukurākase Ritonõpo a?” āko, ekaropõko otarame.

2 Etatoko pahne, tamoreme kure Aparāo toehse ahtao, Ritonõpo nymeropohpyry omipona toexiryke, otarame kure toexiry poko epyrypany repe. Yrome Ritonõpo netaryme kure toexiry poko epyrypasaromepyra kynexine.

3 Ynara tymerose Ritonõpo omiryne: “Ritonõpo tone-
tupuhse Aparāo a. Naeroro enetuputyryke eya iiryppyry korokane Ritonõpo. Mame kure tonese Ritonõpo a,” āko Ritonõpo omiry.

4 Erohkety erohnõko mana. Mame epehpyry apoõko mana toerohtamitume. Moro epehpyry imepŷ nekarohpyry rokē pyra mana, aerohtamitume exiryke.

5 Yrome iiryppyrymākõ kurākary ropa Ritonõpo a moro sã pyra mana. Tonetupuhnanomo a: “Kure mase, tukurākase ropa ya,” āko Ritonõpo mana. Yrome morara kara mana tamoreme kure toehtoh kuhnanomo a.

6 Sero poko tymerose Tawi a pake, tãkye exiketõ poko iiryppyrykõ kurākaryke Ritonõpo a, tamoreme kure toehtoh onukuhpyra toto ahtao.

7 Ynara tymerose Tawi a:

“Tãkye kuhse mokaro mana

iiryppyrykõ tykorokase exiryke Ritonõpo a.

Iiryppyrykõ onenepyra toehse roropa Ritonõpo mana.

8 Morararo tãkye kuhse iiryppyrymanõpo mana,
iiryppyry tykorokase exiryke Kuesēkomo a,”
tykase.

9 “Tãkye kuhse mokaro,” tykase Tawi juteu tō poko rokē pyra. Juteutõkara roropa morararo mana. Ynara āko ase

Ritonõpo omi poe: “Ritonõpo tonetupuhse Aparão a. Naeroro Ritonõpo enetuputyryke eya, tukurākase ynororo Ritonõpo a,” ãko.

¹⁰ Otara ahtao Aparão tukurākase nae? Aĩpotapihpyry sahkaxĩpo tukurākase nae Ritonõpo a? Arypyra, onysahkara ro ahtao tukurākase ynororo Ritonõpo a.

¹¹ Imeĩpo tyaĩpotapihpyry tysahkapose Aparão a, imehnõ tuarõtatohme ikurākatopõpyry poko Ritonõpo a. Ritonõpo enetuputyryke eya, tukurākase ynororo onysahkara ro ahtao. Naeroro emero Ritonõpo enetupuhnanõ tamurume Aparão mana. Juteutõkara roropa tukurākase mã toto Ritonõpo a tyaĩkõpotapihpyry onysahkara ahtao ro, Aparão kurākatopõpyry saaro.

¹² Morararo juteu tomo, Aparão paryme mã toto, jaĩkõpotapihpyry tysahkase exiryke rokẽ pyra. Aparão paryme mã toto Ritonõpo enetuputyryke tyya xine, enetupuhtopõpyry saaro Aparão a. Tyaĩkõpotapihpyry onysahkara ahtao ro tukurākase toto Ritonõpo a Aparão kurākatopõpyry saaro.

Ritonõpo nekarory apoĩko sytatose enetuputyryhtao kyya xine

¹³ Ynara tykase Ritonõpo Aparão a: “Sero põkõ esẽme orĩko ase apakõ maro, enara,” tykase Ritonõpo Aparão a. Morara tykase Ritonõpo tynmeropohpyry omipona exipitopyra Aparão ahtao. Tosẽme Ritonõpo tonetupuhse Aparão a exiryke tukurākase ynororo eya, morara tykase Ritonõpo eya.

¹⁴ Kurākõ ekarõko Ritonõpo mana tynmeropohpyry omipona exiketomo a rokẽ pyra. Tynmeropohpyry omipona exiketomo a rokẽ kurākõ ekaroryhtao toiparo rokẽ Jezu senetupuhtory. Toiparo rokẽ roropa: “Kurākõ ekarõko ase oya xine,” tykase Ritonõpo exiry kyya xine.

¹⁵ Tynmeropohpyry omipona pyra exiketõ wãnohnõko Ritonõpo mana. “Jomipona pyra matose,” kara Ritonõpo mana tynmeropohpyry onetapỹnỹpo tomo a, aomiry waro pyra toto exiryke.

¹⁶ Naeroro omomỹke pyra Ritonõpo mana: “Kurākõ ekarõko ase oya jenetuputyryke oya,” tykase ynororo Aparão a. Toipe Ritonõpo mana, tõmihpyry ae ro mana. Naeroro kurākõ ekarõko kyya xine mana emero tonetupuhnanomo a, Aparão a ekarotopõpyry saaro. “Ynmeropohpyry omipona exiketomo a rokẽ kurākõ ekarõko ase,” kara Ritonõpo kynexine. Yrome ynara tykase ynororo: “Jenetupuhnanomo a kurākõ ekarõko ase emero,” tykase ynororo. Naeroro Ritonõpo a kytamurukõme Aparão mana, Ritonõpo enetuputyryke kyya xine, enetupuhtopõpyry saaro Aparão a.

17 Ynara tymerose Ritonõpo omiryne: “Jomi poe tuhke pata põkõ ynara ãko, ‘Kytamurukõme Aparão mana isaaro Ritonõpo enetuputyryke kyya xine,’ ãko,” tykase Ritonõpo Aparão a. Ritonõpo tonetupuhse Aparão a, aorihityã ãsemãkaponeme ropa kynenetupuhne. Tõmiry ke emero tyriry waro exiketyme roropa, kynenetupuhne.

18 “Apakõ tuhke emãnõko mana, ekuhpõyme exõko mã toto,” tykase Ritonõpo Aparão a. “Ypoe tuhke pata põkõ tamurume exõko mase,” tykase. Mame zae Ritonõpo omiry ehtoh tonetupuhse Aparão a. “Tõmihpyry ae ro kure jyrõko Ritonõpo mana,” tykase Aparão tyya rokene. Yronymyryme tonetupuhse eya. Emũkuasaromepyra tahtao, tamuhpõme toexiryke, toraximase ynororo. “Umũkuru ekarõko ya Ritonõpo mana,” tykase.

19 Tamuhpõme toehse Aparão, 100me exisasaka jeimamyry taropose eya. “Emũkuasaromepyra ase orihsasaka jexiryke,” tykase Aparão tyya rokene. “Ypyty Sara roropa kunumuxime mana, emũkuasaromepyra ynororo roropa,” tykase tyya rokene. Yrome Ritonõpo omiry zae ehtoh onenetupuhkehpyra kynexine, emũkuara tahtao ro.

20 Ritonõpo onenetupuhkehpyra kynexine. “Nary rokene,” kara roropa kynexine. “Sero põkõ esẽme orõko ase, apakõ roropa,” katopõpyry poko Ritonõpo a wenikehpyra kynexine ynororo. Ritonõpo enetuputyryke, tyjamihtase Aparão. Mame, “Kure mase,” tykase ynororo Ritonõpo a.

21 Ritonõpo jamitunuru poko tonetupuhse Aparão a exiryke, Ritonõpo nekarory apoiry waro kynexine.

22 Morara exiryke roropa Ritonõpo enetuputyryke eya Aparão kurãkane Ritonõpo. Kurãme tyrise ynororo.

23 Moro tymerose Ritonõpo omiryne: “Kunukurãkane Ritonõpo. Kurãme tyrise ynororo,” tykase. Moro tymerose Aparão poko rokẽ pyra.

24 Kypoko xine moro tymerose roropa, tukurãkase kuexirykõke Ritonõpo a. Kurãkõme tyrise sytatose roropa, Kuesõkõ Jezu ãsemãkapohpõ enetuputyryke kyya xine.

25 Tumũkuru tokarose Ritonõpo a aorihtohme kyyrypyrykõ pokoino. Mame tõsemãkapose ropa ynororo kukurãkatohkõme.

5

Zae kuexirykõ ropa Ritonõpo a

1 Mame tukurãkase kuexirykõke Ritonõpo a, Kuesõkõ Jezu Kyrixtu enetuputyryke kyya xine, Ritonõpo epeme sytatose toehse.

² Ipokoino toenupunase kypoko xine Ritonõpo, tonetupuhse kyaa xine exiryke. Ritonõpo maro tuisame kuehtohkõ eraximãko sytatose. Naeroro atãkyemãko sytatose.

³ Kuetuarimarykohtao roropa atãkyemãko sytatose. Ynara exiryke, kuetuarimarykõke kuoseanahtorykõ waro exiko sytatose.

⁴ Mame kuoseanahtorykohtao, “Kure mase,” äko Ritonõpo mã kyaa xine. “Kure mase,” kary Ritonõpo a eraximaryke kyaa xine, penekehpyra sytatose Ritonõpo maro kuehtohkõ eraximary poko kyaa xine.

⁵ Ritonõpo maro kuehtohkõ eraximaryhtao kyaa xine atasamara sytatose, toiparo rokẽ pyra eraximaryke kyaa xine. Ritonõpo imehnõ pyno ipunaka. Kypyno xine roropa mana. Naeroro Tuzenu kurã ekaroase kyaa xine, kukurohtaka xine aomõtohme, imehnõ pyno roropa kuehtohkõme.

⁶ Kuatakorehmarykõ waro pyra ro kuahtao xine, Kyrixtu kynorihne, aorihtoh po toehse ahtao. Tummy omi poe kynorihne iirypyryme kuahtao xine ro.

⁷ Tupime sã kuorikyrykõ kyaa xine mana imepỹ kurã orihpyra ehtohme. Otarãme toitoine toorikyry zuno pyra exikety osekaroõko mana orihtohme tope kurã orihpyra ehtohme.

⁸ Yrome moro motye kuhse kypyno xine Ritonõpo ehtoh mana. Iirypyryme ro kuahtao xine Kyrixtu kynorihne kymyakãkõme, orihpyra kuehtohkõme.

⁹ Toorikyry ke kure kyriatose Ritonõpo neneryme. Naeroro kypyno xinehxõ toexiryke jũme kypoko xine enupunãko mana, kyzehno xine pyra Ritonõpo ehtohme.

¹⁰ Pake Ritonõpo zehno ehse kymarokõ repe. Yrome tope tõme kyriatose Tumũkuru orikyry ke. Seromaroro Kyrixtu tõsemãse ropa exiryke kyjamihtanohtorỹko mana, tõmipona kuehtohkõme, jũme orihpỹme toexiryke.

¹¹ “Jepe tõ matose,” tykase Ritonõpo kyaa xine. Kuesẽkõ Jezu Kyrixtu Ritonõpo epeme kyriatose, kypyno xine toexiryke, toorihse toexiryke roropa kymyakãkõme. Naeroro atãkyemãko sytatose Ritonõpo epeme toehse kuexirykõke.

Atão poko Kyrixtu poko roropa

¹² Pake, toirõ Atão iirypyryme toehse. Mame mokyro poe tonuruse sero põkõ emero porehme. Ipoenõ emero iirypyryme toehse Ritonõpo a tyrypyhpyke Atão exiryke. “Orihnõko mã iirypyrymãkomo,” tykase Ritonõpo. Naeroro ahno emero orihketõme toehse roropa, tyrypyhpyke toexirykõke, emero porehme.

¹³ Sero põkõ iirypyryme toh kynexine tynymeropohpyry onymeropopyra ro Ritonõpo ahtao Moeze a. Yrome:

“Iiryppyryme matose,” kara Ritonõpo kynexine aporo eya xine, tynmeropory onymeropopyra ahtao ro Moeze a.

¹⁴ Mame Atão ehtopõpyry poe Moeze ehtopõpyry pona orihnõko emero sero põkomo. Atão rypyry sã pyra imehnõ rypyry kynexine otarame, Atão ehtopõpyry sã pyra toexirykõke, Ritonõpo omipona pyra Atão exiryke. Yrome isaaro toorihse roropa toto.

Mame Atão ehtopõpyry kynexine imepỹ poko enetupuh-tohme, kapu ae aepyry enetupuhtohme, oehpyra ro ynororo ahtao.

¹⁵ Tuhkãkõ toorihse Atão rypyry pokoino. Mãpyra Ritonõpo nyrihpyry kure kuhse mana. Kypyno xine kuhse mana. Jamihme roropa mana. Iiryppyrymãkõ kurãkãko tuhke, Jezu Kyrixtu pokoino, toorihse exiryke kyyrypyrykõ eheppyryme.

¹⁶ Atão toiro kynexine repe. Yrome ipoenõ, ipakõ roropa emero iiryppyryme toehse Ritonõpo a Atão rypyry pokoino. “Iiryppyryme matose ya,” tykase Ritonõpo eya xine. Mãpyra Jezu Kyrixtu a tukurãkase ropa mã toto. Seromaroro: “Zae mase ya,” ãko Ritonõpo mana Atão pakomo a Jezu enetuputyryhtao eya xine. Atão rypyry toiro repe. Yrome moro pokoino popyra toehse tuhkãkomo. Mãpyra Ritonõpo nekarohpyry ke rokẽ tuhkãkõ tyyrypyry poko exiketõ kurãkõme exiko ropa mana. Orihpỹme exiko roropa mana.

¹⁷ Ajohpe pyra mana. Toiro rypyry pokoino orihketõme sero põkõ toehse toirõ poe. Yrome Atão nyrihpyry motye kuhse imepỹ nyrihpyry mana, Jezu Kyrixtu nyrihpyry. Ritonõpo nekarohpyry tapoise kyya xine ahtao, kukurãkatone ropa. Kure kyritoryko ropa mana. Mame tuisame exiko sytatose, Jezu Kyrixtu pokoino.

¹⁸ Naeroro Atão Ritonõpo omipona pyra kynexine. Iiryppyry pokoino isaaro sero põkõ toehse popyra, emero porehme. Mãpyra Kyrixtu Tummy omipona toexiryke ipunaka toorih-topõpyry ke kukurãkatone ropa kyhxiropyra xine joroko tamuru ehtohme, kyyrypyrykõ xihpyry poko pyra kuehtohkõme, orihpỹme kuehtohkõme roropa, enara.

¹⁹ Tuhkãkõ iiryppyryme toehse kynexine toiro orutua pokoino, Ritonõpo omipona pyra aehtopõpyry pokoino. Mãpyra Ritonõpo omipona Kyrixtu ehtopõpyryke, toorikyry ke tuhkãkõ tukurãkase ropa eya.

²⁰ Ritonõpo a tynmeropohpyry tokarose Atão pakõ amorepatohme, iiryppyryme toehtohkõ waro toto ehtohme. Yrome tyyrypyrykõ poko itamurumehxo toehse toto sero põkomo. Orihnõko mã toto emero, iiryppyryme toexirykõke. Ritonõpo maro pyra exiko mã toto. Yrome Ritonõpo itamurumehxo sero põkõ pyno mana.

21 Naeroro kyyrypyrykõ pokoino orihketõme toehse sytatoše. Morara exiryke Tumũkuru Kyrixtu tonehpose aorihtohme kymyakãkõme. Kypyno xine toexiryke kukurãkatorỹko mana, orihpỹme kuehtohkõme, jũme Jezu Kyrixtu Kuesẽkõ maro kuehtohkõme.

6

Aorikyhyry sã kyyrypyrykomo a

1 Kurãkõ onekarokehpyra Ritonõpo mana kyya xine iirypyryme kuahtao xine ro. Naeroro otarame ynara ãko imepỹ mana: “Morara ahtao kyyrypyrykõ poko ro sehtone, itamurumehxo kypyno xine Ritonõpo ehtoh waro imehnõ ehtohme.”

2 Arypyra. Morara kara ehtoko. Aorihityã ekepyry osere-mara mana. Mokyro saaro sytatoše, kyyrypyrykõ poko pyra, Kyrixtu enetuputyryhtao kyya xine kuesẽkõme.

3 Tõpurihkase kuahtao xine, Jezu Kyrixtu poetoryme kuexirykõ waro imehnõ ehtohme, kyyrypyrykõ turumekase kyya xine, aorihityã ekepyry oseremara exiry samo. Moro poko osenetupuhtoko.

4 Morarame ipoetoryme tõpurihkase kuahtao xine imaro toorihse sã sytatoše. Imaro tonẽse sã roropa sytatoše. Kyrixtu kynorihne Tummy omi poe. Moro saaro taroino Jezu Kyrixtu omipona ytoytõko sytatoše. Tyjमितunuru poe Tumũkuru õsemãkapone ropa Ritonõpo. Emero motye kuhse Ritonõpo jamihme mana. Naeroro tyrisenã sã osenetupuhnõko sytatoše, Jezu jamitunuru nae kuexirykõke.

5 Typoe kynorihne Kyrixtu wewe pokona. Moro saaro kypoe xine ro kyyrypyrykõ poko pyra sytatoše. Mame tyjमितunuru tokarose Ritonõpo a Tumũkuru a tõsemãkapose ropa ahtao eya. Moro saaro Kyrixtu jamitunuru nae sytatoše. Kyyrypyrykõ turumekase kyya xine. Kuesẽkõ omipona rokẽ sytatoše ijमितunuru nae kuexirykõke.

6 Osemazuhme kyyrypyrykõ poko rokẽ sexiatoše. Ipoko exikehpyra sexiatoše. Etuarimãko sexiatoše. Ahno namoto tošẽ onurumekara. Moro sã kyyrypyrykõ onurumekara sexiatoše. Irumekary waro pyra sexiatoše. Yrome taroino kyyrypyrykõ poko pyra rokẽ sytatoše. Kumykõ omi poe Kyrixtu kynorihne tyjमितunuru ritohme kukurohtaka xine, kyyrypyrykõ poko pyra kuehtohkõme. Naeroro pake kuehtopõpyrykõ sã pyra sytatoše, kyyrypyrykõ poko pyra sytatoše toehse.

7 Toorihse kuahtao xine kyyrypyrykõ poko pyra sytatoše, aorikyhyry samo.

⁸ Mame jūme orihpỹme exīko sytatose Jezu maro. Typo-ero kynorihne Jezu. Isaaro kypoe xine ro kyyrypyrykõ turumekase kyya xine. Naeroro ynara enetupuhnõko sytatose, jūme orihpỹme exīko sytatose Jezu maro.

⁹ Kyrixtu tõsemākapose ropa mana, orihzomopyra aehtohme jūme. Moro waro sytatose. Anaorihmaposaromepyra imehnõ mana jūme.

¹⁰ Kynorihne Jezu kyyrypyrykõ epehpyryme. Toiro kynorihne orihzomopyra ehtohme jumāme. Seromaroro orihpỹme ropa mana kure rokẽ Ritonõpo maro.

¹¹ Morara exiryke wenikehpyra ehtoko. Kyyrypyrykõ turumekase kyya xine. Ipoko pyra toehse sytatose. Taroino Ritonõpo omipona rokẽ ytoytõko sytatose tyrisenā sā kuosentupuhthõkõ toehse exiryke. Kure rokẽ Jezu Kyrixtu maro sytatose.

¹² Epohnohpyra ehtoko oorypyrykõ poko, oexirykõ poko. “Yrypyry poko ehxi,” kara ehtoko. İrypyryme oehtohkõ poko penetara ehtoko. Oorypyrykõ poko pyra ehtoko ipunaka.

¹³ Tyyrypyrykõ poko exiketõ wānohnõko Ritonõpo mana. Yrome Ritonõpo omipona exiketõ kapu aka ytõko mā toto. Os-emazuhme mexiatose oorypyrykõ poko. Yrome seromaroro Ritonõpo omipona rokẽ ytoytõko matose. Morara exiryke: “Jesēme mase,” kara ehtoko ipunaka joroko tamuru a. “Õmi poe yyrypyry poko ase,” kara roropa ipunaka eya. Yrome Ritonõpo a rokẽ: “Yna esēme mase,” kahtoko. “Ajamitunuru ekaroko yna a, zae yna ehtohme, õmipona roropa,” kahtoko eya.

¹⁴ Oorypyrykõ poko pyra ehtoko, Ritonõpo nymeropohpyry Moeze a ohxiropyra xine ehtohme. Ritonõpo namotome rokẽ toehse matose, eya tukurākase oexirykõke.

Kuesēkõ namotome sā zae rokẽ ehtoh poko

¹⁵ Seromaroro tukurākase sytatose Ritonõpo a inymeropohpyry omipona kuexirykõke pyra. Imūkuru orikyry enetuputyryke rokẽ kyya xine tukurākase sytatose. Yrome ynara kara ehtoko: “Ritonõpo nymeropohpyry omipona pyra kuahtao xine ro tukurākase sytatose. Naeroro kyyrypyrykõ poko ro sehtone,” kara ehtoko.

¹⁶ Imepỹ poetoryme oexirykohtao aomipona oehtohkõme, inamotome exīko matose. Mame oesēkõ onurumekara matose, ipyno oexirykõke. Moro saaro tyyrypyrykõ poko exiketõ tyyrypyrykõ onurumekara mā toto. Yrome matose Ritonõpo omipona se toehse. Zae exīko roropa matose Ritonõpo maro jūme. Moro poko wenikehpyra ehtoko.

17 Osemazuhme oorypyrykō poko mexiatose. Yrome Ritonōpo omiry etaryke oya xine, tonetupuhse oya xine. Ātamorepatopōpyrykō omipona toehse matose yronomyryme. Moro poko: “Kure mase Papa Kapuaono,” āko ase Ritonōpo a.

18 Tyrypyry poko exiketō tymyhse sã mã toto. Yrome Ritonōpo jamitunuru tomōse okurohtaka xine, oorypyrykō poko pyra oehtohkōme. Seromaroro joroko tamuru omipona pyra matose. Ritonōpo omipona rokē matose.

19 Oya xine oturūko ase tarōkō oturutoh saaro oorypyrykō rumekary waro pyra oexirykōke, Ritonōpo omipona exiry waro pyra roropa oexirykōke. Osemazuhme oorypyrykō poko se mexiatose. Zae pyra oehtohkō poko mexiatose. Popyra oehtohkō poko mexiatose roropa. Māpyra seromaroro osekarotoko ipunaka Ritonōpo a zae rokē oehtohkōme, kure ehtoh poko rokē oehtohkōme ineneryme.

20 Oorypyrykō poko awahtao xine zae oehtohkō poko pyra mexiatose.

21 Morara exiryke otyme kure oya xine oorypyrykō poko oehtopōpyrykō nae? Arypyra. Oorypyrykō poko oehtopōpyrykō poko ehxirōko matose seromaroro. Tyrypyry poko exiketō toorihse ahtao, ameke rokē exīko mã toto Ritonōpo a jūme, tyrypyrykō eheppyryme.

22 Yrome seromaroro oorypyrykō poko pyra oehtohkōme tymyhpokase ropa sã matose, Ritonōpo namotome rokē oehtohkōme. Naeroro tōmipona oritorỹko Ritonōpo mana. Mame imeīpo orihpỹme oritorỹko roropa mana jūme.

23 Ynara exiryke, kyyrypyrykō eheppyryme orihnōko sytatose. Yrome Ritonōpo nekarohpyry ke orihpyra sytatose jūme. Jezu Kyrixtu Kuesēkō marōme exīko sytatose, toorihse exiryke kymyakākōme.

7

Typye exiketō ehtoh samo

1 Moeze nymerohpyry mã kuamorepara xine toehse, Jezu Kyrixtu omipona kuexirykōke. Wekyry tomo, ynara zuaro matose, kowenu omiry sã Ritonōpo nymeropohpyry mana. Aomipona sytatose orihpyra kuahtao xine rokene. Toorihse kuahtao xine aomipona exikehnōko sytatose.

2 Niotakety morararo mana. Niotakety tynio maro exīko mana toorihtho ponāmero. Ritonōpo nymeropohpyry poe ipytyme exīko mana tynio orikyry ponāmero. Yrome toorihse inio ahtao tynioke pyra ropa nohpo exīko mana. Toorihse inio exiryke pytȳpome toehse ynororo.

3 Naeroro imepỹ orutua maro mokyro toehse ahtao, orihpyra ro inio ahtao popyra mana. Iiryppyryme mana. Yrome

toorihse inio ahtao, tynioke pyra toehse ropa mana. Kowenu omihpyry ae ro iniotary ropa kure mana. Morararo Ritonõpo nymeropohpyry ae ro mana. Iiryryryme pyra mana imep̃y maro iniotary ropa ahtao, inio toorihse exiryke.

⁴ Wekyry tomo, osemazuhme azahkuru sexiataose. Ynara sosenetuputyatose: “Kure sytatose Ritonõpo a inymeropohpyry omipona kuexirykõke,” sytatose repe. Yrome seromaroro azahkuru kuosenetupuhtohkõ turumekase kyaa xine, tynio ekepyry rumekatoõpyry sã nohpo a. Ynara enetupuhnõko sytatose, Ritonõpo a tukurākase sytatose inymeropohpyry omipona kuexirykõke pyra. Yrome Jezu orihpõpyry enetuputyryke kyaa xine tukurākase sytatose. Seromaroro aẽsemamyhpyry ropa poetoryme toehse sytatose. Naeroro Jezu omipona ytoytõko sytatose.

⁵ Kypenetatõpyrykõ xihpyry poko kuahtao xine, kyyrypyrykõ poko ehse kymarokomo. Mame: “Morohne poko pyra ehtoko,” karyke Ritonõpo a, tynymeropohpyry ae, itamurumehxo kyyrypyrykõ poko se sexiataose. Yrome kyyrypyrykõ onurumekara kuahtao xine ameke rokẽ exiõko sytatose Ritonõpo a toorihse kuahtao xine.

⁶ Moeze nymerohpyry omipona se kuehtõpyrykõ kymykyrykõ sã kynexine. Yrome Jezu kynorihne kymyakākõme. Morara exiryke seromaroro Ritonõpo omipona kuexirykõ waro sytatose. Aomipona ytoytõko sytatose Moeze nymerohpyry omipona kuexirykõke pyra. Yrome Ritonõpo Zuzenu a kuosenetupuhtohkõ kurākaryke aomipona ytoytõko sytatose.

Moeze nymerohpyry yyrypyry poko jehtoh poko

⁷ Morara ahtao otara ãko sytatou Moeze nymerohpyry poko? Popyra Moeze nymerohpyry nae? Arypyra. Yrome Moeze nymerohpyry eneryhtao ya yyrypyry poko zuaro toehse ywy. Ynara tymerose exiryke: “Imehnõ mõkomory poko penetara ehtoko, ipyty poko roropa penetara ehtoko,” karyke Moeze nymerohpyry a morohne poko ypenetary poko zuaro toehse ywy.

⁸ Mame Ritonõpo nymeropohpyry etaryhtao kyaa xine zuaro exiõko sytatose. Popyra Ritonõpo a kyyrypyrykõ poko kypenetarykõ mana. Moro waro toehse sytatose repe. Yrome itamurumehxo imehnõ mõkomory poko penetãko sytatose, ipyxiãkõ poko penetãko roropa sytatose Ritonõpo nymeropohpyry eneryhtao ro kyaa xine. Inymeropohpyry waro pyra kuahtao xine rokẽ iiryryryme ehtoh waro pyra sehtory.

⁹ Osemazuhme Ritonõpo nymeropohpyry waro pyra exiase. “Ywy ase kure Ritonõpo a,” tykase ywy repe. Yrome

Ritonõpo nymeropohpyry waro toehse jahtao, ynara ase: “Itamurume tyrypyhpyke ase Ritonõpo a,” ase ya rokene.

¹⁰ Mame zuaro toehse ywy juãnohtoh poko, yrypyry ehepyryme ameke rokẽ Ritonõpo a jexiry poko toorihse jahtao. Moro waro toehse ywy. Ritonõpo a tynyeropohpyry tonehpose orihpỹme kuehtohkõme repe tymaro. Yrome juãnopryry poko rokẽ jamorepase.

¹¹ Azahkuru exiase: “Kure ase Ritonõpo a,” karyhtao ya. Yrome toipe exiase yrypyry poko. Naeroro osenekunohnõko rokẽ exiase. Mame Ritonõpo nymeropohpyry waro toehse jahtao: “Iiryryryme ase Ritonõpo a,” ase ya rokene. “Jũme ameke exĩko ase Ritonõpo a toorihse jahtao,” ase ya rokene.

¹² Zae Ritonõpo nymeropohpyry mana: “Jomipona ehtoko,” katopõpyry Ritonõpo a zae mana. Kure rokẽ mana.

¹³ Yrome oty katohme Ritonõpo nymeropohpyry kurã jorihmãko nae? Arypyra. Yrypyry a rokẽ taorihmapose ywy. Ritonõpo nymeropohpyry pokoino kyyrypyrykõ popyrahxo exĩko mã ipunaka.

Kure jexiry se jahtao yrypyry poko ro myhe ase

¹⁴ Ritonõpo nymeropohpyry kure ehtoh waro sytatose, Tuzenu poe tymeropose exiryke. Yrome yrypyry poko ro ase. Tymyhse sã ase yrypyry a.

¹⁵ Kure onyrypyra jahtao ynara ãko ase ya rokene: “Oty katoth ypenetatoh poko pyra hano?” ãko ase. Yrome yrypyry poko jahtao ynara ãko ase: “Oty katoth moro xihpyry poko hano? Ipoko se pyra ase repe yrome ipoko ro ase,” ãko ase ya rokene.

¹⁶ Naeroro ise pyra jehtoh poko ro jahtao, Ritonõpo nymeropohpyry zae exiry enetupuhnõko ase.

¹⁷ Naeroro yrypyry poko se pyra ase repe. Yrome yrypyry ukurohtao mana. Naeroro popyra jexiryke ukurohtao, yrypyry poko ase.

¹⁸ Kure jexiry poko se ase repe, yrome kure jexiry waro pyra ase. Naeroro ynara enetupuhnõko ase kure nymyry pyra ase ukurohtao.

¹⁹ Kure jexiry se ase repe, yrome ipoko pyra sã ase. Mãpyra popyra jexiry se pyra roropa ase repe yrome ipoko ro ase.

²⁰ Naeroro ise pyra jehtoh poko ro jahtao, ypoe pyra ase yrypyry poko. Yrypyry poko ase iiryryryme jexiryke ukurohtao.

²¹ Naeroro ynara enetupuhnõko ase, kure jehtoh poko se jahtao ipoko jehtoh waro pyra ase iiryryryme jexiryke ukurohtao.

²² Ritonõpo nymeropohpyry omipona se ase yronymyryme repe.

²³ Yrome ynara enetupuhnõko ase, kure jehtoh poko se jahtao ro yyrypyry poko ase, iiryppyryme jexiryke ukurohtao. Āpuruhpyry taõ sã ase. Āpuruhpyrytaono tũtara mana tapuruse exiryke āpuruhpyry tao. Moro saaro kure jexiry poko pyra ase jamihme pyra jexiryke.

²⁴ Emynyhmãko ase yronymyryme. Onoky yjamihtanohnõko nah yyrypyry poko pyra jehtohme, etuarimaketõ esaka ytopyra jehtohme toorihse jahtao?

²⁵ Kuesẽkõ Jezu Kyrixtu kypynanohnekõme mana. Emero motye kuhse jamihme mana. Yjamihtanohnõko mana. Naeroro: “Kure mase, Ritonõpo,” ãko ase Ritonõpo a.

Taroino Ritonõpo omipona ase yronymyryme. Yrome jamoreme rokẽ jahtao yyrypyry poko exiry, Jezu Kyrixtu jamitunuru pyra jahtao.

8

Isene kuexirykõ poko Ritonõpo Zuzenu maro

¹ Morara exiryke seromaroro: “Popyra mase ya,” kara Ritonõpo kyya xine mã ipunaka Jezu Kyrixtu maro kuexirykõke. Ipoetoryme kuexirykõke kuaropopyra xine mana etuarimaketõ esaka.

² Ritonõpo a Tuzenu jamitunuru tokarose kyya xine kyyrypyrykõ poko pyra kuehtohkõme. Morara exiryke Zuzenu kuosenetupuhtohkõ kurãkãko mana Jezu Kyrixtu maro nymyry kuexirykõke. Naeroro etuarimaketõ esaka ytopyra sytatose.

³ Ekurãkaposaromepyra sexiataose kuamoreme xine Ritonõpo nymeropohpyry omipona pyra kuexirykõke. Zae pyra sexiataose Ritonõpo a emero porehme. Yrome Tumũkuru tonehpose Ritonõpo a sero pona, ahnome ehtohme. Mame kysã xine toehse Imũkuru iiryppyrymãkõ samo. Yrome iiryppyryme pyra kynexine. Mame toorikyry ke kyyrypyrykõ topehmase eya. Tukurikase roropa kymarokõ eya tyjamitunuru ekarotohme kyya xine, kyyrypyrykõ poko pyra kuehtohkõme.

⁴ Tumũkuru tonehpose Ritonõpo a tynymeropohpyry omipona kuehtohkõme. Seromaroro kuamoreme xine pyra ytoytõko sytatose, Ritonõpo jamitunuru nae kuexirykõke. Morara exiryke aomipona toehse sytatose.

⁵ Mame typenetatohkõ xihpyry poko exiketõ typenetatohkõ poko rokẽ osenetupuhnõko mã toto. Yrome Ritonõpo Zuzenu omipona exiketõ Ritonõpo Zuzenu omiry poko osenetupuhnõko mã toto.

⁶ Morararo openetatohkõ poko rokẽ õsenetuputyrykohtao jũme etuarimãko matose. Ameke exiko matose Ritonõpo a

toorihse awahtao xine. Mäpyra kokoro rokë Ritonõpo Zuzenu omipona awahtao xine tyrisenã sã õsenetupuhtohkõ exïko mana. Torëtyke pyra roropa matose exïko. Mame jüme Ritonõpo maro exïko matose toorihse awahtao xine.

⁷ Naeroro Ritonõpo zehno exïko mã toto, typenetatohkõ xihpyry poko osenetupuhketomo. Ritonõpo nymeropohpyry omipona pyra mã toto. Aomipona exisaromepyra mã toto.

⁸ Typenetatohkõ xihpyry poko exiketõ Ritonõpo zamaro pyra mã toto.

⁹ Yrome openetatohkõ xihpyry poko pyra matose. Ritonõpo Zuzenu omipona matose, ajohpe pyra okurohtao xine Ritonõpo Zuzenu nae ahtao. Kyrixtu Zuzenu pyra exiketõ ipoetoryme pyra mã toto.

¹⁰ Yrome Kyrixtu nekarohpyry nae awahtao xine okurohtao xine, Kyrixtu ro okurohtao xine mana. Orihnõko ro õkokõ mã repe, oorypyrykõ poko toehse oexirykõke. Yrome Ritonõpo Zuzenu oësemãkapotorÿko ropa mana Ritonõpo maro jüme oehtohkõme toorihse õkokõ ahtao. Oësemãkapotorÿko Ritonõpo mana: “Tukurãkase mase ya,” tykase oya xine exiryke.

¹¹ Ritonõpo Zuzenu a Jezu tõsemãkapose ropa toorihse ahtao. Naeroro okurohtao xine Ritonõpo Zuzenu ahtao, õkokõ rïko roropa orihpÿme mana, Tuzenu okurohtao xine exiryke.

¹² Wekyry tomo, kure kyritorÿko Ritonõpo mana. Morara exiryke kyyrypyrykõ poko pyra sehtone. Kypenetatohkõ xihpyry poko pyra roropa sehtone.

¹³ Ynara exiryke, openetatohkõ xihpyry poko awahtao xine nuriamë exïko matose Ritonõpo a. Yrome ynara karyhtao oya xine: “Ritonõpo Zuzenu a jakorehmaryke, yrypyry poko pyra ase. Kure rokë ehtoh rïko ase,” karyhtao oya xine jüme Ritonõpo maro exïko matose, toorihse õkokõ ahtao.

¹⁴ Ritonõpo Zuzenu omipona awahtao xine ipoenõme matose.

¹⁵ Tuzenu tonehpose Ritonõpo a kukurohtaka xine, imehnõ namotome oripyra xine Ritonõpo Zuzenu mana, kuenaroximara xine roropa mana. Typoenõme kyritorÿko mana. Naeroro Ritonõpo Zuzenu poe ynara ãko sytatose Ritonõpo a: “Papa, Papa,” ãko sytatose.

¹⁶ “Papa,” ãko sytatose Ritonõpo a ipoenõme kuexirykõ waro kuexirykõke. “Ritonõpo poenõme matose,” ãko roropa Ritonõpo Zuzenu kyra xine mana kukurohtao xine.

¹⁷ Mame Ritonõpo poenõme kuexirykõke, ipoetory tomo a inekarotyã kurã apoïko roropa sytatose. Tumükuru Kyrixtu a inekarotyã apoïko roropa sytatose Kyrixtu maro kuexirykõke. (Ritonõpo se pyra exiketõ mã kutuarimapotorÿko toto Ritonõpo omipona kuexirykõke.) Mame emero esëme Kyrixtu

toehse ahtao tuisame exīko roropa sytatose imaro, kuetuari-
marykohtao taro Kyrixtu etuarimatopõpyry samo.

Imeïpo kuexirykõ poko kure

18 Taro kuahtao xine etuarimãko sytatose. Yrome imeïpo kure kuhse exīko sytatose. Ritonõpo nekarotyã kyya xine emero motye kuhse kure mana. Naeroro torëtyke pyra sehtone kuetuarimarykohtao.

19 Ritonõpo nyrihyry emero eraximãko mana. “Ypoenõ moxiamo; Umükuru sã ipunaka toehse mã toto,” katoh Ritonõpo a eraximãko mana.

20 Ritonõpo nyriytyã emero oriñnõko mana, atahnikãko. Toorikyrykõ se pyra repe. Yrome pake Ritonõpo a tahnika-
pose toto, iirypyryme toehse Atão exiryke. “Toiparo rokë ytoytoõko mã toto ynyriytyamo,” tykase Ritonõpo. Morarame kukurãkarykõ ropa, eraximãko sytatose. Emero Ritonõpo nyriytyã kurãkary ropa eraximãko sytatose.

21 Imeïpo ipoenõ Jezu Kyrixtu sã toehse toto ahtao, tynyri-
tyã emero kurãkãko ropa Ritonõpo mana. Mame tyrisenãme toehse emero ahtao oriñpỹme exīko sytatose.

22 Ynara enetupuhnõko sytatose, Ritonõpo nyriytyã etu-
arimãko ro mã toto seromaroro ekuurãkara ro toexirykõke. Enurusasaka nohpo ehtoh sã, sam ãko mã toto.

23 Omise sytatose, tuna se roropa. Kure pyra exīko sytatose. Etuarimãko. Naeroro sam ãko sytatose. Yrome Tuzenu tyrise Ritonõpo a kukurohtaka xine kuamorepa-
tohkõme. “Imeïpo Jezu Kyrixtu sã exīko sytatose ipunaka,” ãko kukurohtao xine mana. Naeroro ynara katoh eraximãko sytatose: “Umükuru sã matose toehse ipunaka,” katoh eraximãko sytatose. Kuokokõ kurãkary eraximary poko kyya xine sam ãko sytatose kukurohtao xine.

24 Kukurãkarykõ eraximaryke kyya xine typynanohse sytatose. Imeïpo kukurãkarykõ Ritonõpo a enõko sytatose rahkene. Tukurãkase kuahtao xine oneraximara exīko sytatose, kurãme toehse kuexirykõke.

25 Yrome kukurãkarykõ eraximãko ro sytatose onenepyra ro kuexirykõke. Naeroro penekehpyra sytatose kukurãkarykõ eraximary poko.

26 Morararo Ritonõpo Zuzenu oturũko mana Ritonõpo maro kypoko xine. Kuosenetupuhtohkõ ekarõko mã Ritonõpo a kuotururukõ waro pyrahko kuahtao xine. “Otarã ãko hano Ritonõpo a? Oty poko oturupõko hano eya?” ãko sytatose. Morara ahtao Ritonõpo Zuzenu kukurohtao xine oturũko Ritonõpo maro, tõmiry ae rokene. Sam katoh sã Ritonõpo Zuzenu omiry mana.

²⁷ Ritonõpo poe oturũko Zuzenu mana Ritonõpo maro ipotory tõ akorehmary poko. Kukurohtao xine enẽko Ritonõpo mana. Tuzenu osenetupuhtopõpyry waro roropa mana.

²⁸ Naeroro emero rokẽ kuetuarimarykohtao ynara zuaro sytatose, erohnõko Ritonõpo kypoko xine mana. Kure rokẽ kyritorỹko mana, ipyno kuexirykõke, tymenekase roropa kuexirykõke eya tõsenetupuhtopõpyry ae ro.

²⁹ Ynara exiryke tynymenekatyã tymarõme tyrise Ritonõpo a Tumũkuru sã kuehtohkõme, tuisamehxo Imũkuru ehtohme imoihmãkõ jekyry maro.

³⁰ Naeroro tynymenekatyã eahmane Ritonõpo typoetoryme toto ehtohme. Mame tyneahmatyã tukurãkase eya. Mame toto kurãkaxõpo, ynara tykase eya xine: “Umũkuru sã ipunaka exõko matose,” tykase.

Kypyno xine Ritonõpo exiry poko Jezu Kyrixtu maro

³¹ Morohne poko osenetuputyryhtao ynara ãko ase: “Ritonõpo kuakorehmanekõme ahtao, poremãnõko rokẽ kyzehnotokõ mana.”

³² Tumũkuru onypynanohpyra Ritonõpo kynexine. Kypynanohtohkõme Tumũkuru tonehpose tarona aorihtohme, orihpyra kuehtohkõme. Kyya xine Tumũkuru tokarose Ritonõpo a, omomyke pyra toexiryke. Morara Ritonõpo ahtao tynekarory kurã ekarõko roropa kyya xine mana, emero porehme.

³³ Kypoko xine ynara ãko Ritonõpo mana: “Kure nase toto, iirypyrykõ tykorokase mana,” ãko kypoko xine mana.

³⁴ Naeroro kyhxironanõkõ poremãnõko mã toto. “Iirypyryme matose Ritonõpo a,” kara exõko mã toto Ritonõpo poetory tomo a. Kyyrypyrykõ korokatamitume Kyrixtu kynorihne. Tõsemãkapose ropa kuhse Kumykomo a tymaro ehtohme ropa tuisame. Tummy maro kypoko xine oturũko mana, kuakorehmatohkõme. Naeroro ynara kasaromepyra imehnõ mana: “Orihnõko matose oorypyrykõ epehpyryme,” kasaromepyra imehnõ mana kyya xine.

³⁵ Naeroro sero põkõ mã kyzehno xine Kyrixtu onyrisaromepyra mã toto, kypyno xine pyra ehtohme. Otarãme kuosanumatorỹko mã toto Jezu poetory tõ kara. Otarãme kuetuarimanohpotoryỹko mã toto. Otarãme kyyryhmatorỹko toh mana. Otarãme emitapãnõko sytatose. Otarãme tymõkomoke pyra exõko sytatose tymetyke pyra ipunaka. Otarãme tyrohsẽ apoõko sytatose. Otarãme orihnõko sytatose.

³⁶ Ynara tymerose Ritonõpo omirymero sero poko:

“Opoetoryme yna exiryke

oriorihsasaka kohmãnõko ynanase.

Kaneru etapasẽ sã yna rõko imehnõ mana.

Popyra rokē yna rīko toh mana,”
mē tymerose.

³⁷ Yrome morohne toehse ahtao ro kyporemākapopyra xine mā toto. Tākye ro sytatose kuetuarimarykohtao ro Kyrixtu kypyno xine exiryke.

³⁸ Ynara enetupuhnōko ase, senohne emero kyzehno xine Kyrixtu onyripyra mā toto kypyno xine pyra aehtohme. Toorihse kuahtao xine kypyno xine ro mana. Orihpyra ro kuahtao xine, morararo kypyno xine ro mana. Ritonōpo nenyoytyā Ritonōpo omipona pyra toehse ahtao, kyzehno xine Ritonōpo onyripyra mā toto. Joroko tamuru omipona exiketomo, kapuaōkō esēkōme toto ahtao ro kyzehno xine Ritonōpo onyripyra mā toto. Seromatokomo te, exipyra ro exiketō roropa kyzehno xine Ritonōpo onyripyra mā toto.

³⁹ Kae kuahtao xine kypyno xine ro mana. Nono ao kuahtao xine morararo, kypyno xine mana, Kuesēkō Jezu Kyrixtu enetuputyryke kyya xine. Naeroro Ritonōpo nyrytyā emero porehme, kyzehno xine Ritonōpo onyripyra mā toto. Kypyno xine exikehpyra Ritonōpo mā ipunaka.

9

Ritonōpo poko tynymenekatyā maro

¹ Zae jomiry mana. Kyrixtu enetupuhnōko ase jesēme nymyry. Naeroro ajohpe pyra ase. Jesēme Ritonōpo Zuzenu exiryke josenetupuhtoh kurākāko mana zae ehtoh waro jehtohme. Naeroro ajohpe pyra jehtoh waro ase.

² “Emynyhmāko ase yronymyryme wekyry tō poko, juteu tō poko,” āko ase. Sam kakehpyra ase ukurohtao. Wekyry tō nymyry mokaro juteu tomo.

³ Yronymyryme wekyry tomo a Jezu enetupuhpory se ase Ritonōpo a. “Papa Kapuaono, ameke kyriko Kyrixtu wino, ise awahtao, jūme jētuarimatohme, wekyry tō kurākatamitume,” kary se ase Ritonōpo a repe.

⁴ Ritonōpo nymenekatyāme mā toto. Typoenōme tyrise toto eya, tuisame imehxo toexiry tonepose roropa eya xine. “Okurākatorỹko ase,” tykase Ritonōpo eya xine. Tynyeropohpyry tokarose roropa eya xine. Zae Ritonōpo eahmary waro mā toto. Eya xine roropa: “Ynekarory tō ekarōko ase oya xine,” tykase Ritonōpo.

⁵ Aparāo tō pakōme toh mana. Kyrixtu roropa toto ekyryme toehse, ahnome tonuruse exiryke. “Tuisamehxo mase Ritonōpo. Emero esēme mase. Kure mase,” sykatone eya kokoro rokene. Jūme morara kakehpyra sehtone, enara.

⁶ “Okurākatorỹko ase,” kaxīpo juteu tomo a: “Tōmihpyry ae pyra Ritonōpo toehse ropa,” kara ase. Ynara exiryke, Ritonōpo

a emero pyra Izyraeu tō tymenekase mǎ toto. Tuhke pyra rokē ipoetoryme mǎ toto.

⁷ Ritonōpo a emero pyra Aparão poenō typoetoryme tyrise. Ynara tykase Ritonōpo Aparão a: “Izake poenō rokē ynymenekatyāme mana apakōme nymyry toto ehtohme,” tykase.

⁸ Morara karyke Ritonōpo a Aparão poe rokē tonuruse exiketō Ritonōpo poenōme pyra mana. Iximaeu tō Ritonōpo poenōme pyra mana. Yrome Ritonōpo omihpyry poe aenu-rutyā Izake tō typoenōme ekarōko Ritonōpo mana. Aparão pakōme nymyry toto ekarōko Ritonōpo mana.

⁹ Ynara Ritonōpo omihpyry kynexine Aparão a: “Imeīpo joehtoh ropa toehse ahtao oehnōko ropa ase. Morarame Sara emūkuāko mana,” tykase.

¹⁰ Mame nae ro enetupuhpotoh mana. Tuhke pyra rokē Ritonōpo nymenekatyā mana. Repeka toemūkuase kamarame, orutuame asakoro. Jūkō toiro, Izake kynexine.

¹¹⁻¹² Yrome toiro Ritonōpo nymenekahpyryme kynexine. Mame tamoreme inymenekahpyry waro imehnō ehtohme, ynara tykase Ritonōpo nohpo a: “Omūkuru osemazuhme aenuruhpyry takorō poetoryme exīko mana,” tykase Ritonōpo. Morara tykase ynororo enurupyra ro toto ahtao, kure ehtoh poko pyra ro toto ahtao, tyrypyry poko pyra roropa toto ahtao. Naeroro Ritonōpo tōsenetupuhtopōpyry poe rokē tymenekase toiro eya, kure toto ehtopōpyry pokoino pyra.

¹³ Ynara tymerose Ritonōpo omiryne: “Jako sehxo ase. Yrome Ezau se hkopyra ase,” tykase. Morara tymerose Ritonōpo omiryne.

¹⁴ “Toiro rokē tymenekase eya imehxo ehtohme. Iruī onymenekara kynexine. Naeroro zae pyra Ritonōpo mana,” āko imehnō mǎ otarame. Yrome ajohpe morara kananō mana.

¹⁵ Ynara tykase Ritonōpo Moeze a: “Imehnō se jahtao, toto onuānohpyra ase iiryryrykō poko. Ipyno xine se jahtao toto pynanohnōko ase,” tykase.

¹⁶ Naeroro kypyno xine Ritonōpo mana: “Yna pyno exiko,” karyke pyra kyya xine. Kypyno xine mana kure kynyrihpyrykō pokoino pyra roropa. Kypyno xine se Ritonōpo exiryke rokē kypyno xine mana.

¹⁷ Ynara tymerose Ritonōpo omiryne, ynara tykase Parao a: “Ynara ehtohme tuisame kyriase, yjamtunuru enepotohme oya imehnomo a, jekātotohme toto a emero pata tō punero,” tykase.

¹⁸ Morara exiryke, imehnō pyno se Ritonōpo ahtao toto pyno mana. Yrome tōmipona pyra exiketomo a

ynara āko Ritonõpo mana: “Ah jomipona pyra nexĩ toto yronymyrymehxo,” āko mana.

Pohnõ wānopyry poko, toto kurākary poko roropa

¹⁹ Otarame ynara āko mā imepỹ ya: “Ynara karyhtao Ritonõpo a, ‘Popyra matose ya, awānohtorỹko ase,’ karyhtao, zae pyra mana, inyrihpyryme kuexirykõke onytyoromara sytatose,” āko mā mokyro otarame.

²⁰ Yrome etako pahne jepe, Ritonõpo maro oseosezuhpyra exiko: “Oty katohme serara kyriase?” kara orino tumerime tapuhse ahtao. Tyrihpõ onezuhpyra mana. Mokyro, orino apuhne sã Ritonõpo mana kypoko xine.

²¹ Orino apuhne typoe rokẽ tyrĩko mana. Mame moro orino ke toiro, asakoro tapuhsẽ riry se tahtao tyrĩko mā rahkene. Tumeri riry se tahtao oripo roropa, morara tyrĩko mana. Ynoro rokẽ zuaro mana.

²² Orino apuhne sã Ritonõpo kynexine, juteu tõ pynanohnõko. Typoe rokẽ toto pynanohnõko kynexine. İrypyrymãkõ zehno toexiry enepory se toehse ynororo tyjमितunuru enepotohme imehnomo a. Mãpyra tuhke jeimamyry toto onuãnohpyra kynexine. Toto onutuarimapopyra kynexine aporo. Imehnõ eahmaryhtao typoetoryme toto ehtohme juteu tõ onutuarimapopyra kynexine. Tõmipona pyra aexityã onutuarimapopyra roropa kynexine.

²³ Yrome: “Umũkuru enetupuhnanõ isã exĩko mā toto,” tykase Ritonõpo. Morara exiryke toahmase sytatose eya Jezu enetupuhtohme kyya xine Kuesẽkõme. “Opyno xine ase. Awānopyrykõ se pyra ase oorypyrykõ poko,” tykase ynororo Tumũkuru enetupuhnanomo a. Kure toexiry enepory se Ritonõpo exiryke morara tykase typyno exiketomo a.

²⁴ Tymenekase sytatose Ritonõpo a typoenõme kuehtohkõme. Toitoine sytatose juteu tõme. Imehnõ sytatose juteutõkara. Yrome kymarokõ emero toahmase sytatose Ritonõpo a typoenõme kuehtohkõme.

²⁵ Ynara tymerose Ritonõpo omĩryme Ozeja a: “Imehnõ kynexine ypoetory tõ kara.

Yrome ‘Ypoetoryme matose’ āko ase.

Mokaro pyno pyra exine repe.

Yrome eya xine ‘Opyno xine ase’ āko ase, toto eahmãko.

²⁶ Morarame moro pata poro ‘Ypoetory kara matose’ katopõpyry poro, moro poro toto eahmãko ase.

‘Orihpỹme exikety poenõme matose’ āko mā imehnõ ipoko xine,” tymerose.

27 Ynara tykase Izaja roropa Izyraeu tō poko: “Ikuhpỹme Izyraeu tō toehse ahtao ro isawã samo, tuna konõto ehpiukuroko, morara ahtao ro toitoine rokẽ mã inypynanohtyãme exĩko toto.

28 Okynã pyra sero põkõ rypyry epehmapõko Kuesẽkõ mana, axĩ roropa,” me tymerose.

29 Ynara tymerose roropa Izaja ekepyry a pake: “Ky-poenõkõ akoĩpyry onukurãkara Kuesẽkõ Jamihmehxo Exikety ahtao, Sotoma põkõ sã sehtory, Komora põkõ enahtopõpyry sã roropa sehtory, senahtory rokene,” tymerose.

Izyraeu tō mã Ritonõpo omiry kurã poko

30 “Oty katohme tuhke juteutõkara Jezu enetupuhnõko, yrome tuhke pyra rokẽ juteu tō enetupuhnõko nae?” ãko matose otarame. Mokaro juteutõkara kure toehtohkõ onupipyra toh nexiase repe. Yrome: “Tukurãkase matose,” tykase Ritonõpo eya xine.

31 Mãpyra juteu tomo a, Ritonõpo nymenekatyamo a Ritonõpo maro kure toehtohkõ tupise repe inymeropohpyry omipona toehtohkõ poko repe. Yrome: “Kure matose ya,” kara tokurehse Ritonõpo eya xine, inymeropohpyry omipona exisaromepyra toto exiryke.

32 Ritonõpo onenetupuhpyra toexirykõke tokurehse toto. “Zae sytatose Ritonõpo a enetuputyryke kyya xine,” kara toh nexiase. Azahkuru ynara tokarose eya xine: “Kure ynanase Ritonõpo a inymeropohpyry omipona yna exiryke,” tykase toto azahkuru. Kyrixtu enetuputyry se pyra toh nexiase. Naeroro: “Zae matose ya,” kara tokurehse Ritonõpo eya xine.

33 Moro poko ynara tymerose Ritonõpo omiryme, “Etatoko pahne, Xiã po ypoetory tō esẽ rĩko ase.

Topuimo sã mã mokyro exĩko orẽpyra.

Yrome ise pyra exĩko mã toto, morotõkomo.

Topu pona osetapaketõ sã ise pyra exĩko mã toto.

Mãpyra tosẽkõme enetuputyryhtao eya xine atasamara mã toh exĩko,”

katoh, tymerose.

10

1 Wekyry tomo, juteu tō pynanopyry poko penetãko ywy yronomyryme. Wekyry tõme mã toto. Naeroro Ritonõpo maro oturukehpyra ase toto kurãkary poko.

2 Ritonõpo omipona se yronomyryme toh mã repe, zuaro ase. Yrome Ritonõpo a zae ehtoh waro pyra toh mana.

3 Ritonõpo a tukurãkarykõ waro pyra toh mana. Naeroro tamoreme xine toekurãkarykõ zupĩko nexiase toto. Zae sytatose

Ritonõpo a enetuputyryke rokẽ kyya xine, moro enetuputyry se pyra nexiase toto.

⁴ Morarame Kyrixtu mã Ritonõpo nymeropohpyry etyh-pyryme mana, kukurãkatohkõme. Naeroro Kyrixtu enetupuhnanõ emero kurãkãko Ritonõpo mana Tumũkuru enetuputyryke eya xine.

Sero nono põkõ pynanopyry se Ritonõpo mana porehme

⁵ Ynara tymerose Moeze a Ritonõpo nymeropohpyry omipona ehtoh poko zae ehtohme Ritonõpo a: “Ritonõpo nymeropohpyry omipona awahtao xine ipunaka, isene exiko matose,” tykase.

⁶ Yrome ynara tymerose Ritonõpo omiryyme okurãkary poko Ritonõpo enetuputyryke oya: “Ynara kara exiko oya ro: Onoky onuhnõko nae kapu aka (Kyrixtu enehse xiaro)?”

⁷ “Ynara kara exiko roropa: Onoky yhtõko nae aorihtyã esaka, Kyrixtu enehse ropa aorihtyã poe?”

⁸ Ynara tymerose Ritonõpo omiryyme: “Zuaro matose zuaro se awahtao xine kukurãkarykõ poko Ritonõpo a, aomiry enetuputyryke kyya xine.” Moro omi totase oya xine. Ynanekaroase oya xine. Ipoko mosenetuputyatose: “Kyrixtu enetupuhtoko,” karyhtao yna a oya xine. Moro omi ekarõko ynanase oya xine.

⁹ Jezu orihxĩpo tõsemãkapose ropa Ritonõpo a. Moro enetuputyryhtao oya xine imehnõ zurũko matose: “Jezu Jesẽme mana,” ãko matose imehnomo a. Morara awahtao xine opynanohtorỹko Ritonõpo mana.

¹⁰ Ynara exiryke, kukurohtao xine enetuputyryhtao kyya xine kukurãkatorỹko Ritonõpo mana. “Zae mase ya,” ãko mana kyya xine. “Jezu Jesẽme mana,” karyhtao kyya xine kypynanohtorỹko Ritonõpo mana.

¹¹ Ynara tymerose Ritonõpo omiryyme: “Jenetuputyryhtao oya Oesẽme atasamara exiko mase,” me tymerose Ritonõpo omiryyme.

¹² Ahno poko emero morara ãko Ritonõpo mana, oxisã juteu tõ exiryke juteutõkara maro. Ritonõpo sero põkõ Esẽme mana, emero porehme. Naeroro tonetupuhnanõ akorehmãko mã emero, imaro aotururukohtao.

¹³ Ynara tymerose Ritonõpo omiryyme: “‘Papa Kapuaono, kukurãkako,’ kananõ pynanohnõko Ritonõpo mana emero porehme,” ãko.

¹⁴ Yrome atakorehmaposaromepyra onenetupuhpyra exiketõ mana. Morararo onenetupuhpyra omi kurã onetapitopyra exiketõ mana. Mame otãto omi kurã etãko toh nae onekaropyra imepỹ ahtao eya xine?

15 Morararo omi kurã onekaropyra toh mana, ekaronanõ anaropopyra tokurehse ahtao. Ynara tymerose Ritonõpo omiryne sero poko: “Kure kuhse mokaro oepyyrã mana. Omi kurã ekaronanõ oepyyrã kure kuhse mana,” ãko.

16 Yrome toitoine rokẽ omi kurã etãko mã toto, emero pyra. Ynara tymerose Izaja a sero poko: “Papa Kapuaono, yna omiry onenetupuhpyra mã toto. Tuhke pyra rokẽ enetupuhnõko mã toto,” tykase. Moro tymerose Izaja a pake.

17 Naeroro enetupuhnõko mã toto omi kurã etaryhtao. Etãko toh mana Kyrixtu poko tamorepase toto ahtao.

18 Yrome ynara ãko ase oya xine, ajohpe pyra omi kurã onetara toh nae? Totase eya xine rahkene. Ynara tymerose Ritonõpo omiryne moro poko:

“Aomirykõ totase eya xine emero pata tõ punero.

Toto omihpyry tõsekãtose nono etyhpyry punero.”

19 Ynara ãko ropa ase: “Izyraeu tõ zuaro pyra nexiahse?” ãko ase. Ynara ãko Moeze nymerohpyry jezuhnõko:

“Izyraeu tomo, imehnõ zumoxike oritorỹko ase.

Ypoetory tõ kara ke ozekãtanohtorỹko ase,

zae ehtoh waro pyra exiketõ ke,”

tykase.

20 Orẽpyrahxo Izaja kynexine roropa ynara karyhtao Ritonõpo omiryne:

“Tonetupuhse ywy juteutõkara a, jupipynỹpo tomo a.

Osenepoase roropa eya xine,

‘Yna akorehmako,’ kapynỹpo tomo a,”

tykase Izaja Ritonõpo omiryne.

21 Yrome Izyraeu tõ poko ynara tykase:

“Juteu tõ eahmary poko ykohmamyase toto kurãkatohme repe.

Yrome jomipona pyra rokẽ nexiase toto.

Ymoipyra roropa nexiase toto,”

tykase Izaja Ritonõpo omiryne toto poko.

11

Izyraeu tõ wãnopyry se pyra Ritonõpo mã repe

1 “Typoetory tõ juteu tõ turumekase Ritonõpo a,” ãko matou ya? Arypyra ipunaka. Ywy roropa juteume ase. Aparão paryme ase. Pẽjamĩ paryme roropa ase. Jurumekara Ritonõpo mana.

2 Naeroro tynymenekatyã onurumekara Ritonõpo mana. Apitoryme tynmenekase toto typoetoryme toto ehtohme. Ritonõpo omihpyry waro matose moro poko, Izyraeu hxirotopõpyry Eria a, Ritonõpo netaryme. Ynara tykase ynororo:

3 “Ritonõpo, urutõme onenyohyã totapase eya xine. Tynekarorykõ zahkatoh typahpahse roropa eya xine. Ywy

ro rokē opoetory akoĩpyryme ase. Mame jetapary kuhnõko roropa mã toto,” tykase Eria pake.

⁴ Morarame ynara tykase Ritonõpo eya: “Omoro rokē kara. Tuhke jenetupuhnanõ nae ro ase. Seti miume orẽpyra exiketõ ypoetory tõ nae ro mana. Jenetuputyry tyya xine onurumekara mã toto. Wewe xihpyry, ahno naxikahpyry ĕpataka porohpyra mã toto, ‘Kure mase,’ katohme,” tykase Ritonõpo.

⁵ Eria maronõpo tõ sã mã juteu tõ seromaroro. Toitoina rokē Ritonõpo enetupuhnõko mã toto, seti miumãkõ menekatopõpyry sã Ritonõpo a pake. Tuhke pohto rokē Ritonõpo nymenekatyã nae mana. Ipynanopyrykõ se toexiryke, tymenekase toto eya.

⁶ Tymenekase toto eya typoe rokene, ipyno xine toexiryke, kure aexirykõke pyra. Kynyrihpyrykõ kurã pokoino tymenekase kuahtao xine, typoe rokē pyra kymenekarykõ exiry, typoe rokē pyra kypyno xine exiry roropa.

⁷ Etatoko pahne, Izyraeu tõ tukurãkarykõ se repe zae toehtohkõme Ritonõpo a. Yrome tokurehse toto. Tuhkãkõkara rokē tukurãkase Ritonõpo a. Tynymenekatyã rokē tukurãkase eya. Yrome tukurãkatohkõ onenetupuhpyra imoihmãkõ kynexine. Naeroro tõmipona pyra exiketõ poko ynara tykase Ritonõpo kynexine: “Ah onenetupuhpyra nexĩ toto,” tykase.

⁸ Ynara tymerose Ritonõpo omiryyme:
 “Ritonõpo poe otato pyra toehse toto.
 Onenetupuhpỹme roropa tyrise toto eya.
 Moro saaro seromaroro Izyraeu pakomotyã
 onenetupuhpyra mã toto.
 Etaryhtao eya xine otato pyra mã toto,”
 tykase.

⁹ Ynara tymerose Tawi a mokaro poko:
 “Naeroro otuhtoh konõto riryhtao eya xine,
 ah tyryhmasẽme nexĩ toto,
 toto wãnohtohme.

¹⁰ Ritonõpo, tonurãkõkara sã toh tyripoko!
 Jũme jamihme pyra tyripoko toto!”
 tykase Tawi Ritonõpo a. Morara tymerose Tawi a Ritonõpo omiryyme.

¹¹ Yrome jũme pyra juteu tõ azahkuru osenetupuhnõko mã toto, axĩtao rokene. Jũme pyra toto wãnohnõko roropa Ritonõpo mana. Ritonõpo omipona pyra juteu tõ toehse exiryke. Morara exiryke imehnõ typynanohse Ritonõpo a, zumoxike juteu tõ ehtohme. Juteutõkara zumoxike juteu tõ se Ritonõpo kynexine, typynanohse toto exiryke. “‘Senetupuh-tone roropa kypynanohtohkõme Ritonõpo a,’ ãko mã juteu tõ otarame,” tykase Ritonõpo oseya rokene.

¹² Juteu tō Ritonõpo omipona pyra toehse. Morara exiryke juteutõkara pynanohnõko Ritonõpo mana seromaroro. Onenetupuhpyra juteu tō kynexine. Morara exiryke juteutõkara enetupuhnõko seromaroro. Juteutõkara a kurākõ ekarõko Ritonõpo mana seromaroro tōmipona pyra juteu tō toehse exiryke. Yrome juteu tomo a enetuputyryhtao ropa itamurumehxo Ritonõpo nekarory apoïko juteutõkara mana juteu tō maro.

Juteutõkara kurākary ropa poko Ritonõpo a

¹³ Oya xine juteutõkara a ynara āko ase, Ritonõpo nymenekahpyryme ase āmorepanekōme tōmiry kurā poko. Yronymyryme erohnõko ase āmoreparykõ poko. Tākye roropa ase.

¹⁴ Otarāme oumoxike xine wekyry tō exīko juteutõkara Ritonõpo enetuputyry eneryke tyya xine. Mame otarame wekyry tō mā Ritonõpo enetuputyry se exīko roropa, juteu tomo. Mame otarame toto pynanohnõko Jezu mana.

¹⁵ Juteu tō se pyra toehse Ritonõpo ahtao kure toehse juteutõkara a, tymaro osepeme toto ehtohme. Māpyra juteu tō pyno ropa Ritonõpo ahtao kure kuhse exīko mana. Aorihtyā ěsemamyry ropa sã kure exīko mana.

¹⁶ Wyi ekeiryhtao, ekeisenã zokonaka kure ahtao tytororo kure exiry enetupuhnõko sytatose. Otyro mity kure ahtao amoriry roropa kure mana. (Moro saaro tonetupuhnanõ osemazuhme Ritonõpo poetoryme toehse ahtao, seromato enetupuhnanõ roropa ipoetoryme exīko, Aparāo ehtopõpyry samo.)

¹⁷ Mame otyro tarykase mana, oriwera. Mame toitoine amoriry tysahkase esemy a. Tymyakāmase toto oriwera itu htaõ amoriry ke, toto esahpyry po ahtatohme ropa. Moro oriwera amoriry sã juteu tō mana, isahkatyā samo. Onenetupuhpyra toexirykõke Ritonõpo poenõme pyra toehse toto. Amarokõ juteutõkara, moro itu htaõ amoriry sã matose. Ritonõpo poenõme matose toehse enetuputyryke oya xine.

¹⁸ Naeroro mokaro, juteu tō, Ritonõpo onenetupuhpynõ onypoihtopyra ehtoko: “Tee, juteu tō se pyra Ritonõpo mana. Kymarokõ rokē menekase,” kara ehtoko. Amoriry sã rokē matose. Zoko sã pyra matose. Mame otyro eukuru yhtopyra mana amoriry wino imity aka. Yrome imity wino onuhnõko mana amoriry aka. Morararo matose. Kure oritorỹko Ritonõpo mana juteu tō pokoino.

¹⁹ Otarāme ynara āko matose: “ÿ, amoriry isahkatyā sã juteu tō tymyakāmase yna ke,” āko matose otarame.

²⁰ Ajohpe pyra mana. Amoriry isahkatyā sã juteu tō turumekase Ritonõpo a onenetupuhpyra toto exiryke. Mame

typoenõme amarokõ tyrise eya mokaro esahpyry pona, Kyrixtu enetuputyryke oya xine. Yrome epyrypara ehtoko. “Kymarokõ rokẽ Ritonõpo poenõme sytatose,” kara ehtoko. Tomeseke ehtoko Ritonõpo onenetupuhkehpyra oehtohkõme.

²¹ Otyro amoriry sahkary sã juteu tõ tuãnohse Ritonõpo a onenetupuhpyra toto ahtao. Amarokõ roropa opynanohpyra xine Ritonõpo exïko mana onenetupuhpyra awahtao xine.

²² Moro poko Ritonõpo kure ehtoh enetupuhnõko sytatose. Yrome kyyrypyrykõ zehno exiry poko enetupuhnõko roropa sytatose. Tõmipona pyra exiketõ zehno mana. Yrome opyno xine mana ipyno exikehpyra awahtao xine onenetupuhkehpyra roropa awahtao xine. Naeroro tomeseke ehtoko. Turumekase oya xine ahtao, amoriry sahkary sã awãnohtorÿko roropa Ritonõpo mana.

²³ Morarame juteu tomo a Ritonõpo enetuputyryhtao ropa eya xine, typoenõme toto rïko ropa Ritonõpo mana. Isahkahpyry riry ropa sã esahpyry pona, moro saaro typoenõme juteu tõ riry waro Ritonõpo mana.

²⁴ Amarokõ juteutõkara oriwera amoriry itu htaõ sã matose. Mame moro itu htaõ amoriry tysahkase, arykahpyry aka tyritohme, tarykasã amoriry ehtohme ropa. Moro sã matose. Osemazuhme Ritonõpo poetoryme pyra mexiatose. Yrome seromaroro ipoetoryme toehse matose. Mame oriwera amorirÿpyry riry ropa tupime pyra Ritonõpo a. Moro sã juteu tõ riry ropa tupime pyra Ritonõpo a mana typoenõme ropa toto ehtohme. Enetuputyryhtao eya xine typoenõme toto rïko ropa Ritonõpo mana.

Emero pynanopyry se Ritonõpo exiry poko

²⁵ Wekyry tomo, Ritonõpo osenetupuhtopõpyry tokare pyra kynexine aporo. Yrome seromaroro tokare toehse rahkene. Naeroro ase aosenetupuhtopõpyry ekarõko oya xine, zuaro oehtohkõme. Ynara mana, axïtao rokẽ Ritonõpo enetuputyry se pyra juteu tõ exïko mana. Juteutõkara pynanopyry poko, “Epo,” tykase Ritonõpo ahtao, Kyrixtu tonetupuhse ahtao toto a, morara toehse ahtao enetuputyry se exïko ropa juteu tõ mana. Morohne poko ourutorÿko ase: “Kymarokõ rokẽ tymenekase Ritonõpo a, typoetoryme,” kara oehtohkõme.

²⁶ Moromeïpo juteu tõ emero pynanohnõko Ritonõpo mana. Sero poko ynara tymerose Ritonõpo omiryne:

“Opynanohnekõ oehnõko Xião pona ypoetory tõ, tyyrypyrykõ rumekahpõkõ, pynanohse.

²⁷ Ynara jomiry etapõko ase eya xine, Juzenu te, jomiry roropa ynekarohpyry eya xine, jũme toto maro exikehpyra exïko.”

²⁸ Omi kurã se pyra juteu tã toehse exiryke Ritonõpo epeme pyra toehse, zehno mã toto. Yrome morara toehse mokaro exiryke amarokõ, juteutõkara, Jezu Kyrixtu enetupuhnõko matose. Mãpyra moino ro Ritonõpo nymenekatyãme juteu tã exiryke toto pyno ro mana. “Ypoenõme matose,” tykase Ritonõpo pake Aparão tomo a. Naeroro juteu tã pyno ro Ritonõpo mana.

²⁹ Ritonõpo kure ehtoh onytyromara mana. “Mokaro pynanohnõko ase,” karyhtao eya, toto pynanohnõko mana. “Moxiã menekãko ase ypoenõme toto ehtohme,” karyhtao eya, toto menekãko mana.

³⁰ Pake hkopyra Ritonõpo onenetupuhpyra mexiatose. Aomipona pyra mexiatose. Seromaroro opynanohtorỹko Ritonõpo mana, aomipona pyra juteu tã toehse exiryke.

³¹ Moro saaro imeĩpo juteu tã pynanohnõko Ritonõpo mana opyno xine ehtoh sã seromaroro. Toto pynanohnõko Ritonõpo mana tõmipona pyra toto ahtao ro seromaroro.

³² Oxisã toehse juteu tomo juteutõkara maro Ritonõpo a, aomipona pyra toexirykõke. Morara exiryke oxisã toto pynanohnõko roropa Ritonõpo mana.

“Kure mase, Ritonõpo,” kary poko

³³ Kure kuhse Ritonõpo mana imehnõ motye emero. Tuaro kuhse roropa ynororo. Emero ehtoh waro mana. Ritonõpo osenetupuhtoh waro pyra sytatose ipunaka. Ayaytory waro pyra roropa sytatose ipunaka.

³⁴ Ynara ãko Ritonõpo omiry sero poko:

“Kuesẽkõ osenetupuhtoh waro pyra sero põkõ mã emero.

Ritonõpo anamorepara mã toto ipunaka.

³⁵ Tykyryrykõ onekaropitopyra mã toto Ritonõpo a epehmapotohme ropa eya imeĩpo,”

ãko.

³⁶ Ynara exiryke, senohne emero tyrise Ritonõpo a. Ritonõpo poe emero toehse mana. “Emero motye kuhse kure mase, Ritonõpo,” katohme eya xine emero tyrise Ritonõpo a. Naeroro: “Kure mase, Ritonõpo,” kakehpyra sehtone myarotokorõme.

12

Ritonõpo omipona kuerohthokõ poko

¹ Wekyry tomo, kypyno xine Ritonõpo mã ipunaka. Naeroro osekarotoko onekarorykõ kurãme eya. “Taro ase Ritonõpo, õmipona rokẽ jehtohme,” kahtoko eya tãkye aehtohme. Morara awahtao xine zae matose exiõko Ritonõpo poko.

² Ritonõpo se pyra exiketõ typenetatohkõ poko rokẽ mã toto. Mokaro ehtoh sã pyra ehtoko. Õsenetupuhtohkõ ikurãkapotoko Ritonõpo a. Õsenetupuhtohkõ tukurãkase ahtao eya, Ritonõpo penetatoh kurã kypoko xine waro exiiko matose, tãkye Ritonõpo riry waro exiiko roropa matose te, zae ehtoh waro roropa matose exiiko.

³ Ritonõpo a tyjमितunuru tokarose ya imehnõ amorepaneme jehtohme. Naeroro ynara äko ase oya xine, kure oehtohkõ poko õsenetuputyrykohtao onymotyëkara ehtoko. Zae osenetupuhtoko oehtohkõ poko, oerohtohkõ poko, enara, Ritonõpo poe tonetupuhse oya xine exiryke.

⁴ Kuokokõ tuhke tÿpokõke mana. Mame kypokõkõ tuhke tÿpokonohke mana.

⁵ Morararo sytatose Jezu Kyrixtu enetupuhnanomo. Tuhke kymarokõ repe. Yrome toiro tokokẽ sã osenetupuhnõko sytatose Kyrixtu maro nymyry kuexirykõke. Mame kuokokõ pokono atakorehmary sã atakorehmãko sytatose kuerohtohkõ poko kuahtao xine emero porehme.

⁶ Kypyno xine Ritonõpo mana ipunaka. Naeroro tyjमितunuru tyripose eya kukurohtaka xine tyotyoro kuerohhtohkõ poko kuehtohkõme Ritonõpo nyrohmanohpotopõpyry poko. Tõmiry poko urutõme Ritonõpo nekarohpyry kyya xine ahtao, moro poko sehtone yronymyryme, Kuesëkõ enetuputyryke kyya xine.

⁷ Imehnõ akorehmaneme tyrise kuahtao xine Ritonõpo a, sakorehmatone toto. Imehnõ amorepaneme tyrise kuahtao xine eya, samorepatone toto.

⁸ Imehnõ typoremãse ahtao Ritonõpo enetuputyry poko, mame jamihme ropa toto riry waro kuahtao xine Ritonõpo poe, syjamihtanohpotone ropa toto. Tÿkyryneke kuahtao xine tonahsë sekarotone imehnomo a. Kyyamene se pyra sehtone. Imehnõ esëme awahtao xine, tomeseke ehtoko opoetory tõ poko. Etuarimaketõ akorehmary waro awahtao xine Ritonõpo poe tãkye ehtoko toto akorehmary poko.

⁹ Ajohpe pyra ehtoko imehnõ pyno oexirykõ poko. Oorypyrykõ zehno ehtoko. Zae se rokẽ ehtoko.

¹⁰ Imehnõ Jezu poetory pyno ehtoko oxiekyryme oexirykõke Kyrixtu enetuputyryke oya xine. Kure rokẽ imehnõ tyritoko roropa.

¹¹ Yronymyryme erohtoko. Akĩme pyra ehtoko. Kuesëkõ omipona ehtoko yronymyryme. Tãkye ehtoko aomipona oexirykõ poko.

¹² Jezu maro tuhke jeimamyry aropõko sytatose Ritonõpo esao. Moro poko õsenetuputyrykõ poko tãkye ehtoko. Oetu-arityrykohtao eanahtotoko. Oturukehpyra ehtoko Ritonõpo

maro.

¹³ Ritonõpo poetory etuarimaryhtao axī ke akorehmatoko toto õkyryrykõ zokonaka ekarotoko roropa eya xine. Osa ekarotoko katonõ nyhtohme atapyĩkõ tao.

¹⁴ Ritonõpo se pyra exiketomo a oryhmorykohtao: “Papa, moxiã ituarimapoko,” kara ehtoko Ritonõpo a. Ynara kah-toko: “Papa, moxiã ikurākako ropa,” kahtoko rokene.

¹⁵ Tākye exiketõ maro awahtao xine atākyematoko. Xitaketõ maro awahtao xine toto maro oxitatoko.

¹⁶ Imehnõ Jezu poetory pyno ehtoko emero porehme. Epyrypara ehtoko. “Imehnõ motye kure ase,” kara ehtoko. Osepeme ehtoko tymõkomokākara maro. “Imehnõ motye tu-aro hxo ywy,” kara ehtoko roropa.

¹⁷ Popyra orirykohtao imehnomo a emỹpopyra ehtoko. Kure ehtoh poko rokẽ ehtoko imehnõ neneryme emero, zae oehtohkõ waro toto ehtohme.

¹⁸ Yronomyryme ehtoko osepeme oehtohkõme imehnõ maro, oxieho pyra oehtohkõme toto maro, emero porehme.

¹⁹ Wekyry tõme matose opyno xine jexiryke. Emỹpopyra ehtoko popyra tyrise awahtao xine imehnomo a. Ritonõpo rokẽ eraximatoko. Imeĩpo toto wānohnõko mana, iiryppyry zehno toexiryke. Ynara tymerose Ritonõpo omiryryme. “Ywy roro popyra exiketõ poko emỹpõko ase. Toto epehmāko ase iiryppyrykõ epehpyryme, āko Kuesẽkõ mana,” me tymerose Ritonõpo omiryryme.

²⁰ Yrome ynara ehtoko, Ritonõpo omihpyry ae ro. Ynara tymerose: “Ozehno exikety omise ahtao, autuhmatoko. Tuna se ynororo ahtao, auhpatoko. Kure ozehno exikety riryhtao oya xine, otarame ehxirõko mana ozehno xine toehtopõpyry poko,” āko.

²¹ Tyyryppyry poko exikety ynara karyhtao oya xine: “Kyyryppyrykõ poko sehtone,” karyhtao oya xine: “Arypyra ipunaka,” kahtoko eya xine. Popyra orirykohtao imehnomo a kure rokẽ tyritoko toto. Morara awahtao xine orẽpyra exĩko matose, enara.

13

Kowenu omipona kuehtohkõ poko

¹ Ritonõpo a tyrise kowenu tõ mana. Kowenu poetory tõ roropa Ritonõpo poe tuisame mã toto. Naeroro toto omipona ehtoko emero porehme.

² Kowenu omipona pyra kuahtao xine Ritonõpo nymenekatyã omipona pyra sytatose. Morara exiryke kowenu omipona pyra exiketõ wānohnõko mã toto.

³ Kowenu poetory zuno pyra kurākõ mana, yrome popyra exiketõ mã toto zuno. Naeroro tuisa tõ zuno se pyra awahtao

xine kure rokē ehtoko. Mame kure rokē awahtao xine: “Zae mase,” āko mā toto oya xine.

⁴ Ritonōpo poe kowenu poetory tō mana opynanohtohkōme. Yrome popyra awahtao xine, toto zuno ehtoko. Ritonōpo poe jamihme mā toto popyra exiketō wānohtohme. Ritonōpo poe ajoajohpākō wānohnōko mā toto. Popyra exiketō wānopry zae mā rahkene.

⁵ Morara exiryke kowenu poetory tō omipona ehtoko. Ozehno xine toto exiryino rokē pyra toto omipona ehtoko. Yrome toto omipona zae exiry waro oexirykōke toto omipona ehtoko.

⁶ Morara exiryke kowenu omi poe roropa, kytinerūkō apiakāko sytatose kowenu tinerūme. Zae aerokurukohtao Ritonōpo nyrohmanohpotoh poko erohnōko kowenu poetory tō mana.

⁷ Naeroro kowenu nepehmapotyā oya xine epehmatoko. Kure rokē tyritoko roropa toto emero porehme.

Imehnō maro zae rokē kuexirykō poko

⁸ Toiparo rokē osepekahpyra ehtoko imehnomo a. Epehmatoko toto. Morara exiryke imehnō pyno exikehpyra ehtoko. Imehnō pyno awahtao xine Ritonōpo nymeropohpyry omipona matose.

⁹ Ynara tymeropose Ritonōpo a: “Opyty kara nohpo ahtao ipoko pyra ehtoko. Imehnō onetapara ehtoko. Imehnō mōkomory onematonanohpyra ehtoko, ikyryrykō onematonanohpyra ehtoko roropa. Imehnō kyryry poko penetara ehtoko roropa.” Mame etyhyryme ynara tykase Ritonōpo kyya xine: “Imehnō pyno ehtoko, osepyno oehtohkō saaro,” tykase. Moro etyhyry omipona awahtao xine Ritonōpo nymeropohpyry omipona matose ipunaka.

¹⁰ Imehnō pyno awahtao xine, toto onyhtomara matose. Naeroro imehnō pyno awahtao xine, Ritonōpo nymeropohpyry omipona matose exīko emero porehme.

¹¹ Etatoko pahne, Jezu oepyry ropa waro matose. Naeroro ipakatyā sā ehtoko. Ritonōpo nymeropohpyry omipona kuahtao xine ipakatyā sā sytatose. Kyrixtu enetupuhpitoryhtao kyya xine okyna ro aepyry ropa kynexine. Okyna hkopyra aepyry ropa mana seromarorō.

¹² Kuesēkō oepyry ropa ěmepyry sā mana. Ěmehsasaka mana okynā pyra Jezu oepyry ropa exiryke. Naeroro kyyrypyrykō xihpyry surumekatone. Ritonōpo omipona rokē sehtone. Soutatu sā Kuesēkō jamitunuru sapoitone kyyrypyrykō poko pyra kuehtohkōme.

¹³ Zae rokē sehtone kuomirykō poko, kynyryrykō poko roropa, ihximyra kuehtohkōme imehnō neneryme. Eukuru enyryhtao emotyēkara sehtone. Etŷpyra roropa sehtone.

Imehnõ nohpo poko pyra sehtone. Ajoajohpe pyra sehtone. Atatapoipyra sehtone. Imehnõ zumoxike pyra roropa sehtone.

¹⁴ Kypenetatohkõ poko kuahtao xine iirypyryme exiiko sytatose. Naeroro kypenetatohkõ poko pyra sehtone. Yrome Kuesëkõ Jezu Kyrixtu tyjमितunuru ekarõko kyya xine mana soutatu tõ esë pyrou ekarory samo typoetory tomo a. Naeroro: “Ajमितunuru tyriko yna kurohtaka orëpyra yna ehtohme õmipona,” kahtoko Kyrixtu a.

14

Popyra imehnõ Jezu poetory onyripyra sehtone

¹ Kure rokë ehtoko imehnõ Jezu poetory tõ maro. Jamihme pyra toto ahtao ro Jezu enetuputyry poko, eahmako toto amaro xine toto ehtohme. Oseosezuhpyra ehtoko toto maro, toto osenetupuhtoh poko.

² Toitoina Jezu poetory emero otuhnõko. Yrome imehnõ mã jamihme hkopyra enetuputyryke tyya xine tõsë onõpyra, tonahsë rokë enahnõko mã toto.

³ Amarokõ emero otuhnõko matose. Naeroro: “Popyra mokyro, zuaro pyra rokë mana,” kara ehtoko imepÿ poko, tõsë onõpyra exikety poko. Morararo tonahsë rokë enahneme awahtao xine: “Popyra mokyro,” kara ehtoko imepÿ poko, emero otuhkety poko. Typoetoryme tyrise toto exiryke Ritonõpo a: “Popyra mokyro,” kara ehtoko ipoko xine.

⁴ Zae pyra sytatose imepÿ poetory popyra ehtoh ekaroryhtao kyya xine. Tosë omipona ehtoh poko mokyro mana. Zae ahtao: “Zae mase,” äko esë eya mana. Yrome azahkuru ahtao: “Azahkuru mase,” äko mana. Tyjमितunuru riry waro Kuesëkõ mana ikurohtaka zae rokë aehtohme. Naeroro zae rokë exiiko mokyro mã rahkene.

⁵ Toitoina matose ynara äko: “Toitoina ëmepyry kurehxo mana, imehnõ ëmepyry motye,” äko, yrome imehnõ mã ynara äko: “Emero ëmepyry oxisã ya,” äko. Morohne poko osenetupuhtoko otupipyra oehtohkõme.

⁶ Toiro ëmepyry menekaryhtao Jezu poetory a atäkyematohme, kure rokë Kuesëkõ ritohme moro ëmepyry menekäko mana. Morararo tonahsë enapyryhtao eya kure rokë Kuesëkõ ritohme moro enahnõko mana. “Kure mase Ritonõpo, senohne onekarohpyryme mana, yna napyryme,” karyke eya Ritonõpo a. Imepÿ mã tõsë onõpyra ahtao, kure Kuesëkõ ekarõko roropa mana, “Kure mase,” karyke eya roropa Ritonõpo a.

⁷ Kypokoino xine rokë pyra isene sytatose, kypokoino xine rokë pyra orihnõko roropa sytatose.

⁸ Isene kuahtao xine, kure Kuesëkõ ritohme kyaa xine isene sytatose. Kuorikyrykohtao, kure Kuesëkõ ritohme orihñõko sytatose. Naeroro Kuesëkõ poetoryme sytatose orihpyra ro kuahtao xine. Kuorikyrykohtao ipoetoryme ro sytatose.

⁹ Kyrixtu kynorihne. Mame kynësemãne ropa toorihxĩpo orihpyra exiketõ esëme ehtohme te, aorihtyã esëme ehtohme roropa.

¹⁰ Amarokõ ke? Oty katoth: “Popyra mokyro,” ãko matou imepỹ poko? Oty katoth: “Moky xihpyry,” ãko roropa matou? Yrome kymarokõ emero Ritonõpo êpataka exĩko kuapiakatohkõme eya.

¹¹ Ynara tymerose Ritonõpo omiryne sero poko:

“Ywy ase Ritonõpo Orihpỹme Exikety, ãko Kuesëkõ mana.

Naeroro sero põkõ emero porehme tosekumuru po porohnõko mã toto jẽpataka.

‘Ritonõpome mase,’ ãko toh mã ya emero porehme,” me tymerose.

¹² Naeroro kymarokõ emero Ritonõpo ezuhnõko sytatose kuehtopõpyrykõ poko sero nono po.

Imehnõ Jezu poetory azahkuru onyrippyra sehtone

¹³ Morara exiryke imehnõ Jezu poetory tõ onykerekere-mara sehtone. Ynara rokë osenetupuhtoko, zae rokë sehtone imehnõ Jezu poetory tõ neneryme. Morara kuahtao xine: “Mokyro zae pyra mana,” kara imehnõ mana kypoko xine. Mãpyra zae pyra ehtoh poko kuahtao xine azahkuru exĩko roropa mã toto kuenerykõke.

¹⁴ Kuesëkõ Jezu Kyrixtu poe ynara zuaro ase, tõsë onyry iirypyryme pyra mana, ahno naxikahpyry êpataka tyrise ahtao ro, joroko zohme tokarose ahtao ro imehnomo a ekamotohme ropa imeĩpo. Yrome iirypyryme enetuputyryhtao oya xine, morara ahtao iirypyryme oya xine mana.

¹⁵ Imepỹ Jezu poetory zae pyra tyrise kyaa xine ahtao tõsë onyryke kyaa xine mokyro pyno nymyry pyra sytatose. Toto pyno Kyrixtu exiryke kynorihne toto pynanohtohme. Naeroro toto pyno sehtone roropa. Eya xine popyra moro tõsë onyryhtao kyaa xine, onõpyra sehtone toto maro kuahtao xine.

¹⁶ Otarãme onyrirykõ kure oya xine repe, yrome imehnomo a otarame popyra mana. Morara ahtao tomeseke ehtoko imehnõ onyporemãkapopyra oehtohkõme roropa.

¹⁷ Ynara exiryke, Kuesëkõme Ritonõpo enetuputyryhtao kyaa xine tõsë poko torëtyke pyra sytatose, eukuru tõkehko poko roropa. Yrome kure ehtoh poko enetupuhnõko sytatose

te, imehnõ pyno kuehtohkõ poko, tãkye kuehtohkõ poko Ritonõpo Zuzenu poe, enara osenetupuhnõko sytatose Ritonõpo enetuputyryhtao kyya xine Kuesëkõme.

¹⁸ Morararo Kyrixtu omipona kuahtao xine Ritonõpo zamaro sytatose exïko, imehnomo a roropa kure sytatose exïko.

¹⁹ Naeroro orëpyra sehtone osepeme kuexirykõ poko imehnõ maro. Satakorehmatone orëpyrahxo kuehtohkõme Kyrixtu enetuputyry poko kyya xine.

²⁰ Ritonõpo nyrihpyry imepÿ kurohtao onyryhmara sehtone azahkuru kuexirykõ poko. Emero rokë onõpopyra ehtoko imehnomo a ise pyra toto ahtao. Emero tösë kure kuohkõme repe, yrome ahno nyrihpyry zotÿpyryme toehse ahtao joroko zohme, moro onõpyra sehtone imehnõ iiryppyryme riporyino.

²¹ Zae sytatose, imehnõ iiryppyryme onyripyra kuahtao xine. Otarãme kyya xine tösë onyry kure, jehnahpyry enyry roropa kure. Yrome imepÿ Jezu poetory a morohne onyry iiryppyryme ahtao onõpyra sehtone ipunaka.

²² Emero rokë onyry kure oya xine ahtao moro poko epyrypara ehtoko. Moro poko osenetupuhtoko Ritonõpo neneryme rokene. Mame zae ehtoh waro awahtao xine zae rokë ehtoko. Zae ehtoh poko rokë awahtao xine, tãkye matose exïko.

²³ Yrome: “Nary,” karyhtao oya xine: “Otarãme senohne onyry ya popyra mana,” karyhtao oya xine, mame moro onyryhtao oya xine, popyra matose Ritonõpo a exïko. Zae ehtoh tonetupuhse oya xine repe. Yrome zae ehtoh poko pyra mexiatose. Morara exiryke zae ehtoh enetuputyryhtao oya xine yrome tyorõ poko awahtao xine oorypyrykõ poko matose.

15

Imehnõ Jezu poetory tõ akorehmary poko tãkye toto ehtohme

¹ Orëpyra kuahtao xine Jezu enetuputyry poko, imehnõ jamihme hkopyra exiketõ sakorehmatone, toetuarimarykõ poko poremäpyra toto ehtohme. Kypenetatohkõ poko rokë pyra sehtone.

² Imehnõ Jezu poetory tõ sakorehmatone, orëpyrahxo toto ehtohme Jezu enetuputyry poko, tãkye roropa toto ehtohme.

³ Morararo Kyrixtu kynexine. Typenetatoh poko pyra kynexine. Ynara tymerose Ritonõpo omiryne moro poko: “Okerekerematopõpyry sã opoihtonanomo a, ykerekeremãko mã toto ypoihtõko roropa mã toto,” tykase Jezu Tummy a.

⁴ Emero Ritonõpo omiry tymerose kuamorepatohkõme, kure kuexirykõ eraximatohme roropa kyya xine. Ritonõpo

omiry omipona kuahtao xine atâkyemãko sytatose. Kuetuari-
marykõ poko penekehpyra roropa sytatose. Kure kuehtohkõ
oneraximakehpyra sytatose.

⁵ Ritonõpo poe poremãpyra sytatose kuetuarimarykohtao.
Ritonõpo poe atâkyemãko sytatose. Naeroro ynara ãko ase
Ritonõpo a opoko xine: “Roma põkõ akorehmako Papa,
Omükuru Jezu Kyrixtu sã toto ehtohme ipoenopyry ke eya
xine. Morara ahtao oxisã osenetupuhnõko mã toto.

⁶ ‘Kure mase Ritonõpo Kuesëkõ Jezu Kyrixtu Zũ kurã mase,’
ãko mã toto oximõme,” ãko ase Ritonõpo a.

Jezu Kyrixtu poko omi kurã etary poko juteutõkara a

⁷ Mame imehnõ Jezu poetory pyno ehtoko, opyno xine
Kyrixtu ehtoh samo. Imehnõ Jezu poetory pyno awahtao
xine: “Kure Ritonõpo mana, ipoetory tõ osepyno exiryke,” ãko
mã toto oenerykõke.

⁸ Etatoko pahne, juteu tõ akorehmaneme toehse Kyrixtu,
zae Ritonõpo ehtoh waro toto ehtohme. Aparão tõ zuru-
topõpyry ae ro Ritonõpo a tooehse ynororo,

⁹ juteutõkara akorehmatohme roropa: “Kure mase, Ri-
tonõpo,” katohme eya xine typynanopyrykõ poko eya. Ynara
tymerose Ritonõpo omiryne:

“Morara exiryke, ‘Kure mase Ritonõpo’ ãko ase juteutõkara
netaryme.

Eremiãko ase kure oehtoh poko,”

tykase.

¹⁰ Ynara tymerose roropa:

“Atâkyematoko juteutõkara, Ritonõpo nymenekatyã maro (ju-
teu tõ maro),”

tykase.

¹¹ Ynara tymerose roropa Tawi a:

“Kure Kuesëkõ tyritoko juteutõkara.

‘Orëpyra mase Ritonõpo,’ kahtoko eya emero porehme,”
me tymerose.

¹² Ynara roropa tymerose Izaja a:

“Tawi pary enurũko mana, Jese mükuru;

Orëpyra exiiko mana, juteutõkara esëme.

Mame mokyro enetuputyryke tyya xine tosëkõme,

kure toexirykõ eraximãko mã toto,”

tykase.

¹³ Ritonõpo poe kure kuehtohkõ eraximãko sytatose.
Naeroro ynara ãko ase Ritonõpo a opoko xine: “Papa
Kapuaono, opoetory tõ ãkyemapoko, torëtyke pyra tyriko
toto oenetuputyryke eya xine. Mame Ouzenu jamitunuru ke
orëpyrahxo tyriko toto, kure toehtohkõ eraximary poko,” ãko
ase opoko xine.

Orēpyra Pauru ehtopōpyry poko pape merory poko

14 Wekyry tomo, ynara osenetupuhnōko ase opoko xine, kure ehtoh poko matose kokoro rokene. Tuarohxo roropa matose. Naeroro imehnō amorepary waro matose.

15 Yrome sero pape meroryhtao ya, orēpyra sã ourutorỹko ase wenikehpyra oehtohkōme ynekarohpyry poko. Orēpyra ase, Ritonōpo a tymenekase jexiryke.

16 Jezu Kyrixtu poetoryme tymenekase ywy juteutōkara amorepatohme. Ritonōpo maro oturukety sã ase erohnōko, juteutōkara amorepary poko Jezu Kyrixtu enetupuhtohme eya xine. Juteutōkara Jezu enetuputyryhtao, Ritonōpo omipona exīko mã toto. “Imehxo mase, yna esē mase,” āko mã toto Ritonōpo a. Mame morara kary etaryke tyya tākye Ritonōpo exīko mana. Mame kure exīko roropa mã toto Ritonōpo neneryme, aosenetupuhtohkō tyrise exiryke Ritonōpo Zuzenu a.

17 Jezu Kyrixtu maro jexiryke tākye rokē ase jerohtoh poko, Ritonōpo nyrohmanohpotopōpyry poko ya.

18 Pake Kyrixtu poe juteutōkara amorepary poko exiase, enetupuhtohme toto a, Ritonōpo omipona toto ehtohme. Aomipona toehse mã toto jomiry etaryke tyya xine te, kure jehtopōpyry eneryke roropa tyya xine. Morara kary poko ihximyra ase.

19 Ritonōpo jamitunuru eneryke tyya xine te, kurākōkara kurākatopōpyry eneryke tyya xine roropa Ritonōpo omipona toehse mã toto, Ritonōpo Zuzenu jamitunuru ymaro exiryke. Naeroro jytoryhtao Jerusarē poe Iriria pona ynara ase: “Kyrixtu enetuputyryhtao oya xine opynanohtorỹko Ritonōpo mana,” asene imeimehnō netaryme pata tō punero.

20 Moino ro omi kurā poko imehnō amorepary se exiase. Kyrixtu poko onetapitopyra exiketō amorepary se exiase toto patary poro, Kyrixtu waro pyra ro toexirykōke.

21 Ynara tymerose Ritonōpo omiryne moro poko:

“Zuruhnō ipoko mã enēko mã toto.

Onetapitohnō mã enetupuhnōko mã toto.”

Naeroro Kyrixtu onetapitopyra exiketō zurūko ase ipoko.

Toytory se Pauru ehtopōpyry Roma pona

22 Moino ro oenese xine jytory se exiase repe. Yrome tokurehse ywy, imehnō Jezu onetapitopyra exiketō amoreparyke ro ya omi kurā poko.

23 Yrome seromaroro jerohtoh taro tōtyhkase. Naeroro oenese xine jytory se ase.

24 Otarāme ytōko ase rahkene oenese xine. Expania pona jytoryhtao oenerykō se ase. Morarame okynā pitiko amaro

xine jahtao, otarame jakorehmãko matose Expania pona jy-totohme.

²⁵ Yrome seromaroro Jerusarē pona ytōko ase aporo, Jezu poetory tō Jerusarē pōkō akorehmase. Ynara exiryke,

²⁶ Jezu poetory tō Masetonia po te, Akaia po roropa tytinerūkō ekarory se toehse, pitiko rokē pyra, tymōkomokākara akorehmatohme, Ritonōpo poetory tō akorehmatohme Jerusarē po. Mokaro tinerū arose ytōko ase Jerusarē pōkomo a ekarotohme.

²⁷ Mokaro Masetonia pōkō juteutōkara, Akaia pōkō ro-ropa juteutōkara. Jezu tonetupuhse eya xine tamorepase toexirykōke Jerusarē pōkomo a. Naeroro tytinerūkō ekarory se mā toto juteu tomo a, etuarimaketomo a. Juteutōkara tŷkyryrykō apiakary kure ya mana juteu tō akorehmatohme atakorōme toexirykōke.

²⁸ Morarame moro tineru tokarose ya ahtao eya xine, mokaro nekarohpyry tytororo ekarōko ase juteu tomo a, Jerusarē pōkomo a. Morotoino ytōko ase oenese xine, Expania pona jytoryhtao.

²⁹ Mame oya xine toytose jahtao, ourutorŷko ase itamurume Kyrixtu nyrytā kurā poko. Imehnō motye kure jyrīko ynororo. Moro poko ourutorŷko ase tākye oehtohkōme.

³⁰ Wekyry tomo, Kuesēkō Jezu Kyrixtu tonetupuhse roropa oya xine, imehnō pyno matose roropa Ritonōpo Zuzenu nae oexirykōke, āmorepanekōme. Aomipona matose. Naeroro ajohpāme sã otururukohtao Ritonōpo a yronomyryme oturutoko ypoko, orēpyra jehtohme jerohtoh poko.

³¹ “Pauru ewomako Papa, onyhtomara Jutea pōkō ehtohme, onetapara ōmipona pyra exiketō ehtohme,” kahtoko Ritonōpo a. “Tākye opoetory tō tyriko Papa, Jerusarē pōkomo. Pauru narohpyry apoiry poko tyya xine, tākye tyriko toto Papa,” kahtoko Ritonōpo a.

³² Mame morararo otururukohtao Ritonōpo a ypoko tākye ase exīko toeporehkase jahtao oya xine, jaropory se Ritonōpo ahtao. Mame kure oturūko sytatose oximaro toehse kuahtao xine.

³³ Jakorō tomo, Ritonōpo poe torētyke pyra sytatose. “Papa Kapuaono, Roma pōkō pyno exiko. Ewomako toto,” āko ase Ritonōpo a. Naeroro oewomatorŷko mana.

16

Aosekazumatopōpyry

1 Kure rokē kuoryxirykō Pepe aropōko ase oya xine. Jezu poetoryme ynororo. Sēkerea po Jezu poetory tō akorehmaneme mana.

² Naeroro kure mokyro tyritoko, oya xine toytose ahtao. Osa ekarotoko eya atapyĩkõ tao. Kuesẽkõ pokoino mokyro tyritoko kure. Toipe Ritonõpo poetoryme kuahtao xine imehnõ Jezu poetory rĩko sytatose kure. Tuhkãkõ takorehmase roropa eya. Ywy roropa takorehmase eya tytapyĩ tao. Naeroro takorehmane se ynororo ahtao akorehmatoko.

³ “Kure pãna matou?” kary se ase Pirixira a, Akira a roropa. Ymaro erohketõme toto exiryke Jezu Kyrixtu erohtoh poko.

⁴ Osepyno pyra toh kynexine. Orikyĩse toh kynexine ypy-nanohtohme. Naeroro, “Kure mase,” kary se ase eya xine. Ywy rokẽ kara, tuhkãkõ Jezu poetory tõ roropa juteutõkara, “Kure mase,” kary se ynanase toto a.

⁵ “Kure pãna matou?” kary se roropa ase Jezu poetory tomo a oximõme exiketomo a itapyĩkõ tao.

“Kure pãna mano, jepe Epeneto?” kary se ase Epeneto a. Mokyro osemazupu Kyrixtu enetupuhne moero Azia po.

⁶ “Kure pãna mano Maria?” kary se ase roropa. Yronomyryme mokyro nerokuase ãkorehmarykõ poko.

⁷ “Kure pãna matou Ætoroniku, Junia maro?” kary se ase. Juteu tõ mokaro ysamo. Ymaro ãpuruhpyry tao toh nexiase. Mokaro warohxo Peturu tõ mana. Jezu poetoryme toehse toto osemazuhme onenetupuhpyra ro jahtao.

⁸ “Kure pãna mã Æpyriato? Opyno ase ipunaka Kuesẽkõ poetoryme oexiryke.

⁹ Kure pãna mã Upanu?” kary se ase. Yna maro erohketyme ynororo, Kyrixtu erohtoh poko. Extaki a roropa: “Kure pãna mã moero? Opyno ase. Jepeme mase,” kary se ase.

¹⁰ “Kure pãna mano Apere?” kary se ase. Kyrixtu onurumekara mokyro ehtopõpyry waro ase. Tuhke tyhtomase ynororo Kyrixtu enetuputyryke eya yrome porempãpyra ynororo. “Kure pãna matou?” kary se ase roropa Arixtopuru tomo a, itapyĩ taõkõ maro.

¹¹ “Kure pãna mã Erotião?” kary se ase. Juteume mokyro ysamo. Mokaro a roropa Jezu poetory tõ Nasezu tapyĩ taõkomo a: “Kure pãna matou?” kary se ase roropa mokaro a.

¹² “Kure pãna matou Tyripena, Tyripoza roropa?” kary se ase. Erohnõko mã toto Kuesẽkõ erohtoh poko. Jepe kurano a, Perexiti a: “Kure pãna mano?” kary se ase roropa, erohketyme nymyry exiryke Kuesẽkõ erohtoh poko.

¹³ “Kure pãna matou?” kary se ase Rupo tomo a, jẽ maro. Erohkety orẽpyra nase Kuesẽkõ erohtoh poko. Jẽ roropa tumũkuru sã jyriase kure rokene.

14 “Kure pãna matou Axĩkyrito te, Perekõti te, Eremese te, Pataropa te, Eremasa te, emero Jezu poetory tõ amaro exiketõ maro. Kure pãna matou?” kary se ase oya xine.

15 “Kure rokẽ pãna matou?” kary se ase Piroroku tomo a Juria maro te, Nereu tomo a aoryxiry maro, Orĩpa a te, emero Ritonõpo poetory tõ roropa imaro xine exiketomo.

16 Oseahmatoko atakorõmãkõ sã oexirykõke. “Kure pãna matou?” kary se roropa oya xine Kyrixtu poetory tõ taro, emero porehme.

Tuaro ehtoko oenekunopyrykõino

17 Wekyry tomo, ynara kary se ase oya xine. Tomeseke ehtoko tyorõ poko ãmorepanekõ poko. ãmorepatopõpyrykõ tyorõmary se mã toto. Oseosezuhnõko mã toto oxieho Jezu poetory tõ ritohme. Jezu enetuputyry rumekapory se mã toto imehnomo a. ãmorepatopõpyrykõ rumekapory se mã toto. Naeroro mokaro maro pyra ehtoko.

18 Morara kananõ mã Kuesẽkõ Kyrixtu erohtoh poko pyra mã toto. Typenetatoh poko rokẽ mã toto. Omi kurã ke sã imehnõ enekunohnõko mã toto. Tuaro pyra exiketõ pyrypyryke roropa tyya xine toto enekunohnõko mã toto. Naeroro mokaro poko tomeseke ehtoko osenekunohpopyra oehtohkõme.

19 Omi kurã omipona oehtohkõ poko zuaro imehnõ mana emero. Naeroro tãkye ase opoko xine. Kure ehtoh poko zuaro oexirykõ se ase. Yrome iirypyryme ehtoh poko tuaro pyra oexirykõ se ase.

20 Ritonõpo poe torẽtyke pyra sytatose. Okynã pyra joroko tamuru akurihmõko Ritonõpo mana opupurukõ zopikoxi. Ijamitunuru enahkapõko mana ohtomazomopyra xine aehtohme.

Kuesẽkõ Jezu kure oritorỹko mana.

21 “Kure pãna matou?” kary se Timoteu tõ oya xine. Ymaro erohketye ynororo. Morararo Ruxiu te, Jasão te, Soxipatoro, enara. “Kure pãna matou?” kary se mã toto oya xine. Juteu tõ mokaro ypanõkomo.

22 Ywy ase, Terexiu, sero pape merone. Ywy roropa: “Kure pãna matou?” kary se ase oya xine, Jezu poetory tomo.

23 Sero tapyi esẽ roropa Kaju: “Kure pãna matou?” kary se roropa mana. Itapyĩ tao Jezu poetory tõ mã oximõnõko. Eraxitu roropa. Sero pata tinerũ eraseme ynororo. “Kure pãna matou?” kary se ynororo oya xine. Kuakorõkõ Kuated roropa, morara kary se roropa oya xine mana.

24 “Kure rokẽ Roma põkõ tyriko Papa,” ãko ase Kuesẽkõ Jezu Kyrixtu a.

“Kure mase, Ritonõpo imehxo,” katoh sero

²⁵ “Kure mase Ritonõpo. Emero motye tuisamehxo mase,” sykatone. Ynororo rokẽ orẽpyra kyrirykõ waro mana, Jezu enetuputyry poko poremãpyra kuehtohkõme. Omi kurã poko imeimehnõ amorepase ytoytoase Jezu Kyrixtu poko. Pake Ritonõpo tõsenetupuhtopõpyry onekaropyra kynexine sero põkomo a.

²⁶ Yrome seromaroro jarao tõsenetupuhtopõpyry tyripose Ritonõpo a. Urutõ kõ nymerotyã ae tõsenetupuhtopõpyry poko emero pata põkõ tuarõtanohpõko Ritonõpo mana enetupuh-tohme toto a, tõmipona roropa toto ehtohme.

²⁷ Toiro Ritonõpo mana. Ynoro rokẽ tuaro mana emero porehme. Naeroro: “Kure mase Ritonõpo, emero motye imehxo mase,” kakehpyra sehtone eya, Jezu Kyrixtu tonehpose eya exiryke kyya xine. Enara.

1 KORĪTIU

Pauru Nymerohpyry Korītu pōkō

Neneryme

1 Corīntios

Ekarotopo

Sero pape tymerose Pauru a Jezu Kyrixtu enetupuhnanō neneryme pata Korītu po. Torētyke kynexine Jezu poetory tō poko, zae pyra toehse toto exiryke omi kurā Jezu poko enetupuhxīpo. Tamorepase toto Pauru a apitoryme toytose ahtao Korītu pona, 18me nuno taropose ahtao eya toto amorepary poko (Atos 18.1-18). Mame atae pyra toehse toh kynexine Ritonōpo omiry poko te, oximaro toto ehtoh poko roropa. Atapiakāko toh kynexine ahno rokē ekahmaryme, Jezu ekahmaryme pyra. Naeroro toto akorehmary se Pauru kynexine atae toto ehtohme ropa Jezu omipona.

Sero pape ao

Pauru osekartopōpyry *1.1-9*

Atapiakāko ahno ekahmaryme *1.10–4.21*

Imehnō poko enetupuhnanomo *5.1-13*

Enetupuhnanō hxirōko juize ēpataka *6.1-11*

Zae ehtoh ōkokō poko *6.12-20*

Tuaro ehtoh pytary poko *7.1-40*

Zae ehtoh onenetupuhpynō maro *8.1–11.1*

Zae ehtoh enetupuhnanō maro *11.2-34*

Zuzenu Kurā nekarory *12.1–14.40*

Kyrixtu ēsemamyry ropa, kymarokō roropa *15.1-58*

Tineru ekarory Jezu poetory tō akorehmaryme Jutea po
16.1-4

Aosekazumatopo *16.5-24*

¹ Ynanymerohpyry moro onenerykōme Jezu poetory tomo, Korītu pōkomo. Ymaro Soxitene nase sero merory poko. Jakorōme ynororo Jezu enetuputyryke tyya. Ywy ase Pauru. Ritonōpo nymenekahpyryme ase, imehnō amorepaneme, Jezu Kyrixtu poko.

² Ynanymerohpyry moro Korītu pōkō neneryme Ritonōpo poetory tō neneryme, Jezu Kyrixtu enetupuhnanō neneryme. Toahmase matose eya tymaro oehtohkōme. Imaro toehse matose, Jezu Kyrixtu a tukurākase oexirykōke, emero Kuesēkō Jezu enetupuhnanō maro, emero pata tō punero.

³ Ynara āko ase Ritonōpo a opoko xine: “Papa Kapuaono, kure rokē opoetory tō tyriko. Torētyke pyra tyriko toto,” āko ase. Morara āko ase Jezu Kyrixtu Kuesēkomo a roropa, enara.

Kyrixtu maro kure kyritorỹko Ritonõpo mana

⁴ Kokoro rokẽ kure oritorỹko Ritonõpo mana Tumũkuru Jezu Kyrixtu enetuputyryke oya xine. Naeroro, “Kure mase Papa,” ãko ase Ritonõpo a opoko xine.

⁵ Kyrixtu maro oexirykõke emero nae exiketõ sã matose. Imaro oexirykõke orẽpyra exiko matose omi kurã poko imehnõ zururu poko. Otupipyra roropa matose zae ehtoh waro oexirykõke.

⁶ Kyrixtu poko onetahpyrykõ tonetupuhse oya xine yronomyryme. Naeroro aomipona matose.

⁷ Emero nae exiketõ sã matose, Ritonõpo Zuzenu nekarory emero mapoiatose. Jezu Kyrixtu Kuesẽkõ enehpõko ropa Ritonõpo mana sero põkõ neneryme emero. Aepyry ropa eraximaryme oya xine Ritonõpo Zuzenu nekarory mapoiatose.

⁸ Kokoro rokẽ poremãpyra oritorỹko Ritonõpo mana onenetupuhkehpyra oehtohkõme, tyrypyhpyke pyra oehtohkõme Kuesẽkõ Jezu Kyrixtu oepyry ropa ahtao.

⁹ Zae rokẽ Ritonõpo mana kyya xine. Eya toahmase matose, Tumũkuru marõme oehtohkõme, Jezu Kyrixtu Kuesẽkõ epeme oehtohkõme.

Atapiakãko Jezu poetory tõ mana

¹⁰⁻¹¹ Wekyry tomo, Kyroe ekyry tõ juruase opoko xine, õsezusezukurukõ poko. Naeroro ynara kary se ase oya xine, Kuesẽkõ Jezu Kyrixtu poetoryme oexirykõke, oseosezuhpyra ke ehtoko. Osepyno ke ehtoko yronomyryme. Oxisã enetupuhtoko. Oxisã tuaro ehtoko.

¹² Yrome toitoine matose ynara ãko: “Pauru maro rokẽ ase,” ãko. Imehnõ: “Aporu maro rokẽ ase,” ãko. Imehnõ: “Peturu maro rokẽ ase,” ãko roropa. Imehnõ: “Kyrixtu maro rokẽ ase,” ãko. Atae pyra matose, oxiehno exiketõ samo.

¹³ Mame atae pyra awahtao xine Kyrixtu apiakãko sã matose. Ywy Pauru orihpyra exiase wewe poko omyakãkõme, oorypyrykõ korokatohme. Naeroro: “Pauru poetoryme tõpurihkase ywy,” kara ehtoko. “Kyrixtu poetoryme ase,” kahtoko rokene. Oseosezuhpyra ehtoko.

¹⁴ Morara exiryke tãkye ase oẽpurihkara xine jexihpyry poko. Asakoro rokẽ tõpurihkase ya, Kyrixpu, Kaju, enara rokene:

¹⁵ “Typoe rokẽ tõpurihkase toto Pauru a, typoetoryme,” karyino.

¹⁶ Aõ, imepỹ roropa tõpurihkase ya, Extepana, jekyry tõ maro. Imehnõ tõpurihkase ya ahtao zuaro pyra ase, tuenikehse.

¹⁷ Kyrixtu a tonyohse ywy ahno õpurihkatohme pyra. Jenyohne typoko imehnõ amorepatohme. Toto amoreparyhtao ya zuaro exikety omiry sã pyra jomiry nexiase. Emese kure

jomiry ahtao ynara kara mehtory: “Orēpyra Jezu Kyrixtu mana. Iirypyrymākō kurākary waro kuhse mana. Toorihse toexiryke kukurākatorỹko mana,” kara mehtory.

Kyrixtu mokyro, Ritonōpo jamitunuru, ituarōnory, enara

18 “Kyrixtu toxixihmapose wewe pokona kukurākatohkōme,” kary poko ynara āko Ritonōpo nukurākatyamo: “Tyjamitunuru ke Ritonōpo kukurākatorỹko mana toorihse Jezu exiryke kymyakākōme,” āko mā Ritonōpo nukurākatyamo. Yrome apotoimo htaka ytoketō ynara āko: “Oty katoh toorihse nae? Toiparo rokē toorihse,” āko toto ajohpe rokene.

19 Moro poko ynara tymerose Ritonōpo omiryne:

“Zuaro exiketō mā tyya xine rokē zuaro mā toto.

Yrome zuaro pyra toto ripōko ropa ase.

Sero pōkomo a tuarohxo mā toto,

yrome ya zuaro pyra toh mana,”

tykase Ritonōpo pake.

20 Morara exiryke otara āko zuarohxo exiketō nae Ritonōpo a? Otara āko orēpyra oturuketō roropa nae? Imehnō ezuezuhanō roropa? Otara āko toh nae Ritonōpo a? Arypyra: “To! Zuarohxo mā toto,” āko Ritonōpo onenetupuhpynomo sero nono pōkomo. Yrome Ritonōpo a zuaro pyra mā toto ipunaka. “Zae ynanase Ritonōpo a zuarohxo yna exiryke,” āko toh mā repe. Azahkuru rokē morara āko mā toto.

21 “Ajohpanorykomo,” āko Jezu onenetupuhpynō mā yna omiry poko Jezu enetuputyry poko. “Zuaro pyra matose,” āko mā toto yna a. “Toiparo rokē Jezu toorihse,” āko mā toto. Yrome Ritonōpo tuarohxo ipunaka. Morara exiryke Jezu onenetupuhpynō tuaro pyra tyripose, tamoreme xine Ritonōpo waro exisaromepyra toto ehtohme. Yrome Jezu poko oturunohao rokē iirypyrymākō kurākāko ropa mana, Jezu enetuputyryhtao eya xine. Morara tyripose Ritonōpo a.

22 Ynara āko juteu tomo: “Ritonōpo jamitunuru enepoko yna a zuaro yna ehtohme. Ritonōpo jamitunuru eneporyhtao yna a, aomipona yna exiry,” āko juteu tō repe. Mame juteutōkara ynara āko roropa: “Zuaro pyra yna ehtoh etary se ynanase. Zuarohxo exiketō omiry etaryhtao yna a Ritonōpo poe aexiry ynanenetuputyry,” āko mā kyreku tomo.

23 Yrome mokaro sā pyra ynanase. Ynara āko rokē ynanase: “Kyrixtu toorihse, okurākatohkōme, iirypyryme pyra oehtohkōme,” āko ynanase. Mame morara karyhtao yna a juteu tō netaryme tohne exīko mā toto. Morararo morara karyhtao kyreku tō netaryme: “Ajohpe rokē moro,” āko mā toto.

²⁴ Yrome Ritonõpo nymenekatyamo a: “Kyrixtu toxixihma-pose wewe pokona kymyakākõme,” kary zae mana juteu tomo a, juteutõkara a roropa. Eya xine Jezu Kyrixtu Ritonõpo jami-tunuru enepõko mana, kukurākarykohtao. Eya xine zuaro Ri-tonõpo mana. Morara exiryke Tumūkuru tyrise iirypyrymākõ pynanohneme.

²⁵ “Ritonõpo zuaro pyra mana,” äko onenetupuhpynõ repe. Yrome ahno motye zuaro Ritonõpo mana. “Ritonõpo jamihme pyra mana,” äko roropa onenetupuhpynõ repe. Yrome emero motye jamihme mana.

²⁶ Wenikehpyra ehtoko wekyry tomo, oehtopõpyrykõ poko onymenekara ro awahtao xine. Tuhke pyra mexiatose, zuaro exiketomo. Tuhke pyra mexiatose tamuximākomo. Tuhke pyra roropa mexiatose tymõkomoke exiketomo.

²⁷ “Tuaro pyra mokaro mana,” äko onenetupuhpynomo. Yrome mokaro tymenekase Ritonõpo a typoenõme toto ritohme, tuaro exiketõ hxiropotohme. “Tuisame pyra mokaro,” äko onenetupuhpynõ roropa. Yrome toto tymenekase roropa Ritonõpo a, typoenõme toto ehtohme tamuximākõ hxiropotohme roropa.

²⁸ “Mokaro xihpyry,” äko onenetupuhpynomo. “Otyme kure nahe?” äko. “Typahsẽme rokẽ mokaro,” äko roropa toh mã repe. Yrome tonetupuhnanõ tymenekase Ritonõpo a onenetupuhpynõ penetatoh jamitunuru enahkapotohme.

²⁹ Morara tyrise Ritonõpo a kure toexirykõ poko epyrypara ahno ehtohme tõpataka.

³⁰ Mäpyra Ritonõpo a typynanohse matose, Jezu Kyrixtu marõme oehtohkõme. Zuaro toehto ekarõko kyya xine mana. “Zae matose ya,” äko Ritonõpo kyya xine, Jezu a tukurākase kuexirykõke. Ritonõpo poenõme kure kyriatose. Kukurākatamitukõ topehmase eya toorikyry ke rahkene.

³¹ Morara exiryke ynara tymerose Ritonõpo omiryne: “Oepyryparykõ se awahtao xine Kuesẽkõ nyrihpyry poko rokẽ epyrypatoko,” äko.

2

Kyrixtu exixihmatopõpyry ekarory poko

¹⁻² Wekyry tomo: “Imepỹ poko Korĩtu põkõ anamorepara ase, Jezu Kyrixtu poko rokẽ toto amorepãko ase,” ase ukurohtao rokene, ytopyra ro jahtao oya xine. Jezu orikyhpyry poko ãmoreparykõ se nymyry exiase. Naeroro oehsene oya xine jahtao, jomiry tupime pyra nexiase. Jatamorepatopõpyry poko jepyrypary se pyra exiase: “Pauru otyro waro emero,” kara imehnõ ehtohme. Ritonõpo osenetupuhthoht ekarory se exiase oya xine. Zae omi ekarory

se exiase. Apitoryme aomiry waro pyra sexiataose. Yrome seromaroro jarao mana.

³ Morara exiryke oya xine toytose jahtao, zehno exikety omiry sã pyra jomiry nexiase. Tykytyky tykase ywy zuno jehtopõpyryke azahkuru se pyra jexiryke Ritonõpo a.

⁴ Zae omi ekaroase oya xine. Zuaro exiketõ omiry sã pyra jomiry nexiase. Yrome Ritonõpo jamitunuru ke kuamorepatose. Morarame jomiry etaryke oya xine otu- arõtanothpoatose Ritonõpo Zuzenu, tyjamitunuru eneporyke oya xine.

⁵ Naeroro Jezu tonetupuhse oya xine, ahno tuarõnory ke pyra, Ritonõpo jamitunuru poe rokẽ Jezu tonetupuhse oya xine.

Zuaro Ritonõpo ehtopo

⁶ Ritonõpo Zuzenu omipona exiketõ maro zuaro exikety sã oturũko ase. Yrome Jezu onenetupuhpynõ zuaro ehtoh sã pyra jomiry mana. Itamuhpopãtyã zuaro ehtoh sã pyra roropa mana. Axĩtao rokẽ itamuhpopãtyã mana sero nono po.

⁷ Emero motye zuaro Ritonõpo mana. Aomiry ekarõko ase oya xine zuaro oehtohkõme. Pake tokare pyra Ritonõpo osenetupuhtopõpyry kynexine. “Umũkuru enetupuhnanõ kurãkãko ase aorikyry ke toto myakãme. Umũkuru sã exĩko mã toto,” tykase Ritonõpo tyya rokene, sero nono onyripyra ro tahtao. Morara katopõpyry tokare pyra kynexine aporo. Seromaroro jarao mã rahkene.

⁸ Yrome Ritonõpo osenetupuhtopõpyry waro pyra sero põkõ tuisary tõ kynexine. Zuaro tahtao xine Kuesẽkõ onexix- ihmapiopyra toh exiry wewe pokona. Emero motye Kuesẽkõ kure exiry mana, tuisamehxo exiry, enara.

⁹ Moro poko ynara tymerose Ritonõpo omiry me:

“Tynekarory kurã kurãkãko Ritonõpo mana

ekarotohme typyno exiketomo a.

Onenepitopyra sero nono põkõ mana,

onetapitopyra roropa, onenetupuhpitopyra

roropa mã toto Ritonõpo nyrihpyry kurã poko,

tynekarory me typyno exiketomo a,”

me tymerose.

¹⁰ Yrome moro poko kymarokõ tutuarõtanothpose Ritonõpo Zuzenu a, Ritonõpo nosenetuputyhpyry poko. Tuzenu toneh- pose kukurohtaka xine zuaro kuehtohkõme. Emero oneto Ritonõpo Zuzenu mana. Ritonõpo osenetupuhtoh waro mana zuaro pyra imehnõ ahtao ro.

¹¹ Kuosenetuputyrykõ waro pyra imehnõ mana. Kymarokõ rokẽ zuaro. Moro saaro Ritonõpo Zuzenu rokẽ Ritonõpo osenetuputyry waro mana.

¹² Jezu enetupuhnõko sytatose. Naeroro Jezu onenetupuh-pynõ zuzenu kukurohtao xine pyra mana. Ritonõpo Zuzenu rokẽ tonehpose Ritonõpo a kukurohtaka xine, kuamorepa-tohkõme, emero inekarohpyry waro kuehtohkõme.

¹³ Morara exiryke ahno a rokẽ pyra tamorepase ynanase. Ritonõpo Zuzenu a tamorepase ynanase. Naeroro ky-tamurukõ namorepatopõpyry ke pyra imehnõ amorepãko ynanase. Ritonõpo Zuzenu namorepatopõpyry ke rokẽ Zuzenu nae exiketõ amorepãko ynanase.

¹⁴ Yrome Ritonõpo Zuzenu maro pyra exiketõ inekarotyã anapoipyra mã toto onenetupuhpyra toexirykõke. “Otãto tynekarory ekarõko Ritonõpo nae?” ãko mã toto. “Oty katohme moro apoïko mokaro nae?” ãko roropa toh repe oseya rokene, Ritonõpo Zuzenu maro pyra exiketomo. Ynara exiryke, Ritonõpo Zuzenu nae exiketõ rokẽ inekarotyã kure exiry enetupuhnõko.

¹⁵ Ritonõpo Zuzenu nae awahtao xine emero rokẽ toehse ahtao zae ehtoh enetupuhnõko matose. Mame õmirykõ eunopyry se imehnõ ahtao oneunohpyra ekurehnõko mã toto, zae rokẽ oexirykõke.

¹⁶ Ynara tymerose Ritonõpo omiryme:
 “Ritonõpo osenetupuhtoh waro pyra imehnõ mana.
 Amoreparý waro ehsaromepyra roropa mã toto.
 Tamorepaneke pyra ynororo mana ipunaka.
 Tamoreme zuaro ynororo,”

ãko.

Mãpyra Kyrixtu poe osenetupuhnõko sytatose, kukurohtao xine Zuzenu exiryke.

3

Ritonõpo poetory tomo

¹ Wekyry tomo, tomeseke sã oturũko ase oya xine, Jezu enetupuhsenã sã oexirykõke, Ritonõpo Zuzenu omipona nymyry pyra oexirykõke roropa. Ritonõpo Zuzenu maro nymyry awahtao xine tyoro jotururu exiry oya xine. Yrome aomipona pyra oexirykõke Jezu waro pyra exiketõ zururu sã ourutorỹko ase.

² Poeto pitiko ahtao suhsu ke auhpãko jẽ mana. Poeto pitiko sã matose Ritonõpo enetuputyry poko. Morara exiryke Ritonõpo omiry tupimãkara rokẽ ekaroase oya xine. Aomiry tupimã onetara mexiatose enetupuhsenã sã oexirykõke. Morararo matose seromaroro. Aomiry tupimã onetara ro matose,

³ Jezu onenetupuhpynõ sã oexirykõke, Zuzenu maro pyra exiketõ samo. Zumoxike matose. Oseosezuhnõko roropa matose. Morara awahtao xine Jezu onenetupuhpynõ sã

matose, Zuzenu maro pyra exiketō samo. Naeroro tupimā ke āmorepara xine ase.

⁴Ynara āko toitoine matose: “Pauru marōme rokē ase,” āko. Imehnō: “Aporu marōme ase,” āko. Morara karyhtao oya xine oxiehnokō sã matose. Jezu onenetupuhpynō sã matose.

⁵Yrome tuisame pyra Aporu mana. Tuisame pyra ase roropa. Ritonōpo namotome rokē ynanase, Jezu Kyrixtu poko imehnō amorepananōme. Tamorepase yna a oexirykōke Jezu poetoryme toehse matose. Kuesēkō nyrohmanohpotopōpyry poko rokē erohnōko ynanase, aomipona.

⁶Otyro puhturu arykary sã Kyrixtu ekarory mana. Ywy osemazuhme Kyrixtu ekaroase oya xine. Mame Kyrixtu omiry poko āmoreparykō otyro ehxikary sã mana. Aporu toerohse ŷkapo āmoreparykō poko Kyrixtu omiry poko. Mame otyro ahtanohponeme Ritonōpo mana. (Moro saaro typoetoryme oriatose Ritonōpo. Ritonōpo rokē onenetupuhpynomo a Tumūkuru enetupuhpory waro mana.)

⁷Naeroro Kyrixtu ekaronanō mā ime nymyry pyra mā toto. Aomiry poko imehnō amorepananō roropa ime nymyry pyra mā toto. Ritonōpo rokē ime kuhse mana, ipoe enetupuhnanōme toehse kuexirykōke.

⁸Oxipākō mokaro Kyrixtu ekaronanomo, aomiry poko amorepatōkomo, enara. Imeīpo typoetory tō epehmāko Ritonōpo mana, toto erohtamitume. Zae erohketō epehmāko kure mana. Zae pyrahme sã toerohse ahtao pitiko rokē toto epehmāko mana.

⁹Ritonōpo tupi sã matose. Tupito esē tutupi pyno exiry sã opyno xine Ritonōpo mana. Ritonōpo tupi poko erohketō sã ynanase Aporu maro. Āmorepatorŷko ynanase.

Tapyi esē tytapyī pynanopyry sã roropa opynanohtorŷko Ritonōpo mana. Itapyī sã matose.

¹⁰Tapyi apō sã Kyrixtu mana. Morara exiryke Kyrixtu ynanekaroase oya xine enetupuhtohme oya xine. Ritonōpo a tyjमितunuru tokarose ya Kyrixtu ekarotohme onenetupuhpitopynomo a. Kyrixtu ekaroryhtao eya xine tapyi apō rīko sã ase. Mame ŷkapo imehnō mā Kyrixtu omiry poko mokaro amorepāko jesahpyo. Mokaro amorepananō mā tapyi amonanō sã mā toto. Kure mā toto, zae imehnō amoreparyhtao eya xine.

¹¹Ritonōpo a Jezu Kyrixtu tonehpose xiaro, sero nono pona. Toiro ynororo, imepŷ pyra. Jezu enetuputyryke rokē kyya xine Ritonōpo poenōme exīko sytatose.

¹²Imehnō amorepananō mā tapyi amonanō sã mana. Toitoine tapyi amōko sã mā toto okynā ehtohme, uuru ke te, parata ke te, topu kurā ke roropa sã tyrīko mā toto. Mokaro sã

matose zae imehnõ amoreparyhtao oya xine. Yrome imehnõ mã axĩtaonato sã rokẽ tapyi amõko mã toto, wewe ke te, airiki ary ke te, paruary ke, enara. Mokaro sã exĩko sytatose zae pyra imehnõ amoreparyhtao kyya xine.

¹³ Mame apoto toehse ahtao tapyi zatyry enẽko sytatose. Yrome okynã exikety ke tamose ahtao zahpyra mana. Moro saaro Kyrixtu oehtoh ropa po. Kure imehnõ tamorepase ahtao kyya xine zae toto amorepatopõpyry kyya xine enẽko sytatose. Yrome zae pyra imehnõ tamorepase ahtao kyya xine moro enẽko roropa sytatose, Kyrixtu oepyyry ropa ahtao.

¹⁴ Mame tapyi zahpyra ahtao tapyi esẽ tytapyike ro exĩko mana tozehse apoto ahtao. Mokyro saaro zae imehnõ amorepananõ Ritonõpo nekarory kurã apoĩko mã toto toeroh-tamitukõme.

¹⁵ Yrome jatypyry esemy tytapyike pyra exĩko, tyahse exiryke. Mokyro saaro azahkuru imehnõ amorepananõ epehpyry kurã anapoipyra mã toto. Mãpyra toto pynanoohnõko otarame Ritonõpo mana apoto htae anymyhpyry samo.

¹⁶ Ritonõpo tapyi sã matose, Ritonõpo Zuzenu okurohtao xine exiryke. Moro waro matose.

¹⁷ Ritonõpo tapyi karapyryhtao Ritonõpo mã tytapyi ryhmahpõ ryhmãko. Kure Ritonõpo tapyi mana. Xihpyryme pyra mana. Kymarokõ Ritonõpo tapyime sytatose. Naeroro azahkuru amorepananõ wãnohnõko Ritonõpo mana, tytapyi kurã ryhmananõ sã toto exiryke.

¹⁸ Osenekunohpopyra ehtoko Jezu onenetupuhpynomo a. “Emero zuaro ase,” karyhtao oya xine, moro waro ehtoh irumekatoko, Ritonõpo poe zuaro kuhse oehtohkõme.

¹⁹ “Zuarohxo ynanase,” ãko Jezu onenetupuhpynomo. Yrome Ritonõpo ynara ãko eya xine: “Rowohpe matose ipunaka,” ãko. Ynara tymerose Ritonõpo omiryne: “‘Zuarohxo ywy,’ kananõ mã osenekunohnõko rokene zuaro toeh-topõpyrykõke. Otupĩko mã toto. Tutütatohkõ ropa zupĩko sã mã toto,” ãko.

²⁰ Ynara tymerose roropa Ritonõpo omiryne: “Otyme kure Ritonõpo a, ynara kananõ osenetupuhtoh nahe? ‘Imehnõ motye zuarohxo ywy,’ kananõ osenetupuhtoh otyme kure Ritonõpo a? Arypyra ipunaka,” tymerose.

²¹ Morara exiryke: “Imehnõ motye zuarohxo yna,” kara ehtoko. Seromaroro emero nae exiketõme matose Kyrixtu oesẽkõme exiryke.

²² Ywy Pauru, ãkorehmanekõme ase Kyrixtu poe, Aporu ro-ropa te, Peturu roropa. Sero nono tõkehko tyrise Ritonõpo a oesarykõme. Orihpyra ro awahtao xine opyno xine mana.

Oorikyrykohtao opyno xine ro mana. Seromaroro opyno xine mana. Opyno xine exikehpyra roropa mana.

²³ Mame Kyrixtu oesēkōme mana. Kyrixtu esēme Ritonōpo mana. Naeroro esēme sã roropa matose Ritonōpo nyrytã esēme.

4

Kyrixtu akorehmananomo

¹ Kyrixtu akorehmananō pyno ehtoh sã yna pyno ehtoko, Ritonōpo omiry ekaronanōme yna exiryke. Tokare pyra Ritonōpo osenetupuhtopōpyry kynexine aporo. Yrome seromaroro tōsenetupuhtopōpyry tokarose yna a zuaro yna ehtohme, ekarotohme ropa imehnomo a.

² Ynara āko typoetoke exikety typoetory tomo a: “Imepỹ omipona pyra ehtoko, jomipona rokē ehtoko,” āko. Moro saaro morara āko Ritonōpo tōmiry ekaronanomo a. Tōmipona toto se ynororo mana.

³ Otara kara ase: “Zae Pauru mana,” karyhtao oya xine. Imehnomo a roropa: “Zae pyra Pauru mana,” karyhtao, otara kara ase. Imehnō popyra onekaropyra ase. “Zae pyra mã toto,” kara ase. “Zae pyra ase,” kara ase roropa ypoko.

⁴ Ya zae rokē ase. Yrome otarame jukurākatopōpyry Ritonōpo a waro pyra imehnō mana zae jehtoh waro jahtao ro. Yrome Kuesēkomo a: “Pauru zae mana,” karyhtao, zae nymyry ase.

⁵ Morara exiryke Kuesēkō oehpyra ro ahtao: “Popyra matose Ritonōpo a,” kara ehtokō imehnomo a. Imēpo jūme rokē kuapiakatorỹko Kuesēkō mana, toehse ropa tah-tao. Morara ahtao kynyrihpyrykō enepynỹpo tō zumakapōko mana, kuosenetupuhtopōpyrykomo, kypenetatopōpyrykomo, enara. Morarame: “Kure mase ya,” āko Ritonōpo zae exike-tomo a.

⁶ Wekyry tomo, opyno xine jexiryke yna poko kuurutou, ypoko, Aporu poko, enara. Āmorepatohkōme kuurutou zae oehtohkōme, Ritonōpo omiry omipona oehtohkōme, imehnō onypyrypara ehtoko. “Mose kure. Mose popyra,” kara ehtoko. Kure rokē ehtoko emero a.

⁷ Oxisã matose imehnō maro Ritonōpo a. Eya imehnō motye pyra matose. Ritonōpo nekarohpyryme okyryrykō mana, emero. Morara exiryke kure oexirykō poko epyrypara ehtoko, Ritonōpo poe rokē kure oexirykōke.

⁸ Otarãme azahkuru matose ynara āko: “Otyro se pyra ynanase, emero nae,” āko matose. “Tymōkomoke ynanase, porehme,” āko roropa matose repe. Yrome azahkuru matose.

Tuisame sã matose tuisame pyra yna ahtao, Aporu maro. Tuisame nymyry awahtao xine tãkye jexiry, amaro xine tuisame ynanexiry roropa.

⁹ Ynara enetupuhnõko ase, Ritonõpo nymenekatyãme yna ahtao ro imehnõ amorepananõme, tuisame pyra ynanase. Imehnõ namotome sã rokẽ ynanase. Orihketõme sã tyrise ynanase, jarao orihmaposẽ samo emero tonesẽme, kapuaõkõ neneryme, nono põkõ neneryme, enara.

¹⁰ Kyrixtu onenetupuhpynomo a rowohpe ynanase Kyrixtu enetuputyryke yna a. Mãpyra amarokomo Kyrixtu maro oexirykõke tuaro matose toehse. Onenetupuhpynomo a orẽnõko ynanase. Yrome amarokõ orẽpyra matose eya xine. Yna se pyra mã toto. Yrome kure rokẽ oritorỹko mã toto.

¹¹ Emitapãnõko ynanase. Tuna zehnãko roropa ynanase. Upõpo xihpyry ke tõtupohtose ynanase. Typipohse ynanase. Tosake pyra yna exiryke, ytoytõko rokẽ ynanase pata tõ poro.

¹² Erohkehpyra ynanase yronymyryme yna napyry epekahtohme. Imehnomo a typoihtose yna ahtao zae rokẽ toto ezuhnõko ynanase. Ynahtomaryhtao eanahtõko rokẽ ynanase.

¹³ Omi xihpyry ke typoihtose yna ahtao kure rokẽ ezuhnõko ynanase. Typahsẽme sã yna ekarõko imehnõ mana, itumekyhpyry sã yna rĩko mã toto.

¹⁴ Ohxirorykõ se pyra ase repe. Morohne ymerono ãmorepatohkõme, opyno xine jexiryke, ypoenõme sã oexirykõke.

¹⁵ ãmorepatõkõ ikuhpỹme tomãse ahtao ro, Kyrixtu omiry poko toiro rokẽ omykõme mana. Tamorepase ya oexirykõke Jezu Kyrixtu tonetupuhse oya xine. Morara exiryke omykõme ase, osemazuhme tamorepase ya oexirykõke.

¹⁶ Naeroro ajohpãme sã kypoenohtoko ysã oehtohkõme.

¹⁷ Morara exiryke Timoteu aropõko ase oya xine. Umũkurume mana Kuesẽkõ enetuputyryke eya. Tymoise roropa ywy eya. Ipyno ase yronymyryme. Otuarõtanohtorỹko ropa mana zae jehtoh poko Kyrixtu Jezu enetuputyryke ya. Imehnõ amorepatopõpyry poko roropa ya ourutorỹko mana. "Pata tõ punero zae imehnõ amorepãko Pauru mana, zae toto ehtohme tysaaro, Jezu poetory tõ oximõtohtao," ãko oya xine mana.

¹⁸ Toitoine matose epyrypãko, ytopyra jekaroryke oya xine repe.

¹⁹ Yrome Ritonõpo jaropory se ahtao ytõko ase, okynã pyra, oenese xine. Mokaro otururu waro ase. Yrome amaro xine jahtao ywy roro epyrypaketõ nyryry enẽko ase. Otarãme Ritonõpo jamitunuru nae mã toto. Otarãme arypyra mã toto.

²⁰ Ritonõpo enetupuhnõko sytatose kuesëkõme. Omihpo rokë kara moro. Ritonõpo jamitunurume mana.

²¹ Oty kurehxo oya xine nae? Oorypyrykõ poko ouruse xine jytory kure oya xine nae? Omi kurã ke ouruse xine jytory kure oya xine nae, oeahmase xine? Opyno xine jexiry kure oya xine ahtao oorypyrykõ irumekatoko.

5

Typyxiã kuroko nohpo tõ poko

¹ “Toiro Korĩtu põ tumy pyty maro toehse mana, Jezu poetoryme tahtao ro,” tykase oehsenã ya. Morara popyra Ritonõpo a. Ritonõpo waro pyra exiketõ roropa morara sã ahtao ihxipÿke exiry tyyrypyrykõ poko.

² Morara awahtao xine toiparo rokë: “Kure ynanase,” ãko matose. Epyrypara ehtoko kure oexirykõ poko. Emynyhmatoko hkoty mokyro rypyry poko. Mame mokyro iiryppyryme exikety emynyhmara ahtao tyyrypyry poko Ritonõpo maro oturutoh taka onëmapopyra ehtoko. Amaro xine õximõtohkõ taka onëmapopyra ehtoko.

³ Ywy ase, ameke repe. Yrome amaro xine ro ase ukurohtao. Pitiko rokë pyra osenetupuhnõko ase roropa opoko xine. “Mokyro popyra Ritonõpo a tyyrypyry poko exiryke,” ãko ase Jezu Kyrixtu poe. Amaro xine jahtao morararo ykary oya xine. Naeroro mokyro maro oximõpyra ehtoko.

⁴ Mame õximomyrykohtao Jezu Kyrixtu amaro xine mana. Kokoro rokë kymaro xine mana, kyjamihtanohtorÿko. Ywy roropa amaro xine sã ase josenetuputyryke opoko xine.

⁵ Naeroro Jezu jamitunuru poe mokyro iiryppyryme aexihpyry a ynara kahtoko: “Joroko tamuru oesëme mana,” kah-toko eya, tyyrypyry xihpyry se pyra aehtohme ropa. Otarãme orihnõko mana. Yrome tyyrypyry rumekary ropa ahtao eya orihpyra ro ahtao ipynanohnõko Ritonõpo mana Kuesëkõ oepyry ropa ahtao.

⁶ Toiparo rokë: “Kure ynanase,” ãko matose, zae pyra oexirykõke. Ynara zuaro matose, iporutatoh pitiko rokë repe, yrome tõximõse ahtao tiriiku maro, moro pão risë tytororo iporutaketyme exiko. Moro sã iiryppyryme exikety mana. Toiro tyyrypyry poko exikety amaro xine ahtao, okynã pyra imehnõ mã morararo isã exiko, tyyrypyrykõ poko.

⁷ Oorypyrykõ irumekatoko emero porehme. Oorypyrykõ poko pyra awahtao xine iiryppyryme pyra matose. Tyrisenã sã matose. Pake kaneru mükuru totapase juteu tomo a toytorykohtao Ejitu poe. Kaneru mükuru totapase orihpyra tapyi taõkõ ehtohme. Mokyro saaro Jezu Kyrixtu toorihse orihpyra kuehtohkõme. Oseahmatoh Paxikoa riryhtao juteu

tomo a, atākyemāko mā toto kaneru mūkuru orihtopōpyry poko tytamurukō orihtopyra ehtohme. Moro saaro wenikehpyra sehtone roropa Jezu orihtopōpyry poko kymyakākōme, orihtopyra kuehtohkōme.

⁸ Jezu kynorihne kymyakākōme, orihtopyra kuehtohkōme. Naeroro kyyrypyrykō surumekatone. Kyyrypyrykō poko pyra sehtone. Zae rokē sehtone ipunaka. Imehnō onenekunohpyra sehtone. Morara kuahtao xine atākyemāko sytatose Jezu orihtopōpyry poko, juteu tō atākyematoh saaro kaneru mūkuru etapatopōpyry poko.

⁹ Osemazuhme pape ymeroase onenerykōme ynara katohme oya xine: “Osepeme pyra ehtoko nohpo tō poko exiketō maro, tynio kuroko imehnō orutua poko exiketō maro roropa.”

¹⁰ Ritonōpo waro exipitopyra exiketō poko morara kara akene. Toipe mokaro iiryryryme. Imehnō nohpo poko toto, tyamene se mā toto. Ematonāko roropa mā toto. Joroko tō poko mā toto Ritonōpo myakāme. Mokaro maro se pyra kuahtao xine sero nono rumekary se sehtory.

¹¹ Ynara kary se rokē exiase oya xine: “Jezu poetoryme ase,” kananō mā imehnō nohpo poko ahtao mokaro maro pyra ehtoko. Tyamene se exiketomo te, joroko tō eahmananomo Ritonōpo myakāme te, imehnō kerekerem-ananomo te, etŷketomo te, imehnō poko enupunara exiketomo, enara. Mokaro maro pyra ehtoko. Otuhtoh po porohpyra ehtoko toto maro, kary se exiase oya xine.

¹²⁻¹³ Ritonōpo onenetupuhpyra exiketomo a: “Zae pyra matose,” kara ase. Ritonōpo rokē toto apiakāko mana imeīpo. Yrome Jezu waro exiketō zae pyra ahtao zae pyra toto ehtoh poko enetupuhpotoko. Ynara tymerose exiryke Ritonōpo omiryryme: “Mokyro iiryryryryme aexihpyry aropotoko owinoino xine,” me tymerose. Naeroro iiryryryryme aexityā aropotoko owinoino xine.

6

Jezu poetory hxirōko terekatu netaryme, oty katohme?

¹ Atakorōme matose Jezu Kyrixtu enetuputyryke oya xine. Oxiehno toehse awahtao xine imepŷ Jezu poetory maro, terekatu a mokyro anaropyra ehtoko Jezu poetory kara a. Kurehxo imepŷ Jezu poetory a oytorykomo zae ehtoh waro oehthokōme.

² Etatoko pahne, Ritonōpo poetoryme kuexirykōke, sero etyhpyry po sero nono pōkō apiakāko sytatose Ritonōpo omi poe. Tyyrypyrykō poko aexityā apiakāko sytatose zae

exiketõ winoino. Morara exiryke atae pyra toehse awah-
tao xine imepỹ Jezu poetory maro zae ehtoh enetupuhtoko.
Ataomirotoke ropa ãmoreme xine.

³ Etatoko pahne, Ritonõpo nenyohyã kapuaõkõ apiakãko
roropa sytatose, zae exiketõ ekarõko sytatose, tyyrypyhpyke
exiketõ ekarõko roropa sytatose, enara. Morara ahtao ox-
iehno toehse kuahtao xine ro zae ehtoh enetuputyry tupime
hkopyra kyya xine.

⁴ Naeroro oxiehno toehse awahtao xine oty katoh zae ehtoh
ekaropõko matou Jezu poetory kara a?

⁵ Ehxiropyra hmatou, Jezu onenetupuhpynomo a oyto-
rykohtao? Toiro tokoh zuaro exikety amaro xine nah? Atae
pyra awahtao xine, eya ytotoko zae ehtoh enetupuhtohme.

⁶ Seroae oxienonohnõko matose. Imepỹ Jezu poetory
hxirõko matose terekatu êpataka, Jezu poetory kara. Zae pyra
matose morara awahtao xine.

⁷ Jezu poetory hxiroryhtao oya xine terekatu êpataka Jezu
onenetupuhpynõ sã matose ipunaka. Kurehxo oya xine:
“Oty kara,” kary, tyhtomase awahtao xine. Kurehxo tomaton-
nanohse awahtao xine: “Oty kara,” kary oya xine.

⁸ Yrome imehnõ ryhmãko matose. Imõkomory emato-
nanohnõko matose Jezu poetoryme toto ahtao ro.

⁹ Etatoko pahne, zuaro matose, tyyrypyrykõ poko exiketõ
Ritonõpo esaka ytopyra ekurehnõko mana. Osenekunohpyra
ehtoko. Imehnõ nohpo poko exiketõ mã omõpyra Ritonõpo
esaka ekurehnõko te, imehnõ orutua poko exiketomo te,
orutua kõ roropa oxipoko xihpyry exiketomo te, joroko tõ
eahmananõ Ritonõpo myakãme omõpyra mã toto.

¹⁰ Omato komo te, tyamene se exiketomo, etỹketomo
te, imehnõ kerekeremananomo, imehnõ ryhmananomo
roropa, mokaro mã Ritonõpo nekarory anapoipyra
ekurehnõko, omõpyra mã toto Ritonõpo esaka.

¹¹ Toitoine mokaro sã mexiatose, Jezu onenetupuhpyra ro
awahtao xine. Yrome seromaroro Ritonõpo a oorypyrykõ
tykorokase mana. Tymenekase matose eya typoenõme oe-
htohkõme, tõmipona oehtohkõme. “Zae matose ya,” ãko Ri-
tonõpo mana Kuesëkõ Jezu Kyrixtu enetuputyryke oya xine,
Ritonõpo Zuzenu kukurohtao xine exiryke roropa.

Kure Ritonõpo riry poko kyya xine

¹² Otarãme ynara ãko matose ya: “Ywy ase Kyrixtu poeto-
ryme. Naeroro emero rokẽ poko jahtao azahkuru pyra ase,”
ãko matose. ÿ, otarame azahkuru pyra mase repe. Yrome
emero hkopyra kure oya xine mana. Azahkuru pyra ahtao
ro emero hkopyra ipoko ase yyrypyry a ymykyryino ropa.

¹³ Imepỹ roropa otarame ynara āko: “Tonahsē nae sytatose ěmatohme waku aka. Tuahke sytatose tonahsē omōtohme,” āko. Ỹ, zae ro mana. Yrome imeĩpo moro asakoro enahkapōko Ritonōpo mana, kynapyrykomo, kuakurukomo, enara. Kuokokō tyrise Ritonōpo a kyyrypyrykō poko pyra kuehtohkōme, imepỹ nohpo poko pyra, imepỹ nio poko pyra, orutua kō poko pyra, enara. Ritonōpo Zuzenu esaryme tyrise sytatose Kuesēkō omipona kuehtohkōme. Ritonōpo Zuzenu omipona pyra kuahtao xine toiparo rokē taro sytatose.

¹⁴ Kuesēkō tōsemākapose ropa Ritonōpo a aorihxĩpo. Moro saaro kymarokō ěsemākapōko ropa mana toorihse kuahtao xine. Tyjamtunuru ke kuĕsemākapotorỹko ropa mana.

¹⁵ Etatoko pahne, Jezu enetupuhnanōme awahtao xine ōkokō Kyrixtu zokome mana ikyryryme toehse oexirykōke. Morara exiryke imepỹ nohpo poko jahtao popyra ase ipunaka, Kyrixtu zoko aroryke ya mokyro poko. Naeroro imepỹ nohpo poko pyra ehtoko ipunaka.

¹⁶ Etatoko pahne, imepỹ nohpo poko tahtao, toiro pũme sã exĩko orutua mana imaro. Ynara tykase Ritonōpo exiryke moro poko: “Mokaro asakoro toiro pũme sã exĩko mã toto,” tykase.

¹⁷ Yrome Kuesēkō omipona kuahtao xine toiro sã exĩko sytatose imaro, toiro zuzenu maro exĩko sytatose Kyrixtu Zuzenu maro.

¹⁸ Orutua komo, opyty kara maro pyra ehtoko ipunaka. Xihxi tomo, imepỹ nio maro pyra ehtoko ipunaka. Īrypyry nae tyoro. Ipoko ahtao otarame kupũkō onyryhmara repe. Yrome imepỹ nohpo poko awahtao xine opũkō ryhmãko ro-ropa matose.

¹⁹ Wenikehpyra ehtoko, kuokokō Ritonōpo Zuzenu esaryme mana. Kukurohtao xine mã ynororo, kyya xine tokarose Ritonōpo a exiryke. Naeroro opũkō esēme pyra matose. Ritonōpo rokē oesēkōme mana.

²⁰ Oorypyrykō tykorokase Ritonōpo a. Kyrixtu orihtopōpyry ke oorypyrykō topehmase eya. Morara exiryke tuaro ehtoko kure rokē oehtohkōme. Morarame kure rokē awahtao xine: “Kure Ritonōpo mana. Emero motye kuhse imehxo mana,” āko onenetupuhpynō mã Ritonōpo poko, kure oehtohkō eneryke tyya xine.

7

Oururukō se ase opytarykō poko, oniotarykō poko, enara

¹ Onymerohpyrykō yneneryme enease. Moro poko ynara mekaroposatose ya: “Yna pytary zae Ritonōpo a nae?” matose.

Etatoko pahne, opytarykō se pyra awahtao xine zae ro matose, nohpo poko pyra awahtao xine ipunaka.

² Yrome tuhke iirypyrymākō nae. Pytara toh repe imehnō pyxiā poko toehtohkōme. Popyra mǎ toto. Morara exiryke kurehxo ya orutua kō pytary typye toto ehtohme. Morararo nohpo tō roropa, iniotarykō kure ya tynioke toto ehtohme emero.

³ Orutua komo, kure ehtoko opyxiākō maro. Opyty amaro se ahtao imaro exiko. Opyxiākō tymoise oya xine ahtao kure iniome matose. Xihxi tomo, amaro se onio ahtao imaro ehtoko. Oniokō tymoise oya xine ahtao kure matose.

⁴ Xihxi tomo, ōkokō esēme nymyry pyra matose. Tosēke matose, oniokō ke. Morararo orutua komo, ōkokō esēme nymyry pyra matose. Tosēke matose opyxiākō ke.

⁵ Xihxi tomo, oniokomo a: “Amaro se pyra ase,” kara ehtoko. Morararo orutua komo: “Amaro se pyra ase,” kara ehtoko opyxiākomo a. Ynara karyhtao oya xine: “Oximaro pyra sehne aporo,” karyhtao oya xine asakoro ro, yronymyrymehxo Ritonōpo maro ōtururukō poko oehtohkōme, kure. Tuhke pyra onyhtoko oximaro pyra. Imeīpo oximaro ehtoko ropa imehnō poko penetara oehtohkōme, iirypyryme oripyra xine joroko tamuru ehtohme.

⁶ “Opytatoko kēty,” kara ase. “Oniotatoko kēty,” kara roropa ase, nohpo tomo a. Opytarykō se awahtao xine, opytatoko. Zae matose. Xihxi tomo, oniotarykō se awahtao xine oniotatoko.

⁷ Tākye ase typye pyra jehtoh poko. Orutua kō emero ysǎ toto ahtao kure ya exiry. Yrome Ritonōpo osetetupuhtoh kypoko xine oxisǎ pyra mana. Toitoine Ritonōpo poe pytara mǎ toto. Iirypyryme pyra roropa mǎ toto. Imehnō Ritonōpo poe ro pytāko mǎ toto. Tupime otarame eya xine exiry typye pyra toto ahtao. Otarāme tyrypyrykō poko exiry toto. Naeroro kurehxo Ritonōpo a ipytarykomo tyrypyrykō poko pyra toto ehtohme.

⁸ “Pytara ehtoko,” āko ase pytara ro exiketomo a. “Niotara ehtoko,” āko ase niotara ro exiketomo a, pytyōpo tomo a, enara. Kurehxo ya toiroro oexirykomo ysaaro.

⁹ Yrome typenekehse awahtao xine oniotatoko, opytatoko, enara. Kurehxo Ritonōpo a oerēnarykomo, popyra openetarykō poko oexirykomo, tynioke pyra awahtao xine, typye pyra roropa awahtao xine.

¹⁰⁻¹¹ Tynioke exiketomo, oniokō onurumekara ehtoko. Morara āko ase Kuesēkō omi poe, ypoe rokē pyra. Oniokō rumekaryhtao oya xine imepý maro pyra ehtoko. Otarāme oxise exīko ropa matose oniokō maro. Morara ahtao oniokō maro exīko ropa matose. Morararo typye exiketomo, opyxiākō onurumekara ehtoko.

¹² Imehnõ Jezu poetory tomo a ypoe ro ynara ãko ase, Kuesẽkõ nymeropohpyry kara: “Opyxiãkõ Jezu onenetupuhpyra ro ahtao, yrome amaro xine se ro toto ahtao, toto onurumekara ehtoko.”

¹³ Morararo matose nohpo tomo. “Oniokõ Jezu onenetupuhpyra ro ahtao, yrome amaro xine se ro toto ahtao, toto onurumekara ehtoko.”

¹⁴ Toto onurumekara awahtao xine kure oniokõ rĩko Ritonõpo mana Jezu onenetupuhpyra toto ahtao ro. Kure toto rĩko Ritonõpo mana opokoino xine amaro xine toto exiryke typyxiãkõ onurumekara toto exiryke. Morararo kure opyxiãkõ rĩko Ritonõpo mana Jezu onenetupuhpyra toto ahtao ro Jezu poetory maro toto exiryke tyniokõ onurumekara toto exiryke. Morara pyra ahtao opoenõkõ Ritonõpo waro pyra exiketõ poenõ sã rokẽ exiry. Yrome kure toto rĩko Ritonõpo mana, typoetory maro toto exiryke.

¹⁵ Mame oniokõ Jezu poetory kara ahtao, mame orumekarykõ se toto ahtao, Jezu poetoryme awahtao xine, otara pyra orumekatorỹko mã toto. Opyxiãkõ Jezu poetoryme pyra ahtao, mame orumekarykõ se toto ahtao, Jezu poetoryme oexirykõke, otara pyra orumekatorỹko mã toto. Morarame turumekase awahtao xine opyxiãkomo a, oniokomo a roropa Jezu poetoryme awahtao xine tymyhpokase ropa sã matose. Naeroro: “Jurumekara exiko,” kara ehtoko oniokomo a, opyxiãkomo a roropa. Toto maro oxiehno pyra kuexirykõ se Ritonõpo mana.

¹⁶ Naeroro xihxi tomo, oniokõ onurumekara ehtoko. Otarãme opokoino xine onio Jezu enetupuhnõko mã toto. Orutua komo, opyxiãkõ onurumekara ehtoko. Otarãme opokoino xine opyxiãkõ Jezu enetupuhnõko mã toto.

Ritonõpo omipona ehtoko

¹⁷ Tyjमितunuru ekarõko Ritonõpo kyaa xine mana orẽpyra kuehtohkõme inyrohmanohpotoh poko. Naeroro aomipona ehtoko. Toerohtohke mexiatose Jezu enetuputyryhtao oya xine. Moro erohtoh onurumekara ehtoko. Ipoko erohtoko ro. Morararo Jezu poetory tõ amorepãko ase emero pata tõ punero.

¹⁸ Tysahkase aexityãme awahtao xine Jezu poetoryme toehse awahtao xine asahkatopõpyry poko torẽtyke pyra ehtoko. Morararo matose onysahkara awahtao xine Jezu poetoryme toehse awahtao xine esahkapopyra ehtoko.

¹⁹ “Jomipona nymyry matou?” ãko rokẽ Ritonõpo kyaa xine mana. “Opihpyry mysahkatou?” kara ynororo kyaa xine. “Onysahkara ro matou?” kara roropa mana.

20 Toerohtohke mexiatose okohmarykohtao Ritonõpo a ty-poetoryme oehtohköme. Morararo ehtoko, oerohtohkö poko erohtoko ro.

21 Toitoine imepỹ namotome mexiatose tykohmase awah-tao xine Ritonõpo a. Otara kara. Oesëkö poetoryme erohtoko ro. Yrome tokumëtasão apoiry waro awah-tao xine apoitoko.

22 Namoto tõ ytoytõko tamoreme xine pyra. Tosëkö omipona rokë ytoytõko mã toto. Yrome namoto tõ Jezu poe-toryme toehse ahtao namotome pyra sã toehse ropa mã toto. Kuesëkö omipona rokë toehse mã toto. Mãpyra namotome pyra awah-tao xine Kyrixtu enetuputyryhtao oya xine Kyrixtu namotome toehse matose, oesëköme toehse aexiryke.

23 Topehke typynanohse matose Ritonõpo a. Naeroro imepỹ namotome pyra ehtoko. Kyrixtu omipona rokë ehtoko.

24 Wekyry tomo, typynanohse awah-tao xine Ritonõpo a aomipona toehse mexiatose. Morararo ehtoko, seromaroro. Aomipona exikehpyra ehtoko. Onurumekara ehtoko Ri-tonõpo maro awah-tao xine.

Niotara ro exiketõ zae ehtoh poko, pytỹpo tõ roropa

25 Onymerohpyrykö ae mekaropoatose niotara ro exiketõ poko, pytara ro exiketõ poko roropa. Moro poko jurupyra Kuesëkö nexiase. Naeroro: “Kuesëkö omi poe ourutoryko ase,” kara ase. Naeroro typynanohse jexiryke, aomipona roropa jexiryke zae ehtoh enetupuhnõko rokë ase.

26 Kyzehnotokõ kyhtomatorỹko mana pitiko rokë pyra, Jezu poetory tõ kara. Naeroro typye pyra awah-tao xine kurehxo ya morara oexirykomo.

27 Typye awah-tao xine opyxiäkõ onurumekara ehtoko. Mãpyra typye pyra awah-tao xine pytara ehtoko.

28 Opytarykohtao iirypyryme pyra matose. Morararo tyniokëkara niotaryhtao iirypyryme pyra mana. Yrome tupimehxo sã exiryke seromaroro morara äko ase, oetuari-marykõino.

29 Wekyry tomo, okyna hkopyra Kyrixtu oehnõko ropa mana. Naeroro typye awah-tao xine yronymyryme Kyrixtu nyrohmanohpotoh poko ehtoko typyäkara samo.

30 Morararo oxixikariketomo, emynyhmara exiketõ sã ehtoko, tãkye exiketõ samo. Exianaketomo, atäkyemara sã emynyhmatoko. Osepekahketõme awah-tao xine onepekatyh-pyrykö esëme pyra sã ehtoko.

31 Tymõkomoke exiketyme awah-tao xine tỹpokõke pyra sã ehtoko, okyna hkopyra sero nono enatyryke.

32 Mõkomo tõkehko apoiry poko oya xine torëtyke oexirykö se pyra ase. Typye pyra exiketõ Kuesëkö nyrohmanohpo-topõpyra a rokë tuaro Kuesëkö äkyemapory se toexirykõke.

³³ Yrome typye exiketō t̄ypokōke exīko toto, mōkomo apoiry poko osenetupuhnōko roropa toto typyxiākō ākyemapory se toexirykōke.

³⁴ Asakorō omipona se exīko toh mana. Ritonōpo omipona se, typyxiākō omipona se, enara toh mana. Atapiakāko sã toh mana. Yrome tyniokākara Kuesēkō nyrohmanohpotopōpyry a rokē tuaro. Aomipona se rokē mā toto. Tākye rokē tosēkō riry se roropa mā toto. Yrome tynioke exiketō t̄ypokōke exīko, tymōkomorykō apoiry poko osenetupuhnōko, tyniokō ākyemapory se toexirykōke.

³⁵ Morara āko ase ākorehmarykō se jexiryke. Tupimehxo opytarykō riry se pyra ase repe. Zae oexirykō se rokē ase, Ritonōpo omipona, Kuesēkō nyrohmanohpotopōpyry poko oehthkōme yronomyryme.

³⁶ Asakoro ro orutua, nohpo, enara torēnarykō se toehse tahtao xine, yrome ynara karyhtao tyya xine: “Oximaro pyra ekurehnōko sytase,” āko otarame toh mana. Yrome ynara toto amorepāko ase, otarame ōpenehpyrykō maro pyra awahtao xine zae pyra exīko matose. Morara exiryke ōpenehpyrykō se ro awahtao xine yronomyryme oerēnarykō kure mana imaro. Iirypyryme pyra matose morara awahtao xine. Kurehxo opytarykomo.

³⁷ Māpyra imep̄y tamoreme tōsenetupuhxīpo tpytary se pyra toehse tahtao, kure roropa mana. Toiroro se rokē tahtao, penetara roropa tahtao nohpo poko, tuaro ynororo, kure roropa ynororo pytara tahtao.

³⁸ Naeroro nohpo maro opytarykohtao kure Ritonōpo a matose. Yrome pytara awahtao xine kurehxo ya mana.

³⁹ Xihxi tomo, tosēke matose oniokō orihpyra ro ahtao. Yrome toorihse oniokō ahtao, oniotary se ropa awahtao xine kure oniotarykō ropa Jezu poetoryme orutua ahtao rokene.

⁴⁰ Yrome ynara enetupuhnōko ase, toorihse oniokō ahtao tākyehxo mehtory niotara ropa awahtao xine. Ritonōpo Zuzenu poe morara enetupuhnōko ase. Naeroro jomiry etatoko.

8

Tōsē poko, joroko tō zohme tokarose ahtao

¹ Onymerohpyrykō ae tōsē poko moturupoatose. Joroko tō zohme tōsē rīko imehnō mana. Mame morara tyrixīpo ekamōko mā toto. “Kure mokaro zoh onyry kyya xine nahe?” mekaropoatose. Moro poko oururukō se ase. “Joroko tō zoty poko tuaro sytatose. Naeroro otara kara sytatose,” katopōpyry oya xine zae ro repe. Yrome tuaro kuexirykō poko kuosenetuputyryhtao epyrypāko sytatose tuaro kuehtokō

poko. Māpyra imehnō pyno kuahtao xine toto akorehmāko sytatose orēpyra toto ehtohme zae ehtoh poko.

² “Zuaro ase,” kananō mā zae ehtoh waro pyra mā toto.

³ Yrome typyno exiketō waro Ritonōpo mana.

⁴ Morarame tōsē rīko imehnō mana joroko zohme. Mame moro tōsē ekamōko mā toto imehnomo a. Otara āko sytatou? “Joroko zotỹpyry onōpyra sehtone,” āko sytatou? Yrome ritōme pyra joroko tō mana. Ritonōpo myakāme pyra roropa mā toto. Toiro rokē Ritonōpo mana. Moro waro sytatose.

⁵ Sero nono pōkomo a tuhke joroko tō nae ritō sā repe. Azahkuru mā toto tuhke ritō kō ekaroryke tyya xine, kapuaōkomo nono pōkō roropa.

⁶ Yrome kyya xine toiro rokē Ritonōpo mana, Kumykomo. Emero Rihpōme mokyro mana. Ipoko ehtohme isene sytatose. Toiro roropa Kuesēkō mana, Jezu Kyrixtu. Eya senohne emero tyrise. Ipoē isene sytatose.

⁷ Yrome emero hkopyra Jezu poetory moro waro mana. Torēnase toto joroko tō eahmary poko imehnomo a. Naeroro tōsē onyryhtao tyya xine seroae ro: “Joroko zotỹpyry mose ro,” āko mā toto, topekahse ahtao Jezu poetory kara a. Zae ehtoh waro hkopyra mā toto. Iirypyryme osekārōko mā toto joroko zotỹpyry onyryhtao tyya xine.

⁸ Yrome kymarokō zae Ritonōpo a tōsē pokoino pyra. Oty kara Ritonōpo tōsē onyryhtao kyya xine, onōpyra kuahtao xine, enara. Oty kara rokē Ritonōpo morohne poko.

⁹ Otarāme zae oya xine moro tōsē onyry repe. Yrome otarame imepyny a, Jezu enetupuhpitone a moro tōsē onyry zae pyra mana. Naeroro tomeseke ehtoko Jezu enetupuhpitone tyrypyry poko onyripopyra oehtohkōme. Eya tōsē onyry popyra ahtao moro tōsē onōpyra ehtoko roropa.

¹⁰ “Oty kara,” āko matose joroko zotỹpyry onyry poko oya xine. “Joroko tō Ritonōpo myakāme pyra mā toto. Zuaro ase,” āko matose. Naeroro omōnōko matose toto tapyī taka. Joroko zotỹpyry ōnōko matose, awamekaro xine rokene. Morarame zae ehtoh waro hkopyra exikety otarame oeneturỹko mana. “Zae ya roropa moro tōsē onyry,” āko mana tyya rokene. Yrome zae pyra ro eya, Ritonōpo myakāme joroko ekaroryke eya.

¹¹ Moro tōsē onyry oya xine eneryke tyya otarame tōnōko roropa mana. Morarame tōkehse ahtao emynyhāko mokyro mana. “Otarāme orihnōko ase iirypyryme jexiryke,” āko mā repe. Yrome mokyro pynuke roropa Kyrixtu kynorihne, orihpyra aehtohme. Ākorōme mana Jezu enetuputyryke eya. Yrome emynyhāko mana iirypyryme tyripose oya xine exiryke.

¹² Naeroro mokyro a tōsē onyry zae pyra ahtao: “Otuhkose,” kara ehtoko eya. Morara karyhtao oya xine zae pyra matose. Iiryppyryme matose Kyrixtu a, ipoetory takorekehkase oya xine exiryke.

¹³ Iiryppyryme imep̄y Jezu poetory riry se pyra ase. Naeroro tōsē onyry ya zae pyra ahtao eya, onōpyra ase ipunaka jūme, iiryppyryme wekyry tō riporyino. Morararo ehtoko. Imehnō Jezu poetory iiryppyryme onyrippyra ehtoko, enara.

9

Ritonōpo a tymenekase

¹ Poetome pyra toehse ase tomesetase roropa ywy. Ritonōpo nymenekahpyryme ase. Tumūkuru poko imehnō amorepaneme tymenekase ywy. Ywy roro Jezu enease Kuesēkomo. Aomipona toerohse jexiryke āmoreparykō poko ipoetoryme toehse matose.

² Otarāme imehnomo a Kuesēkō nymenekahpyryme pyra ase repe. Yrome matose jenetupuhnōko Jezu nymenekahpyryme imehnō amorepaneme. Amarokō roropa Korītu pōkomo imehnō tuarōtanohneme matose, amorepatōme Jezu nymenekahpyryme jexiry poko. Tuhkākō ynara āko: “Kuesēkō omipona Korītu pōkō toehse. Morara exiryke Kyrixtu nymenekahpyryme Pauru enetupuhnōko ase,” āko.

³ Naeroro ykerekeremaryhtao imehnomo a ynara āko ase: “Kyrixtu nymenekahpyryme ase imehnō amorepaneme.

⁴ Zae nase ya tōsē apoiryhtao ya jokuru roropa omi kurā ekarotamitume,” āko ase eya xine.

⁵ Imehnō Kyrixtu nymenekatyā typyxiākō maro ytoytōko pata tō poro Jezu poetoryme toto exiryke. Zae mā toto Ritonōpo a. Kuesēkō akorō morararo typye, Peturu roropa morararo. Mokaro sā jahtao kure jexiry roropa, typye jyto-ryhtao.

⁶ Imehnō Kyrixtu nenyohtyā erohpyra mā toto tytinerūkō apoiry poko. Omi kurā ekarory poko rokē mā toto. Yrome erohnōko ase jemary ke roropa ytinerū apoiry poko etu-arimara jehtohme. Panape roropa ysaaro erohnōko mana. Erohpyra yna ahtao moro poko kure oya xine nae? Ya kure exiry repe.

⁷ Soutatu tōme ahtao tineru apoīko mā toto kowenu wino toerohtamitume. Tyoro roropa, tupito esemy, otyro tarykase eya ahtao otyro epery enahnōko ynororo toerohtamitume. Morararo pui esē tomo, suhsu euhkaryhtao suhsu apoīko mā toto tōkurukōme, toky tō pynanohtamitume.

⁸ Moro saaro tineru apoiry kyya xine zae mana imehnõ amorepatamitume Ritonõpo omiry poko. Morararo Ritonõpo nymeropohpyry kuamorepatorỹko.

⁹ Ynara tymerose Moeze a: “Pui mytary onymyhypra ehtoko tiriiku ipikary poko itütũmaryhtao,” tykase. Yrome kuekykõ pyno rokẽ pyra Ritonõpo kynexine. Enetupuhpo-tohme morara tymerose eya.

¹⁰ Kypyno xine kuhse Ritonõpo mana. Morara exiryke morara tymerose eya. Otyro arykananõ mã ynara osenetupuhnõko: “Imeĩpo otyro epery apoĩko ase ynapyryme,” äko. Morararo mã osenetupuhnõko otyro epery apoinanõ roropa. Naeroro toerohtamitukõ eraximaryke tyya xine erohnõko mã toto.

¹¹ Toytoytose yna omi kurã ekarory poko oya xine. Otyro puhturu arykane sã ynanexiase tupito arykary pokõ samo. Naeroro tineru apoiryhtao yna a ynaerohtamitume, popyra oya xine nae?

¹² Topehke pyra Ritonõpo omiry kurã ynanekaroase oya xine. Tyoro poko ynanerokuase roropa tineru poko.

Ynara kary etary se pyra ynanexiase Jezu onenetupuh-pynomo a: “Ritonõpo omiry etary se pyra ase Pauru pokoino, tineru apoiry se rokẽ Pauru exiryke Ritonõpo omiry ekarotamitume,” kary etary se pyra ynanexiase.

¹³ Etatoko pahne, Ritonõpo maro oturutoh poko erohketõ tynapyrykõ apoĩko mã toto Ritonõpo tapyĩ taka ytoketõ wino. Tynekarorykõ etapananõ tohkõ apoĩko mã toto imehnõ nekarotyamo.

¹⁴ Morararo: “Ritonõpo omiry poko imehnõ amorepananõ tynapyrykõ apoiryhtao tynamorepatyã wino kure ya mana,” tykase Kuesẽkõ ya.

¹⁵ Mäpyra imehnõ tinerũ anapoipitopyra exiase. “Epehyry se ase ämorepatamitukõme,” kapitopyra ase. Morararo moro nymerohpyry onenerykõme: “Otinerũkõ apoiry se ase,” kara ase. Jorikyry se pyra ase repe. Yrome jorikyry motye kuhse imehnõ tinerũ apoiry se pyra ase omi kurã ekarotamitume. “Pauru tineru se nexiase omi kurã ekarotamitume,” kary etary se pyra ase ipunaka.

¹⁶ Epyrypara ase imehnõ amorepary poko ya. “Kure ase imehnõ amoreparyke ya omi kurã poko,” kara ase. Kuesẽkõ omipona rokẽ ase imehnõ amorepãko. Ý, etuarimary imehnõ anamorepara jahtao Jezu Kyrixtu poko.

¹⁷ Jamoreme jerokuruhtao omi kurã ekarory poko imehnomo a jerohtamitu se jexiry repe. Yrome Ritonõpo omi poe jexiryke jamoreme pyra ase. “Jomiry kurã ekaroko imehnomo a,” tykase Ritonõpo ya exiryke, aomipona rokẽ ase.

18 Morara ahtao otoko jepehpyry nae? Arypyra, tineru se pyra ase jerohtamitume. “Zae matose jepehmaryhtao oya xine āmorepatamitukōme,” kara ase jetananomo a. Tākye rokē ase topehke pyra imehnō amorepary poko ya Jezu Kyrixtu poko. Tākye jehtoh jepehpyryme sã ya mana.

19 Sero pō omi poe pyra ase erohnōko. Yrome emero akorehmaneme toehse ywy Kyrixtu enetupuhpotohme eya xine, ipoetoryme toto ehtohme.

20 Juteutōkara maro jahtao Moeze omihpyry omipona jehtoh poko torētyke pyra ase, Jezu enetuputyryke ya tukurākase jexiryke. Yrome juteu tō amoreparyhtao ya omi kurã poko, toto sã Moeze omihpyry omipona exīko ywy Jezu omiry zehno pyra toto ehtohme. Juteu tomo a Jezu omiry ekaroryhtao ya Moeze omihpyry omipona exīko ase yronymyryme juteu tō saaro, Jezu Kyrixtu enetupuhpotohme eya xine.

21 Morararo juteutōkara maro jahtao, mokaro sã Moeze omihpyry poko pyra ase, Jezu Kyrixtu enetupuhpotohme eya xine roropa. Kyrixtu omipona ase. Naeroro Ritonōpo omipona ase roropa.

22 “Jezu Kyrixtu enetuputyry poko ikuhnōko ase,” kananō maro jahtao mokaro sã exīko ase toto akorehmatohme, orēpyrahxo Jezu enetupuhtohme toto a. Imeimehnō maro jahtao toto sã exīko ywy Jezu Kyrixtu enetupuhpotohme eya xine. Emero rokē poko ase Jezu enetupuhpotohme imehnomo a.

23 Morohne poko ase omi kurã ekarotohme sero pōkomo a. Jezu Kyrixtu ekaroryhtao ya kure jetananō rīko Ritonōpo mana. Kure jyrīko roropa mana.

24 Toipe tururume ytoketō poko ahno, axihxo tururume ytokety waro toehtohkōme. Mame tururume ytoketō tuhke tururume ytōko. Yrome toiro osemazuhme eporehkāko, axihxo exikety rokene. Ynoro rokē epehpyry apoīko mana. Tākye exīko roropa mana. Mokyro sã ehtoko, orēpyra tururume ytokety samo. Jezu Kyrixtu omipona exikehpyra ehtoko. Mame, “Kure mase,” āko Kuesēkō oya xine mana. Morara kary etaryke oya xine tākye kuhse exīko matose, tururume ytokety tākye exiry motye epehpyry apoiryhtao tyya.

25 Toipe tururume ytoketomo. Kokoro rokē tururume ytōko mã toto, orēpyra toehtohkōme, imehnō motye toehtohkōme tururume toytotohkō poko. Mame imehxo exiketyme ahtao, imehxo toehtoh enetupuhpotoh apoīko mana. Moro imehxo toehtoh, enetupuhpotoh axītao rokē repe. Yrome Jezu omipona exiketyme kuahtao xine, axītao rokē pyra Ritonōpo nekarory apoīko sytatose. Jūme imaro exīko sytatose.

²⁶ Wazawazame pyra tururume ytokety ytōko toeporehka-tohme osemazuhme. Mokyro saaro ase zae rokē jehtohme Jezu omipona Ritonōpo nekarory apoitohme ya. Tyoro ro-ropa sã ase. Imepỹ poremãkapone sã ase. Tomeseke sã ynororo poremãpyra toehtohme. Mokyro saaro ase tomeseke Jezu Kyrixtu omipona jehtohme.

²⁷ Imehnomo a ynara asene: “Zae ehtoko Jezu Kyrixtu omipona,” asene. Morara kaxĩpo yyrypyry poko toehse jah-tao, ehxirory yronymyryme jomihpyry etahpōkō neneryme. Morara exiryke yyrypyry poko ypenetaryhtao ya ipoko pyra ase. Emero irumekãko ase Jezu Kyrixtu omipona rokē jehtohme: “Popyra mase ya,” kara Jezu ehtohme ya.

10

Joroko tō oneahmara ehtoko

¹ Wekyry tomo, osenetupuhtoko kytamurukō poko. Moeze maro toytorykohtao ahno esao pyra toto typynanohse Ritonōpo a. Akurũ zopino toh kynexine. Tuna konōto Tah-piremã takuohse roropa eya xine.

² Mame tuna konōto akuotyryhtao eya xine, Moeze marōme tōpurihkase toto tuna konōto kuaō, akurũ ao, enara.

³ Ritonōpo nenehpohpyry kapu ae tonahse eya xine emero porehme.

⁴ Ritonōpo nekarohpyry tōse roropa eya xine. Topu ae tuna tutūtase, toto okurume. Yrome moro topu Jezu Kyrixtu enetupuhtoh kynexine. Toto maro toytose ynororo.

⁵ Yrome Ritonōpo zamaro pyra tuhkākō kynexine. Morara exiryke toorihse toto ahno esao pyra toytorykohtao. Tōtonēse toto sapararahme ona poro.

⁶ Morara tyripose Ritonōpo a kutuarōtanohpotohkōme, zae ehtoh waro kuehtohkōme. Tyyrypyrykō poko typenetase kytamurukomo. Naeroro mokaro sã pyra sehtone, kyyrypyrykō poko penetara sehtone ipunaka.

⁷ Toitoine kytamurukō joroko tō poko toehse, Ritonōpo omipona pyra. Otuhtoh konōto tyrise eya xine tyneponãmarykō ěpataka, tōsemeikase toto. Ynara tymerose Ritonōpo omiryryme pake moro poko: “Typorohse toto tyneponãmarykō ěpataka. Tōtuhse toto, eukuru tōse eya xine roropa. Mame towōse ropa toto watohme,” me tymerose. Mokaro sã pyra sehtone, joroko tō poko pyra sehtone ipunaka.

⁸ Imehnō nohpo poko exiry popyra Ritonōpo a mana. Imehnō orutua poko exiry roropa. Kytamurukō toitoine nohpo tō poko toehse ahtao tuhkākō toorihse toto, 23 miime

toorihse toiro ĕmepýry ae rokene. Naeroro imehnõ pyxiã poko pyra sehtone, imehnõ nio tõ poko pyra roropa sehtone.

⁹ Kytamurukomo a Ritonõpo tyenonohse. Tykerekere-mase toto a. Ynara tykase toto Ritonõpo poko: “Kypyno xine Ritonõpo mana. Kuãnohpyra xine mana iiryppyryme kuahtao xine ro,” tykase toh repe. Mame tyryppyrykõ poko toehse ahtao okoi tyripose Ritonõpo a toto esekatohme, tuhke. Naeroro Kuesëkõ onyenonohpyra sehtone.

¹⁰ Ritonõpo poko tãtakirimase kytamurukomo. Naeroro taorihmapose toto Ritonõpo nenyokyhpyry a. Toorihse toto. Naeroro Ritonõpo poko atakirimara sehtone.

¹¹ Morara tyripose Ritonõpo a kytamurukomo a pake zuaro kuehtohkõme. Tymerose roropa tõmipona pyra exiketõ wãnohtopõpyry poko kutuarõtanohtohkõme, kytamurukõ sã pyra kuehtohkõme. Seromaroro sero nono enahsasaka mana. Naeroro pakatokõ Ritonõpo omipona pyra ehtopõpyry sã pyra sehtone.

¹² Morara exiryke ynara kara ehtoko: “Iiryppyryme pyra ase orẽpyra jexiryke,” kara ehtoko. Ynara rokẽ kahtoko Ritonõpo a: “Kuakorehmako Papa yryppyry poko pyra jehtohme,” kahtoko Ritonõpo a.

¹³ Tukahse awahtao xine ynara zuaro matose imehnõ roropa morararo tyryppyrykõ poko tukuhse mã toto. Yrome jamihmehxo Ritonõpo mana. Tõmihpyry ae ro ãkorehmatorỹko mana tukuhse awahtao xine. “Epo nase,” ãko mana. Okuhnekõ aropõko roropa mana owinoino xine. Jamihme pyra awahtao xine ajamihtanohtorỹko mana ooryppyrykõ poko pyra oehtohkõme. Ajamihtanohtorỹko mana ooryppyrykõ rumekatohme oya xine.

¹⁴ Naeroro wekyry tomo, joroko tõ poko pyra ehtoko ipunaka.

¹⁵ Tuaro exiketõme matose ya. Naeroro zae jomiry ehtoh enetupuhtoko.

¹⁶ Jezu orihtopõpyry poko wenikehpyra kuehtohkõme oximõnõko sytatose. Mame uwa eukuru poko: “Kure mase Papa,” ãko sytatose Ritonõpo a. Ënõko sytatose emero porehme. Kyyryppyrykõ kurikary poko osenetupuhnõko sytatose toxixihmase Jezu exiryke wewe pokona kyyryppyrykõ eheppyryme. Morararo wyi enapyryhtao kyya xine Kyrixtu orihtopõpyry poko osenetupuhnõko sytatose porehme. Oximaro sytatose Jezu Kyrixtu maro. Tyjमितunuru ekarõko roropa mana kyya xine. Moro poko osenetupuhnõko sytatose moro wyi enapyryhtao kyya xine.

¹⁷ Oximõme wyi ohnõko sytatose Jezu orihtopõpyry poko osenetuputyry poko, tuhke kuahtao xine ro. Tuhke kymarokõ

repe. Yrome Jezu enetuputyryke kyya xine, aomipona toehse roropa kuexirykōke toiro zokome sã sytatose tupuhpyke Jezu ke, kuesēkōme aexiryke.

¹⁸ Juteu tō poko osenetupuhtoko, Ritonōpo maro oturuketō poko roropa. Tynekarorykō etaparyhtao tyya xine tynekarorykōme Ritonōpo a, tōnōko roropa toto. (“Ritonōpo poenōme ynanase,” āko osenetupuhnōko toto, moro tōsē onyryhtao tyya xine.)

¹⁹ Āmoreparykō se roropa ase joroko poko. “Joroko tō kure,” āko imehnō mā repe. Yrome Ritonōpo onymyakāmara mā toto. Joroko tō eahmananō azahkuru mana. Ynara osenetupuhnōko mā toto: “Tōsē ekarōko ase joroko zohme. Naeroro kure ase,” āko toh mā repe.

²⁰ Yrome etatoko pahne, moro tōsē riryhtao joroko zohme, Ritonōpo a moro onekaropyra matose. Joroko tamuru omi poe moro rīko matose. Yrome joroko tō poko oexirykō se pyra ase ipunaka.

²¹ Mame Jezu orihtopōpyry enetupuhtoh eukuru enyryhtao oya xine Ritonōpo poenōme oexirykō poko osenetupuhnōko matose. Naeroro ahno nekarohpyry joroko tō okurume, moro onēpyra ehtoko ipunaka. Ahno nyrytā ēpataka eukuru riryhtao joroko okurume, moro onēpyra ehtoko. Morararo wyi enapyryhtao oya xine Jezu orihtopōpyry poko osenetupuhtohme Ritonōpo poetoryme oehtohkō poko osenetupuhnōko matose. Naeroro ahno nyrytā zotỹpyry onōpyra ehtoko, joroko tamuru omi poe moro zoty tyrise exiryke.

²² Zumoxike Kuesēkō onyripyra sehtone. “Orēpyra ase Jezu motye,” karyhtao kyya xine joroko tamuru akorehmaneme exīko sytatose. Mame joroko tamuru akorehmaneme kuahtao xine zumoxike exīko Kuesēkō kypoko xine mana.

²³ Ynara āko imehnō mā otarame: “Emero rokē poko sytatose Kyrixtu poetoryme kuexirykōke,” āko toh mā repe. “Yrome emero pyra kure kyya xine mana,” āko ase. “Emero poko ase Kyrixtu poetoryme jexiryke,” āko roropa toh mā repe. Yrome emero pyra zae kuehtohkō poko kuakorehmatoryko mana.

²⁴ Osepyno rokē pyra ehtoko. Imehnō pyno ehtoko roropa. Kykyryrykō poko rokē kuahtao xine imehnō motye kuehtohkōme popyra sytatose.

²⁵⁻²⁶ Ynara āko Ritonōpo omiry: “Sero nono Ritonōpo kyryryme mana. Sero pōkō roropa emero porehme Ritonōpo nyrytāme mana,” āko. Naeroro tōsē apoiryhtao oya xine emero rokē kure mana. “Otarāme mose popyra Ritonōpo a,” kara ehtoko. “Otarāme mose ahno nyrytā ēpataka tyrise

goroko zohme,” kara ehtoko roropa. Topekahse oya xine ahtao imehnomo a kure roropa mana.

²⁷ Morarame Jezu poetory kara a oeahmarykohtao tytapyī taka otuhse oytotohkōme, itapyī taka oytorykō se awahtao xine ytotoko. Mame: “Ōty mose,” karyhtao oya xine moro tōsē poko onekaropopyra ehtoko. “Mose tokarose nae joroko zohme?” kara ehtoko. “Mose onōpyra ase popyra exiryke Ritonōpo a,” kara ehtoko roropa. Otuhtoko rokē rahkene.

²⁸ Yrome ynara karyhtao rokē eya xine: “Mose joroko zotỹpyry,” karyhtao oya xine, onōpyra ehtoko morara tykase ekarone exiryke, zae ehtoh poko oexirykō waro toto ehtohme.

²⁹ Amarokō tōsē onyry poko, oty kara matose, joroko zotỹpyryme ahtao ro. Yrome imehnō Jezu poetory pokoino onōpyra matose zae pyra moro tōsē onyry enetuputyryke eya xine. Otarāme ynara ekaropory se matose: “Oty katohme imepỹ pokoino tōsē onōpyra hano? Eya rokē moro tōsē onyry popyra mana, joroko zotỹpyryme ekaroryke eya.

³⁰ ‘Kure mase Papa. Senohne onekarohpyryme ya, āko ase Ritonōpo a. Naeroro oty katoh imehnō yna kerekeremāko nae tōsē onyry poko yna a? Ritonōpo nekarohpyryme exiryke, ‘Kure mase,’ tykase wyw,” āko otarame matose ya.

³¹ Etatoko pahne, emero poko awahtao xine kure Ritonōpo tyritoko. Tōsē onyryhtao oya xine, kure Ritonōpo ritohme tōtoko. Eukuru enyryhtao oya xine kure Ritonōpo ritohme ētoko.

³² Kure rokē ehtoko juteu tō maro, juteutōkara maro, Jezu poetory tō maro roropa, penekehpyra toto ehtohme Jezu enetuputyry poko.

³³ Ysā ehtoko. Kure ehtoh rokē kuhnōko ase imehnō maro emero, toto pyno jexiryke. Osepyno hkopyra ase imehnō emero kure riry se jexiryke, toto pynanohtohme Kyrixtu a.

11

¹ Naeroro kypoenohtoko ysā oehtohkōme. Ywy roropa Kyrixtu poenohnōko ase.

Nohpo tō zae ehtoh poko

² Ypoko wenikehpyra matose, āmorepatopōpyrykō ya omipona roropa matose. Morara oexirykō kure mana.

³ Yrome ynara āmoreparykō se ase, type exikety typyty esēme mana. Kymarokō emero esēme Kyrixtu mana. Mame Ritonōpo Kyrixtu esēme mana.

⁴ Naeroro oximōme awahtao xine ōtururukō poko Ritonōpo maro, kure orutua kō tyxapeuke pyra oturūko. Orutua komo, Ritonōpo omiry poko imehnō amoreparyhtao oya xine,

tyxapeuke pyra toto amorepatoko. Tyxapeuke orutua ahtao Kyrixtu poihtōko sã mana. Popyra mana.

⁵ Yrome nohpo tomo, tuhpōke oturutoko Ritonōpo a oximōme awahtao xine. Imehnō amoreparyhtaο roropa oya xine tuhpōke Ritonōpo omiry poko toto amorepatoko. Tuhpōke pyra awahtao xine oniokō h̄xirōko matose, ehxirōko roropa matose oūsety sahkahpyry samo.

⁶ Naeroro tuhpōke se pyra nohpo ahtao, ynara kahtoko eya: "Oūsety isahkapoko roropa," kahtoko eya. Ynara exiryke, nohpo zūsety tysahkase ahtao aehxirory mana. Naeroro kure tuhpōke nohpo tō ahtao oximōme awahtao xine, ehxiropyra m̄ã toto.

⁷ Yrome orutua kō tyoro. Tuhpōke se pyra orutua komo, tysaaro tyrise exiryke Ritonōpo a. Tōmipona orutua kō ehtohme tyrise toto Ritonōpo a. Yrome nohpo tō tyrise tyniokō omipona ehtohme.

⁸ Orutua riry se Ritonōpo toehse ahtao nohpo wino onyripyra kynexine. Yrome orutua wino nohpo tyrise eya rahkene.

⁹ Orutua tyrise eya nohpo tō pokoino pyra. Yrome nohpo tyrise Ritonōpo a orutua pokoino, orutua akorehmaneme.

¹⁰ Naeroro Jezu poetory tō oximomyryhtaο kure nohpo tō tuhpōke ahtao, toto eneryke Ritonōpo nenyoh̄tyamo a. Tuhpōke toto ahtao tyniokō omipona toehtohkō poko ituarōtanohpōko m̄ã toto.

¹¹ Kuesēkō maro kuexirykōke toiroro pyra nohpo tō mana. Morararo orutua komo. Toiroro pyra sytatose. Atakorehm̄ãko sytatose zae kuehtohkōme.

¹² Pake ahtao orutua osemazuhme tyrise Ritonōpo a. Mame aoropary zehpyry touse ahtao, nohpo tyrise eya roropa. Sero-maroro orutua kō enurūko nohpo ae. Yrome emero porehme Ritonōpo poe mana.

¹³ Kure oya xine nae nohpo tō otururuhtaο Ritonōpo maro oximōm̄ãkō r̄ãnao tuhpōke pyra ahtao? Arypyra, popyra mana.

¹⁴ Toipe sytatose. Orutua kō tūsehke mosã ke ahtao popyra kyya xine mana. Epoihtōko sã mokyro mana kyya xine.

¹⁵ Yrome nohpo tō tūsehke mosã ke ahtao kure rokē kyya xine mana. Tūsehke mosã ahtao, tuhpōke exikety sã nohpo mana.

¹⁶ Tuhpōke pyra nohpo ahtao aotururuhtaο Ritonōpo maro oximōm̄ãkō maro popyra mana, āko ase. Morara āko ase emero Jezu poetory tomo a emero pata tō po. Morara āko ase roropa jezujukuru se exiketomo a.

Kuesēkō otuhtopōpyry poko

(Mateu 26.26-30; Maku 14.22-25; Ruka 22.15-20)

17 “Kure rokē matose oximōnōko Ritonōpo poko,” kara ase oya xine. Ōximomyrykohtao atakorehmara matose yronymyrymehxo Jezu enetuputyry poko. Atakorekehkāko rokē matose. Morara popyra ya mana. Naeroro āmorepatorŷko ase zae ehtoh poko ōximomyrykohtao.

18 Ynara āko imehnō mana opoko xine: “Korītu pōkō tātapiakase sã mã toto. Oximōnōko ro mã toh repe, yrome oxiehno toto,” āko. Morara kary ajohpe pyra mana ya.

19 Otarāme atapiakāko matose zae oehtohkō enetupuhpo-tohme imehnomo a.

20 Ōximomyrykohtao Kuesēkō orihtopōpyry poko osenetupuhpyra matose. Ōtukurukō poko rokē oximōnōko matose. Oty katohme?

21 Ōtukurukohtao toitoine matose emotyēkāko. Naeroro imehnō etyhyryme exiketō otuhpyra ekurehnōko, ose-mazuhme autuhtyā toemotyēkase exiryke.

22 Morara awahtao xine ōximomyrykohtao azahkuru matose ipunaka. Tytapyike matose. Omise awahtao xine otuhtoko atapyīkō tao. Ritonōpo maro oturutoh tao zae rokē otuhtoko. Moro tao tymōkomokākara onyhxiropyra ehtoko roropa. Azahkuru awahtao xine ōximomyrykohtao: “Kure matose,” kara ase oya xine.

23 Tamorepase ywy Kuesēkomo a toorihtopōpyry poko wenikehpyra ipoetory tō ehtohme. Morararo kuamorepatose. Ynara ase oya xine: “Kuesēkō Jezu Kyrixtu ewokasasaka ahtao Juta a, wyi apoine.

24 ‘Kure mase Papa Kapuaono,’ karyhtao eya, wyi tohkane. Typoetory tomo a ynara tykase ynororo: ‘Sero wyi enapyryhtao oya xine wenikehpyra ehtoko jexixihmapotopōpyry poko wewe pokona. Okurākatohkōme orihnōko ase,’ tykase.

25 Mame otuhkehxīpo eukuru tapoise Jezu a. Ynara tykase: ‘Seny ōkurukomo. Tōmiry kasenato ekarōko Ritonōpo sero pōkomo a jorihtopōpyry pokoino. Topekahse matose ya umunuru ke. Naeroro sē enyryhtao oya xine jorihtopōpyry poko osenetupuhtoko,’ tykase.

26 Naeroro Kuesēkō oehtoh to ropa wyi enapyryhtao oya xine, eukuru enyryhtao roropa oya xine, imehnō tuarōtanohpōko matose aorihtopōpyry poko kymyakākōme,” ase oya xine.

27 Naeroro zae pyra awahtao xine ohxirotorŷko Ritonōpo mana, Kuesēkō orihtopōpyry poko wenikehpyra ehtoh enapyryhtao oya xine, eukuru enyryhtao roropa oya xine. Iiryryryme oexirykōke ohxirotorŷko Ritonōpo mana, Kuesēkō exixihmahpōkō hxiroy samo.

²⁸ Morara exiryke ynara osenetupuhtoko aporo: “Zae rokē ytoytōko hano Ritonōpo neneryme?” kahtoko aporo okurohtao xine. Morarame zae awahtao xine rokē Kuesēkō exihmatopōpyry poko wenikehpyra ehtoh enahtoko, eukuru ētoko, enara. Iiryryryme awahtao xine oorypyrykō ekarotoko Ritonōpo a ikorokatohme. Moromeīpo enahtoko, ētoko, enara.

²⁹ Kuesēkō kynorihne kyyrypyrykō epehmatohme, Ritonōpo poenōme kuehtohkōme. Moro onenetupuhpyra awahtao xine, aorihpōpyry poko wenikehpyra ehtoh onenahpyra ehtoko, onēpyra roropa ehtoko, enara. Awamekaro xine rokē moro wyi enapyryhtao oya xine, moro eukuru enyryhtao roropa oya xine awānohtorŷko Ritonōpo mana, ajoajohpe Kuesēkō orihtopōpyry poko wenikehpyra ehtoh enapyryke oya xine.

³⁰ Morara exiryke kure pyra toehse matose. Jamihme pyra roropa toehse matose. Toitoine roropa amaro xine aexityā toorihse mana.

³¹ Kuesēkō orihtopōpyry poko wenikehpyra ehtoh enapyry se awahtao xine ynara osenetupuhtoko aporo: “Iiryryryme hano Ritonōpo a?” kahtoko oseya rokene. Mame tyryrypyke awahtao xine ekarotoko oorypyrykō Ritonōpo a ikorokatohme ropa. Kyyrypyrykō tykorokase ahtao Ritonōpo a: “Popyra matose ya,” kara mana kyya xine. Kuānohpopyra xine roropa mana.

³² Yrome: “Popyra matose ya,” āko Ritonōpo kyya xine kyyrypyrykō poko kuahtao xine. Kutuarimapotorŷko roropa mana zomory zuaro kuehtohkōme, kyyrypyrykō poko pyra kuehtohkōme. Morara kuamorepatorŷko Ritonōpo mana apotoimo htaka omōpyra kuehtohkōme tōmipona pyra exiketō maro.

³³ Morara exiryke wekyry tomo, Kuesēkō exihmatopōpyry poko wenikehpyra ehtoh enahtohme ōximomyrykohtao, imehnō Jezu poetory tō oepyyry eraximatoko aporo. Mame oximōme toehse emero ahtao otuhtoko.

³⁴ Mame omise ro awahtao xine otuhtatoko atapyīkō taka, ozehno xine Ritonōpo exiryino awānohpyra Ritonōpo ehtohme roropa. Tuhke mekaropotone. Morohne poko ourutorŷko ase amaro xine toehse jahtao.

12

Ritonōpo Zuzenu nekarory poko

¹ Wekyry tomo, ynara matose: “Oty ekarōko Ritonōpo Zuzenu nae kyya xihne?” matose pape poko. Naeroro Zuzenu Kurā nekarory tō poko ourutorŷko ase, zae zuaro oehtohkōme.

² Jezu poetoryme exipitopyra ro awahtao xine, oenekunopyase xine joroko tō eahmary poko Ritonōpo myakāme repe. Yrome opynanopyrykō waro pyra mokaro mana, isene pyra toexirykōke.

³ Yrome seromaroro ynara kananō nae: “Ritonōpo poe ase senohne rīko,” kananō nae mana. Yrome Ritonōpo Zuzenu poe toto ahtao: “Jezu popyra mana,” kara toh mana ipunaka. Ritonōpo Zuzenu poe ynara āko mā toto: “Jezu jesēme mana,” āko Ritonōpo Zuzenu nae exiketō mana. “Kuesēkōme mana,” āko mā toto. Imehnō mā morara kasaromepyra mā toto. Moro waro awahtao xine Ritonōpo poe oturuketō nymyry waro matose. Ajohpe exiketō waro roropa matose.

⁴ Tuhke rokē Ritonōpo Zuzenu nekarory tō kyya xine mana. Yrome toiro rokē ekarohpō mana.

⁵ Tyotyoro poko tuhke erohnōko sytatose Kuesēkō omipona. Yrome toiro rokē Kuesēkō mana.

⁶ Tyotyorō poko emese kure sytatose orēpyra kuehtohkōme Ritonōpo nyrohmanohpotoh poko. Yrome toiro rokē Ritonōpo mana. Ipoe rokē emese kure sytatose, tyjami-tunuru ekaroryke kyya xine, inyrohmanohpotoh poko kuehtohkōme.

⁷ Tyjamitunuru ekarōko Ritonōpo kyya xine mana imehnō Jezu poetory akorehmatohme kyya xine.

⁸ Tyjamitunuru ekarōko toitoine typoetory tomo a emese kure toto ehtohme zae omi ekarory poko imehnomo a. Imehnomo a tyjamitunuru ekarōko mana emese kure toto ehtohme imehnō amorepary poko Ritonōpo omiry poko, zuaro toto ehtohme.

⁹ Imehnomo a tyjamitunuru ekarōko mana yronymyryme Jezu enetupuhtohme eya xine. Imehnomo a tyjamitunuru ekarōko mana kurākōkara kurākatohme eya xine.

¹⁰ Imehnomo a tyjamitunuru ekarōko Ritonōpo Zuzenu mana imehxo Ritonōpo ehtoh enepotohme imehnomo a. Imehnomo a tyjamitunuru ekarōko mana tōmiry ekarotohme imehnomo a. Imehnomo a tyjamitunuru ekarōko mana Ritonōpo Zuzenu poe exiketō waro toto ehtohme, typoe rokē ytoytoke tō waro roropa toto ehtohme. Imehnomo a tyjamitunuru ekarōko mana imehnō omiry ae oturutohme. Imehnomo a tyjamitunuru ekarōko mana mokyro zuru-topōpyry enetupuhtohme ekarotohme ropo kuomirykō ae.

¹¹ Tuhke ekarōko Ritonōpo Zuzenu kyya xine mana. Yrome toiro rokē ynororo. Tamoreme ekarory se exiryke tyjami-tunuru ekarōko kyya xine mana.

Tÿpokōke tuhke kuokokō mana

12 Kuokokō tuhke t̄ypokōke mana. Moro saaro Kyrixtu enetupuhnanō tuhke mā toto. Yrome toiro zoko sã sytatose Jezu enetuputyryke kyaa xine.

13 Tuhkākō Jezu Kyrixtu enetupuhnōko mana. Juteu tomo, juteutōkara roropa enetupuhnōko mā toto. Tosēke exiketomo, tosēke pyra exiketō roropa enetupuhnōko mā toto. Enetuputyryke kyaa xine tukurākase sytatose Ritonōpo Zuzenu a Jezu Kyrixtu zokome sã kuehtohkōme. Ritonōpo jamitunuru nae sytatose Zuzenu kukurohtao xine exiryke.

14 Ynara exiryke, toiro rokē pyra kuokokō pokō mana. Tuhke t̄ypokōke mana.

15 Kupupurukō ynara kara mana: “Tyoro jexiry se ase. Omame se ase,” kara mana. Pupume ro mana, myarotokoromero.

16 Morararo kypanarykō ynara kara mana: “Onume pyra jexiryke zoko pokōme pyra ase,” kara mana. Kuokokō pokōme ro mana. (Kuokokō pokō mā oxikerekeremara mana Ritonōpo netaryme. Tākye rokē mā kehko toerohtohkō poko.)

17 Kuokokō tytororo onume rokē ahtao otato pyra kymarokō exiry. Morararo paname rokē kuokokō ahtao eunatara kymarokō exiry.

18 Yrome toiro rokē pyra kuokokō pokō tyrise Ritonōpo a. Tuhke kypokōkō tyrise eya kuokokōme tytororo kuehtohkōme. Morara tyrise kymarokō Ritonōpo a tōsenetupuhpōpyry ae ro.

19 Toiro rokē kypokōkō ahtao tokoke pyra sehtory.

20 Yrome zoko pokō tuhke tyrise toiro tokoke kuehtohkōme.

21 Naeroro kuenurukō ynara kara mana kuemarykomo a: “Ose pyra ase,” kara mana. Kupuhpyrykō ynara kara mana kupupurukomo a: “Ose pyra ase,” kara mana. (Moro saaro: “Mose se pyra ase,” kara sehtone imep̄y Jezu poetory poko Jezu Kyrixtu enetuputyryke kyaa xine.)

22 Kuokokō tyrise Ritonōpo a. Kure pyra kuokokō pokō toehse ahtao ise ro sytatose. Oxisã kuokokō pokō jamihme se sytatose. Kuokokō pokō toiro touse ahtao, etuarimāko sytatose otarame orihnōko sytatose.

23 Kuokokō pokō xihpyry nae sytatose. Kyaa xine xihpyryme mā repe. Yrome ipyno ro sytatose. Ehxirōko sytatose kuokokō pokō jarao tōsenese ahtao, yrome ipyno ro sytatose.

24 Māpyra kuokokō pokō kure potu kyaa xine ahtao, ipoko pyra sytatose kure exiryke. Etatoko pahne, otarame ehxirōko sytatose xihpyryme kuokokō pokō ahtao repe. Yrome Ritonōpo ehxiropyra mana kypyno xine toexiry poko. Kuokokō pokō emero tyrise eya kuokokōme.

25 Kuokokō pokō tyorō pokona atapiakara mana. Morohno poko rokē mana. Kuokokō pokō tuhke roropa repe. Yrome

oximaro erohnõko mǎ kehko toiro tokoke exiryke. Moro saaro atapiakara sehtone. Kuesëkõ omipona rokë sehtone.

²⁶ Mame toiro kuokokõ pokõ jetũ ahtao, tytororo kuokokõ sam ãko mana. Morararo kure rokë kuokokõ pokõ ahtao tytororo sam kara mana, toiro kuokokõ exiryke. Jezu enetupuhnanõ kuokokõ sǎ mǎ toto. Kuepekõ etuarimary eneryhtao kyya xine, emynyhmäko sytatose. Kure kuepekõ riryhtao imehnomo a tãkye sytatose kuepekõ pokõ.

²⁷ Kymarokõ emero Kyrixtu zoko sǎ sytatose. Tuhke kuokokõ pokõ tyrise Ritonõpo a kuokokõme. Tõsenetupuhnapõpyry ae ro morara tyrise sytatose. Moro sǎ kymarokõ emero Jezu Kyrixtu zoko sǎ sytatose. Kyrixtu zoko pokõ sǎ sytatose.

²⁸ Naeroro Kyrixtu enetupuhnanõ tyrise Ritonõpo a imehnõ akorehmaneme. Osemazuhme ynara tykase ynororo: “Umükuru pokõ omi kurã ekaronanõme matose,” tykase. Īkaponä: “Jomiry pokõ urutõme matose,” tykase imehnomo a. Īkaponä ro: “Jenetupuhnanõ amorepaneme matose,” tykase imehnomo a. Moromeĩpo: “Yjamitunuru ke ynyripohpyry tyritoko,” tykase imehnomo a. Mame: “Kurãkõkara ikurãkatoko ropa,” tykase ynororo imehnomo a. Mame: “Imehnõ akorehmatoko jurumekara toto ehtohme,” tykase imehnomo a. Morarame: “Imehnõ esẽme ehtoko,” tykase imehnomo a roropa. Mame: “Imehnõ omiry ae urutõme ehtoko,” tykase etyhpyryme, enara.

²⁹ Emero pyra toitoine rokë Ritonõpo nymenekahpyryme mǎ toto, Tumükuru pokõ imehnõ amorepatohme. Toitoine rokë urutõme roropa mǎ toto. Toitoine rokë amorepatõkõme mǎ toto. Toitoine rokë Ritonõpo jamitunuru nae mǎ toto orẽpyra inyrohmanohpotoh ritohme.

³⁰ Toitoine rokë kurãkõkara kurãkãko ropa mǎ toto. Toitoine rokë roropa imehnõ omiry ae oturũko mǎ toto. Toitoine rokë roropa mõkaro nurutopõpyry imehnõ omiry ae ekarõko ropa mǎ toto kuomirykõ ae.

³¹ Naeroro Ritonõpo nekarory kurã pokõ openetatoko.

Yrome tyorõ pokõ ourutorỹko ase seromaroro. Sero kure kuhse mana.

13

Imehnõ pyno kuexirykõ pokõ

¹ Otarãme imehnõ omiry ae jotururu waro ase repe. Otarãme Ritonõpo nenyohtyã omiry waro roropa ase repe. Yrome imehnõ pyno pyra jahtao
toiparo rokë oturũko ase,
panaikato sǎ rokë jotururu exiry, tãtã katoh sǎ rokene.

² Otarāme Ritonõpo omi poe aomiry ekarõko ase imehnomo a.
Otarāme emero poko zuarohxo ase atamorepaketõ samo.

Otarāme imehnõ motye
tupimākõ waro roropa ase.

Otarāme Ritonõpo jamitunuru enetuputyryke ya
ypy tõ enuēnapory waro roropa ase repe,
yrome imehnõ pyno pyra jahtao otyme kure hano Ritonõpo
a?

Arypyra ipunaka.

³ Otarāme ymõkomory emero ekarõko ase tymõkomokākara a.
Otarāme: “Oty kara,” āko ase repe joko zahkary se Jezu
waro pyra exiketõ ahtao Jezu enetuputyry ya waro toto
ehtohme.

Yrome imehnõ pyno pyra jahtao toiparo rokē oxiahkapõko
ase.

Toiparo rokē ymõkomory ekarõko ase roropa tymõkomokākara
a.

⁴ Imehnõ pyno jahtao penekehpyra ase kure toto ehtoh erax-
imary poko.

Kure rokē toto rīko ase.

Imehnõ pyno jahtao zumoxike pyra ase toto poko.

Osenynanohpyra ase.

Ypoko oseahmara ase.

Epyrypara roropa ase
imehnõ motye jehtoh poko.

⁵ Imehnõ pyno jahtao putupyra exiketõ sã pyra ase.

Zae rokē ase.

Osepyno rokē pyra ase.

Yamene se pyra roropa ase.

Axi hkopyra imehnõ zehno exīko ase.

Eya xine tyryhmase jahtao

onemetakāmara ase.

⁶ Imehnõ pyno jahtao atākyemara ase tyryppyry poko toehse
toto ahtao.

Zae toto exiry poko atākyemāko ase.

⁷ Imehnõ pyno jahtao penekehpyra ase

kure toto ehtoh eraximary poko.

“Emero ikurākary waro Ritonõpo mana,” āko ase.

“Kure toto riry poko onymomohkehpyra sehtone,” āko.

Toto anarypopyra roropa ase, enara.

⁸ Imehnõ pyno nymyry jahtao

jūme toto pyno ase.

Ritonõpo Zuzenu poe imehnõ
amoreparyhtao ya kure repe.

Yrome axītao rokē jomihpyry mana.

Ritonõpo Zuzenu poe imehnõ omiry ae jotururuhtao,
moro roropa axītao rokē mana.

Tuaro jahtao roropa tuaro jexiry jūme pyra mana.

⁹ Seromaroro emero pyra,
zokonaka rokē zuaro sytatose.

Ritonōpo Zuzenu poe emero pyra zokonaka rokē
imehnō amorepāko sytatose roropa.

¹⁰ Yrome Ritonōpo maro toehse kuahtao xine
emero waro exīko sytatose,
zokonaka rokē pyra.

Zokonaka rokē aehtyā enahketōme mana.

¹¹ Poetome jahtao poeto omiry me jomiry kynexine.

Poeto sā tyxitase ywy, toexianase, enara.

Poeto sā roropa josenetuputyry kynexine.

Yrome seromaroro tuātase jexiryke poetome jehtopōpyry tu-
rumekase ya.

¹² Osene xihpyry ae kuosenerykohtao popyra rokē osenēko
syttatose.

Moro saaro seromaroro pitiko sā rokē Ritonōpo poko ene-
tupuhnōko syttatose.

Imeīpo imaro kuahtao xine kure kuhse Ritonōpo enēko
syttatose, osēpataka rahkene.

Seromaroro zokonaka rokē zuaro syttatose.

Yrome kuario xine ynororo ipunaka.

Imeīpo zuarohxo exīko syttatose roropa, kuario xine Ritonōpo
ehtoh samo.

¹³ Ritonōpo enetupuhnōko syttatose.

Imaro kuexirykō momohnōko roropa syttatose.

Imehnō pyno syttatose, enara.

Kure Ritonōpo enetuputyry kyya xine kuesēkōme.

Kure roropa imaro kuexirykō eraximary kyya xine.

Yrome imehnō pyno kuexirykō kure kuhse mana.

14

Ritonōpo Zuzenu nekarory tō poko kyya xine

¹ Morara exiryke imehnō pyno oexirykō poko openetatoko.
Ritonōpo Zuzenu nekarory tō se ehtoko yronomyryme. Ri-
tonōpo omiry ekarory se ehtoko imehnomo a. “Ajamitunuru
ekaroko ya ōmiry kurā ekarotohme imehnomo a,” kahtoko
Ritonōpo a.

² Imepỹ mā tyorō omiry ae tōtururuhtao kuurupyra xine
mana. Ritonōpo a rokē oturūko mana, moro omi onetara
kuexirykōke. Otarāme Ritonōpo Zuzenu poe zae oturūko
ynororo repe yrome etananō onetara mā toto ipunaka.

³ Yrome Ritonōpo omiry ekarone topohme oturūko
imehnō netaryme emero. Kuakorehmatorỹko mana
yronomyrymehxo Kuesēkō enetupuhtohme kyya xine.
Kueanokō jamihtanohnōko ropā mana orēpyrahxo

kuehtohkōme Ritonōpo omipona. Kuemynyhmatohkō aropōko mana tākye ropa kuehtohkōme.

⁴ Imeimehnō omiry ae oturukety atakorehmāko rokē mana. Yrome topohme Ritonōpo omiry ekarone imehnō Jezu poetory akorehmāko emero itamurumehxo enetupuhtohme eya xine.

⁵ Ritonōpo Zuzenu poe tyorō omiry ae ōtururukohtao tākye pitiko ase. Yrome tākye kuhse ase opoko xine Ritonōpo poe aomiry ekaroryhtao oya xine imehnomo a. Tyoro omiry ae urutō kō kure roropa toh mā repe. Yrome imotyē kuhse Ritonōpo omiry ekaronanō mana imehnomo a. Tyoro omiry ae oururukō se imepỹ ahtao moro omi waro exikety nae ahtao rokē kure mana, aomiry ritohme ropa ōmirykō ae. Yrome aomiry waro exikety pyra ahtao toiparo rokē moro omiry ae oturūko mokyro mana.

⁶ Wekyry tomo ytōko ase oya xine. Amaro xine jahtao tyoro omiry ae rokē jotururuhtao ākorehmara xine jexiry onetara oexirykōke. Ritonōpo nenehpohpyry ya ekaroryhtao oya xine ākorehmatorỹko ase. Zuario jehtoh roropa ekaroryhtao oya xine, ākorehmatorỹko ase. Ritonōpo Zuzenu poe oururukohtao ākorehmatorỹko ase. Inamorepatopōpyry roropa ekaroryhtao oya xine ākorehmatorỹko ase.

⁷ Rue tōkehko, haapa roropa aoaomihtōko sã etone mana. Yrome etory waro pyra exikety ahtao, anaomihtopyra mana etory waro pyra toexiryke.

⁸ Soutatu tō kohmatoh popyrahme sã totose ahtao owōpyra soutatu tō mana. Typyrekō anapoipyra roropa mā toto ekurehnōko.

⁹ Morararo tyorō omiry ae rokē imehnō zururuhtao oya xine ōmirykō onetara mana. Onenetupuhpyra roropa mā toto, topohme toto onurupyra oexirykōke. Ōmirykō orexīto sã rokē aryppya exīko.

¹⁰ Kuomirykō toiro rokē pyra mana. Tuhke omi nae sero pōkō mana. Oxisã pyra kuomirykō mana. Omi waro exiketomo a rokē moro omi jarao mana.

¹¹ Yrome imepỹ omiry waro pyra kuahtao xine moro omiry ae oturuketō moē pata pōkōme kyaa xine mana. Morararo kymarokō eya xine, moē pata pōkōme sytatose eya xine.

¹² Ritonōpo Zuzenu nekarory tō poko penetāko matose. Yrome ijamitunuru ekaropoko orēpyrahxo oehtohkōme imehnō akorehmary poko Jezu enetuputyry poko oya xine.

¹³ Tyoro omiry ae ōtururukohtao ynara ekaropotoko Ritonōpo a: “Ajamitunuru ekaroko ya Papa, topohme joturuhtohme jetananomo a toto omiry ae,” kahtoko Ritonōpo a.

¹⁴ Tyoro omiry ae jotururuhtao Ritonōpo a josenetupuhtoh poe pyra ase oturūko. Juzenu rokē oturūko Ritonōpo maro.

15 Naeroro ynara āko ase, Ritonōpo maro oturūko ase juzenu poe roropa repe. Yrome josenetupuhtoh poe roropa oturūko ase Ritonōpo maro. Juzenu poe eremiāko ase Ritonōpo netaryme. Yrome josenetupuhtoh poe roropa eremiāko ase Ritonōpo netaryme.

16 Oximōme awahtao xine ouzenukō omiry ae rokē: “Kure mase, Ritonōpo,” karyhtao oya xine amaro xine exiketō: “Ÿ, kure Ritonōpo mā rahkene,” kasaromepyra mā toto, ōmirykō onetara toexirykōke. “Otara āko mose nae?” āko rokē toto, ōmirykō waro pyra toto exiryke.

17 Otarāme ouzenukō omiry ae: “Kure mase, Ritonōpo,” āko matose repe. Morara kary kure repe. Yrome amaro xine exiketō anakorehmara matose.

18 Tyotyorōkō omiry ae ōtururukō motye oturūko ase. Moro poko tākye ase: “Kure mase, Ritonōpo,” āko ase.

19 Yrome oximōme jahtao imehnō Jezu poetory tō maro, tyorō omiry ae jotururu se pyra ase. Jetananō omiry ae rokē jotururu se ase toto amorepatohme. Tyorō omiry ae jotururuhtao tuhke omi ekaroryhtao ro onetara etananō mā ipunaka. Yrome jetananō omiry ae jotururuhtao kurehxo eya xine mana. Tuhke pyra omi ekaroryhtao ro etāko mā toto. Zuario exīko mā toto.

20 Wekyry tomo, poeto sā pyra ehtoko ōsenetuputyrykō poko. Ÿ, oorypyrykomo a tuaro pyra ehtoko poetohti samo. Yrome ōsenetuputyrykō poko zuātatyā sā ehtoko.

21 Ynara tymerose Ritonōpo omiry me:

“Tarōkō zurūko ase, āko Kuesēkō mana.

Tyorō omiry ae toto zurūko ase.

Moē pata pōkō omiry ae toto zurūko ase.

Yrome morara ahtao ro jomiry onetara exīko mā toto,” me tymerose Ritonōpo omiry me.

22 Naeroro tyorō omiry ae oturūko sytatose onenetupuh-pynō tuarōtatohme emero motye Ritonōpo jamitunuru ehtoh poko. Yrome topohme Ritonōpo omiry ekarōko sytatose enetupuhnanomo a toto amorepatohme.

23 Ōximomyrykohtao Jezu poetory tomo, otarame tyotyorōkō omiry ae oturūko matose. Mame otarame moro taka Jezu poetory kara omōnōko, morara onetapitopyny. “Rowohpe pyrahxo nary keh moxiā nae?” āko mokyro mana opoko xine.

24 Yrome topohme Ritonōpo omiry ekaroryhtao oya xine, tyrypyry poko enetupuhnōko mokyro mana ōmirykō etaryke tyya. “Iiryppyry me ase,” āko mā Jezu onenetupuhpyny, topohme ōmirykō etaryke tyya.

25 “Kokoro rokē yryppyry xihpyry poko osenetupuhnōko ase,” āko mokyro mana oya xine. Mame tosekumuru po

porohnōko mana Ritonōpo ēpataka: “Kure mase Ritonōpo, emero motye mase imehxo,” katohme Ritonōpo a. “Ajojpe pyra Ritonōpo taro mana, amaro xine,” āko roropa oya xine mana.

Zae oehtohkō poko ōximomyrykohtao Ritonōpo poko

²⁶ Wekyry tomo, zae ehtoh poko āmoreparykō se ase. Oximōme awahtao xine Ritonōpo poko, atakorehmatoko yronymyrymehxo enetupuhtohme oya xine. Toiro eremiāko Ritonōpo poko. Imepỹ āmorepatorỹko mana. Imepỹ roropa Ritonōpo poe enetupuhpotoh ekarōko mana. Imepỹ roropa Ritonōpo Zuzenu poe tyorō omiry ae oturūko mana. Imepỹ mǎ mokyro oturutopōpyry rīko ropa ōmirykō ae ropa zuaro oehtohkōme. Morohne emero Jezu poetory tō akorehmaryhtao kure moro mana.

²⁷ Mame tyorō omiry ae tōtururu se exikety nae ahtao, kure asakoro rokē oturūko mǎ toto. Oseruao ahtao kure roropa mana, tuhke pyra exiryke. Ah toiro noturū aporo. Mame tōtyhkase ynororo ahtao ah imepỹ ropa noturuno, toto omiry waro exikety nae ahtao tyritohme ropa ōmirykō ae, zuaro emero ehtohme.

²⁸ Yrome toto omiry waro exikety pyra ahtao, ōmirykō ae toto omiry rine pyra, ah mynyhme rokē nexī toto oximōtohtao. Ikurohtao xine rokē ah noturū toto, Ritonōpo maro rokene.

²⁹ Mame Ritonōpo poe aomiry ekaronanō asakoro ahtao kure. Ah noturū toto. Oseruao ahtao kure roropa mana. Kure imehnō mǎ toto omiry etāko emero porehme, zae toto exiry enetupuhtohme tyya xine.

³⁰ Morarame toiro otururuhtao ro otarame Ritonōpo mǎ tōmiry ekarōko imepyny a ekarotohme ropa oximōmākō netyrime. Morara ahtao ah mokyro noturukehno Ritonōpo nekarory mokyro a etatohme oya xine.

³¹ Ritonōpo omiry ekaroryhtao oya xine emero, kure mana, atakomino urutō kō ahtao rokene. Morara awahtao xine zuaro exīko matose, atākyemāko roropa matose, atakorehmāko matose.

³² Ritonōpo Zuzenu poe Ritonōpo omiry nae awahtao xine ekarotohme imehnomo a tuaro ro matose. Ōtururukō se awahtao xine rokē oturūko matose. Ōtururukō se pyra awahtao xine mynyhme rokē matose.

³³ Tākye pyra Ritonōpo mana ajoajohpe typoetory tō ahtao. Yrome zae rokē kuahtao xine kuoximomyrykohtao tākye mana.

Mame emero pata po Jezu poetory tō oximomyryhtao,

³⁴ ah nohpo tō mynyhme rokē nexī toto. Ah nohpo tō oximōmākō onurupyra nexī toto. Ynara āko Moeze nymerohpyry mana: “Nohpo tō onyripyra ehtoko otuisarykōme,” āko.

³⁵ Zae pyra mā nohpo tō ōtururu oximōme awahtao xine Ritonōpo poko. “Otara nykā?” kary se nohpo tō ahtao, ah nekaropō toto tyniokomo a tytapykō taka toytose ropa tahtao xine, enara.

³⁶ Zae pyra jomiry oya xine nae? Etatoko pahne, owino xine Ritonōpo omiry exipyra kynexine. Ritonōpo wino toehse. Amarokomo a rokē pyra Ritonōpo omiry tokarose kynexine, nono pōkomo a emero porehme aomiry tokarose kynexine. Naeroro: “Yna rokē Ritonōpo nekarohpyry nymyry nae,” kara ehtoko.

³⁷ Toitoine matose Ritonōpo omiry ekaronanōme osekarōko. Ritonōpo Zuzenu nekarohpyry apoihpōme osekarōko roropa matose. Naeroro: “Kuesēkō omi poe morara tymerose Pauru a kuamorepatohkōme,” āko matose.

³⁸ Yrome nymerohpyry omipona se pyra imepỹ ahtao zae pyra mana. Mokyro omiry onetara ehtoko. Aomipona pyra ehtoko roropa.

³⁹ Wekyry tomo, ynara kahtoko Ritonōpo a: “Ajamitunuru ekaroko ya Papa, zae ōmiry ekarotohme imehnomo a,” kah-toko. Mame tyorō omiry ae tōtururu se imepỹ ahtao: “Tyorō omiry ae oturupyra exiko,” kara ehtoko eya.

⁴⁰ Oximōme awahtao xine Ritonōpo poko tuaro sā rokē ehtoko. Zae ehtoh poko rokē ehtoko.

15

Kyrixtu ěsemākapotopōpyry ropa poko

¹ Wekyry tomo, omi kurā poko osenetupuhtoko. Ynekarohpyry oya xine omi kurā nexiase Jezu Kyrixtu poko. Tone-tupuhse oya xine. Aomipona roropa matose seromaroro.

² Ynekarohpyry oya xine omi kure mana. Kuamorepatosene. Tonetupuhse oya xine exiryke typynanohse matose Ritonōpo a, onurumekara ropa awahtao xine. Yrome turumekase ropa oya xine ahtao toiparo rokē tonetupuhse oya xine exiry.

³ Ynetahpyry Jezu Kyrixtu poko ekaroase oya xine. Imehnō omiry emero motye kuhse kure moro omi mana. Kyrixtu kynorihne kyyrypyrykō epehpyryme, Ritonōpo omihpyry ae ro.

⁴ Tonēse oramāka topu aka. Mame tōsemākase ropa Ritonōpo a oseruao tōmehse ahtao orihpỹme ropa aehtohme, Ritonōpo nymeropohpyry ae ro.

⁵ Mame tōsemāse ropa tahtao toorihxīpo tōsenepose ropa Peturu a. Mame tynymenekatyamo a roropa 12mākomo a tōsenepose ropa ynororo.

⁶ Mame tuhkākomo a tymaro ytoytoketomo a tōsenepose ropa, oximōme toto ahtao. 500 motye toh kynexine. Mokaro tuhke Jezu enenanō orihpyra ro mā toto. Yrome toitoine mokaro toorihse ropa mā toto.

⁷ Moromeīpo tōsenepose ropa Tiaku a. Mame tynymenekatyamo a tōsenepose ropa oximōme toto ahtao emero.

⁸ Mame mokaro a emero tōsenepose ahtao etyhpyryme ya roropa tōsenepose ynororo, imūkepyhpyry emūkuakepyry sā ase, etyhpyryme ya tōsenepose ynororo exiryke.

⁹ Imehnō Jezu nymenekatyā osemazuhme mā toto, ymotye tuisame mā toto. Etyhpyryme tymenekase ywy Jezu a typoko imehnō amorepatohme. Osemazuhme popyra exiase ipunaka. Jezu poetory tō ryhmase ytoasene. Morara jeh-topōpyry poko ehxirōko ase: “Jezu nymenekahpyryme ase,” karyhtao ya.

¹⁰ Itamurume ypyno Ritonōpo kynexine iiryppyryme jahtao ro. Mame ypyno toexiryke typoetoryme jyriase. Ymenekase roropa, typoko imehnō amorepatohme. Toiparo rokē pyra typynanohse ywy. Orēpyrahxo toerohse ywy aomipona, imehnō Jezu nymenekatyā motye, emero porehme. Yrome jamoreme pyra ase erohnōko, Ritonōpo yjamihtanohnōko mana kokoro rokene.

¹¹ Omi kurā ekaroase oya xine. Imehnomo a roropa omi kurā tokarose oya xine. Omi kurā ekaronanōme yna exiry oty kara mana. Yrome ynanekarohpyry kure kuhse mana. Moro omi kurā tonetupuhse oya xine rahkene.

Kuēsemākaporykō ropa poko

¹² Ynara āko ynanase imehnō amoreparyhtao: “Kyrixtu tōsemākase ropa Ritonōpo a, aorihxīpo,” āko ynanase. Yrome toitoine matose ynara āko: “Aorihtyā onēsemākara Ritonōpo ekurehnōko,” āko matose repe. Oty katohme?

¹³ Aorihtyā onēsemākara ropa Ritonōpo ahtao Kyrixtu roropa ēsemāpyra ropa exiry.

¹⁴ Morara ahtao Kyrixtu onēsemākara Ritonōpo ahtao, toiparo rokē omi kurā ynanekarory oya xine. Toiparo rokē oesēkōme Jezu menetupuhtory roropa.

¹⁵ Morarame ajohpe pyra mokaro ahtao, ajohpe yna omiry exiry. Azahkuru Ritonōpo poko menetupuhtory roropa, ynara karyke yna a: “Kyrixtu tōsemākase ropa Ritonōpo a,” karyke yna a. Ajohpe pyra mokaro ahtao,

aurihtyã onẽsemãkara ropa Ritonõpo ahtao, Kyrixtu roropa onẽsemãkara Ritonõpo exiry.

16 Ynara exiryke, aurihtyã ãsemãkary ropa waro pyra Ritonõpo ahtao, Kyrixtu roropa onẽsemãkara ropa exiry.

17 Morarame Kyrixtu onẽsemãkara ropa Ritonõpo ahtao toiparo rokẽ menetupuhtory, iirypyryme ro mehtory.

18 Kyrixtu onẽsemãkara Ritonõpo ahtao, Jezu poetory tõ aurihtyã onypynanohpyra ekuretyry Ritonõpo, etuarimatoh tao rokẽ exiry toto.

19 Axĩtao rokẽ, sero po kuahtao xine rokẽ kypyno xine Kyrixtu ahtao, morarame toorihse kuahtao xine kypyno xine pyra Kyrixtu ahtao, imehnõ motye tãkye pyra sehtory.

20 Yrome mokaro ajohpe rokẽ mã toto. Kyrixtu tõsemãkase ropa Ritonõpo a aorihxĩpo, kutuarõtatohkõme: “Imeĩpo ypoeory tõ emero ãsemãkapõko ropa ase,” katoz zae ehtoh waro kuehtohkõme.

21 Kymarokõ emero orihketõme toehse sytatose orutua pokoino, tyrypyry poko toehse exiryke. Morararo kuẽsemãkapotorỹko ropa Ritonõpo mana imepỹ orutua pokoino, kure toexiry poko rokẽ exikety pokoino.

22 Orihnõko sytatose emero porehme Atão pakõme kuexirykõke. Mororo saaro Kyrixtu poenõme toehse kuexirykõke kuẽsemãkapotorỹko ropa Ritonõpo mana.

23 Kymarokõ emero ãsemãkapõko ropa Ritonõpo mana kuẽsemãkapotohkõ toehse ahtao. Kyrixtu osemazuhme tõsemãse ropa. Imeĩpo Kyrixtu omipona exiketõ ãsemãnõko ropa mã toto Kyrixtu oepyry ropa ahtao.

24 Ritonõpo se pyra exiketõ jamitunuru enahkapõko Kyrixtu mana, joroko tõkehko, kowenu tõkehko, tuisa tõkehko roropa. Toto jamitunuru enahkapõko mana. Toto omipona pyra sero põkõ rĩko roropa mana. Tummy omipona rokẽ toto rĩko mana. “Emero esẽme mase Papa. Sero põkõ emero õmipona exĩko mana,” ãko mã Kyrixtu Ritonõpo a.

25 Mame tuisa konõtome Kyrixtu exĩko. Zehno exiketõ poremãkapõko Ritonõpo mana. Toto jamitunuru enahkapõko roropa mana. Kyrixtu omipona exĩko mã toto emero.

26 Kuorikyrykõ mã kyzehnotokõ sã mana kyya xine. Kyzehnotokõ zuno sytatose. Kuorikyrykõ zuno roropa sytatose. Emero esẽme toehse Ritonõpo ahtao kuorikyrykõ enahkapõko roropa mana, orihpỹme kuehtohkõme.

27 Ynara tymerose Ritonõpo omiryryme: “Imehnõ jamitunuru enahkapõko Ritonõpo mana Kyrixtu omipona toto ehtohme emero porehme,” ãko. Morara karyke Ritonõpo a sero põkõ emero jamitunuru enahkapõko mana Kyrixtu

omipona rokē toto ehtohme emero. Tyjamitunuru rokē onahkapopyra mana.

²⁸ Morarame sero nono pōkō Kyrixtu omipona tyrise ahtao Ritonōpo a emero porehme, Kyrixtu osekarōko roropa mana Tummy a. Tumūkuru omipona emero tyrise ahtao Ritonōpo a, ynara āko Imūkuru eya: “Ywy roropa ōmipona rokē ase,” āko Imūkuru Tummy a mana. Mame sero pōkō emero esēme exīko Ritonōpo mana, kapuaōkō esēme roropa. Jūme toto esēme exīko mana.

²⁹ Etatoko pahne, aorihtyā onēsemākapopyra Ritonōpo ahtao toiparo rokē osēpurihkapōko matose oepēpyākō myakāme, aorihtyā myakāme. “Aorihtyā onēsemākapopyra Ritonōpo mana,” āko mokaro repe. Ajohpe mā toto. Zae mokaro omiry ahtao toiparo rokē osēpurihkapory toto topēpyā myakāme, jūme toorihse toto exiryke.

³⁰ Aorihtyā onēsemākapopyra Ritonōpo ahtao toiparo rokē oriorihnōko ynanase kokoro rokene. Yrome aorihtyā ēsemākapōko ropa Ritonōpo mana. Naeroro toiparo rokē pyra oriorihnōko sytatose.

³¹ Wekyry tomo, opoko xine tākye ase Jezu Kyrixtu omipona oexirykō poko. Morara āko ase oya xine kokoro rokē orih-sasaka jehtoh enetuputyryke ya.

³² Taro Epezu po roropa orikyīse exiase, kaikuxi tamuru maro osetapakety samo, yzehnotokō a jezujezukuruhtao. “Ameke pyra jorikyry mana,” ase roropa repe. Morara exiryke otyme kure jorikyry ya aorihtyā onēsemākapopyra ropa Ritonōpo ahtao? Popyra exiry ipunaka. Ynara āko imehnō mā repe. “Okynā pyra orihnōko sytatose, oty kara. Naeroro sotuhtone. Eukuru sētone,” āko onenetupuhpynō mā repe.

³³ Tuaro ehtoko osenekunohpopyra oehtohkōme. Tyyrypyrykō poko exiketō maro osepeme kuahtao xine zae ehtoh rumekāko sytatose kyyrypyrykō poko ehtohme roropa, kuepekō saaro.

³⁴ Toitoinē matose Ritonōpo waro pyra. Morara āko ase ohxirotokōme. Ajoajohpe oehtohkō irumekatoko. Zae ehtoh poko osenetupuhpynō. Oorypyrykō poko pyra ehtoko ipunaka.

Kuokokō ēsemamyry ropa poko

³⁵ Otarāme amarokō ynara āko ekaropōko matose ya: “Otara aorikyhyry ēsemākapōko ropa Ritonōpo nae? Otara kuokokō exīko nahe?” āko matose roropa.

³⁶ Osenetupuhpynōme sā matose. Otyro puhturu arykāko sytatose nono aka. Morara ahtao rokē ēxihtāko mana, ahtāko mā rahkene.

³⁷ Zoko kara, ipuhturu rokē arykāko sytatose nono aka. Tiri-
ikume ahtao, tiriiku puhturu rokē arykāko sytatose. Oxinase
ahtao oxinase puhturu arykāko sytatose.

³⁸ Ritonõpo rokē ipuhturu ēxihtanohpõko mana, otyro
zokome ehtohme. Morarame otyro zoko tahtase ahtao
ipuhturu sã pyra mana, tyoro.

³⁹ Sero nono põkõ pũ oxisã pyra mana. Kupũkõ tyoro mana,
onokyro pũ tyoro roropa mana. Torõ tõ pũ tyoro, kana pũ
tyoro rorõpa.

⁴⁰ Morararo kapu ao tyotyoro exiketõ nae mana. Sero nono
po tyotyoro exiketõ nae roropa mana. Kapuaõkõ kure potu
mã toto. Sero nono põkõ kure potu roropa mã toto, yrome
oxisã pyra toto kure exiry.

⁴¹ Xixi kure potu mana. Nuno kure exiry tyoro mana.
Xirikuato kure exiry tyoro roropa mana. Xirikuato tõ roropa
kure exiry oxisã pyra mã kehko.

⁴² Moro saaro exiko kymarokomo kuokokõ tõsemãkapose
ropa ahtao Ritonõpo a. Kuokokõ tonēse ahtao motaketyme
mana. Yrome tõsemãkapose ropa ahtao Ritonõpo a motapỹme
exiko mana.

⁴³ Tonēse kuokokõ ahtao ixihpyryme mana, jamihme pyra
roropa. Yrome tõsemãkapose ropa kuahtao xine kure potu
kuokokõ exiko, jamihme roropa exiko mana.

⁴⁴ Tonēse kuokokõ ahtao aorihyã ekepyryme rokē kuokokõ
mana. Yrome tõsemãkapose ropa kuahtao xine kuokokõ tyoro
mana. Ritonõpo Zuzenu nyrihpyry kuokokõme exiko mana.
Sero nono porõ kuahtao xine sero põ zokome kuokokõ mana.
Yrome tõsemãkapose ropa kuahtao xine Ritonõpo a, kuokokõ
Ritonõpo Zuzenu nyrihpyryme exiko mana.

⁴⁵ Ynara tymerose Ritonõpo omiryne: "Osemazuhme Atão
tyrise Ritonõpo a isene exiketyme, sero po ytoytoketyne,"
ãko. Yrome Atão myakã seromato, Ritonõpo Zuzenu poe
imehnõ orihpỹme tyriko mana. Atão myakã esety Jezu Kyrixtu
mokyro.

⁴⁶ Osemazuhme kuokokõ mã sero põ zokome rokē mana.
Yrome okynã pitiko ahtao imepỹ zoko ekarõko Ritonõpo kyya
xine mana. Ritonõpo Zuzenu nyrihpyry ekarõko kyya xine
mana kuokokõme.

⁴⁷ Osemazuhme Atão zoko nono ke tyrise Ritonõpo a.
Yrome Atão myakãme, Jezu Kyrixtu tyhtose kapu ae.

⁴⁸ Sero nono põkõ mã tokoke, nono ke tyrihpyry ke, Atão
samo. Yrome Kyrixtu maro exiketõ mã imepỹ zoko apoiko mã
toto toorihse tahtao xine. Jezu Kyrixtu zoko panõ apoiko mã
toto, kapu ae ayhtohpyry zoko panono.

49 Seromaroro nono ke tyrihpyry zoko sã kuokokõ mana emero porehme. Okynã pyra kapu ae ayhtohpyry zoko sã kuokokõ exiko mana, Kyrixtu zoko sã exiko.

50 Wekyry tomo, ynara kary se rokẽ ase oya xine. Kupũkõ omõsaromepyra mana Ritonõpo esaka motaketyme kupũkõ exiryke. Kuokokõ mã motaketyme exiryke Ritonõpo maro exisaromepyra mana.

51 Yrome etatoko pahne. Ritonõpo osenetupuhtopõpyry sero kypoko xine. Toitoine kymarokõ orihpyra exiko. Kyty-orõmatorỹko rokẽ Ritonõpo mana axiny.

52 Axĩ pimyhkary sã tyoro exiko sytatose, rue panõ etoryhtao kapu ao. Moro osetoryhtao aorihtyã ãsemãkapõko ropa Ritonõpo mana, jũme orihzomopyra toto ehtohme. Mame kymarokõ emero tyorõmãko mana.

53 Sero põkõ zoko orihketyme mana emero porehme. Toorihse ahtao motãko kuokokõ mana. Yrome kuokokõ tyorõmãko Ritonõpo mana, motapỹme ehtohme, jũme orihzomopyra kuehtohkõme.

54 Ynara tymerose Ritonõpo omiryne:

“Nono põkõ orihzomopyra exiko mana emero esẽme toehse jahtao,”

me tymerose. Aomipona exiko mã toto emero porehme. Orihketõ tyorõmãko Ritonõpo mana orihzomopyra toto ehtohme. Tõmihpyry ae ro orihpỹme kyritorỹko mana.

55 “Naeroro kuorikyrykõ zuno pyra sytatose.

Kyyryhmarykõ zuno pyra roropa sytatose.”

56 Orihnõko sytatose emero porehme tyrypyhpyke kuexirykõke. Kyyrypyrykõ poko zuaro sytatose Ritonõpo nymeropohpyry etaryke kyya xine.

57 Yrome kyyrypyrykõ korokãko Ritonõpo mana, iiryppyryme pyra kuehtohkõme. Kyjamihtanohtorỹko mana kyyrypyrykõ poko pyra kuehtohkõme, Kuesẽkõ Jezu Kyrixtu omipona kuexirykõke. Naeroro, “Kure mase,” sykatone eya.

58 Naeroro wekyry tomo, opyno xine ase. Orẽpyra ehtoko Kyrixtu enetuputyry poko. Poremãpyra ehtoko roropa. Kuesẽkõ nyrohmanohpotopõpyry poko erohtoko kokoro ro-kene. Ritonõpo jamitunuru ke oerokurukohtao toiparo rokẽ pyra matose erohnõko. Moro waro matose.

16

Tineru ekarory poko

1 “Yna roropa tineru kurãkary se ynanase aropotohme Ritonõpo poetory tomo a, etuarimaketomo a, Jutea põkomo a,” matose ya onymerohpyrykõ ae. Etatoko pahne, kure otinerũkõ ekarory eya xine. Naeroro otinerũkõ ikurãkatoko.

Morara ase roropa Jezu poetory tomo a, Karaxia pōkomo a. Morara āko roropa ase oya xine.

² Emero nomīko ae rokē otinerūkō apiakatoko ikurākatohme aporo. Tuhke tineru nae awahtao xine tuhke apiakatoko ikurākatohme. Tuhke hkopyra tineru nae awahtao xine tuhke hkopyra apiakatoko ikurākatohme. Mame anapiakahpyrykō tukurākase ahtao oya xine toeporehkase jahtao: “Axī ke otinerūkō apiakatoko,” kara ase. Jeporehkary oneraximara ehtoko. Seromaroro otinerūkō apiakatoko jeporehkary pune.

³ Morarame oya xine toytose jahtao orutua kō aropōko ase Jerusarē pona. Onymenekatyākō aropōko ase. Pape merōko ase roropa onekarorykō poko Jerusarē pōkō neneryme. Moro pape arōko mā toto otinerūkō maro Jerusarē pona.

⁴ Mame jytory kure ahtao ywy roropa ytōko ase toto maro.

Toytory poko Pauru osetupuhtopōpyry

⁵ Ytoytōko ase Masetonia poro. Mame tōtyhkase jahtao jytory poko Masetonia po, oya xine ytōko ase.

⁶ Otarāme okynā se ase amaro xine. Otarāme ikonopory enahkapōko ase. Mame otarame jakorehmāko matose jytothome ropa. Aza rokē ytōko ropa ase otarame? Zuario pyra ase.

⁷ Axītao rokē se pyra ase amaro xine. Okynā se ase amaro xine, Kuesēkō ise ahtao roropa.

⁸ Yrome eraximary se ase aporo taro Epezu po. Otarāme Oseahmatoh Pētekoxite eraximāko ase aporo.

⁹ Tuhke nae taro Ritonōpo omiry etary se exiketomo. Naeroro Ritonōpo omiry poko toto amorepāko ase. Yrome tuhke yzehnotokō nae roropa. Jakorekehkāko mā toto, Jezu Kyrixtu ekaroryhtao ya.

¹⁰ Ysā Timoteu roropa erohnōko Kuesēkō omi poe, omi kurā ekarory poko. Naeroro oya xine Timoteu toytose ahtao eahmatoko atapyīkō taka. Ipyno ehtoko roropa amaro xine se aehtohme.

¹¹ Timoteu onypoihtopyra ehtoko nuaseme ro aexiry poko. Aepyry ropa eraximāko ase kuekyrykō maro. Naeroro akorehmatoko kure rokē aehtohme ropa ya. Tymōkomoke pyra anaropopyra ropa ehtoko owinoino xine.

¹² Tuhke rokē ynara asene kuekyrykō a, Aporu a: “Kure ya oytory Korītu pona imehnō Jezu poetory tō maro, Korītu pōkō enese,” asene eya. Yrome seromaroro oya xine ytopyry ynoro aporo. Imeīpo tŷpokōke hkopyra tahtao toytory se oya xine mā rahkene.

¹³ Tuarō ehtoko Kyrixtu onurumekapopyra oya xine imehnō ehtohme. Yronymyryme Kuesēkō enetupuhoko.

Zehnotokõ zuno pyra ehtoko. Orẽpyra ehtoko Ritonõpo omipona.

¹⁴ Oerohtokõ poko awahtao xine imehnõ pyno ehtoko roropa.

¹⁵ Otarãme Extepana tõ waro matose ipoenõ maro. Extepana tomo a Jezu tonetupuhse osemazuhme Akaia po. Yronymyryme Ritonõpo poetory akorehmãko mã toto. Wekyry tomo, etatoko pahne,

¹⁶ mokaro maro ehtoko. Toto omipona ehtoko roropa. Imehnõ roropa toto maro ahtao, toto sã ahtao roropa, mokaro akorehmatoko roropa, isã oehtokõme Kuesẽkõ omipona toto exiryke.

¹⁷ Tãkye ase Extepana tõ oehtopõpyry poko Potunatu maro, Akaiko maro. Jakorehmãko mã toto oesahpyo xine jakorehmara toehse oexirykõke.

¹⁸ Jeano ãkyemãko mã toto, awãkyematopõpyrykõ saaro eya xine. Kure mã toto ya. Oya xine roropa kure rokẽ mã toto.

¹⁹ Oeahmarykõ se Jezu poetory tõ taro Azia po. “Kure pãna matou?” kary se mã toto oya xine. Akira tõ roropa, Pirixira maro: “Kure pãna matou?” kary se mã toto. Morara kary se Jezu poetory tõ roropa, Akira tõ tapyĩ tao oximõketomo.

²⁰ Jezu poetory tõ tarõkõ emero: “Kure pãna matou?” kary se mã toto, oeahmarykõ se mã toto.

Naeroro oseahmatoko oximõme awahtao xine, opyno xine yna ehtoh enetupuhtohme oya xine.

²¹ Sero pape merõko ase jemary ke ro: “Kure pãna matou? Ywy ase Pauru.

²² “Kuesẽkõ se pyra exiketõ wãnohnõko Ritonõpo mana,” ãko ase.

“Osehko ropa Jezu,” ãko ase, Kuesẽkõ oepyyry ropa se jexiryke.

²³ Kure oriporykõ se ase Kuesẽkõ Jezu a.

²⁴ Opyno xine ase ipunaka Jezu Kyrixtu tonetupuhse kyya xine exiryke. Enara.

2 KORĪTIU

Pauru Nymerohpyry ropa

Korītu pōkō Neneryme

2 Corīntios

Ekarotopo

Asakoropane pape tymerose Pauru a Jezu poetory tō neneryme pata Korītu po. Yrome asakoro rokē ipapeny taro mana, Ritonōpo Omiry Kasenato ao. Toiro tymerose apitoryme (1 Korītiu 5.9-13). Imeīpo 1 Korītiu tymerose eya; mame (2 Korītiu 2.3 te, 2 Korītiu 7.8) inymerohpyry ekarōko mana: emynyhmapotohme aexihpyryme.

Ritonōpo nymenekahpyryme Pauru kynexine, yrome toitoine Jezu poetory tō maro exiketō ikerekeremary se toehse. Amorepaneme nymyry pyra Pauru tokarose eya xine. Aomipona se pyra toh kynexine (2 Korītiu 10-12). Tynymerohpyry ae tōmihpyry omipona exiketō akorehmary se kynexine orēpyra toto ehtohme Jezu enetuputyry poko. Ynara tykase: “Tope tōme tyrise sytatose Ritonōpo a epeme pyra kuahtao xine ro. Tumūkuru Kyrixtu orikyry ke kymyakākōme tope tōme tyrise sytatose eya. Mame imehnō eahmaneme tyrise sytatose eya” (2 Korītiu 5.18). Taosanumase roropa ynororo Jutea pōkō pynanohtohme, toto akorehmatohme tineru aroporyke eya xine. Omi jetunety ke zae pyra exiketō tupokase Pauru a repe, etyhpyryme toto pyno toexiry ekarōko mana.

Sero pape ao

Pauru osekarotopōpyry *1.1-11*

Jezu poetory tō maro Korītu po *1.12–7.16*

1. Pauru toytory se toto enese repe *1.12–2.4*

2. Iirypyry korokapory te, orēpyra exiry ropa *2.5-17*

3. Ritonōpo a tymenekase amorepaneme *3.1–6.13*

4. Enaroximāko Jezu se pyra exiketō amorepary poko *6.14–7.1*

5. Tākye ehtoh poko *7.2-16*

Tineru ekarory Jezu poetory tomo a Jutea po *8.1–9.15*

Ritonōpo nymenekahpyryme amorepaneme Pauru osekarōko mana *10.1–13.10*

Aosekazumatopōpyry etyhpyryme *13.11-13*

¹ Ynymerohpyry moro onenerykōme. Ritonōpo poetoryme matose Korītu pōkomo, Akaia pōkō roropa. Ywy ase Pauru,

Jezu Kyrixtu nymenekahpyryme typoko imehnõ amorepa-tohme. Ritonõpo nymenekahpyryme roropa ase. Ymaro kuakorõkõ Timoteu nase.

² “Papa Kapuaono, kure rokẽ opoetory tõ tyriko. Torëtyke pyra tyriko toto,” äko ase Ritonõpo a opoko xine. Morara äko ase Kuesëkõ Jezu Kyrixtu a roropa.

“Kure mase Papa,” äko Pauru Ritonõpo a

³ “Kure mase Papa,” sykatone Ritonõpo a, Kuesëkõ Jezu Kyrixtu zумы a. Kypyno xine exikehpyra mana kuetu-arimarykohtao ro, Kumykõme nymyry exiryke. Kuako-rehmanekõme roropa mana, Ritonõpome toexiryke.

⁴ Yna etuarimaryhtao yna akorehmãko mana. Naeroro imehnõ etuarimaketõ eneryhtao yna a toto akorehmary waro ynanase, yna akorehmatopõpyry saaro Ritonõpo a.

⁵ Kyrixtu etuarimatopõpyry saaro etuarimãko ynanase pitiko rokẽ pyra, imaro yna exiryke, enetuputyryke roropa yna a. Morararo Kyrixtu maro yna exiryke yna akorehmãko mana.

⁶ Yna etuarimaryhtao, äkorehmatohkõme etuarimãko ynanase. Ritonõpo a okurãkatohkõme roropa etuarimãko ynanase. Takorehmase yna ahtao amarokõ roropa takorehmase matose. Tyjamihtanohpose roropa matose eanahtotohme, penekhepyra roropa oehtohkõme oetuarimarykohtao yna samo, yna etuarimatoh eanahtory sã yna a.

⁷ Naeroro oserehpyra ynanase opoko xine Jezu enetuputyry onurumekara oexirykõke oetuarimarykohtao ro. Ynara zuaro ynanase, yna maro oetuarimarykohtao, yna maro äkorehmatoryko Ritonõpo mana, yna akorehmary saaro.

⁸ Jakorõ tomo, wenikehpyra ehtoko yna etuarimatopõpyry poko Azia po. Toetuarimase itamurume yna exiryke pore-mamyise ynanexiase. Yna orikyry eraximãko rokẽ ynanexiase.

⁹ “Kuorikyry se Ritonõpo mana,” tykase yna repe. Yrome morara tyripose Ritonõpo a ynara kara yna ehtohme: “Orëpyra ase,” kara yna ehtohme. “Ritonõpo rokẽ orëpyra mana. Aorihtyã ësemãkaponeme ropa mana,” katohme rokẽ yna a.

¹⁰ Totatotapase yna ahtao orikyise ynanexiasene. Yrome Ritonõpo a typynanohse ynanexiase. Yna pynanohnõko ro mana. Naeroro ynoro rokẽ enetupuhnõko ynanase yna pynanohneme. Yna pynanohnõko ropa mana,

¹¹ yna akorehmaryhtao oya xine õtururukohtao eya yna poko. Morarame tuhkãkõ õtururu etaryke tyya yna pynanohnõko ropa Ritonõpo mana. Moromeipo tuhkãkõ: “Kure mase, Ritonõpo,” äko, yna pyno exiry eneryke tyya xine.

Pauru a toytotoh tytyorōmase

12 Tākye ynanase zuaro yna exiryke zae yna ehtoh poko sero nono po. Amaro xine zae kuhse yna ehtopōpyry poko tākye ynanase roropa. Topohme yna otururu nexiase amaro xine, zae se yna exiryke amaro xine. Ritonōpo jamitunuru poe morara ynanexiase, kypyno xine Ritonōpo exiryke, yna tuarōnory ke pyra.

13 Ynanymerohpyry sekeremary waro matose. Enetuputyry waro roropa matose zae pape meroryke yna a, onekunohto pyra. Zae ehtoh enetuputyry se ase oya xine ipunaka.

14 Seromaroro pohto rokē moro enetupuhnōko matose. Morarame Kuesēkō Jezu tooehse ropa ahtao tākye kuhse exīko matose yna poko. Morararo opoko xine tākye kuhse exīko ynanase.

15 Zae jehtoh enetuputyry oya xine waro jexiryke osenetuputyase jytory poko oenese xine. Asakoro jytotoh se toehse ywy oya xine repe, ātākyematohkōme Ritonōpo omiry poko āmoreparykō poko.

16 Masetonia pona jytoryhtao te, joepyry ropa ahtao roropa jytory se exiase oya xine jakorehmapotohme oya xine, Jutea pona jytotohme.

17 Morotona jytory se jahtao ajoajohpe exiase oya xine? Arypyra. Jytory se toehse jahtao osepyno rokē pyra exiase. Ritonōpo omipona se exiase. Morara ahtao oty katoh: “Ÿ, ytōko ase,” kaxīpo: “Arypyra, ytopyra ase,” ase ropa oya xine?

18 Arypyra. Zae rokē Ritonōpo mana. Ywy roropa: “Oya xine ytōko ase,” karyhtao oya xine, ajohpe pyra exiase.

19 Ynara exiryke Jezu Kyrixtu Ritonōpo mūkuru ajohpe pyra mana. Ipoko tamorepase matose Xira a, Timoteu a, ya, enara. Kyryh āko rokē ynororo, Tummy omipona.

20 Ritonōpo a tōmiry tokarose ahtao kyya xine: “Kure oritorŷko ase,” tykase. Moro rīko Jezu mana, emero porehme. Morara exiryke “Kure mase” kakehpyra sytatose eya ŷme Jezu Kyrixtu ehtoh poko, imehxo Ritonōpo ehtoh poko, enara.

21 Tyjamitunuru ekarōko Ritonōpo yna a mana, zae yna ehtohme Kyrixtu maro. Ritonōpo a tymenekase kuexirykōke ipoetoryme toehse sytatose.

22 Eya ro tosety tymerose sã kypoko xine, tosēke kuehtohkō waro imehnō ehtohme. Tuzenu kurā tokarose roropa kyya xine kukurohtao xine ehtohme, tynekarory poko kutuarōtatohkōme.

23 Opyno xine jexiryke omynyhmaporykō se pyra jexiryke roropa oya xine ytopyra toehse ywy aporo Korītu pona. Ritonōpo jenēko mana. Ukurohtao enēko mana. Opyno xine

jexiryke ytopyra jekuretyase. Moro waro Ritonõpo mana.

²⁴ Ōsenetupuhkõ tyorõmary se pyra ynanase orẽpyra Jezu enetuputyryke oya xine. Yrome ãkorehmarykõ se ynanase tãkye oehtohkõme, emynymara oehtohkõme.

2

¹ Naeroro ynara tõsenetupuhse ywy. Zomory oya xine jyto-ryhtao omynymaporykõ se pyra ase.

² Tymynymapose ya awahtao xine, jãkyemara matose ekurehnõko. Amarokõ rokẽ jãkyemananõme matose.

³ Naeroro pape ymeroase onenerykõme. Ourutohkõ ymeroase oorypyrykõ rumekatohme oya xine. Oya xine jytotoh poko emynymase itamurume. Kurehxo jãkyemary oya xine. Ynara zuaro ase, tãkye jahtao tãkye matose roropa.

⁴ Moro pape merory se pyra exiase repe ipunaka. Sam tykase ywy. Yxitase roropa moro meroryhtao. Omynymaporykõ se pyra exiase repe. Yrome opyno xine jehtoh waro oehtohkõme moro pape ymeroase onenerykõme.

Mokyro iiryppyryme aexihpyry rypyry ikorokapotoko ropa

⁵ Mame mokyro poko ymeroase onenerykõme. Tyryppyry poko toehse exiryke sam tykamexipose okurohtao xine. Sam karahko ase ukurohtao repe. Amarokõ sam ãkohxo matose okurohtao xine emero exisasaka. Ywy roropa sam tykase pohto.

⁶ Mokyro rypyry motyẽkary se pyra ase zuãnopryry poko. Epo hnae mokyro wãnopryry oya xine.

⁷ Seromaroro iiryppyry korokatoh toehse. Kure mokyro tyritoko ropa (tyryppyry turumekase eya exiryke), tãkye aehtohme ropa Ritonõpo omipona, emynymara aehtohme ropa, porempãpyra aehtohme roropa Jezu enetuputyry poko tyya.

⁸ Ipyno nymyry oehtohkõ poko mokyro ituarõtanohpotoko, ajohpãme samo.

⁹ Zuaro se exiase: “Otarãme jomipona ro mã toto,” tykase ywy opoko xine. Morara exiryke nymerohpyry aropoase oya xine onenerykõme.

¹⁰ Pake mokyro rypyry pokoino toemynymase ywy. Seromaroro iiryppyry korokaporyhtao oya xine, ywy roropa ikorokapõko ase. Opyno xine jexiryke ikorokapõko ase. Kyrixtu neneryme mokyro rypyry korokapõko ase Ritonõpo a, Kyrix-tume jahtao samo.

¹¹ Iiryppyry korokaporyhtao oya xine oporemãkapopyra xine joroko tamuru exiko. Tuaro sehtone ipoko. Kyyryppyrykõ poko kyrirykõ se ynororo. Moro waro sytatose.

Torẽtyke Pauru ehtopõpyry poko Tyroa po

12 Mame toeporehkase jahtao Tyroa pona Ritonõpo omiry kurã poko imehnõ amorepase, tuaro toehse ywy. “Taro jerohtoh nase Kuesëkõ omi poe,” ase.

13 Yrome torëtyke exiase kuakorõkõ Titu onenepyra jexiryke. “Titu enëko ase taro,” ase repe. (Ymyakãme toytose ynororo oenese xine.) Morarame onenepyra jexiryke: “Ytõko ropa ase aporo,” ase morotõkomo a, Masetonia pona jytotohme.

Orëpyra yna ehtoh poko Kyrixtu maro

14 “Kure mase,” äko ynanase Ritonõpo a. Kyrixtu maro yna exiryke yna arõko sã Ritonõpo mana Kyrixtu mykapo imehnõ neneryme, imehxo Kyrixtu ehtoh waro emero ehtohme. Typoxine exikety ytory sã emero esaka yna ytoryhtao Kyrixtu poko imehnõ tuarõtanohpõko ynanase.

15 Ixtaratu kurã typoxine ehtoh sã typoxine sã ynanase Ritonõpo a, Kyrixtu nekaroryme yna exiryke eya. Imehnõ tuarõtanohpõko ynanase Kyrixtu maro ehtoh kure exiry poko, enetupuhnanomo, onenetupuhpynomo, enara. Toto tuarõtanohpõko ynanase.

16 Yrome onenetupuhpynomo a su äko sã ynanase orihmatõ samo orihketõme toto exiryke, apotoimo htaka ytoketõme toto exiryke. Yrome Kyrixtu enetupuhnanomo a ixtaratu kurã sã yna omiry mana typoxine samo. Toto akorehmãko yna omiry mana orihpÿme toto ehtohme. Yna amoreme pyra moro omi kurã ekarõko ynanase.

17 Tuhkãkõ nae tomeseke pyra Ritonõpo nekarohpyry poko. Mõkomo typyne pyra exikety sã aomiry ekarõko mã toto. Yrome mokaro sã pyra ynanase ipunaka. Ritonõpo a tonyohse yna exiryke zae ourutorÿko ynanase ineneryme, Kyrixtu poetoryme yna exiryke.

3

Ritonõpo omiry kasenato omipona kuehtohkõ poko

1 Moino ro zae jehtoh waro matose. Naeroro: “Zae ase. Zae ase,” kary etary poko typenekehse matose otarame, zae jehtoh waro oexirykõke. Pape enery se pyra roropa matose yna poko. Imehnõ ahtao, otarame pape se mã toto zae toehtohkõ ekarotohme tuaro pyra exiketomo a. Kure toehtohkõ poko pape meropõko mã toto tope tomo a, tuaro xine pyra exiketõ neneryme: “Ajohpe,” kara toto ehtohme typoko xine. Yrome pape meropory se pyra ynanase kure yna ehtoh poko, yna waro oexirykõke.

2 Amorepatõme yna ehtoh poko imehnõ tuarõtanohneme matose, pape imerohpyry samo, imehnõ neneryme. Tyrisenã sã toehse oexirykõke zae yna ehtoh enetupuhnõko mã toto.

Ritonõpo jमितनुरु यना मारो एतुह एनुतुपुहनुको रोरुपा म्हा तुतु. नाेरुुरु पपु पुकु मुरुरु इमेरुुरु सु पुरु यनुनुसु, जुमे सहु तुमेरुसु ओखुरुकुके यनु कुुरुहुतु.

³ Kyrixtu nymeropohpyryme sã matose yna a. Pape meroth ke pyra, axĩtao rokẽ pyra roropa, jũme tymerose matose. Ritonõpo Zuzenu a tõmiry tymerose okurohtaka xine.

⁴ Morara ãko ynanase opoko xine zae Ritonõpo ehtoh eneutputyryke yna a, Kyrixtu eneutputyryke roropa yna a.

⁵ Epyrypara ynanase: “Emese kure ynanase Ritonõpo nyrohmanohpotoh poko,” kara ynanase. Jamihme pyra yna exiryke epyrypara ynanase. Ritonõpo poe rokẽ inyrohmanohpotoh waro ynanase.

⁶ Ritonõpo rokẽ yna jamihtanohnõko mana, tõmiry kasenato omipona yna ehtohme. Inekarohpyry kasenato Moeze nymerohpyry omipona ehtoh sã pyra mana. Tuzenu omipona rokẽ yna rĩko mana. Moeze nymerohpyry omipona se kuahtao xine ro orihnuõko ro sytatose aomipona nymyry pyra kuexirykõke. Yrome Ritonõpo Zuzenu kuesẽkõme ahtao imaro orihpỹme exĩko sytatose jũme.

⁷ Pake Ritonõpo a tynmerohpyry tokarose ahtao Moeze a, topu risẽ poko, imehxo toehtoh tonepose roropa eya. Ritonõpo ezuru eneryke Moeze a, õmyty roropa ezurume toehse saerehkane samo, axĩtao rokẽ repe tõtururuke Ritonõpo õpataka. Morarame imehnuõ Izyraeu tõ enuru jetũ toehse Moeze õmyty eneryke tyya xine, saereme õmyty toehse exiryke, axĩtao rokẽ repe. Naeroro tynmeropohpyry ekaroryhtao imehxo toehtoh tonepose Ritonõpo a. Moro inymeropohpyry omipona ehsaromepyra kuexirykõke orihketõme toehse sytatose, Ritonõpo maro pyra toehse sytatose.

⁸ Moro motye kuhse Tuzenu ekaroryhtao kyya xine orihpỹme kuehtohkõme imehxo toehtoh enepõko kyya xine mana.

⁹ Ritonõpo nekarohpyry apitoryme omipona pyra exiketõ taorihmapose toto. Morara ahtao ro, ime Ritonõpo ehtoh tonepose. Yrome moro motye kuhse Ritonõpo imehxo ehtoh enepõko inekarohpyry seromato mana. Kukurãkatorỹko mana Ritonõpo epeme kuehtohkõme, kyyrypyrykõ poko pyra roropa kuehtohkõme.

¹⁰ Ritonõpo nekarohpyry seromato, Imũkuru, imehxo Ritonõpo ehtoh enepõko kuhse mana. Naeroro inekarohpyry pakato ime Ritonõpo ehtoh onenepopyrahme sã toehse m̃a rahkene.

¹¹ Axĩtao rokẽ aexihpyry a imehxo Ritonõpo ehtoh tonepose ahtao, moro motye kuhse Ritonõpo nekarohpyry seromato ime Ritonõpo ehtoh enepõko mana jumãme exiryke.

¹² Mame Ritonõpo nekarohpyry seromato jũme exiry waro yna exiryke orẽpyra ynanase.

¹³ Moeze ehtopõpyry sã pyra ynanase. Tõmyty tapuruse eya kamisa ke ezetyry onenepyra Izyraeu tõ ehtohme.

¹⁴ Aosenetupuhtohkõ tapuruse sã roropa kynexine. Aosenetupuhtohkõ tapuruse ro seromaroro Ritonõpo nymeropohpyry sekeremaryhtao eya xine, pake toehtopõpyrykõ saaro. Onenetupuhpyra toh mana. Kyrixtu maro toehse kuahtao xine rokẽ kuosenetupuhtohkõ apuruhpyry sã pyra exĩko ropa mana.

¹⁵ Yrome aosenetupuhtohkõ apuruhpyry saaro mana. Seroae ro Moeze nymerohpyry sekeremaryhtao eya xine aosenetupuhtohkõ apuruhpyry saaro mana.

¹⁶ Yrome kuosenetupuhtohkõ rĩko apuruhpyry sã pyra ropa Kuesẽkõ mana. Ynara tymerose exiryke Ritonõpo omiryne: “Moeze õmyty apuru touse ropa Kuesẽkõ õpataka toytose ropa Moeze ahtao,” me tymerose.

¹⁷ “Kuesẽkõ,” kary ya: “Ritonõpo Zuzenu,” kary. Ritonõpo Zuzenu nae kuahtao xine kuosenetupuhtohkõ apuruhpyry sã pyra mana. (Tymyhpokase ropa sã sytatose kyyrypyrykõ poko pyra kuehtohkõme.)

¹⁸ Naeroro Kuesẽkõ maro kuexirykõke osene sã sytatose. Kuesẽkõ imehxo ehtoh enẽko imehnõ mana kuẽmytykõ eneryke tyya xine. Kuẽmytykõ anapurupyra roropa sytatose. Mame Kuesẽkõ maro kuexirykõke isahxo exĩko sytatose, Zuzenu erokuruke kukurohtao xine.

4

Ritonõpo nekarory õme sã ynanase oripo samo

¹ Yna pyno toexiryke yna erohtoh tokarose Ritonõpo a yna a imehnõ amorepatohme typoko, tõmiry kurã poko, enara. Naeroro orẽpyra ynanase erohnõko.

² Imehnõ enekunopyry se pyra ynanase. Ajohpe imehnõ anamorepara ynanase Ritonõpo omiry poko. Aomiry onytyromara ynanase. Zuario yna exiryke, zae rokẽ toto amorepãko ynanase. Ritonõpo omipona se ynanase ipunaka. Ritonõpo neneryme, imehnõ neneryme roropa, zae yna ehtoh waro emero ehtohme.

³ Ynanamorepahpyry onenetupuhpyra imehnõ ahtao Kyrixtu poetoryme pyra toexirykõke onenetupuhpyra mã toto.

⁴ Onenetupuhpyra mã toto tonekunohse toexirykõke joroko tamuru a. Ritonõpo omipona se pyra toto exiryke toto tuisaryme joroko tamuru mana. Saereme sã Ritonõpo omiry kyya xine mana enetuputyryhtao kyya xine. Yrome mokaro tonekunohse exiryke joroko tamuru a tuisamehxo

Kyrixtu ehtoh poko zuaro pyra mā toto. Ritonõpo enepone me Kyrixtu ehtoh poko onenetupuhpyra mā toto ipunaka.

⁵ Tuisame osekaro pyra ynanase. Jezu Kyrixtu poko rokē imehnõ amorepāko ynanase tosēkõme enetupuhthome eya xine. Ākorehmanekõme rokē ynanase, kure Jezu ritohme.

⁶ Apitoryme xinukutume rokē sero po kynexine. Mame: “Saereme exiko,” tykase Ritonõpo ahtao, saereme toehse. Mokyro: “Saereme exiko,” kahpõ, kutuarõtanohthorõko mana tuisame imehxo toexiry poko. Kyrixtu ěmyty enepõko kyya xine mana. Ěmyty eneryke kyya xine ime aexiry enetupuhnõko sytatose.

⁷ Yrome kymarokomo oripo sã sytatose, Ritonõpo nekarohpyry ěme sã rokene. Jamihme pyra sytatose orino risẽme sã rokene. Naeroro orẽpyra kuahtao xine Ritonõpo poe rokē orẽpyra sytatose kuamoreme xine pyra.

⁸ Etuarimāko ynanase yronomyryme, yrome poremāpyra ynanase. Otuþiko roropa ynanase, toitoine repe yrome Kuesēkõ onenetupuhkehpyra ynanase.

⁹ Tuhke yna zehnotokõ mā repe. Yrome yna onurumekara kuepekõ mana jũme. Tyryhmase yna ahtao ro yronomyryme owõnõko ropa ynanase. Ritonõpo hnao pake totapase yna exiry.

¹⁰ Kokoro rokē yna ryhmasene toto. Yrome yna orikyryzuno pyra ynanase, Jezu maro yna exiryke. Naeroro Jezu jamitunuru poe isene ro ynanase. Moro enetupuhnõko imehnõ mana yna eneryke tyya xine.

¹¹ Yna etapary se exikehpyra imehnõ mana sero nono po Jezu omiry ekaroryke yna a. Naeroro yna onetapara toto ahtao Jezu jamitunuru enetupuhnõko imehnõ mana isene ro yna eneryke tyya xine, orihketõme yna zoko ahtao ro.

¹² Naeroro otarame imehnõ yna etapāko mana, yrome amarokõ orihpỹme exiko Jezu enetuputyryke oya xine.

¹³ Yna orikyryhtao oty kara. Onenetupuhkehpyra ynanase urutõ sã pake. Ynara tymerose eya: “Zae Ritonõpo omiry ehtoh enetupuhnõko ase. Morara exiryke aomiry ekarõko ase oya xine,” tykase. Moro saaro ynanase zae Ritonõpo omiry enetupuhnõko. Morara exiryke aomiry ekarõko ynanase oya xine.

¹⁴ Kuesēkõ Jezu ěsemākahpõme ropa Ritonõpo mana. Moro waro kuexirykõke ynara zuaro sytatose, yna roropa Jezu maro ěsemākapõko Ritonõpo mana amaro xine tosaka kuarotohkõme, tymaro kuehtohkõme.

¹⁵ Naeroro etuarimāko ynanase Jezu Kyrixtu ekarory poko oya xine. Morarame typyno xine Ritonõpo ehtoh enetuputyryhtao imehnomo a tuhkehxo kure Ritonõpo riko mā

toto: “Kure mase, Ritonõpo,” äko mã toto. Imehxo Ritonõpo ekarõko mã toto.

Zae ehtoh poko ynanase enetuputyryke yna a

¹⁶ Morara exiryke poremäpyra ynanase Ritonõpo omiry ekarory poko. Yna zoko osenahkaryhtao ro, yna kurohtao yna jamihtanohnõko ropa Ritonõpo mana kokoro rokene.

¹⁷ Mame yna etuarimatoh pitiko rokẽ mana, axıtao rokẽ roropa mana. Yrome toetuarimakehse yna ahtao kurãme exıko ropa ynanase, tuisame roropa exıko ynanase jũme. Yna etuarimatoh motye kuhse yna epehpyry exıko mana.

¹⁸ Serohne poko yna etuarimatoh poko kehko torẽtyke pyra ynanase. Morohne enẽko sytatose. Yrome Ritonõpo nekarohpyry poko sytatose enetupuhnõko. Morohne onenepyra ro kuenurukõ mana. Kynenehpyrykõ axıtao rokẽ mana. Yrome osenepyra aexityã jũme exikehpyra mana.

5

¹ Tapyi sã axıtao rokẽ kuokokõ mana sero nono po. Morarame toorihse kuahtao xine kuekepyrykõ rumekãko sytatose. Mame imepỹ kuokokõ myakã nae Ritonõpo mana kapu ao. Tynyrihpyry ekarõko kyya xine mana kytapyĩkõme, jũme exiketyme.

² Seromaroro pusuh äko sytatose, kuokokõ kapuaõ peneryke. Typenekehse sã sytatose kupũkõ poko sero po. Upo amururu sã kuokokõ kapuaõkõ se sytatose.

³ Tokoke kapuaõ ke kuahtao xine ihximyra sytatose, tymetyke pyra exikety sã pyra sytatose tokoke exikehpyra kuexirykõke, zuzenume rokẽ exipyra kuexirykõke.

⁴ Sero nono poro kuahtao xine sero kuokokõ ao, sam äko sã sytatose. Kuokokõ rumekary se hkopyra sytatose repe. Yrome kuokokõ kapuaõ se rokẽ sytatose, jũme sero orihkety myakãmatohme orihpỹme exikety ke.

⁵ Yna osenetupuhtoh poe rokẽ pyra morara äko ynanase. Pake tukurãkase sytatose Ritonõpo a. Tuzenu tokarose roropa kyya xine kutuarõtanohtohkõme tynekarory kurã poko kuokokõ kasenato ekarory poko kyya xine imeıpo.

⁶ Naeroro oserehpyra sytatose zuaro kuexirykõke. Sero kuokokõ ao ro kuahtao xine omõpyra sytatose Kuesẽkõ esaka.

⁷ Naeroro zae ehtoh poko sytatose enetuputyryke kyya xine onenepyra ro kuahtao xine.

⁸ Oserehpyra sytatose kuorikyrykõ poko. Kure roropa kuorikyrykõ kyya xine mana Kuesẽkõ maro kuehtohkõme.

⁹ Yronymyryme tãkye Ritonõpo riry se sytatose kypoko xine. Aomipona se sytatose sero po, orihpyra kuahtao xine. Moero imarõ kuahtao xine aomipona serõ sytatose, enara.

¹⁰ Imeīpo kymarokō emero Kyrixtu ēpataka osenepōko sytatose. Kuapiakatorỹko mana kuepehmatohkōme kynyrihpyrykō epehpyryme. Kure rokē kynyrihpyrykō ahtao sero nono po kurā ke kuepehmatorỹko mana. Yrome popyra kuahtao xine sero nono po, kynyrihpyrykō epehpyryme rokē kuepehmatorỹko mana.

Ritonōpo epeme kuexirykō poko Kyrixtu enetuputyryke kyya xine

¹¹ Morara exiryke yna epehmary Ritonōpo a waro yna exiryke zuno ynanase. Naeroro yronomyryme imehnō amorepāko ynanase, enetupuhtohme eya xine. Toto amorepāko ynanase epehpyry apoitohme pyra. Yna kurohtao enēko Ritonōpo mana. Kure yna ehtoh waro mana. Zae jehtoh waro oehtohkō se roropa ase.

¹² “Zae yna ehtoh enetupuhtoko,” kary se pyra ynanase oya xine. Yrome kure yna ehtoh poko tuaro oexirykō se ynanase. Ākorehmarykō se ynanase ihximyra oehtohkōme yna poko. Mame imehnō yna kerekeremaryhtao onetarykōme toto ezukuru waro exīko matose. Mokaro epyrypāko mā toto typoko xine kure rokē sā toexirykōke imehnō neneryme. Yrome ikurohtao xine zae pyra mā toto, iiryppyryme.

¹³ Rowohpe yna ekarōko toitoine mā repe. Yrome rowohpe yna ahtao ro Ritonōpo omipona ro ynanase. Mame imehnō ynara āko yna poko: “Tuarohxo mā toto imehnō enekunopyry poko,” āko repe. Yrome kure oritohkōme erohnōko ynanase āmoreparykō poko.

¹⁴ Ākorehmarykō poko erohnōko ynanase kypyno xine Kyrixtu enetuputyryke yna a. Morara exiryke opyno xine roropa ynanase. Ynara enetupuhnōko ynanase, toiro orutua toorihse kymyakākōme. Naeroro toorihse sā sytatose imaro.

¹⁵ Kynorihne kymyakākōme kypenetatohkō poko rokē pyra kuehtohkōme. Tōmipona kuehtohkōme kynorihne. Tōsemāse ropa ynororo toorihxīpo kure rokē kyritohkōme.

¹⁶ Morara exiryke taroino imehnō ehtoh eneryke rokē yna a: “Mokyro kure. Mokyro kure pohto. Mokyro popyra,” karahme sā toehse ynanase. Pake Kyrixtu poko roropa: “Ahno rokē mokyro,” tykase yna repe. Ahnome rokē tokarose yna a. Yrome taroino moro sā pyra enetupuhnōko ynanase.

¹⁷ Kyrixtu poetoryme exinohtao tyrisenā sā sytatose. Kuehtopōpyrykō xihpyry tonahkase. Kurā ke rokē tymyakāmase.

¹⁸ Tope tōme tyrise sytatose Ritonōpo a epeme pyra kuahtao xine ro. Tumūkuru Kyrixtu orikyry ke kymyakākōme tope tōme tyrise sytatose eya. Mame imehnō eahmaneme tyrise sytatose eya, typyno toto ehtohme roropa.

19 Ynara āko ynanase imehnomo a: “Tope tōme sero pōkō rīko Ritonōpo mana Kyrixtu toorihse exiryke toto myakāme. Oorypyrykō poko ohxirorykō se pyra Ritonōpo mana. Oorypyrykō korokāko mana Jezu enetuputyryhtao oya xine. Tope tōme oritorỹko mana Kyrixtu toorihse exiryke omyakākōme,” āko ynanase imehnō netaryme. Morara ka-tohme tymenekase yna Ritonōpo a.

20 Morara exiryke Kyrixtu poe ourutorỹko ynanase. Ritonōpo poe roropa ourutorỹko ynanase. Oeahmatorỹko ynanase Kyrixtu omi poe. Osekarotoko Ritonōpo a ajohpāme samo, ise pyra awahtao xine ro. Mame typyno oritorỹko mana.

21 Tyrypyhpyke pyra Kyrixtu kynexine. Yrome kypyno xine toexiryke kyyrypyrykō epona tyrise Ritonōpo a. Iiryryryme sā Kyrixtu tyrise Ritonōpo a kukurākatohkōme kure rokē kuehtohkōme, Kyrixtu maro.

6

1 Erohnōko ynanase Ritonōpo maro. Naeroro ajohpāme sā okurākatopōpyrykō Ritonōpo a onurumekara ehtoko.

2 Ynara tymerose Ritonōpo omiryne:

“Seroae okurākarykō se ase.

‘Yna pyno exiko,’ kary oya xine

etāko ase opyno xine jexiryke,”

āko. Naeroro etatoko pahne! Seromaroro okurākarykō se Ritonōpo mana. Ekurehpyra ehtoko. Seroae ro enetupuhtoko oesēkōme!

3 Morara katopōpyry ekaroryhtao imehnomo a, zae ehtoh poko se rokē ynanase ipunaka, yna onykerekeremara toto ehtohme yna erohtoh poko, toto anakorekehkara roropa yna ehtohme.

4 Yna tuarimaryhtao eanahtōko ynanase Ritonōpo poetoryme yna ehtoh enetupuhpotohme imehnomo a. Tyryryhmase yna ahtao, tutuarimase yna ahtao, tupime yna erohtoh toehse ahtao roropa, penekhepyra ynanase.

5 Typitypipohse yna, tōmase roropa āpuruhpyry taka. Tyryryhmase yna imoihmākomo a. Yna erohtoh poko itamurume exiryke typoremāse sā ynanexiase. Okynā nyhpyra ynanexiase. Tomitapāse roropa ynanexiase.

6 Yna rypyry poko se pyra ynanase ipunaka. Tuaro se ynanase. Penekehpyra se ynanase roropa imehnō riry poko kure. Mame zae yna ehtoh ke Ritonōpo poetoryme yna ehtoh poko imehnō tuarōtanohpōko ynanase. Ritonōpo Zuzenu nae ynanase. Imehnō pyno ynanase.

7 Imehnō zurūko ynanase zae omi poko Jezu poko. Ritonōpo jamitunuru yna maro ehtoh roropa enepōko ynanase. Zae

ynanase Ritonõpo omipona. Naeroro orēpyra imehnomo a ynara āko ynanase: “Oorypyrykõ irumekatoko zae oehthkõme Ritonõpo omipona, yna samo,” āko ynanase. Yna kerekeremananõ nae ahtao osewomāko ynanase. Ynara āko ynanase: “Yna onykerekeremara ehtoko zae yna exiryke,” āko ynanase.

⁸ Toitoine imehnõ yna rīko kure. Yrome oty kara ynanase. Xihpyryme yna tyrise ahtao imehnomo a, oty kara roropa ynanase. Yna poihtoryhtao oty kara ynanase. Yna pyrypanyhtao roropa oty kara ynanase. Onekunohtõkõme yna ekarõko imehnõ mā repe. Yrome zae rokē ynanase ipunaka.

⁹ “Onokā mokaro?” āko imehnõ mā yna poko. Yna waro pyra sã mā toto. Yrome yna waro mā toto emero. “Otarāme toorihse toto,” āko mā imehnõ yna poko. Yrome orihpyra ro ynanase. Yna tuarimapõko imehnõ mana. Yrome yna anaorihmapopyra mā toto.

¹⁰ Emynyhmāko ynanase. Yrome tākye exikehpyra ynanase. Tytineruke pyra exiketõ sã ynanase. Yrome tuhkākomo a Ritonõpo nekarohpyry kurā ekarõko ynanase tytineruke exiketõ motye toto ehtohme Jezu enetuputyryke eya xine. Tymõkomoke pyra sã ynanase. Yrome emero nae ynanase.

¹¹ Jakorõ tomo Korītu põkomo, opyno xine ynanase ipunaka. Naeroro zae ourutorỹko ynanase zuaro oehthkõme opyno xine yna ehtoh poko.

¹² Oty katoh yna rumekāko matou? Opyno xine ro ynanase. Otarāme: “Nary,” āko matose zae yna ehtoh poko zae yna ehtoh waro awahtao xine ro.

¹³ Ypoenõ zururu sã ourutorỹko ase. Yna pyno ehtoko opyno xine yna ehtoh saaro. Pitiko rokē pyra yna pyno ehtoko.

Tuaro ehtoko zae pyra amorepatõ poko

¹⁴ Ritonõpo omipona pyra exiketõ maro ytoytopyra ehtoko. Zae pyra exiketõ mā zae exiketõ maro osepeme ehsaromepyra mā toto. Saeremae ytoketõ koko ytoketõ maro ytoytopyra mā toto.

¹⁵ Kyrixtu poetory oxisã pyra mā toto joroko tamuru omipona exiketõ maro. Jezu enetupuhnanõ oxisã pyra mā toto onenetupuhpynõ maro.

¹⁶ Ritonõpo maro oturutoh taka ahno naxikahpyry Ritonõpo myakāme anaropyra sytatose ipunaka, Ritonõpo zamaro pyra exiryke. Kymarokõ Ritonõpo tapyīme sã sytatose Zuzenu nae kukurohtao xine exiryke. Ynara tykase Ritonõpo moro poko:

“Osesarīko ase ypoetory tõ maro,

toto maro jehtohme.

Toto esēme exīko ase.

Ypoetoryme roropa exīko mā toto,”

tykase.

¹⁷ Ynara tykase roropa Kuesēkō kyaa xine tyyrypyry onurumekara exiketō poko:

“Mokaro irumekatoko,

toto maro pyra oehtohkōme.

Tyyrypyrykō poko exiketō sā pyra ehtoko ipunaka.

Morara awahtao xine oesarykō ekarōko ase oya xine ymaro oehtohkōme.

¹⁸ Omykōme exīko ase.

Umūkurume exīko matose,

jēxiryne roropa,”

tykase Kuesēkō Jamihmehxo Exikety. Morara tymerose urutō komo a pake Ritonōpo omiryne.

7

¹ Jakorō tomo, morara tykase Ritonōpo exiryke kyyrypyrykō xihpyry surumekatone porehme. Kyyrypyrykō xihpyry poko osetupuhpyra sehtone. Ritonōpo zuno sehtone. Kyyrypyrykō sekarotone eya, zae rokē kuehtohkōme.

Tākye Pauru ehtopōpyry poko

² Yna pyno ehtoko ajohpāme samo, okurohtao xine. Yna kerekeremananō omiry onetara ehtoko. Popyra oripopyra xine ynanexiase. Oryhmara xine ynanexiase. Oenekunohpyra xine ynanexiase roropa ipunaka.

³ Morara karyhtao yna a ohxirorykō se pyra ynanase. “Popyra matose ya,” kary se pyra ase roropa. Ynara asene oya xine: “Opyno xine yna exiryke jūme orumekara xine ynanase yna kurohtao, orihpyra ro kuahtao xine, toorihse kuahtao xine, enara,” asene.

⁴ “Nary rokene,” kara ase zae oehtohkō poko. Ritonōpo omipona nymyry oehtohkō waro ase. Opyrypatorŷko ase imehnō netaryne. Jetuarimaryhtao ro poremāpyra ase, tākye kuhse jexiryke opoko xine.

⁵ Masetonia pona toeporehkase yna ahtao torētyke ynanexiase. Tuhke rokē yna ryhmananō nae nexiase. Imehnō tōsezusezuhse yna maro. Oserehnōko roropa ynanexiase.

⁶ Yrome Ritonōpo mā typoremāse exiketō akorehmaneme nymyry mana. Tākye yna riase ropa, Titu oepyryke yna a.

⁷ Titu oepyryke rokē pyra tākye toehse yna. Aomiry etaryke roropa yna a tākye toehse yna. Ynara nase ynororo: “Korītu pōkō jākyemase ropa,” nase yna a. “Oenery se roropa mā toto. Emynyhmāko mā toto zae pyra toehtopōpyrykō poko.

Oewomarykō se roropa mā toto,” nase ynororo ya. Naeroro, morara kary etaryke ya tākye kuhse toehse ywy.

⁸ Ynymerohpyry eneryke oya xine memynyhmatose. Yrome emynyhmara ase moro poko. Moro pape ymeroase onenerykōme omynyhmapotohkōme oorypyrykō xihpyry poko. “Popyra exiase moro pape merotopōpyryke ya,” kara ase. Oemynyhmatopōpyrykō poko etaryke ya jemynyhmary se exiase repe.

⁹ Yrome seromaroro tākye ase, ynymerohpyry aroporyke ya onenerykōme. Oemynyhmatopōpyrykō se pyra exiase repe. Yrome oorypyrykō poko se pyra toehse matose oemynyhmaxīpo xine, ynymerohpyry enexīpo. Moro poko tākye toehse ywy. Ritonōpo omynyhmapoatose oorypyrykō rumekapotohme oya xine. Naeroro zae ro exiase moro pape merotopōpyry poko.

¹⁰ Kuemynyhmarykohtao Ritonōpo poe, kyyrypyrykō rumekary se exīko sytatose. Kytyorōmatorỹko Ritonōpo mana kukurohtao xine, kyyrypyrykō poko pyra kuehtohkōme. Kyyrypyrykō rumekary se kuahtao xine kukurākatorỹko Ritonōpo mana. Mame tukurākase kuahtao xine emynyhmara sytatose. Tākye exīko sytatose. Yrome Ritonōpo se pyra exiketō emynyhmaryhtao, tyrypyrykō se ro mā toto. Irumekary se pyra mā toto. Mokaro onukurākara Ritonōpo ekurehnōko mana. Jūme Ritonōpo maro pyra exīko mā toto toorihse tahtao xine.

¹¹ Oemynyhmatohkō zae kynexine Ritonōpo a. Axī toemynyhmasē amarokomo oorypyrykō poko. Oorypyrykō rumekary se toehse matose. Oorypyrykō poko oehtopōpyrykō poko toehxirose matose. Ipoko ropa oexirykō zuno toehse mexiatose. Yronymyryme kure ehtoh poko se toehse matose. Tyrypyry poko aexihpyry zehno mexiatose. Mokyro wānopyry se mexiatose. Naeroro imehnō tutuarōtanohse zae oehtohkō poko.

¹² Moro pape ymeroase onenerykōme, tyrypyrykō poko aehtyā kurākapotohme, aosanumahpyry kurākapotohme roropa. Yrome moro motye oweniketyrykō se pyra exiase Ritonōpo a yna pyno oehtohkō poko, opyno xine yna ehtoh poko, enara.

¹³ Naeroro tākye ase yronymyryme yna pyno oehtohkō waro yna exiryke.

Tākye Titu nexiase roropa amaro xine tahtao, kure tyrise exiryke oya xine. Mame toehse ropa tahtao yna zuruase opoko xine tākye yna ehtohme. Aomiry etaryke yna a opoko xine tākye toehse yna ipunaka.

¹⁴ Ytopitopyra ro Titu ahtao oya xine, ynara ase eya: “Korītu pōkō kure orīko mā toto kure toto exiryke,” ase eya. Mame

Titu toytose ahtao oya xine, jomihpyry ae ro mexiatose. Kure Titu myriatose rahkene. Ajohpe jyripyra mexiatose. Ajohpe jomiry oya xine exipitopyra mana. Zae rokē mana. Morararo jomihpyry Titu a opoko xine zae ro toehse. Naeroro ehxiropyra ase.

¹⁵ Opyno xinehxo Titu mana seromaroro. Wenikehpyra mā ynororo tōmipona oehtopōpyrykō poko. “Kure rokē yriase toto. Tomeseke sã rokē ypoko toh nexiase. Jakorehmary se rokē toh nexiase,” tykase.

¹⁶ Naeroro tãkye ase opoko xine. Ÿme matose, Ritonōpo omipona. Azahkuru se pyra matose roropa ipunaka.

8

Imehnō Jezu poetory tō akorehmary poko

¹ Jakorō tomo, Jezu poetory tō kure tyrise Ritonōpo a Masetonia pōkomo, toto pyno toexiryke. Moro poko oururukō se ynanase.

² Itamurume toetuarimase toh repe. Yrome tãkye ro mā toto. Tymōkomoke pyra toehse toto. Yrome tãkye kuhse toexirykōke imehnō Jezu poetory akorehmary se mā toto. Morara exiryke tŷkyryrykō ekarōko mā toto tymōkomokākara a, tymōkomoke pyra tahtao xine ro.

³ Etatoko pahne, typenetatohkō epekahxīpo rokē tytinerūkō akoīpyry kara tokarose eya xine. Moro motye tokarose eya xine. Tokarosē pyra tahtao xine ro tokarose eya xine: “Ekarotoko kēty,” karyke pyra roropa yna a. Tamoreme xine tŷkyryrykō tokarose toto a.

⁴ “Ajohpāme sã ynanekarory tineru arotatoko juteu tomo a, Jutea pōkomo a, toto akorehmary se yna exiryke,” tykase toto.

⁵ “Otarāme pitiko rokē ekarōko mā toto,” tykase yna repe. Yrome itamurume tokarose eya xine. Osemazuhme tosēkōme Jezu Kyrixtu tonetupuhse eya xine, yronymyryme aomipona toehtohkōme. Mame Ritonōpo poe ro yna omipona se roropa toh nexiase.

⁶ Naeroro Titu maro ynanoturuase. Pake ynara tykase Titu oya xine: “Otinerūkō ikurākatoko aropotohme etuarimake-tomo a,” tykase Titu oya xine. Naeroro ynara ase Titu a: “Korītu pona ytoko ropa. Korītu pōkomo a ynara kaxiko: ‘Kure otinerūkō ekarory seromaroro, etuarimaketomo a aropotohme, ōmihpyrykō ae ro,’ ” ase Titu a.

⁷ Imehnō motye kure ehtoh poko zuaro matose. Imehnō motye Jezu enetupuhnōko matose, imehnō zurūko matose Ritonōpo omiry poko. Zae ehtoh warohxo matose, imehnō akorehmary se roropa matose. Imehnō motye yna pyno matose.

Naeroro imehnõ motye otinerūkõ ekarory se ynanase oya xine etuarimaketomo a, tãkye oehtohkõme.

⁸ Jomipona orirykõ se pyra ase ise pyra awahtao xine. Yrome imehnõ tytinerūkõ ekaroryke imehnomo a, ourutorỹko ynanase toto sã oehtohkõme. Otinerūkõ ekaroryhtao imehnomo a toto pyno nymyry matose Ritonõpo poe.

⁹ Kypyno xine Kuesẽkõ Jezu Kyrixtu ehtopõpyry waro matose. Emero nae kynexine kapu ao ro tahtao. Yrome kapu ae ayhtoryhtao tymõkomoke pyra sã toehse ynororo. Toetuarimase ynororo kukurãkatohkõme tymõkomoke exiketõ motye kuehtohkõme.

¹⁰ Ynara kary se ase otinerūkõ ekarory poko etuarimaketomo a. Moae ynara matose: “Yna tinerũ kurãkãko ynanase ekarotohme etuarimaketomo a,” matose. Naeroro ekurehpyra ehtoko otinerūkõ ekarory poko seromaroro. Apitoryme otinerūkõ ekarory se mexiatose etuarimaketõ akorehmatohme.

¹¹ “Kytinerūkõ sekarotone etuarimaketomo a,” matose os-eya. Tãkye mexiatose otinerūkõ ekarory poko. Naeroro seromaroro ekurehpyra ehtoko. Tãkye ehtoko roropa otinerūkõ aropory poko. Oneraximara ehtoko. “Itamurumehxo tineru nae jahtao rokẽ apiakãko ase zokonaka pixo ekarotohme,” kara ehtoko. Seromaroro otinerūkõ tokarosẽme mana. Moro ekarotoko.

¹² Tãkye awahtao xine otinerūkõ ekarory poko, kure mana Ritonõpo a. Itamurume tineru ekaroryhtao kure mana. Pitiko rokẽ onekarohpyrykõ ahtao kure roropa mana Ritonõpo a. Arypyra awahtao xine onekaropopyra Ritonõpo mana.

¹³ Omõkomory enahkapory se pyra ase tuhke tymõkomoke imehnõ ehtohme.

¹⁴ Seromaroro tymõkomoke matose pitiko rokẽ pyra. Mokaro tymõkomokãkara etuarimãko mana. Naeroro ajohpãme sã otinerūkõ apiakatoko omõkomorykõ roropa zokonaka ekarotohme eya xine. Morarame oetuarimarykohtao mokaro roropa tymõkomorykõ apiakãko mã toto, ãkorehmatohkõme. Morara awahtao xine oxisã exĩko matose tymõkomoke. Etuarimaketõ pyra exĩko mana.

¹⁵ Ynara tymerose Ritonõpo omiryne:

“Mokaro itamurume wyi panõ apoihpõkõ onymotyẽkara toehse toto.

Pitiko rokẽ apoihpõkõ nae ro kynexine,”
tykase.

16 Ritonõpo poe opyno xine Titu toehse yna samo. Ākorehmarykõ se mana yronymyryme. Naeroro: “Kure mase Papa,” āko ynanase Ritonõpo a.

17 “Oytory se pyra hma Korītu pona, morotõkõ akorehmase?” tykase yna ahtao Titu a: “Ÿ, ytõko ase,” tykase ynororo. Ākorehmarykõ se toexiryke tamoreme toytory se toehse ynororo.

18 Seromaroro ytõko oya xine mana. Imaro imepỹ Jezu poetory aropõko ynanase. Mokyro se tarõkõ Jezu poetory tõ emero, imehnõ amoreparý waro kuhse exiryke Ritonõpo omiry poko Jezu Kyrixtu poko.

19 Tymenekase ynororo Jezu poetory tomo a yna maro aytotohme Jerusarẽ pona tineru arose. Moro tineru arõko ynanase etuarimaketomo a ekarotohme, toto pyno kuehtohkõ waro emero ehtohme. Morarame: “Emero motye mase. Yna esẽme mase, imehxo,” āko toto Ritonõpo a.

20 Tuhke tineru arõko ynanase. Tomeseke roropa ynanase ynara kamexipory se pyra yna exiryke: “Moro tineru aroryhtaõ Pauru tomo a, zokonaka tanỹse eya xine tytinerũkõme,” kamexipory se pyra yna exiryke. Naeroro yna maro imehnõ arõko ynanase yna onykerekeremara imehnõ ehtohme.

21 Zae rokẽ ynanase Kuesẽkõ neneryme. Morararo zae se rokẽ ynanase imehnõ neneryme roropa emero porehme.

22 Morara exiryke mokyro kuakorõkõ aropõko ynanase Titu tõ maro aytotohme oya xine. Tuhke tukuhse ynororo yna a zae aehtoh waro yna ehtohme. Zuaro ynanase. Ÿme mana. Imehnõ akorehmary se roropa mana yronymyryme. Imehnõ akorehmatohme otinerũkõ ekarory se oexirykõ enetupuhnõko roropa mana. Naeroro ākorehmarykõ se ynororo.

23 Ymyakãme Titu aropõko ase oya xine. Jytotozome mana. Jakorehmaneme roropa mana. Ymaro erohnõko mana ākorehmarykõ poko. Imehnõ kuakorõkõ imaro ytõko oya xine mana. Jezu poetory tõ oximõmãkõ omi poe ytõko toh mana. Kure Kyrixtu rinanõme mã toto.

24 Toto pyno ehtoko oya xine toytose toto ahtao. Morara awahtao xine Jezu poetory tõ emero toto pyno oehtohkõ waro exĩko mana. “Korītu põkõ kure rokẽ toh nexiase. Yna pyno toh nexiase. Pauru tõ omihpyry ae ro kure rokẽ toh nexiase yna a,” āko toh mana opoko xine.

9

Jutea põkõ akorehmary poko

1 “Otinerũkõ ekarotoko Jutea pona aropotohme Ritonõpo poetory tõ etuarimaketõ tinerũme,” kazomory etary se pyra matose otarame, zuaro oexirykõke.

² Moino ro mokaro akorehmary se oexirykōke, kypyrypatose Masetonia pōkō netaryme: “Kure mokaro Korītu pōkō mana. Mo jeimamyry ae ro Jutea pōkō akorehmary se toehse toto,” ase eya xine. Mame ŷme oehtohkō waro tahtao xine tuhkākō tākye toehse. Tytinerūkō ekarory se toehse roropa toh nexiase asā xine.

³ Seromaroro Titu tō aropōko ase oya xine ākorehmatohkōme otinerūkō kurākary poko. “Korītu pōkō tytinerūkō kurākāko mana aropotohme yna a, etuarimaketomo a,” tykase ywy Titu tomo a. Otinerūkō onekaropyra awahtao xine toiparo rokē ytory toto. Azahkuru yna omihpyry exiry roropa opoko xine.

⁴ Imeīpo Masetonia pōkō ymaro aytoryhtao oya xine ehxirōko ynanase opoko xine otinerūkō onukurākara tokurehse awahtao xine. Ehxirōko roropa matose ŷme oenetuputyrykōke yna a.

⁵ Naeroro Titu tō aropōko ase oya xine osemazuhme ākorehmatohkōme otinerūkō kurākary poko. Ōmihpyrykō ae ro ikurākatoko. Morarame toeporehkase jahtao, pake tōtyhkase matose otinerūkō kurākary poko. Morara ahtao ynara enetupuhnōko imehnō mana: “Tamoreme xine Korītu pōkomo a tytinerūkō tokarose, ekarory se toexirykōke, imehnō omi poe pyra,” āko enetupuhnōko mā toto.

⁶ Tupito po tuhke pyra otyro puhturu arykaryhtao kyaa xine pitiko rokē epery apoīko sytatose. Yrome tuhkehxo arykaryhtao kyaa xine itamurumehxo epery apoīko ropa sytatose. Moro poko osenetupuhtoko. Imehnō akorehmatoko pitiko rokē pyra.

⁷ Āmoreme xine otinerūkō ekarory se awahtao xine ekarotoko. Yrome omomyke awahtao xine otinerūkō onekaropyra ehtoko. “Ytinerū ekarory se nymyry pyra ase,” karyhtao oya xine onekaropyra ehtoko. Tākye rokē otinerūkō ekaroryhtao oya xine, Ritonōpo zamaro matose.

⁸ Itamurumehxo ekarōko ropa Ritonōpo oya xine mana. Openetatohkō motye ekarōko oya xine mana, tokarosē nae oehtohkōme ekarotohme imehnomo a, kure toto ritohme.

⁹ Ynara tymerose Ritonōpo omiryyme:

“Pitiko rokē pyra ekarōko Ritonōpo mana
tymōkomokākara a toto pyno toexiryke.

Zae rokē roropa ynororo jūme,”

me tymerose pake Ritonōpo omiryyme.

¹⁰ Otyro puhturu ekarōko Ritonōpo kyaa xine mana arykatohme. Mame tarykase ahtao otyro ahtanohpōko mana eperytatohme kynapyrykōme. Morararo itamurumehxo ekarōko Ritonōpo oya xine mana. Omōkomorykō emānōko

mana imehnõ pyno awahtao xine, pitiko rokẽ pyra omõkomorykõ ekaroryhtao oya xine etuarimaketomo a.

¹¹ Morarame tymõkomoke oritorỹko mana tokarosẽ nae oehthokõme pitiko rokẽ pyra. Tytineruke exiketõ sã tineru ekarõko matose etuarimaketomo a. Morara exiryke ynara ãko tuhkãkõ mã Ritonõpo a: “Papa, kure mase,” ãko. “Opoe Korĩtu põkomo a tytinerũkõ tokarose Pauru tomo a, enehthome yna a,” ãko mã mokaro etuarimaketomo, Jutea põkomo.

¹² Otinerũkõ ekaroryhtao oya xine etuarimaketomo a kure matose Ritonõpo poetory akorehmaryke oya xine. Moromeĩpo opokoino xine ynara ãko mã toto: “Papa Kapuaono, imehxo mase. Emero motye kure mase,” ãko mã toto Ritonõpo a.

¹³ Mame omomyke pyra oexirykõ eneryke tyya xine tuaro exĩko mã toto zae oexirykõ poko, Kyrixtu omipona oexirykõ poko. “Papa Kapuaono, kure kuhse mase, Korĩtu põkomo a yna akorehmaryke, imehnõ akorehmaryke roropa, enara,” ãko mã toto Ritonõpo a.

¹⁴ Morarame oturũko mã toto opoko xine Ritonõpo a, opyno xine toexirykõke. “Papa Kapuaono, Korĩtu põkõ pyno exiko. Kure mã toto yna a. Omomyke pyra toh nexiase yna a, yna pyno toexirykõke. Morara mã toto, toto pyno oexiryke osemazuhme,” ãko mã toto Ritonõpo a.

¹⁵ “Kure mase,” sykatone Ritonõpo a. Imehnõ motye kypyno xine mana. Tineru ikuhpỹme ahtao, moro motye Ritonõpo nekarohpyry kure kyya xine mana.

10

Pauru oturutopõpyry zae toehtoh poko imehnõ amoreparý poko

¹ Ywy ase Pauru. Oururukõ se ase, ykerekeremananomo. Ynara jekarõko matose: “Pauru poremãnõko sã mana kymaro xine ahtao. Yrome orẽpyra oturũko mana ameke ahtao pape poko rokene,” ãko matose. Kypyno xine Kyrixtu exiryke, penekehpyra aexiryke roropa kypoko xine,

² ykerekeremara ehtoko, tohne pyra jehtohme jytoryhtao oya xine. Ynara zuaro ase, yna kerekeremananõ zurũko ase orẽpyra samo. “Pauru mã Ritonõpo omiry ekarõko toepyrypatohme rokene,” kahpõkõ zurũko ase. Imehnõ sero põkõ sã yna ekarõko mã toto.

³ Sero nono poro ynanase Ritonõpo onenetupuhpynõ maro repe. Yrome mokaro osenetupuhtoh ke pyra yna zehnotokõ poremãkapõko ynanase.

⁴ Sero põkõ jamitunuru ke pyra kyzehnotokõ poremãkapõko ynanase, Ritonõpo jamitunuru ke rokẽ toto

poremākapōko ynanase. Ritonōpo jamitunuru ke joroko tamuru omipona se exiketō jamitunuru enahkapōko ynanase. Oseosezuhketō omiry zae pyra ahtao toto poremākapōko ynanase roropa.

⁵ Kyrixtu omipona pyra toehse kuahtao xine, aomipona rokē kuosenetupuhtohkō syritone ropa. Mame Ritonōpo enetupuhkehpotoh roropa senahkapotone Ritonōpo jamitunuru ke. Kyrixtu omipona rokē kuehtohkōme ipunaka.

⁶ Morarame aomipona toehse nymyry awahtao xine azahkuru exiketō tuarōtanohnōko sytatose. (Zae se pyra ynaroro ahtao toto aropōko sytatose kymaroino xine.)

⁷ Oty katoh imehnō sā rokē jekarōko matou? Ritonōpo nymenekahpyryme pyra jekarōko matose jarao jeneryke rokē oya xine. Yrome amaro xine toiro Kyrixtu poetoryme toexiry waro exikety nae ahtao, mokyro Kyrixtu poetoryme jehtoh enetupuhnōko mana Kyrixtu poetoryme toehtoh saaro. “Kymoty xine kure Pauru osekārōko mana,” āko matose otarame:

⁸ “Tymenekase ywy Kuesēkomo a āmorepatohkōme,” karyke ya oya xine. Yrome ehxiropyra ase morara karyhtao ya, tymenekase jexiryke Kyrixtu a. Orēpyrahxo Jezu enetupuhpotohme oya xine jaropoase Ritonōpo oya xine oporemākapotohkōme pyra.

⁹ “Ritonōpo nymenekahpyryme osekārōko Pauru, tuno kuehtohkōme repe. Morara exiryke pape tymerose eya kynenerykōme,” kara ehtoko.

¹⁰ Ynara āko matose otarame: “Orēpyrahxo Pauru kuuru-torỹko mana pape ae rokene. Yrome taro kymaro xine tahtao opore pyra mana, jamihme pyra exikety samo. Oty kara aomiry mana,” āko matose otarame.

¹¹ Etatoko pahne, toehse jahtao oya xine orēpyra ouru-torỹko ase ynymerohpyry samo.

¹² Ynara āko toitoine matose: “Imehxo ynanase,” āko. Morara kananō sā se pyra ase. Oseya rokē imehxo mā toto, tōsenetupuhtohkō poe rokene. “Zae ynanase,” āko toh mā repe, zae pyra tahtao xine ro. “Imehxo ynanase, imehnō motye,” kara ynanase.

¹³ Ritonōpo yna onenyohpyra ahtao: “Ritonōpo poe ynanase imehnō amorepāko,” kara ynanexiry. Yrome tonyohse yna exiryke Ritonōpo a, aomipona ytoytōko ynanase. Oya xine yna enyokyase Ritonōpo, amaro xine yna erohtohme, tōmiry poko āmorepatohkōme. Morara exiryke Ritonōpo nymenekatyāme osekārōko ynanase onetarykōme.

¹⁴ Oya xine toytose yna ahtao Ritonōpo nyrohmanohpo-topōpyry onymotyēkara ynanexiase. Aomipona ynanexiase,

tonyohse yna exiryke eya oya xine, āmorepase xine, Ritonõpo omiry poko Jezu Kyrixtu poko.

¹⁵ Yna omipona orirykõ se pyra ynanexiase. Ritonõpo omipona se ynanexiase. Imehnomo a roropa tamorepase matose Kyrixtu omiry poko. Naeroro: “Yna a rokẽ Korĩtu põkõ tamorepase,” kara ynanase. Oty se ynanae opoko xine? Arypyra. Itamurumehxo Ritonõpo omiry enetuputyry se ynanase oya xine. Morara ahtao itamurumehxo Kyrixtu omiry ekarõko imehnomo a sytatose, apatarykõ punero, Ritonõpo nyrohmanohpotopõpyry ae ro.

¹⁶ Morarame tõtyhkase yna ahtao Ritonõpo omiry ekarory poko apatarykõ po, mya ytõko ynanase imepỹ pona Ritonõpo omiry ekarose. Pata tõ nae ro, Ritonõpo omiry onetapitopynõ esary. Morotona yna ytory se ynanase morotõkõ amorepase Ritonõpo omiry poko. Morarame: “Imepỹ namorepatyã kahpyry amorepãko ropa ynanase,” kara ynanase exĩko.

¹⁷ Ynara tymerose Ritonõpo omiry: “ ‘Emese kure ase,’ kara ehtoko. ‘Kuesẽkõ emese kure mana,’ kahtoko,” āko.

¹⁸ “Kure ase,” karyhtao kyya xine, oty kara. Yrome, “Kure mase,” karyhtao Ritonõpo a kyya xine, kure mã rahkene.

11

Ajohpe imehnõ amorepatõkõ poko

¹ Rowohpe exiketõ sã sytatose, “Kure ase,” karyhtao kyya xine. Naeroro penekehpyra ehtoko jotururu etary poko rowohpe exikety omiry sã jomiry ahtao ro. Kure jehtoh ekarory se pyra ase repe. Yrome jurumekara oehtohkõme ekarõko ase, imehnõ ehtoh poko penetara oehtohkõme.

² Torëtyke ase opoko xine, torëtyke Ritonõpo ehtoh samo opoko xine. Omykõme sã jexiryke torëtyke ase. Jëxiryyme sã, orutua maro exipitopỹ sã matose ya. Oewomatorỹko sã ase roropa toirõ pytyme sã oehtohkõme. Toiro rokẽ pyno exikety tynio nymyry pyno exiketyme mana. Morararo Kyrixtu pyno yronymyryme oehtohkõ se ase, imehnõ poko pyra oehtohkõme ipunaka. Imeĩpo oekarorykõ se ase Kyrixtu a kurãkõme, tyrypyhpyke pyra exiketõme.

³ Torëtyke ase opoko xine. Oenekunopyrykõ se imehnõ exiryke, Kyrixtu rumekatohme ropa oya xine ipyno hkopyra oehtohkõme. Morararo pake Ewa tonekunohse joroko tamuru a omi kurã ke samo.

⁴ Torëtyke ase opoko xine oenekunohnanõkõ omiry etaryke oya xine. Tyoro Jezu poko ourutorỹko toh mã repe ynanekarohpyry kara. Oty katohtãkye ro matou mokaro omiry etaryhtao oya xine? Ritonõpo Zuzenu kara imepỹ zuzenu poko ourutorỹko onekunohtõkõ mana. Tãkye

matose mokaro etāko. Oty katohme? Ritonōpo omiry kurā myakamāko roropa mā toto tyorō ke. “Ritonōpo omiry sero,” āko toh mā repe. Ajohpe rokē toto. Oty katoh toto omiry xihpyry zae ekarōko matou?

⁵ Imehnō motye osekarōko mā toto, tuisamehxo. Ritonōpo nenyohityāme kurā osekarōko roropa mā toto. Yrome ymotye pyra mokaro mana.

⁶ Otarāme emese kure hkopyra ase jotururu poko repe. Yrome Ritonōpo omiry warohxo ywy. Ritonōpo waro yna ehtoh waro matose tonese yna exiryke oya xine kokoro rokene emero rokē poko yna ahtao.

⁷ Āmoreparykohtao ya Ritonōpo omiry poko ephpyry anapoipyra exiase āmorepatamitukōme. Ime hkopyra exiase amaro xine imehxo oehtohkōme. Toerohse ywy jemary ke tineru apoitohme ya. Otuisarykōme pyra exiase. Morara jehtopōpyry zae pyra oya xine nae? Zae ro exiase āmoreparykō poko topehke pyra?

⁸ Āmoreparykohtao ya Ritonōpo omiry poko, imehnō Jezu poetory tytinerūkō enehpoase ya. Mokaro tinerū apoiase rokene, topehke pyra āmorepatohkōme.

⁹ Moino ro amaro xine jahtao: “Anapyrykō ekaroko ya ajohpāme samo,” kara exiase oya xine. Jezu poetory tō Masetonia poe tooehse ahtao ise jehtopōpyry tonehse ya emero porehme. Morara exiryke: “Okyryrykō se ase,” kapitopyra exiase oya xine. Morararo ase exīko taroino. Jūme okyryrykō anapoipyra ase.

¹⁰ Kure ya mana. Topehke pyra imehnō amorepary ya Ritonōpo omiry poko Akaia patary tō po emero. Zae rokē ase. Ajohpe pyra ase Kyrixtu ukurohtao exiryke.

¹¹ “Yna mōkomory apoiry se pyra Pauru nexiase yna pyno pyra exiryke,” kara ehtoko. Opyno xine ase ipunaka. Morara jehtoh waro Ritonōpo mana.

¹² Jūme ynanase topehke pyra Ritonōpo omiry poko imehnō amorepāko. Naeroro: “Pauru tō sā ynanase,” kasaromepyra mokaro mana, ephpyry apoiryke eya xine toerohtamitukōme.

¹³ Ritonōpo nymenekatyā nymyry kara mokaro. Onekunohro rokē mā toto. Ajohpe rokē Ritonōpo nymenekatyāme osekarōko mā toto. “Kyrixtu poe āmorepatorŷko ynanase,” āko toh mā repe. Ipoenohnōko rokē mā toto.

¹⁴ “Otāto mokaro ajohpākō omiry etāko Korītu pōkō nae?” kara ase. Tuaro ase. Joroko tamuru toetyorōmary waro mana Ritonōpo nenyokyhpyry sā toehtohme. Saereme exiketyme tanyhtary waro roropa mana kuenekunohrohtohkōme.

15 Tosēkō saaro joroko tamuru poetory tanyhtary waro ro-ropa mā toto, kurākō sã toehtohkōme, kuenekunohtohkōme. Imēpo, sero nono enahkatoh po tynyrihpyrykō epehpyry kahpyry apoiko mā toto. Kuenekunohtamitukōme toto wãnohnōko Ritonōpo mana. Zae rokē toto epehmāko mana.

Pauru etuarimatopōpyry poko

16 “Ajoajohpe sã Pauru mana,” kara ehtoko, āko ropa ase oya xine. Rowohpe jekaroryhtao oya xine jomiry etatoko ro (rowohpã omiry sã jomiry ahtao ro). Mokaro saaro epyrypaxi kure jehtoh poko.

17 Yrome Kuesēkō poe pyra jepyrypary mana kure jehtoh poko. Jamoreme rokē epyrypāko ase. “Kure rokē sātāse,” karyhtao ya rowohpã sã ase oturūko.

18 Imehnō mā tuhke kure toehtohkō poko epyrypāko mā toto. Naeroro, kure jehtoh poko epyrypaxi roropa oya xine.

19 Zuarohxo osekaroōko matose repe. Yrome ajoajohpākō omiry poko atākyemāko matose. Zae aomirykō ekarōko ro-ropa matose repe.

20 Imehnō etāko matose oryhpopākarykohtao eya xine tōmipona orirykohtao, oenekunopyrykohtao roropa okyryrykō apoitohme tyya xine, āpururukohtao, putupyra rokē oekarorykohtao, oryhmarykohtao, enara. Morara ahtao mokaro pyno matose.

21 “Sekere āko rokē Pauru. Oty kara,” āko matose otu-isarykōme osekaropyra jexiryke. Ajoahpe pyra. Ihxipŷke ynanexiry mokaro sã toehse yna ahtao.

Yrome toepyryparykō poko ihximyra imehnō ahtao kure toehtohkō poko, ywy roropa jepyrypary poko ihximyra ase. Rowohpã sã se pyra ase, kure jehtoh ekarory se pyra ase repe. Yrome ekarōko ro ase.

22 “Juteume nymyry ynanase,” āko mā toto, epyrypāko. Morararo juteume ase roropa. “Izyraeu pakōme ynanase,” āko mā toto. Morararo ase. “Aparão pakōme ynanase,” āko roropa mā toto. Morararo ase.

23 “Kyrixtu poetoryme erohnōko ynanase,” āko mā toto epyrypāko. Mokaro motye kuhse ywy, Kyrixtu poetoryme erohnōko ase. Rowohpã sã oturūko ase kure jehtoh poko. Yrome oty kara. Mokaro motye Ritonōpo poe erohnōko ase. Mokaro motye tomōse ywy āpuruhpyry taka. Mokaro motye typitypipohse ywy. Mokaro motye orikyīse exiase.

24 (Toipe juteu tomo pohnō pipohnōko toto 39me.) Moro saaro juteu tuisary tomo a typitypipohse exiase 39me. Typ-iphzomose ywy 5me.

25 Roma pōkō soutatu tomo a typitypipohse ywy oseruao. Totapase ywy topu ke imoihmākomo a. Tyneryse ywy

oseruao, wapu ae jytoryhtao. Tuna konōto kuaō toiro ěmepyry aropoase, saereme koko, enara.

²⁶ Jytojytoryhtao pata tō poro neryĩse exiase tuhke tuna kumaryke te, tyyryhmase exiase zehnotokomo a ytinerũ apoitohme. Wekyry tō jetapary se toh nexiase juteu tō tuisary, juteutōkara roropa jetapary se toh nexiase. Pata konōto po toetuarimase exiase, ahno esao pyra roropa. Tuna konōto kuaō toetuarimase exiase, jepeme nymyry pyra onekunohōtkomo utuarimanohpoase.

²⁷ Itamurume erokuase, totaehse exiase; tuhke nyhpyra tōmehse exiase; tomitapāse exiase, tuna se toehse roropa exiase; tuhke rokē tohke pyra tykohmāse exiase, tytapyike pyra, tupoke pyra roropa.

²⁸ Jaraō rokē pyra etuarimāko ase, torētyke ase Jezu poetory tō poko emero pata tō po. “Otarāme Jezu pyno ro mā toto. Otarāme aomiry se ro mā toto. Otarāme Ritonōpo Zuzenu omipona mā toto,” āko ase osenetupuhnōko.

²⁹ Imepỹ Jezu poetory iirypyry a tonekunohse ahtao emynymāko ase roropa ipyno jexiryke. Tyyrypyry poko toehse imepỹ ahtao sam āko ase ipoko.

³⁰ Tuhkākō jamihme pyra jehtoh enēko mana. Naeroro jepyrypany se jahtao, jamihme jehtoh poko epyrypara ase. Jamihme pyra jehtoh poko rokē epyrypāko ase.

³¹ Ritonōpo zae jehtoh waro mana. “Papa Kapuaono, imehnō motye kure mase,” kakehpyra sehtone Ritonōpo a, Kuesēkō Jezu zумы a.

³² Pake jamihme pyra jehtoh enepone Ritonōpo ya. Tamaxiku po jahtao pata esē japoiry se toehse. Soutatu tō tyrise eya pata omōtoh pona, jeraximatohme japoitohme. Mokyro pata esē esety Areta.

³³ Yrome jepe tomo a towomase ywy. Pata apuru eutary ae jenyhtopone toto ruto ao. Morarame epane imepỹ pona. Moro ke jamihme pyra jehtoh enepone Ritonōpo ya.

12

Pauru osenehtopōpyry poko

¹ Toiparo rokē epyrypāko ase oya xine kure jehtoh poko. Yrome āko ro ase. Mokaro ajoajohpākō epyrypāko mā toto tōsenehtopōpyrykō poko. Yrome Kuesēkō osenepotopōpyry ekarōko ase oya xine, josenehtopōpyry roropa.

² Pake pohto Ritonōpo maro jotururuhtao tanỹse ywy eya kapu aka, tosaka. 14me jeimamyry taropose moino, janỹtopōpyry poe. Otarāme juzenu rokē arone kapu moino akoxi. Juzenu enene imepỹ samo. Otarāme josenety ae rokē ytone kapu aka. Zuaro pyra ase. Ritonōpo rokē zuaro.

³ Etatoko pahne, jarotopõpyry Ritonõpo a waro rokẽ ase, typatary kurã pona, kapu aka. Otarãme juzenu rokẽ arone. Otarãme ytone josenety rokene. Zuaro pyra ase. Ritonõpo rokẽ zuaro mana.

⁴ Omi kurã etase moero jahtao. Morara katopõpyry ekarory waro pyra ase ipunaka, sero põkõ omiry sã pyra exiryke. Morara katopõpyry kamexipopryra roropa kynexine.

⁵ Naeroro morara jehtopõpyry poko epyrypãko ase. Orẽpyra jehtopõpyry poko epyrypara ase. Jamihme pyra jehtoh enẽko imehnõ mana. Moro poko rokẽ epyrypãko ase.

⁶ Jepyryparihtao emese kure jehtopõpyry poko: “Rowohpã sã mase,” kasaromepyra imehnõ mana zae ro jexiryke, ajohpe pyra õtururukõke ypoko. Yrome morohne poko jepyrypary se pyra ase onetarykõme. Kure jehtopõpyry tonese oya xine. Jomiry roropa totase oya xine. Morohne poko tutuarõtase matose ypoko. Naeroro morohne motyẽkary se pyra ase onetarykõme. “To! Kure rukukuh Pauru nae,” kamexipory se pyra jexiryke oya xine.

⁷ Kurãkõ kuhse Ritonõpo a tonepose ya josenety. Morara exiryke imehnõ motye kure josekaroryino, kure pyra jyripoase roropa. Ritonõpo poe ro kure pyra jyripoase joroko tamuru.

⁸ Moro poko oturuasene Kuesẽkõ maro. “Kukurãkako ropa, ajohpãme samo,” ase eya. Oseruao morara oturuase Ritonõpo a.

⁹ Yrome ynara nase jezukuase: “Okurãkara ase. Yrome opyno ro ase. Amaro exikehpyra ase roropa. Kure jehtoh ekarõko ase oya, yjमितunuru roropa. Tyoro se pyra exiko mase. Jamihme pyra awahtao jamihme pyra oehtoh motye yjमितunuru ekarõko ase oya,” nase ya. Naeroro jamihme pyra jahtao ro tãkye ase. Epyrypãko ase jamihme pyra jehtoh poko, Kyrixtu a jewomary enery se jexiryke tyjमितunuru ke.

¹⁰ Tãkye ase kokoro rokene, jamihme pyra jahtao ro. Tyk-erekeremase jahtao tãkye ro ase. Jetuarimaryhtao tãkye ro ase, taosanumase jahtao tãkye ro ase. Morohne emero toehse ahtao Kyrixtu poetoryme jexiryke otara kara, tãkye ro ase. Ynara exiryke, jamihme pyra jahtao, jamihme kuhse ase ymaro Kyrixtu exiryke.

Torẽtyke Pauru ehtopõpyry poko Korĩtu põkõ poko

¹¹ Rowohpã omiry sã epyrypãko ase kure jehtoh poko. Yrome opokoino xine morara ãko ase, kure jekaropyra oexirykõke. Kure jehtoh ekarory waro matose imehnomo a repe. Yrome zae pyra jekarõko roropa matose. Otarãme tuisame pyra ase. Yrome mokaro Ritonõpo poe amorepatõkõ kuhnanõ ymotye pyra roropa mã toto. Oty rĩko toh nae ymotye toehtohkõme? Arypyra ipunaka.

¹² Amaro xine jahtao Ritonõpo jamitunuru enepoasene oya xine. Ijamitunuru ke kurākõkara tukurākase ropa ya onen-erykõme. Tõsenuruhkase amarokomo Ritonõpo jamitunuru eneryke oya xine. Penekehpyra exiase morohne enepory poko oya xine. Morohne eneryke oya xine Ritonõpo nenyokyhpyryme kuenetuputyatose. Ritonõpo nenyohtyã rokẽ ijamitunuru enepõko mã toto.

¹³ Imehnõ patary po jahtao moro põkomo a tykyrysã tokarose ya, nae jehtohme. Yrome amaro xine jahtao: “Õkyryrykõ se ase,” kara exiase. Naeroro oty katohme ynara ãko matou? “Pauru otarame kyse xine hkopyra mana, imehnõ sehxo mana,” ãko matose, oty katohme? Morara kara ehtoko. Otarãme kurehxo oya xine exiry: “Otinerũkõ ekarotoko ya,” karyhtao ya oya xine.

¹⁴ Oya xine ytoase asakoro oenese xine. Seromaroro jytory se ropa ase oya xine. Yrome jytotamitu onepemapopyra ase oya xine. Otinerũkõ se pyra ase. Opyno xine rokẽ ase Ritonõpo pyro roropa oehtohkõme. Ypoenõme sã matose. Toipe kypoenõkõ mã tumykõ onuãtanohpyra mã toto. Yrome jũkõ typoenõkõ wãtanohnõko.

¹⁵ Tãkye rokẽ ase ýkyryry ekarory poko oya xine, ytinerũ enahkary poko roropa ãkorehmatohkõme. Jorikyry zuno pyra roropa ase opynanohtohkõme, itamurume ãkorehmarykõ se jexiryke. Opyno xine ase ipunaka. Morara jahtao ro ypyno hkopyra matose.

¹⁶ Otarãme ypoko ynara ãko matose emero exisasaka: “Ajohpe pyra týkyryry onepemapopyra Pauru nexiase,” ãko matose. Yrome toiro otarame ynara ãko: “Kuenekunopyrykõke kytinerũkõ tapoise eya tytinerũme,” ãko otarame mana.

¹⁷ Oenekunohpitopyra xine exiase. Ynenyohtyã aroporyhtao oya xine, oenekunopyatose? Arypyra.

¹⁸ Apitoryme Titu aropoase oya xine, imepỹ Jezu poetory maro. Oty tomatonanohse eya xine omõkomorykomo? Arypyra. Oxisã ynanase Titu maro. Zae se rokẽ ynanase. Imehnõ enekunopyry se pyra ynanase.

¹⁹ Otarãme ynara ãko matose: “Pauru tõ osewomãko rokẽ mã toto tyhxirorykõino,” ãko matose otarame repe. Osewomara ynanase. Kyrixtu poe ourutorỹko ynanase Ritonõpo êpataka kuehtohkõme samo. Wekyry tomo, opyno xine ynanase. Emero poko yna ahtao ãkorehmarykõ se rokẽ ynanase.

²⁰ Toeporehkase jahtao oya xine otarame tytyorõtase matose ya. Otarãme yzamaro oehtopõpyrykõ sã pyra oeneturỹko ase. Morararo otarame azamaro xine jehtopõpyry sã pyra jenõko roropa matose. Otarãme õseõsezukurukõ

enēko ase, otumoxike oehtohkō roropa, oxiehno oehtohkō roropa. Otarāme osepyno rokē oeneturỹko ase. Otarāme oxikerekeremāko matose, epoihtōko roropa matose osemetaka. Otarāme imehnō motye se rokē oehtohkō enēko ase. Otarāme ajoajohpe oehtohkō enēko roropa ase. Morara awahtao xine tākye pyra exīko ase opoko xine emynyh māko ase. Ourutorỹko ase. Mame emynyh māko matose roropa.

²¹ Oorypyrykō pokō mexiatose toiro rokē pyra. Imehnō pyxiā pokō exiketō nae amaro xine, imehnō nio pokō roropa. Ihximyra matose oorypyrykō pokō. Oorypyrykō onurumekara ro matose. Emynyhmara roropa matose oorypyrykō xihpyry pokō. Naeroro emynyh māko opoko xine ase yronymyryme Ritonōpo neneryme. Oya xine jyto-ryhtao xitāko ase otarame tyrypyrykō pokō exiketō pokō. Otarāme amaro xine jahtao yporemākapōko Ritonōpo mana onenerykōme. Moro pokō torētyke ase.

13

Tuaro ehtoko, katopōpyry pokō Pauru a

¹ Oya xine ytoase oenese xine asakoro. Seromaroro ytōko ropa ase oya xine. Jytory eraximatoko. Ynara tymerose Ritonōpo omiryne: “Imepỹ hxiroryhtao toiro rokē ihxirone ahtao aomiry onetara ehtoko. Yrome asakoro enenanō ahtao, oseruao ahtao roropa, atae aomirykō ahtao aomirykō etatoko,” āko.

² Oururukō se ase iiryppyryme aexityamo, imehnō roropa emero. Sero pokō kuuruatose toytose ropa jahtao oenese xine. Ourutorỹko ropa ase seromaroro amaro xine pyra jahtao, zomory iiryppyrymākō wānohpōko ase, toytose jahtao oya xine. Morara jahtao onoky oewomatorỹko nae?

³ Kyixtu jamitunuru enery se matose ymaro, Kyixtu ehtoh waro oehtohkōme. Otara kara. Toeporehkase morotona jahtao jenēko matose. Orēpyra jehtoh eneryke oya xine, Kyixtu poe jehtoh waro exīko matose. Poremāpyra roropa Kyixtu mana. Orēpyra mana ipunaka. Kokoro rokē tyjamitunuru enepōko oya xine mana.

⁴ Jamihme pyra sã kynexine repe toxixihmapose ahtao wewe pokona aorihtohme. Yrome Ritonōpo jamitunuru ke tōsemāse ropa ynororo jūme orihzomopyra ehtohme. Morararo yna Kyixtu saaro jamihme pyra sã ynanexiase amaro xine repe. Yrome taroino ijamitunuru enepōko ynanase oya xine ākorehmatohkōme.

⁵ Osenetupuhtoko onyrirykō pokō zae oehtohkō waro oehtohkōme. Kyixtu omipona nymyry hmatou? Oseyā rokē ynara kahtoko: “Jezu enetupuhnōko nymyry hano?” kahtoko

okurohtao xine. Kyrixtu poetoryme nymyry awahtao xine, okurohtao xine Jezu Kyrixtu mana. Okurohtao xine Kyrixtu pyra ahtao ipoetory poenohnōko rokē matose. Morara awahtao xine toiparo rokē ipoetoryme osekarōko matose.

⁶ Toiparo rokē pyra Jezu tonetupuhse yna a. Toiparo rokē pyra Ritonōpo nymenekatyāme osekarōko ynanase imehnō amorepananōme. Moro waro oexirykō se ynanase.

⁷ Opoko xine oturūko ynanase Ritonōpo a ynara āko ynanase: “Papa Kapuaono, Korītu pōkō akorehmako kokoro rokene tyrypyrykō poko pyra toto ehtohme,” āko ynanase Ritonōpo a. Morara āko ynanase Ritonōpo a ynara kamexipotohme pyra: “Emese kure Pauru tō nexiase Korītu pōkō amoreparū poko,” kamexipotohme pyra. Zae rokē oexirykō se yna exiryke morara āko ynanase: “Toiparo rokē Korītu pōkō tamorepase Pauru tomo a,” karyhtao ro imehnomo a.

⁸ Ritonōpo omiry kurā enahkapory se yna ahtao jamihme pyra ynanexiry. Yrome tōmipona yna ehtohme tyjमितunuru tokarose Ritonōpo a yna a.

⁹ Opoetorykōme sã yna ahtao, tãkye ro ynanase, orēpyra awahtao xine oorypyrykō rumekary poko, Jezu Kyrixtu enetuputyry poko, enara. Tãkye ynanase opoko xine, azahkuru yna ekaroryhtao ro imehnomo a. Naeroro: “Papa Kapuaono, ajमितunuru ekaroko Korītu pōkomo a tyrypyrykō se pyra exiketōme toto ehtohme,” āko ynanase Ritonōpo a opoko xine.

¹⁰ Ytopyra ro jahtao oya xine sero pape merōko ase onerykōme. Ourutorỹko ase pape poko axī oorypyrykō rumekatohme oya xine, ourupyra xine jehtohme toeporehkase jahtao. Tyjमितunuru ekarone Kuesēkō ya. Yrome orēpyra oururukō se pyra ase. Tyjमितunuru ekarone ya ākorehmatohkōme, yronymyrymehxo Tuzenu omipona oehtohkōme.

¹¹ Enara rokē ynmerohpyry moro, jakorō tomo. Kokoro rokē atamorepatoko zae rokē oehtohkōme Ritonōpo omipona, oorypyrykō xihpyry poko pyra oehtohkōme. Jomihpyry etatoko kure. Oseosezuhpyra ehtoko. Atae ehtoko ōsenetupuhtohkō poko. Imehnō pyno ehtoko. Osepyno roropa ehtoko. Kuamorepatorỹko Ritonōpo mana imehnō pyno kuehtohkōme. Tuaro kukurohtao xine kyritoryỹko roropa mana kokoro rokene. Amaro xine exikehpyra roropa mana, jūme rahkene.

¹² Oseahmatoko, osepyno kuehtohkō waro emero ehtohme.

“Kure pãna matou,” kary se Jezu poetory tō tarōkō oya xine.

¹³ “Kure rokē Korītu pōkō tyriko,” āko ase Kuesēkō Jezu Kyrixtu a. “Toto pyno exiko, ajohpãme samo,” āko ase Ri-

tonõpo a. “Toto epeme exiko kokoro rokene,” ãko roropa ase Ritonõpo Zuzenu a opoko xine. Enara rokene.

KARAXIA

Pauru Nymerohpyry Karaxia pōkō Neneryme

Gálatas Ekarotopōpyry

Omi kurā Jezu Kyrixtu poko tarose ahtao Romano Nonory poro, tuhkākō juteutōkara a Jezu tonetupuhse Tosēkōme. Mame tōturupitose Jezu poetory tomo zae ehtoh poko: Moeze nyripohpyry omipona juteutōkara ripory se toh toehse, aīpotapihpyry sahkapyry se juteu tō samo Jezu poetoryme toto ehtohme (Atos 15.1-33). Moro sã tōsezusezuhse Jezu poetory tomo, Pauru namorepatyamo, Karaxia po.

Sero Pauru nymerohpyry Karaxia pōkō neneryme, mokaro zae pyra exiketō ezuhtohme. Tynmerohpyry ae toto amorepāko osenekunohpopyra toto ehtohme. Jezu poetory tō riry se juteu tō sã toh mā repe, yrome moro zae pyra mana. Kynyrirykō ke kure ehsaromepyra sytatose Ritonōpo a. Jezu enetuputyryke rokē kyya xine kuesēkōme kukurākatorŷko Ritonōpo mana. Mame Jezu maro kuahtao xine, kuosenetupuh-tohkō rīko tyrisenã sã mana. Zae exīko sytatose Ritonōpo a, ekarōko mana.

Sero pape ao

Aosekarotopōpyry 1.1-5

Omi zae Jezu Kyrixtu poko 1.6-10

Ritonōpo nymenekahpyryme Pauru ehtopo 1.11–2.21

Omi kurā Jezu Kyrixtu poko aroneme Pauru 3.1–4.31

Omi kurā Jezu Kyrixtu poko, zae ehtoh poko 5.1–6.10

Etyhpyrymã kure toto ripotopo 6.11-18

¹⁻² Ynymerohpyry moro onenerykōme. Ywy ase Pauru. Ymaro Jezu poetory tō nase. “Kure pãna matou?” kary se ynanase oya xine. Amarokō Jezu poetory tō matose, Karaxia pōkomo. Āmorepanekōme Jezu Kyrixtu nymenekahpyryme ase, ahno nymenekahpyry kara. Ritonōpo nymenekahpyryme roropa ase. Jezu ěsemãkapohpō ropa mokyro.

³ Ynara āko ase Ritonōpo a: “Papa Kapuaono, kure rokē Karaxia pōkō tyriko. Torētyke pyra tyriko toto roropa,” āko ase opoko xine. Morara āko ase roropa Jezu Kyrixtu Kuesēkomo a.

⁴ Kyrixtu kynorihne. Kynosekarone, kyyrypyrykō epehpyryme, Tummy omi poe, Ritonōpo omi poe. Osemazuhme kymarokō tymyhse sã sexine kyyrypyrykomo a. Morara exiryke Kyrixtu toorihse kŷpokatohkōme ropa.

⁵ Morara exiryke ynara kakehpyra sehtone: “Imehxo Ritonõpo mana,” kakehpyra sehtone.

Toiro rokē Kyrixtu omiry mana

⁶ Atasamãko opoko xine ase. Ynara exiryke. Opyno xine Ritonõpo kynexine ipunaka. Morara exiryke Tumũkuru tonehpose aorihtohme omyakãkõme, oorypyrykõ epehmatohme, jũme orihpyra oehtohkõme. Yrome axĩ oeahmahpõkõ rumekãko ropa matose. Imehnõ omiry ke Kyrixtu omiry myakamãko matose. Morara exiryke atasamãko ase opoko xine.

⁷ Toiro rokē Kyrixtu omiry mana. Tyorõ pyra mana. Yrome imehnõ poe matose otupĩko. Mokaro mã azahkuru Kyrixtu omiry ekarõko mã toto. Kyrixtu ehtoh azahkuru ekarõko toto.

⁸⁻⁹ Mokaro Kyrixtu omiry azahkuru ekaronanõ pahnõko mã Ritonõpo apotoimo htaka. Yna roropa azahkuru Kyrixtu omiry ekaroryhtao yna a, yna pahnõko roropa mã Ritonõpo. Morararo kapu ae Ritonõpo nenyokyhpyry ahtao azahkuru Kyrixtu omiry ekaroryhtao mokyro emãko roropa mã Ritonõpo apotoimo htaka. Morara exiryke morara tykase ywy oya xine. Morara kazomõko ropa ase oya xine, zuaro oehtohkõme, azahkuru ãmorepahpõkõ tomasẽme exĩko mana apotoimo htaka, onenetuputyhpyrykõ Kyrixtu poko tyty-orõmase exiryke eya.

¹⁰ Imehnomo a “Kure mase, Pauru” kary etary se hkopyra ase. Yrome Ritonõpo a “Kure mase” kary etary se rokē ase. Emero rokē imehnõ jepeme ehtoh poko jemynyhmary se pyra ase. Emero rokē imehnõ epeme se jehtoh poko jemynyhmaryhtao Kyrixtu omipona pyra exĩko ase.

Pauru menekatopõpyry poko Kyrixtu a

¹¹ Ynara kary se rokē ase oya xine, wekyry tomo, ãmorepatorỹko ase Jezu Kyrixtu poko. Ahno rokē omiry kara ekarõko ase oya xine.

¹² Ahno a pyra tamorepase ywy Kyrixtu poko. Jezu Kyrixtu a rokē tamorepase ywy, typoko.

¹³ Juaro matose. Pake Jezu poetory tõ osanumase ywy, yronymyryme. Kytamurukõ omihpyry omipona ro jahtao, toto htomase ywy. Toto zupise roropa ywy, toto etapatohme, emero toto enahkatohme.

¹⁴ Ymarõkõ motye exiase Ritonõpo enetuputyry poko, kytamurukõ omihpyry warohxo roropa exiase. Yronymyrymehxo exiase kytamurukõ namorepatopõpyry poko.

¹⁵ Mame Ritonõpo a tymenekase ywy, kypyno xine toexiryke. Exipyra ro jahtao waku ao ro jahtao, tymenekase ywy eya, ty poetoryme jehtohme.

¹⁶ Morarame imeĩpo Tumũkuru tonepose ya, Kyrixtu omiry poko roropa juteutõkara amorepatohme ya, Tumũkuru enetupuhpotohme roropa juteutõkara a. Morara exiryke imehnomo a ytopyra exiase oturupose Jezu poko.

¹⁷ Jerusarẽ pona ytopyra exiase roropa oturupose, osemazuhme Jezu Kyrixtu nymenekatyamo a, imehnõ amorepananõme. Mokaro a ytopyra exiase oturupose. Topoh rokẽ Arapia pona ytoase. Morotoino Tamaxiku pona ropa ytoase.

¹⁸ Oseruao tyeimãse ahtao Jerusarẽ pona ytoase ropa, oturupose Peturu a. Asakoro semana imaro exiase, joturupory poko eya.

¹⁹ Imehnõ Jezu Kyrixtu nymenekatyã maro pyra exiase. Tiaku maro rokẽ exiase, Kuesẽkõ akoronỹpyry maro.

²⁰ Ynymerohpyry sero zae. Ajohpe pyra ase. Ritonõpo mã zuaro. Ajohpe pyra jexiry waro mana.

²¹ Morotoino Jerusarẽ poe Xiria poro ytoase, Xirixia poro roropa.

²² Myaro toytose jexiryke juaro pyra toehse toto, Jezu poetory tomo, Jutea põkomo.

²³ Imehnõ otururu rokẽ totase eya xine ypoko. “Mokyro Pauru, kyyryhmahpõkõ imehnõ amorepãko mana, Jezu enetupuhnanõ enahkapory satonõpo mokyro,” kary totase eya xine ypoko.

²⁴ Mame morara kary etaryke tyya xine: “Kure mase Ritonõpo, Pauru mapoiase opoetoryme,” tykase toto ypoko.

2

Pauru oximõtopõpyry poko imehnõ Jezu nymenekatyã maro

¹ Morarame 14me ikonopory taropose ahtao Jerusarẽ pona ytoase ropa Panape maro. Titu roropa aroase ymaro.

² Ritonõpo omi poe ytoase. Jezu poetory imehxo exiketõ maro oturuse ytoase. Mame oximõme yna ahtao, uruase toto juteutõkara amorepatoh poko ya Kyrixtu omiry poko, zuaro toto ehtohme, zae jehtoh poko zuaro roropa toto ehtohme. Toiparo rokẽ jerohtopõpyry exiryino ynanoturuase oximõme.

³ Mame jepe Titu kyrekume kynexine, juteume pyra. Yrome jaĩpotapihpyry onysahkapopyra toh kynexine Jezu poetory imehxo exiketomo.

⁴ Morarame imehnõ Jezu poetoryme tõsekarorykõ se toh nexiase repe. Yna maro tõximõse toto yna omiry etary se toexirykõke. “Jezu poetory ynanase roropa,” nase toto yna a, ajohpe rokene. Yna maro tõximõse tahtao xine Titu aĩpotapihpyry sahapory se nexiase toto, kytamurukõ omihpyry omipona yna riry se toexirykõke. Ynara kary se roropa

nexiase toto yna a: “Oty katohme kytamurukō omipona pyra matou Jezu tonetupuhse oya xine ahtao?” kary se nexiase toto yna a. “Kytamurukō omipona ahtao rokē kure exīko sytatose,” kary se nexiase toto yna a.

⁵ Yrome mokaro omipona pyra ynanexiase ipunaka. Kyrixtu omiry azahkuru ekarory se pyra yna exiryke, zae rokē ekarory se oya xine yna exiryke. Naeroro mokaro omipona pyra ynanexiase.

⁶ Yrome Peturu tō Jezu poetory imehxo exiketō kynexine. Mokaro yna onytyoromara nexiase toto. Imehxo exiketō, āko ase. Otarāme ime nymyry pyra nexiase toto. Zuaro pyra ase. Ritonōpo rokē toto waro mana, ikurohtao xine eneryke tyya. Mokaro ytyorōmara nexiase.

⁷ Yrome jenetuputyase toto Ritonōpo nymenekahpyryme, juteutōkara amorepaneme Jezu Kyrixtu omiry poko. Peturu roropa Ritonōpo a tymenekase kynexine juteu tō amorepaneme Jezu Kyrixtu omiry poko.

⁸ Morara exiryke Ritonōpo jamitunuru poe juteutōkara amorepaneme toehse ywy. Peturu ehtoh sā toehse ywy, Ritonōpo jamitunuru poe, Peturu juteu tō amorepaneme toehse exiryke.

⁹⁻¹⁰ Mame Peturu tō jenetuputyase, Peturu, Tiaku, João, enara. Jezu poetory imehxo exiketō mokaro. Ritonōpo poe juteutōkara amorepaneme jenetuputyase toto. Morara exiryke yna emary apoiase toto, Panape maro, tonetupuhse yna erohtoh tyya xine exiryke. “Amarokō juteutōkara amorepananōme matose. Morararo ynanase, juteu tō amorepananōme ynanase,” nase toto yna a. “Yrome juteu tō tymōkomoke pyra exiketō eneryhtao oya xine, Jezu poetoryme, akorehmatoko toto,” nase toto ya. Yje, toto akorehmāko ynanase, ase eya xine.

Peturu zurutopōpyry Pauru a

¹¹ Moromeīpo Ātiokia pona Peturu tooehse ahtao, tutuarōmase ya jarao, azahkuru exiryke.

¹² Ynara kynexine Peturu. Osemazuhme aporo juteutōkara maro tōtuhse ynororo aporo. Jezu poetory tō maro tōtuhse. Moromeīpo mokaro maro tōtukuru se pyra ropa toehse ynororo, tyhxitapāse toexiryke, Tiaku naropotyā toytose morotona exiryke. Toto hxike toexiryke otuhpyra Peturu toehse, mokaro maro, juteutōkara aīpotapihpyry sahkaponanōme Tiaku naropotyā exiryke. Morara exiryke juteutōkara maro otuhpyra toehse Peturu. Morara exiryke moro eneryke ya, Peturu tutuarōtanohse ya moro poko, ajoajohpe toehse exiryke.

¹³ Mame imehnõ roropa Jezu poetory tõ Peturu sã toehse roropa toto. Juteutõkara maro tõtukurukõ se pyra toehse toto, imehnõ juteu tõ hxike toexirykõke. Panape roropa toto eneryke tyhxitapãse. Mokaro saaro toehse.

¹⁴ Mame zae pyra toto exiry tonese ya ahtao, Jezu Kyrixtu omiry omipona pyra roropa tonese ya ahtao, ynara ase Peturu a: “Juteu nymyry mase. Yrome juteu ehtoh sã pyra mexiase. Oty katohme matou juteutõkara riry se juteu tamuru omipona? Kytamurukõ omipona Jezu poetory tõ onyripyra ehtoko,” ase Peturu a emerõ totasẽme.

Jezu enetuputyryhtao

¹⁵ Ajohpe pyra, imehnõ iirypyrymãkõ sã pyra sytatose, juteume tonuruse kuexirykõke.

¹⁶ Yrome Jezu Kyrixtu enetuputyryhtao rokẽ kyaa xine kukurãkatorỹko Ritonõpo mana. Naeroro ynara karyhtao kyaa xine: “Moeze nymerohpyry omipona ase,” karyhtao kyaa xine, ekurãkara ekurehnõko sytatose. Morara exiryke Jezu Kyrixtu tonetupuhse kyaa xine kukurãkapotohkõme Ritonõpo a. Kyrixtu enetuputyryhtao rokẽ kyaa xine, kukurãkatorỹko Ritonõpo mana. Moeze nymerohpyry omipona kuexirykõke pyra kukurãkatorỹko mana. Ynara exiryke, Moeze nymerohpyry omipona kukuruhtao kyaa xine, kukurãkara xine Ritonõpo ekurehnõko mana.

¹⁷ Jezu enetuputyryhtao rokẽ kyaa xine kukurãkatorỹko Ritonõpo mana. Moeze nymerohpyry omipona pyra ro kuahtao xine kukurãkatorỹko mana. Morara kuahtao xine iirypyryme kuexirykõ waro sytatose exiiko, juteutõkara saaro. Naeroro: “Oty kara mã Kyrixtu iirypyryme kuahtao xine,” ãko sytatou? Arypyra, azahkuru rokẽ sytatose morara karyhtao kyaa xine.

¹⁸ Naeroro iirypyryme jehtopõpyry turumekase ya ahtao, mame unurumekahpyry pokõ toehse ropa jahtao Moeze nymerohpyry omipona pyra roropa exiiko ase.

¹⁹ Moeze nymerohpyry omipona jexiry jukurãkara mana Ritonõpo a. Moro waro ase Ritonõpo omiry sekeremaryke ya. Moeze nymerohpyry omipona exisaromepyra sytatose. Inymerohpyry a totapase ywy. Kyrixtu maro toorihse ywy wewe pokona, tonetupuhse ya exiryke.

²⁰ Taro ro ase sero nono po, yrome Kyrixtu ymaro mana. Naeroro Ritonõpo mükuru enetuputyryke sã rokẽ ytoytõko ase. Pake jehtopõpyry sã pyra, aomipona toehse ywy. Ypyno toexiryke kynorihne, orihpyra jehtohme. Naeroro aomipona se rokẽ ase.

²¹ Emero kukurãkarykõ se Ritonõpo mana. Naeroro: “Kure jyripyra exiko,” kara ase eya. Otarãme imepỹ: “Kure jyripyra exiko,” ãko Ritonõpo a, Moeze nymerohpyry omipona kukuru

se toexiryke. Morara ahtao, toiparo rokē toorihse Jezu exiry. Mātā kuamoreme xine ekurākasaromepyra sytatose, Kyrixtu poe rokē Ritonōpo poenōme exīko sytatose, enara.

3

Moeze nymerohpyry omipona oexirykō Jezu enetuputyry sā pyra mana

¹ Karaxia pōkomo, putupyra rokē matose. Onoky a tytyorōmase matoɦu? Joroko tamuru poetory a otarame tonekunohse matose. Jezu Kyrixtu exixihmatopōpyry waro mexiatose repe. Kure kuuruatose moro poko.

² Toiro ekaropōko ropa ase oya xine, otara kaxīpo oya xine Ritonōpo Zuzenu tomōse āka xine? Moeze nymerohpyry omipona oexīpo xine? Arypyra, Jezu Kyrixtu omiry etaryke rokē oya xine, menetuputyatose. Mame tonetupuhse oya xine exiryke Ritonōpo Zuzenu tomōse āka xine.

³ Ritonōpo Zuzenu poe rokē tonetupuhse oya xine. Ipoepoenōme toehse matose. Naeroro oty katohme Moeze nymerohpyry kuhnōko ropa matou seromaroro? Putupyra exiketō sā rokē matose.

⁴ Oryhmarykohtao ro tōseanahtose amarokomo. Āmorepatopōpyrykō onurumekara mexiatose aporo Jezu poetoryme toehse oexirykōke. Otarāme toiparo rokē moseanahtoatose.

⁵ Otātōhxo Ritonōpo tyjमितunuru enepōko nah oya xine? Otāto roropahxo Tuzenu ekarōko Ritonōpo na oya xihne? Moeze nymerohpyry omipona oexirykōke pyra Tuzenu ekarōko mana. Tōmiry etaryke rokē oya xine, Jezu Kyrixtu enetuputyryke oya xine roropa, morara exiryke Tuzenu ekarōko Ritonōpo oya xine mana.

⁶ Morararo Aparāo toehse pake. Ynara tymerose pake sero poko Ritonōpo omiry: “Ritonōpo tonetupuhse eya, tosēme nymyry. Morara exiryke tonetupuhse eya exiryke Ritonōpo roropa kynenene kure exiketyme,” tykase.

⁷ Enetupuhtoko, Ritonōpo enetupuhnanō mā Aparāo pakōme nymyry Ritonōpo a.

⁸ Pake ro Ritonōpo tuaro ro, juteutōkara kurākary poko tyya. Morara exiryke tōmiry tokarose Aparāo a, Tumūkuru poko, enurupyra ro Kyrixtu ahtao. Ynara tykase eya: “Jenetuputyryke oya emero pata pōkō rīko ase kure, juteu tomo, juteutōkara, enara,” tykase Ritonōpo Aparāo a.

⁹ Morara kary etaryke tyya, zae Ritonōpo ehtoh tone-
tupuhse Aparāo a. Morara exiryke kure tyrise ynororo Ri-
tonōpo a. Morararo emero Ritonōpo enetupuhnanō mana. Kure toto rīko roropa mā Ritonōpo Aparāo kure ritopōpyry saaro.

¹⁰ Imehnō ynara āko: “Toipe ywy kure, Moeze nymerohpyry omipona jexiryke,” āko toh mā repe. Morara kananō mā iirypyryme Ritonōpo a. Ynara tymerose exiryke Ritonōpo omiryme: “Moeze nymerohpyry omipona ehtoko, kokoro rokene. Toiro rokē jomipona pyra awahtao xine iirypyryme ya matose,” me tymerose Ritonōpo omiryme.

¹¹ Morara exiryke emero iirypyryme sytatose, Moeze nymerohpyry omipona pyra toehse kuexirykōke. Moeze nymerohpyry kukuruhtao kyya xine kukurākara xine Ritonōpo mana. Morara exiryke ynara āko Ritonōpo omiry: “Tonetupuhse oya xine jahtao okurākatorỹko ase. Orihpỹme oritorỹko ase, jenetuputyryke oya xine,” āko kyya xine Ritonōpo mana.

¹² Moeze nymerohpyry omipona se exiketō ynara āko: “Moeze nymerohpyry omipona ahtao rokē kure exīko sytatose Ritonōpo a,” āko toh mā repe. Yrome Jezu enetupuhnanō morara kara mā toto. Ynara tymerose sero poko Ritonōpo omiryme: “Moeze nymerohpyry omipona exiketō, isene exīko toh mana jūme,” tykase.

¹³ Ynara āko Ritonōpo tōmipona pyra exiketomo a: “Iirypyryme ya matose ipunaka,” āko mā eya xine. Yrome Kyrixtu kynorihne kyyrypyrykō epehpyryme. Morara exiryke ynara tykase Ritonōpo Jezu a: “Iirypyryme mexī ipunaka wewe pokona toxixihmase oexiryke,” tykase. Yrome kyya xine morara kara Ritonōpo mana, kyyrypyrykō tapoise sã Jezu a exiryke, kymyakākōme toorihse toexiryke, kure rokē kuehtohkōme.

¹⁴ “Jenetuputyryke oya emero pata pōkō rīko ase kure,” katopōpyry ae ro Aparão a, toxixihmapose Kyrixtu. Mame Kyrixtu toorihse exiryke, oya xine roropa juteutōkara a Tuzenu ekarōko mana, Jezu enetuputyryke oya xine.

Ritonōpo nekarohpyry Aparão a Moeze nymerohpyry sã pyra

¹⁵ Wekyry tomo ynara āko ase enetupuhtohme oya xine. Pape merory se kuahtao xine kymōkomohpyrykō esē riry poko, kuesetykō merōko sytatose pape pokona. Kuepekō roropa tosety merōko moro pokona. Asakoro esety ahtao imepỹ moro onytyromara mana. Moro onypahpyra roropa mana.

¹⁶ Moro sã ynara tykase Ritonōpo Aparão a: “Kure orīko ase, apary roropa rīko ase kure,” tykase. “Emero apakomo,” kara Ritonōpo kynexine. Yrome toirō poko rokē ipary poko tōturuse Ritonōpo, Kyrixtu poko rokene.

¹⁷ Ynara āko ase oya xine, osemazuhme tōmiry ekarone Ritonōpo Aparão a, kukurākarykō poko, tonetuputyry se kyya

xine exiryke. Moromeĩpo 430me jeimamyry taropose ahtaotõmiry tymeropose ropa Moeze a. Yrome tynmeropohpyry Moeze a tõturutopõpyry Aparão a onytyromara mana. Onymyakãmara roropa mana.

¹⁸ Ritonõpo nekarory kyya xine topehke pyra mana. Naeroro ynara kananõ azahkuru mana: “Moino ro ase, Moeze nymerohpyry omipona ase. Morara exiryke jepehpyryme Ritonõpo nekarory apoĩko ase,” kananõ mã azahkuru. Epyrypãko rokẽ mã toto, Aparão ehtopõpyry sã pyra Ritonõpo onenetupuhpyra toexirykõke. Ritonõpo tonetupuhse tyya exiryke sã rokẽ inekarohpyry tapoise Aparão a, pake: “Morohne ekarõko ase,” tykase Ritonõpo exiryke eya.

¹⁹ Morara ahtaoty katohme Ritonõpo a tõmiry tymeropose Moeze a? Arypyra, moro tymeropose tyrypyrykõ enetupuh-tohme iirypyryme exiketomo a. Axĩtao rokẽ roropa moro tymeropose, Aparão pary Kyrixtu oehtãne rokene. Morohne poko pake Aparão turuse Ritonõpo a. Ritonõpo tynmeropohpyry ekarone tynenyoyhtyamo a, ekarotohme Moeze a imerotohme imehnõ neneryme.

²⁰ Yrome tõmiry ekaroryhtaot Aparão a, Ritonõpo rokẽ kynexine. Tynenyoyhtyã maro pyra, takorehmaneke pyra. Enara kynexine, toiroro.

Sẽ nase Moeze nymerohpyry poko

²¹ Yrome asakoro pyra mana, iirypyrymãkõ kurãkatoh asakoro pyra mana. Moeze nymerohpyry omipona kukuruhtaot iirypyrymãkõ onukurãkasaromepyra mana. Iirypyrymãkõ tukurãkase ahtaot Moeze nymerohpyry kukuru poko, imepỹ onekaropyra Ritonõpo exirykypynanohtohkõme, kyyrypyrykõ korokatohme roropa.

²² Ynara tymerose sero poko Ritonõpo omiryne: “Tymyhse sã sero põkõ emero porehme iirypyrymãkomo a,” tykase. Naeroro Jezu Kyrixtu enetuputyryhtaot kyya xine kymyh-pokatorỹko ropa sã Ritonõpo mana. Emero tynekarory ekarõko roropa mã Ritonõpo kyya xine Jezu enetuputyryhtaot kyya xine.

²³ Kyrixtu oehpyra ahtaot, enetuputyry waro pyra sexi-atose. Morara exiryke Moeze nymerohpyry rokẽ kuantarõtanopyatose zae ehtoh poko. Apurutyã sã sexi-atose Kukurãkanekõ enetupuh-tãne rokẽ kyya xine.

²⁴ Poeto sã sexi-atose, naeroro kuãtanohponekõme sã Moeze nymerohpyry kynexine. Poetohti wãtanohne tunuãtanopyry tõ eraseme mana. Moro saaro Moeze nymerohpyry omipona sexi-atose, Kyrixtu oehtãne rokene, kukurãkase xine. Kyrixtu enetuputyryhtaot kyya xine, kukurãkatorỹko mana.

25 Seromaroro Kyrixtu enetupuhnōko sytatose. Kyrixtu enetuputyryhtao kyya xine poeto sã pyra sytatose. Zuãtatyã sã sytatose. Naeroro Moeze nymerohpyry se hkopyra toehse sytatose, kuãtanohnekōme pyra toehse exiryke.

26 Seromaroro Ritonōpo poenōme toehse matose, Imūkuru maro, Jezu Kyrixtu enetuputyryke oya xine.

27 Kyrixtu tonetupuhse oya xine exiryke, tōpurihkase matose ipoetoryme oexirykō waro imehnō ehtohme, isã roropa oehthōkōme.

28 Seromaroro juteu tō oxisã Ritonōpo a mana juteutōkara maro. Imehnō namoto tō oxisã roropa mana tamoreme sã erohketō maro. Orutua kō oxisã roropa mana nohpo tō maro. Oxisã matose Ritonōpo a Jezu Kyrixtu maro awahtao xine.

29 Kyrixtu poetoryme oexirykōke, Aparão pakōme nymyry matose. Mame Ritonōpo nekarory esēme exīko matose Kyrixtu maro, Ritonōpo omihpyry ae ro Aparão a.

4

1 Toipe ahno tumūkue exikety. Toorihse ahtao imōkomohpyry esēme imūkuhpyry exīko mana, tuãtase tahtao rokene. Yrome wātara ro tahtao mã aypyra aporo. Esēme ro mã repe, yrome namoto sã rokē mã aporo. Tummy ekepyry mōkomohpyry poko pyra mã aporo, poetome ro toexiryke.

2 Mame tummyke pyra toehse exiryke imepỹ zuãtanohnōko mana. Imōkomory eraseme exīko roropa zuãtanohne mana. Jū ekepyry omihpyry poe zuãtakepyry ponãmero eraseme exīko mana.

3 Mokyro sã sexiataose pake, poetōpo sã rokene. Ritonōpo onenetupuhpynō esēkō omipona rokē sexiataose Kyrixtu onenetupuhpyra ro kuahtao xine.

4 Mame aehtoh po toehse ahtao, Tumūkuru tonehpose Ritonōpo a, Kyrixtu tonehpose nohpo mūkurume aenurutohme, juteume roropa aenurutohme. Moeze nymerohpyry omipona toehse roropa ynororo.

5 Mame ynara kase kymarokō Ritonōpo a: “Moeze nymerohpyry omipona exisaromepyra ynanase,” kase kymarokomo. “Otara zae exīko ynanahe Ritonōpo a?” kase kymarokomo. Yrome ynara āko Kyrixtu kyya xine: “Juzenu ekarōko ase oya xine okurākatohkōme Ritonōpo a. Moeze nymerohpyry omipona oexirykō se pyra ase. Ritonōpo poenōme oexirykō se rokē ase,” āko Jezu kyya xine.

6 Mame Tumūkuru zuzenu tonehpose Ritonōpo a kuaka xine, Ritonōpo poenōme kuexirykō waro kuehtōkōme. “Papa, Papa,” āko mã Zuzenu kukurohtao xine.

7 Morara exiryke Ritonōpo poenōme kuehtōkō waro kuexirykōke namotome pyra sã toehse sytatose, ipoenōme

toehse kuexirykōke. Morara exiryke kurā ekarōko Ritonōpo mā kyya xine, typonōme tyrise eya kuexirykōke.

Torētyke Pauru ehtopōpyry poko sero Karaxia pōkō poko

⁸ Apitoryme Ritonōpo waro pyra mexiatosene. Morara exiryke imehnō neponāmary omipona mexiatose. Ritonōpo poetoryme pyra mexiatose roropa.

⁹ Seromaroro Ritonōpo waro toehse matose. Awaro xine roropa Ritonōpo mana. Oty katoh irumekary se ropa matou? Oty katoh imepỹ ritō tō xihpyry eahmary se matohu? Oty katoh toto namotome oexirykō se ropa matohu?

¹⁰ Azahkuru matose ynara āko: “Zae exīko sytatose Ritonōpo a tehme ehtoh riryhtao kyya xine kuropōme pyra ehtohme, nuno etyhpory po, jeimamyry po, ikonopory po roropa, enara,” āko matose repe azahkuru.

¹¹ Torētyke ase opoko xine, yronymyryme kuamopatose repe. Otarāme toiparo rokē jakītase āmoreparykō poko.

¹² Wekyry tomo, ysā oexirykō se ase, Kyrixtu omipona, asā xine roropa jexiryke. Azahkuru pyra mexiatose ymaro, kure rokē mexiatose ymaro.

¹³ Wenikehpyra ro matou? Apitoryme ro Ritonōpo omiry ekarose jytotopōpyry poko oya xine? Kure pyra exiase moroto. Morara exiryke tehme toehse ywy amaro xine.

¹⁴ Mame: “Moky xihpyry, Pauru xihpyry,” kara mexiatose ypoko. Kure pyra jexiry nuriame nexiase repe oya xine. Yrome jenyohpyra ropa mexiatose morotoino. Kure rokē kyriatose. Ritonōpo nenyokyhpyry sā kyriatose. Kyrixtu Jezu kure riry sā roropa kure rokē ymaro mexiatose.

¹⁵ Tākye mexiatose ypoko, ypyno oexirykōke. Otara toehse matou tākye oehxīpo xine? Opoko xine ynara āko ase: “Oenu-rukō mukary waro awahtao xine moutory jenurume ekarotohme,” āko ase opoko xine.

¹⁶ Seromaroro oepokōme pyra toehse hano? Otarāme zae jotururu exiryke.

¹⁷ Mokaro opyno xine sā toh mā repe. Yrome āmorepatohkō eya xine mā popyra. Amarakō apiakary se toh mā ywinoino. Ypyno oehtopōpyrykō sā typyno xine oriporykō se rokē toh mana.

¹⁸ Imehnō pyno kuexirykō kure. Yrome toto enekunohthohme rokē kure sā toto riryhtao, popyra. Amaro xine rokē jahtao pyra imehnō pyno ehtoko. Emero rokē, moe jahtao roropa kure ehtoko imehnō maro.

¹⁹ Poetohti, opoko xine sam āko ase. Enurusasaka exikety sā ase sam āko opoko xine. Sam kakehpyra ase roropa Kyrixtu omipona ipunaka oexirykō eraximaryke ya.

²⁰ Seromaroro amaro xine jexiry se ase, ipunaka. Jotururu se ase amaro xine okurākarykō poko Ritonōpo a tākye jehtohme ropa opoko xine. Torētyke ase opoko xine.

Sara tō enetupuhtoh poko sero Akara maro

²¹ Etatoko pahne, Moeze nymerohpyry omipona se exiketomo, tuaro nymyry hmatou? Moeze omihpyry wahro?

²² Ynara tymerose Moeze a Ritonōpo omiryne. Aparão asakoro tumūkue toehse. Toiro inamoto mūkurume. Toiro ipyty nymyry mūkurume.

²³ Inamoto mūkuru tonuruse ahno mūkurume rokene, kymarokō samo. Yrome ipyty rohtakano, Ritonōpo omi poe tonuruse poeto, ynara tykase Ritonōpo exiryke pake: “Opyty emūkuāko mana,” tykase Ritonōpo Aparão a.

²⁴ Moro poko ynara enetupuhnōko sytatose. Nohpo tō asakoro kynexine. Ritonōpo omihpyry ekarotopōpyry asakoro ehtoh samo. Osemazuhme tōmiry tokarose Moeze a. Ypy po ahtao tōmiry tokarose eya imerotohme, Xinai po ahtao. Mokaro Moeze nymerohpyry omipona se exiketō Aparão poetory mūkuru sã mana, Akara mūkuru samo. (Ypy Xinai Arapia po mana.)

²⁵ Seromaroro ynara kananō nae: “Moeze nymerohpyry omipona sehtone, kure kuehtohkōme Ritonōpo a,” āko toto. Morara kananō mā Akara mūkuru sã toto, Iximaeu samo. Mokaro juteu tomo, Jerusarē pōkomo. Akara mūkuru sã mā toto.

²⁶ Yrome imepỹ pata nae, Jerusarē panō kapu ao. Moro pata kaeno. Moro po toehse sytatose, Aparão pyty mūkuru sã kuexirykōke, Izake samo. Kyyrypyrykō tykorokase Ritonōpo a, tonetupuhse kyya xine exiryke.

²⁷ Ynara āko Ritonōpo omiry:
“Kuku, emūkuapitopyra mase repe.

Yrome tākye exiko.

Poetoēme exipitopyra mase repe.

Yrome tākye exiko.

Onio nurumekahpyryne mase repe.

Yrome tumūkue exiketyme exīko mase tuhke.

Tynio maro exikehpyra exikety motye emūkuāko mase.

Naeroro tuhke opoenō emamyryke tākye exiko,”

tykase Ritonōpo. Moro tymerose Izaja a pake.

²⁸ Wekyry tomo, Ritonōpo omi poe Izake tonuruse. Naeroro mokyro saaro matose, tonuruse sã oexirykōke Ritonōpo Zuzenu poe.

²⁹ Mame mokyro a, ahno poe rokē aenuruhpyry a tounohse Ritonōpo omi poe aenuruhpyry. Moro saaro mā seromaroro. Ritonōpo Zuzenu poe aenurutyāme kuexirykōke kueunohthorỹko mā Moeze nymerohpyry omipona exiketomo.

³⁰ Yrome ynara tymerose roropa Ritonõpo omiryme: “Anamoto aropoko ropa atapyĩ tae, imūkuru maro. Mokyro mūkuru mã omõkomory esẽme pyra mana. Opyty nymyry mūkuru rokẽ mã omõkomohpyry esẽme exĩko,” tykase Ritonõpo Aparão a.

³¹ Morara exiryke, wekyry tomo, inamoto mūkurume pyra sã sytatose, ipyty nymyry mūkurume sã sytatose.

5

Orẽpyra ehtoko zae oexirykõ poko

¹ Tymyhpokase ropa sã sytatose Moeze nymerohpyry poko pyra kuehtohkõme. Kyrixtu kyjamihtanohpoatose kukurākarykohtao. Morara exiryke orẽpyra ehtoko zae oexirykõ poko. Ynara kara ehtoko: “Moeze nymeropohpyry omipona sehtone kure kuehtohkõme Ritonõpo a,” kara ehtoko. Morara karyhtao oya xine imykyhpyry saaro matose.

² Etatoko pahne, ywy ase Pauru, ynara āko ase oya xine, aipotapihpyry sahkaponanõ omipona awahtao xine: “Kyrixtu omipona ase,” āko matose toiparo rokene. Osenekunohnõko rokẽ matose, āko ase oya xine.

³ Morara exiryke otuarõtanohtorỹko ase. Aipotapihpyry tysahkase oya xine ahtao kure repe, emero Moeze nymerohpyry omipona awahtao xine rokene. Emero pyra aomipona awahtao xine ekurehnõko rokẽ matose.

⁴ Mame ynara karyhtao oya xine: “Moeze nymerohpyry omipona jexiryke, kure exĩko ase Ritonõpo a,” karyhtao oya xine, toiparo rokẽ kure oehtohkõ poko matose. Kyrixtu winoino tõtouse ropa matose. Imaro pyra toehse matose, morara karyke oya xine. Morara awahtao xine Ritonõpo kure oripoppyra xine mana.

⁵ Yrome kymarokõ tyoro. Jezu Kyrixtu enetupuhnõko sytatose. Morara exiryke kukurākatorỹko Ritonõpo mana. Zuzenu kuakorehmatorỹko roropa mana kukurākarykõ eraximaryke kyya xine, tonetupuhse kyya xine exiryke.

⁶ Kyrixtu Jezu maro kuahtao xine kuaĩkõpotapihpyry tysahkase ahtao, oty kara. Onysahkara ahtao oty kara roropa mana. Ynara rokẽ kure Ritonõpo a mana, Jezu Kyrixtu enetuputyry kyya xine. Mame imehnõ pyno exĩko sytatose, Jezu tonetupuhse exiryke kyya xine.

⁷ Orẽpyra mexiatose repe. Onoky omi poe Ritonõpo omipona pyra toehse ropa matou? Oty poe tyoro toehse matou?

⁸ Ritonõpo poe pyra tyoro toehse matose. Eya toahmase matose tõmipona oehtohkõme.

⁹ Pitiko rokẽ pou porutatoh toximase ahtao tiriiku maro, porutāko pitiko pyra mana, poume tyrisemy. Moro saaro

toiro azahkuru amorepatō amaro xine ahtao azahkuru enetupuhnōko matose emero porehme, pou porutatoh risē sā tiriiku maro.

¹⁰ Yrome awaro xine ase. Kyrixtu Kuesēkō maro oexirykō waro ase. Eramara roropa matose, Kuesēkō omipona oehxīpo xine. Ysā enetupuhnōko rokē matose. Morara exiryke azahkuru āmorepahpōkō wānohnōko Ritonōpo mana. Otarāme imehxo exikety, otarame ime hkopyra ynororo. Mokyro wānohnōko Ritonōpo mana. Zuaro ase.

¹¹ Jakorō tomo, imehnō ynara āko ypoko: “Pauru ynara nase: ‘Aīkōpotapilpyry isahkapoko,’ nase Pauru,” āko toto ypoko. Yrome ajohpe rokē toto. Ajohpe pyra moxiā ahtao, yzehno pyra moxiā exiry. Yrome ywy ynara āko: “Jezu exixihmatopōpyry poko tonetupuhse oya xine ahtao rokē, Ritonōpo okurākatorŷko mana,” āko ywy. Morara exiryke yzehno ro toh nase.

¹² Kure ya okonehmanekō esahkaryhtao tamoreme xine. Ah mokaro nose mukā toto tamoreme xine rokene.

¹³ Jakorō tomo, Ritonōpo a tyjamitunuru tokarose oya xine imyhpkatyā sā oehthkōme. Yrome tuaro ehtoko ajoajohpe pyra oehthkōme. Ynara kara ehtoko: “Ritonōpo a tyjamitunuru tokarose ya ypenetatoh poko jehtohme,” kara ehtoko. Morara karyhtao oya xine openetatohkō rumekary waro pyra matose. Morara kara ehtoko, Ritonōpo jamitunuru nae oexirykōke, imehnō pyno ehtoko roropa. Morara awahtao xine oxime atakorehmāko matose.

¹⁴ Ynara exiryke, Ritonōpo nymeropohpyry Moeze a ynara katoh tonō nae: “Imehnō pyno ehtoko, osepyno oehthkō samo,” āko. Imehnō pyno awahtao xine pake Moeze nymerohpyry omipona toehse matose.

¹⁵ Yrome imehnō pokōnopryhtao oya xine, toto kerekeremaryhtao roropa oya xine, osekatō sā matose. Morarame okynā pyra osepyno oehthpōpyrykō enahkapōko matose āmoreme xine.

Kypenetatohkō Ritonōpo Zuzenu penetatoh sā pyra tyoro

¹⁶ Ynara āko ase oya xine, Ritonōpo Zuzenu oesēkōme tyritoko. Oesēkōme ahtao openetatohkō poko pyra exīko matose, pake oehthpōpyrykō sā pyra exīko matose.

¹⁷ Ynara exiryke, kypenetatohkō Ritonōpo Zuzenu penetatoh sā pyra tyoro mana. Ritonōpo Zuzenu Kurā poe kure oehthkō se matose. Yrome openetatohkō tyoro. Morara exiryke kure se awahtao xine ro, āmoreme xine kure existaromepyra matose.

¹⁸ Ritonōpo Zuzenu oesēkōme ahtao, ynara kara matose: “Moeze nymerohpyry omipona sehtone, kure kuehtohkōme Ritonōpo a,” kara matose.

¹⁹ Openetatohkõ waro matose. Openetatohkõ poko awahtao xine iirypyryme matose. Imehnõ nohpo poko se matose. Mame oorypyrykõ poko awahtao xine, ehxiropyra matose.

²⁰ Ahno nyrihpyry rokẽ eahmãko matose, Ritonõpo myakãme. Pyaxi poko roropa matose. Oxiehno exiko matose. Atatapoiko matose. Otumoxike exiko matose. Imehnõ zehno exiko matose. Oyamene se xine rokẽ matose, otytyko se. Imehnõ kerekeremary poko matose. Moromeipo oseosezuhnõko rokẽ matose atae pyra oexirykõ poko,

²¹ zumoxike exiko matose. Etÿnõko roropa matose. Oximõnõko matose oorypyrykõ poko oehtohkõme. Emero morohne poko matose. Naeroro, tuaro ehtoko, ase oya xine, morohne poko pyra oehtohkõme. Morararo ãko ropa ase seromaroro oya xine, wenikehpyra oehtohkõme. Morohne poko awahtao xine omõpyra matose Ritonõpo esaka.

²² Yrome Ritonõpo Zuzenu oesëkõme ahtao ynara sã exiko matose, imehnõ pyno exiko matose. Atãkyemãko matose roropa. Torëtyke pyra exiko matose. Penekehpyra roropa matose. Eñupunãko matose roropa imehnõ poko. Kure rokẽ imehnomo a matose. Kuesëkõ omipona matose.

²³ Imehnõ motye se pyra roropa matose. Osenetupuhnõko matose oorypyrykõ poko pyra oehtohkõme. Enara matose Ritonõpo Zuzenu oesëkõme ahtao. Morara awahtao xine zae rokẽ matose, pake Moeze omihpyry omipona toehse roropa matose.

²⁴ Jezu Kyrixtu poenõme oexirykõke oorypyrykõ poko oeh-topõpyrykõ turumekase oya xine. Openetatopõpyrykõ roropa oorypyrykõ poko turumekase oya xine Kyrixtu jami-tunuru poe.

²⁵ Ritonõpo Zuzenu jami-tunuru nae matose. Morara exiryke oesëkõme tyritoko aomipona oehtohkõme.

²⁶ Tuisame se pyra ehtoko. Imehnõ onuropyra ehtoko. Imehnõ zumoxike pyra ehtoko roropa, enara.

6

Oenupunatoko imehnõ poko

¹ Jakorõ tomo, imepÿ Jezu poetory tyrypyry poko toehse ahtao, mokyro maro oturutoko. Ritonõpo Zuzenu omipona awahtao xine, mokyro maro oturutoko tyrypyry rumekatohme ropa eya. Yrome mokyro onuromara ehtoko. Tuaro ehtoko roropa, oorypyrykõ poko oripopyra xine joroko tamuru ehtohme.

² Oenupunatoko imehnõ poko, toto etuarimary eneryhtao oya xine. Mame akorehmaryhtao oya xine Kyrixtu omipona exiko matose.

³ Yrome ynara kananõ nae: “Tuisamehxo ywy. Morara exiryke imehnõ akorehmary se pyra ase, tuisame jexiryke,” ãko repe, ajohpe. Osenekunohnõko rokẽ mã tuisame toexiry poko.

⁴ Osenetupuhtoko ãmoreme xine zae oexirykõ poko. Zae nymyry awahtao xine Kuesẽkõ nyriphopyry poko, tãkye exiko matose onyrihpyrykõ poko. Mame ynara kara roropa ehtoko: “Ynyrihpyry rokẽ kure. Imehnõ nyrytyã motye,” kara ehtoko onyrihpyrykõ poko.

⁵ Mame akĩme pyra roropa ehtoko emero porehme, oerohthokõ poko.

⁶ Tamorepase awahtao xine Ritonõpo omiry poko, ãmorepanekõ epehmatoko omõkomorykõ ke. Morara awahtao xine toto akorehmãko matose.

⁷ Osenekunohpyra ehtoko. Ritonõpo onenekunohsaromepyra matose. Otyro tarykase oya xine ahtao, mororome ro epery apoiko ropa matose.

⁸ Moro saaro oorypyrykõ poko awahtao xine oorypyrykõ epehpyry apoiko ropa matose. Orihnõko matose jũme. Yrome Ritonõpo Zuzenu omipona awahtao xine, orihpỹme exiko matose jũme, Ritonõpo Zuzenu poe.

⁹ Naeroro penekehpyra sehtone imehnõ riry poko kure. Morarame poremãpyra kuahtao xine kurã apoiko sytatose imeĩpo.

¹⁰ Morara exiryke imehnõ poko enupunakehpyra sehtone. Jezu poetory tõ poko roropa senupunatone kuhse.

Pauru osekazumatopõpyry

¹¹ Sero etyhpyry merõko ase, jemary ke rokene. Inũmehme sã nymerohpyry nase.

¹² ãmorepanekõ mokaro, aĩkõpotapihpyry sahkapyry sato komo, orẽpyra toexirykõ se toh mã repe. Imehxo toexirykõ se roropa toh mana. Morara exiryke ynara kary se pyra toto: “Jezu Kyrixtu poe rokẽ orihpỹme exiko sytatose, toorihse exiryke kymyakãkõme, kyyrypyrykõ epehpyryme,” kary se pyra toh mana. Oty katohme? Tuhkãkõ morohne kary etary se pyra exiryke.

¹³ Yrome mokaro jaĩkõpotapihpyry isahkatyã Moeze nymerohpyry omipona pyra ro toh mana. Mame aĩkõpotapihpyry sahkapyry se toto, imeĩpo toepyryparykõ se toexirykõke. “Yna omiry totase ahtao, tuhke tyãĩkõpotapihpyry tysahkapose,” kary se rokẽ toto imehnõ netaryme.

¹⁴ Yrome ase epyrypara kure jexiry poko. Jezu Kyrixtu Kuesẽkõ exixihmatopõpyry poko rokẽ epyrypãko ase. Ynara exiryke, toorihse Jezu exiryke, josenetupuhtoh tyrisenã sã toehse. Jezu onenetupuhpynõ penetatoh se pyra ase.

Morararo Jezu onenetupuhpynõ mã ysã se pyra roropa toto, enara.

¹⁵ Jezu Kyrixtu omipona kuahtao xine, aipotapihpyry tysahkase ahtao, oty kara. Onysahkara ahtao, oty kara roropa. Toiro rokẽ kure. Kuosenetupuhtohkõ tyrisenã sã toehse ahtao, moro mã kure kuhse.

¹⁶ Ōsenetupuhtohkõ tyrisenã sã mana. Naeroro ynara se ase Ritonõpo a. Opoko xine Ritonõpo enupunary se ase. Torẽtyke pyra oexirykõ se roropa ase Ritonõpo a. Morara se roropa ase emero Ritonõpo poenõ nymyry poko, emero pata tõ po.

¹⁷ Taroino oseosezuhno etary se pyra ase, aipotapihpyry sahkary poko. Upũ poko piũmero nase, jetapatopõpyry topu ke. Jezu epetõkara a typitypipohse ywy. Moro eneryke Jezu namotome jenetupuhnõko imehnõ mana.

¹⁸ Jakorõ tomo, ynara ãko ase Jezu Kyrixtu Kuesẽkomo a: “Karaxia põkõ pyno exikehpyra exiko,” ãko ase. Enara rokene.

EPEZU

Pauru Nymerohpyry Epezu pōkō

Neneryme

Efésios

Ekarotopo

Pauru ytotoṗōpyry oseruaono ahtao, moroto kynexine pata Epezu po oseruao jeimamyry exisasaka (Atos 19.1–20.1). Sero pape tymerose Pauru a āpuruhpyry tao tahtao (Epezu 4.1), Jezu poetory tō neneryme Epezu po, imehnō pata tō po roropa.

Tynymerohpyry ae toto amorepāko mana toiro zoko sã Jezu poetory tō ehtoh poko (Epezu 1.10). Jezu enetuputyryke kyya xine Kuesēkōme, zokome sytatose sero nono po (Epezu 1–3). Zuzenu Kurā tokarose kyya xine isene kuehtohkōme; naeroro zae ehtoh poko se rokē sytatose. Kuokokō pyno kuehtohkō sã kypyno xine Kyrixtu mana. Morararo kupuhpyrykō omipona kuokokō ehtoh sã Kuesēkō omipona sytatose sero nono po.

Oseruao enetupuhtoh ekarōko Pauru mana tuarohxo kuehtohkōme toiro ahnome kuehtohkō poko: zokome sã sytatose, kupuhpyrykōme Jezu mana (Epezu 1.22-23); tapyime sã sytatose, apōme Jezu mana, topuimo (Epezu 2.20-21); nohpo niome sã roropa Jezu mana, ipytyme sytatose enetuputyryke kyya xine (Epezu 5.25-32).

Sero pape ao

Aosekarotopōpyry 1.1-2

Omi kurā Jezu Kyrixtu poko 1.3–3.21

Zae Jezu poetory tō ehtopo 4.1–6.20

Aosekazumatopo, kure tyripotopo 6.21-24

¹ Ynymerohpyry moro onenerykōme Epezu pōkomo. Ywy ase Pauru, Ritonōpo nymenekahpyry, Kyrixtu Jezu poko imehnō amorepatohme.

Ritonōpo poetoryme matose, māsa rokē pyra Kyrixtu Jezu enetuputyryke oya xine, imaro roropa oexirykōke.

² “Papa Kapuaono, kure Epezu pōkō tyriko. Torētyke pyra tyriko toto,” āko ase Ritonōpo a opoko xine. Jezu Kyrixtu Kuesēkomo a roropa, morara āko ase.

Kure kyrirykō poko Ritonōpo a

³ “Kure mase Papa Kapuaono,” sykatone Ritonōpo a, Jezu Kyrixtu Kuesēkō zумы a, kure rokē tyrise kuexirykōke, Tumūkuru Kyrixtu maro. Mame Tuzenu emero ekarōko kyya xine mana. Kure kapuaōkō ritopōpyry sã kure kyritorŷko Ritonōpo mana.

⁴ Sero nono onyripyra ro tahtao, kymenekatone Ritonõpo, typoetoryme kuehtohkõme, Tumükuru Kyrixtu maro kuehtohkõme. Kymenekatone kure kuehtohkõme, iiryppyryme pyra tyneneryme. Kypyno xine toexiryke,

⁵ tumükurume kyrirykõ poko tõsenetupuhse Ritonõpo pake Tumükuru orikyry poko. Tumükurume kyritone täkye toehome kypoko xine tõsenetupuhtopõpyry ae ro.

⁶ Tumükuru pyno Ritonõpo ipunaka repe. Yrome tonehpose eya xiaro kypynanohtohkõme. Topehke pyra tynekarory kurã sä Tumükuru tonehpose aorihtohme. Morara exiryke: “Kure mase Papa. Yna esẽme mase imehxo,” sykatone Ritonõpo a.

⁷ Tymyhpokase sä sytatose, kymyakäkõme Kyrixtu toorihse exiryke. Eya kyyryppyrykõ tukurikase roropa mana, tumunuru ke. Morara exiryke imehnõ kypyno xine exiry motye kypyno xine Ritonõpo mana.

⁸ Naeroro kure kyriatosene. Tuaro toexiryke tuaro kyritorõko roropa mana.

⁹ Pake emero kukuräkarykõ poko tõsenetupuhse Ritonõpo oximõme kuehtohkõme, toiro tosẽke kuehtohkõme. Yrome Ritonõpo osenetuputyry waro pyra sexiataose. Morarame kutuarõtanohtopone tõsenetupuhtopõpyry poko.

¹⁰ Ynara tykase Ritonõpo: “Emero oximõme toto riko ase Kyrixtu orikyry ke, kapuaõkõ maro, nono põkõ maro, enara, toto esẽme Kyrixtu ehtohme,” tykase Ritonõpo pake. Mame morohne ritoh po toehse ahtao, morohne riko Ritonõpo mana.

¹¹ Emero exiko Ritonõpo osenetupuhtopõpyry ae ro, aomihpyry ae ro roropa. Osemazuhme sero nono onyripyra ro tahtao kymarokõ tymenekase eya typoenõme kuehtohkõme tumükuru Kyrixtu maro, tõsenetupuhtopõpyryme exiryke, toemynyhmatopõpyry ae ro apitoryme.

¹² Naeroro: “Kure mase Ritonõpo, yna Esẽme imehxo mase,” äko ynanase, osemazuhme Kyrixtu tonetupuhse yna a exiryke, kypynanohtohkõme.

¹³ Morarame amarokomo a roropa kurã omi totase. Morara exiryke Kyrixtu menetuputyatose, Kyrixtu omiry enetuputyryke oya xine. Naeroro typynanohtohse oexirykõke Ritonõpo a, Tuzenu kurã ekarone oya xine tõmihpyry ae ro, ipoetoryme oehthokõ poko otuarõtatohtohkõme.

¹⁴ Ritonõpo Zuzenu nae kuahtao xine, zuaro sytatose, Ritonõpo nekarory typoetory tomo a apoiko sytatose, Zuzenu nae kuexirykõke. Kuakorehmatorõko mana kypyno xine Ritonõpo ehtoh enetuputyry poko, tymyhse exiketõ sä pyra kuehtohkõme. Naeroro: “Kure mase Ritonõpo, yna Esẽme mase imehxo,” sykatone.

Pauru oturutopõpyry

15 Mame Kuesëkõ Jezu enetuputyry poko oya xine totase ya. Ritonõpo poetory pyno oexirykõ roropa totase ya.

16 Morara exiryke morara kary etaryhtao ya, “Kure mase” kakehpyra sã ywy Ritonõpo a. Opoko xine oturũko roropa ase, Ritonõpo maro jotururuhtao.

17 Ynara ãko ase Ritonõpo a Kuesëkõ Jezu Kyrixtu zумы a: “Papa Kapuaono, imehxo mase. Morara exiryke Ouzenu a Epezu põkõ tuaro tyripoko toto,” ãko ase Ritonõpo a, Ritonõpo waro oexirykõ se jexiryke. Osenetupuhpõko roropa Ritonõpo mana oya xine.

18 Ynara ãko ase roropa Ritonõpo a: “Epezu põkõ amorepako Papa, amaro toexirykõ waro toto ehtohme, kure tyrirykõ eraximatohme eya xine, onekarotyã waro toto ehtohme, imeĩpo õmihpyry ae ro onekarory tõ kurã waro roropa toto ehtohme,

19 jamihme kuhse oexiry waro roropa toto ehtohme,” ãko ase. Tyjमितunuru ke kuakorehmatorỹko mana kukurohtao xine, enetuputyryke kyya xine. Tyjमितunuru ke ro

20 Tumũkuru ěsemãkapone ropa aorihxĩpo. Mame tymaro tuisame kynyrine kapu ao.

21 Seromaroro Kyrixtu tuisame mana, imehnõ kapuaõkõ motye emero. Kowenu tõkehko motye mana, tuisa tõkehko roropa motye. Pata esẽ tõ motye roropa mana, sero nono po. Emero motye kuhse mana, jũme roropa mana.

22 Naeroro emero esẽme Kyrixtu tyrise Ritonõpo a. Mame kynekarone typoetory tomo a, toto esẽme aehtohme. Tuisa Imehxo Exikety ekarone eya xine.

23 Kyrixtu zokome sã Ritonõpo poetory tõ mana. Mame kupuhpyrykõ omipona kuokokõ exiry sã, moro sã Kyrixtu omipona ipoetory tõ mana. Toto kurohtao roropa mana, toto jamihtanohnõko, enara.

2*Kuosenetupuhthkõ tyrisenã sã tyrise ropa*

1 Osemazuhme aporo Ritonõpo enetuputyry se pyra mexiatose, Ritonõpo omipona pyra oexirykõke, tyrypyhpyke rokẽ oexirykõke.

2 Morara oexirykõke Jezu onenetupuhpynõ penetatoh poko rokẽ mexiatose. Joroko tõ esẽ omipona roropa mexiatose, amerehmaõkõ esemy. Ritonõpo omipona pyra exiketõ esẽ roropa mokyro.

3 Mokaro sã sexiataose, Jezu onenetupuhpynõ samo. Kypenetatohkõ poko rokẽ sexiataose. Kyyrypyrykõ poko roropa sexiataose. Kuosenetupuhthkõ ae kypenetatohkõ

poko sexiatiose. Ritonõpo nuãnopryme roropa sexiatiose, apotoimo htaka taroposãme roropa sexiatiose.

⁴ Yrome Ritonõpo kuãnohpopyra xine kynexine, kypoko xine toenupunase toexiryke ipunaka.

⁵ Ritonõpo enetuputyry se pyra ro kuahtao xine, aomipona pyra roropa kuahtao xine, kuosenetupuhtohkõ tyrisenã sã tyrise ropa Ritonõpo a, Kyrixtu maro kuehtohkõme. Kure orirykõ se Ritonõpo exiryke okurãkatone ropa.

⁶ Seromaroro Kyrixtu Jezu maro kuexirykõke, kuosenetupuhtohkõ tyrisenã sã tyrise ropa Ritonõpo a mana. Tymaro tuisame kuehtohkõme kapu ao, kuosenetupuhtohkõ tyrisenã sã tyrise ropa eya.

⁷ Morara kyriatiose Ritonõpo, kure toexiry poko enetupuh-potohme imehnomo a jũme. Imehnõ kypyno xine exiry motye kuhse Ritonõpo kypyno xine exiry mana. Morara exiryke kure kyrikehpyra xine kynexine, Kyrixtu Jezu maro kuehtohkõme, enetuputyryke kyya xine.

⁸ Naeroro tamoreme opyno xine Ritonõpo toexiryke typynanohse matose. Okurãkatorỹko roropa mana kure oexirykõ pokoino pyra. Jezu enetuputyryke rokẽ oya xine okurãkatorỹko mana. Topehke pyra, tynekarory kurã sã, Tumũkuru tonehpose aorihtohme, okurãkatohkõme.

⁹ Naeroro epyrypasaromepyra matose Ritonõpo poenõme oexirykõ poko. Kure oexirykõ pokoino pyra tukurãkase matose Ritonõpo a.

¹⁰ Ritonõpo kyrihpõkomo. Kyritone Kyrixtu Jezu maro kuehtohkõme kure imehnõ ritohme kyya xine. Pake ynara tykase Ritonõpo tyya rokene, “Kyrixtu omipona exiketomo a imehnõ riry se ase kure, kokoro rokene,” tykase.

Oximaro kuexirykõ poko Kyrixtu Jezu maro

¹¹ Wenikehpyra ehtoko oehtopõpyrykõ poko. Juteutõkara matose, morara tonuruse oexirykõke. Amarokõ poko, “Tyaĩkõpotapihpyry onysahkahnõ mokaro,” ãko juteu tõ opoko xine. Yrome typoko xine, tysahkase aexityãme, osekarõko toto, tyaĩkõpotapihpyry tysahkase tyya xine exiryke.

¹² Pake Kyrixtu onenetupuhpyra mexiatiose. Ritonõpo nymenekatyãme pyra mexiatiose, juteume pyra oexirykõke. Pake ynara tykase typoetory tomo a, “Kure rokẽ oritorỹko ase,” tykase Ritonõpo. Yrome oya xine morara kara kynexine. Taro amarokõ repe, nono po. Kyrixtu a okurãkarykõ oneraximara sã mexiatiose. Ritonõpo waro pyra roropa mexiatiose.

¹³ Osemazuhme aporo moe sã mexiatiose. Yrome Ritonõpo a tonehse ropa matose tyya Jezu Kyrixtu orikyry ke. Seromaroro imaro amarokõ toehse aomipona toehse oexirykõke.

14 Toipe juteu tomo, oxiehno toto juteutõkara maro. Moeze nymerohpyry juteu tõ apurume sã kynexine, juteutõkara maro pyra toto ehtohme, Moeze nymerohpyry omipona pyra juteutõkara exiryke. Yrome seromaroro moro apuru tykararahse mana Kyrixtu a oximõme toto ehtohme ropa. Toorikyry ke oxiehno pyra tyripose toto eya osepyno toto ehtohme, oxise roropa toto ehtohme. Toorikyry ke oxiehno toto exiry tonahkapse eya.

15 Ynara tykase Kyrixtu eya xine, “Moeze nymerohpyry omipona oexirykõ pokoino pyra okurãkatorÿko Ritonõpo mana. Kure oexirykõ pokoino pyra roropa,” tykase. Atae pyra toh nexiase repe. Yrome oximõme tyrise toto eya, tyrisenã sã toto ehtohme tymaro, oxiehno pyra toto ehtohme, osepyno rokẽ toto ehtohme.

16 Toxixihmatopõpyryke wewe pokona, Kyrixtu a oxiehno toto ehtoh tonahkapse. Wewe poko toorihtopõpyry ke oxiehnotokõ tyrise ropa oxiehno pyra, osepyno toto ehtohme ropa. Tonehse ropa toto eya Ritonõpo a aomipona toto ehtohme.

17 Naeroro Kyrixtu tooehse ãmorepase xine omi kurã poko, oxiehno pyra emero ehtohme Ritonõpo maro. Oya xine tooehse, juteutõkara a. Ameke sã mexiatosene Ritonõpo a. Oya xine tooehse roropa ynororo, juteu tomo a, ameke hkopyra mexiatosene Ritonõpo a.

18 Naeroro Kyrixtu enetuputyryke kyya xine emero sytatose Kumykõ ãpataka ytõko, juteu tomo, imehnomo, enara, toiro Zuzenu omipona kuexirykõke.

19 Juteutõkara matose. Yrome tyorõpõkõme pyra matose. Katonõme pyra roropa matose Ritonõpo a. Esary põkõme matose toehse, imehnõ Ritonõpo poetory tõ maro, Ritonõpo poenõme toehse oexirykõke.

20 Ritonõpo tapyĩme sã sytatose. Ynara sã sytatose enetupuhthohme rokene. Tapyi apurume sã matose. Tapyi apuru apõme Ritonõpo nymenekatyã imehnõ amorepananõme, Ritonõpo poe urutõ kõ maro, enara. Yrome tapyi nekapuru apoihtyme sã Kyrixtu Jezu mana.

21 Mokyro poe rokẽ Ritonõpo tapyĩ jamihme. Ipoe roropa Kuesõkõ maro kure exõko sytatose.

22 Amarokõ roropa imaro exõko matose Ritonõpo tapyĩme, imehnõ Jezu poetory tõ maro, emero porehme, Ritonõpo Zuzenu esaryme.

3

Pauru erohtopõpyry poko juteutõkara poko

¹ Morara exiryke oturũko ase Ritonõpo maro. Ywy ase Pauru, Kyrixtu Jezu nymenekahpyry. Āpuruhpyry tao ase. Tomõse ywy ahno tō zururuke ya, juteutõkara kurākary poko Jezu a. Morara exiryke tōmapose ywy āpuruhpyry taka.

² Kypyno xine Ritonõpo exiryke tyrohmanohpose ywy eya, ākorehmanekõme jehtohme. Sero poko metatose ro.

³ Ritonõpo osenetupuhpõpyry tokare pyra kynexine repe. Yrome utuarõtanothpone tōsenetupuhpõpyry poko. Moro poko pape tymerose ya, onenerykõme.

⁴ Naeroro ynymerothpyry moro poko isekeremaryhta oya xine, enetupuhnõko matose Kyrixtu poko. Ritonõpo osenetupuhpõpyry waro jehtopõpyry poko enetupuhnõko matose.

⁵ Osemazuhme aporo ahno a tōsenetupuhpõpyry onekaropyra Ritonõpo kynexine. Yrome seromaroro tynymenekatyā tutuarõtanothpose. Urutõ kō roropa tutuarõtanothpose Tuzenu a, tōsenetupuhpõpyry poko.

⁶ Ynara tykase Ritonõpo pake tyya rokene, “Kure rokē juteutõkara rĩko ase juteu tō maro. Ypoenõme exĩko mā toto Kyrixtu omiry enetuputyryke eya xine,” tykase ynororo. “Mame juteu tō juteutõkara maro osepyno exĩko toh mana, Jezu Kyrixtu enetuputyryke eya xine. Ynekarory juteu tomo a, moro ekarõko roropa ase juteutõkara a,” tykase ynororo pake tyya rokene.

⁷ Kyrixtu omiry poko imehnõ amorepaneme jyrine Ritonõpo. Topkehke pyra tyjamitunuru ekarone Ritonõpo ya. Erohnõko ukurohta mana.

⁸ Jezu poetoryme ase. Tuisame pyra ase repe. Yrome eya jerohto tokarose mana, juteutõkara amorepatohme typoko. Imehnõ motye kuhse Kyrixtu kypyno xine mana, emero kurā ekaroneme toexiryke.

⁹ Naeroro pake Ritonõpo tōsenetupuhse kukurākaporykõ poko Tumũkuru a, juteu tomo, juteutõkara, enara. Moro poko enetupuhpõko ase emero ahno a. Emero ritõme mā Ritonõpo. Tōsenetupuhpõpyry onumakara kynexine aporo.

¹⁰ Seromaroro emero Jezu enetupuhnõko toh mana, juteu tomo, juteutõkara, enara. Moro eneryke tyya xine, ynara āko tuisamākõ kapuaõkomo, “To! Emese kure mase Ritonõpo,” āko toh mana moro eneryke tyya xine.

¹¹ Ritonõpo poenõme toehse toto, enetuputyryke tyya xine, pake Ritonõpo osenetupuhpõpyry ae ro. Kyrixtu Jezu a typoenõme tyrise sytatose, toorihse toexiryke kyyrypyrykõ ephpyryme.

¹² Kyrixtu maro kuahta oya xine Ritonõpo ěpataka ytõko sytatose. Ihxike pyra roropa sytatose kueanokõ tyjamihtanothse exiryke. Imaro oturũko sytatose tonetupuhse kyya

xine exiryke.

¹³ Naeroro etuarimãko ase Kyrixtu omiry ekaroryke ya oya xine. Morara exiryke poremãpyra ehtoko jetuarimary etaryh-tao oya xine. Kure oripotohkõme Kyrixtu omiry ekaroase oya xine. Kure oripotohkõme roropa tomõse ase ãpuruhpyry taka.

Kypyno xine Kyrixtu exiry poko

¹⁴ Ritonõpo emero typoenõme se. Moro poko jemynyhmaryh-tao jeseikumuru pona porohnõko ase, joturutohme Papa Kapuaõ ãpataka.

¹⁵ Tonetupuhse kyya xine exiryke emero porehme tumyke exiiko sytatose, Kumykõme Ritonõpo exiryke, kapuaõkomo te, nono põkomo, enara.

¹⁶ Ynara ãko ase Ritonõpo a, “Papa Kapuaono, imehxo mase. Orẽpyra roropa mase. Naeroro ajamitunuru ekaroko Epezu põkomo a, Ouzenu maro orẽpyra toto ehtohme tukurohtao xine,” ãko ase opoko xine.

¹⁷ “Papa Kapuaono, Epezu põkõ akorehmako Omũkuru enetuputyry poko, Jezu Kyrixtu osesaritohme ikurohtaka xine. Akorehmako toto imehnõ pyno toto ehtohme, yronymyryme,” ãko ase.

¹⁸ “Akorehmako toto Papa, tuaro toto ehtohme, emero opoetory tõ maro, toto pyno Kyrixtu exiry poko, tuaro toto ehtohme imehnõ pyno exiry poko, enara,” ãko ase. Kapu zumo exiry sã Kyrixtu kypyno xine exiry mana. Kae exiry sã roropa kypyno xine Kyrixtu exiry mana. Tuna konõto zueme exiry sã roropa kypyno xine exiry roropa mana. Nono zumo exiry sã roropa kypyno xine Kyrixtu exiry mana. “Moro waro tyriko toto,” ãko ase Ritonõpo a.

¹⁹ Ý, ynara se ase oya xine roropa. Kyrixtu kypyno xine exiry waro se ase oya xine. Mame zuaro awahtao xine itamurume repe, emero waro pyra ro matose. Ynara exiryke, ekuhpõme sã kypyno xine Kyrixtu exiry mana. Mame Ritonõpo osesariry se ase okurohtaka xine, Ritonõpo a rokẽ tuaro oehtohkõme kure kuhse Ritonõpo exiryke.

²⁰ Mame tyjamitunuru ke kynekaropohpyrykõ motye tyriry waro Ritonõpo mana. Kynenetuputyhpyrykõ motye tyriry waro roropa mana, kukurohtaka xine.

²¹ Naeroro eya, “Imehxo mase, Ritonõpo,” sykatone, oximõme Jezu poetory tõ maro kuahtao xine. Kyrixtu Jezu maro toehse kuexirykõke. Naeroro morara sykatone kokoro rokene. Kakehpyra sehtone, enara.

4

Oxipoko enupunary poko Jezu poetory tomo a

¹ Morara exiryke, kure kyriatosene Ritonõpo. Naeroro oururukõ se ase. Taro ase tymyhse, Kuesëkõ omipona jerokuruke. Ynara kary se ase, kure rokẽ ehtoko, kure oehtohkõme toahmase oexirykõke Ritonõpo a. Morara exiryke kure rokẽ ehtoko.

² Opoko xine ro epyrypara ehtoko. Opoopore pyra ehtoko imehnõ maro. Azamaro pyra exiketõ zehno pyra ehtoko. Imehnõ pyno oexirykõke akorehmatoko toto.

³ Ritonõpo Zuzenu amaro xine ahtao oxipoko enupunãko matose. Oxipoko toenupunase oexirykõke oximarõ exiko matose. Tomeseke ehtoko, oxipoko enupunakehpyra oehtohkõme.

⁴ Morohnome matose toehse, toirõ Zuzenu amaro xine exiryke. Toiro rokẽ eraximãko matose. Jezu Kyrixtu maro jüme orihpýme oehtohkõ eraximãko matose. Moro poko toahmase matose Ritonõpo a.

⁵ Toiro rokẽ Kuesëkõ mana. Toiro tonetupuhse kyya xine kukurãkanekõme. Toirõ omi poe roropa tõpurihkase sytatose.

⁶ Toiro Ritonõpo mana, Kumykomo. Kuesëkõme roropa mana. Kymarõ xine toerohtoh kyrýko Ritonõpo mana, kukurohtao xine toexiryke.

⁷ Topehke pyra tynekaroryme tyjमितunuru tokarose Kyrixtu a kyya xine. Emero oxisã pyra repe yrome tõsenetupuhtopýpyr ae ro tyjमितunuru tokarose kyya xine.

⁸ Ynara tymerose Kyrixtu poko, Ritonõpo omiryne:

“Tonukuruhtao kakoxi tuhkãkõ tynyporemãkapotyã tarose tymaro.

Mame ekarory se toehtoh tonõ tokarose eya ahno tomo a,” tykase.

⁹ Otarãme ekaropõko matose, “Oty kary moro tõnuhse?” ãko matose otarame. Ynara mana, osemazuhme Kyrixtu tyhtose aporo, sero nono zopikoxi.

¹⁰ Naeroro Kapu ae Ayhtohpyryme ynororo. Kapu aka onuhketyne roropa mana. Kapu moinakoxi toytose ynororo. Emero esẽme toehse ynororo, kapuaõkomo, nono põkomo, enara mã esẽme toehse ynororo.

¹¹ Eya ekarory se toehtoh tonõ tokarose ahno tomo a. Tyjमितunuru tokarose eya xine orẽpyra toto ehtohme toerohtohkõ poko. Toitoine tymenekase eya, typoko imehnõ tuarõtatohme. Imehnõ tymenekase roropa eya urutõ kõme. Imehnõ tyrise roropa eya imeimehnõ pata põkõ eahmananõme, typoetoryme toto ehtohme. Imehnõ tymenekase typoetory tõ esẽme, imehnõ roropa tymenekase imehnõ typoetory tõ amorepaneme.

¹² Morara tyrise eya emese kure typoetory ehtohme toerohtohkõ poko, toto atakorehmatohme Kyrixtu omipona toehtohkõme, Kyrixtu poetory emãtohme, enara.

¹³ Mame oxisã exïko sytatose, Jezu Kyrixtu enetuputyry poko kyya xine, oxisã roropa exïko sytatose Ritonõpo mükuru waro kuexirykõ poko. Mame tuaro exiketõme exïko sytatose, Kyrixtu tuaro ehtoh samo.

¹⁴ Mame poetome pyra sã exïko sytatose. Poetohti ahtao tuaro pyra ro. Imehnõ omiry etaryhtao zae ehtoh onenetupuhpyra toto poetome toexirykõke. Onekunohto omiry etaryhtao eya xine ajohpe toto exiry waro pyra toto, osenekunohpõko rokene. Yrome kymarokõ poetome pyra sã sytatose toehse, tuaro kuexirykõke.

¹⁵ Naeroro ajoajohpe pyra sehtone kuotururukohtao, imehnõ pyno kuexirykõke. Mame Kyrixtu sã exïko sytatose. Kupuhpyrykõme mana, kuesëkõme, kutuisarykõme, enara.

¹⁶ Kyrixtu omi poe oximaro ipoetoryme sytatose, toiro kuokokõme samo. Morara exiryke oma tõkehko toiro zokome ehtoh sã, moro sã atakorehmãko Jezu poetory tõ mana, emero porehme. Naeroro kuesëkõ omipona kuahtao xine kure rokë sytatose, kuokokõ wãtãko mana. Moro sã atakorehmãko sytatose. Imehnõ pyno kuexirykõke, kypyno xine roropa imehnõ Jezu poetory tõ mana.

Kyrixtu a kuosenetupuhtohkõ tyrisenã sã ehtoh poko

¹⁷ Naeroro Kuesëkõ omi poe ynara kary se ase oya xine, jomipona ehtoko, yronymyryme. Jezu onenetupuhpynõ sã pyra ehtoko. Toiparo rokë Jezu onenetupuhpynõ osenetupuhnõko toh mana.

¹⁸ Tuaro pyra toto ipunaka. Koko ytoytoketõ sã ytoytõko toto. Isene pyra toto Ritonõpo poe tuaro pyra toexirykõke. Typenetatohkõ poko se rokë toto.

¹⁹ Tyyrypyrykõ poko tahtao xine ihximyra toto. Tyyrypyrykõ poko rokë toto. Popyra toexirykõ se rokë toto, ipunaka.

²⁰ Yrome mokaro sã pyra matose, Kyrixtu kure ehtoh waro toehse oexirykõke.

²¹ Osemazuhme ipoko metatose. Mame Kyrixtu omiry etaryhtao oya xine, ipoetoryme nymyry toehse matose. Mame ipoetoryme toehse awahtao xine zae oehtohkõ poko tamorepase matose imarõme toehse oexirykõke.

²² Naeroro pake Jezu onenetupuhpyra oehtopõpyrykõ irumekatoko. Æmoreme xine oorypyrykõ poko rokë mexiatosene. Moro onurumekara awahtao xine osenekunohnõko rokë matose oorypyrykõ poko openetarykõke. Naeroro oorypyrykõ irumekatoko.

23 Tyrisenā sã ehtoko okurohtao xine, kure ehtoh poko openetatohkõ penetatohme, zae ehtoh poko roropa õsenetupuhthkõ ehtohme, enara.

24 Mame upo kurã amurutoh sã kure oehtohkõ amurutoko. Ritonõpo nyrihpyry kurã amurutoko. Moro tamuruse oya xine ahtao Ritonõpo sã oenetoryõko imehnõ mana, Kyrixtu sã oexirykõke, zae roropa oexirykõke, oorypyrykõ poko pyra toehse oexirykõke, kure rokẽ oexirykõke, enara. Ynara kahtoko imehnomo a, “Kuosenetupuhthkõ tyrisenā sã tyrise ahtao, Ritonõpo sã ytoytõko sytatose. Zae rokẽ ytoytõko sytatose. Aomipona roropa sytatose,” kahtoko.

25 Naeroro ajoajohpe pyra ehtoko. Zae rokẽ oturutoko imehnõ maro, tytororo kuexirykõke Kyrixtu zokome.

26 Imepỹ zehno toehse awahtao xine tomeseke ehtoko, oorypyrykõ poko oexirykõino. Imepỹ zehno toehse awahtao xine, axĩ kure ehtoko ropa imaro, nyhpyra ro awahtao xine.

27 Tomeseke ehtoko, joroko tamuru oenekunohpyra xine ehtohme. Ynara kahtoko eya, “Mya ytoko, yrypyry xihpyry poko jyripopyra exiko,” kahtoko eya.

28 Imepỹ mõkomory tomatonanohe oya xine ahtao onematonanohzomopyra ehtoko. Erohtoko tineru apoitohme oya xine, oerohtamitukõme, õkyryrykõ epekahtohme oya xine, tymõkomokākara akorehmatohme roropa oya xine.

29 Omi xihpyry ke imehnõ onurupyra ehtoko. Zae rokẽ imehnõ zurutoko, toto akorehmatohme yronymyrymehxo Ritonõpo omipona toto ehtohme. Zae rokẽ zurutoko toto orẽpyrahxo toto ehtohme Kyrixtu omipona, õmirykõ etaxĩpo eya xine.

30 Mame Ritonõpo Zuzenu Kurã anasamapopyra ehtoko. Ritonõpo nekarohpyryme mã oya xine Zuzenu. Typoetoryme oenetupuhpotoryõko mana imehnomo a. Imeĩpo tymyhpokase ropo sã exĩko matose. Moro poko otuarõtanohtoryõko mana.

31 Tohne oehtopõpyrykõ irumekatoko. Oorypyrykõ poko openetatohkõ roropa irumekatoko. Imehnõ zehno oehtohkõ roropa irumekatoko. Opore imehnõ onurupyra ehtoko. Imehnõ onykerekeremara ehtoko. Imehnõ ryhmary se pyra ehtoko.

32 Yrome imehnõ pyno ehtoko. Kure toto riry poko osenetupuhthkõ. Imehnõ rypyry ikorokapotoko Ritonõpo a. Moromeĩpo owenikehtoko, “Otara kara,” kahtoko, Ritonõpo a oorypyrykõ korokatopõpyry samo, Kyrixtu maro toehse oexirykõke.

5

¹ Ritonõpo poenõme oexirykõke, ipoenohoko. Opyno xine roropa Ritonõpo exiryke ipoenohoko, isã oehthõkõme.

² Imehnõ pyno ehtoko ipunaka. Pake ahtao juteu tamuru tomo a kaneru tõ totapase tyrypyrykõ korokapotohme Ritonõpo a. Moro saaro tõsekarose Kyrixtu, tynekaroryme Ritonõpo a kyyrypyrykõ epehmatohme. Täkye Ritonõpo toehse Jezu orikyry poko. Typoxine exikety sã kynexine eya. Naeroro kypyno xine Kyrixtu ehtoh sã imehnõ pyno ehtoko.

³ Ritonõpo poetoryme oexirykõke oorypyrykõ poko pyra ehtoko ipunaka. Imehnõ nohpo tõ poko pyra ehtoko te, imehnõ rypyry poko pyra roropa ehtoko, imehnõ mõkomory poko penetara ehtoko roropa. Morohne poko oturupyra ehtoko roropa, ipoko ehtoh kara morohne.

⁴ Omi rypyry poko pyra ehtoko, popyra exiryke. Ajoajohpe pyra ehtoko. Imehnõ rypyry poko oturunohoko popyra mana ipunaka. Yrome Ritonõpo a, "Kure mase," kahtoko. Morara kary oya xine kure mana.

⁵ Tuarõ ehtoko, imehnõ nohpo tõ poko exiketõ mã omõpyra Kyrixtu maro, Ritonõpo esaka. Enara toh mana omõpyra Ritonõpo esaka. Imehnõ rypyry poko exiketõ roropa omõpyra mã toto. Mõkomo poko penetaketõ roropa mã omõpyra. (Mõkomo poko openetarykohtao, Ritonõpo myakamãko sã matose ahno nyrihpyry ke.)

⁶ Osenekunohpopyra ehtoko ajoajohpãkõ omiry poko. Morohne poko toto exiryke toto zehno exiko Ritonõpo mana. Toto wãnohnõko roropa mana, tõmipona pyra toto exiryke.

⁷ Tyrypyry poko exiketõ maro pyra ehtoko.

⁸ Osemazuhme aporo Kyrixtu waro pyra mexiatose. Koko ytoketõ sã mexiatose. Yrome Jezu Kuesëkõ poetoryme toehse oexirykõke saeremae ytoketõ sã matose. Naeroro zuaro exiketõ sã ehtoko, Ritonõpo omipona.

⁹ Saeremae ytoketõ sã kuahtao xine, kure imehnõ riko sytatose. Zae ehtoh se exiko roropa sytatose. Imehnõ akorehmãko sytatose Kyrixtu omiry omipona toto ehtohme.

¹⁰ Osenetupuhtoko Kuesëkõ omiry poko, aomipona oehthõkõme, täkye Kuesëkõ ehtohme opoko xine.

¹¹ Kyrixtu waro pyra exiketõ tyrypyry poko rokẽ toto. Xinukutumae ytoketõ sã rokẽ toto. Naeroro mokaro maro pyra ehtoko. Yrome toto rypyry zumakatoko aryhnaka, zurutoko toto zomory zuaro toto ehtohme.

¹² Tokare pyra mokaro tyrypyrykõ poko ehtoh poko jotururu se pyra ase popyra ya exiryke.

¹³ Emero rokẽ saeremãka tonehse ahtao kure enõko sytatose. Iiryryrymãkõ tonehse ahtao Kyrixtu a iiryryrykõ osenõko saeremao samo.

¹⁴ Ynara exiryke, emero tonepose ahtao saereme sã exiiko, jarao exiiko mana. Morara exiryke ynara tymerose imepyny a:

“Nyhkety, apakako ty.

Oësemãko ropa orihxĩpo,
mame Kyrixtu saereh ãko mana opona,”
me tymerose.

¹⁵ Naeroro tomeseke ehtoko oehtohkõ poko. Tuaro pyra exiketõ sã pyra ehtoko. Tuaro ehtoko.

¹⁶ Tuaro pyra exiketõ maro awahtao xine ekurehpyra ehtoko. Amorepatoko toto Ritonõpo omiry poko, tuhke iirypyrymãkõ nae exiryke.

¹⁷ Mame tuaro pyra exiketõ sã pyra ehtoko. Osenetupuh-toko Kuesëkõ omiry poko, aomipona oehtohkõme, Kuesëkõ tãkye ehtohme opoko xine.

¹⁸ Etÿpyra ehtoko eukuru ke, tahpyra oehtohkõme. Ritonõpo Zuzenu a rokë osekarotoko, kanawa ãpuineme sã aaronekõme aehtohme.

¹⁹ Oximaro awahtao xine oturutoko oxime Ritonõpo poko. Oeremiatohkõ kurã ae roropa Ritonõpo ãkyematohme oeremiatoko, oximõme, Ritonõpo netaryme. Tawi omihpyry ae roropa oeremiatoko, Kuesëkõ netaryme. Kure mase Ritonõpo, kahtoko okurohtao xine.

²⁰ Kure mase, kakehpyra ehtoko Ritonõpo a. Emero kure oya xine ahtao, “Kure mase,” kahtoko. Emero pyra kure ahtao oya xine roropa, “Kure mase,” kahtoko ro Kumykomo a, Kuesëkõ Jezu Kyrixtu enetuputyryke oya xine.

Tynioke exiketomo tyniokõ maro

²¹ Imehnõ Jezu poetory omipona ehtoko, kure Kyrixtu ri-tohme oya xine.

²² Nohpo tomo, oniokõ omipona ehtoko, kure Kuesëkõ riry samo.

²³ Ynara exiryke, tpyty esëme orutua mana, typoetory tõ esëme Kyrixtu ehtoh samo. Typoetory tõ kurãkaneme roropa mana, toto pynanohneme roropa mana. Zokome mã toto.

²⁴ Naeroro Kyrixtu omipona ehtoko yronomyryme. Morararo ehtoko nohpo tomo, oniokõ omipona ehtoko.

²⁵ Orutua komo, opyxiãkõ pyno ehtoko. Typoetory pyno Kyrixtu ehtoh saaro. Mame typoetory tõ pyno toexiryke tamoreme kynorihne, typoetory tõ kurãkatohme tyya.

²⁶ Kynorihne Ritonõpo omipona enetupuhnanõ ehtohme. Tukurikase roropa toto tõmipona toto ehtohme. Otyro kurikary sã kyya xine, moro sã tukurikase toto eya,

²⁷ toto ekarotohme tyya tpytytyme kurano, oryxime exikety samo, imeimehnõ maro exipitopÿ samo, atapuropyra, tunuriake pyra, ipihpyry kure potu, kurã rokë rahkene.

²⁸ Orutua komo, õkokõ pyno oehtohkõ sã, opyxiäkõ pyno ehtoko. Typyty pyno orutua ahtao, osepyno roropa mana.

²⁹⁻³⁰ Ynara exiryke, kuokokõ pyno sytatose. Kuokokõ otuhmãko sytatose, osepyno kuexirykõke. Moro sã Kyrixtu typoetory pyno mana, zokome kuexirykõke.

³¹ Ynara tymerose Ritonõpo omiryne, “Naeroro orutua kõ tumykõ rumekãko, tysekõ rumekãko roropa mã toto, typyxiäkõ maro rokẽ toehtohkõme. Mame mokaro asakoro typyty maro oximaro exiko toto. Toiro tupũke sã exiko toto,” me tymerose.

³² Zae mã morohne tymerose. Tupime mã enetuputyry repe. Yrome ywy moro poe Kyrixtu enetupuhnõko ase, typoetory tõ pyno aexiry poko.

³³ Yrome opoko xine roropa ynara enetupuhnõko ase. Typye exiketyme awahtao xine opyxiäkõ pyno ehtoko osopyno oehtohkõ saaro. Morararo ehtoko nohpo tomo, kure oniokõ tyritoko roropa.

6

Poetohiti tumykõ maro ehtoh poko

¹ Poetohiti, Jezu poetoryme oexirykõke, omykõ omipona ehtoko. Asakõ omipona ehtoko roropa. Toto omipona awahtao xine zae matose Ritonõpo a.

² Ynara tymerose Ritonõpo omiryne, “Kure omykõ tyritoko. Asakõ roropa kure tyritoko,” tykase. Morara kaxiipo ro tyya, “Oepehmatorỹko ase

³ kure rokẽ oehtohkõme, okynã orihpopyra oehtohkõme oesao xine,” tykase ynororo pake.

⁴ Typoenõkamo opoenõkõ onyhtomara ehtoko, zehno pyra toto ehtohme. Kure rokẽ opoenõkõ zuãtanohtoko, zurutoko roropa, tyrypyrykõ poko pyra toto ehtohme. Amorepatoko toto Ritonõpo omiry poko, aomipona toto ehtohme.

Tosẽke exiketomo tosẽkõ maro

⁵ Tosẽke exiketomo, tomeseke ehtoko oesẽkõ omipona oehtohkõme. Onekunohto pyra roropa ehtoko. Morara awahtao xine Kyrixtu omipona roropa matose.

⁶ Naeroro toto omipona ehtoko, tonesẽme rokẽ pyra, kure oekarotohkõme rokẽ pyra eya xine roropa. Yronymyryme Ritonõpo omipona ehtoko, Kyrixtu poetoryme oexirykõke.

⁷ Ynara kahtoko okurohtao xine, “Mose pokoino rokẽ pyra erohnõko ase. Jesẽ nymyry pokoino erohnõko ase,” kahtoko. Mame tãkye ehtoko roropa oerokurukohtao.

⁸ Wenikehpyra ehtoko roropa kuepehmarykõ poko Kuesẽkomo a. Tosẽke kuahtao xine, tosẽke pyra kuahtao xine roropa, kuerohitamitukõ epehmãko Kuesẽkõ mana.

⁹ Typoetokamo, morararo ehtoko, kure rokene, opoetory tomo a. Opoopore pyra ehtoko eya xine. “Awãnohtorÿko ase,” kara ehtoko roropa eya xine. Ynara wenikehpyra ehtoko, opoetory tō maro, Kuesëkō kapuaō poetoryme matose. Eya kymarokō emero oxisamo. Naeroro oxisã kyritorÿko mana, kure rokene.

Soutatu sã tōsewomatohke Jezu poetory tō mana

¹⁰ Morarame ynmerohpyry etyhpyryme ynara kary se ase oya xine, ajamihtatoko Kuesëkō maro oexirykōke. Kuesëkō jamitunuru emero jamitunuru motye kuhse. Ijamitunuru roropa kukurohtao xine mana.

¹¹ Mame soutatu tō aosewomatohkō nae, toto zupōme. Moro saaro Ritonōpo nekarohpyry kyya xine, joroko tamuru kyyryhmarā xine ehtohme. Naeroro Ritonōpo jamitunuru enetupuhtoko, tōmipona oripyra xine joroko tamuru ehtohme.

¹² Soutatu tō sero nono po ahno apoïko, toto poremäkapotohme. Yrome kymarokō tyoro samo, Ritonōpo zehnotokō poremäkapōko sytatose. Iiryppymākō esē tō mokaro, ahno kara mokaro, sero pōkō kara, kapuaōkō mokaro. Jamihme mǎ toto, tuhke roropa mǎ toto.

¹³ Naeroro axī Ritonōpo jamitunuru apoitoko, soutatu tomo a tōsewomatohkō apoitoh samo. Morarame oetuarimarykohtao orēpyra matose exīko, oryhmarykō se exiketō maro ātātapoirykohtao. Morarame tātatapoikehse awahtao xine, orēpyra exīko matose.

¹⁴ Moro eraximaryke oya xine zae rokē oturutoko. Zae ōtururukohtao tymetÿ eary mykyhpō soutatu sã matose. Kure rokē imehnō tyritoko roropa. Morara awahtao xine soutatu a tupuropuru apururu sã matose.

¹⁵ Imehnō anamorepakehpyra ehtoko Ritonōpo omiry kurǎ poko, Tumūkuru a iiryppymākō kurākary ropa poko. Morara awahtao xine, soutatu tysapatuke sã matose.

¹⁶ Kuesëkō onenetupuhkehpyra ehtoko. Kuesëkō enetuputyryhtao oya xine soutatu tomahpōke tōsewomatohke sã matose. Moro ke zehnotokō pyrēpyry zukatoh ezhkāko soutatu tō mana onuopyra toehtohme. Mokyro sã roropa matose tukuhse awahtao xine iiryppymākō esemy a. Orēpyra exīko matose Kuesëkō enetuputyryke oya xine.

¹⁷ Soutatu tō tupuhpyrykō ewomatoh nae. Moro sã matose tukurākase oexirykōke Jezu Kyrixtu a. Okurākatopōpyrykō waro oexirykō oewomatohkōme mana. Mame typyreke roropa soutatu tō mana. Morararo Ritonōpo omiry opyrekōme sã mana, Ritonōpo Zuzenu nekarohpyry orēpyra oehtohkōme aomipona.

18 Morohne poko ehtoko emero õtururukohtao Ritonõpo maro. Oturutoko Ritonõpo a, ãkorehmatohkõme. Emero rokẽ ahtao oturutoko Ritonõpo maro Zuzenu nekarory poko. Naeroro tuaro ehtoko. Poremãpyra ehtoko roropa. Ritonõpo poetory poko oturukehpyra ehtoko.

19 Ypoko roropa oturutoko Ritonõpo a, tõmiry ekarotohme ya, imehnõ amorepatohme ya, orẽpyra jehtohme toto zuru-ruhtao ya Kyrixtu omiry poko, toto kurãkary poko roropa Ritonõpo osenetupuhtopõpyra ae ro.

20 Kyrixtu omiry poko imehnõ tuarõtanohneme ase. ãpuruhyry tao ro jahtao imehnõ tuarõtanohnõko ro ase. Naeroro oturutoko Ritonõpo a orẽpyra jehtohme. Ynara kahtoko, “Papa, ajamitunuru ekaroko Pauru a orẽpyra aehtohme imehnõ zurutohme Kyrixtu omiry poko,” kahtoko.

Etyhpyry

21 Kuakorõkõ kurã Tikiku yronomyryme Kuesëkõ omipona roropa mana. Oenese xine ytõko mana, ouruse xine roropa, taro jehtoh poko, tuaro oehtohkõme.

22 Morara exiryke mokyro aropõko ase oya xine, ouru-tohkõme yna ehtoh poko, tãkye oehtohkõme yna poko.

23 Ynara ãko ase Ritonõpo a opoko xine, “Papa Kapuaono, Epezu põkõ akorehmako, torëtyke pyra toto ehtohme, imehnõ pyno roropa toto ehtohme, itamurumehxo oenetupuhtohme roropa toto a,” ãko ase. Morara ãko ase roropa Kuesëkõ Jezu Kyrixtu a.

24 Kure oriporykõ se ase Ritonõpo a, emero Kuesëkõ Jezu Kyrixtu pyno exiketõ maro, jũme ipyno toehse toto exiryke. Enara rokene.

PIRIPO

Pauru Nymerohpyry Piripo pōkō

Neneryme

Filipenses

Ekarotopo

Masetonia nonory po, Kerexia po pata Piripo kynexine. Morotōkō amorepase Pauru toytose omi kurā ekarose eya xine Jezu poko. Mame Jezu tonetupuhse eya xine, tōximōpitose toto Jezu eahmaryme (Atos 16.12-40). Imeīpo tuhke jeimamyry taropose ahtao, sero pape, *Piripo*, tymerose Pauru a āpuruhpyry tao tahtao Roma po (Piripo 1.7). Mame toto ekary totase tyya ahtao Jezu poetory tō poko Piripo po, torētyke toehse ynororo mokaro poko, ajohpe amorepananō poko roropa. Tuaro toehse roropa ynororo toitoine Jezu enetupuhnanō tamuximākō epeme pyra toehse, jehno toehse toto. Sero pape tynumerohpyry taropose eya Jezu poetory tō Piripo pōkō neneryme. Tynumerohpyry ae: “Kure matose,” āko roropa mana toto nenehpohpyry pokoino, tineru tonehpose eya xine exiryke.

Sero ekarōko Piripo pōkō pyno Pauru ehtoh poko ipunaka. Ekarōko roropa nase Jezu enetuputyry poko, tākye ehtoh poko, imehnō pyno ehtoh poko te, orēpyra ehtoh poko Ritonōpo omipona. Toetuarimaryhtao ro, Jezu sā, tākye osekarōko Pauru mana. Imehnō amorepāko ro mana Ritonōpo omiry poko Jezu poko. Atamorepāko ro Pauru Jezu osenetupuhtoh riry poko tōsenetupuhtohme, Jezu ehtoh sā toehthohme roropa (Piripo 2.5-11).

Sero pape ao

Pauru osekarotopōpyry 1.1-11

Pauru ehtopōpyry 1.12-26

Kyrixtu sā imehnō pyno ehtoko 1.27–2.18

Timoteu te, Epaporotitu roropa 2.19-30

Kyrixtu marōme kuexirykō ipunaka 3.1–4.9

“Kure mase,” āko Pauru 4.10-20

Aosekazumatopo, kure toto rīpotopo 4.21-23

Pauru osekarotopōpyry

¹ Ynymerohpyry moro onenerykōme, Piripo pōkomo. Ritonōpo poetoryme matose. Jezu Kyrixtu omipona exiketōme matose. Ritonōpo omiry ekaronanō neneryme roropa sero merōko ase, ākorehmananōkō maro. Ywy ase Pauru. Ymaro Timoteu nase. Jezu Kyrixtu poetoryme ynanase.

² Ynara āko ase Ritonōpo a, Kumykomo a, Kuesēkō Jezu Kyrixtu a roropa: “Papa, opoetory tō pyno exiko Piripo pōkomo. Torētyke pyra tyriko toto,” āko ase opoko xine.

Piripo pōkō poko Pauru oturutoh Ritonōpo a

³ Opoko xine josenetuputyryhtao: “Kure mase Papa, Piripo pōkō pyno exikehpyra oexiryke,” āko ase Ritonōpo a.

⁴ Opoko xine jotururuhtao Ritonōpo a tākye kuhse ase oturūko.

⁵ Oty katohme? Arypyra. Moino ro, jytopitoryhtao oesaka xine, kuakorehmatose imehnō amorepary poko omi kurā poko Jezu Kyrixtu poko. Āko ro matose seromaroro, jakorehmāko ro.

⁶ Naeroro ynara enetupuhnōko ase, okurohtao xine erohnōko mā Ritonōpo. Tyrisenā sā oritorŷko mana. Pake toerohpitose ynoro. Erohkehpyra mana opoko xine, Jezu Kyrixtu oepyry ropa ponāmero. Tooehse ropa Jezu ahtao rokē toerohtoh poko otyhkāko mā Ritonōpo.

⁷ Ypyno toexiry sā opyno xine roropa mā Ritonōpo. Opyno xine ase roropa. Jakorehmananōme matose, Ritonōpo nyrohmanohpotoh poko, aomiry zae ehtoh ekarory poko imehnomo a. Ehxiropyra matose āpuruhpyry tao jexiry poko. Morararo āpuruhpyry tao pyra ro jahtao jakorehmananōme mexiatose, imehnō amorepary poko omi kurā poko Jezu Kyrixtu poko.

⁸ Etatoko pahne, yronomyryme opyno xine ase, opyno xine Jezu Kyrixtu ehtoh samo. Opyno xine ase tamorepase jexiryke eya opyno xine jehtoh poko. Ajohpe pyra ase morara kary poko ya. Juaro Ritonōpo mana.

⁹ Ynara āko ase Ritonōpo a opoko xine: “Papa, Piripo pōkō akorehmako kokoro rokene itamurumehxo osepyno toto ehtohme. Opoko zuarohxo toto ehtohme akorehmako toto Papa, zae ehtoh menekary waro toto ehtohme roropa,

¹⁰ zae kuhse toexirykō se toto ehtohme oneneryme,” āko ase Ritonōpo a. Morara awahtao xine tyrypyhpyke pyra matose exīko, ohxiropyra xine roropa imehnō mana Kyrixtu oepyry ropa ahtao sero nono pona.

¹¹ Zae ehtoh poko exīko matose, Jezu Kyrixtu a tyjami-tunuru tokarose exiryke oya xine. Aomi poe kure Ritonōpo rīko matose. Mame: “Emero motye kure mase Ritonōpo,” āko imehnō mana Ritonōpo a zae oehtohkō eneryke tyya xine.

Emero motye Kyrixtu kure ya mana katopōpyry Pauru a

¹² Jakorō tomo, pitiko rokē pyra tyhtomase ywy onenutupuhpynomo a. Yrome enaromyra exiase omi kurā ekarory poko imehnomo a. Mame orēpyra jeneryke, imehnō Jezu poetory tō roropa orēpyra omi kurā ekaropitōko mana. Naeroro

tuhkehxo mā Ritonōpo omiry kurā waro exīko Jezu Kyrixtu poko. Moro waro oexirykō se ase.

¹³ Tarōkō mā ypoko zuaro toehse, kowenu tuisary tapyī erase tō emero zuaro. Āpuruhyry taka tōmapose ywy, Kyrixtu poetoryme jexiryke. Īperatu tapyī taōkō roropa emero zuaro mā toto ypoko.

¹⁴ Naeroro ehxiropyra jexiryke omi kurā ekarory poko āpuruhyry tao jahtao ro, tuhke Kuesēkō omipona exiketō orēpyrahxo exīko mana Kuesēkō enetuputyry poko. Enaromyra mā toto Ritonōpo omiry poko imehnō amorepary poko, kokoro rokene.

¹⁵ Toitoinē Kyrixtu poko imehnō zurūko mā toto jumoxike toexirykōke, kure tōsekarorykō se roropa toexirykōke. Yrome imehnō mā Ritonōpo omiry ekarōko imehnomo a, toto pyno toexirykōke.

¹⁶ Ypyno roropa toexirykōke Kyrixtu omiry ekarōko mā toto zae. Ritonōpo omi poe aomiry kurā myakāmary se pyra jexiry enetupuhnōko mā toto.

¹⁷ Yrome mokaro jumoxike exiketō mā ajohpe sā rokē Kyrixtu poko imehnō zurūko. Osepyno rokē mā toto. Imehnō zurūko toh mā repe Kyrixtu poko ymotyēkatohme, orēpyrahxo se toexirykōke.

Josantry se roropa mā toh repe, āpuruhyry tao jahtao.

¹⁸ Otara kara. Tākye rokē ase Kyrixtu poko imehnō tamorepase ahtao, jumoxike exiketomo a tamorepase toto ahtao, ypyno exiketomo a tamorepase toto ahtao roropa. Tākye exikehyra ase tamorepase imehnō ahtao, enara.

¹⁹ Jezu Kyrixtu Zuzenu ymaro mana. Jakorehmāko mana. Jakorehmāko roropa matose ypoko Ritonōpo a ōtururukōke. Naeroro zuaro ase tūtāko ropa ase āpuruhyry tae. Morara exiryke tākye ase.

²⁰ Ynara se ase, yronymyryme Kyrixtu omipona se ase. Orēpyra jexiry se ase Ritonōpo nyrohmanohpotopōpyry poko ya, kokoro rokene ekurehyra jehtohme. Seromaroro kuhse enaromyra se ase. Kure Kyrixtu riry se rokē ase, orihpyra ro jahtao ro, toorihse jahtao ro, enara.

²¹ Oty kure ya sero nono po? Emero motye Kyrixtu kure ya mana. Naeroro toorihse jahtao kurehxo exīko ase imaro exikehyra jexiryke.

²² Yrome orihpyra jahtao erohnōko ro ase. Ritonōpo nyrohmanohpotoh kurā poko ro ase. Orihpyra jahtao imehnō Kyrixtu enetupuhnōko mana jomiry etaryke tyya xine. Morara exiryke imenekary waro pyra ase, jorikyry, orihpyra jexiry, enara.

²³ Asakoro kure ya mana. Sero nono rumekary se ase, Kyrixtu maro jehtohme. Morara kurehxo ya repe.

²⁴ Yrome oya xine kurehxo orihpyra jexiry aporo ākorehmatohkōme.

²⁵ Moro enetupuhnōko ase. Naeroro orihpyra ase aporo amaro xine jehtohme. Āmorepatorỹko ase zuarohxo oehtohkōme, tākye roropa oehtohkōme Ritonōpo enetuputyry poko oya xine.

²⁶ Morarame tākye kuhse exīko matose, amaro xine tooehse ropa jahtao kure jexiryke oya xine. “Imehxo mā Jezu Kyrixtu,” āko matose orihpyra jexiryke, imarō oexirykōke.

²⁷ Ynara se ase oya xine, zae oehtohkō se ase. Kyrixtu omipona nymyry oexirykō se ase. Morarame aomipona awahtao xine orēpyra Jezu enetupuhnōko matose. Mame amaro xine jahtao, amaro xine pyra jahtao roropa ynara matose Ritonōpo omipona. Ynara etary se ase opoko xine imehnomo a. “Piripo pōkō orēpyra mā toto Ritonōpo omipona. Atakorehmāko roropa mā toto imehnō amorepary poko Kyrixtu enetupuhpotohme eya xine,” āko mā toto ya opoko xine.

²⁸ Ozehnotokō zuno pyra ehtoko. Mokaro motye kuhse orēpyra Ritonōpo mana. Naeroro orēpyra rokē ehtoko kokoro rokene. Morarame enaromyra oexirykō eneryke tyya xine typoremākaporykō enetupuhnōko mā toto. Apotoimo htaka tyriyrykō enetupuhnōko mā toto. Yrome tōmipona se exiketō pynanohnōko Ritonōpo mana. Moro enetupuhnōko roropa mā toto. Naeroro ākorehmatorỹko Ritonōpo mana, porempāpyra oehtohkōme jūme imaro oehtohkōme roropa.

²⁹ Tymenekase matose Ritonōpo a tōmipona oehtohkōme. Kyrixtu poetoryme matose erohnōko, Kyrixtu enetuputyryke oya xine oesēkōme. Etuarimāko roropa matose ipoetoryme oexirykōke.

³⁰ Pake josanusasene yzehnotokomo. Josanusary me-neatosene. Moro waro matose. Seromaroro, josanusāko ro mā toto. Morararo mā toto, ōsanumatorỹko Kyrixtu poetoryme oexirykōke.

2

Penekehpyra Kyrixtu exiryke kuakorehmanekōme nymyry toehse

¹ Orēpyra matose Kyrixtu poetoryme toehse oexirykōke. Opyno xine toexiryke ākorehmatorỹko Kyrixtu mana torētyke pyra oehtohkōme. Ritonōpo Zuzenu Kurā mā āmorepatorỹko okurohtao xine. Imehnō Jezu poetory rīko matose kure. Toto pyno roropa matose.

² Morara exiryke ajohpãme sã oxisã osenetupuhtoko. Oxisã roropa imehnõ pyno ehtoko. Oxisã õsenetupuhtokõ ahtao jãkyemãko matose.

³ “Imehxo ase, imehnõ motye,” kara ehtoko. Imehnõ motye kure oexirykõ poko epyrypara ehtoko. Toto maro oxiekyryme sã ehtoko. Kure tyritoko toto, otuisarykõme samo.

⁴ Osepyno rokẽ pyra ehtoko. Imehnõ akorehmatoko.

⁵ Jezu Kyrixtu osenetupuhtoh sã osenetupuhtoko.

⁶ Moino ro Ritonõpome Jezu Kyrixtu kynexine.

Mame: “Asã tuisame se rokẽ ase Papa,
ahnome jexiry se pyra ase,” kara ynororo Tummy a.

⁷ Tamoreme tuisame toehtoh turumekase eya sero põme toehtohme
imehnõ akorehmaneme roropa toehtohme.

Mame ahnome tonuruse kysã xine ehtohme.

⁸ Mame orẽpyra toexiry turumekase Tummy omipona toehtohme ipunaka toorikyry ponãmero.

Tummy omihpyry ae ro Jezu kynorihne.

Wewe axikahpyry pokona toxixihmase,
iiryryryme aexihpyry samo.

⁹ Morara exiryke emero motye
tuisamehxo Jezu tyrise Ritonõpo a, tymaro aehtohme.

Tuisa esety ke tosehapse roropa ynororo Ritonõpo a ime
aexiry enetupuhtohme imehnomo a emero.

¹⁰ Morara exiryke kure Jezu riry poko
tosekumurukõ po porohnõko mã toto kapuaõkõ emero te,
sero nono põkomo, aorihyã roropa.

Emero porohnõko tosekumurukõ po mã toto.

¹¹ “Omoro mase yna esẽme Jezu Kyrixtu,” ãko mã toto imehnõ
netaryme emero.

“Kure Ritonõpo mana. Kumykõme mana.

Emero motye orẽpyra mana,” ãko roropa mã toto.

Ritonõpo poetry tõ saerehkane sã mã toto

¹² Etatoko pahne wekyry tomo, opyno xine ase. Amaro xine jahtao jomiry mymoitone. Naeroro moro motye sero maroro jomipona ehtoko amaro xine pyra ro jahtao. Ritonõpo nyrohmanohpotopõpyry poko erohtoko. Tomeseke ehtoko roropa aomipona oehtokõme. Ritonõpo zuno ehtoko. “Arypyra,” kara ehtoko eya, opynanohkehpyra xine aehtohme.

¹³ Ynara exiryke okurohtao xine mã Ritonõpo, ãkorehmatorỹko mana tõmipona se oehtokõme. Tyjमितunuru ekarõko oya xine mana, tõmipona oehtokõme, enara.

¹⁴ Mame emero rokẽ poko awahtao xine, atakirimara ehtoko. Oseosezuhpyra ehtoko roropa,

¹⁵ tyrypyhpyke pyra oehtohkōme imehnomo a, okurohtao xine roropa zae oehtohkō waro oehtohkōme. Iiryryymākō rānao matose. Ajohpākō rānao sero nono po matose roropa. Naeroro Ritonōpo poenōme sã ehtoko kure rokē ehtoko. Xirikuato osenēko koko. Moro saaro matose zae awahtao xine Jezu Kyrixtu omipona iiryryymākō rānao awahtao xine, zae oehtohkō enēko mǎ toto.

¹⁶ Ritonōpo omiry kurā ekarotoko eya xine, orihp̄yme toto ehtohme Jezu enetuputyryke tyya xine. Morara awahtao xine tākye kuhse ase exīko opoko xine Kyrixtu oepyyry ropa ahtao. Zuaro exīko ase. Jerohtopōpyry amaro xine toiparo rokē pyra exiry waro exīko ase.

¹⁷ Otarāme okynǎ pyra jetapāko onenetupuhpynō mana. Yrome jorikyry ynekaroryme mana Ritonōpo a, orēpyra jerohtopōpyryke amaro xine. Yrome otara kara. Tākye ro ase jorikyryhtao ākorehmatohkōme Jezu enetuputyry poko oya xine. Tākye oexirykō se ase roropa moro poko.

¹⁸ Tākye oexirykō se ase roropa toorihse jahtao. Emynyh-mara ehtoko ypoko. Tākye ehtoko ysamo.

Timoteu poko Eparatoritu poko roropa

¹⁹ Okynǎ pyra Timoteu enyokyry se ase oya xine, aropory se Ritonōpo ahtao. Oenese xine aropory se ase kure oehtohkō ekaropose oya xine, zuaro jehtohme, tākye jehtohme.

²⁰ Timoteu opyno xine yronymyryme mana ysaaro. Imep̄y pyra mana. Isǎ exikety pyra mana.

²¹ Imehnō mǎ emero toerohtohkō poko rokē osenetupuhnōko mǎ toto. Jezu Kyrixtu omiry ekarory poko osenetupuhpyra mǎ toto. Typoko xine rokē osenetupuhnōko mǎ toto.

²² Yrome Timoteu mokaro sã pyra mana. Erohketyme nymyry mana. Kure mana, zuaro matose. Ymaro erohnōko mana omi kurā poko imehnō amorepary poko Jezu poko. Umūkurume sã Timoteu nase. Jūme sã ase roropa.

²³ Morara exiryke enyokyry se ase oya xine. Yrome otara exīko hano. Otarāme āpuruhyry tae tūtāko ropa ase zuaro pyra ase. Zuaro jahtao rokē enyohnōko ase oya xine ouruse xine.

²⁴ Kuesēkō jamitunuru enetupuhnōko ase. Jytory se ase roropa oenese xine. Kuesēkomo a: “Ytoko,” kary momohnōko rokē ase jytotohme.

²⁵ Kuakorōkō aropōko ropa ase oya xine, Eparatoritu. Pake menepotone jakorehmaneme. Ymaro toerohse ynororo omi kurā ekarory poko. Urumekara ro mana. Jepeme nymyry mana.

²⁶ Oenese xine toytory se mana. Toemynyhmase ynororo opoko xine, akuruhtatopōpyry poko totase oya xine exiryke.

Ynara tykase ynororo: “Toorihse Eparatorotitu mā otarame,’ āko toh mā ypoko,” tykase ynororo. Morara exiryke toemynyhmasē ynororo opoko xine.

²⁷ Itamurume kure pyra nexiase. Orikyīse nexiase. Yrome ipyno Ritonōpo nexiase. Ipyno rokē pyra, ypyno roropa nexiase omuhpe jexiryino.

²⁸ Morara exiryke yronymyrymehxo Eparatorotitu enyokyry se ase oya xine enetohme ropa oya xine. Tākye matose exīko mokyro eneryke ropa oya xine. Morarame tākye toehse awahtao xine emynyhmarahko exīko ase roropa.

²⁹ Naeroro mokyro eahmatoko oesaka xine aytotohme. Tākye ehtoko imaro ākorōkōme exiryke, Kuesēkō poetoryme exiryke. Morara ehtoko emero Eparatorotitu panōkomo a. Kure rokē tyritoko toto. Morararo ehtoko emero, Jezu poetory tō maro. Kure rokē tyritoko toto.

³⁰ Toorikyry zuno pyra Eparatorotitu nexiase. Jakorehmara mexiatose moe oexirykōke. Yrome imep̄y menyokyatose jakorehmatohme eya. Osepyno pyra nexiase. Jakorehmase Kyrixtu omi poe takuruhtary ponāmero.

3

Zae ehtoh poko Ritonōpo a

¹ Morarame jakorō tomo, atākyematoko Kuesēkō poetoryme oexirykō poko. Penekehpyra ase morara kary poko ya. Apitoryme morara ymeroase onenerykōme. Oty katohme? Arypyra, ynymerohpyry omipona awahtao xine kure rokē exīko matose.

² Tomeseke ehtoko popyra ehtoh poko exiketō poko. Kaikuxi sã oryhmarykō se rokē mā toto. “Aīkōpotapihpyry isahkatoko kure oehtohkōme Ritonōpo a,” āko mā toto. Opūkō sahkapyry se toh mā repe. Tuarō ehtoko mokaro poko. Zae pyra exiketō mokaro.

³ Yrome mokaro sã pyra sytatose. Kukurohtao xine tukurākase kuexirykōke. Ritonōpo Zuzenu poe Ritonōpo poko sytatose. Atākyemāko sytatose Jezu Kyrixtu poetoryme kuexirykōke. Kupūkō sahkary tōkehko, kuakorehmara xine ipunaka kure kyrirykō poko Ritonōpo a. Moro waro sytatose.

⁴ Kynyrihpyrykō poko kure toehse kuahtao xine toiparo rokē enetupuhnōko sytatose. Kynyrihpyrykō kure ahtao Ritonōpo a imehnō motye kure jexiry, imehnō motye kure jehtoh poko tukuhse ya exiryke. Tuhke tyrise ya kure jehtohme Ritonōpo a.

⁵ Jenurutopōpyry poe 8me tōmehse jahtao wāipotapihpyry tysahkase Ritonōpo poetoryme jekarotohme. Izyraeu paryme ase, Pējamī paryme. Juteume nymyry ase, juteume

aja exiryke, Papa roropa. Zae Ritonõpo nymeropohpyry poko tamorepase ywy, parixeume toehse ywy.

⁶ Orẽpyra exiase juteu tamuxiry tõ omipona. Toto omiry onurumekara exiase. Yrome azahkuru exiase, Jezu poetory tõ tyryhmase ya. Zaẽkara sã toh nexiase ya. Mame zae jehtohme Moeze nymerohpyry omipona exiase yronomyryme repe.

⁷ Yrome seromaroro Kyrixtu pyno toehse ywy. Naeroro morohne kure jehtopõpyry kehko emero ipune pyra toehse ya, Kyrixtu rokẽ pyno toehse jexiryke.

⁸ Eya osekarõko ase, jesẽme toehse ynororo exiryke. Aomipona se rokẽ ase ipunaka. Emero motye kure kuhse ynororo ya. Naeroro kure jehtopõpyry typahse ya emero. Emero turumekase ya aomipona jehtohme. Naeroro Kyrixtu poko ypenetaryke ya emero turumekase ya, typahsẽme rokẽ toehse exiryke ya, Kyrixtu apoitohme rokẽ ya.

⁹ Kyrixtu maro nymyry toehse ywy. Apitoryme, zae ase Ritonõpo a, tamuxi tõ omipona jexiryke, tykase ywy repe. Yrome seromaroro ynara zuaro toehse ywy, Kyrixtu enetuputyryke rokẽ ya tukurãkase ywy. Ritonõpo ynara ãko: “Tukurãkase mase Umũkuru enetuputyryke oya,” ãko Ritonõpo ya.

¹⁰ Seromaroro toiro se rokẽ ase. Kyrixtu omipona se rokẽ ase. Orẽpyra ynororo. Tyjमितunuru ke tõsemãse ropa ynororo toorihxĩpo. Naeroro ijमितunuru se ase ro-ropa ukurohtao. Toetuarimase ynororo kypynanohtohkõme Tummy omi poe. Morararo Kyrixtu osanumatopõpyry sã josaniumary se ase imehnõ amorepary poko. Tummy omipona toehse ynororo toorikyry ponãmero. Morararo ase Kyrixtu omipona se ase jorikyry ponãmero.

¹¹ Isaaro jẽsemãkãko ropa Ritonõpo mana toorihse jahtao. Moro se ase, moro eraximãko ase roropa.

Tururume ytoketõ sã, “Kure mase,” katoh poko

¹² “Kyrixtu sã toehse ywy, aomipona toehse ywy,” kara ase, Jezu sã exipyra ro jexiryke. “Kure rokẽ ase tyrypyhpyke pyra,” kara roropa ase. Yrome Kyrixtu a typynanohse ywy tymaro jehtohme. Naeroro aomipona se rokẽ ase, onurumekara ase. Kure rokẽ se ase. Morara jehtohme typynanohse ywy Jezu Kyrixtu a.

¹³ Jakorõ tomo: “Kokoro rokẽ Kyrixtu omipona rokẽ ase,” kara ase imehnomo a. Yrome pake iirypyryme jehtopõpyry poko osenetupuhpyra ase. Moro poko wenikehnõko ase. Taroino Ritonõpo omipona jehtoh poko osenetupuhnõko ase yronomyryme, jũme orihpỹme jehtohme imaro. Aomipona se ase jetuarimaryhtao ro.

¹⁴ Tururume ytokety topohme ytōko axiny osema etyhpyry pona, osemazuhme toeporehkatohme, “Kure mase,” kary etatohme tyya. Mokyro sã jexiry se ase. Toiro se rokẽ ase. Ritonõpo omipona se ase yronymyryme, “Kure mase,” kary etary se jexiryke Ritonõpo a sero etyhpyry po. Mame jũme imaro exĩko ase kapu ao toahmase jexiryke Kyrixtu a. Jũme imaro exĩko ase Jezu Kyrixtu enetuputyryke ya.

¹⁵ Kyrixtu omipona kuahtao xine zae sytatose. Moro waro matose. Naeroro kokoro rokẽ aomipona sehtone. Yrome otarame toitoine matose aomipona se hkopyra. Morara awahtao xine otuarõtanohorỹko Ritonõpo mana zae zuaro oehthokõme.

¹⁶ Aomipona kuahtao xine kure. Pake Ritonõpo nekarotopõpyry ae ro sexiataose. Moro saaro sehtone seromaroro aomipona.

¹⁷ Jakorõ tomo, zae jehtoh ipoenohotoko. Zuaro ehtoko. Ysã Ritonõpo omipona exiketõ enetoko yna sã oehthokõme.

¹⁸ Tuhkãkõ nae zae pyra exiketomo. Mokaro poko kuuruatosene. Yxitary se ase mokaro poko oururukohtao. Kyrixtu zehno exiketõme mã toto. Exixihmatopõpyry eunohnõko mã toto.

¹⁹ Typenetatohkõ poko se rokẽ mã toto. Ritonõpo oneahmara mã toto. Ihximyra mã toto tyrypyrykõ kahpyry poko. Ipoko epyrypãko mã toto kure ehtoh poko samo. Senohne poko osenetupuhnõko mã toto, onenetupuhpynõ penetatoh poko tõkehko osenetupuhnõko mã toto. Naeroro ameke rokẽ exĩko mã toto Ritonõpo a. Etuarimatoh taka omõnõko mã toto.

²⁰ Yrome kuesarykõ kapu ao mana Ritonõpo esao. Moro poe Kuesẽkõ Jezu Kyrixtu oehnõko ropa mana kypynanohnekomo. Tãkye rokẽ sytatose aepyry ropa eraximãko.

²¹ Tyjमितunuru ke Jezu Kyrixtu mã imehnõ poremãkapory waro emero porehme tõmipona toto ehtohme. Mame tyjमितunuru ke ro kuokokõ myakamãko mana, kurã ke. Sero nono po kuahtao xine jamihme pyra sytatose. Yrome kuokokõ myakamãko kurã ke mana, tokoke kurã ke kuehtokõme. Orihpỹme exĩko sytatose jũme.

4

“Osepyno ehtoko,” katopõpyry Pauru a

¹ Morara exiryke jakorõ tomo, poremãpyra ehtoko Kuesẽkõ omipona oexirykõ poko. Opyno xine ase yronymyryme. Oya xine jytory se ase. Tãkye ase opoko xine kure oexirykõke ya. Ritonõpo nekarohpyryme matose ya, jerohtamitume matose.

² Ynara āko ase oya Ewotia, oya roropa Sŷtyke, ajohpāme sã oxiehno pyra ehtoko. Osepyno ehtoko atakorōme oexirykōke, Jezu poetoryme oexirykōke.

³ Oya roropa jakorehmane ynara āko ase, mokaro nohpo tō zuruko, Ewotia, Sŷtyke, enara, oxiehno pyra toto ehtohme ropa. Itamurume toerohse toto ymaro Jezu poko imehnō amoreparý poko. Keremēti roropa toerohse ymaro, tuhkākō jakorehmananō maro. Mokaro esetykō tymerose Ritonōpo papē poko nase, jūme Ritonōpo maro toto ehtohme.

⁴ Typynanohse matose Kuesēkomo a tymaro oehtoškōme. Naeroro tākýe ehtoko kokoro rokene. Atākyematoko, āko ropa ase oya xine.

⁵ Emero rokē pyno ehtoko, okynā pyra Kuesēkō oehnōko ropa mana.

⁶ Torētyke pyra ehtoko. Emero poko oturutoko Ritonōpo maro. Openetatohkō ekaropotoko eya. Mame: “Kure mase Papa,” kahtoko roropa eya ōtururukohtao.

⁷ Mame torētyke pyra oritorýko mã Ritonōpo. Otāto? Zuaro pyra sytatose repe. Ynororo rokē zuaro torētyke pyra oritohkō poko. Jezu Kyrixtu maro oexirykōke oewomatorýko mana. Ōsenetupuhtohkō kurākāko ropa mana. Kyrixtu omipona se rokē exīko matose.

⁸ Mame etatoko pahne jakorō tomo, zae ehtoh poko rokē osenetupuhtoko. Zae ehtoh poko te, kure ehtoh poko te, jamihme pyra exiketō pyno exiry poko, kure imehnō riry poko te, iirypyryme pyra ehtoh poko, imehnō pyno ehtoh poko, kure imehnō riry poko, enara. Morohne poko osenetupuhtoko.

⁹ Ya āmorepatopōpyrykō omipona ehtoko. Jomiry ke kuamorepatosene. Zae jehtopōpyryke roropa kuamorepatosene. Morarame torētyke pyra oritorýko Ritonōpo mana. Amaro xine exikehpyra roropa mana.

“Kure matose,” katopōpyry Pauru a

¹⁰ Tākýe ase ipunaka, Kuesēkō maro jexiryke. Kure mase āko ase eya onenehpohpyrykō poko. Tuhke nuno taropose oya xine repe, yrome seromaroro ypyno oexirykō enepōko ropa matose ya. Pake ypyno mexiatose. Yrome jakorehmasaromepyra mexiatose. Seromaroro onenehpohpyrykō ke jakorehmāko matose. Kure matose.

¹¹ “Tuenikehse ypoko oexirykōke emynyhñako ase,” kara ase. Ynara zuaro toehse ywy, emero rokē toehse ahtao torētyke pyra ase. Tākýe ro ase tymōkomoke pyra jahtao.

¹² Jetuarimary waro toehse ywy, tymōkomoke pyra jahtao ipunaka. Tymōkomoke toehse ywy roropa pitiko rokē pyra. Naeroro ynara waro toehse ywy, emero rokē toehse jahtao,

jetuarimaryhtao roropa, tãkye rokẽ ase. Tuesapare jahtao te, omise jahtao, tuhke tymõkomoke jahtao, tymõkomoke pyra jahtao roropa, tãkye rokẽ ase.

¹³ Kokoro rokẽ tyjमितunuru ekarõko Kyrixtu ya. Naeroro emero rokẽ jetuarimaryhtao poremãpyra ase, yjamihtanopyryke Kyrixtu a, tyjमितunuru ke.

¹⁴ Piripo põkomo, kure matose. Toiro rokẽ pyra otinerũkõ mekarootose ya, arypyra jahtao.

¹⁵ Pake jytoryhtao Masetonia poe amarokõ rokẽ toenupunase ypoko. Omi kurã Jezu poko ekaropitoryhtao ya amarokõ rokẽ wakorehmatose; amarokõ rokẽ ymaro mexiatose tytineruke jahtao, jetuarimaryhtao, enara. Imehnõ tuenikaro rokẽ toh nexiase.

¹⁶ Toiro rokẽ pyra Tesaronika po jahtao tineru menehpoatosene ya tytineruke pyra jahtao.

¹⁷ Otinerũkõ poko penetara ywy repe. Yrome Ritonõpo nekarory apoiry se ase, oya xine, jakorehmatamitume, otinerũkõ tokarose exiryke oya xine ya.

¹⁸ Seromaroro onenehpohpyrykõ Eaporotitu a apoi rahkene, porehme. Epo mana. Imotye roropa mana. Onekarohpyrykõ ya onekarohpyryme Ritonõpo a mana. Typoxine sã eya mana. Kure Ritonõpo a mana. Jamaro mana.

¹⁹ Morarame emero ise oehtohkõ ekarõko roropa Ritonõpo oya xine mana, emero nae toexiryke, tyamene se pyra roropa toexiryke, Jezu Kyrixtu poetoryme oexirykõke.

²⁰ Naeroro: “Kure mase Ritonõpo. Yna zũme mase. Emero motye, imehxo mase,” kakehpyra sehtone, jũme, enara.

Pauru osekazumatopõpyry

²¹ Mame emero Jezu Kyrixtu poetory tomo a: “Kure pãna matou?” kahtoko. Morararo Jezu poetory tõ ymarõkõ: “Kure pãna matou?” ãko oya xine mana.

²² Morararo emero Kyrixtu poetory tõ tarõkõ mã Ìperatu tapyĩ taõkõ maro: “Kure pãna matou?” ãko oya xine.

²³ Mame ynara ãko ase Ritonõpo a imaro jotururuhtao opoko xine: “Kure rokẽ Piripo põkõ tyriko,” ãko ase Kuesẽkõ Jezu Kyrixtu a. Enara.

KOROXI

Pauru Nymerohpyry Koroxi pōkō Neneryme Colossenses Ekarotopo

Pata Koroxi kynexine Azia po, seroae Turukia nonory po. Morotōkō Jezu poetoryme toehse kynexine Epapura namorepatopōpyry etaryke tyya xine omi kurā poko Jezu Kyrixtu poko (Koroxi 1.7; 4.12).

Sero pape tymerose Pauru a āpuruhpyry tao tahtao Roma po (Koroxi 4.3,10,18). Mame Pauru tuaro toehse ajohpe amorepatōkō poko. Azahkuru Jezu poetory tō amoreparý se toh kynexine (Koroxi 2.8,16-23). Naeroro tynymerohpyry sero taropose eya Jezu poetory tō Koroxi pōkō neneryme, tuaro toto ehtohme, zae Jezu ehtoh poko, Epapura namorepatopōpyry omipona toto ehtohme ropa. Ynara tamorepase eya: Jezu Kyrixtu rokē kypynanohtorýko mana; ynoro rokē kyyrypyrykō korokāko mana; enetuputyryke kyya xine Kuesēkōme ipoetoryme exīko sytatose. Kyrixtu maro sero nono tyrise Ritonōpo a, Kyrixtu maro sero nono pōkō enehnōko ropa mana tymaro kuehtohkōme. Kyrixtu maro kuahtao xine jūme isene exīko sytatose.

Tynymerohpyry ae toto amorepāko Pauru mana osenekunohpopyra toto ehtohme onekunohtōkomo a. Ritonōpome nymyry Jezu mana, sero ekarōko mana. Naeroro tomeseke sehtone ajohpe exiketō omipona pyra kuehtohkōme.

Sero pape ao

Osekarotopo 1.1-2

Aotururu Ritonōpo a Koroxi pōkō poko 1.3-14

Omi kurā Jezu Kyrixtu poko 1.15–3.4

Jezu maro ahtao tyrisenā samo 3.5–4.6

Aosekazumatopo, kure toto ripotoh roropa 4.7-18

Pauru nymerohpyry Koroxi pōkō neneryme

¹ Ynymerohpyry moro onenerykōme. Ywy ase Pauru.

Ritonōpo nymenekahpyryme ase, Jezu Kyrixtu poko imehnō amorepaneme. Taro Timoteu nase ymaro. Kuakorōkōme ynoro Jezu enetuputyryke eya.

² Ritonōpo poetoryme matose, Koroxi pōkomo. Wekyryme matose, Kyrixtu enetuputyryke oya xine. Zae roropa matose, Kyrixtu omipona.

Kure rokē oriporykō se ynanase Ritonōpo a, Kумыkomo a, ipoe torētyke pyra oehthōkōme.

“Kure mase Papa Kapuaono,” kary poko Ritonōpo a

³ Ynara āko tarōkō yna a opoko xine: “Koroxi pōkō Jezu Kyrixtu omipona mana yronymyryme. Ritonōpo poetory pyno roropa mā toto ipunaka,” āko toto yna a.

⁴ Naeroro opoko xine yna otururuhtao Ritonōpo maro: “Kure mase Papa Kapuaono,” āko ynanase Jezu Kyrixtu Kuesēkō zummy a.

⁵ Moino ro zae omi etapitotopōpyry poe ro oya xine Jezu Kyrixtu poko, imeīpo Ritonōpo maro kuexirykō poko metatose. Imaro oehthōkō momohnōko matose. “Ymaro exīko matose,” katopōpyry Ritonōpo a onytyromara mana. Naeroro ipoetory pyno matose. Oesēkōme Jezu enetupuhnōko matose, enara.

⁶ Kure kyritoryko Ritonōpo mana. Kure imehnō rīko roropa mana. Morara kary totase oya xine. Morara kary etaryke oya xine zae aehtoh waro matose. Imehnō amorepāko matose emero pata tō poro. Morarame ōmirykō etaryke tyya xine asā xine Ritonōpo enetupuhnōko mā toto. Kure Ritonōpo orirykō enetupuhtoh sā oya xine enetupuhnōko mā toto. Kure toto rīko Ritonōpo mana. Imaro toehthōkō momohnōko roropa mā toto.

⁷ Ēpapura kynexine āmorepanekomo, kure Ritonōpo orirykō poko. Mokyro pyno ynanase yronymyryme. Jezu Kyrixtu poetoryme nymyry ynororo. Zae āmorepatoryko mana Kyrixtu poko. Ākorehmatoryko roropa mana yna esahpyo.

⁸ Yna zuruase mokyro opoko xine: “Ritonōpo Zuzenu poe imehnō pyno mā toto yronymyryme,” tykase ynororo opoko xine.

⁹ Naeroro mokyro omiry totase yna a exiryke oturukehpyra ynanase opoko xine Ritonōpo netaryme: “Koroxi pōkō akorehmako Papa typoko xine ōsenetupuhtoh waro toto ehtohme. Zae ehtoh poko tuaro tyriko toto popyra ehtoh poko pyra toto ehtohme. Ouzenu a toto amorepapoko Papa,” āko ase Ritonōpo a.

¹⁰ Mame Ritonōpo poe zae ehtoh waro awahtao xine aomipona exīko matose. Ritonōpo zamaro matose exīko. Kure rokē imehnō rīko roropa matose, pohto rokē pyra. Mame Ritonōpo warohxo exīko matose.

¹¹ Ynara āko ynanase Ritonōpo a: “Papa Kapuaono emero motye orēpyra mase. Emero omiry motye ōmiry kure mana. Naeroro Koroxi pōkomo a ajamitunuru ekarōko mase jamihme toto ehtohme, penekehpyra roropa toto ehtohme opoko, tākye toto ehtohme toetuarimarykohtao ro,” āko ynanase.

12 Saerehkane esēme Ritonōpo mana. Zae exiketō esēme roropa mana. Ipoetory tō roropa zae mana. Tynekarory kurā kurākāko Ritonōpo mana ekarotohme typoetory tomo a. Moro eraximāko sytatose. Naeroro tākye ehtoko. “Kure mase Papa,” kahtoko. Tukurākase matose Ritonōpo a tymaro oehthōkōme, imehnō Jezu poetory tō maro, tuisame exikety Jezu tooehse ropa ahtao.

13 Tyrypyrykō poko exiketō esēme joroko tamuru mana. Ipoetory tō iiryppyryme mana. Tyrypyhpyke sexiataose roropa. Joroko tamuru omipona sexiataose. Yrome kypynanopyatose ropa Ritonōpo, Tumūkuru poetoryme kuehtōkōme. Tumūkuru pyno ipunaka Ritonōpo mana.

14 Eya tymyhpokase ropa sã sytatose joroko tamuru poetoryme pyra kuehtōkōme. Kyyrypyrykō topehmase eya toorikyry ke kymyakākōme. Kyyrypyrykō tykorokase eya mana zae kuehtōkōme.

Jezu Kyrixtu ehtoh poko, inyrihpyry poko, enara

15 Ritonōpo osenepyra mana. Morara exiryke Tumūkuru tonehpose eya sero nono pona zuaro kuehtōkōme. Isã Imūkuru mana ipunaka. Apitoryme tonuruse ynororo Ritonōpo mūkurume. Eya emero tyripose Ritonōpo a. Tynyrytã motye kure ynororo Ritonōpo mūkurume toexiryke.

16 Emero tyrise eya Tummy omi poe, kapuaōkō tyrise eya, xixi, xirikuato tōkehko. Nono pōkō roropa tyrise eya Tummy jamitunuru ke, senohne otyro tōkehko. Osenehnō tyrise roropa eya, joroko tō tuisary, ahno tuisary, pata esã roropa, kutuisarykō roropa, kowenu tō roropa, enara. Emero tyrise eya Kyrixtu omipona ehtohme emero porehme.

17 Sero pōkō pyra ro ahtao Kyrixtu nae ro ehse. Morara exiryke Jezu poe toehse kehko. Jezu hnao kymarokō pyra exiry. Mame Jezu poe ro senohne enahpyra mana.

18 Kupuhpyrykōme sã Jezu mana Kuesēkōme exiryke. Zokome sã sytatose ipoetoryme kuahtao xine. Jezu poe isene toehse sytatose. Ritonōpo mūkuru imehxo mana. Tōsemāse ropa ynororo toorihxīpo. Tōsemākapose ropa Ritonōpo a emero motye Jezu ehtohme. Morara exiryke toorihse kuahtao xine ēsemānōko ropa sytatose kure Ritonōpo ritohme jūme.

19 Tamoreme Tumūkuru poko Ritonōpo tōsenetupuhse: “Umūkuru tuisamehxo tyrīko ase ysamo,” tykase Ritonōpo tyra rokene. Naeroro oxisã mã toto, Ritonōpo nymyryme Imūkuru exiryke.

20 Ritonōpo zehno sero pōkō kynexine iiryppyryme toehse toexirykōke. Toto zehno toehse Ritonōpo roropa. Naeroro ynara tōsenetupuhse Ritonōpo: “Umūkuru emero kurākatōme

tyrīko ase oxiekyryme sã toto ehtohme ymaro,” tykase. Mame oxiehno pyra tyripose ropa toto eya tyehno pyra roropa, Jezu exixihmatopõpyry pokoino wewe pokona. Mame toto zehno pyra toehse Ritonõpo Jezu orihitopõpyry ke, nono põkomo, kapuaõkomo, enara.

²¹ Amarokõ roropa Ritonõpo epeme pyra mexiatose. Ise pyra mexiatose ipunaka, oorypyrykõ pokoino. Oorypyrykomo a rokẽ tuaro mexiatose roropa.

²² Yrome seromaroro Tumükuru orihitopõpyry pokoino õsenetupuhthkõ tyrisenã sã tyrise ropa Ritonõpo a typyno oehtohkõme, tymaro oehtohkõme roropa, kure oehtohkõme iirypyryme pyra, zae rokẽ oehtohkõme, enara.

²³ Naeroro ãmorepatopõpyrykõ onurumekara ehtoko. Orẽpyra ehtoko Kuesẽkõ Jezu enetuputyry poko oya xine. Penekehpyra ehtoko ipoko. Osenekunohpopyra ehtoko ajoajohpãkõ omiry etaryhtao oya xine. Ritonõpo maro oehtohkõ momohnõko matose oesẽkõme tonetupuhse oya xine exiryke. Omi kurã etaryke oya xine menetuputyatose. Pake moro omi kurã poko kuamorepatosene. Seromaroro moro omi kurã poko imehnõ amorepãko tuhkãkõ mana emero pata tõ poro.

Pauru erohtopõpyry Jezu poetory tõ akorehmary poko

²⁴ Tãkye ase jetuarimary poko ãkorehmatohkõme. Kyrixtu toetuarimase typoetory tõ kurãkatohme tyya, kukurãkatohkõme. Naeroro Kyrixtu akorehmãko sã ase jetuarimary ke ipoetory tõ kurãkary poko.

²⁵ Ritonõpo poe Jezu enetupuhnanõ akorehmaneme ase. Eya tyrohmanohpose ywy ãkorehmatohkõme. “Jomiry kurã poko imehnõ amorepako emero pata tõ poro,” tykase ya.

²⁶ Pake Ritonõpo osenetupuhthopõpyry waro pyra sero põkõ nexiase. Tuenikaroro rokẽ toh nexiase Ritonõpo osenetupuhthopõpyry poko. Yrome seromaroro tõsenetupuhthopõpyry tokarose rahkene tonetupuhnanomo a.

²⁷ Ynara tõsenetupuhse Ritonõpo: “Juteutõkaramẽ awahtao xine ro Kyrixtu amaro xine mana. Morara exiryke imaro tuisame exiõko matose,” tykase. Moro poko onetapitopyra sexiataose aporo tokare pyra exiryke. Seromaroro moro omi kurã ekarory se mana emero netaryme.

²⁸ Morara exiryke Kyrixtu poko oturukehpyra ynanase emero pata tõ po. Morotõkõ amorepãko ynanase. “Tome-seke ehtoko Jezu enetuputyry poko ekurehpyra oehtohkõme. Tokurehse awahtao xine apotoimo htaka ytõko matose,” ãko ynanase eya xine. Tuaro exiketõ sã toto amorepãko ynanase Kyrixtu poko, ynara kary se yna exiryke Ritonõpo a: “Moxiã orẽpyra mã toto Jezu pyno toexirykõ poko, aomipona

toexirykō poko, enara, Kyrixtu maro toehse toexirykōke," kary se ynanase Ritonōpo a.

²⁹ Naeroro erohnōko ase yronomyryme. Etuarimāko ase roropa repe. Yrome tyjमितunuru ekarōko Kyrixtu ya mana tōmipona jehtohme. Emero motye orēpyra Kyrixtu omiry mana. Mame tyjमितunuru ekaroryke ya imehnō amorepāko ase.

2

¹ Jerohtopōpyry poko oururukō se ase zuaro oehtohkōme. Yronomyryme erokuase ākorehmatohkōme, Raotisea pōkō roropa akorehmatohme, imehnō roropa juaro pyra exiketō akorehmatohme roropa.

² Yronomyryme toerohse ywy toto jamihtanohtohme, Jezu omipona toto ehtohme. Imehnō Jezu poetory pyno toto ehtohme roropa. Itamurumehxo zae omi waro toto exiry se exiase orēpyra toto ehtohme Jezu enetuputyry poko eya xine. Morara ahtao: "Otarāme enetupuhnōko ase," kara exīko mā toto. "Otarāme aomipona se pyra ase," kara roropa exīko mā toto. Mame Ritonōpo osenetupuhtopōpyry waro exīko mā toto, Kyrixtu nymyry waro exīko roropa mā toto. Ritonōpo namorepary emero pyra jarao kyya xine mana.

³ Kyrixtu maro kuahtao xine Ritonōpo namorepatoh warohxo exīko sytatose. Tupimākō waro exīko sytatose. Ritonōpo osenetupuhtoh enetupuhnōko sytatose, zae ehtoh enetupuhnōko sytatose, zae pyra ehtoh roropa enetupuhnōko sytatose.

⁴ Naeroro etatoko pahne, osenekunohpopyra ehtoko ajohpākomo a. Otarāme imehnomo a mokaro omiry kure repe, yrome zae pyra mā toto. Ajohpe mā toto oenekunopyrykō se toexirykōke.

⁵ Amaro xine pyra ase taro, yrome opoko xine osenetupuhnōko ase. Tākye ase roropa opoko xine, orēpyra oexirykōke. Atakorehmāko matose orēpyrahxo Kyrixtu enetuputyry poko oya xine. Moro poko tākye kuhse ase.

Kyrixtu maro kuexirykō poko

⁶ Jezu Kyrixtu tonetupuhse oya xine oesēkōme. Naeroro onytyromara ehtoko. Aomipona rokē ehtoko, oesēkōme tonetupuhse oya xine exiryke.

⁷ Wewe tymise exikety sā ehtoko. Orēpyra Kyrixtu enetuputyryke oya xine orēpyra aomipona exīko matose. Itamurumehxo enetupuhtoko. Āmorepatopōpyrykō omipona ehtoko. Mame: "Kure mase Papa. Yna pyno mase ipunaka," kakehpyra ehtoko Ritonōpo a.

⁸ Tomeseke ehtoko typoetoryme oripopyra xine imehnō ehtohme. Otarāme okuhtoryko mā toto

ahno namorepatopõpyry ke oenekunohtohkõme repe. Kytamurukõ omihpyry poko ãmoreparykõ se mã toto Ritonõpo se pyra aexityã omihpyry poko roropa repe. Toiparo rokẽ ãmorepatorỹko mã toto. Aomirykõ omipona pyra ehtoko Kyrixtu poe pyra toto exiryke.

⁹ Ritonõpo, Kyrixtu maro oxisã mã toto. Kyrixtu tonuruse ahnome kuamorepatohkõme Ritonõpo poko, aomiry poko, enara. Naeroro Kyrixtu eneryke kyya xine Ritonõpo waro sytatose.

¹⁰ Amarokõ roropa Kyrixtu omipona awahtao xine Ritonõpo jamitunuru nae matose. Emero motye tuisamehxo Kyrixtu mana. Ritonõpo nenyohityã esẽme mana, joroko tamuru omipona exiketõ esẽme roropa mana.

¹¹ Naeroro Kyrixtu a tyjamitunuru tokarose oya xine oorypyrykõ poko pyra oehtohkõme, tonetupuhse oya xine exiryke. Tyrisenã sã oriatose opũkõ sahkaryke pyra. Õsenetupuhtohkõ tyrisenã sã tyrise exiryke eya oorypyrykõ jamitunuru tonahkapose eya rahkene.

¹² Tõpurihkase awahtao xine Kyrixtu omi poe õsenetupuhtohkõ xihpyry tonahkase, oorihthokõ samo. Pake oehtopõpyrykõ tonẽse sã mana aorihityã ekepyry zonẽtopõpyry samo. Mame Kyrixtu õsemãkapory ropa sã Ritonõpo a moro sã õsenetupuhtohkõ tyrisenã sã tyrise ropa Ritonõpo a. Tyrisenã sã matose Ritonõpo jamitunuru enetuputyryke oya xine.

¹³ Osemazuhme toorihse sã mexiatose. Ritonõpo poko pyra mexiatose ipunaka tyryrypyhpyke oexirykõke, Ritonõpo nymeropohpyry omipona pyra oexirykõke roropa juteutõkarame oexirykõke. Yrome seromaroro õsenetupuhtohkõ tyrisenã sã tyrise ropa Ritonõpo a. Tyrisenã sã matose. Kyyrypyrykõ tykorokase ropa Ritonõpo a emero porehme.

¹⁴ Kuamoreme xine Ritonõpo nymeropohpyry omipona exisaromepyra sexiataose ipunaka. Kyyrypyrykõ tymerose sã monexiano Ritonõpo nymeropohpyry maro. Yrome morohne topehmase Jezu a emero porehme toxixihmase ahtao wewe pokona kymyakãkõme. Kyyrypyrykõ tykorokase eya rahkene.

¹⁵ Morararo toorikyry ke wewe pokona joroko tamuru jamitunuru tonahkapose eya, tyzehnotokõ esẽ jamitunuru tonahkapose, tuisa tõ jamitunuru roropa tonahkapose eya, enara. Jarao typoremãkapose toto eya imehnõ neneryme. Mame tõmipona tyrise toto eya typoremãkapose toto tyya exiryke emero neneryme.

¹⁶ Morara exiryke imehnõ nyripotoh onymoipyra ehtoko ynara karyhtao oya xine: "Mokarohne onõpyra ehtoko te, senohne onẽpyra ehtoko, sero õmepyyry ae erohpyra ehtoko,

Oseahmatoh Nuno Kasenato ae, oserematoh ae roropa,” karyhtao.

¹⁷ Morohne poko sexiataose Kyrixtu oehpyra ahtao ro. Yrome morohne ekuhtoh sã rokẽ kynexine imeĩpo ehtoh poko enetupuhpotohme rokene. Seromaroro Kyrixtu tooehse exiryke morohne poko se pyra toehse sytatose. Kyrixtu omipona se rokẽ sytatose toehse.

¹⁸ Ajohpe exiketõ omiry onetara ehtoko ynara karyhtao eya xine: “Popyra matose yna sã pyra oexirykõke,” karyhtao. Morara kananõ onetara ehtoko. Ynara ãko roropa mã toto otarame oya xine: “Omotyẽ xine ase. Ritonõpo poe osenetyase,” ãko. “Tõsenepose Ritonõpo nenyokyhpyry ya. Inenyoytyã poetoryme rokẽ sytatose. Seahmatone toto,” ãko roropa mã toto ajohpe rokene. Morara kananõ imehnõ motyẽ osekarõko toh mã repe, tuisamehxo osekarõko roropa toh mã repe. Ajohpe rokẽ mã toto. Tamoreme rokẽ osenutupuhnõko mã toto.

¹⁹ Yrome Kyrixtu Kuesẽkõ enetuputyry turumekase ropa eya xine azahkuru toexirykõke. Yrome kupuhpyrykõme sã Kyrixtu mana Kuesẽkõme exiryke. Zokome sã sytatose ipoetoryme kuexirykõke. Kuokokõ wãtanohpõko Ritonõpo mana, kyzehpyrykõ maro, kymitykõ maro. Moro saaro kuokokõ wãtanohpory saaro kuakorehmatorỹko Ritonõpo mana orẽpyra kuehtohkõme tõmipona, tyrisenã sã kuosenetupuhtohkõ ehtohme roropa.

Kyrixtu maro kuosenetupuhtohkõ tyrisenã samo

²⁰ Kyrixtu poe kuosenetupuhtohkõ xihpyry tonahse mana aorihtyã samo. Tyjमितunuru tokarose roropa kyya xine Ritonõpo a iirypyrymãkõ esẽ tõ omiry poko penetara oehthokõme, joroko tamuru omipona exiketõ omiry poko penetara roropa oehthokõme. Morara exiryke iirypyrymãkõ esẽ tõ omiry poko penetara ehtoko.

²¹ Ynara karyhtao eya xine: “Senohne poko pyra ehtoko! Mokarohne onõpyra ehtoko. Morohne anapoipyra ehtoko,” karyhtao eya xine, toto omipona pyra ehtoko.

²² Morohne enahketyme mã kehko. Axĩtao rokẽ mã kehko emero porehme. Morohne ahno omiryme rokẽ mana, ahno namorepatopõpyryme rokẽ roropa mana.

²³ “Tuarohxo mokaro,” ãko imehnõ mã repe. Yrome Ritonõpo nenyoytyã ke Ritonõpo myakamãko mã toto. “Kure mase,” kamexipõko mã toto Ritonõpo nenyoytyamo a. Ynara ãko roropa mã toto: “Ime pyra kuexirykõke oturusaromepyra sytatose Ritonõpo a. Inenyoytyamo a rokẽ soturutone,” ãko mã toto ajohpe rokene. Mame tokokõ ryhmãko roropa mã toto, yrome typenetatohkõ onytoromara mã toto.

3

¹ Tõsemãkapose ropa exiketõ sã matose Kyrixtu omipona oexirykõke. Naeroro Ritonõpo nekarory poko openetatoko. Kyrixtu poko openetatoko. Tummy maro Kyrixtu typorohse mana, Tummy saaro tuisame toexiryke.

² Naeroro sero põkõ penetatoh poko osenetupuhpyra ehtoko. Kyrixtu osenetupuhtoh sã osenetupuhtoko.

³ Ritonõpo maro Kyrixtu oxisã osenetupuhnõko mã toto. Seromaroro toto osenetupuhtoh saaro osenetupuhnõko matose Kyrixtu omipona oexirykõke. Moro jarao pyra onenetupuhpynomo a, tonẽse sã eya xine mana.

⁴ Õsenetupuhtohkõ tyrisenã sã mana Kyrixtu omipona oexirykõke. Orihpõme exõko matose Kyrixtu maro. Mame aepyry ropa ahtao, imaro matose oehnõko. Imaro tuisame exõko matose.

Oehtopõpyrykõ tyrisenã samo

⁵ Naeroro oorypyrykõ poko pyra ehtoko. Openetatohkõ poko pyra ehtoko roropa aorihtyã samo. Imehnõ nohpo poko pyra ehtoko. Atahmãkara ehtoko nohpo poko ehtoh poko. Imehnõ poko penetara ehtoko. Nohpo tomo, orutua kõ poko pyra ehtoko roropa. Iirypyryme imehnõ riry se pyra ehtoko. Toto poremãkapory se pyra ehtoko. Omipona xine xihpyry toto onyripyra ehtoko. Oyamene se xine pyra ehtoko. Kyyamene se kuexirykõ xihpyryme Ritonõpo a mana. Ritonõpo myakamãko sã matose openetatohkõ ke oyamene se xine awahtao xine.

⁶ Naeroro tõmipona pyra exiketõ zehno exõko Ritonõpo mana. Toto wãnohnõko mana.

⁷ Amarokõ roropa osepeme mexiatose, iirypyrymãkõ maro. Morara awahtao xine mokaro penetatoh poko openetatose roropa.

⁸ Yrome seromaroro oorypyrykõ irumekatoko. Imehnõ zehno pyra ehtoko. Imehnõ orutua maro oxipoko pyra ehtoko. Ajoajohpe pyra ehtoko roropa. Imehnõ oneunohpyra ehtoko. Omõ xihpyry poko pyra ehtoko ipunaka.

⁹ Kyrixtu tonetupuhse oya xine ahtao tyrisenã sã õsenetupuhtohkõ exõko ropa mana. Iirypyryme oehtopõpyrykõ turumekase oya xine. Naeroro imehnõ onenekunohpyra ehtoko.

¹⁰ Tyrisenã sã õsenetupuhtohkõ rõko Ritonõpo mana aomipona awahtao xine. Tõsenetupuhtoh sã kuosenetupuhtohkõ rõko Ritonõpo mana. Imeõpo toehtoh poko tuarõhxo kyritorõko Ritonõpo mana tysã kuehtohkõme, tuaro roropa kuehtohkõme.

¹¹ Kuosenetupuhtohkõ tyrisenã sã toehse ahtao imehnõ eneryke kyya xine ynara kara sytatose, juteu tõ mokaro,

kara sytatose. Juteutōkara mokaro, kara roropa sytatose. Mokaro isahkатыāme mā toto, kara sytatose. Onysahkapỹ mokaro, kara roropa sytatose. Atamorepahnō mokaro, kara sytatose. Ituakyry mokaro, kara roropa sytatose. Imehnō namoto tō mokaro, kara sytatose. Tamoreme xine erohketō mokaro, kara roropa sytatose. Kyrixtu omipona mā toto. Enetupuhnōko mā toto, āko rokē sytatose imehnō poko.

¹² Ōsenetupuhtohkō tukurākase Ritonōpo a tōmipona toehse oexirykōke. Opyno xine itamurume kynexine omenekatone roropa typoenōme oehtohkōme. Oorypyrykō tykorokase mana. Naeroro imehnō pyno ehtoko. Kure toto riry poko osenetupuhutoko. “Imehnō motye ase kure,” kara ehtoko. Typoenō pyno nohpo ehtoh sā tomeseke ehtoko imehnō maro. Penekehpyra ehtoko roropa imehnō kure ehtoh eraximary poko oya xine.

¹³ Imehnō akorehmatoko, zae toto ehtohme. Imehnō rypyry ikorokapotoko Ritonōpo a. Osenetupuhpyra ehtoko popyra oritopōpyrykō poko eya xine. Oorypyrykō korokatopōpyry sā Kuesēkomo a toto rypyry ikorokapotoko roropa.

¹⁴ Morara awahtao xine zae matose. Morara awahtao xine imehnō pyno ehtoko roropa. Toto pyno awahtao xine atapiakara matose, otumoxike pyra roropa matose. Kyrixtu poe osenetupuhnōko sytatose zae ehtoh poko. Naeroro atapiakara sytatose.

¹⁵ Kure rokē imehnō tyritoko. Torētyke pyra matose exīko Kyrixtu poe. Toahmase matose Ritonōpo a torētyke pyra oehtohkōme, oximaro oehtohkōme toiro zoko samo. Naeroro, “Kure mase,” kakehpyra ehtoko Ritonōpo a.

¹⁶ Kokoro rokē Kyrixtu omipona rokē ehtoko ipunaka. Ipoko osenetupuhutoko okurohtao xine. Zae imehnō amorepatoko Jezu Kyrixtu poko. Zae ehtoh poko ituarōtanohpotoko toto. Oeremiatoko ipoko. “Emero motye tuisame mase Jezu,” kary se awahtao xine: “Omoro rokē mase yna esēme Jezu,” kary se roropa awahtao xine te, tākye awahtao xine okurākatopōpyrykō poko, morohne poko oeremiatoko Ritonōpo netaryme. “Kure mase,” kakehpyra ehtoko roropa okurohtao xine.

¹⁷ Emero rokē ahtao Kuesēkō Jezu omipona ehtoko. Emero poko oturutoko imaro. Imehnō maro ōtururukohtao oturutoko Jezu netaryme samo. Typynanohse oexirykōke Jezu a: “Kure mase, Ritonōpo,” kahtoko Kumykō Ritonōpo a.

Jezu poetory zae ehtoh poko imehnō maro

¹⁸ Nohpo tomo, oniokō omipona ehtoko. Jezu poetoryme oexirykōke zae matose oniokō omipona awahtao xine.

¹⁹ Orutua komo, opyxiäkõ pyno ehtoko. Tohne pyra ehtoko toto maro. Opore toto onurupyra ehtoko.

²⁰ Poetohti, Jezu poetoryme oexirykõke omykõ omipona ehtoko. Asakõ omipona ehtoko roropa. Morara awahtao xine Kuesëkõ zamaro matose.

²¹ Typoenõke exiketomo, opoenõkõ anaosanumanoh-popyra ehtoko ozehno xine pyra toto ehtohme, toto onyporemãkapopyra roropa oehtohkõme.

²² Tosëke exiketomo, oesëkõ omipona ehtoko toto neneryme rokë pyra. Kure oekarotohkõme rokë pyra toto omipona ehtoko. Onekunohto pyra roropa ehtoko, Kyrixtu omipona se oexirykõke.

²³ Mame oerokurukõ zuno pyra ehtoko. Akïme pyra ehtoko roropa. Sero põ poetoryme rokë pyra matose erohnõko. Kuesëkõ omi poe roropa matose erohnõko.

²⁴ Kyrixtu Kuesëkõme nymyry mana. Aomipona erohnõko sytatoše. Kuesëkõ kuepehmatorÿko mana. Zae rokë kuahtao xine zae rokë kuepehmatorÿko mana.

²⁵ Yrome zae pyra toerohse kuahtao xine, moro sã kuepehmatorÿko roropa Ritonõpo mana, kyyrypyrykõ epehpyryme, zae Ritonõpo exiryke kypoko xine.

4

¹ Typoetokamo, zae ehtoko opoetory tomo a. Kure rokë tyritoko toto. Tosëke roropa matose kapu ao. Moro poko wenikehpyra ehtoko.

Amorepatyã poko

² Oturukehpyra ehtoko Ritonõpo a. Tuaro ehtoko õtururukohtao, “Kure mase,” kakehpyra ehtoko Ritonõpo a.

³ Mame õtururukohtao Ritonõpo a, yna poko oturutoko: “Tupime pyra Pauru tõ otururu tyriko imehnõ amorepatohme õmiry poko, Kyrixtu orihtopõpyry poko yna myakãme,” kahtoko. Morohne poko imehnõ zururuke ya äpuruhpyry tao ase seromaroro.

⁴ Yrome zae ro ya mana Kyrixtu poko imehnõ amorepatyã ya. Naeroro ynara kahtoko: “Pauru tõ akorehmako Papa, kure imehnõ amorepatohme, õmiry enetupuhtohme eya xine,” kahtoko Ritonõpo a.

⁵ Jezu poetory tõ kara maro awahtao xine tuaro ehtoko toto maro, penekehpyra toto ehtohme. Ekurehpyra ehtoko. Etary se toto ahtao zuruko toto Jezu Kyrixtu poko.

⁶ Kure rokë oturutoko imehnõ maro zuaro exiketõ samo, oetarykõ poko penekehpyra toto ehtohme. Mame kure imehnõ ezukuru waro exïko matose ekaroporyhtao oya xine, Jezu poko onenetupuhpynõ ezukuru waro oehtohkõme roropa.

Aosekazumatopõpyry ropa poko

⁷ Yna akorõme Tikiku mana. Yzamaro mana itamuraume. ÿme erohnõko mana yna maro Kuesëkõ poetoryme. Aytoryhtao oya xine ourutorÿko mana ypoko.

⁸ Morara exiryke mokyro aropõko ase oya xine, ätäkyematohkõme yna ehtoh poko oururukõke eya.

⁹ Imaro Onezimu ytõko roropa mana. Jezu poetoryme ynororo zae roropa ynororo yronymyryme. Yzamaro roropa mana. Oekyrykõme mã ynororo. Oya xine toytose tahtao xine ourutorÿko mã toto, taro yna ehtoh poko, porehme.

¹⁰ Arixtaqu taro mana, ymaro äpuruhpyry tao. “Kure pãna matou?” kary se ynororo oya xine. Maku roropa morararo. Maku Panape akonome mana. Otarãme ytõko roropa mana oenese xine. Ynymerohpyry ipoko mapoiatose. “Toytose oya xine ahtao eahmatoko atapyikõ taka aytotohme,” ase, ymeroase onenerykõme.

¹¹ Jozue roropa: “Kure pãna matou?” kary se oya xine mana. Jozue esety akorõ Juxitume mana. Juteu tõ mokaro oseruao ro erohnõko mã toto ymaro imehnõ amorepary poko Jezu enetuputyry poko, tosëkõme Ritonõpo enetuputyry poko, enara. Jakorehmaryke eya xine täkye ase ipunaka.

¹² Epapura roropa: “Kure pãna matou?” kary se oya xine mana. Mokyro oekyrykõme roropa mana. Jezu Kyrixtu omipona exiketyme roropa mana. Oturukehpyra ynororo yronymyryme Ritonõpo a opoko xine Jezu enetuputyry onurumekara oehtohkõme. “Orëpyra Koroxi põkõ tyriko Papa, tuarohxo toto ehtohme zae ehtoh poko. Õmiry zae ehtoh waro tyriko toto. Õmipona ipunaka tyriko toto roropa,” äko ynororo Ritonõpo a opoko xine.

¹³ Epapura erohtopõpyry ekarõko ase oya xine zuaro jexiryke. Yronymyryme toerohse äkorehmatohkõme, Raotisea põkõ akorehmatohme roropa, Ijerapori põkõ roropa.

¹⁴ Ruka roropa: “Kure pãna matou?” kary se nase oya xine, Temaxi roropa. Opi warõme roropa ynororo Ruka. Yna zamaro ynororo pitiko rokë pyra.

¹⁵ “Kure pãna matou?” kahtoko Jezu poetory tomo a Raotisea po. Morara kahtoko Nõpa a imarõkomo a roropa, Jezu poetory tomo a roropa õximomyrykohtao itapyi tao.

¹⁶ Sero ynymerohpyry tonese oya xine ahtao aropoko ropa Jezu poetory tõ neneryme Raotisea pona. Morararo ynymerohpyry, Raotisea põkõ neneryme isekerematoko roropa taropose ahtao oya xine Raotisea põkomo a.

¹⁷ Ynara kahtoko Arakipu a: “Oerohtoh onurumekara exiko otyhkary ponãmero oya, Kuesëkõ nyrohmanohpotopõpyryme exiryke,” kahtoko.

¹⁸ Jemary ke nymyry sero merõko ase, kure pãna matou? Ywy ase Pauru. Wenikehpyra ehtoko ãpuruhpyry tao jehtoh poko.

Kure rokẽ oriporykõ se ase Ritonõpo a. Enara.

1 TESARONIKA

Pauru Nymerohpyry Tesaronika pōkō

Neneryme

1 Tessalonicenses

Ekarotopo

Pata Tesaronika kowenu esaryme kynexine Masetonia nonory po, seroae Kerexia nonory po. Omi kurā Jezu Kyrixtu poko tokarose eya xine exiryke Pauru a Jezu tone-tupuhse Tesaronika pōkomo a. Moro toehse Pauru yto-topōpyry asakoro ahtao. Moro pata po Jezu poetory tō zehno juteu tō kynexine; typatarykō poe Pauru tō taropose eya xine. Naeroro toepase toto Perea pona. Imeīpo Korītu po Pauru ahtao omi toehse eya Timoteu wino Jezu poetory tō poko Tesaronika po (1 Tesaronika 3.6).

Sero *1 Tesaronika* taropose Pauru a Jezu poetory tō neneryme Tesaronika po. Tynmerohpyry ae toto akorehmary se kynexine torētyke pyra toto ehtohme aorihyā ēsemamyry ropa poko, otoko ahtao Jezu oehnōko ropa mana roropa. Toto amorepary se kynexine kypyno xine Ritonōpo ehtoh poko.

Sero pape ao

Osekarotopo 1.1

Omi kurā Jezu poko tokarose Tesaronika po 1.2–3.13

Ritonōpo zamaro kuehtohkomo 4.1-12

Jezu Kyrixtu Kuesēkō oepyyry ropa 4.13–5.11

Tuaro ehtoh tonō, osekazumatopo 5.12-27

Kure tyripotopo 5.28

¹ Ynanymerohpyry moro onenerykōme. Taro ynanase ywy, Timoteu, Xira, enara. Ywy ase Pauru.

Amarokō Jezu poetoryme Tesaronika po. Ritonōpo poetoryme matose, Kumykō poetoryme, Kuesēkō Jezu Kyrixtu enetuputyryke oya xine.

Kure rokē oriporykō se ase Ritonōpo a, torētyke pyra oriporykō se roropa ase eya.

Jezu enetupuhpōpyry Tesaronika pōkomo a

² “Kure mase, Ritonōpo,” āko ynanase opoko xine. Oturukehpyra ynanase opoko xine Ritonōpo a.

³ Kuesēkō Jezu Kyrixtu enetuputyryke oya xine imehnō akorehmāko matose. Ritonōpo se oexirykōke, imehnō pyno roropa oexirykōke erohnōko matose Jezu ekarory poko. Jezu oepyyry ropa eraximaryke oya xine aomipona matose. Moro poko oturukehpyra ynanase opoko xine Ritonōpo Kumykō netaryme.

⁴ Ynara zuaro ynanase, Ritonõpo opyno xine mana. Tymenekase eya matose. Typoenõme tyrise eya matose.

⁵ Jezu poko oururukohtao yna a yna omiry rokẽ kara nexiase. Yna tyjamihtanohse Kurã Zuzenu a, Jezu poko ourutohkõme. Ajohpe pyra ynanekarohpyry oya xine Jezu poko. Tonetupuhse yna a roropa. Kure ynanexiase amaro xine. Zuaro matose. Tymõkomoke se pyra ynanexiase. Åkorehmarykõ se rokẽ ynanexiase.

⁶ Yna typoenohse oya xine, Kuesëkõ roropa typoenohse. Tyryymase iirypyrymãkomo a amarokõ repe. Yrome Ritonõpo omiry mapoiatose. Tãtãkyemase amarokomo Kurã Zuzenu poe.

⁷ Morarame zae oexirykõ tonese imepỹ põkomo a, Jezu poetory tomo a Masetonia põkomo a Akaia põkomo a, enara.

⁸ Ynanekarohpyry Jezu poko tokamose ropa oya xine Masetonia põkomo a, Akaia põkomo a, emero pata tõ punero. Oturũko toto Ritonõpo enetuputyry poko oya xine. “Mokaro Tesaronika põkõ orẽpyra Ritonõpo enetupuhnõko mã toto,” ãko toto opoko xine. Morara exiryke oturupyra ynanase opoko xine tuaro toto exiryke.

⁹ Imehnõ pata tõ poro ekãtõko toto yna ytotoþpyry poko oya xine. “Kure rokẽ oseya mã toto, Pauru tõ maro Tesaronika põkomo. Ahno neponãmarykõ turumekase eya xine: ‘Ritõ kõ mokaro,’ kary se pyra toexirykõke, Ritonõpo Zae Exikety, Isene Exikety roropa omipona toehtohkõme.

¹⁰ Imũkuru oepyry ropa momõhnõko roropa Tesaronika põkõ mana,” ãko. “‘Kapu ae oehnõko mana. Jezu mokyro ësemãkapohpyry ropa mokyro aorihxĩpo. Kukurãkanekõme mã ynororo, kuãnohpyra xine Ritonõpo ehtohme, emero tyrypyhpykã wãnopyryhtao,’ ãko mã Tesaronika põkomo,” ãko mã toto opoko xine.

2

Pauru erohtopõpyry Tesaronika po

¹ Wekury tomo, Ritonõpo omiry ekarose ynanytoase oya xine, ãmorepase xine. Ekurehpyra ynanexiase. Tuaro matose.

² Tutuarimapose yna repe, tyryymase roropa Piripo po, ytopyra ro yna ahtao oya xine Tesaronika pona. Zuaro matose. Yrome amaro xine orẽpyra ynanexiase Ritonõpo poe. Zae rokẽ ynanoturuase Jezu Kyrixtu poko. Zehnotokõ zuno pyra ynanexiase.

³ Zae Jezu poko kuuruatose, azahkuru pyra, iirypyryme pyra, imehnõ enekunopyry se pyra roropa ynanexiase.

⁴ “Kure matose,” tykase Ritonõpo yna a. Morara exiryke zae rokẽ oturũko ynanase, aomipona. Tymenekase yna Ritonõpo

a Tumükuru poko imehnõ zurutohme. Ahno äkyemapory se hkopyra ynanase. Ritonõpo äkyemapory se rokẽ ynanase. Yna kurohtao enẽko mana.

⁵ “Kure matose,” kara ynanexiase oya xine. Imehnõ mã “Kure mase” äko oenekunohtokõme rokene. Mokaro sã pyra ynanexiase. Otinerükõ apoitohme yna tinerũme: “Kure matose,” kapitopyra ynanexiase. Ritonõpo zuaro mana.

⁶⁻⁷ Æmorepanekõme ynanase Ritonõpo poe, Kyrixtu nenyhtyãme yna repe. Yrome yna poko: “Kure matose, tuisamehxo,” kamexipory se pyra ynanexiase oya xine. Imehnomo a roropa morara kamexipory se pyra ynanexiase. Yrome tomeseke opoko xine ynanexiase, poeto ẽ samo, tumükuru pyno exiry samo.

⁸ Ose xine yna exiryke, Ritonõpo nekarohpyry Jezu poko ekarory se ynanexiase oya xine. Yna etapary zuno pyra ynanexiase Jezu enetupuhpyry se yna exiryke, opyno xine yna exiryke roropa.

⁹ Wekyry tomo, ýme ynanexiase yna erohtoh poko. Wenikehpyra ro hmatou yna erohtopõpyry poko serãtu ritopõpyry poko yna a. Saereme, koko ynanerokuase õkyryrykõ enahpyra ehtohme, Ritonõpo nekarohpyry Jezu Kyrixtu æmoreparykohtao yna a.

¹⁰ Yna poko imehnõ tuarõtanohnanõme matose. Ritonõpo roropa imehnõ tuarõtanohneme yna poko mana. Kure rokẽ amaro xine ynanexiase, iirypyryme pyra. Onekunohto pyra ynanexiase amaro xine, Jezu poetory tõ maro.

¹¹ Tumükuẽ tumükuru zururu sã ourutorýko ynanexiase.

¹² Ajamihtatohkõme ynanoturuase amaro xine, Ritonõpo omipona oehtohkõme. Omuhpe pyra oehtohkõme roropa. “Ritonõpo omipona ipunaka ehtoko tãkye aehtohme opoko xine,” ynanase oya xine. Ourukehpyra xine ynanexiasene. Oeahmanekõme Ritonõpo mana, imaro tuisame oehtohkõme.

¹³ Ritonõpo omiry totase ahtao oya xine yna omi poe, zae menetuputyatose. Ahno omiry rokẽ kara mekarootose. Ritonõpo omiry sero, mekarootose. “Kure mase Ritonõpo. Tesaronika põkõ akorehmãko mase,” äko ynanase. Ritonõpo omiry nymyry exiryke erohnõko Ritonõpo mana enetupuhnanõ kurohtao. Toto jamihtanohnõko mana tõmipona toto ehtohme.

¹⁴ Wekyry tomo, Jezu poetory tomo a tyhtomarykõ toanah-tose Jutea po, tyryhmase tahtao xine juteu tuisary tomo a. Mokaro sã matose toehse, tyhtomase oexirykõke oekyrykomo a.

¹⁵ Mokaro a Jezu Kuesëkõ toxixihmapose wewe pokona, aorihtohme. Urutõ kõ Ritonõpo poe totapase toto a. Yna taropose roropa eya xine, zehnotokõme toexirykõke. Ritonõpo

zamaro pyra toto.

¹⁶ Yna akorekehkâko toto, juteutökara maro yna otururuh-tao Jezu poko toto kurâkapory se pyra mã toto Jezu a. Morara exiryke toto rypyry emânõko. Tomãse rahkene. Seromaroro Ritonõpo toto zehno rahkene, toto wãnohnõko mana.

Tesaronika pökõ enery se ropa Pauru

¹⁷ Wekyry tomo, omuhpe ynanase opoko xine, okynahxo oenepyra xine yna exiryke. Yrome awaro xine ro ynanase. Oenerykõ se ynanypenekehno.

¹⁸ Tuhke rokẽ yna ytory se ynanexiase oenese xine repe. Ywy roro, Pauru, jytory se exiase repe. Yrome yna akorekehkase joroko tamuru yna ytohtome monexiano.

¹⁹ Mãpyra Jezu oepyry ropa ahtao, opoko xine tãkye exiõko ynanase Jezu onenetupuhkehpyra oexirykõke. Ynara ãko Jezu yna a: “Kure matose ya. Zae Tesaronika pökõ mamorepatose,” ãko. Morara kary etaryke yna a tãkye kuhse exiõko ynanase.

²⁰ Jezu enetuputyryke oya xine tãkye ynanase ynanamorepatyãme oexirykõke. “Kure matose. Zae toto tamorepase oya xine exiryke,” ãko Ritonõpo yna a Jezu omipona oexirykõke.

3

¹ Morarame tomuhtapãse yna exiryke ynara tõsenetupuhse ywy, otarame taro ase Atena po, toiroro,

² kuakorõkõ rokẽ Timoteu aropotohme oya xine, ajamitanohtohkõme tõmiry ke. Ritonõpo omi poe erohketyme ynororo, Kyrixtu poko urutõme roropa. Jezu enetuputyry poko tõturuse ynororo oya xine, orẽpyrahxo enetupuhtohme oya xine,

³ poremãpyra oehtohkõme imehnomo a oryhmarykohtao. Zuaro matose tyyryhmase awahtao xine otuarimaporykõ waro Ritonõpo mana. ãkorehmatorỹko roropa mana orẽpyrahxo oehtohkõme.

⁴ Amaro xine ro yna ahtao kuuruatose. Kyyryhmatorỹko toh mana, etuarimãko sytatose, ynanase. Mame tuaro matose. Moro saaro toehse ynekarohpyry ae ro.

⁵ Morara exiryke Timoteu aropoase okynahxo oenepyra xine jexiryke. Jezu enetuputyry waro oexirykõ se jexiryke aropoase Timoteu. “Otarãme tukuhse toto joroko tamuru a. Otarãme toto amorepatopõpyry yna a tuenikehkapose joroko tamuru a,” ase opoko xine.

⁶ Seromaroro Timoteu noepyase ropa oenexiõpo xine. Turuse eya ywy opoko xine: “Orẽpyra toto Jezu enetuputyry

poko. Imehnō pyno toehse toto. Wenikehpyra toto kypoko. Omuhpe roropa toto kypoko kysaaro,” tykase Timoteu ya.

⁷ Morara kary etaryke yna a torētyke pyra toehse yna. Etuarimāko ro yna repe. Yrome tākye ynanase, Jezu enutuputyryke oya xine.

⁸ Tākye kuhse ynanase orēpyra Kuesēkō omipona awahtao xine.

⁹ “Kure mase” kary se rokē ynanase Ritonōpo a tākye ipunaka opoko xine yna exiryke.

¹⁰ Oturukehpyra ynanase Ritonōpo a oenerykō se yna exiryke. “Papa yna aropoko Tesaronika pōkomo a, toto amorepary se ropa yna exiryke. Zuario pyra toto ahtao zurūko ynanase orēpyra ōmiry enetupuhtohme eya xine,” āko ynanase.

¹¹ “Papa Kapuaono, yna aropoko morotona, Tesaronika pōkō enetohme yna a,” āko ynanase Ritonōpo a, Jezu zумы a. Kuesēkomo a roropa morara āko ynanase.

¹² “Opoetory tō pyno mā Tesaronika pōkomo. Imehnō pyno roropa mā toto. Toto akorehmako Papa, itamurumehxo opoetory tō pyno toto ehtohme, imehnō pyno roropa toto ehtohme ipunaka, toto pyno yna ehtoh samo,” āko ynanase Ritonōpo a.

¹³ Morara āko ynanase Ritonōpo a, ajamihtanohtohkōme, aomipona oehtohkōme, tyrypyhpyke pyra roropa oehtohkōme. “Tiryryme ro mose nase,” kara opoko xine imehnō ehtohme Kumykō ēpataka toehse kuahtao xine, Kuesēkō Jezu oepyry ropa ahtao typoetory tō maro.

4

Ritonōpo zamaro kuexirykō poko

¹ Wekyry tomo, tuhke rokē morara ynanasene oya xine: “Ritonōpo omipona ehtoko, Kuesēkō Jezu poetoryme oexirykōke,” ynanasene oya xine. Ritonōpo zamaro matose aomipona oexirykōke. Seromaroro yronymyrymehxo Kuesēkō omipona ehtoko.

² Yna a āmorepatopōpyrykō waro matose. Kuesēkō Jezu omi poe kuamorepatose.

³ Ritonōpo kure oexirykō se tyrypyhpyke pyra. Orutua komo, nohpo tō poko pyra ehtoko. Opyxiākō maro rokē ehtoko. Nohpo tō roropa orutua kō poko pyra ehtoko. Oniokō maro rokē ehtoko, enara.

⁴ Nuasemākomo etatoko pahne, Jezu poetoryme oexirykōke typye awahtao xine kure rokē opyxiākō tyritoko. Ritonōpo waro pyra exiketō sā pyra ehtoko.

⁵ Nae nohpo poko exiketō nohpo tō osanumāko rokene ise ehxīpo. Naeroro mokaro sā pyra ehtoko. Nohpo maro

opytary se awahtao xine onymenekahpyrykō pyno nymyry ehtoko, kure rokē oehtohkōme imaro Ritonōpo neneryme, kure roropa oehtohkōme imehnō neneryme.

⁶ Jezu poetoryme oexirykōke, osenekunohpyra ehtoko. Imehnō pyxiä poko pyra ehtoko. Morara kuuruatose pake: “Tomeseke ehtoko. Ritonōpo awānohtorŷko mana imehnō nohpo tō poko awahtao xine,” ynanakene oya xine.

⁷ Kymarokō toahmase Ritonōpo a tyrypyhpyke pyra kuehtohkōme, Jezu sā kure kuehtohkōme.

⁸ Yna a āmorepatopōpyrykō rumekaryhtao oya xine ahno rokē kara rumekāko matose. Ritonōpo rumekāko roropa matose, Tuzenu kurā ekarone rumekāko.

⁹ Imehnō Jezu poetory tō pyno matose Ritonōpo a āmorepatopōpyrykō omipona. Morara exiryke osepyno oexirykō poko pape onymerozomopyra ase.

¹⁰ Emero Jezu poetory tō pyno matose Masetonia pōkomo. Yrome ynara kary se ynanase oya xine, itamurumehxo toto pyno ehtoko, ipyno xine nymyry oehtohkōme.

¹¹ Imehnō maro atatapoiry se pyra ehtoko. Imehnō erokuru poko torētyke pyra ehtoko. Oerokurukō poko rokē ehtoko etuarimara oehtohkōme. Morara ynanakē pake.

¹² Kure oerokurukohtao ouno xine Jezu poetory tō kara exīko mana. Imehnō kyryry poko penetara exīko roropa matose, nae oexirykōke.

Kuesēkō oehnōko ropa mana

¹³ Wekyry tomo, tuaro oexirykō se ynanase Jezu poetory orikyry poko, atasamara oehtohkōme toto orikyryhtao. Jezu poetory tō kara emynyhmāko itamurume tyekyry tō orikyryhtao Jezu maro toto exiry onenetupuhpyra toexirykōke. Mokaro sā oexirykō se pyra ase.

¹⁴ Ynara enetupuhnōko sytatose, Jezu towōse ropa toorihxīpo. Naeroro typoetory ekepyā ēsemākāko ropa Ritonōpo mana. Toto enehpōko ropa mana Jezu maro, Jezu tone-tupuhse eya xine exiryke.

¹⁵ Kuesēkō omi poe ynara kary se ynanase oya xine, orihpyra ro kuahtao xine, Kuesēkō oepyyryhtao, Jezu poetory ekepyā onuapōkara sytatose. Imaro xine onuhnōko sytatose.

¹⁶ Ritonōpo nenyokyhpyry imehxo exikety omitāko mā opore. Ritonōpo rue etōko mana. Mame Kuesēkō yhtōko kapu ae. Aorihtyā emero Kyrixtu enetupuhnanō ēsemānōko ropa toh mana.

¹⁷ Mame imaro xine onuhnōko sytatose orihpyra exiketō maro, akuru htaka Kuesēkō epyryse. Imaro exikehpyra sytatose.

18 Moro waro oexirykōke atākyematoko Jezu poetory tō orikyry poko.

5

Tuaro sehtone Jezu oepyry ropa symomohtone

1 Wekyry tomo, Jezu oepyry ropa waro matose. Yrome aepyry ropa poko imerōko ase wenikehpyra oehtohkōme, tuarohxo roropa oehtohkōme.

2 Omato oepyry sā, Kuesēkō oepyry mana. Tokare pyra oehnōko mana.

3 Ynara karyhtao eya xine: “Emero kure sytatose,” āko toh mā repe, tuaro pyra toexirykōke. Yrome axī toto etuarimatoh oehnōko mana. Atarypōko mā toto, nohpo oxietūtopyry samo. Toepatohkō zupīko mā toh repe.

4 Wekyry tomo, mokaro sā pyra matose tuaro oexirykōke. Oserehpyra matose, omato oepyry sā pyra Jezu oepyry oya xine mana,

5 ipoetoryme oexirykōke. Tuaro matose. Tyryrypyhpyke exiketō sā pyra sytatose.

6 Morara exiryke tuenikaroro nyhketō sā pyra sehtone. Tuaro sehtone. Jezu oepyry symomohtone. Etỹpyra sehtone, enara.

7 Koko nyhnōko toto emero porehme. Koko etỹnōko roropa toto.

8 Yrome Ritonōpo poetoryme kuexirykōke tuaro sehtone. Etỹpyra roropa sehtone. Soutatu tomo a pake tupuropurukō apuru tyrise. Tupuhpyrykō apuru roropa tyrise omōpyra pyrou ehtohme. Yrome kymarokō tyoro. Jezu enetupuhnōko sytatose Kuesēkōme. Ritonōpo pyno sytatose, imehnō pyno roropa sytatose. Jezu a kypynanopyrykō eraximāko sytatose apoto konōto htaka omōpyra kuehtohkōme.

9 Kymarokō tymenekase Ritonōpo a kyzehno xine pyra ehtohme. Kypynanohtohkōme tymenekase sytatose Kuesēkō Jezu Kyrixtu a, toorihse

10 exiryke kymyakākōme, imaro kuehtohkōme, orihpynomo, aorihtyamo, enara ehtohme.

11 Morara exiryke oxijamihtanohtoko. Atakorehmatoko kurehxo Ritonōpo omiry enetupuhtohme. Morara awahtao xine moro saaro atakorehmāko matose.

Pauru nurutopōpyry etyhpyryme

12 Wekyry tomo, ynara kakehpyra oya xine ynanase, Ritonōpo omiry poko āmorepanekō zuno ehtoko, Ritonōpo nymenekatyāme toto exiryke. Tymenekase Ritonōpo a oesēkōme toto ehtohme. Tymenekase roropa toto tōmiry poko āmorepanekōme.

¹³ Toto zunõpo rokẽ pyra ehtoko. Ipyno xine roropa ehtoko, toto erokuru pokoino åkorehmarykõ poko. Kure rokẽ ehtoko, oseosezuhpyra, åko ynanase oya xine.

¹⁴ Wekyry tomo, ynara åko roropa ynanase oya xine. Akĩme exiketõ akinuru irumekapotoko. Iporemãtyã ijamihtanohpotoke ropa. Ihxipỹke exiketõ imehnõ zururu poko Jezu enetuputyry poko tyya xine akorehmatoko imehnõ zurutohme. Imehnõ maro kure ehtoko, sekerereme.

¹⁵ Popyra imehnõ oya xine ahtao, onemetakãmara ehtoko. Kokoro rokẽ kure ehtoko oseya. Kokoro rokẽ kure imehnõ tyritoko roropa.

¹⁶ Atåkyematoko kokoro rokene.

¹⁷ Oturukehpyra ehtoko Ritonõpo netaryme.

¹⁸ “Kure mase, Ritonõpo,” kahtoko eya. Emero popyra ahtao, morara kahtoko ro eya. “Kure mase,” kakehpyra rokẽ ehtoko. Morara kary etary se Ritonõpo oya xine mana, Kyrixtu Jezu poetoryme oexirykõke.

¹⁹ Tomeseke ehtoko Ritonõpo Zuzenu anakorekehkara oehtohkõme.

²⁰ Ritonõpo poe urutõ kõ omihpyry oseunohtou.

²¹ Urutõ kõ nekarohpyry ikuhtoko zuaro oehtohkõme. Kurã rokẽ imenekatoko aomipona oehtohkõme.

²² Oorypyrykõ irumekatoko porehme, iirypyryme pyra oehtohkõme.

²³ Ynara åko ynanase Ritonõpo a opoko xine: “Papa Kapuaono, torẽtyke pyra yna rineme mase. Onukuråkatyã Tesaronika põkõ ewomako ipunaka, zokokomo, zuzenukomo, aomirykomo, enara. Ipynanohko toto iirypyryme pyra toto ehtohme, ehxiropyra toto ehtohme yna esẽ Jezu Kyrixtu oepyyry ropa ahtao,” åko ynanase Ritonõpo a.

²⁴ Kure mã mokyro Kueahmanekomo. Tõmipona kuehtohkõme kueahmatose. Tamoreme typoetoryme kyritorỹko mana. Zae mokyro mana. Tõmihpyry anamonohpyra mana.

²⁵ Wekyry tomo, oturutoko Ritonõpo a yna poko.

²⁶ Jezu poetory tõ zuruko. “Pauru ose xine ro mana ipunaka,” kahtoko eya xine.

²⁷ Ynara åko ase oya xine Kuesẽkõ omi poe: “Sero ynmerohpyry isekerematoko imoihmåkõ netaryme Jezu poetory tõ netaryme,” åko ase.

²⁸ “Papa Kapuaono, kure rokẽ Tesaronika põkõ tyriko,” åko ase Jezu Kyrixtu Kuesẽkomo a opoko xine. Enara.

2 TESARONIKA

Pauru Nymerohpyry ropa Tesaronika põkõ Neneryme 2 Tessalonicenses Ekarotopo

Pauru nymerohpyry apitorymä tonese ahtao ro Tesaronika põkomo a, tõsezusezuhse toto Jezu Kyrixtu Tosëkõ oepyyry ropa poko. Toitoine: “Jezu toehse ropa pake,” tykase toh repe. Imehnomo: “Oehsasaka mana,” tykase; toerohtohkõ turumekase eya xine aepyyry eraximatohme, imeimehnõ maro rokë otuhnõko toh kynexine.

Naeroro sero 2 *Tesaronika* tymerose Pauru a Ritonõpo omipona exiketõ akorehmatohme, azahkuru toto ehtoh kurâkatohme. Ynara tokarose eya xine: Jezu Kyrixtu oehtohto popyyra ehtoh emänõko itamurume sero nono po. Imepÿ: “Iiryppyymano,” orëpyra exiiko, oximõme sero nono põkõ arõko mana, Ritonõpo zehno exiketomo, Ritonõpo poetory tõ poremäkatohme repe. Yrome mokaro poremäkãko Ritonõpo mana. Tynymenekatyã pynanohnõko mana, jüme toto ewomãko mana. Naeroro orëpyra ehtoko Jezu enetuputyry poko, ajohpe ehtoh onekahmara ehtoko. Toto tamorepase roropa eya akime pyra ehtohme (2 *Tesaronika* 3.10).

Sero pape ao

Osekarotopo 1.1-2

Sero etyhpyry poko 1.3–2.12

1. Sero põkõ apiakary poko 1.3-12

2. Ritonõpo zehnotokomo 2.1-12

Zae Jezu poetory tõ exiry 2.13–3.15

Osekazumãko 3.16-17

Kure ehtoh ripõko 3.18

¹ Ynanymerohpyry moro onenerykõme. Ywy ase Pauru. Xira te, Timoteu roropa, enara ymaro mana taro.

Amarokõ Jezu poetoryme Tesaronika po. Ritonõpo poetoryme matose, Kumykõ poetoryme Kuesëkõ Jezu Kyrixtu enetupuhnanõme oexirykõke.

² “Papa, kure rokë Tesaronika põkõ tyripoko. Torëtyke pyra roropa tyripoko toto,” ãko ynanase Ritonõpo a, Kumykomo a, Kuesëkõ Jezu Kyrixtu a roropa.

Sero nono põkõ apiakary poko

³ Wekyry tomo, ynara kakehpyra ynanase Ritonõpo a opoko xine: “Kure mase, Ritonõpo,” kakehpyra ynanase. Täkye yna exiryke opoko xine. Morara ãko ynanase, Jezu enetuputyry

emamyryke okurohtao xine. Imehnõ pyno exïko matose ipunaka.

⁴ Morara exiryke opoko xine kure oturũko ynanase Jezu poetory oximõmãkõ netaryme, toanahtose itamurume oya xine exiryke ohtomarykohtao. Yrome onenetupuhkehpyra matose. Oryhmatorỹko pohnõ mã repe. Yrome eanahtõko rokẽ matose.

⁵ Omenekatorỹko Ritonõpo mana tuisame oehtohkõme imaro. Aomipona oexirykõke ohtomatorỹko imehnõ mana. Yrome eanahtõko matose. Õseanahtotopõpyrykõ waro imehnõ ahtao, zae Ritonõpo exiry enetupuhnõko mã toto, kuapiakarykõ poko eya.

⁶ Zae Ritonõpo exiryke ohtomahpõkõ htomãko roropa mana, ohtomatamitukõme.

⁷ Ohtomakehpotorỹko ropa mana toanahtose oya xine exiryke. Yna roropa htomakehpõko mana. Morara tyrïko mana Kuesẽkõ Jezu oepyry ropa ahtao kapu ae tynenyohtyã kapuaõkõ jamihmãkõ maro.

⁸ Apoto konõto tororokane maro oehnõko mana Ritonõpo waro pyra exiketõ wãnohpotohme. Aomipona pyra exiketõ roropa wãnohpõko mana, ynanekarohpyry Kuesẽkõ Jezu poko totase eya xine exiryke. Yrome onenetupuhpyra toto exiryke toto wãnohpõko Ritonõpo mana.

⁹ Toto rypyry emetakame toto pahnõko mana apoto konõto htaka. Etuarimakehpyra mã toto jũme. Kuesẽkõ esaka ytopyra toto; jũme imehxo aexiry onenepyra ekurehnõko mã toto.

¹⁰ Jezu tooehse ropa ahtao tosẽkõ eahmãko ipoetory tõ mana. “Imehxo mase,” ãko toto, Jezu enetupuhnanomo. Mokaro maro exïko matose roropa, ynanekarohpyry tone-
tupuhse oya xine exiryke.

¹¹ Morara exiryke oturukehpyra ynanase opoko xine Ritonõpo netaryme: “Papa, Tesaronika põkõ kure toexirykõ se mana. Akorehmako toto omũkuru nymyry sã toto ehtohme, oya toahmase toto exiryke opoenõme toto ehtohme. Jezu enetupuhnõko toto. Ijamihtanohko toto ýme toto ehtohme õmipona. Akorehmako toto imehnõ akorehmatohme roropa Jezu enetuputyry poko,” ãko ynanase.

¹² Morara awahtao xine imehnõ ynara ãko: “Kure imehxo Kuesẽkõ mana,” ãko toto oenerykõke. Jezu roropa ynara ãko kyya xine: “Kure matose,” ãko. Toipe Jezu Kyrixtu kure rokẽ typoetory tõ rïko mana. Isaaro roropa Ritonõpo mana.

2

¹ Wekyry tomo, oururukõ se ynanase Kuesëkõ Jezu Kyrixtu oepyyry ropa poko, imaro oximõme kuytorykõ poko roropa.

² Oty katox axĩ osenekunohpõko matou? Osenekunohpopyra ehtoko: “Jezu tooehse ropa, pake,” karyhtao imehnomo a. Emynyhmara roropa ehtoko. Otarãme morara ãko amorepatõ mã repe ajohpe rokene. Otarãme: “Morara tykase Pauru nymerohpyry,” ãko imepÿ repe. Yrome morara kapitopyra ase. Ajohpãkõ omiry rokẽ moro.

³ Tomeseke ehtoko oenekunohpopyra xine imehnõ ehtohme. Tuario ehtoko, Ritonõpo zehnotokõ osemazuhme oehnõko mana. Iirypyrymã pohto rokẽ kara oehnõko roropa mana. Imeĩpo Ritonõpo nemary mokyro apoto konõto htaka. Onypynanohsaromepyra imehnõ mana, jũme. Mokaro tooehse ahtao rokẽ Jezu oehnõko ropa mana.

⁴ Pyaximehxõ osekarõko mokyro mana. “Ritõ kõ motye ase, oesëkõ motye,” ãko mã ynororo: “Imehxo mase,” katohme imehnomo a repe typoko. Porohnõko mana Ritonõpo Tapyĩ tao. “Ritonõpome ase,” ãko kahpyry mã repe imehnõ enekunohtohme rokene.

⁵ Moro poko oturuase oya xine amaro xine ro jahtao. Tuenikehse matou ynekarohpyry poko oya xine?

⁶ Seromaroro mokyro oehpopyra exikety nae. Zuario matose. Yrome toehtoh po toehse ahtao mokyro oehnõko mana Iirypyrymã pohto rokẽ kara.

⁷ Mokyro Ritonõpo omipona pyra imehnõ ripone. Imehnnõ enekunopyry poko erohnõko mana seromaroro, omatome. Yrome mokyro akorekehkãko imepÿ mana, onekunohtõ akorekehkãko mana toytotox pona ro.

⁸ Morarame mokyro Iirypyrymã pohto rokẽ kara osenepõko mana. Yrome tooehse ropa Kuesëkõ ahtao mokyro etapãko mana. Toiro puu katox ke mokyro enahkãko mana orẽpyrahxo tyaerehkatox ke.

⁹ Mokyro Iirypyrymã joroko tamuru jamitunuru poe orẽpyra ikyryõko mana imehnõ enuruhkapotohme, enekunohtohme rokene.

¹⁰ Tyrypyry ke toto enekunohnõko itamurume tymaro apoto konõto htaka toto ytotohme. Jezu omiry anapoipyra mã toto, ise pyra toexirykõke. Morara exiryke toto onypynanohpyra ekurehnõko mana.

¹¹ Morara exiryke ynara ãko Ritonõpo: “Ah nosenekunohno toto,” ãko Ritonõpo toto poko, ajohpãkõ omipona toto ehtohme.

¹² Morarame toto rypyry emetakamãko Ritonõpo mana tõmiry onenetupuhpyra toto exiryke, tyrypyrykõ poko rokẽ tãkye toto exiryke.

Tymenekase matose okurākatohkōme

¹³ Wekiry tomo, Kuesēkō opyno xine mana. Ritonōpo nymenekatyāme matose moino ro, opynanohtohkōme, okurākatohkōme roropa Tuzenu a, aomiry enetuputyryhtao oya xine. Morara exiryke: “Kure mase, Ritonōpo,” kary se ynanase kokoro rokene opoko xine.

¹⁴ Ritonōpo oeahmatose, Jezu poko yna a āmoreparykohtao. Oeahmatose tymaro oehtohkōme: “Kuesēkō Jezu Kyrixtu imehx mana,” karyhtao ipoetory tomo a.

¹⁵ Toahmase oexirykōke poremāpyra ehtoko. Wekiry tomo, yna a āmorepatopōpyrykō omipona ehtoko. Yna a ouru-topōpyrykō omipona ehtoko, ynanymerohpyry onenerykō omipona ehtoko roropa, enara.

¹⁶ Ynara āko ynanase Kuesēkō Jezu Kyrixtu a Kumykō Ritonōpo a roropa: “Papa, yna pyno mexiase. Yna pyno oexiryke yna eano tyjamihtanohpose oya poremāpyra jūme yna ehtohme. Ooepyry ropa momohnōko ynanase.

¹⁷ Tesaronika pōkō eanokō ijamihtanohko poremāpyra toto ehtohme imehnō akorehmatohme toto a, kure imehnō zuru-tohme roropa, enara,” āko ynanase.

3*Oturutoko Ritonōpo a yna akorehmatohme eya*

¹ Wekiry tomo, ynara kary se ropa ynanase oya xine. Oturutoko Ritonōpo a: “Papa, Pauru tō akorehmako ōmiry ekarory poko imehnomo a, ekurehpyra ōmiry otuotuhponamatohme, Jezu poetoryme imehnō ehtohme ōmiry apoiryhtao tyya xine, Tesaronika pōkō sã toto ehtohme ōmiry tapoise ahtao eya xine,” kahtoko.

² Oturutoko Ritonōpo a yna pynanohtohme tapoise yna ahtao pohnomo a, iirypyrymākomo a, tuhke Jezu onenetupuh-pynō nae exiryke.

³ Yrome Kuesēkō kurumekara xine mana. Ajamih-tanohtoryko mana, oewomatoryko joroko tamuru omipona pyra oehtohkōme.

⁴ Tākye ynanase awaro xine yna exiryke. Yna omipona exikehpyra matose, Jezu poetoryme oexirykōke.

⁵ Ynara āko ynanase Kuesēkomo a: “Papa Kapuaono, Tesaronika pōkō amorepako ose ipunaka toto ehtohme. Akorehmako toto tyhtomarykō eanahtotohme, Kyrixtu a tyhtomary eanahtotopōpyry samo,” āko ynanase.

Erohtoko kene tuenikaroro sã rokene

⁶ Wekiry tomo, Kuesēkō Jezu Kyrixtu omi poe ynara āko ynanase oya xine, akīme exiketō maro osepeme pyra ehtoko, ynanamorepatopōpyry omipona pyra toto ahtao.

⁷ Akĩme pyra ynanexiasene amaro xine yna ahtao. Zuaro matose. Yna ehtopõpyry sã ehtoko, akĩme pyra.

⁸ Imehnõ zuru poko pyra ynanexiase. Topehmase yna a ahtao rokẽ ynanenapyase. Ynanerokuase, ynanetuarimase koko, saereme, enara, anapyrykõ onenahpyra yna ehtohme.

⁹ Topehke pyra yna otukuru amaro xine kure repe, ãmorepanekõme yna exiryke. Yrome yna kure exiry enepotohme oya xine topehke rokẽ ynanotukuasene amaro xine, ÿme oehtohkõme roropa.

¹⁰ Amaro xine yna ahtao ynara ynanase oya xine, toerokuru se pyra exikety anautuhmanohpopyra ehtoko, onykohmara roropa ehtoko, ynanase.

¹¹ Ynara kary totase yna a exiryke: “Akĩme exiketõ nae Tesaronika põkõ maro. Erohpyra toto ipunaka, imehnõ tapyĩ tõ takuroko rokẽ ytoytõko toto, popyra ehtoh poko rokẽ oturuse.”

¹² Mokaro zurũko ynanase Kuesẽkõ Jezu Kyrixtu omi poe: “Erohtoko kene tuenikaroro sã rokene, tÿkyryneke oehtohkõme, õtuhtohkõme,” ãko ynanase.

¹³ Wekyry tomo, penekehpyra ehtoko imehnõ akorehmary poko.

¹⁴ Yna omipona pyra exikety nae ahtao, sero ynanymerohpyry omipona pyra ahtao, mokaro maro pyra ehtoko, toto hxiropotohme. Otarãme yna omipona exĩko ropa toh mana.

¹⁵ “Zehnotokõ mokaro,” kara ehtoko toto poko. Oekyrykõme mokaro tyritoko akorehmatohme oya xine yna omipona toto ehtohme ropa.

Pauru nurutopõpyry etyhpory

¹⁶ Ynara ãko ynanase Kuesẽkõmo a: “Torẽtyke pyra yna rine mase. Tesaronika põkõ torẽtyke pyra tyriko kokoro rokene. Toto maro exiko,” ãko ynanase.

¹⁷ Ywy ase Pauru. Jesety moro tymerose ya jemary ke rokene. Moro enetupuhtoko ynanymerohpyry. Morara rokẽ pape aropõko ase onenerykõme.

¹⁸ Ynara ãko ase Kuesẽkõ Jezu Kyrixtu a opoko xine: “Papa, kure rokẽ Tesaronika põkõ tyriko,” ãko ase. Enara rokene.

1 TIMOTEU

Pauru Nymerohpyry Timoteu Neneryme

1 Timóteo

Ekarotopo

Pauru nymerohpyry apitorymä sero Timoteu neneryme. Pauru maro toytose Timoteu tuhke pata tō poro akorehmase aerohtoh poko. Timoteu eny juteume kynexine, Jezu poetoryme toehse aenetuputyryke eya tosēme. Jumy kyrekume kynexine (Atos 16.1-3). Imeïpo Jezu poetory amorepaneme toehse Timoteu Epezu po.

Tynymerohpyry ae Timoteu zurūko Pauru mana enekunohthoh tonō poko (1 Timoteu 4.3-5).

Sero tynymerohpyry ae Timoteu zurūko mana zae exiketō rokē imenekatohme imehnō amorepananōme. Ynara āko roropa mana emero Jezu enetupuhnanomo a: “Imehnō pyno exiko roropa. Penekehpyra exiko Ritonōpo nyrohmanohpotoh poko. Osenetaonohpyra exiko roropa. Orēpyra exiko Jezu enetuputyry poko oesēme” (1 Timoteu 6.11-12).

Sero pape ao

Osekarotopo 1.1-2

Zae pyra amorepatoh tonomo 1.3-11

Typynanohse Ritonōpo a exiryke, kure mase, āko 1.12-20

Jezu enetuputyry, zae ehtopo 2.1–6.10

Tuaro ehtoh etyhpyryme; kure tyripotopo 6.11-21

1 Ynymerohpyry moro oneneryme Timoteu. Umūkurume mase Jezu omipona oexiryke. Ywy ase Pauru, Jezu Kyrixtu nenyokyhpyry. Imehnō amorepase tonyohse ywy Ritonōpo a Kukurākanekomo a roropa, Jezu Kyrixtu a. Aepyry ropa momohnōko sytatose.

2 “Kure rokē Timoteu tyriko. Ipyno exiko. Torētyke pyra tyriko roropa, ajohpāme samo,” āko ase Ritonōpo a, Kumykomo a. Morara āko ase Jezu Kyrixtu a roropa, Kuesēkomo a.

Tomeseke exiko ajohpākō omipona pyra oehtohme

3 Masetonia pona jytoryhtao ynara ase oya, moroto Epezu po rokē exiko, ase oya. Morara āko ropa ase oya seromaroro. Ynara exiryke, onekunohtōkō nae amaro xine. Zae pyra imehnō amorepāko mā toto. Toto mynyhpākapory se ase oya.

4 Pakatokō omihpyry poko rokē mā toto. Aenurutopōpyrykō poko roropa mā toto. Moro poko oturukehpyra toh repe. Yrome aomirykō Ritonōpo poko tuarōtanohpotoh pyra mana. Naeroro ynara kaxiko eya xine: “Ahno nekarohpyry rokē

onetara ehtoko, pakatokõ enurutopõpyry tõ poko pyra ehtoko roropa,” kaxiko eya xine.

⁵ Morara kamexipõko ynanase imehnõ pyno toto ehtohme. Otãto imehnõ pyno exiiko toh nae? Tyrypyrykõ poko pyra tahtao xine tukurohtao xine, zae ehtoh poko rokẽ tahtao xine roropa imehnõ pyno mã toto. Jezu enetuputyryhtao tosẽkõme roropa imehnõ pyno mã toto.

⁶ Yrome toitoine mokaro a zae ehtoh turumekase. Tahnõko mã toto tõmirykõ poko rokẽ toexirykõke.

⁷ Imehnõ amorepananõme toexirykõ se toh mã repe. Ritonõpo nymeropohpyry poko Moeze a imehnõ amorepany se toh mã repe. “Zae rokẽ ãmorepatorõko ase,” ãko toh mã repe. Yrome zae pyra imehnõ amorepãko mã toto onenetupuhpyra toexirykõke.

⁸ Kure mã Ritonõpo nymeropohpyry Moeze a. Zae rokẽ ipoko kuahtao xine kure sytatose.

⁹ Ynara zuaro sytatose. Kurãkõ zupokatohme pyra Moeze a tõmiry tymeropose Ritonõpo a. Yrome aomipona pyra exiketõ rokẽ zupokatohme tymeropose. Pohnõ mokaro iiryryymãkomo, tyrypyrykõ poko exiketomo, Ritonõpo kerekeremananomo, jũkõ otapatõkomo jẽkõ roropa, Ritonõpo waro pyra exiketomo. Mokaro zurutohme tõmiry tymeropose Ritonõpo a Moeze a.

¹⁰ Imehnõ nohpo poko exiketomo, imehnõ orutua poko exiketõ roropa, imehnõ orutua kõ rokẽ oximaro exiketomo, tynekamorykõme ahno apoinanomo, ajohpãkomo, ajohpe imehnõ hxironanomo, emero Ritonõpo namorepatopõpyry omipona pyra exiketomo. Mokaro popyra exiketomo. Mokaro zupokatohme Moeze nymerohpyry tymeropose Ritonõpo a.

¹¹ Morohne poko imehnõ amorepãko ase Jezu ehtoh poko etaporyhtao ya. Ukurãkane ropa Ritonõpo Imehxo Exikety Jezu poko ekarotohme imehnomo a.

Tãkye Pauru typynanohse Ritonõpo a exiryke

¹² “Kure mase ya. Kyjamihtanohpoase,” ãko ase Jezu Kyrixtu Kuesẽkomo a. Tõmipona exiketyme jenetuputyryke eya tymenekase ywy imehnõ amorepatohme typoko.

¹³ Osemazuhme Jezu kerekeremahpõ ase, ipoetory eunopyhpono, toto ryhmahpono. Yrome juãnohpyra Ritonõpo kynexine onenetupuhpyra jexiryke. Morara jexiryke ynyrihpyry waro pyra exine.

¹⁴ Yrome ypyno Kuesẽkõ kynexine ipunaka. Kynosenetupuhpone ya. Imehnõ pyno jyripone roropa. Moro sã imehnõ pyno sytatose Jezu Kyrixtu maro kuahtao xine.

15 Ynara kary zae mana, Jezu Kyrixtu nono pona tooehse iirypyrymākō pynanohse. Morara katopōpyry enetuputyry kure. Ywy roropa iirypyryme itamurume aexihpyryme ase.

16-17 Ynara kakehpyra sehtone Ritonōpo a: “Kure mase Ritonōpo imehxo,” kakehpyra sehtone. Pake Kuesēkōme kynexine. Kuesēkōme ro mana. Kuesēkōme exikehpyra roropa mana. Orihpŷme mā ynororo. Osenepyra mana. Toiro mā Ritonōpo, imepŷ pyra. Okynā sā kyzehno xine pyra exiketyme ynororo. Iirypyryme itamurume jahtao juānohpyra Jezu Kyrixtu kynexine. Yrome yzehno pyra kynexine imehnō tuarōtanohthome typoko, enetupuhtohme toto a tosēkōme, jūme orihpyra toto ehtohme.

18 Aimo, Timoteu, āmorepāko ase Ritonōpo omipona oehthohme. Pake Jezu poetory esā tōturuse Ritonōpo poe. Ynara tykase toto: “Imehnō amorepaneme exīko mase,” tykase toto oya. Naeroro toto nekarohpyry poko wenikehpyra exiko orēpyra oehthohme.

19 Jezu Kyrixtu onenetupuhkehpyra exiko. Oorypyry enetuputyryhtao oya ipoko pyra exiko. Imeneu tō sā pyra exiko. Tyrypyrykō enetuputyryhtao tyya xine onurumekara toto. Ipoko ro toehse toto popyra. Morara exiryke Jezu tonetupuhkehse toto a. Ritonōpo omipona pyra toehse toexirykōke.

20 Morara toehse ynaroro Imeneu, Arexātere maro: “Ah joroko tamuru toto wānohno, Ritonōpo kerekeremakehtohme sahxo toto a,” ase ipoko xine.

2

Oximōmākō Ritonōpo poko

1 Osemazuhme ynara kary se ase oya, morotōkō amorepako. Ynara kaxiko eya xine: “Oturutoko Ritonōpo maro: ‘Kuakorehmako Ritonōpo, ajohpāme samo,’ kahtoko,” kaxiko eya xine. “Oturutoko imehnō poko roropa,” kaxiko eya xine. “Kure mase Papa Kapuaono,” kamexipoko roropa eya xine.

2 Oturutoko Ritonōpo a tuisa tō poko, pata esā poko roropa, kure toto ehtohme. Kure toto ahtao, torētyke pyra sytatose porehme, tehme roropa. Kure ehtoh poko sytatose Ritonōpo neneryme, Kuesēkō poko osenetupuhnōko roropa sytatose.

3 Tymaro kuotururukō se mā Ritonōpo. Jamaro sytatose imaro kuotururukohtao. Kukurākanekōme aexiryke.

4 Sero nono pōkō kurākary se mā Ritonōpo emero, zae ehtoh waro kuehtohkōme.

⁵ Toiro rokē Ritonõpo mana. Toiro roropa mā kyyrypyrykō korokane, kyzehno xine pyra Ritonõpo ehtohme. Mokyro mā Jezu Kyrixtu, ahnome exikety.

⁶ Kukurākatamitukō epehmatohme toorihse ynororo. Jezu oepyry se Ritonõpo ahtao tooehse ynororo kutuarõtanhse xine. “Emero ahno kurākary se mā Ritonõpo,” kase tooehse Jezu.

⁷ Morara exiryke ymenekase Ritonõpo juteutōkara tuarõtanhme jehtohme. Toto amorepaneme jaropoase, Jezu ekarotohme eya xine, tosēkōme Jezu enetupuhtohme eya xine, zae ehtoh waro toto ehtohme. Morara karyhtao ya ajohpe pyra ase, zae rokē osekarōko ase.

⁸ Ahno otururu se ase Ritonõpo maro, emero pata pōkomo, tyyrypyhpyrykō poko pyra exiketomo, zehno pyra exiketomo, oseosezuhpyra exiketomo, enara.

⁹ Morararo nohpo tomo a kure rokē zupōkō amurupoko ihximyra aehtohkōme, imehnō onyxhiropyra roropa aehtohkōme. “Oūsetykō poko rokē pyra ehtoko. Kasuru tōkehko poko rokē pyra ehtoko roropa, oekurākarykō poko rokē pyra ehtoko,” kaxiko nohpo tomo a.

¹⁰ “Yrome imehnō akorehmatoko. Moro saaro mā Ritonõpo omipona exiketomo,” kaxiko eya xine.

¹¹ “Tehme ehtoko, ātamoreparykohtao Ritonõpo omipona oehthokōme,” kaxiko eya xine.

¹² Orutua kō anamorepapopyra ase nohpo tomo a, ituisarykōme roropa nohpo onyripyra ase. Ah mynyhme sā rokē nexī toto.

¹³ Ynara exiryke, Atāo tyrise osemazuhme Ritonõpo a, okomino Ewa.

¹⁴ Atāo onenekunohpyra roropa joroko tamuru kynexine repe. Ipyty rokē tonekunohse eya. Mame Ritonõpo omipona pyra toehse toto. Naeroro orutua kō anamorepapopyra ase nohpo tomo a.

¹⁵ Yrome nohpo tō kurākāko mā Ritonõpo aenururukohtao, tosēkōme Jezu onenetupuhkehpyra toto ahtao, imehnō pyno toto ahtao roropa, tyyrypyrykō rumekaryhtao eya xine, emotyēkara roropa tahtao xine, enara.

3

Jezu poetory esēme exiry poko

¹ Jezu poetory amorepaneme se kuahtao xine kure mana. Zae Jezu poetory amoreparyhtao kyya xine kure mana. Morara kary ajohpe pyra mana. Imehnomo a: “Jezu poetory amorepaneme jexiry se ase,” karyhtao oya, ynara kaxiko eya xine:

² “Iirypyryme pyra ke ehtoko rorohpa ohxiropyra xine imehnõ ehtohme. Jezu poetory amorepaneme oexirykõ se awahtao xine, toiro rokẽ typye ehtoko. Emotyẽkara ehtoko. Tuaro ehtoko. Kure rokẽ ehtoko. Katonõ pyno ehtoko. Imehnõ amorepaneme kure ehtoko,” kaxiko Jezu poetory amorepaneme se exiketomo a.

³ “Etÿpyra ehtoko. Imehnõ onetapara roropa ehtoko. Imehnõ pyno ehtoko. Oxiehno pyra ehtoko. Penetara roropa ehtoko tineru poko,” kaxiko Jezu poetory amorepany se exiketomo a.

⁴ “Atapyĩ taõkõ esẽme nymyry ehtoko. Opoenõkõ amorepatoko õmipona xine toto ehtohme, tuaro roropa toto ehtohme,” kaxiko eya xine.

⁵ Atapyĩ taõkõ amorepany waro awahtao xine Ritonõpo poetory amorepany waro exiko matose. Yrome atapyĩ taõkõ amorepany waro pyra awahtao xine, Ritonõpo poetory amorepany waro pyra roropa matose.

⁶ Jezu poetoryme exisenã ahtao, mokyro imehnõ amorepaneme onyripyra exiko, exisene aexiryke. Imehnõ amorepaneme tyrise ahtao otarame ynara ãko mana: “Kure ywy, iirypyryme pyra, mokã sã pyra ase,” ãko mana. Morara karyke eya iirypyryme exiko mana. Mame popyra mokyro ekarõko Ritonõpo mana popyra joroko tamuru ekarotopõpyry saaro.

⁷ Imepÿ Jezu poetory amorepane riry se awahtao, kure mokyro ehtoh waro roropa Jezu onenetupuhpynõ ahtao, mokyro tyritoko Jezu poetory amorepaneme. “Popyra mokyro,” karyhtao imehnomo a onyripyra ehtoko Jezu poetory tõ amorepaneme. Tyrise ahtao otarame joroko tamuru mokyro poremãkapõko mana.

Jezu poetory tõ akorehmananõme

⁸ Mokaro saaro imehnõ akorehmaneme se awahtao xine zae rokẽ ehtoko. Ajoajohpe pyra ehtoko. Eukuru zetunuru enyryhtao emotyẽkara ehtoko. Imehnõ mõkomory poko penetara ehtoko.

⁹ Orẽpyra Jezu enetupuhtoko. Omi kurã kukurohtao xine moro omipona rokẽ ehtoko, ehxiropyra oehtohkõme.

¹⁰ Tuarõ exiketõ rokẽ Jezu poetory tõ akorehmaneme tyritoko. Aomipona nymyry toehse ahtao rokẽ tyriko toto.

¹¹ Ynara kaxiko nohpo tomo a roropa: “Nohpo tomo, mokã saaro ke ehtoko. Kure rokẽ ehtoko. Imehnõ onykerekemara ke ehtoko. Emotyẽkara roropa ke ehtoko. Oniokõ pyno rokẽ ehtoko,” kaxiko eya xine.

¹² Jezu poetory tõ akorehmaneme kuahtao xine toiro rokẽ typye sehtone. Kure rokẽ kypoenõkõ amorepãko sytatose. Kytapyĩtaõkõ roropa amorepãko kuomipona xine toto ehtohme.

¹³ Zae Jezu poetory akorehmananõme ahtao, toerokurukõ poko tuisamehxo exiiko toto. Mame orẽpyra exiiko mã toto imehnõ amorepary poko Jezu Kyrixtu enetuputyry poko.

Ritonõpo a kutuarõmatopõpyrykomo

¹⁴ Moro, ynymerohppyry oneneryme, okynã pyra jytotoh exiryke oenese repe.

¹⁵ Yrome otarame okynahxo ytopopyra ase. Morara exiryke sã ynymerohppyry aropõko ase oya oneneryme, tuaro oehtohme, Ritonõpo poetory tõ kure exiry poko Ritonõpo maro oturutoh tao. Ritonõpo Zuzenu isene mana typoetory tõ kurohtao. Kure kuexirykõ eneryhtao imehnomo a Ritonõpo zae exiry enetupuhnõko toto.

¹⁶ Ajohpe pyra nase. Ynara enetupuhnõko sytatose, osemazuhme tuaro pyra Jezu poko sexiataose repe, yrome Ritonõpo kutuarõtanopyatose.

Tumükuru tonehpose ahnome.

Iirypyryme pyra tonepose mokyro Ritonõpo Zuzenu a.

Tonese roropa Ritonõpo nenyoyhtyamo a, kapuaõkomo a.

Tokarose ahno tomo a, juteutõkara a roropa.

Tonetupuhse roropa mokaro a.

Moromeĩpo tarose ropa ynororo kapu aka.

4

Ajohpe amorepatõkomo

¹ Yrome ynara ãko Ritonõpo Zuzenu: “Okynã toehse ahtao toitoine tynenetuputyhpyrykõ rumekãko toto, onekunohtõkõ omipona toexirykõke, joroko tõ omipona roropa toexirykõke,” ãko.

² “Amorepaneme ase,” ãko toh mã repe. Ajohpãkõ mokaro. Omi kurã etaryhtao tyya xine onetara mã toto. “Oorypyrykõ poko pyra ehtoko,” kary etaryhtao tyya xine onetara mã toto. Tyyrypyrykõ poko rokẽ mã toto. Mame ikurohtao xine jahkahpyry sã toh mana, omi kurã onetara toexirykõke. Onetapỹ sã toto.

³ Ynara ãko mã toto, imehnõ amorepãko: “Pytara ehtoko. Opytarykohtao popyra,” ãko toh mã repe. Tõsẽ onyry rumekapõko roropa mã toto Ritonõpo omipona pyra. Onokyro tõkehko tyrise Ritonõpo a kuohkõme, tãkye kuehtohkõme, “Kure mase” katohme kyya xine Ritonõpo a, enetuputyryke kyya xine aomiry waro roropa kuexirykõke.

⁴ Naeroro Ritonõpo nyrihpyry kuohkõme kure mana emero: “Kure mase, Ritonõpo,” karyhtao tõsẽ apoiryhtao. Naeroro tõsẽ onyry onurumekara ehtoko.

⁵ Tõsẽ onyryhtao kyya xine kure Ritonõpo a, aomiry etaryhtao, kuotururukohtao roropa imaro.

Jezu Kyrixtu poetory kurano

⁶ Morohne poko Jezu poetory tō amorepariytao oya, Kyrixtu Jezu poetoryme nymyry mase. Tuātanohse sã mase Ritonõpo omiry poko. Orẽpyra enetupuhneme mase, ãmorepatopõpyry omipona oexiryke.

⁷ Naeroro ahno nekarohpyry rokẽ irumekako. Toto omiry Ritonõpo omiry poko otuarõtanhopopyra mana. Yrome atamorepako kure oehtohme, Ritonõpo omipona nymyry oehtohme.

⁸ Tururume kuytoryhtao etaehpyra kuehtohme kure pohto rokene. Yrome Jezu poetoryme kuahtao xine ynara ãko roropa sytatose: “Kuatamoreparykohtao Ritonõpo omipona kuehtohkõme kure kuhse mana. Seroae Ritonõpo omipona kuahtao xine tãkye sytatose, jũme roropa tãkye exĩko sytatose Ritonõpo esaka kuytorykõke,” ãko sytatose.

⁹ Moro kuurutopõpyrykõ zae mana, otato ehtoko yronymyryme.

¹⁰ Morara exiryke ÿme ynanase erohnõko, etuarimãko roropa ynanase ajohpe pyra Ritonõpo enetuputyryke yna a. Orihpõme jũme ynororo mana. Kukurãkanekõme ynororo mana. Enetupuhnanõ kurãkaneme roropa mana.

¹¹ Morohne poko imehnõ amorepako.

¹² Jezu poetoryme oehtoh poko osenepoko imehnomo a asã toexirykõ se toto ehtohme. Õmiry kure rokẽ tyriko. Imehnõ maro kure rokẽ exiko. Imehnõ pyno exiko. Ritonõpo onenetupuhkehpyra exiko. Nohpo tō poko pyra exiko. Ynara rokẽ exiko, asã imehnõ toexiry se toto ehtohme, omoiry se roropa toto ehtohme: “Poetome ro mase. Õmiry etary se hkopyra ase,” kara toto ehtohme.

¹³ Ritonõpo omiry onysekeremakehpyra exiko, oximõmãkõ netaryme jytory ponãmero. Zuruko toto. Amorepako toto Ritonõpo omipona toto ehtohme.

¹⁴ Ritonõpo Zuzenu otuarõtanhopose imehnõ amorepatohme. Ekurehpyra exiko toto amorepariy poko. Amorepatõme oriase Ritonõpo Zuzenu. Tomarykõ tyrisẽ Jezu poetory tomo a tamuximãkomo a. Ynara tykase toto Ritonõpo poe: “Mose Timoteu imehnõ amorepaneme exĩko,” tykase toto Ritonõpo poe. Morarame amorepatõme oriase Ritonõpo Zuzenu.

¹⁵ Morohne poko exiko kokoro rokene. Moro poko osenetupuhko, tuaro oexiry enetohme imehnomo a.

¹⁶ Tomeseke exiko zae rokẽ oehtohme. Orẽpyra exiko zae rokẽ imehnõ amorepariy poko roropa. Morara awahtao osenynanohnõko mase, oetananõ pynanohnõko roropa mase.

5

Jezu poetory pyno exiry poko

¹ Jezu poetory tō tamuhpomākō onyenonohpyra exiko. Zae pyra toehse toto ahtao kure rokē zuruko toto. Omy zurutoh sã zuruko toto. Nuasemākō zuruko ākorō tō zurutoh samo.

² Nohpo tō zuruko asa zururu samo. Oryximākō zuruko roropa ooryxiry zururu samo, zae rokene.

³ Kure tyriko pytỹpo tomo, takorehmaneke pyra pytỹpo ahtao.

⁴ Yrome pytỹpo tumũkue ahtao ipoenomo a tyse pyno se ase. Typake ahtao ipakomo a tynoty pyno se ase roropa. Poetome toto ahtao, toto pyno toehse. Morara exiryke ipoenomo a pytỹpo tō pyno se ase. Morara ahtao kure Ritonõpo a.

⁵ Pytỹpo tō tyekye pyra ahtao, ipyno sehtone, Ritonõpo nekarory eraximaryhtao rokē eya xine, oturukehpyra imaro toto ahtao, saereme, koko, enara.

⁶ Yrome imepỹ pytỹpo typenetatoh poko se rokē ahtao typoremãse sã Ritonõpo omiry poko mana.

⁷ Morara mokaro amorepako iirypyryme pyra toto ehtohme.

⁸ Imepỹ tyekyry pyno pyra ahtao typoenõ nymyry pyno pyra ahtao Ritonõpo omipona pyra mana. Onenetupuhpỹ motye popyra mana tuaro toexiryke repe yrome aomipona pyra mana.

⁹ Pytỹpo esety imeroko oximõmākō ipyno ehtohme 60me jeimamyry nae ahtao. Esety imeroko iniõpyry toiro rokē ahtao.

¹⁰ “Kure rokē imehnõ rine mokyro,” karyhtao imehnomo a ipoko, esety imeroko, tumũkuru tō tuãtanohse kure eya ahtao, katonõ nyhtohme tytapyĩ tokarose ahtao eya, Ritonõpo poetory tō pyno toehse ahtao, kurākara roropa takorehmase eya ahtao. Emero rokē kure tyrise eya ahtao esety imeroko pytỹpo tō esety maro.

¹¹ Yrome pytỹpo tō esetykō onymeropyra exiko kunumuxime pyra ahtao. Oryxime ahtao otarame niotary se exiko ropa mana. Otarame tyniotary poko penetaryke Kyrixtu poko penetarahme sã exiko ropa mana.

¹² Morarame azahkuru exiko mana Ritonõpo a tõsekarotopõpyry poko wenikehnõko ropa mana.

¹³ Kunumuximākõkara esetykō tymerose ahtao ipyno oximõmākō ehtohme otarame akĩme exiko mã toto. Imeimehnõ tapyĩ takuroko ytoytoõko mã toto. Mame ajoajohpe exiko roropa mã toto, kerekeremato, imehnõ rypyry poko rokē oturũko. Morara ahtao popyra mana.

14 Morara exiryke kunumuximãkõkara niotary se ase aemũkuatohkõme, tytapyĩ tao aerohtohme onyhxiropyra imehnõ ehtohme.

15 Toitoina pytõpo tõ joroko tamuru omi poe toeramase ropa.

16 Jezu poetory tõ ekyry pytõpome ahtao ipyno aexirykõ se ase, torëtyke pyra ipoko oximõmãkõ ehtohme. Tyekye pyra ahtao rokẽ oximõmãkomo a pytõpo pyno se ase.

17 Mame Jezu poetory amorepatõkõ epehmatoko.

18 Ritonõpo omiry ynara äko: “Pui mytary onymyhypra ehtoko tiriiku ipikary poko itütũmaryhtaõ,” äko. Ynara äko roropa Ritonõpo omiry: “Erohketõ epehmatoko aerohtamitume,” äko. (Morara exiryke kure Jezu poetory amoreparytaõ eya xine Ritonõpo omipona toto ehtohme kurehxo epehmatoko toto.)

19 Jezu poetory amorepane kerekeremary onetara exiko. Yrome iirypyryme toehse ynororo ahtao asakoro enenanõ ahtao aomirykõ etako ihxirory poko.

20 Mame mokyro zuruko emero totasẽme zomory zuaro aehtohme.

21 Timoteu, etako pahne, jomipona exiko ipunaka. Ynara kara exiko okurohtaõ: “Yzamaro exiketõ onupokara ase iirypyry poko. Yzamaro pyra exiketõ rokẽ zupokãko ase,” kara exiko okurohtaõ. Iirypyryme exiketõ ahtao zae rokẽ zuruko toto. Morara äko ase Ritonõpo netaryme, Jezu Kyrixtu netaryme roropa, inenyohtyã netaryme roropa kapuaõkõ netaryme.

22 Axĩ pyra imepõ imenekako Jezu poetory amorepaneme tyritohme. Imehnõ amorepaneme onyripyra exiko iirypyryme ahtao iirypyrymã akorehmaneme oekaroryino. Imehnõ onymoipyra exiko tyrypyrykõ poko toto ahtao.

23 Tuna ãnõko roropa mase. Uwa eukuru jehnahpyry ãnõko mase pitiko rokene awakuru pokoino, kure pyrahme sã oexiryke.

24 Toitoina tuãnohsã enetupuhnõko sytatose axiny, iirypyry jaraõ exiryke. Okynahxo ahtao tuãnohsãme imehnõ enetupuhnõko sytatose jaraõ pyra iirypyrykõ exiryke. Morara exiryke axĩ pyra imepõ imenekako Jezu poetory amorepaneme tyritohme.

25 Morararo toitoina ahno kure exiry axĩ enõko sytatose. Yrome tokare pyra ahtao okynahxo ahtao kure toto exiry enetupuhnõko sytatose.

6

1 Imehnõ namoto mokaro Jezu poetory tomo. Ynara kaxiko eya xine: “Oesõkõ pyno ke ehtoko. Aomipona

roropa ke ehtoko, Ritonõpo onykerekeremara imehnõ ehtohme, ãmorepatopõpyry yna a roropa onykerekeremara toto ehtohme,” kaxiko eya xine.

²“Oesëkõ Jezu poetoryme ahtao toto onypoihtopyra ehtoko. Oekyrykõme sã tyritoko. Ýme rokë erohtoko, Ritonõpo omipona roropa aexirykõke, toto pyno Ritonõpo exiryke roropa,” kaxiko eya xine.

Zae pyra amorepananõ namorepary poko

Orëpyra imehnõ amorepako senohne poko.

³Jezu Kyrixtu omiry zae rokene. Aomipona kuahtao xine kyyrypyrykõ rumekãko sytatose. Imepÿ mã otato pyra ahtao, Jezu omiry myakãmary se mana imepÿ omiry ke.

⁴Osenetaonohkety rokë mokyro, tuaro pyra exikety. Imehnõ ezuezukuru sato rokë mokyro. Omí poko toto ezuezuhtopõpyry pokoino zumoxike exiko mã toto, oxiehno roropa. Oxikerekeremãko toto. Tukurohtao xine imehnõ ekarõko popyra toh ma repe.

⁵Moro pokoino ajoajohpãkõ oseosezuhkehpyra mana. Tukurohtao xine azahkuru exiryke. Zae exiry waro pyra toehse ipunaka. Tineru apoiry se mã toto Ritonõpo omipona tohtamitukõme repe.

⁶Yrome Ritonõpo omipona kuahtao xine, tãkye roropa kuahtao xine inekarohpyry poko, tymõkomoke exikety motye sytatose. “Kure mase” karyhtao Ritonõpo a kyya xine kure ipunaka mana.

⁷Tymõkomoke pyra sytatose enurũko. Taroino roropa mõkomo anaropyra sytatose kuorikyrykohtao.

⁸Naeroro tohke kuahtao xine, tymetyke kuahtao xine roropa tãkye sehtone.

⁹Yrome tymõkomoke se kuahtao xine, xiaxiake kypenetarykõke joroko tamuru nukuhtatoh taka omõnõko sytatose. Kuesëkõ enetupuhkehnõko sytatose. Kuamoreme xine ryhtãko sytatose.

¹⁰Tineru poko penetanohtao xiaxiake iiryppyry poko exiko sytatose. Tytineruke se toexirykõke toitoine ipoetory tomo a Jezu turumekase. Emynyhãko itamurume mã toto. Tukurohtao xine sam ãko toh mana.

Zae exiry poko Pauru namorepatopõpyry

¹¹Yrome omoro Ritonõpo poetoryme oexiryke tomeseke mokaro sã pyra oehtohme. Tineru poko openetary irumekako, kure oexiry aroko. Ritonõpo zamaro exiko. Oesëme onenetupuhkehpyra exiko. Imehnõ pyno exiko roropa. Penekehpyra exiko Ritonõpo nyrohmanohpotoh poko. Osenetaonohpyra exiko roropa.

¹² Orēpyra exiko Jezu enetuputyry poko oesēme. Ritonōpo omipona rokē exiko orihpyra oehtohme jūme. Typoetoryme tyrise mase eya, kure rokē tōturuse awahtao Jezu Kyrixtu oesēme exiry poko, imoihmākō netaryme.

¹³ Ritonōpo emero ritōme mana. Inetaryme Jezu Kyrixtu netaryme roropa ynara āko ase oya, Timoteu,

¹⁴ Ritonōpo omipona exiko ipunaka, ohxiropyra imehnō ehtohme, Jezu Kyrixtu Kuesēkō oepyry ropa ponāmero. Moro saaro Tummy omipona Jezu kynexine Pōtiu Pirato ēpataka tarose tahtao.

¹⁵ Jezu enehpotoh toehse ahtao enehpōko ropa Ritonōpo mana. Tuisame imehxo Ritonōpo mana. Kurā mokyro toiro. Tuisamākō tuisaryme mana, pata esā esēme roropa mana.

¹⁶ Ynoro rokē orihpỹme mana jūme. Saereme konōto esary mana. Xixi motye reh mahna. Imehnō eya ytosaromepyra mana. Mokyro onenepitopyra sytatose osenepỹme aexiryke. “Kure mokyro mana. Kuesēkōme mana jūme,” sykatone.

¹⁷ Ynara kaxiko tymōkomokamo a: “Osenetaonohpyra ke ehtoko. Ynara kara ehtoko okurohtao xine: ‘Tākye exīko ase ytinerū tomāse ahtao,’ kara ehtoko. Yrome ynara kahtoko rokene: ‘Tākye rokē ase Ritonōpo poko. Emero ekarōko mā ya,’ kahtoko rokē okurohtao xine,” kaxiko eya xine, amorepako toto.

¹⁸ “Kure ehtoko. Kure roropa imehnō tyritoko. Imehnō akorehmatoko. Omomỹke pyra ke ehtoko,” kaxiko eya xine, amorepako toto:

¹⁹ “Tymōkomoke oehtohkōme Ritonōpo esao, aomipona rokē roropa oehtohkōme,” kaxiko eya xine.

²⁰ Timoteu, tomeseke exiko. Ourutopōpyry ya onuenikehkapopyra exiko. Imehnō otururu irumekako. Ritonōpo waro kamexipopyra mana. “Zuaro exiketōme ynanase,” āko toh mā repe ajohpe rokene. Toto oseosezukuruhtao toto onezuhpyra exiko.

²¹ Tōsezusezukurukō poko toto ahtao tytahse sã toh mana. Tosēkōme Jezu tonetupuhkehse toto a.

“Timoteu tō pyno exiko,” āko ase Ritonōpo a opoko xine. Enara.

2 TIMOTEU

Pauru Nymerohpyry ropa Timoteu Neneryme 2 Timóteo Ekarotopo

Sero 2 *Timoteu* tymerose Pauru a Timoteu neneryme zae aerohtoh poko, Jezu poetory amorepaneme toehse exiryke. Zurūko roropa mana toorikyry poko: “Enaromyra ase jorikyry poko, Ritonōpo maro jexiryke,” tykase. Timoteu pyno Pauru kynexine, akorehmaneme exiryke. Naeroro orēpyra tyripōko mana soutatu samo Kyrixtu omipona, ipoetory tō pyno ehtoh poko roropa (2 Timoteu 4.5).

Osekarōko Pauru mana: tosēme Jezu enetuputyry poko tyya, imehnō pyno toexiry poko te, orēpyra toehtoh poko imehnō amorepany poko Jezu poko. Morara exiryke Pauru typoehse ahtao Timoteu a kure exīko mana. “Turu-rume ytokety sā poremäpyra exiase. Yrohmanohpotopōpyry tōtyhkase ywy. Kuesēkō onenetupuhkehpyra exiase. Naeroro Ritonōpo nekarory kurā jeraximāko mana, kure jehtopōpyry epehpyryme. Moro ekarōko mā Kuesēkō ya ekarotoh po toehse ahtao,” tykase Pauru (2 Timoteu 4.7-8).

Sero pape ao

Osekarotopo 1.1-2

Omi kurā Jezu poko ekarory 1.3–2.26

Jezu oehsasaka ahtao 3.1-9

Enaroximatoh, tuaro ehtopo 3.10–4.8

Typoko ehtopo 4.9-18

Aosekazumatoh etyhpyryme 4.19-22

¹ Ywy ase Pauru Jezu Kyrixtu nenyokyhpyry. Pake ynara tykase Ritonōpo: “Kure rokē oritorŷko ase, jūme orihpyra oehthkōme Jezu Kyrixtu maro,” tykase ynororo pake. Morara exiryke tonyohse ywy imehnō amorepatohme.

² Nymerohpyry moro oneneryme Timoteu. Umūkuru kurāme mase Jezu Kyrixtu enetuputyryke oya oesēme.

Ynara āko ase Kumykomo a Ritonōpo a: “Kure rokē Timoteu tyriko, ipyno ke exiko, torētyke pyra tyriko,” āko ase. Morara āko ase roropa Kuesēkomo a, Jezu Kyrixtu a.

Kure mase Ritonōpo, katopōpyry

³ Kokoro rokē oturūko ase opoko Ritonōpo netaryme. Ynara āko ase: “Kure mase Papa, Timoteu pyno oexiryke,” āko ase koko, saereme, enara. Ritonōpo poko ase. Yyrypyry poko

pyra ase, tuaro ase. Tam tō tyyrypyrykō poko pyra toh kynexine tuaro toexirykōke. Mokaro ehtopōpyry sã ase.

⁴ Wenikehpyra jexiryke oxitatopōpyry poko, omuhpe oeh-topōpyry poko roropa, oenery se ropa ase ipunaka, tãkye nymyry jehtohme.

⁵ Jezu enetupuhnōko mase oesēme nymyry. Osenekunoh-pyra mase. Moro waro ase. Osemazuhme onoty a, Roiti a Jezu tonetupuhse. Asa a roropa tonetupuhse, Eunixi a. Seromaroro oya tonetupuhse rahkene.

⁶ Morara exiryke pape merōko ase oneneryme wenikehpyra oehtohme, mãsa rokē pyra oehtohme, imehnō amorepary poko. Ouhpona jemary tyrise ahtao ya, Ritonōpo a Tuzenu tokarose oya imehnō amorepatohme oya.

⁷ Tuzenu ekarone kyya xine, oserehpyra kuehtohkōme, orēpyra kuehtohkōme, imehnō pyno kuehtohkōme, zae ehtoh riry waro kuehtohkōme, enara.

⁸ Morara exiryke ehxiropyra exiko õtururuhtao imehnō maro Jezu poko, Kuesēkō poko. Ehxiropyra exiko roropa ypoko. Jezu poetoryme jexiryke japuruase toto. Ysaaro ke exiko. Ynara kaxiko: “Jezu poko imehnō amorepary se ase. Imehnomo a jutuarimaporyhtao eanahtōko ase,” kaxiko. Mame otuarimaporyhtao ãkorehmãko Ritonōpo mana eanahtotohme oya.

⁹ Kukurãkatone. Kueahmatone roropa typoetoryme kuehtohkōme. Kynyrihpyrykō kurã pokoino pyra, typoe rokē kueahmatone kure kyrirykō se toexiryke. Toenupunase kypoko xine toexiryke Tumūkuru Jezu Kyrixtu enehpory se kynexine kukurãkanekōme, moino ro sero nono onyripyra ro tahtao.

¹⁰ Seromaroro Ritonōpo kure toexiry tonepose kyya xine kukurãkanekō oepyyryke, Jezu Kyrixtu oepyyryke. Kuorikyrykō tonahkapose Jezu a, jūme orihpyra kuehtohkōme, enetuputyryhtao kyya xine. Moro poko tuaro sytatose Jezu enetuputyryke kyya xine.

¹¹ Imehnomo a roropa Jezu enetupuhpotohme tymenekase ywy Ritonōpo a, ipoko toto zurutohme. Ritonōpo nenyokypyryme roropa ase, imehnō amorepatohme, juteutōkara roropa amorepatohme.

¹² Morara exiryke etuarimãko ase. Yrome ase ehxiropyra, Jezu waro jexiryke. Ukurãkaneme enetupuhne. “Jesēme mase,” akē eya. Morara karyke ya osekarone eya ipoetoryme jehtohme. Jewomaneme mana tooepyyry ropa ponãmero kapu ae. Moro waro ase.

¹³ Ritonōpo omiry ekaroryhtao ya otato mexiase. Zae rokē oturuase oya. Moro omipona rokē exiko imehnō amorepatohme oya ysaaro. Jezu enetupuhneme oexiryke aomipona

rokē exiko. Imehnō pyno ke exiko. Morara sehtone Jezu Kyrixtu poetoryme kuexirykōke.

¹⁴ Ritonōpo a tōmiry tokarose oya, otato oehtohme, etyorōmapopyra imehnomo a oehtohme, zae rokē imehnō amorepatohme oya. Ritonōpo omiry poko awahtao Zuzenu ākorehmāko mana. Kukurohtao xine mana Ritonōpo Zuzenu.

¹⁵ Mokaro Azia pōkō urumekase ropa. Toto a urumekary waro mase, Pixeru, Eremojene, imehnō maro urumekahpōkō mokaro.

¹⁶ Yrome Onexiporu jakorehmane itamurume. Morara exiryke ynara āko ase Ritonōpo a: “Onexiporu tō pyno exiko,” āko ase, jakorehmaneme aexiryke. Ehxiropyra roropa mon-exiā ymyhtoh poko.

¹⁷ Roma pona tooehse tahtao jupiase pohto rokē pyra, jenery ponāmero.

¹⁸ Morara exiryke ynara āko ase Ritonōpo a: “Onexiporu pyno exiko yna Esē oepyry ropa ahtao kapu ae,” āko ase, takorehmase eya jexiryke Epezu po jahtao. Moro waro mase.

2

Soutatu sã Kuesēkō omipona kuexirykō poko

¹ Morara exiryke aimo orēpyra exiko. Jezu Kyrixtu ākorehmāko mana, kypyno xine toexiryke.

² Ynekarohpyry oya Jezu poko metase imehnō netaryme. Tuhkākō netaryme ynekarohpyry metase. Moro ynekarohpyry ekaroko ropa orutua komo a, Ritonōpo omipona exike-tomo a, imehnō amorepananōme toto ehtohme.

³ Oseanahtoko otuarimaporyhtao imehnomo a ysaaro, soutatu sã roropa, Jezu Kyrixtu poetoryme oexiryke.

⁴ Etonatoh konōto toehse ahtao, soutatu tō xiaxiake ytopyra mā toto, emero irumekāko tosēkō omipona rokē toehtohkōme. Mokaro saaro kymarokomo. Torētyke pyra sehtone tineru apoiry poko, mōkomo apoiry poko roropa, Kuesēkō omipona rokē kuehtohkōme tākye aehtohme kypoko xine.

⁵ Morararo orutua kō atatapoiryhtao imehxo exikety waro ehtohme, tosēkō omipona rokē ahtao: “Imehxo mokyro mana,” āko mā toto ipoko. Tosēkō omipona pyra ahtao: “Imehxo mokyro,” kara mā toto ipoko.

⁶ Kure tutupi poko erohkety osemazuhme t̄ykyryry epery enahnōko, tarykase eya exiryke. Imēipo t̄ykyryry ekamōko mana imehnomo a.

⁷ Moro poko osenetupuhko, nymerohpyry poko. Morarame Kuesēkō otuarōtanohnōko mā rahkene, moro poko oepohnopyryhtao.

⁸ Wenikehpyra ke exiko Jezu Kyrixtu poko. Mokyro rokē tōsemākapose ropa aorihxīpo. Tawi ekepyry parỹpyryme mana. Morara āko ase Jezu poko imehnō amoreparyhtao.

⁹ Moro pokoino etuarimāko ase. Jezu omiry ekaroryke ya popỹ sã tōmapose ywy āpuruhpyry taka. Yrome Ritonōpo omiry anapurupyra mā toto.

¹⁰ Morara exiryke eanahtōko rokē ase. Utuarimaryhtao eanahtōko ase, Ritonōpo nymenekatyā kurākatohme, kysã toto ehtohme. Kukurākatorỹko Ritonōpo mana Jezu Kyrixtu poetoryme kuexirykōke. Kure rokē exīko sytatose orihpỹme.

¹¹ Ynara katopōpyry zae nase:

“Imaro kuorikyrykohtao,
imaro orihpỹme exīko sytatose.

¹² Imaro kuetuarimarykohtao,
imaro tuisame exīko roropa sytatose.

Yrome: ‘Jezu waro pyra ase,’
karyhtao kyya xine:

‘Mose waro pyra ase,’ āko roropa Jezu mana kypoko xine.

¹³ Ajohpe kuahtao xine,
ajohpe pyra ro Jezu mana,
amonohkara mana zae rokē toexiry poko.

Ynara kara mana: ‘Moky saaro ajohpe exīko ase,’ kara Jezu,
ajohpākarama aexiryke.”

“Kure mase ya,” āko Ritonōpo aomipona exiketomo a

¹⁴ Moro katopōpyry kure. Jezu poetory tō moro poko toto onuenikehkapopyra exiko. Amorepako toto. Ynara kaxiko eya xine Kuesēkō netaryme: “Oseosezuhpyra ke ehtoko omi poko. Oseosezuhnōhtao popyra mana. Imehnō ako-rekehkāko rokē mana,” kaxiko eya xine.

¹⁵ Akīme pyra erohko Ritonōpo omipona oehtohme, “Kure mase,” katohme Ritonōpo a oya. Azahkuru pyra exiko ehxiropyra oehtohme oerokuru poko. Zae rokē imehnō amorepako Ritonōpo omiry poko.

¹⁶ Ritonōpo waro pyra exiketō omiry poko pyra exiko, Ritonōpo zamaro pyra toto omiry exiryke. Mokaro omiry etananō mā iirypyrymehxo exīko toh mana.

¹⁷ Ahno pũ toeposohkase ahtao motapitōko mana jōtopyry exiryke. Moro saaro mokaro omiry, emānōko mana imehnō ryhmāko samo. Asakoro mokaro amorepananō mana Imeneu, Piretu, enara.

¹⁸ Ritonōpo omiry turumekase eya xine. Ynara āko toh mā repe: “Aorihtyā tōsemākakehse Ritonōpo a,” āko toto, ajohpe rokene. Toitoine azahkuru exikety etaryke tyya xine, osenekunohnōko mā toto. Jezu omipona hkopyra exīko mā toto.

¹⁹ Yrome Ritonõpo nukurâkатыã onyryhmara mana. Ynara tymerose exiryke Ritonõpo omiryne: “Kuesêkõ typoetory tõi waro mana,” me tymerose. Ynara roropa tymerose: “Kuesêkõ poetoryme kuahtao xine kyyrypyrykõ rumekãko sytatose,” me tymerose roropa.

²⁰ Imehxo exiketõ tapyĩ tao oripo tõkehko nae. Typyne exikety nae, uuru risemy, parata risẽ roropa. Typyne pyra exiketõ nae roropa, wewe risemy te, orino apuhsẽ tõkehko, kurãkõ ême nae, emero rokẽ ême nae, enara.

²¹ Oripo saaro sytatose. Kyyrypyrykõ rumekaryhtao kyaa xine, tukurikase roropa kuahtao xine oripo kurã sã sytatose, typyne exiketõ samo. Kyyrypyrykõ poko pyra exiiko sytatose, Kuesêkõ poetoryme. Kuesêkõ omi poe kure rokẽ exiiko sytatose. Kure tyryry poko rokene.

²² Nuasemãkõ otarame tyrypyrykõ poko penetãko mã toto. Ipenetarykõ poko pyra exiko. Ynara rokẽ exiko, zae ehtoh poko rokẽ exiko, Jezu enetuputyry poko, imehnõ pyno oexiry poko, kure rokẽ oexiry poko, enara. Moro saaro Ritonõpo maro oturuketomo, kure rokẽ toexirykõ poko toto. Tyrypyry poko pyra toto ipunaka tukurohtao xine.

²³ Yrome imehnõ omiry ãkorehmara mana Ritonõpo onenepuhpyra aexirykõke. Okynahtao oxiehno imehnõ riiko aomirykõ mana. Morara exiryke toto omiry onetara exiko.

²⁴ Jezu poetoryme oexiryke imehnõ zehno pyra exiko. Toto pyno exiko tuaro exikety samo, kure rokẽ toto amorepako, penekehpyra roropa exiko toto amorepary poko. Emÿpopyra exiko.

²⁵ Imehnõ amoreparyhtao kuomirykõ omipona pyra toto ahtao toto pyno ro sehtone. Otarãme imeiipo iiryryryme toexirykõ enetupuhnõko mã toto Ritonõpo poe. Otarãme tyrypyrykõ rumekãko ropa toto Jezu omipona toehtohkõme.

²⁶ Otarãme eramãko ropa toh mana joroko tamuru winoino. Inapurutoh tae tütãko ropa toh mana. Otarame omi kurã omipona pyra aehtyã ekurãkãko ropa toh mana Ritonõpo poe, enara.

3

Jezu oehsasaka ahtao

¹ Tuaro ehtoko, Jezu oehsasaka ahtao tuhke ehtomaketõ exiiko mana, Jezu omipona exiketõ poremãkapory se exiketomo.

² Mokaro osepyno rokẽ exiketomo. Imehnõ mõkomory poko penetãko mã toto. Osenetaonohnõko rokẽ mã toto. Ritonõpo kerekeremãko mã toto, tumykõ omipona pyra exiketomo. Tÿkyryrykõ tokarose ahtao eya xine, “Kure mase,” kara mã toto, Ritonõpo a omipona pyra roropa mã toto.

³ Sekerereme pyra exiketõ mokaro, otupokapopyra exiketomo. Imehnõ kerekeremananomo ajoajohpãkomo, zehnotokomo, kurãkõ se pyra exiketomo.

⁴ Tope tõ ewokananomo, tomeseke pyra exiketomo, osentaonohketomo, typhenetatoch pokochokõ exiketomo, Ritonõpopyra pyra exiketomo.

⁵ “Ritonõpopyra poetoryme ynanase,” ãko toh mã repe. Yrome Ritonõpopyra jamitunuru ripory se pyra mã toto tukurohtaka xine. Naeroro mokaro maro pyra ehtokochokõ isã oexirykõino.

⁶ Toitoine mokaro zae pyra imehnõ amorepãkochokõ mã toto. Imehnõ tapyĩ taka omõnõkochokõ mã toto, nohpo tõ omipohptomase. “Jomipona awahtao xine, ytoppyra matose apoto konõto htaka,” ãko toh mã repe. Mame ataomipohptomapõkochokõ mã toto. “Iirypyryme ase,” ãko rokõ mã toto, yrome tyrypyry rumekary se pyra mã toto.

⁷ Atamorepakehpyra toh mã repe. Yrome zae omi exiry onenetupuhсарomepyra mã toto.

⁸ Pake Janexi tõ tõxienonohse Moeze maro, Janexi, Jãpyrexichokõ, enara toh kynexine. Zae Moeze omiry kynexine. Yrome zae omi etary se pyra toh kynexine. Zae omi etapory se pyra roropa toh kynexine. Mokaro saaro serõkochokõ. Zae pyra imehnõ amorepãkochokõ mã toto zae omipona toexirykõ se pyra mã toto. Tukurohtao xine azahkuru rokõ osenetupuhnõkochokõ mã toto. Jezu poetory poenohnõkochokõ rokõ mã toto. Yrome Ritonõpopyra omipona pyra ekurehnõkochokõ mã toto.

⁹ Myarotokoro pyra mã toto. Azahkuru toto exiry enõkochokõ imehnõ emero, pake Janes tõ azahkuru ehtopõpyry samo Jãpyrexichokõ maro.

Pauru namorepatopõpyry etyhpory

¹⁰ Yrome ya imehnõ amorepatopõpyry waro toehse mase. Kure jehtopõpyry waro roropa mase. Ritonõpopyra omipona se jehtopõpyry waro mase, Ritonõpopyra enetupuhstopõpyry ya, sekerereme jehtopõpyry, imehnõ pyno jehtopõpyry, yyryhmary eanahtotopõpyry ya,

¹¹ jyhtomatopõpyry, enara. Toetuarimase ywy itamurume ãtiokia po jahtao, Ikoniu po, Rixityra po, enara. Yrome jyhtomaryhtao, ypynanopyase Kuesõkochokõ.

¹² Morararo emero Jezu Kyrixtu omipona se exiketomo. Imaro se exiketõ osanumãkochokõ mã toto aomipona se toto exiryke.

¹³ Yrome iirypyrymãkõ poppyrahxochokõ exõkochokõ mana, onekunohtõkõ roropa. Imehnõ enekunohnõkochokõ mã toto. Osenekunohpõkochokõ roropa jorokochokõ tamuru a toto.

¹⁴ Yrome tyoro mase. Zae ehtochokõ pokochokõ tãtamorepase oya, Jezu Kyrixtu pokochokõ tonetupuhse roropa oya okurohtao, morochokõ

onurumekara exiko ipunaka. Āmorepahpõkõ waro mase, asa, onoty, ywy, enara.

¹⁵ Opoetoae ro kurã poko ātamorepahpyry mase. Pape kurãme exiryke kutuarõtanohtorỹko mana, Ritonõpo a typoetoryme kyrirykõ poko, Jezu Kyrixtu tonetupuhse kyya xine ahtao.

¹⁶ Tõmiry tymeropose urutõ komo a Ritonõpo Zuzenu omi poe, zae kuamorepapotohkõme, iirypyrymãkõ mynyhmapotohme, azahkuru exiketõ kurãkatohme, kuamorepatohkõme kure ehtoh poko kuehtohkõme.

¹⁷ Tõmiry tymeropose eya typoetory tõ tuaro ehtohme tymõkomoke exiketõ sã kuehtohkõme roropa kure ehtoh poko zuaro kuehtohkõme imehnõ akorehmary waro roropa kuehtohkõme.

4

¹ Jezu oehnõko mana kutuisarykomo. Tooehse ahtao sero nono põkõ apiakãko mana, emero aorihtyamo, orihpynomo, enara. Ynara oururu se ase Ritonõpo netaryme, Jezu Kyrixtu Kuesëkõ netaryme roropa:

² Ritonõpo omiry ekaroko imehnõ netaryme. Ekurehpyra exiko. Jezu apoiry se toto ahtao, amorepako toto. Apoiry se hkopyra toto ahtao aomiry ekaroko rokẽ toto netaryme. Pohnõ zuruko tyrypyrykõ poko pyra toto ehtohme. Ākyemapoko toto. Amorepako toto Ritonõpo omiry poko. Penekehpyra ke exiko roropa toto amorepary poko.

³ Imeïpo zae omi etary se pyra exiko mã toto sero nono põkomo, typenetatohkõ poko rokẽ toehtohkõme. Ajohpãkõ menekãko mã toto tamorepanekõme, tyrypyrykõ poko rokẽ tamorepatohkõme.

⁴ Zae omi rumekãko mã toto ajoajohpãkõ omiry rokẽ etahme tyya xine.

⁵ Naeroro mokaro sã pyra exiko. Tuaro exiko. Oetuari-maryhtao eanahtoko rokene. Imehnõ zuruko Jezu Kyrixtu poko. Orẽpyra exiko Ritonõpo omipona. Imehnõ akorehmako roropa aomipona toto ehtohme.

⁶ Okyna hkopyra jorihtoh toehse nase. Yrome torẽtyke pyra ase jorikyry poko.

⁷⁻⁸ Tururume ytoketõ ahtao, toiro osemazuhme eporehkãko. Epehpyry apoïko mana, tosëkõ omipona ahtao rokene, osema etyhyry pona toeporehkase ahtao roropa. Mokaro sã ywy. Poremãpyra exiase. Yrohmanohpotopõpyry poko tõtyhkase ywy. Kuesëkõ onenetupuhkehpyra ase. Naeroro Ritonõpo nekarory kurã jeraximãko mana, kure jehtopõpyry epehpyryme. Moro ekarõko mã Kuesëkõ ya ekarotoh po toehse ahtao. Imehnomo a roropa, emero

Kuesëkõ pyno exiketomo a moro ekarõko roropa mana, aepyry ropa eraximananomomo a.

Pauru nurutopõpyry

⁹ Timoteu, axĩ sahxo õpokonopyry aotyhkanohko, oehtohme xiaro ya.

¹⁰ Turumekase Temaxi a jexiryke morara ãko ase. Mõkomo poko typenetaryke toytose ynororo Tesaronika pona. Kyresëte toytose roropa Karaxia pona. Titu toytose Taumaxia pona, enara.

¹¹ Ruka rokẽ taro nase ymaro. Maku menehtase amaro oehtozome, jakorehmaneme aehtohme taro.

¹² Tikiku aropone Epezu pona.

¹³ Ooepyryhtao jupõ enehko. Tyroa po Kapo tapyĩ tao ynomoase. Moro enehko. Ypapẽ roropa enehko. Okyno pihpyry risẽ roropa enehko, imerohpyry. Moro se nymyry ase.

¹⁴ Arexãtere, mokyro kurimene poko erohkety, popy mokyro yhtomane. Apo Kuesëkõ mokyro wãnohno iiryryryme aexiryro.

¹⁵ Akorekehkatõ mokyro nexiase Ritonõpo omiry ekaroryhtao yna a. Tõsezusezuhse itamurume ynororo yna maro. Mokyro waro exiko oryhmariyino roropa.

¹⁶ Apitoryme terekatu êpataka toehse jahtao josewomatohme, jurumekase toto emero. Yrome ynara ãko ase Ritonõpo a ipoko xine: “Papa, mokaro onuãnohpyra exiko toto nyrihpyry poko,” ãko ase.

¹⁷ Yrome Kuesëkõ jurumekara ymaro monexiano. Yjamihtanopyyase Jezu Kyrixtu poko ekarotohme juteutõkara a. Typynanohse Kuesëkõ a jexiryke jeatãpyra toh kynexine.

¹⁸ Kuesëkõ ypynanohnõko mana yyryhmariyhtao pohnomo a. Mame orẽpyra tosaka jarõko mana. Moero mã emero esẽme mã ynororo. “Kure Ritonõpo mana, kakehpyra sehtone.” Morara kary kure mana.

“Murutase toto,” katopõpyry

¹⁹ Murutase toto Pirixira, Akira, Onexiporu tõ roropa, enara.

²⁰ “Pauru opyno xine,” kaxiko eya xine. Eraxitu tõsesarise Korĩtu po, Tyropimu ynomoase Miretu po, kure pyra exiryke.

²¹ Axĩ sahxo moehtase ropa konopotara ro ahtao.

“Kuurupotase Timoteu a,” ãko Eupuru mana, Purutẽte te, Rino te, Kyrautia te, emero Jezu poetory tõ maro. “Opyno ynanase, Timoteu,” ãko toh mana.

²² Ynara ãko ase Kuesëkõ a Jezu Kyrixtu a: “Timoteu maro exiko. Ipyno exiko,” ãko ase, enara rokene.

TITU

Pauru Nymerohpyry Titu Neneryme Tito Ekarotopo

Juteu kara Titu kynexine. Jezu poetoryme toehse ynororo ahtao Pauru maro toytose pata tō poro, akorehmaneme (Karaxia 2.1-3; 2 Korītiu 7.6-16). Jezu poetory tō amorepaneme toehse ynororo Kereta po (Titu 1.5).

Tynymerohpyry ae Titu zurūko Pauru mana Jezu poetory tō amorepananō zae ehtoh poko; zurūko roropa mana zae Titu ehtoh poko imehnō Jezu poetory tō maro: tamuximākō amorepatohme, nuasemākō amorepatohme, kunumuxime exiketō amorepatohme, oryxime exiketō amorepatohme, enara. Tamuximehxo Titu exiryke imehnō akorehmapory se Pauru kynexine eya: “Kypynanopyatose Ritonōpo kure kuexirykōke pyra, kypyno xine toexiryke” (Titu 3.5).

Sero pape ao

Osekarotopo 1.1-4

Jezu enetuputyry, zae ehtoh ipoetory tō maro 1.5–3.11

Tuaro ehtoh etyhyryme 3.12-15a

Kure tyripotoh Ritonōpo a 3.15b

¹ Ynymerohpyry moro oneneryme Titu. Ywy ase Pauru, Ritonōpo poetory, Jezu Kyrixtu nenyokyhyry.

Tymenekase ywy Ritonōpo a tynymenekatyā akorehma-tohme aomiry enetupuhpotohme eya xine, zae omi kurā poko toto amorepatohme roropa.

² Orihpÿme tymaro kyritoryko Ritonōpo mana. Ajohpākara mokyro Ritonōpo. Pake nono onyripyra ro tahtao ynara tykase ynororo tyya rokene: “Orihpÿme ypoetory tō rīko ase,” tykase.

³ Mame tōmiry enehpory se toehse Ritonōpo ahtao toneh-pose eya kyya xine. Tōmiry tokarose roropa ya ekarotohme imehnomo a, ynara katohme eya xine: “ ‘Umūkuru enetuputyryhtao oya xine, orihpyra oritoryko ase, jūme,’ kaxiko eya xine,” tykase ya Ritonōpo kukurākanekomo.

⁴ Umūkurume mase Titu, Jezu Kyrixtu tonetupuhse oya exiryke.

Ynara āko ase Ritonōpo a: “Papa, Titu pyno ke exiko. Torētyke pyra tyriko roropa,” āko ase. Jezu Kyrixtu a morara āko roropa ase kukurākanekōme exiryke.

Titu erohtopōpyry Kereta po

⁵ Kynomoase moroto ahmōta po Kereta po, morotōkō akorehmatohme otyhkara ro jexiryke, Jezu poetory amorepatōkō ritohme oya emero pata tō punero. Ynyrohmanohpotopōpyry poko oya wenikehpyra exiko.

⁶ Zae rokē exiketō Jezu poetory amorepaneme tyriko, toiro typye exiketō rokene, Jezu enetupuhnanō ke typoenōke rokene. Ajoajohpe pyra typoenōke exiketō tyriko, tumykō omipona typoenōke roropa.

⁷ Ritonōpo omi poe Jezu poetory amorepananō ahtao imehnō mā toto onyhxiropyra kure rokē toto exiryke. Osentaonohpyra exiketomo, atakirimahnomo, etỹpyra exiketomo, zehzehno pyra exiketomo, tyamene se pyra exiketomo,

⁸ katonō se exiketomo, kurākō maro se exiketomo, emotyēkara exiketomo, zae rokē imehnō rinanomo, Ritonōpo sā se exiketomo kure rokene, akīme pyra exiketomo,

⁹ zae omi onurumekara exiketomo zae exiryke, Jezu namorepatopōpyryme exiryke. Morara tahtao xine imehnō zurūko toh mana, toto akorehmāko zae Ritonōpo omi poe. Azahkuru exiketō namorepatopōpyry enepōko roropa toh mana.

¹⁰ Tuhke ajoajohpākō nae. Juteu tō roropa Jezu enetupuhxīpo toeramase ropa toto. Ipoetohpyryme mā toehse toto. Imehnō amorepāko toto azahkuru rokene. Toto enekunohnōko mā toto.

¹¹ Mokaro imynyhpākapoko imehnō enekunopyryino. Tyekyrykō omipohtomāko toh mana, zae pyra toto amorepāko, tineru apoitohme rokē tyya xine.

¹² Typoko xine ynara tykase imepyny: “Kereta pōkō emero ajoajohpe mana osekātō kō samo. Akīme roropa mā toto, tōtukurukō poko emotyēkāko toto,” tykase mokyro Kereta pono typoko xine ro imehnō netaryme.

¹³ Mokyro nekarohpyry ajohpe pyra mana. Morara exiryke mokaro zuruko orēpyra samo, māsa rokē pyra Ritonōpo omipona toto ehtohme.

¹⁴ Juteu tamuru tō omihpyry irumekapoko eya xine imeimehnō nyrohmanohpotoh roropa. Zae omi rumekahpōkō nyrohmanohpotoh irumekapoko eya xine.

¹⁵ Kure exiketō mā kure Ritonōpo nyrihpyry ekarōko. Yrome iirypyrymākō mā popyra Ritonōpo nyrihpyry ekarōko zae pyra toexirykōke. Tyrypyrykomo a rokē tuaro mā toto.

¹⁶ Moro saaro imehnomo: “Ritonōpo waro ynanase,” āko toh mā repe. Yrome kure ehtoh poko pyra mā toto. Popyra ipunaka mā toto Ritonōpo neneryme. Imeimehnō zehno mā toto Ritonōpo omipona pyra. Kure imehnō riry waro pyra mā toto, enara.

2

Zae omi poko

¹ Yrome omoro tyoro, mokaro sã pyra. Zae omi ekaroko Jezu poetory tomo a. Ynara kaxiko eya xine: “Ritonõpo omipona ehtoko,” kaxiko.

² Tamuhpomãkõ zuruko kure toto ehtohme, ajoajohpe pyra, emotyêkara roropa toto ehtohme tõtukurukõ poko, mãsa rokẽ pyra Ritonõpo enetupuhtohme toto a, imehnõ pyno toto ehtohme, Ritonõpo omipona exiry poko penekehpyra roropa toto ehtohme.

³ Morararo kunumuximãkõ zuruko kure toto ehtohme Ritonõpo poko exiketõ samo, imehnõ onykerekeremara toto ehtohme, eukuru jehnahpyry poko penetara toto ehtohme roropa. Zae omi poko imehnõ amorepapakoko eya xine.

⁴ Oryximãkõ amorepapakoko toto a, tyniokõ pyno toto ehtohme, tyoenõkõ pyno roropa aehtohkõme,

⁵ Ritonõpo omi poe tuaro toto ehtohme, imehnõ orutua poko pyra oryxiã ehtohme, tytapykõ tao rokẽ kure toto ehtohme, tyniokõ omipona toto ehtohme roropa. Tyniokõ omipona pyra Jezu poetory ahtao imehnõ ynara ãko toto eneryke tyya xine: “Otarãme Ritonõpo omiry se hkopyra mokyro mana,” ãko toto ipoko.

⁶ Nuasemãkõ roropa zuruko ajoajohpe pyra toto ehtohme.

⁷ Titu, kure rokẽ imehnõ tyriko, asã nuasemãkõ ehtohme. Zae imehnõ amorepako Ritonõpo omiry poko. Onekunohto sã pyra exiko.

⁸ Omi rypyry poko pyra exiko, ohxiropyra imehnõ ehtohme. Morara awahtao kyzehnotokõ ehxirõko tamoreme xine mana, ohxirory se exiketomo. Kure rokẽ oexiryke ohxiropyra mã toto.

⁹ Ynara kaxiko namotome exiketomo a: “Oesêkõ omipona ehtoko. Kure rokẽ erohtoko, oseosezuhpyra roropa.

¹⁰ Ematonara ehtoko. Kure rokẽ erohtoko. Morara awahtao xine ynara ãko imehnõ oenerykõke: ‘To! Tukurãkanekõ omipona rukuh mokaro toehse nahe,’ ãko mã toto oenerykõke,” kaxiko eya xine.

¹¹ Ritonõpo kuamorepatose kure toexiry poko, kypyno xine toexiryke, emero porehme repe.

¹² Ynara kuamorepatorỹko mana, kyyrypyrykõ rumekatohme kyya xine, Jezu poetory tõ kara penetatopõpyry rumekatohme roropa kyya xine, zae kuehtohkõme kukurohtao xine, zae roropa imehnõ neneryme kuehtohkõme, zae Ritonõpo neneryme kuehtohkõme roropa taro nono po.

¹³ Morara kuexirykõ se Ritonõpo mana. Tãkye rokẽ sytatose Kuesêkõ oepyry ropa eraximaryke kyya xine. Orẽpyra

oehnōko ropa mana. “Kure Ritonōpo mana, kukurākanekō imehxo,” āko sytatose emero porehme, Jezu Kyrixtu oepyry ropa eneryke kyya xine.

¹⁴ Mokyro tōsekarose toorihtohme kymyakākōme, kyjamihtanohtohkōme, kyyrypyrykō poko pyra kuehtohkōme, kukurohtao xine kukurikatohkōme roropa, ipoetoryme nymyry kuehtohkōme, māsā rokē pyra aomipona kuehtohkōme.

¹⁵ Moro poko imehnō amorepako. Zuruko toto orēpyra, tyyrypyhpyke toehse toto ahtao. Ynara kaxiko eya xine: “Jomi poe rokē pyra ourutorŷko ase, Ritonōpo omi poe ourutorŷko ase,” kaxiko, ynara kara toto ehtohme: “Poetome ro mase. Ōmiry onetara ynanase,” kara toto ehtohme.

3

Kure rokē Jezu poetory exiry poko

¹ Ynara kaxiko roropa Jezu poetory tomo a: “Kowenu omipona ehtoko. Kowenu poetory omipona roropa ehtoko. Kure rokē erohtoko erohse oeahmarykohtao.

² Imehnō onykerekeremara ehtoko. Atatapoipyra roropa ehtoko. Sekerereme ehtoko imehnomo a, kure rokē imehnō ezuhtoko,” kaxiko.

³ Pake ajoajohpākō sā sexiataose, Ritonōpo omipona pyra, popyra rokene. Jezu poetory tō kara penetatoh poko typenetaose kymarokomo, tākye kuexirykō poko roropa typenetaose imehnō zetū poko, imehnō zumoxike ehtoh poko roropa. Imehnō kyzehno xine toh nexiase. Toto zehno ynanexiase roropa.

⁴ Yrome Ritonōpo kukurākanekōme mana. Kuamorepatose kypyno xine toexiry poko, kure kyrirykō se toexiry poko roropa.

⁵ Mame kypynanopyatose kure kuexirykōke pyra. Kypyno xine toexiryke kypynanopyatose iiryryryme ro kuahtao xine. Kurā Zuzenu a kukurikapoatose enurusenā sā ropa kuehtohkōme, kure kuehtohkōme kukurohtao xine.

⁶ Omomyra Ritonōpo toehse. Tuzenu tokarose kyya xine, toorihse Jezu Kyrixtu exiryke kyyrypyrykō ehepyryme.

⁷ Tuzenu tokarose kyya xine zae kuehtohkōme. Kure rokē kyritorŷko Ritonōpo mana. “Zae matose,” āko Ritonōpo mana kyya xine. “Ymaro aarotorŷko ase orihpyra oehtohkōme jūme,” āko mana. Morara kary eraximāko sytatose eya.

⁸ Morara kary ajohpe pyra mana.

Morara exiryke orēpyra exiko moro ekarory poko Ritonōpo enetupuhnanomo a kure rokē imehnō ritohme toto a. Morara ahtao kure sytatose Ritonōpo neneryme, imehnō neneryme roropa.

⁹ Yrome putupyra exiketõ oseosezukuruhtao anaponuhpyra exiko tytamurukõ esety poko, Moeze omihpyry poko roropa toto oseosezukuruhtao toto anaponuhpyra exiko. Toipãme rokẽ sekere ãko mã toto.

¹⁰ Imehnõ azahkuru Jezu poetory amoreparyhtao zuruko toto osemazuhme aporo. Morotoino amorepazomoko ropa toto. Morarame õmipona pyra toto ahtao imaro xine pyra exiko.

¹¹ Zuaro mase toto osenekunopyry waro mase. Iirypyryme toto exiry eneryke oya zae pyra toto exiry waro mase.

Pauru nurutopõpyry etyhpyryme

¹² Arytema aropõko ase oya. Arytema pyra ahtao Tikiku aropõko ase aarotohme, Nikopori pona. Moroto exiko ase ikonopory ae.

¹³ Zena makorehmatase, Aporu maro oepyyryhtao. Zena, Roma kowenu omiry waro exikety. Akorehmako toto tÿkyryneke toto ehtohme toto ytoryhtao.

¹⁴ Imehnõ akorehmapoko roropa Jezu poetory tomo a etuarimaketõ pyno toto ehtohme, toipãme rokẽ pyra toto ehtohme.

¹⁵ “Kure pãna mã moero,” ãko oya ymarõkomo. Morara ãko roropa ase amarokomo a, yna pyno exiketomo a, Jezu poetory tomo a.

“Papa, Titu tõ pyno exiko,” ãko ase Ritonõpo a. Enara rokene.

PIREMÕ Pauru Nymerohpyry sero Filemom Ekarotopo

Sero pape tymerose Pauru a Piremõ neneryme. Jezu poetoryme Piremõ kynexine otarame oximõtoh maro pata Koroxi po. Onezimu kynexine Piremõ namotome, yrome toepase ynororo tosë winoino. Mame Pauru waro toehse kynexine äpuruhpyry tao ahtao. Jezu poetoryme toehse ynororo Pauru omiry etaryke tyya. Mame Onezimu aropory se Pauru kynexine esemy a ropa.

Tynymerohpyry ae tope zurũko Pauru inamoto Onezimu zehno pyra aehtohme; kure rokë tyritohme osepeme, azahkuru aehtopõpyry korokapotohme Ritonõpo a, atakorõme aehtohme imaro Jezu tonetupuhse eya exiryke. Typapë taropose Pauru a Onezimu emahpo Piremõ a.

Sero pape ao

Osekarotopo 1-3

Jezu poetory pyno Piremõ ehtopo 4-7

Ekaropotoh Onezimu poko 8-22

Aosekazumatoh etyhyryme 23-24

Kure tyripotoh Ritonõpo a 25

¹ Ynymerohpyry moro oneneryme Piremõ. Yna epeme mase, yna akorehmaneme roropa. Ywy ase Pauru, äpuruhpyrytaono. Kyrixtu Jezu omipona jexiryke tõmapose ywy äpuruhpyry taka.

Ymaro Timoteu nase jakorehmäko serohne merory poko.

² Jezu poetory tõ oximõmäkõ neneryme ynymerohpyry moro, atapyĩ taõkõ neneryme roropa, Apia neneryme roropa. Jezu poetoryme toexiryke yna oryxiryme mana. Arakipu neneryme roropa moro. Soutatume sã ynororo mã ya, yna akorehmaneme exiryke.

³ Ynara äko ase Ritonõpo a opoko xine: “Kure rokë Piremõ tõ tyriko Papa. Torëtyke pyra tyriko toto,” äko ase. Morara äko ase Kuesëkö Jezu Kyrixtu a roropa.

Imehnõ pyno Piremõ ehtopõpyry poko

⁴ Jotururuhtao Ritonõpo a opoko oturũko ase. “Kure mase, Papa. Kure jakorõ Piremõ riryke oya,” äko ase opoko.

⁵ Ritonõpo poetory pyno oexiry ekätõko imehnõ mana ynanetaryme, Kuesëkö Jezu enetuputyry poko oya ekarõko roropa mã toto.

⁶ Jezu maro mase ytoytõko, tonetupuhse oya exiryke. Morara exiryke ynara ãko ase Ritonõpo a: “Papa, Piremõ akorehmako imehnõ zurutohme Jezu enetupuhstopõpyry poko tyya. Amorepako toto oenetuputyry poko, zae Piremõ eneryke tyya xine, Jezu Kyrixtu omipona se toto ehtohme Piremõ samo,” ãko ase.

⁷ Opyno ase Piremõ. Jakorõme mase. Yna pyno oexiryke atãkyemãko ase, poremäpyra ase roropa. Tuhkãkõ Ritonõpo poetory tõ tãkye toehse opokoino, toto pyno oexiryke.

Onezimu akorehmapory poko

⁸ Etako pahne, orẽpyra se jahtao, oruime jexiryke Kyrixtu enetuputyry poko, jomi poe zae ehtoh poko exiko, ykary oya repe.

⁹ Yrome opyno jexiryke, ajohpãme sã jomipona exiko, ãko rokẽ ase oya. Ywy ase Pauru. Kyrixtu Jezu nymenekahpyry ase typoko imehnõ zurutohme. Äpuruhipyry taka tõmapose ase roropa Jezu pokoino. Morara jahtao ro, ajohpãme sã, ãko ase oya.

¹⁰ Naeroro ekaropõko ase oya Onezimu poko. Umükurume mana Kyrixtu enetuputyryke eya. Äpuruhipyry tao jahtao mokyro zũme toehse ywy Kyrixtu ekaroryke eya.

¹¹ Osemazuhme aporo akĩme toexiryke opoetohpyryme toehse ynororo. Yrome seromaroro ýme toehse ropa nase. Äkorehmaneme toehse jakorehmaneme, enara.

¹² Seromaroro mokyro aropõko ropa ase oya. Jeano roropa ytõko mana imaro ipyno jexiryke ipunaka.

¹³ Taro ise ro ase repe, ymaro aehtohme, äpuruhipyry tao ro jahtao, jakorehmaneme, oesahpyo. Ritonõpo omiry kurã poko Jezu Kyrixtu poko imehnõ amoreparyke ya äpuruhipyry tao ase.

¹⁴ Yrome jakorehmaneme Onezimu riry se pyra exiase oturupyra ro jahtao oya. Jakorehmary se awahtao rokẽ jakorehmary se ase oya. Naeroro ekaropõko ase oya ajohpãme samo.

¹⁵ Otarãme Onezimu toepase owinoino osemazuhme. Mame ytõko ropa mana oya, jũme amaro ehtohme rahkene.

¹⁶ Seromaroro namotome rokẽ pyra mana. Namoto motye kuhse ynororo. Äkorõme toehse mana Kyrixtu enetuputyryke eya. Ipyno yronymyryme ase. Ipynohxo exiko mase roropa opoetoryme exiryke, ãkorõme roropa exiryke Kuesëkõ enetuputyryke eya.

¹⁷ Naeroro oepeme jexiryke, mokyro eahmako, oya toytose ahtao, jeahmatoh sã oya.

¹⁸ Iirypyryme toehse ynororo ahtao oya, otinerũ tapoise eya ahtao, ya rokẽ epehmapoko ropa.

19 Ynara imerõko ase jemary ke nymyry. Ywy ase Pauru. Ywy roro oepehmãko ase. Yrome owenikehkapopyra roropa ase. Jephemara ro mase roropa. Yhnao orihketyme ro mexiry.

20 Naeroro, jakorony, ajohpãme sã jomipona exiko Kuesëkõ pyno oexiryke. Morara awahtao jãkyemãko mase. Jakorõme sã mase Kyrixtu enetuputyryke oya.

21 Awaro ase. Morara imeroryhtao ya jomipona exiko mase. Jomiry motye tyrõko mase. Zuaro ase.

22 Morara awahtao osa ikurãkako jesaryme. Otarãme õmihpyrykõ etaryke Ritonõpo a jaropõko ropa mana oya xine. Moro se ase ipunaka.

Pauru tõ osekazumatopõpyry

23 “Kure pãna mano,” kary se Epapura oya. ãpuruhpyrytaõme mana ymaro, Jezu Kyrixtu poko imehnõ amoreparyke eya.

24 Morara kary se roropa ymaro erohketõ Jezu omiry poko, Maku, Arixtaku, Temaxi, Ruka, enara.

25 “Kure rokẽ opoetory tõ tyriko Papa,” ãko ase Kuesëkõ Jezu Kyrixtu a opoko xine. Enara.

EPEREU

Epereu tō Neneryme sero

Hebreus

Ekarotopo

Sero pape tymerose Jezu enetupuhnanō neneryme, ju-teume tonuruse aexityamo. Toto rohmanohpōko imehnō kynexine, Jezu rumekatohme eya xine eramatohme ropa pake toehtopōpyrykō sā toto ehtohme ropa repe.

Yrome Ritonōpo omipona exiketō akorehmary se sero pape merohpō kynexine tākye toto ehtohme Jezu maro toehtohkō poko. Jezu Kyrixtu tonehpose Ritonōpo a sero nono pona tōmiry kurā ekarotohme kyya xine, imehxo toehtoh enepotohme kyya xine Tumūkuru ae. Kyrixtu imehxo mana Ritonōpo nenyohyā motye, urutō kō motye, Moeze motye Jozue maro. Jūme Oturuketyme Imehxo mana, aosekarotopōpyry tynekaroryme imehxo roropa mana ahno rypyry korokatohme. Jezu Kyrixtu enetuputyryke kyya xine typynanohse sytatose jūme rahkene.

Epereu 11 ekarōko Ritonōpo enetupuhnanō anamonohpyra ehtopōpyry poko Ritonōpo enetuputyry poko toetuarmarykohtao ro, totapase ahtao ro. Naeroro mokaro sā: “Oesēkōme Jezu enetuputyry poko oya xine onurumekara ehtoko oetuarimarykohtao ro,” āko mana.

Sero pape ao

Jezu Kyrixtu, Ritonōpo kurano 1.1-3
 Ritonōpo nenyohyā motye 1.4–2.18
 Imehxo mana Moeze motye 3.1–4.13
 Oturukety, rewita tō motye 4.14–7.28
 Tōmiry etapotoh mā imehxo 8.1–9.22
 Kyrixtu osekartopōpyry tynekaroryme imehxo 9.23–10.39
 Ritonōpo enetupuhnanomo 11.1-40
 Orēpyra Jezu enetuputyry 12.1-11
 Tuaro ehtoh te, enaroximatoh 12.12-29
 Ritonōpo zamaro ehtoh; oturutoh Ritonōpo a 13.1-25

Ritonōpo mūkuru poko

¹ Pake Ritonōpo kynoturune kytamurukomo a urutō kō ae. Tuhke rokē kynoturune. Urutō kō osenetupuhtoh ae kynoturune. Aosenehtohkō ae roropa kynoturune eya xine.

² Morarame pake hkopyra kynoturune ropa Ritonōpo kyya xine Tumūkuru ae. Ynororo a sero nono tōkehko tyripose eya aporo, sero pōkō emero. Mame tymenekase ynororo

Ritonõpo a emero esēme ehtohme, sero nono pōkō esēme, kapuaōkō esēme roropa, enara ehtohme.

³ Ime aexiry saerekane sã mana. Ritonõpo ime exiry saaro ime aexiry mana ipunaka. Mame Ritonõpo ime exiry enepōko mana sero pōkomo a. Tyjमितunuru ke tynryityã onenahkapopyra mana. Morarame sero pōkō rypyry korokaxīpo kyporohne kapu ao, tuisamehxo, Ritonõpo maro. Emero esēme Ritonõpo mana.

Tynenyoyhtyã motye Ritonõpo mūkuru ehtoh poko sero

⁴ Tynenyoyhtyã motye kuhse Tumūkuru tyrise eya. Esety roropa Ritonõpo mūkurume, Tummy wino tapoise eya. Mokyro esety Ritonõpo nenyoyhtyã esety motye mana.

⁵ Tumūkuru a ynara tykase Ritonõpo:

“Umūkurume mase.

Seroae omyme osekaro ase,”

tykase Ritonõpo Tumūkuru a. Yrome tynenyoyhtyamo a morara kara kynekurehne. Ynara tykase roropa Tumūkuru poko:

“Jūme ase, umūkurume mana,”

tykase Ritonõpo Jezu poko. Yrome morara kara kynekurehne tynenyoyhtyã poko.

⁶ Ynara roropa tykase Ritonõpo Tumūkuru tooehse ahtao sero nono ponã:

“Ynenyoyhtyã emero kure Umūkuru rīko mana.

‘Kure mase, tuisa imehxo,’

ãko toh mana eya,”

tykase Ritonõpo.

⁷ Yrome ynara tykase tynenyoyhtyã poko:

“Tyryrykane sã ynenyoyhtyã rīko ase axī toto ytothme.

Apoto sã roropa ynamoto tō ripōko ase orēpyra toto ehtohme,” tykase.

⁸ Yrome Tumūkuru poko ynara tymeropose Ritonõpo a:

“Ritonõpome mase.

Tuisame oehtoh exikehpyra mana jūme.

Zae oexiryke ipunaka tuisa kurãme mase.

⁹ Zae ehtoh se mase te, zae pyra ehtoh se pyra roropa mase ipunaka.

Morara exiryke kymenekase,

tãkye ipunaka oehtohme

imehxo oehtohme roropa,

imehnō motye kuhse oehtohme,”

tykase Ritonõpo Tumūkuru a.

¹⁰ Ynara tykase roropa ynororo eya:

“Oya sero nono tyrise apitoryme.

Kapu roropa tyrise oya, oemary ke, Ritonõpome oexiryke.

¹¹ Enahnōko mā onyrytyā repe.
 Yrome omoro orihpỹme mase jumāme.
 Xihpyryme onyrytyā mā exīko repe upo xityā samo.

¹² Upo sã toto amēnōko ropa mase,
 toto myakāmatohme.

Yrome omoro mase etyorōmara.
 Tamuhpōme exipyra mase roropa,”
 tykase Ritonōpo Tumūkuru a.

¹³ Ynara tykase roropa Ritonōpo Tumūkuru a:
 “Oporohko tãna. Tuisamehxo mexino ymaro.

Ozehnotokō poremākapōko ase,
 opoetoryme toto rīko ase roropa,”
 tykase Ritonōpo eya. Yrome morara kara kynexine tyneny-
 ohtyamo a.

¹⁴ Naeroro oturuxi Ritonōpo nenyoyhtyā poko. Kapu ae
 inenyoyhtyā mokaro. Tupūke pyra rokē mā toto. Toto aropōko
 Ritonōpo mana tarōkō akorehmatohme. Tynypynanohtyā
 akorehmase toto aropōko mana.

2

Kypynanohtohkō kurā poko

¹ Morara exiryke otato sehtone omi kurā totase kyya
 xine ahtao. Tomeseke sehtone aomipona exikehpyra kue-
 htohkōme.

² Ritonōpo nenyoyhtyā omihpyry zae kynexine. Zae ehtoh
 poko tutuarōtanohpose imehnomo. Toto omihpyry omipona
 pyra exiketō tuānohse toto iiryppyrykō epehpyryme.

³ Yrome Kuesēkō Jezu omiry mokaro omihpyry motye
 kuhse mana. Otato pyra kuahtao xine kuānohtoryko mana,
 ekurehpyra mana. Osemazuhme kypynanohtohkō poko tyya
 kynoturune. Morarame etananō roropa kutuarōtanohpotone
 zae aehtoh poko.

⁴ Ritonōpo roropa zae toehtoh poko kutuarōtanohpotone
 tyjमितunuru eneporyke, kurākōkara kurākary poko, enara.
 Typoetory tō tyjamihtanohpose Tuzenu a tyotyōrō waro toto
 ehtohme orēpyra toto ehtohme imehnō Jezu poetory ako-
 rehmatohme emero porehme. Ise toehtopōpyry ae ro tyjami-
 htanohpose toto eya.

Kyrixtu enurutopōpyry ahnome kypynanohnekōme

⁵ Sero nono tyrisenā tyrise ropa ahtao, sero pōkō esēme
 tynenyoyhtyā onyripyra Ritonōpo exīko mana. Moro poko
 ourutoryko ynanase seromaroro.

⁶ Māpyra ynara tymerose imepyny a Ritonōpo omiryne:
 “Otyme kure yna, ahnome rokē ynanase?
 Yrome yna poko osenetupuhnōko mase.

Orihketõme ynanase,
yrome yna pyno ro mase.

⁷ Tyrise ynanase oya onenyohtyã
ime exiry sã pyra aporo;
tuisamehxo tyrise roropa ynanase oya,
onyrityã esẽme.

⁸ Ajamitunuru poe emero esẽme tyrise ynanase oya,”
me tymerose imepyny a Ritonõpo omiryne. Naeroro, emero
esẽme karyke, emero esẽme toehse toh mã repe. Yrome ahno
enẽko sytatose emero esẽme pyra ro.

⁹ Yrome Jezu poko enetupuhnõko sytatose. Axĩtao rokẽ tu-
isame hkopyra toehse ynororo Ritonõpo nenyoyhtyã poet-
oryme samo. Mame Ritonõpo omi poe toorihse ynororo
kymyakãkõme, orihpyra kuehtohkõme, kypyno xine Ritonõpo
exiryke. Mame toorihse exiryke tuisamehxo Jezu tyrise ropa
Ritonõpo a. Emero esẽme tyrise eya.

¹⁰ Tuaro Ritonõpo kynexine Tumũkuru tuarimapory poko.
Ynara tykase ynororo Tumũkuru poko: “Toetuarimaryke
iiryppyrymãkõ kurãkary waro exĩko mana,” tykase. Emero
ritõme ynororo. Tynyrytyã onenahkapopyra roropa mana.
Tuhkãkõ eahmary se ynororo, tyya toto ytotohme typoenõme
toto ehtohme, tymaro tuisame toto ehtohme.

¹¹ Kuesemazupurukõme toexiryke kukurãkatorỹko mana,
kyrypyrykõ korokãko roropa mana, Kumykõme roropa Jũ
ehtohme. Naeroro ihximyra mana tyekyryme kuehtohkõ
poko.

¹² Ynara tykase ynororo Tummy a:
“Papa onyryhpyry poko jakorõ tõ zurũko ase.
Opoko eremiãko ase, kure oekarõko ase opoetory tõ maro
tõximõse yna ahtaõ,”
tykase.

¹³ Ynara tykase roropa ynororo: “Ritonõpo, oenetupuhnõko
ase,” tykase. “Taro ase ypoenõ maro, moxiã onekarotyã ya,”
tykase Jezu.

¹⁴ “Ypoenõ moxiamo,” kynako Jezu kypoko xine.
Ahnome kuexirykõke kysã xine Jezu toehse, ahnome,
tupũke, tumunure roropa, enara. Ahnome toehse ynororo
toorihthohme, toorikyry ke joroko tamuru enahkatohme,
kuorikyrykõ esẽme sã joroko tamuru exiryke.

¹⁵ Kuorikyrykõ zuno kuexirykõke tymyhse sã sexiataose.
Joroko tamuru namotome sexiataose. Yrome joroko tamuru
enahkaryke tyya tymyhpokase ropa sã sytatose eya.

¹⁶ Zuario sytatose. Ahnome toehse Jezu tynenyohtyã ako-
rehmatohme pyra tyya. Ynara tymerose Ritonõpo omiryne

sero poko: “Tooehse ynororo Aparão pakomotyã akorehmatohme rokẽ tyya,” me tymerose Ritonõpo omiryne.

¹⁷ Morara exiryke tupũke exiketyme toehse ynororo, takorõ tõ samo, kymarokõ samo. Kysã xine toehse ynororo zae tõturutohme kypoko xine Ritonõpo a, kypynanohnekõme roropa toehthome. Ritonõpo omipona toexiryke kyyrypyrykõ korokãko mana kyyrypyrykõ topehmase exiryke tyya.

¹⁸ Tukahse ynororo joroko tamuru a iiryryryme tyri-tohme repe. Toetuarimase roropa ynororo. Naeroro kuakorehmarykõ waro mana tukahse kuahtao xine joroko tamuru a.

3

Jezu poko Moeze poko roropa

¹ Wekury tõme matose. Jezu akorõ tõme sytatose, toahmase Ritonõpo a kuexirykõke ipoetoryme kuehtohkõme. Osenetupuhtoko Kuesëkõ Jezu poko. Tonehpose ynororo Ritonõpo a tymaro oturuketõ tuisaryme aehtohme, kypoko xine aoturutohme Tummy a, tonetupuhtohkõ poko. Ihximyra sytatose roropa Kuesëkõme Jezu ekarory poko.

² Tymoise Ritonõpo Jezu a kynexine. Tymenekahpõ omipona kynexine, Moeze sã toerohtoh poko. Moeze a roropa tymoise Ritonõpo toerohtoh poko, Ritonõpo poetory tõ poko, Izyraeu tõ poko.

³ Yrome Jezu Moeze motye kuhse kynexine, tuisamehxo. Tapyi amone eneryhtao kyya xine: “To! Emese kure mase. Tapyi rine nymyry mase,” ãko sytatose eya. Yrome tapyi a morara kara sytatose. Moro saaro Moeze motye kuhse Jezu mana.

⁴ Mame tapyi rinanõme sytatose. Tuhke tapyi rihpõ nae. Yrome Ritonõpo emero ritõme kuhse mana. Emero tyrise sytatose Ritonõpo a.

⁵ Moeze a Ritonõpo tymoise kynexine ipoetory tõ eraseme sã rokene. Ritonõpo namotome kynexine. Urutõme roropa kynexine Ritonõpo poe. Ritonõpo nekarory poko imeĩpo tõturuse ynororo.

⁶ Yrome Kyrixtu a Ritonõpo tymoise kuhse, Moeze motye kuhse. Tummy omipona kynexine tapyi esẽ nymyry samo, Ritonõpo mũkurume exiryke. Mame Ritonõpo poenõme sytatose oserehpyra kuahtao xine, Kuesëkõ onenetupuhkehpyra kuahtao xine te, penekkehpyra kuahtao xine Kuesëkõ eraximary poko, enara. Imehnõ motye kuhse Jezu exiryke onenetupuhkehpyra sehtone.

Ritonõpo poetory tõ oserematch poko sero

⁷ Ynara ãko Ritonõpo Zuzenu:

“Seroae Ritonõpo omiry etaryhtao oya xine,

⁸ otato ehtoko. Ekurehpyra ehtoko.

Pake atamurukō ehtopōpyry sã pyra ehtoko ahno esao pyra
toto ahtao.

Ynara tykase toto: ‘Ritonōpo se pyra sytatose Kuesēkōme.

Aomipona pyra sehtone.

Kuãnohpyra xine mana,’ tykase toto.

Onymoipyra toh kynexine.

Tosēkō tukupse eya xine.

⁹ Moroto atamurukō jukupse toto, tyehno xine jehtohme.

Yjamtunuru tonese tyya xine ahtao ro jukupse toto.

¹⁰ Morara exiryke 40me jeimamyry mokaro zehno toehse
ywy.

Ynara akene: ‘Azahkuru rokē mokaro osenetupuhnōko
mana.

Jomipona pyra ekurehnōko mã toto,’
akene toto poko.

¹¹ Toto zehno exine.

Naeroro ynara akene:

‘Jesaka omōpyra ekurehnōko mokaro mana.

Jūme omōpyra mã toto jesaka ymaro oserematoh taka,’ ak-
ene,”

tykase Ritonōpo Zuzenu.

¹² Wekyry tomo, tomeseke ehtoko oorypyrykō poko
oexirykōino okurohtao xine Kuesēkō onenetupuhkehpyra
oehthkōme, Ritonōpo onurumekara roropa oehthkōme.
Jūme orihpýme Ritonōpo mana.

¹³ Yrome Ritonōpo omipona oehthkōme atakorehmatoko
kokoro rokene. “Taroino jomipona ehtoko,” karyhtao Ri-
tonōpo a kyya xine atakorehmatoko, toiro Jezu poetory os-
enekunopyryino tyrypyry poko.

¹⁴ Kyrixtu maro oxiekyryme sytatose. Osepeme roropa
imaro sytatose Ritonōpo onenetupuhkehpyra kuahtao xine,
apitoryme Jezu enetupuhtopōpyry saaro kyya xine ipoeto-
ryme toehse kuahtao xine.

¹⁵ Ritonōpo omiryme ynara tymerose:

“Seroae Ritonōpo omiry etaryhtao oya xine otato ehtoko.

Ekurehpyra ehtoko.

Pake atamurukō ehtopōpyry sã pyra ehtoko.

Ahno esao pyra tahtao xine

onymoipyra toh kynexine,”
me tymerose.

¹⁶ Onokākō Ritonōpo omiry etaxīpo otato pyra toehse?
Onokākō onymoipyra toehse roropa? Arypyra. Ejitu poe
Moeze narotyamo, Moeze ekahmahpōkomo emero.

¹⁷ Onokākomo a Ritonōpo zetū tanỹse 40me jeimamyry? Arypyra. Iirypyrymākomo a jetū tanỹse. Naeroro toorihse toto ona po, ahno esao pyra.

¹⁸ Morarame ynara tykase Ritonōpo: “Jũme ytopyra mã toto ynekarohpyry pona. Oserematoh taka ytopyra ekurehnōko mã toto,” tykase. Onokākō poko morara tykase nae? Arypyra. Tymoipyra aehtyã poko morara tykase, tōmipona pyra toto exiryke.

¹⁹ Naeroro ynara enetupuhnōko sytatose, Ritonōpo nekarohpyry pona ytopyra tokurehse toto onenetupuhpyra tokurehse toexirykōke.

4

¹ Zae ro Ritonōpo omihpyry mana kyaa xine. “Oesēkōme jenetuputyryhtao oya xine omōnōko matose jesaka, ymaro oseremãko matose,” katopōpyry zae mana. Naeroro tome-seke sehtone, ekurehpyra kuehtohkōme, ynara kara Ritonōpo ehtohme kypoko xine: “Mose omōpyra mana jesaka. Ymaro oseremara mana, ekurehnōko,” kara Ritonōpo ehtohme kypoko xine.

² Moro omi kurã totase kyaa xine, mokaro pakatokō saaro. Totase eya xine repe. Yrome otato pyra toh toehse onenetupuhpyra toexirykōke.

³ Yrome kymarokomo, enetupuhnanōme kuexirykōke, Ritonōpo maro exiko sytatose. Imaro oseremãko sytatose, aomihpyry ae ro. Ynara tymerose Ritonōpo omiryyme aomipona pyra exiketō poko:

“Toto zehno exine.

Naeroro ynara akene,

jesaka omōpyra ekurehnōko mã toto.

Jũme ytopyra mã toto moro pata pona.

Ymaro ytopyra mã toto oserematoh taka.”

Morara tymerose Ritonōpo omiryyme pakatokō poko. Moino ro, sero nono ritopōpyry poe ro, aerohtoh tōtyhkase roropa.

⁴ Mame 7me ěmepyyry poko ynara tymerose Ritonōpo omiryyme: “7me tōmehse ahtao tōtyhkase ynororo tynyriry tō riry poko, mame tōseremase ynororo,” me tymerose.

⁵ Ynara tymerose roropa moro poko Ritonōpo omiryyme: “Jũme ytopyra mã toto ymaro oserematoh taka,” tykase.

⁶ Osemazuhme aomiry etananomo a aomiry totase repe. Yrome Ritonōpo esaka omōpyra tokurehse toto oserematoh taka, onenetupuhpyra toexirykōke. Yrome imehnō mã Ritonōpo maro exiko. Esaka omōnōko toh mana oseremase.

⁷ “Taroino jomipona ehtoko,” tykase Ritonōpo eya xine repe ayatorykohtao ahno esao pyra. Yrome aomipona pyra

tokurehse toto. Morara exiryke tuhke jeimamyry taropose ahtao morara tykase ropa Ritonõpo. Ynara tymerose Tawi a Ritonõpo omiryne:

“Taroino jomiry etaryhtao oya xine,
jomipona ehtoko.
Ekurehpyra ehtoko,”

tykase.

⁸ (Otarãme imepỹ ynara ãko mana: “Jozue ekepyry a Ritonõpo poetory tarose Ritonõpo nekarohpyry pona, oserematohtoh pona,” ãko repe. Yrome zae pyra morara kary.) Ritonõpo esaka nymyry toto anaropyra Jozue kynexine. Ritonõpo oserematohtoh taka toto anaropyra kynexine. Ritonõpo esaka nymyry tarose toto ahtao eya aoserematohtohkõme: “Taroino jomipona ehtoko,” kazomopyra Ritonõpo exiry.

⁹ Naeroro Ritonõpo nekarory anapoipyra ro ipoetory tõ mana, oserematohtoh nae ro exiryke Ritonõpo maro, Ritonõpo oserematohtohpyry saaro pake omazüetatomykaponato ae.

¹⁰ Esaka tomõse kuahtao xine kuoserematohtohkõme Ritonõpo maro, kuerohkõ poko pyra exiko sytatose, oseremãko sytatose Ritonõpo saaro, erohkehxiõpo Ritonõpo oserematohtohpyry saaro.

¹¹ Naeroro ehmaropa Ritonõpo a. Aomipona yronymyryme sehtone imaro kuoserematohtohkõme.

¹² Ritonõpo omiry isene exikety sã kuamorepatorỹko mana. Emese kure exikety sã roropa zonetyã enetupuhpõko mana. Osetato taerẽ rato ahtao omõnõko mã etyhyry pona tõsẽ worryhtao. Ike tõsẽ sahsahkãko sytatose roropa, zehpo osenẽko ipũ tysahkase ahtao. Moro rato sã Ritonõpo omiry mana. Imotyehse mana, osetato taerẽ exikety motyehse etaryhtao kyya xine. Kuosenetupuhpõko jaraõ sã exiko mana kyya xine. Kypenetatohtohkõ roropa jaraõ sã exiko kyya xine. Zonetyã enetupuhpõko Ritonõpo omiry mana, emero zuaro Ritonõpo exiryke.

¹³ Otonẽsaromepyra sytatose kuenepyra xine Ritonõpo ehtohme. Tynyrytyã emero porehme enẽko Ritonõpo mana. Kuykuytorykõ enẽko mana kuosenetupuhpõko roropa enẽko mana. Mame imeiõpo Ritonõpo epataka ytõko sytatose emero porehme. Toiroro Ritonõpo epataka osekaroõko sytatose kynyrytyãkõ poko. Naeroro kytamurukõ ehtopõpyry sã pyra sehtone, Ritonõpo onenetupuhpynõ ehtopõpyry sã pyra. Aomipona sehtone ekurehpyra kuehtohkõme kuomomyrykõ poko Ritonõpo esaka.

Ritonõpo maro oturuketõ tuisaryme Jezu ehtoh poko

¹⁴ Morarame Jezu Ritonõpo maro oturuketõ tuisaryme mana. Kynonuhne kapu aka, Ritonõpo esaka, kypoko xine

oturuse Tummy maro, kuakorehmapose xine. Naeroro onene-tupuhkehpyra sehtone. Imehnõ onurukehpyra sehtone ro-ropa ipoko.

¹⁵ Ritonõpo maro oturuketõ tuisaryme mokyro mana, kuakorehmanekomo. Jamihme pyra kuehtohkõ waro mana ipunaka, kysã xine tukupse toexiryke joroko tamuru a iirypyryme tyrithme repe. Yrome iirypyryme pyra kynex-ine ipunaka.

¹⁶ Morara exiryke oserehpyra sehtone. Soturutone Ritonõpo maro, kypyno xine exiryke. Kyyrypyrykõ korokãko mana. Kypyno xine toexiryke jamihme kyritorỹko mana, kyyrypyrykõ poko kyrirykõ se joroko tamuru ahtao.

5

¹ Juteu tõ Ritonõpo maro oturuketõ tuisary ahnome rokẽ toh mana, kysã xine. Tymenekase ynaroro oturuketõme Ritonõpo maro imehnõ poko, toto zehno pyra Ritonõpo ehtohme. Naeroro tynekarory etapãko toh mana Ritonõpo a ekarotohme ahno rypyry korokapotohme.

² Ahnome rokẽ toexirykõke kysã xine, putupyra exiketõ zehno pyra toh mana. Azahkuru roropa toto ahtao toto zehno pyra ro toh mana. Nupunato toto enery waro roropa toh mana.

³ Morara exiryke tynekarory etapãko toh mana iirypyrymãkõ rypyry korokapotohme. Imehnõ rypyry rokẽ kara korokapotohme, tynekarorykõ etapãko toh mana. Tyrypyhpyke toexirykõke tyrypyrykõ korokapotohme roropa tynekarorykõ etapãko toh mana.

⁴ Tamoreme pyra Ritonõpo maro oturuketõ tuisaryme exiko mã toto. Tuisamehxo toexiry se exikety ahtao exipyra mana. Ritonõpo a tymenekase ahtao rokẽ, imaro oturuketõ tuisaryme exiko mana Arão menekatopõpyry saaro.

⁵ Moro saaro Kyrixtu, Ritonõpo nymenekahpyry tamoreme pyra tooehse. Ritonõpo ynara tykase eya:

“Umũkurume mase.

Seroae omyme jehtoh ekarono,”

tykase ynororo.

⁶ Ynara tymerose roropa Ritonõpo omiryne:

“Omoro mase ymaro oturukety jumãme,

Meukizeteke ehtoh samo,”

tykase ynororo.

⁷ Morarame Jezu sero nono po tahtao, tõturuuhtao sam tykase Ritonõpo neneryme. Tãtasamase roropa ynororo yronomyryme. Ipynanopyry waro Jumy, orihpyra aehtohme. Mame typoko epyrypara Jezu exiryke, Tummy omipona roropa exiryke, aomiry totase Ritonõpo a.

⁸ Mame Ritonõpo mükurume tahtao ro Tummy omipona toehse ipunaka toorikyry ponãmero.

⁹ Morarame toetuarimatopõpyryke kypynanohnekõme toehse ynororo. Jũme typynanohse sytatose eya tõmipona toehse kuexirykõke.

¹⁰ Naeroro oturuketõ tuisaryme tyrise ynororo Ritonõpo a, Meukizeteke ehtopõpyry samo.

Sẽ nase Ritonõpo rumekahpõkõ wãnopryr poko

¹¹ Ritonõpo maro oturuketõ tuisaryme Jezu ehtoh poko tuhke nae ase. Oururukõ se roropa ase repe. Yrome tupime ãmoreparykõ ya, tũpore sã õsenetupuhtokõ exiryke. Onene-tupuhpyrahme sã matose.

¹² Okynã matose Jezu poetoryme repe. Yrome imehnõ amorepary waro pyra ro matose. ãmoreparykõ se matose ãmorepatopõpyrykõ poko ropa pake Jezu enetupuhtopõpyry saaro oya xine. Morohne kure repe. Yrome awãtarykõ se roropa matose. Poeto pitiko sã matose. Suhsu se rokẽ mã toto tõsẽ onyry waro pyra toexirykõke. Mokaro sã matose tupimãkara rokẽ waro oexirykõke.

¹³ Enurusenã kõ zae ehtoh waro pyra mã toto, zae pyra ehtoh waro pyra roropa mã toto. Enurusenã kõ sã matose.

¹⁴ Kokoro rokẽ Ritonõpo omipona kuahtao xine aomiry waro exĩko sytatose. Tupime ehtoh waro roropa exĩko sytatose. Morara kuahtao xine tõsẽ õnanõ sã exĩko sytatose. Zae ehtoh Ritonõpo a waro exĩko sytatose, zae pyra ehtoh waro exĩko roropa sytatose.

6

¹ Morara exiryke itamurumehxo satamorepatone Kyrixtu poko, aomipona kuehtokõme. Osemazuhme tuhke pyra ãmorepatopõpyrykõ kynexine Jezu enetupuhpitoryhtao oya xine. Ynara ãmorepatopõpyrykõ kynexine, oorypyrykõ rumekary poko oya xine te, Ritonõpo enetuputyry poko,

² ahno ĕpurihkary poko te, Ritonõpo Zuzenu apoiry poko oya xine erohtohme imehnõ Jezu poetory tõ akorehmary poko, aorihtyã ĕsemãkapory ropa poko te, kurãkõ apiakatoht poko, enara.

³ Ritonõpo waro toehse awahtao xine morohne poko atamorepatoko osemazuhme. Yrome atamorepatoh nae ro mana. Naeroro Ritonõpo ise ahtao itamurumehxo satamorepatone.

⁴ Mame imepyny a Jezu enetupuhxĩpo, turumekase ropa eya ahtao tupime kuhse mana tyrypyry rumekary ropa eya Jezu enetupuhtohme ropa tyya tosẽme. Osemazuhme Jezu tonetupuhse eya xine repe. Ritonõpo poetoryme toehse toto. Ikurohtaka xine tomõse Ritonõpo Zuzenu.

⁵ Ritonõpo omiry kure exiry waro toehse mã toto. Ritonõpo jamitunuru waro toehse roropa mã toto. Emero motye Ritonõpo imehxo exiry tonetupuhse eya xine roropa repe.

⁶ Moromeĩpo Kuesẽkõ Kyrixtu enetuputyry turumekase ropa eya xine. Morara exiryke mokaro anako-rehmasaromepyra imehnõ mana, iirypyrykõ rumekary ropa poko eya xine, Kyrixtu enetuputyry ropa poko eya xine, enara. Tosẽkõme Ritonõpo enetupuhxĩpo, turumekase ropa tyya xine ahtao ynara sã mana, Ritonõpo mũkuru exixihmazomory ropa sã mana wewe pokona onenetupuhpyra ropa toehse toexirykõke. Jarao ihxirory ropa sã mana imehnõ neneryme. Popyra mana ipunaka.

⁷ Otupikõ poko osetupuhutoko. Konopome ahtao anarykatoryãkõ ahtãko mana. Eperytãko mana. Otyro zamaro nono ahtao tãkye exĩko matose. Morararo Ritonõpo, tãkye roropa mana tutupi kurã eneryke tyya.

⁸ Yrome otupikõ po ãtaryka rokẽ tahtase ahtao, omoxino tõkehko, sairi tõkehko, popyra oya xine mana. Morararo popyra rokẽ tutupi eneryke tyya tutupi zehno exĩko Ritonõpo mana. Otarãme ihtomapõko mana. Apoto zukãko mana, jahkapotohme.

⁹ Wekyry tomo, otuarõtanohortõrõko ase opyno xine jexiryke tomeseke oexirykõ se roropa jexiryke. Yrome Jezu poetoryme nymyry oekarotõrõko ynanase. Naeroro tupito kurã sã matose yna a Jezu enetuputyryke oya xine.

¹⁰ Zae rokẽ Ritonõpo ãpiakatorõrõko mana. Wenikehpyra ynororo oerohtopõpyrykõ poko aomipona. Ipyno oexirykõke imehnõ Jezu poetory takorehmase oya xine. Imehnõ ako-rehmãko ro matose.

¹¹ Penekehpyra oehtohkõ se ynanase Jezu poetory pyno oexirykõ poko. ãtamoreparykõ se roropa ynanase Ritonõpo poko, zuaro kuhsehxo oehtohkõme. Aomipona oehtohkõ se ynanase oorikyrykõ ponãmero, imaro oehtohkõ ponãmero. Atamorepakehpyra awahtao xine, aomipona exikehpyra roropa awahtao xine orẽpyra exĩko matose Ritonõpo enetuputyry poko.

¹² Akĩme exiketõ sã pyra ehtoko. Jezu onenetupuhkehpyra ehtoko. Penekehpyra ehtoko roropa openetatohkõ eraximary poko oya xine. Mame Ritonõpo nekarory kurã apoĩko matose.

Sẽ nase ajohpe pyra Ritonõpo ehtoh poko

¹³ Mame Aparão a ynara tykase Ritonõpo pake: “Kure orĩko ase,” tykase. Mame ynara tykase roropa: “Jomihpyry ae ro kure orĩko ase,” tykase, ajohpe pyra toexiry waro Aparão ehtohme. Mame Ritonõpo motye exikety pyra mana. Ynororo

rokē Imehxo Exiketye mana. Naeroro tamoreme rokē zae toehtoh tokarose Aparão a. Ritonõpome toehtoh tokarose eya.

¹⁴ Ynara tykase ynororo Aparão a: “Ekurehpyra ase. Kure rokē orïko ase. Tuhkākō ekarōko ase roropa oya apakōme,” tykase Ritonõpo Aparão a.

¹⁵ Morarame toraximase Aparão a, toraximase. Mame penekehpyra toexiryke Ritonõpo nekarohpyry tapoise eya rahkene.

¹⁶ Toipe sytatose. “Ekurehpyra ase,” karyhtao imepyny a kyya xine, ajohpe se pyra kuahtao xine imepỹ imehxo exikety netaryme morara āko sytatose. Morarame mokyro imehxo exikety pokoino kuomihpyrykō ae emero tyrïko sytatose ekurehpyra. Tokurehse kuahtao xine ehxirōko sytatose toipe. Naeroro: “Ekurehpyra ase,” karyhtao imehxo exikety netaryme, oseosezuhpyra exïko sytatose toipe.

¹⁷ Morararo Ritonõpo: “Kure orïko ase,” tykase tahtao, ekurehpyra mana. Mame ekurehpyra toehtoh poko jũme kutuarõtanohtopotoryko mana. Naeroro: “Ekurehpyra ase. Jomihpyry ae ro kure orïko ase,” tykase ynororo.

¹⁸ “Jomihpyry ae ro kure orïko ase,” tykase toexiryke: “Ekurehpyra ase,” tykase roropa toexiryke, asakoro nae sytatose etyorōmara exiketomo. Ajohpe ehsaromepyra Ritonõpo mana. Naeroro kuewomane kō maro toehse sytatose. Aomiry kurã etaryke kyya xine, oserehpyra sytatose. Kuytorykō eraximãko sytatose Ritonõpo esaka. Naeroro onurumekara sytatose.

¹⁹ Ritonõpo omihpyry ae kuytorykō eraximãko sytatose Ritonõpo esaka. Aomiry onurumekara sytatose. Oserehpyra sytatose kukurohtao xine. Kuesēkō onenetupuhkehpyra sytatose roropa. Imaro Ritonõpo esaka ytōko sytatose. Sero-maroro tapurepyra toehse mana. Topohme ytōko sytatose Ritonõpo esaka.

²⁰ Jezu osemazuhme moro taka tomōse kuakorehmatohkōme. Ritonõpo maro oturuketō tuisaryme imehxo toehse ynororo, kuakorehmanekōme, jũme, Meukizeteke ehtopōpyry samo.

7

Meukizeteke tuisame ehtoh poka

¹ Mame mokyro Meukizeteke, tuisame kynexine pake, pata Sarē esēme. Ritonõpo maro oturuketyme roropa kynexine. Emero esēme imehxo Ritonõpo mana. Morarame Aparão tyekyry tō puxihkaxïpo zehnotokō wino toeramase ropa, tuisa tō etapaxïpo. Mame tosaka tooepyry ropa ahtao tōseporyse Meukizeteke maro. Mame Aparão eneryke tyya ynara tykase

ynororo: “Kure orīko Ritonōpo mana. Morararo mā kure ya,” tykase ynororo.

² Mame tymōkomory tapiakase Aparāo a tynetapatyā mōkomohpyry. Omame porehme ahtao toiro touse eya ekarotohme Meukizeteke a. “Meukizeteke,” kary: “Tuisa imehxo, Zae exikety,” kary. Sarē esēme esety akorō kynexine. “Sarē,” kary: “Torētyke pyra kyrihpōkō,” kary roropa.

³ Meukizeteke zū poko, jē poko roropa itamuru tō poko ro-ropa onymeropyra tokurehse toto ipunaka. Aenurutopōpyry poko aorikyry poko roropa zuaro pyra sytatose imerohpyry pyra exiryke. Naeroro Ritonōpo mūkuru ehtoh sā kynexine. Ritonōpo maro oturuketyme exikehpyra ynororo jumāme.

⁴ Etatoko pahne, tuisamehxo Meukizeteke exiry enetupuh-toko. Aparāo juteu tō tamuru. Yrome eya ro tynetapatyā mōkomohpyry tapiakase, zokonaka ekarotohme Meukizeteke a, tynekaroryme Ritonōpo a.

⁵ Rewi pakomotyā poko ourutorỹko ase. Ritonōpo maro oturuketōme toto ahtao Ritonōpo nymeropohpyry poe ynara āko mā toto imehnō juteu tomo a: “Omōkomorykō apiakatoko zokonaka ekarotohme yna a,” āko mā toto tyekyry tomo a. Aparāo pakōme toto ahtao ro: “Zokonaka ekarotoko yna a,” āko mā toto eya xine.

⁶ Yrome Meukizeteke Rewi parỹpyryme pyra kynexine. Rewi parỹpyryme pyra tahtao ro Aparāo napiakahpyry apoine. Aparāo mokyro: “Kure orīko ase,” katopōpyry etahpō Ritonōpo a. Eya: “Kure orīko Ritonōpo mana. Morara kure ya,” tykase Meukizeteke.

⁷ Zuaro sytatose, imepyny a: “Kure orīko Ritonōpo mana,” kahpō tuisamehxo mana. Morara katopōpyry etahpō tuisame hkopyra mana. Naeroro Meukizeteke Aparāo motye kynexine, tuisamehxo.

⁸ Etatoko pahne, mokaro Ritonōpo maro oturuketō imehnō napiakatyā apoīko mā toto. Kysā xine rokē mā toto, orihketōme roropa mā toto. Māpyra Meukizeteke a Aparāo napiakahpyry tapoise ahtao isene exiketyme kynexine. “Mokyro toorihse,” kato pyra mana Ritonōpo papē poko.

⁹ Naeroro ynara kary se ahtao: “Rewi a roropa Aparāo maro ro tymōkomory tapiakase zokonaka ekarotohme Meukizeteke a.” (Rewi pakomotyā mokaro imehnō, juteu tō napiakatyā apoinanomo.) Naeroro tynapiakahpyry ekaroneme roropa Rewi kynexine.

¹⁰ Enurupyra ro tahtao moro tokarose eya, ipuhturume ro tahtao Aparāo ao. Itamuru a tymōkomory tapiakase ahtao, eya roropa tymōkomory tapiakase samo. Mame tynapiakahpyry tokarose sā eya Meukizeteke a, āko ase Rewi poko.

¹¹ Rewi pakomotyã tyripose Ritonõpo a Izyraeu tõ akorehmatohme, Ritonõpo omipona toto ehtohme. Yrome orẽpyra Ritonõpo omipona exipyra tokurehse toto. Morara exiryke imepỹ tyriise Ritonõpo a toto myakãme Kyrixtu rahkene. Mame Kyrixtu tooehse Arão ehtopõpyry sã pyra. Meukizeteke ehtoh sã toehse ynororo. Mame tyjami-tunuru riko mana kukurohtaka xine Ritonõpo omipona kuehtohkõme.

¹² Moeze omihpyry poe Ritonõpo maro oturuketõme Rewi pakomotyã kynexine. Seromaroro imepỹ tyriise Ritonõpo a typoetory tõ akorehmaneme Arão pakomotyã myakãme. Morara exiryke Moeze nymerohpyry tyorõmary se toehse. Omi kasenato omipona kuehtohkõme, Jezu omipona kuehtohkõme.

¹³ Kuesëkõ Kyrixtu poko ourutorỹko ase. Rewi paryme pyra kynexine. Jekyry tyoro kynexine. Jezu ekyry Ritonõpo maro oturuketõme exipitopyra kynexine.

¹⁴ Juta paryme rokẽ kynenurune Kuesëkõ Jezu. Juta pakomotyamo a: “Ritonõpo maro oturuketyme exiko,” kapitopyra Moeze kynexine. Naeroro mokaro Ritonõpo maro oturuketõ sã pyra Jezu Kyrixtu kynexine. Tyoro kynexine rahkene.

Ritonõpo maro oturukety kasenato kurã kuhse ehtoh poko

¹⁵ Naeroro tupime pyra ynara enetuputyry, tyoro oturukety Ritonõpo maro toehse, Meukizeteke ehtopõpyry samo.

¹⁶ Ritonõpo maro oturuketyme toehse ynororo ahno omi poe pyra, Rewi parỹpyryme toehtopõpyryke pyra roropa. Yrome tyjami-tunuru poe Ritonõpo maro oturuketyme toehse ynororo orihpỹme exiketyme toexiryke jumãme.

¹⁷ Ynara tymerose Tawi a Ritonõpo omiryne: “Ymaro oturuketyme nymyry mase, jũme, Meukizeteke ehtoh samo,” tykase.

¹⁸ Jamihme pyra mokaro kynexine, Moeze nymerohpyry omipona se exiketomo. Zae nymyry ehsaromepyra toh kynexine Ritonõpo neneryme, jamihme pyra toexirykõke. Morara exiryke: “Jomihpyry pakato omipona ehtoko,” kara Ritonõpo toehse.

¹⁹ Moeze nymerohpyry omipona se exiketõ kure ehsaromepyra toh kynexine emero. Naeroro mãsa rokẽ typenatohkõ eraximãko toh kynexine. Seromaroro imepỹ tokarose Ritonõpo a kyya xine kypoko xine oturuketyme Kyrixtu. Imehnõ penetatoh motye kuhse kypenatohkõ kure mana. Naeroro orẽpyra kypenatohkõ eraximãko sytatose.

Ritonõpo maro oturuketyme kurehxo

²⁰ Ritonõpo omihpyry roropa nae sytatose: “Ekurehpyra ase,” katopõpyry Ritonõpo a Jezu poko. “Ymaro oturuketyme mana, jumãme,” katopõpyry roropa nae. Morara kapitopyra Ritonõpo imehnõ poko, tymaro oturuketõme toehse toto ahtao.

²¹ Yrome Ritonõpo maro oturuketyme toehse Jezu, ynara katopõpyry ae ro Ritonõpo a:

“Ekurehpyra ase.

Jũme onytyromara ase roropa.

Omoro mase ymaro oturuketyme

imehnõ akorehmatohme jumanatome,”

katopõpyry ae ro.

²² Naeroro: “Ekurehpyra ase,” tykase Ritonõpo exiryke tymaro oturuketyme Jezu tyrise ahtao orẽpyrahxo Jezu toehse, Tummy omiry kasenato poe. Iirypyrymãkõ rypyry korokary poko ekurehpyra mana jũme, enetuputyryke eya xine. Morara kure kuhse mana.

Kurehxo Jezu exiry jũme exiryke

²³ Ynara roropa, mokaro Rewi pakõ Ritonõpo maro oturuketõ tuhke kynexine orihketõme toexirykõke. Toorihse tahtao xine toerohkehse toto.

²⁴ Yrome Jezu jũme isene mana. Naeroro toerohtoh onekaropyra mana imehnomo a. Jumãme Tummy maro oturuketyme mana kuakorehmanekõme.

²⁵ Jumãme toexiryke iirypyrymãkõ pynanopyry waro mana. Toto oepiryhtao tyya, Jezu enetuputyryke eya xine toto pynanohnõko Ritonõpo mana. Orihpõyme Jezu exiryke oturukehpyra mana Tummy maro, kure toto riry poko.

Kurehxo Jezu mana, zae ipunaka exiryke

²⁶ Naeroro Jezu kuakorehmanekõme mana. Ritonõpo maro Oturukety imehxo mana. Kure mana. Tyyrypyhpyke pyra mana ipunaka. Azahkuru pyra mana, enara. Tapiakase mana iirypyrymãkõ wino. Ritonõpo esaka tõnuhse, kapu moinakoxi.

²⁷ Imehnõ Ritonõpo maro oturuketõ tuisary sã pyra Jezu mana. Kokoro rokẽ tynekarory etapary se mokaro mana, tyyrypyrykõ epehpyryme osemazuhme, imehnõ rypyry epehpyryme roropa. Yrome Jezu toiro rokẽ toorihse. Tynekaroryme tõsekarose Tummy a imehnõ rypyry epehpyryme rokene. Jũme inekarohpyry kure, tyoro onekarozomopyra ehtohme.

²⁸ Moeze omihpyry omipona se exiketõ mã sero põkõ rĩko typoko xine oturuketõme Ritonõpo maro. Kurãkõ nymyry kara menekãko mã toto Ritonõpo maro oturuketõ tuisaryme. Yrome Moeze maro oturukehxĩpo, ynara tykase Ritonõpo

Tumũkuru a: “Omoro rokẽ zae mase ipunaka,” tykase ynororo Tumũkuru a. Morara exiryke: “Ekurehpyra ase, mokaro myakãme orĩko ase ymaro oturuketyme jumãme,” tykase Jezu a ynororo.

8

Jezu Kuakorehmanekomo

¹ Ynara ãko rokẽ ynanase, Takorehmaneke sytatose Ritonõpo maro oturukety ke. Tuisamehxo toehse ynororo. Naeroro Ritonõpo Kuesẽkõ apotunuru wino typorohse ynororo kapu ao.

² Kypoko xine Tummy zurũko mana, kuakorehmatohkõme. Ritonõpo maro oturuketõ imehxo exiketõ sã, erohnõko mana. Pake Ritonõpo maro oturuketõ toerohse Ritonõpo Esary Kurã Kuhse tao. Yrome Jezu erohnõko Ritonõpo tapyĩ kurã tao mana, Ritonõpo nyrihpyry nymyry tao, ahno nyrihpyry kara tao.

³ Ritonõpo maro oturuketõ imehxo exiketõ emero tynekarorykõ etapãko mana, tynetapatyã munuhpyry arotohme Ritonõpo a. Naeroro Kutuisarykõ roropa tynekarory ke pyra ahtao Ritonõpo maro oturuketyme imehxo exiketyme pyra exiry.

⁴ Sero nono po tahtao Ritonõpo maro oturuketyme pyra exiry, imehnõ oturuketõ nae exiryke. Moeze omihpyry omi poe tynekarorykõ etapãko mã toto tynekarorykõme Ritonõpo a.

⁵ Moeze maro tõturuse Ritonõpo ahtao ypy po kamisa risẽ tamopose eya. Ikuhtoh tonepose eya ipoenohthome, tyriy waro ehtohme. Mame Ritonõpo nyripohpyry risasaka Moeze ahtao tapyime, ynara tykase Ritonõpo eya: “Tomeseke exiko. Ypy po ya ãmorepatopõpyry panõ rokẽ tyritoko ipunaka,” tykase.

⁶ Typoetory akorehmãko Jezu kapu ae. Jezu saaro Moeze omi poe Ritonõpo maro oturuketõ typoetory tõ akorehmãko roropa mã toto. Yrome mokaro motye kuhse kuakorehmatorỹko Jezu mana. Tummy zuruneme nymyry mana kypoko xine. Moeze omihpyry poe Ritonõpo maro oturuketõ erohtoh motye kuhse Jezu erohtoh mana. Morararo Ritonõpo nymeropohpyry Moeze a motye kuhse Ritonõpo omiry kasene mana Jezu pokoino: “Kure oritorỹko ase,” karyke Ritonõpo a kyya xine.

⁷ Ritonõpo omihpyry pakato a tukurãkase kuahtao xine kasenato ke onymyakãmara exiry.

⁸ Yrome typoetory tõ tyrypyhpyke ro Ritonõpo a tonese. Ynara tykase:

“Imeĩpo, ãko Ritonõpo mana.

Jomiry kasenato ekarōko ase

Izyraeu tomo a, Juta tomo a, enara.

⁹ Jomihpyry ekaroase pake ahtao itamurukomo a.

Poeto zū sã exiase toto maro.

Poeto emary apoiryhtao arotohme,

moro sã Izyraeu tō aroase Ejitu poe.

Yrome jomipona pyra toh kynexine.

Naeroro toto omiry onetara toehse ywy roropa.

¹⁰ Taroino jomiry kasenato ekarōko ase Izyraeu tomo a.

Taroino, āko Ritonōpo mana,

jomiry rīko ase toto kurohtaka.

Toto kurohtao jomiry merōko sã ase

tamoreme sã jomiry waro toto ehtohme,

tamoreme sã jomipona se roropa toto ehtohme.

Mame toto esēme exīko ase.

Ypoetoryme roropa exīko mā toto.

¹¹ Morarame imehnō tosaōkō

anamorepara mā toto jomiry poko,

zuaro toto exiryke.

Ynara kara exīko mā toto tosaōkomo a:

'Kuesēkō waro ehtoko,' kara exīko mā toto,

juaro toto exiryke, emero porehme.

Tuisa tō juaro exīko,

ime pyra exiketō roropa.

Emero juaro exīko mā toto.

¹² Mame toto rypyry korokāko ase,

toto onuānohpyra ase exīko.

Iirypyrykō poko wenikehnōko roropa ase jūme,"

tykase.

¹³ "Jomiry kasenato," karyke Ritonōpo a, aomihpyry osemazuhmã pakatome toehse tymyakāmase eya exiryke. Mame pakatome toehse exiryke, jamihme pyra roropa toehse mana iirypyrymākō onukurākara exiryke. Okynã pyra enahnōko mana jūme.

9

Ritonōpo poko kuehtohkō poko

¹ Ritonōpo omihpyry osemazupu zae Ritonōpo poko exiketō ripotoh nae kynexine, zae toto ehtohme Ritonōpo poko toto ahtao. Osa roropa nae kynexine, ahno nyrihpyry, Ritonōpo poko ehtohme.

² Kamisa risē tyrise kynexine tapyime. Jaraohme sã kynexine Ritonōpo Esary Kurano. Moro tao ezuru apō kynexine. Wyi apo roropa moro tao kynexine. Moro po wyi kynexine. Ritonōpo neneryme tyrise kynexine.

³ Mame imepỹ osa kynexine moro tapyi tao. Kamisa risẽ akorõ moino kynexine. Ritonõpo Esary Kurã Kuhse moroto kynexine.

⁴ Moro tao uuru risẽ kynexine, ixtaratu panõ zahkatopo. Ritonõpo omihpyry ã roropa moro tao kynexine. Moro ao: “Ywy ase Ritonõpo, oesẽkomo. Jomipona ehtoko ipunaka. Kure rokẽ ehtoko,” katopo Ritonõpo a moro ao kynexine. Moro kaxo, uuru ke tukurihpase kynexine. Moro kaxo ao roropa uuru risẽ kynexine otyro ãme kasana sã tyrihpyry, kapu ae Ritonõpo nenehpohpyry Izyraeu tõ napyryme. Moro ke pehme uuru risẽ kynexine. Arão myxihpyry roropa kaxo ao kynexine. Tarỹke kynexine. Topu risẽ roropa kaxo ao kynexine, pipahme exiketõ asakoro. Ipokona tymerose kynexine tõmiry Ritonõpo a.

⁵ Mame moro kaxo po kapuaõkõ kuhtoh kynexine. Uuru risẽ kynexine asakoro kurãkomo, Ritonõpo moroto ehtoh enetupuhthome. Toto aporiry tãtaporamase kynexine asakoro. Moroto iirypyrymãkõ zehno pyra Ritonõpo ehtoh enetupuhthoh kynexine toto rypyry korokaxĩpo. Yrome moro poko emero amoreparý se hkopyra ase seromaroro.

⁶ Morohne riry tõtyhkase ahtao Ritonõpo maro oturuketõ omõsene toto, Ritonõpo Esary Kurã taka. Tutõtase ropa toto moro tae toerohkehxiõpo xine.

⁷ Yrome Ritonõpo maro Oturukety imehxo exikety rokẽ tomõse moinakoxi, Ritonõpo Esary Kurã Kuhse taka. Toiro jeimamyry pune omõsene ynororo. Yrome omõpyra exiry munu anaropyra ahtao tymaro, Ritonõpo neneryme, tyrypyry korokapotohme, imehnõ rypyry korokapotohme roropa, enara. Ynara exiryke, otarame tyrypyrykõ poko toehse tahtao xine tuaro pyra toh kynexine.

⁸ Morohne ke Ritonõpo Zuzenu ynara kuamorepatorỹko mana, kuesemarykõ Ritonõpo a, onenepopyra ro kyya xine kynexine. Ahno nyrihpyry kamisa risẽ tapyime Ritonõpo poko ehtohme, moro enahkara ahtao ro kuesemarykõ nymyry Ritonõpo a onenepopyra ro kyya xine kynexine.

⁹ Ikuhtoh rokẽ kynexine kuamorepatohkõme rokene. Kynekarorykõ Ritonõpo a, okyno tõkehko etapasamo kyyrypyrykõ onykorokara ekurehnõko. Kukurohtao xine onukurãkara kyhxiropyra xine Ritonõpo ehtohme.

¹⁰ Moeze omihpyry poe pakatokõ tõsẽ poko eukuru poko. Toekurikase roropa toto. Jarao rokẽ morohne poko toh kynexine. Yrome morohne poko pakatokõ tyripose Ritonõpo a axĩtao rokene, Kyrixtu oehtãne rokene, (aomiry kasenato ke, kukurãkatohkõme rahkene).

¹¹ Morarame Kyrixtu tooehse Ritonõpo maro Oturukety

imehxo exiketye nymyry. Seromaroro: “Kurākō ekarōko ase oya xine,” āko kyya xine mana. Sero pōkō namohpyry tao pyra oturūko Jezu mana Tummy maro kypoko xine. Ahno nyrihpyry motye kuhse Jezu erohtoh mana. Kure kuhse mana. Kapu ao mana.

¹² Morarame Kyrixtu tomōse ahtao Ritonōpo tapyī taka, Ritonōpo Esaka Kurā Kuhse taka tomōse ynororo. Yrome okyno munuru maro pyra tomōse. Kaneru tōkehko munuru anaropyra kynexine tynekaroryme Ritonōpo a. Kynorihne toiro, kypynanohtohkōme jumanatome.

¹³ Pui tōkehko munuru, tynekarotyā zahsē erunohpyry ro-ropa ahno pona tyritohme kynexine, tyrypyhpyke exiketō pona, toto rypyry kurikatohme repe.

¹⁴ Morara ahtao enetupuhtoko. Kyrixtu orikyry moro motye kuhse mana. Jūme mana myarotokorome. Tumunuru enepone Tummy a toxihmapose tahtao, tyrypyhpyke pyra exikety ipunaka. Kyrixtu munuru toekuāse toorihse ahtao. Morara exiryke kukurikatorỹko Ritonōpo mana zae ehtoh waro kuehtohkōme. Kynyrihpyrykō xihpyry korokāko roropa mana Ritonōpo nymyry omipona kuehtohkōme.

¹⁵ Morara exiryke Kyrixtu rokē Ritonōpo omiry kasenato ekaroneme mana kyya xine. Naeroro kure tyneahmatyā rīko Ritonōpo mana jūme tōmihpyry ae ro. Kyrixtu kynorihne iirypyrymākō pynanohtohme, orihpyra toto ehtohme tyrypyrykō epehpyryme. Tyrypyrykō poko toh kynexine Ritonōpo omihpyry osemazupu omipona pyra toexirykōke.

¹⁶ Toipe, ahno nymerohpyry nae ahtao tymōkomohpyry apiakatoh poko toorihse tahtao, inymerohpyry omipona pyra mā toto orihpyra ro ahtao.

¹⁷ Ynara exiryke, ahno nymerohpyry tynynomohpyry apiakatoh poko oty kara orihpyra ro ynororo ahtao. Toorihse ahtao rokē inymerohpyry omipona exīko mā toto.

¹⁸ Moro sã Kyrixtu orikyry kuhtoh kynexine. Toky tō totapase pakatokomo a Ritonōpo omihpyry pakato omipona toehtohkōme repe.

¹⁹ Osemazuhme mokaro zurune Moeze emero Ritonōpo nyripohpyry poko inymeropohpyry ao. Mame pui poenō munuru tapoise eya poti munuru maro otoxie tuna maro, ike moro pape ahno roropa emero tysapararahmase eya, kaneru hpoty ke tahpirē tōtuose exikety ke hissopo maro.

²⁰ Ynara tykase Moeze eya xine: “Sero munu Ritonōpo omihpyry zae ehtoh poko kutuarōtanohtorỹko mana. Taroino Ritonōpo omihpyry omipona ehtoko,” tykase.

²¹ Morararo munu ke Moeze a morohne tysapararahmase, Ritonōpo namopohpyry tytapyīme, kamisa risemy.

Imõkomory maro emero Ritonõpo poko ehtoh tysapararah-mase eya.

²² Ajohpe pyra, Ritonõpo omihpyry pakato poe, emero ex-
isasaka tukurākapose munu kuãpotoh ke. Ahno rypyry roropa
onykorokara exiry tokarosẽ onetapara ahtao, enara.

Toorihse toexiryke kyyrypyrykõ korokãko Kyrixtu mana

²³ Morara exiryke, Ritonõpo namopohpyry tytapyĩme
sero nono po te, imõkomory tõkehko emero kapuaõkõ
kuhtoh tukurākapose Moeze a, okyno munuru ke
isapararahmatopõpyry ke. Yrome kapuaõkõ nymyry
toekurākase imepỹ kurã etaparyke. Mokyro orikyry kurehxo.
Okyno orikyry motye kuhse mana.

²⁴ Mame Kyrixtu omõpyra kynexine, ahno nyrihpyry taka,
kypoko xine oturuse Tummy maro. Ritonõpo Esary Kurã Kuhse
taka omõpyra kynexine. Kapu aka rokẽ kynomõne rahkene.
Moroto osẽpataka Ritonõpo maro kypoko xine oturũko mana.

²⁵ Juteu tõ poko Ritonõpo maro oturuketõ imehxo exiketõ
omõsene toto jeimamyry punero, Ritonõpo Esary Kurã Kuhse
okyno munuru arotohme tyekyrykõ rypyhpyry ehepyryme.
Yrome Kyrixtu mokaro sã pyra mana. Ootomose omõpyra
mana tõsekarotohme Ritonõpo a.

²⁶ Okyno orikyry sã rokẽ Jezu orikyry ahtao ootomose
orikyry, sero nono ritopõpyry poe ro. Yrome tõsenepose
kyya xine toiro sero nono enahsasaka ahtao kyyrypyrykõ
jमितunuru enahkatohme jũme. Moro poko kynorihne
kymyakãkõme.

²⁷ Toipe sytatose. Emero porehme orihnõko sytatose toiro.
Moromeĩpo kuapiakatorỹko Ritonõpo mana.

²⁸ Morararo Kyrixtu kynorihne toiro, Ritonõpo neneryme,
tuhkãkõ rypyry korokatohme. Oehnõko ropa mana. Mame
toehse tahtao kyyrypyrykõ onepehmazomopyra mana. To-
eraximananõ pynanohse rokẽ oehnõko mana.

10

¹ Yrome Moeze nymerohpyry mõpãme rokẽ mana.
Kyrixtu nyrihpyry kurã poko enetupuhpotohme rokẽ mana.
Imenuru sã roropa mana pape poko, Ritonõpo nekarory
kurã poko enetupuhpotohme. Tynekarorykõ etapãko mã
toto jeimamyry punero, kakehpyra samo. Yrome morohne
ke ekurãkasaromepyra mã toto ekurehnõko, Ritonõpo poko se
exiketõ mana.

² Ritonõpo poko exiketõ rypyry tykorokase ahtao,
tyrypyrykõ poko ehxiropyra toh toehse exiry repe.
Morarame tynekarorykõme okyno tõkehko onetapazomopyra
toh exiry, tyrypyrykõ tykorokase ahtao.

³ Yrome jeimamyry ae rokē tynekarorykō etapāko mā toto tyrypyrykō poko wenikehtohme repe. Yrome wenikehpyra mā toto iiryryryme ro toexirykōke.

⁴ Pui tōkehko orikyry ahno rypyry onepehmasaromepyra mana ipunaka.

⁵ Morara exiryke Kyrixtu oehsasaka tahtao sero nono pona, ynara tykase ynororo Tummy a:

“Okyno tōkehko totapasē se hkopyra mase.

Ahno nekarotyā oya se pyra mase.

Naeroro joko myriase ahnome jehtohme,

ōmipona jehtohme roropa.

⁶ Okyno tōkehko zahkary se hkopyra mase.

Tynekarorykōme oya okyno zahkāko mā toto.

Tytororo jahkāko mā toto

tyrypyrykō ehepyryme repe.

Yrome azamaro hkopyra mana.

⁷ Naeroro moro eneryke ya ynara ase,

taro ase Ritonōpo,

ōmipona jehtohme ipunaka.

Ypoko onymeropohpyry ae ro ase,”

tykase Kyrixtu Tummy a.

⁸ Osemazuhme ynara tykase ynororo: “Okyno tōkehko totapasē se hkopyra mase. Ahno nekarory se pyra. Okyno tōkehko zatyry tyrypyrykō ehepyryme, morohne azamaro pyra mana,” tykase ynororo. Morara tykase Kyrixtu, Ritonōpo nymeropohpyry ae ro mokarohne totapase ahtao, mokaro nekarory poko Ritonōpo a.

⁹ Mame morara kaxīpo, ynara tykase roropa ynororo:

“Taro ase, Papa, ōmipona jehtohme ase ipunaka,” tykase.

Naeroro Ritonōpo a pakatokō okyno etapatoh tonahkase.

Tymyakāmase Kyrixtu orikyry ke.

¹⁰ Mame Ritonōpo omipona Jezu Kyrixtu exiryke ipunaka,

tukurikase sā sytatose. Kyyrypyrykō tykorokase mana,

tynekaroryme tōsekarose Kyrixtu exiryke toorihtohme.

Toorihse toiro, jūme kypynanohtohkōme.

¹¹ Juteu tō poko Ritonōpo maro oturuketō erohnōko mana

kokoro rokene. Porohpyra mā toto, tynekarorykō etapazomōko rokē toto tuhke. Yrome toto nekarotyā ahno rypyry

onykorokara mana.

¹² Tamoreme Kyrixtu kynorihne toiro, ahno rypyry ehepyryme.

Inekarohpyry kure kuhse mana jumāme. Mame tōtyhkase ahtao kyporohne tuisame imehxo, Ritonōpo apotunuru wino.

¹³ Moroto mana tyzehnotokō poremākapory eraximāko.

Toto poremākapōko Ritonōpo mana.

14 Kynosekarone toiro toorihtohme. Toorikyry ke kukurākatone jūme, kyyrypyrykō tykorokase exiryke tyya.

15 Ritonōpo Zuzenu roropa kutuarōtanohtorŷko sero poko mana. Ynara āko ynororo osemazuhme:

16 “Imeīpo jomiry kasenato ekarōko ase ypoetory tomo a. Jomiry merōko ase toto kurohtao zuaro toto ehtohme. Toto eano pona imerōko ase jomipona se toto ehtohme,” āko.

17 Morarame ynara āko roropa mana:

“Wenikehnōko ase toto rypyry poko. Popyra toto ehtopōpyry poko wenikehnōko ase,” āko mana.

18 Naeroro, kyyrypyrykō tykorokase exiryke, imepŷ totapasē se pyra mana, kynekarorykōme, kyyrypyrykō korokapotohme.

Ehmaropa Ritonōpo ēpataka

19 Wekyry tomo, kure Ritonōpo a Jezu orihpōpyry kyyrypyrykō ehepyryme. Naeroro seromaroro oturūko sytatose topohme Ritonōpo maro kokoro rokene, Jezu nae kuexirykōke. Kuesemarykōme sã Jezu mana Ritonōpo a.

20 Kamisa kuroko ytopyra sytatose. Mokaro juteu tō pake Ritonōpo maro oturuketō tuisary tomōse kamisa kuroko Ritonōpo maro oturuse. Yrome Jezu a toorihpōpyry ke osemakasenato tyrise. Osemame exikehpyra mana Ritonōpo a kuytotohkōme.

21 Naeroro Ritonōpo maro Oturukety imehxo exikety nae sytatose, kuakorehmanekōme, Ritonōpo tapyī esemy.

22 Naeroro Ritonōpo a ehmaropa oturuse, tukurākase kuexirykōke eya. Torētyke pyra sehtone. Onenetupuhkehpyra roropa sehtone eya kuytorykohtao. Osenekunohpopyra sehtone. Moeze a emero tysapararahmase munu ke Ritonōpo tapyī taōkomo. Moro saaro Kyrixtu toorihse exiryke tukurikase sã kukurohtao xine mana. Popyra kuehtopōpyrykō tykorokase roropa eya mana. Tuzenu tokarose roropa kyya xine ikurikatyā sã kuehtohkōme tuna ke.

23 “Kure oritorŷko ase,” tykase Ritonōpo exiryke, kure typotory rīko mana, tōmihpyry onurumekara exiryke. Moro poko imehnō zuruxīpo, nary rokene, kara sehtone. Kypynanopyrykō seraximatone, tōmihpyry omipona Ritonōpo ehtoh enetuputyryke kyya xine.

24 Imehnō pyno sehtone. Satakorehmatone imehnō pyno kuehtohkō poko, kure imehnō ritohme kyya xine, enara.

25 Toitoinē Jezu poetory oximōpyra mā toto. Morara pyra sehtone. Soximōtone Ritonōpo poko. Satakorehmatone. Ritonōpo omipona kuehtohkō eneryke imehnomo a, aomipona

se exīko roropa mā toto. Yronomyrymehxo Kuesēkō omipona sehtone, sykatone itamurumehxo oxime, okyna hkopyra Kuesēkō oepyry ropa enetuputyryke kyya xine.

²⁶ Ynara exiryke, Jezu kynorihne kyyrypyrykō epehpyryme. Kure kuhse Jezu orihtopōpyry kynexine Ritonōpo a. Naeroro imepỹ etapasē se pyra mana. Moro waro toehse sytatose. Naeroro kyyrypyrykō onurumekara kuahtao xine Jezu waro pyra exiketō samo, imepỹ tokarosē pyra mana kyyrypyrykō epehmatohme.

²⁷ Morara exiryke kyyrypyrykō onurumekara kuahtao xine ynara rokē nae sytatose, kuānopyrykō zuno rokē exīko sytatose. Kurākō apiakatoh po kuapiakatorỹko Ritonōpo mana, tyrypyrykō poko exiketō wānohtoh po. Apotoimo konōto htaka tyzehnotokō emāko Ritonōpo mana, toto enahkatohme.

²⁸ Moeze nymerohpyry turumekase ahtao popyra kynexine. Aomipona pyra exiketō totapapose toto popyra aehtohkō tonese exiryke asakorōkomo a. Moeze nymerohpyry omipona pyra aehtyā totapapose toto. Epara toh kynexine. Toto anakorehmara roropa imehnō kynexine. Moeze nymerohpyry turumekase eya xine exiryke totapase toto.

²⁹ Mokaro saaro seromaroro Ritonōpo mūkuru kerekeremananō nae. Ritonōpo omiry totase eya xine repe: “Umūkuru kynorihne opynanohtohkōme, okurākarykō se toexiryke,” kary totase repe. Yrome: “Oty katoh toorihse Ritonōpo mūkuru nae?” āko mā toto Ritonōpo omiry poihtōko. “Iiryryrymākō sā omūkuru kynexine,” āko roropa mā toto Ritonōpo a ajohpe rokene. Ritonōpo Zuzenu toto pyno repe. Yrome ipoihtōko rokē mā toto. Morara exiryke yronomyrymehxo mokaro wānohnōko Ritonōpo mana Moeze kerekeremahpōkō wānohtopōpyry motye kuhse, iiryryrymehxo toto exiryke Ritonōpo kerekeremary poko.

³⁰ Ritonōpo waro sytatose. Ynara tykase ynororo: “Ywy roro emỹpōko ase. Ywy roro ypoetory tō epehmāko ase,” tykase. Ynara tykase roropa ynororo: “Ypoetory tō apiakāko ase,” tykase Kuesēkomo.

³¹ Iiryryrymākō wānopyry mā oahmame pyra mana. Oserehnōko mā toto. Epara roropa mā toto imyhtoino. Ynoro rokē mā isene exiketyme jumanatome.

³² Wekyry tomo, wenikehpyra ehtoko oehtopōpyrykō poko. Ritonōpo omiry kurā poko zuaro toehse awahtao xine tuhkākō ozehno xine toh nexiase. Oryhmarykō se toh nexiase. Yrome Kyrixtu onenetupuhkehpyra mexiatose. Poremāpyra mexiatose, eramara ropa mexiatose oorypyrykō poko ropa.

³³ Typoihtose mexiatose. Tyyryhmase roropa ozehno-tokomo a tuhkäkõ neneryme. Imehnõ nupunato tonese oya xine tyyryhmase toto ahtao. Toto maro se mexiatose.

³⁴ Imehnõ Jezu poetory tõ tõmapose ahtao äpuruhpyry taka, toto pyno mexiatose. Toto maro mexiatose imehnõ neneryme. Mame atapykõ tupuxihkase ahtao imehnomo a omõkomory tõkehko maro meanahtoaatose. Täkye ro mexiatose Ritonõpo nekarory kurã enetuputyryke oya xine. Omõkomohpyrykõ motye kuhse Ritonõpo nekarory oya xine mana. Moro onupuxihkasaromepyra imehnõ mana, jumãme.

³⁵ Naeroro poremäpyra ehtoko. Ritonõpo a õtururukõ onurumekara ehtoko. Orumekara roropa Ritonõpo mana. Kure kuhse oritorỹko mana, imaro õtururukohtao.

³⁶ Penekehpyra ehtoko Ritonõpo enetuputyry poko oya xine, aomipona oehtokõ poko, enara. Mame inekarotyã apoiko matose. Kure oritorỹko mana: “Kure oritorỹko ase,” katopõpyry ae ro.

³⁷ Ȳnara tymerose Ritonõpo omiryne sero poko:

“Okynã pyra oehnõko ropa mana.

Mokyro oehkety oehnõko ropa mã rahkene.

Ekurehpyra mana.

³⁸ Mame ypoetory tõ kuräkõ isene exiko mã toto jũme jenetuputyryke eya xine.

Ȳrome jurumekary ropa ahtao toto a,

tãkye pyra exiko ase toto poko,”

ãko Ritonõpo. Moro tymerose pake.

³⁹ Imehnõ mã Kuesëkõ rumekãko mã toto. Osenahkãko toh mana. Mãpyra enetuputyryke kyaa xine typynanohse sytatose Ritonõpo a. Kuarotorỹko roropa mana tymaro kuehtohkõme.

11

Ritonõpo enetuputyry poko

¹ Ritonõpo enetuputyryke kyaa xine, kuräkõ eraximãko sytatose. Ekarõko Ritonõpo mana kyaa xine. Moro waro sytatose enetuputyryke kyaa xine, onenepyra ahtao ro.

² Ritonõpo onenetupuhkehpyra pakatokomo. Naeroro kuräkõme tokarose toto Ritonõpo a.

³ Ritonõpo enetuputyryke kyaa xine zuaro sytatose. Senohne, xixi tõkehko xirikuato tõkehko emero tyrise Ritonõpo a, tõmiry ke rokene. Ritonõpo omi poe emero toehse, senohne oseneketõ tyrise emero pohme osenepỹ poe.

⁴ Ritonõpo enetuputyryke Apeu a aomipona kynexine. Inekarohpyry Ritonõpo a kure kynexine. Yrome Kaï nekarohpyry Ritonõpo zamaro pyra kynexine. Kure Apeu enene Ritonõpo. Inekarohpyry kure tonese eya. Apeu toorihse pake repe. Yrome kutuarõtanohctorỹko ro mana Ritonõpo enetuputyry poko.

⁵ Ritonõpo enetuputyryke Enoke a, orihpyra ynororo tokurehse. Isene ro kyananỹne Ritonõpo kapu aka. Mame ekepyry tupise eya xine repe. Yrome onenepyra ropa tokurehse toto, tanỹse exiryke Ritonõpo a. Ynara tymerose Ritonõpo omiryne Enoke poko, anaropyra ynororo ahtao ro: "Ritonõpo zamaro Enoke kynexine."

⁶ Ritonõpo zamaro ehsaromepyra sytatose onenetupuhpyra kuahtao xine. Ynara exiryke, Ritonõpo ehtoh enetuputyryhtao rokẽ kyaa xine, imaro oturũko sytatose. Ynara enetuputyryhtao roropa kyaa xine, tõmipona se exiketomo a kurãkõ ekarõko Ritonõpo mana. Morohne enetuputyryhtao rokẽ kyaa xine kuomirykõ etãko Ritonõpo mana.

⁷ Ritonõpo enetuputyryke Noe a aomiry totase eya. "Sero põkõ wãnohnõko ase tuna kumaryke, iirypyryme toto exiryke emero porehme," kary etaryke tyaa, Ritonõpo omipona toehse ynororo, konopo onenepyra tahtao ro. Kanawaimo taxikase eya tohpikẽ konõto tyritohme. Morarame moro ao tõsepynanohse ynororo tyekyry tõ maro. Ritonõpo enetuputyryke tyaa, imehnõ iirypyrymãkõ sã pyra kynexine, Ritonõpo omipona pyra exiketõ sã pyra. Naeroro Noe kurãme tonese Ritonõpo a emero tonetupuhnanõ maro.

⁸ Ritonõpo enetuputyryke Aparão a, aomipona toehse ynororo. Tykohmase ahtao Ritonõpo a, imepỹ pona ayto-tohme, tosae toytose ynororo. Ritonõpo nekarory apoise toytose. Aza aytotohme? Zuaro pyra kynexine. Toytose. Toytose.

⁹ Pore. Toeporehkase: "Sero nono ekarõko ase oya oesaryme apakõ maro," katopõpyry pona. Yrome katonõme sã rokẽ moroto ehse ynororo. Pui pihpyry ke rokẽ tytapyike ehse ynororo. Yrome onenetupuhkehpura kynexine. Morararo Izake te, Jako roropa. Eya xine tõmiry tokarose Ritonõpo a, Aparão a tõmiry ekarotopõpyry saaro.

¹⁰ Ynara exiryke tyoro pata eraximãko Aparão kynexine, Ritonõpo osenetupuhthopõpyry te, inyrihpyry roropa, enara. Moro pata mã jũme enahpyra mana kapu ao.

¹¹ Ritonõpo enetuputyryke Aparão a toemũkuase tamuhpõme tahtao ro. Ipyty roropa Sara kunumuxime toehse ahtao, kynemũkuane, zae Ritonõpo omihpyry ehtoh tonetupuhse eya exiryke.

¹² Orihsasaka Aparão kynexine repe. Yrome tuhkākō tamurume toehse ynororo. Ipakō tuhke toehse, xirikuato tuhke exiry sã kapu poko, isawã tuhke exiry sã roropa tuna konōto ehpio.

¹³ Ritonōpo enetuputyryhtao ro mokaro toorihse toto emero. Ritonōpo nekarory anapoipyra tokurehse toto. Amekeino sã rokē Ritonōpo nekarory tonese eya xine tukurohtao xine. Inekarory eraximary poko tãkye toehse toto. Sero nono tosarykōme nymyry pyra exiry waro toh kynexine. “Axĩtao rokē ynanase taro. Katonōme sã rokē ynanase,” tykase toto jarao, imehnō netaryme.

¹⁴ Morara kananō mã imehnō tuarōtanohpōko toto tosarykō nymyry eraximary poko tyya xine, tosarykō kapu ao.

¹⁵ Tynynomohpyrykō poko penetara toh kynexine. Toermary se ropa toto ahtao tynynomohpyrykō pona ropa pake toeramase ropa toh exiry repe.

¹⁶ Yrome imepỹ pata tamuru kurã poko typenetase toto, Ritonōpo esary poko kapuaō poko. Naeroro: “Kuesēkōme Ritonōpo mana,” karyhtao eya xine, toto poko ihximyra Ritonōpo mana. Pata konōto tyrise roropa eya toto esaryme.

¹⁷ Ritonōpo enetuputyryke tyya, tumūkuru etapary se toehse Aparão repe tynekaroryme Ritonōpo a repe. Yrome tōmipona Aparão ehtoh kuhtohme rokē morara tyripose Ritonōpo a. Osemazuhme Aparão a Ritonōpo ynara tykase: “Tuhke emãñōko mase,” tykase. Morara katoh totase tyya ahtao ro tumūkuru toirō etapary se toehse ynororo tynekaroryme Ritonōpo a.

¹⁸ Osemazuhme ynara tykase roropa Ritonōpo Aparão a: “Izake pakō tuhke emãñōko mana, jomihpyry ae ro,” tykase.

¹⁹ Mame tumūkuru tuose ahtao Aparão a, Ritonōpo a ãsemãkapory ropa waro kynexine. Naeroro imūkuru aẽsemamyhpyry sã ropa toehse aorikyhpyry sã toehse exiryke.

²⁰ Mame Ritonōpo enetuputyryke Izake a, ynara tykase ynororo Jako tomo a Ezau maro: “Kure oritorỹko Ritonōpo mana imeĩpo,” tykase tumūkuru tomo a.

²¹ Ritonōpo enetuputyryke Jako a, kure Joze poenō tyripose Ritonōpo a asakoro, orihsasaka tahtao. Tymyxiry ke tōsexiehtose tahtao: “Kure mase, Ritonōpo,” tykase ynororo.

²² Ritonōpo enetuputyryke Joze a, ynara tykase ynororo tyekyry tomo a orihsasaka tahtao: “Imeĩpo aarotorỹko ropa Ritonōpo mana taroino, Ejitu poe. Naeroro yzehpyry maratose ropa amaro xine, oytorykō ropa ahtao. Ėkurehpyra ehtoko,” tykase ynororo tyekyry tomo a.

²³ Ritonōpo enetuputyryke Moeze zũ tomo a, tumūkuru enurusenã tonēse eya xine, oseruao nuno, onetapara Ejitu

põkõ ehtohme. Nupunato tumũkuru tonese eya xine. Mame Ritonõpo jamitunuru enetuputyryke eya xine oserehpyra toh toehse. Tuisa konõto omihpyry omipona pyra toehse toto, tuãnopryrkõ zuno pyra roropa toehse toto.

²⁴ Mame Ritonõpo enetuputyryke Moeze a, tuãtase tahtao Parao ãxiry mũkurume toehtoh turumekase ropa eya.

²⁵ Toetuarimary sehxo kynexine Ritonõpo poetory tõ maro, Ritonõpo omipona toehtohme. Axãtao rokẽ tyrypyry anusasamã poko se pyra kynexine ipunaka.

²⁶ Kurehxo eya typoihtory imehnomo a Ritonõpo nymenekahpyry marõme toexiryke. Kure hkopyra eya Ejitu põkõ mõkomory apoiry tymõkomoryme. Moino ro Ritonõpo nekarory eneryke tyya, tyorõ se pyra toehse ynororo, imeõpo Ritonõpo nekarory apoitohme tyya, enetupuhtamitume tyya.

²⁷ Ritonõpo enetuputyryke Moeze a, Ejitu turumekase eya. Zehno tuisa konõto ehtoh zuno pyra kynexine. Poremãpyra roropa kynexine, Ritonõpo osenepyra exikety eneryke sã tyya.

²⁸ Ritonõpo enetuputyryke tyya munu tyripose juteu tomo a tytapyĩkõ omõtoh pota taka. Morarame moro munu eneryke Ritonõpo nenyokyhpyry a juteu tõ osemazuhme aenurutyã onetapara tokurehse. Munu onenepyra ahtao rokẽ tapyi taka tomõse Ritonõpo nenyokyhpyry, osemazuhme aenurutyã etapatohme. Moro ãmepyyry Paxikoame tosehapse.

²⁹ Ritonõpo enetuputyryke Izyraeu tomo a tuna konõto Tahpiremã takuohse eya xine. Osemame toehse exiryke nono poro toytose toto. Morarame Ejitu põkomo a toto poenopyryhtao tyneryse toto tuna kuaõ.

³⁰ Mame Ritonõpo enetuputyryke Izyraeu tomo a, Jeriko zomye toytose toto. 7me tykohmãse toto pata zomye toytorykõ poko. Mame toepukase Jeriko apuru rahkene.

³¹ Raape orutua kõ poko aexihpyry kynexine repe. Yrome Ritonõpo enetuputyryke tyya Jozue nenyohityã towomase eya, Jeriko enese toytose toto ahtao. Naeroro typynanohse roropa ynororo Ritonõpo a. Orihpyra tokurehse ynororo Ritonõpo onenetupuhpynõ totapase ahtao.

³² Ritonõpo enetupuhnanõ nae ro tuhke. Yrome okynã jexiry toto poko oururukohtao emero, Kiteãõ poko te, Parake te, Sãsãõ te, Jepete te, Tawi te, Samueu te, imehnõ urutõ kõ roropa.

³³ Ritonõpo enetuputyryke tyya xine, imoihmãkõ typoremãkapose eya xine toto maro etonaryhtao. Zae ehtoh poko rokẽ toh kynexine. Naeroro Ritonõpo nekarory tapoise eya xine. Kaikuxi tõ mytary tapuruse Ritonõpo a toto onesekara ehtohme.

³⁴ Apotoimo tozehkapose eya xine te, tōsepynanohse roropa toto zehnotokō toto worry se ahtao. Jamihme pyra toh kynexine repe, yrome jamihme toehse toto. Orēpyra toehse toto zehnotokō soutatu maro toto osetaparyhtao. Mokaro soutatu tō typoremākapose eya xine.

³⁵ Ritonōpo enetuputyryke nohpo tomo a jekyry tōsemāse ropa toorihxīpo xine.

Yrome imehnō Ritonōpo enetuputyryhtao ro tyhtomase toto, totapase roropa toto. Ritonōpo turumekase ahtao eya xine onetapara toh exiry repe, yrome onurumekara toehse toto. Tōsemākapory ropa enetuputyryke tyya xine Ritonōpo onurumekara toh kynexine.

³⁶ Imehnō tounohse imehnomo a. Typoihtose toto te. Tūpore exikety ke typitypipohse toto ĩpatarānaka xine jetuhxo ehtohme. Imehnō tymyhse roropa zehnotokomo a keti ke, āpuruhyry taka tōmase toto.

³⁷ Topu ke totapase toto. Serra ke tuhkohse toto irānakuroko. Warata ke tuose toto. Kaneru pihpyry tamuruse eya xine tupoke pyra toexirykōke. Tytineruke pyra toh kynexine. Tyhtomase te, tyryhmase roropa toto itamurume.

³⁸ Typahsā sā rokē toh kynexine Ritonōpo onenetupuhpynomo a. Yrome Ritonōpo a imehnō motye kuhse kure toh kynexine. Toytoytose toto, tosave pyra exiketō samo, ona poro, ahno esao pyra te, ypy tō poro te, oramā aka tomōse toto, nono aka tynyhtohkōme.

³⁹ Tonetuputyryke kurāme tonese toto Ritonōpo a: “Kure matose ya,” tykase Ritonōpo eya xine: “Jenetuputyryke oya xine.” Enetuputyryhtao ro eya xine Ritonōpo nekarory anapoipyra toehse toh aporo.

⁴⁰ Ynara exiryke, imehnō tonetupuhnanō eraximary se Ritonōpo kynexine. Kymarokō eraximāko roropa kynexine mokaro maro inekarory kurā apoitohme kyya xine.

12

Ritonōpo Kumykō poko

¹ Naeroro tuhkākō kutuarōtanohtorỹko mana zae Ritonōpo ehtoh poko. Naeroro Jezu enetuputyry poko kuakorekehkatohkō surumekatone emero porehme. Kyyrypyrykō omoxynty sã kypoko xine. Tūpore sã kypoko xine roropa mã repe. Morohne surumekatone emero porehme. Tururume ytoketō sã sehtone. Penekehpyra sehtone Ritonōpo nekarory eraximary poko. Ritonōpo nekarory poko sehtone yronomyryme.

² Osenetupuhkehpyra sehtone Jezu poko. Jezu poe Ritonōpo enetupuhnōko sytatose Kuesēkōme. Osemazuhme kukurākanekōme toehse ynororo. Kuakorehmatorỹko roropa

mana tonetupuhkehpyra kuehtohkōme myarotokorōmero. Mame wewe pokona toxixihmapory se pyra kynexine. Tounopyry se pyra roropa kynexine. Yrome poremāpyra kynexine. Tākye imeĩpo toexiry waro toexiryke: “Oty kara,” tykase toorikyry poko wewe pokona. Seromaroro tuisame imehxo mana Ritonōpo Kutuisarykō maro. Typorohse mana Ritonōpo maro, Ritonōpo apotunuru wino.

³ Jezu ryhmatopōpyry poko ipohnohtoko rupopāpyra oehtohkōme. Jehnotokomo a tyhxirose, yrome penekehpyra ynororo tōseanahtory poko. Naeroro osenetupuhtoko ipoko etaehpyra oehtohkōme poremāpyra oehtohkōme roropa.

⁴ Oorypyrykō rumekary poko atatapoĩko sã matose. Yrome oetapara ro mã toto oorypyrykō poremākapory poko awahtao xine.

⁵ Wenikehpyra ehtoko Ritonōpo omiry kurã poko. Tumūkurume oekarotorỹko Ritonōpo mana. Ynara āko: “Aimo, jomipona exiko jetū oriryhtaο ya zomory zuaro oehtohme.

Poremāpyra roropa exiko
opore turuse awahtao ya.

⁶ Ynara exiryke, opyno xine jexiryke
jetunety ke ākorehmatorỹko ase zae oehtohkōme.
Ypoenōme aehtyã pipohnōko sã roropa ase
azahkuru toehse ahtaο emero porehme,”
āko.

⁷ Naeroro oryhmarykohtaο, oetuarimarykohtaο roropa eanahtotoko. Kumykō āmorepatorỹko mana zae oehtohkōme. Moro enetuputyryke oya xine eanahtotoko. Naeroro oetuarimatohkō otuarōtanohtorỹko mana opyno xine nymyry Ritonōpo ehtoh poko, imūkurume oehtohkō poko, enara. Typoenō tuarimapōko jūkō mana emero. Typoenō nymyry amorepāko jūkō mana, azahkuru toto ahtaο, zae toto ehtohme.

⁸ Naeroro otuarimapopyra xine Ritonōpo ahtaο azahkuru toehse awahtao xine, otarame imūkurume nymyry pyra matose, anorymã sã rokē matose imepỹ mūkurume. Ritonōpo poenōme nymyry pyra matose.

⁹ Kumykomo a, sero pono a typipohse kuahtaο xine toto zuno sexiataose. Mokaro motye kuhse Kumykō Kapuaono. Naeroro yronymyryme aomipona sehtone, jūme orihpyra kuehtohkōme.

¹⁰ Kumykō sero pōkō kutuarimanohpotone tuhke pyra jeimamyry, tōsenetupuhtoh poe rokene. Yrome kutuarimaporỹko Ritonōpo mana kypyno xine toexiryke, zae kuhse kuehtohkōme tyaaro.

11 Kumykomo a tutuarimanohpose kuahtao xine zomory zuaro kuehtohkōme tākye pyra sã sytatose, emynymãko, jetũ exiryke. Yrome imeĩpo tymoise kyaa xine ahtao torẽtyke pyra exĩko sytatose, kuetuarimatamitukōme, zae kuexirykō poko tamorepase kuexirykōke.

Ritonõpo maro ehxĩpo eramara ropa ehtoko

12 Naeroro imehnõ ijamihtanohpotoko ropa, typoremãse toto ahtao. Jezu enetuputyry poko akorehmatoko toto zae rokẽ toto ehtohme ropa.

13 Mame osema ae ytoketõ osema kurã menekãko mana, topohmano. Mokaro sã zae rokẽ oehtohkō poko ehtoko. Imehnomo a opoenopyrykohtao zae ehtoh poko rokẽ toh exĩko mana asã xine. Jamihme pyra exiketõ roropa Jezu enetuputyry poko opoenopyrykohtao zae rokẽ exĩko ropa mã toto, oenerykōke.

14 Imehnõ maro oxiehno pyra ehtoko. Toto pyno ehtoko emero porehme. Osenetupuhtoko kure oehtohkō poko rokẽ oehtohkōme Ritonõpo maro. Ynara exiryke, tyrypyrykō poko exiketõ Kuesẽkō maro exipyra, ekurehnõko mã toto.

15 Tomeseke ehtoko, Jezu poetory tomo, eramara ropa oehtohkōme Ritonõpo maro ehxĩpo, toeramase ropa ahtao itunety zoko sã exĩko mana. Itunety zoko sã ahtao morararo ahtãko mana, itu ro eperytãko roropa mana. Mame tuhkãkõ iirypyryme exĩko itunety zoko sã toehse mokyro exiryke.

16 Tomeseke ehtoko imehnõ nohpo tõ poko osenetupuhpyra oehtohkōme. Awamekaro xine pyra ehtoko roropa Ritonõpo nekarory poko. Ezau morara kynexine Ritonõpo omipona nymyry se hkopyra kynexine. Osemazuhme aenuruhpyryme toexiryke imehxo kynexine, takorõ ruime. Yrome ime toehtoh turumekase ropa eya, tonahsẽ poko typenetase toexiryke. Mame zakorony imehxo toehse.

17 Moromeĩpo toekurãkapory se ropa toehse repe tumy a. Yrome onukurãkapopyra tokurehse. Tynyrihpyry tyorõmary se toehse roropa repe. Tyxitase roropa ynororo repe. Yrome tynyrihpyry onytyoromara kynekurehne.

18 Izyraeu tõ ehtopõpyry sã pyra tooehse matose Ritonõpo a. Toeporehkase mokaro taposẽ pona, ypy Xinai pona. Moro ypy po apoto tororo ãko kynexine. Oresõto ke xinukutume toehse, ikohmamyhpyry samo, tyryry tykase konõto, enara.

19 Panaikato kynexine rue samo. Aomiryje roropa kynexine. Moro omiry totase ahtao: “Ajohpãme sã Ritonõpo omiry etary se pyra ynanase,” tykase toto,

20 Ritonõpo omiry etary zuno toehse toexirykōke. Ynara katopõpyry etaryke tyaa xine zuno toehse toto: “Sero ypy pona oekykõ anaropopyra ehtoko. Ypy pona toytose toto

ahtao, totapasēme exīko toh mana. Naeroro etapatoko toto, jesaryme sero exiryke,” katopōpyry etaryke tyya xine zuno toehse toto.

²¹ Moeze roropa enaromỹke toehse moro omi etaryke tyya. Ynara tykase ynororo: “Tykytyky āko ase, zuno jexiryke,” tykase ynororo.

²² Yrome amarokō Ritonōpo maro ōtururukohtao zuno pyra matose. Tyoro ypy pona toeporehkase sã matose, Xião pona, Ritonōpo pataka, Jerusarē kapuaō pona. Moro pata esē orihpỹme exiketyme mana jũme. Moro pata pōkō imoihme mana Ritonōpo nenyohyamo. Tōximōse toto otuhtoh konōto poko.

²³ Ritonōpo poenō osemazuhme aenurutyã maro oximōnōko matose, tãkye exiketō maro. Mokaro esety mã tymerose moero kapu ao. Ritonōpo maro toehse matose, kuapiakanekō maro. Imaro tuhke inukurākatyã zuzenu mana. Kure kuhse tyrise toto eya.

²⁴ Jezu a tooehse matose, omi kurã kasenato ekarone a. Kukurākatamitukō topehmase Jezu a tumunuru ke. Apeu etapatopōpyry poko osenetupuhnōhtao emỹpory poko osenetupuhnōko sytatose. Yrome Jezu orihtopōpyry poko kuosenetuputyrykohtao tyoro osenetupuhnōko sytatose. Iirypyrymākō kurākary poko osenetupuhnōko sytatose. Naeroro Jezu orihtopōpyry kure kuhse kyya xine mana.

²⁵ Naeroro tomeseke ehtoko. Aomiry onetara exiketō sã pyra ehtoko. Mokaro, Ritonōpo omihpyry ekarone onetara aehtyã sero nono po, osepynanohpyra tokurehse toto. Morara exiryke kymarokō roropa mokaro saaro omōnōko sytatose apotoimo htaka, kapu ae ayhtohpyry omiry rumekaryhtao kyya xine.

²⁶ Tōturuse Ritonōpo ahtao sero nono tykytyky tykase. Yrome seromaroro ynara tykase ynororo: “Zomory sero nono rokē kara, kapu roropa tykytyky kamexipōko ase, toiro,” tykase.

²⁷ “Toiro,” karyke eya, ynara enetupuhnōko sytatose, senohne emero Ritonōpo nyrytyã tykytyky āko. Enahkãko mana. Morarame tykytyky kapỹ rokē exīko mana.

²⁸ Naeroro, “Kure mase,” sykatone Ritonōpo a. Tuisame kyritorỹko mana tymaro jũme. Inekarohpyry kyya xine enahpỹme mana. Naeroro Ritonōpo poko sehtone. “Kure mase,” sykatone eya. Aomipona sehtone, zuno sehtone ro-ropa.

²⁹ Apoto zemimã emero zahkãko mana. Moro sã mã Kyrihpōkomo. Iirypyrymākō enahkãko mana ipunaka.

13

“Kure mase,” katoĥ poko Ritonōpo a

¹ Imehnō pyno exikehpyra ehtoko, atakorōme oexirykōke, Kyrixtu enetuputyryke oya xine.

² Kure rokē katonō tyritoko atapyīkō tao toto ahtao. Wenikehpyra ehtoko, toitoine imehnomo a Ritonōpo neny-
ohtyā toahmase tytapyīkō taka, tuaro pyra tahtao xine.

³ Wenikehpyra ehtoko roropa Jezu poetory tō poko āpuruhpyry tao toto ahtao. Toto poko emynyhmatoko āpuruhpyry tao oexirykō samo. Etuarimaketō poko emynyhmatoko roropa toto emynyhmatoh saaro. Toto pyno ehtoko.

⁴ Opytarykō kure mana. Oniotarykō kure roropa mana zae awahtao xine, tomeseke roropa awahtao xine imehnō poko pyra oehtohkōme. Imehnō poko exiketō wānohnōko Ritonōpo mana. Imehnō pyxiā poko exiketō roropa wānohnōko mana.

⁵ Tineru poko penetara ehtoko. Tākye ehtoko Ritonōpo nekarohpyry poko omōkomorykōme. Ynara tykase Ritonōpo: “Amaro xine exikehpyra ase. Jūme orumekara xine ase,” tykase.

⁶ Naeroro oserehpyra sehtone. Ynara sykatone: “Jakorehmaneme Kuesēkō mana.

Naeroro oserehpyra ase.

Yyryhmananō zuno pyra ase roropa.”

⁷ Wenikehpyra ehtoko āmorepahpōkō ekepyry poko. Āmorepatone toto Ritonōpo omiry poko. Mokaro ehtopōpyry poko osenetupuhtoko, aorihtopōpyrykō poko roropa. Jezu Kyrixtu enetupuhtopōpyry eya xine ipoenohotoko.

⁸ Jezu Kyrixtu etyorōmara mana. Pake aehtopōpyry saaro Jezu ehtoh mana seromaroro. Morara exikehpyra roropa mana. Naeroro onenetupuhkehpyra sehtone.

⁹ Tomeseke ehtoko osenekunohpopyra oehtohkōme ajohpākō namorepatoh ke. Kypyno xine Ritonōpo exiryke kure kyritoryko mana. Moro poko kuosenetuputyrykō kure, orēpyra kuehtohkōme kukurohtao xine. Yrome orēpyra exipyra sehtone juteu tō omihpyry poko: “Tōsē onōpyra ehtoko,” katopōpyā poko. Morohne omipona exiketō toiparo rokē morohne omipona toehse toto.

¹⁰ Kyyrypyrykō korokapotoh nae sytatose, Kyrixtu exihmapotopōpyry. Yrome Moeze omihpyry poe Ritonōpo maro oturuketō tyoro ikuhnōko mā toto tyrypyrykō korokatohme. Naeroro mokaro anakorehmara Jezu orihtopōpyry mana, onenetupuhpyra toto exiryke.

¹¹ Mokaro Ritonōpo maro oturuketō tuisary tō okyno munuru arosene rokē toto Ritonōpo maro oturutoh taka,

Esary Kurã Kuhse, ahno rypyry korokapotohme. Mame tynetapatyãkõ ekepyry arosene rokẽ toto pata myhtokoxi jahkatohme.

¹² Morara exiryke Jezu roropa kynorihne pata myhto. Imunuru toekuãse, kyyrypyrykõ korokatohme.

¹³ Wewe pokona toxixihmapory se pyra kynexine repe, tounopyry se pyra roropa kynexine. Yrome poremãpyra kynexine. “Oty kara,” tykase toorikyry poko. Naeroro kyhxiroyrykõ zuno pyra sehtone, aomipona kuehtohkõme.

¹⁴ Kuesarykõ axĩtao rokẽ mã sero nono po. Imepỹ pata eraximãko sytatose kuesarykõ nymyry kapu ao.

¹⁵ Naeroro: “Kure mase, Ritonõpo,” kakehpyra sehtone Ritonõpo a. Morara kary kyya xine Ritonõpo zamaro mana. Seromaroro okyno onetapara sytatose kynekarorykõme Ritonõpo a. “Kure mase,” ãko rokẽ sytatose, Jezu enetuputyryke kyya xine kypynanohnekõme. Kuesẽkõme roropa mana, enara.

¹⁶ Kure rokẽ imehnõ tyritoko. Atakorehmatoko roropa. Morara kuexirykõ kynekarorykõme mana Ritonõpo a. Morara kuexirykõ jamaro mana.

¹⁷ Ritonõpo omiry poko ãmorepatõkõ omipona ehtoko. Imoitoko opyno xine toto exiryke Ritonõpo omi poe. Imeĩpo Ritonõpo a osekarõko mã toto toerohtopõpyrykõ poko. Toto omipona awahtao xine tãkye rokẽ erohnõko mã toto. Mãpyra onymoipyra awahtao xine erohnõko ro mã toh repe. Yrome atasamãko mã toto opoko xine. Mame otyme kure morara awahtao xine? Popyra ipunaka mana.

¹⁸ Oturukehpyra ehtoko Ritonõpo a yna poko. Tyryrypyhpyke pyra ynanase yna kurohtao. Kure ehtoh poko rokẽ yna exiry waro ynanase, zae ehtoh poko se rokẽ yna exiryke.

¹⁹ Ynara ãko ase ajohpãme sã oya xine: “Oturutoko Ritonõpo a ypoko, axihxo jaropotohme eya oenese xine ropa.”

Oturutoh Ritonõpo maro

²⁰ Ritonõpo a Kuesẽkõ Jezu tõsemãkapose ropa aorihxĩpo, Kuesẽkõme imehxo aehtohme, toorihse exiryke kymyakãkõme. Aorikyry ke kukurãkatamitukõ topehmase eya, jũme Ritonõpo poenõme kuehtohkõme.

²¹ Ritonõpo poe torẽtyke pyra sytatose. Eya kure oriporykõ se ase. Emero kurã ekaropory se ase oya xine emese kure oehtohkõme aomipona. Mame kukurohtao xine Ritonõpo penetatoh ripory se ase Jezu Kyrixtu a. “Kure Kyrixtu mana,” sykatone kokoro rokene, kakehpyra sehtone, enara.

Pape etyhyry

²² Wekyry tomo, ynara ãko ase oya xine ajohpãme samo, penekehpyra ehtoko jomiry etary poko. Mytyhse pitiko

ynymerohpyry mana. Moro tymerose ya ākorehmatohkōme, tākye oehtohkōme, enara.

²³ Zuarō oehtohkō se ase wekyry Timoteu poko. Tutūtanohpose ropa ynororo āpuruhpyry tae. Okynā pyra aepyryhtao ya, otarame ymaro oenese ytōko mana.

²⁴ Kure pāna matou? kary se ase āmorepanekomo a. Emero Ritonōpo poetory tomo a roropa morara kary se ase. Jezu poetory tō roropa, Itaria poe aehtyā: “Kure pāna matou?” kary se roropa mā toto.

²⁵ Kure oriporykō se ase Ritonōpo a emero porehme. Enara rokene.

TIAKU

Nymerohpyry sero

Tiago

Ekarotopo

Sero pape tymerose Tiaku a Jezu enetupuhnanõ neneryme emero pata tõ po. Toto zurũko mana zae ehtoh poko Jezu poetoryme ahtao. Oturũko mana tytineruke pyra ehtoh poko te, tytineruke ehtoh poko roropa, kukuhtohkõ poko te, zae pyra imehnõ ekarory poko, omi etary poko, zae ehtoh riry poko roropa, imehnõ kerekeremary poko, epyrypara imehnõ motye toehtoh poko, penekhepyra ehtoh poko, oturutoh poko Ritonõpo a, enetuputyry poko roropa. Amorepaneme kynexine ynororo Jerusarẽ po, Jezu akorõme kynexine.

Tynymerohpyry ae ynara ekarõko mana: Ritonõpo enetuputyryhtao kyya xine, yrome kure imehnõ onyripyra kuahtao xine, toiparo rokẽ Ritonõpo enetupuhnõko sytatose.

Sero pape ao

Osekarotopo 1.1

Enetupuhtopo te, tuaro ehtopo 1.2-8

Tytineruke pyra te, tytineruke 1.9-11

Kukuhtohkõ poko 1.12-18

Omi etary te, zae ehtoh tyriry 1.19-27

Imehnõ riry oxisamo emero 2.1-13

Enetupuhtopo, zae ehtoh riry 2.14-26

Zae kuomirykõ ripory 3.1-18

Jezu se pyra exiketõ epeme 4.1–5.1-6

Tuaro ehtoh etyhpyryme 5.7-20

¹ Ywy ase Tiaku. Ritonõpo poetoryme ase. Kuesẽkõ, Jezu Kyrixtu poetoryme roropa ase. Ynymerohpyry moro onenerykõme. Juteu tõ matose. Jezu poetoryme roropa matose. Sapararahme exiketõme matose. Imehnõ patao exiketõme roropa matose. “Kure pãna matou repe?” kary se ase oya xine.

Poremãpyra Jezu enetuputyry poko

² Wekyry tomo, atãkyematoko oetuarimarykohtao.

³ Mame oetuarimarykohtao poremãpyra awahtao xine Jezu enetuputyry poko orẽpyra exiko matose.

⁴ Morara exiryke eanahtotoko ekurehpyra oehtohkõme, kure rokẽ oehtohkõme Ritonõpo a, iirypyryme pyra oehtohkõme roropa eya: “Toiro ise ro mase kure oehtohme nymyry ya,” kara Ritonõpo ehtohme kyya xine.

⁵ Tuaro oexirykō se awahtao xine, Ritonōpo omipona oehtohkō poko ekaropotoko Ritonōpo a. Mame otuarōtanohtrōyko mana, ekaroporyhtao oya xine, kutuarōtanohnekōme aexiryke. Kynekaropohpyrykō motyēkāko roropa mana.

⁶ Yrome ekaroporyhtao Ritonōpo a, ijamitunuru enetupuh-toko. “Tuaro jehtoh ekarōko ma otarame Ritonōpo, nary rokene,” kara ehtoko. “Nary rokene,” karyhtao Ritonōpo poko, oty sã matou? Pohkane sã matose, tyryrykane a pohkane aroarory samo. Moro sã matose: “Nary rokene,” karyhtao oya xine.

⁷⁻⁸ Morara kananō mā: “Zuaro pyra ase,” āko toto, Ritonōpo omipona se pyra toexirykōke. Imehnō omiry etaryhtao tyya xine, ityromāko toto. Mokaro sã awahtao xine Kuesēkō ākorehmara xine mana ekurehnōko.

Tymōkomoke pyra exiry, tymōkomoke exiry, enara

⁹ Tymōkomoke pyra awahtao xine tākye ehtoko. Ritonōpo nekarohpyry poko tākye ehtoko roropa. Imeīpo imehxo ori-trōyko Ritonōpo mana ipoenōme oexirykōke.

¹⁰ Tymōkomokamo, atākyematoko roropa tymōkomoke pyra tyripose Ritonōpo a awahtao xine. Ona ekuru ohpapyry sã tymōkomoke exiketō orihnōko mana.

¹¹ Xixi jetū toehse ahtao, otyro anorōyko onahpoty roropa anorōyko, ekuru ohpahnōko mana. Axī ona ekurūpyry ixih-pyryme exīko ropa. Moro saaro tymōkomoke exiketō orihnōko mana, toto erokuruhtao ro.

Sero nase kukuhtohkō poko

¹² Kuetuarimarykohtao poremāpyra sehtone, tākye rokē sehtone. Mame kukuhtopōpyrykō tōtyhkase ahtao, jūme orihpōykye kyritorōyko Ritonōpo mana, kuepehpyrykōme, poremāpyra toehse kuexirykōke. Kuesēkō maro exīko sytatose, emero ise exiketō maro. Morara tykase Ritonōpo exiryke tuaro sytatose.

¹³ Oorypyrykomo a toporyse ropa awahtao xine: “Jukuhnōko mā Ritonōpo iiryppyryme jehtohme,” kara ehtoko. Ritonōpo imehnō onukuhsaromepyra mana iiryppyryme aehtohme. Iiryppyryme imehnō onyrippyryra roropa Ritonōpo mana, iiryppyryme toto ehtohme.

¹⁴ Āmoreme xine iiryppyryme exīko matose, oorypyrykō poko openetarykōke.

¹⁵ Oorypyrykō poko openetarykohtao ipoko exīko matose. Morarame rokē exīko matose oorypyrykō pokōme rokene. Mame oorypyrykō poko rokē oexirykōke orihnōko matose. Ritonōpo maro pyra matose exīko.

¹⁶ Jakorō tomo, osenekunohpyra ehtoko.

17 Emero kurākō Ritonōpo nekarohpyryme mana. Kure nymyry inekarohpyry kyaa xine. Kapu ezuru Rihpō mokyro. Inyrytā tyoro exīko mana. Yrome etyorōmara mana. Kokoro rokē kurākō ekarōko mā kyaa xine.

18 Tōsenetupuhtopōpyry ae ro tytyromapose sytatose eya typoenōme, aomiry kurā enetuputyryke kyaa xine, imehxo kuehtohkōme, emero tynrytā esēme kuehtohkōme. Ajohpe pyra aomiry mana.

Aomiry etāko sytatose, otato sehtone

19 Morara exiryke jakorō tomo, otato sehtone. Opyno xine ase. Axi hkopyra imehnō sezuhtone, axī pyra roropa syekītatone. Moro waro matose.

20 Kuatakirimarykohtao Ritonōpo omipona pyra exīko sytatose. Zae Ritonōpo mana. Aosenetuputyry roropa zae mana. Yrome kymarokō zae pyra sytatose tohne kuahtao xine. Naeroro atakirimara sehtone.

21 Morara exiryke oorypyrykō irumekatoko, ajoajohpe oexirykō irumekatoko. Ynara kahtoko okurohtao xine: “Popyra ase yrome yyrypyry rumekary se ase. Ritonōpo omipona se ase,” kahtoko okurohtao xine. Mame okurākatorŷko ropa mana aomiry tonetupuhse oya xine ahtao.

22 Ritonōpo omiry omipona ehtoko. Aomiry etaryhtao oya xine, otato ehtoko. Ynara karyhtao oya xine: “Ritonōpo poetoryme ase, aomiry etaryke ya,” karyhtao oya xine, osenekunohnōko rokē matose. Morara exiryke aomipona roropa ehtoko.

23 Ritonōpo omiry etāko matose. Mame aomipona pyra awahtao xine, osene ae oseneketō sã matose. Ynara exiryke, tōmytykō osene ae enēko toh repe.

24 Yrome tōsenekehxīpo xine axī tōmytykō enetopōpyry poko wenikehnōko ropa mā toto. Mokaro sã mā otato pyra exiketomo. Ritonōpo omiry etaxīpo axī wenikehnōko mā toto, tynsekeremahpyrykō poko.

25 Yrome Ritonōpo omiry kurā poko yronymyryme ātamoreparryohtao, aomipona exīko matose. Aomipona awahtao xine orēpyra exīko matose, oorypyrykō poko pyra exīko matose. Wenikehpyra roropa matose ātamorepatopōpyrykō poko. Aomipona rokē ipunaka exīko matose. Morara awahtao xine Ritonōpo kure oritorŷko mana.

26 Omi rypyry onurumekara kuahtao xine toiparo rokē, Ritonōpo enetupuhnōko ase jesēme, āko sytatose. Omi xihpyry onurumekara kuahtao xine osenekunohnōko sytatose.

27 Ynara rokē kure mana Kumykomo a, Ritonōpo a: poetōpo tō pyno kuahtao xine, pytŷpo tō etuarimaketō pyno kuahtao

xine, kyyrypyrykō poko pyra kuahtao xine; morara kuahtao xine, kure sytatose Ritonōpo a.

2

Oxisā imehnō tyritoko, kure rokene

¹⁻³ Wekyry tomo, Jezu Kyrixtu Kuesēkō kurā enetupuhnanōme oexirykōke oximōnōko matose Ritonōpo omiry poko. Mame tymōkomoke exikety tohse ahtao, tomahtaōke uuru risē ke te, tynamuruke kurā ke roropa; mokyro porohkapōko matose epehtoh kurā pona. Ime mokyro enetupuhnōko matose. Mame imehnō roropa oehnōko tymōkomokākara; otara āko matou? “Xikihme rokē ehtoko,” āko matose eya xine. Otarāme nono pona rokē toto porohkapōko matose, toto onyporohkapopyra kurā pona matose. Zae pyra matose morara awahtao xine. Imehnō oxisā tyritoko kure rokene.

⁴ Imehnō zupō eneryke toto apiakaryhtao oya xine, popyra matose Ritonōpo a.

⁵ Jakorō tomo, otato ehtoko. Opoko xine jenupunaryke ynara āko ase oya xine, tymōkomokākara tymenekase Ritonōpo a tonetupuhtohme yronomyrime. Morara toto riryke tymōkomokā sā exīko toh mana. Toto poko ynara tykase Ritonōpo: “Yse exiketō rīko ase tuisame Umūkuru maro,” tykase.

⁶ Yrome tymōkomokākara kure onyripyra matose. Oty katohme? Tymōkomoke exiketō mā otuarimanohpotoryko mana. Aarotorỹko roropa mā toto terekatu ēpataka.

⁷ Kure kuhse Jezu mana. Ipoetoryme kuekarotorỹko roropa imehnō mana. Yrome mokaro Jezu poetory kerekeremāko mā toto.

⁸ Pake ynara tykase Ritonōpo tosēkōme tonetupuhnanomo a: “Imehnō pyno ehtoko osepyno oehtohkō samo,” tykase. Morara tymerose Ritonōpo omiryime. Moro omipona awahtao xine kure kuhse matose.

⁹ Yrome imehnō zupō eneryke oya xine: “Popyra mokyro,” āko matose. Oty katohme? Morara awahtao xine popyra matose ipunaka Ritonōpo a. Iiryppyryme ro matose Ritonōpo mā awānohtoryko mana tōmipona pyra oexirykōke.

¹⁰ Ritonōpo omipona exisasaka awahtao xine popyra ro matose. Toiro aomipona pyra awahtao xine iiryppyryme ro matose ipunaka.

¹¹ Ynara tykase Ritonōpo: “Imehnō nohpo poko pyra ehtoko. Imehnō orutua kō poko pyra roropa ehtoko,” tykase Ritonōpo. Ynara tykase roropa ynororo: “Imepỹ onetapara ehtoko,” tykase. Morara exiryke imehnō nohpo poko pyra awahtao xine, yrome imepỹ etaparyhtao roropa, iiryppyryme ro matose. Ritonōpo omipona pyra.

12 Morara exiryke zae rokē ehtoko ōtururukō poko, otytyko poko roropa, enara, tuaro oexirykōke. Aomipona pyra awahtao xine awānohtorỹko mana, tōmipona pyra tokurehse oexirykōke. Aomipona awahtao xine orēpyra exīko matose, oorypyrykō poko pyra exīko matose.

13 Imehnō poko enupunara awahtao xine opoko xine enupunara roropa Ritonōpo exīko mana. Yrome imehnō poko oenupunarykohtao orēpyra exīko matose. Opoko xine enupunāko roropa Ritonōpo mana. Awānohpopyra xine mana.

Jezu enetuputyryke kyya xine aomipona sehtone

14 Wekyry tomo, ynara karyhtao imepyny a oya xine: “Ritonōpo enetupuhnōko ase,” karyhtao, yrome imehnō kure onyripyra ynoro ahtao, ajohpe rokē mana. Ritonōpo potoryme exipyra ekurehnōko mana. Ekurākapopyra mana Ritonōpo a.

15 Imepỹ Jezu poetory etuarimary eneryhtao oya xine tupoke pyra, tohke pyra roropa.

16 Mame ynara karyhtao eya: “Torētyke pyra ytoko. Oxiōtota. Otuhko,” āko matose repe. Yrome tōsē onekaropyra, upo roropa onekaropyra. Otāto ke etuarimara exīko nae? Etuarimāko ro.

17 Morararo Ritonōpo enetuputyryhtao kyya xine, imehnō rīko kure sytatose. Kure imehnō onyripyra kuahtao xine, ajohpe rokē, enetupuhnōko ase, āko sytatose.

18 Imepỹ ynara āko kyya xine mā repe: “Enetupuhnōko matose. Ywy kure imehnō rīko ase,” āko mā kyya xine. Mokyro a ynara āko ase: “Otāto imehnō riryhtao kure onenetupuhpyra hma rorohpa? Popyra imehnō riry oya eneryke tyya xine Jezu poetoryme pyra oekarōko mā toto. Yrome kure imehnō riry ya eneryke tyya xine, ipoetoryme jenetupuhnōko mā toto,” āko ase eya.

19 Toiro Ritonōpo mana. Moro enetuputyryke oya xine Ritonōpo poetoryme oekarōko matose repe. Yrome joroko tō roropa moro enetupuhnōko Ritonōpo kure exiry poko. Oserehnōko mā toto, ekurākara tokurehse toexirykōke.

20 Tuaro pyra ro hmatou? “Ritonōpo enetupuhnōko ase,” karyhtao, yrome imehnō onyripyra kure awahtao xine toiparo rokē: “Ritonōpo enetupuhnōko ase,” āko matose, tuaro pyra oexirykōke.

21 Kytamurukō Aparão poko ourutorỹko ase tuaro oehthkōme. Iirypyry tykorokase Ritonōpo a, otato aexiryke. Tumūkuru tarose eya etapatohme repe tynekaroryme Ritonōpo a, aomipona toehtohme.

22 Menetupuhtou? Ritonōpo omipona Aparão toehse. Tosēme Ritonōpo tonetupuhse eya. Morara exiryke,

aomipona toehse Aparão, tonetupuhse eya ipunaka. “Toiro ise ro ase kure oehtohme,” kara Ritonõpo eya.

²³ Zae Ritonõpo omihpyry, ynara katopõpyry: “Ritonõpo tonetupuhse Aparão a. Morara exiryke Ritonõpo enetuputyryke eya kurãme tonese eya,” tykase. Mame: “Jepeme Aparão mana,” tykase roropa Ritonõpo ipoko.

²⁴ Menetupuhtou? Kukurākatorỹko Ritonõpo mana, tõmipona kuahtao xine, enetuputyryhtao kyya xine roropa.

²⁵ Morararo Raape kynexine. Mokyro orutua kõ poko exikety kynexine. Yrome Ritonõpo enetuputyryke tyya, Jozue poetory tõ towomase eya tytapyĩ tao. Mame taropose ropa toto eya tyoro osema ae, onetapara toto ehtohme. Morara exiryke kure mokyro tyrise ropa Ritonõpo a tõmipona toehse exiryke.

²⁶ Tokoke sytatose repe, yrome tuzenuke pyra kuahtao xine orihnõko sytatose. Oty katohme pyra kuokokõ mana, tuzenuke pyra ahtao. Moro saaro Ritonõpo enetuputyryhtao kyya xine, yrome kure imehnõ onyripyra kuahtao xine. Toiparo rokẽ: “Ritonõpo enetupuhnõko ase,” åko sytatose. Osenekunohnõko rokẽ sytatose.

3

Kuomirykõ poko

¹ Jakorõ tomo, Jezu poetory tõ amorepananõ iirypyryme toehse ahtao, toto wãnohnõkohxo Ritonõpo mana. Naeroro tuhke pyra Jezu poetory amorepananõme ehtoko.

² Kymarokõ emero azahkuru sytatose. Toitoinerokẽ pyra. Kuomirykõ xihpyry poko kuahtao xine iirypyryme exiko roropa sytatose. Kuomirykõ poko iirypyryme pyra kuahtao xine, kure rokẽ sytatose. Orẽpyra sytatose exiko. Kyyrypyrykõ poko pyra roropa sytatose exiko.

³ Kawaru mytaka kurimene pitiko rikõ ahno, tõmipona xine kawaru ehtohme. Moro kurimene pitiko rokẽ repe. Yrome ike kawaru panahmäko mã toto, tõmipona xine toto ytotohme.

⁴ Morararo wapu konõto. Mame tyryrykane konõto wapu arõko, yrome åpuitoh pitiko ke wapu åpuine åpuiko mana, tõmipona wapu ytotohme.

⁵ Morohne sã kunurukõ mana, pitiko rokẽ repe. Yrome epoe tuhke kuomirykõ tütäko mana, tuhke roropa kuepyrypatohkõ tütäko mana. Osenetupuhtoko ke apoto pitiko repe yrome emånõko mana. Itu zahkãko mana, wewe tõ zahkãko roropa mana.

⁶ Moro saaro kunurukõ apoto sã mana. Kunurukõ poe omi rypyry itamurume tütäko mana. Mame omi xihpyry tütaryhtao kunurukõ poe popyra kuosenetupuhtohkõ exiko

mana. Poetome kuahtao xine omi rypyry tūtāpitōko mana kunurukō poe. Zumo toehse kuahtao xine omi rypyry tūtākohxo mana, apoto konōto ehtoh sã joroko tamuru poe kyzahkase xine.

⁷ Onokyro tō kuremary waro sytatose zehno pyra toto ehtohme. Itu htaō komo nakuaōkō roropa. Torēnanohse toto ahno a zehno pyra toto ehtohme.

⁸ Yrome kunurukō onukuremasaromepyra sytatose kure ehtohme. Kunurukō okoi sã mana, popyra.

⁹ “Kure mase Papa, yna Esēme mase,” āko sytatose repe. Yrome kunurukō ke ro imehnō kerekeremāko sytatose. Tysaaro tyrise kymarokō Ritonōpo a.

¹⁰⁻¹² Tuna enatyry wino tuna kurā maro tuna itunety oehpyra mana; tuna inehsāme exikety wino tuna kurā oehpyra mana. Morararo wikeira toperyme rokē eperytāko mana; tyorōme eperytara mana. Uwa zoko fikume eperytara mana. Kýtarykō toiro repe. Yrome toiro myta poe asakoro tūtāko mana: omi kurano, omi rypyry, enara. Jakorō tomo, morara ahtao popyra mana!

Ritonōpo poe tuaro kuahtao xine

¹³ Metatou? Menetupuhtou? Tonetupuhse oya xine ahtao, kure imehnō tyritoko. Imehnō motye se pyra ehtoko roropa. Morara awahtao xine imehnō ynara āko opoko xine: “Tuaro mose nase,” āko toto opoko xine.

¹⁴ Yrome imehnō zumoxike awahtao xine, imehnō kure riry poko typenekehse awahtao xine, osepyno rokē awahtao xine roropa, popyra matose ipunaka. “Kure ase, imehnō sã pyra,” kara ehtoko. Morara karyhtao oya xine ajohpe rokē matose, iirypyryme ro oexirykōke.

¹⁵ Moro tuaro ehtoh Ritonōpo poe pyra mana. Sero pōkō poe rokē morara tuaro ehtoh mana. Morara awahtao xine, Ritonōpo Zuzenu poe pyra tuaro matose. Joroko poe osenutupuhnōko rokē matose.

¹⁶ Imehnō zumoxike awahtao xine te, tuisamehxo oexirykō se awahtao xine roropa, ajoajohpe itamurume exīko matose iirypyryme ipunaka.

¹⁷ Yrome Ritonōpo poe tuaro kuahtao xine osemazuhme kyyrypyrykō se pyra exīko sytatose. Morara kuahtao xine imehnō poko enupunāko sytatose. Tomeseke roropa exīko sytatose imehnō maro, zae rokē toto ezuhnōko sytatose. Imehnō pyno sytatose, imehnō onyhxiropyra roropa sytatose. Kure rokē imehnō rīko sytatose roropa, osetyoro imehnō onyripyra sytatose. Onekunohtōkō sã pyra roropa sytatose.

18 Tupito pona otyro puhturu tarykase ahtao kyya xine, otyrome ro emānōko mana. Moro saaro oxiehno pyra exiketō imehnō amoreparyhtao, tuhkākō oxiehno pyra exīko mana.

4

Iiryryymākō penetatoh poko awahtao xine

1 Oty pokoino oseosezuhnōko matou? Oty katoh epokōnohnōko roropa matothu? Openetatohkō pokoino oxiehno matose. Āmoreme xine roropa oxiehno matose.

2 Mōkomo poko penētāko matose repe, yrome anapoipyra matose. Morara exiryke imehnō etapary se exīko matose, anapoipyra oekuretyrykōke. Imehnō mōkomory se matose repe. Yrome anapoipyra matose ekurehnōko. Morara exiryke ehtomāko matose. Oseosezuhnōko rokē matose. Openetatohkō anapoipyra matose ekurehnōko, Ritonōpo a onekaropopyra oexirykōke.

3 Mame Ritonōpo a ekaroporyhtao oya xine anapoipyra ro matose, Ritonōpo omipona se pyra oexirykōke, openetatohkō se rokē oexirykōke. Morara awahtao xine azahkuru matose.

4 Imehnō poko exikety sã matose, Ritonōpo kuroko oorypyrykō poko oexirykōke. Tuaro pyra hmatohu? Ritonōpo se pyra exiketō epeme awahtao xine, Ritonōpo epeme pyra matose. Morara exiryke iiryryymākō penetatoh poko awahtao xine Ritonōpo epeme pyra exīko matose.

5 Ynara āko Ritonōpo omiry kyya xine: “Ritonōpo nyrihpyryme sytatose. Yrome orēpyra kypenetatohkō poko sytatose,” āko mā kyya xine Ritonōpo omiry. “Ajojhe,” kara ehtoko moro poko.

6 Yrome Tuzenu ke kyjamihtanohtorỹko Ritonōpo mana kyyrypyrykō poko penetara kuehtohkōme. Ynara tymerose sero poko Ritonōpo omiry: “Imehnō motye se exiketō akorekehkāko Ritonōpo mana, yrome imehnō motye se pyra exiketō rokē poko enupunāko Ritonōpo mana,” āko mā Ritonōpo omiry kyya xine.

7 Morara exiryke osekarotoko Ritonōpo a: “Ose ase jesēme,” kahtoko eya, yrome joroko tamuru a ynara kahtoko: “Jesē kara mase. Morara exiryke ytoko taroino,” kahtoko eya. Morara kary etaryke tyya epāko joroko tamuru mana.

8 Ritonōpo maro se oexirykō se awahtao xine, amaro xine se roropa ynororo mana. Iiryryymākomo, oorypyrykō irumekatoko, oorypyrykō ikorokapotoko Ritonōpo a.

9 Itamurume iiryryryme matose. Morara exiryke oxitatoko yronymyryme. Oorypyrykō poko tãkye oehtohkō irumekatoko Ritonōpo neneryme.

10 “Papa, ywy ase popyra rokene, òmipona exisaromepyra ase,” karyhtao kyya xine Ritonõpo a, tyrisenã sã kyritoryko Ritonõpo mana, kueanokõ jamihtanohnõko roropa mana. Kuakorehmatorỹko roropa mana, tõmipona kuehtohkõme.

Imehnõ popyra onekaropyra ehtoko

11 Jakorõ tomo, oxikerekeremara ehtoko. Ynara ãko Moeze nymerohpyry: “Imehnõ pyno ehtoko,” ãko mã kyya xine. Mame imehnõ kerekeremaryhtao oya xine, popyra Moeze nymerohpyry ekarõko matose, aomipona pyra oexirykõke. “Moeze nymerohpyry popyra,” kananõme rokẽ exiko matose.

12 Ritonõpo a tõmiry tymeropose tõmipona kuehtohkõme. Ynoro rokẽ kukurãkarykõ waro mana. Ynoro rokẽ kuenahkaporykõ waro roropa mana. Naeroro: “Mose xihpyryme mana Ritonõpo a,” kara ehtoko imehnõ poko. Ritonõpo rokẽ iirypyryme exiketõ waro mana, iirypyryme pyra exiketõ waro roropa mana. Naeroro imehnõ popyra onekaropyra ehtoko.

“Epyrypara sehtone,” katoh poko

13 Etatoko pahne, ynara ãko matose otarame opoe xine rokene: “Ytõko ynanase, mõtohne osepekahse. Toiro jeimamyry aropõko ynanase yna osepekatyry poko rokene, tineru apoitohme itamurume,” ãko matose. Morara kara ehtoko.

14 Ynara exiryke, yrokokoro otara tyko kuehtohkõ onenetupuhpyra sytatose. Kuorikyrykõ onenetupuhpyra roropa sytatose. Akurũ sã sytatose. Pakeimo ke akurũ mana. Mame okynã pixo toehse ahtao akurũ osenepyra exiko mana. Moro sã rokẽ sytatose, akurũ samo, axitaõ rokene.

15 Ynara rokẽ kahtoko: “Jorikyry se pyra Ritonõpo ahtao rokẽ orihpopyra ase, ytoytoõko mõtohne. Otyro poko erohnõko ase, ise Ritonõpo ahtao rokene,” kahtoko.

16 Mãpyra: “Ime ase. Jamoreme rokẽ ase otyro poko, Ritonõpo poe pyra,” karyhtao oya xine, ãmoreme xine rokẽ epyrypãko matose. Morara kary popyra mã ipunaka.

17 Kure imehnõ riry waro awahtao xine, yrome kure toto onyripyra oekuretyrykohtao iirypyryme matose Ritonõpo a.

5

“Tomeseke ehtoko.”

1 Etatoko pahne, itamurume tymõkomoke exiketomo. Seromaroro tymõkomoke matose. Yrome tymõkomoke pyra exiko ropa matose. Etuarimãko rokẽ matose. Naeroro oxitatoko, oetuarimarykõ oepyry poko.

2 Omõkomorykõ mã tymotase mana. Oupõkõ kurã ouponỹpyrykõme toehse mana, nuko panõ a tonahse exiryke.

³ Otinerūkō ahkyryxitāko mana ryhtāko. Moro eneryke tyya xine ynara āko imehnō mana opoko xine: “To, osepyno rokē moxiā nah, omomyke rukuh ipunaka toh nae,” āko toh mana opoko xine. Mame apoto nyahkahpyry sã sam āko matose oetuarimarykohtao. Seromaroro mōkomo tapoise oya xine āpiakasasaka awahtao xine.

⁴ Yrome opoetorykō mā okerekerematorỹko, zae toeroh-topōpyrykō onepehmara oexirykōke. Otupikō poko erohketō xitary etāko Ritonōpo Jamihmehxo Exikety mana, zae pyra topehmase toto exiryke oya xine.

⁵ Openetarykō poko rokē tytamuhpopāse matose, ātākyemarykō poko roropa oorypyrykō poko. Okyno nahpāko ahno tupune toto ehtohme toto etapatohme tōsēme. Mokaro sã matose, tymōkomoke toehse oexirykōke. Taroino etuarimāko matose apotoimo htao.

⁶ Kurākō mekaroatose popyra. Metapapoatose toto roropa osewomara toto ahtao.

Sē nase penekhepyra kuehtohkō poko

⁷ Jakorō tomo, penekhepyra ehtoko Kuesēkō eraximary poko. Aepyry ropa momohnōko matose. Tupito esã mā penekhepyra tỹkyryry epery eraximary poko. Konopo oepyry eraximāko mā toto otyro ēxihtatoh po. Imeĩpo tuātasehxo otyro ahtao konopo oehnōko ropa mana. Konopo oepyry eraximary poko penekhepyra roropa esã mana.

⁸ Mokaro saaro penekhepyra ehtoko Kuesēkō oepyry ropa eraximary poko. Oeanokō ijamihtanohtoko, okynã pyra Jezu oehtoh ropa exiryke.

⁹ Jakorō tomo, ekerekeremara ehtoko. Imehnō onykerekeremara roropa ehtoko, ohxiropyra xine Ritonōpo ehtohme. Etatoko pahne, kuapiakanekō oehnōko mana, Imehxo Exikety. Oehsasaka mana. Ynororo rokē mā iiryryrymākō hxirōko mana.

¹⁰ Jakorō tomo, wenikehpyra ehtoko Ritonōpo poe pake urutō kō poko. Tutuarimarykō poko penekhepyra toto. Naeroro kutuarōtanohtorỹko toh mana, tysã xine kuehtohkōme.

¹¹ Tākye rokē toh mana seromaroro, zae rokē Ritonōpo omipona toehse toexirykōke orihpyra ro tahtao xine. Toetuarimase toto itamurume Ritonōpo omipona toexirykōke. Yrome onurumekara toto. Morararo toehse Jo. Toetuarimaryhtao penekhepyra toehse ynororo, Ritonōpo a kure tyriropyry ropa eraximary poko. Imeĩpo kure Jo tyrise ropa Ritonōpo a tōseanahtose itamurume exiryke. Morara exiryke soseanahtotone ropa. Kypyno xine ipunaka Ritonōpo mana. Kuānoppyrykō se pyra roropa mana.

¹² Jakorõ tomo, ajoajohpe pyra ehtoko: “Ajoajohpe rokẽ moxiamo,” kara imehnõ ehtohme opoko xine. “Ytõko ase ãkorehmase,” tykase awahtao xine imehnomo a, õmihpyrykõ anamonohpyra ehtoko. Ytotoko. Õmirykõ onetapapopyra ehtoko. Morararo otyro poko ehtoko. Ekarory se pyra awahtao xine: “Ekarory se pyra ase,” kahtoko. Jũme rokẽ imehnõ zurutoko. “Ajoajohpe mokaro,” kara Ritonõpo ehtohme opoko xine, awãnohpyra xine aehtohme roropa.

¹³ Oetuarimarykohtao, oturutoko Ritonõpo a. Sekese awahtao xine oeremiatoko Ritonõpo kure exiry poko.

¹⁴ Kurãkara nae ahtao roropa, Jezu poetory tõ ikohmatoko, tamuximehxo exiketomo, toto oturutohme Ritonõpo a ikurãkatohme ropa. Azeite ke zuhsuhmatoko roropa Kuesẽkõ omi poe.

¹⁵ Mame toto oturutopõpyry poe ekurãkãko ropa kurãkara mana, Jezu enetuputyryke mokaro a. Kuesẽkõ mã mokyro kurãkãko ropa mana. Iiryryryme mokyro ahtao iiryryry korokãko roropa mana.

¹⁶ Morara exiryke iiryryryme awahtao xine ekarotoko imehnõ netaryme, oorypyrykõ rumekatohme ropa oya xine, ikorokatohme roropa Ritonõpo a. Oturutoko Ritonõpo a imehnõ poko roropa okurãkatohkõme ropa. Mame aomipona exiketõ otururuhtao yronymyryme õmirykõ etãko Ritonõpo mana. Tyjamitunuru ekarõko oya xine mana tõmipona exiketõme oexirykõke.

¹⁷ Eria kysã xine ahnome pake. Mame tõturuse ynororo yronymyryme Ritonõpo a. Ynara tykase ynororo: “Konopo onehpopyra exiko,” tykase. Mame tonehpokehse Ritonõpo a. Oseruao jeimamyry zokonaka konopo oehpyra toehse.

¹⁸ Morarame tõturuse ropa konopo oehtohme ropa. Mame konopo tonehpose ropa Ritonõpo a aomi poe. Ona tukurãkase ropa. Otyro tõkehko tahtase ropa.

¹⁹ Jakorõ tomo, Ritonõpo omipona pyra aexihpyry ropa nae ahtao, mame mokyro akorehmaryhtao oya xine zae enetupuhtohme ropa eya, kure exiko ropa mana.

²⁰ Oya xine mokyro enepyry ropa ahtao tyryryry rumekatohme ropa eya ikurãkãko ropa Ritonõpo mana, apotoimo htaka ytopyry aehtohme. Iiryryry korokãko roropa Ritonõpo mana. Mame imehnõ poko enupunaketõme nymyry matose exiko, mokyro takorehmase oya xine exiryke. Enara.

1 PETURU

Peturu Nymerohpyry Apitorymano

1 Pedro

Ekarotopo

Sero 1 Peturu tymerose Peturu a Jezu poetory tō neneryme pata tō po Azia po, seroae Turukia nonory po. Tynymerohpyry sero taropose eya “Papironia” poe (1 Peturu 5.13), otarame pata Rōma poe (Apokaripxi 14.8; 16.19; 17.5).

Jezu poetory tō etuarimāko kynexine, tyryhmase Jezu zehno exiketomo a. Tynymerohpyry ae toto jamihtanohpōko Peturu mana. Ynara āko mana: “Jezu enetuputyry kyaa xine, uuru motye kuhse kure mana. Uuru zahkary sã otuarimanohpotorỹko Ritonōpo mana Jezu onenetupuhkehpyra oexirykō waro toehtohme” (1 Peturu 1.7).

Sero pape ao

Osekarotopo 1.1-2

Jezu maro ehtoh eraximāko 1.3-12

Zae ehtohme tymenekase 1.13–2.10

Omipona etuarimaryhtao 2.11–4.19

Jezu poetory tō pyno ehtoko 5.1-11

Kure tyripotoh Ritonōpo a 5.12-14

¹ Ynymerohpyry moro onenerykōme. Ywy ase Peturu. Jezu Kyrixtu nymenekahpyryme ase omi kurā poko imehnō amorepatohme. Ritonōpo nymenekatyāme matose, typoetoryme oehtohkōme. Tosake pyra exiketō matose. Sapararahme exiketō matose. Pata tō po matose Pōtu po te, Karaxia po, Kapatoxia po, Azia po, Pitinia po, enara.

² Kumykōme Ritonōpo mana. Tymenekase matose eya kure rokē oehtohkōme iirypyryme pyra. Ritonōpo osenepuhtopōpyry ae ro tymenekase matose eya. “Ypoetory kurāme toto rīko ase,” tykase Ritonōpo tyaa rokene. “Umūkuru Jezu Kyrixtu omipona exīko mā toto,” tykase. “Juzenu toto rypyry korokāko mana porehme Umūkuru munuru toekuāse exiryke,” tykase Ritonōpo tyaa rokene.

Naeroro: “Papa Kapuaono, kure rokē opoetory tō tyriko. Torētyke pyra tyriko toto orēpyrahxo toto ehtohme, imehnō zuno pyra roropa toto ehtohme,” āko ase opoko xine.

Jūme Ritonōpo maro kuexirykō poko

³ “Emero motye kure mase,” sykatone Ritonōpo a, Kuesēkō Jezu Kyrixtu zummy a. Tumūkuru Jezu Kyrixtu tōsemākaposē ropa aorihxīpo, kypyno xine toexiryke. Tyjamitunuru tokarose kyaa xine tyrisenā sã kuosenetupuhtohkō ehtohme.

Naeroro isene kuexirykō eraximāko sytatose jūme imaro kuehtohkōme.

⁴ Tynekarory kurākāko Ritonōpo mana kapu ao typoenō kyryryme. Orihpyra kuexirykō Ritonōpo nekaroryme mā kyya xine. Ritonōpo nekarory kurā motara mana, xihpyryme exipyra mana, enahpyra mana, enara.

⁵ Tynekarory kyya xine kurākāko Ritonōpo mana, tymaro jūme kuehtohkōme. Tonetupuhse oya xine exiryke oewomatorỹko Ritonōpo mana tyjमितunuru ke. Imeīpo opynanopyrykō enepōko mā Ritonōpo sero pōkomo a, sero etyhyry po tymaro jūme kuehtohkōme.

⁶ Moro poko osenetupuhtoko tākye oehtohkōme. Axītao rokē aporo taro emynyhmāko matose oetuarimarykōke. Toiro rokē pyra etuarimāko matose.

⁷ Uuru se sytatose pitiko rokē pyra. Axītao rokē uuru repe, enahnōko. Mame uuru zahkāko mā ahno zemimehxo ehtohme. Moro saaro Jezu enetuputyry kyya xine, uuru motye kuhse kure mana Ritonōpo a. Naeroro uuru zahkary saaro otuarimanohpotorykō Ritonōpo mana Jezu onenetupuhkepyra oexirykō waro toehtohme. Jezu potoryme awahtao xine oetuarimarykohtao ro Jezu onurumekara matose. Onenetupuhkepyra roropa matose. Mame Jezu onurumekara awahtao xine: “Kure mase ya,” āko Ritonōpo oya xine mana. Kure oritorỹko roropa mana tymaro, Jezu Kyrixtu oepyry ropa ahtao. Jezu sā kure exīko matose. Isā tuisame exīko roropa matose.

⁸ Jezu Kyrixtu onenepitopyra matose yrome ipyno matose. Onenepyra ro matose seromaroro yrome enetupuhnōko matose. Naeroro atākymāko matose ipunaka. Ātākymarykō kapuaōkō tākye exiry sā mana, ekuhpỹme sā mana tākye kuhse oexirykōke.

⁹ Tonetupuhse oya xine exiryke, Ritonōpo a typynanohse matose. Naeroro tākye matose typynanohse oexirykōke Ritonōpo a.

¹⁰ Moro poko tōsenetupuhse pake urutō komo: “Otāto ke sero pōkō pynanohnōko Ritonōpo nae?” tykase toto. Tōturupose roropa toto zuaro se toexirykōke. “Sero pōkō pynanohnōko Ritonōpo mana,” tykase toto Zuzenu poe.

¹¹ Kyrixtu Zuzenu toto maro kynexine. Kyrixtu tōsekarose eya xine. “Ritonōpo nymenekahpyry etuarimāko mana,” tykase eya xine. “Mame toetuarimakehse tahtao emero motye tuisamehxo exīko mana imehnō neneryme,” tykase ynororo eya xine. Morara kary etaryke tyya xine: “Onoky poko Kyrixtu Zuzenu morara āko nae? Otarahtao etuarimāko nae?” tykase toto oseya rokene.

¹² Tutuarõtanohpose toto Ritonõpo a. Ynara tykase ynororo eya xine: “Imeïpo toorihse awahtao xine rokẽ ynymenekahpyry tuarimapõko mã toto,” tykase Ritonõpo tõmiry poko urutõ komo a. Tumükuru poko turuse toto. Mame mokaro pakatokõ urutõ kõ tõturuse Ritonõpo nekarohpyry poko. Seromaroro Ritonõpo Zuzenu omi poe moro omi kurã tokarose oya xine ãmorepatõkomo a. Tuzenu jamitunuru tonehpose tyya kapu ae. Moro poko tuaro toexirykõ se Ritonõpo nenyhtyã roropa repe kapuaõkomo, zuaro toehtohkõme.

Kure kuehtohkõme tymenekase sytatose

¹³ Morara exiryke ipakatyã sã ehtoko. Tuaro ehtoko. Tãkye rokẽ ehtoko Ritonõpo nekarory eraximary poko. Tynekarory kurã ekarõko kyya xine mana Jezu Kyrixtu oepyyry ropa ahtao. Aepyyry ropa eraximatoko. Imepỹ poko osenetupuhpyra ehtoko. Ipoko rokẽ osenetupuhtoko.

¹⁴ Ritonõpo omipona ehtoko. Jezu waro pyra ro awahtao xine oorypyrykõ poko rokẽ mexiatose. Yrome seromaroro oorypyrykõ poko pyra ehtoko.

¹⁵ Ritonõpo tyrypyhpyke pyra ipunaka. Kure rokẽ ynororo. Eya toahmase matose tysã oehtohkõme. Naeroro kure rokẽ ehtoko emero poko awahtao xine. Tyrisenã sã õsenetupuhtohkõ tyripotoko. Omi xihpyry poko pyra ehtoko roropa.

¹⁶ Ynara ãko Ritonõpo mana: “Kure rokẽ ase, tyrypyhpyke pyra ipunaka. Naeroro ysã ehtoko, oorypyrykõ poko pyra ehtoko,” ãko.

¹⁷ “Papa,” ãko matose, õtururukohtao Ritonõpo maro. Yrome sero põkõ apiakaneme ynororo. Zae kuepehmatorỹko mana kynyrihpyrykõ eneryke tyya. Zae exiketõ epehmãko mana zae toehtopõpyry epehpyry ke. Yrome tyrypyry poko aexityã epehmãko etuarimatoh ke iiryryrykõ epehpyryme. Naeroro aomipona ehtoko sero nono poro awahtao xine.

¹⁸ Apitoryme awamekaro xine rokẽ mexiatose oorypyrykõ poko, atamurukõ ekepyã samo. Yrome topekahse matose Ritonõpo a oehtopõpyrykõ xihpyry rumekatohme oya xine. Tineru ke pyra topekahse matose, uuru tõkehko parata roropa, morohne ke pyra topekahse matose. Axĩtao rokẽ uuru tõkehko kure mana parata roropa.

¹⁹ Yrome typyne exikety ke kuhse topekahse matose. Kyrixtu orihtopõpyry ke topekahse matose. Imunuru toekuãse. Moro uuru motye kuhse mana. Kaneru mükuru kurã totapase kytamurukomo a tyrypyrykõ korokapotohme Ritonõpo a. Kurãkõ rokẽ totapase eya xine. Kurãkõkara onetapara toto. Moro saaro Kyrixtu kynorihne tyrypyhpyke pyra aexihpyry ipunaka.

²⁰ Sero nono onyripyra ro tahtao Tumũkuru tymenekase Ritonõpo a sero põkõ pynanohneme. Yrome pake pyra Tumũkuru tonehpose rahkene. Jarao tonehpose eya okurãkatohkõme.

²¹ Jezu Kyrixtu tõsemãkase ropa Ritonõpo a aorihxĩpo. Emero motye tuisamehxo tyrise roropa eya. Emero motye kure ynororo. Naeroro Ritonõpo enetupuhnõko matose yronymyryme. Tãkye roropa matose Ritonõpo eraximary poko.

²² Tykorokase matose Ritonõpo a aomiry kurã omipona toehse oexirykõke. Iirypyryme pyra matose. Imehnõ Jezu poetory pyno nymyry matose. Naeroro imehnõ pyno ehtoko yronymyryme, ajohpe rokẽ pyra.

²³ Apitoryme tonuruse amarokomo omykõ poenõme. Yrome omykõ sero põkõ orihnõko rokẽ mana. Orihnõko roropa matose. Yrome seromaroro Ritonõpo poenõme tonuruse ropa matose. Orihpỹme Ritonõpo mana jumãme. Tonuruse ropa matose Ritonõpo poenõme aomiry enetuputyryke oya xine Ritonõpo omiry orihpỹme exiketyme sã mana. Jũme Ritonõpo orihpỹme mana. Naeroro aomiry enahpỹme mana.

²⁴ Ynara tymerose Ritonõpo omiryryme:

“Sero põkõ onahpoty sã mana.

Toto kure exiry ona ekuru sã roropa mana.

Onahpoty orihnõko, ekuru ohpahnõko.

²⁵ Yrome Ritonõpo omiry jũme mana enahpỹme.”

Moro omi kurã Jezu Kyrixtu poko, ãmorepatopõpyrykomo.

2

Topuimo sã, mokyro orihpỹme exikety

¹ Oorypyrykõ poko pyra ehtoko. Imehnõ zehno oexirykõ irumekatoko. Ajohpe pyra ehtoko. “Kure ehtoko ysamo,” kara ehtoko imehnomo a iirypyryme awahtao xine. Imehnõ zumoxike pyra ehtoko. Imehnõ onykerekeremara ehtoko.

²⁻³ Ynara ãko Ritonõpo omiry roropa: “Opyno xine Oesẽkõ mana. Moro waro matose toehse,” ãko. Naeroro Ritonõpo omiry se ehtoko poeto enurusenã samo, suhsu se poeto ehtoh samo, tuãtatohkõme. Iirypyryme pyra aomiry mana. Poeto ã typoenõ ohpãko zuãtatohme. Moro saaro aomiry kure kyritorykõ mana kukurohtao xine. Naeroro aomiry poko openetatoko kokoro rokene yronymyrymehxo Jezu enetupuhthohme oya xine, opynanohtohkõme Ritonõpo a roropa.

⁴ Pake Kuesẽkõ tonetupuhse oya xine. Topu sã ynororo etyorõmara. Orihpỹme roropa mã ynororo jũme. Tapyi riryhtao ahno a topu ke topu menekãko mã toto. Toitoine topu

pahnōko toto popyra exiryke eya xine. Moro topu sã, ahno nurumekahpyry sã Kuesēkō kynexine repe. “Popyra mana,” tykase iirypyrymākō ipoko repe. Yrome emero motye kure ynororo Ritonōpo a. Naeroro Ritonōpo nymenekahpyryme mana kypynanohnekōme.

⁵ Jezu Kyrixtu enetuputyryhtao oya xine opyno xine Ritonōpo mana. Topu risē sã roropa matose jūme orihpýme toehse oexirykōke Jezu Kyrixtu pokoino. Topu risē tapyi ahtao, moro sã tytapyīme oritorýko Ritonōpo mana, Tuzenu esaryme. Erohnōko matose Ritonōpo maro oturuketō samo. Tukurākase matose eya, iirypyryme pyra tyrise ropa matose eya. Erohnōko matose Ritonōpo omi poe. Ijamitunuru amaro xine mana. Onekarorykō eya tãkye Ritonōpo rīko, Jezu Kyrixtu enetuputyryke oya xine.

⁶ Ynara tymerose Ritonōpo omiryryme:

“Mokyro ynmenekahpyry tapyi rinanō topu menekary samo,
 typyne exikety menekary samo,
 jamihme tapyi ritoh menekary sã roropa.

Emero esēme mokyro rīko ase.

Emero motye tuisamehxo tyrīko ase.

Mokyro aropōko ase Xião patary panō pona.

Morarame mokyro enetupuhnanō mã atasamara mã toto.

Tãkye rokē exīko mã toto,”

me tymerose.

⁷ Jezu enetupuhnōko matose. Naeroro oya xine topu typyne exikety sã mana. Yrome onenetupuhpynomo a arypyra, ise pyra toexirykōke. Moro poko ynara tymerose Ritonōpo omiryryme:

“Tapyi rinanomo a moro topu ipapyhpyry rokē kynexine,
 popyra exiryke eya xine.

Yrome moro topu kure exikety kynexine jamihme tapyi ritohme exiryke,”

me tymerose.

⁸ Ynara tymerose roropa Ritonōpo omiryryme:

“Sero topu pona osetapāko toh mana tuhke.

Moro topu pokoino osetapāko mã toto,”

me tymerose. Moro saaro emero esēme Kyrixtu exīko mana tuhkākō onenetupuhpyra ahtao ro. Osetapāko sã mã toto aomipona se pyra toexirykōke. Naeroro toto wãnohnōko Ritonōpo mana, tōsenetupuhtopōpyry ae ro.

⁹ Yrome matose mokaro sã pyra. Ritonōpo nymenekatyāme matose. Tuisa konōto poetoryme matose, Ritonōpo maro oturuketōme sã roropa matose. Tukurākase matose. Ritonōpo poenōme matose. Tymenekase matose: “Ritonōpo kure mana,” katohme imehnomo a: “Emero zuaro Ritonōpo

mana,” katohme roropa imehnomo a. Tymenekase matose eya oorypyrykō poko pyra oehtohkōme, kure ehtoh poko rokē oehtohkōme tysaaro.

¹⁰ Apitoryme Ritonōpo poetoryme pyra mexiatose, yrome seromaroro ipoetoryme matose. Apitoryme opyno xine Ritonōpo exiry waro pyra mexiatose. Yrome seromaroro opyno xine Ritonōpo exiry enetupuhnōko matose, typynanohse oexirykōke eya.

Ritonōpo omipona oexirykō poko

¹¹ Wekyry tomo, opyno xine jexiryke ourutorỹko ase. Katonōme sã rokē matose sero nono po, tosakākara samo. Naeroro oorypyrykō poko penetara ehtoko. Ipoko pyra roropa ehtoko. Zehnotokō maro atatapoiryhtao, tomeseke pyra ahtao osetapãko. Moro saaro oorypyrykō poko openetarykōhtao iirypyryme exīko matose.

¹² Jezu waro pyra exiketō okerekeremarykō se ipunaka. “Tyyrypyrykō poko ro Jezu enetupuhnanō mana,” āko mā toto ajohpe. Morara exiryke zae rokē ehtoko ipunaka. Morarame, kure oexirykō eneryke tyya xine: “Zae matose,” āko rokē mā toto. Ohxiropyra xine ekurehnōko toh mana. Morarame: “Emero motye kure mase Ritonōpo,” āko mā toto, aepyry rōpa ahtao.

¹³ Kuesēkō poenōme matose. Naeroro sero pōkō esēkō kowenu omipona ehtoko. Sero pata tamuru esē omipona ehtoko roropa Jezu onykerekeremara onenetupuhpynō ehtohme.

¹⁴ Kowenatu tō omipona ehtoko roropa, Ritonōpo poe tymenekase toto oesēkōme. Tosēkomo a tonehpose toto iirypyrymākō wānohtohme tyya xine, kure rokē zae exiketō ritohme roropa tyya xine.

¹⁵ Okerekeremarykō se mā repe zae omi waro pyra exiketomo. Yrome zae rokē awahtao xine okerekere-masaromepyra mā toto. Morara exiryke zae ehtoh poko rokē oexirykō se Ritonōpo mana.

¹⁶ Tuisa poenō tumykō omi poe ytoytōko toto tamoreme xine. Toytotohkō menekāko mā toto. Moro saaro Jezu enetuputyryhtao oya xine oytotohkō menekāko matose onyrirykō roropa menekāko matose. Yrome ynara kara ehtoko: “ÿ jamoreme imenekāko ase,” kara ehtoko oorypyrykō poko se awahtao xine. Oorypyrykō poko penetara ehtoko. Omatome oorypyrykō poko pyra ehtoko roropa. Ritonōpo penetatoh poko rokē ehtoko.

¹⁷ Kure imehnō aomirotoke. Imehnō Jezu poetory pyno ehtoko, ākorōkōme aexirykōke. Ritonōpo zuno ehtoko. Oesarykō esē roropa kure rokē tyritoko.

Osenetupuh toko Kyrixtu etuarimatopõpyry poko

18 Tosêke awahtao xine, oesêkõ omipona ehtoko. Aomipona ehtoko kure orirykohtao, popyra orirykohtao roropa. Opyno xine toto ahtao aomipona ehtoko, oryhmarykohtao roropa.

19 Mame oryhmatorÿko imehnõ mana Ritonõpo omipona oexirykõke. Yrome oetuarimarykõ Ritonõpo poe exiry waro matose. Mame eanahtoryhtao oya xine kure oritorÿko Ritonõpo mana.

20 Oryhmarykohtao oesêkomo a popyra oehtopõpyry epehpyryme otyme kure oetuarimarykõ eanahtory oya xine nae? Arypyra. Moro poko kurã onekaropyra ekurehnõko Ritonõpo mana. Yrome kure rokẽ awahtao xine, oryhmarykõ eanahtoryhtao oya xine, tãkye exiiko Ritonõpo opoko xine mana. Kure oritorÿko roropa mana, kure tyriyryke oya xine.

21 Tymenekase matose Ritonõpo a oetuarimatohkõme roropa Kyrixtu sã oehtohkõme. Osemazuhme Kyrixtu toetuari-mase omyakãkõme, okurãkatohkõme, apotoimo htaka ytopyra oehtohkõme. Toetuarimase ynororo iirypyryme pyra tahtao ro. Mame tymenekase matose Ritonõpo a isã oehtohkõme.

22 Tyrypyry poko pyra kynexine ipunaka, ajohpe pyra roropa kynexine.

23 Typoihtose tahtao onezuhpyra Jezu kynexine, onypoihtopyra roropa kynexine. Toetuarimaryhtao: “Oryhmatorÿko Ritonõpo mana oepehpyrykõme, jyryhmatoh epehpyryme,” kara ynororo kynexine. Ynara tykase rokẽ ynororo tyya rokene: “Ritonõpo jewomãko mana. Zae mokaro epehmãko mana inyritopõpyrykõ epehpyryme sero nono po,” tykase Jezu tyya rokene.

24 Kyrixtu iirypyryme pyra, yrome kyyrypyrykõ tapoise sã eya toexixihmapose ahtao wewe pokona. Toorihse ynororo kyyrypyrykõ enahkapotohme. Toorihse tyjamitunuru ekarotohme kyya xine kyyrypyrykõ poko pyra kuehtohkõme. Toorihse ynororo zae kuehtohkõme Ritonõpo a. Tyryhmase aexiryke tukurãkase sytatose eya. Naeroro êsemãnõko ropa sytatose orihxïpo.

25 Kaneru sã mexiatose, itahtyã samo, zae ehtoh waro pyra oexirykõke. Yrome seromaroro tonese ropa sã matose, Oesêkomo a. Eya tonehse ropa matose onurumekara ropa oehtohkõme, Opynanohnekõ maro rokẽ oytotohkõme.

3

Tynioke exiketõ poko, typye exiketõ poko roropa

1 Oururukõ se ase tynioke exiketomo. Oniokõ omipona ehtoko. Otarãme Ritonõpo omiry onenetupuhpynõme oniokõ

mana. Yrome kure oehtohkō eneryke tyya xine enetupuhnōko mā toto, toto onurupyra awahtao xine ro.

² Zae nymyry awahtao xine ynara āko oniokō tyya xine rokene: “Pake ajoajohpe toehtopōpyry sā pyra ppyty mana. Kure rokē mana, zae rokē roropa,” āko mā toto. Jezu Kyrixtu enetuputyry se exīko roropa mā toto.

³ Ōtonohtohkō se hkopyra ehtoko oenepotohkōme imehnomo a. Oūsety ekurinary poko onymotyēkara roropa ehtoko. Kasuru tōkehko upo typyne exikety amururu se hkopyra ehtoko.

⁴ Oupōkō kurā enahnōko mana. Uuru tōkehko axītao rokē mana. Jarao rokē kure oehtohkō Ritonōpo zamaro pyra mana. Yrome zae ehtoh poko awahtao xine okurohtao xine Ritonōpo zamaro matose. Naeroro torētyke pyra ehtoko oūsetykō kurākary poko. Okurohtao xine kure ehtoko. Morara awahtao xine kure kuhse matose Ritonōpo a.

⁵ Moro saaro nohpo kurā kynexine pake, Ritonōpo enetupuhanomo. Ritonōpo nekarory kurā eraximāko roropa toh kynexine. Nohpo kuranory tō kynexine tyiniokō omipona toexirykōke.

⁶ Sara kynexine morararo. Tynio Aparāo omipona kynexine. “Jesēme mase,” tykase ynororo eya. Naeroro kure ehtoh poko awahtao xine, Sara sā exīko matose imehnō zuno pyra roropa awahtao xine.

⁷ Amarokō roropa typye exiketomo, kure opyxiākō tyritoko. Ynara enetupuhtoko, jamihme hkopyra nohpo tō mana. Naeroro opyxiākō pyno ehtoko. Ritonōpo nekarory apoiry sā oya xine, opyxiākō roropa inekarory apoīko mā toto. Orihpyme exīko toh mana. Naeroro opyxiākō pyno ehtoko, porempyry oehtohkōme Ritonōpo maro ōtururukō poko.

Kurākō etuarimary poko

⁸ Enahsasaka jomiry nase. Oxisā zae ehtoh poko osenetupuhtoko. Oximaro tākye ehtoko. Imepỹ emynymaryhtao imaro emynymatoko. Imehnō pyno ehtoko opyno xine roropa toto ehtohme, atakorōmākō samo. Imehnō akorehmary se ehtoko. “Omotype xine ase, tuisamehxo,” kara ehtoko imehnomo a.

⁹ “Kurā rokē ekarōko ase oya xine,” tykase Ritonōpo kyaa xine tymenekase kuahtao xine. Naeroro oryhmananōkō onyryhmara ehtoko. Popỹ ke pohnō onepehmara ehtoko. Okerekeremananōkō onykerekeremara ehtoko. Kurā ke rokē epehmatoko toto.

¹⁰ Ynara tymerose Ritonōpo omiryne:
“Sekese oehtohkō se awahtao xine,
oseahmarykō se roropa awahtao xine,

omi xihpyry poko pyra ehtoko.

Ajohpe pyra ehtoko roropa.

¹¹ Oorypyrykō irumekatoko,
kure rokē oehtohkōme.

Oseosezuhpyra ehtoko imehnō maro.

Tuaro ehtoko oxiehno pyra oehtohkōme.

¹² Ynara exiryke, oenotorŷko Kuesēkō mana kure awahtao
xine.

Ōmirykō etāko roropa mana imaro ōtururukohtao.

Yrome tyrypyry poko exiketō zehno mana,"
me tymerose.

¹³ Oryhmara xine imehnō mana kure ehtoh se rokē awah-
tao xine.

¹⁴ Otarāme ajoajohpākō oryhmotorŷko mā toto, kure rokē
awahtao xine. Morara ahtao tākye ro matose Ritonōpo poe.
Ajoajohpākō zuno pyra ehtoko. Torētyke pyra ehtoko oryh-
manekō poko roropa.

¹⁵ Yrome Kyrixtu zuno ehtoko okurohtao xine. Oesēkōme
enetupuhtoko. Aomipona ehtoko roropa. Mame ynara kary-
htao imehnomo a oya xine: "Oty katoh Jezu enetupuhnōko
mah?" karyhtao oya xine ehxiropyra ehtoko. Kure rokē
ezuhtoko toto Kyrixtu enetuputyry poko oya xine, kure rokē
toto ritohme oya xine.

¹⁶ Tomeseke ehtoko zae ehtoh poko rokē oehtohkōme.
Mame ohxirorykō se imehnō ahtao ekurehnōko rokē mā toto.
"Kyrixtu poetory roropa tyrypyrykō poko mana," kary se
toh mā repe. Yrome zae ehtoh poko rokē awahtao xine
ehxirōko rokē ohxironanō mana. Mynyhme rokē exīko mā
toto.

¹⁷ Kure oexirykō poko oetuarimarykō kure mana, oetuari-
marykō se Ritonōpo ahtao. Yrome oorypyrykō ehepyryme
oetuarimarykō popyra mana.

¹⁸ Kyrixtu orihtopōpyry poko osetupuhtoko. Toorihse
ynororo kymyakākōme. Kynorihne kyyrypyrykō koroka-
tohme. Toiro rokē kynorihne orihzomopyra toehtohme.
Kure exikety ynororo. Iirypyrymākō kurākatohme, kynorihne
Ritonōpo a kuarotohkōme. Zoko toxixihmase jehnotokomo a.
Yrome tōsemāse ropa ynororo Tuzenu poe.

¹⁹ Morarame toytose Zuzenu rokē etuarimatoh taka aori-
htyā zuzenu amorepase omi kurā poko. Tapuruse mokaro
zuzenu etuarimatoh tao.

²⁰ Ritonōpo omipona pyra tokurehse toh kynexine kanawa
konōto riryhtao Noe a. Sero pōkō enahkapory se pyra Ri-
tonōpo kynexine repe. Penekehpyra kynexine repe tōmipona
toto eraximary poko. Yrome onenetupuhpyra toh kynexine.
Tuhke pyra rokē, 8mākō rokē kanawa konōto aka tomōse toto.

Mokaro 8mākō rokē typynanohse Ritonōpo a. Tanÿse toto tuna a.

²¹ Moro tuna kuamorepatohkōme kynexine kuēpurihkarykō poko. Eypyra sytatose kuēpurihkarykohtao. Osēpurihkāko sytatose: “Typynanohse ywy Ritonōpo a,” katohme imehnō netaryme emero. “Zae ase seromaroro Ritonōpo a,” āko sytatose. “Aomipona rokē ase taroino,” āko sytatose kuēpurihkarykohtao, tōsemāse ropa Jezu Kyrixtu exiryke.

²² Seromaroro Jezu Kyrixtu toytose ropa kapu aka. Ritonōpo maro mana tuisamehxo. Emero kapuaōkō esēme mana, tuisamehxo exiketō esēme roropa mana, jamihme exiketō esēme roropa mana.

4

Tukurākase exiketomo

¹ Kyrixtu etuarimatopōpyry poko osetupuhoko. Toorihse ynororo kymyakākōme. “Jetuarimary se pyra ase,” kara ynororo kynexine. Naeroro isā sehtone. “Yna etuarimary se pyra ynanase,” kara sehtone. Jezu etuarimatopōpyry poko kuosenetuputyrykohtao kyyrypyrykō poko se hkopyra exīko sytatose.

² Moino rō āmoreme xine oorypyrykō poko mexiatose. Taroino Ritonōpo omipona ehtoko, kokoro rokene. Oorypyrykō poko penetara ehtoko.

³ Apitoryme onenetupuhpynō penetatoh poko mexiatosene. Oorypyrykō xihpyry poko mexiatosene. Imehnō nohpo poko mexiatose, etÿnōko roropa, nohpo ryhpopākāko. Emotyēkākō mexiatosene eukuru poko. Tyorō poko roropa mexiatosene Ritonōpo myakāme.

⁴ Yrome seromaroro onenetupuhpynō osenuruhkāko mā opoko xine, imaro xine ytopyra oexirykōke. Toto penetatoh poko se pyra oexirykōke ozehno xine exīko mā toto. Opoihtoryko mā toto.

⁵ Yrome typoko xine osekarōko mā toto Ritonōpo a kurākō apiakatoh pō. Sero pōkō epehmary waro Ritonōpo mana inyrihpyrykō epehpyryme. Kurā ke zae exiketō epehmāko mana. Yrome azahkuru exiketō aropōko mana etuarimatoh taka. Zae toto epehmāko mana orihpynÿpotomo, aorihtyamo, enara.

⁶ Pakatokō aorihtyā toorihse. Topehmase toto Ritonōpo a inyrihpyrykō epehpyryme imehnō emero epehmary samo. Omi kurā tokarose eya xine roropa orihpyra ro toto ahtao. Omi kurā tokarose eya xine Jezu poko isā aēsemātohkōme ropa aorihxīpo xine, Ritonōpo maro toto ehtohme.

Emese kure exiketō poko Ritonōpo nekarory poko

⁷ Sero nono enahsasaka mana. Naeroro eanahtotoko. Zae oehtohkō poko rokē ehtoko. Tuaro ehtoko roropa, kure ötururukō ehtohme Ritonõpo maro.

⁸ Imehnõ pyno ehtoko yronomyryme. Imehnõ pyno oexirykō kure kuhse Ritonõpo a. Imehnõ pyno awahtao xine iiryppyrykō poko wenikehnõko matose.

⁹ Kure rokē atapyĩkō taka ytoketō tyritoko. Oxikerekere-mara ehtoko roropa.

¹⁰ Tynekarory kurā ekarõko Ritonõpo kyya xine mana. Ty-otyoro inekarohpyry kyya xine mana. Tapoise kyya xine porehme. Naeroro penekhepyra sehtone Ritonõpo nekarory apoiry poko kyya xine imehnõ akorehmatohme.

¹¹ Imehnõ zururu waro awahtao xine, Ritonõpo omiry poko zurutoko toto. Imehnõ akorehmary waro awahtao xine, Ritonõpo jamitunuru ke toto akorehmatoko. Morara awahtao xine: “Kure mase Ritonõpo, emero motye kuhse,” äko oenenanõkō mana. “Kure Jezu Kyrixtu mana. Ipoetory tō roropa kure,” äko mã toto.

“Emero motye kure mase Jezu. Emero motye tuisamehxo mase,” sykatone Jezu Kyrixtu a kokoro rokene.

Jezu poetory tō etuarimary poko

¹² Wekyry tomo, opyno xine ase. Oetuarimarykō itamurumehxo toehse ahtao torētyke pyra ehtoko. “Oty katohme etuarimãko hano, imehnõ etuarimara ahtao?” kara ehtoko oseyä.

¹³ Atakorõme matose toehse Kyrixtu maro, oetuarimarykõke. Naeroro atäkyematoko. Imeĩpo tuisamehxo toehtoh enepõko Kyrixtu kyya xine mana. Morara ahtao tãkye kuhse exĩko matose imaro.

¹⁴ Opoihtotorỹko onenetupuhpynõ mana Kyrixtu poetoryme oexirykõke. Opoihtorykohtao eya xine tãkye ehtoko. Opoihtorykohtao osenetupuhtoko Ritonõpo Zuzenu okurohtao xine exiry poko. Emero motye kure Ritonõpo Zuzenu mana. Kukurohtao xine roropa mana. Moro poko osenetupuhtoko.

¹⁵ Imehnõ onetapara ehtoko. Imehnõ mõkomory onematonanohpyra ehtoko. Imehnõ onyryhmara ehtoko. Imepỹ ehtoh poko pyra ehtoko. Morohne poko pyra awahtao xine, zae matose otuarimaporykohtao ro imehnomo a.

¹⁶ Naeroro Kyrixtu poetoryme oexirykō pokoino oetuarimarykohtao ehxiropyra ehtoko. “Kure mase Ritonõpo. Tãkye ynanase Kyrixtu poenõme yna exiryke yna etuarimaryhtao ro,” kahtoko Ritonõpo a.

¹⁷ Okynã pyra kuepehmatorỹko Ritonõpo mana kynyrihpyrykō epehpyryme. Kurā ke zae exiketō epehmãko

mana zae toto ehtopõpyry epehpyryme. Yrome tõmipona pyra exiketõ tuarimapõko mana zae pyra toto ehtopõpyry epehpyryme. Osemazuhme typoetory tõ epehmãko mana. Naeroro kuetuarimarykõ motye kuhse tõmiry kurã onenetupuhpynõ tuarimapõko Ritonõpo mana.

¹⁸ Ynara tymerose Ritonõpo omiryne: “Zae se exiketõ pynanopyry tupime ro mana. Yrome Ritonõpo omipona pyra exiketõ pynanopyry tupime kuhse mana. Typynanopyrykõ poko ekurehnõko mã toto tyrypyry poko exiketõ maro,” ãko Ritonõpo omiry.

¹⁹ Naeroro oetuarimarykõ se Ritonõpo ahtao opynanohtorõko roropa mana imeĩpo. Naeroro Kuesëkõ opyno xine exiry enetupuhtoko. Zae ehtoko ipunaka. Tõmiry poko opyno xine toexiry poko wenikehpyra ynororo mana. Opyno xine exikehpyra mana.

5

Amorepatoh sero

¹ Oururukõ se ase tamuximehxo exiketomo, Jezu poetory tõ pynanohneme oexirykõke. Ywy roropa asã xine tamuxime ase Jezu poetoryme. Kyrixtu etuarimatopõpyry poko imehnõ tuarõtanohneme ase tonese ya exiryke. Jenuru ke enene. Imeĩpo emero motye kure Kyrixtu ehtoh enepõko Ritonõpo mana imehnomo a emero. Morara ahtao kure Kyrixtu ehtoh enõko ase roropa.

² Tymenekase matose Ritonõpo a typoenõ pyno oehtohkõme. Naeroro kaneru esã tokykõ pyno ehtoh sã Ritonõpo poetory pyno ehtoko. Yronymyryme toto pyno ehtoko, ýme exiketõ samo. Mãsa rokẽ pyra toto pyno ehtoko, oerohtamitukõ apoitohme rokẽ pyra. Toto akorehmary se oexirykõke toto pyno ehtoko Ritonõpo omipona oehtohkõme.

³ Ritonõpo poetory amorepaneme awahtao xine toto onynamotomara ehtoko. Zae rokẽ ehtoko, opoenohkõme eya xine.

⁴ Kyrixtu Kuesëkõ Imehxo Exiketyme mana. Kaneru pyno exikety sã kypyno xine mana. Aepyry ropa ahtao, inekarory kurã apoiko matose. Tuisame oritorõko roropa mana tymaro. Zae oepehmatorõko roropa mana typoetory tõ pyno oehtohkõ epehpyryme. Sero põkõ tuisary parimã se mã toto, uuru risë se. Moro saaro Jezu nekarory kure oya xine mana, jũme mana enahpyra.

⁵ Morararo nuasemãkomo, tamuximehxo exiketõ Jezu poetoryme ahtao toto omipona ehtoko. Imehnõ motye se pyra ehtoko, ynara tymerose exiryke Ritonõpo omiryne: “Imehnõ

motye se exiketō akorehehkāko Ritonōpo mana. Yrome tuisame pyra toexiry waro exiketō akorehmāko mana,” me tumerose.

⁶ Naeroro imehnō motye se pyra ehtoko. Emero motye tuisamehxo Ritonōpo mana. Aomipona se rokē ehtoko. Tuisame se hkopyra awahtao xine, ise tahtao tuisame oritorỹko mana.

⁷ Torētyke awahtao xine ynara kahtoko Ritonōpo a: “Papa Kapuaono, kuakorehmako, torētyke pyra jehtohme,” kahtoko eya. Mame ākorehmatorỹko mana opyno xine toexiryke.

⁸ Tuaro ehtoko, tomeseke roropa ehtoko. Kaikuxi tamuru ytoyory sā ahno esekase, mokyro sā joroko tamuru ytoyōko mana Jezu enetuputyry kyaa xine enahkase. Naeroro tuaro sehtone penekhepyra kuehtohkōme Jezu enetuputyry poko.

⁹ Joroko tamuru omipona pyra ehtoko. “Arypyra, ōmiry etary se pyra ase,” kahtoko eya kokoro rokene. Penekhepyra ehtoko Jezu Kyrixtu enetuputyry poko oya xine. Imehnō Jezu poetory tō mā tuhke pata tō po etuarimāko roropa toto asā xine. Zuarō matose.

¹⁰ Axītao rokē aporo etuarimāko matose. Yrome imehnō motye kypyno xine Ritonōpo mana. Tymenekase matose eya tysā oehtohkōme kure rokene, Tumūkuru Kyrixtu maro. Kokoro rokē oorypyrykō korokāko ynororo, tyrisenā sā oehtohkōme. Ākorehmatorỹko mana penekhepyra oehtohkōme Jezu Kyrixtu enetuputyry poko oya xine. Orēpyra oritorỹko mana. Morarame emero motye kure toexiry eneporyhtao tysā oritorỹko roropa mana. Jūme kure ynororo.

¹¹ Emero esēme exīko ynororo jūme. Emero pata pōkō aomipona exīko. Naeroro, “Kure mase,” kakehpyra sehtone eya.

Aosekazumatopōpyry

¹² Nymerohpyry moro, pitiko rokē repe, onenerykōme. Nymerohpyry arōpōko ase Xira a. Jakorōme ynororo ya. Moro nymerohpyry ke ākorehmarykō se ase. Kypyno xine Ritonōpo ehtoh poko otuarōtanohporykō se ase roropa. Ajohpe pyra mana. Zae rokē ynororo. Naeroro poremāpyra ehtoko. Aomipona ehtoko.

¹³ Jezu poetory tō Papironia pōkō asā xine mā toto, tymenekase toto Ritonōpo a. “Kure pāna matou?” kary se mā toto oya xine. Maku morara kary se roropa mana. Umūkurume sā mana.

¹⁴ Oseahmatoko osepyno oexirykō waro emero ehtohme.

Torētyke pyra oriporykō se ase Ritonōpo a. “Papa, torētyke pyra opoetory tō tyriko,” āko ase opoko xine, Kyrixtu poetoryme oexirykōke. Enara.

2 PETURU

Peturu Nymerohpyry Asakoromano

2 Pedro

Ekarotopo

Sero pape 2 *Peturu* tymerose Peturu a emero Jezu enetupuhnanõ neneryme. Tynymerohpyry ae toto enaroximãko mana zae pyra amorepananõ namorepary poko. Ritonõpo osenetupuhtoh sã pyra tyrypyry poko mã toto. Mame imehnõ akorehmãko roropa mã toto iiryryryme toto ehtohme. Naeroro yronymyrymehxo Ritonõpo omiry kurã Jezu poko onurumekara ehtoko, zae ehtoh poko oehtohkõme. Mokaro zae pyra exiketõ opoihtotorỹko roropa mã toto Jezu oepyyry ropa eraximaryke oya xine. Yrome ynara ãko Peturu mana: Ritonõpo kure mana, aomiry omi poe Jezu oehnõko mana, ekurehpyra mana. Penekehpyra rokẽ mana oeraximarykõ poko, oenahkaporykõ se pyra toexiryke, oorypyrykõ rumekary oya xine enery se toexiryke. Morara exiryke axĩ pyra oehnõko mana (2 Peturu 3.9).

Sero pape ao

Osekarotopo 1.1-2

Zae ehtoh Jezu poetoryme 1.3-21

Amorepananõ ajohpãkomo 2.1-22

Jezu oepyyry ropa poko 3.1-18

¹ Ynymerohpyry moro onenerykõme. Ywy ase Ximão Peturu, Jezu Kyrixtu poetory. Ritonõpo nymenekahpyryme ase, typoko imehnõ amorepatohme.

Jezu Kyrixtu enetupuhnanõme matose. Kypynanohnekõme Jezu Kyrixtu mana. Kure Ritonõpo ehtoh sã kure Kuesẽkõ Jezu Kyrixtu mana. Ipoe menetuputyatose enetuputyry sã yna a. Jezu enetuputyryhtao kyya xine tymõkomoke kurã ke exiketõ sã sytatose.

² Ritonõpo omipona matose. Kuesẽkõ Jezu omipona roropa matose. Naeroro: “Papa Kapuaono, kure opoetory tõ tyriko. Torẽtyke pyra roropa tyriko toto,” ãko ase Ritonõpo a opoko xine.

Kymenekatopõpyrykõ poko Ritonõpo a

³ Tymenekase sytatose Ritonõpo a tysã kure kuehtohkõme. Tyjamitunuru tokarose kyya xine tõmipona kuehtohkõme, kure kuehtohkõme. Tymenekase sytatose eya, tymaro tusame kuehtohkõme. Kymenekahpõkõ waro kuexirykõke aomipona sytatose.

4 Morara exiryke tynekarory kurã tokarose kyaa xine tõmihpyry ae ro, kyyrypyrykõ xihpyry poko pyra kuehtohkõme. Onenetupuhpynõ sã pyra kuehtohkõme roropa tynekarory kurã tokarose kyaa xine, mokaro osenetupuhtoh sã pyra kuosenetupuhtohkõ ehtohme, Ritonõpo osenetupuhtoh sã rokẽ kuosenetupuhtohkõ ehtohme.

5 Morara exiryke Jezu enetuputyryke oya xine yronymyryme kure ehtoh poko roropa ehtoko. Mame kure ehtoh poko awahtao xine atakorehmatoko, Ritonõpo nyriry waro oehtohkõme, aomiry waro roropa oehtohkõme.

6 Mame Ritonõpo nyriry waro awahtao xine aomiry waro roropa awahtao xine, oorypyrykõ poko penetara ehtoko. Penekehpyra ehtoko Jezu poko, ohtomarykohtao ro imehnomo a. Morararo penekehpyra awahtao xine Jezu enetuputyry poko Ritonõpo osenetupuhtoh sã osenetupuhtoko.

7 Mame Ritonõpo osenetupuhtoh sã õsenetupuhtohkõ ahtao imehnõ Jezu poetory pyno ehtoko roropa. Imehnõ Jezu poetory pyno awahtao xine imehnõ pyno ehtoko roropa.

8 Morara ehtoko. Mame morara awahtao xine, ynara ãko oenenanõkõ mana: “Zae mã toto Kuesëkõ Jezu Kyrixtu enetuputyryke eya xine,” ãko mã toto. “Pake toehtopõpyrykõ sã pyra mã toto Jezu enetuputyryke eya xine,” ãko roropa mã toto opoko xine.

9 Yrome moro omipona pyra awahtao xine, mya osenuh-mara exikety sã matose. Tonurëkara sã roropa matose. Oorypyhpyrykõ kurikatopõpyry poko Ritonõpo a owenikety-atose ropa.

10 Naeroro jakorõ tomo, yronymyrymehxo Ritonõpo omipona ehtoko. Yronymyrymehxo ipenetatoh poko ehtoko. Ritonõpo a tymenekase matose jũme typoetoryme oehtohkõme. Naeroro yronymyryme awahtao xine aomipona jũme onurumekara matose.

11 Morarame Ritonõpo omipona oexirykõke: “Ymaro ehtoko,” ãko Kuesëkõ Jezu Kyrixtu oya xine mana. “Jũme tuisame exiõko matose ymaro,” ãko mana. “Kure ya mana tuisame oexirykõ ymaro,” ãko oya xine kypynanohnekõ mana.

12 Pake pitiko omi kurã waro toehse matose. Zae moro omi ehtoh enetupuhnõko matose. Yrome moro omi kurã poko oturukehpyra ase oya xine wenikehpyra oehtohkõme. Moro omi onurumekara ehtoko.

13 Orihpyra ro jahtao zae jotururu oya xine aomiry kurã poko, wenikehpyra oehtohkõme.

14 Zuaro ase. Okyna hkopyra orihñõko ase, Kuesëkõ Jezu Kyrixtu nurutopõpyry ae ro.

15 Naeroro penekehpyra ase morohne merory poko pape pokona wenikehpyra oehtohkõme jũme, toorihse jahtao ro.

Tuisamehxo Kyrixtu ehtoh enenanõme

“Kuesëkõ Jezu Kyrixtu oehnõko ropa mana,” asene oya xine. “Tyjमितunuru enepõko mana emero neneryme,” asene.

16 Imehnõ omihpyry etaryke pyra Jezu Kyrixtu Kuesëkõ oepyyry ropa poko otuarõtanohpõko ynanase, tuisamehxo aepyyry poko roropa. Yna enuru ke imehxo aexiry ynane-nease.

17 Moroto ynanexiase tuisamehxo ynororo tyrise ahtao Ritonõpo a, Kumykomo a. Omi ynanetase kaino, Imehxo Exikety omiryne. Ynara nase ynanetaryme: “Umükuru nymyry mose ro, umükuru kurano, yzamaro exikety,” nase ynanetaryme.

18 Moro omi ynanetase kaino Kuesëkõ Jezu maro yna ahtao ppy po, imehxo toehtoh enepotopõpyry po.

19 Apitoryme Ritonõpo poe urutõ kõ ekepyã omihpyry tone-tupuhse yna a. Morarame Ritonõpo omiry etaryke yna a kaino itamurumehxo tonetupuhse yna a. Etatoko pahne, Ritonõpo poe urutõ kõ omihpyry poko wenikehpyra ehtoko. Nãparina sã aomihpyrykõ mana. Nãparina saereh ãko xinukutume ahtao ãmepyyry pona. Ëmehsasaka ahtao Maparukawa enëko sytatose. Moro saaro Jezu Kyrixtu oehnõko ropa mana. Mokyro omihpyry kutuarõtanohtoryko mana Kuesëkõ oeh-tãne. Naeroro aepyyry ropa imomohtoko. Tooehse ynororo ahtao emero motye imehxo aexiry enëko matose.

20 Zuaro ehtoko roropa. ãmoreme xine pyra Ritonõpo poe urutõ kõ omihpyry enetupuhnõko matose.

21 Typoe xine pyra urutõ kõ tõturuse. Ritonõpo Zuzenu poe kynoturune toto. Ritonõpo nekarohpyry tokarose eya xine imehnõ netaryme.

2

Ajohpãkõ imehnõ amorepãko
(Juta 3-16)

1 Pake urutõ kõ ajohpãkõ toeporehkase juteu tõ rãnaka. Ritonõpo omiry poko amorepatõme tõsekarose toh repe. Ajohpe rokẽ toh kynexine. Mokaro saaro ajohpãkõ eporehkãko mana oesaka xine. ãmorepatorỹko toh mã repe azahkuru rokene, ohtomapotohkõme rokene. Kuesëkõ omiry se exiketõ enekunohnõko mã toto. Tosëkõ Jezu enetuputyry se pyra

exīko mǎ toto. Naeroro topohme etuarimatoh taka toto aropōko Ritonōpo mana jūme toto etuarimatohme.

² Morara ahtao ro tuhkākō mokaro poenohnōko mana. Tamoreme xine tyrypyrykō poko exīko mǎ toto. Mokaro ehtoh eneryke tyya xine, ynara āko mǎ toto: “Jezu enetuputyry zae pyra mana. Jezu poetory roropa tyrypyry poko mǎ toto onenetupuhpynō samo,” āko mǎ toto, ajohpe rokene.

³ Tineru peneryke tyya xine tamoreme xine tōmihpyrykō ekarōko mǎ toto. Ajohpe āmorepatorŷko mǎ toto. “Iiryryryme mǎ toto ya,” tykase Ritonōpo pake mokaro poko. Toto enēko Ritonōpo mana. Tuaro mana. Emero enēko mana. Naeroro toto aropōko mana etuarimatoh taka.

⁴ Tynenyohyā kapu ae iiryryryme toehse ahtao toto onypynanohpyra Ritonōpo kynekurehne. Tomase rokē toto eya etuarimatoh taka. Moroto tapuruse toh mana, keti ke sǎ tymyhse toto xinukutumao. Imeīpo sero pōkō epehmāko Ritonōpo mana. Kurā ekarōko mana tōmipona exiketomo a. Yrome tōmipona pyra exiketō tuarimapōko mana. Moro eraximāko mǎ toto.

⁵ Pakatokō roropa iiryryryme toehse ahtao toto onypynanohpyra Ritonōpo tokurehse. Tuānohse toto eya. Konopo konōto tonehpose eya sero pōkō nerymapotohme, iiryryrymākō nerymapotohme. Noe tō rokē typynanohse eya. Zae ehtoh poko imehnō amorepaneme Noe kynexine. “Oorypyrykō irumekatoko, okurākatohkōme Ritonōpo a,” tykase ynororo repe. Noe maro 8mākō rokē typynanohse Ritonōpo a.

⁶ Morararo Sotoma pōkō kynexine. “Iiryryryme matose,” kase Ritonōpo Sotoma pōkomo a, Komora pōkomo a roropa. Apoto ke tonahkapose toto eya. Tyahkapose toto, zuaro imehnō iiryryrymākō ehtohme: “Amarokō roropa enahkapōko ase,” katohme tyrypyry rumekary se pyra exiketomo a.

⁷ Ro rokē typynanohse. Sotoma poe tarose eya orihpyra ehtohme. Zae Ro kynexine Ritonōpo a. Toemynyhmase itamurume ynororo morotōkō rypyry xihpyry eneryke tyya.

⁸ Mokyro kure kynexine. Typenekehse ynororo morotōkō rypyry eneryke tyya. Kokoro rokē toto eneryke tyya toto omiry xihpyry etaryke roropa tyya sam tykase tukurohtao.

⁹ Typoetory tō pynanopyry waro Kuesēkō mana etuari-mara toto ehtohme. Yrome iiryryrymākō tuarimapōko mana, onuānohkehpyra mana toto ehtopōpyry epehpyryme kurākō apiakato po.

¹⁰ Itamurumehxo mokaro tuarimapōko mana, tamoreme xine tyrypyrykō xihpyry poko exiketomo, tōmipona se pyra exiketomo, enara.

Mokaro azahkuru imehnõ amorepatõkomo. Ihximyra mã toto tyyrypyrykõ poko toehtohkõ poko. Imehnõ motye kure osekarõko mã toto. Ritonõpo poe omi kurã ekaronanõ zuno pyra mã toto. Toto zehno rokẽ mã toto.

¹¹ Mokaro motye Ritonõpo nenyohyã mana. Orẽpyrahxo mã toto. Mokaro motye zuarohxo roropa mã toto. Yrome imehnõ onyhxiropyra mã toto Ritonõpo netaryme. “Popyra rokẽ mokaro kahpyry yna a,” kara mã toto. Toto onypoihtopyra roropa mã toto.

¹² Onokyro nae tuosẽme, tõsẽme. Mokaro sã mã mokaro zae pyra imehnõ amorepananomo. Ikuremahnõ sã ytoytõko mã toto. Emero rokẽ poihtõko mã toto onenetupuhpyra toexirykõke, tysã xine pyra exiryke. Onokyro etapary sã toto enahkapõko Ritonõpo mana.

¹³ Imehnõ ryhmatamitume etuarimãko mã toto. Toto tuarimapõko Ritonõpo mana. Jarao typenetatohkõ xihpyry poko toto. Atãkyemãko mã toto tyyrypyrykõ poko rokene. Ehxiropyra mã toto tyyrypyrykõ poko tahtao xine imehnõ neneryme. Jezu orihtopõpyry poko enetupuhtoh poko õtukurukohtao, amaro xine otuhnõko mã toto toiparo rokene, tyyrypyrykõ poko tãtãkyemarykõke. Imehnõ enekunohnõko rokẽ mã toto kure tõsekarorykõke eya xine.

¹⁴ Nohpo tõ eneryhtao tyya xine ipoko xine penetãko mã toto. Penekehpyra mã toto tyyrypyrykõ xihpyry poko. Mãsa rokẽ Jezu enetupuhnanõ enekunohnõko mã toto. Tyamene se xine rokẽ mã toto. “Otuarimapotorỹko ase,” ãko Ritonõpo mã eya xine. Otonẽsaromepyra mã toto. Etuarimãko mã toto.

¹⁵ Osema rumekananõ tahnõko mana. Moro saaro mokaro zae ehtoh poko typenekese mã toto. Zae ehtoh turumekase eya xine. Naeroro tytahse sã mã toto. Zae ehtoh waro pyra toehse ropa mã toto. Paraão ehtopõpyry sã toehse toto, Peoa mükuru ehtopõpyry samo. Tineru poko typenetase ynororo. Naeroro iirypyryme toehse ynororo tineru apoitohme tyya tyyrypyry ehepyryme.

¹⁶ Yrome Ritonõpo poe jumõtu a turuse ynororo, Ritonõpo omipona pyra exiryke. “Ritonõpo omipona exiko,” tykase jumõtu tosemy a, aomiry ae tose zurũko. Iirypyry xihpyry rumekapory se ropa Ritonõpo kynexine urutonõpo a repe.

¹⁷ Mokaro mã azahkuru imehnõ amorepananõ iporiry euhahpyry sã mã toto. Akurũ sã roropa tyryrykane a tarose ahtao. Toiparo rokẽ konopo eraximary sã toiparo rokẽ zae omi exiry momohnõko matose ewino xine popyra rokẽ toto exiryke. Osa menekãko Ritonõpo mana toto esaryme xinukutumã konõto ao.

¹⁸ Azahkuru ourutorỹko mã toto tuisamehxo se toexirykõke tyrowotase toexirykõke roropa. “Kure ynanase Ritonõpo a

yna rypyry poko tãkye yna ahtao ro, nohpo tō poko yna ahtao roropa,” ãko toto ajohpe rokene. Morara karyke imehnō enekunohnōko mã toto. Mãsa rokē tyrypyrykō rumekary se exiketō enekunohnōko mã toto, tyrypyrykō poko ropa toto ehtohme, pake toehtopōpyrykō saaro.

¹⁹ “Emero rokē ehtoh poko kure. Kypenetatoh poko kuexirykō kure roropa. Kypynanohtorÿko Ritonōpo mana,” ãko toh mã repe. Ajohpe rokē mã toto. Yrome zae ehtoh waro pyra mã toto. Zae ehtoh se kuahtao xine zae ehtoh poko rokē sytatose exīko. Yrome kyyrypyrykō se kuahtao xine, kyyrypyrykō poko rokē exīko sytatose. Naeroro zae ehtoh waro pyra mokaro mana tyrypyrykō se toexirykōke.

²⁰ Toitoinē tyrypyrykō rumekãko mã toto. Jezu zehno exiketō penetatoh rumekãko roropa toto Kuesēkō Jezu Kyrixtu omipona toehtohkōme. Kypynanohnekō enetupuhnōko mã toto. Moromeīpo aomiry kurã rumekãko ropa mã toto. Mame tyrypyrykō poko toehse ropa toto ahtao pake toehtopōpyrykō saaro, onenetupuhpynō sã exīko ropa mã toto. Itamurumehxo etuarimãko mã toto pake toehtopōpyrykō motye. Onenetupuhpyra toehtopōpyrykō motye etuarimãko mã toto.

²¹ Zae omi waro pyra ahtao, pitiko rokē etuarimary toto tynyrihpyrykō epehpyryme, toorihse tahtao xine, zuaro pyra exiryke repe. Yrome omi kurã waro toehse mokaro, to-tase toto a exiryke. Axītao rokē Ritonōpo omipona toehse toto. Mame turumekase ropa eya xine. Turumekase ropa exiryke itamurume toto wãnohnōko Ritonōpo mana toorihse toto ahtao. Tōmipona pyra toehse toto exiryke toto wãnohnōko Ritonōpo mana.

²² Ynara ãko sytatose: “Tonarutatopōpyry pona eramãko ropa mã kaikuxi,” ãko. Ynara roropa: “Tukurikase ahtao xikuromãka omōnōko ropa poinokoimo,” ãko. Morararo mokaro zae omi rumekahpōkomo mokaro sã mã toto, kaikuxi samo, poinokoimo samo, enara.

3

Jezu oepyyry ropa poko

¹ Wekyry tomo, nymerohpyry akorō moro onenerykōme. Asakoro ro tymerose ya zae ehtoh poko õsenetupuhtohkōme, wenikehpyra roropa oehtohkōme, Jezu Kyrixtu oepyyry ropa poko.

² Pake Ritonōpo poe urutō kō tōturuse Kuesēkō oepyyry ropa poko. Zae aexityã kynexine Ritonōpo poe. Toto omihpyry poko osenetupuhtoko. Seromaroro Kuesēkō

nymenekatyamo a roropa tōmiry tokarose kyaa xine, kypynanohnekō nymenekatyamo a.

³ Toto omihpyry poko roropa wenikehpyra ehtoko. Sero etyhpyry po iirypyrymākō eporehkāko, tyrypyrykō poko typenetatoh poko rokē exiketomo. Opoihtotorŷko mā toto. Ynara āko mā toto:

⁴ “Kyrixtu oehnōko ropa mana, nary rokene: ‘Oehnōko ropa ase kapu ae,’ tykase ynororo. Otoko ke na rokē?” āko mā toto. “Kytamurukō toorihse. Senohne onytyoromara ro mana. Pake ehtopōpyry saaro mana seromaroro,” āko mā toto.

⁵ Yrome wenikehnōko mā toto, tamoreme senohne tyrise Ritonōpo a ehtoh poko. Tōmiry ke kapu tyrise eya sero nono roropa. Morararo sero nono tapuhse eya tuna ehpiry tomo, tuna kuao, enara.

⁶ Tuna ke roropa nono po aexityā pakatokō tonahkapose eya tuna konōto tukumanohpose ahtao eya.

⁷ Yrome seromaroro Ritonōpo poe ro kapu tōkehko enahpyra ro mana. Sero nono roropa enahpyra mana. Imēīpo kapu enahkapōko mana apoto ke. Tōmiry ke sero nono roropa enahkapōko mana. Senohne enahkaporyhtao tyaa tōmipona pyra exiketō tuarimapōko mana iirypyrymākomo. Toto enahkapōko mana, enara. Moro waro se pyra mokaro mana.

⁸ Yrome wekyry tomo, wenikehpyra ehtoko, Ritonōpo a toiro ēmepiry tyoro pyra mana miume jeimamyry maro. Oxisā mā kehko Ritonōpo a.

⁹ “Oehnōko ropa ase oya xine,” kase Kuesēkomo. “Ekurehnōko mana,” āko imehnō mā repe. Yrome aepyry ropa poko ekurehpyra mana. Penekehpyra rokē mana oeraximarykō poko, oenahkaporykō se pyra toexiryke, oorypyrykō rumekary oya xine enery se toexiryke. Morara exiryke axī pyra oehnōko ropa mana.

¹⁰ Yrome Kuesēkō oehnōko mana. Tuamekaro rokē tapyi esē ahtao omato oehnōko mana. Moro saaro onenetupuhpynō tuamekaro ahtao Kuesēkō oehnōko ropa mana. Aepyry ropa ahtao kapu osenepyra exīko mana, panaikato maro. Kapuaōkō xixi tōkehko zahnōko mā kehko, enahnōko mā kehko. Sero nono tōkehko roropa osenepyra exīko mana.

¹¹ Senohne emero enahkapōko Ritonōpo mana. Moro waro matose. Naeroro oorypyrykō poko pyra ehtoko ipunaka. Kokoro rokē Ritonōpo omipona ehtoko.

¹² Tumūkuru Jezu Kyrixtu enehpōko ropa Ritonōpo mana. Aepyry ropa imomohtoko. Aomipona ehtoko axī aehtohme ropa. Aepyry ropa ahtao kapu zahnōko mana. Enahnōko mana. Xixi tōkehko etunamāko. Iporiry sā exīko axitū moino exiryke.

¹³ Yrome Ritonõpo omihpyry ae ro kapu tyrisene exiiko. Nono roropa myakamãko mana. Tyrisene nono exiiko ropa mana, kure rokẽ exiketõ esaryme. Moro tyrisene exikety poko penetãko sytatose. Eraximãko sytatose, enara.

¹⁴ Wekyry tomo, Kuesẽkõ oepyry ropa eraximãko sytatose. Naeroro kure rokẽ ehtoko. Oorypyrykõ poko pyra ehtoko Ritonõpo omipona ehtoko kokoro rokene. Morara awahtao xine iirypyryme pyra matose exiiko eya. Osepeme exiiko matose imaro.

¹⁵ Otarãme okynã sã Kuesẽkõ oehpyra mana imehnõ py-nanopyry se toexiryke. Penekehpyra mana kypoko xine. Moro eneryke oya xine ynara enetupuhtoko, kypyno xine toexiryke, kukurãkarykõ se mana. Morararo tymerose kuakorõkõ a, Pauru a onenerykõme, tutuarõtanohtose exiryke Ritonõpo a.

¹⁶ Pape tymerose eya Kuesẽkõ oepyry ropa poko. Toitoino inymerotyã jarao hkopyra mana. Tupime mã enetuputyry kyra xine. Naeroro azahkuru rokẽ kuamorepatorỹko zuaro pyra exiketõ mana. Onenetupuhpynõ roropa zae pyra imehnõ amorepãko mana. Ritonõpo omiry tyorõmãko mã toto. Naeroro etuarimatoh taka ytõko mã toto tynyrihpyrykõ epehpyryme.

¹⁷ Wekyry tomo, pohto rokẽ pyra enetupuhnõko matose. Yronomyryme enetupuhnõko matose. Azahkuru imehnõ amorepananõ oepyry waro matose. Naeroro tuaro ehtoko zae omi onurumekapopyra toto ehtohme oya xine. Ritonõpo omiry se pyra mã toto ipunaka.

¹⁸ Yrome matose atamorepakehpyra ehtoko opyno xine Jezu Kyrixtu exiry poko, Kypynanohtnekõme aexiry poko, kuesẽkõme aexiry poko, enara. “Emero motye kure mase. Imehxo kuhse mase,” sykatone eya seromaroro. Morara sykatone eya jũme. Enara.

1 JOÃO

João Nymerohpyry Apitorymano

1 João

Ekarotopo

Sero *1 João* tymerose João a kypyno xine Ritonõpo ehtoh poko te, Ritonõpo pyno kuehtohkõ poko te, imehnõ pyno kuehtohkõ poko roropa. “Ritonõpo kypyno xine ipunaka. Naeroro imehnõ pyno kuahtao xine Ritonõpo maro sytatose, kymarõ xine roropa Ritonõpo mana” (1 João 4.16). Ritonõpo saerehkaneme mana. Imaro kuahtao xine zae ehtoh poko sytatose, osepeme exiko sytatose, zae pyra ehtoh se pyra exiko sytatose. Iiryryryme toehse kuahtao xine kyyryryrykõ ononẽpyra sehtone. “Kyyryryrykõ ekaroryhtao Ritonõpo a kyyryryrykõ korokãko mana. Kure rokẽ kyritorỹko ropa mana kypyno xine toexiryke” (1 João 1.9).

Enaroximãko roropa João mana amorepananõ ajohpãkõ poko: zuzenume rokẽ Jezu ekaroryke eya xine, tupũke pyra, orihpyra, êsemãpyra, karyke ajohpe (1 João 2.22-23; 4.1-3; 5.6-9). Moro amorepatoh ajohpãkõ zuzenu poe mana. Yrome Jezu Kyrixtu enetuputyryhtao kyya xine, Ritonõpo pyno roropa kuahtao xine imehnõ pyno sehtone zae kuehtohkõme.

Sero pape ao

Osekarotopo 1.1-4

Ritonõpo mã saerehkaneme 1.5–2.29

Jezu poenomo, joroko poenomo 3.1-24

Jezu Zuzenu, Jezu zehno exikety 4.1-6

Ritonõpo poe imehnõ pyno 4.7-21

Jezu Kyrixtu enetuputyry poko 5.1-21

Jezu Kyrixtu mã Ritonõpo omiryne

¹ Ynanymerohpyry moro onenerykõme tuaro oehtohkõme Jezu Kyrixtu poko. Aomiry enetuputyryhtao kyya xine orihpỹme exiko sytatose. Pake ahtao nae ro ehse ynororo Tummy maro, nono pyra ro ahtao. Mokyro ynanenease yna enuru ke nymyry. Ynanetase roropa aomiry. Ynanapoiase roropa yna emary ke.

² Mokyro ynanenease tõtumakase ahtao. Morara exiryke oturũko ynanase yna a enetopõpyry poko, jũme Ritonõpo marõme kuehtohkõ poko roropa. Moro waro toehse ynanase tamorepase eya yna exiryke.

³ Yna a enetopõpyry poko ourutorỹko ynanase, aomiry etatopõpyry poko roropa ourutorỹko ynanase osepeme kuehtohkõme, Kumykõ maro, Imükuru Jezu Kyrixtu maro.

⁴ Morara exiryke sero pape merõko ynanase onenerykõme tãkye kuehtohkõme ipunaka.

Saerehkaneme Ritonõpo mana

⁵ Ynara nekaroase Ritonõpo mükuru yna a, ekarotohme ropa oya xine: “Saerehkaneme Ritonõpo mana, xinukutume pyra mã ipunaka iirypyryme pyra toexiryke,” nase yna a ekarotohme ropa oya xine.

⁶ Morara exiryke ynara kananõ mã ajohpe rokene: “Ritonõpo epeme ase,” karyhtao eya xine, yrome tyrypyrykõ poko ro toto ahtao, mokaro mã ajohpe rokene morara karyhtao eya xine. Imehnõ enekunohnõko rokẽ mã toto.

⁷ Mãpyra saeremao exiketõ sã kuahtao xine kyyrypyrykõ poko pyra sytatose. Morara ahtao osepeme exiko sytatose. Mame Jezu Ritonõpo mükuru kyyrypyrykõ kurikãko mana kukurohtao xine tumunuru ke.

⁸ “Tyrypyhpyke pyra ase,” karyhtao kyya xine, osenekunohnõko rokẽ sytatose, morara karyhtao kyya xine, iirypyryme kuexirykõke kukurohtao xine.

⁹ Mãpyra kyyrypyrykõ ekaroryhtao Ritonõpo a kyyrypyrykõ korokãko mana. Kure rokẽ kyritorỹko roropa mana kypyno xine toexiryke. Zae roropa ynororo ipunaka.

¹⁰ Ynara ãko Ritonõpo sero põkomo a: “Emero porehme tyrypyhpyke matose,” ãko. Morara exiryke: “Kure ase. Iirypyryme pyra ase,” karyhtao kyya xine: “Ajohpe mase Ritonõpo,” ãko sã sytatose. Morara ahtao aomiry kukurohtao xine pyra mana, morara karyke kyya xine.

2

Kyrixtu kuakorehmanekomo

¹ Onenerykõme pape merõko ase zuaro oehtohkõme, oorypyrykõ poko pyra oehtohkõme. Mame iirypyryme toehse kuahtao xine Jezu Kyrixtu kuakorehmatorỹko mana kyyrypyrykõ rumekary ropa poko, tyrypyhpyke pyra toexiryke. Morara exiryke oturũko mana kypoko xine Tummy a.

² Kyrixtu rokẽ kyyrypyrykõ kurikaneme mana. Kyyrypyrykõ rokẽ kara, emero ahno rypyry kurikaneme roropã mana.

³ Ritonõpo omiry omipona kuahtao xine tuaro sytatose. Ritonõpo epeme kuexirykõ waro sytatose.

⁴ Imepỹ Ritonõpo omipona pyra exikety ynara karyhtao eya: “Ritonõpo waro ase,” karyhtao eya ajohpe rokẽ mana. Zae pyra mã ipunaka. Imehnõ enekunohnõko rokẽ mana.

⁵ Ritonõpo omipona exiketõ mã Ritonõpo se yronymyryme. Morara kuahtao xine imaro kuexirykõ waro sytatose.

⁶ “Ritonõpo ymaro mana,” karyhtao oya xine, Jezu Kyrixtu sã ehtoko kure rokene.

“Jezu omipona sehtone,” katopo

⁷ Kuku tomo, pape merõko ase onenerykõme Jezu omipona oehtohkõme. Pakato ro sero onetahpyrykõ ro: “Imehnõ pyno ehtoko,” katopõpyry poko eya.

⁸ Jezu saerehkaneme mana. Tuaro pyra kuahtao xine ixinukuturu htoko ytoketõ sã sytatose. Yrome Jezu tonese yna a. Imehnõ pyno aexiry tonese yna a. Morara exiryke tuaro ynanase, saeremao sã toehse ynanase.

⁹ Imepỹ tyekyry zehno exikety ynara karyhtao oya: “Saeremao ase,” karyhtao eya, xinukutumao ro sã mana, tyrypyhpyke exiryke, tyekyry zehno ro toexiryke.

¹⁰ Imehnõ poko enupunaketõ saeremao sã mana, iirypyryme pyra. Imehnõ roropa ipokoino xine iirypyryme pyra exiko mã toto.

¹¹ Yrome imepyny tyekyry zehno exikety xinukutumao ytokety sã mana. Ytoytko mã repe, yrome tosemary onenepyra sã mana. Xinukutume exiryke osenuhmara mana.

¹² Poetohti, onenerykõme pape merõko ase, oorypyrykõ tykorokase Ritonõpo a exiryke, Kyrixtu toorihse exiryke oorypyrykõ ehepyryme. Morara exiryke onenerykõme pape merõko ase.

¹³ Onenerykõme roropa pape merõko ase tamuhpomãkomo. Osemazuhme aexihpyry waro oexirykõke. Onenerykõme roropa pape merõko ase nuasemãkomo, iirypyrymãkõ esẽ typoremãkapose oya xine exiryke.

¹⁴ Onenerykõme pape merõko ase poetohti, Kumykõ waro oexirykõke. Onenerykõme pape merõko ase tamuhpomãkomo, osemazuhme aexihpyry waro oexirykõke. Onenerykõme pape merõko ase nuasemãkomo porempyra oexirykõke, Ritonõpo omiry orẽpyra okurohtao xine mana, iirypyrymãkõ esẽ roropa typoremãkapose oya xine mana.

¹⁵ Jezu onenetupuhpynõ penetatoh poko penetara ehtoko, imehnõ mõkomory poko roropa penetara ehtoko. Jezu onenetupuhpynõ penetatoh poko openetarykohtao Ritonõpo se pyra exiko matose, Jezu onenetupuhpynõ penetatoh poko openetarykõke.

¹⁶ Oty poko Jezu onenetupuhpynõ nahe? Tyrypyrykõ poko rokene. Tonuru zamaro exikety se rokẽ toto. Epyrypãko

rokẽ toto. “Imehnõ motye ase kure. Imehnõ motye ase tỹkyryneke,” ãko mã toto, epyrypãko rokene. Morohne mã Ritonõpo poe pyra mana. Morohne mã Jezu onenetupuhpynõ poe rokene.

¹⁷ Sero nono enahkãko mana. Epõkõ enahkãko roropa mana. Emero toto penetatopõpyry maro toto enahkãko mana. Yrome Ritonõpo omipona exiketõ isene exiko toh mana jumãme.

Kyrixtu zehno exikety

¹⁸ Poetohti, sero nono enahsasaka mana. Morara exiryke Kyrixtu zehno exikety oepyyry enetupuhnõko matose. Pake to-tase oya xine aepyyry poko. Seromaroro tuhke Kyrixtu zehno exiketõ toehse rahkene. Morara exiryke mokaro pokoino enetupuhnõko sytatose sero enahkary poko.

¹⁹ Mokaro Jezu poetory nymyry kara toh kynexine. Morara exiryke turumekase eya xine kymarokomo. Jezu poetoryme nymyry toto ahtao, kymaro xine ro toh exiry. Yrome kurumekatone toto, zuaro kuehtohkõme, Jezu poetoryme pyra toto exiry waro kuehtohkõme.

²⁰ Yrome oya xine Ritonõpo Zuzenu tokarose Kyrixtu a. Morara exiryke zae ehtoh waro matose.

²¹ Onenerykõme pape merõko ase. “Zae ehtoh waro pyra matose,” kara ase oya xine. Yrome zuaro oexirykõke sã pape merõko ase onenerykõme. Zae ehtoh tyorõtara mana. Zae ehtoh ajohpe exipyra mana ipunaka. Moro waro matose.

²² Ynara kane mã ajohpe rokene: “Ritonõpo nymenekahpyry kara mokyro Jezu,” kananõ mã ajohpe rokene. Kyrixtu zehno mã mokaro. Ritonõpo turumekase eya xine. Imũkuru turumekase roropa mã eya xine.

²³ Imũkuru rumekary Ritonõpo rumekary sã roropa mana. Yrome Imũkuru se exiry Ritonõpo se exiry sã roropa mana.

²⁴ Tomeseke ehtoko. ãmorepatopõpyrykõ poko wenikehpyra ehtoko. Osemazuhme onetahpyrykõ poko wenikehpyra ehtoko. Moro poko wenikehpyra awahtao xine Jezu maro matose jũme Ritonõpo maro.

²⁵ Ynara tykase Kyrixtu kyya xine: “Jenetuputyryhtao oya xine orihpyra exiko matose jũme,” tykase kyya xine.

²⁶ Tuhke nae onekunohtõkomo. Mokaro waro oehtohkõme pape merõko ase onenerykõme.

²⁷ Yrome oya xine Kyrixtu a Tuzenu tokarose. Morara exiryke imepỹ ãmorepanekõ se pyra matose Kyrixtu Zuzenu amaro xine exiryke. Kurã ke rokẽ Kyrixtu Zuzenu amorepato mana. Zae rokẽ kuamorepatorỹko mana. ãmorepatopõpyrykõ omipona ehtoko. Kyrixtu onurumekara ehtoko.

²⁸ Poetohti, Jezu onurumekara sehtone, tooehse ropa Jezu ahtao orēpyra kuehtohkōme, ehxiropyra roropa kuehtohkōme aepyry ropa ahtao.

²⁹ Kyrixtu kure rokē exiry waro matose. Morara exiryke kure rokē exiketō enetupuhnōko sytatose Ritonōpo poenōme.

3

Ritonōpo poenomo

¹ Ritonōpo kyse xine exiry menetupuhrou? Kypyno xine mā ipunaka. Morara exiryke ipoenōme toehse sytatose, ty-poenōme tyrise kuexirykōke eya. Yrome Ritonōpo waro pyra exiketō nae sero nono po. Ritonōpo poenōme kuenetupuh-pyra xine mokaro mana zuaro pyra toexirykōke.

² Kuku tomo, seromaroro Ritonōpo poenōme sytatose. Otara exīko sytatou imeīpo? Ynara rokē zuaro sytatose, Kyrixtu tooehse ropa ahtao, isā exīko sytatose ynorro nymyry eneryke kyya xine.

³ Kyrixtu eraximananō mā tomeseke toh mana tyrypyrykō poko pyra toehtohkōme. Kyrixtu sā toehtohkōme, tyrypyhpyke pyra aexiryke.

⁴ Iiryryryme exiketō mā Ritonōpo omipona pyra mā toto. Ynara exiryke, aomipona pyra ahtao iiryryryme exino.

⁵ Kyrixtu tooehse kyyrypyrykō korokase. Tyrypyhpyke pyra ipunaka ynororo. Zuaro matose.

⁶ Kyrixtu omipona exiketō emero porehme tyrypyry rumekāko. Yrome tyrypyry rumekary se pyra exiketō Jezu onenetupuhpyra mana ipunaka, Jezu waro pyra toexirykōke.

⁷ Osenekunohpopyra ehtoko poetohti. Zae kuexirykohtao Kyrixtu sā sytatose, zae rokē aexiryke.

⁸ Tyrypyrykō onurumekara exiketō joroko tamuru poetoryme mā toto. Pake ro joroko tamuru iiryryryme mana omotae pyra, sero nono exipitotopōpyry poe ro. Morara exiryke Ritonōpo mūkuru tooehse, joroko tamuru nyrihpyry enahkapose.

⁹ Ritonōpo poenōme kuahtao xine kyyrypyrykō poko pyra sytatose, Kumykō saaro kuexirykōke, kukurohtaka xine tomōse aexiryke. Kyyrypyrykō poko kyripopyra xine Kumykō mana.

¹⁰ Ynara Ritonōpo poenō enetuputyry, Ritonōpo poenō ty-oro toh mana, joroko tamuru poenō tyoro roropa. Zae pyra exinohtao, imehnō pyno pyra, imehnō anakorehmara roropa mā toto, Ritonōpo poenōme pyra roropa toto exiryke.

Imehnō pyno ehtoko

¹¹ Moino ro Ritonōpo omiry setatone. Ynara āko: “Imehnō pyno ehtoko,” āko.

¹² Kaĩ sã pyra sehtone. Iiryryrymãkõ esẽ poetoryme kynexine. Takorõ totapase eya. Oty katohme takorõ totapase nae eya? Iiryryryme toexiryke. Yrome zakorõ kure rokẽ kynexine.

¹³ Morara exiryke torẽtyke pyra ehtoko Jezu onenetupuhpynõ ozehno xine ahtao.

¹⁴ Osemazuhme orihketõme sehtone. Seromaroro orihpõme kuexirykõ waro sytatose imehnõ pyno kuexirykõke. Imehnõ pyno pyra exiketõ orihketõme ro mana.

¹⁵ Imepõ zehno ahtao otapato ehtoh saaro. Otapatõme toexiryke orihketyme roropa mana, Ritonõpo esaka ytopyra mana.

¹⁶ Ynara imehnõ pyno exiry waro sytatose. Kyrixtu tõsekarose kypyno xine toexiryke, kyyrypyrykõ epehpyryme, orihpyra kuehtohkõme. Morara exiryke Jezu ehtopõpyry sã sehtone. Imehnõ pyno sehtone. Samorepatone roropa toto orihpyra toto ehtohme.

¹⁷ Tymõkomoke kuahtao xine etuarimaketõ poko senupunatone. Enupunara kuahtao xine ajohpe rokẽ sytatose ynara karyhtao: “Ritonõpo se ase yronymyryme,” karyhtao kyya xine. Morara kaxõpo etuarimaketõ poko enupunara kuahtao xine ajohpe rokẽ sytatose. Mãpyra etuarimaketõ poko kuenupunarykohtao, ajohpe pyra sytatose.

¹⁸ Poetohti, imehnõ poko senupunatone kuomirykõ ke rokẽ pyra. Senupunatone kueanokõ maro, kure rokẽ toto ritohme roropa.

Poremãpyra sytatose

¹⁹ Morara kuahtao xine zae ehtoh omipona kuexirykõ waro sytatose. Poremãpyra sytatose Ritonõpo õpataka kuahtao xine.

²⁰ Kuehxirotopõpyrykõ motye mã Ritonõpo nyhxirotary. Yrome iiryryryme pyra kuahtao xine: “Ehxiropyra ehtoko. Ohxiropyra xine ase,” ãko Ritonõpo mana, emero zuaro toexiryke.

²¹ Morara exiryke ehxiropyra sytatose Ritonõpo õpataka kuahtao xine.

²² Emero ekarõko mã Ritonõpo kyya xine tõmipona kuahtao xine. “Otytyko se ase,” karyhtao kyya xine, ekarõko mana tyamaro kuexirykõke.

²³ Ynara ãko rokẽ mã Ritonõpo kyya xine: “Umũkuru Jezu Kyrixtu enetupuhtoko,” ãko mana. “Imehnõ pyno ehtoko,” ãko roropa mana, Kyrixtu namorepatopõpyry saaro.

²⁴ Ritonõpo omipona exiketõ imaro mana. Onurumekara roropa Ritonõpo mana. Kymaro xine aexiry waro sytatose Tuzenu tokarose kyya xine exiryke.

4

Onekunohtō zuzenu poko

¹ Jepe tomo, Ritonōpo Zuzenu nae ase kananō mā emero pyra zae mā toto. Morara exiryke toto omiry etatoko aporo. Ynara kahtoko aporo oxime rokene: “Ritonōpo omiry sā hnae?” kahtoko aporo. Ritonōpo omiry sā ahtao Ritonōpo Zuzenu nae mā toto. Yrome Ritonōpo omiry sā pyra ahtao Ritonōpo Zuzenu pyra mā toto. Tuhke ajoajohpe exiketō ytoytōko urutōme repe.

² Ynara Ritonōpo Zuzenu nae exiketō enetupuhnōko matose: “Jezu Kyrixtu, Ritonōpo mūkuru nymyry tonuruse ahnome sero nono po,” kananō rokē mā Ritonōpo Zuzenu nae.

³ Yrome moro poko: “Ajojhe,” kananō mā Ritonōpo Zuzenu pyra mā toto. Kyrixtu zehno exikety zuzenu rokē nae. Kyrixtu zehno exikety oepyry poko metatose. Seromaroro taro mana sero nono po.

⁴ Yrome oya xine ajoajohpākō typoremākapose Ritonōpo poetoryme oexirykōke. Ritonōpo poe urutō kō poenohnanō typoremākapose oya xine. Toipe Ritonōpo Zuzenu okurohtao xine orēpyra mana. Joroko zuzenu motye mana. Jezu onenetupuhpynō kurohtao mā joroko zuzenu rokene.

⁵ Mokaro Ritonōpo poetory tō urutō kō poenohnōko rokē mā toto. Jezu onenetupuhpynō oturutoh poko rokē mā toto. Mame toto etāko mā Jezu onenetupuhpynomo, Jezu onenetupuhpyra toexirykōke.

⁶ Yrome Ritonōpo poetoryme ynanase. Morara exiryke Ritonōpo waro exiketō mā yna omiry etāko mā toto. Yrome Ritonōpo poetory tō kara yna omiry onetara mā toto. Morara exiryke moro ke Ritonōpo Zuzenu nae exiketō waro sytatose, zae omi etāko mā toto. Ajojohpe exiketō waro roropa sytatose.

Ritonōpo poe imehnō pyno sytatose

⁷ Jepe tomo, imehnō pyno sehtone. Ritonōpo poe sytatose imehnō pyno. Imehnō pyno kuahtao xine Ritonōpo poenōme sytatose. Ritonōpo waro roropa sytatose.

⁸ Ritonōpo imehnō pyno ipunaka. Morara exiryke imehnō pyno pyra exiketō Ritonōpo waro pyra mā toto.

⁹ Ynara kypyno xine toexiry enetupuhpōko kyya xine Ritonōpo mana. Tumūkuru nymyry tonehpose sero pona orihpyra kuehtohkōme, enetuputyryke kyya xine.

¹⁰ Ynara sā Ritonōpo kypyno xine exiry, osemazuhme Ritonōpo pyno pyra sehtone. Yrome kypyno xine ro mana. Morara exiryke Tumūkuru tonehpose kukurākanekōme, kyyrypyrykō korokatohme eya.

11 Morara exiryke imehnõ pyno sehtone kypyno xine Ritonõpo ehtoh samo.

12 Ritonõpo onenepitopyra sytatose. Imehnõ pyno kuahtao xine Ritonõpo kukurohtao xine mana. Kuakorehmatorỹko mana imehnõ pyno kuehtohkõ poko.

13 Mame Ritonõpo maro kuexirykõ waro sytatose. Kukurohtao xine aexiry waro roropa sytatose Tuzenu tokarose kyaa xine exiryke.

14 Tumũkuru tonehpose Ritonõpo a sero nono põkõ kurãkaneme ehtohme. Moro ynanenease. Moro poko imehnõ amorepãko ynanase.

15 “Jezu Ritonõpo mũkurume nymyry mana,” kananõ maro Ritonõpo mana. Ritonõpo maro roropa toh mana.

16 Ritonõpo kypyno xine exiry waro sytatose, moro tone-tupuhse kyaa xine exiryke.

Toipe Ritonõpo imehnõ pyno ipunaka. Morara exiryke imehnõ pyno kuahtao xine Ritonõpo maro sytatose. Zuzenu roropa kukurohtao xine mana.

17 Kyrixtu ehtoh sã toehse sytatose sero nono po. Naeroro kuakorehmatorỹko Ritonõpo mana imehnõ pyno kuehtohkõme, ehxiropyra kuehtohkõme iirypyrymãkõ apiakatoh po.

18 Imehnõ pyno kuahtao xine oserehpyra sytatose. Yrome imehnõ pyno pyra kuahtao xine ihxipỹke rokẽ sytatose exĩko. “Otarãme Ritonõpo juãnohnõko mana,” ãko sytatose. Morara ahtao tupime mã imehnõ pyno kuehtohkõ exĩko, imehnõ pyno pyra toehse kuexirykõke.

19 Osemazuhme Ritonõpo kypyno xine. Morara exiryke imehnõ pyno sytatose Ritonõpo poe.

20 Ynara kananõ mã: “Ritonõpo poko enupunãko ase,” kananõ mã Jezu poetory zehno ahtao ajohpe rokẽ mã toto. “Ritonõpo pyno ase,” ãko mã toto. Otãto tynenehtorykõ poko enupunãko nah? Mãkara tynenerykõ poko enupunara mã toto. Morara ahtao Ritonõpo pyno ehsaromepyra mã toto tyekyrykõ poko enupunara toehtohkõ samo.

21 Ynara Kyrixtu nekarohpyry kyaa xine: “Ritonõpo pyno oexirykõ se awahtao xine, imehnõ pyno ehtoko roropa,” tykase Jezu kyaa xine.

5

Jezu onenetupuhpynõ poremãkapory poko

1 Jezu enetupuhnanõ Ritonõpo nymenekahpyryme mã toto ipoenõme. Jũ pyno kuahtao xine Imũkuru pyno roropa sytatose.

² Ritonõpo poenõ pyno sytatose. Mokaro pyno kuexirykõ waro sytatose, Ritonõpo se kuexirykõke, aomipona roropa kuexirykõke.

³ Ynara rokẽ Ritonõpo se kuexirykomo, aomipona kuexirykomo. Tupime pyra roropa aomipona kuexirykõ mana.

⁴ Jezu onenetupuhpynõ poremãkapory waro Ritonõpo poenõ mana. Ynara rokẽ Jezu onenetupuhpynõ poremãkapõko sytatose. Jezu enetuputyryke kyya xine kuakorehmanekõme.

⁵ Onokãkõ Jezu onenetupuhpynõ poremãkapõko nae? Jezu Kyrixtu enetupuhnanõ rokene, Ritonõpo mûkurume aexiry enetuputyhpõkõ rokene.

Kutuarõtanohekomo Jezu Kyrixtu poko

⁶ Jezu Kyrixtu tooehse tarona. Orihse tooehse kukurika-tohkõme tumunuru ke. Tõsẽpurihkapose roropa nakuaka. Nakuaka rokẽ pyra osẽpurihkapose tooehse, kukurikase xine roropa tooehse tumunuru ke. Moro poko zae Ritonõpo Zuzenu kuurutorỹko mana zae aexiryke.

⁷ Oseruao nae kutuarõtanohekomo Ritonõpo mûkurume Jezu exiry poko.

⁸ Ritonõpo Zuzenu kutuarõtanohtorỹko mana Ritonõpo mûkurume Jezu exiry poko. Jezu õpurihkatopõpyry poko kuemynyhmarykohtao Ritonõpo mûkurume Jezu enetupuhnõko sytatose. Jezu orikyry poko roropa kuemynyhmarykohtao Ritonõpo mûkurume Jezu enetupuhnõko sytatose, enara. Morohne poko tuarõtãko sytatose.

⁹ “Ajohpe,” kara sytatose ahno nekarohpyry poko. Yrome Ritonõpo nekarohpyry imehnõ nekarohpyry motye kuhse zae. Ritonõpo nekarohpyry ynara mana: “Jezu Umûkuru nymyryme mana,” ãko.

¹⁰ Naeroro Jezu Ritonõpo mûkurume enetupuhnanõ tuarõtãko toto. Zae toexirykõ waro roropa toto tukurohtao xine. Yrome Ritonõpo onenetupuhpynõ ajohpe Ritonõpo ekarõko mã toto Ritonõpo omihpyry Tumûkuru poko onenetupuhpyra toexirykõke, Jezu Ritonõpo mûkurume nymyry onenetupuhpyra toexirykõke.

¹¹ Ynara Ritonõpo nekarohpyry sero. Orihpyra kyritorỹko Ritonõpo mana Tumûkuru enetuputyryke kyya xine.

¹² Ritonõpo mûkuru maro exiketõ orihpyra mã toto. Yrome Ritonõpo mûkuru maro pyra exiketõ orihketõme toto.

Orihpỹme kuexirykõ poko

¹³ Onenerykõme pape merõko ase orihpỹme oehtokõ waro oehtokõme, Jezu Ritonõpo mûkuru enetuputyryke oya xine.

¹⁴ Mame kuomirykõ etãko Ritonõpo mana: “Papa, otytyko se ase. Omoro rokẽ zuaro mase. Õmiry omipona se rokẽ ase,” karyhtao kyya xine, kuomirykõ etãko mana. Morara exiryke orẽpyra sytatose Ritonõpo maro kuotururukohtao.

¹⁵ Ritonõpo maro kuotururukohtao kuomirykõ etãko mana. Naeroro: “Papa, otytyko se ase,” tykase kuahtao xine, tuaro sehtone. Kynekaropohpyrykõ emero ekarõko mã Ritonõpo kyya xine.

¹⁶ Imepỹ Jezu poetory eneryhtao tyyrypyry poko ahtao, oturutoko Ritonõpo a ipoko, ikurãkatohme ropa, jũme orihpyra aehtohme. Yrome tyoro kyyrypyrykõ nae orihmapotono. Moro poko: “Oturutoko Ritonõpo a,” kara ase oya xine. Yrome Jezu poetory tõ tyyrypyry poko toehse ahtao: “Oturutoko Ritonõpo a,” ãko ase oya xine.

¹⁷ Emero kyyrypyrykõ popyra. Yrome iiryppyry nae orihmapotõ kara.

¹⁸ Ynara zuaro sytatose, Ritonõpo poenõ tyyrypyrykõ poko pyra mã toto. Ritonõpo mükuru toto ewomãko mana toto onyryhmara joroko tamuru ehtohme.

¹⁹ Ritonõpo poetoryme sytatose. Moro waro sytatose. Jezu onenetupuhpynõ mã joroko tamuru poetoryme.

²⁰ Ynara zuaro roropa sytatose, Ritonõpo mükuru tooehse kyya xine tuaro kuehtohkõme, Ritonõpo waro roropa kuehtohkõme. Ritonõpo nymyry maro sytatose. Imükuru maro roropa sytatose, Jezu Kyrixtu maro. Mokyro mã Ritonõpome nymyry. Mokyro maro orihpyra exiõko sytatose jumãme.

²¹ Poetohti, joroko tõ poko pyra ehtoko. Osenekunoh-popyra ehtoko. Enara.

2 JOÃO

João Nymerohpyry Asakoromano

2 João

Ekarotopo

Sero 2 João tymerose amorepane João a Jezu poetory tō oximōmākō neneryme, osepyno toto ehtohme.

Enaroximāko roropa João mana: “Ajoajohpākō namorepatoh onetara ehtoko. Toto omipona pyra ehtoko roropa ipunaka,” āko mana.

Sero pape ao

Osekarotopo 1-3

Zae ehtoh, imehnō pyno exiry 4-11

Aosekazumatopōpyry 12-13

¹ Ynymerohpyry moro oneneryme xihxi, opoenō neneryme roropa. Ritonōpo nymenekahpyryme mase. Ywy ase João tamuximehxo exiketety.

Opyno xine ase ipunaka. Ywy ro rokē kara, emero Jezu omipona exiketō opyno xine roropa nase. Moro omi zae mana, Jezu omiry.

² Jezu omiry kukurohtao xine exiryke, opyno xine ynanase. Aomiry kukurohtao xine exikehpyra mana, jumāme.

³ Ynara āko ase Ritonōpo a: “Papa Kapuaono, kure rokē yna tyriko. Yna poko oenupunako. Torētyke pyra yna tyriko ōmiry enetupuhthohme yna a, imehnō pyno roropa yna ehtohme,” āko ase. Morara āko ase Jezu Kyrixtu a, Ritonōpo mūkuru nymyry a.

Zae exiry imehnō pyno exiry poko

⁴ Opoenō tō Jezu omipona mā toto, emero pyra repe. Aomipona exiketō waro jexiryke, tākye toehse ywy toto poko, Ritonōpo nekarohpyry omipona toto exiryke.

⁵ Morara exiryke ynara āko ase oya xihxi, imehnō pyno sehtone. Ritonōpo poe sero ymerono oneneryme. Seromato kara sero repe, pakato ro, osemazuhme Ritonōpo nekarohpyry ro, morō ymerono.

⁶ Jomiry metatose apitoryme, ynara katopōpyry ya: “Kure imehnō tyritoko,” katopōpyry metatose ya, Jezu Kyrixtu enetupuhpitoryhtao oya xine. Imehnō kure riryhtao kyya xine, Ritonōpo omipona sytatose.

⁷ Tuhke onekunohtōkō nae ytoytoketomo. “Jezu Kyrixtu tonuruse ahnome,” kara exiketomo. Mokaro mā onekunohtōme mā toto, Kyrixtu zehno exiketomo.

⁸ Tomeseke ehtoko oenekunohpyra xine imehnõ ehtohme. Tonekunohse awahtao xine eya xine, yna erohtopõpyry ahnikapõko matose. Yrome oenekunohpyra xine imehnõ ahtao, tãkye exiiko ynanase yna erohtamitu apoiryke yna a Ritonõpo a, emero porehme.

⁹ Jezu Kyrixtu namorepatopõpyry rumekananõ mã Ritonõpo poetoryme pyra exiiko. Morararo Kyrixtu namorepatopõpyry motyẽkananomo. Yrome onurumekara exiketõ Kumykõ poetoryme mana. Imükuru nymyry poetoryme roropa mã toto.

¹⁰ Tyorõ amorepatõ tooehse ahtao oya xine, Kyrixtu namorepatopõpyry kara ekarone tooehse ahtao, ynara kara ehtoko: “Omõko ytapyĩ taka,” kara ehtoko eya. “Torẽtyke pyra exiko, Ritonõpo amaro mana,” kara roropa ehtoko eya.

¹¹ Morara karyhtao oya xine isaaro matose, akorehmaneme roropa matose iirypyry poko.

Aosekazumatopõpyry

¹² Itamurume oururukõ se ase repe. Yrome ase pape merory se hkopyra. Okynã pyra jytory se ase myaro. Oximaro kuahtao xine oturũko sytatose tãkye kuehtohkõme ipunaka.

¹³ Apaxiry roropa Ritonõpo nymenekahpyryme mana.

“Kure pãna mã repe,” ãko nase apaxiry poenomo oya oturupõko toto. Enara rokene.

3 JOÃO

João Nymerohpyry Oseruaono

3 João

Ekarotopo

Sero 3 João tymerose amorepane João a tope Kaju neneryme. Kaju eahmãko mana: “Kure mase, imehnõ Jezu poetory tõ takorehmase oya imehnõ amorepary poko Jezu enetuputyry poko,” ãko. Mame Tioterepe zupokãko mana, zae pyra exiryke: “Mokyro Jezu poetory amorepaxĩpo toeramase ropa tyrypyry poko toehtohme ropa,” ãko. Mame Temetyriu eahmãko roropa mana zae ehtoh poko ynororo exiryke.

Sero pape ao

Osekarotopo 1

Kaju eahmary 2-8

Tioterepe zupokary 9-10

Temetyriu eahmary 11-12

Osekazumatopo 13-15

¹ Ynymerohpyry moro oneneryme, konohno Kaju. Opyno ase ipunaka. Ywy ase João tamuxime exikety.

² Konohno, opyno jexiryke opoko oturũko ase Ritonõpo a kure rokẽ oehtohme akuakuruhtara oehtohme. Orẽpyra oexiry waro ase, Ritonõpo omipona oexiry, sekese oexiry, enara.

³ Moino Jezu poetory tõ tooehse xiaro. Tokãtose omoro kure. Naeroro tãkye toehse ywy: “Omi kurã omipona Kaju mã rahkene, pake aehtopõpyry saaro,” tykase toto.

⁴ Toipe ywy, ypoenõ Ritonõpo omipona exiry ekary etaryhtao, tãkye ase. Ypoenõme sã toehse matose ynamorepatyãme oexirykõke.

Kure Kaju ekarotopõpyry

⁵ Konohno, opyno ase yronomyryme. Orẽpyra erohnõko mase, Jezu poetory tõ akorehmary poko. Katonõme toto ahtao kure toto rĩko ro mase. “Kure Kaju yna riasene,” tykase mokaro, Jezu poetory tomo, amaroino aehtyã xiaro.

⁶ Morara tykase toto, Jezu poetory oximõmãkõ netaryme taro. Amaroino aytorykõ ropa ahtao imepỹ pona tymõkomoke pyra toto anaropopyra exiko. Otytyko ekaroko eya xine, nae oehtoh tonõ ekaroko eya xine. Morara awahtao kure mase Ritonõpo a, aomipona toto erokuruke,

⁷ Kyrixtu omiry poko imehnõ amorepase toto ytoryke. Ynara exiryke, Jezu poetory tõ kara tỹkyryry onekaropyra eya xine mana.

⁸ Morara exiryke sakorehmatone toto Jezu poetoryme kuexirykõke. Mokaro akorehmaryhtao kyya xine, imaro xine sã imehnõ amorepãko sytatose Kyrixtu poko. Kyrixtu omiry ajohpe pyra mana.

Tioterepe, Temetyriu

⁹ Pape ymeroase inunõkara Jezu poetory tõ neneryme. Mahxo Tioterepe toto esẽme toexiry se nã roropa. Ynymerohpyry se hkopyra mana.

¹⁰ Jytoryhtao oya xine ourutorỹko ase ipoko. Eya tykerek-eremase yna itamurume, ixihpyryme ipunaka. Ajoajohpe rokẽ mana. Moro motye; Jezu poetory tõ onynyhmapopyra mana tytapyĩ tao. Mame imehnomo a toto nyhmaporyhtao, inyhmapohpõkõ zehno exĩko mana. Toto aropory se roropa mana oximõmãkõ htae, Jezu poetory tõ htae!

¹¹ Konohno, opyno ase. Naeroro iirypyrymãkõ osy-poenohno, kurãkõ rokẽ ipoenohko. Kure imehnõ rinanõ Ritonõpo poetoryme mã toto. Yrome tyrypyry poko exiketõ Ritonõpo onenetupuhpitopyra mã toto.

¹² Imehnõ Temetyriu ekãtõko kure, zae aexiryke. Yna a roropa mã kure, yna omiry ajohpe pyra roropa. Zuaro matosẽ.

Aosekazumatopõpyry

¹³ Itamurume oururukõ se ase repe, yrome pape merory se hkopyra ase roropa.

¹⁴ Okynã pyra jytory se ase oya xine. Moero sytase oturũko, toytose jahtao.

¹⁵ “Torẽtyke pyra Kaju tõ tyriko,” ãko ase Ritonõpo a opoko xine. “Sekese rokẽ tyriko toto,” ãko ase opoko xine.

“Kure pãna mano?” kary se oepe tõ mana oya. “Kure pãna matou?” kary se roropa ynanase amarõkomo a, yna epe tomo a emero. Enara rokene.

JUTA

Nymerohpyry sero

Judas

Ekarotopo

Sero pape tymerose Juta a Jezu enetupuhnanõ neneryme. Enaroximãko mana zae pyra amorepananõ namorepary poko. Tyyrypyrykõ poko mã toto, mame imehnõ akorehmãko roropa mã toto iiryppyryme toto ehtohme. Naeroro: orẽpyra ehtoko mokaro poremãkapory poko. Ritonõpo omiry kurã Jezu poko onurumekara ehtoko, zae ehtoh poko oehtohkõme. Tomeseke ehtoko oenekunohpyra xine mokaro ehtohme. Imeĩpo mokaro wãnohnõko Ritonõpo mana iiryppyrykõ epehpyryme.

Sero pape ao

Osekarotopo 1-2

Amorepananõ ajohpãkomo 3-16

Enaroximatopo, tuaro ehtopo 17-23

Aotururu Ritonõpo eahmaryme 24-25

¹ Ynymerohpyry moro onenerykõme. Ywy ase Juta, Jezu Kyrixtu poetory. Tiaku akorõ roropa ase.

Tymenekase matose Ritonõpo a typoenõme oehtohkõme. Kumykõme nymyry mana. Opyno xine mana ipunaka. Jezu Kyrixtu roropa oewomatorỹko mana popyra oripopyra xine imehnõ ehtohme.

² Ynara ãko ase Ritonõpo a opoko xine: “Kure rokẽ opoenõ tyriko Papa. Torẽtyke pyra tyriko toto. Imehnõ pyno tyriko roropa toto ipunaka,” ãko ase.

Zae pyra amorepatõkõ poko, ajohpãkõ poko

(2 Peturu 2.1-22)

³⁻⁴ Wekyry tomo, opyno xine ase. Apitoryme pape merory se exiase kukurãkatopõpyrykõ poko. Yrome Ritonõpo se pyra exiketõ xiaro. Omatome tooehse toto. Ritonõpo omiry kurã Jezu Kyrixtu poko tyorõmãko mã toto. “Kure kyyrypyrykõ poko ro kuahtao xine,” ãko toh mã repe. Ajohpe rokẽ mã toto morara karyhtao eya xine. Tyyrypyrykõ poko toto. Jezu Kyrixtu rumekãko roropa mã toto. Toiro Jezu Kyrixtu mana Kuesẽkomo, Kypynanohnekomo. Yrome: “Yna Esẽ kara mokyro,” ãko mã toto, ise pyra toexirykõke. Pake mokaro wãnopryy poko tymerose Ritonõpo omiryryme.

⁵ Morohne waro matose repe. Yrome owenikehkaporykõ se ropã ase. Pake Izyraeu pary tõ typynanohse Ritonõpo

a. Ejitu poe tarose toto eya. Morarame onenetupuhpynõ tonahkapose ropa eya.

⁶ Wenikehpyra ehtoko roropa Ritonõpo nenyoyhtyã poko. Toitoin mokaro imehxo toexirykõ se toehse. “Ritonõpo sã orẽpyra sytatose,” tykase toto ajohpe. Ritonõpo ime exiry ty-poenohse eya xine. Morara exiryke mokaro emãko Ritonõpo mana etuarimatohtaka. Ketike sã tymyhse mã toto jũme xinukutumao. Tũtara mã toto apiakatohtakonõto eraximatohtame toto a. Toehse ropa Jezu ahtao: “Popyra matose ya,” ako mã eya xine. Wenikehpyra ehtoko mokaro poko, Ritonõpo ime exiry poenohnanõ poko.

⁷ Wenikehpyra ehtoko Sotoma põkõ poko, Komora põkõ poko roropa, imehnõ pata pitiko põkõ poko roropa. Morohne pata põkõ popyra toehse tyrypyrykõ poko xihpyry, Ritonõpo nenyoyhtyã iiryryrymãkõ samo. Imehnõ nohpo poko toehse toto, imehnõ ryhpopãkãko roropa. Naeroro Sotoma põkõ tuãnohse Ritonõpo a. Etuarimãko mã toto jũme apotoimo htao, imehnõ zuaro ehtohme iiryryrymãkõ wãnohyry poko Ritonõpo a. Moro poko osenetupuhtoko.

⁸ Mokaro oehsenãkõ oya xine pakatokõ sã roropa mã toto. Tõsenehtopõpyrykõ ae ro tamoreme xine tokokõ poe iiryryryme exiko mã toto. Ritonõpo imehxo ehtoh eunohnõko mã toto, aomiry se pyra toexirykõke. Tuisa tõ kapuaõkõ poihtõko roropa mã toto.

⁹ Mokaro sã pyra Mikeu kynexine, Ritonõpo nenyokyhpyry tuisamehxo exikety. Joroko tamuru maro tõsezusezuhse toto Moeze ekepyry poko. “Onoky Moeze ekepyry zonẽnõko nae? Ywy,” tykase toto. Yrome joroko tamuru onypoihtopyra Mikeu kynexine. “Xihpyryme mase,” kara tokurehse ynororo. Ynara rokẽ tykase: “Kuesẽkõ ourũko mana,” tykase.

¹⁰ Yrome mokaro Ritonõpo se pyra exiketõ mã imehnõ poihtõko mã toto, onenetupuhpyra toexirykõke. Tamoreme tuaro mã toto onokyro samo. Naeroro zuaro toehtohkõke osenahkãko mã toto.

¹¹ Imehnõ motye etuarimakehpyra tohtama. Kaĩ ehtopõpyry sã toehse mã toto. Tyrypyry onykorokapopyra tokurehse ynororo. Mame azahkuru kahpyry se rokẽ toehse toto, tineru apoitohme tyra xine, Paraão ehtopõpyry samo. Ritonõpo omipona pyra toexirykõke, Kora ehtopõpyry samo, osenahkãko mã toto.

¹² Toiparo rokẽ oximõnõko mã toto amaro xine Jezu orih-topõpyry poko osenetupuhtohme. Kamisa xikuromã sã nuriame mã toto arãnao xine. Eukuru poko emotyẽkãko mã toto. Etõnõko mã toto imehnõ neneryme. Yrome ehxiropyra mã toto. Osepyno rokẽ mã toto. Akurũ sã mã toto konopo pyra ahtao. Tyryrykane a akurũ aroarory sã mã toto. Toiparo rokẽ

ytoytōko mā toto. Epery zoko sã roropa mā toto topere pyra tokurehse ahtao. Kure ehtoh poko pyra mā toto. Wewe orihsẽ sã roropa mā toto imity maro touhpyry samo.

13 Pohkane konōto sã roropa mā toto tuna konōto kuaõ samo. Ātaryka arōko pohkane, isawã xikuromākomo. Moro sã mokaro rypyry osenēko. Xirikuato ytoytokeyme toehse ahtao, moro sã mā mokaro exīko. Toto esary menekāko Ritonōpo mana, mya xinukutumao, jūme toto ehtohme moero.

14 Pake mokaro poko tōturuse Enoke. Ritonōpo poe urutōme Enoke kynexine. Atão paryme roropa Enoke kynexine. Ynara tykase ynororo: “Enetoko ke Kuesēkō oehnōko mana tyneny-ohyã tuhkākō maro.

15 Sero pōkō emero apiakase oehnōko mana. Iirypyrymākō wānohnōko roropa mana tōmipona pyra toto exiryke. Toto nyrytã xihpyry ehepyryme toto wānohnōko mana. Toto omihpyry xihpyry ehepyryme roropa toto wānohnōko mana,” tykase Enoke pake Ritonōpo poe.

16 Mokaro Ritonōpo se pyra exiketō epyrypāko mā toto kokoro rokene kure toexirykō poko. Imehnō kerekeremāko kahpyry mā toto. Toto hxirōko roropa mā toto. Typeneta-tohkō xihpyry poko rokē mā toto. Imehnō poko epyrypāko roropa mā toto tōmipona toto ritohme.

Tuaro ehtoko, tomeseke ehtoko

17 Wekyry tomo, mokaro sã pyra matose. Pake tamorepase matose Kuesēkō Jezu Kyrixtu nymenekatyamo a.

18 Ynara tykase toto oya xine Kuesēkō omi poe: “Imeīpo sero etyhpyry po imehnō oehnōko oya xine mana. Oeunohtorỹko mā toto. Typeneta-tohkō poko rokē mā toto. Atahmākāko roropa mā toto Kyrixtu oepyyry ropa poko,” tykase.

19 Mokaro Ritonōpo se pyra exiketō Jezu poetory tō oxiehno tyriko mā toto osepeme pyra toto ehtohme. Ritonōpo Zuzenu maro pyra mā toto. Typeneta-tohkō poko rokē mā toto. Ritonōpo omipona pyra mā toto.

20 Yrome, wekyry tomo, Jezu tonetupuhse oya xine oesēkōme. Itamurumehxo enetupuhtoko seromaroro. Emero motye kure Jezu enetuputyry mana. Ritonōpo Zuzenu kyjamihtanohtorỹko mana. Naeroro oturutoko Ritonōpo maro ijamitunuru ke.

21 Penekehpyra ehtoko Ritonōpo omipona oexiry poko. Kypyno xine mana ipunaka. Kuesēkō Jezu Kyrixtu oepyyry ropa eraximatoko. Kuarotorỹko mana tosaka tymaro kuehtohekōme jūme.

22 Toitoine Jezu poetory māsa rokē enetupuhnōko mā toto. Ynara kahtoko eya xine: “Māsa rokē pyra, yronomyryme Jezu enetupuhtoko,” kahtoko eya xine.

²³ Toto ipynanohtoko, apotoimo htaka ytopyra toto ehtohme. Apoto htaka aepukahpyry anymyry sã oya xine iirypyrymãkõ ipynanohtoko. Tomeseke roropa ehtoko toto pyno awahtao xine, oorypyrykõ poko pyra oehtohkõme roropa, toto sã pyra oehtohkõme.

Kure Ritonõpo ekarõko

²⁴ Kypynanopyrykõ waro Ritonõpo mana, kyyrypyrykõ poko pyra kuehtohkõme. Kuarotorỹko roropa mana tosaka jũme tymaro kuehtohkõme. Kurãme kyritorỹko roropa mana, iirypyryme pyra tãkye kuehtohkõme tymaro, Imehxo Exikety maro. Morara kure kuhse mana.

²⁵ Ynoro rokẽ Ritonõpome mana. Imepỹ pyra mana. Kukurãkanekõme mana Jezu Kyrixtu tonetupuhse kyya xine exiryke Kuesẽkõme. Naeroro: “Emero motye kure mase,” sykatone eya. “Emero motye tuisamehxo roropa mase. Emero motye õmiry jamihme mana. Yna esẽme imehxo mase,” sykatone eya. “Moino ro morara mexine. Morararo mase seromaroro. Kokoro rokẽ morararo mase exikehpyra jũme,” sykatone eya. Enara.

APOKARIPXI

Ritonõpo Nenepohpyry João a Apocalipse Ekarotopo

Apokaripxi tymerose João a Jezu poetory tō ryhmaryhtao romano tuisary a, mokyro eahmary se pyra toto exiryke. João tapuruse kynexine ahmõta Patimo po Ritonõpo omiry ekaroryke eya Jezu poko. Mame tynmerohpyry taropose eya Jezu enetupuhnanõ neneryme 7mã pata tō pona Azia po, Turukia nonory po. Jezu enetupuhnanõ jamihtanohpõko mana eanahtotohme, anamonohpyra toto ehtohme Jezu enetuputyry poko tyryhmase toto ahtao ro.

Moro tynmerohpyry ao Ritonõpo nenepohpyry tō ekarõko mana. Morohne eneryke ynara enetupuhnõko sytatose: joroko tamuru jamitunuru enahnõko mana, typoremãkasẽme exiõko mana ipoetory tō maro. Yrome Ritonõpo orẽpyra mana Jezu Kyrixtu maro. Emero anamonohpyra exiketõ Jezu enetuputyry poko jũme isene exiõko Ritonõpo maro kapu ao, Ritonõpo nyrihpyry kasenato ao.

Sero pape ao

Osekarotopo 1.1-8

Jezu Kyrixtu osenepotopo 1.9-20

Aomiry typoetory tomo a 2.1–3.22

Enepotoh pape apuhtoh 7me 4.1–8.5

Rueimo 7me 8.6–11.19

Nohpo te, zakareimo 12.1-18

Asakoro onokyroimo 13.1-18

Imehnõ enepotoh tonomo 14.1-20

7me kasana 15.1–16.21

Papironia, nohpo 17.1–19.4

Imehnõ enepotoh tonomo 19.5–20.15

Kapu kasenato, nono kasenato, Jerusarẽ 21.1–22.5

Jezu oepyry ropa poko 22.6-21

¹ Moro João nymerohpyry, Jezu Kyrixtu nenepotyã poko. Ritonõpo nekarotyã morohne typoetory tō amorepatohme, imeiõpo ehtoh poko, zuaro toto ehtohme. Mame Kyrixtu a morohne poko typoetory tō João a, tutuarõtanohpose tynenyokyhpyry a.

² Mame João a tynenehpyry tokarose emero porehme. Morohne tymerose sero poko, Ritonõpo nekarohpyry, Jezu Kyrixtu namorepatopõpyry, enara.

³ Tãkye exiõko matose sero pape sekeremaneme awahtao xine. Tãkye roropa exiõko matose sê omi etaneme awahtao

xine, otato roropa awahtao xine. Ritonõpo poe sero tymerose. Okyna hkopyra serohne exïko mana emero. Ekurehpyra mana.

“Kure pãna matou?”

⁴ Ynymerohpyry moro onenerykõme, Jezu poetory tõme matose, 7me pata põkõme matose Azia rãnao. Ywy ase João.

Oturũko ase Ritonõpo a opoko xine. Ritonõpome mana, moino ro kynexine, jumãme exikehpyra roropa mana. Ynara ãko ase eya opoko xine: “Kure rokẽ opoetory tõ tyriko Papa. Torẽtyke pyra tyriko toto,” ãko ase. Ritonõpo Zuzenu a kure oriporykõ se ase roropa, Ritonõpo apõ êpataka exikety a, torẽtyke pyra oehtohkõme.

⁵ Jezu Kyrixtu a roropa kure oriporykõ se ase. Kutuarõtanohnekõme mana, zae aomiry exiryke. Aẽsemamyhpyry ropa ynororo osemazuhme toorihxïpo. Imeïpo kuẽsemãkapotorỹko ropa mana tõsemãtopõpyry ropa saaro. Tuisa tõ esẽme mã ynororo.

Kypyno xine roropa mana. Toorikyry ke tymyhpokase ropa sytatose eya, kyyrypyrykõ poko pyra kuehtohkõme,

⁶ Ritonõpo maro oturuketõme kuehtohkõme Jũ maro oturuketõme, ipoetoryme roropa kuehtohkõme. “Kure Jezu Kyrixtu mana tuisamehxo. Jamihmehxo roropa mana jũme,” sykatone ipoko, enara.

⁷ Enetoko ke! Oehnõko ropa mana akuru htoko. Emero mã mokyro enẽko, tuohpõkõ roropa. Mame sero nono põkõ emero xitãko mã toto mokyro eneryke tyya xine. Morara ahtao ro, osehko ropa Jezu, enara.

⁸ “Ywy ase Ame, Zme roropa. Apitorymãme, etyhyrymãme, enara,” ãko Kuesẽkõ Ritonõpo mana. Emero tyriroy waro exiketyme ynororo. “Ywy ase seromaroro. Pake exiase. Jũme exikehpyra ase roropa,” ãko mana.

Kyrixtu enetopõpyry

⁹ Ywy ase João, oruikomo. Jezu maro etuarimãko ase. Oetuarimarykõ sã ase etuarimãko roropa. Ipoetoryme sytatose, eanahtõko roropa sytatose. Ahmõta pona tonehse ywy ahno a Patimo pona, Ritonõpo omiry ekaroryke ya imehnõ netaryme. Zae ehtoh Jezu namorepahpyry roropa ekaroryke ya tonehse ywy xiaro, ãpuruhpyry taka samo.

¹⁰ Nomïko ae Ritonõpo poko exiase. Mame Zuzenu tooehse ya. Tuaro pyra jahtao omi totase ya, ãkae opore exikety, rue etone samo.

¹¹ Ynara nase:

— Pape imeroko onenery tõ poko. Mame onymerohpyry aropoko ypoetory tomo a oximõmãkomo a 7me pata tõ pona, toto neneryme, Epezu pona, Eximina pona, Perekamu pona,

Tiatira pona, Sarati pona, Pirateupia pona, Raotisea pona, enara.

¹² Mame ŷkakoxi toeramase jahtao juruhpō enese nāparina tō rokē enease, setime. Apō po nexiase kehko.

¹³ Moro rānao orutua nexiase tupoke. Xikihme nexiase. Zupō mosa nexiase. Ipuuru pona toehse. Ipuropuru zomye zamareary panō nexiase, uuru risemy.

¹⁴ Zūsety karimutume nexiase, mauru samo, akurū sā ro-ropa karimutume. Enuru zemime nexiase apoto samo.

¹⁵ Ipuuru zemime roropa nexiase metau iahkahpyry samo. Metau ikorokahpyry seneneme nexiase. Aomiry sōkane konōto sā nexiase.

¹⁶ Mame emahpo xirikuato nexiase setime, apotunuru wino. Ītao ratoimo nexiase, osetato taere exikety. Ēmyty xixi sā nexiase saereme, tāxiahtao exikety samo.

¹⁷ Mokyro tonese ya ahtao, nono pona epukase imyhtokoxi, ahno ekepyry samo. Mame tapose ywy eya tomary ke apotunuru wino. Ynara nase ya:

– Oserehpyra exiko. Ywy ase Osemazuhme aexihpyry, Etyhpyryme aexihpyry, enara.

¹⁸ Orihpŷme exiketyme ase. Jorikyase repe. Yrome eneko ke, orihpŷme ase jūme. Orihtoh esēme ase, aorihtyā esēme roropa.

¹⁹ Naeroro pape imeroko onenery tō poko, seromaroro ehtoh poko te, imeīpo ehtoh poko, enara.

²⁰ Zuaro pyra mase repe. Otuarōtanohpōko ase sē xirikuato poko jemah po setimākomo, mō nāparina apō poko roropa uuru risemy, setimākomo. Sero xirikuato tō ypoetory tō ewomananōme mā toto. Nāparina apō moro setimākō ypoetory tō oximōmākō enetupuhtoh moro.

2

Jezu omihpyry Epezu pōkō neneryme

¹ – Naeroro pape imeroko ynenyokihpyry neneryme, Epezu pōkō amorepane neneryme. Ynara imeroko: “Ynara kary se xirikuato apoine, setimākō apoine, tomary ke tapotunuru wino. Nāparina apō rānakuroko ytoytōko roropa ynororo.

² Onyrihpyrykō waro ase, ŷme oerohtopōpyrykō roropa. Penekehpyra oehpōpyrykō waro roropa ase. Irypyrymākō rypyry se pyra oexirykō waro roropa ase. Ynara kananō mā: ‘Ywy roropa Ritonōpo nymenekahpyry ase imehnō amorepaneme,’ kananō zae ehtoh tukuhse oya xine. Ajohpe toto ehtoh waro toehse matose Ritonōpo nymenekatyāme pyra toto exiryke.

³ Penekehpyra matose. Metuarimatose ypoetoryme oexirykōke, poremāpyra roropa matose.

⁴ Yrome toiro ohxirorykō se ase, ypyno hkopyra matose osemazuhme ypyno oehstopōpyrykō sā pyra matose toehse.

⁵ Wenikehpyra ehtoko ypyno oehstopōpyrykō poko. Oorypyrykō irumekatoko ropa, osemazuhme ypoko oehstopōpyrykō sā oehtohkōme ropa. Oorypyrykō onurumekara ro awahtao xine, oehnōko ropa ase oya xine, okyryrykō syryhmase tosae, nāparina apony.

⁶ Yrome toiro oehtohkō poko ose xine ro ase, nikoraita poetory tō se pyra matose ipunaka, ysamo.

⁷ Typanare awahtao xine, Zuzenu nekarohpyry ypoetory tō netaryme, moro etatoko. Otato ehtoko. Poremāpyra awahtao xine orihpỹme oritorỹko ase. Ritonōpo esao epery zoko nae. Moro epery enahnanō mā orihpỹme exīko. Moro epery ekarōko ase oya xine, enara.”

Jezu omihpyry Eximina pōkō neneryme

⁸ – Imepỹ pape imeroko ynenyokyhpyry neneryme, Eximina pōkō amorepane neneryme. Ynara kaxiko eya: “Ywy ase osemazuhme aexihpyry, etyhyryme aexihpyry, enara. Aorikyhyryme ro ase. Tōsemāse ropa ase. Ynara kary se ase oya xine,

⁹ oetuarimarykō waro ase. Tymōkomoke pyra oexirykō waro ase. Yrome tymōkomoke nymyry matose. Okerekemarykō waro ase juteuimo tomo a. ‘Juteume ase,’ āko toh mā repe. Yrome juteu kara mokaro. Joroko tamuru poetoryme rokē toh mana.

¹⁰ Oserehpyra ehtoko oetuarimarykō poko. Imeĩpo etuarimāko matose otarame. Etatoko ke, āpuruhpyry taka oēmapotorỹko joroko tamuru mana okuhtohkōme. Etuarimāko matose 10 me ěmepyry rokene. Poremāpyra ehtoko jenetuputyry poko oya xine, oorihtohkō ponāmero. Mame orihpỹme oritorỹko ase. Tururume ytoketō tururume ytōko orēpyrahxo toehtohkō enepotohme. Orēpyrahxo exikety parimā apoĩko mana orēpyra toehtamitume. Moro sā orihpỹme oehtohkō apoĩko matose poremāpyra awahtao xine jenetuputyry poko.

¹¹ Typanare awahtao xine otato ehtoko. Juzenu nekarohpyry ypoetory tomo a etatoko aomipona oehtohkōme.”

Jezu omihpyry Perekamu pōkō neneryme

¹² – Imepỹ pape imeroko ropa ynenyokyhpyry neneryme, ypoetory tō Perekamu pōkō amorepane neneryme. Ynara kaxiko eya: “Tyratoke tỹtao exikety omiry sero. Osetato taere tyratoke omiry sero.

¹³ Oesary waro ase, joroko tamuru apō pūto oesary mana. Zae mase ya. Jenetupuhpōpyry oya onurumekara mexiase, ypoetory kurā Ātipa totapase ahtao ro. Moroto joroko tamuru esao totapase ynororo.

¹⁴ Yrome ohxirory se ase, tuhke pyra. Paraão namorepahpyry omipona exiketō moroto amaro mā toto. Paraão mokyro Parake amorepahpō iirypyryme Izyraeu tō riry poko. Ahno naxikatyā Ritonōpo myakāme tyripose eya. Mame mokaro ēpataka tonahsē tyriase eya xine, ‘Kure mase,’ katohme tyya xine ipoko. Moro tonahsē ke Izyraeu tō tautuhmapose eya iirypyryme toto ritohme Ritonōpo a. Nohpo tō poko Izyraeu tō tyripose roropa eya.

¹⁵ Morararo imehnō amaro mā toto, nikoraita tō namorepahpyry omipona exiketomo.

¹⁶ Naeroro oorypyrykō irumekatoko. Oorypyrykō onurumekara awahtao xine, okyna hkopyra oehnōko ase oya xine etonase mokaro maro, ratoimo ke ŷtae tūtakety ke.

¹⁷ Typanare awahtao xine Juzenu nekarory ypoetory tomo a omipona ehtoko. Tyrypyrykō poremākaponanomo a tonahsē ekarōko ase. Tokare pyra moro ekarōko ase oya xine, pake ynekarohpyry sã kapu ae, Izyraeu tō napyryme. Topu karimutumā ekarōko ase roropa oya xine, tymerose oesetykō esehpasenā ke. Imehnō oesetykō waro pyra mā toto. Esē rokē tosety waro exīko mana.”

Jezu omihpyry Tiatira pōkō neneryme

¹⁸ — Imepŷ pape ropa imeroko ynenyokhyppyry neneryme, ypoetory tō Tiatira pōkō amorepane neneryme. Ynara imeroko ineneryme:

“Ynara āko Ritonōpo mūkuru oya xine, mokyro zemime tonure apoto samo, tupuhke roropa metau samo ikorokahpyry sã roropa ipupuru:

¹⁹ Onyrihpyrykō waro ase, imehnō pyno oehtohkō waro roropa ase, ŷme oehtohkō imehnō akorehmary poko. Penekehpyra roropa matose. Onyrihpyrykō osemazuhme motye kuhse tyriko matose seromaroro.

²⁰ Yrome toiro ohxirotorŷko ase, mokyro nohpo xihpyry anaropopyra matose owinoino xine. Mokyro esety Jezapeu. ‘Ritonōpo poe ase urutōme,’ āko kahpyry ynororo. Ypoetory amorepāko kahpyry mana. Toto enekunohnōko imehnō nohpo tō poko toto ehtohme, ahno naxikatyā Ritonōpo myakā napyry poko roropa toto ehtohme.

²¹ Iirypyry rumekatoh toraximase ya repe. Yrome imehnō poko toehtoh rumekary se hkopyra mana.

²² Naeroro otuato taponā mokyro emāko ase. Moroto etuarimāko itamurume mokyro mana ipoko aehtyā maro.

Seromaroro mokyro rīko ase mokaro maro tyrypyrykō onurumekara toto ahtao.

²³ Ipoenō etapāko roropa ase, ypoetory tō emero zuaro ehtohme, imehnō osetupuhtoh waro jehtoh waro toto ehtohme, imehnō penetatoh waro jehtoh waro roropa toto ehtohme. Oepehmatorỹko ase emero porehme onyrihpyrykō epehpyryme.

²⁴ “Yrome amarokomo imehnō Tiatira pōkō roropa mokyro namorepahpyry xihpyry omipona pyra matose. Joroko tamuru namorepatoh poko atamorepara mexiatose. Ynara āko ase oya xine, tyorō onyrippyra ase oya xine.

²⁵ Naeroro anamorepahpyrykō onurumekara ehtoko. Yronymyryme ipoko ehtoko joepyry ropa ponāmero.

²⁶⁻²⁸ “Orēpyra awahtao xine, jomipona ipunaka awahtao xine sero etyppyry pona, tuisame oritorỹko ase tuisame jehtoh sā Papa poe. Ahno esēme oritorỹko ase. Kurimene sā jamihme oritorỹko ase orino apuhsē sā rokē imehnō ehtohme oya xine jamihme pyra, ōmipona xine toto ehtohme. Mame xirikuato ekarōko ase oya xine, Maparukawa ekarōko.

²⁹ “Otato awahtao xine Juzenu omipona ehtoko aotururuh-tao ypoetory tomo a.”

3

Jezu omihpyry Sarati pōkō neneryme

¹ – Mame imepỹ pape imeroko ynenyokyhpyry neneryme, ypoetory tō Sarati pōkō amorepane neneryme. Ynara kaxiko eya:

“Ywy ase Tuzenuke exikety, Ritonōpo Zuzenu ke, 7mākō ke. Jemah po xirikuato nae setime. Etatoko pahne onyrirykō waro ase: ‘Jezu poenōme mā toto,’ āko imehnō mā opoko xine repe. Yrome toorihse sā matose ya jomipona nymyry pyra oexirykōke. Oturupyra matose ya, jezuhpyra roropa matose.

² Morara oehtohkō popyra ya mana. Ynyrohmanohpoto-pōpyry poko oya xine erohnōko matose mōpāme rokene. Naeroro ajamihtatoko orēpyrahxo oehtohkōme jūme rokē oorikyrykōino. Ynara enetupuhnōko ase, onyrirykō poko awahtao xine Ritonōpo omipona nymyry pyra matose. Zae pyra matose Ritonōpo a.

³ Naeroro āmorepatopōpyrykō poko wenikehpyra ehtoko. Onetahpyrykō poko roropa wenikehpyra ehtoko. Aomipona ehtoko oorypyrykō irumekatoko ropa. Pakara awahtao xine omatome oehnōko ase oya xine. Mame joepyry ropa waro pyra matose exīko.

⁴ Amaro xine nae tuhke pyra, tupoke sā ikurikasenā ke, Sarati pōkō roropa. Ymaro tyoytōko mā toto tupoke karimutumā ke, kurāme exiryke.

⁵ Oorypyrykō poremākaponeme awahtao xine karimutumã ke oupohtotoryko Ritonõpo mana. Oesetykō onymikara ro-ropa typapē poe, orihpỹme exiketō esetykō poe. ‘Ypoetoryme moxiamo,’ ãko ase jarao opoko xine, Ritonõpo ĕpataka, ineny-ohyã netaryme roropa.

⁶ “Otato awahtao xine, Juzenu omipona ehtoko otururuh-tao ypoetory tomo a.”

Jezu omihpyry Pirateupia pōkō neneryme

⁷ — Jomiry imeroko ynenyokyhpyry neneryme, ypoetory tō Pirateupia pōkō amorepane neneryme. Ynara kaxiko eya:

“Ynymerohpyry moro oneneryme. Ywy ase kurãme. Ajohpe pyra ase ipunaka. Tysorotoke ase, Tawi kyryrỹpyry ke. Osa totapuruhmakase ahtao ya moro anapurupyra imehnõ mana. Tapuruse ya ahtao anapuruhmakara imehnõ mana.

⁸ Onyrirykō waro ase. Ajamitunurukō pitiko rokē repe. Ynamorepatyã omipona matose. Jurumekara matose. Omõtōh totapuruhmakase ya õmõtōhkõme. Moro anapurupyra imehnõ mana.

⁹ Etatoko pahne, mokaro, joroko tamuru poetory ajohpe mã toto. ‘Juteume ynanase,’ ãko toh mã repe. Yrome juteutõkara mokaro. Mokaro enehpõko ase oĕpataka xine. Tosekumurukō pona porohnõko mã toto, ‘Kure mase,’ ka-tohme oya xine. Opyno xine jehtoh enetupuhnõko mã toto emero.

¹⁰ Jomihpyry poko: ‘Penekehpyra ehtoko,’ katopõpyry omipona oexirykõke oewomatoryko ase, sero pōkō etuarima-toh toehse ahtao. Zae toto ehtoh kuhtohme sero pōkō emero etuarimãko mã toto.

¹¹ Okynã pyra oehnõko ropa ase. Tomeseke ehtoko ynekarohpyry poko oya xine, oepehpyrykō onematonanoh-pyra imehnõ ehtohme porempyry oehtamitukō onemato-nanohpyra toto ehtohme.

¹² Poremãpyra awahtao xine oesarykō ekarõko ase oya xine Ritonõpo tapyĩ tao, jũme Ritonõpo maro oehtohkõme. Opokona xine Ritonõpo esety merõko ase, Ritonõpo esary esety roropa. Jerusarē tyrisenã moro, kapu ae ayhtohpyry Ritonõpo poe. Jesety esehpasenã roropa imerõko ase opokona xine.

¹³ “Otato awahtao xine Juzenu omipona ehtoko aotururuh-tao ypoetory tō netaryme.”

Jezu omihpyry Raotisea pōkō neneryme

¹⁴ — Jomiry imeroko ynenyokyhpyry neneryme, ypoetory tō amorepane neneryme, Raotisea pōkō amorepane neneryme. Ynara kaxiko eya:

“Jomiry moro onenerykōme. Ywy ase Ritonōpo mūkuru. Otuarōtanohnekōme ase, zae exiketyme ase. Ritonōpo nyrytyā emero tyrihpōme ase.

¹⁵ Onyrihpyrykō waro ase. Ritonōpo poetoryme osekarōko matose repe, yrome ysā pyra matose. Naeroro eukuru iparumā sã matose ya, yzamaro pyra matose. Kuenimã sã awahtao xine, ypoetoryme osekaropyra awahtao xine kurehxo ya exiry repe jomipona pyra oexirykōke. Axitunety sã awahtao xine jomipona nymyry awahtao xine roropa kurehxo oexirykō ya mã repe.

¹⁶ Yrome iparume sã rokē oexirykōke yzamaro pyra matose. Naeroro orumekatorỹko ropa ase.

¹⁷ Ynara āko matose: ‘Tytineruke ase, tymōkomoke roropa. Emero nae ase,’ āko matose repe. Yrome ya tymōkomoke pyra matose. Etuarimāko matose, tytineruke pyra roropa matose, tupoke pyra roropa. Tonure pyra roropa matose.

¹⁸ Naeroro etatoko pahne, josenetupuhtoh poko openetatoko. Zae jehtoh poko openetatoko roropa. Ynara exiryke josenetupuhtoh uuru kurã sã mana. Zae jehtoh roropa uuru sã mana kurano. Morara awahtao xine tymōkomokã sã exīko matose kure õsenetupuhtohkō toehse exiryke, zae oexirykōke roropa. Tupoke karimutumã ke sã exīko roropa matose ihximyra josenetupuhtoh apoiryhtao oya xine, zae jehtoh apoiryhtao roropa oya xine. Enuru epinopyhpyry sã exīko roropa matose, tonurākara sã pyra josenetupuhtoh apoiryhtao oya xine, zae jehtoh apoiryhtao roropa oya xine.

¹⁹ Imehnō pyno jahtao, toto zurūko ase. Zae pyra toto ahtao toto tuarimapōko roropa ase kure toto ehtohme. Naeroro yronymyryme oorypyrykō irumekatoko.

²⁰ Etatoko pahne, tahtah āko ase jemary ke jomomyry se jexiryke okurohtaka xine. Jomiry etaryhtao oya xine, etapuruhmakaryhtao roropa oya xine omōnōko ase okurohtaka xine. Amaro xine otuhnōko ase. Ymaro roropa otuhnōko matose.

²¹ Oorypyrykō poremākaponeme awahtao xine tuisame oritorỹko ase, japō pona oporohkapōko ase. Morararo joroko tamuru typoremākapose ya exiryke tuisame toehse ywy Papa maro. Imaro porohnōko ase apō pona.

²² “Otato awahtao xine Juzenu omipona ehtoko oururukohthao ypoetory tō netaryme, enara.”

4

Ritonōpo enery poko kapu ao

¹ Morarame ywy João osenuhmane ropa kakoxi. Mame omōtoht panō enease totapuruhmakase, kapu aka omōtohtme.

Mame omi totase ropa ya, rue panõ ynetahpyry osemazuhme ro. Ynara tykase:

– Osehko xiaro kakoxi. Imeĩpo ehtoh enepõko ase oya, tykase.

² Mame Ritonõpo Zuzenu japoiasse. Mame osenuhmase ropa. Kapu ao tuisa apõ moroto nexiase. Moro po imepỹ nexiase typorohse.

³ Ĕmyty zemime sã nexiase topu zemimã samo jasape samo, saratio maro. Tuisa apõ zomye okohkuri nexiase sewemã samo ezemerauta samõ.

⁴ Moro tuisa apõ zomye imehnõ apõ nexiase 24mãkomo, typarihmã sã nexiase tuisa apõ zomye. Moro po Ritonõpo potory tõ tamuximãkõ typorohse nexiase, 24me. Upo karimumã tamuruse toto a. Typarimãke roropa toh nexiase uuru risẽ ke zupuhpyrykõ rehpo.

⁵ Mame tuisa apõ wino nenenehãko nexiase, panaikato, konomeru konõto sã roropa, enara. Aritu panõ setimãkõ zahnõko nexiase tuisa apõ ĕpataka. Ritonõpo Zuzenu setime exiketõ enetupuhtoh nexiase.

⁶ Moroto tuisa apõ etonie ikuhpo konõto panõ nexiase, kutehi akusasamã panono. Akusasame kuhse nexiase.

Tuisa apõ myhto isene exiketõ nexiase asakoropane. Tonure tuhke toh nexiase, ĕmytykõ poko, ĩparykõ poko, enara.

⁷ Toiro isene exikety kaikuxi tamuru panõ nexiase, reão panono. Zakorõ pui orutua panõ nexiase. Imepỹ ahno ĕmyty panõ nexiase. Imepỹ piano panõ nexiase pohpoh ãko.

⁸ 6me taporihke toh nexiase. Tonure tuhke toh nexiase aporirykõ poko, zopino, epoe roropa, enara. Eremiakehpyra toh nexiase saereme, koko, enara. Ynara nase toto:

“Kurano, kurano, kurano,

Kuesẽkõ Ritonõpo,

Imehxo Exiketye mana.

Pake exikety ynororo.

Seromaroro nae ro mana.

Myarotokoro ynororo jumanatome,”

nãse toto.

⁹ Mame mokaro isene exiketõ eremiaryhtao Ritonõpo imehxo ehtoh poko, tuisamehxo aexiry poko, kure aexiry poko, jumãme aexiry poko

¹⁰ mokaro roropa tamuxime exiketõ 24mãkõ nono pona typorohse toto Ritonõpo ĕpataka. Tapõ po typorohse exikety netaryme: “Kure mase. Jũme orihpỹme mase,” tykase toto. Mame typarimãkõ emãko toh nexiase tuisa konõto apõ myhtokoxi. Ynara ãko toh nexiase:

¹¹ “Yna esẽ mase Ritonõpo.

Emero rihpõme mase.

Ritonõpo imehxo mase,

ãko ynanase oya emero porehme.
 Yna tuisary kurã mase.
 Yna esẽme roropa mase imehxo.
 Senohne emero tyrise oya okyryryme.
 Tyriry se oexiryke emero toehse mana.
 Isene exiketõ roropa toehse,”
 ãko toto.

5

Pape moro, amemyhpyry

¹ Mame pape enease amemyhpyry tuisa apõ po iporotyhyry emahpo, apotunuru wino. Moro pape tymerose ipoko zao, jarao emero porehme. Tapuhse roropa moro pape nexiase 7me apuhtoh ke.

² Mame Ritonõpo nenyokyhpyry enease, jamihme exikety. Opre roropa aomiry nexiase. Ynara nase:

– Onoky nae imehxo exikety, kure nymyry exikety, sã pape etapuruhmakary waro exikety isekerematohme? tykase.

³ Yrome aryryra nexiase. Pape etapuruhmakary waro exikety pyra nexiase kapu ao, sero nono po roropa, aorihtyã zuzenu esao roropa pape enetohme etapuruhmakary waro exikety pyra ipunaka.

⁴ Naeroro tyxitase ywy itamurume kurãkõ pyra exiryke. Pape etapuruhmakary waro exikety pyra, pape enetohme.

⁵ Mame juruase tamuxime exikety toiro. Ynara nase:

– Xitara exiko. Eneko ke! Mokyro orẽpyra exikety reão sã exikety, Juta paryme ynororo tuisa Tawi paryme roropa. Imehnõ typoremãkapose eya. Pape apuru tõ 7mãkõ etapuruhmakary waro mã ynororo, nase ya.

⁶ Mame kaneru mükuru sã enease, xikihme, tuisa apõ po, irãnao. Zomye isene exiketõ asakoropane exiketõ nexiase tamuximehxo exiketõ maro. Mokyro kaneru mükuru sã etapahpyryme sã enease. Tyretyke nexiase setime, tonure setime roropa. Ritonõpo Zuzenu enetupuhtoh mokaro nexiase. Ritonõpo Zuzenu emero pata tõ punero.

⁷ Mame pape apoise kaneru mükuru nytoase tapõ po iporotyhyry emary poe.

⁸ Moro pape apoiry eneryke tyya xine mokaro asakoropane isene exiketõ tosekumurukõ po typorohse toto nono pona kaneru mükuru êpataka, tamuximãkõ maro. Toare exikety nae toh nexiase etotohme, kasana panõ roropa nae toh nexiase, uuru risemy, pehme ixtaratu ke. Ritonõpo poetory tõ otururu moro ixtaratume mana.

⁹ Mame tyrisenã eremiatoh tukuhse toto a. Ynara nase toto: “Kurãme oexiryke moro pape apoiry waro mase. Etapuruhmakary waro roropa mase

toxixihmase oexiryke.

Oorihtopõpyryke yna mepekatyase

Ritonõpo poetoryme yna ehtohme.

Emero ituakyry maro mepekahne emero omiry poe, emero

ahno maro,

emero pata tamuru poe.

¹⁰ Opoetoryme yna tyrise oya,

Ritonõpo maro oturuketõme yna ehtohme.

Tuisame yna rïko roropa mase imehnõ esẽme yna ehtohme

imeĩpo sero nono po,”

nase toto.

¹¹ Mame enease ropa, Ritonõpo nenyoyhtyã omiry etase roropa. Tuhke toh nexiase, miujãomãkõ maro miujãomãkomo. Xikihme toh nexiase, tuisa apõ zomye, mokaro asakoropane isene exiketõ zomye, tamuximãkõ zomye roropa.

¹² Toremiase toto oximõme. Ynara nase toto:

“Kaneru mükuru etapahpyry kure mana.

Tuisamehxo mana, tymõkomoke roropa.

Zuaro mana. Jamihme kuhse roropa mana.

Kure rokẽ oriry se ynanase porehme.

Ritonõpo imehxo mase. Kure mase,”

nase toto.

¹³ Morarame kapuaõkõ omiry etase emero porehme, nono põkõ omiry maro, aorihtyã ekepyry omiry maro, tuna konõto kuaõkõ omiry maro. Emero Ritonõpo nyriytyã omiry etase. Eremiãko toh nexiase. Ynara nase toto tapõ po iporotyhyry a, kaneru mükuru a roropa:

“Kure mase, tuisamehxo.

Ritonõpo imehxo mase, orẽpyrahxo mase.

Jũme orihpỹme mase,”

nase toto.

¹⁴ – Aõ, tykase mokaro asakoropane isene exiketomo. Mame tamuxime exiketõ roropa 24mãkõ typorohse toto tõmytykõ po nono pokoxi: “Kure mase, Ritonõpo,” katohme.

6

Pape apuhtopõpyry 1mano

¹ Morarame kaneru mükuru enease. Pape apuhtopõpyry etapuruhmakase ynororo, apitorymano. Mame isene exikety omiry etase toiro, asakoropane aehtoh omiry. Konomeru sã aomiry nexiase. Ynara nase ya:

– Osehko xiaro, nase.

² Mame osenuhmase. Moroto kawaru enease karimutu-mano. Epo ytokety typyreke nexiase. Eya parimã roropa tokarose uuru risemy orẽpyrahxo exiketyme aexiryke. Mame toytose ynororo kawaru po, imehnõ poremãkapose.

Pape apuhtopõpyry 2mano

³ Morarame pape apuhtopõpyry akorõ etapuruhmakase kaneru mükuru. Mame isene exikety akorõ ynara nase ya:

— Osehko xiaro, nase ya.

⁴ Imepÿ kawaru nutütase, kamiraramano. Mame mokyro kawaru po ytokety tyjamihtanohpose, oxiehno sero pökõ ritohme, etonatohme, osenahkatohme, enara. Mame tapema konõto tokarose eya.

Pape apuhtopõpyry 3mano

⁵ Morarame pape apuhtopõpyry oseruaono etapuruhmakane kaneru mükuru. Mame isene exikety oseruaono tõturuse, ynara nase ya:

— Osehko xiaro osenuhmase, nase. Mame enease, moroto kawaru nexiase, xinukutumano. Mokyro po ytokety omoxinety kuhtoh nae nexiase emahpo.

⁶ Mame omi etase ropa. Mokaro asakoropane isene exiketõ wino moro omi totase ya. Ynara nase:

— Tiriiku toiro kirume ahtao, ehepyry toiro ãmepÿry erohtamitume mana. Oxinase ehepyry oseruao riturume ahtao, toiro ãmepÿry erohtamitume mana. Yrome oriu ehepyry onytyromara mana, uwa eukuru ehepyry roropa onytyromara mana.

Pape apuhtopõpyry 4mano

⁷ Morarame pape apuhtopõpyry asakoropane exikety etapuruhmakane kaneru mükuru. Mame isene exiketõ asakoropane exiketõ omiry etane etyhpÿrymä omiry:

— Osehko xiaro, kynako ya.

⁸ Mame osenuhmane. Moroto kawaru kynexine, kapaumano. Mokyro po ytokety nexiase esety Orihtopo. Mokyro tokahmase imepÿny a, esety Aorihtyã esary. Mame taropose toto sero pökõ etapatohme emero pyra. Asakoropane ahtao toiro totapasême toehse eya xine, totonarykõ ke te, tõmirykõ ke, tyrohsê ke te, esekatoht tonõ ke, enara.

Pape apuhtopõpyry 5mano

⁹ Morarame pape apuhtopõpyry omame exikety totapuruhmakase kaneru mükuru a. Mame osenuhmase moroto okyno zahkatoht zopikoxi. Ritonõpo poetory ekepyã zuzenu enease. Ritonõpo omiry poko imehnõ amoreparyke tyya xine totapase toht emero, Ritonõpo omipona toht exiryke roropa imehnõ tuarõtanohpory poko tyya xine.

¹⁰ Opore ynara nase toto:

— Yna esême mase. Orëpyrahxo exiketyme mase. Kure mase ipunaka. Zae roropa mase. Otãto ise ro nono pökõ apiakatohme oya nae toto wãnohtohme, yna mÿpotohme oya? nase toto.

¹¹ Mokaro zupõme karimutumã tokarose eya xine. Ynara tykase tozuhse toto:

– Apoaporo, eraximatoko aporo åkorõkõ oehtãne. Asã xine imehnõ Jezu poetory tõ etapãko roropa mã toto asã xine ro, tykase.

Pape apuhtopõpyry 6mano

¹² Mame pape apuhtopõpyry 6mã totapuruhmakase kaneru mükuru a. Nono kywyh kywyh tykase itamurume. Xixi tyarumãse roropa, kamisa xinukutumã samo topuxximã samo. Nuno kamirarame toehse, munu samo.

¹³ Xirikuato tõ tohpahse kapu poe nono pona, itu epery ohpapyry samo jamihme tyryrykane ahtao.

¹⁴ Mame osenepyra toehse kapu, pape amemyry samo. Ypy tõ tysyryhmase esae xine, ahmõta tõ roropa esae xine tysyryhmase.

¹⁵ Mame sero põkõ tuisary tõ toepase toto otonëtohme, pata tõ esë tõ roropa, soutatu tõ esã roropa, tymõkomoke exiketomo, orëpyra exiketomo, emero porehme toepase toto, tosëke exiketomo, tosëke pyra exiketõ roropa. Tõtonëtohkõme toepase toto eutary aka, topu zopikoxi roropa ypy tõ po.

¹⁶ Kui tykase toto. Tykohtase toto ypy tõ netaryme topu tõ netaryme roropa:

– Epukako yna pona yna zonëtohme, yna onenepyra Ritonõpo ehtohme, tapõ pona iporotyhpory yna onenepyra aehtohme, yna zehno pyra kaneru mükuru ehtohme roropa.

¹⁷ Yna zehno toto ehtoh toehse exiryke poremãnõko rokë ynanase, åko toh kynexine.

7

144.000me Izyraeu tõ poko

¹ Morarame Ritonõpo nenyoyhtyã enease, asakoropane. Sero nono etyhpory po toh nexiase xikihme, asakoropane etyhpory po. Tyryrykane asakoropane tapoise eya xine, tyryry kara ehtohme nono poro, tuna poro, itu poro, enara.

² Morarame Ritonõpo nenyokyhpory imepÿ enease. Xixi tütatoh wino oehkety. Ritonõpo kyryry ke tomahpõke nexiase, Ritonõpo esety merotopo. Opore tykohtase mokyro takorõ tõ netaryme, asakoropane exiketõ netaryme. Nono ryhmananõ mokaro Ritonõpo poe, tuna konõto ryhmananõ roropa.

³ Ynara nase ynororo mokaro netaryme:

– Nono onyryhmara ehtoko aporo, tuna konõto roropa. Kuesëkõ Ritonõpo esety ynanymeroxi aporo ipoetory tõ pery pokona së ke imerotoh ke, nase ynororo.

⁴ Mame mokaro tuhke exiry tokarose ya, Ritonõpo esety ke ëmyty poko inymerotyã tuhke exiry 144.000me toh nexiase.

⁵ 12.000me toh nexiase Juta pakõme, Ritonõpo esety ke imerotyamo. 12.000me roropa Rupë pakõme, 12.000me Kate pakõme,

⁶ 12.000me Asea pakõme, 12.000me Napatari pakõme, 12.000me Manase pakõme,

⁷ 12.000me Ximeão pakõme, 12.000me Rewi pakõme, 12.000me Isakaa pakõme,

⁸ 12.000me Zepurõ pakõme, 12.000me Joze pakõme, 12.000me Pëjamĩ pakõme, enara.

Tuhkākõ poko roropa

⁹ Morarame osenuhmase ropa. Moroto tuhkākõ nexiase. Ikuhpỹme toh nexiase. Emero pata tamuru poe aehtyã nexiase, emero ituakyry tõ maro, emero ahno maro, emero omi ae oturuketõ maro toh nexiase. Xikihme toh nexiase Tuisa apõ ãpataka, kaneru mükuru ãpataka roropa. Tupoke karimutumã ke toh nexiase, toto emahpo marariary panõ nexiase.

¹⁰ Opore tõturuse toto. Ynara tykase:

– Ritonõpo a typynanohse sytatose, tapõ po iporotyhyry a. Kaneru mükuru a roropa tukurākase sytatose, tykase toto.

¹¹ Ritonõpo apõ zomye inenyohyã nexiase, tamuxime exiketõ maro, isene exiketõ asakoropane exiketõ maro. Mame tosekumurukõ po typorohse toto Ritonõpo apõ ãpataka ãmytykõ nono pokoxi. “Kure mase,” katohme Ritonõpo a.

¹² Ynara nase toto:

– Aõ! Kure kuhse mase, Ritonõpo imehxo. Zuarohxo mase. Zae rokẽ mase. Emero motye tuisamehxo mase. Orẽpyra mase. Jamihme roropa mase Ritonõpo. Yna esẽme mase jũme, enara.

¹³ Mame ynara nase tamuxime exikety toiro ya:

– Onokākõ mokaro, tupoke karimutumã ke? Otokoino toehse roropa toh nae? nase ya.

¹⁴ – Kũ, omorohko, zuaro mase, tykase ywy eya.

Mame ynara tykase ynororo ya:

– Moxiã porempỹra exiketomo. Toanahtose toto a etu- arimatoh konõto toehse ahtao. Kaneru mükuru etapary sã toorihse Ritonõpo mükuru. Moro enetuputyryke moxiamo a tukurikase toto Ritonõpo a upo kurikary sã kyya xine.

¹⁵ Morara exiryke Ritonõpo apõ ãpataka mã toto. Aomipona roropa toh mana imaro oturutoh tao, saereme, koko, enara. Mame toto ewomãko mana, toto onurumekara roropa mana tapõ po iporotyhyry.

¹⁶ Emitapãpyra roropa mã toto jũme. Tuna zehnara roropa mã toto. Toto onyahkara roropa xixi mana. Imepỹ axitunety roropa toto onyahkara mana

17 mokyro kaneru mūkuru toto esēme exiryke. Tummy apō po ynororo. Toky tō pyno kaneru esē exiry sã typoetory pynanohnōko mana. Toto arōko sã mokyro mana tuna kurã kuaka, soesoekane kuaka roropa. Mame ixitykō korokãko ropa Ritonōpo mana, xitara ropa toto ehtohme jūme, tykase.

8

Pape apuhtopōpyry 7mano

1 Mame pape apuhtopōpyry totapuruhmakase kaneru mūkuru a etyhpymano, 7mano. Morarame mynyhme rokē toehse emero kapu ao okynã pitiko, otarame zokonaka orame rokene.

2 Mame Ritonōpo nenyohyã enease 7mākomo. Kokoro rokē Ritonōpo ēpataka exikihmaketomo. Eya xine rue tokarose etotohme.

3 Mame imepỹ Ritonōpo nenyokyhpyry ixtaratuimo ē nae nexiase uuru risemy, tyroxine zahkatoh eny. Ahno nekarory zahkatoh pona toytose ynororo. Mame ixtaratuimo tokarose eya itamuraume zoximatohme Ritonōpo poetory oturutopōpyry maro jahkatohme jahkatoh po tynekaroryme Ritonōpo a.

4 Moro ixtaratuimo erexĩtory tōnuhse Ritonōpo poetory tō oturutopōpyry maro, jahkatoh poe, Ritonōpo nenyokyhpyry emahpoe.

5 Mame ixtaratu ētypyry typehkase mokyro a apoto ke jahkatoh wino. Nono pona tomase eya. Konomeru nexiase panaikato, nenenehkane maro. Nono kywyh kywyh tykase roropa.

Rue 1mano

6 Mame Ritonōpo nenyohyã 7mākō turuēkō anymyase toto etotohme.

7 Toiro totose osemazupu a. Mame konopoimo tooehse tytopure apoto maro, munu maro. Itamuraume tooehse sero nono pona. Mame nono tyahse zokonaka (oseruao ahtao toiro tyahse). Wewe tōkehko tyahse roropa tuhke onahpoty maro (oseruao wewe ahtao toiro tyahse).

Rue 2mano

8 Morarame Ritonōpo nenyokyhpyry akorony a turuē to-tose. Mame ypy konōto zatyry enease. Moro ypy tomase tuna konōto kuaka. Tuna konōto zokonaka munu sã tanyhtase.

9 Tuna konōto kuaōkō zokonaka toorihse (oseruao ahtao toiro toorihse). Wapu tō roropa zokonaka tonahkase (oseruao wapu ahtao toiro tonahse).

Rue 3mano

10 Mame Ritonōpo nenyokyhpyry imepyny a ropa totose rue. Mame xirikuato konōto toepukase jatryhtao ro aritu

samo, kaino kapu ae tuna tō kuaka, (oseruao ahtao toirō kuaka toepukase), zupuhpyry tō kuaka roropa.

¹¹ Moro xirikuato esety Itunety nexiase. Morarame tuna zokonaka itū toehse. Ahno tuhke toorihse tuna enyryke tyya xine, popyra toehse tuna exiryke.

Rue 4mano

¹² Mame Ritonōpo nenyokyhpyry imepyny a ropa turuē to-tose. Mame xixi zokonaka totapase, nuno zokonaka roropa, xirikuato tō roropa zokonaka tonahkase (oseruao ahtao toiro tonahkase). Saereme hkopyra toehse toto. Tōmehse ahtao saereme hkopyra toehse, koko morararo xinukutumehxo toehse.

¹³ Morarame pianoimo enease kae, kapu ae aytoryhtao. Ynara nase ynororo:

– Myhene! myhene! Itamurumehxo sero pōkō mā etu-arimāko, mokaro a rue etoryhtao. Oseruao Ritonōpo neny-ohyā nae ro turuēkō etotohme.

9

Rue 5mano

¹ Mame Ritonōpo nenyokyhpyry imepyny a turuē totose. Mame xirikuato aepukary enease kapu ae nono pona. Mame eya soroto tokarose, joroko tō eutary konōto apuru etapuruh-makatopo.

² Mame eya joroko tō eutary totapuruhmakase, eutary konōto. Orexīto tutūtase itamurume apoto konōto erexītory samo. Mame xixi tyarumāse. Kapu roropa xinukutume toehse joroko tō eutary erexītory pokoino.

³ Mame itupary panō tutūtase orexīto maro nono pona. Orēpyra purutōme tyrise toto mynoto samo.

⁴ Otyro tōkehko onyryhmara tyripose toto, onahpoty, wewe tōkehko, ahno tō ryhmananome toh nexiase. Ritonōpo esety pyra iperykō poko ahtao, mokaro ryhmāko toto itupary panō kō nexiase.

⁵ Ahno anaorihmapopyra toh nexiase, toto poko rokene, 5me nuno aropōko mokaro mana ahno tuarimapory poko. Tupuruse ahtao eya xine moro jetū exiry mynoto nupuruh-pyry samo.

⁶ 5me nuno aropōko toto. Morara ahtao toorikyrykō se ahno exīko repe. Yrome orihpyra mā toto.

⁷ Mokaro itupary panō kawaru sā nexiase, typyreke exikety samo, imehnō maro tōsetapary waro exiketō samo. Ty-parimāke roropa toh nexiase, uuru panō ke zupuhpyrykō poko. Ēmytykō ahno ēmyty sā nexiase roropa.

⁸ Zūsetykō nohpo zūsety sā nexiase. Jerykō kaikuxi tamuru zery sā nexiase.

⁹ Ipuropurukō tapuruse sã nexiase kurimene risē panō ke. Panaikato tyrise eya xine roropa taporirykō ke, konopo konōto panaikato sã nexiase, itu htao konopo oepyry samo.

¹⁰ Tarokyrykō poko tunupurutatohke nexiase roropa mynoto panono. Tarokyry ke imehnō ryhmāko mā toto. 5me nuno arōpōko roropa toh mana.

¹¹ Tosēke roropa toh mana, Ritonōpo nenyokhyppyry mokyro, joroko tō eutary erase. Mokyro esety epereu omiry ae Apatōme mana. Kyreku omiry ae Aporiāome mana, (ryhmatō kary).

¹² Toiro tōtyhkase ryhmatō konōto. Taroino asakoro nae ro mana.

Rue 6mano

¹³ Mame Ritonōpo nenyokhyppyry imepyny a turuē totose. Mame omi etase ixtaratuimo zahkatoh poe, etyppyry asakoropane exikety uuru risē poe, Ritonōpo ēpataka.

¹⁴ Ynara tykase ynororo turuē etohpono a, Ritonōpo nenyokhyppyry a:

– Ritonōpo nenyohyā tymyhse mā toto Eupyrati tunary kua. Imyhpokata ropa toto, tykase.

¹⁵ Mame tymyhpokase ropa toto. Eraximāko rokē toh nexiase, seromaroro ehtoh eraximāko, sero ēmepyry roropa, sero nuno, sero jeimamyry, enara. Eraximāko toh nexiase sero pōkō etapatohme tyya xine, emero pyra. (Oseruao ahtao toiro totapasēme exīko mana.)

¹⁶ Morarame kawaru po ytoketō ikuhpỹme sã toh nexiase.

– 200 miujāome nae toh nexiase, tykase ya.

¹⁷ Mame mokaro enease samo kawaru tomo, epo ytoke-tomo, enara. Toto puropuru apuru tahpire nexiase apoto samo. Ezuezume roropa nexiase sapira samo, seweme roropa ēxofere samo. Kawaru zupuhppyry kaikuxi tamuru zupuhppyry sã nexiase reāo zupuhppyry samo. Ītae xine apoto tutūtase, orexīto maro, aixi zatyry sã ēxofere zatyry tutūtase.

¹⁸ Morara exiryke ahno toorihse tuhke. Oseruao ahtao toiro toorihse, orihmatōme moro apoto exiryke, orexīto maro, aixi zatyry panō maro kawaru tō mytae inutūtanohpohppyrykomo.

¹⁹ Mokaro kawaru tō jamitunuru toto mytao mana, toto arokyry ao roropa. Okoi sã toto arokyry mana osekato. Tarokyrykō ke ahno ryhmāko mā toto.

²⁰ Morarame ahno akoĩppyry, orihpyra exiketō tynyrihyppyrykō onurumekara toh nexiase. Joroko tō omipona exikehpyra toh nexiase. Tynyrihyppyrykō Ritonōpo myakāme roropa tyrise eya xine, uuru risemy, parata risē roropa, metau

risemy, topu risemy, wewe risemy, enara. Yrome osenuh-mara mǎ toto, otato pyra roropa. Xikihme toytory waro pyra roropa mǎ toto.

²¹ Yrome mokaro tyrypyrykō onurumekara toh nexiase, imehnō etapary poko, joroko tō poko, imehnō nohpo tō poko, imehnō mōkomory ematonanopyry poko, enara.

10

Ritonōpo nenyokyhpyry typapeke aexihpyry

¹ Morarame imepỹ enease Ritonōpo nenyokyhpyry, jamihme exikety. Ayhtory enease kapu ae. Tupoke kynexine akurū ke. Zuhpo okohkuri sǎ roropa nexiase. Ēmyty xixi sǎ nexiase. Jaxiry tororokane sǎ roropa nexiase, kaetokohxo exiketō sǎ asakoro.

² Emahpo pape pitiko nexiase imerohpyry typiapse. Jaxiry apotunuru wino tuna konōto kuaō nexiase, jaxiry etato nono po nexiase.

³ Mame opore tykohtase ynororo kaikuxi tamuru aryrykary samo (reāo aryrykary samo). Mame tozuhse ynororo konomeru tomo a, 7mākomo a, itamurume konomeru takararahkane sǎ aomiry nexiase roropa.

⁴ Mame konomeru tō omiry etaryke ya imerory se exiase repe. Yrome imepỹ omiry etase kaino kapu ae. Ynara nase ya:

– Konomeru tō 7mākō omihpyry onekaropyra exiko, onymeropyra exiko roropa, tykase.

⁵ Mame mokyro, Ritonōpo nenyokyhpyry, tuna konōto po xikihme exikety jaxiry etato nono po exikety, tomary tanỹse eya kakoxi tapotunuru winono.

⁶ Mame tōturuse ynororo Ritonōpo poe. Jūme orihpỹme exikety Ritonōpo mana. Kapu rihpōme ynororo nono rihpōme roropa. Tuna konōto rihpōme roropa ynororo. Emero kapuaōkomo, nono pōkomo tuna konōto kuaōkō roropa rihpōme ynororo. Ynara tykase inenyokyhpyry Ritonōpo poe:

– Epo mana! Okynǎ pyra toehse mana.

⁷ Rue totose ahtao Ritonōpo nenyokyhpyry a, 7mākō etyhpyry a, toepohnohtopōpyry ae ro emero tyrīko Ritonōpo mana tōmihpyry ae ro typoetory tomo a, urutō komo a, tykase ynororo.

⁸ Mame omi etase ropa kaino, osemazuhme ynetahpyry ro nexiase. Ynara tykase ynororo ya:

– Pape apoita moky a ipiapohpyry Ritonōpo nenyokyhpyry emahpo exikety, xikihme exikety moky tuna konōto po, nono po, enara, tykase.

⁹ Mame mokyro a Ritonōpo nenyokyhpyry a ytoase pape pitiko ekaropose eya.

– Pape pitiko se hano, ase eya.

– Seny, apoiko. Enahko. Ikatainy sã reh exïko mã awakuru ao. Yrome õtao mã anusasame exïko ano zeni samo, nase ynororo ya.

¹⁰ Moro pape pitiko apoiase emary poe, tonahse ya. Anusasame nexiase ýtao ahtao. Yrome tonahkehse ya ahtao, ikatainy sã toehse juakuru ao.

¹¹ Mame ynara nase ropa ynororo ya:

– Senohne Ritonõpo nekarohpyry ekaroko ropa imehnomo a tuhkãkõ poko, tuhke pata tamuru põkõ poko, tuhke tyotyoro tõmire exiketõ poko, tuhke pata esã poko roropa, enara, tykase ynororo ya.

11

Tuarõtanohnanõ asakorõ poko

¹ Morarame mara pisarara tokarose ya mosa ehtoh kuh-tohme. Ynara tykase ya:

– Owõko, Ritonõpo maro oturutoh ikuhko, tapyi. Ahno nekarory tõ zahkatoh roropa ikuhko. Ritonõpo poko exiketõ ikuhko roropa moro taõkomo, tuhke toto exiry waro oeh-tohme.

² Yrome tapyi zomye jarakapyhpyry onukuhpyra exiko, tokarose exiryke Ritonõpo waro pyra exiketomo a. Itütümãko mã toto Ritonõpo Patary Kurã poro Jerusarẽ poro 42me nuno.

³ Mame jomiry ekaronanõ aropõko ase, ypoetory asakoro. Upo topuxiximã risẽ amurũko mã toto: “Emynyhmãko ynanase oorypyrykõ poko,” katohme imehnomo a. Mame Ritonõpo nekarohpyry poko imehnõ zurũko mã toto tuhke ãmepyry, 1.260me ãmepyry pona, tykase.

⁴ Mokaro Ritonõpo omiry ekaronanõ mã asakoro oriwera zoko sã mã toto. Nãparina sã roropa mokaro asakoro. Xikihme mã toto Kuesẽkõ ãpataka, sero nono esẽ ãpataka.

⁵ Mame mokaro ryhmary kukuruhtao imehnomo a, apoto tütãko ãtae xine mana tyzehnotokõ enahkatohme. Morara ahtao mokaro ryhmary kuhnanõ emero orihnõko mã toto.

⁶ Ritonõpo poe kapu apururu waro mã toto konopo oehpyra ehtohme, Ritonõpo omiry ekaroryhtao imehnomo a. Ritonõpo poe iporiry riry waro roropa mã toto munume. Ritonõpo poe sero põkõ akuruhtanohpory waro roropa mã toto, tuhke tyrohsẽ ke, kokoro rokene ise toto ahtao.

⁷ Mame Ritonõpo omiry poko tõturukehse toto ahtao, eutary konõto ae tütãko onokyroimo mokaro asakoro exiketõ maro toetonatohkõme. Toto poremãkapõko xihpyry mana. Toto etapãko mana.

⁸ Mame osema taka toto ekepyry emãko mana, moro pata konõto po, Kuesëkõ exixihmatopõpyry po. Moro pata tyorõ ke esehtõko toto seromaroro. “Sotoma moro,” ãko mã toto. “Ejitu,” ãko roropa mã toto iirypyryme moro pata põkõ exiryke itamurume.

⁹ Mame mokaro ekepyry enëko mã toto, emero pata tamuru põkomo, ituakyry roropa toto enëko, tyotyoro omiry waro exiketõ roropa, emero ahno toto ekepyry enëko asakoropane emepyry zokonaka. Toto ekepyry ononëpopyra roropa mã toto.

¹⁰ Tãkye sero põkõ exiko mokaro orihtopõpyry eneryke tyya xine. Atãkyemãko mã toto. Tynekarorykõ aropõko mã toto os-eya rokene. Mokaro asakoro urutõ kõ pokoino toetuarimase toto itamurume sero põkomo. Naeroro atãkyemãko mã toto mokaro ekepyry eneryke tyya xine.

¹¹ Morarame asakoropane zokonaka tõmehse ahtao tõsemãkapose ropa toto Ritonõpo a. Towõse ropa toto. Toto eneryke tyya xine tõserehse itamurume emero porehme.

¹² Morarame omi konõto totase kaino mokaro a, asakoro exiketomo a. Ynara tykase eya xine kapu poe:

– Osehtoko xiaro! Önuhtokose xiaro! tykase.

Mame tõnuhse toto kakoxi kapu aka, akuru htoko imehnõ neneryme porehme.

¹³ Mame morara ahtao nono kywyh kywyh tykase jamihme samo, pata zokonaka tyryhmase. Omame porehme tapyi ahtao toiro toepukase. Ahno roropa totapase nono kywyh kywyh karyke, 7 miume totapase toto. Imehnõ tõserehse itamurume.

– Kure Ritonõpo Kapuaõ mana. Imehxo mana. Orëpyrahxo roropa mana, tykase toto.

¹⁴ Asakoro ryhmatõ tonahse repe. Enetoko ke zakorõ ryhmatõ oehsasaka mana.

Rue 7mano, etyhpymano

¹⁵ Mame imepỹ Ritonõpo nenyokyhpyry rue etone, etyhpymano. Mame omi opore exiketõ etase kapu ao. Ynara nase toto:

– Seromaroro Kuesëkõ sero nono esëme toehse rahkene tynymenekahpyry maro. Tuisame exikehpyra mana jũme, nase toto.

¹⁶ Morarame tamuximãkõ 24mãkõ tapõkõ po typorohse exiketõ Ritonõpo epataka, tõpatapoe typorohse toto nono pokoxi, “Kure mase,” katohme Ritonõpo a.

¹⁷ Ynara nase toto:

“Yna esëme mase Ritonõpo,
imehxo oexiryke.

Seromaroro yna esëme ro mase.

Moinoronato mase yna esë roropa.

Kure mase orēpyra oexiryke, ajamitunuru mapoiase.

Tuisame exipitōko mase!

¹⁸ Awaro pyra exiketō ozehno toehse mā toto,
tuānohtohkō toehse exiryke,
aorihtyā apiakatoh toehse exiryke roropa.

Opoetory tō epehmatoh toehse roropa,
toto erohtamitume, urutō kō maro,
emero opoetory tō roropa,
tuisamehxo exiketomo,
tuisame pyra exiketomo.

Emero ouno exiketō epehmatoh toehse.

Sero nono ryhmananō enahkatoh toehse roropa mana,”
nase toto.

¹⁹ Mame Ritonōpo maro oturutoh kurā totapuruhmakase kapu ao. Ritonōpo nymeropohpyry ē tonese moro tao. Ty-poetory tō pyno Ritonōpo exiry enetupuhtoh moro. Mame neneneh tykase, takararah tykase, panaikato, konomeru maro. Nono kywyh kywyh tykase, konopoimo itamurume topu sã xiriri tykase, enara.

12

Nohpo ekahmatopōpyry zakareimo a

¹ Mame enetupuhpotoh konōto toeporehkase kapu ao. Nohpo nexiase. Tupoke xixi ke nexiase. Nuno roropa nexiase ipupuru zopino. Zupuhpyry po parimā nexiase, xirikuato maro 12me.

² Poetoēme nexiase. Enurusasaka nexiase. Kui āko roropa nexiase ynororo jetū toexiryke poeto ke.

³ Mame imepÿ enetupuhpotoh toeporehkase morotona kapu ao. Zakareimo konōto panō nexiase, kamiraramano. Tupuhpyke ynororo 7me nexiase. Tyretyke roropa nexiase 10me. Zupuhpyry tō po parimā panō nexiase emero.

⁴ Xirikuato tarose eya kapu ae tarokyry ke. (Oseruao xirikuato ahtao toiro tarose eya.) Mame xirikuato tō ty-narotyã tomase eya nono pona. Nohpo enurukety ēpataka toexikihmase ynororo, aenururu eraximatohme tyya, poeto enahtohme tonuruse ahtao.

⁵ Mame nohpo tonuruse rahkene orutuame. Tuisame exiketyme ehtohme tonuruse mokyro, orēpyra pata tamuru tō esēme aehtohme. Tyjamitunuru ke tōmipona imehnō rīko mana emero porehme. Mame poeto pitiko typynanohse Ritonōpo a. Tosaka tarose tapō pona.

⁶ Mame nohpo toepase ahno esaka pyra. Mokyro esaryme osa tyrise Ritonōpo a. Moroto ipynanohnōko imehnō mana tuhke ēmepyry, 1.260me ēmepyry pona.

⁷ Mame totonapitose toto kapuaõkomo. Mikeu tõi tõi setapase toto zakareimo konõto maro. Typoetoke roropa zakareimo nexiase joroko tõi ke. Tõi setapase toto. Mikeu tõi poremãkapory se roropa nexiase toh repe. Mikeu nexiase Ritonõpo nenyokyhpyryme.

⁸ Morarame zakareimo konõto typoremãkapose ipoetory tõi maro. Taropose toto kapu ae porehme.

⁹ Zakareimo konõto tomapose kapu ae. Pake mokyro okoime. Esety joroko tamuru, Satanaxi esety me roropa mana. Onekunohto ynororo. Sero nono põkõ tonekunohse eya porehme. Mokyro tomapose kapu ae nono pona, ipoetory tõi maro, joroko tõi maro.

¹⁰ Morarame omi etase ropa kapu ao, opore exikety. Ynara nase:

— Seromaroro kypynanohtorõko Ritonõpo mana. Seromaroro tyjamtunuru enepõko mana, tuisamehxo toexiryke. Seromaroro Inymenekahpyry tuisame toexiry enepõko mana. Ynara exiryke, kuakorõkõ hxirone tomase exiryke kapu ae. Ritonõpo êpataka toto hxirõko nexiase saereme, koko, enara. Mokyro tomase kapu ae.

¹¹ Mokyro typoremãkapose Jezu poetory tomo a toorihse Jezu exiryke toto myakãme. Mokyro typoremãkapose eya xine tosẽkõ zae ehtoh ekaroryke roropa tyya xine imehnomo a. Typoremãkapose eya xine, osepyno pyra toehse toexirykõke toorikyrykõ ponãmero.

¹² Naeroro atãkyematoko kapuaõkomo. Yrome myhene nono põkomo, tuna konõto kuaõkõ roropa, tyhtose joroko tamuru exiryke oya xine. Zekõtãpãnõko roropa mana okyna hkopyra tuãnopry ehtoh exiryke. Moro waro toexiryke zekõtãpãnõko mana, nase.

¹³ Morarame nono pona aepukahpyry waro toehse joroko tamuru ahtao nohpo tokahmapitose eya. Enurusenã ã tokahmapitose apoitohme tyya repe.

¹⁴ Mame aporiry asakoro tokarose nohpo a pianoimo aporiry panono, aepatohme tosaka ropa, ahno esaka pyra. Moroto mokyro pynanohnõko Ritonõpo mana, oseruao jeimamyry zokonaka onyryhmara joroko tamuru ehtohme.

¹⁵ Morarame tuna tutütanohpose zakareimo konõto a týtãe, itamurume, iporiry konõto samo, nohpo ekahmatohme, zue aka nohpo nerymapotohme repe.

¹⁶ Mame takorehmase nohpo nono a. Toõtãkase nono tuna omõtohme. Tuna tomõse nono aka, zakareimo konõto mytae itütahpyry.

¹⁷ Morarame zakareimo konõto tyekõtãpãse nohpo poko. Toytose ynororo osetapase ipoenõ maro, ipakõ maro, emero

Ritonõpo omipona exiketõ maro, Jezu Kyrixtu namorepah-pyry omipona exiketõ maro roropa.

¹⁸ Mame isawã po zakareimo konõto xikihme toehse tuna konõto ehpio.

13

Onokyroimo asakoro

¹ Imeïpo onokyroimo enease aekuomyryhtao tuna konõto kuae. Tyretyke nexiase omame porehme, tupuhpyke roropa nexiase 7me. Typarimãke iretyry nexiase emero. Ritonõpo zehno nexiase ynororo. Naeroro Ritonõpo esety tymerose eya tupuhpyry tõ pokona Ritonõpome tõsekarotohme repe.

² Kaikuxi tamuru sã nexiase mokyro. Ippuru uuso pupuru sã nexiase. Itary kaikuxi tamuru mytary sã nexiase. Mame zakareimo konõto a tyjamihtanohpose mokyro. Eya tapõ tokarose, tuisa konõtome mokyro tyrise eya roropa.

³ Mame mokyro onokyroimo zupuhpyry totapase toiro. Toorihse sã nexiase ipunaka. Yrome toekurãkase ropa. Moro eneryke tyya xine tõsenuruhkase sero nono põkõ emero. "To!" tykase toto. "Orëpyra kuhse mose mana," tykase toto. Aomipona se toehse roropa toto.

⁴ Kure rokë zakareimo konõto tyrise roropa eya xine Ritonõpo myakãme samo, tuisame toehtoh tokarose eya exiryke onokyroimo a, tuisame aehtohme. Ritonõpo myakãme onokyroimo toahmase roropa eya xine. Ynara nase toto:

– Imehxo mose mana. Isã pyra imehnõ mana. Orëpyra kuhse ynororo. Iporemãkaponanõ pyra mã ipunaka, tykase toto.

⁵ Morarame tomiasse xihpyry mokyro onokyroimo. Yrome onuãnohpyra Ritonõpo nexiase aporo. 42me nuno taropose eya tuisame toexiry poko.

⁶ Mame Ritonõpome tõsekaropitose eya: "Ywy ase Ritonõpo," tykase ynororo. Ritonõpo esety tounohse roropa eya. Esary roropa typoihtose eya. Emero kapuaõkõ roropa typoihtose eya.

⁷ Mame Ritonõpo poetory tõ tapoitapoise eya. Yrome mokyro kahpyry onyporemãkapopyra Ritonõpo kynexine aporo. Ritonõpo poetory typoremãkapose eya. Tuisame toehse roropa ynororo, ituakyyry esëme, ahno esëme, emero tyotyoro omiry ae exiketõ esëme, emero pata tamuru põkõ esëme, enara.

⁸ Mame kure rokë mokyro rïko mã toto, emero sero nono põkomo. "Kure mase. Imehxo mase," äko mã toto eya. Mokaro esety onymeropyra kynexine Ritonõpo papë pokona. Yrome mokaro, esetykõ tymerose exiketõ Ritonõpo papë pokona, mokaro kure onokyroimo onyripyra mã toto. "Kure mase,"

kara mǎ toto eya. Moino ro esetykō tymerose Ritonōpo a kaneru mūkuru papē pokona sero nono onyripyra ro ahtao ro. Orihp̄yme exiketō mokaro jumanatome Kyrixtu poetoryme toexirykōke, toorihse Kyrixtu exiryke toto myakāme kaneru mūkuru samo.

⁹“Typanare awahtao xine otato ehtoko.

¹⁰ Tapoisēme awahtao xine tapoisēme ro matose. Tuosēme awahtao xine tuosēme ro matose. Naeroro Ritonōpo poetoryme awahtao xine oseanahtotoko. Penekehpyra ehtoko Ritonōpo enetuputyry poko.”

¹¹ Morarame imep̄y onokyroimo tūtary enease nono ae. Tyretyke nexiase asakoro, kaneru mūkuru retyry samo. Yrome aomiry zakareimo konōto omiry sǎ nexiase.

¹² Mokyro onokyroimo apitoryme aexihpyry tuisame konōto aexihpyry sǎ toehse ynororo. Tōmipona sero nono pōkō tyrise eya emero. Mame onokyroimo osemazupu kure rokē tyripose eya xine. “Kure mase imehxo,” kamexipotohme eya xine onokyroimo osemazuhme aexihpyry a, zupuhpyry ikurākahpyry ropa a.

¹³ Mame tyjमितunuru tonepose eya. Apoto tonehpose eya kapu ae, tuhkākō neneryme.

¹⁴ Sero nono pōkō tonekunohse eya tyjमितunuru eneporyke eya xine. Onokyroimo osemazupu neneryme tyjमितunuru tonepose eya xine. Ynara tykase ynoro eya xine:

– Mose onokyroimo panō imep̄y tyritoko eahmatohme, “Kure mase,” katohme ipoko, tykase mokyro nono ae itūtahpyry eya xine onokyroimo poko, tapema ke zupuhpyry etapahpyry poko, aekurākahpyry ropa poko. Kure mokyro ritohme ipanō tyripose eya xine.

¹⁵ Mame tyrise ahtao tyjमितunuru poe toto nyrihpyry taoseremanohpose eya aomitanohtohme isene aehtohme. Mame isene toehse ynororo, tōtururu waro toehse. Imehnō etapary waro roropa toehse, “Kure mase,” kara toto ahtao tyā.

¹⁶ Mame tosety meropease onokyroimo, emero ipery pokona emero emary pokona apotunuru wino, enara. In-unomo, poetohti, tymōkomokamo, tytineruke pyra exiketomo, tošēke erohketomo, typoetoke exiketomo, emero.

¹⁷ Mokyro nymeropohpyry pyra exiketō ahtao, mōkomo onepekahpopyra eya xine ynororo, mōkomo onekamopopyra roropa ynororo eya xine.

¹⁸ Tuarō ehtoko. Tuarō awahtao xine enetupuhnōko matose. Mokyro onokyroimo nymerohpyry enetupuhtohme mana, orutua esety poko. Ynara mana 666.

14

Jezu poetory tō eremiary poko

¹ Mame osenuhmase ropa. Kaneru mūkuru enease ypy Xião po. Imaro nexiase tuhkākomo, 144.000mākomo. Typerykō poko tymerose Ritonōpo esety nexiase, Kaneru mūkuru esety roropa.

² Mame omi etase kaino, kapu ae. Sōkane konōto sã nexiase. Konomeru sã roropa nexiase. Tuhkākō eremiaketō omiry etase. Toarē etory sã nexiase.

³ Xikihme nexiase toto Ritonōpo apō myhto, isene exiketō asakoropane exiketō maro, tamuximākō maro. Tyrisenã eremiatoh poko toremiase toto. Moro eremiatoh waro pyra imehnō mana. Mokaro rokē zuaro, 144.000mākomo, topekahse toh mokaro Jezu a, sero pōkōme ro toto ahtao ro.

⁴ Orutua kō mokaro, kurākōme mã toto. Tyrypyrykō poko pyra mã toto ipunaka Ritonōpo omipona rokē toehtohkōme. Naeroro nohpo tō poko pyra mã toto, typye pyra roropa mã toto. Kaneru mūkuru omipona rokē mã toto imepỹ maro toehtohkōme onurumekara mã toto. Topekahse mã toto imehnō sero pōkō maro pyra toto ehtohme. Tokarose mã toto Ritonōpo a osemazuhme kaneru mūkuru a, enara.

⁵ Toipe mã toto ajohpe pyra. Zae rokē mã toto Ritonōpo a.

Ritonōpo nenyokyhpyry oseruao

⁶ Morarame imepỹ Ritonōpo nenyokyhpyry enease ayto-ryhtao kae kapu kuroko. Omi kurã ekarose nytoase sero nono pōkō netaryme. Jũme moro omi kurã onytyromara mana. Emero pata tamuru pōkō netaryme, emero ituakyry netaryme, emero tyotyoro omiry ae exiketō netaryme, emero pata esē poetory tō netaryme.

⁷ Ynara nase opore:

– Ritonōpo zuno ehtoko, kure rokē tyritoko roropa. “Kure mase imehxo,” kahtoko eya, sero pōkō apiakatoh toehse exiryke porehme. Naeroro osekumurukō po oporohtoko Ritonōpo ēpataka, “Kure mase,” katohme eya. Kapu rihpōme ynororo, nono tōkehko rihpōme, tuna konōto roropa iporiry tōkehko emero rihpōme mana.

⁸ Mame mokyro apitorymã mykapo imepỹ Ritonōpo nenyokyhpyry tooehse. Ynara nase ynororo:

– To! Tonahkase Papironia pōkō mana. Pata konōtome nexiase repe. Yrome nohpo sã imeimehnō poko exikety sã toehse. Eukuru tokamose eya emero êtohme. Tynamokyry êpōko eya xine mana jehnahpyry, tymaro toto ehtohme. Mokyro sã Papironia pōkō toehse Ritonōpo a, nase.

⁹ Mame mokaro asakoro aehtoh mykapo imepỹ Ritonōpo nenyokyhpyry tooehse. Ynara tykase ynororo:

– Onokyroimo xihpyry omipona awahtao xine, kurāme mokyro ekaroryhtao roropa oya xine mokyro esety meropōko matose operykō pokona. Operykō pokona pyra ahtao oemarykō mypany pokona esety meropōko matose.

¹⁰Yrome moro sā tyripose oya xine ahtao ozehno xine exīko Ritonōpo mana ipunaka. Onokyroimo poetory wānohnōko Ritonōpo mana emero, apotoimo htaka, axitunety htaka, tynenyoyhtyā kurā neneryme, kaneru mūkuru neneryme roropa.

¹¹Moro apoto erexītory, toto wānohtoh erexītory onuhkehpyra exīko mana jūme. Etuarimakehpyra mā toto, saereme, koko roropa, onokyroimo kure ekaronanomo, inyrihpyry kahpyry kure ekaronanō roropa, esety merohpōkō roropa typokona xine. Mokaro etuarimakehpyra mā toto, tykase ynororo.

¹²Naeroro oseanahtotoko Ritonōpo poetoryme awahtao xine, aomipona toehse oexirykōke. Jezu onenetupuhkehpyra roropa awahtao xine oseanahtotoko.

¹³Mame omi etase ropa kapu ae. Ynara nase:

– Ynara imeroko: “Ritonōpo nyrohmanohpotoh poko erohketō toorikyrykohtao tākye exīko toh mana.”

– Aō, ajohpe pyra nase, nezukuase Ritonōpo Zuzenu. Os-eremāko mā toto toerohkehxi po xine. Toerohmitukō apoiko roropa mā toto, nase Ritonōpo Zuzenu.

Otyro epery apoiry sā nono pōkō apiakary mana

¹⁴Mame osenuhmase ropa. Akurū enease karimutumano. Moro akurū po kapu ae ayhtohpyry panō enease typorohse. Typarimāke nexiase uuru risē ke zupuhpyry poko. Otyro sahkatohe nexiase emahpo, taere exikety.

¹⁵Moraramē imepỹ Ritonōpo nenyokyhpyry tutūtase Ritonōpo maro oturutoh tae. Opore ynara nase ynororo akurū po iporotyhyry a:

– Atapemā ke isahkako otyro epery apoitohme oya, isahkatoh po toehse exiryke. Nono pōkō tahpirāse sā mā toto, tykase ynororo.

¹⁶Moraramē tytapemā ke nono po tỹkyryry tysahkase eya, akurū po iporotyhyry a. Otyro epery anymyry sā nono pōkō tanỹse eya.

¹⁷Mame imepỹ Ritonōpo nenyokyhpyry enease. Ritonōpo maro oturutoh tae nutūtase, kapu ao, tytapemake roropa taere exikety ke.

¹⁸Imepỹ Ritonōpo nenyokyhpyry tooehse ahno nekarory zahkatoh poe. Apoto eraseme kynexine. Opore tōturuse ynororo tytapemake exikety a. Ynara tykase ynororo:

— Atapemã ke uwa epery isahkako, uwa esary po, nono po, tahpirãse exiryke, tykase.

¹⁹ Naeroro tytapemake exikety a uwa epery tysahkase. Moro epery tomase eya euhkatoh aka, zehno Ritonõpo ehtoh aka.

²⁰ Mame axikaru euhkary sã moro epery touhkase euhkatoh ao, pata myhto. Munu tutütase euhkatoh ae iporiry samo, 300 kirometuru mosa exiry. Zueme exiry toiro meturu zokonaka.

15

Etuarimatoh konõto otyhkatoh poko

¹ Morarame imepÿ osenuruhkatoh konõto enease kapu ao, Ritonõpo nenyoytyã 7mãkõ enease 7me tyrohsemyimo maro, etuarimatoh konõto maro. Imehnõ wãnohtoh moro etyhpyrymano. Iirypyrymãkõ zehno Ritonõpo ehtoh etyhpyry moro.

² Mame osenuhmase ropa. Tuna konõto panõ enease kutehi samo, otoxie kutehi ahtao kamirarame apoto maro. Onokyroimo poremãkaponanõ enease roropa. Onokyroimo nyrihpyry poremãkaponanomo, 666 ke tosehke exikety poremãkaponanõme roropa toh nexiase. Xikihme toh nexiase tuna konõto panõ ehpiõ. Osekuroko toare exikety toto emahpo nexiase Ritonõpo nekarotyã eya xine. Etõko toh nexiase.

³ Eremiãko roropa toh nexiase Moeze, Ritonõpo poetory nymerohpyry ae. Kaneru mükuru poko eremiãko roropa toh nexiase. Ynara nase toto:

“Papa Kapuaono, Ritonõpo imehxo mase.

Onyrytyã kure kuhse mana.

Orëpyra mase.

Pata tamuru esë mase. Zae mase.

Ajohpe pyra mase onyrytyã poko.

⁴ Onoky ouno pyra exikety nae nah?

Arypyra, ouno emero mã toto,

yna esëme oexiryke.

Imehxo oehtoh poko ekãtõko mã toto emero porehme.

Omoro rokë kurãme nymyry mase.

Pata tamuru põkõ emero oehnõko mã toto,

‘Kure mase,’ katohme oya.

Kure rokë orĩko mã toto.

Tosekumuru po porohnõko mã toto oëpataka,

kure oexiry eneryke tyya xine,

emero pata põkõ punero,”

tykase toto toremiarykõme.

⁵ Moromeĩpo tyorõ enease ropa kapu ao. Ritonõpo maro oturutoh enease, tapyi. Moro tao kamisa risẽ nexiase, Ritonõpo apõ esaryme. Totapuruhmakase nexiase.

⁶ Mame Ritonõpo maro oturutoh tae tutõtase inenyohtyã 7mãkomo. Imaro xine tyrohsemyimo etuarimatoh konõto etyhpyrymã nexiase. Upo karimutumã ke tõtupohtose toh nexiase, rino risẽ ke, ikurikahpyry panõ ke. Aozahparakõme uuru risẽ nexiase tymyhse.

⁷ Mame isene exikety toiro nexiase Ritonõpo ãpataka, asakoropane exikety. Eya kasanamã tokarose Ritonõpo nenyoyhtyamo a 7mãkomo a. Uuru risẽ tokarose eya xine, 7me. Pehme kasanamã nexiase, iirypyrymãkõ zehno Ritonõpo ehtoh ke. Orihpỹme exiketyme Ritonõpo mana jũme.

⁸ Mame orexĩto ke typehkase Ritonõpo maro oturutoh nexiase, Ritonõpo imehxo ehtoh poe, ijamitunuru poe, enara. Moro taka omõsaromepyra imehnõ toehse etuarimatoh konõto etyhpyry exitãne, Ritonõpo nenyoyhtyã 7mãkõ nenehtyã otyhkatãne.

16

Kasana pehme zehno Ritonõpo ehtoh ke

¹ Morarame omi konõto etase Ritonõpo maro oturutoh tao. Ynara nase tynenyoyhtyamo a, 7mãkomo a:

– Ytotoko. Kasana ao exikety ikuãtatoko. Zehno jehtoh ikuãtatoko nono pona, nase ynororo.

Kasana 1mano

² Naeroro Ritonõpo nenyokyhpyry osemazuhme aexihpyry toytose. Tykyryry tukuãse eya nono pona, kasana aono. Muretano xihpyry toehse onokyroimo kahpyry esety ke tỹpokõke exiketõ pokona, inyrihpyry xihpyry kure ekaronanõ pokona roropa.

Kasana 2mano

³ Mame Ritonõpo nenyokyhpyry akorõ a tykasanary tukuãse tuna konõto kuaka. Aorihtyã munuhpyry sã toehse tuna. Tunakuaõkõ kana tõkehko toorihse emero porehme.

Kasana 3mano

⁴ Morarame Ritonõpo nenyokyhpyry oseruao aehtopo a tykasanary tukuãse tuna tõ kuaka, tuna tõ enatry kuaka roropa. Munume tanyhtanohpose moro.

⁵ Imepỹ Ritonõpo nenyokyhpyry omiry etase, tuna erase omiry etase. Ynara tykase ynororo:

– Zae rokẽ mase. Azahkuru pyra roropa mase ipunaka iirypyrymãkõ wãnopyry poko oya, kure oexiryke. Kure exikehpyra mase, moino ro mase roropa.

⁶ Ritonõpo poetory totapase eya xine. Urutõ kõ totapase roropa. Naeroro toto etapãko roropa mase. Zae ro tynyrih-pyrykõ ehepyry apoïko mã toto, tykase.

⁷ Mame imepỹ omi etase tynekarory zahkatoth poe. Ynara nase:

— Kuesẽkõ Ritonõpo imehxo mase. Ajohpe pyra mase. Zae ro imehnõ apiakãko mase. Zae ro toto wãnohnõko mase, nase.

Kasana 4mano

⁸ Morarame Ritonõpo nenyokyhpyry asakoropane aehtopo a tykasanary tukuãse xixi pona. Ahno tyahkapose xixi a, piukah karyke itamurume.

⁹ Tyahse toto xixi ke piukah karyke. Mame Ritonõpo tyk-erekeremase eya xine, morohne wãnohtoh esẽme Ritonõpo exiryke. Yrome tyrypyrykõ onurumekara toh nexiase. “Kure mase, Ritonõpo,” kara toh nexiase roropa.

Kasana 5mano

¹⁰ Mame Ritonõpo nenyokyhpyry omame aehtoh a tykasanary tukuãse onokyroimo apõ pona. Tyarumãkapose onokyroimo esao. Kui tykase toto morotõkomo, jetũ toehse toexirykõke.

¹¹ Mame Ritonõpo Kapuaõ tykerekereemase eya xine jetũ toexirykõke muretano hpe roropa toexirykõke. Yrome tyrypyrykõ onurumekara ro toh nexiase.

Kasana 6mano

¹² Mame Ritonõpo nenyokyhpyry omazũpona aehtopo a tykasanary tukuãse Eupyrati tunary pona. Moro tuna tãpaise emero porehme, tasarahse, tonore tuna esahpyry toehse. Osemame toehse, xixi tũtatoth wino pata tõ esã esemaryme ehtohme.

¹³ Mame joroko tõ enease oseruao. Pororu sã toh nexiase. Tutũtase toto zakareimo konõto mytae, onokyroimo xihpyry mytae ajohpe urutõ mytae, enara tutũtase toto.

¹⁴ Joroko tõ mokaro, joroko tamuru poetory, tyjमितunuru eneponanomo. Nono poro ytõko mã toto oseruaõkomo, tuisa tõ enehse, oximõme toto ehtohme etonatothme Ritonõpo Imehxo Exikety maro iiryryrymãkõ apiakatoth konõto toehse ahtao.

¹⁵ “Etatoko pahne,” ãko Jezu kyaa xine. “Jeraximara awahtao xine omato oepyrã sã oehnõko ropa ase zuaro pyra awahtao xine. Tãkye exiõko matose tuaro awahtao xine, nyhpyra exikety sã awahtao xine, ãtakimahpyry sã awahtao xine. Morara awahtao xine tupokã sã ytoytõko matose, ehxiropyra roropa matose.”

¹⁶ Morarame nono põkõ tuisary tonehse joroko tomo a. Oximõme tonehse toto ona pona. Epereu omiry ae moro ona esety Amaketõme mana.

Kasana 7mano

17 Mame Ritonõpo nenyokyhpyry a omazũmykaponato aetoh a tykasanary tukuãse kakoxi tyryrykane pona. Aomiry opore exikety tõturuse Ritonõpo apõ poe imaro oturutoh tae. Ynara nase:

— Tõtyhkase mana. Nenahno! tykase.

18 Mame neneneh tykase, panaikato, konomeru, nono kywyh kywyh tykase, enara. Moino ro ahno ritopõpyry poe ro sero nono kywyh kywyh katopõpyry sã pyra kynexine. Jamihme sero nono kywyh kywyh tykase.

19 Pata konõto tohpahse roropa oseruao. Imehnõ patary tõ tuhke tãtakuhmose emero pata tamuru punero sero nono po. Mame wenikehpyra Ritonõpo nexiase Papironia põkõ poko. Eukuru zetunuru êpoase sã eya xine tykasanary ae toto zehno Ritonõpo ehtoh enetupuhtoh moro eukuru nexiase.

20 Ahmõta emero osenepyra toehse, ypy tõ roropa tonahse.

21 Konopoimo tooehse tytopuke tũpore topu konõto samo, omoxĩ roropa. Toiro topu 45 kiru samo. Kapu ae toepukase ahno pona. Mame Ritonõpo tykerekereemase ahno a moro konopoimo pokoino, popyra eya xine exiryke ipunaka.

17*Orutua kõ poko nohpo ehtopõpyry poko*

1 Mame Ritonõpo nenyokyhpyry toiro tooehse ya, 7mãkõ maro nexiase. Tykasanake kynexine ynororo. Ynara kynako ya:

— Ymaro eropa, musurehpã wãnopryry enekose. Mokyro musurehpã wãnopryry enepõko ase oya. Ritonõpo omipona pyra exiketõ enetupuhtoh mokyro. Pata konõto põkõ mokaro. Tuna tõ pũto typatarykõ tyrise eya xine.

2 Sero põkõ tuisary tõ mokyro poko toehse toto musurehpã poko toehse, nohpo poko exiketõ samo. Etýketõ sã ipoko toehse toto sero nono põkomo, eukuru onẽkehpyra exiketõ samo, nohpo poko exikehpyra exiketõ sã roropa.

3 Mame Ritonõpo Zuzenu a tapoise ywy. Inenyokyhpyry jaroase ahno esaka pyra. Moroto nohpo enease typorohse onokyroimo po. Tahpire mokyro nexiase. Ipihpyry tymerose esety xihpyry ke Ritonõpo eunohtoh ke. Tupuhpyke nexiase 7me. Tyretyke roropa nexiase 10me.

4 Tupõ tamuruse nohpo a nexiase tahpiremy. Emeporyme uuru risẽ nae nexiase, topu kurã roropa typyne exiketomo, kasuruimo roropa. Emahpo kasana nae nexiase uuru risemy. Moro kasana pehme nexiase iirypyry ke nuriame exikety ke roropa, typoko imeimehnõ ehtopõpyry ehehpyry ke.

5 Ipery poko esety tymerose nexiase. Moro esety onenetupuhpyra imehnõ mana. Ynara mana: “Papironia

konõto. Imeimehnõ poko exiketõ ãme mana, emero porehme. Tyrypyrykõ poko penetaketõ ãme roropa mana.”

⁶ Morarame mokyro eneryhtao ya, toetÿse exikety sã tãkye nexiase Ritonõpo poetory orihpõpyry poko, toto etap-atopõpyry poko tyya, enara. Jezu onurumekara toto exiryke totapase toto eya.

Mame mokyro eneryke ya osenuruhkase ipunaka.

⁷ — Oty katoh osenuruhkãko hma? tykase Ritonõpo nenyokyhpyry ya. — Ourũko ase mose nohpo poko. Onokyroimo poko roropa, nohpo puimane, tupuhpyke exikety 7me, tyretyke exikety 10me. Mokaro poko ourũko ase.

⁸ Mokyro onokyroimo isene kynexine aporo. Yrome toorihse ropa ynororo. Mame okynã pyra onuhnõko ropa mana amerehmã ae. Ytoytõko ropa mana. Imeïpo tonahkasẽme exiko mana. Yrome aytorykohtao ro sero nono poro osenuruhkãko enenanõ mana. Jezu poetory tõ kara osenuruhkãko mana. Esetykõ pyra mã Ritonõpo papẽ poko, typapẽ poko onymeropyra Ritonõpo exiryke pake, sero nono riryhtao, orihpÿme exiketõ esetykõ maro. Osenuruhkãko mokaro mana onokyroimo eneryke tyya xine. Isene ehxïpo toorihse ropa ynororo. Yrome osenẽko ropa mana.

⁹ — Tuaro ehtoko. Enetupuhtoko. Mokyro zupuhpyry tõ 7mãkõ ypyme mã toto. Moro ypy tõ emory po mokyro nohpo typorohse mana. Moro ypy tõ 7mãkõ tuisame roropa mã toto.

¹⁰ Omame tuisa tonahse ropa mã toto. Toiro tuisame ro mana. Toiro oehpyra ro mana. Tooehse ahtao okyna hkopyra exiko mana.

¹¹ Mame mokyro onokyroimo, isene ehxïpo, isene pyra toehse ropa tuisame 8mãme exiko mana. Osemazuhme aporo 7mãme nexiase. Imeïpo mokyro tonahkasẽme exiko mana.

¹² — Iretyry 10me, onenetyã tuisame roropa mã toto. Exipyra ro mã toh aporo. Yrome kowenu tuisaryme exiko mã toto axïtao rokene onokyroimo maro.

¹³ Mokaro 10mãkõ atae rokẽ mã toto onokyroimo pyno toexirykõ poko. Tyjमितunurukõ ekarory se rokẽ mã toto onokyroimo a, tuisame toexirykõ ekarory se eya roropa mã toto.

¹⁴ Kaneru mükuru maro tõsetaparykõ se mã toto. Yrome toto poremãkapõko kaneru mükuru mana, tynymenekatyã maro, tosẽkõ onurumekara exiketõ maro. Kuesẽkõme mana, imehnõ esã esẽme imehxo mana. Sero põkõ tuisary tõ esẽme roropa mana.

¹⁵ Mame ynara nase Ritonõpo nenyokyhpyry ya:

— Moro tuna onenehpyry pona typorohse nohpo kahpyry, moro tuna ahnome mana. Imoihme mã toto. Pata tamuru põkõ mokaro. Tyotyorõkõ omiry ae exiketõ mokaro.

¹⁶ Morarame iretyry 10mākō onenetyā onokyroimo kyryryme, mokaro mā nohpo zehno exīko, mokyro emero rokē poko aexihpyry zehno exīko mā toto. Mame imōkomory arōko mā toto emero porehme. Tupoke pyra inomōko mā toto. Ipū ōnōko mā toto. Mame jahkāko toh mana enahkatohme.

¹⁷ Ritonōpo poe ipenetatoh rīko mā toto. Ipoe atae mā toto. Tuisame toexirykō ekarōko mā toto onokyroimo a tuisamehxo aehtohme, Ritonōpo omihpyry ae ro.

¹⁸ — Mame mokyro nohpo pata konōtome mana. Sero nono pōkō tuisary tō emero tōmipona tyrise eya, tykase ynororo ya.

18

Papironia enatyry poko

¹ Morarame imepŷ Ritonōpo nenyokyhpyry yhtory enease, kapu ae. Tuisamehxo nexiase. Kure aexiry ezurume sã konōto nexiase roropa. Ipoe saereme toehse sero nono emero porehme.

² Opore ynara tykase ynororo:

— Papironia tonahse, moro pata konōto patāpome toehse. Seromaroro joroko tō esaryme toehse mana, akuaryhpo tō esaryme rokene, iirypyryme exiketō esaryme, torō tō xihpyry esaryme, enara.

³ Ynara exiryke, Papironia pōkō nohpo sã mana, imeimehnō poko exikety samo. Eukuru ekamory sã tōsekarose ynororo imehnō maro ehtohme. Sero nono pōkō tuisary tō ipoko toehse. Sero pōkō mōkomo poko erohketō tytineruke toehse tymōkomoke roropa Papironia pōkō pokoino, nohpo poko exiketō sã typenetatohkō poko toehse toexirykōke.

⁴ Morarame imepŷ omiry etase kaino kapu ae. Ynara nase: — Moro pata irumekatoko, ypoetory tomo.

Irumekatoko ipunaka.

Mokyro anakorehmara ehtoko iirypyrykō poko,

awānohpyra xine Ritonōpo ehtohme.

⁵ Kaetoko sã iirypyry mana, ypy sã konōto.

Naeroro inyrihpyry xihpyry poko wenikehpyra Ritonōpo mana.

⁶ Oritopōpyrykō sã eya xine,

moro sã mokyro tyritoko emetakame.

Epehmatoko iirypyhpyry epehpyryme,

imotye roropa epehmatoko.

Ikasanary ipehkatoko jetunety ke.

Inekarohpyry oya xine jetunety,

moro motye ekarotoko ropa eya.

⁷ Ituarimapotoko, sam kamexipotoko eya.

Imynyhmapotoko, tuisame imehxo tōsekarose exiryke.

Emero kurã tapoise eya tykyryryme.

Nohpo sã mana, ynara kane samo:

“Taro ywy tarõkõ esemy.

Pytÿpo sã pyra ase.

Emynyhmara jÿme ase, sam kara ase roropa,” kane sã mana.

⁸ Morara exiryke mokyro wãnohtoh oehnõko mana toiro
ẽmepyry ae.

Tyrohsẽ oehnõko mana, etuarimatopo.

Emitapãnõko roropa mana.

Tyahkasẽme exiko mana,

tuãnohsẽme exiko,

orẽpyra Ritonõpo exiryke,
nase ynõroro.

⁹ Morarame sero põkõ tuisary tõ ipoko xine aehtyã xitãko mana. Imaro xine tãkye aexityã pata zatyry eneryke tyya xine xitãko mã toto. Apoto erexitõry eneryke tyya xine xitãko mã toto.

¹⁰ Amekeino rokẽ enẽko mã toto, mokaro etuarimatoh zuno toexirykõke.

– Myhene! Myhene! ãko mã toto. – Pata imehxo nexiase repe. Orẽpyra Papironia põkõ nexiase repe. Yrome axi tonahse myhene, ãko mã toto.

¹¹ Mõkomo ekamonanõ roropa sero nono põkõ xitãko mana. Mokaro hnamõko mã toto, tymõkomorykõ epekahnanõ pyra toehse exiryke.

¹² Morohne onepekahpyra mã toto, uuru, parata, topu kurãkomo, kasuruimo te, kamisa karimutumano te, kamisa kurã ezuezumano, kamisa typyne exikety te, kamisa tahpirẽ roropa, wewe kurano te, maafim risemy, wewe kurã risemy, metau risemy, kurimene risemy, topuimo risemy, (maamore risemy).

¹³ Kanera tõkehko onepekahpyra mã toto, tonahsẽ emepory tõkehko, typoxine zahsemy azawaimo, ixtaratu panono, ixtaratu, eukuru, oriu, pou risemy te, tiriiku puhturu roropa; pui tõkehko, kaneru tomo te, kawaru tomo, kahu tõkehko, namoto tõ roropa. Morohne nae toh nexiase tokamosẽme repe. Yrome epekahnanõ pyra toehse.

¹⁴ Ynara ãko mõkomo ekamonanõ eya repe:

– Openetatopõpyry tõ tonahse, omõkomory te, otinerũ te, orẽpyra oehetopõpyry roropa, emero tonahse mã jÿme. Morohne onenepyra ropa mase jÿme, ãko mã toto.

¹⁵ Mõkomo ekamonanõ tytineruke toehse tymõkomory ekamory poko moro pata po. Moino osenuhmãko mã toto, mokaro etuarimatoh kurũke, imaro xine toetuarimary se pyra toexirykõke. Xitãko mã toto, mokaro hnamõko.

16 – Myhene! Pata imehxo nexiase, myhene! Tupoke kurã ke moro põkõ nexiase ezuezumã ke, tahpirẽ ke roropa. Uuru risã ke roropa tynamuruke nexiase toto topu kurã ke roropa typyne exiketõ ke, kasuruimo ke roropa.

17 Axĩ tymõkomoke pyra toh toehse. Tonahse emero porehme.

Wapu esẽ tõ mã, imaro xine ytoketõ roropa te, wapu poko erohketõ roropa imehnõ erohketõ roropa tuna konõto po amekeino tõsenuhmase toto.

18 Pata zatyry eneryke tyya xine, orexĩto eneryke roropa tyya xine, yronomyryme tyxitase toto. Ynara tykase toto:

– Pata kurãme nexiase. Ipanõ pyra mana, tykase toto.

19 Nono tyrise eya xine tuhpokoxi xine, tyxitarykõke, pata hnamoryke tyya xine.

– Myhene! Pata imehxo nexiase repe! Moro pata po wapu konõto tõ, emero tuna konõto poro ytoketõ tytineruke toehse, tymõkomoke toehse roropa, moro pata põkõ tymõkomoke itamurume exiryke. Yrome axĩ tonahse emero porehme.

20 Atãkyematoko kapuaõkomo, mokaro enatyry poko. Atãkyematoko Ritonõpo poetory tomo, inymenekatyã roropa imehnõ amorepananõme. Ritonõpo poe urutõ kõ roropa atãkyematoko. Mokaro tuãnohse eya oryhmatamitukõme.

21 Mame Ritonõpo nenyokyhpyry a topu konõto tanÿse, jamihme exikety a. Moro topu zumo exiry saipe konõto sã kynexine. Mame tuna konõto kuaka moro topu tomase eya. Ynara nase:

– Topu tomase ahtao nakuaka axĩ nerÿko mana. Moro saaro axĩ Papironia põkõ enahnõko mana typatarykõ maro. Jũme osenepyra ropa exĩko mã toto.

22 Rue tõkehko onetara exĩko morotõkõ mana. Eremiaketõ roropa onetara mã toto. Erohketõ pyra exĩko roropa mana. Tiriiku apotoh osetara exĩko roropa mã moroto jũme.

23 Nãparina saerehkara exĩko mana. Niotaketõ omiry pytaketõ omiry roropa osetara moroto exĩko mana. Mõkomo ekamonanõ imehnõ motye orẽpyra toh nexiase repe. Pyaxime toehtokõke imehnõ tonekunohse eya xine, emero pata tõ põkõ, nase.

24 Papironia põkõ tuãnohse kynexine urutõ kõ totapase eya xine exiryke, Ritonõpo poetory totapase roropa eya xine, imehnõ totapase roropa sero nono põkõ eya xine, enara.

19

1 Moromeĩpo tuhkãkõ omiry panõ etase ropa, opore exikety kapu ao. Ynara nase:

– Kure Ritonõpo mana, kypynanohnekõme mana, tuisame kuhse mana, orẽpyra roropa mana.

² Zae mana, kure roropa mana imehnõ apiakary poko. Mokyro nohpo iirypyryme exikety tuãnohse eya iirypyryme sero põkõ tyrise exiryke eya, toto poko toehse exiryke. Mokaro tuãnohse Ritonõpo a typoetory totapase eya xine exiryke, nase mokyro.

³ Mame opore ynara tykase ropa toto:

– Kure mase, Ritonõpo! Moro pata imehxo aexihpyry zahkehpyra mana. Erexitory onuhkehpyra roropa mana jũme, tykase toto.

⁴ Mame tamuximãkõ 24mãkõ tosekumurukõ po typorohse toto. Morararo onokyroimo asakoropane exiketõ tosekumurukõ po typorohse toto.

– Kure mase, katohme Ritonõpo a. Tapõ po Ritonõpo nexiase.

– Aõ, tykase toto. – Kure mase, Ritonõpo, tykase toto.

Kaneru mükuru otuhtoh konõto pytatohme

⁵ Morarame Ritonõpo apõ poe omi etase ropa. Ynara nase:

– “Kure mase, Ritonõpo,” kahtoko Kuesëkomo a, ipoetoryme awahtao xine, emero porehme, tuisa tomo, tuisame pyra exiketõ roropa. “Kure mase,” kahtoko Ritonõpo zuno exike-tomo, tykase.

⁶ Morarame tuhkãkõ omiry panõ etase ropa, sõkane panõ roropa, konomeru samo. Ynara nase:

– Kure mase, Ritonõpo. Yna esëme mase emero porehme. Tuisa Imehxo Exikety mase.

⁷ Satãkyematone. Soseahmatone roropa, “Kure mase,” sykatone eya ime kuhse aexiryke. Ynara exiryke, kaneru mükuru pytatoh toehse mana. Mame nohpo oryxime exikety tyse exikety oepiry eraximãko mana. Mokyro sã sytatose ekurãkãko Kuesëkõ oepiry ropa eraximatohme.

⁸ Tupõ kurã amurũko nohpo mana, upo karimutume kuhse exikety. Mokyro sã Ritonõpo poe ipoetory tõ kure exiko mana, nase ynororo. (Toto zupõme sã kure toto ehtoh mana.)

⁹ Mame ynara nase Ritonõpo nenyokyhpyry ya:

– Ynara imeroko, tãkye exiko mã toto eahmatyamo otuhtoh konõto pona, kaneru mükuru pytatoh pona, tykase ynororo.

Mame ynara tykase ropa:

– Jomihpyry moro zae mana Ritonõpo poe, tykase.

¹⁰ Mame imyhtokoxi typorohse ywy, “Kure mase,” katohme eya repe. Yrome ynara nase ya:

– Arypyra. Asã ywy Ritonõpo namotome rokene. Imehnõ Ritonõpo poetory sã roropa ase. Jezu nekarohpyry zae ehtoh enetupuhnanõme matose. Ritonõpo rokẽ êpataka oporohtoko, “Kure mase,” katohme eya.

Jezu nekarohpyry zae ehtoh enetuputyryke tyya xine pape tymerose urutõ komo a Ritonõpo poe.

Kawaru po ytokety, karimutumã po

¹¹ Mame kapu etapuruhmakary enease. Moroto kawaru karimutumã nexiase. Mokyro kawaru po ytokety esety Kure Exikety. Ajohpākarama roropa esety akorony, zae imehnõ apiakaryke eya. Imehnõ poremākapõko roropa mana.

¹² Enuru zemime sã nexiase, apoto samo. Zupuhpyry po parimã tuhke nexiase, uuru risemy. Esety tymerose ipoko. Yrome ynoro rokẽ moro esety waro kynexine.

¹³ Zupõ munuhpe nexiase porehme. Tosehpase roropa ynororo Ritonõpo omiryne.

¹⁴ Mokyro mykapo tuhkākõ toytose, kapuaõkomo, soutatu tomo. Kawaru po toytose toto, karimutumã po. Tupoke kurã ke toh nexiase, ikurikasenã sã roropa.

¹⁵ Mame ratoimo taere exikety tutūtase sã mokyro mytae. Moro ke pata põkõ poremākapõko mana. Tyjमितunuru ke tõmipona toto ripõko mana. Kurimene jamitunuru sã orẽpyra tõmipona emero tyrĩko mana. Mame axikaru euhkapory sã axikaru eukuru riryhtao euhkatoh ao, moro sã tõmipona pyra exiketõ wãnohnõko mã Ritonõpo, zehno toehse toexiryke.

¹⁶ Zupõ poko roropa esety tymerose jaxiry poko roropa: “Tuisa tõ tuisary, Esẽkõ esemy,” tymerose roropa nexiase.

¹⁷ Morarame xixi ao Ritonõpo nenyokyhpyry enease xikihme. Ynara nase opore kurumu tõ netaryne:

– Osehtoko xiaro oximõme õtuhtohkõ konõto pona, Ritonõpo nekarohpyry pona.

¹⁸ Osehtoko xiaro tuisa tõ pũ õse, pirikateru tõ maro, soutatu tõ roropa, kawaru tõkehko, epo ytoketõ maro. Emero ahno pũ õnõko matose tosẽke exiketomo, typoetoke exiketomo, imehxo exiketomo, ime pyra exiketõ roropa, enara.

¹⁹ Morarame onokyroimo enease sero põkõ tuisary tõ maro typoetory tõ soutatu tõ maro. Tõximõse toh nexiase etona-tohme kawaru po ytokety maro ipoetory tõ maro, enara.

²⁰ Morarame onokyroimo tapoise, urutõ ajohpe exikety maro. Mokyro nexiase tyjमितunuru enetaonohnõko onokyroimo õpataka. Morohne tyjमितunuru enepotopõpyry ke tyya imehnõ tonekunohse eya. Onokyroimo esety ke tymerose exiketõ tonekunohse eya, “Kure mase,” kananõ roropa onokyroimo a. Mame mokyro onokyroimo tomase, urutõ ajohpe exikety maro apotoimo htaka. Orihpỹme tomase toto apotoimo htaka. Ikuhpo sã konõto apotoimo mana, zemime roropa mana topu zahkasẽ samo.

²¹ Ipoetorykō tuose roropa tyratō ke tÿtao tyratokemy a, kawaru po ytokety a. Mame mokaro aorihtyã pÿ tōse kurumu tomo a. Tuesapare toehse toto.

20

1.000me jeimamyry

¹ Mame Ritonōpo nenyokyhpyry enease ayhtoryhtao kapu ae. Eutary konōto etapuruhmakatoh nae nexiase emahpo soroto panono. Ketī konōto roropa emahpo nexiase.

² Zakareimo panō tapoise eya. Okoimo pakato ro nexiase. Mokyro ro joroko tamuru nexiase. Satanaxi esety akorō roropa. Mokyro tymyhse eya tehme rokē aehtohme, miume jeimātoh ponāmero.

³ Mame Ritonōpo nenyokyhpyry a mokyro tomase moro eutary konōto aka. Mame moro eutary konōto tapuruse eya. Tapuhse roropa eya tūtara aehtohme, sero pata tō pōkō onenekunohpyra ropa aehtohme. 1.000me jeimamyry taropose ahtao rokē mokyro tūtanohpōko ropa Ritonōpo mana axītao rokene.

⁴ Morarame tuisa tō apō enease, epo typorohse exiketō roropa. Imehnō apiakananōme toehse toto Ritonōpo poe. Morarame Jezu poetory ekepyry tō zuzenu enease. Zehnotokō netapatyã nexiase Ritonōpo omiry poko imehnō amoreparyke eya xine, Jezu nekarohpyry ekaroryke roropa eya xine. Tosekumuru po porohpyra exiketō mokaro onokyroimo ēpataka. Inyrihpyry ēpataka roropa porohpyra toh nexiase. “Kure mase,” kahnō roropa mokaro onokyroimo a. Onokyroimo esety onymeropopyra roropa toh nexiase typerykō pokona, tomarykō pokona roropa, enara. Naeroro tōsemāse ropa toto; tuisame toehse roropa toto Kyrixtu maro, nono pōkō esēme, miume jeimātoh pona.

⁵ Ēsemātoh ropa moro osemazupu po. (Imehnō aorihtyã mā ēsemāpyra aporo. Miume jeimamyry taropose ahtao rokē ēsemānōko ropa mā toto.)

⁶ Yrome tākye exīko mā mokaro ēsemamyryhtao moro ēsemātoh osemazupu po. Mokaro mā orihpyra ropa exīko. Omōpyra roropa mā toto apotoimo htaka. Ritonōpo maro oturuketōme mā toto Ritonōpo a Kyrixtu a roropa. Imaro tuisame exīko mā toto miume jeimātoh pona.

Joroko tamuru poremākatopōpyry poko

⁷ Moromeīpo miume jeimamyry taropose ahtao joroko tamuru tūtanohpōko ropa Ritonōpo mana āpuruhpyry tae,

⁸ sero nono pona ayaytotohme ropa. Pata tō pōkō enekunohnōko mana sero nono po emero, Koke pōkomo, Makeke pōkō roropa. Mame toto anonohpōko joroko tamuru

mana toto etonatohme. Tuhke toto exiry isawã samo tuna konõto ehpio.

⁹ Atahpahnõko roropa mã toto nono poro. Ritonõpo poetory esary zomye exïko mã toto. Moro pata nupunato Ritonõpo a. Mame kapu ae apoto emapõko Ritonõpo mana joroko tamuru poetory enahkatohme.

¹⁰ Morarame joroko tamuru mokaro enekunohne emãko mana apotoimo htaka, zemime exikety htaka. Moro htaka onokyroimo tomase osemazuhme, urutõ ajohpe exikety maro. Etuarimãko mã toto moro htao saereme, koko. Jumãme zetũkehpyra mana.

Apiakatoh etyhpyry

¹¹ Morarame tuisa apõ konõto enease, karimutumano. Tapõ po typorohse exikety enease roropa. Ewinoino sero nono toepase samo, kapu roropa toepase samo, osenepyra toehse.

¹² Morarame aorihtyã enease xikihme tuisa apõ ãpataka tuisamehxo exiketomo, tuisamãkõ kara, enara. Pape tõ typiapose. Imepỹ pape roropa typiapose, jũme Ritonõpo maro exiketõ papeny. Aorihtyã tapiakase eya, toto nyrihpyry enexĩpo emero porehme, tymerose exiryke pape pokona.

¹³ Morarame tuna konõto kuae aorihtyã tutõtase ropa. Nono ae roropa aorihtyã esae tutõtase ropa aorihtyamo. Tapiakase toto emero porehme toto nyrihpyry kure exiry enetupuhxĩpo.

¹⁴ Morarame orihtoh tomase aorihtyã esary maro apotoimo htaka. Ikuhpo sã konõto apotoimo mana. Moro apotoimo orihtoh akorõme mã moro.

¹⁵ Morarame mokaro esetykõ pyra ahtao jũme Ritonõpo maro exiketõ papẽ pokona mokaro emãko mã apotoimo htaka. Ikuhpo sã konõto apotoimo mana, enara.

21

Kapu tyrisenano nono roropa

¹ Morarame kapu enease tyrisenano. Nono roropa tyrisenã enease. Pakatokõ kapu nono maro osenepyra toehse. Tuna konõto pyra nexiase roropa.

² Mame Ritonõpo Patary Kurã enease, Jerusarẽ tyrisenano. Ayhtory enease kapu ae Ritonõpo poe. Tõtyhkase nexiase tošẽ eraximãko. Niotakety sã nexiase. Niotakety upo kurã amurũko tynio oepyny eraximatohme.

³ Mame omi etase opore exikety, Ritonõpo apõ poe:

— Seromaroro Ritonõpo esary nono põkõ maro mana. Toto maro osesarĩko mana. Toto esẽme exïko mana.

⁴ Toto xity korokāko mana toto enuru ae. Orihpyra ropa exīko mā toto, emynyhmara roropa. Xitakehnōko toh mana, sam kara exīko pakatokō tonahse exiryke, tykase.

⁵ Mame ynara nase tapō po typorohse exikety:

– Seromaroro emero tyrīko ase tyrisenāme, tykase.

Ynara nase roropa ya:

– Moro imeroko, ajohpe pyra exiryke, zae rokē mana, tykase.

⁶ Mame ynara tykase ropa ynororo:

– Tōtyhkase mana. Ywy ase osemazuhme aexihpyry. Etyhpyrymā roropa ase. Tuna se awahtao xine ekarōko ase oya xine, ōkurukōme. Soesoekane kuae anŷnōko ase ōkurukōme orihpŷme oehtoškōme. Topehke pyra roropa mana.

⁷ Mame yzehno exikety poremākaporyhtao oya xine, ynekarohpyry apoīko matose. Oesēkōme exīko ase Ritonōpo jexiryke. Ypoenōme exīko matose roropa.

⁸ Yrome jomipona pyra exiketō, imehnō zuno exiketō roropa, imehnō ewokananomo te, imeimehnō poko exiketō kahpyry roropa, imehnō etapananomo te, tyrypyry poko exiketomo te, joroko tō poko exiketomo te, pyaxi poko exiketō roropa, Ritonōpo myakāmananomo imepŷ ke te, ajohpe exiketō roropa, mokaro esaryme apotoimo exīko mana. Zemime mana topu zahkatoh samo. Ikuhpo sā konōto roropa mana. Moro orihtoh akorōme mana, nase ya.

Jerusarē tyrisenano

⁹ Mame Ritonōpo nenyokyhpyry 7mā toiro toeahse ya tykasanake aexihpyry nexiase tyrohsemyimo maro, etuari-matoh konōto maro. Ynara nase ya:

– Ymaro eropa. Niotakety senetase, kaneru mūkuru pyty, nase ya.

¹⁰ Mame yporemākase ropa Ritonōpo Zuzenu. Mame jaroase Ritonōpo nenyokyhpyry ypy emory pona kaetokō pona. Mame Jerusarē enease, pata kurano ayhtory kapu ae Ritonōpo poe.

¹¹ Saereme nexiase, Ritonōpo ezuru ke. Zemime sā nexiase osene tuhkā samo, topu kurā typyne exikety jasape samo, kyrixtau akusasame exikety samo.

¹² Apuru konōto nae nexiase, kaetoko roropa. Omōtoh 12me nexiase, 12me omōtoh eraximananō roropa nexiase, Ritonōpo nenyohityamo. Moro omōtoh 12mākō pokona Izyraeu mūkuru tō esetykō tymerose 12mākomo.

¹³ Oseruao omōtoh nexiase xixi tūtatoh wino, oseruao roropa xixi omōtoh wino. Oseruao omōtoh roropa nexiase inikahpoe, oseruao roropa ikurenae.

14 Moro pata apuru tyrise topu konõto po. 12me topu nexiase. Moro topu pokona tymerose kaneru mükuru nymenekatyã esetykomo, 12mãkomo.

15 Mame Ritonõpo nenyokyhpyry, ymaro oturukety, nae nexiase mosa ehtoh kuhtopo, zumo pata ehtoh kuhtohme, omõtopo, apuru, enara ikuhtohme.

16 Moro pata tahramehme mana, zumo exiry mosa exiry sã mana. Mame pata tukupse Ritonõpo nenyokyhpyry a tykyryry ke, ikuhtoh ke, pata mosa exiry 2.400 kirometurume nexiase, zumo exiry morararo, kaetoko exiry morararo 2.400 kirometurume nexiase.

17 Mame pata apuru tukupse Ritonõpo nenyokyhpyry a. Kaetoko exiry 65 meturume nexiase. Tykyryry ke tukupse, ahno kyryry sã nexiase.

18 Moro apuru tyrise topu kurã ke. Jasape ke pata tyrise uuru kurã ke. Kutehi sã nexiase akusasame.

19 Pata apuru apõ emepory nexiase topu kurãkomo typyne exiketomo. Moro pata apuru apõ nymyry topu kurã nexiase jasape. Epo tyoro topu kurã sapira nexiase. Jeuraono akata nexiase. Asakoropane aehtoh ropa ezemerauta nexiase.

20 Omame aehtoh roropa saratonika nexiase. 6me aehtoh roropa saratio nexiase. 7me aehtoh roropa kyrisorito nexiase. 8me aehtoh roropa periropo nexiase. 9me aehtoh roropa topazio nexiase. 10me aehtoh roropa kyrisoparazo nexiase, 11me aehtoh roropa jasĩtu nexiase, 12me aehtoh roropa ametixta nexiase.

21 Omõto apuru 12mãkõ perora nexiase. Toiro omõto apuru toiro perora nexiase. Moro pata esemary uuru kurã risẽ nexiase. Akusasame nexiase kutehi samo.

22 Ritonõpo maro oturutoh pyra moro pata po nexiase Kuesẽkõ Ritonõpo moroto exiryke. Ime kuhse exikety ynororo, kaneru mükuru sã exikety imaro roropa mana.

23 Xixi se pyra moro pata po, nuno se pyra roropa, saereme exiryke, Ritonõpo a tyeipose exiryke, ezurume sã kaneru mükuru exiryke roropa.

24 Morara exiryke saeremae ytoytõko moroto sero põkõ mana. Sero põkõ tuisary tytinerükõ arõko mã toto morotona. Tymõkomorykõ kurã roropa tynekarorykõme morotona arõko mã toto.

25 Pata omõto anapurupyra mã toto saereme ahtao. Omõto anapurupyra mã toto jũme kohmãpyra exiryke moroto.

26 Mame emero nono põkõ tykyryrykõ kurã tynekarorykõme morotona arõko mã toto. Tytinerükõ roropa moro pata pona arõko mã toto.

27 Yrome mã nuriame exiketõ omõpyra ipunaka moro pata pona. Iirypyryme exiketõ roropa, ajohpe exiketõ roropa omõpyra mã toto moro pata pona. Mokaro rokẽ, tosetykõ tyszerose exiketõ kaneru mūkuru papẽ pokona jũme Ritonõpo maro exiketõ esetykõ maro, mokaro rokẽ omõnõko mã toto moro pata pona.

22

Wãto ehtoh enepotopõpyry Jezu a

1 Morarame Ritonõpo nenyokyhpyry iporiry panõ enepoase ya, orihpyra ehtopo, zemizemikane, akusasame exikety. Moro tuna Ritonõpo apõ poe tütãko mana kaneru mūkuru apõ poe.

2 Pata esemary konõto rãnakuroko ytõko moro tuna mana. Tuna ehpio asakoro ro orihpỹme ehtoh epery zoko nexiase. Emero nuno pune eperytãko mã kehko. 12me eperytãko mana toiro jeimamyry aroporyhtao. Zary roropa tuhke pata põkõ kurãkatohme mana.

3 Pohñõ pyra mã moro pata po, Ritonõpo zamaro pyra exiketõ pyra mana.

Ritonõpo apõ moroto mana. Kaneru mūkuru apõ roropa mã moro pata po. Mame:

– Kure mase, ãko eya ipoetory tõ mana.

4 Ęmyty enẽko mã toto. Toto pery poko Ritonõpo esety tyszerose mã roropa.

5 Kohmãpyra ropa mã moroto. Nãparina se pyra mã toto, xixi se pyra roropa mã toto Kuesẽkõ Ritonõpo a tyeipose exiryke. Mame tuisame exiko mã toto, jũme.

Jezu oepyyry ropa poko

6 Morarame ynara tykase Ritonõpo nenyokyhpyry ya:

– Moro omi zae mana. Ajohpe pyra mana. Kuesẽkõ Ritonõpo Tuzenu ekaroneme mana urutõ komo a. Tynenyokyhpyry tonehpose typoetory tõ amorepatohme. Okynã pyra morohne onenetyã exiko mã rahkene, tykase ynororo ya.

7 – Etatoko pahne, ãko Jezu. Okynã pyra oya xine oehnõko ropa ase. Tãkye exiko matose ynymeropohpyry omipona awahtao xine. Moro pape ynymeropohpyryme mana, ãko mana kyya xine.

8 Ywy ase João, morohne etahpono, enehpono, enara. Morarame morohne totakehse ya ahtao tonekehse roropa ya ahtao, nono pona yporotyase jesekumuru po Ritonõpo nenyokyhpyry myhtokoxi, “Kure mase,” katohme eya repe, morohne eya tonepose ya exiryke.

9 Yrome ynara nase ya:

— Arypyra! Jeahmara exiko! Ywy roropa Ritonõpo potoryme ase, asamo. Imehnõ Jezu poetory tõ urutõ kõ sã roropa ase. Emero sero pape omipona exiketõ sã roropa ase. Ritonõpo rokẽ eahmako, tykase ynororo ya.

¹⁰ Mame ynara tykase ropa ya:

— Ritonõpo poe onymerohpyryme mana, sero pape. Okynã pyra morohne exiko mã emero porehme. Naeroro moro ononẽpyra exiko.

¹¹ Ah tyrypyrykõ poko exiketõ morara rokẽ nexi toto. Ah nuriame exiketõ nuriame rokẽ nexi toto. Yrome ah zae ehtoh se exiketõ zae rokẽ nexi toto. Ah kurãkõ kure rokẽ nexi toto, nase ya Ritonõpo nenyokyhpyry.

¹² — Etatoko pahne! ãko Jezu. — Okynã pyra ase oehnõko ropa. Oephepyrykõ enehnõko ase ymaro onyrihpyrykõ epehpyryme. Popỹ rihpõkõ popỹ apoiko mã toto. Yrome kurã rihpõkõ kurã rokẽ apoiko mã toto. Ýme jomipona aexityã itamurumehxo epehpyry apoiko mã toto.

¹³ Osemazuhme exine senohne exipyra ahtao ro. Sero tonahse ahtao nae ro ase.

¹⁴ Tãkye matose tupoke ikurikasenã panõ ke oexirykõke. Oorypyrykõ tukurikase ahtao, jũme Ritonõpo maro ehtoh epery enahpõko oya xine Ritonõpo mana. Aarotorỹko roropa mana omõtoah ae typataka.

¹⁵ Yrome, tyrypyrykõ poko exiketõ omõpyra mana, joroko poko exiketomo, pyaxime exiketomo, imeimehnõ poko iihpyry exiketomo, imehnõ etapananomo, imehnõ wonanomo, imehnõ orihmaponanomo, ahno nyrihpyry ke Ritonõpo myakãmananomo, ajohpe se exiketomo, ajohpe exiketõ roropa. Mokarohne omõpyra mã toto moro pona.

¹⁶ — Ywy ase Jezu. Ynenyokyhpyry aropoase morohne ekarotohme oya xine tõximõse ypoetory tõ ahtao. Tuisa Tawi paryme ase. Maparukawa enery sã oya xine ãmehsasaka ahtao, moro sã jeneryhtao oya xine ãmehnõko sã matose, tyrisenã sã exiko matose.

¹⁷ Kurã Zuzenu ynara ãko niotakety maro:

— Osehtoko! ãko toto.

Morara kary etaryhtao oya xine, morararo:

— Osehtoko! kahtoko.

Osehtoko tuna se exiketomo. Topheke pyra ynekarory apoitoko, õkurukõme samo jũme Ritonõpo maro oehtohkõme, emero rokene.

Etyhpyry

¹⁸ Ywy ase João. Ynara kary se ase oya xine, jomihpyry etananomo a, Ritonõpo poe onymerohpyry sekere-mananomo a roropa. Tomeseke ehtoko onymerohpyry onymotyẽkara ehtoko. Jomihpyry motyẽkaryhtao oya xine

awãnohtorÿko roropa mã Ritonõpo tyrohsẽ ke. Ynymerohpyry tyrohsẽ poko, morohne ke awãnohtorÿko mana.

¹⁹ Morararo Ritonõpo nekarohpyry myakãmaryhta oya xine ãpiakatorÿko mã Ritonõpo typoetory tõ maro pyra oehthkõme. Morara ahta jũme Ritonõpo maro ehtoh epery onenahpyra ekurehnõko matose. Omõpyra roropa matose pata kurã pona. Morohne tymerose ya sero pape poko.

²⁰ Ynara ãko mã morohne poko otuarõtanhnekomo:

— Okynã pyra oehnõko ropa ase, ãko.

Ah noehno ropa. Osehko ropa Tamuxi Jezu, yna esẽme oexiryke.

²¹ “Opoetory tõ pyno exiko Papa, emero porehme,” ãko ase Kuesẽkõ Jezu a opoko xine. Enara.